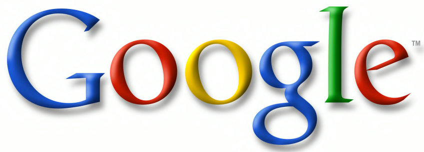

ΠΑΥΣΑΝΙΟΥ

ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΠΕΡΙΗΓΗΣΙΣ

PAUSANIAE

GRAECIAE DESCRIPTIO

EDIDIT, GRAECA EMENDAVIT, LATINAM AMASAEI INTERPRETATIONEM CASTIGATAM ADIUNXIT ET ADNOTATIONES ATQUE INDICES ADIECIT

CAROLUS GODOFREDUS SIEBELIS

VOLUMEN SECUNDUM

LIPSIAE

LIBRARIA WEIDMANNIA

G. REIMER

MDCCCXXIII.

In extremo volumine primo pollicitus quidem eram, me, quae in Guil. *Gellii* libro, *Itinerary of the Morea*, serius accepto inventurus essem Pausaniae Corinthiacis illustrandis utilia, in ipso voluminis secundi principio esse propositurum; sed mutandum fuit consilium: namque in *Leakii* quoque *Topography of Athens* inesse videbantur Pausaniae Atticis lucem quandam afferentia, quae ex nostra hac desiderari nolebam editione. Serior quidem fuit sed tamen gratissimus adventus huius libri, mecum liberaliter communicati a *Boettigero* illo Dresdensi, qui et omnia mea causa vult, et nostram editionem Pausaniae omnibus, quae ad eum recte intelligendum prosint, instructam esse cupit. Accedebant alia vel adiicienda vel refingenda: itaque quum addendorum copia subinde cresceret, ne voluminis secundi ambitus quinto etiam libro Pausaniae recepto satis amplus nimis augeretur, ea voluminis extremi calci placuit subiungi.

De ipso autem Pausania Periegeta et pretio eius commentariis statuendo ut quid ego sentirem, in praefatione voluminis primi libere dixi, ita, si alii eadem iudicandi libertate utantur, non aegre feram, imo et mea et omnium, qui his litteris student causa gaudebo, si meliora protulerint, mihique contigerit, ut, quod semper maxime optavi, alios excitarem ad veri investigandi cupiditatem. Quare neque illud, quod nuperrime *Boeckhius*, arbiter acutissimus in prooemio Indicis Lectionum in universitate litteraria Berolinensi per semestre hibernum

1822 — 1823 instituendarum scripsit, silentio praetermittendum, sed quum multis gratum fore videretur cognoscere, quid hic vir de nostro indicaret Pausania, hic repetendum existimavi. Habet vero ita p. 4. *Inter Graecos, qui supersunt auctores Pausanias diu neglectus nunc quum maxime aliquot eruditorum studia excitavit, non ingenii praestantia, quod in illo exiguum fuit, non genere dicendi, quod nullis suavitatis, aut perspicuitatis, aut magnificentiae virtutibus insigne, dum scriptor nativum simul colorem et elegantiam captat, intolerabili simplicitatis affectatione et artibus ex nescio qua rhetorum schola repetitis nauseam facit: sed quod tum situm locorum, tum religionum rationes, tum artium apud Graecos inprimis florentium notitiam suppeditat. At praeter perplexum et tantum non absurdum sermonem, praeter descriptionum obscuritatem non fortuitam sed quaesitam, postremo praeter stultam in multis rebus, ubi eum rem omnem aperturum sperabas, reticentiam, huius scriptoris usus plurimis corrumpitur lectionum vitiis lacunarumque vulneribus, quae quum medica manus parum sollers accesserit, sub cicatricibus latent.* Idem p. 5. sumit accidisse, ut *Pausanias olim correctorem quendam nactus sit.* Quod hic vir praestantissimus de eadem hac re mihi scripsit, huc transferre, quum mihi potestatem non dedisset, dubitavi: optandum est, ut Boeckhius ipse hanc rem pertractet, praesertim quum Pausaniam melius novisse videatur quam multi alii. Ego autem si is essem, qui in Pausania plura esse vituperanda et damnanda quam ferenda et laudanda censerem, non debuissem animum ad eius Descriptionem Graeciae edendam applicare. Nam mihi quidem probari nullo pacto potest, qui a quo scriptore alienum gerit animum, eius scripta vulganda aut explicanda sus-

cipiat; vix enim poterit satis cavere, ne ei, quem non amet, quem parvi aestimet, quem non sine taedio legerit, hic illic iniuriam faciat. Editoris autem est, iniuriam aliorum a scriptore suo defendere, qui si adhuc esset in vivis, ipse causam posset accusatus dicere: mortui autem causam is tuendam suscipit, qui se eius scriptis editorem offert vel interpretem. Loquor de iniuria, nam quae iure ac merito reprehendentur, ea, qui veri studiosus est, non modo laudare sed ne tegere quidem cupiet aut speciosa quadam excusatione elevare. Eam requirere in Pausania simplicitatem atque elegantiam, quae felicioris aevi propria fuit, profecto, si aequitatem servare velimus, non possumus.

Me nondum ultra prima Pausaniae interpretanda pericula progressum esse, ipse et dico et sentio: quod autem in nostra Pausaniae editione non pauca desiderentur, eius rei excusatio possit fortasse etiam a magni diuturnique contemtus iniuria repeti, quam Pausanias expertus est, quem si viri docti non dico aequali sed non multo minore cura dignati essent atque diligentia, quam Herodotum, Xenophontem, alios, haud dubie alia nostrae editionis esset facies, nitidior cultus, maior commendatio. „Die Werke der Alten, so wie wir dieselben heutzutage von den Abschreibern besitzen, von denen ein grosser Theil keine hinlaengliche Kenntniss der altgriechischen Sprache hatte, und einige sie ganz und gar nicht kannten, indem sie die Abschrift blos mit der Hand und dem Auge verfertigten, wie iedes andere handwerksmaessige Gewerbe, verbessert man durchaus nicht anders, als erst nach vielen aufeinander folgenden Ausgaben dieser und iener Verfasser.“ Verba sunt Adamantii Corayi in libello aureo *Vom alten und neuen Hellas* p. 4. e versione Ikenii. Nos in subsidiorum, quae tanquam stipem corrogantes

per laborem plurimum colligimus, paucitate ac tenuitate ne foedissimas quidem sordes omnes à Pausaniae opere abstergere potuimus, vel lacunas in eo explere turpiter hiantes. Neque temere videtur *Meinekius* in Comment. Misc. Fasc. I. p. 61. de Pausania *per Facium edito* dicere: „Pausaniae opus vix dici potest quanta corruptelarum mole etiam post Facii curas obrutum iaceat, ex quibus pauca tantum hoc loco attingam, plura alias daturus.“ Quod utinam faciat vir ille longe doctissimus. Namque Clavierius vel morbo gravis, vel annis segnior, vel labore defatigatus non unam suorum codicum lectionem bonam praetermisit, neque Corayi, viri venerabilis senecta denuo illos codices conferre potuit: sunt tamen notae, quibus Corayus Clavierii editionem inde a volumine tertio ornavit, *δόσις ὀλίγη τε φίλη τε.* Sed quamquam egentis fato premimur, spes tamen erecta manet, fore, ut qui, quod Pausaniae contextui restituendo vel illustrando aptum sit, dare possunt, in communem usum afferant, studio eius animos vincente.

Quae autem in operarum erroribus corrigendis adhibita est summa diligentia impedire non potuit, quominus in volumine primo hic ille oculorum aciem effugiens relinqueretur, veluti p. III. legendum est *aestimatus* et *quotus quisque*; p. X. versu 14. a fine: VI, 4, 2. p. XIII. versu 4. a fine: *vulgarunt* et versu penultimo *captante;* p. XV. versu 13 a fine: *mecum*; p. XXIX. versu 9 a fine: *contulisset;* in textu graeco p. 47. init. *ὄντι* et versu 6. *κειμένην*. in adnotationibus p. 20. versu 23: *Dindymum*; p. 29. versu 2. *Ἀρσινοΐτης*. p. 40. versu 17. *in*; p. 115. versu 10: *ex forma;* p. 136. versu 17: *refertur*; p. 165. versu 16. *graec.* p. 175. versu 14. a fine: *De:* p. 188. versu 2. *hac*; versu 3. *hoc*; p. 238. §. 6. init. *Veneris.*

De hoc volumine secundo pauca nobis sunt praefanda. In Messenicis Vindobonenses Facii codices plane silent. Inde a quinto libro Clavierii editione in minore mea concinnanda uti non potui, quoniam post hanc iam divulgatam illius reliqui tomi a tertio, qui Eliaca continet, prodierunt 1820 et 1821. Quod qui tenet, poterit de lectionibus, quae Clavierii editioni et meae minori inde a libro quinto communes sunt, iudicium ferre. In Clavierii editione, quam qui orsus erat ad finem deducere non potuit, morte ad altiora investiganda et curanda avocatus, inde a quinto libro Corayus contextum hic illic coniecturam, quam ceperat, sequutus, mutavit. v. Observations de M. Coray in T. VI ed. Clavierii p. V. sqq. hoc tamen fecit, ut in margine priorem lectionem indicaret. Xylandri quoque Notae in Pausaniam desinunt in libri quinti initio, referente Sylburgio. Quod autem virum praestantissimum mihique summo opere colendum, *G. H. Schaeferum*, rogaveram, ut ubi quid addendum videretur meis adnotationibus, ne dubitaret inserere, hoc iam fieri coeptum esse, omnes mecum laetabuntur. vide p. 198. Scr. Budissae d. XVIII Iulii MDCCCXXIII.

Corrigenda,

Pag. 54 in summa ora male scriptum 45.
- 64 vers. 10 lege ἀνδρὸς P. 67 v. 7 a fine leg. via
— 71 — 2 a fine leg. Neptuni P. 103 v. 16 leg. Ἔστι
— 108 — 5 a fine leg. Hinc P. 110 v. 15 leg. πόλεις
— 115 — 12 leg. ποτὲ P. 124 v. 16 a fine leg. deprehensa
— 129 — 1 leg. ὄνομα P. 141 v. 15 leg. ἄειραν
— 170 — 9 a fine leg. gradu P. 172 v. 14 leg. ἤδη
— 173 — 7 a fine leg. pariter P. 179 v. ult. leg. acriter
— 180 — 13 leg. ἐκληροῦντο P. 189 v. 6 leg. ὅσοις
— 199 — 5 leg. πάντα P. 209 v. 15 leg. διώκειν
— 212 — 9 leg. τὴν P. 231 extr. leg. iam
— 235 — 7 a fine leg. expugnari
— 247 — 8 a fine leg. iusserunt
— 251 — 11 a fine leg. Marathonicis
— 262 — 9 a fine leg. eiecti
— 277 — 5 a fine leg. XL quanquam LX etiam in Fra-
cofurtana legitur
— 287 — a fine leg. et P. 310 extr. leg. fabula
— 311 — 5 a fine leg. Eurycyda et vers. ultimo: Epei
— 312 — 14 leg. Ἦλιν P. 328 v. 7 a fine leg. crediderit
— 329 — 11 a fine leg. amnem P. 333 v. 8 leg. eum
— 335 — 7 a fine leg. stagnum
— 377 — 10 a fine leg. consueverint
— 379 — penultimo leg. Hippodamiam
— 385 — 7 a fine leg. Alcmenam P. 389 v. 15 a fine leg. modo
— 392 — 8 a fin. leg. in P. 393 v. 12 leg. ἔχουσά ἐστιν
— 6 a fin. leg. quamobrem P. 394 v. 15 a fin. leg. fer
— 405 — 5 a fin. leg. illi sunt P. 420 extr. leg. exsecti
— 437 — 5 a fin. leg. adeo

Pag. 2 vers. 16 a fine lege βασιλικοποταμός P. 7 v. 11 leg. et ad IV
Pag. 11 ad III, 4, 6 ἐτιμωρήσατο Ἀρταΰκτην. Artayctes ip[se]
apud Herodot. IX. 120 de Protesilao ait δύ-
ναμιν πρὸς τῶν θεῶν ἔχει τὸν ἀδικέοντα τί-
νεσθαι
Pag. 14 ad III, 6, 2. Nunc Homeri succurrit locus, quo propo-
sitam emendationem Κλεώνυμον ἀπελαθέντ[α]
θυμὸς εἶλε confirmes. Homerus enim Ilia[d.]
IV, 23 ait: χόλος δέ μιν ἄγριος ᾕρει.
Pag. 18 ad III, 7, 8 de *Aleuadis* adde Meinekii Comment. Mi[s-]
cell. Fasc. I. cap. 5
Pag. 20 ad III, 8, 2 Alius Θρασυδαῖος memoratur a Wesseling[io]
ad Herod. IX, 58, qui tertium Aleuae filiu[m]
Θρασυδήϊον nominat.
Pag. 21 ad III, 8, 5 ἐπετείχισε — Δεκελείᾳ. Deceleam ab Ag[i-]
de occupatam et munitam referre solent ad Olym[p.]
XCI, 3. vide Thucyd. VII, 19, ubi Decelea CXX st[a-]
diis abesse dicitur ab Athenis.

Ibid. *οἱ μετὰ Σπαρτιατῶν τοῦ κοινοῦ populo Spartiatarum non consulto*, de concione populi, quae roganda fuerit, non consulta accipit Tittmannus in Darstellung der griech. Staatsverf. p. 98

Pag. 29 ad III, 11, 2. Tittmannus l. c. p. 127 Lacedaemoniorum magistratus recensens e Fourmonti inscriptionibus et *Bidiaeos* et *Nomophylaces* producit: *Bidiaeos* quidem in prima inscriptione *quinque*, sed in tertia *quatuor* commemorari, *Nomophylaces* autem *duos* in tertia. Nomophylaces Spartae Romano quoque aevo fuisse, idem Tittmannus p. 126 inscriptionum aliarum confirmat testimonio.

Pag. 30 vers. 6 a fine leg. potitum

Pag. 35 ad III, 12, init. Quod additum est *καὶ νῦν ἔτι*, indicat, non tum demum coepisse in Sciade *ἐκκλησιάζειν*. Planum autem est, hic non posse cogitari *ἐκκλησίας παντὸς τοῦ δήμου Σπαρτιατῶν τε καὶ Λακεδαιμονίων*. In theatro quoque Scotussaeorum *ἐκκλησίαν* habetur VI, 5, 2.

Ibid. Quod de *septem* et de *undecim* chordis hic traditur, Laconico confirmatur decreto de hoc Timotheo in Gronovii Praef. voluminis quinti Antiq. graec. et in Animadv. ad Athenaeum VIII, 552. a 611. Schweigh.

Pag. 36 §. 5. Alia *Carnei* interpretatio in Schwenckii Etym. Myth. Andeut. p. 207.

Pag. 39 ad III, 14, 2. *πιταvητειον λόχον*, de quo disputatur ad Herodot. IX, 35 fuisse, non negat Tittmannus l. l. p. 135

Ibid. vers. 11 a n leg. fiin hac

Pag. 40 *Ἀγχίονις* videtur scribendum ut *Χίονις* VI, 13, 1. ubi v. adn.

Ibid. vers. 7 a fine leg. Abresch. P. 44 v. 11 a fine leg. Venus

Pag. 46 §. 4 *δέπας Ἡλίου* in Schol. Apoll. Rh. 4, 1396 *navigium* interpretatur Schaefer. Ibid. v. penultimo leg. *Eleonii.*

Pag. 48. de scriptura *Ἀναΐτιδος* cf. et Lobeckius ad Phryn. p. 40 sq. et de hoc nomine Schwenckius l. c. p. 220.

Ibid. vers. 16 a fine leg. laudavit

Pag. 49. vers. 5 de *ἐμπίμπλαται* cf. Lobeck. ad Phryn. 95 sq.

Ibid. vers. 8 de *Λυγοδέσμα* cf. omn. Schwenckius l. c. p. 220 sq.

Pag. 52 init. Ad Plutarchi locum de sera num. vin. adde Wyttenb. An. p. 56.

Ibid. vers. 20 leg. ob Pausaniae eaedem

Pag. 58 ad III, 18, 5. Nec Herodotus IX, 73 conspirat cum narratione de pugna ad Aphidnas commissa.

Pag. 71 vers. 8 leg. signum

Pag. 87. *Μεσσηνιακὰ ἔπη* etiam Aeschylus Alexandrinus, vir eruditus, composuisse dicitur ab Athenaeo XIII, 599, e.

Pag. 107 ad IV, 8, 3. *τῆς ἀπονοίας τῷ ὑπερβάλλοντι.* Hoc Boeckhius comparandum putavit cum illo Hegesiano apud Dionys. *περὶ συνθ. ὀνομ.* p. 18 ed. Sylb. *ἡ τοῦ τολμήσαντος ἀπόνοια.* Eodem hoc vocabulo Pausanias utitur III, 6, 3. IV, 16, 2. X, 22, 4.

Pag. 108 vers. 6 a fine leg. commemorat

Pag. 121 vers. 11 leg. Hos tripodes P. 122 v. 5 a fine leg. perplacet

Pag. 126 ad IV, 16, 2. δι' ὀλίγου. adde Pausan. IX, 9, 1.
Pag. 143 *Tertium bellum Messenicum*. Huc pertinet illud negl ctum Platonis dictum de Legg. VI, 777 (30 χαλεπὸν τὸ κτῆμα. ἔργῳ γὰρ πολλάκις ἐπιδέδε κται περὶ τὰς Μεσσηνίων συχνὰς εἰωθυί ἀποστάσεις γίγνεσθαι.
Ibid. ἄνδρες pro τινές. Sic Herod. IX, 94 προέθεσαν τῶν ἀστ ἀνδράσι διακρῖξαι
Pag. 145 ad IV, 25, 2. Similis nostro locus est in Herod. IX, 2 ubi Athenienses dicuntur ita gloriati esse pugna Marathonia: ἐνικήσαμεν ἔθνεα ἐξ καὶ τεσσαράκοντα
Pag. 152 ad IV, 29, 1. ὅσον ἦν τῶν ὅπλων τῇ σκευῇ κοῦφον qui quid erat militum levis armaturae. Similit VI, 14, 1 ὅτι ἄριστον ἦν τῶν ἀνδρῶν
Pag. 155 vers. 8 leg. Naniana Pag. 155 vers. 18 leg. Ἰρὴν
Pag. 156 §. 4. De Fortunae polo consentit nobiscum Schwencki in Etym. Myth. And. p. 88.
Pag. 158 vers. 8. leg. Fontes Pag. 161 vers. 7 interpretamur
Pag. 165. Homerus quoque, Demodocus (Hom. Odyss. VIII, 6 et Tiresias feruntur caeci fuisse, hoc tantu discrimine, quod iis acies mentis non adem ta est.
Pag. 166 med. ad IV, 34, 1. Articulus posteriori nomini additu cf. VII. 7, 1.
Pag. 170 ad IV, 35, 1. Πορθάονος cf. adn. ad VI, 20, 8.
Pag. 178 vers. 5 a fine leg. occidentem versus
Pag. 179 De Elidis Geographia cf. et Muelleri Orchomenos p. 36
Pag. 179 vers. 16 leg. Echephyllidas
Pag. 183 vers. 1 leg. Penei
Pag. 189 adde ex Hom. Iliad. IV, 49. Iovis dictum: τὸ γὰρ λάχ μεν γέρας ἡμεῖς
Pag. 193 vers. 10 a fin. post *scripsit* interpunges.
Pag. 203 sqq. §. 3. Ἴτηνος et λάμπις memorantur etiam in Eu sebii Chron. similiter Φιλιστίχη (sic), eiusque victor a συνωρίδι πωλικῇ refertur ad Olymp. 129. v. Ni buhrius de Armen. vers. Chron. Euseb. p. 59. Ibide oblitus sum adnotare, scribendum videri: πρώτη ἐπὶ ταῖς τεσσαράκοντα Ὀλυμπιάδι pro Ὀλυμπιάσι ad VI, 15, 3.
Pag. 207 vers. 5 a fine leg. habent
Pag. 208 vers. 16 ἐπάρατον explicatur in indice Eustathii κατάρα τον, et ἐπάρα, κατάρα.
Pag. 213 λέβης Schwenckio in Etym. Myth. And. p. 53 est *pel vis, Becken.*
Pag. 224 vers. 11 leg. ἐπώνυμα
Pag. 230 vers. 8 leg. *nunquam fieri poterit, ut cinis in lutum coa lescat alia atque Alphei aqua adhibita.*
Pag. 231 versu antepenult. adde de ἐκτρέφειν VI. 26, 4 et adn.
Pag. 238 versu 12 leg. apud Hesychium esse Θεόκολος. (ut apu Phavorinum) et hunc
Pag. 244 versu 4 post ἐπιγράμματα dele distinctionem.
Pag. 284 v. 14 leg. Persica vers. 25 leg. ἑτέρῳ.

ΠΑΥΣΑΝΙΟΥ

ΕΛΛΑΔΟΣ ΠΕΡΙΗΓΗΣΕΩΣ

ΛΑΚΩΝΙΚΑ.

ΛΑΚΩΝΙΚΑ SEU LIB. III.

CAPUT I.

De Lelege, rege Spartanorum indigena, et reliquis priscae aetatis regibus Laced. — Eurota — Lacedaemone et Sparta — Tyndareo ejusque propinquis regnum Laced. obtinentibus — duplicis regiae domus apud Laced. origine et Aristodemi morte — de Aristodemi filiis, Procle et Eurysthene, ac Thera eorum tutore — colonia in insulam Theram deducta.

Μετὰ δὲ τοὺς Ἑρμᾶς ἐστιν ἡ Λακωνικὴ τὰ πρὸς ἑσπέ- 203
ραν. ὡς δὲ αὐτοὶ Λακεδαιμόνιοι λέγουσι, Λέλεξ αὐτό-
χθων ὢν ἐβασίλευσε πρῶτος ἐν τῇ γῇ ταύτῃ, καὶ ἀπὸ
τούτου Λέλεγες, ὧν ἦρχεν, ὠνομάσθησαν. Λέλεγος δὲ 204
γίνεται Μύλης, καὶ νεώτερος Πολυκάων. Πολυκάων μὲν δὴ ὅποι καὶ δι' ἥντινα αἰτίαν ἀπεχώρησεν, ἑτέρωθι δηλώσω. (2) Μύλητος δὲ τελευτήσαντος, παρέλαβεν ὁ παῖς Εὐρώτας τὴν ἀρχήν. οὗτος τὸ ὕδωρ τὸ λιμνάζον ἐν τῷ πεδίῳ διώρυγι κατήγαγεν ἐπὶ θάλασσαν· ἀποῤῥυέντος δὲ (ἦν γὰρ δὴ τὸ ὑπόλοιπον ποταμοῦ ῥεῦμα) ὠνόμασεν

Cap. I. Post Hermas ad occasum Laconica terra est. In ea regnasse primum Lelegem indigenam, et ab eo Leleges, quibus imperabat, populos nominatos, ipsi testantur Lacedaemonii. Lelege Myles, et natu minor Polycaon geniti. Quo vero gentium, et quam ob causam Polycaon secesserit, alio exponemus loco. (2) Mylete mortuo, Eurotas filius ei in regnum successit. Is quum stagnantem in campis aquam ad mare alveo deduxisset, quod fuit aquarum reliquum, in

Εὐρώταν. ἅτε δὲ οὐκ ὄντων αὐτῷ παίδων ἀῤῥένων, βασιλεύειν καταλείπει Λακεδαίμονα, μητρὸς μὲν Ταϋγέτης ὄντα, ἀφ' ἧς καὶ τὸ ὄρος ὠνομάσθη, ἐς Δία δὲ πατέρα ἀνήκοντα κατὰ τὴν φήμην. (3) Συνῴκει δὲ ὁ Λακεδαίμων Σπάρτῃ θυγατρὶ τοῦ Εὐρώτα. τότε δὲ, ὡς ἔσχε τὴν ἀρχὴν, πρῶτα μὲν τῇ χώρᾳ καὶ τοῖς ἀνθρώποις μετέθετο ἀφ' αὐτοῦ τὰ ὀνόματα. μετὰ δὲ τοῦτο ᾤκισέ τε καὶ ὠνόμασεν ἀπὸ τῆς γυναικὸς πόλιν, ἣ Σπάρτη καλεῖται καὶ ἐς ἡμᾶς. Ἀμύκλας δὲ ὁ Λακεδαίμονος, βουλόμενος ὑπολιπέσθαι τὶ καὶ αὐτὸς ἐς μνήμην, πόλισμα ἔκτισεν ἐν τῇ Λακωνικῇ. γενομένων δέ οἱ παίδων, Ὑάκινθον μὲν νεώτατον ὄντα καὶ τὸ εἶδος κάλλιστον κατέλαβεν ἡ πεπρωμένη πρότερον τοῦ πατρός. καὶ Ὑακίνθου μνῆμά ἐστιν ἐν Ἀμύκλαις ὑπὸ τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἀπόλλωνος. ἀποθανόντος δὲ Ἀμύκλα, ἐς Ἄργαλον τὸν πρεσβύτατον τῶν Ἀμύκλα παίδων, καὶ ὕστερον ἐς Κυνόρταν, Ἀργάλου τελευτήσαντος, ἀφίκετο ἡ ἀρχή. Κυνόρτα δὲ ἐγένετο Οἴβαλος. (4) Οὗτος Γοργοφόνην τὴν Περσέως γυναῖκα ἔσχεν ἐξ

iusti amnis morem defluens *de suo nomine* Eurotan nuncupavit. Hic quum e vita decessisset, nulla suscepta virili sobole, regnum Lacedaemoni reliquit. Erat hic quidem matre Taygeta genitus, (a qua montis nomen accepit) patrem vero Iovem ei fuisse, fama praedicabat. (3) Uxorem autem duxerat Sparten Eurotae filiam: ac ut primum ad regnum accessit, regioni et incolis omnibus de se nomen indidit: urbem deinde, quam condidit, de uxoris nomine, quod nostra etiam aetate retinet, Sparten appellavit. Huius filius Amyclas, quum aliquod et ipse cuperet nominis sui monumentum relinquere, in agro Laconico Amyclas oppidum munivit. Is quum filios *plures* suscepisset, Hyacintho natu minimo, egregia forma puero, *acerbissima* morte erepto, superstes fuit. Pueri tumulus Amyclis est sub Apollinis signo. Amycla mortuo, Argalus eius liberum natu maximus regnat: regnum ipse moriens Cynortae per manus tradit. Cynorta Oebalus nascitur. (4) Is e Gorgophone Argiva uxore, Persei filia,

ad Adnot. p. 5.

rgus.

rides.

aus.

les.

tides.

Ἄργους, καὶ παῖδα ἔσχε Τυνδάρεων, ᾧ περὶ τῆς βασιλείας Ἱπποκόων ἠμφισβήτει, καὶ κατὰ πρεσβείαν ἔχειν ἠξίου τὴν ἀρχήν. προςλαβὼν δὲ Ἰκάριον καὶ τοὺς στασιώτας παρὰ πολύ τε ὑπερεβάλετο δυνάμει Τυνδάρεων, καὶ ἠνάγκασεν ἀποχωρῆσαι δείσαντα, ὡς μὲν Λακεδαιμόνιοί φασιν, ἐς Πελλάναν· Μεσσηνίων δέ ἐστιν ἐς αὐτὸν 205
λόγος, Τυνδάρεων φεύγοντα ἐλθεῖν ὡς Ἀφαρέα ἐς τὴν Μεσσηνίαν, εἶναί τε Ἀφαρέα τὸν Περιήρους, ἀδελφὸν Τυνδάρεω πρὸς μητρός· καὶ οἰκῆσαί τε αὐτὸν τῆς Μεσσηνίας φασὶν ἐν Θαλάμαις, καὶ τοὺς παῖδας ἐνταῦθα οἰκοῦντι αὐτῷ γενέσθαι. χρόνῳ δὲ ὕστερον κατῆλθέ τε ὑπὸ Ἡρακλέους Τυνδάρεως, καὶ ἀνενεώσατο τὴν ἀρχήν· ἐβασίλευσαν δὲ καὶ οἱ Τυνδάρεω παῖδες, καὶ Μενέλαος ὁ Ἀτρέως, Τυνδάρεω γαμβρὸς ὤν, Ὀρέστης τε Ἑρμιόνῃ τῇ Μενελάου συνοικῶν. κατελθόντων δὲ Ἡρακλειδῶν ἐπὶ Τισαμενοῦ τοῦ Ὀρέστου βασιλεύοντος, Μεσσήνη μὲν καὶ Ἄργος, ἑκατέρα μοῖρα Τήμενον, ἡ δὲ Κρεσφόντην ἔσχεν ἄρχοντας. (5) Ἐν Λακεδαιμονίᾳ δὲ ὄντων διδύμων τῶν

Tyndareum suscepit. Fuit huic cum Hippocoonte, imperium sibi aetatis causa vindicante, certamen. Verum Hippocoon, adscito in societatem Icario, eiusque factione, longo intervallo superior discessit. Quare sibi male metuens Tyndareus Pellanam (uti Lacedaemonii commemorant) aufugit. *Longe vero alia sunt, quae* a Messeniis dicuntur. Aiunt enim, Tyndareum ad Aphareum in Messeniam confugisse: fuisse autem Aphareum (Perieris filium) Tyndareo ipsi ex eadem *tantum* matre fratrem: ac tunc quidem Thalamis (quod est Messeniae oppidum) domicilium habuisse: quo in loco liberos etiam ipsum suscepisse: interiecto dein tempore in regnum ab Hercule restitutum. Regnarunt etiam Menelaus Atrei filius, Tyndarei gener, et Orestes, quod Menelai filiam Hermionen uxorem duxerat. Quum vero Heraclidae postliminio redissent, Tisameno Orestis filio regnante, Messeniorum et Argivorum altera factio Temeno, altera vero Cresphonti regnum detulit. (5) Quumque *eodem tempore* Lacedaemone

Ἀριστοδήμου παίδων, οἰκίαι δύο βασίλειοι γίνονται· συναρέσαι γὰρ τῇ Πυθίᾳ φασίν. Ἀριστοδήμῳ δὲ αὐτῷ πρότερον τὴν τελευτὴν συμβῆναι λέγουσιν ἐν Δελφοῖς, πρὶν ἢ Δωριέας κατελθεῖν ἐς Πελοπόννησον. οἱ μὲν δὴ ἀποσεμνύνοντες τὰ ἐς αὐτὸν τοξευθῆναι λέγουσιν Ἀριστόδημον ὑπὸ Ἀπόλλωνος, ὅτι οὐκ ἀφίκοιτο ἐπὶ τὸ μαντεῖον, παρὰ δὲ Ἡρακλέους ἐντυχόντος οἱ πρότερον πύθοιτο, ὡς ἐς Πελοπόννησον Δωριεῦσι γενήσεται ἥδε ἡ κάθοδος. ὁ δὲ ἀληθέστερος ἔχει λόγος, Πυλάδου τοὺς παῖδας καὶ Ἠλέκτρας, ἀνεψιοὺς ὄντας Τισαμενῷ τῷ Ὀρέστου, φονεῦσαι τὸν Ἀριστόδημον. (6) Ὀνόματα μὲν δὴ τοῖς παισὶν αὐτοῦ Προκλῆς καὶ Εὐρυσθένης ἐτέθη· δίδυμοι δὲ ὄντες διάφοροι τὰ μάλιστα ἦσαν. προεληλυθότες δὲ ἐπὶ μέγα ἀπεχθείας, ὅμως ἐν κοινῷ Θήρᾳ τῷ Αὐτεσίωνος ἀδελφῷ τῆς μητρὸς σφῶν ὄντι Ἀργείας, ἐπιτροπεύσαντι δὲ καὶ αὐτῶν, συνήραντο ἐς ἀποικίαν. (7) Τὴν δὲ ἀποικίαν ὁ Θήρας ἔστελλεν ἐς τὴν νῆσον, τὴν τότε ὀνομαζομένην Καλλίστην,

geminos filios reliquisset Aristodemus, regiae familiae duae exortae sunt, atque id Delphici Apollinis oraculo approbante. Aristodemus enim ipse e vita excesserat Delphis, priusquam Dorienses in Peloponnesum redirent. Hunc Lacedaemonii, de rebus suis magnificentius loquentes, sagittis ab Apolline confixum tradunt, quod consulendi causa non venisset ad oraculum, sed Herculem, in quem forte prius inciderat, qui Doriensibus in Peloponnesum reditus confici posset, consuluisset. Verior autem fama est, a Pyladae et Electrae filiis, Tisameni Orestis filii consobrinis, Aristodemum occisum. (6) Eius Aristodemi filiis nomina Procles et Eurysthenes indita: qui quum gemini essent, voluntate nihilo minus magnopere dissidebant. Non obfuit tamen odii, quo inter se laborarunt, acerbitas, quo minus communi consilio Theran matris Argiae fratrem, ab Ione oriundum, tutorem vero suum, in colonia deducenda sequerentur. (7) Coloniam deduxit Theras in insulam eam, quae illis temporibus Calliste vocabatur: e cuius

τοὺς ἀπογόνους οἱ τοῦ Μεμβλιάρου παραχωρήσεσθαι τῆς βασιλείας ἐλπίζων ἑκόντας. ὅπερ οὖν καὶ ἐποίησαν, λαβόντες λογισμὸν, ὅτι Θήρᾳ μὲν ἐς αὐτὸν ἀνήει Κάδμον 206 τὸ γένος, οἱ δὲ ἦσαν ἀπόγονοι Μεμβλιάρου. Μεμβλίαρον δὲ ἄνδρα ὄντα τοῦ δήμου Κάδμος ἐν τῇ νήσῳ κατέλιπεν ἡγεμόνα εἶναι τῶν ἐποίκων. καὶ Θήρας μὲν τῇ τε νήσῳ μετέβαλεν ἀφ' ἑαυτοῦ τὸ ὄνομα, καί οἱ καὶ νῦν ἔτι οἱ Θηραῖοι κατὰ ἔτος ἐναγίζουσιν ὡς οἰκιστῇ. Προκλεῖ δὲ καὶ Εὐρυσθένει, μέχρι μὲν τῆς προθυμίας τῆς ἐς τὸν Θήραν, ἐς τὸ αὐτὸ συνῆλθον αἱ γνῶμαι. τὰ δὲ λοιπὰ διεστήκει σφίσιν ἐπὶ πάντα τὰ βουλεύματα. οὐ μὴν οὐδὲ ὁμονοησάντων τοὺς ἀπογόνους αὐτῶν ἐς κοινὸν κατάλογον ὑπάξειν ἔμελλον· οὐ γάρ τι τὰ πάντα ἐς τὸ αὐτὸ συνεληλύθασιν ἡλικίας, ὡς ἀνεψιόν τε ἀνεψιῷ καὶ ἀνεψιῶν παῖδας, ὡσαύτως δὲ καὶ τοὺς κατωτέρω κατὰ ἀριθμὸν τυχεῖν ἀλλήλοις γεγονότας τὸν ἴσον. ἑκατέραν οὖν τὴν οἰκίαν ἐπέξειμι αὐτῶν ἰδίως, καὶ οὐκ ἀμφοτέρας ἅμα ἐς τὸ αὐτὸ ἀναμίξας.

regno ultro sibi Membliari posteros decessuros speravit, proinde ac illi fecerunt, ea scilicet ratione adducti, quod ad Cadmum Therae genus referendum esset, quum ipsi a Membliaro descendissent, quem plebeia stirpe natum Cadmus in ea insula colonorum ducem reliquisset. Theras itaque insulam mutato nomine de se appellavit, et ei quidem Theraei hac etiamnum aetate tanquam coloniae conditori quotannis parentant. Procli quidem et Eurysthenei in Therae mandatis duntaxat obeundis par fuit et concors alacritas, in ceteris voluntatum ac consiliorum omnium summa dissensio. Quod si etiam optime inter se convenientes fuissent, non tamen eorum posteros posse me putem una et eadem rerum gestarum expositione comprehendere, non enim in unam eandemque prorsus aetatem inciderunt, ita ut patrueles patruelibus et patruelium inter se liberi, ac qui deinceps ex his descenderunt posteri, numero essent aequales. De utraque itaque familia separatim agam, neque ullo pacto in unum confundam, *quae neutiquam sunt communi gesta consensu.*

CAPUT II.

De Eurysthenis domo et Agidis — Echestrato regnante Lacedaemonii ejiciunt Cynurenses — Labota regnante primum bellum Argivis inferunt — de Lycurgo et Minoë legislatoribus — Lacedaemonii Archelao regnante Aegyn urbem subigunt — Teleclo regnante finitimas urbes Pharin, Amyclam et Geranthras expugnant — Alcamene regnante Charmidam in Cretam mittunt, urbem Helos evertunt et Argivos vincunt.

Εὐρυσθένει πρεσβυτέρῳ τῶν Ἀριστοδήμου παίδων ὄντι ἡλικίαν γενέσθαι λέγουσιν υἱὸν Ἆγιν. ἀπὸ τούτου δὲ τὸ γένος τὸ Εὐρυσθένους καλοῦσιν Ἀγίδας. ἐπὶ τούτου Πατρεῖ τῷ Πρευγένους κτίζοντι ἐν Ἀχαΐᾳ πόλιν, ἥντινα Πάτρας καὶ ἐς ἡμᾶς καλοῦσιν ἀπὸ τοῦ Πατρέως τούτου, συνεπελάβοντο Λακεδαιμόνιοι τοῦ οἰκισμοῦ. συνήραντο δὲ καὶ Γρᾷ τῷ Ἐχελάτου τοῦ Πενθίλου τοῦ Ὀρέστου, στελλομένῳ ναυσὶν ἐς ἀποικίαν. καὶ ὁ μὲν τὴν τῆς Ἰωνίας
207 μεταξὺ καὶ Μυσῶν, καλουμένην δὲ Αἰολίδα ἐφ' ἡμῶν, καθέξειν ἔμελλεν· ὁ δέ οἱ πρόγονος Πενθίλος Λέσβον τὴν ὑπὲρ τῆς ἠπείρου ταύτης νῆσον εἷλεν ἔτι πρότερον. (2) Ἐπὶ δὲ Ἐχεστράτου τοῦ Ἄγιδος βασιλεύοντος ἐν Σπάρτῃ

Cap. II. Eurysthene Aristodemi filio natu grandiore Agin genitum ferunt: a quo sunt omnis Eurysthenis posteritas Agidae appellati. Agide regnante, Patreum Preugenis filium in condenda urbe in Achaia, *et colonia deducenda*, quam de nomine Patrei hac etiam aetate Patras vocant, adiuverunt Lacedaemonii: comites etiam ac socios cum Graide Echelati filio, Penthili nepote, Orestis pronepote, in coloniam classe transmittenti, miserunt. Et ille quidem regionem eam, quae inter Ioniam et Mysos est, cui aetate nostra Aeolidi nomen, occupavit, quum eius avus Penthilus multo ante Lesbon, insulam *Aeolidis* huius continenti adiacentem, cepisset. (2) At Echestrato Agidis filio Spartae regnum obtinente, Lacedae-

Κυνουρέας, τοὺς ἐν τῇ ἡλικίᾳ Λακεδαιμόνιοι ποιοῦσιν ἀναστάτους, αἰτίαν ἐπενεγκόντες, ὡς τὴν Ἀργολίδα, συγγενῶν σφισιν ὄντων Ἀργείων, λῃσταί τε ἐκ τῆς Κυνουριακῆς κακουργοῖεν, καὶ αὐτοὶ καταδρομὰς ἐκ τοῦ φανεροῦ ποιοῖντο ἐς τὴν γῆν. λέγονται δὲ καὶ οἱ Κυνουρεῖς Ἀργεῖοι τὸ ἀνέκαθεν εἶναι, καὶ οἰκιστήν φασιν αὐτῶν Κύνουρον γενέσθαι τὸν Περσέως. (3) Ἔτεσι δὲ ὕστερον οὐ πολλοῖς Λαβώτας ὁ Ἐχεστράτου τὴν ἀρχὴν ἔσχεν ἐν Σπάρτῃ. τοῦτον τὸν Λαβώταν Ἡρόδοτος ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐς Κροῖσον ὑπὸ Λυκούργου τοῦ θεμένου τοὺς νόμους φησὶν ἐπιτροπευθῆναι παῖδα ὄντα, Λεωβώτην δέ οἱ τίθεται τὸ ὄνομα καὶ οὐ Λαβώταν. Λακεδαιμονίοις δὲ πρῶτον τότε ἔδοξεν ἄρασθαι πρὸς Ἀργείους πόλεμον. ἐποιοῦντο δὲ ἐς αὐτοὺς ἐγκλήματα, τήν τε Κυνουρικὴν ἑλόντων αὐτῶν, ἀποτέμνεσθαι τοὺς Ἀργείους, καὶ τοὺς περιοίκους σφῶν ὑπηκόους ὄντας ἀφιστάναι. τότε μὲν δὴ παρὰ οὐδετέρων πολεμησάντων ὅμως μνήμης ἄξιον πραχθῆναί φασιν οὐδέν. Τοὺς δὲ ἐφεξῆς βασιλεύσαντας τῆς οἰκίας ταύ-

monii Cynurenses omnes, qui militari essent aetate, sedibus suis expulerunt. Crimini datum, quod praedones e Cynuriaco agro Argivorum, qui sibi consanguinei essent, fines populationibus infestos redderent, ipsique adeo Cynurenses in eundem agrum aperte excursiones facerent. Cynurenses quidem ab Argivis oriundos esse, et in coloniam a Cynuro Persei filio deductos, memoriae proditum est. (3) Non multis post annis Echestrato Labotas filius in regnum succedit. Hunc Labotan Herodotus in historia, quam de Croeso conscripsit, in Lycurgi, qui Lacedaemoniis leges tulit, tutela fuisse scribit: sed Leobotan eum, non Labotan, nominat. Hoc regnante, Lacedaemonii tunc primum Argivis bellum indicunt. Causa belli fuit, quod illi Cynurensem agrum, quem armis ipsi cepissent, invaserant, quodque finitimos socios suos ad defectionem solicitarant. In eo tamen bello nihil omnino memoria dignum gestum est. Iam qui in regnum

της Δόρυσσον τὸν Λαβώτα καὶ Ἀγησίλαον Δορύσσου δι' ὀλίγου σφ ς τὸ χρεὼν ἐπέλαβεν ἀμφοτέρους. (4) Ἔθηκε δὲ καὶ Λυκοῦργος Λακεδαιμονίοις τοὺς νόμους ἐπὶ τῆς Ἀγησιλάου βασιλείας. θεῖναι δὲ αὐτὸν λέγουσιν οἱ μὲν παρὰ τῆς Πυθίας διδαχθέντα ὑπὲρ αὐτῶν, οἱ δὲ, ὡς Κρητικὰ ὄντα νόμιμα ἐπάγοιτο. τούτους δὲ οἱ Κρῆτες τοὺς νόμους τεθῆναί σφισιν ὑπὸ Μίνω λέγουσι, βουλεύσασθαι δὲ ὑπὲρ τῶν νόμων οὐκ ἄνευ θεοῦ τὸν Μίνω. ᾐνίξατο δὲ καὶ Ὅμηρος, ἐμοὶ δοκεῖν, περὶ τοῦ Μίνω τῆς νομοθεσίας ἐν τοῖσδε τοῖς ἔπεσι·

208 Τῇσι δ' ἐνὶ Κνωσσὸς, μεγάλη πόλις· ἔνθα τε Μίνως
Ἐννέωρος βασίλευε Διὸς μεγάλου ὀαριστής.

Λυκούργου μὲν οὖν καὶ ἐν τοῖς ἔπειτα τοῦ λόγου ποιήσομαι μνήμην. (5) Ἀγησιλάου δὲ παῖς ἐγένετο Ἀρχέλαος. ἐπὶ τούτου Λακεδαιμόνιοι πολέμῳ κρατήσαντες πόλιν τῶν περιοικίδων ἠνδραποδίσαντο Αἴγυν, ὑποπτεύσαντες, ὡς οἱ Αἰγῦται φρονοῦσι τὰ Ἀρκάδων. Χαρίλαος δὲ, ὁ τῆς ἑτέρας οἰκίας βασιλεὺς, συνεξεῖλε μὲν καὶ Ἀρχελάῳ τὴν Αἴγυν· ὁπόσα δὲ καὶ ἰδίᾳ Λακεδαιμονίων αὐτὸς ἔδρασεν

ex hac familia successerunt Labotae, videlicet Doryssum, et Doryssi filium Agesilaum, mors brevi utrumque oppressit. (4) Agesilao tamen regnante, Lycurgus Lacedaemoniis leges tulit: quas eum nonnulli ab oraculo accepisse, alii autem Cretensium scita usurpasse tradidere. Cretenses ipsi istas Minoi leges acceptas referunt; de quibus illum ferunt Iovem consuluisse; quod ipsum his versibus videtur Homerus significare voluisse:

Quas inter magni Minois regia Gnossos,
Quem Iovis alloquium ter terna aestate beavit.

Verum de Lycurgo alias. (5) Agesilaus Archelaum filium sibi successorem reliquit. Dum hic regnaret, Lacedaemonii unam de finitimis urbibus, Aegyn nomine, bello subactam exciderunt, Aegytarum ad Arcadas defectionem metuentes. In ea urbe evertenda opem tulit Archelao Charilaus ex altera familia rex: cuius ductu quae gesserint Lacedaemonii, tunc

ἡγούμενος, μνήμην καὶ τῶνδε ποιησόμεθα ὁμοῦ τῷ λόγῳ μεταβάντι ἐς τοὺς Εὐρυπωντίδας καλουμένους. (6) Ἀρχελάου δὲ ἦν Τήλεκλος. ἐπὶ τούτου πόλεις Λακεδαιμόνιοι τῶν περιοικίδων πολέμῳ κρατήσαντες ἐξεῖλον Ἀμύκλαν καὶ Φᾶριν καὶ Γεράνθρας, ἐχόντων ἔτι Ἀχαιῶν. τούτων Φαρῖται καὶ Γερανθρᾶται τὴν ἔφοδον τῶν Δωριέων καταπλαγέντες ἀπελθεῖν ἐκ Πελοποννήσου συγχωροῦνται ὑπόσπονδοι. τοὺς δὲ Ἀμυκλαιεῖς οὐκ ἐξ ἐπιδρομῆς ἐκβάλλουσιν, ἀλλὰ ἀντισχόντας τε ἐπὶ πολὺ τῷ πολέμῳ, καὶ ἔργα οὐκ ἄδοξα ἐπιδειξαμένους. δηλοῦσι δὲ καὶ οἱ Δωριεῖς τρόπαιον ἐπὶ τοῖς Ἀμυκλαιεῦσιν ἀναστήσαντες, ὡς ἐν τῷ τότε λόγου μάλιστα ἄξιον τοῦτο ὑπάρξαν σφίσιν. οὐ πολλῷ δὲ ὕστερον τούτων ἀπέθανεν ὑπὸ Μεσσηνίων Τήλεκλος ἐν Ἀρτέμιδος ἱερῷ. τὸ δὲ ἱερὸν τοῦτο ἐν μεθορίῳ τῆς τε Λακωνικῆς καὶ τῆς Μεσσηνίας ἐπεποίητο ἐν χωρίῳ καλουμένῳ Λίμναις. (7) Τηλέκλου δὲ ἀποθανόντος, Ἀλκαμένης ἔσχεν ὁ Τηλέκλου τὴν ἀρχήν. καὶ Λακεδαιμόνιοι πέμπουσιν ἐς Κρήτην Χαρμίδαν τὸν Εὔθυος, ἄνδρα ἐν

exponemus, quum eorum res gestas stylo persequemur, qui Eurypontidae sunt appellati. (6) Archelao Teleclus nascitur. Huius temporibus Lacedaemonii finitima oppida, Amyclas, Pharin, Geranthras, quas Achaei occuparant; bello captas everterunt. Ex his Pharitae et Geranthratae Doriensium adventu territi, certis conditionibus e Peloponneso decesserant: Amyclenses vero non sunt illi quidem primo impetu eiecti, sed acriter resistentes, belli diuturnitate superati, quum multa prius virtutis documenta dedissent. Id ipsi Dorienses tropaeo de Amyclensibus erecto testati sunt, quod nihil scilicet illis temporibus, quod memoriae consecrarent, dignius gessisse ipsi sibi visi sunt. Non ita multo post Teleclus a Messeniis in Dianae occiditur. Templum id in vico fuit, quae Limnae appellatae sunt, inter Laconici et Messeniaci agri fines. (7) Teleclo demortuo successit Alcamenes filius. Eo regnante Lacedaemonii Charmidam Euthyis filium, de opti-

Σπάρτῃ τῶν δοκίμων, στάσεις τε καταπαύσοντα τοῖς
209 Κρησὶ, καὶ τὰ πολίσματα ὁπόσα ἦν ἀπωτέρω θαλάσσης
καὶ ἄλλως ἀσθενῆ, ταῦτα μὲν τοὺς Κρῆτας πείσοντα ἐκλιπεῖν, τὰ δὲ ἐν ἐπικαίρῳ τοῦ παράπλου συνοικιοῦντα ἀντ' αὐτῶν. ἀνέστησαν δὲ καὶ Ἕλος ἐπὶ θαλάσσης πόλισμα, Ἀχαιῶν ἐχόντων, καὶ Ἀργείους τοῖς Εἵλωσιν ἀμύναντας μάχῃ νικῶσι.

CAPUT III.

Polydoro regnante Lacedaemonii colonias in Italiam deducunt — bellum Messenium acriter geritur — Eurycrate regnante Messenii Lacedaemon. imperio parent — Anaxandro regn. Messenii a Lacedaem. deficiunt et denuo opprimuntur — Eurycrate minore et Leonte regnantibus Lacedaem. bellum cum Tegeatis infeliciter gerunt, Anaxandrida vero regn. superiores evadunt. — Orestis ossa a Spartanis reperiuntur et ab Atheniensibus Thesei ossa — de Anaxandrida digamo — Cleomene rege et Dorieo.

Τελευτήσαντος δὲ Ἀλκαμένους, Πολύδωρος τὴν βασιλείαν παρέλαβεν ὁ Ἀλκαμένους, καὶ ἀποικίαν τε ἐς Ἰταλίαν Λακεδαιμόνιοι τὴν ἐς Κρότωνα ἔστειλαν, καὶ ἀποικίαν ἐς Λοκροὺς τοὺς πρὸς ἄκρᾳ Ζεφυρίῳ. (2) Καὶ ὁ

matibus unum, in Cretam mittunt, qui ortas inter Cretenses seditiones comprimat, persuadeatque, ut, quae oppida a mari longius sita, vel alioquin invalida essent, relinquerent; quae vero navibus appellendis essent opportuna, in iis excolendis Cretenses iuvet. *Eodem tempore* maritimum etiam oppidum, quod ab Achaeis tenebatur, Helos *nomine*, everterunt; et Hilotis auxilia ferentes Argivos praelio vicerunt.

Cap. III. Alcamene mortuo, eius filius Polydorus regnum adiit. Hoc regnante Lacedaemonii colonias duas in Italiam deduxerunt, Crotonem et Locros ad Zephyrium promontorium. (2) Bellum etiam, quod Messeniacum est appel-

πόλεμος ὁ καλούμενος Μεσσηνιακὸς Πολυδώρου βασιλεύοντος μάλιστα ἐς ἀκμὴν προῆλθε. λέγουσι δὲ οὐ τὰς αὐτὰς Λακεδαιμόνιοί τε αἰτίας καὶ Μεσσήνιοι τοῦ πολέμου. τὰ οὖν λεγόμενα ὑπ' αὐτῶν, καὶ ὁποῖον ὁ πόλεμος ἔσχεν οὗτος πέρας, τοῦ λόγου μοι τὰ ἐφεξῆς δηλώσει. τοσοῦτον δὲ ἐν τῷ παρόντι μνησθησόμεθα αὐτῶν· τὰ πολλὰ ἡγήσασθαι Λακεδαιμονίοις ἐν τῷ προτέρῳ πρὸς Μεσσηνίους πολέμῳ Θεόπομπον τὸν Νικάνδρου, βασιλέα ὄντα τῆς ἑτέρας οἰκίας. Διαπεπολεμημένου δὲ τοῦ πρὸς Μεσσήνη πολέμου, καὶ ἤδη Λακεδαιμονίοις δορικτήτου τῆς Μεσσηνίας οὔσης, Πολύδωρον εὐδοκιμοῦντα ἐν Σπάρτῃ καὶ κατὰ γνώμην Λακεδαιμονίων μάλιστα ὄντα τῷ δήμῳ (οὔτε γὰρ βίαιον ἔργον οὔτε ὑβριστὴν λόγον παρείχετο οὐδένα, ἐν δὲ ταῖς κρίσεσι τὰ δίκαια ἐφύλασσεν, οὐκ ἄνευ φιλανθρωπίας) ἔχοντος δὲ ἤδη Πολυδώρου λαμπρὸν ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα ὄνομα, Πολέμαρχος οἰκίας ἐν Λακεδαίμονι ἀνὴρ οὐκ ἀδόξου, θρασύτερος δὲ, ὡς ἐδήλωσε, γνώμην, φονεύει τὸν Πολύδωρον. ἀποθανόντι δὲ αὐτῷ πολλά τε παρὰ Λακεδαιμονίων δέδοται καὶ ἄξια λόγου ἐς τιμήν.

latum, hoc ipso tempore exarsit. Neque vero easdem eius belli causas Lacedaemonii et Messenii referunt: sed quae utrinque dicantur, *et cuiusmodi bellum fuerit*, et quem finem habuerit, suo loco explicabimus. Hoc interim non omittemus, primum Messeniacum bellum, ex parte maxima, Theopompi Nicandri filii ex altera gente regis ductu gestum. Confecto autem bello, ac Messeniis in potestatem redactis, Polydorum spectatae virtutis virum, Spartanisque *omnibus aeque summis ac infimis et* in primis plebi carum; quod nihil unquam aut per vim egisset, aut dixisset cum alterius contumelia, iustitiam in tota iurisdictione cum summa humanitate coniunxisset, ob easque res gloria in cuncta Graecia florentem, Polemarchus occidit, Spartanus homo, non obscuro omnino loco; insigni vero (quantum res ipsa indicavit) audacia. Mortuo Polydoro Lacedaemonii honores minime vul-

Ἔστι μέν τοι καὶ Πολεμάρχου μνῆμα ἐν Σπάρτῃ, εἴτε ἀγαθοῦ τὰ πρότερα ἀνδρὸς εἶναι νομισθέντος, εἴτε καὶ κρύφα οἱ προσήκοντες θάπτουσιν αὐτόν. (3) Ἐπὶ μὲν δὴ Εὐρυκράτους τοῦ Πολυδώρου βασιλεύοντος Μεσσήνιοί τε ἠνείχοντο ὑπήκοοι Λακεδαιμονίων ὄντες, καὶ παρὰ τοῦ δήμου τοῦ Ἀργείων οὐδέν σφισιν ἀπήντησε νεώτερον. (4) Ἐπὶ δὲ Ἀναξάνδρου τοῦ Εὐρυκράτους (τὸ γὰρ χρεὼν ἤδη
210 Μεσσηνίους ἤλαυνεν ἐκτὸς Πελοποννήσου πάσης) ἀφίστανται Λακεδαιμονίων οἱ Μεσσήνιοι· καὶ χρόνον μὲν ἀντέσχον πολεμοῦντες, ὑπόσπονδοι δὲ, ὡς ἐκρατήθησαν, ἀπῄεσαν ἐκ Πελοποννήσου. τὸ δὲ αὐτῶν ἐγκαταλειφθὲν τῇ γῇ, Λακεδαιμονίων ἐγένοντο οἰκέται, πλὴν οἱ τὰ ἐν τῇ θαλάσσῃ πολίσματα ἔχοντες. τὰ μὲν δὴ ἐπὶ τοῦ πολέμου συμβάντα, ὃν οἱ Μεσσήνιοι Λακεδαιμονίων ἀποστάντες ἐπολέμησαν, οὔ μοι κατὰ καιρὸν ἦν ἐν τῇ συγγραφῇ τῇ παρούσῃ δηλῶσαι. (5) Ἀναξάνδρου δὲ υἱὸς Εὐρυκράτης γίνεται· Εὐρυκράτους δὲ τοῦ δευτέρου Λέων. ἐπὶ τούτων βασιλευόντων Λακεδαιμόνιοι προσέπταιον ἐν τῷ πρὸς

gares habuerunt. Est autem et Polemarchi Spartae monumentum, vel quod ante vir bonus habitus fuerit, vel quod propinqui eum clam sepelierint. (3) Eurycrate Polydori filio regnum tenente, Messenii Lacedaemoniis aequo satis animo paruerunt, neque Argivorum multitudo in rerum novarum studium incubuit. (4) Iam vero Eurycratis filio Anaxandro regnante, Messenios fata sua extra Peloponnesum eiecerunt. Quum enim a Lacedaemoniis defecissent, pares illis aliquandiu bello fuere: postremo superati, ex pacto convento *universi* e Peloponneso excesserunt: qui relicti sunt, omnes in nexum a Lacedaemoniis abducti, praeter eos tamen, qui maritima oppida incolebant. Quae in eo bello evenerint, quod gestum est post Messeniorum defectionem, non videntur satis apte cum hac historiae parte cohaerere. (5) Anaxandro Eurycrates gignitur, Eurycrate minore Leon. His regnantibus Lacedaemonii a Tegeatis clades complures accepe-

Τεγεάτας πολέμῳ τὰ πλείονα. ἐπὶ δὲ Ἀναξανδρίδου τοῦ Λέοντος ἐπικρατέστεροι Τεγεατῶν γίγνονται τῷ πολέμῳ. γίγνονται δὲ οὕτως. ἀνὴρ Λακεδαιμόνιος, Λίχας ὄνομα, ἀφίκετο ἐς Τεγέαν· τηνικαῦτα δὲ αἱ πόλεις ἄγουσαι σπονδὰς ἔτυχον. (6) Ἀφικομένου δὲ τοῦ Λίχα, Ὀρέστου τὰ ὀστᾶ ἀνεζήτουν· ἀνεζήτουν δὲ αὐτὰ ἐκ θεοπροπίου Σπαρτιᾶται. συνῆκεν οὖν ὁ Λίχας, ὡς ἔστι κατακείμενα ἐν οἰκίᾳ χαλκέως· συνῆκε δὲ οὕτως. ὁπόσα ἐν τῇ τοῦ χαλκέως ἑώρα, παρέβαλεν αὐτὰ πρὸς τὸ ἐκ Δελφῶν μάντευμα· ἀνέμοις μὲν τοῦ χαλκέως εἰκάζων τὰς φύσας, ὅτι καὶ αὐταὶ βίαιον πνεῦμα ἠφίεσαν, τύπον δὲ τὴν σφῦραν, καὶ τὸν ἄκμονα ἀντίτυπον ταύτῃ, πῆμα δὲ εἰκότως ἀνθρώπῳ τὸν σίδηρον, ὅτι ἐχρῶντο ἐς τὰς μάχας ἤδη τῷ σιδήρῳ. τὰ δὲ ἐπὶ τῶν ἡρώων καλουμένων ἂν εἶπεν ὁ θεὸς, ἀνθρώπῳ πῆμα εἶναι τὸν χαλκόν. τῷ χρησμῷ δὲ τῷ γενομένῳ Λακεδαιμονίοις ἐς τοῦ Ὀρέστου τὰ ὀστᾶ καὶ Ἀθηναίοις ὕστερον ἐοικότα ἐχρήσθη, κατάγουσιν ἐς Ἀθήνας ἐκ Σκύρου Θησέα, ἄλλως δὲ οὐκ εἶναί σφισιν ἑλεῖν Σκῦρον. 211

runt. Iidem sub Anaxandrida Leontis filio secundiore multo, quam Tegeatae, fortuna usi sunt. Res autem sic propemodum gesta est. Lichas Lacedaemonius Tegeam venit: erant enim tunc foederis iure inter eas civitates pacata omnia. (6) Is Orestis ossa, quae ex quodam oraculo quaerere iussi fuerant Spartani, deprehendit in aerarii fabri officina defossa, ad oraculi scilicet verba referens instrumenta singula aerariae fabricae. Ventos enim folles, quod ipsi etiam conceptas auras vi expellunt, pulsum malleum, repercussum incudem, hominum perniciem ferrum (quod in praeliis iam usurpari coeptum fuerat) interpretatus est. Nam *si* ad heroicum seculum *respexisset Apollo*, per hominum perniciem aes accipiendum fuisset. Huic autem responso, quod Lacedaemonii acceperunt, persimile fuit, quod Atheniensibus postea redditum est, ut ossa Thesei e Scyro Athenas deportarent: non posse enim, id ni factum esset, Scyron capi. *Quo tempore* Cimon

ἀνεῦρε δὲ τὰ ὀστᾶ τοῦ Θησέως Κίμων ὁ Μιλτιάδου, σοφίᾳ χρησάμενος καὶ οὗτος, καὶ μετ' οὐ πολὺ εἷλε τὴν Σκῦρον. ὅτι δὲ ἐπὶ τῶν ἡρώων τὰ ὅπλα ὁμοίως χαλκᾶ ἦν πάντα, μαρτυρεῖ μοι καὶ Ὁμήρου τῶν ἐπῶν ἔς τε ἀξίνην ἔχοντα τὴν Πεισάνδρου, καὶ ἐς τοῦ Μηριόνου τὸν ὀϊστόν. βεβαιοῖ δὲ καὶ ἄλλως μοι τὸν λόγον ἐν Φασήλιδι ἀνακείμενον ἐν Ἀθηνᾶς ἱερῷ τὸ δόρυ Ἀχιλλέως, καὶ Νικομηδεῦσιν Ἀσκληπιοῦ ναῷ μάχαιρα ἡ Μέμνονος, καὶ τοῦ μὲν ἥ τε αἰχμὴ καὶ ὁ σαυρωτὴρ, ἡ μάχαιρα δὲ καὶ διὰ πάσης χαλκοῦ πεποίηται. ταῦτα μὲν δὴ ἴσμεν ἔχοντα οὕτως. (7) Ἀναξανδρίδης δὲ ὁ Λέοντος Λακεδαιμονίων μόνος γυναῖκάς τε δύο ἅμα ἔσχε, καὶ οἰκίας δύο ἅμα ᾤκησε. τὴν γάρ οἱ πρότερον συνοικοῦσαν, ἀρίστην τὰ ἄλλα οὖσαν, συνέβαινεν οὐ τίκτειν· ἀποπέμψασθαι δὲ αὐτὴν κελευόντων τῶν ἐφόρων, τοῦτο μὲν οὐδαμῶς ἐπαγγέλλεται, τοσοῦτον δέ σφισιν εἴκει, γυναῖκα ἑτέραν λαβεῖν πρὸς ταύτῃ. καὶ ἥ τε ἐπελθοῦσα Κλεομένην παῖδα ἔσχε, καὶ ἡ προτέρα τέως οὐ σχοῦσα ἐν γαστρὶ, ἐπὶ γεγονότι ἤδη Κλεομένει, τίκτει Δωριέα, καὶ αὖθις Λεωνίδαν, ἐπὶ δὲ αὐτοῖς

Miltiadis filius eodem usus *in coniiciendo* acumine, Thesei ossa adinvenit, neque ita multo post insula potitus est. Ex aere autem heroum temporibus omnia pariter arma fuisse, Homerus testatur, quum securim Pisandri, et Merionae sagittam describit. Argumento etiam est Achillis hasta Phaselide in Minervae templo posita: et apud Nicomedenses in Aesculapii Memnonis ensis totus ex aere, quum hastae illius ima tantum et summa cuspis aerea sit. Haec ita esse, pro comperto habemus. (7) Anaxandrides, Leontis filius, unus ex omnibus Lacedaemoniis uxores duas eodem tempore habuit; unde illi soboles duplex. Nam quum, priorem, probam illam quidem, sed sterilem, ut dimitteret, Ephori iussissent, id ut faceret, in animum inducere non potuit: eatenus tamen paruit, quod alteram cooptavit, e qua Cleomenem suscepit. Tunc prior, quae adhuc uterum non tulerat, Dorieum peperit, deinde Leonidam, mox Cleombrotum.

Κλεόμβροτον. (8) Ἐπεὶ δὲ ἀπέθανεν Ἀναξανδρίδης, Λακεδαιμόνιοι, Δωριέα καὶ γνώμην Κλεομένους καὶ τὰ ἐς πόλεμον ἀμείνονα εἶναι νομίζοντες, τὸν μὲν ἀπώσαντο ἄκοντες, Κλεομένει δὲ διδόασιν ἐκ τῶν νόμων πρεσβείᾳ τὴν ἀρχήν. Δωριεὺς μὲν δὴ (οὐ γὰρ ἠνείχετο ὑπακούειν Κλεομένει μένων ἐν Λακεδαίμονι) ἐς ἀποικίαν στέλλεται.

CAPUT IV.

Cleomenes cum Lacedaemoniis et sociis fines Argivorum invadit, eosque vincit — contra Athenas exercitum ducit et Orgadem, terram diis Eleusiniis sacram, devastat — in Aeginam trajicit — Demaratum fraude regno privat — furore correptus mortem sibi infert — Leonidas rex Xerxi Graeciam invadenti ad Thermopylas occurrit — de Pausania, Plistarchi, Leonidae filii, tutore, ejusque honeste factis.

Κλεομένης δὲ ὡς ἐβασίλευσεν, αὐτίκα ἐσέβαλεν ἐς τὴν Ἀργολίδα, Λακεδαιμονίων τε αὐτῶν ἀθροίσας καὶ τῶν συμμάχων στρατιάν. ὡς δὲ ἐπεξῆλθον οἱ Ἀργεῖοι σὺν ὅπλοις, ὁ Κλεομένης ἐνίκα τῇ μάχῃ· καὶ (ἦν γὰρ πλησίον ἄλσος ἱερὸν Ἄργου τοῦ Νιόβης) καταφεύγουσιν, ὡς ἐτράποντο, ὅσον τε πεντακισχίλιοι τῶν Ἀργείων ἐς τὸ ἄλσος. Κλεομένης δὲ (ἐξώρμει γὰρ τὰ πολλὰ ἐκ τοῦ νοῦ) 212

(8) Mortuo Anaxandrida, quum longe praestare consilio et belli artibus Dorieum existimarent, Cleomeni tamen, quod natu esset maximus, regnum inviti sane detulerunt. At Dorieus, quum adduci non potuisset, ut in patria permanens Cleomeni pareret, in coloniam est ablegatus.

Cap. IV. Cleomenes ut primum regnum iniit, comparato ex Lacedaemoniis et sociis exercitu, in Argivorum fines invasit: Argivos vero ipsos obviam cum armis egressos praelio fudit. Eorum quum ad quinque millia in proximum Argi Niobes filii lucum confugissent, Cleomenes (quippe qui non-

κελεύει καὶ τότε ἐνεῖναι πῦρ τοῖς εἵλωσιν ἐς τὸ ἄλσος, καὶ τό τε ἄλσος ἡ φλὸξ ἐπέλαβεν ἅπαν, καὶ ὁμοῦ τῷ ἄλσει καιομένῳ συγκατεκαύθησαν αὖθις οἱ ἱκέται. (2) Ἐστράτευσε δὲ καὶ ἐπὶ Ἀθήνας, τὸ μὲν πρότερον Ἀθηναίοις τε ἐλευθερίαν ἀπὸ τῶν Πεισιστράτου παίδων, καὶ αὐτῷ καὶ Λακεδαιμονίοις δόξαν ἐν τοῖς Ἕλλησιν ἀγαθὴν κτώμενος, ὕστερον δὲ Ἀθηναίου χάριτι ἀνδρὸς Ἰσαγόρου τυραννίδα οἱ συγκατεργασόμενος Ἀθηνῶν. ὡς δὲ ἡμάρτανε τῆς ἐλπίδος, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι περὶ τῆς ἐλευθερίας ἐμαχέσαντο ἐῤῥωμένως, ἐνταῦθα ὁ Κλεομένης ἄλλα τε ἐδῄωσε τῆς χώρας, καὶ τῆς καλουμένης Ὀργάδος, θεῶν τε τῶν ἐν Ἐλευσῖνι ἱερᾶς, καὶ ταύτης τεμεῖν φασιν αὐτόν. (3) Ἀφίκετο δὲ καὶ ἐς Αἴγιναν, καὶ Αἰγινητῶν τοὺς δυνατοὺς συνελάμβανεν, ὅσοι μηδισμοῦ τε αὐτῶν μετέσχον, καὶ βασιλεῖ Δαρείῳ τῷ Ὑστάσπου γῆν δοῦναι καὶ ὕδωρ τοὺς πολίτας ἔπεισαν. διατρίβοντος δὲ ἐν Αἰγίνῃ Κλεομένους, Δημάρατος, ὁ τῆς οἰκίας βασιλεὺς τῆς ἑτέρας, διέβαλλεν αὐτὸν ἐς τῶν Λακεδαιμονίων τὸ πλῆθος. (4) Κλεομένης δὲ ὡς

nunquam e potestate exiret) per Hilotas in lucum ignem immisit: quo incendio et lucus, et qui se illuc receperant supplices, exusti sunt. (2) Hinc Athenas duxit. Ibi Atheniensibus Pisistrati filiorum dominatu liberatis, ingentem ab initio quum Lacedaemoniis, tum sibi apud cunctos Graecos gloriam peperit. Sed paulo post Atheniensis cuiusdam Isagorae gratia ductus, quum Atheniensibus illum tyrannum imponere conatus esset, ac libertatem suam fortiter tuentibus Atheniensibus, ea de spe decidisset, et reliquum Atticae agrum, et regionem Orgadem appellatam, diis, qui Eleusine coluntur, sacram, populatus est. (3) In Aeginam deinde transmisit: ubi insulae eius principes, qui Medis studentes civibus suis, ut terram et aquam Dario Hydaspae filio dederent, persuaserant, in vincula coniecit. Dum in Aegina Cleomenes tempus terit, Demaratus eum ex altera familia rex ad populum criminatur. (4) Ea re commotus Cleome-

ἀνέστρεψεν ἐξ Αἰγίνης, ἔπρασσεν, ὅπως Δημάρατον παύσειε βασιλεύοντα· καὶ τήν τε ἐν Δελφοῖς πρόμαντιν ὠνήσατο, Λακεδαιμονίοις αὐτὴν ὁπόσα αὐτὸς ἐδίδασκεν ἐς Δημάρατον χρῆσαι, καὶ Λεωτυχίδην ἄνδρα τοῦ βασιλικοῦ γένους καὶ οἰκίας Δημαράτῳ τῆς αὐτῆς ἐπῆρεν ἀμφισβητεῖν ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς. εἵλετο δὲ Λεωτυχίδης λόγων, οὓς Ἀρίστων ποτὲ ἐς Δημάρατον τεχθέντα ἐξέβαλεν ὑπὸ ἀμαθίας, οὐκ αὐτοῦ παῖδα εἶναι πείσας. τότε δὲ οἱ μὲν ἐς τὸ χρηστήριον οἱ Λακεδαιμόνιοι τὸ ἐν Δελφοῖς, ὥσπερ καὶ τὰ ἄλλα εἰώθεσαν, ἀνάγουσι καὶ τὸ ἀμφιςβήτημα τὸ ὑπὲρ
Δημαράτου· ἡ δὲ σφισιν ἔχρησεν ἡ πρόμαντις, ὁπόσα 213
ἦν Κλεομένει κατὰ γνώμην. Δημάρατος μὲν δὴ κατὰ ἔχθος τὸ Κλεομένους, καὶ οὐ σὺν τῷ δικαίῳ βασιλείας ἐπαύθη. (5) Κλεομένην δὲ ὕστερον τούτων ἐπέλαβεν ἡ τελευτὴ μανέντα. ὡς γὰρ δὴ ἐλάβετο ξίφους, ἐπίτρωσκεν αὐτὸς αὑτὸν, καὶ διεξήει τὸ σῶμα ἅπαν κόπτων τε καὶ λυμαινόμενος. Ἀργεῖοι μὲν δὴ τοῖς ἱκέταις τοῦ Ἄργου διδόντα αὐτὸν δίκην τέλος τοῦ βίου φασὶν εὑρέσθαι τοιοῦτον·

nes, ut primum rediit, rationem iniit, per quam collegam e regno eiiceret. Delphicam enim vatem pretio corruptam subornat, ut, quod ipse praescriberet, consulentibus Lacedaemoniis responderet. Idemque Leotychidem Demarati propinquum, e regia item domo, instigat, ut de regno Demarato litem intendat. Ibi Leotychides arripuit ea verba, quae Ariston eius pater temere effuderat, quum *recens* natum Demaratum dixit a se genitum non credere. Eam disceptationem quum ad Delphicum oraculum, sicuti alia omnia consueverant, Lacedaemonii retulissent, respondit Pythia, quae Cleomenes iusserat. Quo factum, ut Demaratus non aequo iudicio, sed adversarii oppressione regno fuerit spoliatus. (5) Cleomenes post haec diem suum obiit, quum, per furorem sibi ipsi manus consciscens, totum corpus foedissimis vulneribus lacerasset. Argivi, ea mortis acerbitate dedisse eum poenas supplicibus, qui ad Argum confugerant: Atheni-

᾿Αθηναῖοι δὲ, ὅτι ἐδῄωσε τὴν ᾿Οργάδα· Δελφοὶ δὲ τῶν δώρων εἵνεκα, ὧν τῇ προμάντιδι ἔδωκεν, ἀναπείσας ψευσμένα εἰπεῖν ἐς Δημάρατον. εἴη δ' ἂν καὶ τὰ μηνίματα ἔκ τε ἡρώων ὁμοῦ καὶ θεῶν ἐς τὸ αὐτὸ τῷ Κλεομένει συνεληλυθότα. ἐπεί τοι καὶ ἰδίᾳ Πρωτεσίλαος ἐν ᾿Ελεοῦντι οὐδὲν ἥρως Ἄργου φανερώτερος ἄνδρα Πέρσην ἐτιμωρήσατο ᾿Αρταΰκτην· καὶ Μεγαρεῦσιν οὔποτε θεῶν τῶν ἐν ᾿Ελευσῖνι ὄντων ἐξεγένετο ἱλάσασθαι τὸ μήνιμα γῆν ἐπεργασαμένοις τὴν ἱεράν. τὰ δὲ ἐς τοῦ μαντείου τὴν διάπειραν, οὐδὲ τὸ παράπαν ἄλλον γε οὐδένα ὅτι μὴ μόνον Κλεομένην τολμήσαντα ἴσμεν. Κλεομένει δὲ οὐκ ὄντων ἀῤῥένων παίδων, ἐς Λεωνίδαν τὸν ᾿Αναξανδρίδου, Δωριέως δὲ ἀπ' ἀμφοτέρων ἀδελφὸν, κατέβαινεν ἡ ἀρχή. (6) Καὶ Ξέρξης τε τηνικαῦτα ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα ἦγαγε τὸν λαὸν, καὶ Λεωνίδας τριακοσίοις ὁμοῦ Λακεδαιμονίων ἀπήντησεν ἐς Θερμοπύλας. γεγόνασι μὲν δὴ πόλεμοι καὶ Ἑλλήνων πολλοὶ, καὶ ἐς ἀλλήλους βαρβάρων, εὐαρίθμη-

enses, quod Orgadem violasset: Delphi, quod interpretem Apollinis, ut Demaratum insimularet, corrupisset, id ei accidisse interpretati sunt. Heroum autem et deorum *in homines* irae, praeter hoc Cleomenis, alia etiam reperiuntur exempla. Siquidem et Protesilaus, cui honores ad Eleuntem habentur, heros Argo nihilo clarior, per se ipsum Persen Artabacten graviter est ultus. Neque unquam Megarenses, posteaquam sacrosanctum agrum colere ausi sunt, deorum, qui Eleusine coluntur, iram plane lenire potuerunt. Sollicitatum vero *pretio* oraculum, praeterquam tunc a Cleomene, nusquam comperimus. Ubi e vita excessit Cleomenes, quod nullam reliquit virilem sobolem, ad Leonidam Anaxandridae filium, Doriei germanum et uterinum fratrem, regnum pervenit. (6) Quo tempore Xerxes cum infinito prope hominum numero in Graeciam invasit, ei Leonidas cum CCC Lacedaemoniorum cohorte ad Thermopylas occurrit. Bella quidem multa quum a Graecis *contra barbaros*, tum inter ipsos barbaros gesta

τοι δὲ, ὁπόσους ἀνδρὸς ἑνὸς μάλιστα ἀρετὴ προήγαγεν ἐς
κλέον δόξης, ὡς Ἀχιλλεύς τε τὸν πρὸς Ἰλίῳ πόλεμον, καὶ
Μιλτιάδης τὸ Μαραθῶνι ἔργον. ἀλλὰ γὰρ τὸ Λεωνίδου
κατόρθωμα ὑπερεβάλλετο (ἐμοὶ δοκεῖν) τά τε ἀνὰ χρόνον
συμβάντα, καὶ τὰ ἔτι πρότερον. Ξέρξῃ γὰρ βασιλέων,
ὁπόσοι Μήδοις καὶ Πέρσαις ἐγένοντο ὕστερον, παρασχο- 214
μένῳ μέγιστον φρόνημα, καὶ ἀποδειξαμένῳ λαμπρὰ, οὕ-
τω κατὰ τὴν πορείαν Λεωνίδας σὺν ὀλίγοις, οὓς ἠγάγετο
ἐς Θερμοπύλας, ἐγένετο ἂν ἐμποδὼν, μηδὲ ἀρχὴν τὴν
Ἑλλάδα ἰδεῖν αὐτὸν, μηδὲ Ἀθηναίων ποτὲ ἐμπρῆσαι τὴν
πόλιν, εἰ μὴ κατὰ τὴν ἀτραπὸν, τὴν διὰ τῆς Οἴτης τείνου-
σαν, περιαγαγὼν τὴν μετὰ Ὑδάρνου στρατιὰν ὁ Τραχίνιος
κυκλώσασθαί σφισι τοὺς Ἕλληνας παρέσχε· καὶ οὕτω
κατεργασθέντος Λεωνίδου παρῆλθον ἐς τὴν Ἑλλάδα οἱ
βάρβαροι. (7) Παυσανίας δὲ ὁ Κλεομβρότου βασιλεὺς
μὲν οὐκ ἐγένετο. ἐπιτροπεύων γὰρ Πλείσταρχον τὸν
Λεωνίδου καταλειφθέντα ἔτι παῖδα ἐς Πλάταιάν τε Λακε-
δαιμονίους ἤγαγε, καὶ ὕστερον ναυσὶν ἐς τὸν Ἑλλήσπον-
τον. Παυσανίου δὲ τὸ ἔργον τὸ ἐς τὴν Κῴαν γυναῖκα ἐν

memorantur: sed ea in primis insignia fuere, in quibus unius virtus enituit, ut Achillis ad Ilium, Miltiadae in Marathone. Sed profecto praeclarum illud Leonidae facinus, meo quidem iudicio, omnia cuiusvis temporis *exempla* vicit. Hic enim Xerxi, regum omnium, qui post Medis et Persis imperarunt, animi elatione et operum magnificentia longe praestantissimo, in Graeciam irruenti tam acriter cum paucis, quorum dux erat, ad Thermopylas restitit, ut ne visurus ille quidem Graeciam, nedum Athenas fuisset incensurus, nisi a Trachinio homine Hydarnis copiae per Oëtae montis tramites circumductae Graecos oppressissent. Ac Leonida quidem *cum suis* interempto, Barbari in Graeciam irruperunt. (7) *Post hunc* Pausanias Cleombroti filius non certe regnavit, verum quum Plistarchi Leonidae filii tutor esset, ad Plataeas Lacedaemonios duxit, atque inde in Hellespontum classe transmisit. Huius in Coam mulierem factum non possum non magnopere

ἐπαίνῳ τίθεμαι μάλιστα· ἥντινα ἀνδρὸς οὐκ ἀδόξου παρὰ Κώοις θυγατέρα οὖσαν Ἡγητορίδου τοῦ Ἀνταγόρου Φαρανδάτης ὁ Τεάσπιδος, ἀνὴρ Πέρσης, παλλακὴν εἶχεν ἄκουσαν. ἐπεὶ δὲ Πλαταιᾶσι Μαρδόνιός τε ἔπεσεν ἐν τῇ μάχῃ καὶ ἀπώλοντο οἱ βάρβαροι, τὴν γυναῖκα ὁ Παυσανίας ἀνέστειλεν ἐς τὴν Κῶν κόσμον τε, ὃν ἐποιήσατο ὁ Πέρσης αὐτῇ, καὶ τὴν ἄλλην ἀγομένην κατασκευήν· Μαρδονίου τε οὐκ ἠθέλησεν ὁ Παυσανίας αἰσχῦναι τὸν νεκρὸν κατὰ τὴν παραίνεσιν τοῦ Αἰγινήτου Λάμπωνος.

CAPUT V.

Pausanias minor, Atheniensibus ad Piraeeum victis, triginta tyrannorum imperium non adjuvare vult, sed domum redit — ideo ab inimicis accusatur, et judicio absolvitur — Lacedaemonii Lysandro duce Thebanos invadunt — Lysandro caeso, Pausanias supervenit et cum Thebanis paciscitur — Pausanias denuo accusatus a Tegeatis in templo Minervae Aleae supplex recipitur — de Aristodemo, Pausaniae filiorum tutore — Agesipolis, rex Lacedaem., Argivis bellum infert, sed terrae motu et tonitru recedere cogitur — contra Olynthios exercitum ducit et subito moritur.

Πλείσταρχος μὲν οὖν ὁ Λεωνίδου νεωστὶ τὴν βασιλείαν παρειληφὼς ἐτελεύτησε. Πλειστοάναξ δὲ ἔσχε τὴν ἀρχὴν

collaudare. Is enim Coi hominis non ignobilis uxorem, Hegetoridae filiam, Antagorae neptem, quam Pharandates Persa Theaspidis filius invitam *abduxerat, et* in pallacarum numero habebat, Mardonio ad Plataeas et Persis ad internecionem caesis, Coon ad suos cum omni muliebri mundo donisque omnibus, quae a Pharandate acceperat, remisit. Idem Mardonii cadaver contra Lamponis Aeginetae sententiam violari vetuit.

Cap. V. Iam vero Plistarchus Leonidae filius in ipsis regni initiis diem suum obiit. Cui Plistoanax successit, eius

ὁ Παυσανίου τοῦ Πλαταιᾶσιν ἡγησαμένου. (2) Πλειστοάνακτος δὲ ἐγένετο Παυσανίας. Οὗτος ἐς τὴν Ἀττικὴν ἀφίκετο ὁ Παυσανίας Θρασυβούλῳ καὶ Ἀθηναίοις πολέμιος τῷ λόγῳ, τοῖς δὲ ἄρχειν ἐπιτραπεῖσιν ὑπὸ Λυσάνδρου καταστησόμενος τὴν τυραννίδα ἐν βεβαίῳ. καὶ μάχῃ μὲν ἐνίκησεν Ἀθηναίων τοὺς ἔχοντας τὸν Πειραιᾶ, μετὰ δὲ τὴν μάχην αὐτίκα οἱ τὸν στρατὸν ἀπάγειν οἴκαδε ἤρεσε, μηδὲ ἀνοσίων ἀνδρῶν τυραννίδα αὔξοντα ἐπισπάσασθαί τῇ Σπάρτῃ τὸ αἴσχιστον ὀνειδῶν. (3) Ὡς δὲ ἐπανῆλθεν 215
ἐξ Ἀθηνῶν μαχεσάμενος ἄπρακτον μάχην, ὑπάγουσιν αὐτὸν ἐς κρίσιν οἱ ἐχθροί. βασιλεῖ δὲ τῷ Λακεδαιμονίων δικαστήριον ἐκάθιζον οἵ τε ὀνομαζόμενοι γέροντες ὀκτὼ καὶ εἴκοσιν ὄντες ἀριθμόν, καὶ ἡ τῶν ἐφόρων ἀρχή, σὺν δὲ αὐτοῖς καὶ ὁ τῆς οἰκίας βασιλεὺς τῆς ἑτέρας. τέσσαρες μὲν δὴ καὶ δέκα τῶν γερόντων, ἐπὶ δὲ αὐτοῖς Ἆγις, ὁ τῆς ἑτέρας οἰκίας βασιλεύς, ἀδικεῖν τὸν Παυσανίαν κατέγνωσαν· τὸ δὲ ἄλλο ἀπέγνω δικαστήριον. (4) Μετὰ δὲ οὐ πολὺν χρόνον Λακεδαιμονίων συλλεγόντων ἐπὶ Θήβας

ipsius Pausaniae filius, cuius ductu praelium ad Plataeas factum. (2) Plistoanacte natus Pausanias. Hic Pausanias in Atticam exercitum duxit, verbo cum Thrasybulo et Atheniensibus bellum gesturus; re vero ipsa, ut tyrannorum XXX, qui a Lysandro impositi fuerant, dominatum firmaret. Superato tamen ad Piraeeum Atheniensium praesidio, domum exercitum reportare statuit, quod scilicet non esse eam Spartanorum reipublicae maculam omnium turpissimam adspergendam putaret, ut impurissimorum hominum tyrannidem confirmasse dicerentur. (3) In patriam re infecta reversus, ab inimicis *maiestatis* est postulatus. Apud Lacedaemonios de rege iudicium hoc ritu constitui solet. Consident, qui seniores appellantur, duodetriginta numero: cum iis Ephori, nec non alterius familiae rex. Is erat tunc Agis. Ac XIV sane seniores, et Agis rex, Pausaniam condemnarunt: absolverunt reliquae eius consilii partes. (4) Neque ita multo post delectum Lacedaemonii contra Thebanos habuerunt,

στρατιὰν (αἰτία δὲ ἥτις ἐγένετο, προσέσται τῷ ἐς Ἀγησίλαον λόγῳ), τότε δὲ Λύσανδρος μὲν ἐς τὴν Φωκίδα ἀφικόμενος, καὶ ἀναλαβὼν πανδημεὶ τοὺς Φωκέας, οὐδένα ἔτι ἐπισχὼν χρόνον, ἔς τε Βοιωτίαν ἐλήλυθε, καὶ προσβολὰς ἐποιεῖτο ἐς τὸ Ἁλιαρτίων τεῖχος, οὐ θελόντων ἀπὸ Θηβαίων ἀφίστασθαι. ἐσεληλύθεσαν δὲ ἤδη καὶ Θηβαίων καὶ Ἀθηναίων τινὲς κρύφα ἐς τὴν πόλιν, ὧν ἐπεξελθόντων, καὶ πρὸ τοῦ τείχους ταξαμένων, ἄλλοι τε ἐνταῦθα Λακεδαιμονίων καὶ Λύσανδρος ἔπεσε. (5) Παυσανίας δὲ ὑστέρησε μὲν τοῦ ἀγῶνος παρὰ Τεγεατῶν καὶ ἐξ Ἀρκαδίας τῆς ἄλλης ἀθροίζων δύναμιν. ὡς δὲ ἐς τὴν Βοιωτίαν ἀφίκετο, ἐπυνθάνετό τε τὴν ἧτταν τῶν ὁμοῦ Λυσάνδρῳ, καὶ αὐτοῦ Λυσάνδρου τὴν τελευτήν, ἀπῆγε δὲ ὅμως ἐπὶ τὰς Θήβας τὸν στρατόν, καὶ διενοεῖτο ὡς μάχης ἄρξων. ἐνταῦθα οἵ τε Θηβαῖοι τὰ ἐναντία ἐτάσσοντο, καὶ Θρασύβουλος ἀπέχειν οὐ πολὺ ἐπηγγέλλετο ἄγων τοὺς Ἀθηναίους, ἀνέμενε δὲ ἄρξαι Λακεδαιμονίους μάχης, ἄρξασι δὲ αὐτὸς ἤδη κατὰ νώτου σφίσιν ἔμελλεν ἐπικείσεσθαι. ἔδει-

Cuius belli quae causa fuerit, quum Agesilai res gestas commemorabimus, exponetur. Ac tunc quidem Lysander, universis Phocensibus assumtis, cunctatione omni sublata, in Boeotiam invasit, et Haliartiorum *primum* oppidum aggressus est oppugnare. Illi quum adduci non possent, ut a Thebanis deficerent, Thebanorum et Atheniensium auxiliis intra urbem receptis, eruptionem fecere. Cum iis Lysander acie ante ipsa urbis moenia congressus, cum magna Lacedaemoniorum manu dimicans occubuit. (5) Interea Pausanias, a Tegeatis et reliqua Arcadia comparatis auxiliis, confecto iam praelio supervenit. Is ubi primum Boeotiam attigit, eorum, qui cum Lysandro fuerant, et ipsius Lysandri caedem cognovit; nihilo tamen secius Thebas perrexit, urbem oppugnaturus. Verum quum Thebani se ad omnem impetum sustinendum confirmarent, iamque Thrasybulus cum Atheniensium auxiliis adventare nunciaretur, qui id unum expectabat, ut praelium Lacedaemonii inirent, quo illos a tergo adoriretur:

σεν οὖν ὁ Παυσανίας διπλοῦ στρατιωτικοῦ πολεμίων ἀν-
δρῶν μεταξὺ ἀποληφθῆναι; καὶ οὕτω σπονδάς τε πρὸς
τοὺς Θηβαίους ἐποιήσατο, καὶ τοὺς ὑπὸ τῷ Ἁλιαρτίων
τείχει πεσόντας ἀνείλετο. τοῦτο Λακεδαιμονίοις μὲν ἐγέ-
νετο οὐ κατὰ γνώμην, ἐγὼ δὲ ἐπαινῶ τῶνδε εἵνεκα τὸ
βούλευμα. ἅτε γὰρ εὖ εἰδὼς ὁ Παυσανίας, ὡς τὰ σφάλ- 216
ματα ἀεὶ Λακεδαιμονίοις γίγνονται ἐν μέσῳ πολεμίων ἀπο-
ληφθεῖσι, τό τε ἐν Θερμοπύλαις καὶ ἐν τῇ Σφακτηρίᾳ
νήσῳ, δεῖμα ἐποιήσατο, μή σφισιν καὶ αὐτὸς τρίτου γέ-
νηται κακοῦ πρόφασις. (6) Τότε δὲ ἐν αἰτίᾳ ποιουμένων
τῶν πολιτῶν τὴν βραδυτῆτα αὐτοῦ τὴν ἐς Βοιωτίαν, οὐχ
ὑπέμεινεν ἐσελθεῖν ἐς δικαστήριον, Τεγεᾶται δὲ αὐτὸν τῆς
Ἀθηνᾶς ἱκέτην ἐδέξαντο τῆς Ἀλέας. ἦν δὲ ἄρα τὸ ἱερὸν
τοῦτο ἐκ παλαιοῦ Πελοποννησίοις πᾶσιν αἰδέσιμον, καὶ
τοῖς αὐτόθι ἱκετεύουσιν ἀσφάλειαν μάλιστα παρείχετο.
ἐδήλωσάν τε οἵ τε Λακεδαιμόνιοι τὸν Παυσανίαν, καὶ ἔτι
πρότερον τούτου Λεωτυχίδην, καὶ Ἀργεῖοι Χρυσίδα, κα-

Pausanias veritus, ne medius inter duos hostium exercitus *ancipiti periculo* circumveniretur, icto cum Thebanis foedere, eorum, qui sub Haliartiorum muris ceciderant, cadavera ad sepulturam tollenda curavit. Ea sane res neutiquam Lacedaemoniorum judicio comprobata est: ego vero Pausaniae consilium rectum fuisse existimo. Nam quum probe nosset, Lacedaemoniis inter medios hostes circumclusis semper aliquam accidere cladem, ut ad Thermopylas et in Sphacteria insula, metuebat, ne tertiae ipse cladis auctor haberetur. (6) Verum quum longe aliter ipsius cives iudicarent, quippe qui ei, quod tardius in Boeotiam venisset, crimini dabant, non putavit ille sibi committendum, ut *iterum* causam dicere cogeretur. Tegeatae supplicem in Aleae Minervae receperunt. Templum illud fuit antiqua religione Peloponneso universae sacrosanctum, neque violari eos fas erat, qui illuc confugissent. Ea sane religio tunc in Pausania, ante vero id Leotychide, et in Chryside est ab Argivis conservata. Quum illi

θεζομένους ἐνταῦθα ἱκέτας, οὐδὲ ἀρχὴν ἐξαιτῆσαι θελήσαντες. (7) Παυσανίου δὲ φυγόντος, οἱ μὲν παῖδες Ἀγησίπολις καὶ Κλεόμβροτος νέοι παντάπασιν ἔτι ἦσαν. Ἀριστόδημος δὲ ἐπετρόπευεν αὐτοὺς, γένους ἐγγύτατα ὤν· καὶ τὸ ἐν Κορίνθῳ Λακεδαιμονίων κατόρθωμα Ἀριστοδήμου σφίσιν ἐγένετο ἡγουμένου. (8) Ἀγησίπολις δὲ ἐπεὶ τὴν βασιλείαν ἔσχεν αὐξηθεὶς, Πελοποννησίων πρώτοις ἐπολέμησεν Ἀργείοις. ὡς δὲ ἐκ τῆς Τεγεατῶν ἐς τὴν Ἀργολίδα ἤγαγε τὸν στρατὸν, πέμπουσι κήρυκα οἱ Ἀργεῖοι σπεισόμενον πρὸς Ἀγησίπολιν σφίσι πατρῴους δή τινας σπονδὰς ἐκ παλαιοῦ καθεστώσας τοῖς Δωριεῦσι πρὸς ἀλλήλους. ὁ δὲ οὔτε τῷ κήρυκι ἐσπείσατο, καὶ προϊὼν ὁμοῦ τῇ στρατιᾷ τὴν γῆν ἔφθειρεν. ἔσεισέ τε δὴ ὁ θεὸς, καὶ ὁ Ἀγησίπολις οὐδ' οὕτω τὴν δύναμιν ἀπάξειν ἔμελλεν, καί τοι Λακεδαιμονίοις μάλιστα Ἑλλήνων, ὡσαύτως δὲ καὶ Ἀθηναίοις, δεῖμα αἱ διοσημεῖαι παρείχοντο.
217 καὶ ὁ μὲν ὑπὸ τὸ τεῖχος κατεστρατοπεδεύετο ἤδη· τὸ Ἀργείων, καὶ οὐ παρίει σείων ὁ θεὸς, καί τινες καὶ ἀπώ-

enim supplices se in illud templum *tanquam in asylum* recepissent, ne postulatum quidem est, ut dederentur. (7) Pausania exulante, impuberes eius filii, Agesipolis et Cleombrotus, sub tutela Aristodemi, qui genere erat proximus, fuerunt. Huius Aristodemi ductu Lacedaemonii ad Corinthum prospere pugnarunt. (8) Iam vero Agesipolis ut regnum per aetatem adiit, Argivis primum ex *omnibus* Peloponnesiis bellum intulit. Is quum per Tegeatas in Argivorum fines duceret, Argivi obviam illi fetialem miserunt, quo patria quaedam foedera sanciret iam inde ab initio inter *omnes* Dorienses percussa. At ille non modo foedus ullum cum fetiali non instauravit, sed agrum etiam *totum* immisso exercitu depopulatus est: neque quum terra etiam movisset, retro agmen egit, etsi *alias* prae ceteris Graeciae populis Lacedaemoniis et Atheniensibus huiusmodi prodigia religioni ac terrori fuerint. Castra iam fixerat Agesipolis sub ipsis Argivorum muris, neque interim desita est divinitus terra

λοντο τῶν στρατιωτῶν κεραυνωθέντες, τοὺς δὲ καὶ ἐκφρονας ἐποίησαν αἱ βρονταί. οὕτω μὲν δὴ ἐκ τῆς Ἀργολίδος ἀνέζευξεν ἄκων. (9) Ἐπὶ δὲ Ὀλυνθίους ἐποιεῖτο αὖθις στρατείαν. κρατοῦντα δὲ αὐτὸν τῷ πολέμῳ, καὶ ᾑρηκότα τῶν τε ἄλλων πόλεων τῶν ἐν Χαλκιδεῦσι τὰς πολλὰς, καὶ αὐτὴν ἐλπίζοντα αἱρήσειν τὴν Ὄλυνθον, νόσος τε ἐξαίφνης καὶ θάνατος ἐπέλαβεν ἀπ' αὐτῆς.

CAPUT VI.

Cleombrotus rex in proelio cum Boeotiis ad Leuctra commisso cadit — Cleonymus cum Areo de regno certat, eoque privatus Pyrrhum in patriam inducit — Areo regnante Antigonus Demetrii fil. Atheniensibus bellum infert, quibus Lacedaemonii Areo duce opem ferunt — Leonidas senex, cui regnum Lacedaem. obtigit, a Cleombroto illo privatur, et iterum rex creatur — de Cleomene Leonidae filio, ultimo Eurysthenis domus rege.

Ἀγησιπόλιδος δὲ ἄπαιδος τελευτήσαντος, ἐς Κλεόμβροτον περιῆλθεν ἡ ἀρχή. καὶ ὑπὸ ἡγεμόνι τούτῳ Βοιωτοῖς ἐναντία ἠγωνίσαντο ἐν Λεύκτροις. Κλεόμβροτος δὲ αὐτὸς γενόμενος ἀνὴρ ἀγαθὸς ἀρχομένης ἔτι ἔπεσε τῆς μάχης. μάλιστα δέ πως ἐπὶ πταίσμασιν ἐθέλει μεγάλοις προαφαιρεῖ-

moveri: quin et milites aliquot de coelo tacti, nonnullos etiam tonitrua lymphatos atque attonitos reddidere. Invitissimus itaque ille ex Argivorum finibus castra movit, (9) et contra Olynthios belli impetum convertit. Ibi satis secunda fortuna usus, quum urbes Chalcidensium multas cepisset, ac ipsam postremo Olynthum se in potestatem redacturum speraret, morbo oppressus diem suum obiit.

Cap. VI. Agesipolide sine liberis mortuo, ad Cleombrotum regnum pervenit. Eo duce Lacedaemonii cum Boeotiis ad Leuctra praeliati sunt: et ipse quidem Cleombrotus in prima acie fortiter dimicans occubuit. Plerumque sane in magnis cladibus numen exercitus ducem ante alios e medio

σθαι τὸν ἡγεμόνα ὁ δαίμων· καθὰ δὴ καὶ Ἀθηναίων ἀπήγεν Ἱπποκράτην τε τὸν Ἀρίφρονος στρατηγοῦντα ἐπὶ Δηλίῳ, καὶ ὕστερον ἐν Θεσσαλίᾳ Λεωσθένην. Κλεομβρότου δὲ ὁ μὲν πρεσβύτερος τῶν παίδων Ἀγησίπολις παρέσχετο μέγα οὐδὲν ἐς μνήμην· Κλεομένης δὲ ὁ νεώτερος μετὰ τὸν ἀδελφὸν τελευτήσαντα ἔσχε τὴν ἀρχήν. γενομένων δὲ αὐτῷ παίδων, Ἀκροτάτου, καὶ ἐπ' αὐτῷ Κλεωνύμου, κατήγαγε τὸ χρεὼν Ἀκρότατον ἔτι πρότερον ἢ αὐτὸν Κλεομένην. (2) Καὶ ὡς Κλεομένης ἀπέθανεν ὕστερον, εἰς ἀντιλογίαν ἀφίκοντο ὑπὲρ τῆς βασιλείας Κλεώνυμός τε ὁ Κλεομένους, καὶ Ἀρεὺς ὁ Ἀκροτάτου. δικάζουσιν οὖν οἱ γέροντες Ἀρεῖ τῷ Ἀκροτάτου, καὶ οὐχὶ Κλεωνύμῳ πατρῴαν εἶναι τὴν τιμήν. Κλεωνύμῳ δὲ ἀπελαθέντι τῆς βασιλείας περισσῶς δή τι ὁ θυμὸς εἶλε. καὶ αὐτὸν οἱ ἔφοροι
218 καὶ ἄλλοις γέρασι ψυχαγωγοῦντες, καὶ ἐπὶ ταῖς δυνάμεσιν ἐφιστάντες ἄρχοντα παρῆγον, μή ποτε πολέμιον γενέσθαι τῇ Σπάρτῃ. τέλος δὲ ὁ μὲν πολλά τε καὶ ἐχθρὰ ἐς τὴν πατρίδα ἐτόλμησε, καὶ Πύῤῥον τὸν Αἰακίδου σφίσιν ἐπηγάγετο ἐς τὴν χώραν. (3) Ἀρέως δὲ ἐν Σπάρτῃ τοῦ Ἀκροτά-

tollere solet, sicuti et Athaniensibus Hippocratem Ariphronis filium ad Delium, iisdem in Thessalia Leosthenem eripuit. E Cleombroti liberis natu maior Agesipolis nihil omnino gessit memoratu dignum. Eo mortuo, natu minor Cleomenes regnum adiit. Qui quum filios duos Acrotatum et Cleonymum suscepisset, ita forte accidit, ut Acrotatus patrem sibi superstitem reliquerit. (2) Quumque postea Cleomenes e vita decessisset, inter Cleonymum Cleomenis filium, et Areum filium Acrotati, de regno coorta lis est. Ibi quum senatus paternum regnum Areo adiudicasset, Cleonymus sibi illum praelatum tam indigne tulit, ut eum Ephori neque aliis praemiis decretis, neque exercitus imperio delato unquam placare potuerint, quo minus hostili esset in patriam animo. Quod sane aperte prae se tulit, quum et alia multa conatus est, et Pyrrhum Aeacidae filium intra fines induxit. (3) Areo vero Acrotati filio regnante, Antigonus Demetrii filius

του βασιλεύοντος, Ἀντίγονος ὁ Δημητρίου πεζῷ τε καὶ ναυσὶν ἐπὶ Ἀθήνας στρατεύει. τοῖς δὲ Ἀθηναίοις ἀμυνοῦντες ἀφίκοντο μὲν ὁ Αἰγυπτίων ὁμοῦ Πατρόκλῳ στόλος, ἐξίασι δὲ καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι πανδημεὶ, τὸν βασιλέα ἡγεῖσθαί σφισιν Ἀρέα ἐπιτάξαντες. περικαθημένου δὲ Ἀντιγόνου τὰς Ἀθήνας, καὶ τῆς ἐσόδου τῆς ἐς τὴν πόλιν τὰ Ἀθηναίων συμμαχικὰ εἴργοντος, Πάτροκλος ἀποστέλλων ἀγγέλους, προέτρεπε Λακεδαιμονίους καὶ Ἀρέα ἄρχειν πρὸς Ἀντίγονον μάχης, ἐκείνων δὲ ἀρξάντων, οὕτω καὶ αὐτὸς κατὰ νώτου τοῖς Μακεδόσιν ἔφασκεν ἐπικείσεσθαι· πρότερον δὲ οὐκ εἰκὸς εἶναι, σφᾶς, Αἰγυπτίους τε ὄντας καὶ ναύτας, Μακεδόσιν ἐπιέναι πεζῇ. Λακεδαιμόνιοι μὲν δὴ παρακινδυνεύειν ὥρμηντο Ἀθηναίων τε εὐνοίᾳ, καί τι καὶ ἄξιον μνήμης ἐς τοὺς ἔπειτα ἐργάσασθαι προθυμούμενοι. Ἀρεὺς δὲ, ὥς σφισι τὰ ἐπιτήδεια ἐξανήλωτο, ἀπῆγεν ὀπίσω τὴν στρατιάν· ταμιεύεσθαι γὰρ τὴν ἀπόνοιαν ἐς τὰ οἰκεῖα ἠξίου, καὶ μὴ ἀφειδῶς ἐπ' ἀλλοτρίοις ἀναῤῥίψαι. τοῖς δὲ Ἀθηναίοις ἀντισχοῦσιν ἐπὶ

Athenas terrestribus maritimisque copiis oppugnare aggressus est. Atheniensibus subsidio missus cum classe Patroclus ex Aegypto: Lacedaemonii quoque cum voluntariorum manu Areum regem secuti, praesto fuere. Quum Antigonus autem urbem undique ita obsessam teneret, ut aditu omni sociorum auxilia prohiberentur, Patroclus per nuncios Areum et Lacedaemonios monuit, ut praelium cum Antigono inirent; se interim Macedonum terga invasurum, quod sui nequaquam pedestri acie pares essent Macedonibus, quippe qui Aegyptii, et nautae essent. Eo nuncio commoti Lacedaemonii, iidemque quum Atheniensium amicitia, tum vero nominis sui gloriam ad posteros propagandi studio ducti, praelii aleam subire nil recusabant. Verum Areus, commeatu iam *fere omni* consumto, exercitum domum reportavit, quippe qui, quod erat opum reliquum, ad patriae usus conservandum, neque temere sociorum causa profundendum censeret. Atenim quum Athenienses diu acriter restitissent, Antigonus,

μακρότατον ἐποιήσατο Ἀντίγονος εἰρήνην, ἐφ' ᾧ τε σφίσιν ἐπαγάγῃ φρουρὰν ἐς τὸ Μουσεῖον. καὶ τοῖς μὲν ἀνὰ χρόνον αὐτὸς ἐξήγαγεν ἑκουσίως τὴν φρουρὰν ὁ Ἀντίγονος. Ἀρέως δὲ ἐγίνετο υἱὸς Ἀκρότατος, τοῦ δὲ Ἀρεύς, ὃς ὀκτὼ μάλιστα ἔτη γεγονὼς τελευτᾷ νόσῳ. (4) Καί, ἐλείπετο γὰρ τῆς Εὐρυσθένους οἰκίας γένος τὸ πρὸς ἀνδρῶν Λεωνίδας ὁ Κλεωνύμου, παντάπασιν ἤδη γέρων· τούτῳ δὴ διδόασιν οἱ Λακεδαιμόνιοι τὴν ἀρχήν. τῷ δὲ Λεωνίδᾳ διάφορος ἐτύγχανεν ὢν ἐς τὰ μάλιστα Λύσανδρος, ἀπόγονος Λυσάνδρου τοῦ Ἀριστοκρίτου. οὗτος προσποιεῖται Κλεόμβροτον θυγατέρα ἔχοντα Λεωνίδου· τοῦ-
219 τον δὲ οἰκειωσάμενος ἐπῆγε Λεωνίδᾳ καὶ ἄλλα ἐγκλήματα, καὶ ὅρκους αὐτὸν Κλεωνύμῳ τῷ πατρὶ ὀμόσαι παῖδα ὄντα ἐπὶ ὀλέθρῳ τῆς Σπάρτης. ἐπαύθη τε δὴ Λεωνίδας βασιλείας, καὶ ἀντ' αὐτοῦ Κλεόμβροτος ἔσχε τὴν τιμήν. εἰ μὲν δὴ ὁ Λεωνίδας ἐπέτρεψε τῷ θυμῷ, καὶ Δημαράτῳ τῷ Ἀρίστωνος κατὰ ταὐτὰ ἀπεχώρησεν, ἤτοι παρὰ τὸν ἐν Μακεδονίᾳ βασιλεύοντα, ἢ τὸν Αἰγύπτιον, ὁ δὲ καὶ μεταγνόντων ἂν Σπαρτιατῶν ὤνατο οὐδέν. νῦν δὲ ἐπιβαλόντων οἱ φυγὴν

pace facta, praesidium illis in Museo imposuit, quod tamen non multo post ultro deduxit. Areo Acrotatus gignitur: Acrotato minor Areus. Is annum agens octavum morbo consumtus est. (4) Huic, abolita *iam fere tota* Eurysthenis posteritate mascula, successit Leonidas Cleonymi filius, grandis admodum natu. Graves cum eo inimicitias Lysander Lysandri filius, Aristocratis nepos, exercuit. Hic sibi associat Cleombrotum, qui Leonidae filiam habebat in matrimonio: eoque in familiaritatem pellecto, Leonidae tum alia intendit crimina, tum eum, quum puer adhuc esset, Cleonymo patri de exitio Spartae conciliando iuramentum dedisse dictitavit. Quum igitur regno se Leonidas abdicare coactus esset, in eius locum Cleombrotus invasit. Quod si animi prae ira impotens Leonidas fuisset, ac, ut olim Demaratus Aristonis filius, vel ad Macedonum, vel ad Aegyptiorum regem confugisset, nihil eum omnino, quod facti postea Spartanos poenituerit, iuvisset. Nunc vero quum a civibus

τῶν πολιτῶν, ἀφίκετο ἐς Ἀρκαδίαν· ἐκεῖθεν δὲ ἔτεσιν ὕστερον οὐ πολλοῖς κατάγουσί τε αὐτὸν Λακεδαιμόνιοι, καὶ αὖθις βασιλέα ἐποιήσαντο. (5) Κλεομένει δὲ τῷ Λεωνίδου τά τε ἄλλα ὁποῖα ἐς τόλμαν ὁμοῦ καὶ ἀνδρίαν ὑπῆρξεν, καὶ ὡς ἐπαύσαντο ἐξ ἐκείνου Σπαρτιᾶται βασιλευόμενοι, πρότερον ἔτι ἐδήλωσέ μοι τὰ ἐς τὸν Σικυώνιον Ἄρατον. προσεπελάβετο δὲ ὁ λόγος μοι καὶ τρόπον, ὅντινα ἐν Αἰγύπτῳ Κλεομένης ἐτελεύτησεν. γένους μὲν δὴ τοῦ Εὐρυσθένους, καλουμένων δὲ Ἀγιαδῶν, Κλεομένης ὁ Λεωνίδου βασιλεὺς ὕστατος ἐγένετο ἐν Σπάρτῃ.

CAPUT VII.

De altera regum Lacedaemon. domo, Proclidarum, dein Eurypontidarum — Prytanide regnante inter Lacedaem. et Argivos primae inimicitiae exoriuntur — Charillo regn. Laced. fines Argivorum devastant et Tegeatas invadunt — Nicandro regn. iterum vastatur Argolis — Theopompo regn. Lacedaem. cum Argivis pugnant de Thyreatide — Anaxidama regn. Messenii denuo victi ex Peloponneso ejiciuntur — de Aristone rege, ejusque VII mensium filio Demarato — Leotychide rege — Archidamo rege Atheniensibus maxima mala inferente — Sthenelaïda belli Peloponnesiaci praecipuo auctore.

Τὰ δὲ ἐς τὴν οἰκίαν τὴν ἑτέραν τοιάδε ἤκουσα εἶναι. Προκλῆς ὁ Ἀριστοδήμου τῷ παιδὶ ὄνομα τίθεται Σόον.

suis e patria pulsus, in Arcadiam exilii causa abisset, non ita multis post annis ab iisdem in patriam, et pristinum etiam regnum revocatus est. (5) De Cleomenis autem Leonidae filii audacia et animi magnitudine, et quemadmodum in eo defecerit Lacedaemoniorum regnum, quum de Arati Sicyonii rebus gestis ageremus, affatim multa diximus. Neque illud omisimus, quonam mortis genere in Aegypto e vita excesserit. Ex Eurysthenis igitur gente regum eorum, qui Agidae sunt appellati, postremus Cleomenes Leonidae filius fuit.

Cap. VII. Quae vero de altera regum familia accepimus, ita se habent. Procles Aristodemi filius habuit filium,

Εὐρυπῶντα δὲ τὸν Σόου φασὶν ἐς τοσοῦτον ἀφικέσθαι
δόξης, ὡς καὶ τὴν οἰκίαν ταύτην Εὐρυπωντίδας ὄνομα
ἀπ' αὐτοῦ λαβεῖν, Προκλείδας ἐς ἐκεῖνον καλουμένους.
(2) Εὐρυπῶντος δὲ υἱὸς γίνεται Πρύτανις. ἐπὶ μὲν δὴ
Πρυτάνιδος τοῦ Εὐρυπῶντος τὸ ἔχθος τε Λακεδαιμονίοις
ἤρξατο τὸ ἐς Ἀργείους, καὶ ἔτι τοῦ ἐγκλήματος τούτου
πρότερον Κυνουρεῦσιν ἐπολέμησαν. τὰς δὲ ἐφεξῆς ταύτῃ
γενεὰς, Εὐνόμου τε τοῦ Πρυτάνιδος καὶ Πολυδέκτου τοῦ
Εὐνόμου βασιλευόντων, ἐν εἰρήνῃ διετέλεσεν οὖσα ἡ
Σπάρτη. (3) Χάριλλος δὲ ὁ Πολυδέκτου τήν τε γῆν
ἐδῄωσεν Ἀργείοις (οὗτος γὰρ καὶ ἐς τὴν Ἀργολίδα ἐσβα-
λὼν), καὶ ἔτεσιν οὐ πολλοῖς ὕστερον ὑπὸ ἡγεμόνι Χαρίλ-
220 λῳ γίνεται καὶ ἡ Σπαρτιατῶν ἐπὶ Τεγεάτας ἔξοδος, ὅτε οἱ
Λακεδαιμόνιοι Τεγεάτας αἱρήσειν ἤλπισαν καὶ ἀποτεμεῖ-
σθαι τῆς Ἀρκαδίας τὸ Τεγεατικὸν πεδίον, ὑπούλῳ μαν-
τεύματι ἐπελθόντες. (4) Μετὰ δὲ Χάριλλον τελευτήσαντα
Νίκανδρος ὁ Χαρίλλου διαδέχεται τὴν ἀρχήν· καὶ τὰ
Μεσσηνίων ἐς Τήλεκλον τὸν τῆς ἑτέρας βασιλέα οἰκίας ἐν

cui Soo nomen: Soo Eurypon genitus. Hic tantum est gloriae consecutus, ut ea *tota* familia, qui Proclidae ante sunt appellati, Eurypontidarum ab eo cognomentum acceperit. (2) Euryponte nascitur Prytanis. Eo regnante inter Lacedaemonios et Argivos inimicitiae ortae: et iam ante, quam Argivis quicquam crimini daretur, cum Cynurensibus bellatum fuerat. Ac proximas quidem deinceps aetates, Eunomo scilicet Prytanidis, et Polydecte Eunomi filio regnantibus, perpetua pax Spartanis fuit. (3) Charillus autem Polydectis filius Argivorum agrum igne ferroque vastavit: eodemque duce paucis post annis contra Tegeatas exiere Spartani, quum ambigui et perplexi oraculi auctoritatem secuti in spem venerunt, capturos se Tegeatas, Tegeatumque campos Arcadibus adempturos. (4) Charillo mortuo, Nicander filius in regnum successit. Hoc regnante, Teleclus ex altera familia rex a Messeniis in Limnadis *Dianae* fano

τῷ ἱερῷ τῆς Λιμνάδος συμβάντα ἐπὶ Νικάνδρου γίνεται βασιλεύοντος. ἐσέβαλε δὲ καὶ ἐς τὴν Ἀργολίδα ὁ Νίκανδρος στρατιᾷ, καὶ τὰ πολλὰ ἐκάκωσε τῆς χώρας. μετασχόντες δὲ Ἀσιναῖοι Λακεδαιμονίοις τοῦ ἔργου, δίκην μετ' οὐ πολὺ Ἀργείοις ἀπέδοσαν σὺν μεγάλῳ πατρίδος τε ὀλέθρῳ καὶ φυγῇ τῇ σφετέρᾳ. (5) Θεόπομπον δὲ τὸν Νικάνδρου, βασιλεύσαντα μετὰ Νίκανδρον, μέλλει καὶ αὖθίς μοι ὁ λόγος προσθήσειν προελθόντι ἐς τὴν Μεσσηνίαν συγγραφήν. Θεοπόμπου δὲ ἔτι ἔχοντος τὴν ἀρχὴν ἐν Σπάρτῃ, γίνεται καὶ ὁ περὶ τῆς Θυρεάτιδος καλουμένης χώρας Λακεδαιμονίοις ἀγὼν πρὸς Ἀργείους. Θεόπομπος δὲ αὐτὸς οὐ μετέσχε τοῦ ἔργου γήρᾳ καὶ ὑπὸ λύπης τὸ πλέον· Ἀρχίδαμον γὰρ Θεοπόμπου ζῶντος ἔτι ἐπιλαμβάνει τὸ χρεών. οὐ μὴν ἄπαις ἐτελεύτησεν ὁ Ἀρχίδαμος, Ζευξίδαμον δὲ ἀπολιπὼν υἱόν. Ζευξιδάμου δὲ Ἀναξίδαμος ὁ παῖς ἐκδέχεται τὴν ἀρχήν. (6) Ἐπὶ τούτου Μεσσήνιοι φεύγουσιν ἐκ Πελοποννήσου, πολέμῳ τὸ δεύτερον κρατηθέντες ὑπὸ Σπαρτιατῶν. Ἀναξιδάμου δὲ υἱὸς ἐγένετο Ἀρχίδαμος, Ἀρχιδάμου δὲ Ἀγασικλῆς. καὶ σφισιν ὑπῆρξεν ἀμφοτέροις τὸν βίον διατελέσαι πάντα ἐν ἡσυχίᾳ καὶ

interficitur. Idem vero Nicander Argivorum fines hostiliter ingressus, multis illos et magnis affecit calamitatibus. Eius facinoris quum participes fuissent Asinaei, graves Argivis poenas paulo post deleta patria profugi dedere. (5) De Theopompo vero Nicandri filio, qui post patrem regnavit, rursus erit mihi mentio facienda, quum ad res Messeniorum historia descenderit. Eo regnante inter Argivos et Lacedaemonios de Thyreatum quoque finibus dimicatum. Ei praelio Theopompus, senio et animi aegritudine implicitus, non interfuit. Nam eo vivente Archidamus filius moritur, Zeuxidamo tamen filio relicto, cui Anaxidamus item filius successit. (6) Eo imperante Lecedaemoniis, Messenii iterum bello victi e Peloponneso abierunt. Anaxidamo Archidamus, Archidamo Agasicles nascitur. Utriusque tempora omnibus belli molestiis vacua, perpetua tranquillitate insignia fuere.

πολέμων οὖσιν ἐκτός. (7) Ἀρίστωνι δὲ τῷ Ἀγασικλέους
ἀγαγομένῳ γυναῖκα, ἥντινα παρθένων μὲν τῶν ἐν Λακε-
δαίμονι εἶναί φασιν αἰσχίστην, γυναικῶν δὲ τὸ εἶδος καλ-
221 λίστην ὑπὸ Ἑλένης γενέσθαι, ταύτην ἀγαγομένῳ τῷ
Ἀρίστωνι ἐγένετο υἱὸς Δημάρατος ἐν μόνοις μησὶν ἑπτά.
καὶ αὐτῷ μετὰ τῶν ἐφόρων καθημένῳ τηνικαῦτα ἐν βουλῇ
ἦλθεν οἰκέτης ἀπαγγέλλων, τετέχθαι οἱ παῖδα. Ἀρίστων
δὲ ἐπῶν τῶν ἐν Ἰλιάδι ἐς τὴν Εὐρυσθέως γένεσιν πεποιη-
μένος λήθην, ἢ μηδὲ ἀρχὴν συνεὶς αὐτῶν, οὐκ ἔφη τῶν
μηνῶν εἶναι καὶ αὐτοῦ τὸν παῖδα. τούτου μὲν δὴ τῶν
εἰρημένων μετάνοια ἔλαβεν ὕστερον. Δημάρατον δὲ βα-
σιλεύοντα, καὶ τά τε ἄλλα εὐδοκιμοῦντα ἐν Σπάρτῃ, καὶ
ἀπὸ τῶν Πεισιστρατιδῶν Κλεομένει συνελευθερώσαντα
Ἀθηναίους, ἥ τε Ἀρίστωνος ἀγνωμοσύνη καὶ τὸ ἔχθος
τὸ Κλεομένους ἐποίησεν ἰδιώτην. καὶ τοῦ μὲν παρὰ βα-
σιλέα Δαρεῖον ἐλθόντος ἐς Πέρσας ἐπὶ πολὺν ἐν τῇ Ἀσίᾳ
χρόνον διαμεῖναι τοὺς ἀπογόνους φασί. (8) Λεωτυχίδης
δὲ ἀντὶ Δημαράτου γενόμενος βασιλεὺς μετέσχε μὲν
Ἀθηναίοις καὶ Ἀθηναίων τῷ στρατηγῷ Ξανθίππῳ τῷ

(7) Aristo vero Agasiclis filius uxorem duxit puellam, quam Spartanarum omnium virginum fuisse tradunt turpissimam, mulierum vero omnium post Helenam forma praestantissimam. Ex ea quum filius natus esset mense ipso VII, eique in consilio Ephororum sedenti servus nunciasset puerum natum, eorum, qui de Eurysthei natali sunt, versuum *Homericae* Iliadis oblitus, vel quod illos omnino non satis intellexisset, negavit puerum eum, qui non esset legitimo mensium numero natus, a se genitum. Cuius eum postea *temere* effusae vocis facile poenituit. Demaratum enim spectata virtute virum, qui cum Cleomene Athenienses Pisistrati liberum dominatu liberarat, Aristonis inconsiderata oratio, et suscepta cum Cleomene simultas regno privavit. Quum autem in Persas ad Darium *exulatum* abisset, in longum ibi tempus eius propagatam posteritatem ferunt. (8) Leotychides vero rex in Demarati locum creatus. Is Atheniensium ducem Xanthip-

'Αρίφρονος τοῦ ἔργου τοῦ πρὸς Μυκάλῃ, ἐστράτευσε δὲ ὕστερον τούτων ἐπὶ τοὺς 'Αλευάδας ἐς Θεσσαλίαν. καί οἱ καταστρέψασθαι Θεσσαλίαν πᾶσαν ἐξὸν, ἅτε ἀεὶ νικῶντι ἐν ταῖς μάχαις, δῶρα ἔλαβε παρὰ τῶν 'Αλευαδῶν. ὑπαγόμενος δὲ ἐν Λακεδαίμονι ἐς δίκην ἔφυγεν ἐθελοντὴς ἐς Τεγέαν. καὶ ὁ μὲν αὐτόθι τὴν 'Αθηνᾶν τὴν 'Αλέαν ἱκέτευε. Λεωτυχίδου δὲ ὁ μὲν παῖς Ζευξίδαμος, ζῶντος ἔτι Λεωτυχίδου, καὶ οὐ πεφευγότος πω, τελευτᾷ νόσῳ. (9) 'Αρχίδαμος δὲ ὁ Ζευξιδάμου μετὰ Λεωτυχίδην ἀπελθόντα ἐς Τεγέαν ἔσχε τὴν ἀρχήν. οὗτος 'Αρχίδαμος 'Αθηναίοις μάλιστα ἐκάκωσε τὴν χώραν, στρατῷ τε ἐσβάλλων ἐς γῆν τὴν 'Αττικὴν ἀνὰ πᾶν ἔτος, καὶ, ὁπότε ἐσβάλοι, διὰ πάσης ἐπεξῄει φθείρων, καὶ Πλαταιέων 'Αθη- 222
ναίοις ὄντων εὔνων πολιορκίᾳ τὸ ἄστυ εἷλεν. οὐ μὴν τὸν πόλεμόν γε τῶν Πελοποννησίων καὶ 'Αθηναίων γενέσθαι συνέσπευσεν, ἀλλὰ καὶ ἐς ὅσον δυνάμεως ἧκε, διαμεῖναί σφισιν ἔπρασσε τὰς σπονδάς. (10) Σθενελαΐδας δὲ ἔς τε ἄλλα ὢν οὐκ ἀδύνατος ἐν Λακεδαίμονι καὶ ἐφορεύων ἐν

pum Ariphronis filium ad Mycalen iuvit: idemque in Thessaliam contra Aleuadas profectus, facile totam Thessaliam armis subigere potuit, quum semper ei praeliis omnibus vincere contigisset. Sed quod ab Aleuadis fuisset donis corruptus, *de maiestate* postulatus, Tegean indicta causa ad aram Minervae Aleae supplex confugit. Leotychidae filius Zeuxidamus, patre adhuc vivo et incolumi, morbo absumtus est. (9) Zeuxidami vero Archidamus avo iam exulante imperavit. Hic Atheniensium agros vehementer vexavit, quum in Atticam quotannis excursiones faceret, et omnia populabundus ageret ac raperet. Idem etiam Plataeensium, qui socii et amici Atheniensium erant, urbem per obsidionem cepit, quum tamen Peloponnesiorum in Athenienses bellum neutiquam concitarit; quin, ut pax inter eos maneret, quantum eniti potuit, elaborarit. (10) Verum Sthenelaidas vir quum alias potens, tum vero de Ephoris unus, suscipiendi belli auctor

τῷ τότε τοῦ πολέμου μάλιστα ἐγένετο αἴτιος. καὶ ὁ πόλεμος οὗτος εὖ τὴν Ἑλλάδα ἔτι βεβηκυῖαν διέσεισεν ἐκ βάθρων, καὶ ὕστερον Φίλιππος ὁ Ἀμύντου σαθρὰν ἤδη καὶ οὐ παντάπασιν ὑγιῆ προσκατήριψεν αὐτήν.

CAPUT VIII.

De Cynisca, Archidami filia — Agide regnante Lacedaemonii ab Eleis Olympicis ludis prohibiti iis bellum inferunt, quod tertio anno componitur — Athenienses invadunt et ad Aegospotamos vincunt — Agis Leotychiden non agnoscit filium — Agesilaus regno privat Leotychiden.

Ἀρχιδάμου δέ, ὡς ἐτελεύτα, καταλιπόντος παῖδας, Ἆγίς τε πρεσβύτερος ἦν ἡλικίᾳ, καὶ παρέλαβεν ἀντὶ Ἀγησιλάου τὴν ἀρχήν. ἐγένετο δὲ Ἀρχιδάμῳ καὶ θυγάτηρ, ὄνομα μὲν Κυνίσκα, φιλοτιμότατα δὲ ἐς τὸν ἀγῶνα ἔσχε τὸν Ὀλυμπιακὸν, καὶ πρώτη τε ἱπποτρόφησε γυναικῶν, καὶ νίκην ἀνείλετο Ὀλυμπιακὴν πρώτη. Κυνίσκας δὲ ὕστερον γυναιξὶ καὶ ἄλλαις καὶ μάλιστα ταῖς ἐκ Μακεδονίας γεγόνασιν Ὀλυμπιακαὶ νῖκαι, ὧν ἡ ἐπιφανεστέρα ἐς τὰς νίκας ἐστὶν αὐτή. δοκοῦσι δὲ οἱ Σπαρτιᾶταί μοι ποίησιν

mis auctor fuit: quod sane bellum Graeciam satis adhuc firmo innixam fundamento de gradu excussit: nec multo post Philippus Amyntae filius ruinosam et plane aegram aggressus collabefecit.

Cap. VIII. Quum decessisset Archidamus, filiis duobus relictis, Agis, quod Agesilao maior natu erat, regnare coepit. Habuit Archidamus et filiam, Cyniscam nomine, quae ad Olympicas victorias virili propemodum animo adspiravit. Prima haec foeminarum omnium equos aluit, prima Olympicam palmam tulit. Post eam enim et aliae, in primis vero e Macedonia nonnullae, sunt victrices in Olympicis renunciatae: quibus tamen illa longe gloria praestitit. Spartani

καὶ ἔπαινον τὸν ἀπ' αὐτῆς ἥκιστα ἀνθρώπων θαυμάσαι. ὅτι γὰρ μὴ τῇ Κυνίσκᾳ τὸ ἐπίγραμμα ἐποίησεν ὅστις δὴ, καὶ ἔτι πρότερον Παυσανίᾳ τὸ ἐπὶ τρίποδι Σιμωνίδης τῷ ἀνατεθέντι ἐς Δελφοὺς, ἄλλο δή γε παρὰ ἀνδρὸς ποιητοῦ Λακεδαιμονίων τοῖς βασιλεῦσιν οὐδέν ἐστιν ἐς μνήμην. (2) Ἐπὶ δὲ Ἄγιδος τοῦ Ἀρχιδάμου βασιλεύοντος Λακεδαιμονίοις ἄλλα τε ἐγένετο ἐς Ἠλείους ἐγκλήματα, καὶ τοῦ ἀγῶνος τοῦ Ὀλυμπιακοῦ καὶ ἱεροῦ τοῦ Ὀλυμπίασιν ὑπ' αὐτῶν εἰργόμενοι μάλιστα ἤχθοντο. ἀποστέλλουσιν οὖν 223
κήρυκα ἐπίταγμα φέροντα Ἠλείοις, Λεπρεάτας τε αὐτονόμους ἀφιέναι, καὶ ὅσοι τῶν περιοίκων ἄλλοι σφίσιν ἦσαν ὑπήκοοι. ἀποκριναμένων δὲ Ἠλείων, ὡς, ἐπειδὰν τὰς περιοικίδας τὰς παρὰ τῇ πόλει ἴδωσιν ἐλευθέρας, οὐδὲ αὐτοὶ μελλήσουσιν ἔτι ἀφιέναι τὰς ἑαυτῶν, οὕτω Λακεδαιμόνιοι καὶ ὁ βασιλεὺς Ἆγις ἐσβάλλουσιν ἐς τὴν Ἠλείαν. τότε μὲν δὴ τοῦ θεοῦ σείσαντος, ὀπίσω τὸ στράτευμα ἀπεχώρησεν ἄχρις Ὀλυμπίας καὶ τοῦ Ἀλφειοῦ προελθόντες· τῷ δὲ ἐφεξῆς ἔτει τήν τε χώραν ἐδῄωσεν ὁ

vero et poëticen, et omnem, quae ex ea hominibus contingere possit, gloriam omnium minime admirati mihi videntur. Nam nisi quod Cyniscae epigramma fecit nescio quis, et ante in Pausaniae tripodem Delphis dedicatum epigramma exaravit Simonides, aliud nihil a poeta quidem ullo de Laconicis regibus est memoriae proditum. (2) Agide Archidami filio regnante, et alia Eleis Lacedaemonii crimini dederunt, et illud in primis acriter expostularunt, quod Olympicis ludis et Iovis templo prohibiti fuissent. Fetiali itaque misso Eleis imperant, ut Lepreatas, et alios finitimos, qui ipsis parerent, suis uti sinerent legibus. Qui quum respondissent, simulac finitimas Spartae civitates liberas vidissent, nihil sibi causae fore, quin et ipsi sociis suis libertatem redderent: eo responso commoti Lacedaemonii, cum Agide rege in Eleorum fines invaserunt: verum in Olympiam usque, et ad Alpheum amnem progressi, terrae *crebris* motibus conterriti, retro agmen egere. Anno insequenti Eleorum agrum Agis popula-

Ἆγις καὶ ἤλασε τῆς λείας τὴν πολλήν. Ξενίας δὲ ἀνὴρ Ἠλεῖος Ἄγιδί τε ἰδίᾳ ξένος καὶ Λακεδαιμονίων τοῦ κοινοῦ πρόξενος ἐπανέστη τῷ δήμῳ σὺν τοῖς τὰ χρήματα ἔχουσι· πρὶν δὲ Ἆγιν καὶ τὸν στρατὸν ἀφῖχθαί σφισιν ἀμύνοντας, Θρασυδαῖος προεστηκὼς τότε τοῦ Ἠλείων δήμου, μάχῃ Ξενίαν καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ κρατήσας, ἐξέβαλεν ἐκ τῆς πόλεως. Ἆγις δὲ ὡς ἀπήγαγεν ὀπίσω τὴν στρατιὰν, Λυσίστρατον Σπαρτιάτην καὶ μοῖράν τε τῆς δυνάμεως καὶ Ἠλείων καταλείπει τοὺς φυγάδας, κακουργεῖν σφᾶς ὁμοῦ Λεπρεάταις τὴν χώραν. τρίτῳ δὲ ἔτει τοῦ πολέμου Λακεδαιμόνιοι μὲν καὶ Ἆγις παρεσκευάζοντο ὡς ἐς τὴν Ἠλείαν καὶ τότε ἐσβαλοῦντες· οἱ δὲ Ἠλεῖοι καὶ Θρασυδαῖος (κεκακωμένοι γὰρ ἐς τὸ ἔσχατον ἦσαν) συγχωροῦσι, μήτε τῶν περιοίκων ἔτι ἄρχειν, καὶ τοῦ ἄστεως καταῤῥίψαι τὸ τεῖχος, Λακεδαιμονίους τε ἐν Ὀλυμπίᾳ καὶ θύειν τῷ θεῷ, καὶ τὸν ἀγῶνα ἐξεῖναί σφισιν ἀγωνίσασθαι. (3) Ἐνέβαλε δὲ καὶ ἐς τὴν Ἀττικὴν συνεχῶς ὁ Ἆγις στρατιᾷ, καὶ ἐπετεί-

tus, magnam ex eo praedam egit. Tum Xenias Eleus, et privatim Agidis, et publice Lacedaemoniorum hospes, adversus populum insurrexit una cum ditioribus, id est, iis sibi adiunctis populum opprimere ac Lacedaemoniis urbem dedere conatus est. Verum priusquam cum exercitu Agis praesto esset, Thrasydrus, cui rerum summa a populo commissa fuerat, Xeniam totamque eius manum pugna superatos urbe pellit. Agis vero domum cum exercitu reversus, Lysistratum Spartanum cum parte copiarum, et Eleorum exules relinquit, qui cum Lepreatis agrum *quotidianis* populationibus vexarent. Tertio demum eius belli anno, quum Agis exercitu comparato denuo esset in Eleorum fines invasurus, Thrasydrus de populi sententia, affecta iam malorum diuturnitate, et prope consumta civitate, pacem his conditionibus accepit: In posterum finitimis non imperaturos: urbis muros demolituros: Lacedaemoniis Olympiae Iovis sacrum sacrosque ludos celebrare, et in eorum ludorum certamina descendere liciturum. (3) Inde Agis in Atticam bellum continuo intulit: idemque ad

χισε φρούριον Ἀθηναίοις τὸ ἐν Δεκελείᾳ· καταλυθέντος δὲ ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς τοῦ Ἀθηναίων ναυτικοῦ, Λύσανδρος ὁ Ἀριστοκρίτου καὶ Ἆγις ὅρκους μὲν θεῶν ὑπερέβη- 224
σαν, οὓς ὤμοσαν Ἀθηναίοις ἐν κοινῷ Λακεδαιμόνιοι· κατὰ σφᾶς δὲ αὐτοὶ καὶ οὐ μετὰ Σπαρτιατῶν τοῦ κοινοῦ τὸ βούλευμα ἐς τοὺς συμμάχους ἐξήνεγκαν, ἐκκόψαι προῤῥίζους τὰς Ἀθήνας. τὰ μὲν οὖν ἐς πόλεμον μάλιστα ἐπίσημα τοιαῦτα ὑπῆρχε τῷ Ἄγιδι. (4) Προπέτειαν δὲ τὴν Ἀρίστωνος ἐς Δημάρατον καὶ Ἆγις ἐς τὸν παῖδα ἔσχε Λεωτυχίδην, καί οἱ κατά τινα οὐκ ἀγαθὸν δαίμονα ἐσῆλθεν ἐς ἐπήκοον τῶν ἐφόρων εἰπεῖν, ὡς οὐχ αὑτοῦ νομίζοι Λεωτυχίδην. ἐπέλαβε μέν τοι καὶ Ἆγιν μετάνοια ὕστερον, καὶ (ἔφερον γὰρ τηνικαῦτα οἴκαδε ἐξ Ἀρκαδίας αὐτὸν νοσοῦντα) ὡς ἐγίνετο ἐν Ἡραίᾳ, καὶ τὸ πλῆθος μάρτυρας ἐποιεῖτο, ἦ μὴν Λεωτυχίδην ἑαυτοῦ παῖδα ἡγεῖσθαι, καὶ σφισι σὺν ἱκεσίᾳ τε καὶ δακρύοις ἐπέσκηπτε πρὸς Λακεδαιμονίους ταῦτα ἀπαγγέλλειν. (5) Μετὰ δὲ Ἆγιν ἀπο-

Decelean contra Athenienses castellum munivit. Deleta vero ad Aegospotamos Atheniensium classe, Agis cum Lysandro (Aristocriti filio) foederis, quod inter Athenienses et Lacedaemonios sancitum fuerat, quum id tamen Spartani non iussissent, religionem violavit. Illi enim suis duntaxat ipsorum auspiciis scitum cum sociis fecerant de Atheniensium civitate radicitus exscindenda. Hae fuere Agidis res bellicae maxime illustres. (4) Cuius non alia fuit de Leotychide filio quam Aristonis de Demarato futilitas: siquidem et hic audientibus Ephoris, fortunae quadam malignitate impulsus, non putare se dixit, ex se Leotychiden natum. Cuius eum *levitatis* facile postea poenituisse constitit. Quum enim morbo implicitus ex Arcadia domum reportaretur, apud Heraean testes fecit, qui cum eo erant, omnes, nihil se dubitare, Leotychiden ex se genitum esse: totique isti multitudini multis cum precibus et lacrymis iniunxit, ut hoc apud Lacedaemonios testimonium dicerent. (5) Verum Agide mortuo Leotychiden

θανόντα ἀπήλαυνεν Ἀγησίλαος τῆς βασιλείας Λεωτυχίδην, ἐς μνήμην ἄγων Λακεδαιμονίοις τὰ ὑπὸ Ἄγιδός ποτε λεχθέντα ἐς τὸν Λεωτυχίδην. ἀφίκοντο δὲ καὶ οἱ ἐξ Ἡραίας Ἀρκάδες, καὶ ἦσαν τῷ Λεωτυχίδῃ μάρτυρες, ὁπόσα Ἄγιδος τελευτῶντος ἤκουσαν. τῷ δὲ Ἀγησιλάῳ καὶ Λεωτυχίδῃ παρέσχεν ἐς πλέον τὸ μάντευμα ἀντιλογίαν τὸ ἐκ Δελφῶν, γεγονὸς μὲν ἐκεῖ, ἔχον δὲ οὕτω·

Φράζεο δή, Σπάρτη, καί περ μεγάλαυχος ἐοῦσα,
Μὴ σέθεν ἀρτίποδος βλάστῃ χωλὴ βασιλεία.
Δηρὸν γὰρ μόχθοι σε κατασχήσουσιν ἄελπτοι,
Φθερσίβροτόν τ' ἐπὶ κῦμα κυκωομένου πολέμοιο.

225 τότε οὖν Λεωτυχίδης μὲν ἐς Ἀγησίλαον ταῦτα ἔφασκεν εἰρῆσθαι· τὸν γὰρ δὴ ἕτερον τῶν ποδῶν ἐπεπήρωτο ὁ Ἀγησίλαος. Ἀγησίλαος δὲ ἐς Λεωτυχίδην αὐτὰ ἔτρεπεν οὐ γνήσιον ὄντα Ἄγιδος. Λακεδαιμόνιοι δέ, καί περ ἐνὶ σφίσιν ὄν, οὐκ ἐπανήγαγον τὸ ἀμφισβήτημα ἐς Δελφούς· αἴτιος δ', ἐμοὶ δοκεῖ, Λύσανδρος ἐγένετο ὁ Ἀριστοκρίτου συσπεύδων ἐξάπαντος τὴν βασιλείαν οἱ γενέσθαι.

Agesilaus regno *facile* expulit, quum ea populo in memoriam redegisset, quae de eo aliquando Agis dixisset. Praesto tamen et Leotychidae ipsi ab Heraea Arcades fuere, qui morientis iam Agidis verba renunciarunt. Auxit inter Agesilaum et Leotychiden disceptationem Delphicum oraculum his versibus editum:

Sparta cave, quamvis te maxima gloria tollat,
Heu tibi ne claudus recti cruris noceat rex:
Tunc inopinatos longum patiere labores,
Letiferique undam miscentem cuncta duelli.

Haec in Agesilaum dixisse Apollinem, contendebat Leotychides, quod altero ille pede claudicaret. At Agesilaus in Leotychiden retorquebat, quod neque legitimus, neque ab Agide esset genitus. Eam disceptationem Lacedaemonii ad oraculum, quum id arbitratu suo facere possent, non retulerunt tamen; auctoritatem scilicet Lysandri Aristocriti filii secuti, qui vehementer, ut Agesilao regnum decerneretur, contendebat.

CAPUT IX.

Agesilao regnante Lacedaemonii in Asiam contra Artaxerxem trajicere decernunt, et ceteras Graeciae civitates in societatem belli vocant — Agesilaus Aulidem devehitur, dein Lydiam invadit, ac Persas proelio vincit — Artaxerxes Timocratem in Graeciam cum pecunia mittit, ut Graecos ad bellum contra Lacedaemonios suscipiendum sollicitet. — Lacedaem. bellum contra Thebanos decernunt — bellum Corinthiacum geritur et Agesilaus exercitum ex Asia reducit — Thebanos ad Coroneam vincit.

Βασιλεύει τε δὴ Ἀγησίλαος ὁ Ἀρχιδάμου, καὶ Λακεδαιμονίοις ἤρεσε διαβῆναι ναυσὶν ἐς τὴν Ἀσίαν Ἀρταξέρξην τὸν Δαρείου αἱρήσοντας. ἐδιδάσκοντο γὰρ ὑπό τε ἄλλων τῶν ἐν τέλει, καὶ μάλιστα ὑπὸ Λυσάνδρου, μὴ τὸν Ἀρταξέρξην σφίσιν ἐν τῷ πρὸς Ἀθηναίους πολέμῳ, Κῦρον δὲ εἶναι τὸν τὰ χρήματα διδόντα ἐς τὰς ναῦς. Ἀγησίλαος δὲ (ἀπεδείχθη γὰρ διαβιβάσαι τε ἐς τὴν Ἀσίαν τὸν στρατὸν, καὶ δυνάμεως ἡγεμὼν τῆς πεζῆς) περιέπεμπεν ἔς τε Πελοπόννησον, πλὴν Ἄργους, καὶ ἐς τοὺς Ἕλληνας τοὺς ἐκτὸς Ἰσθμοῦ, συμμαχεῖν σφισιν ἐπαγγέλλων. Κορίνθιοι μὲν οὖν, καί περ ἐς τὰ μάλιστα ἔχοντες προθύμως μετασχεῖν τοῦ ἐς τὴν Ἀσίαν στόλου, κατακλυσθέντος σφίσιν ἐξαί-

Cap. IX. Regnum ubi adeptus est Agesilaus Archidami filius, classem Lacedaemoniis placuit in Asiam transmitti, qua bellum contra Artaxerxem Darii filium transportaretur. Cognoverant enim, quum a ceteris civitatis principibus, tum in primis a Lysandro, in bello adversus Athenienses non ab Artaxerxe, sed a Cyro se fuisse pecunia adiutos. Agesilaus exercitum in Asiam traducere iussus, ac terrestrium copiarum imperator declaratus, dimisit legatos, qui Peloponnesi populos omnes, praeter Argivos, Graecos item ceteros, qui extra Isthmum sunt, ad belli eius societatem adhortarentur. Corinthii quidem tunc, etsi nihil cupiebant impensius, quam sius transmissionis esse participes, everso tamen repentina

φνης ναοῦ Διὸς ἐπίκλησιν Ὀλυμπίου, ποιησάμενοι πονηρὸν οἰωνὸν, καταμένουσιν ἄκοντες. Ἀθηναίοις δὲ ἦν μὲν πρόφασις, ἐκ τοῦ Πελοποννησίων πολέμου καὶ ἐκ νόσου τῆς λοιμώδους ἐπανήκειν τὴν πόλιν ἐς τὴν πρότερόν ποτε οὖσαν εὐδαιμονίαν· πυνθανόμενοι δὲ δι' ἀγγέλων, ὡς Κόνων ὁ Τιμοθέου παρὰ βασιλέα ἀναβεβηκὼς εἴη, κατὰ τοῦτο ἡσύχαζον μάλιστα. ἀπεστάλη δὲ καὶ ἐς Θήβας πρεσβεύειν Ἀριστομηνίδας, μητρὸς μὲν τῆς Ἀγησιλάου πατὴρ, Θηβαίοις δὲ εἶχεν ἐπιτηδείως, καὶ ἐγεγόνει τῶν δικαστῶν, οἳ Πλαταιεῦσιν ἁλόντος τοῦ τείχους ἀποθανεῖν
226 τοὺς ἐγκαταλειφθέντας ἔγνωσαν. Θηβαῖοι μὲν οὖν κατὰ τὰ αὐτὰ Ἀθηναίοις ἀπεῖπαντο, οὐ φάμενοι βοηθήσειν. (2) Ἀγησίλαος δὲ, ὡς αὐτῷ τά τε οἴκοθεν καὶ παρὰ τῶν συμμάχων τὸ στράτευμα ἤθροιστο, καὶ ἅμα αἱ νῆες εὐτρεπεῖς ἦσαν, ἀφίκετο ἐς Αὐλίδα τῇ Ἀρτέμιδι θύσων, ὅτι καὶ Ἀγαμέμνων ἐνταῦθα ἱλασάμενος τὴν θεὸν τὸν ἐς Τροίαν στόλον ἤγαγεν. ἠξίου δὲ ἄρα ὁ Ἀγησίλαος πόλεώς τε εὐδαιμονεστέρας, ἢ Ἀγαμέμνων, βασιλεὺς εἶναι, καὶ

maris eluvione Iovis templo, cui apud ipsos Olympii cognomen fuit, tanquam prodigio perterrefacti, inviti illi quidem se domi continuere. Athenienses Peloponnesiaci belli calamitates reliquas, et in primis pestilentiam causati, quod scilicet a spe pristinae fortunae longissime abessent, re vero ipsa, quod nuncium acceperant, Cononem Timothei filium ad regem venisse, plane cessarunt. Missus est etiam ad Thebanos Aristomenides, quod et Agesilai maternus avus erat, et ipsis Thebanis minime alienus: siquidem eorum iudicum unus fuerat, qui, capto Plataeensium castello, cui Tichos nomen, eos, qui intus deprehensi fuerat, occidendos censuerant. At illi non aliter, quam Athenienses, auxilia se missuros negarunt. (2) Agesilaus statim domi habito delectu, sociorum auxiliis in unum contractis, classeque aedificata et instructa, Aulidem rem divinam Dianae facturus venit, quod illinc Agamemnon etiam dea placata ad Troiam solvisset. Se certe intelligebat beatioris, quam Agamemnon olim fuisset, civitatis

ἄρχειν τῆς Ἑλλάδος πάσης ὁμοίως ἐκείνῳ, τό τε κατόρθωμα ἐπιφανέστερον ἔσεσθαι, βασιλέα κρατήσαντα Ἀρταξέρξην εὐδαιμονίαν κτήσασθαι τὴν Περσῶν, ἢ ἀρχὴν καθελεῖν τὴν Πριάμου. θύοντος δὲ αὐτοῦ, Θηβαῖοι σὺν ὅπλοις ἐπελθόντες τῶν τε ἱερείων καιόμενα ἤδη τὰ μηρία ἀποῤῥίπτουσιν ἀπὸ τοῦ βωμοῦ, καὶ αὐτὸν ἐξελαύνουσιν ἐκ τοῦ ἱεροῦ. Ἀγησίλαον δὲ ἐλύπει μὲν ἡ θυσία μὴ τελεσθεῖσα, διέβαινε δὲ ὅμως ἐς τὴν Ἀσίαν, καὶ ἤλαυνεν ἐπὶ τὰς Σάρδεις. (3) Ἦν γὰρ δὴ τῆς Ἀσίας τῆς κάτω μέγιστον μέρος τηνικαῦτα ἡ Λυδία, καὶ αἱ Σάρδεις πλούτῳ τε καὶ παρασκευῇ προεῖχον· τῷ τε σατραπεύοντι ἐπὶ θαλάσσῃ τοῦτο οἰκητήριον ἀπεδέδεικτο, καθάπερ γε αὐτῷ βασιλεῖ τὰ Σοῦσα. γενομένης δὲ πρὸς Τισσαφέρνην σατράπην τῶν περὶ Ἰωνίαν μάχης ἐν Ἕρμου πεδίῳ, τήν τε ἵππον τὴν Περσῶν ἐνίκησεν ὁ Ἀγησίλαος καὶ τὸ πεζὸν τότε πλεῖστον ἀθροισθὲν μετά γε τὸν Ξέρξου καὶ πρότερον ἔτι ἐπὶ Σκύθας Δαρείου καὶ ἐπὶ Ἀθήνας στρατόν.

regem esse, neque minus, quam olim ille, cunctae Graeciae imperare. Quod si Artaxerxem vinceret, et Persarum opibus potiretur, multo maius et clarius facinus hoc videri posse sperabat, quam fuisse Priami regnum evertere. Rei divinae operam dantem Thebani cum armis adorti, accensa iam super aris femora disiiciunt, ipsum e templo expellunt. Hic ille, etsi disturbatum sacrum, priusquam litatum esset, molestissime ferebat, in Asiam tamen transmisit, ac Sardeis primum appulit. (3) Erat enim tunc inferioris Asiae pars maxima Lydia, et *in ea urbs nobilissima* Sardeis; *quae praeterquam quod* opibus et omni copiarum genere ceteras longe anteibat, eius, qui maritimam praefecturam obtinebat, *ita* regia erat, uti Susa regis ipsius. Congressus vero cum Tissapherne, Ioniae satrapa, in Hermi campis, vicit Persarum non modo equitatum, sed etiam peditatum; qui tanto tum numero erat collectus, ut post eum exercitum, quem Xerxes adversus Athenas duxit, et ante illum Darius contra Scythas, esset

Λακεδαιμόνιοι δὲ ἀγασθέντες τὸ ἐς τὰ πράγματα τοῦ Ἀγη-
σιλάου πρόθυμον, διδόασιν ἄρχοντα εἶναι καὶ τῶν νεῶν
αὐτόν. ὁ δὲ ταῖς μὲν τριήρεσιν ἐπέστησεν ἡγεμόνα Πείσαν-
δρον (τοῦ Πεισάνδρου δὲ ἐτύγχανε συνοικῶν ἀδελφῇ),
227 τῷ πολέμῳ δὲ αὐτὸς κατὰ γῆν προσεῖχεν ἐῤῥωμένως. καί
οἱ θεῶν τις ἐβάσκηνε, μὴ ἀγαγεῖν τὰ βουλεύματα ἐς τέλος.
(4) Ὡς γὰρ δὴ ἐπύθετο Ἀρταξέρξης μάχας τε, ἃς ἐνίκησεν
Ἀγησίλαος, καὶ ὡς τὸ πρόσω χειρούμενος τὰ ἐν ποσὶ πρό-
εισιν ἀεὶ σὺν τῷ στρατῷ, Τισσαφέρνην μὲν, καί περ τὰ
πρότερα εὐεργέτην ὄντα, ζημιοῖ θανάτῳ, Τιθραύστην δὲ
κατέπεμψεν ἐπὶ θάλασσαν, καὶ φρονῆσαί τε δεινὸν, καί
τι καὶ ἐς τοὺς Λακεδαιμονίους ἔχοντα δυσνοίας. οὗτος
ὡς ἀφίκετο ἐς Σάρδεις, αὐτίκα ἐπενόει τρόπον, ᾧ τινι
ἀναγκάσει Λακεδαιμονίους τὴν ἐκ τῆς Ἀσίας ἀνακαλέσα-
σθαι στρατιάν. ἄνδρα οὖν Ῥόδιον Τιμοκράτην ἐς τὴν
Ἑλλάδα πέμπει χρήματα ἄγοντα, ἐντειλάμενος πόλεμον

maximus. Hominis itaque in bellicis rebus alacritatem admirati Lacedaemonii, classis etiam imperium ei detulerunt. At ille quum studium curamque omnem ad res magnas terrestribus copiis gerendas contulisset, rebus navalibus Pisandrum uxoris suae fratrem praefecit. Verum quo minus voti fieret compos, deorum nescio quis invidit. (4) Ubi enim primum audivit Artaxerxes, Agesilaum, aliquot iam praeliis prospere factis, quae ante pedes (ut aiunt) sunt, praetermittere, ac novos semper rerum progressus quaerentem ulteriora appetere, Tissaphernem apud se prius illustri gratia hominem, capitis damnatum, occidendum curat, eique successorem, qui orae maritimae praeesset, Tithrausten mittit, hominem quum in rebus gerendis sollertem, tum vero odio in Lacedaemonios nonnihil laborantem. Hic ut primum Sardeis attigit, rationem excogitavit, per quam efficeret, ut Lacedaemonii imperatorem suum cum exercitu ex Asia revocare cogerentur. Rhodium enim Timocratem cum pecunia in Graeciam mittit, qui, *corruptis civitatum principibus,*

ἐν τῇ Ἑλλάδι ἐργάσασθαι Λακεδαιμονίοις. οἱ δὲ τῶν χρημάτων μεταλαβόντες Ἀργείων μὲν Κύλων τε εἶναι λέγονται καὶ Σωδάμας, ἐν Θήβαις δὲ Ἀνδροκλείδης καὶ Ἰσμηνίας καὶ Ἀμφίθεμις· μετέσχε δὲ καὶ Ἀθηναῖος Κέφαλος καὶ Ἐπικράτης, καὶ ὅσοι Κορινθίων ἐφρόνουν τὰ Ἀργείων, Πολυάνθης τε καὶ Τιμόλαος. οἱ δὲ ἐς τὸ φανερὸν τοῦ πολέμου παρασχόντες τὴν ἀρχὴν ἐγένοντο οἱ ἐξ Ἀμφίσσης Λοκροί. τοῖς γὰρ δὴ Λοκροῖς γῆ πρὸς τοὺς Φωκέας ἐτύγχανεν οὖσα ἀμφισβητήσιμος. ἐκ ταύτης ὑπὸ Θηβαίων ἐπαρθέντες τῶν περὶ Ἰσμηνίαν τόν τε σῖτον ἀκμάζοντα ἔτεμον καὶ ἤλασαν λείαν ἄγοντες. ἐνέβαλον δὲ πανδημεὶ καὶ οἱ Φωκεῖς ἐς τὴν Λοκρίδα, καὶ ἐδῄωσαν τὴν χώραν. ἐπηγάγοντο οὖν οἱ Λοκροὶ συμμάχους Θηβαίους, καὶ τὴν Φωκίδα ἐπόρθησαν. (5) Ἐς δὲ τὴν Λακεδαίμονα ἐλθόντες οἱ Φωκεῖς τοῖς Θηβαίοις ἐπέκειντο, καὶ ἐδίδασκον, οἷα ἐπεπόνθεσαν ὑπ' αὐτῶν· Λακεδαιμονίοις δὲ πόλεμον πρὸς Θηβαίους ἔδοξεν ἄρασθαι. ἐποιοῦντο δὲ

Graeciae populos ad bellum contra Lacedaemonios suscipiendum concitet. Qui pecuniam cepere, fuisse dicuntur ex Argivis Cylon et Sodamas: e Thebanis Androclides, Ismenias et Amphithemis. *Eius* etiam *largitionis* participes Athenis fuere Cephalus et Epicrates: et simul e Corinthiis quotcunque cum Argivis faciebant. *sed ipsi in primis eius factionis duces* Polyanthes et Timolaus. Bellum aperte geri coeptum est a Locris ex Amphissa. Nam quum inter ipsos et Phocenses de agri finibus esset controversia, Thebanorum, et in primis Ismeniae impulsu frumenta, appropinquante iam messis tempore, succiderunt, et cum reliqua praeda asportarunt. Excursiones etiam in Locrorum agrum Phocenses cum subitariorum militum manu populabundi fecere: quos, adscitis in societatem Thebanis, *probe ulti sunt Locri. Nam* et ipsi vicissim Phocensium agros vastarunt. (5) Quare Phocenses, missis Lacedaemonem legatis, Thebanos acerbissime insectati sunt. Eorum commoti expostulationibus Spartani bellum in Thebanos sciverunt. Inter alia crimina et

ἐς αὐτοὺς καὶ ἄλλα ἐγκλήματα, καὶ τὴν ἐν Αὐλίδι αὐτῶν ὕβριν ἐς τὴν Ἀγησιλάου θυσίαν. Ἀθηναῖοι δὲ τὴν διά-
228 νοιαν τῶν Λακεδαιμονίων προπεπυσμένοι πέμπουσιν ἐς Σπάρτην, ὅπλα μὲν σφᾶς ἐπὶ Θήβας δεόμενοι μὴ κινῆσαι, δίκῃ δὲ ὑπὲρ ὧν ἐγκαλοῦσι διακρίνεσθαι· Λακεδαιμόνιοι δὲ πρὸς ὀργὴν ἀποπέμπουσι τὴν πρεσβείαν. τὰ δὲ ἐπὶ τούτοις ἔς τε τὴν Λακεδαιμονίων ἔξοδον καὶ τὰ ἐς τὴν Λυσάνδρου τελευτὴν ἐδήλωσέ μοι τοῦ λόγου τὰ ἐς Παυσανίαν. (6) Καὶ ὁ κληθεὶς Κορινθιακὸς πόλεμος ἐς πλέον ἀεὶ προῆλθεν ἀπὸ τῆς Λακεδαιμονίων ἀρξάμενος ἐς Βοιωτίαν ἐξόδου. κατὰ ταύτην μὲν δὴ τὴν ἀνάγκην ὀπίσω τὸ στράτευμα ἐκ τῆς Ἀσίας ἀπῆγεν Ἀγησίλαος. ἐπεὶ δὲ ἐξ Ἀβύδου περαιωθεὶς ναυσὶν ἐς Σηστὸν, καὶ διεξελθὼν τὴν Θρᾴκην ἀφίκετο ἐς Θεσσαλίαν, ἐνταῦθα οἱ Θεσσαλοὶ χάριτι τῇ ἐς Θηβαίους τοῦ πρόσω τὸν Ἀγησίλαον ἐπειρῶντο εἴργειν· ἦν δέ τι εὐνοίας ἐκ παλαιοῦ καὶ ἐς τὴν πόλιν αὐτοῖς τὴν Ἀθηναίων. (7) Ἀγησίλαος δὲ Θεσσαλίαν τε διεξῆλθε,

illud querebantur, quod per summam contumeliam in Agesilaum rei divinae operam dantem Aulide impetum fecissent. Cognito Lacedaemoniorum decreto, Athenienses per legatos rogant Spartanos, armis abstineant, iure et disceptatione res repetant. At illi eam legationem infestis atque iratis animis acceptam statim remiserunt. Quae deinde sunt consecuta, Lacedaemoniorum expeditio, et Lysandri mors, exposuimus, quum de Pausaniae rebus gestis ageremus. (6) Et sane bellum illud, quod est Corinthiacum appellatum, a Lacedaemoniorum in Boeotiam expeditione sumto initio, maiores in dies et graviores habuit progressus. Atque haec quidem causa Agesilaum perpulit, ut exercitum ex Asia reportaret. Quum itaque navibus ex Abydo Seston transmisisset, atque inde per Thraciam in Thessaliam contenderet, Thessali, ut eam a Thebanis gratiam inirent, viam ei intercludere conati sunt: quod pro veteri etiam cum Atheniensibus amicitia sibi faciendum putarunt. (7) At ille, fuso hostium equitatu,

τρεψάμενος αὐτῶν τὸ ἱππικὸν, καὶ αὖθις διὰ Βοιωτῶν διώδευσε, Θηβαίους ἐν Κορωνείᾳ καὶ τὸ ἄλλο νικήσας συμμαχικόν. ὡς δὲ ἐτράποντο οἱ Βοιωτοὶ, καταφεύγουσιν ἄνδρες ἐξ αὐτῶν ἐς ἱερὸν Ἀθηνᾶς ἐπίκλησιν Ἰτωνίας. Ἀγησίλαος δὲ εἶχε μὲν τραῦμα ἐκ τῆς μάχης· ἐς δὲ τοὺς ἱκέτας παρενόμησεν οὐδ' οὕτως.

CAPUT X.

Agesilaus denuo cum exercitu Corinthum venit, et Amyclaeenses dimissi ad Hyacinthia celebranda ab Iphicrate opprimuntur in itinere — Agesilaus Aetolis opem fert — in Aegyptum trajicit et in itinere moritur — Archidamo regnante Phocenses Delphici Apollinis templum occupant et a Lacedaemoniis contra Thebanos adjuvantur — Archidamus Tarentinis auxilio proficiscitur et ibi in pugna interficitur — Agis, rex, contra Antipatrum pugnans occumbit — Laconici agri descriptio incipit a regione Scotitas dicta — de vico Caryae dicto et Dianae Caryatidis cultu — reliquiis Selasiae — Apollinis Pythaëi signo in monte Thornace.

Οὐ πολλῷ δὲ ὕστερον τὸν ἀγῶνα ἔθηκαν τῶν Ἰσθμίων οἱ ἐπὶ Λακωνισμῷ φεύγοντες Κορίνθιοι· οἱ δὲ ἐν τῇ πόλει τότε μὲν τῷ Ἀγησιλάου δείματι ἡσύχαζον· ἀναζεύξαντος δὲ ἐς τὴν Σπάρτην, οὕτω καὶ αὐτοὶ μετὰ Ἀργεί-

iter sibi aperuit: ac mox Thebanis et eorum auxiliis ad Coroneam superatis, per Boeotios sibi viam fecit. Ipsi quidem Boeotii e praelio in Minervae cognomento Itoniae confugerunt. Agesilaus vero, etsi vulnus in pugna acceperat, neutiquam sibi tamen in supplicibus violandis religionem contemnendam censuit.

Cap. X. Non ita multo post Isthmicos ludos fecerunt, qui domo eo nomine effugerant, quod Spartanorum partes secuti essent. Corinthii quidem tunc Agesilai metu intra urbem se continuere. At ubi ille castra movit Spartam red-

ων τὰ Ἴσθμια ἄγουσιν. ἀφίκετο δὲ καὶ αὖθις ἐπὶ Κόρινθον στρατιᾷ· καὶ (ἐπῄει γὰρ Ὑακίνθια) ἀφίησι τοὺς Ἀμυκλαιεῖς οἴκαδε ἀπελθόντας τὰ καθεστηκότα τῷ τε
229 Ἀπόλλωνι καὶ Ὑακίνθῳ δρᾶσαι. ταύτην τὴν μοῖραν ἐπιθέμενοι καθ' ὁδὸν Ἀθηναῖοι καὶ Ἰφικράτης διέφθειραν. (2) Ἀγησίλαος δὲ καὶ ἐς Αἰτωλίαν ἐπικουρήσων ἀφίκετο Αἰτωλοῖς ὑπὸ Ἀκαρνάνων πολέμῳ πιεζομένοις, καὶ Ἀκαρνᾶνας ἠνάγκασε καταλύσασθαι τὸν πόλεμον, οὐ πολὺ ἀποδέοντας Καλυδῶνα καὶ τὰ ἄλλα Αἰτωλῶν πολίσματα ᾑρηκέναι. (3) Χρόνῳ δὲ ὕστερον ἔπλευσε καὶ ἐς Αἴγυπτον, ἀφεστηκότων ἀπὸ βασιλέως τῶν Αἰγυπτίων, βοηθήσων. καὶ ἔστιν Ἀγησιλάῳ πολλά τε εἰργασμένα καὶ μνήμης ἄξια ἐν Αἰγύπτῳ· καὶ (ἦν γὰρ ἤδη γέρων) τὸν μὲν κατὰ τὴν πορείαν ἐπέλαβεν ἡ μοῖρα· Λακεδαιμόνιοι δὲ, ὡς ἐκομίσθη σφίσιν ὁ νεκρὸς, θάπτουσιν αὐτὸν βασιλέων τιμήσαντες μάλιστα. (4) Ἀρχιδάμου δὲ τοῦ Ἀγησιλάου βασιλεύοντος, κατέλαβον τὸ ἱερὸν Φωκεῖς τὸ ἐν

iturus, una cum Argivis et ipsi Isthmia agitarunt. Sed Corinthum rursus cum exercitu Agesilaus rediit. Quod tamen Hyacinthia adventarent, Amyclaeenses Agesilaus domum dimisit, quo ludos Apollini et Hyacintho patrio ritu facerent. Eam manum Athenienses Iphicrate duce in via adorti trucidarunt. (2) Agesilaus in Aetoliam deinde venit, Aetolis contra Acarnanas, a quibus bello premebantur, auxilium laturus; et Acarnanas quidem ipsos ab armis discedere coëgit, quum iam parum tamen abesset, quin et Calydona et alia Aetolorum oppida expugnarent. (3) Insequenti postea tempore in Aegyptum navigavit, ut eos armis persequeretur, qui a rege defecerant. Ac multae quidem res et praeclarae ab eo in Aegypto gestae possunt commemorari. Erat iam *admodum* senex Agesilaus: quare in ipso itinere fatum illum oppressit suum. Cadaver eius in patriam reportatum Lacedaemonii maiore multo, quam aliorum regum, sepulturae et funeris honore decorarunt. (4) Archidamo deinde Agesilai filio regnante Phocenses Delphici Apollinis fanum occu-

Δελφοῖς. Θηβαίοις μὲν δὴ πολεμεῖν τοῖς Φωκεῦσιν ἀφίκετο μὲν καὶ ἰδίᾳ συμμαχικὰ ἐπὶ χρήμασιν, ἀπὸ δὲ κοινοῦ λόγου Λακεδαιμόνιοί τε καὶ Ἀθηναῖοί σφισιν ἤμυνον· οἱ μὲν, ἀρχαίαν δή τινα ἐκ τῶν Φωκέων μνημονεύοντες εὐεργεσίαν· Λακεδαιμόνιοι δὲ, προφάσει μὲν καὶ οὗτοι φιλίας, κατὰ ἔχθος δὲ, ἐμοὶ δοκεῖν, τὸ Θηβαίων. Θεόπομπος δὲ ὁ Δαμασιστράτου, τόν τε Ἀρχίδαμον μετασχεῖν τῶν χρημάτων αὐτὸν, καὶ ἔτι Δεινίχαν τὴν Ἀρχιδάμου γυναῖκα παρὰ τῶν δυναστευόντων ἐν Φωκεῦσιν ἔφη λαμβάνουσαν δωρεὰν ἑτοιμότερον ποιεῖν σφισιν ἐς τὴν συμμαχίαν Ἀρχίδαμον. τὸ μὲν δὴ χρήματα ἱερὰ δέξασθαι, καὶ ἀνδράσιν ἀμῦναι μαντεῖον πορθήσασι τὸ ἐπιφανέστατον, οὐκ εἰς ἔπαινον τίθεμαι· τοσοῦτον δέ οἱ πρόσεστιν εἰς ἔπαινον. Δελφῶν γὰρ τούς τε ἡβῶντας ἀποκτεῖναι, καὶ γυναῖκας καὶ τέκνα ἐξανδραποδίσασθαι, καταβαλεῖν δὲ καὶ αὐτὴν ἐς ἔδαφος τὴν πόλιν ἐτόλμων οἱ Φωκεῖς·
ταῦτα οὖν μὴ παθεῖν ὑπὸ τῶν Φωκέων αὐτοὺς, παρῃτή- 230

paverunt. Ad bellum igitur contra Thebanos gerendum Phocensibus tum privatis pecuniis conducta auxilia venerunt, tum illis Lacedaemonii et Athenienses publico decreto auxilia misere: hi quidem veterum erga se meritorum recordatione adducti; Lacedaemonii vero, Thebanorum odio, Phocensium (ut mea fert opinio) societatem praetendentes. At Theopompus Damasistrati filius, Archidamum, scriptum reliquit, eius belli gerendi socium fuisse; atque adeo Dinicham, Archidami uxorem, ab iis, qui rerum apud Phocenses potiebantur, corruptam muneribus, Archidamum ad opem illis ferendam effecisse promtiorem. Enimvero et sacram pecuniam cepisse, et auxilio iis venisse, a quibus est orbis terrae clarissimum oraculum vastatum, nunquam ego in laude posuerim. At illud merito in Archidamo collaudarim, quod, quum Phocenses Delphorum militarem aetatem omnem trucidare, liberos et uxores in servitutem abducere, ipsam denique urbem funditus evertere in animo haberent, unus tam insignem est

σατο Ἀρχίδαμος. (5) Διέβη δὲ καὶ ἐς Ἰταλίαν ὕστερον Ταραντίνοις βαρβάρων πόλεμον συνδιοίσων σφίσιν ὁμόρων· καὶ ἀπέθανέ τε αὐτόθι ὑπὸ τῶν βαρβάρων. καὶ αὐτοῦ τὸν νεκρὸν ἁμαρτεῖν τάφου, τὸ μήνιμα ἐγένετο ἐμποδὼν τὸ ἐκ τοῦ Ἀπόλλωνος. (6) Τοῦ δὲ Ἀρχιδάμου τούτου τὸν μὲν πρεσβύτερον παῖδα Ἆγιν κατέλαβεν ἀποθανεῖν Μακεδόσιν ἐναντία καὶ Ἀντιπάτρῳ μαχεσάμενον· Εὐδαμίδας δὲ ὁ νεώτερος Λακεδαιμονίοις ἐβασίλευσεν ἄγουσιν εἰρήνην. τὰ δὲ ἐς Ἆγιν τὸν Εὐδαμίδου καὶ ἐς Εὐρυδαμίδαν τὸν Ἄγιδος ὡς ἔσχεν, ἤδη μοι καὶ τάδε ἡ Σικυωνία συγγραφὴ διεξήει.

(7) Ἰοῦσι δὲ ἀπὸ τῶν Ἑρμῶν ἐστιν ὁ τόπος οὗτος ἅπας δρυῶν πλήρης· τὸ δὲ ὄνομα τῷ χωρίῳ Σκοτίτας. τὸ δὲ [σκότος] οὐ τὸ συνεχὲς τῶν δένδρων ἐποίησεν, ἀλλὰ Ζεὺς ἐπίκλησιν ἔσχε Σκοτίταν, καὶ ἔστιν ἐν ἀριστερᾷ τῆς ὁδοῦ δέκα μάλιστά που στάδια ἐκτραπομένοις ἱερὸν Σκοτίτα Διός. ἐπανελθόντων δὲ ἐντεῦθεν προελθοῦσιν ὀλίγον, καὶ τραπεῖσιν αὖθις ἐς ἀριστερὰν, ἄγαλμά ἐστιν Ἡρακλέους καὶ τρόπαιον· ἀναστῆσαι δὲ ἐλέγετο Ἡρακλῆς

cladem deprecatus. (5) Idem postea in Italiam traiecit, quo tempore Tarentinos in bello contra finitimos barbaros auxiliis iuvit. Ibi vero quum in pugna interfectus fuisset, quod sepulturae honore caruerit, Apollinis *(nempe cuius numen laeserat)* ira factum est. (6) Huius Archidami natu maior filius Agis contra Macedoniae regem Antipatrum pugnans occubuit. Minor Eudamidas rebus maxime pacatis Spartae regnavit. Agidis vero Eudamidae, et Eurydamidae Agidis filiorum res gestas pridem persecuti sumus, quum in Sicyoniorum rebus nostra versaretur oratio. (7) Ab Hermis descendentibus locus occurrit quercetis condensus: Scotitas ei nomen, *quasi Tenebricosum dicas.* Illud quidem non ab arborum continenti umbra, sed a Iove cognomento Scotita, cuius templum a *recta* via ad laevam abest decem ferme stadia. In ipsa via paulo longius progressis ad laevam itidem ostendit se Herculis signum et tropaeum. Erectum ab ipso,

ἀποκτείνας Ἱπποκόωντα καὶ τοὺς παῖδας. (8) Τρίτη δὲ
ἐκ τῆς ὁδοῦ τῆς εὐθείας ἐκβολὴ κατὰ τὰ δεξιὰ ἐς Καρύας
ἄγει, καὶ ἐς τὸ ἱερὸν τῆς Ἀρτέμιδος. τὸ γὰρ χωρίον
Ἀρτέμιδος καὶ Νυμφῶν ἐστιν αἱ Κάρυαι, καὶ ἄγαλμα
ἕστηκεν Ἀρτέμιδος ἐν ὑπαίθρῳ Καρυάτιδος. χοροὺς δὲ
ἐνταῦθα αἱ Λακεδαιμονίων παρθένοι κατὰ ἔτος ἱστᾶσι,
καὶ ἐπιχώριος αὐταῖς καθέστηκεν ὄρχησις. (9) Ἀναστρέ-
ψαντι δὲ καὶ κατὰ τὴν λεωφόρον ἰόντι, ἐρείπια Σελλασίας
ἐστί. ταύτην, καθὰ καὶ πρότερον ἔγραψα, ἠνδραποδί-
σαντο Ἀχαιοὶ, Λακεδαιμονίους καὶ τὸν βασιλέα Κλεομέ-
νην τὸν Λεωνίδου μάχῃ νικήσαντες. (10) Ἐν δὲ Θόρνακι 231
(ἐς γὰρ τοῦτον ἀφίξῃ προϊὼν) ἄγαλμά ἐστι Πυθαέως
Ἀπόλλωνος, κατὰ τὰ αὐτὰ τῷ ἐν Ἀμύκλαις πεποιημένον·
τὸ δὲ σχῆμα ὁποῖόν ἐστιν, ἐπ' ἐκείνῳ γράψω. Λακεδαι-
μονίοις γὰρ ἐπιφανέστερά ἐστι τὰ ἐς τὸν Ἀμυκλαῖον,
ὥστε καὶ τὸν χρυσὸν, ὃν Κροῖσος ὁ Λυδὸς τῷ Ἀπόλλωνι
ἔπεμψε τῷ Πυθαεῖ τούτῳ, ἐς κόσμον τοῦ ἐν Ἀμύκλαις κα-
τεχρήσαντο ἀγάλματος.

proditum est memoriae, quum Hippocoontem eiusque filios occidisset. (8) Tertium a recta via diverticulum ad dextram Caryas et ad Dianae perducit: siquidem vicus ille Dianae est, et Nymphis sacer. Et Caryatidis Dianae sub divo signum est: quo in loco Lacedaemoniorum virgines anniversarium festum obeunt, patrioque ritu saltationem celebrant. (9) Reversus in viam militarem, ac aliquantulum progressus, Selasiae ruinas videas: quam victis Lacedaemoniis, eorumque rege Cleomene Leonidae filio, captam ab Achaeis ante scripsimus. In Thornace, quo hinc profectus non multo post pervenies, Pythaei Apollinis signum visitur, eadem figura, qua Amyclis est; quod cuiusmodi sit, suo loco exponam. Est autem Lacedaemoniis clarior multo, et ipsa religione insignior Amyclaeus ille Apollo: siquidem aurum illud omne, quod Apollini huic Pythaeo dono miserat Croesus Lydorum rex, ad Amyclaei Apollinis ornatum transtulerunt.

CAPUT XI.

De urbe Sparta seu Lacedaemone — memorandis in foro Spartae, aedibus senatorum et magistratuum in eo, senatu, Ephoris et Bidiaeis — porticu Persica — templo Caesaris et Augusti imperator. — Agia vate et Tisameno ejusque de quinque victoriis vaticinio — regione fori Choro dicta — reliquis templis, signis ac memorandis in foro.

Ἀπὸ δὲ Θόρνακος προελθόντι ἐστὶν ἡ πόλις, Σπάρτη μὲν ὀνομασθεῖσα ἐξαρχῆς, προσλαβοῦσα δὲ ἀνὰ χρόνον καὶ Λακεδαίμων ἡ αὐτὴ καλεῖσθαι· τέως δὲ τὸ ὄνομα τοῦτο ἔκειτο τῇ γῇ. ὃ δὲ ἐν τῇ συγγραφῇ μοι τῇ Ἀτθίδι ἐπανόρθωμα ἐγένετο, μὴ τὰ πάντα με ἐφεξῆς, ἀλλὰ τὰ μάλιστα ἄξια μνήμης ἐπιλεξάμενον ἀπ' αὐτῶν εἰρηκέναι, δηλώσω δὴ πρὸ τοῦ λόγου τοῦ ἐς Σπαρτιάτας· ἐμοὶ γὰρ ἐξ ἀρχῆς ἠθέλησεν ὁ λόγος ἀπὸ πολλῶν καὶ οὐκ ἀξίων ἀφηγήσεως, ὧν ἕκαστοι παρὰ σφίσι λέγουσιν, ἀποκρῖναι τὰ ἀξιολογώτατα. ὡς οὖν εὖ βεβουλευμένος, οὐκ ἔστιν ὅπου παραβήσομαι. (2) Λακεδαιμονίων τοῖς Σπάρτην ἔχουσίν ἐστιν ἀγορὰ θέας ἀξία, καὶ τῆς τε γερουσίας βου-

Cap. XI. A Thornace descendentibus urbs ipsa se ostendit, initio Sparta, posteris deinde temporibus etiam Lacedaemon nuncupata, quum antea regionis nomen hoc esset. Quod autem in Attica historia professus sum, me non omnia persecuturum, sed, habito delectu, ea duntaxat, quae memoria digna visa essent, literis mandaturum: idem nunc mihi, antequam ad eorum, quae de Sparta dicenda sunt, commemorationem aggredior, profitendum: siquidem instituti operis initio e multis, quae populi ipsi de se fama vulgarunt, ea mihi seligenda duxi, quae maxime memoratu digna visa essent: cuius certe minime improbandi consilii, nihil profecto est, quamobrem fines transgrediar. (2) Apud Lacedaemonios, qui Spartam tenent, digna, quae spectentur, sunt. Forum primum: in eo curia, quo seniorum ordo ille convenit, quam ipsi Gerusian vocant: Ephororum deinde, et

λευτήριον, καὶ τῶν ἐφόρων, καὶ νομοφυλάκων, [καὶ]
καλουμένων Βιδιαίων ἀρχεῖά ἐστιν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς. ἡ μὲν
δὴ γερουσία συνέδριον Λακεδαιμονίοις κυριώτατον τῆς
πολιτείας, οἱ λοιποὶ δέ εἰσιν ἄρχοντες. τοῖς δὲ ἐφόροις
καὶ Βιδιαίοις πέντε ἀριθμὸν ἑκατέροις οὖσι, τοῖς μὲν
τοὺς ἐπὶ τῷ Πλατανιστᾷ καλουμένῳ καὶ ἄλλους τῶν ἐφή-
βων ἀγῶνας τιθέναι καθέστηκεν, ἔφοροι δὲ τά τε ἄλλα 232
διοικοῦσι τὰ σπουδῆς μάλιστα ἄξια, καὶ παρέχονται τὸν
ἐπώνυμον, καθὰ δὴ καὶ Ἀθηναίοις τῶν καλουμένων ἐννέα
ἐπώνυμός ἐστιν εἷς ἄρχων. (3) Ἐπιφανέστατον δὲ τῆς
ἀγορᾶς ἐστιν, ἣν στοὰν Περσικὴν ὀνομάζουσιν ἀπὸ λαφύ-
ρων ποιηθεῖσαν τῶν Μηδικῶν· ἀνὰ χρόνον δὲ αὐτὴν
ἐς μέγεθος τὸ νῦν καὶ ἐς κόσμον τὸν παρόντα μεταβεβλή-
κασιν. εἰσὶ δὲ ἐπὶ τῶν κιόνων Πέρσαι λίθου λευκοῦ καὶ
ἄλλοι, καὶ Μαρδόνιος ὁ Γωβρύου. πεποίηται δὲ καὶ
Ἀρτεμισία, θυγάτηρ μὲν Λυγδάμιδος, ἐβασίλευσε δὲ
Ἁλικαρνασσοῦ. ταύτην φασὶν ἑκουσίως ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα

Nomophylacum, (*legum his tutela commissa est*) [et eorum,] qui Bidiaei appellantur, basilicae. Ac Gerusia quidem consessus est, penes quem apud Lacedaemonios summa civilis administrationis est auctoritas, reliqui vero sunt et dicuntur Archontes. Ephori et Bidiaei magistratus sunt, quini utrique. Atque inter hos Bidiaei quidem in Platanista tum alia tum epheborum certamina curant. Ephori autem gravioribus praesunt negotiis: atque hi de suo numero Eponymum designant, perinde atque Athenienses etiam de eius nomine, qui IX primus praesidet, annos distinguunt suos. (3) In foro *omnium est operum* nobilissimum porticus ea, quam Persicam appellant, quod de Persarum manubiis est aedificata. In sequentibus deinde temporibus ad eam, quam nunc prae se fert, magnitudinem et ornamentorum speciem illam traduxerunt. Insistunt columnis et alia Persarum duces, et inter eos Mardonius Gobryae filius, candido lapide facti. Est etiam illic statua Artemisiae, Lygdamidis filiae, Halicarnassi reginae.

συστρατεῦσαι Ξέρξῃ, καὶ ἔργα ἐν τῇ ναυμαχίᾳ ἐν Σαλαμῖνι ἀποδείξασθαι. (4) Ναοὶ δέ εἰσιν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς, Καίσαρος, ὃς μοναρχίας πρῶτος ἐν Ῥωμαίοις ἐπεθύμησε, καὶ ἀρχὴν τὴν καθεστηκυῖαν πρῶτος ἐκτήσατο· ὁ δὲ Αὐγούστῳ πεποίηται παιδὶ ἐκείνου, τήν τε βασιλείαν βεβαιωσαμένῳ μᾶλλον, καὶ ἀξιώματος καὶ δυνάμεως ἐς πλέον ἢ πατήρ οἱ προελθόντι. τὸ δὲ ὄνομα εἶναι τούτῳ Αὔγουστος, ὃ κατὰ γλῶτταν δύναται τὴν Ἑλλήνων σεβαστός. (5) Τοῦ δὲ Αὐγούστου δεικνύουσι πρὸς τῷ βωμῷ χαλκῆν εἰκόνα Ἁγίου. τοῦτον τὸν Ἁγίαν μαντευσάμενόν φασι Λυσάνδρῳ τὸ Ἀθηναίων ἑλεῖν ναυτικὸν περὶ Αἰγὸς ποταμοὺς πλὴν τριήρων δέκα· αὗται δὲ ἀποφεύγουσιν ἐς Κύπρον, τὰς δὲ ἄλλας οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ αὐτὰς καὶ τοὺς ἄνδρας αἱροῦσιν. ὁ δὲ Ἁγίας Ἀγελόχου παῖς ἦν τοῦ Τισαμενοῦ. (6) Τισαμενῷ δὲ ὄντι Ἠλείῳ τῶν Ἰαμιδῶν λόγιον ἐγένετο, ἀγῶνας ἀναιρήσεσθαι πέντε ἐπιφανεστά-

Hanc aiunt ultro contra Graecos Xerxi auxilium tulisse, et praeclara bellicae virtutis navali ad Salamina praelio documenta dedisse. (4) In eodem foro templa sunt duo; Caesari alterum, ei nempe, qui primus apud Romanos solus imperare concupivit, et novam hanc constituit reipublicae formam: alterum eius filio Augusto dicatum, qui et imperium confirmavit, et *in eo* quum dignitate, tum vero opibus *augendo*, paternam gloriam facile superavit. Cognomen vero Augusti idem plane voce ipsa pollet, quod Graecorum lingua σεβαστὸς, i. e. *sanctus, ac ipsa quasi numinis cuiusdam maiestate colendus.* (5) Ad Augusti aram aenea est Agiae effigies. Agian hunc divinasse ferunt Lysandro, classe Atheniensium apud Aegos potamos esse potiturum, praeter triremes X, quae e fuga se in Cyprum recepere, quum Lacedaemonii ceteras una cum militibus cepissent. Fuit Agias Agelochi filius, Tisameni nepos. (6) Tisameno patria Eleo, ex Iamidarum familia, oraculum redditum est, e quinque ipsum maxime illustribus certaminibus victorem discessurum. Sed enim, quum

τους αὐτόν. οὕτω πένταθλον Ὀλυμπίασιν ἀσκήσας, ἀπῆλθεν ἡττηθεὶς, καί τοι τὰ δύο γε ἦν πρῶτος· καὶ γὰρ δρόμῳ τε ἐκράτει, καὶ πηδήματι Ἱερώνυμον τὸν Ἄνδριον. καταπαλαισθεὶς δὲ ὑπ' αὐτοῦ, καὶ ἁμαρτὼν τῆς νίκης, συνίησι τοῦ χρησμοῦ, διδόναι οἱ τὸν θεὸν μαντευομένῳ πέντε ἀγῶνας πολέμῳ κρατῆσαι. Λακεδαιμόνιοι δὲ (οὐ γὰρ εἶχον ἀνηκόως, ὧν Τισαμενῷ προεῖπεν 233 ἡ Πυθία) πείθουσι μετοικήσαντα ἐξ Ἤλιδος μαντεύεσθαι Σπαρτιατῶν τῷ κοινῷ· καὶ σφισιν ὁ Τισαμενὸς ἀγῶνας πολέμου πέντε ἐνίκησε. πρῶτον μὲν Πλαταίασιν ἐναντία Περσῶν, δεύτερον δὲ ἐν Τεγέᾳ, πρὸς Τεγεάτας καὶ Ἀργείους μάχης Λακεδαιμονίοις συνεστώσης, ἐπὶ τούτοις δὲ ἐν Διπαιεῦσιν, Ἀρκάδων πάντων πλὴν Μαντινέων ἀντιτεταγμένων· (οἱ δὲ Διπαιεῖς ἐν τῇ Μαιναλίᾳ πόλισμα Ἀρκάδων ἦσαν) τέταρτον δὲ ἠγωνίσατο πρὸς τοὺς [ἐξ Ἰσθμοῦ] ἐς Ἰθώμην ἀποστάντας τῶν εἱλώτων· ἀπέστη-

ab Olympicis ludis de quinquertio victus abiisset, quippe qui in duobus quidem Andrium Hieronymum (cursu scilicet et saltu) superasset, in lucta vero eidem succubuisset, intellexit oraculum, dari videlicet a numine in quinque certaminibus bellicis victoriam sibi obtinere vaticinanti: *praedictionem suam eventu ipso comprobatum iri.* Lacedaemonii enimvero, quibus ignotum non erat, quid ex oraculo Tisameno promissum fuisset, homini persuadent, ad se ex Elide migret, et in vaticinando Spartanorum reipublicae operam navet. Id quum ille fecisset, praeliorum quinque ei victoriam acceptam Spartani retulerunt. Primum fuit ad Plataeas contra Persas. Alterum in Tegea, quum adversum Tegeatas et Argivos pugnatum est a Lacedaemoniis. Tertium in Dipaeensibus, quo tempore Arcades omnes, Mantineensibus exceptis, signa cum Lacedaemoniis contulerunt. (Sunt autem Dipaeenses Arcadum parva in Maenalia civitas.) Iam vero quartum eiusdem auspiciis factum est praelium contra eos Hilotas, qui in Ithomen secesserant. Ipsi quidem Hilotae non universi defecerant,

σαν δὲ οὐχ ἅπαντες οἱ εἵλωτες, ἀλλὰ τῶν Μεσσηνιακῶν ἀπὸ τῶν ἀρχαίων εἱλώτων ἀποσχισθέντες· καί μοι καὶ τάδε ὁ λόγος αὐτίκα ἐπέξεισι· τότε δὲ οἱ Λακεδαιμόνιοι τοὺς ἀποστάντας ἀπελθεῖν ὑποσπόνδους εἴασαν, Τισαμενῷ καὶ τῷ ἐν Δελφοῖς χρηστηρίῳ πειθόμενοι. τελευταῖον δὲ ὁ Τισαμενὸς ἐμαντεύσατο ἐν Τανάγρᾳ σφίσι πρὸς Ἀργείους καὶ Ἀθηναίους γινομένης συμβολῆς. τὰ μὲν Τισαμενοῦ τοιαῦτα ἐπυνθανόμην ὄντα. (7) *Σπαρτιάταις δὲ ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς Πυθαέως τέ ἐστι καὶ Ἀπόλλωνος καὶ Ἀρτέμιδος καὶ Λητοῦς ἀγάλματα. Χορὸς δὲ οὗτος ὁ τόπος καλεῖται πᾶς, ὅτι ἐν ταῖς γυμνοπαιδίαις (ἑορτὴ δὲ εἴ τις ἄλλη καὶ αἱ γυμνοπαιδίαι διὰ σπουδῆς Λακεδαιμονίοις εἰσὶν) ἐν ταύταις οὖν οἱ ἔφηβοι χοροὺς ἱστᾶσι τῷ Ἀπόλ-*
234 *λωνι.* (8) *Τούτων δὲ οὐ πόῤῥω Γῆς ἱερὸν καὶ Διός ἐστιν ἀγοραίου, τὸ δὲ Ἀθηνᾶς ἀγοραίας καὶ Ποσειδῶνος, ὃν ἐπονομάζουσιν Ἀσφάλιον· καὶ Ἀπόλλωνος αὖθις καὶ Ἥρας. ἀνάκειται δὲ καὶ Δήμου τοῦ Σπαρτιατῶν ἀνδριάς, μεγέθει μέγας. καὶ Μοιρῶν Λακεδαιμονίοις ἐστὶν ἱερόν·*

sed Messenici tantum, qui se a priscis Hilotis abiunxerant. Verum non multo post, quae huc pertinent, exponam. Tunc quidem Lacedaemonii eos, a quibus facta fuerat defectio, Delphici Apollinis oraculo et Tisameni monitis adducti, icto cum illis foedere, incolumes dimisere. Postremo *quintam victoriam* praedixit Tisamenus, quum ad Tanagram Lacedaemonii cum Argivis et Atheniensibus conflixerunt. Haec de Tisameno audita habeo. (7) Spartanis in foro Pythaei Apollinis, Dianae et Latonae signa sunt. Chorus autem tota ea fori pars dicitur ob eam causam, quod Gymnicis puerorum ludis, *Gymnopaedias ipsi vocant* (quod festum, si ullum aliud, magno studio celebrant) puberes Apollini choros agitant. (8) Non longe Telluris aedes, et Agoraei Iovis: Agoraeae item Minervae, et Neptuni, quem cognominant Asphalium. Apollinis aliud ibidem est, et Iunonis. Visitur et Spartanorum populi virili habitu signum ingenti magnitudine. Est item apud Lacedaemonios Parcarum fanum: cui proxi-

Ὀρέστου δὲ τοῦ Ἀγαμέμνονος πρὸς αὐτῷ τάφος. κομισθέντα γὰρ ἐκ Τεγέας τοῦ Ὀρέστου τὰ ὀστᾶ κατὰ μαντείαν θάπτουσιν ἐνταῦθα. παρὰ δὲ τοῦ Ὀρέστου τὸν τάφον ἐστὶν εἰκὼν Πολυδώρου τοῦ Ἀλκαμένους, ὃν βασιλέων ἐς τοσοῦτον τιμῆς προήχασιν, ὥστε οἱ τὰς ἀρχὰς ἔχοντες, ὁπόσα δεῖ σημαίνεσθαι, τοῦ Πολυδώρου σημαίνονται τῇ εἰκόνι. ἔστι δὲ καὶ Ἑρμῆς ἀγοραῖος Διόνυσον φέρων παῖδα, καὶ τὰ ἀρχαῖα καλούμενα Ἐφορεῖα, ἐν δὲ αὐτοῖς Ἐπιμενίδου τοῦ Κρητὸς μνῆμα, καὶ Ἀφαρέως τοῦ Περιήρους. καὶ τά γε ἐς Ἐπιμενίδην, Λακεδαιμονίους δοξάζω μᾶλλον Ἀργείων λέγειν εἰκότα. ἐνταῦθα, ἔνθα αἱ Μοῖραι * καὶ ἔστιν ἃ καὶ Λακεδαιμονίοις. ἔστι καὶ Ζεὺς ξένιος καὶ Ἀθηνᾶ ξενία.

mum est Orestis Agamemnonis filii sepulcrum. Ex Tegea enim *huc* deportata Orestis ossa oraculi iussu eo in loco sepeliere. Prope Orestis sepulcrum est Polydori regis Alcamenis filii effigies: cui prae cunctis regibus aliis tantum honoris Lacedaemonii tribuerunt, ut, quae *publice* obsignari necesse sit, ea Polydori imagine magistratus obsignent. Est ibidem forensis Mercurius Liberum Patrem portans. Sunt ibidem archiva, quae Ephorea nominant. In iis est Epimenidis Cretensis monumentum, et Apharei Perieris filii. Veriora autem existimo, quae a Lacedaemoniis, quam quae ab Argivis de Epimenide commemorantur. Quo in loco Parcae sunt, *ibidem* est Hospitalis Iupiter, et Hospitalis item Minerva.

CAPUT XII.

De via Aphetaïs dicta — Icarii et Danai cursus certamine filiarum procis proposito — domo Polydori Booneta dicta — templo et signo Dianae Celeutheae et memorandis herois — luco Neptuni Taenarii, Dianae signo et regione Hellenium dicta — Talthybii monumento — aliis memorandis sepulcris et templis etc. in hac urbis regione — Sciade, ubi conciones habentur — signis Jovis et Veneris Olympiae.

235 *Ἰόντι δὲ ἐκ τῆς ἀγορᾶς κατὰ τὴν ὁδὸν, ἣν Ἀφέτας ὀνομάζουσι, τὰ καλούμενα Βοώνητά ἐστι· καί με ὁ λόγος ἀπαιτεῖ πρότερα εἰπεῖν τὰ ἐς τὴν ἐπίκλησιν τῆς ὁδοῦ. (2) Τοῖς μνηστῆρσιν Ἰκάριον τῆς Πηνελόπης φασὶν ἀγῶνα προθεῖναι δρόμου· καὶ ὅτι μὲν Ὀδυσσεὺς ἐκράτει, δῆλά ἐστιν. ἀφεθῆναι δὲ αὐτοὺς λέγουσιν ἐς τὸν δρόμον διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς Ἀφεταΐδος. δοκεῖν δ' ἐμοὶ, δρόμου Ἰκάριος τὸ ἀγώνισμα ἐποίησε, μιμούμενος Δαναόν. Δαναῷ γὰρ τοῦτο ἐπὶ ταῖς θυγατράσιν εὑρέθη, καὶ ὡς γυναῖκα οὐδεὶς ἤθελεν ἐξ αὐτῶν διὰ τὸ μίασμα ἀγαγέσθαι, διέπεμπε δὴ ὁ Δαναὸς ἕδνων ἄνευ δώσειν, ᾗ ἂν ἕκαστος κατὰ κάλλος ἀρέσκηται. ἀφικομένοις δὲ ἀνδρά-*

CAP. XII. E foro quum discedas per eam viam, cui nomen Aphetae, (*idem prope est, quod Curriculi carceres*) ad eum locum venias, quae Booneta (*hoc idem est, ac si Bobus empta dicas*) nuncupant. Res postulare videtur, ut, quare fuerit via ita appellata, prius exponam. (2) Icarium aiunt Penelopes patrem cursus certamen procis proposuisse. In iis ludis Ulyssem victorem fuisse, dubitari nihil potest. Missi vero in curriculum dicuntur per Aphetaidem viam. Icarium quidem ipsum cursorios istos ludos exemplo Danai celebrasse crediderim: siquidem Danaus, quum nancisci non posset, qui ipsius filias duceret *parricidio* pollutas, dimisit, *qui nunciarent*, nullum se a viris sponsalium nomine munus poscere, *verum optionem puellis daturum, ut earum quaelibet sibi eum deligeret*, cuius maxime esset forma complacita. Verum *hu-*

σιν οὐ πολλοῖς ἀγῶνα δρόμου κατέστησε, καὶ πρώτῳ τε ἐλθόντι ἐγένετο ἑλέσθαι πρώτῳ τῶν ἄλλων, καὶ μετ' ἐκεῖνον τῷ δευτέρῳ, καὶ ἤδη κατὰ τὰ αὐτὰ ἄχρι τοῦ τελευταίου· τὰς δὲ ὑπολειφθείσας μένειν ἔφοδον ἄλλην μνηστήρων ἔδει, καὶ ἀγῶνα ἄλλον δρόμου. (3) Λακεδαιμονίοις δὲ κατὰ τὴν ὁδὸν ταύτην ἐστὶν, ὡς ἤδη λέλεκταί μοι, τὰ ὀνομαζόμενα Βοώνητα, Πολυδώρου ποτὲ οἰκία τοῦ βασιλέως· ἀποθανόντος δὲ, παρὰ τοῦ Πολυδώρου τῆς γυναικὸς ἐπρίαντο ἀντιδόντες βοῦς. ἀργύρου γὰρ οὐκ ἦν πω τότε οὐδὲ χρυσοῦ νόμισμα, κατὰ τρόπον δὲ ἔτι τὸν ἀρχαῖον ἀντεδίδοσαν βοῦς, καὶ ἀνδράποδα, καὶ ἀργὸν τὸν ἄργυρον καὶ χρυσόν. οἱ δὲ ἐς τὴν Ἰνδικὴν ἐσπλέοντες φορτίων φασὶν Ἑλληνικῶν τοὺς Ἰνδοὺς ἀγώγιμα ἄλλα ἀνταλλάσσεσθαι, νόμισμα δὲ οὐκ ἐπίστασθαι, καὶ ταῦτα χρυσοῦ τε ἀφθόνου καὶ χαλκοῦ παρόντος σφίσι. (4) Τὸ δὲ τῶν Βιδιαίων ἀρχεῖον πέραν ἐστὶν Ἀθηνᾶς ἱε-

iusmodi ille eas locandi rationem iniit. Quum *ad eam famam* non sane multi convenissent, cursus certamine proposito, ei, qui ceteros praevenisset, quam ille maluisset, secundo alteram, eodemque modo ceteras usque ad extremum locavit. Iam vero quae viros nactae non essent, exspectare iubebat, usquedum novi proci in cursus certamen descenderent. (3) In hac ipsa via (uti iam dictum est) sunt apud Lacedaemonios, quae Booneta vocantur. Domus ea fuit Polydori regis: quae, eo mortuo, de eius uxore empta est. Boves pretium fuere. Nondum enim tunc erat nummus argento aurove signatus: sed priscus fuit mos, uti sibi, quae quisque vellet, per commutationem, bubus, servitiis, rudi argento et auro ultro citroque datis et acceptis, compararet. Quin et *hoc ipso tempore* ab Indis, referunt, qui ad ea loca navigarunt, pro Graecorum, quae illuc comportatae fuerint, rebus reponi Indicas merces: nummum vero illos plane ignorare, etsi abundat ea orbis terrae pars auro et aere. (4) Supra Bidiaeorum praetorium Minervae aedes est. *In ea*

ρόν· Ὀδυσσεὺς δὲ ἱδρύσασθαι τὸ ἄγαλμα λέγεται, καὶ
236 ὀνομάσαι Κελεύθειαν, τοὺς Πηνελόπης μνηστῆρας τῷ δρόμῳ νικήσας. ἱδρύσατο δὲ τῆς Κελευθείας ἱερὰ ἀριθμῷ τρία, διεστηκότα ἀπ' ἀλλήλων. Προϊόντων δὲ κατὰ τὴν Ἀφεταΐδα, ἡρῷά ἐστιν, Ἴοπός τε κατὰ Λέλεγα ἢ Μύλητα γενέσθαι δοκοῦντος, καὶ Ἀμφιαράου τοῦ Οἰκλέους. τοῦτο δὲ τοὺς Τυνδάρεω παῖδας νομίζουσιν ἅτε ἀνεψιῷ τῷ Ἀμφιαράῳ ποιῆσαι. καὶ αὐτοῦ Λέλεγός ἐστιν ἡρῷον. (5) Τούτων δὲ οὐ πόῤῥω τέμενος Ποσειδῶνος [Ταιναρίου]· Ταινάριον δὲ ἐπονομάζουσιν. οὐ μακρὰν δὲ Ἀθηνᾶς ἄγαλμα, ὃ τοὺς ἐς Ἰταλίαν τε καὶ Τάραντα ἀποικισθέντας ἀναθεῖναι λέγουσι. τὸ δὲ χωρίον, ὃ καλοῦσιν Ἑλλήνιόν, ἐστὶν εἰρημένον, ὡς οἱ τῶν Ἑλλήνων Ξέρξην διαβαίνοντα ἐς τὴν Εὐρώπην παρεσκευάζοντο ἀμυνούμενοι, κατὰ τοῦτο τὸ χωρίον βουλευσάμενοι, τρόπον ὅντινα ἀνθέξουσιν. ὁ δὲ ἕτερος τῶν λόγων τοὺς Μενελάου χάριτι στρατεύσαντας ἐπὶ Ἴλιον βουλεύσασθαί φησιν ἐνταῦθα, ὅπως ἀναπλεύσασθαι ἐς Τροίαν καὶ δίκας δυνήσονται παρὰ Ἀλεξάνδρου

dedicasse Ulysses dicitur *deae* signum, et Celeuthean appellasse, victis cursu *ceteris* Penelopes procis. Ternas vero idem aedes Celeutheae diversis locis dedicavit. In ulteriore Aphetaidis parte heroum monumenta sunt: Iopis, quem fuisse conici potest circa Lelegis vel Myletis tempora: Amphiarai Oiclei filii, quod Tyndari filios ei velut patrueli fecisse existimant: ipsius etiam Lelegis. (5) Nec procul hinc Neptuni Taenarii fanum; Taenarium nuncupant. Nec paulo longius Minervae signum, quod dedicatum ferunt ab iis, qui in Italiam, et Tarentum *maxime*, in coloniam deducti sunt. Vicum vero eum, quod Hellenium appellant, ex eo alii nominatum tradunt, quod in eo loco, quo tempore Xerxes in Europam traiecit, eae Graecorum civitates, quae contra illum arma ceperunt, qua maxime ratione obsisterent, consultarunt. Alii vero *duces* eos, qui Menelaum ad Troiam secuti sunt, ibi memorant de tota transmissionis ratione, deque

λαβεῖν τῆς Ἑλένης αρπαγῆς. (6) Τοῦ δὲ Ἑλληνίου πλησίον Ταλθυβίου μνῆμα ἀποφαίνουσι· δεικνύουσι δὲ καὶ Ἀχαιῶν Αἰγιεῖς ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς, Ταλθυβίου καὶ οὗτοι φάμενοι μνῆμα εἶναι. Ταλθυβίου δὲ τούτου μήνιμα ἐπὶ τῷ φόνῳ τῶν κηρύκων, οἳ παρὰ βασιλέως Δαρείου γῆν τε καὶ ὕδωρ αἰτήσοντες ἐς τὴν Ἑλλάδα ἐπέμφθησαν, Λακεδαιμονίοις μὲν ἐπεσήμαινεν ἐς τὸ δημόσιον, ἐν Ἀθήναις δὲ ἰδίᾳ τε καὶ ἐς ἑνὸς οἶκον ἀνδρὸς κατέσκηψε Μιλτιάδου τοῦ Κίμωνος. ἐγεγόνει δὲ καὶ τῶν κηρύκων τοῖς ἐλθοῦσιν ἐς τὴν Ἀττικὴν ὁ Μιλτιάδης ἀποθανεῖν αἴτιος ὑπὸ Ἀθη- 237
ναίων. (7) Λακεδαιμονίοις δὲ ἔστι μὲν Ἀπόλλωνος Ἀκρείτα βωμὸς, ἔστι δ' ἐπονομαζόμενον Γάσηπτον, ἱερὸν Γῆς· Ἀπόλλων δὲ ὑπὲρ αὐτὸ ἵδρυται Μαλεάτης. ἐπὶ δὲ τῷ πέρατι Ἀφεταΐδος, ἐγγύτατα ἤδη τοῦ τείχους, Δικτύννης ἐστὶν ἱερὸν, καὶ βασίλειοι τάφοι τῶν καλουμένων Εὐρυπωντιδῶν. παρὰ δὲ τὸ Ἑλλήνιον Ἀρσινόης ἱερὸν, Λευκίππου τε θυγατρὸς, καὶ γυναικῶν τῶν Πολυδεύκους καὶ Κάστορος ἀδελφῆς. πρὸς δὲ τοῖς Φρουρίοις καλουμένοις

Helenae raptu vindicando consilia inisse. (6) Prope Hellenium Talthybii monumentum ostenditur. Monstrant et Aegienses in Achivis monumentum in foro, quod esse Talthybii affirmant. Et Talthybius quidem iram ob violatos Darii caduceatores, qui terram et aquam petitum venerant, in Lacedaemonios publico, in Athenienses privato malo exercuit, quum male scilicet Miltiadae Cimonis filii domum multasset, quod is auctor Atheniensibus fuisset, ut caduceatores, qui in Atticam venerant, interficerentur. (7) Est etiam Lacedaemoniis Acritae Apollinis ara: est item Telluris aedes, Gaseptum nomine. Supraque eam dicatus est Apollo Maleatas. In extrema Aphetaide, iam prope muros est Dictynnae aedes, et regia sepulcra eorum, qui sunt Eurypontidae nuncupati. Proximum Hellenio est Arsinoës templum, Leucippi filiae, Pollucis et Castoris uxorum sororis. Qua vero in parte sunt, quae Propugnacula appellantur, Dianae delubrum, pauloque

ναός ἐστιν Ἀρτέμιδος· καὶ προελθοῦσιν ὀλίγον πεποίηται μνῆμα τοῖς ἐξ Ἤλιδος μάντεσι, καλουμένοις δὲ Ἰαμίδαις. καὶ Μάρωνός ἐστιν ἱερὸν καὶ Ἀλφειοῦ· Λακεδαιμονίων δὲ τῶν ἐς Θερμοπύλας στρατευσαμένων λόγου μάλιστα ἀξίως μαχέσασθαι μετὰ δὴ αὐτὸν δοκοῦσι Λεωνίδην. τοῦ δὲ Τροπαίου Διὸς τὸ ἱερὸν ἐποίησαν οἱ Δωριεῖς, πολέμῳ τούς τε ἄλλους Ἀχαιοὺς, οἳ γῆν τὴν Λακωνικὴν τηνικαῦτα εἶχον, καὶ τοὺς Ἀμυκλαιεῖς κρατήσαντες. τὸ δὲ ἱερὸν τῆς μεγάλης μητρὸς τιμᾶται περισσῶς δή τι. μετὰ δὲ αὐτὸ ἡρῷα Ἱππολύτου τέ ἐστι τοῦ Θησέως, καὶ Αὐλῶνος Ἀρκάδος, υἱοῦ δὲ Τλησιμένους. Τλησιμένη δὲ Παρθενοπαίου τοῦ Μελανίωνος ἀδελφὸν, οἱ δὲ παῖδα εἶναι λέγουσιν. (8) Ἑτέρα δὲ ἐκ τῆς ἀγορᾶς ἐστιν ἔξοδος, καθ' ἣν πεποίηταί σφισιν ἡ καλουμένη Σκιὰς, ἔνθα καὶ νῦν ἔτι ἐκκλησιάζουσι. ταύτην τὴν Σκιάδα Θεοδώρου τοῦ Σαμίου φασὶν εἶναι ποίημα, ὃς πρῶτος διαχέαι σίδηρον εὗρε καὶ ἀγάλματα ἀπ' αὐτοῦ πλάσαι. ἐνταῦθα ἐκρέμασαν οἱ Λακεδαιμόνιοι τὴν Τιμοθέου τοῦ Μιλησίου κιθά-

longius progressus monumentum videas, quod iis erectum est vatibus, qui ex Elide venerunt, et Iamidae sunt appellati. Maronis praeterea et Alphei templum: quorum virtus in praelio ad Thermopylas post Leoniden maxime enituit. Tropaei vero Iovis aedem fecerunt Dorienses, bello superatis quum aliis Achaeis, qui tunc Laconicum solum tenebant, tum ipsis etiam Amyclaeensibus. Magnae quidem matris fanum praecipua colitur religione. Post ipsum Hippolyti Thesei, et Aulonis Arcadis, Tlesimenis filii, heroica sunt monumenta. At Tlesimenem Parthenopaei (Melanionis filii) fratrem nonnulli, filium alii fuisse dixerunt. (8) Alter est e foro exitus; circa quem locum aedificata est, quae Scias vocatur, *quod est, ac si Umbraculum dixeris:* in quo hac ipsa etiam aetate conciones habent. Hanc Sciadem opus esse memorant Theodori Samii, qui et ferrum fundere primus docuit, et ex eo signa fingere. Eodem in loco Timothei Milesii citharam sus-

ραν, καταγνόντες, ὅτι χορδαῖς ἑπτὰ ταῖς ἀρχαίαις ἐφεῦρεν ἐν τῇ κιθαρῳδίᾳ τέσσαρας χορδάς. (9) Πρὸς δὲ τῇ Σκιάδι οἰκοδόμημά ἐστι περιφερὲς, ἐν δὲ αὐτῷ Διὸς καὶ Ἀφροδίτης ἀγάλματα ἐπίκλησιν Ὀλυμπίων· τοῦτο Ἐπιμενίδην κατασκευάσαι λέγουσιν, οὐχ ὁμολογοῦντες τὰ ἐς αὐτὸν Ἀργείοις, ὅπου μηδὲ πολεμῆσαί φασι πρὸς Κνωσίους.

CAPUT XIII.

De memorandis prope Sciadem — templo Proserpinae Sospitae et Carneo domestico dicto — Apolline Carneo — signo Aphetaei et aris deorum Ambuliorum — templis Jovis Coloniatae et Euanemi ac Pleuronis heroo — templis Junonis Argivae et Hyperchiriae ac signo Junonis Veneris — Hetoemocle et Hipposthene.

Πλησίον δὲ ἔστι μὲν Κυνόρτου τοῦ Ἀμύκλα τάφος, ἔστι 238 δὲ καὶ Κάστορος μνῆμα, ἐπὶ δὲ αὐτῷ καὶ ἱερὸν πεποίηται. τεσσαρακοστῷ γὰρ ὕστερον ἔτει τῆς μάχης τῆς πρὸς Ἴδαν καὶ Λυγκέα θεοὺς τοὺς Τυνδάρεω παῖδας καὶ οὐ πρότερον νομισθῆναί φασι. δείκνυται δὲ πρὸς τῇ Σκιάδι καὶ Ἴδα καὶ Λυγκέως τάφος. κατὰ μὲν δὴ τοῦ λόγου τὸ εἰκὸς ἐτά-

pendere Lacedaemonii, quum ei multam eo crimine irrogassent, quod septem veterum nervis quatuor ipse in citharae cantu addidisset. (9) Adiuncta Sciadi aedes est rotunda, in qua Iovis et Veneris signa, utrumque Olympii cognomento. Eam aedem erexisse ferunt Epimenidem, de quo quae ab Argivis memorantur, neutiquam ipsi comprobant, nempe qui neque cum Gnosiis bellum unquam se gessisse dicant.

Cap. XIII. Prope est Cynortae Amyclae filii sepulcrum. Castoris etiam monumentum, et cum eo proxima aedes. Quadragesimo enim post pugnam adversus Idan et Lynceum anno Castores, nihilo omnino maturius, in deos relatos asserunt. Monstratur ad Sciadem Idae etiam et Lyncei sepul-

φησαν ἐν τῇ Μεσσηνίᾳ, καὶ οὐ ταύτῃ. Μεσσηνίων δὲ αἱ συμφοραὶ καὶ ὁ χρόνος, ὅσον ἔφυγον ἐκ Πελοποννήσου, πολλὰ τῶν ἀρχαίων καὶ κατελθοῦσιν ἐποίησεν ἄγνωστα· ἅτε δὲ ἐκείνων οὐκ εἰδότων ἔστιν ἤδη τοῖς ἐθέλουσιν ἀμφισβητεῖν. (2) Λακεδαιμονίοις δὲ ἀπαντικρὺ τῆς Ὀλυμπίας Ἀφροδίτης ἐστὶ ναὸς Κόρης Σωτείρας· ποιῆσαι δὲ τὸν Θρᾷκα Ὀρφέα λέγουσιν, οἱ δὲ Ἄβαριν ἀφικόμενον ἐξ Ὑπερβορέων. Ὁ δὲ Κάρνειος, ὃν Οἰκέταν ἐπονομάζουσι, τιμὰς εἶχεν ἐν Σπάρτῃ καὶ πρὶν Ἡρακλείδας κατελθεῖν, ἵδρυτο δὲ ἐν οἰκίᾳ Κρίου τοῦ Θεοκλέους ἀνδρος μάντεως. τούτου δὲ τοῦ Κρίου γεμιζούσῃ τῇ θυγατρὶ ὕδωρ συντυχόντες κατάσκοποι τῶν Δωριέων, αὐτῇ τε ἀφίκοντο ἐς λόγους, καὶ παρὰ τὸν Κρῖον ἐλθόντες διδάσκονται τὴν ἅλωσιν τῆς Σπάρτης. (3) Κάρνειον δὲ Ἀπόλλωνα Δωριεῦσι μὲν τοῖς πᾶσι σέβεσθαι καθέστηκεν ἀπὸ Κάρνου γένος ἐξ Ἀκαρνανίας, μαντευομένου δὲ ἐξ Ἀπόλλωνος. τοῦτον γὰρ τὸν Κάρνον ἀποκτείναντος

crum. Verisimilius tamen traditur, illos in Messenia, non autem hoc in loco sepultos. Verum magnitudo calamitatum et diuturnitas temporis, quo extra Peloponnesum Messenii exularunt, effecit, ut multa antiquitatis monumenta reversis essent prorsus ignota: quumque illi haec ignorent, controversari de hisce licet quibuslibet. (2) Iam vero contra Olympiae Veneris aedes est Sospitae Proserpinae, quam Thracem Orpheum condidisse ferunt: alii Abarin eum, qui venit ex Hyperboreis. At Carneus, quem appellant cognomento Domesticum, coli est coeptus apud Spartanos, antequam Herculis liberi *ab exilio* redirent. *Delubrum* vero *ei* erectum in Crii (Theoclis filii) vatis domo. Quum enim huius Crii filiam offendissent Doriensium speculatores, ut forte aquam haustum ibat, cum ea in colloquium venerunt: *moxque* quum ad Crium venissent, ab eo capiendae Spartae rationem didicerunt. (3) Habuit quidem Carnei Apollinis religio, quae apud Dorienses universes obtinuit, a Carno originem: qui, patria fuit Acarnan, ab Apolline vero divinandi artem acce-

Ἱππότου τοῦ Φύλαντος, ἐνέπεσεν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῖς Δωριεῦσι μήνιμα Ἀπόλλωνος, καὶ Ἱππότης τε ἔφυγεν ἐπὶ τῷ φόνῳ, καὶ Δωριεῦσιν ἀπὸ τούτου τὸν Ἀκαρνᾶνα μάντιν καθέστηκεν ἱλάσκεσθαι. ἀλλὰ καὶ Λακεδαιμονίοις 239
οὐχ οὗτος ὁ Οἰκέτας ἐστὶ Κάρνειος, ὁ δὲ ἐν τοῦ μάντεως Κρίου τιμώμενος, Ἀχαιῶν ἔτι ἐχόντων τὴν Σπάρτην. Πραξίλλῃ μὲν δὴ πεποιημένα ἐστὶν, ὡς Εὐρώπης εἴη Κάρνειος, καὶ αὐτὸν ἀνεθρέψατο Ἀπόλλων καὶ Λητώ. λέγεται δὲ καὶ ἄλλος ἐπ' αὐτῷ λόγος· ἐν τῇ Ἴδῃ τῇ Τρωϊκῇ κρανείας ἐν Ἀπόλλωνος ἄλσει πεφυκυίας τοὺς Ἕλληνας ἐκτεμεῖν ἐς τοῦ ἵππου τοῦ δουρίου τὴν ποίησιν· μαθόντες δὲ ὀργήν σφισιν ἔχειν τὸν θεὸν, θυσίαις ἱλάσκονται καὶ Ἀπόλλωνα ὀνομάζουσι Κάρνειον ὑπὲρ τῶν κρανειῶν, μεταθέντες τὸ ῥῶ κατὰ δή τι ἀρχαῖον. (4) Τοῦ Καρνείου δὲ οὐ πόῤῥω καλούμενόν ἐστιν ἄγαλμα Ἀφεταίου· τοῖς δὲ Πηνελόπης μνηστῆρσί φασιν ἐντεῦθεν γενέσθαι τοῦ

pit. Hunc enim Carnum quum interfecisset Hippotes Phylantis filius, iratus Apollo Doriensium castra male mulctavit. Quumque Hippotes ob eam caedem exulatum profugisset, Dorienses Acarnanem vatem ex eo tempore statuerunt sacris et caeremoniis placandum. Sed enim hic praedictus Apollo Carneus Lacedaemoniis non est ille Carneus cognomento Domesticus, verum Carneus cognomento Domesticus est is, qui in Crii vatis aedibus colebatur, quum Achaei adhuc Spartam tenerent. Praxilla quidem versibus prodidit, Europae filium Carneum fuisse, educatum vero ab Apolline et Latona. Alius etiam de cognominis huius causa sermo vulgatus est: cornos a Graecis in Ida Troiae monte ex Apollinis luco ad Durateum equum fabricandum excisas: quumque dei numen laesum scirent, ad eius iram leniendam sacra instituisse, et ab arboris nomine (*κρανείαν Graeci vocant*) litera R transposita, prisca quadam consuetudine, Carneum Apollinem nuncupasse. (4) Non longe a Carnéo est signum, quod Aphetaei dicitur: a quo loco in cursum missos e carceribus tradunt Penelopes procos. Prope vicus est, in quo aliquot

δρόμου τὴν ἀρχήν. ἔστι δέ τι χωρίον ἔχον στοὰς ἐν τετραγώνῳ τῷ σχήματι, ἔνθα σφίσιν ἐπιπράσκετο ὁ ῥῶπος τὸ ἀρχαῖον· πρὸς τούτῳ Διὸς Ἀμβουλίου καὶ Ἀθηνᾶς ἐστιν Ἀμβουλίας βωμὸς, καὶ Διοσκούρων καὶ τούτων Ἀμβουλίων. (5) Ἀπαντικρὺ δὲ ἥ τε ὀνομαζομένη Κολώνα καὶ Διονύσου Κολωνάτα ναός. πρὸς αὐτῷ δὲ τέμενός ἐστιν ἥρωος, ὃν τῆς ὁδοῦ τῆς ἐς Σπάρτην Διονύσῳ φασὶ γενέσθαι ἡγεμόνα. τῷ δὲ ἥρωϊ τούτῳ πρὶν ἢ τῷ θεῷ θύουσιν αἱ Διονυσιάδες καὶ αἱ Λευκιππίδες. τὰς δὲ ἄλλας ἕνδεκα, ἃς καὶ αὐτὰς Διονυσιάδας ὀνομάζουσι, ταύταις δρόμου προτιθέασιν ἀγῶνα· δρᾶν δὲ οὕτω σφίσιν ἦλθεν ἐκ Δελφῶν. τοῦ Διονύσου δὲ οὐ μακρὰν Διὸς ἱερόν ἐστιν Εὐανέμου, τούτου δὲ ἐν δεξιᾷ Πλευρῶνος ἡρῷον. γεγόνασι δὲ οἱ Τυνδάρεω παῖδες τὰ πρὸς μητρὸς ἀπὸ τοῦ Πλευρῶνος. Θέστιον γὰρ τὸν Λήδας πατέρα Ἄρειός φησιν ἐν τοῖς ἔπεσιν Ἀγήνορος παῖδα εἶναι τοῦ Πλευρῶνος. (6) Τοῦ δὲ ἡρῴου λόφος ἐστὶν οὐ πόῤῥω, καὶ Ἥρας ἐπὶ τῷ λόφῳ ναὸς Ἀργείας· ἱδρύσασθαι δὲ Εὐρυδίκην φασὶ

sunt porticus forma quadrata, ubi priscis temporibus scruta venibant. Proxima ara est Iovis Ambulii, Minervae Ambuliae, Castorum item Ambuliorum. (5) E regione est *locus,* quae Colona (i. e. *Iugum*) dicitur, et Bacchi Colonatae (*ac si Iugalis dicas*) aedes. Iuxta eam lucus est illi heroi sacer, quem viae ducem Libero Patri Spartam contendenti fuisse perhibent. Heroi huic prius, quam deo ipsi, sacra faciunt eae, quae Dionysiades, quaeque Leucippides nuncupantur. Foeminis vero aliis undecim, quae et ipsae nominantur Dionysiades, cursus certamen proponunt: quod ex Delphico quodam responso facere iussi sunt. Non longe a Liberi est Iovis delubrum Euanemi. Ad eius dexteram est Pleuronis heroicum monumentum. Fuit Tyndarei filiis maternum genus a Pleurone. Thestium etenim Ledae patrem Areus carminibus prodidit Agenore Pleuronis filio genitum. (6) Ab eo monumento non longe abest tumulus, in quo est Iunonis Argivae aedes. Dedicatam aiunt ab Eurydice Lacedaemonis

Λακεδαίμονος θυγατέρα, γυναῖκα δὲ Ἀκρισίου τοῦ Ἄβαντος. Ἥρας δὲ ἱερὸν Ὑπερχειρίας κατὰ μαντείαν ἐποιήθη,
τοῦ Εὐρώτα πολὺ τῆς γῆς σφισιν ἐπικλύζοντος. ξόανον 240
δὲ ἀρχαῖον καλοῦσιν Ἀφροδίτης Ἥρας· ἐπὶ δὲ θυγατρὶ γαμουμένῃ νενομίκασι τὰς μητέρας τῇ θεῷ θύειν. (7) Τοῦ λόφου δὲ κατὰ τὴν ἐς δεξιὰν ὁδὸν Ἑτοιμοκλέους ἐστὶν εἰκών. τῷ δὲ Ἑτοιμοκλεῖ καὶ αὐτῷ Ἱπποσθένει τῷ πατρὶ πάλης εἰσὶν Ὀλυμπικαὶ νῖκαι· καὶ συναμφοτέροις μὲν μία τε καὶ δέκα, τῷ δὲ Ἱπποσθένει μιᾷ νίκῃ τὸν υἱὸν παρελθεῖν ὑπῆρξεν.

CAPUT XIV.

De memorandis in via a foro solis occasum versus, theatro ac Pausaniae et Leonidae sepulcris — regione Theomelida dicta et memorandis ad eam — Anchione — templo Thetidis — Cerere Chthonia — loco Dromo dicto et memorandis ad eum — templo Aesculapii Agnitae, et Dioscurorum Apheteriorum signis — de loco Platanista dicto et certaminibus epheborum ibi institutis — Phoebaeo et sacris, quae ibi sunt.

Ἐκ δὲ τῆς ἀγορᾶς πρὸς ἥλιον ἰόντι δυόμενον, τάφος κενὸς Βρασίδᾳ τῷ Τέλλιδος πεποίηται. ἀπέχει δὲ οὐ πολὺ

filia, Acrisii (Abantis filii) uxore. Hyperchiriae vero Iunonis delubrum ex oraculo aedificatum, quum agrum Eurotas late diluisset. Operis antiqui signum ligneum Veneris Iunonis appellant. *Ad eam* pro filiarum nuptiis sacra facere matronas solenne est. (7) In vita tumuli, quae dextrorsum fert, Hetoemoclis est effigies. Huic et eius patri Hippostheni evenit, ut victores de lucta in Olympicis ludis declararentur, ad palmam undecimam uterque: una tamen fuit pater filio superior.

Cap. XIV. E foro in eam partem, quae ad solis occasum est, contendentibus ostendit se Brasidae Tellidis filii ho-

τοῦ τάφου τὸ θέατρον λίθου λευκοῦ θέας ἄξιον. τοῦ θεάτρου δὲ ἀπαντικρὺ Παυσανίου τοῦ Πλαταίασιν ἡγησαμένου μνῆμά ἐστι, τὸ δὲ ἕτερον Λεωνίδου· (καὶ λόγους κατὰ ἔτος ἕκαστον ἐπ' αὐτοῖς λέγουσι, καὶ τιθέασιν ἀγῶνα, ἐν ᾧ πλὴν Σπαρτιατῶν ἄλλῳ γε οὐκ ἔστιν ἀγωνίζεσθαι.) τὰ δὲ ὀστᾶ τοῦ Λεωνίδου τεσσαράκοντα ἔτεσιν ὕστερον ἀνελομένου ἐκ Θερμοπυλῶν τοῦ Παυσανίου. κεῖται δὲ καὶ στήλη πατρόθεν τὰ ὀνόματα ἔχουσα, οἳ πρὸς Μήδους τὸν ἐν Θερμοπύλαις ἀγῶνα ὑπέμειναν. (2) Καλεῖται δὲ ἐν τῇ Σπάρτῃ Θεομηλίδα χωρίον. κατὰ τοῦτο τῆς πόλεως τάφοι τῶν Ἀγιαδῶν βασιλέων εἰσὶ, καὶ πλησίον ὀνομαζομένη λέσχη Κροτανῶν. εἰσὶ δὲ οἱ Κροτανοὶ Πιτανατῶν μοῖρα. Ἀσκληπιοῦ δὲ οὐ πόῤῥω τῆς λέσχης ἐστὶν ἱερὸν, ἐν Ἀγιαδῶν καλούμενον. προελθοῦσι δὲ, Ταινάρου μνῆμά ἐστι, καὶ τὴν ἄκραν τὴν ἐς θάλασσαν ἀνέχουσαν ἀπὸ τούτου φασὶν ὀνομασθῆναι. θεῶν δὲ ἱερὰ Ποσειδῶνός ἐστιν Ἱπποκουρίου, καὶ Ἀρτέμιδος Αἰγιναίας.

norarius tumulus. Prope abest theatrum e candido lapide erectum, insigni valde et spectando opere. Ex adverso theatri est Pausaniae, qui Plataeensi praelio imperator fuit, sepulcrum; et ei proximum Leonidae. Ad ea quotannis *in ipsorum laudem* orationes habentur; et ludi fiunt, in quibus est solis certandi locus Lacedaemoniis. Et Leonidae quidem ossa XL post eius caedem annis a Pausania e Thermopylis deportata, *et in hoc loco condita sunt.* Erecta etiam pila est, in qua nomina incisa sunt, et paterna item nomina eorum, qui ad Thermopylas Persarum impetum sustinuerunt. (2) Est Spartae vicus, qui Theomelidae dicitur. In eo sepulcra regum sunt, qui Agidae appellantur: et proxime, quae Lesche (*id est conciliabulum, sive comitium*) Crotanorum dicitur. Sunt autem Crotani Pitanatarum curia. In ea vicinia est Aesculapii templum, quod Enapadon dicitur. Paulo hinc longius Taenari visitur monumentum; a quo promontorium in mare prominens appellatum fama vulgavit. Deorum ibidem aedes, Neptuni Hippocurii, et Dianae Aeginaeae.

ἐπανελθοῦσι δὲ ὀπίσω πρὸς τὴν λέσχην ἐστὶν Ἀρτέμιδος Ἰσσωρίας ἱερόν· ἐπονομάζουσι δὲ αὐτὴν καὶ Λιμναίαν, οὖσαν οὐκ Ἄρτεμιν, Βριτόμαρτιν δὲ τὴν Κρητῶν. τὰ δὲ 241
ἐς αὐτὴν ὁ Αἰγιναῖος ἔχει μοι λόγος. (3) Ἐγγυτάτω δὲ τῶν μνημάτων, ἃ τοῖς Ἀγιάδαις πεποίηται, στήλην ὄψει, γεγραμμέναι δέ εἰσιν, ἃς Ἀγχιόνις ἀνὴρ Λακεδαιμόνιος δρόμου νίκας ἀνείλετο, ἄλλας τε καὶ Ὀλυμπίασιν. ἐνταῦθα δὲ ἑπτὰ ἐγένοντο νῖκαι, τέσσαρες μὲν σταδίου, διαύλου δὲ αἱ λοιπαί· τὸν δὲ σὺν τῇ ἀσπίδι δρόμον ἐπὶ ἀγῶνι λήγοντι οὐ συνέβαινεν εἶναί πω. Ἀγχιόνιν δὲ καὶ τοῦ στόλου μετασχεῖν τῷ Θηραίῳ Βάττῳ, καὶ Κυρήνην οἰκίσαι σὺν ἐκείνῳ, καὶ Λιβύων καταστρέψασθαι τοὺς προσχώρους λέγουσιν. (4) Τὸ δὲ ἱερὸν τῆς Θέτιδος κατασκευασθῆναί φασιν ἐπ' αἰτίᾳ τοιαύτῃ· πολεμεῖν μὲν πρὸς Μεσσηνίους ἀφεστηκότας, τὸν δὲ βασιλέα σφῶν Ἀνάξανδρον ἐσβαλόντα ἐς τὴν Μεσσηνίαν λαβεῖν αἰχμαλώτους γυναῖκας, ἐν δὲ αὐταῖς εἶναι Κλεώ, Θέτιδος δὲ αὐτὴν ἱέρειαν εἶναι. ταύτην ἡ τοῦ Ἀναξάνδρου γυνὴ

Verum si ad Leschen pedem referas, ad Isorae Dianae venias. Eandem vero et Limnaean vocant. Non est illa quidem Diana, sed Britomartis Cretensium; cuius est a me facta mentio, qua in parte res Aeginetarum exposui. (3) Proxime ea monumenta, quae Agidis posita sunt, pilam aspicias, in qua inscriptae sunt, quas de *iterato* curriculo tulit palmas Anchionis vir Lacedaemonius, tum aliae, tum vero Olympicae, quae septem numerantur, de stadio scilicet quatuor, reliquae de iterato curriculo. At cum scuto currere, peractis iam prope ludis, nondum invaluerat. Hunc Anchionin cum Batto Theraeo in Africam classe profectum coloniam Cyrenen deduxisse, eique in eiiciendis finitimis socium fuisse tradunt. (4) Thetidis vero templum hanc memorant erigendi causam fuisse. Quum armis ulciscerentur Messeniorum defectionem, regem suum Anaxandrum in hostilem agrum invasisse, multas inde foeminas, et inter eas Cleo, quae Thetidis fuit sacerdos, in servitutem abduxisse: eam Anaxan-

τὴν Κλεὼ παρὰ τοῦ Ἀναξάνδρου αἰτεῖ, καὶ τό τε ξόανον τῆς Θέτιδος ἀνεῦρεν ἔχουσαν, καὶ ναὸν μετ' αὐτῆς ἱδρύσατο τῇ θεῷ· ἐποίει δὲ ταῦτα ἡ Λαιανδρὶς κατὰ ὄψιν ὀνείρατος. τὸ μὲν δὴ ξόανον τῆς Θέτιδος ἐν ἀποῤῥήτῳ φυλάσσουσιν. (5) Δήμητρα δὲ Χθονίαν Λακεδαιμόνιοι μὲν σέβειν φασὶ, παραδόντος σφίσιν Ὀρφέως· δόξῃ δὲ ἐμῇ διὰ τὸ ἱερὸν τὸ ἐν Ἑρμιόνῃ κατέστη καὶ τούτοις Χθονίαν νομίζειν Δήμητρα. ἔστι δὲ καὶ Σαράπιδος νεώτατον τοῦτο Σπαρτιάταις ἱερὸν, καὶ Διὸς ἐπίκλησιν Ὀλυμπίου. (6) Καλοῦσι δὲ Λακεδαιμόνιοι Δρόμον, ἔνθα τοῖς νέοις καὶ ἐφ' ἡμῶν ἔτι δρόμου μελέτη καθέστηκεν. ἐς τοῦτον τὸν Δρόμον ἰόντι ἀπὸ τοῦ τάφου τῶν Ἀγιδῶν ἐστιν ἐν ἀριστερᾷ μνῆμα Εὐμήδους· Ἱπποκόωντος δὲ καὶ οὗτος ἦν ὁ Εὐμήδης. ἔστι δὲ ἄγαλμα ἀρχαῖον Ἡρακλέους, ᾧ θύουσιν οἱ Σφαιρεῖς· οἱ δέ εἰσιν οἱ ἐκ τῶν ἐφήβων ἐς ἄνδρας ἀρχόμενοι συντελεῖν. πεποίηται δὲ καὶ γυμνάσια ἐν τῷ Δρόμῳ, τὸ ἕτερον Εὐρυκλέους ἀνάθημα ἀνδρὸς

dri uxorem Laeandridem a viro poposcisse: quumque signum illam *antiqui operis* habere deae comperisset, templum illi dedicasse quodam monitam somnio. Signum quidem ipsum e ligno factum in operto diligenter et religiose servant. (5) At Cererem Terrestrem (*Chthoniam Graeci vocant*) colere se accepta ab Orpheo religione affirmant. Ego huius deae cultum ab Hermionensibus sumtum arbitror, apud quos Terrestris Cereris nobile visitur fanum. Est apud eosdem Lacedaemonios recentissimum Serapidis delubrum; et fanum Iovis cognomento Olympii. (6) Est apud eosdem Dromus dictus: qui locus mea quoque aetate adolescentibus ad cursus meditationes est attributus. Dromum ab ea parte, in qua est Agidarum sepulcrum, ingressis ad laevam Eumedis monumentum se ostendit. Fuit et hic Eumedes unus de Hippocoontis filiis. Est ibi pervetus Herculis signum, ad quod sacra Sphaerei faciunt. Sic enim appellantur apud Spartanos, qui, quum ex ephebis excesserint, inter viros iam censeri coepti fuerint. Sunt in ipso Dromo gymnasia, quo-

Σπαρτιάτου. τοῦ Δρόμου δὲ ἐκτὸς κατὰ τοῦ Ἡρακλέους 242
τὸ ἄγαλμά ἐστιν οἰκία τὰ ἐφ' ἡμῶν ἰδιώτου, Μενελάου τὸ ἀρχαῖον. προελθοῦσι δὲ ἀπὸ τοῦ Δρόμου, Διοσκούρων ἱερὸν καὶ Χαρίτων, τὸ δὲ Εἰληθυίας ἐστὶν, Ἀπόλλωνός τε Καρνείου καὶ Ἀρτέμιδος Ἡγεμόνης. (7) Τὸ δὲ τοῦ Ἀγνίτα πεποίηται μὲν ἐν δεξιᾷ τοῦ Δρόμου, Ἀσκληπιοῦ δὲ ἐστιν ἐπίκλησις ὁ Ἀγνίτας, ὅτι ἦν ἄγνου τῷ θεῷ ξόανον. ἡ δὲ ἄγνος λύγος, καὶ αὐτὴ κατὰ ταὐτά ἐστι τῇ ῥάμνῳ. τοῦ Ἀσκληπιοῦ δὲ οὐ πόῤῥω τρόπαιον ἕστηκε· Πολυδεύκην δὲ ἀναστῆσαί φασιν ἐπὶ Λυγκεῖ. [καὶ δὴ] κἀμοὶ καὶ τοῦτο ἀποφαίνει τὸν λόγον εἰκότα, οὐ ταφῆναι τοὺς Ἀφαρέως παῖδας ἐν Σπάρτῃ. πρὸς δὲ τοῦ Δρόμου τῇ ἀρχῇ Διόσκουροί τέ εἰσιν Ἀφετήριοι, καὶ ὀλίγον προελθόντι ἡρῷον Ἄλκωνος. τὸν δὲ Ἄλκωνα λέγουσιν Ἱπποκόωντος παῖδα εἶναι. παρὰ δὲ τοῦ Ἄλκωνος τὸ ἡρῷον Ποσειδῶνός ἐστιν ἱερὸν, Δωματίτην δὲ ὀνομάζουσιν. (8) Καὶ χωρίον Πλατανιστᾶς ἐστιν ἀπὸ τῶν δένδρων· αἱ

rum alterum fuit a Spartano Eurycle dedicatum. Extra Dromum prope Herculis signum domus est, nunc privati hominis, olim Menelai. Paulo longius a Dromo progressus templa videas Castorum, Gratiarum, Lucinae, Apollinis Carnei, Dianae Hegemaches, *quod est, ac si Ductricis in praeliis dixeris.* (7) Ad dexteram Dromi Agnitae templum est. Aesculapii hoc est cognomentum, quod simulacrum eius ex agno. Agnus vero vitex est e viminum genere perinde ut rhamnus. Non longe ab Aesculapii tropaeum exstat, quod a Polluce de Lynceo *victo* erectum memorant. Id ipsum facile eorum mihi opinionem probat, qui Apharei filios negant Spartae sepultos. Circa ipsa Dromi principia Castores sunt Apheterii, *quasi Dimissarios dicas.* Paululum progressis offert se Alconis heroicum monumentum. Hunc Alconem Hippocoontis dicunt filium fuisse. Proxime est Neptuni templum, quem Domatitam nominant. (8) Vicina regiuncula ab arboribus appellata Platanistas: proceris enim

δὴ ὑψηλαὶ καὶ συνεχεῖς περὶ αὐτὸ αἱ πλάτανοι πεφύκασιν. αὐτὸ δὲ τὸ χωρίον, ἔνθα τοῖς ἐφήβοις μάχεσθαι καθέστηκε, κύκλῳ μὲν εὔριπος περιέχει κατὰ ταὐτὰ δὴ καὶ εἰ νῆσον θάλασσα, ἔσοδοι δὲ ἐπὶ γεφυρῶν εἰσι. γεφυρῶν δὲ ἐφ' ἑκάτερα, τῇ μὲν ἔστιν ἄγαλμα Ἡρακλέους, τῇ δὲ εἰκὼν Λυκούργου· νόμους δὲ ἔς τε τὴν ἄλλην πολιτείαν καὶ ἐς τὴν μάχην τῶν ἐφήβων ἔθηκεν ὁ Λυκοῦργος. (9) Καὶ τάδε ἄλλα τοῖς ἐφήβοις δρώμενά ἐστι· θύουσι
243 πρὸ τῆς μάχης ἐν τῷ Φοιβαίῳ. τὸ δὲ Φοιβαῖόν ἐστι καὶ ἐκ τῆς πόλεως, Θεράπνης οὐ πολὺ ἀφεστηκός. ἐνταῦθα ἑκατέρα μοῖρα τῶν ἐφήβων σκύλακα κυνὸς τῷ Ἐνυαλίῳ θύουσι, θεῶν τῷ ἀλκιμωτάτῳ κρίνοντες ἱερεῖον κατὰ γνώμην εἶναι τὸ ἀλκιμώτατον ζῶον τῶν ἡμέρων. κυνὸς δὲ σκύλακας οὐδένας ἄλλους οἶδα Ἑλλήνων νομίζοντας θύειν ὅτι μὴ Κολοφωνίους· θύουσι γὰρ καὶ Κολοφώνιοι μέλαιναν τῇ Ἐνοδίῳ σκύλακα. νυκτεριναὶ δὲ αἵ τε Κολοφωνίων θυσίαι, καὶ τῶν ἐν Λακεδαίμονι ἐφήβων καθε-

platanis condensa est. Campus is, in quo suas committunt ephebi pugnas, Euripo circumquaque, non aliter quam mari insula, cingitur. Ad eum per pontes aditus patent. In eorum pontium parte altera est Herculis signum, in altera vero Lycurgi effigies: leges siquidem Lycurgus tulit quum ad universam rempublicam pertinentes, tum etiam ad epheborum exercitationes et pugnas. (9) Atqui et alia quaedam *ex vetere instituto* ephebi faciunt. In Ephebeo enim ante pugnam sacrificant. Est autem Ephebeum extra urbem non procul a Therapne. Eo in loco utraque epheborum classis caninum catulum *Marti* Enyalio mactant, fortissimo scilicet deorum, victimam ex eo animalium genere illi acceptam existimantes, quod mansuetis omnibus fortitudine praestat. Catulos quidem caninos haud scio an alii Graecorum ulli immolare soleant praeter Colophonios. Mactant etenim et Colophonii deae, quam Enodion (*Compitalitiam quasi dixeris*) appellant, nigrum catulum. Fiunt autem quum apud ipsos Colophonios, tum Spartae inter ephebos nocturna de more sacra. Commit-

στήκασιν. ἐπὶ δὲ τῇ θυσίᾳ κάπρους ἠθάδας οἱ ἔφηβοι συμβάλλουσι μαχουμένους· ὁποτέρων δ' ἂν ὁ κάπρος τέχνῃ νικῶν ἐστιν, ἐν τῷ Πλατανιστᾷ κρατῆσαι τούτους ὡς τὰ πλείω συμβαίνει. τοσάδε μὲν δρῶσιν ἐν τῷ Φοιβαίῳ. ἐς δὲ τὴν ἐπιοῦσαν ὀλίγον πρὸ μεσούσης ἡμέρας ἐσίασι κατὰ τὰς γεφύρας εἰς τὸ εἰρημένον χωρίον. τὴν μὲν δὴ ἔσοδον, καθ' ἣν ἐσελθεῖν δεῦρό ἐστιν ἑκατέραν τάξιν, προεδήλωσε κλῆρός σφισιν ἐν τῇ νυκτί. μάχονται δὲ καὶ ἐν χερσὶ καὶ ἐμπηδῶντες λὰξ, δάκνουσί τε καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀντορύσσουσιν. ἀνὴρ μὲν δὴ πρὸς ἄνδρα τὸν εἰρημένον τρόπον μάχεται· ἀθρόοι δὲ ἐμπίπτουσι βιαίως, καὶ ἐς τὸ ὕδωρ ὠθοῦσιν ἀλλήλους.

tunt ii ad pugnam in illis sacris apros cicures duos. Solet vero usu evenire, ut, utrius classis aper victor discesserit, eà *de iuvenum ludis in plataneto* palmam auferat. Haec ab illis in Ephebeo peraguntur. Postero vero die *paulo* ante meridiem transeunt *pueri* per pontes in eum circum, quem *Euripo circumdatum* diximus. Nocte superiore, qua aditus parte alterum agmen ingrediatur, sorti permittitur. Ita pugnant, ut infestis manibus et calcibus insultent, morsibus etiam corpora foedent, et oculos hi plerumque illis eruant. Ac bini quidem ad hunc modum congrediuntur: sed totis etiam agminibus impressionem faciunt, atque una acies alteram in aquam detrudere omni nisu contendit.

CAPUT XV.

De Cyniscae heroo ad Platanetum — aliis herois, fonte Dorcea, Sebrio vico et Alcmanis, poëtae, monumento — templo Helenae et Herculis ejusque odii in Hippocoontis domum causis — memorandis in viis a Dromo (vid. C. 14.) ducentibus, templo Minervae Axiopoenae — Hipposthenis, luctatoris, templo, et Martis signo compedibus vincto — lesche, Poecile dicta, et memorandis ad eam — Junonis Aegophagae et Neptuni Genethlii templo — Veneris Morpho dictae templo, ejusque signo compedibus vincto.

Πρὸς δὲ τῷ Πλατανιστᾷ καὶ Κυνίσκας ἐστὶν ἡρῷόν, θυγατρὸς Ἀρχιδάμου βασιλεύοντος Σπαρτιατῶν· πρώτη δὲ ἱπποτρόφησε γυναικῶν, καὶ Ὀλυμπίασι πρώτη νίκην ἀνείλετο ἅρματι. (2) Ἔστι δὲ τῆς στοᾶς, ἣ παρὰ τὸν Πλατανιστᾶν πεποίηται, ταύτης ὄπισθεν ἡρῷα, τὸ μὲν Ἀλκίμου,
244 τὸ δὲ Ἐναραφόρου, καὶ ἀφεστηκὸς οὐ πολὺ Δορκέως, τὸ δὲ ἐπὶ τούτῳ Σεβροῦ· παῖδας δὲ Ἱπποκόωντος εἶναι λέγουσιν. ἀπὸ δὲ τοῦ Δορκέως κρήνην τὴν πλησίον τοῦ ἡρῴου Δορκείαν, τὸ δὲ χωρίον τὸ Σέβριον καλοῦσιν ἀπὸ τοῦ Σεβροῦ. τοῦ Σεβρίου δέ ἐστιν ἐν δεξιᾷ μνῆμα Ἀλκμᾶνος, ᾧ ποιήσαντι ᾄσματα οὐδὲν ἐς ἡδονὴν αὐτῶν ἐλυμήνατο τῶν Λακώνων ἡ γλῶσσα, ἥκιστα παρεχομένη τὸ

Cap. XV. Ad platanetum est etiam Cyniscae Archidami regis filiae monumentum heroicum. Ea prima foeminarum omnium equos alere instituit, et prima ludis Olympicis de quadrigis palmam meruit. (2) A tergo porticus, quae prope platanetum erecta est, monumenta *item* heroica sunt Alcimi et Enaraephori: neque magno intervallo Dorcei; supraque hoc Sebri. Filios eos fuisse aiunt Hippocoontis. A Dorceo quidem proximum monumento fontem Dorcean nuncupant: a Sebro Sebrium vicum. Ad Sebrii dexteram est Alcmanis tumulus, cui in canticis pangendis nihil gratiae detrivit Laconica lingua, cuius alioqui voces perexiguam auribus afferunt

εὔφωνον. (8) Ἑλένης δὲ ἱερὰ καὶ Ἡρακλέους, τῆς μὲν πλησίον τοῦ τάφου τοῦ Ἀλκμᾶνος, τοῦ δὲ ἐγγυτάτω τοῦ τείχους, ἐν αὐτῷ δὲ ἄγαλμα Ἡρακλέους ἐστὶν ὡπλισμένον· τὸ δὲ σχῆμα τοῦ ἀγάλματος διὰ τὴν πρὸς Ἱπποκόωντα καὶ τοὺς παῖδας μάχην γενέσθαι λέγουσι. τὸ δὲ ἔχθος Ἡρακλεῖ φασιν ἐς οἶκον ὑπάρξαι τὸν Ἱπποκόωντος, ὅτι μετὰ τὸν Ἰφίτου θάνατον καθαρσίων εἵνεκα ἐλθόντα αὐτὸν ἐν Σπάρτῃ ἀπηξίωσαν καθῆραι. προσεγένετο δὲ ἐς τοῦ πολέμου τὴν ἀρχὴν καὶ ἄλλο τοιόνδε. Οἰώνος, ἡλικίαν μὲν μειράκιον, ἀνεψιὸς δὲ Ἡρακλεῖ (Λικυμνίου γὰρ παῖς ἦν, τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Ἀλκμήνης), ἀφίκετο ἐς Σπάρτην ἅμα Ἡρακλεῖ. περιϊόντι δὲ καὶ θεωμένῳ τὴν πόλιν, ὡς ἐγένετο κατὰ τοῦ Ἱπποκόωντος τὴν οἰκίαν, ἐνταῦθά οἱ κύων ἐπεφέρετο οἰκουρός· ὁ δὲ τυγχάνει τε ἀφεὶς λίθον ὁ Οἰώνος, καὶ καταβάλλει τὴν κύνα· ἐπεκθέουσιν οὖν τοῦ Ἱπποκόωντος οἱ παῖδες, καὶ ῥοπάλοις τύπτοντες κατεργάζονται τὸν Οἰώνον. τοῦτο Ἡρακλέα μάλιστα ἐξηγρίωσεν ἐς Ἱπποκόωντα καὶ τοὺς παῖδας· αὐτίκα δὲ ὡς ὀργῆς εἶχε, χωρεῖ σφισιν ἐς μάχην. τότε μὲν δὴ τιτρώ-

suavitatem. (8) Sunt ibi Helenae etiam et Herculis aedes: illa prope Alcmanis sepulcrum: haec sub ipsis urbis muris, in qua est Herculis armati signum. Esse eo habitu Herculem aiunt propter pugnam cum Hippocoonte et eius liberis. Et Herculi quidem odii causam in Hippocoontis domum exstitisse, quod, quum, ut de Iphiti caede purgaretur, Spartam venisset, indignum putarint, quem voti compotem facerent. Illud praeterea, quod ad arma rem deduxit, fuit huiusmodi. Oeonus Herculis consobrinus, Licymnii Alcmenae fratris filius, quum adolescentulus adhuc esset, cum Hercule Spartam venit: quumque visendae urbis causa obambulans ad Hippocoontis aedes forte accessisset, in eum canis domus custos invasit: at ille lapide canem percussit. Hippocoontis filii cursim egressi puerum fustibus conficiunt. Ea res Herculem vehementer commovit. Subito itaque animi impetu impulsus, Hippocoontis filios est armis adortus. Verum in

σκεται, καὶ λαθὼν ἀπεχώρησεν· ὕστερον δὲ ἐξεγένετό οἱ στρατεύσαντι ἐς Σπάρτην, τιμωρήσασθαι μὲν Ἱπποκόωντα, τιμωρήσασθαι δὲ καὶ τοὺς παῖδας τοῦ Οἰώνου φόνου. τὸ δὲ μνῆμα τῷ Οἰώνῳ πεποίηται παρὰ τὸ Ἡρακλεῖον. (4) Ἰόντι δὲ ἐκ τοῦ Δρόμου πρὸς ἀνίσχοντα ἥλιον, ἀτραπός ἐστιν ἐν δεξιᾷ καὶ Ἀθηνᾶς Ἀξιοποίνου καλουμένης
245 ἱερόν. ὡς γὰρ δὴ ἀμυνόμενος Ἡρακλῆς Ἱπποκόωντα καὶ τοὺς παῖδας μετῆλθε κατ' ἀξίαν, ὧν προϋπῆρξαν, ἱερὸν Ἀθηνᾶς ἵδρυται, Ἀξιοποίνου δὲ ἐπίκλησιν, ὅτι τὰς τιμωρίας οἱ παλαιοὶ τῶν ἀνθρώπων ὠνόμαζον ποινάς. ἔστι δὲ καὶ ἄλλο ἱερὸν Ἀθηνᾶς ἰόντι ἑτέραν ὁδὸν ἀπὸ τοῦ Δρόμου. Θήραν δὲ ἀναθεῖναι τὸν Αὐτεσίωνος τοῦ Τισαμενοῦ τοῦ Θερσάνδρου φασίν, ἡνίκα ἀποικίαν ἔστελλεν ἐπὶ τὴν νῆσον, ἣ νῦν ἀπὸ Θήρα τούτου τὸ ὄνομα ἔσχηκε, τὸ δὲ ἀρχαῖον ἐκαλεῖτο Καλλίστη. (5) Πλησίον δέ ἐστιν Ἱπποσθένους ναός, ᾧ γεγόνασιν αἱ πολλαὶ νῖκαι πάλης. σέβουσι δὲ ἐκ μαντεύματος τὸν Ἱπποσθένην, ἅτε Ποσει-

ea dimicatione vulnere accepto, se clam *periculo* subduxit. Mox vero copiis comparatis, patre et filio male mulctatis, probe Oeoni caedem ultus est. Et Oeoni quidem sepulcrum iuxta Herculis templum visitur. (4) E Dromo ad solis ortum progressus ad dexteram in diverticulum venias, in quo Minervae Axiopoenae (*quod est, ac si Vindicem commeritae noxae dicas*) cognomento aedes est. Dedicasse Herculem ferunt, quum Hippocoontem et eius liberos pro iis, quibus lacessitus fuerat, iniuriis ultus esset. Cognomen inde sumtum, quod hominum supplicia veteres poenas appellarunt. Est eiusdem Minervae aedes altera in via, quae e Dromo ad laevam fert. Dicatum tradunt a Thera Autesionis filio, Tisameni nepote, pronepote Thersandri, quo tempore coloniam deduxit in eam insulam, quae de ipsius nunc nomine Thera nuncupatur, priscis vero temporibus Calliste fuit. (5) Proximum Hippesthenis templum, qui multas de lucta palmas tulit. Ei oraculi monitu divinos habent honores, Neptuno

δῶνι τιμὰς νέμοντες. τοῦ ναοῦ δὲ ἀπαντικρὺ πέδας ἔστιν ἔχων Ἐνυάλιος, ἄγαλμα ἀρχαῖον. γνώμη δὲ Λακεδαιμονίων τε ἐς τοῦτό ἐστιν ἄγαλμα, καὶ Ἀθηναίων ἐς τὴν ἄπτερον καλουμένην Νίκην, τῶν μὲν οὔποτε τὸν Ἐνυάλιον φεύγοντα οἰχήσεσθαί σφισιν ἐνεχόμενον ταῖς πέδαις, Ἀθηναίων δὲ τὴν Νίκην αὐτόθι ἀεὶ μένειν οὐκ ὄντων πτερῶν. τόνδε μέν εἰσιν αἱ πόλεις αὗται τὰ ξόανα τὸν τρόπον ἱδρυμέναι καὶ ἐπὶ δόξῃ τοιαύτῃ. (6) Ἐν Σπάρτῃ δὲ λέσχη τέ ἐστι καλουμένη Ποικίλη, καὶ ἡρῷα πρὸς αὐτῇ, Κάδμου τοῦ Ἀγήνορος, τῶν τε ἀπογόνων Οἰολύκου τοῦ Θήρα, καὶ Αἰγέως τοῦ Οἰολύκου. ποιῆσαι δὲ τὰ ἡρῷα λέγουσι Μαῖσιν καὶ Λαίαν τε καὶ Εὐρώπαν, εἶναι δὲ αὐτοὺς Ὑραίου παῖδας τοῦ Αἰγέως. ἐποίησαν δὲ καὶ τῷ Ἀμφιλόχῳ τὸ ἡρῷον, ὅτι σφίσιν ὁ πρόγονος Τισαμενὸς μητρὸς ἦν Δημωνάσσης, ἀδελφῆς Ἀμφιλόχου. (7) Μό- 246
νοις δὲ Ἑλλήνων Λακεδαιμονίοις καθέστηκεν Ἥραν ἐπονομάζειν αἰγοφάγον, καὶ αἶγας τῇ θεῷ θύειν. Ἡρακλέα

eos haberi censentes. Ex adverso huius templi visitur prisci operis signum Enyalii in compedibus. Eadem vero est ratio in hoc simulacro Lacedaemoniis, quae Atheniensibus in ea Victoria, quam Involucrem appellant. Hi enim vinculis impeditum a se nunquam Martem aufugiturum: illi semper mansuram secum, quae pinnis careat, Victoriam interpretantur. Has secuta rationes urbs utraque, quo diximus habitu, signa statuit. (6) Est praeterea Spartae Comitium, quod Varium nuncupant: et proxima illi heroica monumenta, Cadmi Agenoris filii, et Oiolyci Therae filii posterorum, ipsiusque *in primis* Aegei Oiolyci filii. Fecisse vero illa memorant Maesin, Laean, et Europan: quos Hyraei filios, Aegei nepotes fuisse ferunt. Iidem et Amphilocho heroicum item fecere monumentum, quod horum atavus maior Tisamenus matre ortus est Demonassa Amphilochi sorore. (7) Soli e Graecis omnibus Lacedaemonii solenne habent, Iunonem colere, quam Aegophagam nominant, eidemque capras immo-

δὲ λέγουσιν ἱδρύσασθαι τὸ ἱερὸν καὶ αἶγας θῦσαι πρῶτον, ὅτι μαχομένῳ οἱ πρὸς Ἱπποκόωντα καὶ τοὺς παῖδας οὐδὲν ἐκ τῆς Ἥρας ἀπήντησεν ἐμπόδιον, ὥσπερ γε ἐπὶ τῶν ἄλλων ἐδόξαζεν ἐναντιοῦσθαί οἱ τὴν θεόν. αἶγας δὲ αὐτὸν θῦσαί φασιν, ἱερείων ἀπορήσαντα ἀλλοίων. τοῦ θεάτρου δὲ οὐ πόῤῥω Ποσειδῶνός τε ἱερόν ἐστι Γενεθλίου, καὶ ἡρῷα Κλεοδαίου τοῦ Ὕλλου, καὶ Οἰβάλου. τῶν δὲ Ἀσκληπιείων τὸ ἐπιφανέστατον πεποίηταί σφισι πρὸς τοῖς Βοωνήτοις, ἐν ἀριστερᾷ δὲ ἡρῷον Τηλέκλου· τούτου δὲ καὶ ὕστερον ποιήσομαι μνήμην ἐν τῇ Μεσσηνίᾳ συγγραφῇ. (8) Προελθοῦσι δὲ οὐ πολὺ λόφος ἐστὶν οὐ μέγας, ἐπὶ δὲ αὐτῷ ναὸς ἀρχαῖος, καὶ Ἀφροδίτης ξόανον ὡπλισμένης. ναῶν δὲ, ὧν οἶδα, μόνῳ τούτῳ καὶ ὑπερῷον ἄλλο ἐπῳκοδόμηται Μορφοῦς ἱερόν. ἐπίκλησις μὲν δὴ τῆς Ἀφροδίτης ἐστὶν ἡ Μορφὼ, κάθηται δὲ καλύπτραν τε ἔχουσα καὶ πέδας περὶ τοῖς ποσί· περιθεῖναι δέ οἱ Τυνδάρεων τὰς πέδας φασὶν, ἀφομοιοῦντα τοῖς δεσμοῖς

lare. Herculem quidem produnt templum dedicasse, et deae capram mactasse primum. *Id illum fecisse*, quod contra Hippocoontis filios pugnanti nihil Iuno adversi obiecerit, quum proinde atque in aliis certaminibus contra pugnaturam putasset. Capra vero fecisse, quod alius generis victimae non suppeterent. Non procul a theatro aedes est Neptuni Natalitii, et heroica monumenta Cleodaei Hylli filii, et Oebali. De Aesculapii fanis nobilissimum est apud Lacedaemonios ad Booneta: ad cuius laevam Telecli monumentum heroicum. De hoc etiam post agam, quum ad Messeniorum res oratio pervenerit. (8) Non longe progressis collis est non utique magnus. In eo pervetus aedes, et signum armatae Veneris. Unum hoc ex omnibus, quae viderim, templis alteram habet superstructam aedem, tanquam tabulatum alterum; et in ea est Morphus cella. Veneris hoc est cognomen. Sedere ea videtur cum galericulo et compedibus. Addidisse aiunt Tyndareum compedes, quo innueret vinculorum similitudine, quam firma

τὸ ἐς τοὺς συνοικοῦντας τῶν γυναικῶν βέβαιον. τὸν γὰρ δὴ ἕτερον λόγον, ὡς τὴν θεὸν πέδαις ἐτιμωρεῖτο ὁ Τυνδάρεως, γενέσθαι ταῖς θυγατράσιν ἐξ Ἀφροδίτης ἡγούμενος τὰ ὀνείδη, τοῦτον οὐδὲ ἀρχὴν προσίεμαι· ἦ γὰρ δὴ παντάπασιν εὔηθες, κέδρου ποιησάμενον ζώδιον καὶ ὄνομα Ἀφροδίτην θέμενον ἐλπίζειν ἀμύνεσθαι τὴν θεόν.

CAPUT XVI.

De templo ac signis Hilaïrae et Phoebes, earumque sacerdotibus, quae Leucippides dicuntur — ovo, quod Leda peperit, ibi servato, atque aedificio Chitone — domo Tyndari filiorum — herois nonnullis et Herculis lucta cum Eryce — Lycurgi legislatoris templo et sepulcris quibusdam — vico Limnaeo, templo Dianae Orthiae ac signo Dianae Tauricae — Dianae cultu sanguineo et puberum Lacedaem. flagellatione.

Πλησίον δὲ Ἱλαείρας καὶ Φοίβης ἐστὶν ἱερόν· ὁ ποιήσας τὰ ἔπη τὰ Κύπρια θυγατέρας αὐτὰς Ἀπόλλωνός φησιν εἶναι. κόραι δὲ ἱερῶνται σφισιν παρθένοι, καλούμεναι κατὰ ταὐτὰ ταῖς θεαῖς καὶ αὗται Λευκιππίδες. τὸ μὲν δὴ 247
ἕτερον τῶν ἀγαλμάτων ἱερωσαμένη τις ταῖς θεαῖς Λευκιπ-

esse fide erga viros suos foeminas oporteret. Nam deam ulcisci voluisse compedibus (sunt enim, qui hoc etiam memoriae prodiderint) exprobrantem illi filiarum adulteria, ut credam, adduci non possum. Quam enim ridiculum, si putasset ab effigie, quam e cedro fecisset Veneris nomine, iniectis compedibus poenas expeti posse!

Cap. XVI. Proxime est Hilairae et Phoebes delubrum. Eas Apollinis fuisse filias, Cypriorum carminum auctor scriptum reliquit. Sacerdotes earum sunt virgines, quae eodem, quo deae, nomine Leucippides appellantur. Et alterum quidem signum quum e sacris virginibus una exornandum susce-

πίς ἐπεκόσμησε, πρόσωπον ἀντὶ τοῦ ἀρχαίου ποιησαμένη τῆς ἐφ' ἡμῶν τέχνης· τὸ δὲ ἕτερον μὴ καὶ τοῦτο ἐπικοσμεῖν αὐτὴν ἀπεῖπεν ὄνειρον. (2) Ἐνταῦθα ἀπήρτηται ᾠὸν τοῦ ὀρόφου κατειλημμένον ταινίαις· εἶναι δὲ φασιν ᾠὸν ἐκεῖνο, ὃ τεκεῖν Λήδαν ἔχει λόγος. ὑφαίνουσι δὲ κατὰ ἔτος αἱ γυναῖκες τῷ Ἀπόλλωνι χιτῶνα τῷ ἐν Ἀμύκλαις, καὶ τὸ οἴκημα, ἔνθα ὑφαίνουσι, Χιτῶνα ὀνομάζουσιν. (3) Οἰκία δὲ αὐτοῦ πεποίηται πλησίον· τὸ δὲ ἐξαρχῆς φασιν αὐτὴν οἰκῆσαι τοὺς Τυνδάρεω παῖδας, χρόνῳ δὲ ὕστερον ἐκτήσατο Φορμίων Σπαρτιάτης. παρὰ τοῦτον ἀφίκοντο οἱ Διόσκουροι, ξένοις ἀνδράσιν ἐοικότες· ἥκειν δὲ ἐκ Κυρήνης φήσαντες καταχθῆναί τε ἠξίουν παρ' αὐτῷ, καὶ οἴκημα ᾐτοῦντο, ᾧ μάλιστα ἔχαιρον, ἡνίκα μετὰ ἀνθρώπων ἦσαν. ὁ δὲ οἰκίας μὲν τῆς ἄλλης ἐκέλευεν αὐτοὺς, ἔνθα ἂν ἐθέλωσιν, οἰκῆσαι, τὸ δὲ οἴκημα οὐκ ἔφη δώσειν· θυγάτηρ γὰρ ἐτύγχανεν οἱ παρθένος ἔχουσα ἐν αὐτῷ δίαιταν. ἐς δὲ τὴν ὑστεραίαν παρθένος μὲν ἐκείνη καὶ θεραπεία πᾶσα ἡ περὶ τὴν παῖδα ἠφάνιστο, Διοσκούρων δὲ ἀγάλματα ἐν τῷ οἰκήματι εὑρέθη, καὶ

pisset, pro vetere facie reposuit aliam, eo artificio factam, quo nunc simulacra fieri solent. Idem vero factura etiam in altero per visum in quiete deterrita est. (2) E templi lacunari pendet ovum taeniis religatum: illud esse memorant, quod Leda peperit. Intexunt ei, qui Amyclis est, Apollini quotannis mulieres tunicam: quoque intexunt loco, eam officinam Tunicam appellant. (3) Prope domus est, quam initio inhabitasse tradunt Tyndari filios. Interiecto dein tempore, eam Spartanus tenuit Phormio. Ad hunc hospitum ornatu Castores venisse dicuntur; ac e Cyrene se venire simulantes rogasse, ut hospitio se acciperet: eam vero sibi cellam depoposcisse, qua maxime delectabantur, dum inter homines aetatem agerent. At illum, in quam mallent aedium partem, divertere eos iussisse, cellam illam unam excepisse, quod filia virgo in ea habitaret. Postero die et virginem, et eius famulatum omnem evanuisse. In cubiculo tantum signa

τράπεζά τε καὶ σίλφιον ἐπ' αὐτῇ. τάδε μὲν οὕτω γενέσθαι
λέγουσιν. (4) Ἰόντι δὲ ὡς ἐπὶ τὰς πύλας ἀπὸ τοῦ Χιτῶ-
νος, Χείλωνός ἐστιν ἡρῷον τοῦ σοφοῦ νομιζομένου, καὶ
Ἀθηναίῳ, ἥρωϊ, τῶν ὁμοῦ Δωριεῖ τῷ Ἀναξανδρίδου στα-
λέντων ἐς Σικελίαν· ἐστάλησαν δὲ, τὴν Ἐρυκίνην χώραν
νομίζοντες τῶν ἀπογόνων τῶν Ἡρακλέους εἶναι, καὶ οὐ
βαρβάρων τῶν ἐχόντων. Ἡρακλέα γὰρ ἔχει λόγος παλαῖ-
σαι πρὸς Ἔρυκα ἐπὶ τοῖσδε εἰρημένοις· ἢν μὲν Ἡρακλῆς
νικήσῃ, γῆν τὴν Ἔρυκος Ἡρακλέους εἶναι, κρατηθέντος 248
δὲ τῇ πάλῃ, βοῦς τὰς Γηρυόνου (ταύτας γὰρ τότε ἤλαυ-
νεν Ἡρακλῆς, διανηξαμένας δὲ ἐπὶ Σικελίαν κατὰ τὸν
Ἔλεον τὸν κῦφον ἀνευρήσων ἐπιδιέβη) τὰς οὖν βοῦς ἔδει
κρατηθέντος Ἡρακλέους τὸν Ἔρυκα ἄγοντα οἴχεσθαι. τὸ
δὲ εὐμενὲς ἐκ τῶν θεῶν οὐ κατὰ ταὐτὰ Ἡρακλεῖ καὶ ὕστε-
ρον Δωριεῖ τῷ Ἀναξανδρίδου παρεγένετο· ἀλλὰ Ἡρακλῆς
μὲν ἀποκτίννυσιν Ἔρυκα, Δωριέα δὲ καὶ τῆς στρατιᾶς
διέφθειραν τὸ πολὺ Ἐγεσταῖοι. (5) Λακεδαιμόνιοι δὲ καὶ

Castorum, et mensam, ac super ea laserpitii fruticem repererunt. Haec ita evenisse memorant. (4) A Tunica fere ad portas eunti heroum est Chilonis, sapientiae nomine clari hominis: et Atheniensis herois, unius de illis, qui cum Dorieo Anaxandridae filio in Siciliensem coloniam classe traiecerunt. Deducendae vero coloniae ea fuit causa, quod Erycinum agrum ad Herculis posteros, non ad eos, a quibus tenebatur, barbaros, pertinere putabant. Herculem enim aiunt cum Eryce luctatum, propositis certaminis conditionibus, ut, si ipse vicisset, Erycis regione potiretur, sin victus esset, Geryonae boves illi concederet: eas enim tum prae se agebat Hercules: quumque in Siciliam tranassent, ad Eleum Cyphum, transiit etiam ipse, ut eas repeteret. Verum non eadem, qua Herculem, multo post Dorieum Anaxandridae filium dii sunt benevolentia prosecuti. Erycem enim Hercules occidit, Dorieus ab Egestanis est cum exercitu prope ad internecionem deletus. (5) Lycurgo etiam legum

Λυκούργῳ τῷ θεμένῳ τοὺς νόμους, οἷα δὴ θεῷ, πεποιήκασι καὶ τούτῳ ἱερόν. τάφος δέ ἐστιν ὄπισθεν μὲν τοῦ ναοῦ τῷ Λυκούργου παιδὶ Εὐκόσμῳ, πρὸς δὲ τῷ βωμῷ Λαθρίας καὶ Ἀναξάνδρας· αἱ δὲ αὐταί τε ἦσαν δίδυμοι, καὶ ἐπὶ τούτῳ σφᾶς οἵ τ' Ἀριστοδήμου παῖδες, ἅτε ὄντες καὶ αὐτοὶ δίδυμοι, λαμβάνουσι· θυγατέρες δὲ ἦσαν Θερσάνδρου τοῦ Ἀγαμίδιδα, βασιλεύοντος μὲν Κλεεστωναίων, τετάρτου δὲ ἀπογόνου Κτησίππου τοῦ Ἡρακλέους. τοῦ ναοῦ δὲ ἀπαντικρὺ μνῆμα Θεοπόμπου τοῦ Νικάνδρου, τὸ δὲ Εὐρυβιάδου, Λακεδαιμονίων τριήρεσιν ἐπ' Ἀρτεμισίῳ καὶ Σαλαμῖνι ναυμαχήσαντος πρὸς Μήδους. πλησίον δὲ Ἀστραβάκου καλούμενόν ἐστιν ἡρῷον. (6) Τὸ δὲ χωρίον, τὸ ἐπονομαζόμενον Λιμναῖον, Ὀρθίας ἱερόν ἐστιν Ἀρτέμιδος. τὸ δὲ ξόανον ἐκεῖνο εἶναι λέγουσιν, ὅ
249 ποτε Ὀρέστης καὶ Ἰφιγένεια ἐκ τῆς Ταυρικῆς ἐκκλέπτουσιν· ἐς δὲ τὴν σφετέραν Λακεδαιμόνιοι κομισθῆναί φασιν, Ὀρέστου καὶ ἐνταῦθα βασιλεύοντος. καί μοι εἰκότα λέγειν μᾶλλόν τι δοκοῦσιν, ἢ Ἀθηναῖοι. ποίῳ γὰρ δὴ

suarum latori tanquam deo templum Lacedaemonii erexerunt. Est in postica templi parte Eucosmi Lycurgi filii sepulcrum, iuxta aram Lathriae et Anaxandrae. Fuerunt hae sorores geminae, (quas uxores duxere Aristodemi filii, quum ipsi itidem gemini essent) Thersandri filiae, neptes Agamididae, qui regnavit in Cleestonaeis, quique ex Ctesippo Herculis atnepote genitus est. Ex adverso templi monumentum est Theopompi Nicandri filii: Eurybiadae etiam eius, qui Lacedaemoniorum triremibus praefuit, quum ad Artemisium et Salamina classe cum Persis pugnatum est. Proximum his Astrabaci (sic enim appellatur) heroicum monumentum. (6) At vicus is, quod Limnaeum dicitur, Orthiae Dianae sacer est. Deae signum aiunt id esse, quod olim e Taurica Orestes et Iphigenia sustulerunt. Deportatum illud intra fines suos Lacedaemonii affirmant, quippe qui et regem suum agnoscunt Oresten. Atque id mea sententia multo est probabilius, quam quod Athenienses vulgarunt. Qua enim de

λόγῳ κατέλιπεν ἂν ἐν Βραυρῶνι Ἰφιγένεια τὸ ἄγαλμα; ἢ πῶς, ἡνίκα Ἀθηναῖοι τὴν χώραν ἐκλιπεῖν παρεσκευάζοντο, οὐκ ἐσέθεντο καὶ τοῦτο ἐς τὰς ναῦς; καί τοι διαμεμένηκεν ἔτι καὶ νῦν τηλικοῦτο ὄνομα τῇ Ταυρικῇ θεῷ, ὥστε ἀμφισβητοῦσι μὲν Καππάδοκες καὶ οἱ τὸν Εὔξεινον οἰκοῦντες τὸ ἄγαλμα εἶναι παρὰ σφίσιν· ἀμφισβητοῦσι δὲ καὶ Λυδῶν οἷς ἐστιν Ἀρτέμιδος ἱερὸν Ἀναΐτιδος. Ἀθηναίοις δὲ ἄρα παρώφθη γενόμενον λάφυρον τῷ Μήδῳ· τὸ γὰρ ἐκ Βραυρῶνος ἐκομίσθη τε ἐς Σοῦσα, καὶ ὕστερον Σελεύκου δόντος Σύριοι Λαοδικεῖς ἐφ' ἡμῶν ἔχουσι. μαρτύρια δέ μοι καὶ τάδε, τὴν ἐν Λακεδαίμονι Ὀρθίαν τὸ ἐκ τῶν βαρβάρων εἶναι ξόανον· τοῦτο μὲν γὰρ Ἀστράβακος καὶ Ἀλώπεκος οἱ Ἴρβου τοῦ Ἀμφισθένους τοῦ Ἀμφικλέους τοῦ Ἄγιδος, τὸ ἄγαλμα εὑρόντες, αὐτίκα παρεφρόνησαν· τοῦτο δὲ οἱ Λιμνᾶται Σπαρτιατῶν καὶ Κυνοσουρεῖς καὶ ἐκ Μεσόας τε καὶ Πιτάνης θύοντες τῇ Ἀρτέμιδι ἐς διαφορὰν, ἀπὸ δὲ αὐτῆς καὶ ἐς φόνους προήχθησαν, ἀπο-

causa Braurone Dianam reliquisset Iphigenia? vel quum moenibus excedere pararent Athenienses, cur et ipsam in naves non imposuissent? An, quum adhuc adeo illustre sit Tauricae Dianae nomen, ut Cappadoces cum Euxini accolis, penes utram sit gentem eius deae signum, inter se certent, et Lydi etiam illi, apud quos Anaitidis Dianae *nobile* fanum est, rem controversam faciant, *signum tam celebre*, Athenienses commissuri fuerint, Persis ut praedae esset? Quod enim Braurone fuit, Susa prius asportatum, Seleuci deinde concessu hac aetate habent Laodicenses e Syria. Et Dianae quidem Orthiae signum, quod apud Lacedaemonios est, esse illud ipsum, quod barbaris ademptum est, satis perspicua sunt indicia. Primum quod Astrabacus et Alopecus Irbi filii, Amphisthenis nepotes, pronepotes Amphiclis, Agidis abnepotes, simulacro reperto statim mente capti sunt. Deinde, quod Limnatae in Spartanis, et Cynosurenses, quique Mesoa et Pitane venerant, dum sacrum deae facerent, ad iurgium et rixam, mox etiam ad caedes conversi sunt: quumque ad ipsam aram

θανόντων δὲ ἐπὶ τῷ βωμῷ πολλῶν, νόσος ἔφθειρε τοὺς λοιπούς. (7) Καί σφισιν ἐπὶ τούτῳ γίνεται λόγιον, αἵματι ἀνθρώπων τὸν βωμὸν αἱμάσσειν· θυομένου δὲ, ὅντινα ὁ κλῆρος ἐπελάμβανε, Λυκοῦργος μετέβαλεν ἐς τὰς ἐπὶ τοῖς ἐφήβοις μάστιγας, ἐμπίπλαταί τε οὕτως ἀνθρώπων αἵματι ὁ βωμός. ἡ δὲ ἱέρεια τὸ ξόανον ἔχουσά σφισιν ἐφέστηκε. τὸ δέ ἐστιν ἄλλως μὲν κοῦφον ὑπὸ σμικρότητος, ἢν δὲ οἱ μαστιγοῦντές ποτε ὑποφειδόμενοι παίωσι κατὰ ἐφήβου κάλλος ἢ ἀξίωμα, τότε ἤδη τῇ γυναικὶ τὸ ξόανον γίνεται βαρὺ, καὶ οὐκ ἔτι εὔφορον. ἡ δὲ ἐν αἰτίᾳ τοὺς μαστιγοῦντας ποιεῖται, καὶ πιέζεσθαι δι' αὐτούς φησιν. οὕτω τῷ ἀγάλματι ἀπὸ τῶν ἐν τῇ Ταυρικῇ θυσιῶν ἐμμεμένηκεν ἀνθρώπων αἵματι ἥδεσθαι. καλοῦσι δὲ οὐκ Ὀρθίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ Λυγοδέσμαν τὴν αὐτὴν, ὅτι ἐν θάμνῳ λύγων εὑρέθη, περιειληθεῖσα δὲ ἡ λύγος ἐποίησε τὸ ἄγαλμα ὀρθόν.

multi occubuissent, reliquos *subita* morbi vis absumsit. (7) Inde oraculum acceptum est, aram eam humano sanguine aspergi oportere. Quare quum *ante* sorte duceretur immolandus, sacri ritum Lycurgus ad puberum plagas transtulit. Quo fit, ut hoc etiam ritu nihilo fere minus sanguine humano ara imbuatur. Sacris praeest foemina. Ea tantisper, dum caeduntur pueri, signum praefert, quod est alioqui propter brevitatem levissimum. Verum si, quibus caedendi negotium datum est, cum quopiam eorum qui caeduntur ephebornm, vel ob speciem, vel ob natalium claritatem, agant parcius, tunc eousque signum aiunt grave fieri, ut sacerdos illud sustinere nequeat. *Quod ubi animadvertit*, in caedentes scilicet causam confert, seque eorum culpa queritur onere opprimi. Adeo est ei signo e Taurica tralatitium, hominum sanguine laetari. Eandem sane deam non Orthiam modo, sed Lygodesmam etiam nominant, quod in lygorum (*viticis id genus*) fruticeto reperta sit. Sic erat autem vitice undecunque involuta, ut nihil a recto statu declinaret; *unde Orthiae nomen inditum.*

CAPUT XVII.

De templo Lucinae — arce Lacedaemoniorum — templo Minervae Poliuchi seu Chalcioeci ejusque signo in arce — templo Minervae Erganes ibidem, ac Jovis Cosmetae — Musarum et Veneris Areae templis — Jovis antiquissimo signo aeneo — Pausaniae binis signis, ejus proditione ac Cleonices caede ab eo facta.

Οὐ πόῤῥω δὲ τῆς Ὀρθίας ἐστὶν Εἰλειθυίας ἱερόν· οἰκοδομῆσαι δέ φασιν αὐτὸ καὶ Εἰλείθυιαν νομίσαι θεὸν, γενομένου σφίσιν ἐκ Δελφῶν μαντεύματος. (2) Λακεδαιμονίοις δὲ ἡ ἀκρόπολις μὲν ἐς ὕψος περιφανὲς ἐξίσχουσα οὐκ ἔστι, καθὰ δὴ Θηβαίοις τε ἡ Καδμεία, καὶ ἡ Λάρισσα Ἀργείοις· ὄντων δὲ ἐν τῇ πόλει λόφων καὶ ἄλλων, τὸ μάλιστά ἐς μετέωρον ἀνῆκον ὀνομάζουσιν ἀκρόπολιν. (3) Ἐνταῦθα Ἀθηνᾶς ἱερὸν πεποίηται, Πολιούχου καλουμένης καὶ Χαλκιοίκου τῆς αὐτῆς. τοῦ δὲ ἱεροῦ τῆς κατασκευῆς Τυνδάρεως, καθὰ λέγουσιν, ἤρξατο· ἀποθανόντος δὲ ἐκείνου, δεύτερα οἱ παῖδες ἐξεργάσασθαι τὸ οἰκοδόμημα ἤθελον. ἀφορμὴ δέ σφισιν ἔμελλε τὰ ἐξ Ἀφιδναίων ἔσεσθαι λάφυρα. προαπολιπόντων δὲ καὶ τούτων, Λακεδαιμόνιοι πολλοῖς ἔτεσιν ὕστερον τόν τε ναὸν ὁμοίως καὶ τὸ ἄγαλμα ἐποιήσαντο Ἀθηνᾶς χαλκοῦν· Γιτιάδας δὲ εἰρ-

Cap. XVII. A Dianio non longe abest Lucinae: aedificatum fanum illud, et Lucinam pro dea coli coeptam ex oraculo Delphico memorant. (2) Lacedaemonii arcem in excelso exstructam loco, uti Cadmeam Thebani, aut Argivi Larissam, non habent: sed quum in urbe multi sint colles, eorum eminentissimum arcem appellant. (3) In eo Minervae aedes est, cui Poliuchos et Chalcioecos cognomen. Eius aedificationem Tyndareus orsus est: eoque mortuo eius liberi opus ad fastigium perducere aggressi sunt, destinatis in eam exaedificationem Aphidnaeorum manubiis: verum illis fato suo oppressis, multis post annis Lacedaemonii et Minervae delubrum, et eiusdem deae signum ex aere fecerunt. Opifex fuit Gitia-

γάσατο ἀνὴρ ἐπιχώριος. ἐποίησε δὲ καὶ ᾄσματα Δώρια ὁ Γιτιάδας, ἄλλα τε καὶ ὕμνον ἐς τὴν θεόν. ἐπείργασται δὲ τῷ χαλκῷ πολλὰ μὲν τῶν ἄθλων Ἡρακλέους, πολλὰ δὲ
251 καὶ ὧν ἐθελοντὴς κατώρθωσε. Τυνδάρεω δὲ τῶν παίδων ἄλλα τε καὶ ἡ τῶν Λευκίππου θυγατέρων ἁρπαγή· καὶ Ἥφαιστος τὴν μητέρα ἐστὶν ἀπολύων τῶν δεσμῶν. ἐδήλωσα δὲ καὶ ταῦτα, ὁποῖα λέγεται, πρότερον ἔτι ἐν τῇ Ἀτθίδι συγγραφῇ. Περσεῖ δ' ἐς Λιβύην καὶ ἐπὶ Μέδουσαν ὡρμημένῳ διδοῦσαι νύμφαι δῶρά εἰσι κυνῆν καὶ τὰ ὑποδήματα, ὑφ' ὧν οἰσθήσεσθαι διὰ τοῦ ἀέρος ἔμελλεν. ἐπείργασται δὲ καὶ τὰ ἐς τὴν Ἀθηνᾶς γένεσιν, καὶ Ἀμφιτρίτη καὶ Ποσειδῶν· ἃ δὴ μέγιστα καὶ μάλιστα ἦν (ἐμοὶ δοκεῖν) θέας ἄξια. (4) Ἔστι δὲ καὶ ἕτερον αὐτόθι Ἀθηνᾶς Ἐργάνης ἱερόν. ἐς δὲ τὴν πρὸς μεσημβρίας στοὰν, Κοσμητᾶ τε ἐπίκλησιν Διὸς ναὸς καὶ Τυνδάρεω πρὸ αὐτοῦ μνῆμά ἐστιν. ἡ δὲ πρὸς δυσμὰς ἔχει τῶν στοῶν ἀετούς τε δύο τοὺς ὄρνιθας, καὶ ἴσας ἐπ' αὐτοῖς Νίκας, Λυσάνδρου μὲν ἀνάθημα, τῶν δὲ ἔργων ὑπόμνημα τῶν

das, homo indigena, qui et alia cantica fecit Doricis modis, et in ipsam deam hymnum. Expressae in aere sunt multae de Herculis aerumnis, multi etiam eiusdem herois voluntarii, et feliciter quidem suscepti labores. Castorum quum alia facta, tum vero Leucippi filiarum raptus: Vulcanus matrem e vinculis eximens: (expositum est a me, qualia haec fuisse dicantur, in eo, qui de Atticis rebus est, libro) Perseo etiam in Africam contra Medusam moventi dant Nymphae cassidem ac talaria, quibus in sublime feratur. Elaborata etiam sunt, quae ad Minervae natales pertinent. Prae cunctis vero illis operibus magnitudine et specie praestant Amphitrite et Neptunus. (4) Est ibidem post haec Minervae Erganes templum. In porticu ea, quae in meridiem excurrit, delubrum est Iovis Cosmetae cognomento, et ante ipsum Tyndarei monumentum: at quae in occasum procedit porticus, habet aquilas duas, quibus Victoriae singulae vehuntur, Lysandri

ἀμφοτέρων, τοῦ τε περὶ Ἔφεσον, ὅτε Ἀντίοχον τὸν Ἀλκιβιάδου κυβερνήτην καὶ Ἀθηναίων τριήρεις ἐνίκησε, καὶ ὕστερον ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς καθεῖλεν Ἀθηναίων τὸ ναυτικόν. (5) Ἐν ἀριστερᾷ δὲ τῆς Χαλκιοίκου Μουσῶν ἱδρύσαντο ἱερὸν, ὅτι οἱ Λακεδαιμόνιοι τὰς ἐξόδους ἐπὶ τὰς μάχας οὐ μετὰ σαλπίγγων ἐποιοῦντο, ἀλλὰ πρός τε αὐλῶν μέλη καὶ ὑπὸ λύρας καὶ κιθάρας κρούσμασιν. ὄπισθεν δὲ τῆς Χαλκιοίκου ναός ἐστιν Ἀφροδίτης Ἀρείας· τὰ δὲ ξόανα ἀρχαῖα, εἴπερ τι ἄλλο ἐν Ἕλλησιν. (6) Τῆς Χαλκιοίκου δὲ ἐν δεξιᾷ Διὸς ἄγαλμα ἐκ χαλκοῦ πεποίηται, παλαιότατον πάντων, ὁπόσα ἐστὶ χαλκοῦ· δι' ὅλου γὰρ οὐκ ἔστιν εἰργασμένον, ἐληλασμένου δὲ ἰδίᾳ τῶν μερῶν καθ' αὐτὸ ἑκάστου, συνήρμοσταί τε πρὸς ἄλληλα, καὶ ἧλοι συνέχουσιν αὐτὰ μὴ διαλυθῆναι. καὶ Λέαρχον δὲ ἄνδρα Ῥηγῖνον τὸ ἄγαλμα ποιῆσαι λέγουσιν, ὃν Διποίνου καὶ Σκύλλιδος, οἱ δὲ αὐτοῦ Δαιδάλου φασὶν εἶναι 252
μαθητήν. πρὸς δὲ τῷ Σκηνώματι ὀνομαζομένῳ γυναικὸς

donum, cum duplicis victoriae monumentis, de victo scilicet Antiocho, Alcibiadis gubernatore, et oppressis Atheniensium triremibus apud Ephesum; tum vero eorundem Atheniensium classe ad Aegospotamos deleta. (5) Ad laevam Chalcioeci Musarum aedem dicarunt, quod Lacedaemonii in praelia exeunt non ad tubae cantus, verum ad tibiarum modos, et lyrae citharaeque pulsum. In postico Chalcioeci aedes est Veneris Areae: *idem prope est ac si Martiae dicas.* Signa sunt eius e ligno tam vetusta, quam alia quaevis in Graecia. (6) In dextera Chalcioeci parte Iovis ex aere signum factum est, omnium, quae ex eadem sunt materia, vetustissimum. Neque enim una et eadem fuit universi operis fabricatio, sed particulatim membra excusa, inter se deinde sunt apte clavis confixa, atque ita, ne dissolvi possint, coagmentata. Fecisse aiunt Learchum hominem Rheginum, quem Dipoeni et Scyllidis nonnulli, alii ipsius Daedali discipulum dicunt fuisse. Ad Scenoma, quod ita nominant, mu-

ἐστιν εἰκών· Λακεδαιμόνιοι δὲ Εὐρυλεωνίδα λέγουσιν εἶναι· νίκην δὲ ἵππων συνωρίδι ἀνείλετο Ὀλυμπικήν. (7) Παρὰ δὲ τῆς Χαλκιοίκου τὸν βωμὸν ἑστήκασι δύο εἰκόνες Παυσανίου τοῦ περὶ Πλάταιαν ἡγησαμένου. τὰ δὲ ἐς αὐτὸν ὁποῖα ἐγένετο, εἰδόσιν οὐ διηγήσομαι· τὰ γὰρ τοῖς πρότερον συγγραφέντα ἐπ' ἀκριβὲς, ἀποχρῶντα ἦν· ἐπεξελθεῖν δέ σφισιν ἀρκέσομαι ἃ ἤκουσα ἀνδρὸς Βυζαντίου, Παυσανίαν φωραθῆναί τε ἐφ' οἷς ἐβουλεύετο, καὶ μόνον τῶν ἱκετευσάντων τὴν Χαλκίοικον ἁμαρτεῖν ἀδείας, κατ' ἄλλο μὲν οὐδὲν, φόνου δὲ ἄγος ἐκνίψασθαι μὴ δυνηθέντα. (8) Ὡς γὰρ δὴ διέτριβε περὶ Ἑλλήσποντον ναυσὶ τῶν τε ἄλλων καὶ αὐτῶν Λακεδαιμονίων, παρθένου Βυζαντίας ἐπεθύμησε· καὶ αὐτίκα νυκτὸς ἀρχομένης τὴν Κλεονίκην (τοῦτο γὰρ τὸ ὄνομα ἦν τῇ κόρῃ) κομίζουσιν, οἷς ἐπετέτακτο. ἐν τούτῳ δὲ ὑπνωμένον τὸν Παυσανίαν ἐπήγειρεν ὁ ψόφος· ἰοῦσα γὰρ παρ' αὐτὸν, τὸν καιόμενον λύχνον κατέβαλεν ἄκουσα. ἅτε δὲ ὁ Παυσανίας συν-

lieris est imago. Lacedaemonii eam Euryleonida, quae equorum bigis in Olympicis vicerit, esse dicunt. (7) Ad ipsam Chalcioeci aram duae sunt imagines Pausaniae illius, qui imperator Plataeense praelium commisit. Quae vero eius fortunae eventa fuerint, quod satis nota omnibus sunt, in praesentia non commemorabo. Possunt praeterea ea cognoscere, quae velint, ex iis, quae de illis accuratissime scripserunt. Audivi autem de Byzantio homine, quum diceret, Pausaniam proditionis reum factum solum ex omnibus, qui supplices ad Chalcioeci confugissent, impunitatem non meruisse: neque vero aliam ob causam, quam quod caedis piaculum eluere non potuisset. (8) Is enim quum ad Hellespontum Spartanae et sociorum classis imperator castra haberet, virginis Byzantiae cupiditate incensus est: quum vero prima nocte, quibus negotium datum erat, Cleonicen ad eum perduxissent, (id enim erat puellae nomen) somnum iam capiens, repente strepitu est excitatus. Forte enim illa accedens accensam lucernam deiecerat invita. Ibi Pausanias, qui suorum de

ειδὼς αὐτῷ προδιδόντι τὴν Ἑλλάδα, καὶ δι' αὐτὸ ἐχόμενος ταραχῇ τε ἀεὶ καὶ δείματι, ἐξέστη καὶ τότε, καὶ τὴν παῖδα τῷ ἀκινάκῃ παίει. τοῦτο τὸ ἄγος οὐκ ἐξεγένετο ἀποφυγεῖν Παυσανίᾳ, καθάρσια παντοῖα καὶ ἱκεσίας δεξαμένῳ Διὸς Φυξίου, καὶ δὴ ἐς Φιγαλίαν ἐλθόντι τὴν 258 Ἀρκάδων παρὰ τοὺς ψυχαγωγοὺς, δίκην δὲ, ἣν εἰκὸς ἦν, Κλεονίκῃ τε ἀπέδωκε καὶ τῷ θεῷ. Λακεδαιμόνιοί τε ἐκτελοῦντες πρόσταγμα ἐκ Δελφῶν τάς τε εἰκόνας ἐποιήσαντο τὰς χαλκᾶς, καὶ δαίμονα τιμῶσιν Ἐπιδώτην, τὸ ἐπὶ Παυσανίᾳ τοῦ Ἱκεσίου μήνιμα ἀποτρέπειν τὸν Ἐπιδώτην λέγοντες τοῦτον.

CAPUT XVIII.

De signo Veneris Ambologerae et templo Veneris Ophthalmitidis — templo Ammonis — Diana Cnagia — via Amyclas versus, Tiasa fluvio et templo Gratiarum, Phaennae et Cletae — memorandis Amyclarum — throni Amyclaei descriptio.

Τῶν δὲ ἀνδριάντων τοῦ Παυσανίου πλησίον ἐστὶν Ἀμβολογήρας Ἀφροδίτης ἄγαλμα, ἱδρυμένον κατὰ μαντείαν,

Graecia prodenda sibi consiliorum conscius perpetua animi conturbatione et pavore agitari solitus erat, perterrefactus, virginem acinace transverberat. Hoc illud fuit facinus, cuius fraudem nunquam effugere, nullis expiationibus, nullis Absolutori Iovi deprecationibus susceptis, quum in Arcadiam etiam ad *lustratores eos, qui* Psychagogi (*id est, Animorum curatores*) *appellantur*, Phigaleam venisset, luere potuit. Dedit itaque ille Cleonicae et Deo meritas poenas. At Lacedaemonii Delphici Apollinis iussu et aeneas imagines posuerunt, et genium venerantur Epidoten nomine, Hicesii Iovis iram ob Pausaniae facinus accensam ab hoc Epidota dicentes averti.

Cap. XVIII. Prope Pausaniae statuas est Ambologerae Veneris (*quod est ac si dicas, Senectutem retardantis.*) simu-

ἄλλα δὲ Ὕπνου καὶ Θανάτου· καὶ σφᾶς ἀδελφοὺς εἶναι
κατὰ τὰ ἔπη τὰ ἐν Ἰλιάδι ἥγηνται. ἰόντι δὲ ὡς ἐπὶ τὸ
Ἄλπιον καλούμενον, ναός ἐστιν Ἀθηνᾶς Ὀφθαλμίτιδος·
ἀναθεῖναι δὲ Λυκοῦργον λέγουσιν ἐκκοπέντα τῶν ὀφθαλ-
μῶν τὸν ἕτερον ὑπὸ Ἀλκάνδρου, διότι, οὓς ἔθηκε νόμους,
οὐκ ἀρεστοὺς συνέβαινεν εἶναι τῷ Ἀλκάνδρῳ. διαφυγὼν
δὲ ἐς τοῦτο τὸ χωρίον, Λακεδαιμονίων ἀμυνάντων, μὴ
προσαπολέσθαί οἱ καὶ τὸν λειπόμενον ὀφθαλμὸν, οὕτω
ναὸν Ὀφθαλμίτιδος Ἀθηνᾶς ἐποίησε. (2) Προελθόντι δὲ
ἐντεῦθεν, ἱερόν ἐστιν Ἄμμωνος· φαίνονται δὲ ἀπαρχῆς
Λακεδαιμόνιοι μάλιστα Ἑλλήνων χρώμενοι τῷ ἐν Λιβύῃ
μαντείῳ. λέγεται δὲ καὶ Λυσάνδρῳ πολιορκοῦντι Ἄφυτιν
τὴν ἐν τῇ Παλλήνῃ νύκτωρ ἐπιφανέντα Ἄμμωνα προαγο-
ρεύειν, ὡς ἄμεινον ἐκείνῳ τε ἔσοιτο καὶ τῇ Λακεδαίμονι
254 πολέμου πρὸς Ἀφυταίους παυσαμένοις· καὶ οὕτω τὴν
πολιορκίαν διέλυσεν ὁ Λύσανδρος, καὶ Λακεδαιμονίους
τὸν θεὸν σέβειν προήγαγεν ἐς πλέον. Ἀφυταῖοι δὲ τιμῶ-
σιν Ἄμμωνα οὐδὲν ἧσσον, ἢ οἱ Ἀμμώνιοι Λιβύων.

lacrum ex oraculo dicatum. Sua etiam sunt Somno et Morti. Esse vero fratres, ex Homeri, qui in Iliade sunt, versibus creditur. Euntibus prope ab Alpium, (*id vici nomen*) Minervae est Ophthalmitidis aedes. Dedicatam a Lycurgo ferunt. Nam quum alterum ei oculum excussisset Alcander, cui ab illo latae leges minime placebant, in hunc vicum confugit: ubi Lacedaemoniorum concursu servatus, quo minus et alterum oculum perderet, Ophthalmitidi Minervae templum fecit. (2) Hinc progressis Ammonis templum est. Ac Libyco quidem oraculo omnium Graecorum maxime initio usos constat Lacedaemonios. Quin et Lysandrum Aphytin in Pallene *oppidum* oppugnantem, per nocturnum visum monitum ab Ammone, melius Lacedaemoniis eventurum, si Aphytaeos desissent bello vexare, et obsidionem solvisse, et Ammonis religiosius colendi auctorem fuisse tradunt. Venerantur certe Ammonem Aphytaei cultu nihilo minore, quam

(3) Τὰ δὲ ἐς τὴν Κναγίαν Ἄρτεμίν ἐστιν οὕτω λεγόμενα. Κναγέα ἄνδρα ἐπιχώριον στρατεῦσαί φασιν ἐς Ἄφιδναν ὁμοῦ τοῖς Διοσκούροις, ληφθέντα δὲ αἰχμάλωτον ἐν τῇ μάχῃ καὶ πραθέντα ἐς Κρήτην δουλεύειν, ἔνθα ἦν Ἀρτέμιδος τοῖς Κρησὶν ἱερὸν, ἀνὰ χρόνον δὲ αὐτόν τε ἀποδρᾶναι, καὶ παρθένον τὴν ἱερευομένην ἔχοντα οἴχεσθαι τὸ ἄγαλμα ἀγομένην. ἐπὶ τούτῳ δὲ λέγουσιν ὀνομάζειν Κναγίαν Ἄρτεμιν. ἐμοὶ δὲ οὗτος ὁ Κναγεὺς ἄλλως ἀφικέσθαι πως ἐς Κρήτην φαίνεται, καὶ οὐχ ὡς οἱ Λακεδαιμόνιοι φασιν, ἐπεὶ μηδὲ γενέσθαι δοκῶ πρὸς Ἀφίδνῃ μάχην, Θησέως τε ἐν Θεσπρωτοῖς ἐχομένου, καὶ Ἀθηναίων οὐχ ὁμονοούντων, ἀλλὰ ἐς Μενεσθέα ῥεπόντων μᾶλλον ταῖς εὐνοίαις. οὐ μὴν οὐδὲ ἀγῶνος συμβάντος πείθοιτο ἄν τις αἰχμαλώτους ληφθῆναι παρὰ τῶν κρατησάντων, ἄλλως τε καὶ παρὰ πολὺ γενομένης τῆς νίκης, ὥστε ἁλῶναι καὶ αὐτὴν Ἄφιδναν. τάδε μὲν ἐς τοσοῦτον ἐξητάσθω. (4) Ἐς Ἀμύκλας δὲ κατιοῦσιν ἐκ Σπάρτης, ποταμός ἐστιν

Ammonii ipsi in Libya. (3) De Cnagia vero Diana haec sunt memoriae prodita: Cnagea hominem indigenam ad oppugnandum Aphidnam cum Castore et Polluce venisse: in pugna vero captum, et venum sub corona in Cretam missum, servitutem ibi servisse, ubi fuit Cretensibus Dianae fanum: verum exacto temporis curriculo effugisse illum, et una ipsam Dianae sacerdotem, deae signo ablato: inde extitisse deae Cnagiae cognomen. Sed enim Cnageum hunc in Cretam alio ego casu, quam quo dicunt Lacedaemonii, venisse crediderim; quippe qui neque pugnam commissam ad Aphidnam puto, quum eo tempore Theseus in Thesprotis detineretur, neque in eius officio essent Athenienses, siquidem erant illi in Mnesthei partes multo propensiores. Atqui neque facto praelio veri satis fuerit simile, quenquam de iis, qui vicerant, captum: praesertim vero quum tam longo intervallo superiores discesserint Lacedaemonii, ut ipsam etiam Aphidnam ceperint. Verum hactenus de his satis quidem multa. (4) A Sparta Amyclas venientes excipit Tiasa amnis. Nomen ei a

Τίασα· θυγατέρα δὲ νομίζουσιν εἶναι τοῦ Εὐρώτα τὴν
Τίασαν· καὶ πρὸς αὐτῇ Χαρίτων ἐστὶν ἱερὸν, Φαέννας
καὶ Κλήτας, καθὰ δὴ καὶ Ἀλκμὰν ἐποίησεν. ἱδρύσασθαι
δὲ Λακεδαίμονα Χάρισιν ἐνταῦθα τὸ ἱερὸν, καὶ θέσθαι τὰ
ὀνόματα ἥγηνται. (5) Τὰ δὲ ἐν Ἀμύκλαις θέας ἄξια, ἀνὴρ
πένταθλός ἐστιν ἐπὶ στήλης ὄνομα Αἴνητος. τούτῳ νική-
σαντι Ὀλυμπίασι καὶ ἔτι στεφανουμένῳ γενέσθαι τοῦ βίου
τὴν τελευτὴν λέγουσι· τούτου τε οὖν ἐστιν εἰκὼν, καὶ
255 τρίποδες χαλκοῖ. τοὺς δὲ ἀρχαιοτέρους δεκάτην τοῦ πρὸς
Μεσσηνίους πολέμου φασὶν εἶναι. ὑπὸ μὲν δὴ τῷ πρώτῳ
τρίποδι Ἀφροδίτης ἄγαλμα ἑστήκει, Ἄρτεμις δὲ ὑπὸ τῷ
δευτέρῳ· Γιτιάδα καὶ αὐτοὶ τέχνη καὶ τὰ ἐπειργασμένα·
ὁ τρίτος δέ ἐστιν Αἰγινήτου Κάλλωνος· ὑπὸ τούτῳ δὲ
ἄγαλμα Κόρης τῆς Δήμητρος ἕστηκεν. Ἀρίστανδρος δὲ
Πάριος καὶ Πολύκλειτος Ἀργεῖος, ὁ μὲν γυναῖκα ἐποίησεν
ἔχουσαν λύραν, Σπάρτην δῆθεν, Πολύκλειτος δὲ Ἀφρο-
δίτην παρὰ Ἀμυκλαίῳ καλουμένην. οὗτοι δὲ οἱ τρίποδες
μεγέθει τε ὑπὲρ τοὺς ἄλλους εἰσὶ, καὶ ἀπὸ τῆς νίκης τῆς

Tiasa *puella*, quae fuisse putatur Eurotae filia. Proxima amni est Gratiarum aedes, Phaennae et Cletae, quae sunt Alcmanis versibus nobilitatae. Lacedaemona putant Gratiis aedem eam dedicasse, nomina etiam imposuisse. (5) Inter illustria opera, quae Amyclis visuntur, columnae insistit Aenetus quinquertio: qui in Olympia victor declaratus, accepta corona statim e vita excessisse dicitur. Eius itaque illic est effigies, et aenei tripodes. Nam decem *alios* antiquiores esse aiunt de eo bello, quod cum Messeniis gestum est. In eorum primo stat Veneris simulacrum, Dianae in altero. Quum ipsos tripodes, tum quae sunt in iis operis supervacanei, Gitiadas fecit. Tertius est ab Aegineta Callone factus. In eo Proserpina insistit. At Parius Aristander, et Polycletus Argivus, foeminam ille cum lyra, Spartam scilicet ipsam, hic Venerem, quae Ad Amyclaeum vocatur, fecerunt. Praestant hi tripodes ceteris magnitudine, et de victoriae ad

ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς ἀνετέθησαν. (6) Βαθυκλέους δὲ Μάγνητος, ὃς τὸν θρόνον ἐποίησε τοῦ Ἀμυκλαίου, ἀναθήματα ἐπ' ἐξειργασμένῳ τῷ θρόνῳ Χάριτες. καὶ ἄγαλμα δὲ Λευκοφρύνης ἐστὶν Ἀρτέμιδος. ὅτου δὲ οὗτος ὁ Βαθυκλῆς μαθητὴς ἐγεγόνει, ἢ τὸν θρόνον ἐφ' ὅτου βασιλεύοντος Λακεδαιμονίων ἐποίησε, τάδε μὲν παρίημι. τὸν θρόνον δὲ εἶδόν τε, καὶ τὰ ἐς αὐτὸν ὁποῖα ἦν, γράψω. (7) Ἀνέχουσιν ἔμπροσθεν αὐτὸν, κατὰ ταὐτὰ δὲ καὶ ὄπισθεν, Χάριτές τε δύο καὶ Ὧραι δύο· ἐν ἀριστερᾷ δὲ Ἔχιδνα ἕστηκε καὶ Τυφὼς, ἐν δεξιᾷ δὲ Τρίτωνες. τὰ δὲ ἐπειργασμένα καθ' ἕκαστον ἐπ' ἀκριβὲς διελθεῖν, ὄχλον τοῖς ἐπιλεξομένοις παρέξειν ἔμελλεν. ὡς δὲ δηλῶσαι συλλαβόντι (ἐπεὶ μηδὲ ἄγνωστα τὰ πολλὰ ἦν), Ταϋγέτην θυγατέρα Ἄτλαντος καὶ ἀδελφὴν αὐτῆς Ἀλκυόνην φέρουσι Ποσειδῶν καὶ Ζεύς. ἐπείργασται δὲ καὶ Ἄτλας, καὶ Ἡρακλέους μονομαχία πρὸς Κύκνον, καὶ ἡ παρὰ Φόλῳ τῶν Κενταύρων μάχη. τὸν δὲ Μίνω καλούμενον Ταῦρον, οὐκ οἶδα, ἀνθ' ὅτου πεποίηκε Βαθυκλῆς δεδεμένον τε καὶ ἀγόμενον ὑπὸ

Aegospotamos manubiis dedicati fuere. (6) Bathyclis vero Magnesii, qui sellam Amyclaei fecit, opera et dona sunt etiam reliqua, quae sellae addita sunt, Gratiae, et Leucophrynes Dianae signum. A quo vero Bathycles hic artem didicerit, vel quo Spartae regnante illa elaborarit, nihil est necesse hoc loco commemorare. Sellam ipsam ego vidi: quare eius iam omnem ornatum literis mandabo. (7) Sustinent eam a fronte et a tergo Gratiae duae, et Horae totidem. In laeva parte Hydra spectatur, et Typhon: in dextera Tritones. Quod si, quae adventitia sunt, singula exactius consecter, facile nimis multum iis, qui haec legerint, negotii exhibuero. Sunt multa alioqui acutius coniicienti non obscura. Taygeten Atlantis filiam, et eius sororem Alcyonen asportant Neptunus et Iupiter. Insculptus est Atlas ipse, et Herculis cum Cycno pugna: Centaurorum praeterea apud Pholum pugna. Iam vero quare Minotaurum ita fecerit Bathycles, ut vinctus

Θησέως ζῶντα. καὶ Φαιάκων χορός ἐστιν ἐπὶ τῷ θρόνῳ, καὶ ᾄδων ὁ Δημοδόκος. Περσέως τε τὸ ἔργον πεποίηται τὸ ἐς Μέδουσαν. παρέντι δὲ Ἡρακλέους μάχην πρὸς Θούριον τῶν γιγάντων καὶ Τυνδάρεω πρὸς Εὔρυτον, ἐστὶν ἁρπαγὴ τῶν Λευκίππου θυγατέρων. Διόνυσον δὲ, καὶ Ἡρακλέα, τὸν μὲν παῖδα ὄντα ἔτι ἐς οὐρανόν ἐστιν Ἑρμῆς φέρων, Ἀθηνᾶ δὲ ἄγουσα Ἡρακλέα συνοικήσοντα ἀπὸ τούτου θεοῖς. παραδίδωσι δὲ καὶ Πηλεὺς Ἀχιλλέα τραφησόμενον παρὰ Χείρωνι, ὃς καὶ διδάξαι λέγεται.
256 Κέφαλος δὲ τοῦ κάλλους εἵνεκα ὑπὸ Ἡμέρας ἐστὶν ἡρπαγμένος. καὶ ἐς τὸν γάμον τὸν Ἁρμονίας δῶρα κομίζουσιν οἱ θεοί. καὶ Ἀχιλλέως μονομαχία πρὸς Μέμνονα ἐπείργασται. Διομήδην τε Ἡρακλῆς τὸν Θρᾷκα καὶ ἐπ' Εὐήνῳ τῷ ποταμῷ Νέσσον τιμωρούμενος. Ἑρμῆς δὲ παρ' Ἀλέξανδρον κριθησομένας ἄγει τὰς θεάς. Ἄδραστος δὲ καὶ Τυδεὺς Ἀμφιάραον καὶ Λυκοῦργον τὸν Πρώνακτος μάχης καταπαύουσιν. Ἥρα δὲ ἀφορᾷ πρὸς Ἰὼ τὴν Ἰνάχου, βοῦν οὖσαν ἤδη. καὶ Ἀθηνᾶ διώκοντα ἀποφεύγουσά

trahi a Theseo vivens videatur, non sane novi. Est in eadem sella Phaeacum chorus, et Demodocus cantans: Persei etiam in Medusam facinus cernitur. Ut missum vero faciam Herculis cum Thurio gigante certamen, Tyndari cum Euryto, visitur illic Leucippi filiarum raptus. Liberum Patrem, puerum adhuc, in coelum portat Mercurius: Minerva Herculem deducit, de coelitibus unum in posterum omne tempus futurum. Iam Peleus Achillem Chironi alendum tradit; qui doctor etiam eiusdem, et magister fuisse dicitur. Cephalus ob formae praestantiam rapitur ab Aurora: Harmoniae nuptias donis celebrant dii. Venit in operis partem Achillis cum Memnone dimicatio: Diomedem praeterea Thraciae regem Hercules, et ad Euenum amnem Nessum interficit: Mercurius deas in iudicium ad Alexandrum deducit. Ad haec Adrastus et Tydeus pugnam dirimunt, in quam descenderant Amphiaraus et Lycurgus Pronactis filius. Tum Iuno Io Inachi filiam iam bovem factam aspicit: at Minerva insectantem Vul-

ἐστιν Ἥφαιστον. ἐπὶ δὲ τούτοις Ἡρακλέους πεποίηται τάξις τῶν ἔργων τῶν ἐς τὴν Ὕδραν, καὶ ὡς ἀνήγαγε τοῦ ᾅδου τὸν κύνα. Ἀναξίας δὲ καὶ Μνασίνους, τούτων μὲν ἐφ' ἵππου καθήμενός ἐστιν ἑκάτερος. Μεγαπένθην δὲ τὸν Μενελάου καὶ Νικόστρατον ἵππος εἷς φέρων ἐστίν. ἀναιρεῖ δὲ καὶ Βελλεροφόντης τὸ ἐν Λυκίᾳ θηρίον. καὶ Ἡρακλῆς τὰς Γηρυόνου βοῦς ἐλαύνει. (8) Τοῦ θρόνου δὲ πρὸς τοῖς ἄνω πέρασιν ἐφ' ἵππων ἑκατέρωθέν εἰσιν οἱ Τυνδάρεω παῖδες· καὶ σφίγγε τέ εἰσιν ὑπὸ τοῖς ἵπποις, καὶ θηρία ἄνω θέοντα, τῷ μὲν πάρδαλις, κατὰ δὲ τὸν Πολυδεύκην λέαινα. ἀνωτάτω δὲ χορὸς ἐπὶ τῷ θρόνῳ πεποίηται, Μάγνητες οἱ συνειργασμένοι Βαθυκλεῖ τὸν θρόνον. (9) Ὑπελθόντι δὲ ὑπὸ τὸν θρόνον, τὰ ἔνδον ἀπὸ τῶν Τριτώνων, ὑός ἐστι θήρα τοῦ Καλυδωνίου, καὶ Ἡρακλῆς ἀποκτείνων τοὺς παῖδας τοὺς Ἄκτορος. Κάλαϊς δὲ καὶ Ζήτης τὰς Ἁρπυίας Φινέως ἀπελαύνουσι. Πειρίθους τε καὶ Θησεὺς ἡρπακότες εἰσὶν Ἑλένην· καὶ ἄγχων Ἡρακλῆς τὸν λέοντα. Τιτυὸν δὲ Ἀπόλλων τοξεύει καὶ Ἄρτεμις. Ἡρακλέους τε πρὸς Ὄρειον Κένταυρον μάχη

canum fugitat. Inter haec est Herculis in hydram, quo ordine gestum est, facinus. Idem etiam Hercules Plutonis canem raptat: Anaxias et Mnasinous equis uterque insident: Megapenthes et Nicostratus Menelai filii eodem vehuntur equo: Bellerophontes Lyciae monstrum conficit: Hercules *rursus* Geryonae boves abigit. (8) In sellae superiore margine utrinque Tyndari filii equis insident: infra eos equos Sphinges, supra ferae decurrunt, pardalis contra Castorem, in Pollucem vero leaena. Summa solii tenet Magnetum chorus, quod scilicet Bathyclem in folio elaborando iuverunt. (9) Sub thronum si quis descendat, intus ab ea parte, ubi Tritones sunt effícti, visitur apri Calydonii venatio: Hercules Actoris filios trucidat: Calais et Zetes a Phineo harpyias arcent: Helenam rapiunt Pirithous et Theseus: Hercules leonem strangulat: Tityon Apollo et Diana sagittis configunt. Herculis etiam cum Oreo Centauro pugna, et Thesei

πεποίηται, καὶ Θησέως πρὸς Ταῦρον τὸν Μίνω. πεποίηται καὶ ἡ πρὸς Ἀχελῷον Ἡρακλέους πάλη, καὶ τὰ λεγόμενα
257 ἐς Ἥραν, ὡς ὑπὸ Ἡφαίστου δεθείη, καὶ ὃν Ἄκαστος ἔθηκεν ἀγῶνα ἐπὶ πατρὶ, καὶ τὰ ἐς Μενέλαον καὶ τὸν Αἰγύπτιον Πρωτέα ἐν Ὀδυσσείᾳ. τελευταῖα Ἄδμητός τε ζευγνύων ἐστὶν ὑπὸ τὸ ἅρμα κάπρον καὶ λέοντα, καὶ οἱ Τρῶες ἐπιφέροντες χοὰς Ἕκτορι.

CAPUT XIX.

Descriptio signi Amyclaei et eorum, quae in illius basi expressa sunt — de memorandis Amyclarum. — Dionyso Psila dicto — via, quae Therapnen ducit et templo Aesculapii Cotylei — Marte Therita dicto — Therapne, et Menelai templo — de Helenae nece Rhodiorum narratio — Crotoniatarum narratio de Helena.

Τοῦ θρόνου δὲ, ᾗ καθίζοιτο ἂν ὁ θεὸς, οὐ διαπαντὸς κατὰ τοῦτο συνεχοῦς ὄντος, ἀλλὰ καθέδρας παρεχομένου πλείονας, παρὰ δὲ καθέδραν ἑκάστην ὑπολειπομένης καὶ εὐρυχωρίας, τὸ μέσον ἐστὶν εὐρυχωρὲς μάλιστα, καὶ τὸ ἄγαλμα ἐνταῦθα ἀνέστηκε. (2) Μεγέθους δὲ αὐτοῦ μέ-

cum Minotauro expressa est: Herculis rursus cum Acheloo lucta; quaeque de Iunone sunt fabulis prodita, vinctam scilicet a Vulcano fuisse: ludi deinde, quos patri fecit Acastus: quae de Menelao, et Aegyptio Proteo in Odyssea commemorantur. Postremo vero Admetus ad currum aprum et leonem iungit: Troiani Hectori inferias mittunt.

Cap. XIX. Solium ipsum ea parte, qua deo sessio parata est, non illud quidem aequaliter planum, verum sedilia habet multa, atque inter ea satis ampla intervalla: medium omnium latissime patet: ibi simulacrum collocatum est. (2) Qua id magnitudine sit, nemo, quod sciam, compertum

ἑρον μὲν οὐδένα ἀνευρόντα οἶδα, εἰκάζοντι δὲ καὶ τριάκοντα εἶναι φαίνοιντο ἂν πήχεις. ἔργον δὲ οὐ Βαθυκλέους ἐστὶν, ἀλλὰ ἀρχαῖον καὶ οὐ σὺν τέχνῃ πεποιημένον· ὅτι γὰρ μὴ πρόσωπον αὐτῷ καὶ πόδες εἰσὶν ἄκροι καὶ χεῖρες, τὸ λοιπὸν χαλκῷ κίονί ἐστιν εἰκασμένον. ἔχει δὲ ἐπὶ τῇ κεφαλῇ κράνος, λόγχην δὲ ἐν ταῖς χερσὶ καὶ τόξον. (3) Τοῦ δὲ ἀγάλματος τὸ βάθρον παρέχεται μὲν βωμοῦ σχῆμα, τεθάφθαι δὲ τὸν Ὑάκινθον λέγουσιν ἐν αὐτῷ, καὶ Ὑακινθίοις πρὸ τῆς τοῦ Ἀπόλλωνος θυσίας ἐς τοῦτον Ὑακίνθῳ τὸν βωμὸν διὰ θύρας χαλκῆς ἐναγίζουσιν· ἐν ἀριστερᾷ δέ ἐστιν ἡ θύρα τοῦ βωμοῦ. (4) Ἐπείργασται δὲ τῷ βωμῷ τοῦτο μὲν ἄγαλμα Βίριδος, τοῦτο δὲ Ἀμφιτρίτης καὶ Ποσειδῶνος. Διὸς δὲ καὶ Ἑρμοῦ διαλεγομένων ἀλλήλοις πλησίον Διόνυσος ἑστήκασι καὶ Σεμέλη, παρὰ δὲ αὐτὴν Ἰνώ. πεποίηται δὲ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ καὶ ἡ Δημήτηρ, καὶ Κόρη, καὶ Πλούτων· ἐπὶ δὲ αὐτοῖς Μοῖραί τε καὶ Ὧραι, σὺν δέ σφισιν Ἀφροδίτη καὶ Ἀθηνᾶ τε καὶ Ἄρτεμις· κομίζουσι δ' ἐς οὐρανὸν Ὑάκινθον καὶ Πολύβοιαν Ὑακίνθου, καθὰ λέγουσιν, ἀδελφὴν ἀποθανοῦ-

tradidit: quantum coniectura assequi possis, haud brevius cubitum XXX videatur. Non fuit eius opifex Bathycles. Est enim priscum, et sine arte factum, nempe quod praeter os, manus et imos pedes cetera aeneae columnae persimile sit. Capite galeam, lanceam manibus, et arcum praefert. (3) Simulacri basis arae formam habet. In ea Hyacinthum sepultum tradunt. Et in Hyacinthiorum celebritate, prius quam sacrum Apollini faciant, in aram istam per aeneum ostiolum, quod in arae laeva parte est, inferias Hyacintho mittunt. (4) In ara illa insculpta sunt, hic Biridis, illic Amphitrites et Neptuni signa: tum vero Iupiter et Mercurius inter se colloquentes. Prope adsistunt Liber pater, et Semele: huic proxima Ino. Sunt in eadem sive basi, sive ara, Ceres, Proserpina, Pluto: una cum his Parcae, et Horae; et illis adiunctae Venus, Minerva, Diana: in coelum autem hae tollunt Hyacinthum, et sororem eius Polyboean,

σαν ἔτι παρθένον. τοῦτο μὲν δὴ τοῦ Ὑακίνθου τὸ ἄγαλμα ἔχον ἐστὶν ἤδη γένεια. Νικίας δὲ ὁ Νικομήδους περισσῶς δή τι ἔγραψεν αὐτὸν ὡραῖον, τὸν ἐπὶ Ὑακίνθῳ λεγό-
253 μενον Ἀπόλλωνος ἔρωτα ὑποσημαίνων. πεποίηται δὲ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ καὶ Ἡρακλῆς ὑπὸ Ἀθηνᾶς καὶ θεῶν τῶν ἄλλων καὶ οὗτος ἀγόμενος ἐς οὐρανόν. εἰσὶ δὲ καὶ αἱ Θεστίου θυγατέρες ἐπὶ τῷ βωμῷ, καὶ Μοῦσαί τε καὶ Ὧραι. περὶ δὲ ἀνέμου Ζεφύρου, καὶ ὡς ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος Ὑάκινθος ἀπέθανεν ἄκοντος, ἢ τὰ ἐς τὸ ἄνθος εἰρημένα, τάχα μὲν ἂν ἔχοι καὶ ἄλλως, δοκείτω δὲ, ᾗ λέγεται. (5) Ἀμύκλαι δὲ ἀνάστατος ὑπὸ Δωριέων γενομένη καὶ ἀπ' ἐκείνου κώμη διαμένουσα θέας παρείχετο ἄξιον ἱερὸν Ἀλεξάνδρας καὶ ἄγαλμα. τὴν δὲ Ἀλεξάνδραν οἱ Ἀμυκλαιεῖς Κασσάνδραν τὴν Πριάμου φασὶν εἶναι. καὶ Κλυταιμνήστρας ἐστὶν ἐνταῦθα εἰκὼν, καὶ ἄγαλμα, Ἀγαμέμνονος νομιζόμενον μνῆμα. (6) Θεῶν δὲ σέβουσιν οἱ ταύτῃ τόν τε Ἀμυκλαῖον καὶ Διόνυσον, ὀρθότατα (ἐμοὶ δοκεῖν)

quam e vita virginem decessisse narrant. Atque illud quidem Hyacinthi signum cum barbula est. Nicomedensis Nicias eum supra modum eleganti forma pinxit, quum de Apollinis in illum amore quiddam innueret. In ea ipsa ara Herculem quoque Minerva et ceteri Di in coelum deducunt. Ibidem et Thestii filiae sunt, Musae, et Horae. De Zephyro vero, et quemadmodum ab Apolline sit Hyacinthus imprudenter peremptus, de flore item, longe se fortasse aliter, *quam uti exponitur*, res habet: perinde vero fuisse censeatur, ac vulgatum est. (5) Amycla a Doriensibus deleta vici iam formam habet. Insignia illic sunt, Alexandrae templum, et simulacrum. Alexandram quidem Amyclaeenses Cassandram Priami filiam esse dicunt. Est ibidem Clytaemnestrae effigies, et Agamemnonis statua; quo loco eiusdem credunt fuisse monumentum. (6) Venerantur horum locorum incolae prae ceteris Amyclaeum; et Liberum, cognomento Psilan eum appellantes; apposite illi quidem mea sententia.

Ψίλακα ἐπονομάζοντες. ψίλα γὰρ καλοῦσιν οἱ Δωριεῖς τὰ πτερά· ἀνθρώπους δὲ οἶνος ἐπαίρει τε καὶ ἀνακουφίζει γνώμην οὐδέν τι ἧσσον, ἢ ὄρνιθας πτερά. καὶ Ἀμύκλαι μὲν παρείχοντο τοσαῦτα ἐς μνήμην.

(7) Ἑτέρα δὲ ἐκ τῆς πόλεως ὁδὸς ἐς Θεράπνην ἄγει. κατὰ δὲ τὴν ὁδὸν Ἀθηνᾶς ξόανόν ἐστιν Ἀλέας. πρὶν δὲ ἢ διαβῆναι τὸν Εὐρώταν, ὀλίγον ὑπὲρ τῆς ὄχθης ἱερὸν δείκνυται Διὸς πλουσίου. διαβᾶσι δὲ Κοτυλέως ἐστὶν Ἀσκληπιοῦ ναός, ὃν ἐποίησεν Ἡρακλῆς· καὶ Ἀσκληπιὸν Κοτυλέα ὠνόμασεν ἀκεσθεὶς τὸ τραῦμα, τὸ ἐς τὴν κοτύλην οἱ γενόμενον ἐν τῇ πρὸς Ἱπποκόωντα καὶ τοὺς παῖδας προτέρᾳ μάχῃ. ὁπόσα δὲ πεποίηται κατὰ τὴν ὁδὸν ταύτην, ἐστὶν ἀρχαιότατον αὐτῶν Ἄρεως ἱερόν. τοῦτό ἐστι μὲν ἐν ἀριστερᾷ τῆς ὁδοῦ, τὸ ἄγαλμα καὶ τοὺς Διοσκούρους φασὶ κομίσαι ἐκ Κόλχων. (8) Θηρειτὰν δὲ ἐπονομάζουσιν ἀπὸ Θηροῦς· ταύτην γὰρ τροφὸν εἶναι τοῦ Ἄρεως λέγουσι. τάχα δ᾽ ἂν ἀκηκοότες παρὰ Κόλχων Θηρειτὰν λέγοιεν, ἐπεὶ Ἕλληνές γε οὐκ ἴσασιν Ἄρεως τροφὸν Θηρώ. 259
δοκεῖν δέ μοι, Θηρειτὰς οὐ διὰ τὴν τροφὸν ἡ ἐπωνυμία τῷ

Psila enim Dorienses pinnas nuncupant. Nam vinum homines perinde, ac aves pinnulae, incitat et sublevat. (7) Altera ab urbe Therapnen ducit via. In ea via signum est Aleae Minervae. Et antequam Eurotam transeas, paulo supra ripam Iovis Opulenti fanum monstratur. Ubi transieris, templum videas Cotylei Aesculapii; quod Hercules dedicavit; deoque id cognominis indidit a vulnere sanatus, quod in pugna priore contra Hippocoontem eiusque liberos in cotyle (*id est, coxendice*) acceperat. Maxime vero eorum, quae in hac via exstant, operum priscum est Martis fanum. Eiusdem dei ad viae laevam quod visitur simulacrum, e Colchis a Castore et Polluce deportatum ferunt. (8) Theritam cognomine appellant de nutricis Therus nomine. Ac forsitan istud Theritae nomen Colchicum est. Neque enim Graeci ullam norunt Thero Martis nutricem. Mea fert opinio, non esse a

Ἄρει γέγονεν, ὅτι δὲ ἀνδρὶ χρὴ πολεμίῳ καταστάντα ἐς μάχην οὐδὲν ἔτι ἔχειν ἤπιον· καθὰ δὴ καὶ Ὁμήρῳ περὶ Ἀχιλλέως πεποίηται·

Λέων δ' ὣς ἄγρια οἶδεν.

(9) Θεράπνη δὲ ὄνομα μὲν τῷ χωρίῳ γέγονεν ἀπὸ τῆς Λέλεγος θυγατρός. Μενελάου δέ ἐστιν ἐν αὐτῇ ναός, καὶ Μενέλαον καὶ Ἑλένην ἐνταῦθα ταφῆναι λέγουσι. (10) Ῥόδιοι δὲ οὐχ ὁμολογοῦντες Λακεδαιμονίοις φασὶν, Ἑλένην, Μενελάου τελευτήσαντος, Ὀρέστου δὲ ἔτι πλανωμένου, τηνικαῦτα ὑπὸ Νικοστράτου καὶ Μεγαπένθους διωχθεῖσαν ἐς Ῥόδον ἀφικέσθαι Πολυξοῖ τῇ Τληπολέμου γυναικὶ ἔχουσαν ἐπιτηδείως· εἶναι γὰρ καὶ Πολυξὼ τὸ γένος Ἀργείαν, Τληπολέμῳ δὲ ἔτι πρότερον συνοικοῦσαν φυγῆς μετασχεῖν τῆς ἐς Ῥόδον, καὶ τῆς νήσου τηνικαῦτα ἄρχειν ὑπολειπομένην ἐπὶ ὀρφανῷ παιδί. ταύτην τὴν Πολυξώ φασιν ἐπιθυμοῦσαν Ἑλένην τιμωρήσασθαι τελευτῆς τῆς Τληπολέμου, τότε, ὡς ἔλαβεν αὐτὴν ὑποχείριον, ἐπιπέμψαι οἱ λουμένῃ θεραπαίνας Ἐριννύσιν ἐσκευασμέ-

nutrice hoc Marti cognominis, sed *a feritate*, quod bellicosum hominem, pugna cum hoste inita, nihil mite prae se ferre oporteat, proinde ac de Achille dixit Homerus:

Ut leo funestas agitans animo feritates.

(9) Therapne a Lelegis filia nomen accepit. In ea Menelai delubrum est. Eoque in loco Menelaum et Helenam sepultos tradunt. (10) At Rhodii Lacedaemoniis neutiquam assentiuntur: aiunt enim, Helenam Menelao mortuo, errante etiamnum Oreste, a Nicostrato et Megapenthe pulsam, ad Polyxo Tlepolemi uxorem, necessariam suam, Rhodum venisse: fuisse vero et ipsam Polyxo Argivam; et quum ante multo cum Tlepolemo fuisset, virum in exilium secutam esse Rhodum: ac tunc quidem insulae imperasse, suscepta parvuli filii tutela. Hanc itaque Polyxo ulcisci in Helena Tlepolemi necem volentem, ubi in potestate Helenam habuit, immisisse in eam lavantem ancillas Furiarum habitu: quae illam

νας· καὶ αὗται διαλαβοῦσαι δὴ τὴν Ἑλένην αἱ γυναῖκες ἀπάγχουσιν ἐπὶ δένδρου. καὶ ἐπὶ τούτῳ Ῥοδίοις Ἑλένης ἱερόν ἐστι Δενδρίτιδος. (11) Ὃν δὲ οἶδα λέγοντας Κροτωνιάτας περὶ Ἑλένης λόγον, ὁμολογοῦντας δέ σφισι καὶ Ἱμεραίους, ἐπιμνησθήσομαι καὶ τοῦδε. ἔστιν ἐν τῷ Εὐξείνῳ νῆσος κατὰ τοῦ Ἴστρου τὰς ἐκβολάς, Ἀχιλλέως ἱερά. ὄνομα μὲν τῇ νήσῳ Λευκή, περίπλους δὲ αὐτῇ σταδίων εἴκοσι, δασεῖα δὲ ὕλη πᾶσα, καὶ πλήρης ζώων ἀγρίων καὶ ἡμέρων, καὶ ναὸς Ἀχιλλέως καὶ ἄγαλμα ἐν αὐτῇ. ἐς ταύτην πρῶτος ἐσπλεῦσαι λέγεται Κροτωνιάτης Λεώνυμος. πολέμου γὰρ Κροτωνιάταις συνεστηκότος
πρὸς τοὺς ἐν Ἰταλίᾳ Λοκρούς, τῶν Λοκρῶν κατὰ οἰκειό- 260
τητα πρὸς Ὀπουντίους Αἴαντα τὸν Οἰλέως ἐς τὰς μάχας ἐπικαλουμένων, ὁ Λεώνυμος Κροτωνιάταις στρατηγῶν ἐπῄει τοῖς ἐναντίοις κατὰ τοῦτο, ᾗ προτετάχθαι σφίσιν Αἴαντα ἤκουε. τιτρώσκεται δὴ τὸ στέρνον, καὶ (ἔκαμνε γὰρ ὑπὸ τοῦ τραύματος) ἀφίκετο ἐς Δελφούς. ἐλθόντα

comprehensam, quum ad arborem suspendissent, laqueo necarunt. In eius rei memoriam dedicasse Rhodios Helenae Dendritidis fanum. (11) Quae vero de Helena Crotoniatae vulgarunt, assentientibus Himeraeis, ea iam commemorabo. Est in Euxino circa Istri ostia insula Achilli sacra, cui Leuce nomen. Patet ea stadium XX ambitu, sylvis undique condensa, et quum feris, tum mitibus bestiis referta. In ea Achillis delubrum et simulacrum est. Navigasse in eam primus omnium Crotoniates Leonymus dicitur. Quum bellum enim inter Crotoniatas et Locros in Italia gereretur, ac Locri ob eam, quae ipsis erat cum Opuntiis, propinquitatem Aiacem Oilei filium, *eius ductu et auspiciis* praelium commissuri, invocassent, Leonymum Crotoniatarum ducem, in eam hostilis aciei partem impressione facta, quam cum imperio obtinere Aiacem audierat, vulnus aiunt in pectore accepisse. Ex eo quum vehementer laboraret, Delphos *opem ab oraculo imploratum* venisse: responsum vero tulisse, si in

δὲ ἡ Πυθία Λεώνυμον ἀπέστελλεν ἐς νῆσον τὴν Λευκὴν, ἐνταῦθα εἰποῦσα αὐτῷ φανήσεσθαι τὸν Αἴαντα καὶ ἀκέσεσθαι τὸ τραῦμα. χρόνῳ δὲ ὡς ὑγιάνας ἐπανῆλθεν ἐκ τῆς Λευκῆς, ἰδεῖν μὲν ἔφασκεν Ἀχιλλέα, ἰδεῖν δὲ τὸν Ὀϊλέως καὶ τὸν Τελαμῶνος Αἴαντα, συνεῖναι δὲ καὶ Πάτροκλόν σφισι καὶ Ἀντίλοχον· Ἑλένην δὲ Ἀχιλλεῖ μὲν συνοικεῖν, προστάξαι δέ οἱ πλεύσαντι ἐς Ἱμέραν πρὸς Στησίχορον ἀγγέλλειν, ὡς ἡ διαφθορὰ τῶν ὀφθαλμῶν ἐξ Ἑλένης γένοιτο αὐτῷ μηνίματος. Στησίχορος μὲν ἐπὶ τούτῳ τὴν παλινῳδίαν ἐποίησεν.

CAPUT XX.

De memorandis Therapnes, fonte Messeïde et Polydeucia — templo Neptuni Gaeaüchi et vico Alesiis — urbe Phari — urbe Bryseïs — Taygeti montis verticibus, Taleto, Euora, Theris et templo Cereris Eleusiniae — urbe Helo ad mare et Hilotis — Lapithaeo, Derrhio et Harpliis — memorandis in via Arcadiam versus, templo Achillis — equi monumento et planetarum signis — Pudoris signo.

Ἐν Θεράπνῃ δὲ κρήνην τὴν Μεσσηΐδα ἰδεῖν οἶδα. Λακεδαιμονίων δὲ ἑτέροις ἐστὶν εἰρημένον, τὴν Πολυδεύκειαν

Leucen insulam profectus esset, Aiacem ei vulneris remedium monstraturum. Quum vero iam sanatus domum revertisset, commemorasse, Achillem se, Aiacem Oilei filium, et Telamonis item Aiacem vidisse, cumque illis una Patroclum et Antilochum: et Achilli quidem nuptam Helenam: mandasse eam sibi, ut Himeram appulsus nunciaret Stesichoro, oculorum calamitatem ob Helenae ei iram accidisse: ex eo factum, ut *carmen contrario argumento, quam* Palinodiam *vocant*, Stesichorus fecerit.

Cap. XX. Ad Therapnen fontem sum conspicatus Messeidem: quum non desint tamen e Lacedaemoniis, qui non hunc, sed fontem eum, qui aetate hac Polydeucea nun-

ὀνομαζομένην ἐφ' ἡμῶν, οὐ τὴν ἐν Θεράπνῃ, Μεσσηΐδα καλεῖσθαι τὸ ἀρχαῖον. ἡ δὲ Πολυδεύκειά ἐστιν αὐτή τε ἡ κρήνη καὶ Πολυδεύκους ἱερὸν ἐν δεξιᾷ τῆς ἐς Θεράπνην ὁδοῦ. Θεράπνης δὲ οὐ πόῤῥω Φοιβαῖον καλούμενόν ἐστιν, ἐν δὲ αὐτῷ Διοσκούρων ναός· καὶ οἱ ἔφηβοι τῷ Ἐνυαλίῳ θύουσιν ἐνταῦθα. (2) Τούτου δὲ οὐ πολὺ Ποσειδῶνος ἀφέστηκεν ἱερὸν ἐπίκλησιν Γαιαούχου. καὶ ἀπ' αὐτοῦ προελθόντι ὡς ἐπὶ τὸ Ταΰγετον, ὀνομάζουσιν Ἀλεσίας χωρίον, Μύλητα τὸν Λέλεγος πρῶτον ἀνθρώπων μύλην τε εὑρεῖν λέγοντες καὶ ἐν ταῖς Ἀλεσίαις ταύταις ἀλέσαι. καὶ σφισι Λακεδαίμονος τοῦ Ταϋγέτης ἐνταῦθά ἐστιν ἡρῷον. (3) Διαβᾶσι δὲ αὐτόθεν ποταμὸν Φελλίαν παρὰ Ἀμύκλας, ἰοῦσιν εὐθεῖαν ὡς ἐπὶ θάλασσαν, Φᾶρις πόλις 261
ἐν τῇ Λακωνικῇ ποτε ᾠκεῖτο· ἀποτραπομένῳ δὲ ἀπὸ τῆς Φελλίας ἐς δεξιὰν ἡ πρὸς τὸ ὄρος τὸ Ταΰγετόν ἐστιν ὁδός. Ἔστι δὲ ἐν τῷ πεδίῳ Διὸς Μεσσαπέως τέμενος. γενέσθαι δέ οἱ τὴν ἐπίκλησιν ἀπὸ ἀνδρὸς λέγουσιν ἱερωσαμένου τῷ θεῷ. (4) Ἐντεῦθέν ἐστιν ἀπιοῦσιν ἐκ τοῦ Ταϋγέτου χω-

cupatur, Messeidem a priscis vocatum affirment. Est vero Polydeucea fons et Pollucis fanum ad eius viae dexteram, quae Therapnen ducit. Non procul a Therapne Ephebeum est, et in eo Castorum delubrum: quo in loco puberes sacrum Enyalio *bellico numini* faciunt. (2) Non multum hinc abest Neptuni templum cognomento (*quod terra in eius potestate sit*) Gaeaüchi. Ab eo Taygetum versus procedenti vicus est: Alesias nominant; *quod est ac si Moletrinas dicas*; eo in loco molam primum omnium reperisse, et fruges molere docuisse Myleta Lelegis filium tradunt. Ibidem Lacedaemoni Taygetae filio exstructum est heroicum monumentum. (3) Ubi vero amnem Phelliam traieceris, recta Amyclas contendenti, Pharis olim urbs in Laconico agro habitabatur. A Phellia abeuntibus ad dexteram via est, quae ad Taygeton montem ducit. In ea planitie Iovis Messapei fanum est. Id ei cognominis inditum tradunt de sacrificuli nomine. (4) Iam vero a Taygeto vicus excipit, ubi olim Bryseae urbs

ρίον, ἔνθα πόλις τότε ᾠκεῖτο Βρυσέαι· καὶ Διονύσου τε ναὸς ἐνταῦθα ἔτι λείπεται καὶ ἄγαλμα ἐν ὑπαίθρῳ. τὸ δὲ ἐν τῷ ναῷ μόναις γυναιξὶν ἔστιν ὁρᾷν· γυναῖκες γὰρ δὴ μόναι καὶ τὰ ἐς τὰς θυσίας δρῶσιν ἐν ἀποῤῥήτῳ. (5) Ἄκρα δὲ τοῦ Ταϋγέτου Ταλετὸν ὑπὲρ Βρυσεῶν ἀνέχει. ταύτην Ἡλίου καλοῦσιν ἱερὰν, καὶ ἄλλα τε αὐτόθι Ἡλίῳ θύουσι καὶ ἵππους· τὸ δὲ αὐτὸ καὶ Πέρσας οἶδα θύειν νομίζοντας. Ταλετοῦ δὲ οὐ πόῤῥω καλούμενός ἐστιν Εὐόρας, θηρία καὶ ἄλλα τρέφων καὶ αἶγας μάλιστα ἀγρίας. παρέχεται δὲ καὶ διόλου τὸ Ταΰγετον τῶν αἰγῶν τούτων ἄγραν καὶ ὑῶν, πλείστην δὲ καὶ ἐλάφων καὶ ἄρκτων. Ταλετοῦ δὲ τὸ μεταξὺ καὶ Εὐόρα Θήρας ὀνομάζουσιν. οὐ πόῤῥω δὲ τῶν ἄκρων τοῦ Ταϋγέτου Δήμητρος ἐπίκλησιν Ἐλευσινίας ἐστὶν ἱερόν. ἐνταῦθα Ἡρακλέα Λακεδαιμόνιοι κρυφθῆναί φασιν ὑπὸ Ἀσκληπιοῦ τὸ τραῦμα ἰώμενον. καὶ Ὀρφέως ἐστὶν ἐν αὐτῷ ξόανον, Πελασγῶν, ὥς φασιν, ἔργον. καὶ τόδε δὲ ἄλλο δρώμενον ἐνταῦθα οἶδα.

incolebatur. Exstat ibi Liberi Patris templum, et signa quaedam sub divo relicta. Nam quod intus est, solis fas est mulieribus aspicere. Solae quoque mulieres in operto sacra faciunt. (5) Summus Taygeti vertex, Taletum, supra Bryseas eminet. Sacrum Soli appellant: ibique et alias hostias, et equos Soli caedunt. Idem autem sacrum et Persis patrium esse novimus. Non procul a Taleto *saltus* est, qui Euoras dicitur. Is et ferarum alia genera, et in primis sylvestres capras alit. Facit vero qualibet sui parte Taygetus venatoribus luculentam caprearum, aprorum, cervorum et ursorum copiam. Quod interest spatii inter Taletum et Euoram, Theras nuncupant. Ab ipsis Taygeti iugis modice distat Cereris delubrum, cui cognomen Eleusiniae. In eo occultatum memorant Herculem ab Aesculapio, dum vulnus sanaretur. Est ibidem et Orphei signum positum: Pelasgorum opus fuisse aiunt. Sed hoc etiam praeterea ibi fieri

(6) Ἐπὶ θαλάσσῃ πόλισμα Ἕλος ἦν, οὗ δὴ καὶ Ὅμηρος ἐμνημόνευσεν ἐν καταλόγῳ Λακεδαιμονίων·

Οἵ τ' ἄρ' Ἀμύκλας εἶχον, Ἕλος τ' ἔφαλον πτολίεθρον.

τοῦτο ᾤκισε μὲν Ἕλιος νεώτατος τῶν Περσέως παίδων, Δωριεῖς δὲ παρεστήσαντο ὕστερον πολιορκίᾳ. καὶ πρῶτοί γε ἐγένοντο οὗτοι Λακεδαιμονίων δοῦλοι τοῦ κοινοῦ, καὶ 262 Εἵλωτες ἐκλήθησαν πρῶτοι, καθάπερ γε καὶ ἦσαν. τὸ δὲ οἰκετικὸν τὸ ἐπικτηθὲν ὕστερον, Δωριεῖς Μεσσηνίους ὄντας, ὀνομασθῆναι καὶ τούτους ἐξενίκησεν Εἵλωτας, καθότι καὶ Ἕλληνας τὸ σύμπαν γένος ἀπὸ τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ ποτὲ καλουμένης Ἑλλάδος. ἐκ τούτου δὴ τοῦ Ἕλους ξόανον Κόρης τῆς Δήμητρος ἐν ἡμέραις ῥηταῖς ἀνάγουσιν ἐς τὸ Ἐλευσίνιον. (7) Πεντεκαίδεκα δὲ τοῦ Ἐλευσινίου σταδίους ἀφέστηκε Λαπίθαιον καλούμενον ἀπὸ ἀνδρὸς ἐγχωρίου Λαπίθου. τοῦτό τε οὖν τὸ Λαπίθαιόν ἐστιν ἐν τῷ Ταϋγέτῳ, καὶ οὐ πόῤῥω Δέῤῥιον, ἔνθα Ἀρτέμιδος ἄγαλμα ἐν ὑπαίθρῳ Δεῤῥιάτιδος, καὶ πηγὴ παρ' αὐτῷ, ἣν

scio. (6) Ad mare oppidulum fuit Helos, cuius est apud Homerum quoque in enumeratione navium mentio:

Quisque mari vicinum Helos, et quis patria Amyclae.

Huc deducit coloniam Helius Persei liberûm natu minimus. Postea Dorienses per obsidionem sunt oppido potiti: ex quo primum publici exstitere Lacedaemoniorum servi, ac primi sunt Hilotes nuncupati, sicut etiam erant. Obtinuit deinde usus, ut ceteri etiam, qui ad servitiorum numerum accessissent, quamvis Dorienses Messenii essent, Hilotes tamen et ipsi appellarentur: quemadmodum et Hellas ab Hellade, quae fuit olim Thessaliae pars, Graecorum universa natio dicti. Ex eo ipso oppido, quod Helos diximus vocari, Proserpinae simulacrum statis diebus in Eleusinium deportant. (7) Ab Eleusinio stadia XV distat, quod Lapithaeum appellant a Lapitha, homine indigena. Est vero et ipsum in Taygeto: propeque abest Derrhion, ubi sub divo Dianae signum Derrhiatidis. Proximum fontem Anonum nominant. A

Ἄνονον ὀνομάζουσι. μετὰ δὲ τὸ Δέῤῥιον σταδίους προελθόντι ὡς εἴκοσιν, ἔστιν Ἅρπλεια καθήκοντα ἄχρι τοῦ πεδίου. (8) Τὴν δὲ ἐπ' Ἀρκαδίας ἰοῦσιν ἐκ Σπάρτης, Ἀθηνᾶς ἕστηκεν ἐπίκλησιν Παρείας ἄγαλμα ἐν ὑπαίθρῳ, μετὰ δὲ αὐτὸ ἱερόν ἐστιν Ἀχιλλέως· ἀνοίγειν δὲ αὐτὸ οὐ νομίζουσιν· ὁπόσοι δ' ἂν τῶν ἐφήβων ἀγωνιεῖσθαι μέλλωσιν ἐν τῷ Πλατανιστᾷ, καθέστηκεν αὐτοῖς τῷ Ἀχιλλεῖ πρὸ τῆς μάχης θύειν. ποιῆσαι δέ σφισι τὸ ἱερὸν Σπαρτιᾶται λέγουσι Πράκα, ἀπόγονον τρίτον Περγάμου τοῦ Νεοπτολέμου. (9) Προϊοῦσι δὲ Ἵππου καλούμενον μνῆμά ἐστι. Τυνδάρεως γὰρ θύσας ἐνταῦθα ἵππον τοὺς Ἑλένης ἐξώρκου μνηστῆρας, ἱστὰς ἐπὶ τοῦ ἵππου τῶν τομίων· ὁ δὲ ὅρκος ἦν, Ἑλένῃ καὶ τῷ γῆμαι προκριθέντι Ἑλένην ἀμύνειν ἀδικουμένοις· ἐξορκώσας δὲ τὸν ἵππον κατώρυξεν ἐνταῦθα. κίονες δὲ ἑπτὰ, οἳ τοῦ μνήματος τούτου διέχουσιν οὐ πολὺ, κατὰ τρόπον οἶμαι τὸν ἀρχαῖον, οὓς ἀστέρων τῶν πλανητῶν φασιν ἀγάλματα. καὶ Κρανίου τέμενος κατὰ τὴν ὁδὸν, ἐπίκλησιν Στεμματίου·

Derrhio ad stadia circiter XX Harplea sunt ad campos usque pertinentia. (8) Iam vero a Sparta in Arcadiam *recta* contendentibus monstrat se Minervae cognomento Pareae signum sub divo. Dehinc Achillis fanum est, quod recludi religio est. At puberibus omnibus, quotcunque in Platanetum pugnaturi descendunt, solenne est Achilli ante pugnam rem divinam facere. Aedificasse fanum dicunt Spartani Pracem pronepotem Pergami eius, qui e Neoptolemo est genitus. (9) Progressis paulo longius est Equi monumentum: Tyndareus enim equo ibi mactato Helenae procos ad exsecta equi exta iussit assistere, ac iuramento super iis adstrinxit: iusiurandum istud erat, eos Helenae, et cui Helenae connubium prae ceteris esset adiudicatum, opem laturos, si quando iniuria lacesserentur. Quum hoc illos sacramento adegisset, equum eo ipso in loco defodit. Prope absunt pilae septem, priscorum (opinor) ritu erectae, quas errantium VII stellarum signa esse aiunt. Iuxta viam Cranii lucus est cognomento

καὶ Μυσίας ἐστὶν ἱερὸν Ἀρτέμιδος. (10) Τὸ δὲ ἄγαλμα
τῆς Αἰδοῦς, τριάκοντά που στάδια ἀπέχον τῆς πόλεως, 263
Ἰκαρίου μὲν ἀνάθημα εἶναι, ποιηθῆναι δὲ ἐπὶ λόγῳ φασὶ
τοιῷδε. ὅτ' ἔδωκεν Ὀδυσσεῖ Πηνελόπην γυναῖκα Ἰκάριος,
ἐπειρᾶτο μὲν κατοικίσαι καὶ αὐτὸν Ὀδυσσέα ἐν Λακεδαί-
μονι, διαμαρτάνων δὲ ἐκείνου δεύτερα τὴν θυγατέρα ἱκέ-
τευε καταμεῖναι, καὶ ἐξορμωμένης ἐς Ἰθάκην ἐπακολου-
θῶν τῷ ἅρματι ἐδεῖτο. Ὀδυσσεὺς δὲ τέως μὲν ἠνείχετο,
τέλος δὲ ἐκέλευε συνακολουθεῖν Πηνελόπην ἑκοῦσαν, ἢ
τὸν πατέρα ἑλομένην ἀναχωρεῖν ἐς Λακεδαίμονα. καὶ τὴν
ἀποκρίνασθαί φασιν οὐδέν· ἐγκαλυψαμένης δὲ πρὸς τὸ
ἐρώτημα, Ἰκάριος τὴν μὲν, ἅτε δὴ συνιεὶς, ὡς βούλεται
ἀπιέναι μετὰ Ὀδυσσέως, ἀφίησιν, ἄγαλμα δὲ ἀνέθηκεν
Αἰδοῦς· ἐνταῦθα γὰρ τῆς ὁδοῦ προήκουσαν ἤδη τὴν
Πηνελόπην λέγουσιν ἐγκαλύψασθαι.

Stemmatii. Est et Mysiae Dianae delubrum. (10) Abest ab urbe stadia circiter XXX Pudoris simulacrum. Icarii donum esse ferunt, et hanc celebrant dedicationis causam. Quum Icarius Ulyssi Penelopen nuptum dedisset, Ulyssis animum tentavit, nunquid Lacedaemone domicilium habere vellet. Quae spes ubi hominem fefellit, filiam orare coepit, *ne se desereret, atque* ut secum permaneret. Quin et Ithacam iam proficiscentem, currum prosecutus, multis sollicitabat precibus. Ulysses tandem victus hominis importunitate, puellae optionem dedit, vel se ut sequeretur, si id mallet, vel cum patre Lacedaemonem rediret: ibi illam aiunt nihil sane respondisse, sed faciem tantum velasse: Icarium, quum sibi probe nosse videretur, quid illa animi haberet, ut cum Ulysse abiret, permisisse: signum vero Pudoris ea in viae parte dedicasse, quo Penelope, quum faciem velavit, pervenerat.

CAPUT XXI.

De Eurota fluvio et Ladae cursoris monumento. — urbe Pellana et memorandis in ea — agro Belemina dicto — vico Croceis — oppido Aegiis et stagno Neptuni — Gytheo et Eleutherolaconibus eorumque urbibus — memorandis in Gytheatarum urbe — Sene (Nereo).

Προελθόντι δὲ αὐτόθεν σταδίους εἴκοσι, τοῦ Εὐρώτα τὸ ῥεῦμα ἐγγυτάτω τῆς ὁδοῦ γίνεται. καὶ Λάδα μνῆμά ἐστιν ὠκύτητι ὑπερβαλλομένου ποδῶν τοὺς ἐπ' αὐτοῦ· καὶ δὴ καὶ Ὀλυμπίασιν ἐστεφανοῦτο δολιχῷ κρατῶν· δοκεῖν δέ μοι, κάμνων αὐτίκα μετὰ τὴν νίκην ἐκομίζετο, καὶ συμβάσης ἐνταῦθά οἱ τελευτῆς, ὁ τάφος ἐστὶν ὑπὲρ τὴν λεωφόρον. τὸν δὲ ὁμώνυμον τούτῳ, νίκην καὶ αὐτὸν Ὀλυμπίασι, πλὴν τοῦ δολιχοῦ, σταδίου δὲ ἀνελόμενον, Ἀχαιὸν ἐξ Αἰγίου φησὶν εἶναι καὶ τὰ ἐς τοὺς Ὀλυμπιονίκας Ἠλείων γράμματα. (2) Προϊόντι δὲ ὡς ἐπὶ τὴν Πελλάναν, Χαράκωμά ἐστι ὀνομαζόμενον, καὶ ἡ μετὰ τοῦτο Πελλάνα πόλις τὸ ἀρχαῖον. Τυνδάρεων δὲ οἰκῆσαί φασιν

Cap. XXI. Qui stadia fere XX processerint, ad Eurotam amnem accedent, qui prope ad ipsam viam decurrit. Ibi Ladae monumentum est, qui pedum celeritate suos omnes aequales vicit. Is in Olympicis ludis de longiore curriculo est coronatus; atque inde (uti ego opinor) statim post victoriam aeger huc reportatus, quum diem suum obisset, supra militarem viam humatus est. Cognominem vero huic alterum, qui et ipse ludis Olympicis victor, non tamen de longiore curriculo, verum de stadio, est renunciatus, Achivum ex Aegio fuisse, Eleorum de iis, qui ex Olympia victores discesserunt, commentarii testantur. (2) Hinc Pellanam versus contendentibus *vicus* est, cui Characoma *(ac si vallum dicas)* nomen. Proxima priscis temporibus fuit Pellana urbs, in qua Tyndareum habitasse tradunt, quum e

ἐνταῦθα, ὅτε Ἱπποκόωντα καὶ τοὺς παῖδας ἔφευγεν ἐκ Σπάρτης. θέας δὲ ἄξια αὐτόθι ἰδὼν Ἀσκληπιοῦ τε οἶδα ἱερὸν καὶ τὴν πηγὴν Πελλανίδα. ἐς ταύτην λέγουσιν ὑδρευομένην ἐσπεσεῖν παρθένον, ἀφανισθείσης δὲ τὸ κάλυμμα ἀναφανῆναι τὸ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἐν ἑτέρᾳ πηγῇ Λαγκείᾳ. (3) Πελλάνας δὲ ἑκατὸν στάδια ἀπέχει Βελεμί- 264
να καλουμένη. τῆς δὲ χώρας τῆς Λακωνικῆς ἡ Βελεμίνα μάλιστα ἄρδεσθαι πέφυκεν, ἥντινα διοδεύει μὲν τοῦ Εὐρώτα τὸ ὕδωρ, παρέχεται δὲ ἀφθόνους καὶ αὐτὴ πηγάς. (4) Ἐπὶ θάλασσάν τε ἐς Γύθιον καταβαίνοντί ἐστι Λακεδαιμονίοις ἡ κώμη καλουμένη Κροκέαι. ἧς ἡ λιθοτομία, μία μὲν πέτρα συνεχὴς οὐ διήκουσα, λίθοι δὲ ὀρύσσονται σχῆμα τοῖς ποταμίοις ἐοικότες, ἄλλως μὲν δυσεργεῖς, ἢν δὲ ἐξεργασθῶσιν, ἐπικοσμήσαιεν ἂν καὶ θεῶν ἱερά· κολυμβήθραις δὲ καὶ ὕδασι συντελοῦσι μάλιστα ἐς κάλλος. θεῶν δὲ αὐτόθι, πρὸ μὲν τῆς κώμης Διὸς Κροκεάτα λίθου πεποιημένον ἄγαλμα ἕστηκε, Διόσκουροι δὲ ἐπὶ τῇ λιθοτομίᾳ χαλκοῖ. (5) Μετὰ δὲ Κροκέας ἀποτραπεῖσιν ἐς δεξιὰν

Sparta, Hippocoontem eiusque filios fugiens, excessisset. Hic, quae conspicerentur digna, Aesculapii fanum, et Pellanida fontem vidi. In eum fontem virginem aquam haurientem concidisse narrant: eius vero capitis velamen in alio fonte, cui Lancea nomen, repertum. (3) Abest a Pellana stadia ferme centum agri Laconici pars ea, quae Belemina dicitur, Locus est maxime irriguus, quem nempe Eurotae aqua interluit. Multis certe ac perennibus scatet fontibus. (4) Qua vero Gythion ad mare descenditur, vicus est Lacedaemoniis, cui Croceae nomen: in eo lapicidinae perpetuo ac nusquam interrupto saxo. Caeduntur inde lapides fluvialibus haud absimiles, qui caelo sane nonnihil repugnant; elaborati tamen et expoliti, suam habent etiam in deorum cellis exornandis gratiam: multum iidem et piscinis et aquarum ductibus afferunt decoris. Stat ante vicum lapide elaboratum Croceatae Iovis simulacrum: proxime ad lapicidinas Castores ex aere. (5) A Croceis divertens ad dexteram de recta, quae

ἀπὸ τῆς ἐς Γύθιον εὐθείας, ἐπὶ πόλισμα ἥξεις Αἰγίας. Ὅμηρον δὲ ἐν τοῖς ἔπεσι τὸ πόλισμα τοῦτο ὀνομάζειν λέγουσιν Αὐγειάς. ἐνταῦθά ἐστι μὲν λίμνη καλουμένη Ποσειδῶνος· ἔστι δὲ ἐπὶ τῇ λίμνῃ ναὸς καὶ ἄγαλμα τοῦ θεοῦ. τοὺς δὲ ἰχθῦς δεδοίκασιν ἐξαιρεῖν, τὸν θηρεύσαντα ἁλιέα γενέσθαι λέγοντες ἐξ ἀνθρώπου.

(6) Γύθιον δὲ ἀπέχει μὲν σταδίους τριάκοντα Αἰγιῶν, ἐπὶ θαλάσσῃ δὲ ᾠκισμένον ἐστὶν ἤδη τῶν Ἐλευθερολακώνων, οὓς βασιλεὺς Αὔγουστος δουλείας ἀφῆκε Λακεδαιμονίων τῶν ἐν Σπάρτῃ κατηκόους ὄντας. θαλάσσῃ μὲν δή, πλὴν τοῦ Κορινθίων Ἰσθμοῦ, περιέχεται πᾶσα ἡ Πελοπόννησος· κόχλους δὲ ἐς βαφὴν πορφύρας παρέχεται τὰ ἐπιθαλάσσια τῆς Λακωνικῆς ἐπιτηδειοτάτας μετά γε τὴν Φοινίκων θάλασσαν. Ἀριθμὸς δὲ τῶν Ἐλευθερολακώνων ὀκτὼ πόλις καὶ δέκα εἰσί. πρώτη μὲν καταβᾶσιν ἐξ Αἰγιῶν ἐπὶ θάλασσαν Γύθιον, μετὰ δὲ αὐτὴν Τευθρώνη τε καὶ Λᾶς, καὶ Πύῤῥιχος· ἐπὶ Ταινάρῳ δὲ Καινήπολις,
265 Οἴτυλός τε καὶ Λεῦκτρα, καὶ Θαλάμαι, πρὸς δὲ Ἀλαγονία

Gythion ducit, ad oppidulum venias, quae vocantur Aegiae. Id esse putant, quod Homerus carminibus Augeas appellarit. Est eo in loco stagnum, quod Neptuni dicitur. In eius ferme ripa eiusdem delubrum dei et simulacrum. E stagno pisces metuunt extrahere, quod, qui eos ceperit, mortuum esse dictitant. (6) Ab Aegiis distat Gytheum stadia XXX. Ad mare situm est, atque incolitur iam ab Eleutherolaconibus, quos Imperator Augustus servitutis iugo liberavit, quum ante Spartanis parerent. Mari vero tota incingitur Peloponnesus, parte ea excepta, ubi Corinthiorum Isthmus est. Fert autem Laconicum mare conchylia, ex quibus ad infecturam vestium purpura comparatur, nobilitate solis iis, quae in Phoenicum mari capiuntur, inferiora. Urbes quidem Eleutherolaconum XVIII exstant: quarum prima ab Aegiis ad mare descendentibus est Gytheum, deinceps Teuthrone, Las, Pyrrhichus: ad Taenarum Caenepolis, Oetylos, Leuctra, Thalamae, Alagonia,

τε καὶ Γερηνία· τὰ δὲ ἐπέκεινα Γυθίου πρὸς θαλάσσῃ, Ἀσωπὸς, Ἀκριαὶ, Βοιαὶ, Ζάραξ, Ἐπίδαυρος ἡ Λιμηρὰ, Βρασιαὶ, Γερόνθραι, Μαριός. αὗται μὲν οὖν εἰσιν αἱ λοιπαὶ τῶν Ἐλευθερολακώνων ἀπὸ τεσσάρων ποτὲ καὶ εἴκοσι πόλεων. τὰς δὲ ἄλλας, ἐφ' ἃς ἂν καὶ αὐτὰς ὁ λόγος ἐπέλθῃ δή μοι, συντελούσας ἴστω τὶς ἐς Σπάρτην, καὶ οὐχ ὁμοίως τοῖς προλεχθεῖσιν αὐτονόμους. (7) Γυθεᾶται δὲ τῆς πόλεως ἀνθρώπων μὲν οὐδένα οἰκιστὴν γενέσθαι λέγουσιν, Ἡρακλέα δὲ καὶ Ἀπόλλωνα ὑπὲρ τοῦ τρίποδος ἐς ἀγῶνα ἐλθόντας, ὡς διηλλάγησαν, μετὰ τὴν ἔριν οἰκίσαι κοινῇ τὴν πόλιν. καὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ σφισιν Ἀπόλλωνος καὶ Ἡρακλέους ἐστὶν ἀγάλματα, πλησίον δὲ αὐτῶν Διόνυσος. ἑτέρωθι δὲ Ἀπόλλων Καρνίας, καὶ ἱερὸν Ἄμμωνος, καὶ Ἀσκληπιοῦ χαλκοῦν ἄγαλμά ἐστιν, οὐκ ἔχοντος ὀρόφου τῷ ναῷ, καὶ πηγὴ τοῦ θεοῦ, καὶ Δήμητρος ἱερὸν ἅγιον, καὶ Ποσειδῶνος ἄγαλμα Γαιαούχου. (8) Ὃν δὲ ὀνομάζουσι Γυθεᾶται Γέροντα, οἰκεῖν ἐν θαλάσσῃ φάμε-

Gerenia: et ad mare *propius multo* ultra Gytheum Asopus, Acriae, Boeae, Zarax, Epidaurus *cognomento* Limera, Brasiae, Geronthrae, Marios. Atque hae quidem reliquae sunt Eleutherolaconum urbes, quum ante quatuor et viginti fuissent. Ceteras, quas iam persequar, in curias eas descriptas esse sciat, qui haec leget, quae Spartana civitate continentur, quaeque cum ea censentur neque suis legibus utuntur, uti quae iam enumeratae sunt. (7) Gytheatae nemini omnino mortalium origines suas acceptas referunt, sed Herculem et Apollinem memorant, quum in certamen de tripode descendissent, iam lite dirempta oppidum communi ope atque consilio condidisse. Quare in foro sua sunt dis ipsis posita simulacra, Apollini scilicet et Herculi. Proxime est Liber Pater, et in diversa fori parte Apollo Carnias. Est item Ammonis aedes, et Aesculapii statua ex aere: aedes ipsa est sine tecto: tum deo dicatus fons, et Cereris sacrosanctum delubrum: praeterea Neptuni Gaeaüchi signum. (8) Quem vero Gytheatae senem nominant, et in mari habitare dicunt

νοι, Νηρέα ὄντα εὕρισκον· καὶ σφισι τοῦ ὀνόματος τούτου παρέσχεν ἀρχὴν Ὅμηρος ἐν Ἰλιάδι ἐν Θέτιδος λόγοις·

Ὑμεῖς μὲν νῦν δῦτε θαλάσσης εὐρέα κόλπον,
Ὀψόμεναί τε γέρονθ' ἅλιον καὶ δώματα πατρός.

καλοῦνται δὲ ἐνταῦθα καὶ πύλαι Καστορίδες, καὶ ἐν τῇ ἀκροπόλει ναὸς καὶ ἄγαλμα Ἀθηνᾶς πεποίηται.

CAPUT XXII.

De Argo lapide — insula Cranaë et memorandis in ea — Trinasi muris et reliquiis urbis Helus — urbe Acriis ejusque memorandis — Geronthris et ibi memorandis — Mario urbe — Asopo urbe ejusque memorandis — promontorio asini maxilla dicto — urbe Boeis, ejusque origine et memorandis.

Γυθίου δὲ τρεῖς μάλιστα ἀπέχει σταδίους ἀργὸς λίθος. Ὀρέστην λέγουσι καθεσθέντα ἐπ' αὐτοῦ παύσασθαι τῆς μανίας· διὰ τοῦτο ὁ λίθος ὠνομάσθη Ζεὺς Καππώτας
266 κατὰ γλῶσσαν τὴν Δωρίδα. (2) Ἡ δὲ νῆσος ἡ Κρανὴ πρόκειται Γυθίου· καὶ Ὅμηρος Ἀλέξανδρον ἁρπάσαντα Ἑλένην ἐνταῦθα ἔφη συγγενέσθαι οἱ πρῶτον. κατὰ δὲ τὴν

Nerea esse coniicio; et e versibus illis Homeri, in quibus Thetidi sermonem tribuit, nomen hoc duxisse interpretor:

Vos agite interea ponti vada lata subite,
Visurae aequoreumque senem, et penetralia patris.

Sunt hac in regione portae, quae Castorides nuncupantur. In arce Minervae aedes et signum.

Cap. XXII. A Gytheo stadia tria distat lapis, qui Ociosus dicitur. Orestem aiunt, quum ibi sedisset, insania liberatum. Ex rei eventu lapis ille Iupiter vocatus est Cappotes Doriensium lingua. (2) Ante Gytheum Cranaë insula est: in qua Alexandrum, rapta Helena, cum ea primum congressum Homerus dixit. Quare in continentis

νῆσον ἱερόν ἐστιν Ἀφροδίτης ἐν τῇ ἠπείρῳ Μιγωνίτιδος, καὶ ὁ τόπος οὗτος ἅπας καλεῖται Μιγώνιον. τοῦτο μὲν δὴ τὸ ἱερὸν ποιῆσαι λέγουσιν Ἀλέξανδρον. Μενέλαος δὲ Ἴλιον ἑλὼν, καὶ ἔτεσιν ὕστερον ὀκτὼ μετὰ Τροίας πόρθησιν οἴκαδε ἀνασωθεὶς, ἄγαλμα Θέτιδος καὶ θεᾶς Πραξιδίκας ἱδρύσατο ἐγγὺς τῆς Μιγωνίτιδος. Διονύσου δὲ ὄρος ἱερὸν, Λαρύσιον καλούμενόν ἐστιν ὑπὲρ τοῦ Μιγωνίου. καὶ ἦρος ἀρχομένου, Διονύσου τὴν ἑορτὴν ἄγουσιν, ἄλλα τε ἐς τὰ δρώμενα λέγοντες, καὶ ὡς βότρυν ἐνταῦθα ἀνευρίσκουσιν ὡραῖον. (3) Ἐν ἀριστερᾷ δὲ Γυθίου στάδια προελθόντι ὡς τριάκοντά ἐστιν ἐν τῇ ἠπείρῳ Τρινασοῦ καλουμένης τείχη, φρουρίου ποτὲ (ἐμοὶ δοκεῖν) καὶ οὐ πόλεως. γενέσθαι δέ οἱ δοκῶ τὸ ὄνομα ἀπὸ τῶν νησίδων, αἳ ταύτης πρόκεινται τῆς ἠπείρου τρεῖς ἀριθμόν. προελθόντι δὲ ἀπὸ Τρινασοῦ στάδια ὡς ὀγδοήκοντα, τοῦ Ἕλους τὰ ἐρείπια ὑπόλοιπα ἦν. (4) Καὶ μετὰ ταῦτα τριάκοντα προελθόντι που σταδίους, ἐπὶ θαλάσσης πόλις ἐστὶν Ἀκριαί. θέας δὲ αὐτόθι ἄξια Μητρὸς θεῶν

terrae adverso litore Veneris est Migonitidis aedes; *quod est ac si Coniugalis dixeris:* ac regio illa tota Migonium vocatur. Templum quidem Alexandrum tradunt faciundum curasse. At Menelaus octavo ferme post Troiae eversionem anno domum incolumis reversus, proxime ad Migonitidis signum Thetidis et deae Praxidicae (*quasi Vindicatricis dicas*) dedicavit. Libero vero Patri supra Migonium sacer mons est, quem vocant Larysium: *eo in loco* vere ineunte festos agitant Libero dies. Sacri quum alias referunt causas, tum quod ibi primum uvam maturam reperiant. (3) Ad Gythei laevam, stadia ad XXX progressis, in continenti terra muri sunt Trinasi. Sic enim appellatur locus ille: quem ego quondam castellum, non oppidum, fuisse arbitror. Ac nomen ei inditum reor a parvis insulis, quae contra litus sunt numero tres. A Trinaso stadia circiter LXXX ruinae murorum absunt, Helos ubi olim urbs fuit. (4) Iam stadia procul XXX oppidum est maritimum Acriae. Illic, quae spectentur, di-

ναὸς, καὶ ἄγαλμα λίθου. παλαιότατον δὲ τοῦτο εἶναί φασιν οἱ τὰς Ἀκριὰς ἔχοντες, ὁπόσα τῆς θεοῦ ταύτης Πελοποννησίοις ἱερά ἐστιν· ἐπεὶ Μάγνησί γε, οἳ τὰ πρὸς Βοῤῥᾶν νέμονται τοῦ Σιπύλου, τούτοις ἐπὶ Κοδδίνου πέτρᾳ Μητρός ἐστι θεῶν ἀρχαιότατον ἁπάντων ἄγαλμα· ποιῆσαι δὲ οἱ Μάγνητες αὐτὸ Βροτέαν λέγουσι τὸν Ταντάλου. Ἀκριᾶται δὲ καὶ ἄνδρα ποτὲ ὀλυμπιονίκην παρέ-
267 σχοντο Νικοκλέα, Ὀλυμπιάσι δύο ἀνελόμενον δρόμου νίκας πέντε. πεποίηται δὲ καὶ μνῆμα τῷ Νικοκλεῖ τοῦ τε γυμνασίου μεταξὺ καὶ τοῦ τείχους τοῦ πρὸς τῷ λιμένι. (5) Ἀπὸ θαλάσσης δὲ ἄνω Γερόνθραι σταδίους ἀπέχουσιν εἴκοσι καὶ ἑκατὸν Ἀκριῶν. ταύτας οἰκουμένας, πρὶν Ἡρακλείδας ἐλθεῖν ἐς Πελοπόννησον, ἐποίησαν ἀναστάτους Δωριεῖς οἱ Λακεδαίμονα ἔχοντες. ἀναστήσαντες δὲ Γερονθρῶν τοὺς Ἀχαιοὺς, παρὰ σφῶν ἐποίκους ἀπέστειλαν. ἐπ' ἐμοῦ δὲ Ἐλευθερολακώνων καὶ οὗτοι μοιρὰς ἦσαν. κατὰ μὲν δὴ τὴν ἐξ Ἀκριῶν ἐς Γερόνθρας ὁδὸν

gna matris Deûm aedes et e marmore signum. Et hoc quidem operum omnium vetustissimum eorum, quae exstant apud Peloponnesios matri Deûm dicata, praedicant, qui Acrias incolunt. Nam Magnesii, qui in Sipyli parte ea sunt, quae ad Aquilones conversa est, super saxo, quod appellant Coddini, signum eiusdem deae habent longe omnium antiquissimum: Brotean vero illud Tantali filium fecisse perhibent. Acriatae Nicoclem Olympionicen ediderunt, qui binis ludis de cursu palmas quinque tulit. Monumentum Nicocli erectum est inter gymnasium, et eam murorum partem, quae cum portu coniuncta est. (5) Ab eadem maritima parte supra Acrias ad stadia ferme CXX absunt Geronthrae. Eam urbem celebrem ante Heraclidarum in Peloponnesum adventum Dorienses, quorum erat in potestate Lacedaemon, everterunt, pulsisque veteribus incolis, coloniam deduxerunt. Aetate quidem mea civitas haec in Eleutherolaconum censum refertur. In ipsa via, qua Geronthras ab Acriis iter, pagus

ἐστι Παλαιὰ καλουμένη κώμη. ἐν δὲ αὐταῖς Γερόνθραις Ἄρεως ναὸς καὶ ἄλσος. ἑορτὴν δὲ ἄγουσι τῷ θεῷ κατὰ ἔτος, ἐν ᾗ γυναιξὶν ἐστιν ἀπηγορευμένον ἐς τὸ ἄλσος ἐσελθεῖν. περὶ δὲ τὴν ἀγοράν σφισιν αἱ πηγαὶ τῶν ποτίμων εἰσὶν ὑδάτων. ἐν δὲ τῇ ἀκροπόλει ναός ἐστιν Ἀπόλλωνος, καὶ ἀγάλματος ἐλέφαντος πεποιημένη κεφαλή· τὰ δὲ λοιπὰ τοῦ ἀγάλματος πῦρ ἠφάνισεν ὁμοῦ τῷ προτέρῳ ναῷ. (6) Μαριὸς δὲ ἄλλο Ἐλευθερολακώνων πόλισμα, ὃ ἀπὸ Γερονθρῶν στάδια ἑκατὸν ἀφέστηκεν. ἱερόν ἐστιν αὐτόθι ἀρχαῖον κοινὸν θεῶν ἁπάντων, καὶ περὶ αὐτὸ ἄλσος παρεχόμενον πηγάς· εἰσὶ δὲ καὶ ἐν Ἀρτέμιδος ἱερῷ πηγαί. ὕδωρ δὲ ἄφθονον, εἴπερ ἄλλο τι χωρίον, παρέχεται καὶ Μαριός. Κώμη δὲ ὑπὲρ τὸ πόλισμά ἐστιν ἐν μεσογαίᾳ καὶ αὐτή, Γλυππία. καὶ ἐς κώμην ἑτέραν Σελινοῦντα ἐκ Γερονθρῶν ἐστιν ὁδὸς σταδίων εἴκοσι. τάδε μὲν ἀπὸ Ἀκριῶν ἄνω πρὸς ἤπειρον. (7) Τὰ δὲ πρὸς θαλάσσῃ, πόλις Ἀσωπὸς Ἀκριῶν ἀπέχει σταδίους ἑξήκοντα. ἐν αὐτῇ δὲ ναὸς Ῥωμαίων βασιλέων, καὶ ἀνωτέρω τῆς πόλεως, ὅσον γε σταδίους δώδεκα, ἱερόν ἐστιν Ἀσκλη-

est, qui Priscus dicitur. Geronthris Martis delubrum et lucus. Sacra ibi faciunt anniversaria, quibus foeminis est interdictum. Circa forum dulcium aquarum fontes sunt. In arce Apollinis aedes, et signi ex ebore caput. Quod signi fuit reliquum, una cum vetustiore templo ignis abolevit. (6) At Marios, aliud Eleutherolaconum oppidum, a Geronthris distat stadia C. Priscum ibi est diis omnibus commune templum. Proximus lucus multis irriguus fontibus. Sunt et in Dianio fontes. Perennibus quidem aquis aeque atque alia regio Marios abundat. Pagus est supra oppidum Glyppia, et hic interior a mari. Et ad alterum a Geronthris pagum, Selinuntem *nomine*, via est stadium XX. (7) Atque haec loca interius sita sunt, si ab Acriis in continentem adscendatur. Rursum ad mare Acriis LX stadia distat oppidum Asopus. In eo Romanorum Imperatorum templum: et supra oppidum stadia plus minus XII Aesculapii fanum est. Deum ipsum

κιοῦ· Φιλόλαον τὸν θεὸν ὀνομάζουσι. τὰ δὲ ὀστᾶ ἐν τῷ
γυμνασίῳ τὰ τιμώμενα μεγέθει μὲν ὑπερβάλλοντα, ἀν-
268 θρώπου δὲ ὅμως ἐστί. καὶ Ἀθηνᾶς ἱερόν ἐστιν ἐν τῇ ἀκρο-
πόλει Κυπαρισσίας ἐπίκλησιν. τῆς δὲ ἀκροπόλεως πρὸς
τοῖς ποσὶ πόλεως ἐρείπια καλουμένης Ἀχαιῶν τῶν Παρα-
κυπαρισσίων. ἔστι δὲ ἐν τῇ γῇ ταύτῃ καὶ ἱερὸν Ἀσκλη-
πιοῦ στάδια ἀπέχον ὡς πεντήκοντα Ἀσωποῦ. τὸ δὲ χω-
ρίον, ἔνθα τὸ Ἀσκληπιεῖον, Ὑπερτελέατον ὀνομάζουσιν.
(8) Ἄκρα δὲ ἀνέχουσα ἐς θάλασσαν ἀφέστηκεν Ἀσωποῦ
διακόσια στάδια· καλοῦσι δὲ Ὄνου γνάθον τὴν ἄκραν.
ἐνταῦθά ἐστιν Ἀθηνᾶς ἱερὸν ἄγαλμα οὐκ ἔχον, οὐδὲ ὄρο-
φος ἔπεστιν ἐπ' αὐτῷ· λέγεται δὲ, ὡς ὑπὸ Ἀγαμέμνονος
ἐποιήθη. ἔστι δὲ καὶ μνῆμα Κινάδου· νεὼς τῆς Μενελάου
καὶ οὗτος κυβερνήτης ἦν. (9) Ἐσέχει δὲ μετὰ τὴν ἄκραν
Βοιατικὸς καλούμενος κόλπος, καὶ Βοιαὶ πόλις πρὸς τῷ
πέρατί ἐστι τοῦ κόλπου. ταύτην ᾤκισε μὲν Βοιὸς τῶν
Ἡρακλειδῶν, συναγαγεῖν δὲ ἄνδρας ἀπὸ τριῶν ἐς αὐτὴν
λέγεται πόλεων, Ἠτίδος, Ἀφροδισιάδος, καὶ Σίδης. τῶν

Philolaum nominant; *quod est ac si Publicolam dicas.* Ossa ea, quibus in gymnasio honos habetur, sunt illa quidem insigni magnitudine, hominis tamen fuerunt. Est et Minervae in arce aedes, cognomento Cyparissiae. Ad imam arcis partem ruinae sunt oppidi, quod Achivorum Paracypariseiorum nuncupatur. In his item finibus est Aesculapii fanum, quod ab Asopo distat stadia L. Regiunculam eam, in qua Aesculapii fanum est, Hyperteleaton vocant. (8) Excurrit in mare procul ab Asopo stadia CC promontorium, quam Asini maxillam nominant. Est in ipso Minervae templum sine signo et tecto: factum tradunt ab Agamemnone. Est et Cinadi monumentum. Fuit et hic Menelai gubernator. (9) Infra promontorium aperit se Boeaticus sinus, in cuius extremo cornu Boeae urbs est. Eius fuit conditor Boeus, unus de Herculis filiis: e tribus civitatibus, Etiade, Aphrodisiade, et Sida, colonia deducta. Illarum vero priscarum

δὲ πόλεων τῶν ἀρχαίων τὰς μὲν δύο ἐς Ἰταλίαν φεύγοντα Αἰνείαν καὶ ὑπὸ πνευμάτων ἀπενεχθέντα ἐς τοῦτον τὸν κόλπον οἰκίσαι φασίν, τὴν Ἠτιάδα Αἰνείου θυγατέρα λέγοντες εἶναι· τὴν τρίτην δὲ κληθῆναι τῶν πόλεων λέγουσιν ἀπὸ τῆς Δαναοῦ Σίδης. ἀπὸ δὴ τούτων τῶν πόλεων ἀναστάντες ἐζήτουν, ἔνθα οἰκῆσαι σφᾶς χρεὼν εἴη· καί τι καὶ μάντευμα ἦν αὐτοῖς Ἄρτεμιν, ἔνθα οἰκήσουσιν, ἐπιδείξειν. ὡς οὖν ἐκβᾶσιν ἐς τὴν γῆν λαγὼς ἐπιφαίνεται, τὸν λαγὼν ἐποιήσαντο ἡγεμόνα τῆς ὁδοῦ· καταδύντος δὲ ἐς μυρσίνην, πόλιν τε οἰκίζουσιν ἐνταῦθα, οὗπερ ἡ μυρσίνη ἦν, καὶ τὸ δένδρον ἔτι ἐκείνην σέβουσι τὴν μυρσίνην, καὶ Ἄρτεμιν ὀνομάζουσι Σώτειραν. καὶ Ἀπόλλωνος ναὸς ἐν τῇ Βοιατῶν ἀγορᾷ ἐστι, καὶ ἑτέρωθι Ἀσκληπιοῦ, καὶ Σαράπιδός τε καὶ Ἴσιδος. ἐρείπια ἀπέχει μὲν Βοιῶν οὐ πλέον ἢ σταδίους ἑπτά, ἰόντι δὲ ἐς αὐτά, ἄγαλμα Ἑρμοῦ λίθινον ἕστηκεν ἐν ἀριστερᾷ, καὶ ἐν τοῖς ἐρειπίοις ἱερὸν Ἀσκληπιοῦ καὶ Ὑγιείας ἐστὶν οὐκ ἀφανές.

urbium duas in hunc sinum tempestate delatum Aenean, dum in Italiam fugeret, condidisse ferunt, et alteram de filiae Etiadis nomine appellasse. Tertiae a Sida Danai filia nomen datum. Ex his civitatibus profugi, quum quaererent ubi consisterent, responsum acceperunt, Dianam, quo loco urbem conderent, monstraturam. In terram expositis se lepus ostendit. Quem secuti, tanquam viae ducem, quum ille se ad myrtum recepisset, eo ipso in loco, ubi myrtus illa fuit, oppidum munierunt. Stirpem eandem nunc etiam colunt, et Dianam celebrant Servatricem. In Boeensium foro Apollinis delubrum est; et alia in regione Aesculapii. Serapidis vero et Isidis rudera absunt Boeis haud amplius stadia VII. Ad laevam huc euntibus adstat Mercurii e marmore simulacrum. Et inter rudera facile conspici potest Aesculapii et Hygiae templum.

CAPUT XXIII.

De insula Cytheris, ejus navali Scandia, Veneris Coelestis templo et aliis memorandis — Apolline Epidelio et Delo insula a Menophane Mithridatis duce funditus eversa — Menophanis et Mithridatis morte — Epidauro Limera dicta — Inus aquae portendendi vi, eademque Aetnae crateris — memorandis in urbe Epidauro — promontorio Minoa.

269 Κύθηρα δὲ κεῖται μὲν ἀκαντικρὺ Βοιῶν. ἐς δὲ Πλατανιστοῦντα (ἐλάχιστον γὰρ τῆς ἠπείρου ταύτῃ διέστηκεν ἡ νῆσος) ἐς ταύτην τὴν ἄκραν τὸν Πλατανιστοῦντα ἀπὸ ἄκρας τῆς ἠπείρου, καλουμένης δὲ Ὄνου γνάθου, σταδίων πλοῦς τεσσαράκοντά ἐστιν. ἐν Κυθήροις δὲ ἐπὶ θαλάσσῃ Σκάνδειά ἐστιν ἐπίνειον. Κύθηρα δὲ ἡ πόλις ἀναβάντι ἀπὸ Σκανδείας στάδια ὡς δέκα. τὸ δὲ ἱερὸν τῆς Οὐρανίας ἁγιώτατον, καὶ ἱερῶν ὁπόσα Ἀφροδίτης παρ' Ἕλλησίν ἐστιν ἀρχαιότατον. αὐτὴ δὲ ἡ θεὸς ξόανον ὡπλισμένον. πλέοντι δ' ἐκ Βοιῶν, τῶν ὑπὲρ τὴν ἄκραν τῆς Μαλέας, λίμνη ἐστὶν ὀνομαζόμενον Νύμβαιον, καὶ Ποσειδῶνος ἄγαλμα ὀρθὸν, καὶ σπήλαιον θαλάσσης ἐγγύτατα, ἐν δὲ αὐτῷ γλυκέος ὕδατος πηγή· καὶ ἄνθρωποι περιοι-

Cap. XXIII. Contra Boeas Cythera sita sunt. Ad Platanistuntem (ab ea enim parte ut minimum distat a continenti insula haec) sed ad Platanistuntem promontorium ab eo promontorio, quod in ora Asini maxillam diximus appellari, navigatio interest stadiûm XL. Habent maritima Cytherorum Scandean navale. A Scandea ad ipsa Cytherorum moenia ascenditur stadiûm X via. Est illic Uraniae Veneris fanum, eorum omnium, quae apud Graecos Veneri dicata sunt, maxime priscum et sacrosanctum. Deae signum cum armis est. A Boeis ad ea, quae supra Malean promontorium sunt, navigantibus, stagnum est, quod Nymbaeum nominant. Prope Neptuni signum recto statu, et mari vicina spelunca, in qua dulcis aquae fons. Frequens est locus circumquaque

κοῦσι πολλοί. (2) Περικλεύσαντι δὲ τὴν ἄκραν τῆς Μαλέας καὶ ἑκατὸν στάδια ἀποσχόντι, ἐπὶ θαλάσσῃ χωρίον ἐν ὅροις Βοιατῶν Ἀπόλλωνος μὲν ἱερόν ἐστιν, Ἐπιδήλιον δὲ ὀνομαζόμενον· τὸ γὰρ τοῦ Ἀπόλλωνος ξόανον, ὃ νῦν ἐστιν ἐνταῦθα, ἐν Δήλῳ ποτὲ ἵδρυτο. τῆς γὰρ Δήλου τότε ἐμπορίου τοῖς Ἕλλησιν οὔσης, καὶ ἄδειαν τοῖς ἐργαζομένοις διὰ τὸν θεὸν δοκούσης παρέχειν, Μηνοφάνης Μιθριδάτου στρατηγὸς, εἴτε αὐτὸς ὑπερφρονήσας, εἴτε καὶ ὑπὸ Μιθριδάτου προστεταγμένον (ἀνθρώπῳ γὰρ ἀφορῶντι ἐς κέρδος τὰ θεῖα ὕστερα λημμάτων), οὗτος οὖν ὁ Μηνοφάνης, ἅτε οὔσης ἀτειχίστου τῆς Δήλου, καὶ ὅπλα οὐ κεκτημένων ἀνδρῶν, τριήρεσιν ἐσπλεύσας ἐφόνευσε μὲν τοὺς ἐπιδημοῦντας τῶν ξένων, ἐφόνευσε δὲ αὐτοὺς τοὺς Δηλίους· κατασύρας δὲ πολλὰ μὲν ἐμπόρων χρήματα, πάντα δὲ ἀναθήματα, προσεξανδραποδισάμενος δὲ καὶ γυναῖκας καὶ τέκνα, καὶ αὐτὴν ἐς ἔδαφος κατέβαλε τὴν Δῆλον. ἅτε δὲ πορθουμένης τε καὶ ἁρπαζομένης, τῶν τις βαρβάρων ὑπὸ ὕβρεως τὸ ξόανον τοῦτο ἀπέῤῥιψεν ἐς τὴν θάλασσαν. ὑπολαβὼν δὲ ὁ κλύδων, ἐνταῦθα τῆς

incolentium hominum multitudine. (2) Malean praetervectis ad C fere stadia, vicus est Apollini sacer in ipsis Boeatarum finibus, cui nomen Epidelium. Quae enim eo in loco nunc visitur Apollinis effigies, eadem est, quae olim Deli dedicata fuit. Nam quum esset Delos totius olim Graeciae emporium, eaque sola religione munita contra omnes omnium iniurias incolas tueretur, exortus est Menophanes quidam Mithridatis copiarum dux, qui vel suapte insolentia, vel regis imperio impulsus (homini enim ad pecuniam omnia referenti facile divina quaestu inferiora sunt) in insulam quum murorum, tum armorum praesidio carentem cum classe invasit: ubi et peregrinis, qui illic tunc forte erant, et civibus caesis, negotiatorum pecunia direpta, donariis compilatis, coniugibus Deliorum et liberis sub corona venditis, ipsam etiam urbem solo aequavit. In ea populatione barbarorum quidam effigiem (*de qua diximus*) petulanter *sede sua motam* in mare

270 Βοιατῶν ἀπήνεγκε· καὶ τὸ χωρίον διὰ τοῦτο Ἐπιδήλιον ὀνομάζουσι. (3) Τὸ μέν τοι μήνιμα τὸ ἐκ τοῦ θεοῦ διέφυγεν οὔτε Μηνοφάνης, οὔτε αὐτὸς Μιθριδάτης· ἀλλὰ Μηνοφάνην μὲν παραυτίκα, ὡς ἀνήγετο ἐρημώσας τὴν Δῆλον, λοχήσαντες ναυσὶν οἱ διαπεφευγότες τῶν ἐμπόρων καταλύουσιν, Μιθριδάτην δὲ ὕστερον τούτων ἠνάγκασεν ὁ θεὸς αὐτόχειρα αὑτοῦ καταστῆναι, τῆς τε ἀρχῆς οἱ καθῃρημένης, καὶ ἐλαυνόμενον πανταχόθεν ὑπὸ Ῥωμαίων. εἰσὶ δὲ οἵ φασιν, αὐτὸν παρά του τῶν μισθοφόρων θάνατον βίαιον ἐν μέρει χάριτος εὕρασθαι. τούτοις μὲν τοιαῦτα ἀπήντησεν ἀσεβήσασι. (4) Τῆς δὲ Βοιατῶν ὅμορος Ἐπίδαυρός ἐστιν ἡ Λιμηρά, σταδίους ὡς διακοσίους ἀπέχουσα Ἐπιδηλίου. φασὶ δὲ οὐ Λακεδαιμονίων, τῶν δὲ ἐν τῇ Ἀργολίδι Ἐπιδαυρίων εἶναι, πλέοντες δὲ ἐς Κῶν παρὰ τὸν Ἀσκληπιὸν ἀπὸ τοῦ κοινοῦ προσχεῖν τῆς Λακωνικῆς ἐνταῦθα, καὶ ἐξ ἐνυπνίων γενομένων σφίσι καταμείναντες οἰκῆσαι. λέγουσι δὲ καὶ ὡς οἴκοθεν ἐκ τῆς Ἐπιδαύρου

abiecit. Ea maris aestu in hos Boeatarum fines delata loco nomen dedit Epidelium. (3) Verum dei iram neque Menophanes, neque Mithridates ipse effugit. Mox enim post Deli calamitatem, quum in altum proveheretur Menophanes, qui eius manus effugerant negotiatores, navibus ex insidiis adorti, hominem occiderunt: Mithridatem vero coegit deus ipsum manus sibi consciscere, quum amisso iam regno a Romanis huc illuc pulsus nuspiam posset consistere. Sunt, qui illum dicant ab uno de barbaris mercenariis magni beneficii loco impetrasse, ut se conficeret. Has violati numinis poenas impii homines dederunt. (4) Finitima est Boeatis Epidaurus, Limera cognomento. Abest ab Epidelio stadia circiter CC. Esse vero *eam coloniam* aiunt non Lacedaemoniorum, sed Epidauriorum, qui intra Argivorum fines sunt. Quum enim legati ab Epidauriis publice in Coon insulam ad Aesculapium missi, ad hanc agri Laconici oram appulissent, somniis quibusdam monitos sedem eo in loco statuisse memorant. Quin anguem etiam, quem secum Epidauro abduxerant, a

δράκοντα ἐπαγομένοις αὐτοῖς ἐξέφυγεν ἐκ τῆς νεὼς ὁ δράκων· ἐκφυγὼν δὲ οὐ πόῤῥω κατέδυ θαλάσσης, καὶ σφισιν ὁμοῦ τῶν ὀνειράτων τῇ ὄψει, καὶ ἀπὸ τοῦ σημείου τοῦ κατὰ δράκοντα ἔδοξεν, αὐτόθι καταμείναντας οἰκῆσαι. καὶ ἔνθα ὁ δράκων κατέδυ, βωμοί τε εἰσιν Ἀσκληπιοῦ, καὶ ἐλαῖαι περὶ αὐτοὺς πεφύκασι. (5) Προελθόντι δὲ ἐν δεξιᾷ δύο που σταδίους ἐστὶν Ἰνοῦς καλούμενον ὕδωρ· μέγεθος μὲν κατὰ λίμνην μικρὰν, τῆς γῆς δὲ ἐν βάθει μᾶλλον. ἐς τοῦτο τὸ ὕδωρ ἐν τῇ ἑορτῇ τῆς Ἰνοῦς ἐμβάλλουσιν ἀλφίτων μάζας. ταύτας ἐπὶ μὲν αἰσίῳ τοῦ ἐμβαλόντος καταδεξάμενον ἔχει τὸ ὕδωρ· εἰ δὲ ἀναπέμψαιτο σφᾶς, πονηρὸν κέκριται σημεῖον. τὸ δὲ αὐτὸ καὶ ἐν Αἴτνῃ δηλοῦσιν οἱ κρατῆρες. καὶ γὰρ χρυσοῦ ἐς αὐτοὺς καὶ ἀργύρου ποιήματα, ἔτι δὲ καὶ ἱερεῖα τὰ πάντα ἀφιᾶσι· ταῦτα δὲ ἢν μὲν ὑπολαβὸν ἀπενέγκοι τὸ πῦρ, οἱ δὲ χαίρουσιν ὡς ἐπὶ πεφηνότι ἀγαθῷ, ἀπωσαμένου δὲ τὰ ἐμβληθέντα,
συμφορὰν ἔσεσθαι τούτῳ τῷ ἀνδρὶ νομίζουσι. (6) Κατὰ 271
δὲ τὴν ὁδὸν τὴν ἐκ Βοιῶν ἐς Ἐπίδαυρον τὴν Λιμηρὰν

navi elapsum, non procul a mari se *in cavernam* demersisse. Quare et visis per quietem, et eo prodigio adductos ibi constitisse, et sibi oppidum communisse. Exstant, quo loco se e conspectu anguis eripuit, arae Aesculapio dedicatae inter sponte enatas oleas. (5) Progressi ad dexteram stadia circiter duo aquam videant, quae Inus dicitur. Magnitudine quidem parvam paludem refert, sed in terrae fundum descendit altius. In eam festo Inus die solenne est panificia porricere. Ea si demersa retinuerint aquae, secunda ei, qui porrecerit, promitti autumant: contra vero adversa, quoties illa aqua reiecerit. Eandem habere portendendi vim dicuntur Aetnae montis craterae. Abiiciunt enim in eas homines quum sigilla argentea et aurea, tum vero cuiusvis generis victimas. Ea si absorpserit ignis, laeta sibi nunciari: contra si regesserit, male eventurum ei, *a quo illa missa fuerint*, interpretantur. (6) Prope viam, quae Boeis ad Limeram Epidaurum

ἄγουσαν Ἀρτέμιδος ἱερόν ἐστιν ἐν τῇ Ἐπιδαυρίων Λιμνάτιδος. ἡ πόλις δὲ ἀπέχουσα οὐ πολὺ ἀπὸ θαλάσσης, ἐπὶ μετεώρῳ μὲν ᾤκισται, θέας δὲ αὐτόθι ἄξια, τὸ μὲν Ἀφροδίτης ἐστὶν ἱερὸν, τὸ δὲ Ἀσκληπιοῦ, καὶ ἄγαλμα ὀρθὸν λίθου, καὶ Ἀθηνᾶς ἐν τῇ ἀκροπόλει ναός· πρὸ δὲ τοῦ λιμένος Διὸς ἐπίκλησιν σωτῆρος. (7) Ἄκρα δὲ ἐς τὸ πέλαγος κατὰ τὴν πόλιν ἀνέχει καλουμένη Μινώα. καὶ ὁ μὲν κόλπος οὐδέν τι ἔχει διάφορον, ἢ ὅσαι κατὰ τὴν Λακωνικὴν ἄλλαι θαλάσσης εἰσὶν ἐσβολαί· αἰγιαλὸς δὲ ὁ ταύτῃ παρέχεται ψηφῖδας σχῆμα εὐπρεπεστέρας καὶ χρόας παντοδαπῆς.

CAPUT XXIV.

De Zarace — Cyphantum reliquiis, et Brasiis — Brasiatarum de Semele, Baccho et Ino narratio — de Achillis templo et festo — urbe La, ejusque reliquiis et memorandis, Dianae Asiae templo, et fonte Cagacone — regione Hypsos et fluvio Smeno — regione Araïno, La urbis conditore et Achille Helenae proco.

Ἐπιδαύρου δὲ σταδίους ἑκατὸν ἀπέχει Ζάραξ, ἄλλως μὲν εὐλίμενον χωρίον, τῶν δὲ Ἐλευθερολακώνων μάλιστα

ducit, in Epidauriorum finibus Dianae Limnatidis delubrum est. Oppidum ipsum non procul a mari in eminenti loco surgit. Quae spectentur, digna illic sunt Veneris fanum; et Aesculapii, in quo simulacrum marmoreum stantis habitu; tum in arce Minervae aedes; et ad portum Iovis cognomento Servatoris. (7) Promontorium in pelagus sub ipsa urbe excurrit, cui nomen Minoa. Sinus, *qui hac in parte portum efficit*, nihil ille quidem a ceteris differt maris in Laconiae latus irruptionibus. Litus quidem ipsum calculis abundat figura et colorum varietate speciosis.

Cap. XXIV. Ab Epidauro stadia ferme C Zarax abest. Haec ora portum habet valde appellentibus idoneum. Sed enim ex omnibus Eleutherolaconum civitatibus haec in primis

τοῦτο ἐκτετρύχωται· ἐπεὶ καὶ Κλεώνυμος ὁ Κλεομένους [τοῦ Ἀγησιπόλιδος] μόνον τοῦτο τῶν Λακωνικῶν πολισμάτων ἐποίησεν ἀνάστατον· καί μοι τὰ ἐς τὸν Κλεώνυμον ἑτέρωθί ἐστιν εἰρημένα. ἐν Ζάρακι δὲ ἄλλο μὲν οὐδέν, πρὸς δὲ τοῦ λιμένος τῷ πέρατι Ἀπόλλωνος ναός ἐστι καὶ ἄγαλμα κιθάραν ἔχον. (2) Προελθόντι δὲ ἀπὸ Ζάρακος παρὰ τὴν θάλασσαν ἕξ που στάδια, καὶ ἐπιστρέψαντι αὐτόθεν ἐς μεσόγαιαν, καὶ ἐπαναβάντι σταδίους ὡς δέκα, Κυφάντων καλουμένων ἐρείπιά ἐστιν, ἐν δὲ αὐτοῖς Στήθαιον, ἱερὸν Ἀσκληπιοῦ, λίθου δὲ τὸ ἄγαλμα. ἔστι δὲ καὶ ὕδατος ψυχροῦ κρουνὸς ἐκβάλλων ἐκ πέτρας· Ἀταλάντην θηρεύουσαν ἐνταῦθά φασιν, ὡς ἠνιᾶτο ὑπὸ δίψης, παῖσαι τῇ λόγχῃ τὴν πέτραν, καὶ οὕτω ῥυῆναι τὸ ὕδωρ. (3) Βρασιαὶ δὲ ἐσχάτη μὲν ταύτῃ τῶν Ἐλευθερολακώνων πρὸς θαλάσσῃ ἐστί, Κυφάντων δὲ ἀπέχουσι πλοῦν σταδίων διακοσίων. οἱ δὲ ἄνθρωποι λέγουσιν ἐνταῦθα οὐδέσιν ὁμολογοῦντες Ἑλλήνων, ὡς Σεμέλη τέκοι τὸν παῖδα 272

magnis afflicta est cladibus. Nam et Cleonymus Cleomenis filius, Agesipolidis nepos, hoc unum Laconici nominis oppidum delevit. De Cleonymo, quae res postulavit, alio loco diximus. Ad Zaraca aliud quidem nihil insigne est: in portus duntaxat extremis finibus Apollinis delubrum est, et simulacrum citharam tenens. (2) Hinc secundum mare stadia circiter VI progressis, atque inde ad mediterranea reversis stadia prope X, Cyphantum (sic enim *populi illi* sunt appellati) ruinae se ostendunt: et inter eas Stethaeum, Aesculapii fanum, cum simulacro marmoreo. Est ibidem saliens frigidissimae aquae e saxo prorumpentis. Atalantam a venatione siti laborantem, quum saxum illud cuspide percussisset, aquam elicuisse ferunt. (3) Brasiae extremum hac in parte Eleutherolaconum ad mare oppidum est: distat a Cyphantibus CC stadium navigatione. Incolae ea sermonibus vulgarunt, quae neutiquam alii Graecorum populi confitentur: Semelen quidem Iovi Liberum Patrem peperisse;

ἐκ Διὸς, καὶ ὑπὸ τοῦ Κάδμου φωραθεῖσα ἐς λάρνακα αὐτὴ καὶ Διόνυσος ἐμβληθείη· καὶ τὴν λάρνακα ὑπὸ τοῦ κλύδωνος ἐκπεσεῖν φασιν ἐς τὴν σφετέραν· καὶ Σεμέλην μὲν (οὐ γὰρ αὐτὴν περιοῦσαν ἔτι εὑρεῖν) ἐπιφανῶς θάψαι, Διόνυσον δὲ ἀναθρέψαι λέγουσιν. ἐπὶ τούτῳ δὲ αὐτοῖς καὶ τὴν πόλιν, Ὀρειάτας ἐς ἐκεῖνο ὀνομαζομένας, μετονομασθῆναι Βρασιὰς ἐπὶ τῇ ἐκβολῇ τῇ ἐς τὴν γῆν τῆς λάρνακος. ὡσαύτως δὲ καὶ ἐφ' ἡμῶν τὰ ὑπὸ τοῦ κλύδωνος ἀπωθούμενα ἐς τὴν γῆν ἐκβεβράσθαι καλοῦσιν οἱ πολλοί. Βρασιᾶται δὲ καὶ τάδε ἐπιλέγουσιν· Ἰνώ σφισιν ἐς τὴν χώραν ἀφικέσθαι πλανωμένην, ἐλθοῦσαν δὲ ἐθελῆσαι τοῦ Διονύσου γενέσθαι τροφόν. καὶ ἀποφαίνουσι μὲν τὸ ἄντρον, ἔνθα τὸν Διόνυσον ἔθρεψεν Ἰνώ, καλοῦσι δὲ καὶ τὸ πεδίον Διονύσου κῆπον. (4) Ἱερὰ δὲ αὐτόθι, τὸ μέν ἐστιν Ἀσκληπιοῦ, τὸ δὲ Ἀχιλλέως, καὶ ἑορτὴν κατὰ ἔτος ἄγουσιν Ἀχιλλεῖ. ἄκρα δέ ἐστιν ἐν ταῖς Βρασιαῖς μικρὰ, προέχουσα ἠρέμα ἐς τὴν θάλασσαν, καὶ ἐπ' αὐτῇ χαλκοῖ ποδιαίων ἑστήκασιν οὐ μείζονες πίλους ἐπὶ ταῖς κεφαλαῖς ἔχοντες. οὐκ οἶδα, εἰ Διοσκούρους σφᾶς, ἢ

a Cadmo vero depresensam, cum puero recens nato in arcam coniectam: eam arcam aestu iactatam, in fines suos eiectam: ibi Semelen, quae iam mortem obierat, a se magnifice sepultam: superstitem puerum educatum. Eam fuisse causam, ut urbs sua, quae ad illud usque tempus Oreatae appellata fuerat, iam mutato vocabulo Brasiae dicerentur, *sumto nomine* ab arcae in eam oram eiectione: quando aetate etiam nostra, quae maris aestu ad terram extruduntur, *ἐκβεβράσθαι* (*id est, maris aestu eiectari*) a multis dicuntur. Addunt et alia huiusmodi Brasiatae: Ino profugam in agrum suum venisse; ibi Liberum Patrem alendum suscepisse. Antrum monstrant, ubi illa infantem enutrierit; et campum appellant Bacchi hortum. (4) Templa illic sunt, Aesculapii unum, Achillis alterum. Festos etiam dies Achilli quotannis agitant. Est Brasiis parvum et molliter in mare excurrens promontorium. In eo sigilla pileata videas ex aere, nihilo pedalibus maiora.

Κορύβαντας νομίζουσι· τρεῖς δ' οὖν εἰσὶ, τέταρτον δὲ Ἀθηνᾶς ἄγαλμα. (5) Τὰ δὲ ἐν δεξιᾷ Γυθίου Λᾶς ἐστι, θαλάσσης μὲν δέκα στάδια, Γυθίου δὲ τεσσαράκοντα ἀπέχουσα. ᾤκισται δὲ νῦν μὲν Ἰλίου καλουμένου, καὶ Ἀσίας, καὶ Κνακαδίου, τῶν ὀρῶν τούτων τὸ μεταξὺ ἐπέχουσα, πρότερον δὲ τῆς Ἀσίας τοῦ ὄρους ἔκειτο ἐπὶ τῇ κορυφῇ· καὶ νῦν ἔτι τῆς πόλεώς ἐστι τῆς ἀρχαίας ἐρείπια, καὶ πρὸ τῶν τειχῶν ἄγαλμα Ἡρακλέους, καὶ ἀπὸ τῶν Μακεδόνων τρόπαιον, οἳ μοῖρα τῆς Φιλίππου στρατιᾶς ἦσαν, ἡνίκα ἐς τὴν Λακωνικὴν ἐσέβαλεν, ἀποτραπόμενοι δὲ ἀπὸ τῶν ἄλλων τὰ παραθαλάσσια ἐλεηλάτουν τῆς χώρας. ἔστι δὲ ἐν τοῖς ἐρειπίοις ναὸς Ἀθηνᾶς ἐπίκλησιν Ἀσίας· ποιῆσαι δὲ Πολυδεύκην καὶ Κάστορά φασιν ἀνασωθέντας ἐκ Κόλχων· εἶναι γὰρ καὶ Κόλχοις Ἀθηνᾶς Ἀσίας ἱερόν. μετασχόντας μὲν οὖν οἶδα Ἰάσονι τοῦ στόλου τοὺς Τυνδάρεω παῖδας· ὅτι δὲ Ἀθηνᾶν Ἀσίαν τιμῶσιν οἱ Κόλχοι, παρὰ Λακεδαιμονίων ἀκούσας γράφω. Τῆς δὲ ἐφ' ἡμῶν οἰκου- 273

Non facile dixerim, Castorumne, an Corybantum ea nominibus sanxerint. Tria certe sunt *ea figura: quibus* quartum *accedit* Minervae simulacrum. (5) Ad Gythii dexteram Las est, citra mare stadia X, procul a Gythio XL. Habitatur nunc oppidum in medio montium trium intervallo, Ilii, (sic enim *ex ipsis unum* appellant) Amae et Cnacadii. Priscis quidem temporibus in Asiae montis vertice situm fuit: veterisque urbis hac ipsa etiamnum aetate ruinae monstrantur, et ante muros signum Herculis, et de Macedonibus erectum tropaeum. Pars fuit ea Philippi copiarum, quum in Laconiae ille fines invasit. Palantes hi a cetero exercitu digressi, oram maritimam populationibus infestam reddiderant. Inter eas ipsas ruinas templum exstat Minervae cognomento Asiae. Pollucem et Castorem erexisse tradunt, quo tempore e Colchica expeditione incolumes reverterunt. Fuisse vero et Colchis Asiae Minervae fanum. Profectos quidem cum Iasone Tyndarei filios satis habeo cognitum: quod vero Minervam Asiam Colchi colant, id scilicet a Lacedaemoniis acceptum

μένης πόλεως κρήνη τέ ἐστι πλησίον διὰ τὴν χρόαν τοῦ ὕδατος καλουμένη Γαλακώ, καὶ πρὸς τῇ κρήνῃ γυμνάσιον· Ἑρμοῦ δὲ ἕστηκεν ἄγαλμα ἀρχαῖον. τῶν δὲ ὀρῶν ἐπὶ μὲν τοῦ Ἰλίου Διονύσου τέ ἐστι καὶ ἐπ' ἄκρας τῆς κορυφῆς Ἀσκληπιοῦ ναός. πρὸς δὲ τῷ Κνακαδίῳ Κάρνειος καλούμενος Ἀπόλλων. (6) Ἀπὸ δὲ τοῦ Καρνείου σταδίους προελθόντι ὡς τριάκοντά ἐστιν ἐν χωρίῳ Ὕψοις ἐν ὅροις ἤδη Σπαρτιατῶν, ἱερὸν Ἀσκληπιοῦ καὶ Ἀρτέμιδος ἐπίκλησιν Δαφναίας. πρὸς θαλάσσῃ δὲ ἐπὶ ἄκρας ναός ἐστι Δικτύννης Ἀρτέμιδος, καὶ οἱ κατὰ ἔτος ἕκαστον ἑορτὴν ἄγουσι. ταύτης δὲ ἐν ἀριστερᾷ τῆς ἄκρας ποταμὸς ἐκδίδωσιν ἐς θάλασσαν Σμῆνος, ὕδωρ πιεῖν ἡδὺ εἴπερ ἄλλος τις παρεχόμενος ποταμός· ἔχει δὲ ἐν τῷ ὄρει τῷ Ταϋγέτῳ τὰς πηγάς, ἀπέχει δὲ τῆς πόλεως σταδίους οὐ πλέον πέντε. (7) Ἐν δὲ Ἀραίνῳ καλουμένῳ χωρίῳ τάφος Λᾶ, καὶ ἀνδριὰς ἐπὶ τῷ μνήματι ἔπεστι. τοῦτον τὸν Λᾶν οἰκιστὴν εἶναι λέγουσιν οἱ ταύτῃ, καὶ ἀποθανεῖν φασιν ὑπὸ Ἀχιλλέως. Ἀχιλλέα δὲ κατᾶραί σφισιν ἐς τὴν χώραν Ἑλένην

scribo. Prope urbem eam, quae nunc incolitur, fons est, quem ab aquae colore Cagaconem nominant. Proximum illi fonti gymnasium; in quo priscum Mercurii signum. In eo monte, quod Ilium diximus appellari, delubrum est Liberi Patris; et in summo iugo Aesculapii. In Cnacadio Carneus Apollo. (6) A Carneo stadia plus minus triginta abest vicus intra ipsos iam fines Spartanorum, Hypsos nomine: ubi est Aesculapii aedes, et Dianae cognomento Daphnaeae. Ad mare in promontorio Dianae est aedes Dictynnae, cui festos quotannis dies agitant. Ad sinistram promontorii exit in mare amnis Smenos, dulcem potantibus aquam, si quisquam alius, fundens. Habet fontes suos in Taygeto monte. Ab urbe abest haud plus quinque stadia. (7) In vico, cui Araino nomen, Lae sepulcrum, et super monumento statua. Ab eo La oppidum conditum tradunt incolae; interemptum vero ab Achille; quem huc venisse credunt, quum a

παρὰ Τυνδάρεω γυναῖκα αἰτοῦντα. λέγοντι δὲ ἐπ' ἀλη-
θείᾳ, Πάτροκλός ἐστιν ὁ τὸν Λᾶν ἀποκτείνας· οὗτος
γὰρ καὶ ὁ μνηστευσάμενος Ἑλένην. καὶ ὅτι μὲν τῶν
Ἑλένης μνηστήρων Ἀχιλλεὺς οὐκ ἔστιν ἐν Καταλόγῳ γυ-
ναικῶν, μηδὲν τοῦτο ἔστω τεκμήριον, οὐκ αἰτῆσαι Ἑλέ-
νην αὐτόν· Ὅμηρος δὲ ἔγραψε μὲν τῆς ποιήσεως ἀρχό-
μενος, ὡς Ἀχιλλεὺς χαριζόμενος τοῖς Ἀτρέως παισὶ, καὶ
οὐκ ἐνεχόμενος τοῖς ὅρκοις τοῖς Τυνδάρεω, παραγένοιτο
ἐς Τροίαν· ἐποίησε δὲ ἐν ἄθλοις λέγοντα Ἀντίλοχον, ὡς
Ὀδυσσεὺς πρεσβύτερός ἐστιν αὐτοῦ γενεᾷ· τὸν δὲ Ὀδυσ-
σέα πρὸς Ἀλκίνουν περὶ τῶν ἐν ᾅδου καὶ ἄλλα διηγούμε- 274
νον, καὶ ὅτι Θησέα ἰδεῖν ἐθελῆσαι καὶ Πειρίθουν προτέ-
ρους ἄνδρας, ἢ καθ' ἡλικίαν τὴν αὐτοῦ. Θησέα δὲ ἴσμεν
ἁρπάσαντα Ἑλένην· οὕτως οὐδὲ ἐγχωροῦν ἐστιν ἀρχὴν
Ἑλένης μνηστῆρα Ἀχιλλέα γενέσθαι.

Tyndareo Helenam sibi deposceret. At enim verius quis dixerit, Lan a Patroclo interfectum, quum unus hic fuerit de Helenae procis. Nam Achillem Helenam nunquam petisse, ut leve habeatur argumentum, quod in eo carmine, quo illustres foeminae enumerantur, nulla fit Achillis mentio: Homerus certe in ipso ferme operis sui initio Achillem scripsit, pro suo in Atrei filios studio, non Tyndarei sacramento ullo adactum, ad Troiam venisse. Iam vero idem poëta, quo loco ludos exponit, dicentem facit Antilochum, natu esse se grandiorem Ulyssem; ac ipsum Ulyssem, dum, quae apud inferos viderat, narraret Alcinoo, inter cetera videre se voluisse Pirithoum et Theseum, viros aetate sua superiores. Et Helenam quidem a Theseo raptam scimus. Quo fit, ut quadrare neutiquam possit, Achillem unum de Helenae procis fuisse.

CAPUT XXV.

De fluvio Scyra — Pyrrhicho oppido, Sileno, Dianae Astratia — Teuthrone oppido, Diana Issoria — promontorio Taenaro, portu Achilleo et Psamatho, atque inferorum cane ab Hercule protracto — Arionis delphino insidentis signo et fonte olim miro — Caenopoli — Messa oppido et portu, atque Oetylo urbe.

Προελθόντι δὲ ἀπὸ τοῦ μνήματος, ἐκδίδωσιν ἐς θάλασσαν ποταμὸς, ὄνομα δέ οἱ Σκύρας, ὅτι κατὰ τοῦτον, ἀνώνυμον τέως ὄντα, Πύῤῥος ὁ Ἀχιλλέως ἔσχε ταῖς ναυσὶν, ἡνίκα ἐπὶ τὸν Ἑρμιόνης γάμον ἔπλευσεν ἐκ Σκύρου. διαβάντων δὲ τὸν ποταμὸν, ἔστιν ἱερὸν ἀρχαῖον ἀπωτέρω Διὸς βωμοῦ. (2) Τοῦ ποταμοῦ δὲ σταδίους τεσσαράκοντα ἀπέχει Πύῤῥιχος ἐν μεσογαίᾳ. τὸ δὲ ὄνομα τῇ πόλει γενέσθαι φασὶν ἀπὸ Πύῤῥου τοῦ Ἀχιλλέως· οἱ δὲ, εἶναι θεὸν Πύῤῥιχον τῶν καλουμένων Κουρήτων· εἰσὶ δὲ οἳ Σιληνὸν ἐκ Μαλέας ἐλθόντα ἐνταῦθα λέγουσιν οἰκῆσαι. τραφῆναι μὲν δὴ τὸν Σιληνὸν ἐν τῇ Μαλέᾳ, δηλοῖ καὶ τάδε ἐξ ᾄσματος Πινδάρου·

ὁ ζαμενὴς δὲ, ὁ χοροιτύπος, ὃν Μαλεάγονος
ἔθρεψε Ναΐδος ἀκοίτας Σιληνός.

Cap. XXV. Progressi longius a monumento, fluvium videant in mare influentem, cui Scyras nomen. Sine nomine ante fuerat: hoc vero nominis tum accepit, quum illum classe intravit Pyrrhus Achillis filius ad Hermiones nuptias e Scyro proficiscens. Trans amnem eum vetus delubrum est seorsum ab ara Iovis. (2) Ab isto fluvio XL stadiis abest oppidum Pyrrhichus in mediterranea continente. Ab eodem Pyrrho Achillis filio nuncupatum, non defuerunt, qui dicerent: alii vero a Pyrrhicho, uno de Curetum deorum numero. Sunt etiam, qui Silenum e Malea profectum hic habitasse dicant. In Malea quidem educatum Silenum declarant hi versus e Pindari cantico:

Ille strenuus choreis,
Quem Maleae civis et vir
Naidis aluit Silenus.

ὡς δὲ καὶ Πύῤῥιχος ὄνομα ἦν αὐτῷ, Πινδάρῳ μὲν οὐκ ἔστιν εἰρημένον, λέγουσι δὲ οἱ περὶ τὴν Μάλεαν οἰκοῦντες. ἔστι δὲ ἐν τῇ Πυῤῥίχῳ φρέαρ ἐν τῇ ἀγορᾷ· δοῦναι δέ σφισι τὸν Σιληνὸν νομίζουσι· σπανίζοιέν τ' ἂν ὕδατος, εἰ τὸ φρέαρ τοῦτο ἐπιλείποι. θεῶν δὲ ἐν τῇ γῇ σφισιν ἱερά ἐστιν, Ἀρτέμιδός τε ἐπίκλησιν Ἀστρατείας, ὅτι τῆς ἐς τὸ πρόσω στρατείας ἐνταῦθα ἐπαύσαντο Ἀμαζόνες, καὶ Ἀπόλλων Ἀμαζόνιος· ξόανα μὲν ἀμφότερα, ἀναθεῖναι δὲ λέγουσιν αὐτὰ τὰς ἀπὸ Θερμώδοντος γυναῖκας. (3) Ἀπὸ δὲ Πυῤῥίχου καταβάντι ἐς θάλασσαν, ἔστι Τευθρώνη. τὸν δὲ οἰκιστὴν οἱ ταύτῃ Τεύθραντα Ἀθηναῖον ὄντα ἀποφαίνουσι. τιμῶσι δὲ θεῶν μάλιστα Ἰσσωρίαν Ἄρτεμιν... καὶ πηγή σφίσιν ἐστὶ Ναΐα. (4) Τευθρώνης δὲ ἀπέχει πεντή- 275
κοντα καὶ ἑκατὸν σταδίους ἐς θάλασσαν ἀνέχουσα ἄκρα Ταίναρον, καὶ λιμένες ὅ τε Ἀχίλλειός ἐστι καὶ Ψαμαθοῦς. ἐπὶ δὲ τῇ ἄκρᾳ ναὸς εἰκασμένος σπηλαίῳ, καὶ πρὸ αὐτοῦ Ποσειδῶνος ἄγαλμα. ἐποίησαν δὲ Ἑλλήνων τινὲς, ὡς

Quod vero Silenus etiam Pyrrhichi sit nomine appellatus, nuspiam dixit Pindarus; sed eius rei Maleae incolae auctores fuere. In ipso Pyrrhichi foro puteus est. Monstratum sibi a Sileno aiunt. Quod si puteus is exaresceret, aquae penuria valde laborarent. Habent Pyrrhichii intra fines suos templum Dianae Astrateae. *Causa nominis*, quod Amazonum exercitum hoc aiunt in loco progrediendi finem fecisse. Et Apollinis *eadem de causa* Amazonii. Utriusque dei lignea signa sunt. Dedicasse dicuntur foeminae, quae a Thermodonte venerunt. (3) A Pyrrhicho ad mare descendentes Teuthrone *oppidum* excipit. Conditorem produnt incolae Teuthrantem Atheniensem. Colunt hi prae ceteris dis *Issoriam* Dianam. Fontem habent Naian. (4) A Teuthrone stadia procul CL excurrit in mare Taenarum promontorium, et *infra* portus Achilleus, et Psamathus. In ipso promontorio templum est speluncae persimile: in cuius primo aditu Neptuni signum. Hac Graecorum nonnulli versibus prodiderunt

Ἡρακλῆς ἀναγάγοι ταύτῃ τοῦ ᾅδου τὸν κύνα, οὔτε ὑπὸ γῆν ὁδοῦ διὰ τοῦ σπηλαίου φερούσης, οὔτε ἕτοιμον ὂν πεισθῆναι, θεῶν ὑπόγαιον εἶναί τινα οἴκησιν, ἐς ἣν ἀθροίζεσθαι τὰς ψυχάς. ἀλλὰ Ἑκαταῖος μὲν ὁ Μιλήσιος λόγον εὗρεν εἰκότα, ὄφιν φήσας ἐπὶ Ταινάρῳ τραφῆναι δεινὸν, κληθῆναι δὲ ᾅδου κύνα, ὅτι ἔδει τὸν δηχθέντα τεθνάναι παραυτίκα ὑπὸ τοῦ ἰοῦ. καὶ τοῦτον ἔφη τὸν ὄφιν ὑπὸ Ἡρακλέους ἀχθῆναι παρ' Εὐρυσθέα. Ὅμηρος δὲ (πρῶτος γὰρ ἐκάλεσεν ᾅδου κύνα, ὅντινα Ἡρακλῆς ἦγεν) οὔτε ὄνομα ἔθετο οὐδὲν, οὔτε συνέπλασεν ἐς τὸ εἶδος, ὥσπερ ἐπὶ τῇ Χιμαίρᾳ. οἱ δὲ ὕστερον Κέρβερον ὄνομα ἐποίησαν, καὶ κυνὶ τὰ ἄλλα εἰκάζοντες κεφαλὰς τρεῖς φασιν ἔχειν αὐτόν· οὐδέν τι μᾶλλον Ὁμήρου κύνα τῷ ἀνθρώπῳ σύντροφον εἰρηκότος, ἢ εἰ δράκοντα ὄντα ἐκάλεσεν ᾅδου κύνα. (5) Ἀναθήματα δὲ ἄλλα τέ ἐστιν ἐπὶ Ταινάρῳ καὶ Ἀρίων ὁ κιθαρῳδὸς χαλκοῦς ἐπὶ δελφῖνος.

ab Hercule Plutonis canem extractum, quum neque meatus omnino ullus per eam specum subter terram subeat, neque veri omnino cuiquam simile videri possit, deorum ulla esse subterranea regna, quo animi conveniant, *e corporibus quum excesserint.* Hecataeus quidem Milesius rem non absurdam commentus est; in ea caverna immanem ac tetrum serpentem lustrum habuisse, qui sit idcirco inferorum canis dictus, quod, quem morsu impetisset, subita eum veneni vi mori statim necesse esset. Eum serpentem ab Hercule ad Eurystheum pertractum. Homerus vero (is enim primus Ditis canem, quem Hercules extraxisset, appellavit) neque nomen ei proprium imposuit, neque de eius figura quicquam est fabulatus, uti de Chimaera. Posteriores et Cerberum appellarunt, et quum cetera cani fecissent similem, tria dixerunt capita habere, quum tamen Homerus, ut homini familiare animal canem dixit, sic, qui draco fuisset, inferum canem appellasse videri possit. (5) In Taenaro et alia sunt sacra monumenta, et Arion citharoedus delphino insidens. De

τὰ μὲν οὖν ἐς αὐτὸν Ἀρίονα καὶ τὰ ἐπὶ τῷ δελφῖνι Ἡρόδο-
τος εἶπεν ἀκοῇ ἐν τῇ Λυδίων συγγραφῇ. τὸν δ' ἐν Πορο-
σελήνῃ δελφῖνα τῷ παιδὶ σῶστρα ἀποδιδόντα, ὅτι συγκο-
πέντα ὑπὸ ἁλιέων αὐτὸν ἰάσατο, τοῦτον τὸν δελφῖνα εἶ-
δον, καὶ καλοῦντι τῷ παιδὶ ὑπακούοντα, καὶ φέροντα,
ὁπότε ἐποχεῖσθαί οἱ βούλοιτο. ἔστι δὲ ἐπὶ Ταινάρῳ καὶ
πηγή, νῦν μὲν οὐδὲν, ὥστε καὶ θαῦμα εἶναι, παρεχομένη,
πρότερον δὲ τοῖς ἐνιδοῦσιν ἐς τὸ ὕδωρ τοὺς λιμένας,
φασὶ, καὶ τὰς ναῦς θεάσασθαι παρεῖχε. τοῦτο ἔπαυσε 276
γυνὴ τὸ ὕδωρ καὶ μὴ τοῦ λοιποῦ τοιαῦτα ἐπιδείκνυσθαι,
μεμιασμένην ἐναποπλύνασα ἐσθῆτα. (6) Ταινάρου δὲ τῆς
ἄκρας πλοῦν ὅσον τεσσαράκοντα σταδίων ἀφέστηκε Και-
νήπολις· ὄνομα δὲ ἦν πάλαι καὶ ταύτῃ Ταίναρον. ἐν
αὐτῇ δὲ μέγαρον Δήμητρος, καὶ ἐπὶ θαλάσσῃ ναός ἐστιν
Ἀφροδίτης, καὶ ἄγαλμα ὀρθὸν λίθου. ἐντεῦθεν ἀπο-
σχόντι τριάκοντα σταδίους, Θυρίδες ἄκρα [Ταινάρου,]
καὶ πόλεως ἐρείπια Ἱππόλας ἐστὶν, ἐν δὲ αὐτοῖς Ἀθηνᾶς

Arione quidem et delphino quae audierat, retulit Herodotus, ubi res gestas Lydorum exponit. Ego sane in Poroselene delphinum vidi, qui puero, a quo sanatus fuerat, quum a piscatoribus vulnus accepisset, quasi mercedem curationis penderet, dicto se audientem praebebat, et eundem, quocunque ille iussisset, dorso transvehebat. Est in eodem Taenaro fons, qui nihil iam, quod cum admiratione intueamur, habet: olim introspicientibus portus et naves aiunt spectandas praebuisse. Aquae miraculum illud foemina quaedam sustulisse dicitur, quum in ea pollutam vestem abluisset. (6) Ab ipso promontorio mari stadia circiter XL praetervectos oppidum excipit Caenepolis, Taenarum et ipsum ante appellatum. Est in eo Cereris fanum, et ad mare Veneris aedes, et *eiusdem deae* stántis habitu signum e marmore. Illinc digressis stadia procul XXX, Taenari vertex, Thyrides (*id est Fenestrae*) dicuntur; et Hippolae urbis ruinae monstrantur. Inter eas Minervae Hippolaïtidis sacellum exstat.

ἱερὸν Ἱππολαΐτιδος. (7) Ὀλίγον δὲ ἀπωτέρω Μέσσα πόλις καὶ λιμήν. ἀπὸ τούτου στάδια τοῦ λιμένος πεντήκοντά ἐστι καὶ ἑκατὸν ἐπὶ Οἴτυλον. ὁ δὲ ἥρως, ἀφ' οὗ τῇ πόλει τὸ ὄνομα, ἐγένετο Ἀργεῖος τὸ ἀνέκαθεν, Ἀμφιάνακτος υἱὸς ὢν τοῦ Ἀντιμάχου. θέας δὲ ἄξια ἐν Οἰτύλῳ Σαράπιδός ἐστιν ἱερὸν, καὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ Καρνείου ξόανον Ἀπόλλωνος.

CAPUT XXVI.

De Inus fano et oraculo in via ad Thalamas, signis Paphiae et Solis — Pephno ad mare, et insula hujus nominis, solo natali Dioscurorum — Leuctris et memorandis ibi — signo Jovis Ithomatae — Cardamyle et Nereïdum templo — Enope oppido, postea Gerenia dicto, Nestoris sede, ejusque memorandis — Machaone ejusque cultu ac Podalirio — monte Calathio et Alagonia urbe.

Ἐς Θαλάμας δὲ ἐξ Οἰτύλου μῆκος τῆς ὁδοῦ στάδιοι περὶ τοὺς ὀγδοήκοντά εἰσι. κατὰ δὲ τὴν ὁδὸν ἱερόν ἐστιν Ἰνοῦς καὶ μαντεῖον. μαντεύονται μὲν οὖν καθεύδοντες, ὁπόσα δ' ἂν πυθέσθαι δεηθῶσιν, ὀνείρατα δείκνυσί σφισιν ἡ θεός. χαλκᾶ δὲ ἕστηκεν ἀγάλματα ἐν ὑπαίθρῳ τοῦ ἱεροῦ,

(7) Non magno abest intervallo civitas Messa et portus. Ab hoc portu ad Oetylum stadia intersunt CL. Heros, a quo civitas nomen habet, ortu Argivus fuit, Amphianacte Antimachi filio genitus. Sunt in Oetylo quae spectentur digna, Serapidis templum, et in ipso foro Carnei Apollinis simulacrum.

Cap. XXVI. Ab Oetylo ad Thalamas via in longitudinem stadia prope LXXX patet. In via Inus fanum et oraculum visitur. In eo futura dormientes provident. Consulentibus enim per somniorum visa, quae opus est, dea denunciat. Erecta sunt ex aere signa in ea fani parte, quae

τῆς τε Παφίης καὶ Ἡλίου τὸ ἕτερον. αὐτὸ δὲ τὸ ἐν τῷ ναῷ, σαφῶς μὲν οὐκ ἦν ἰδεῖν ὑπὸ στεφανωμάτων, χαλκοῦν δὲ καὶ τοῦτο εἶναι λέγουσι. ῥεῖ δὲ καὶ ὕδωρ ἐκ πηγῆς ἱερᾶς πιεῖν ἡδὺ, Σελήνης δὲ ἐπίκλησιν. καὶ οὐ Θαλαμάταις ἐπιχώριος δαίμων ἐστὶν ἡ Παφίη. (2) Θαλαμῶν δὲ ἀπέχει σταδίους εἴκοσιν ὀνομαζομένη Πέφνος ἐπὶ θαλάσσῃ. πρόκειται δὲ νησὶς πέτρας τῶν μεγάλων οὐ μείζων, Πέφνος καὶ ταύτῃ τὸ ὄνομα. τεχθῆναι δὲ ἐνταῦθα τοὺς Διοσκούρους φασὶν οἱ Θαλαμᾶται· τοῦτο μὲν δὴ καὶ Ἀλκμᾶνα ἐν ᾄσματι οἶδα εἰπόντα· τραφῆναι δὲ οὐκέτι ἐν τῇ Πέφνῳ φασὶν αὐτοὺς, ἀλλὰ Ἑρμῆν τὸν ἐς Πελλάναν κομίσαντα εἶναι. ἐν ταύτῃ τῇ νησῖδι ἀγάλματα Διοσκούρων χαλκᾶ, μέγεθος ποδιαῖα, ἐν ὑπαίθρῳ τῆς νησῖδος ἐστίν. ταῦτα ἡ θάλασσα ἀποκινεῖν οὐκ ἐθέλει κατακλύζουσα ὥρᾳ χειμῶνος τὴν πέτραν. τοῦτό τε δὴ θαῦμά ἐστι· καὶ οἱ μύρμηκες αὐτοὶ λευκότεροι ἢ ὡς μυρμήκων τὸ χρῶμα φαίνουσι. τὴν δὲ χώραν οἱ Μεσσήνιοι ταύτην 277

sub divo est, Paphiae unum, Solis alterum. Quod in delubro ipso est, non satis se illud aperte ostendit, coronamentis omni ex parte velatum: ex aere et ipsum esse dicunt. Fluit e sacro fonte suavis haustu aqua: Lunae nuncupant. Thalamatis Paphia non est utique patrium numen. (2) Distat a Thalamis stadia XX Pephnos maritima civitas. Parva adiacet insula, nihilo omnino ingenti saxo maior. Ei quoque Pephnos nomen est. In ea Castores primum in lucem editos Thalamatae memorant: quod ipsum in cantico quodam suo dixisse Alcmanem, me certe non fugit. Enutritos quidem Pephni negant, sed a Mercurio Pellanam deportatos. In ea tam pusilla insula sub divo aenea sunt ipsorum Gemellorum sigilla, nihilo pedalibus maiora. Ea, etsi hybernis undis vehementer saxum verberatur, loco tamen nihil moventur: quod miraculo quidem est: et illud fere haud multo minori, quod formicae conspiciuntur vulgaribus albicante colore dissimiles. Eam insulam suorum fuisse olim finium,

αὐτῶν φασιν εἶναι τὸ ἀρχαῖον· ὥς τε καὶ τοὺς Διοσκοι ρους μᾶλλόν τι αὐτοῖς, καὶ οὐ Λακεδαιμονίοις, προσι κειν νομίζουσι. (3) Πέφνου δὲ στάδια εἴκοσιν ἀπέχ Λεῦκτρα. ἐφ' ὅτῳ μὲν δή ἐστιν ὄνομα τῇ πόλει Λεῦ τρον, οὐκ οἶδα· εἰ δ' ἄρα ἀπὸ Λευκίππου τοῦ Περιήρου ὡς οἱ Μεσσήνιοί φασι, τούτου μοι δοκοῦσιν εἵνεκα ταύτῃ θεῶν μάλιστα Ἀσκληπιὸν τιμᾶν, ἅτε Ἀρσινόη παῖδα εἶναι τῆς Λευκίππου νομίζοντες. λίθου δέ ἐστι Ἀσκληπιοῦ τε ἄγαλμα, καὶ Ἰνοῦς ἑτέρωθι. πεποίηται δ καὶ Κασσάνδρας τῆς Πριάμου ναὸς καὶ ἄγαλμα, Ἀλεξάν δρας ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων καλουμένης· καὶ Ἀπόλλωνο Καρνείου ξόανά ἐστι κατὰ ταὐτὰ, καθὰ δὴ καὶ Λακεδαι μονίων νομίζουσιν οἱ Σπάρτην ἔχοντες. ἐπὶ δὲ τῆς ἀκρο πόλεώς ἐστιν ἱερὸν καὶ ἄγαλμα Ἀθηνᾶς. καὶ Ἔρωτός ἐστι ἐν Λεύκτροις ναὸς καὶ ἄλσος· ὕδωρ δὲ ὥρᾳ χειμῶνο διαῤῥεῖ τὸ ἄλσος· τὰ δὲ φύλλα τῷ ἦρι ἀπὸ τῶν δένδρω πίπτοντα οὐκ ἂν ὑπὸ τοῦ ὕδατος οὐδὲ πλεονάσαντος πα ρενεχθείη. (4) Ὃ δὲ οἶδα ἐν τῇ πρὸς θαλάσσῃ χώρᾳ τῇ

contendunt Messenii: eapropter Gemellos ipsos maiore s quam Lacedaemonios propinquitate attingere. (3) A Pephn stadia XX absunt Leuctra. Quae civitati nominis origo, no habeo dicere. Quod si a Leucippo (uti Messeniis placet Perieris filio nuncupata est, hoc illud esse arbitror, quod pra dis ceteris Aesculapium colunt, quum Arsinoe Leucipp filia natum putent. Marmorea sunt quum Aesculapii ipsiu tum Inus diversa in parte signa. Aedes ibi erecta est Cassan drae Priami filiae, cuius simulacrum ab incolis Alexandra nomine colitur. Sunt et Apollinis Carnei sigilla. Hu enim deo honorem ritu eodem habent, quo e Lacedaemoni Spartiatae. Leuctris in arce Minervae templum et simula crum est. Cupidinis in ipso oppido aedes et lucus, q perenni aqua hyeme irrigatur. Folia vere ex arboribus qu decidunt, ne exuberante quidem aqua alio deferuntur. (4 Quod vero in maritima Leuctrici agri parte novi accidis

Λευκτρικῆς ἐπ' ἐμοῦ συμβὰν, γράφω. ἄνεμος πῦρ ἐς ὕλην ἐνεγκὼν τὰ πολλὰ ἠφάνισε τῶν δένδρων· ὡς δὲ ἀνεφάνη τὸ χωρίον ψιλὸν, ἄγαλμα ἐνταῦθα ἱδρυμένον εὑρέθη Διὸς Ἰθωμάτα. τοῦτο οἱ Μεσσήνιοί φασι μαρτύριον εἶναί σφισι, τὰ Λεῦκτρα τὸ ἀρχαῖον τῆς Μεσσηνίας εἶναι. δύναιτο δ' ἂν καὶ Λακεδαιμονίων τὰ Λεῦκτρα ἐξ ἀρχῆς οἰκούντων ὁ Ἰθωμάτας Ζεὺς παρ' αὐτοῖς ἔχειν τιμάς. (5) Καρδαμύλη δὲ, ἧς καὶ Ὅμηρος μνήμην ἐποιήσατο ἐν Ἀγαμέμνονος ὑποσχέσεσι δώρων, Λακεδαιμονίων ἐστὶν ὑπήκοος τῶν ἐν Σπάρτῃ, βασιλέως Αὐγούστου τῆς Μεσσηνίας ἀποτεμομένου. ἀπέχει δὲ Καρδαμύλη θαλάσσης
μὲν ὀκτὼ σταδίους, Λεύκτρων δὲ ἑξήκοντα. ἐνταῦθά οὐ 278
πόῤῥω τοῦ αἰγιαλοῦ τέμενος ἱερὸν τῶν Νηρέως θυγατέρων ἐστίν. ἐς γὰρ τοῦτο ἀναβῆναι τὸ χωρίον φασὶν ἐκ τῆς θαλάσσης αὐτὰς Πύῤῥον ὀψομένας τὸν Ἀχιλλέως, ὅτε ἐν Σπάρτῃ ἐπὶ τὸν Ἑρμιόνης ἀπῄει γάμον. ἐν δὲ τῷ πολίσματι Ἀθηνᾶς τε ἱερὸν, καὶ Ἀπόλλων ἐστὶ Κάρνειος,

aetate mea, scribere non gravabor. Immissus in sylvam ignis ventorum vi, magnum arborum numerum exussit. In ea tunc parte, quae stirpibus maxime erat denudata, repertum est Ithomatae Iovis signum ita locatum, uti quae dedicantur locari solent. Eo maxime testimonio nituntur Messenii, dum Leuctra contendunt olim ad fines suos pertinuisse. Sed nihil omnino prohibet, quin, ut priscis etiam temporibus Leuctra Lacedaemonii tenuerint, ab ipsis potuerint Ithomatae Iovi honores haberi. (5) Cardamyle quidem, cuius fecit mentionem Homerus, ubi dona pollicentem Agamemnonem facit, Lacedaemoniis Spartanis paret, quum a Messeniis eam seiunxerit Caesar Augustus. Prope abest a mari Cardamyle stadia VIII, Leuctris LX. Est ad Cardamylen non procul a litore sacer Nerei filiarum lucus. In eum enim locum *Nymphas* e mari narrant prodiisse, ut Pyrrhum Achillis filium ad Hermiones nuptias Spartam contendentem spectarent. In ipso oppido Minervae aedes est, et Carneus Apollo, quem

καθὰ Δωριεῦσιν ἐπιχώριον. (6) Πόλιν δὲ ὀνομαζομένην ἐν τοῖς ἔπεσιν Ἐνόπην τοῖς Ὁμήρου, Μεσσηνίους ὄντας, ἐς δὲ τὸ συνέδριον συντελοῦντας τὸ Ἐλευθερολακώνων, καλοῦσιν ἐφ' ἡμῶν Γερηνίαν. ἐν ταύτῃ τῇ πόλει Νέστορα οἱ μὲν τραφῆναι λέγουσιν, οἱ δὲ ἐς τοῦτο ἐλθεῖν φεύγοντα τὸ χωρίον, ἡνίκα Πύλος ἡλίσκετο ὑπὸ Ἡρακλέους. (7) Ἐνταῦθα ἐν τῇ Γερηνίᾳ Μαχάονος τοῦ Ἀσκληπιοῦ μνῆμα καὶ ἱερόν ἐστιν ἅγιον· καὶ ἀνθρώποις νόσων ἰάματα παρὰ τῷ Μαχάονι ἔστιν εὑρέσθαι. καὶ Ῥόδον μὲν τὸ χωρίον τὸ ἱερὸν ὀνομάζουσιν, ἄγαλμα δὲ τοῦ Μαχάονος χαλκοῦν ἐστιν ὀρθόν. ἐπίκειται δέ οἱ τῇ κεφαλῇ στέφανος, ὃν οἱ Μεσσήνιοι κίφος καλοῦσι τῇ ἐπιχωρίῳ φωνῇ. Μαχάονα δὲ ὑπὸ Εὐρυπύλου τοῦ Τηλέφου τελευτῆσαί φησιν ὁ τὰ ἔπη ποιήσας, τὴν μικρὰν Ἰλιάδα. διὸ καὶ τάδε αὐτοῖς οἶδα περὶ τὸ Ἀσκληπιεῖον τὸ ἐν Περγάμῳ γινόμενα. ἄρχονται μὲν ἀπὸ Τηλέφου τῶν ὕμνων, προσᾴδουσι δὲ οὐδὲν ἐς τὸν Εὐρύπυλον, οὐδὲ ἀρχὴν ἐν τῷ ναῷ θέλουσιν ὀνομάζειν αὐτὸν, οἷα ἐπιστάμενοι φονέα

patrio Doriensium ritu venerantur. (6) At quam urbem Enopen Homerus appellat, et ipsa Messenici nominis est. Facit autem nunc cum Eleutherolaconibus: aetate nostra Gereniam nominant. In ea Nestorem sunt qui educatum dicant; alii vero huc confugisse, capta ab Hercule Pylo. (7) Gereniae Machaonis (Aesculapii filii) monumentum, et eiusdem religione nobile fanum visitur. Nam et ab ipso Machaone morbis hominum medelas monstrari putant. Sacram ei regiunculam Rhodon nuncupant. Simulacrum est ex aere statu recto: caput corona cingitur, quam Ciphos patria lingua vocant Messenii. Interfectum ab Eurypylo Telephi filio dixit Machaonem, qui carmina ea fecit, quae Ilias parva dicitur. Quare non ab re illud in sacris, quae Pergami in Aesculapii fiunt, servari scio, ut, quum hymnos a Telepho exordiantur, nihil Eurypylo laudationis impertiant: quin et illum in eo templo nominari nefas habent, quod scilicet eum

ὄντα Μαχάονος. ἀνασώσασθαι δὲ Νέστορα λέγεται του Μαχάονος τὰ ὀστᾶ. Ποδαλείριον δὲ, ὡς ὀπίσω πορθήσαντες Ἴλιον ἐκομίζοντο, ἁμαρτεῖν τοῦ πλοῦ, καὶ ἐς Σύρον τῆς Καρικῆς ἠπείρου φασὶν ἀποσωθέντα οἰκῆσαι. (8) Τῆς δὲ χώρας τῆς Γερηνίας ὄρος Καλάθιόν ἐστιν, καὶ ἐν αὐτῷ Κλαίας ἱερὸν, καὶ σπήλαιον παρ' αὐτὸ τὸ ἱερὸν, ἔσοδον μὲν στενὴν, τὰ δὲ ἔνδον παρεχόμενον θέας ἄξια. Γερηνίας δὲ ὡς ἐς μεσόγαιαν ἄνω τριάκοντα ἀπέχει σταδίους Ἀλαγονία. καὶ τὸ πόλισμα κατηρίθμησα ἤδη καὶ τοῦτο ἐν Ἐλευθερολάκωσι. θέας δὲ αὐτόθι ἄξια Διονύσου καὶ Ἀρτέμιδός ἐστιν ἱερά.

sciant interfectorem Machaonis fuisse. Ossa quidem Machaonis a Nestore servata dicunt. At Podalirium, quum Ilio deleto redirent Graeci, tempestate Syron, quae in continenti Cariae *urbs* est, incolumem delatum, ibi consedisse tradunt. (8) In Gereniorum agro mons est Calathion, et in eo Claeae sacellum: cui specu proximum, angusto admodum aditu: sed qui introierint, multa, quae admirentur, spectare possunt. A Gerenia ad superiora iam mediterranea XXX procul stadia venientes excipit Alagonia oppidulum: annumeratum et ipsum in Eleutherolaconum civitatibus. Quae ibi spectentur digna, sunt Liberi Patris et Dianae templa.

ΠΑΥΣΑΝΙΟΥ

ΕΛΛΑΔΟΣ ΠΕΡΙΗΓΗΣΕΩΣ

ΜΕΣΣΗΝΙΚΑ.

ΜΕΣΣΗΝΙΚΑ SEU LIB. IV.

CAPUT I.

De Messeniorum finibus, saltu Choerio — Messene Triopae filia, quae regioni nomen dedit — regia Messeniorum urbe Andania — primis Messeniae regibus et magnarum dearum initiis a Caucone allatis et a Lyco, Pandionis filio, perfectis — Methapo, omnis generis sacrorum auctore.

280 Μεσσηνίοις δὲ πρὸς τὴν σφετέραν, τὴν ἀπονεμηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ βασιλέως εἰς τὸ Λακωνικὸν, ὅροι κατὰ τὴν Γερηνίαν εἰσὶν ἐφ' ἡμῶν ὀνομαζομένη Χοίριος νάπη. (2) Ταύτην τὴν χώραν ἔρημον οὖσαν οὕτω σχεῖν τοὺς πρώτους λέγουσιν οἰκήτορας. ἀποθανόντος Λέλεγος, ὃς ἐβασίλευεν ἐν τῇ νῦν Λακωνικῇ, τότε δὲ ἀπ' ἐκείνου Λελεγίᾳ καλουμένῃ, Μύλης μὲν πρεσβύτερος ὢν τῶν παίδων ἔσχε τὴν ἀρχήν· Πολυκάων δὲ νεώτερός τε ἦν ἡλικίᾳ, καὶ δι' αὐτὸ ἰδιώτης, ἐς ὃ Μεσσήνην τὴν Τριόπα τοῦ Φόρβαντος ἔλαβε γυναῖκα ἐξ Ἄργους. φρονοῦσα δὲ ἡ Μεσσήνη

Cap. I. Messenii regionis suae ab ea parte, quam ad Laconas pertinere Rex voluit, ad Gereniam fines habent: qui saltus nunc Choerius dicitur. (2) In hac primos incolas vicatim habitasse proditum esse. Mortuo autem Lelege, (qui in ea Graeciae parte, quae nunc Laconia dicitur, ab eo vero tunc Lelegia appellabatur, imperavit) e filiis natu maior Myles ei in regnum successit: Polycaon, quod erat minor, privatam egit vitam ad illud usque tempus, quo Argivam uxorem duxit Messenen Triopae filiam, Phorbantis neptem. Ea, pa-

διὰ τὸν πατέρα ἀξιώματι καὶ δυνάμει τῶν τότε προέχοντα Ἑλλήνων, οὐκ ἠξίου τὸν ἄνδρα ἰδιωτεύειν. ἀθροίσαντες δὲ ἔκ τε Ἄργους δύναμιν καὶ ἐκ Λακεδαίμονος, ἀφίκοντο ἐς ταύτην τὴν χώραν, καὶ συμπάσῃ μὲν ἐτέθη τῇ γῇ Μεσσήνη τὸ ὄνομα ἀπὸ τῆς Πολυκάονος γυναικός. (3) Πόλεις δὲ ἄλλαι τε ἐκτίσθησαν, καὶ ἔνθα τὰ βασίλεια κατεσκευάσθη σφίσιν, Ἀνδανία. πρὸ δὲ τῆς μάχης, ἣν Θηβαῖοι πρὸς Λακεδαιμονίους ἐμαχέσαντο ἐν Λεύκτροις, καὶ τοῦ οἰκισμοῦ Μεσσήνης τῆς ἐφ' ἡμῶν ὑπὸ τῇ Ἰθώμῃ, πόλιν οὐδεμίαν πω κληθῆναι πρότερον δοκῶ Μεσσήνην. εἰκάζω δὲ οὐχ ἥκιστα Ὁμήρου τοῖς ἔπεσιν. ἐν μὲν γὰρ καταλόγῳ τῶν ἐς Ἴλιον ἀφικομένων Πύλον καὶ Ἀρήνην καὶ ἄλλας καταλέγων, οὐδεμίαν πόλιν Μεσσήνην ἐκάλεσεν· ἐν Ὀδυσσείᾳ δὲ δηλοῖ μὲν καὶ ἐν τῷδε ἔθνος καὶ οὐ πόλιν τοὺς Μεσσηνίους ὄντας·

Μῆλα γὰρ ἐξ Ἰθάκης Μεσσήνιοι ἄνδρες ἄειραν.

Σαφέστερον δὲ ἔτι περὶ τοῦ τόξου λέγων τοῦ Ἰφίτου·

tris dignitate et opibus, quibus ille tunc prae ceteris Graecis maxime florebat, elata, virum in ordinem redactum perpeti non potuit. Comparatis itaque ab Argis et Lacedaemone auxiliis, in hanc ipsam regionem Polycaon invasit, deque uxoris nomine Messenen universam nominavit. (3) Urbes vero et alias condidit, et in qua regni sedem esse voluit, Andaniam. Nam antequam Thebani ad Leuctra praelium cum Lacedaemoniis commisissent, atque inde Messenen, quae hac etiam aetate exstat, sub Ithome condidissent, nullam omnino existimo urbem eo nomine nuncupatam. Adducor autem non minimum Homeri versibus. Nam ille in populis enumerandis, qui ad Ilium *suos quisque duces secuti* venerunt, Pylon, Arenen, et alias nonnullas recensens, nullam prorsus Messenes mentionem fecit. Satis vero aperte idem in Odyssea, populum fuisse, non civitatem unam Messenios significat:

Nam pecus ex Ithaca rapuit Messenia pubes.

Apertius vero ubi de Iphiti arcu loquitur:

Τὼ δ' ἐν Μεσσήνῃ ξυμβλήτην ἀλλήλοιϊν,
Οἴκῳ ἐν Ὀρτιλόχοιο.

281 τοῦ γὰρ Ὀρτιλόχου τὸν οἶκον ἐν τῇ Μεσσήνῃ πόλισμα εἴρηκε τὰς Φηράς· καὶ τόδε ἐξηγήσατο αὐτὸς ἐν τῇ Πεισιστράτου παρὰ Μενέλαον ἀποδημίᾳ·

Ἐς Φηρὰς δ' ἵκοντο Διοκλῆος ποτὶ δῶμα,
Υἱέος Ὀρτιλόχοιο.

(4) Πρῶτοι δ' οὖν βασιλεύουσιν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ Πολυκάων τε ὁ Λέλεγος καὶ Μεσσήνη γυνὴ τοῦ Πολυκάονος. παρὰ ταύτην τὴν Μεσσήνην τὰ ὄργια κομίζων τῶν μεγάλων θεῶν Καύκων ἦλθεν ἐξ Ἐλευσῖνος, ὁ Κελαίνου τοῦ Φλυοῦ. Φλυὸν δὲ αὐτὸν Ἀθηναῖοι λέγουσι παῖδα εἶναι Γῆς· ὁμολογεῖ δέ σφισι καὶ ὕμνος Μουσαίου Λυκομίδαις ποιηθεὶς ἐς Δήμητρα. τὴν δὲ τελετὴν τῶν μεγάλων θεῶν Λύκος ὁ Πανδίονος πολλοῖς ἔτεσιν ὕστερον Καύκωνος προήγαγεν ἐς πλέον τιμῆς· καὶ Λύκου δρυμὸν ἔτι ὀνομάζουσιν, ἔνθα ἐκάθαιρε τοὺς μύστας. καὶ ὅτι μὲν δρυμός

Illi in Messena sibi in aedibus occurrerunt
Ortilochi.

Ortilochi domum in Messenia parvum oppidum Pheras innuit: quod ipsemet exponit, quo loco de Pisistrati ad Menelaum adventu agit:

Iam Pheras veniunt magni sub tecta Dioclis,
Qui satus Ortilocho.

(4) Primi igitur huius regionis imperium Polycaon Lelegis filius, et uxor eius Messene tenuerunt. Ad hanc ipsam Messenen magnarum dearum initia Caucon Eleusine veniens deportavit. Fuit Caucon Clini filius, Phlyi nepos. Phlyum ipsum Athenienses e Terra genitum memorant: quibus facile assentitur Musaei hymnus Lycomidis factus in Cererem. Magnarum vero dearum initia, multis post Cauconem annis, Lycus, Pandionis filius, quam augustissima, quamque celeberrima ut essent, effecit. Lucum hac etiam aetate Lyci nominant, ubi ille antistites mysteriorum lustravit. Et esse in Messenico

ἐστιν ἐν τῇ γῇ ταύτῃ Λύκου καλούμενος, Ῥιανῷ τῷ Κρητὶ ἐστι πεποιημένον·

Πάρ τε τρηχὺν Ἐλαιὸν, ὑπὲρ δρυμόν τε Λύκοιο.

(5) Ὡς δὲ ὁ Πανδίονος οὗτος ἦν Λύκος, δηλοῖ τὰ ἐπὶ τῇ εἰκόνι ἔπη τῇ Μεθάπου. μετεκόσμησε γὰρ καὶ Μέθαπος τῆς τελετῆς ἔστιν ἅ. ὁ δὲ Μέθαπος γένος μὲν ἦν Ἀθηναῖος, τελετῆς δὲ καὶ ὀργίων παντοίων συνθέτης. οὗτος καὶ Θηβαίοις τῶν Καβείρων τὴν τελετὴν κατεστήσατο. ἀνέθη- 282
κε δὲ καὶ ἐς τὸ κλίσιον τὸ Λυκομιδῶν εἰκόνα ἔχουσαν ἐπίγραμμα, ἄλλα τε λέγον, καὶ ὅσα ἡμῖν ἐς πίστιν συντελεῖ τοῦ λόγου·

Ἥγνισα δ' Ἑρμείαο δόμους * τε κέλευθα
* Ματρὸς καὶ πρωτογόνου Κούρας. ὅθι φασὶ
Μεσσήνην θεῖναι μεγάλαισι θεαῖσιν ἀγῶνα
Φλυάδεω κλεινοῖο γόνου Καυκωνιάδαο.
Θαύμασα δ', ὡς σύμπαντα Λύκος Πανδιόνιος φῶς
Ἀτθίδος ἱερὰ ἔργα παρ' Ἀνδανίῃ θέτο κεδνῇ.

agro saltum qui Lyci dicitur, testatur eo versu Cretensis Rhianus:

Horrentemque Lyci saltum, iugaque aspera Elaei.

(5) Quod autem hic Lycus Pandionis fuerit filius, aperte declarant versus, qui sunt ad Methapi effigiem. Nam et Methapus quosdam initiorum ritus reformavit. Fuit hic quidem Atheniensis patria, initiorum, orgiorumque, et cuiusvis modi sacrorum designator. Idem vero et Cabirorum Thebanis initia constituit, et iuxta Lycomidarum septum imaginem cum inscriptione dedicavit. Ea inscriptio quum alia, tum in primis, quae ad Methapum pertinent, testatur:

Mercuriique vias lustravi, ac tecta parentis:
Primigenae populis monstravi sacra puellae:
Hic ubi magnarum instituit ludicra dearum
Messene, Phlyus Clinum, Cauconaque Clinus
Quae docuere patres. Mirum mihi contigit illud,
Cuncta Lycus quare prisco Pandione cretus
Andaniam magnis portarit mystica Athenis.

τοῦτο τὸ ἐπίγραμμα δηλοῖ μὲν, ὡς παρὰ τὴν Μεσσήνην ἀφίκοιτο ὁ Καύκων ἀπόγονος ὢν Φλυοῦς· δηλοῖ δὲ καὶ τὰ ἐς τὸν Λύκον τε ἄλλα, καὶ ὡς ἡ τελετὴ τὸ ἀρχαῖον ἦν ἐν Ἀνδανίᾳ. καί μοι τοῦτο εἰκὸς ἐφαίνετο, τὴν Μεσσήνην μὴ ἑτέρωθι, ἀλλὰ ἔνθα αὐτή τε καὶ Πολυκάων ᾤκουν, καταστήσασθαι τὴν τελετήν.

CAPUT II.

Polycaonis filiorum nulla a veteribus fit mentio — de Periere, Melaneo et Oechalia — Perieris filiis Messeniae imperium obtinentibus et Arene urbe — Lyco, qui magnarum dearum initia tradidit, et Apharei filiis — tribus feminis, quae ad tumulos maritorum sese interfecerunt.

Πυθέσθαι δὲ σπουδῇ πάνυ ἐθελήσας, οἵ τινες παῖδες Πολυκάονι ἐγένοντο ἐκ Μεσσήνης, ἐπεξελεξάμην τάς τε Ἠοίας καλουμένας καὶ τὰ ἔπη τὰ Ναυπάκτια, πρὸς δὲ αὐτοῖς ὁπόσα Κιναίθων καὶ Ἄσιος ἐγενεαλόγησαν. οὐ μὴν ἔς γε ταῦτα ἦν σφισιν οὐδὲν πεποιημένον· ἀλλὰ Ὕλλου μὲν τοῦ Ἡρακλέους θυγατρὶ Εὐαίχμῃ συνοικῆσαι Πολυκάονα

Indicat inscriptio, ad Messenen venisse Cauconem Phlyi nepotem: alia praeterea de Lyco, et illud in primis, veterem initiorum sedem Andaniam fuisse. Et consentaneum sane mihi videtur, Messenen et Polycaonem, in qua urbe suam sibi regiam posuissent, in eadem sacrorum etiam religionem constituere voluisse.

Cap. II. Equidem non mediocre adhibui studium, ut discerem, ecquinam Polycaoni e Messene liberi geniti essent. Evolvi itaque et librum, quae *magnae* Eoeae inscriptae sunt, et Naupactia carmina; omnia praeterea, quae *versibus* Cinaethon et Asius de Gentilitatibus perscripserunt: neque omnino quicquam, huc quod pertineret, comperi. Nam quum magnae testentur Eoeae, cum Polycaone Butae filio fuisse nuptam filiam Hylli (Herculis filii) Euaechmen, in illis certe

υἱὸν Βούτου λεγούσας τὰς μεγάλας οἶδα Ἠοίας, τὰ δὲ ἐς
τὸν Μεσσήνης ἄνδρα καὶ τὰ ἐς αὐτὴν Μεσσήνην παρεῖταί
σφισι. (2) Χρόνῳ δὲ ὕστερον, ὡς ἦν τῶν Πολυκάονος
οὐδεὶς ἔτι ἀπογόνων, ἐς γενεὰς πέντε (ἐμοὶ δοκεῖν) προελ-
θόντων, καὶ οὐ πλέονας, Περιήρη τὸν Αἰόλου βασιλέα
ἐπάγονται. παρὰ τοῦτον ἀφίκετο, ὡς οἱ Μεσσήνιοί φασι,
Μελανεύς, τοξεύειν ἀνὴρ ἀγαθός, καὶ διὰ τοῦτο Ἀπόλ- 283
λωνος εἶναι νομιζόμενος· καὶ οἱ τῆς χώρας τὸ Καρνάσιον,
τότε δὲ Οἰχαλίαν κληθεῖσαν, ἀπένειμεν ὁ Περιήρης ἐνοι-
κῆσαι· γενέσθαι δὲ ὄνομα Οἰχαλίαν τῇ πόλει φασὶν ἀπὸ
τοῦ Μελανέως τῆς γυναικός. Θεσσαλοὶ δὲ καὶ Εὐβοεῖς
(ἥκει γὰρ δὴ ἐς ἀμφισβήτησιν τῶν ἐν τῇ Ἑλλάδι τὰ πλείω)
λέγουσιν, οἱ μὲν, ὡς τὸ Εὐρύτιον (χωρίον δὲ ἔρημον ἐφ'
ἡμῶν ἐστι τὸ Εὐρύτιον) πόλις τὸ ἀρχαῖον ἦν, καὶ ἐκαλεῖτο
Οἰχαλία· τῷ δὲ Εὐβοέων λόγῳ Κρεώφυλος ἐν Ἡρακλείᾳ
πεποίηκεν ὁμολογοῦντα. Ἑκαταῖος δὲ ὁ Μιλήσιος ἐν Σκίῳ
μοῖραν τῆς Ἐρετρικῆς ἔγραψεν εἶναι Οἰχαλίαν. ἀλλὰ γὰρ
οἱ Μεσσήνιοι τά τε ἄλλα δοκοῦσί μοι μᾶλλον εἰκότα ἐκεί-

nulla prorsus vel de Messenes viro, vel de ipsa Messene mentio. (2) Iam vero aetatibus ferme quinque, non amplius (uti mea fert opinio) exactis, quum nullus iam omnino de Polycaonis posteris esset superstes, accersitum aiunt in regnum Messenii Perierem Aeoli filium: ad eum venisse Melaneum, praestantem arcu et sagittis virum, quique ob artis eius excellentiam ab Apolline genitus credebatur. Huic a Periere partem eam regionis attributam, quae Carnasium *nunc*, Oechalia tunc dicta est, accepto scilicet ab uxore Melanei nomine. Thessali vero et Euboeenses (ut omnis ferme est de Graeciae rebus controversa historia) ita inter se dissident, ut illi Eurytium (vicus est hic aetate nostra *prope* desertus) Oechaliam priscis temporibus urbem dicant fuisse. Ab iis, quae hac de re sunt Euboeensium sermonibus prodita, nihil fere dissentit Creophylus in Heraclea sua. At Milesius Hecataeus in Scio Eretrici agri partem Oechaliam esse scripsit. Verum Messenii quum alias ob rationes probabiliora quam ceteri mihi

νων λέγειν, καὶ οὐχ ἥκιστα τῶν ὀστῶν εἵνεκα τῶν Εὐρύτου, ἃ δὴ καὶ ἐν τοῖς ἔπειτά που λόγος ἐπέξεισί μοι. (3) Περιήρει δὲ ἐγεγόνεσαν ἐκ Γοργοφόνης τῆς Περσέως Ἀφαρεὺς καὶ Λεύκιππος. καὶ ὡς ἀπέθανε Περιήρης, ἔσχον οὗτοι τὴν Μεσσηνίων ἀρχήν· κυριώτερος δὲ ἔτι Ἀφαρεὺς ἦν. οὗτος βασιλεύσας πόλιν ᾤκισεν Ἀρήνην ἀπὸ τῆς Οἰβάλου θυγατρὸς, αὐτοῦ δὲ γυναικὸς τῆς αὐτῆς καὶ ἀδελφῆς ὁμομητρίας· καὶ γὰρ Οἰβάλῳ συνῴκησε Γοργοφόνη· καί μοι δὶς ἤδη τὰ ἐς αὐτὴν ὁ λόγος ἔν τε τῇ Ἀργολίδι ἐδήλωσε καὶ ἐν τῇ Λακωνικῇ συγγραφῇ. ὁ δ' οὖν Ἀφαρεὺς πόλιν τε ἔκτισεν ἐν τῇ Μεσσηνίᾳ τὴν Ἀρήνην, καὶ Νηλέα τὸν Κρηθέως τοῦ Αἰόλου, Ποσειδῶνος δὲ ἐπίκλησιν, ἀνεψιὸν ὄντα αὐτῷ, φεύγοντα ἐξ Ἰωλκοῦ Πελίαν, ἐδέξατο οἴκῳ, καὶ τῆς γῆς οἱ ἔδωκε τὰ ἐπὶ θαλάσσῃ, ἐν οἷς ἄλλαι τε ἦσαν πόλεις καὶ ἡ Πύλος, ἔνθα καὶ ᾤκησε καὶ τὸ βασίλειον κατεστήσατο ὁ Νηλεύς. (4) Ἀφίκετο δὲ ἐς τὴν Ἀρήνην καὶ Λύκος ὁ Πανδίονος, ὅτε καὶ αὐτὸς τὸν ἀδελφὸν Αἰγέα ἐξ Ἀθηνῶν ἔφευγε· καὶ τὰ ὄργια ἐπέδειξε τῶν με-

dicere videntur, tum in primis ob ea, quae de ossibus Euryti posterius commemorabimus. (3) Perieri geniti sunt e Gorgophone, Persei filia, Aphareus et Leucippus. Hi patre mortuo in Messenia regnarunt: auctoritate tamen superior fuit Aphareus. Hic dum regnaret, Arenen urbem condidit, *nomenque ei imposuit* a filia Oebali, uxore sua et eadem sorore ex una et eadem matre genita. Etenim cum Oebalo nupta fuit Gorgophone: ac bis quidem iam de ea nobis sermo fuit in superioribus libris, iis quos de Argolica et Laconica terra conscripsimus. Hic ipse itaque Aphareus et urbem in Messenia Arenen condidit, et Neleum Crethei filium, Aeoli (qui cognomento appellatus est Neptunus) nepotem, patruelem suum, Peliae ex Iolco minas fugientem, domo recepit sua, et agri ei partem maritimam assignavit: qua in parte et aliae erant urbes, et Pylos, in qua regiam suam constituit Neleus. (4) Venit autem Arenen et Lycus, Pandionis filius, quo tempore et ipse Aegei, fratris sui, metu Athenis profugit: atque

γάλων θεῶν Ἀφαρεῖ καὶ τοῖς παισὶ καὶ τῇ γυναικὶ Ἀρήνῃ.
ταῦτα δέ σφισιν ἐπεδείκνυτο ἀγαγὼν ἐς τὴν Ἀνδανίαν, ὅτι
καὶ τὴν Μεσσήνην ὁ Καύκων ἐμύησεν ἐνταῦθα. Ἀφαρεῖ
δὲ τῶν παίδων πρεσβύτερος μὲν καὶ ἀνδρειότερος Ἴδας,
νεώτερος δὲ ἦν Λυγκεὺς, ὃν ἔφη Πίνδαρος (ὅτῳ πιστὰ) οὕ- 284
τως ὀξὺ ὁρᾶν, ὡς καὶ διὰ στελέχους θεᾶσθαι δρυός.
(5) Λυγκέως μὲν δὴ παῖδα οὐκ ἴσμεν γενόμενον, Ἴδα δὲ
Κλεοπάτραν θυγατέρα ἐκ Μαρπήσσης, ἣ Μελεάγρῳ συν-
ῴκησεν. ὁ δὲ τὰ ἔπη ποιήσας τὸ Κύπρια Πρωτεσιλάου
φησὶν, ὃς, ὅτε κατὰ τὴν Τρῳάδα ἔσχον Ἕλληνες, ἀποβῆ-
ναι πρῶτος ἐτόλμησε, Πρωτεσιλάου τούτου τὴν γυναῖκα,
Πολυδώραν μὲν τὸ ὄνομα, θυγατέρα δὲ Μελεάγρου φησὶν
εἶναι τοῦ Οἰνέως. εἰ τοίνυν ἐστὶν ἀληθὲς, αἱ γυναῖκες
αὗται τρεῖς οὖσαι τὸν ἀριθμὸν, ἀπὸ Μαρπήσσης ἀρξάμε-
ναι, προαποθανοῦσι πᾶσαι τοῖς ἀνδράσιν ἑαυτὰς ἐπικατέ-
σφαξαν.

hic quidem magnarum dearum orgia Aphareo, et eius liberis, et Arenae uxori Andaniam deportata tradidit, *id scilicet secutus*, quod eodem in loco Messenen Caucon initiaverat. Aphareo filii duo fuere: Idas natu maior et virtute praestantior, minor Lynceus. Is (si cui credi possint, quae Pindarus dixisse videatur) oculis fuit tam perspicacibus, ut in quercetis per medios arborum truncos cerneret. (5) Hic an liberos reliquerit, compertum non habeo: Idas quidem filiam habuit Cleopatram ex Marpessa, quae Meleagri uxor fuit. Is qui Cypria carmina fecit, ait Protesilai (qui, quum ad Troadem appulissent Graeci, primus exscensionem facere ausus est) Protesilai inquam huius uxorem, Polydoram nomine, filiam fuisse Meleagri, Oenei neptem. Si ergo verum est, tres hae mulieres, initio a Marpessa facto, amissis viris semetipsas iugularunt.

CAPUT III.

Apharei domo exstincta, Messeniorum regnum ad Nestorem pervenit — de Aesculapii filiorum expeditione contra Ilium — Nelei posteri ab Heraclidis ejiciuntur et Cresphontes cum Aristodemi filiis de Messenia sortitus fraude illa potitur — de Cresphontis et ceterorum regum urbibus regiis, atque illius nece — Cresphontis filius superstes, Aepytus, ab Arcadibus in regnum restituitur, ejusque posteri Aepytidae appellantur — de Glauco, Aepyti filio, ejusque posteris regnum Messen. obtinentibus.

Ἐπεὶ δὲ τοῖς Ἀφαρέως παισὶ πρὸς τοὺς Διοσκούρους ἐγένετο ἀνεψιοὺς ὄντας μάχη περὶ τῶν βοῶν, καὶ τὸν μὲν Πολυδεύκης ἀπέκτεινεν, Ἴδαν δὲ ἐπέλαβε τὸ χρεὼν κεραυνωθέντα, ὁ μὲν Ἀφαρέως οἶκος γένους παντὸς ἠρήμωτο τοῦ ἄῤῥενος· ἐς δὲ Νέστορα τὸν τοῦ Νηλέως περιῆλθε Μεσσηνίων ἡ ἀρχὴ τῶν τε ἄλλων, καὶ ὅσων πρότερον ἐβασίλευεν Ἴδας, πλὴν ὅσοι τοῖς Ἀσκληπιοῦ παισὶν αὐτῶν ὑπήκουον. (2) *Καὶ γὰρ τοὺς Ἀσκληπιοῦ παῖδας στρατεῦσαί φασιν ἐς Ἴλιον Μεσσηνίους ὄντας. Ἀρσινόης γὰρ Ἀσκληπιὸν τῆς Λευκίππου, καὶ οὐ Κορωνίδος παῖδα εἶναι· καὶ Τρίκκαν δὲ καλοῦσιν ἔρημον ἐν τῇ Μεσσηνίᾳ χω-*

Cap. III. At enim posteaquam Apharei liberi cum Gemellis patruelibus suis de pecore dimicarunt, et Lynceum Pollux occidit, Idas vero fulmine ictus fato suo perfunctus est, Apharei domus tota, maribus omnibus consumtis, deleta est: tunc Messeniorum imperium ad Nestorem Nelei filium delatum: penes quem quum cetera omnia, tum vero quae Idae regno continebantur, fuerunt: iis tamen *populis* exceptis, quibus Aesculapii liberi imperarunt. (2) Aesculapii enim filios e Messenia tradunt ad obsidendam Ilion venisse: natum siquidem Aesculapium Arsinoe Leucippi filia, non Coronide. Ac Triccam sane desertum quendam in Messenia vicum appel-

ρίον· καὶ ἔπη τῶν Ὁμήρου καταλέγουσιν, ἐν οἷς τὸν Μα-
χάονα ὁ Νέστωρ τῷ οἰστῷ βεβλημένον περιέπων ἐστὶν εὐ-
νοϊκῶς· οὐκ ἂν οὖν αὐτὸν μὴ ἐς γείτονα καὶ ἀνθρώπων
βασιλέα ὁμοφύλων προθυμίαν τοσήνδε γε ἐπιδείξασθαι.
τοῖς δὲ καὶ μάλιστα ἤδη βεβαιοῦνται τὸν ἐς τοὺς Ἀσκλη-
πιάδας λόγον ἀποφαίνοντες ἐν Γερηνίᾳ Μαχάονος μνῆμα,
καὶ τὸ ἐν Φαραῖς τῶν Μαχάονος παίδων ἱερόν. (3) Δια-
πολεμηθέντος δὲ τοῦ πρὸς Ἴλιον πολέμου, καὶ Νέστορος,
ὡς ἐπανῆλθεν οἴκαδε, τελευτήσαντος, Δωριέων στόλος, καὶ
ἡ κάθοδος Ἡρακλειδῶν γενομένη δύο γενεαῖς ὕστερον, 285
ἐξέβαλε τοὺς Νηλέως ἀπογόνους ἐκ τῆς Μεσσηνίας. καί μοι
ταῦτα ἐγένετο ἤδη τῷ λόγῳ προσθήκη τῷ ἐς Τισαμενόν· πλὴν
τοσόνδε ἔτι δηλώσω. Τημένῳ τῶν Δωριέων Ἄργος ἐφέν-
των ἔχειν, Κρεσφόντης γῆν σφᾶς ᾔτει τὴν Μεσσηνίαν, ἅτε
καὶ αὐτὸς Ἀριστοδήμου πρεσβύτερος. Ἀριστόδημος μὲν
οὖν ἐτύγχανεν ἤδη τεθνεώς· Θήρας δὲ ὁ Αὐτεσίωνος τῷ
Κρεσφόντῃ μάλιστα ἠναντιοῦτο, τὸ μὲν ἀνέκαθεν Θηβαῖος

lant: versus Homeri *in testimonium* afferunt, quibus Machaonem Nestor sagitta percussum solatur. Neque enim, inquiunt, tantam omnino benevolentiae significationem ille dedisset, nisi et vicini, et gentilis casu regis commotus fuisset. Confirmantur haec, quae de Aesculapii liberis dicuntur, quod et Machaonis monumentum Gereniae ostenditur, et Pheris fanum Machaonis liberûm. (3) Iam vero confecto bello Troiano, quum diem suum post reditum Nestor obiisset, reduces postliminio Dorienses cum Herculis liberis duabus post aetatibus e Messenia Nelei posteros eiecerunt. Porro haec quasi cumulus quidam eorum fuerunt, qui ad Tisameni res pertinuerunt. Verum et illud restat exponendum. Quum Temeno Dorienses Argos assignassent, ab illis Cresphontes terram sibi Messeniam depoposcit, quippe qui Aristodemo natu fuit maior. Aristodemus enim ipse e vita iam excesserat. Theras vero Autesionis filius maiorem in modum Cresphonti adversabatur, Thebanus ille quidem, Polynicis Oedipi filii

τε καὶ ἀπόγονος πέμπτος Πολυνείκους τοῦ Οἰδίποδος, τότε δὲ ἐπετρόπευεν Ἀριστοδήμου τοὺς παῖδας, θεῖος ὢν πρὸς μητρός· Αὐτεσίωνος γὰρ θυγατέρα Ἀριστόδημος ἔγημεν ὄνομα Ἀργείαν. Κρεσφόντης δὲ (γενέσθαι γάρ οἱ ἤθελε τὴν Μεσσηνίαν πάντως μοῖραν) Τημένου δεῖται. παρεσκευασμένος τοῦτον τῷ κλήρῳ δῆθεν ἐφίησι. Τήμενος δὲ ἐς ὑδρίαν, ἐνόντος ἐν αὐτῇ καὶ ὕδατος, καθίησι τῶν Ἀριστοδήμου παίδων καὶ Κρεσφόντου τοὺς πάλους ἐπὶ διειρημένοις, μοῖραν ἀναιρεῖσθαι τῆς χώρας προτέρους, ὁποτέρων ἂν πάλος ἀνέλθῃ πρότερον. τοὺς μὲν δὴ πάλους ὁ Τήμενος ἐπεποίητο ἀμφοτέρους, ἀλλὰ τοῖς μὲν Ἀριστοδήμου παισὶ ξηρᾶς ὑπὸ ἡλίου, Κρεσφόντῃ δὲ ὀπτῆς πυρί· ὅτε δὴ τῶν Ἀριστοδήμου παίδων πάλος κατετέτηκτο, καὶ ὁ Κρεσφόντης οὕτω λαχὼν γῆν αἱρεῖται τὴν Μεσσηνίαν. Μεσσηνίων δὲ τῶν ἀρχαίων οὐκ ἐγένετο ὑπὸ τῶν Δωριέων ὁ δῆμος ἀνάστατος, ἀλλὰ βασιλεύεσθαί τε συγχωροῦσιν ὑπὸ Κρεσφόντου, καὶ ἀναδάσασθαι πρὸς τοὺς Δωριέας
286 τὴν γῆν. ταῦτα δέ σφισιν εἴκειν παρίστατο ὑποψίᾳ πρὸς τοὺς βασιλεύοντας, ὅτι ἦσαν ἐξ Ἰωλκοῦ τὸ ἀνέκαθεν Μινύαι. γυναῖκα δὲ ἔσχε Κρεσφόντης Μερόπην τὴν Κυψέ-

atnepos. Tutelam enim is tunc Aristodemi filiorum gerebat, quod eorum erat avunculus: uxorem siquidem duxerat Aristodemus Autesionis filiam nomine Argian. Cupiebat Cresphontes Messeniam sibi assignari: quare Temenum rogat, rem ut sorti committat. Ille in situlam, quum eam iam aqua complesset, sortes mittit, re ita constituta, ut sors utra prior exiisset, illi Messenia adiudicaretur: ac *subdole* quidem Aristodemi liberûm sortem e siccata sole argilla, Cresphontis e coctili laterculo fecit. Quo factum est, ut, illa soluta, haec constiterit, et per eam Cresphonti Messenia obtigerit. Neque vero prisci Messenii a Doriensibus eiecti sunt. Nam facile illi et Cresphonti, novo regi, paruerunt, et Dorienses in agri partem receperunt: atque eo libentius, quod invidiosa iam erat apud ipsos regum superiorum potentia, qui erant ab Iolco oriundi. Uxorem vero Cresphontes Meropen duxit, Cypseli

λον, βασιλεύοντος τότε Ἀρκάδων· ἀφ' ἧς ἄλλοι τε δὴ παῖδες ἐγένοντο αὐτῷ καὶ νεώτατος Αἴπυτος. (4) Τὰ δὲ βασίλεια, ἔνθα αὐτὸς καὶ οἱ παῖδες ἔμελλον οἰκήσειν, ᾠκοδομήσατο ἐν Στενυκλήρῳ. τὸ μὲν γὰρ ἀρχαῖον οἱ βασιλεῖς οἵ τε ἄλλοι καὶ ὁ Περιήρης ᾤκουν ἐν Ἀνδανίᾳ, κτίσαντος δὲ Ἀφαρέως Ἀρήνην, αὖθις Ἀφαρεὺς καὶ οἱ παῖδες ἐνταῦθα ᾤκησαν· ἐπὶ δὲ Νέστορος καὶ τῶν ἀπογόνων ἐν Πύλῳ τὰ βασίλεια ἦν· Κρεσφόντης δὲ ἐν Στενυκλήρῳ τὸν βασιλέα οἰκεῖν κατεστήσατο. Διοικούμενον δὲ αὐτὸν τὰ πολλὰ ἐς χάριν τοῦ δήμου μᾶλλον, οἱ τὰ χρήματα ἔχοντες αὐτόν τε Κρεσφόντην ἐπαναστάντες καὶ τοὺς υἱοὺς ἀποκτείνουσι τοὺς λοιπούς. (5) Ὁ δὲ Αἴπυτος (παῖδα γὰρ ἔτι ὄντα ἔτρεφεν αὐτὸν ὁ Κύψελος) περιγίνεται μόνος τοῦ οἴκου, καὶ ὡς ἀνὴρ ἐγένετο, οἱ Ἀρκάδες κατάγουσιν αὐτὸν ἐς Μεσσήνην· συγκατήγαγον δὲ καὶ οἱ λοιποὶ βασιλεῖς τῶν Δωριέων, οἵ τε Ἀριστοδήμου παῖδες καὶ Κεῖσος ὁ Τημένου. Αἴπυτος δὲ ὡς ἐβασίλευσεν, ἐτιμωρήσατο μὲν τοῦ πατρὸς τοὺς φονέας, ἐτιμωρήσατο δὲ καὶ ὅσοι τοῦ φόνου παραίτιοι καθεστήκεσαν. προσαγόμενος δὲ τοὺς

filiam, Arcadum tunc regis; e qua quum alios suscepit filios, tum vero qui natu minimus fuit, Aepytum. (4) Ac sibi quidem et liberis regiam Stenycleri exaedificavit, quum ante reges alii ab initio, et ipse etiam Perieres, Andaniae habitassent. Aphareus quoque postea quam Arenen munivit, in ea cum liberis imperii domicilium habuit. At Nestori, eiusque posteris, Pylos regia fuit. Postremo Cresphontes Stenycleri regem habitare voluit. Hunc potentiores, quod populariter nimis plebem esset amplexus, eiusque liberos, praeter Aepytum, occiderunt. (5) Solus enim Aepytus, quod apud Cypselum maternum avum adhuc puer educabatur, parenti et fratribus superstes fuit. Illum iam adultum Arcades in Messeniorum regnum, et una cum Arcadibus Doriensium reges, Aristodemi videlicet filii, et Cisus Temeni filius, restituerunt. Aepytus paterno regno recepto patris primum interfectores, quique eius fuerant caedis auctores, ultus est: deinde conci-

μὲν ἐν τέλει τῶν Μεσσηνίων θεραπείαις, ὅσοι δὲ ἦσαν τοῦ
δήμου, δωρεαῖς, ἐς τοσοῦτο προέβη τιμῆς, ὡς καὶ τοὺς
ἀπογόνους Αἰπυτίδας ἀντὶ Ἡρακλειδῶν κληθῆναι. (6) Γλαύ-
κῳ δὲ τῷ Αἰπύτου βασιλεύσαντι μετὰ Αἴπυτον, τὰ μὲν
ἄλλα ἐξήρκεσε μιμήσασθαι τὸν πατέρα ἔν τε τοῖς κοινοῖς
287 καὶ πρὸς τοὺς ἰδιώτας, εὐσεβείᾳ δὲ ἐς πλέον προέβη. καὶ
γὰρ τοῦ Διὸς τὸ ἐπὶ τῇ κορυφῇ τῆς Ἰθώμης τέμενος, ἄνευ
τῶν Πολυκάονος καὶ Μεσσήνης, οὐκ ἔχον παρὰ τοῖς Δω-
ριεῦσί πω τιμάς, Γλαῦκος ἦν ὁ καὶ τούτοις σέβειν κατα-
στησάμενος· καὶ Μαχάονι τῷ Ἀσκληπιοῦ πρῶτος ἔθυσεν
ἐν Γερηνίᾳ· γέρα δὲ ἀπένειμε Μεσσήνῃ τῇ Τριόπα τὰ νο-
μιζόμενα ἥρωσιν. Ἴσθμιος δὲ ὁ Γλαύκου καὶ ἱερὸν τῷ
Γοργάσῳ καὶ Νικομάχῳ τὸ ἐν Φαραῖς ἐποίησεν. Ἰσθμίου
δὲ γίνεται Δωτάδας, ὅς, ἐπίνεια καὶ ἄλλα τῆς Μεσσηνίας
παρεχομένης, τὸ ἐν Μοθώνῃ κατεσκευάσατο. Συβότας
δὲ ὁ Δωτάδα τῷ τε ποταμῷ κατεστήσατο τῷ Παμίσῳ κατὰ
ἔτος ἕκαστον θύειν τὸν βασιλεύοντα, καὶ Εὐρύτῳ τῷ Με-

liata sibi obsequiis nobilitate, plebe largitionibus delinita, eo pervenit honoris, ut Aepytidae posteri iam omnes appellati sint, quum ante Heraclidae dicerentur. (6) Huius filius Glaucus, a patre accepto imperio, par illi fuit in omnes ordines officio et aequitate, deorum vero cultu multo superior. Etenim quum in Iovis fano, quod in Ithomes vertice fuit, apud Dorienses Polycaon et Messene non colerentur, Glaucus, illis ut sui haberentur honores, instituit. Idemque Machaoni Aesculapii filio primus in Gerenia rem divinam fecit, et Messenae Triopae filiae solita heroibus decerni munera dedicavit. *Cuius pietatem* Isthmius eius filius *imitatus*, Gorgaso et Nicomacho Pheris templum erexit. Isthmio Dotadas genitus: qui ad cetera navalia, quae tunc in Messenia fuerunt, unum Mothonae munivit. Succedit Dotadae filius Sybotas. Is ut reges Pamiso amni anniversaria sacra facerent iussit, et ut ante magnarum dearum (quae ipso etiam regnante Andaniae

λανέως ἐναγίζειν ἐν Οἰχαλίᾳ πρὸ τῆς τελετῆς τῶν μεγάλων θεῶν, ἀγομένης ἔτι ἐν Ἀνδανίᾳ.

CAPUT IV.

Phinta regnante Messenii primum chorum in Delum mittunt et prima inter Messenios et Lacedaemonios discordia exoritur — ejus causa narratur — Phintae filiis regnantibus primum bellum Messenicum suscipitur — de bubus Polycharis ab Euaephno venditis, causa belli, narratio.

Ἐπὶ δὲ Φίντα τοῦ Συβότα πρῶτον Μεσσήνιοι τότε τῷ Ἀπόλλωνι ἐς Δῆλον θυσίαν καὶ ἀνδρῶν χορὸν ἀποστέλλουσι. τὸ δέ σφισιν ᾆσμα προσόδιον ἐς τὸν θεὸν ἐδίδαξεν Εὔμηλος· εἶναί τε ὡς ἀληθῶς Εὐμήλου νομίζεται μόνα τὰ ἔπη ταῦτα. Ἐγένετο δὲ καὶ πρὸς Λακεδαιμονίους ἐπὶ τῆς Φίντα βασιλείας διαφορὰ πρῶτον, ἀπὸ αἰτίας ἀμφισβητουμένης μὲν καὶ ταύτης, γενέσθαι δὲ οὕτω λεγομένης. (2) Ἔστιν ἐπὶ τοῖς ὅροις τοῖς Μεσσηνίας ἱερὸν Ἀρτέμιδος, καλουμένης Λιμνάτιδος· μετεῖχον δὲ αὐτοῦ μόνοι Δωριέων οἵ τε Μεσσήνιοι καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι. Λακεδαιμόνιοι μὲν

celebrabantur) initia Euryto Melanei filio parentaretur Oechaliae.

Cap. IV. Iam vero Phinta regnante, Sybotae filio, Apollini primum Messenii sacrum cum virorum choro Delon miserunt. Iis canticum, quo deum salutarent, (Prosodium appellant) fecit Eumelus: et haec certe carmina sola sunt, quae Eumelum fecisse pro comperto habetur. Huius ipsius Phintae temporibus discordiarum semina (incertum quanam ex causa) inter Messenios et Lacedaemonios extitere. Causa tamen huiusmodi prodita est. In Messeniorum finibus Dianae Limnatidis cognomento templum fuit, commune solis Doriensium Messeniis et Lacedaemoniis, nulli praeterea civitati. Ad

δή φασιν, ὡς παρθένους αὐτῶν παραγενομένας ἐς τὴν
288 ἑορτὴν, αὐτάς τε βιάσαιντο ἄνδρες τῶν Μεσσηνίων, καὶ τὸν βασιλέα σφῶν ἀποκτείναιεν πειρώμενον κωλύειν, Τήλεκλον Ἀρχελάου τοῦ Ἀγησιλάου τοῦ Δορύσσου τοῦ Λαβώτα τοῦ Ἐχεστράτου τοῦ Ἄγιδος. πρός τε δὴ τούτοις τὰς βιασθείσας τῶν παρθένων διεργάσασθαι λέγουσιν αὐτὰς ὑπὸ αἰσχύνης. Μεσσήνιοι δὲ τοῖς ἐλθοῦσι σφῶν ἐς τὸ ἱερὸν πρωτεύουσιν ἐν Μεσσήνῃ κατὰ ἀξίωμα, τούτοις φασὶν ἐπιβουλεῦσαι Τήλεκλον (αἴτιον δὲ εἶναι τῆς χώρας τῆς Μεσσηνίας τὴν ἀρετὴν), ἐπιβουλεύοντα δὲ ἐπιλέξαι Σπαρτιατῶν, ὁπόσοι πω γένεια οὐκ εἶχον. τούτους δὲ ἐσθῆτι καὶ κόσμῳ τῷ λοιπῷ σκευάσαντα ὡς παρθένους, ἀναπαυομένοις τοῖς Μεσσηνίοις ἐπεισαγαγεῖν, δόντα ἐγχειρίδια· καὶ τοὺς Μεσσηνίους ἀμυνομένους, τούς τε ἀγενείους νεανίσκους καὶ αὐτὸν ἀποκτεῖναι Τήλεκλον· Λακεδαιμονίους δὲ (οὐ γὰρ ἄνευ τοῦ κοινοῦ ταῦτα βουλεῦσαι σφῶν τὸν βασιλέα) συνειδότας, ὡς ἄρξαιεν ἀδικίας, τοῦ φόνου σφᾶς τοῦ Τηλέκλου δίκας οὐκ ἀπαιτῆσαι. ταῦτα μὲν οὖν

illud templum missas a se de more virgines violatas a Messeniis Lacedaemonii commemorant, ac regem etiam suum Teleclum Archelai filium, Agesilai nepotem, Dorysso, Labota, Echestrato, Agide, proavis oriundum, iniuriam propulsare conantem, interemptum: et ipsas quidem virgines dedecus voluntaria morte redemisse. At Messenii *longe diversa fama vulgarunt*: ad templum venientibus primoribus a Teleclo insidias factas. Nam quum Messeniam Lacedaemonii propter agri bonitatem in primis appeterent, disposuisse illum impuberes in morem virginum ornatos cum pugionibus, qui illos ex improviso sedentes adorirentur. Ibi Messenios ad vim arcendam accurrisse, et quum Teleclum ipsum, tum vero impuberes illos omnes occidisse. Lacedaemonios quidem, quod esset facinus publico consilio patratum, conscios a se iniuriam profectam, *neque res umquam repetisse*, neque regis sui caedem ut ulciscerentur in animum induxisse. Haec

ἑκάτεροι λέγουσι· πειθέσθω δὲ ὡς ἔχει τις ἐς τοὺς ἑτέρους σπουδῆς.

(3) Γενεᾷ δὲ ὕστερον βασιλεύοντος ἐν Λακεδαίμονι Ἀλκαμένους τοῦ Τηλέκλου, τῆς δὲ οἰκίας τῆς ἑτέρας Θεοπόμπου τοῦ Νικάνδρου τοῦ Χαρίλλου τοῦ Πολυδέκτου τοῦ Εὐνόμου τοῦ Πρυτάνιδος τοῦ Εὐρυπῶντος, Μεσσηνίων δὲ Ἀντιόχου καὶ Ἀνδροκλέους τῶν Φίντα, Λακεδαιμονίων καὶ Μεσσηνίων ἐξήρθη τὸ ἐς ἀλλήλους μῖσος. καὶ ἦρξαν οἱ Λακεδαιμόνιοι πολέμου, ἐπιγενομένης ἀφορμῆς σφισιν, ἐθελέχθρως μὲν ἔχουσι καὶ πολεμῆσαι πάντως ἐγνωκόσιν, οὐ μόνον ἀποχρώσης, ἀλλὰ καὶ τὰ μάλιστα εὐπροσώπου· μετὰ δὲ εἰρηνικωτέρας γνώμης κἂν διελύθη δικαστηρίου γνώσει. τὰ δὲ συμβάντα ἔσχεν οὕτω. (4) Πολυχάρης Μεσσήνιος τά τε ἄλλα οὐκ ἀφανής, ἦν καὶ νίκην Ὀλυμπίασιν ἀνῃρημένος. τετάρτην Ὀλυμπιάδα ἦγον Ἠλεῖοι, καὶ ἀγώνισμα ἦν σταδίου μόνον, ὅτε ὁ Πολυχά-

ab utrisque prodita sunt: credat vero quisque proinde ac in alterutram sit studiis civitatem propensior. (3) Post haec, exacta ferme aetate una, Alcamene Telecli filio Spartae imperante, ex altera vero regia familia Theopompo Nicandri filio, qui per posteritatis gradus VI a Charillo, Polydecte, Eunomo, Prytanide, Euryponte descendit, in Messeniis vero Antiocho et Androcle Phintae filiis, utriusque populi simultas in apertum bellum erupit. Priores Lacedaemonii arma cepere. Causa fuit eiusmodi, ut ad permovendos pacatos etiam et integros animos, nedum odio corruptos et exulceratos, et qui in belli cupiditatem iam plus nimio incubuerant, gravis, et ipsa rei quasi figura aequa videri potuerit: iure tamen et disceptatione controversiam omnem dirimere non fuisset difficillimum futurum, si animi ad pacem *quam ad bellum* fuissent propensiores. Res ita propemodum gesta est. (4) Polychares quidam Messenius fuit, quum cetera minime obscurus, tum vero Olympica palma nobilitatus. Quarta enim Olympiade, quum apud Eleos unicum esset de stadio

ρης ἐνίκησε. τούτῳ τῷ ἀνδρὶ ἐγένοντο βοῦς, καὶ (οὐ γ
289 ἐκέκτητο ἰδίαν γῆν, ὡς νομὰς ταῖς βουσὶν ἱκανὰς εἶνα
Σπαρτιάτῃ σφᾶς δίδωσιν Εὐαίφνῳ βόσκεσθαί τε ἐν ἐκ
νου, καὶ μοῖραν εἶναι καὶ Εὐαίφνῳ τοῦ καρποῦ τῶν βοῶ
ἦν δὲ ἄρα τοιόσδε τις ὁ Εὔαιφνος, κέρδη τε ἄδικα ἐ
πρόσθεν ἢ πιστὸς εἶναι ποιούμενος, καὶ ἄλλως αἱμύλο
ὃς καὶ τότε καταπλεύσασιν ἐς τὴν Λακωνικὴν ἐμπόρο
ἀποδόμενος βοῦς τὰς Πολυχάρους, ἦλθεν αὐτὸς ὡς Πολ
χάρην ἄγγελος· ἐλθὼν δὲ ἀποβάντας ἔλεγεν ἐς τὴν χώρ
λῃστὰς καὶ βιασαμένους αὐτὸν λείαν βοῦς τε ἄγεσθαι κ
βουκόλους. ἕως δὲ οὗτος παρέκειθεν, ἐν τούτῳ τῶν
βουκόλων ἀποδιδράσκει τοὺς ἐμπόρους· ἐπανήκων δὲ κ
ταλαμβάνει τε αὐτοῦ παρὰ τῷ δεσπότῃ τὸν Εὔαιφνον, κ
Πολυχάρους ἐναντίον ἤλεγχεν. ἁλισκόμενος δὲ καὶ ο
ἔχων ἀπαρνήσασθαι, πολλὰ μὲν αὐτὸν Πολυχάρην, πολ
δὲ καὶ τοῦ Πολυχάρους τὸν παῖδα ἱκέτευεν εἶναί οἱ συ
γνώμην. ἐν γὰρ τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει καὶ ἄλλων ἐνόντω

certamen, victor renunciatus est. Is boves habuit multa
quibus alendis quum propria non suppeditarent pascua, loc
vit eas Spartano homini Euaephno in ipsius agro pascenda
ea mercede, ut esset fructus, qui e bobus perciperetur, pa
ticeps. Erat eiusmodi vir ille, ut perfacile quaestui fide
posthaberet: alioqui disertus et blandus. Is in Laconiam n
vibus veniens, pecus mercatoribus venundedit; atque in
quasi inopinatae rei nuncius ultro ad Polycharen venit, pra
dones excursione in eum agrum compascuum facta, exto
taque sibi per vim praeda, boves et simul bubulcos abegis
Interea dum is fallaciter commentum Polychari persuadet,
bubulcis unus a mercatoribus aufugit. Qui reversus, Eu
phnum ibi apud dominum deprehendit, et coram Polych
redarguit. Convictus is quum pernegare non posset, *ad p*
ces confugit, supplexque id sibi ut ignosceret, quum Po
charem ipsum, tum eius filium rogabat: magnam enim vim in
minum natura quum alia habent multa, tum nihil est lucri

ἐφ' οἷς βιαζόμεθα ἄδικοι γίνεσθαι, τὰ κέρδη μεγίστην ἀνάγκην ἔχει. τιμὴν δὲ, ἥντινα ειλήφει τῶν βοῶν, λόγῳ ε ἀπέφαινε, καὶ τὸν παῖδα ἠξίου τὸν Πολυχάρους ἕπεσθαί οἱ κομιούμενον. ὡς δὲ προϊόντες ἐγίγνοντο ἐν τῇ Λακωνικῇ, ἔργον ἐτόλμησεν Εὔαιφνος ἀνοσιώτερον τοῦ προτέρου· φονεύει τοῦ Πολυχάρους τὸν υἱόν. ὁ δὲ ὡς καὶ ταῦτα ἔγνω πεπονθὼς, φοιτῶν ἐς τὴν Λακεδαίμονα τοῖς βασιλεῦσιν ἦν καὶ τοῖς ἐφόροις δι' ὄχλου, πολλὰ μὲν τὸν παῖδα ἀνακλαίων, καταριθμούμενος δὲ, οἷα ὑπὸ Εὐαίφνου πεπονθὼς ἦν, ὃν αὐτὸς ξένον ἐποιήσατο, καὶ πρὸ πάντων Λακεδαιμονίων ἐπίστευσεν. ὡς δέ οἱ συνεχῶς ἰόντι καὶ τὰς ἀρχὰς οὐδεμία ἐγίγνετο τιμωρία, ἐνταῦθα παρεφράπη τε ὁ Πολυχάρης ἐκ τοῦ νοῦ, καὶ τῷ θυμῷ χρώμενος, ἅτε ἔχων ἀφειδῶς ἤδη καὶ αὐτοῦ, πάντα τινὰ, ὃν λάβοι Λακεδαιμονίων, ἐτόλμα φονεύειν. Λακεδαιμόνιοι μὲν δὴ Πολυχάρους τε εἵνεκα οὐκ ἐκδοθέντος σφίσι, καὶ διὰ τὸν Τηλέκλου φόνον, καὶ πρότερον ἔτι ὑπόπτως ἔχον-

iditate ad animos cogendos valentius. Indicavit Euaephnus, quanti boves venditae essent, ac se pretium repositurum, si Polycharis filius secum isset, repromisit. *Cum eo itaque a patre iuvenis missus est.* In Laconiam ubi ventum est, foedius multo addidit ille sceleri scelus. Adolescentem enim interficit. Eius rei immanitate *graviter (ut par fuit)* commotus Polychares, Lacedaemonem ventitans ad reges et Ephoros, de filii caede assidue multisque cum lacrymis ad taedium usque querebatur: exponebat insuper, quas ab eo homine, quem sibi hospitem adsciverat, cuique prae cunctis Lacedaemoniis fidem habuerat, iniurias accepisset. Verum quum eadem apud omnes magistratus iterando nihil omnino ad rei poenam profecisset, iam mentis parum compos, furorique suo nimio plus indulgens, spreta sua salute, in quemcunque incidisset Lacedaemoniorum, eum tanquam hostem morte multabat. Eius belli itaque causas Lacedaemonii prae se ferunt, tum quod Polychares sibi deditus non esset, tum quod Teleclum Messenii oppressissent:

τες διὰ τὸ Κρεσφόντου κακούργημα ἐς τὸν κλῆρον, πολ
μῆσαι λέγουσι.

CAPUT V.

De iis, quae Messenii contradicentes narrant et quibus Lacedae moniorum avaritiam coarguunt — Messenii de Polycha tradendo deliberantes in partes et pugnam discedunt, in qu Androcles interficitur — Euphaë Messeniorum regnum o tinente Lacedaemonii, bello haud indicto, clam Amphean Messeniorum urbem, oppugnant et capiunt — de Athenie sium illius temporis magistratibus.

Μεσσήνιοι δὲ περὶ Τηλέκλου ἀντιλέγουσι τὰ εἰρημένα ἤδ μοι, καὶ Αἴπυτον τὸν Κρεσφόντου συγκαταχθέντα ἀπ φαίνουσιν ὑπὸ Ἀριστοδήμου τῶν παίδων· ὃ μήποτ ἂν ποιῆσαι σφᾶς Κρεσφόντῃ γε ὄντας διαφόρους. Πολυ χάρη δὲ ἐκδοῦναι μὲν ἐπὶ τιμωρίᾳ Λακεδαιμονίοις οὔ φα σιν, ὅτι μηδὲ ἐκεῖνοι σφίσιν Εὔαιφνον· ἐθέλειν μέν τ παρὰ Ἀργείοις συγγενέσιν οὖσιν ἀμφοτέρων ἐν Ἀμφ κτυονίᾳ διδόναι δίκας, ἐπιτρέπειν δὲ καὶ τῷ Ἀθήνῃσι δι καστηρίῳ, καλουμένῳ δὲ Ἀρείῳ πάγῳ, ὅτι δίκας τὰς φο

postremo quod simultates cum Messeniis haberent, *suscepta* ob commissam a Cresphonte in sortitione fraudem.

Cap. V. Contra de Teleclo dicunt Messenii, quae a m iam sunt exposita. Aepytum etiam ostendunt Cresphonti filium ab Aristodemi filiis restitutum. Non fuisse id factu ros, si quid illis cum Cresphonte fuisset dissidii. Deditum a se non fuisse Polycharem, quod neque ipsi dedidissent Euae phnum. Voluisse tamen se, vel apud Argivos, qui utrius que civitatis essent consanguinei, vel in Amphictyonum con silio, causam cognosci. Voluisse rem eandem Areopagitarum sententiis committere, quod iudicium illud de caede apud

νικὰς τὸ δικαστήριον τοῦτο ἐδόκει δικάζειν ἐκ παλαιοῦ. Λακεδαιμονίους δὲ οὐ διὰ ταῦτα πολεμῆσαί φασιν, ὑπὸ πλεονεξίας δὲ τῇ σφετέρᾳ τε ἐπιβουλεῦσαι, καὶ ἄλλα ἐργάσασθαι· προφέροντες μὲν σφισι τὰ Ἀρκάδων, προφέροντες δὲ καὶ τὰ Ἀργείων, ὡς οὔποτε ἐσχήκασι κόρον ἀποτεμνόμενοι τῆς χώρας αἰεί τι ἑκατέρων· Κροίσῳ τε αὐτοῖς δῶρα ἀποστείλαντι γενέσθαι φίλους βαρβάρων πρώτους, ἀφ' οὗ γε τούς τε ἄλλους τοὺς ἐν τῇ Ἀσίᾳ κατεδουλώσατο Ἕλληνας, καὶ ὅσοι Δωριεῖς ἐν τῇ Καρικῇ κατοικοῦσιν ἠπείρῳ. ἀποφαίνουσι δὲ καὶ ἡνίκα οἱ Φωκέων δυνάσται τὸ ἱερὸν τὸ ἐν Δελφοῖς κατειλήφασιν, ἰδίᾳ τε κατὰ ἄνδρα τοὺς βασιλεύοντας ἐν Σπάρτῃ καὶ τῶν ἄλλων τοὺς ἐπ' ἀξιώματος, καὶ κοινῇ τῶν τε ἐφόρων τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν γερου- 291
σίαν μετασχόντας τῶν τοῦ θεοῦ. πρὸ δὲ δὴ πάντων, ὡς οὐδένων τοὺς Λακεδαιμονίους κέρδους εἵνεκα ὀκνήσαντας, τὴν συμμαχίαν ὀνειδίζουσί σφισι πρὸς Ἀπολλόδωρον τὸν ἐν Κασσανδρείᾳ τυραννήσαντα. ἀνθ' ὅτου δὲ Μεσσήνιοι

Athenienses iam pridem fuerat constitutum. Verum non eam bellandi causam Lacedaemoniis dicunt fuisse, sed quum alios Graeciae populos, tum se quoque illos immodica dominandi cupiditate inflammatos, *per calumnias* opprimere voluisse. In exemplum Arcadas et Argivos adducunt, quorum fines carpendi finem nullum Spartani fecerint. Commemorant praeterea Croesi donis delinitos, primos e Graecis cum barbaris amicitiam iniisse: quo sane tempore Croesus et alios Asiae populos Graecanicos et Cariae continentem terram, quam tunc Dorienses incolebant, imperio suo adiecerit. Addunt, Delphici Apollinis templo a Phocensium ducibus direpto, eius sacrilegii non privatim solum Spartae reges et optimates, verum et ipsum publice Ephororum magistratum, ac senatum participem fuisse. Illud certe non praetermittunt, quo facile arguant, Lacedaemonios nihil lucri causa non semper ausos: quod societate se cum Apollodoro Cassandriae tyranno coniunxerint. Sed cur postremum hoc factum tam acriter in-

τὸ ὄνειδος ἥγηνται τοῦτο οὕτω πικρὸν, οὗ μοι τῷ λόγῳ τῷ παρόντι ἦν ἐπεισάγεσθαι. ὅτι γὰρ μὴ τῶν Μεσσηνίων τὸ εὔψυχον καὶ χρόνου μῆκος, ὃν ἐπολέμησαν, διάφορα ἐγένετο τῆς Ἀπολλοδώρου τυραννίδος, ἔς γε τὰς συμφορὰς οὐ πολλῷ τινι ἀποδεῖ, ἃ οἱ Κασσανδρεῖς πεπόνθασι. ταῦτα μὲν οὖν δὴ αἴτια ἑκάτεροι τοῦ πολέμου γενέσθαι λέγουσι.

(2) Τότε δὲ πρεσβεία Λακεδαιμονίων ἥκουσα ἐξῄτει Πολυχάρη. οἱ δὲ τῶν Μεσσηνίων βασιλεῖς τοῖς μὲν πρέσβεσιν ἀπεκρίναντο, ὅτι βουλευσάμενοι μετὰ τοῦ δήμου τὰ δόξαντα ἐπιστελοῦσιν ἐς Σπάρτην, αὐτοὶ δὲ, ἐκείνων ἀπελθόντων, ἐς ἐκκλησίαν τοὺς πολίτας συνῆγον. αἱ δὲ γνῶμαι διάφοροι παρὰ πολὺ ἐγένοντο· Ἀνδροκλέους μὲν ἐκδιδόναι Πολυχάρην, ὡς ἀνόσιά τε καὶ πέρα δεινῶν εἰργασμένον· Ἀντίοχος δὲ ἄλλα τε ἀντέλεγε, καὶ τὸ ἁπάντων οἴκτιστον, εἰ Πολυχάρης ἐν ὀφθαλμοῖς πείσεται τοῖς Εὐαιφνου, καταριθμούμενος, ὅσα καὶ οἷα ἦν ἀνάγκη παθεῖν.

cessant Messenii, non est mihi propositum hoc loco disquirere. In Apollodori quidem tyrannide tollenda, etsi neque tamdiu, neque tanto animi ardore bellatum est, Cassandrensium tamen calamitates facile Messeniorum infortunia adaequarunt. Et ad huiusmodi sane causas uterque populus belli initia refert. (2) *Quum utrinque, uti superius a nobis est expositum, factae essent iniuriae*, venere tunc ad Messenios Lacedaemoniorum legati, qui dedi sibi Polycharem postularunt: at Messeniorum reges relaturos ea de re se ad populum responderunt, ac deinde per publicas literas, quod populus iussisset, Spartanos rescituros. Quare quum profecti iam essent legati, concione vocata, sententiae dictae sunt valde diversae. Androcles enim Polycharem auctorem impii et nefarii facinoris dedendum omnino censebat. Antiochus vero quum alia contra dixit, tum *illud in primis*, miserrimum fore Polycharem ante oculos Euaephni poenas pendere. Enumerabat, quàm multa et quam gravia essent futura, quae perpeti illum necesse fo-

τέλος δὲ ἐς τοσοῦτον προήχθησαν οἵ τε Ἀνδροκλεῖ καὶ οἱ
τῷ Ἀντιόχῳ συσπεύδοντες, ὥστε καὶ τὰ ὅπλα ἔλαβον.
οὐ μὴν ἐς μακράν γε προῆλθέ σφισιν ἡ μάχη· περιόντες
γὰρ ἀριθμῷ καὶ πολὺ οἱ σὺν Ἀντιόχῳ, τόν τε Ἀνδροκλέα
καὶ τῶν περὶ αὐτὸν τοὺς λόγου μάλιστα ἀξίους ἀποκτείνου-
σιν. Ἀντίοχος δὲ βασιλεύων ἤδη μόνος, ἔπεμπεν ἐς Σπάρ-
την, ὡς ἐπιτρέπειν ἐθέλοι τοῖς δικαστηρίοις, ἃ ἤδη λέλε-
κταί μοι. Λακεδαιμόνιοι δὲ οὐ λέγονται τοῖς κομίσασι τὰ 292
γράμματα ἀποκρίνασθαι. (3) Μησὶ δὲ οὐ πολλοῖς ὕστε-
ρον Ἀντιόχου τελευτήσαντος, Εὐφάης ὁ Ἀντιόχου παρέ-
λαβε τὴν ἀρχήν. Λακεδαιμόνιοι δὲ οὔτε κήρυκα ἀποστέλ-
λουσι προεροῦντα Μεσσηνίοις πόλεμον, οὔτε προαπειπά-
μενοι τὴν φιλίαν, κρύφα δὲ καὶ μάλιστα ὡς ἐδύναντο ἐν
ἀποῤῥήτῳ παρασκευασάμενοι, προομνύουσιν ὅρκον, μήτε
τοῦ πολέμου μῆκος, ἢν μὴ δι' ὀλίγου κριθῇ, μήτε τὰς
συμφορὰς, εἰ μεγάλαι πολεμοῦσι γένοιντο, ἀποστρέψειν
σφᾶς, πρὶν ἢ κτήσαιντο χώραν τὴν Μεσσηνίαν δορυάλω-

ret. Postremo eo contentio evasit, ut a sua alterutrius factione arma caperentur. Verum *facile* ac brevi finem habuit ea dimicatio. Nam qui cum Antiocho erant, multo superiores numero quum essent, et Androclem ipsum, et earum partium optimum quemque interemerunt. Antiochus quum solus regnum occupasset, per literas Spartanis denunciat, se iis iudicum consiliis, quae ante nominavimus, totam controversiam commissurum. At illi nihil omnino tabellariis respondisse dicuntur. Paucis post mensibus quum in demortui Antiochi locum regnare coepisset eius filius Euphaes, Lacedaemonii neque per fetialem bellum Messeniis indixerunt, neque omnino aperte eorum amicitiae renunciarunt, verum (quam maxime potuerunt) clandestinis consiliis bello apparato, iusiurandum conceperunt, non esse arma se posituros, neque bellandi diuturnitate (si bellum in longinquum tempus duceretur) neque ullius cladis magnitudine, priusquam agros et urbes Messeniorum vi captas imperio adiecissent suo. Haec

τον. ταῦτα προομόσαντες, ἔξοδον νύκτωρ ἐποιοῦντο ἐπὶ Ἄμφειαν, Ἀλκαμένην τὸν Τηλέκλου τῆς στρατιᾶς ἡγεμόνα ἀποδείξαντες. ἡ δὲ Ἄμφεια πρὸς τῇ Λακωνικῇ πόλισμα ἦν ἐν τῇ Μεσσηνίᾳ, μεγέθει μὲν οὐ μέγα, ἐπὶ λόφου δὲ ὑψηλοῦ κείμενον, καὶ ὑδάτων πηγὰς εἶχεν ἀφθόνους· ἐδόκει δὲ καὶ ἄλλως εἰς τὸν πάντα πόλεμον ὁρμητήριόν σφισιν ἐπιτήδειον ἡ Ἄμφεια εἶναι. καὶ τό τε πόλισμα αἱροῦσι πυλῶν ἀνεῳγμένων, καὶ φυλακῆς οὐκ ἐνούσης, καὶ τῶν Μεσσηνίων τοὺς ἐγκαταληφθέντας φονεύουσι, τοὺς μὲν ἔτι ἐν ταῖς εὐναῖς, τοὺς δὲ, ὡς ᾔσθοντο, πρός τε ἱερὰ θεῶν καὶ βωμοὺς καθημένους ἱκέτας· ὀλίγοι δὲ καὶ οἱ διαφυγόντες ἐγένοντο. (4) Ταύτην Λακεδαιμόνιοι πρώτην ἐπὶ Μεσσηνίους ἔξοδον ἐποιήσαντο, ἔτει δευτέρῳ τῆς ἐνάτης Ὀλυμπιάδος, ἣν Ξενοδόκος Μεσσήνιος ἐνίκα στάδιον. Ἀθήνησι δὲ οὐκ ἦσάν πω τότε οἱ τῷ κλήρῳ κατ' ἐνιαυτὸν ἄρχοντες. τοὺς γὰρ ἀπὸ Μελάνθου, καλουμένους δὲ Μεδοντίδας, καταρχὰς μὲν ἀφείλοντο ὁ δῆμος τῆς ἐξουσίας τὸ πολὺ, καὶ ἀντὶ βασιλείας μετέστησεν ἐς ἀρχὴν

ante iurati, noctu copias Amphean versus eduxerunt; provincia Alcameni, Telecli filio, decreta. Fuit Amphea in Messenia Laconiae finitimum oppidum, non magnum illud quidem, sed in praecelso colle situm, circumfluens aquarum perennium copia. Opportunus maxime visus est locus, unde omnis se belli apparatus effunderet. Oppidum itaque capiunt patentibus portis, nec ullo obstante praesidio. Messenii, qui sunt intus deprehensi, omnes ad unum interfecti, in ipsis cubilibus alii, alii vero, quum animadversa calamitate ad templa et aras deorum supplices confugissent; pauci omnino periculum effugerunt. (4) Haec prima fuerunt in eo bello suscipiendo Lacedaemoniorum exordia altero anno nonae Olympiadis, qua Messenius Xenodocus de stadio victor renunciatus est, quum Athenis nondum sorte annui magistratus ducerentur, quod scilicet civitas ea Melanthi posteros, qui sunt Medontidae appellati, primum quidem in ordinem redactos, aequo iure et legibus magistratum gerere iussit:

ὑπεύθυνον· ὕστερον δὲ καὶ προθεσμίαν ἐτῶν δέκα ἐποίησεν αὐτοῖς τῆς ἀρχῆς. τότε δὲ ὑπὸ τὴν κατάληψιν τῆς Ἀμφείας Αἰσιμίδης Ἀθηναίοις ἦρχεν ὁ Αἰσχύλου πέμπτον ἔτος.

CAPUT VI.

De belli Messenici denominatione ejusque scriptoribus — de Aristomene ejusque aetate — Messenii, Amphea capta, ad Stenyclerum concionem populi habent, et bellum parant.

Πρὶν δὲ ἢ συγγράφειν με τὸν πόλεμον, καὶ ὁπόσα πολε- 293
ιοῦσιν ἑκατέροις ὁ δαίμων παθεῖν ἢ δρᾶσαι παρεσκεύασεν, ἔργα διακρῖναί τε καὶ ἡλικίαν πρότερον ἠθέλησα ἀνδρὸς Μεσσηνίου. τὸν γὰρ πόλεμον τοῦτον γενόμενον μὲν Λακεδαιμονίων καὶ τῶν συμμάχων πρὸς Μεσσηνίους καὶ τοὺς ἐπικούρους, ὀνομασθέντα δὲ οὐκ ἀπὸ τῶν ἐπιστρατευσάντων, ὥσπερ γε ὁ Μηδικὸς καὶ ὁ Πελοποννήσιος, Μεσσήνιον δὲ ἀπὸ τῶν συμφορῶν, καθὰ δὴ καὶ τὸν ἐπὶ Ἰλίῳ κληθῆναι Τρωϊκὸν, καὶ οὐχ Ἑλληνικὸν ἐξενίκησε, τοῦτον δὴ γὰρ τῶν Μεσσηνίων τὸν πόλεμον Ῥιανός τε ἐν τοῖς

deinde cavit, ne ultra annos X imperium continuarent. Quo itaque tempore Amphea capta est, Aesimides Atheniensis, Aeschyli filius, quintum iam annum summae reipublicae praeerat.

Cap. VI. Sed antequam bellum conscribam et quae utrique bellantium parti divinitus patienda aut facienda obvenerunt, statui Messenii hominis res gestas et aetatem exquirere. Hoc certe bellum, quod a Lacedaemoniis eorumque sociis cum Messeniis et iis populis, qui auxilia Messeniis miserunt, gestum est, non ab iis, qui priores arma ceperunt, nomen duxit, uti Persicum et Peloponnesiacum; sed a Messeniorum clade Messenicum est appellatum: sicuti et illud, quod ad Ilium Graeci gesserunt, pervicit usus ut Troianum, non Graecum, appellaretur. Hoc ipsum Messenicum bellum perscripsere

ἔπεσιν ἐποίησεν ὁ Βηναῖος, καὶ ὁ Πριηνεὺς Μύρων· λό-
γοι δὲ πεζοὶ Μύρωνός ἐστιν ἡ συγγραφή. συνεχῶς μὲν δὴ
τὰ πάντα ἐξαρχῆς ἐς τοῦ πολέμου τὴν τελευτὴν οὐδετέρῳ
διήνυσται, μέρος δὲ, ὡς ἑκάτερος ἠρέσκετο. ὁ μὲν τῆς τ
Ἀμφείας τὴν ἅλωσιν, καὶ τὰ ἐφεξῆς συνέθηκεν, οὐ πρόσω
τῆς Ἀριστοδήμου τελευτῆς· Ῥιανὸς δὲ τοῦδε μὲν τοῦ πρώ
του τῶν πολέμων οὐδὲ ἥψατο ἀρχήν. ὁπόσα δὲ χρόνῳ
συνέβη τοῖς Μεσσηνίοις ἀποστᾶσιν ἀπὸ Λακεδαιμονίων,
δὲ καὶ ταῦτα μὲν οὐ τὰ πάντα ἔγραψε, τῆς μάχης δὲ τ
ὕστερα, ἣν ἐμαχέσαντο ἐπὶ τῇ Τάφρῳ τῇ καλουμένῃ με
γάλῃ. (2) Ἄνδρα οὖν Μεσσήνιον (τούτου γὰρ δὴ ἕνεκ
τὸν πάντα ἐποιησάμην Ῥιανοῦ καὶ Μύρωνος λόγον) Ἀρ
στομένην, ὃς πρῶτος καὶ μάλιστα τὸ Μεσσήνης ὄνομα ἐ
ἀξίωμα προήγαγε, τοῦτον τὸν ἄνδρα ἐπεισήγαγε μὲν
Πριηνεὺς ἐς τὴν συγγραφὴν, Ῥιανῷ δὲ ἐν τοῖς ἔπεσιν οὐ
294 δὲν Ἀριστομένης ἐστὶν ἀφανέστερος, ἢ Ἀχιλλεὺς ἐν Ἰλιά

Rhianus Benaeus versibus, soluta oratione Prienensis Myron
sed eorum neuter a belli initio ad finem perpetua serie e
omnia persecutus. Nam arbitratu uterque suo partem eiu
belli, sibi quam voluit, assumsit. Myron ab Ampheae eve
sione exorsus, omnia deinceps conscripsit, quae usque a
Aristodemi mortem consecuta sunt: atque eum historia
suae finem praescripsit. At Rhianus primum bellum prorsu
non attigit, verum ea duntaxat, quae Messeniis post def
ctionem a Lacedaemoniis evenerunt. Sed neque haec omni
singillatim literis mandavit: verum quae post pugnam ge
sunt, quae ad fossam, cui Magnae nomen, commissa est, (
et Messenium Aristomenem, cuius maxime causa hanc feci d
Rhiano et Myrone mentionem, quod is scilicet primus, et om
nium maxime, Messeniorum nomen virtute sua illustrari
eum, inquam, virum Myron Prienensis historiae suae inse
ruit: ac Rhiano in suo poëmate Aristomenes nihilo est ob
scurior, quam Homero Achilles in Iliade. Quum itaqu

Ὁμήρῳ. διάφορα οὖν ἐπὶ τοσοῦτον εἰρηκότων, προέσθαι μὲν τὸν ἕτερόν μοι τῶν λόγων, καὶ οὐχ ἅμα ἀμφοτέρους, ὑπελείπετο. Ῥιανὸς δέ μοι ποιῆσαι μᾶλλον ἐφαίνετο εἰκότα ἐς τὴν Ἀριστομένους ἡλικίαν. Μύρωνα δὲ ἐπί τε ἄλλοις καταμαθεῖν ἔστιν οὐ προορώμενον, εἰ ψευδῆ τε καὶ οὐ πιθανὰ δόξει λέγειν, καὶ οὐχ ἥκιστα ἐν τῇδε τῇ Μεσσηνίᾳ συγγραφῇ. πεποίηκε γὰρ, ὡς ἀποκτείνειε Θεόπομπον τὸν Λακεδαιμονίων βασιλέα Ἀριστομένης, ὀλίγον πρὸ τῆς Ἀριστοδήμου τελευτῆς. Θεόπομπον δὲ οὔτε μάχης γιγνομένης οὔτε ἄλλως προαποθανόντα ἴσμεν, πρὶν ἢ διαπολεμηθῆναι τὸν πόλεμον. οὗτος δὲ ὁ Θεόπομπος ἦν καὶ ὁ πέρας ἐπιθεὶς τῷ πολέμῳ. μαρτυρεῖ δέ μοι καὶ τὰ ἐλεγεῖα τῶν Τυρταίου λέγοντα·

Ἡμετέρῳ βασιλῆϊ θεοῖσι φίλῳ Θεοπόμπῳ,
Ὃν διὰ Μεσσήνην εἵλομεν εὐρύχορον.

ὁ τοίνυν Ἀριστομένης δόξῃ γε ἐμῇ γέγονεν ἐπὶ τοῦ πολέμου τοῦ ὑστέρου, καὶ τὰ ἐς αὐτὸν, ἐπειδὰν ἐς τοῦτο ὁ λόγος ἀφίκηται, τηνικαῦτα ἐπέξειμι.

inter illos non satis conveniat, reliquum mihi illud est, ut eorum alterius, non utriusque, auctoritatem reiiciam. Rhianus quidem maiorem veritatis de Aristomenis *praesertim* aetate rationem habuisse videtur. Myron vero, quod facile ex aliis eius scriptis cognoscas, atque ex hoc in primis Messenico eius opere, parum omnino, quam probabilia diceret, attendit. Scriptum enim reliquit, Lacedaemoniorum regem Theopompum ab Aristomene interfectum, paulo antequam e vita decederet Aristodemus: quum Theopompum neque in praelio, neque alio quovis mortis genere occidisse compertum habeamus, nisi confecto demum bello, quando hic ille Theopompus fuit, qui bello finem imposuit. Eius rei testimonio sunt Tyrtaei elegi:

Regi *olim* nostro divûm curae Theopompo,
Per quem Messene lata choris capitur.

Viguit itaque, mea quidem opinione, Aristomenes posteriore bello: cuius res gestas, quum ad eam belli partem nostra ora-

(3) Οἱ δὲ Μεσσήνιοι τότε ὡς τὰ περὶ τὴν Ἄμφειαν ἤκουον παρ' αὐτῶν τῶν ἀποσωθέντων ἐκ τῆς ἁλώσεως, συνελέγοντο ἐς Στενύκληρον ἀπὸ τῶν πόλεων. ἀθροισθέντος δὲ ἐς ἐκκλησίαν τοῦ δήμου, καὶ ἄλλοι τῶν ἐν τέλει καὶ τελευταῖος ὁ βασιλεὺς παρεκελεύετο, μήτε τῆς Ἀμφείας καταπεπλῆχθαι τὴν πόρθησιν, ὡς τὸν πάντα ἤδη κεκριμένον δι' αὐτῆς πόλεμον, μήτε ὡς τῆς σφετέρας κρείσσονα τῶν Λακεδαιμονίων δεδοικέναι τὴν παρασκευήν· μελέτην μὲν γὰρ ἐκείνοις τῶν πολεμικῶν ἐκ χρόνου πλείονος, σφίσι δὲ εἶναι τήν τε ἀνάγκην ἰσχυροτέραν ἀνδράσιν ἀγαθοῖς γίγνεσθαι, καὶ τὸ εὐμενέστερον ἔσεσθαι παρὰ τῶν θεῶν ἀμύνουσι τῇ οἰκείᾳ, καὶ οὐκ ἀδικίας ἄρχουσι.

tio pervenerit, accuratius persequar. (3) Messenii ubi primum captam Amphean cognoverunt ex eorum sermone, qui *illius noctis* cladem effugerant, ex omnibus civitatibus in unum ad Stenyclerum convenerunt. Ubi vocato ad concionem populo, optimi quique priori loco, ac postremo rex ipse exterritos hominum animos ob Ampheae oppressionem confirmarunt, quum dicerent, non esse protinus de universi belli exitu ex isto adverso casu iudicium faciendum, neque omnino esse ad id bellum gerendum quam se apparatiores Lacedaemonios. Illos quidem ad res bellicas longioris temporis afferre exercitationem; sibi vero necessitatem impositam ad excitandos ad virtutem animos acriorem, Causam praeterea suam fore Dis ipsis favorabiliorem, quum et fines suos defenderent, et hostes ipsi nulla iniuria lacessissent.

CAPUT VII.

Lacedaemonii in Messeniam incursiones faciunt, et praedam agunt — Euphaës, rex Messenior., exercitum una cum servis contra hostes educit, et proelium conseritur — anno proximo Lacedaemonii denuo exercitum contra Messenios ducunt, et hi adversa acie in hostes contendunt — utriusque exercitus duces oratione suos exhortantur.

Τοιαῦτα ὁ Εὐφάης εἰπὼν διέλυε τὸν σύλλογον. τὸ δὲ 295
ἀπὸ τούτου πάντας ἔσχεν ἤδη τοὺς Μεσσηνίους ἐν ὅπλοις,
τούς τε οὐκ εἰδότας ἐπαναγκάζων διδάσκεσθαι τὰ πολε-
μικά, καὶ τοῖς ἐπισταμένοις ἐπιμελεστέραν ἢ πρότερον τὴν
ἄσκησιν εἶναι. Λακεδαιμόνιοι δὲ καταδρομὰς ἐποιοῦντο
ἐς τὴν Μεσσηνίαν, καὶ τὴν μὲν χώραν οὐκ ἐλυμαίνοντο,
ἅτε δὴ νομίζοντες οἰκείαν, οὐδὲ δένδρα ἔκοπτον, οὐδὲ οἰκή-
ματα κατέβαλλον· οἱ δὲ λείαν, εἰ περιτύχοιεν, ἤλαυνον,
καὶ σῖτον καὶ τὸν ἄλλον καρπὸν ἀφῃροῦντο. πρὸς δὲ τὰς
πόλεις ποιούμενοι προσβολάς, εἷλον μὲν οὐδεμίαν, ἅτε
καὶ τείχεσιν ὠχυρωμένας καὶ δι' ἀκριβείας φρουρουμένας,
λαμβάνοντες δὲ τραύματα, ἀπεχώρουν ἄπρακτοι, καὶ τε-
λευτῶντες οὐκέτι ἀπεπειρῶντο τῶν πόλεων. ἐλῄστευον δὲ

Cap. VII. Haec et alia huiusmodi quum dixisset Euphaes, concionem dimisit: et exinde Messenios omnes in armis habuit. Nam et tirones ad belli munia erudiendos curabat, et veteranum militem assidua exercitatione confirmabat. Interea Lacedaemonii in hostilem quidem agrum incursiones faciebant: verum (quippe qui suum illum iam esse interpretarentur) neque arbores succidere, neque villas demoliri; praedam tantum, si quam nacti essent, agere, frumenta fructusque alios asportare. Urbes praeterea aliquot oppugnare aggressi, nullam omnino expugnarunt, quum et propugnaculis et firmioribus praesidiis munitae essent: quin per irritos conatus multis acceptis vulneribus retrocedere coacti, postremo oppidorum oppugnationibus prorsus abstinuerunt. Populabantur

καὶ οἱ Μεσσήνιοι τά τε ἐπιθαλάσσια τῆς Λακωνικῆς, καὶ ὅσαι γεωργίαι περὶ τὸ Ταΰγετον ἦσαν. (2) Τετάρτῳ δὲ ἔτει μετὰ τῆς Ἀμφείας τὴν ἅλωσιν Εὐφάης τῷ θυμῷ χρήσασθαι τῷ Μεσσηνίων προθυμούμενος ἀκμαζόντων ἐς τοὺς Λακεδαιμονίους ταῖς ὀργαῖς, καὶ ἅμα τὴν ἄσκησιν ἤδη σφίσιν αὐτάρκη νομίζων εἶναι, προεῖπεν ἔξοδον, συνακολουθεῖν δὲ καὶ τοὺς οἰκέτας προσέτασσε, φέροντας ξύλα καὶ ἄλλα, ὅσα πρόσφορα ἐς ποίησιν χαρακώματος. ἐπυνθάνοντο δὲ καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι παρὰ τῶν ἐν Ἀμφείᾳ φρουρῶν τοὺς Μεσσηνίους ἐξιόντας. ἐξεστρατεύοντο οὖν καὶ οὗτοι. καὶ, ἦν γὰρ ἐν τῇ Μεσσηνίᾳ χωρίον, ἄλλως μὲν ἐς ἀγῶνα ἐπιτήδειον, χαράδρα δὲ προσεβέβλητο αὐτοῦ βαθεῖα, ἐνταῦθα τοὺς Μεσσηνίους παρέτασσεν ὁ Εὐφάης, ἀποδείξας στρατηγὸν Κλέοννιν. τῆς τε ἵππου καὶ τῶν ψιλῶν, οἳ συναμφότεροι ἐλάσσους πεντακοσίων ἦσαν, Πυθάρατος καὶ Ἄντανδρος ἡγοῦντο. ὡς δὲ συνῄει τὰ στρατόπεδα, τοῖς μὲν ὁπλίταις καὶ ἀφειδῶς ὅμως καὶ ἀκρατέστερον ὑπὸ τοῦ μίσους φερομένοις ἐπὶ ἀλλήλους

rursus Messenii maritimos Laconiae fines, et quae circa Taygetum erant arva omnia. (2) Quartus iam mensis exierat post captam Amphean, quum Euphaes Messeniorum alacritate confisus, quorum animos ira in Lacedaemonios ardere videbat, ac simul satis iam ratus per assiduas exercitationes ad rei militaris scientiam profectum, educturum se exercitum edixit, servisque, ut se sequerentur, imperavit, cum materia, et omni iaciendi valli instrumento. Id quum Lacedaemonii rescissent ex iis, qui ad Amphean in praesidio erant, et ipsi copias eduxerunt suas. Erat in Messeniorum finibus campus ad signa conferenda alioqui idoneus, nisi quod profundior eum alveus dividebat. Ad eum alveum suam instruxit aciem Euphaes. Imperatorem Cleonnin declaravit. Equites, et levem armaturam, pauciores utrinque quingenis, Pytharatus, et Antander ducebant. Ubi in unum acies concurrere, gravem armaturam, utrinque praecipiti animi ardore pro inveterato odio

οὐ παρέσχεν ἐλθεῖν ἐς χεῖρας ἡ χαράδρα διείργουσα· τὸ δ' ἱππικὸν καὶ οἱ ψιλοὶ συμμίσγουσι μὲν κατὰ τὸ ὑπὲρ τὴν χαράδραν. ἦσαν δὲ οὔτε πλῆθος, οὔτε ἐμπειρίᾳ διαφέ- 296
ροντες οὐδέτεροι, καὶ διὰ τοῦτο ἰσόῤῥοπος ἡ μάχη σφίσιν ἐγένετο. Ἐν ὅσῳ δὲ οὗτοι συνεστήκασιν, ἐν τοσούτῳ τοὺς οἰκέτας ἐκέλευεν ὁ *Εὐφάης*, πρῶτον μὲν τὰ κατὰ νῶτον τοῦ στρατοπέδου φράξασθαι τοῖς σταυροῖς, μετὰ δὲ, τὰ πλευρὰ ἀμφότερα. ἐπεὶ δὲ ἥ τε νὺξ ἐπέλαβε καὶ ἡ μάχη διελέλυτο, τότε ἤδη καὶ τὰ πρὸ τοῦ στρατοπέδου κατὰ τὴν χαράδραν ἐφράξαντο. ὥστε ἐπισχούσης ἡμέρας, τῆς τε προνοίας τοῦ *Εὐφάους* τοῖς *Λακεδαιμονίοις* ἐπιπίπτει λογισμὸς, εἰχόν τε οὔτε ὅπως μάχεσθαι χρὴ πρὸς τοὺς *Μεσσηνίους* μὴ προϊόντας ἐκ τοῦ χάρακος, προσκαθῆσθαί τε ἀπεγίνωσκον, ἀπαράσκευοι τοῖς πᾶσιν ὁμοίως ὄντες. καὶ τότε μὲν ἀποχωροῦσιν οἴκαδε. (3) Ἐνιαυτῷ δὲ ὕστερον κακιζόντων σφᾶς τῶν γεγηρακότων, καὶ δειλίαν τε ὁμοῦ προφερόντων καὶ τοῦ ὅρκου τὴν ὑπεροψίαν, οὕτω δευτέραν ἐκ τοῦ προφανοῦς ἐπὶ *Μεσσηνίους* στρατείαν ἐποιοῦντο. ἡγοῦντο δὲ οἱ βασιλεῖς ἀμφότεροι, *Θεόπομπός* τε ὁ *Νικάν*-

impressionem facientem, medius alveus cohibuit. Equites vero et levis armatura, quae numero et virtute utrinque par fuit, supra alvei intervallum praelium inierunt. Anceps diu certamen. Interea dum acriter dimicatur, iubet Euphaes servos iacto vallo primum tergum, deinde et latera sui agminis aggere munire. Quum vero nox ingrueret, et pugna esset soluta, tunc et frontem castrorum circa alveum muniri iussit. Quare cum prima luce consilio Euphais animadverso, facile intellexerunt Lacedaemonii, neque sibi pugnandi potestatem fore cum Messeniis, qui iam e castris non prodirent, et ad ea obsidenda, quum imparati ad id venissent, nullam in promptu esse facultatem. Domum itaque reverterunt. (3) Deinde qui consecutus est anno, quum iuventuti seniores ignaviam et iurisiurandi contemptum exprobrantes, grave convicium facerent, aperte altera in Messenios expeditio suscepta est. Rex uterque Theopompus Nicandri filius, et Alcamenis Poly-

δρου, καὶ Πολύδωρος ὁ Ἀλκαμένους· Ἀλκαμένης δὲ οὐ
ἔτι περιῆν. ἀντεστρατοπεδεύοντο δὲ καὶ οἱ Μεσσήνιοι
καὶ πειρωμένων μάχης τῶν Σπαρτιατῶν ἄρχειν, ἀντεπεξῄ-
σαν. Λακεδαιμονίοις δὲ ἡγεῖτο Πολύδωρος μὲν κατὰ τὸ κέρα
τὸ ἀριστερὸν, Θεόπομπος δὲ ἐπὶ τῷ δεξιῷ, τὸ μέσον δ
εἶχεν Εὐρυλέων, τὰ μὲν παρόντα Λακεδαιμόνιος, τὰ ἐ
ἀρχῆς δὲ ἀπὸ Κάδμου, καὶ ἐκ Θηβῶν, Αἰγέως τοῦ Οἰολύ
κου τοῦ Θήρα τοῦ Αὐτεσίωνος ἀπόγονος πέμπτος. τοῖ
δὲ Μεσσηνίοις κατὰ μὲν τὸ δεξιὸν τῶν Λακεδαιμονίων ἀν
τετάσσοντο Ἄντανδρός τε καὶ Εὐφάης, τὸ δὲ ἕτερον κέρα
τὸ κατὰ τὸν Πολύδωρον Πυθάρατος εἶχε· Κλέοννις δὲ τ
μέσον. (4) Συνιέναι δὲ ἤδη μελλόντων, ἐπεὶ παριόντες οἱ
βασιλεῖς προέτρεπον τοὺς αὐτῶν, πρὸς μὲν δὴ τοὺς Λα
κεδαιμονίους βραχεῖαν κατὰ τὸ ἐπιχώριον τὴν παράκλησι
ἐποιεῖτο ὁ Θεόπομπος, τοῦ τε ὅρκου τοῦ κατὰ τῶν Μεσ
297 σηνίων ἀναμιμνήσκων, καὶ ὡς καλόν σφισι τὸ φιλοτίμημα
τῶν πατέρων, οἳ τοὺς περιοίκους κατεδουλώσαντο, φανῇ

dorus (decesserat enim Alcamenes ipse) exercitum eduxerunt. His cum agmine suo occurrerunt Messenii: ad pugnamque lacessiti, adversa acie in hostem contenderunt. Laevo Lacedaemoniorum cornu Polydorus, Theopompus dextero praefuit: mediam aciem ducebat Euryleon, Lacedaemone quidem natus, sed Thebis a Cadmo oriundus. Aegei enim filius quum esset, ad Oiolycum, Theran et Autesionem quinto posteritatis gradu origines suas referebat. Iam vero contra dexterum Lacedaemoniorum cornu Antander et Euphaes: adversus sinistrum, quod Polydorus regebat, stetit Pytharatus. In media acie Cleonnis. (4) Quum prope iam esset, ut signa conferrent, progressi in medium duces, suos utrinque ad rem strenue gerendam cohortati sunt. Ac Theopompus quidem suos perbrevi, Lacedaemoniorum more, oratione adhortatus, memores esse iussit concepti contra Messenios iurisiurandi; pulcrum, praeclarum et honestum fore, si patribus, qui finitimos

και λαμπρότερα εἰργασμένους, καὶ χώραν εὐδαιμονεστέραν προσκεκτημένους. Εὐφάης δὲ μακρότερα μὲν εἶπεν, ἢ ὁ Σπαρτιάτης, οὐ πλείω δὲ οὐδ' οὗτος, ἢ ἐφιέντα ἑώρα τὸν καιρόν. οὐ γὰρ περὶ γῆς μόνον οὐδὲ κτημάτων τὸν ἀγῶνα ἀπέφαινε γενησόμενον, εἰδέναι δὲ ἔφη σαφῶς, ἃ νικωμένους ἐπιλήψεται· γυναῖκας μὲν γὰρ ἀχθήσεσθαι καὶ τέκνα ἐν ἀνδραπόδων μέρει, τοῖς δὲ ἐν ἡλικίᾳ τὸ ἐλαφρότατον ἔσεσθαι θάνατον, ἢν μετ' αἰκίας μὴ γένηται· συλήσεσθαι δέ σφισι καὶ τὰ ἱερὰ, καὶ τὰς πατρίδας ἐμπρήσεσθαι· λέγειν δὲ οὐκ εἰκάζων, μάρτυρα δὲ ἐναργῆ πᾶσιν εἶναι τῶν ἐγκαταληφθέντων ἐν Ἀμφείᾳ τὰ πάθη· πρό τε δὴ τηλικούτων κακῶν κέρδος εἶναι καλῶς τινα ἀποθανεῖν· πολὺ δὲ εἶναι ῥᾷον ἀηττήτοις οὖσιν ἔτι, καὶ τὰς τόλμας καθεστηκόσιν ἐξ ἴσου, προθυμίᾳ τοὺς ἀντιτεταγμένους ὑπερβαλεῖν, ἢ προαποβαλόντας τὸ φρόνημα ἐπανορθοῦσθαι τὰ ἐπταισμένα. τοιαῦτα μὲν ὁ Εὐφάης εἶπεν.

in servitutem redegissent, splendidiora edidisse facinora, et feliciorem suis finibus adjecisse regionem viderentur. At Euphaes longiore quam Spartanus usus est oratione; nihilo plura tamen et hic dixit, quam tempus pati posse videretur. Non esse de agro tantum et fortunis propositum certamen: habere se prae oculis, quae victos maneret sors: coniuges et parvulos liberos in servitutem abductum iri: iis vero, qui iam adolevissent, levissimam poenam mortem fore, ea modo si absque contumelia et cruciatu contigisset: futurum, ut deorum templa diriperentur, sua cuiusque patria incendio deleretur. Neque vero se haec ex coniectura dicere; minime obscura unicuique documenta esse posse calamitates eas, quas belli initio, qui ad Ampheam oppressi sunt, passi fuerant: redimi hanc eventorum atrocitatem honesta morte posse. Facilius esse multo, quum invicti adhuc sint, et animorum audacia hostibus pares, prompta alacritate adversarios superare, quam, abiecto prius animo, post in clade sarcienda laborare. Haec Euphaes.

CAPUT VIII.

De proelio a Messeniis cum Lacedaemoniis commisso et fortiter utrinque factis narratio.

Ἐπεὶ δὲ ἑκατέροις ἐσήμηναν οἱ ἡγεμόνες, Μεσσήνιοι μὲν δρόμῳ [τῷ] ἐς τοὺς Λακεδαιμονίους ἐχρῶντο, καὶ ἀφειδῶς αὑτῶν εἶχον, ἅτε ἄνθρωποι θανατῶντες ὑπὸ τοῦ θυμοῦ· καὶ αὐτὸς ἕκαστος πρῶτος ἔσπευδεν ἄρξαι μάχης. ἀντεπῄεσαν δὲ καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι σπουδῇ καὶ οὗτοι, πρόνοιαν δὲ ὅμως ἐποιοῦντο, μὴ διαλυθῆναί σφισι τὴν τάξιν. ὡς δὲ πλησίον ἐγίγνοντο, ἀπειλαῖς ἐχρῶντο τῶν τε ὅπλων τῇ κινήσει καὶ ἐνορῶντες ἐς ἀλλήλους δεινὸν, ἔς τε λοιδορίας προήγοντο· οἱ μὲν, οἰκέτας αὑτῶν ἤδη τοὺς Μεσσηνίους, καὶ οὐδὲν ἐλευθερωτέρους ἀποκαλοῦντες τῶν εἱλώτων· οἱ δὲ, ἐκείνους τῷ τε ἐγχειρήματι ἀνοσίους (ἐπεὶ πλεονεξίας εἵνεκα ἐπὶ ἄνδρας συγγενεῖς ἐπίασι) καὶ θεῶν ἀσεβεῖς, ὅσοι Δωριεῦσι πατρῷοι, τῶν τε ἄλλων καὶ μάλιστα Ἡρακλέους. ηδη τε ὁμοῦ τοῖς ὀνείδεσι καὶ ἔργων

Cap. VIII. Ubi vero ducum iussu classica utrinque cecinerunt, cursu Messenii in hostem effusi, impressionem fecerunt: quippe qui ira concitati, mortem cupidius oppeterent, et pro se quisque prior pugnae aleam experiri festinaret. Lacedaemonii et ipsi gressum contra alacriter tulerunt: caverunt tamen quammaxime, ne turbatis ordinibus acies solveretur. Quum iam prope esset, ut congrederentur, primum minis, armorum motu, ac trucibus se invicem oculis lacessebant: contumeliae etiam utrinque iactatae. Lacedaemonii servos esse suos Messenios dicere, nihilo illos quidem Hilotis liberiores. At contra Messenii, ad impium illos facinus aggressos, qui incensi dominandi cupiditate, cognatis suis negotium facesserent, et quum aliorum qui Dorico nomini patrii essent di, tum vero Herculis ipsius numina laederent. Iam

ἤπτοντο, ἀθρόοι τε πρὸς ἀθρόους ὠθισμῷ χρώμενοι μάλιστα οἱ Λακεδαιμόνιοι, καὶ ἀνὴρ ἀνδρὶ ἐπιόντες. τέχνῃ 298 μὲν οὖν ἔς τὰ πολεμικὰ ὁμοῦ καὶ μελέτῃ πολὺ οἱ Λακεδαιμόνιοι προέσχον, πρὸς δὲ καὶ τῷ πλήθει. τούς τε γὰρ περιοίκους ὑπηκόους ἤδη καὶ συνακολουθοῦντας εἶχον. Ἀσιναῖοί τε οἱ Δρύοπες, γενεᾷ πρότερον ὑπὸ Ἀργείων ἐκ τῆς σφετέρας ἀνεστηκότες, καὶ ἥκοντες ἐς τὴν Λακεδαίμονα ἱκέται, κατ᾽ ἀνάγκην συνεστρατεύοντο. πρὸς δὲ τοὺς ψιλοὺς τῶν Μεσσηνίων τοξότας Κρῆτας ἐπήγοντο μισθωτούς. * Μεσσηνίους δὲ ἐς ἅπαντα ἐς τὸ ἴσον ἥ τε ἀπόνοια καὶ τὸ ἐς τὸν θάνατον εὔθυμον, καὶ ὁπόσα μὲν πάσχοιεν, ἀναγκαῖα μᾶλλον τοῖς πατρίδα σεμνύνουσιν, ἢ δεινὰ ἐνόμιζον. ἃ δὲ ἔδρων, αὐτοί τε ἡγοῦντο εἰργάσθαι μειζόνως, καὶ τοῖς Λακεδαιμονίοις συμβαίνειν χαλεπώτερα. καὶ οἱ μὲν αὐτῶν προεκπηδῶντες τῆς τάξεως, τολμήματα λαμπρὰ ἀπεδείκνυντο, τοῖς δὲ καὶ ἐπικαίρως τετρωμένοις

vero quum a probris ad manus ventum esset, acriter se vicissim impellere. Maiore vero impetu hostem Lacedaemonii trudebant. Urgebat iam vir virum comminus. Et bellandi quidem arte atque exercitatione superiores erant Lacedaemonii, quin etiam numero. Erant enim in eorum potestate finitimi iam prope omnes, iidemque eius belli socii: et Asinaei, ac Dryopes, ab Argivis aetate una ante sedibus suis pulsi, quum Lacedaemonem supplices venissent, iam necessitate adducti arma coniunxerant. Contra levem vero Messeniorum armaturam Cretenses venerant sagittarii, mercede conducti. Messenios quidem quum *futura, si victi essent,* desperatio, tum pariter mortis contemptus incitabat: quum et quae paterentur omnia, iis, qui patriam suam maxime illustrem esse vellent, necessaria potius quam gravia ducerent: quae vero facerent, quo alacritatis essent pleniora, eo magis ad hostis conatus debilitandos apposita. Et eorum sane multi extra agmen suum exilientes, praeclara edebant summae virtutis facinora: quin et in iis, qui lethalibus acceptis vulneribus iam

καὶ ἐμπνέουσιν ὀλίγον, ὅμως ἡ ἀπόνοια ἤκμαζε. παρακλήσεις τε ἐγίγνοντο, καὶ οἱ μὲν ζῶντες καὶ ἔτι ἄτρωτοι τοὺς τραυματίας παρώξυνον, πρὶν ἢ τὴν ἐσχάτην τινὶ ἐφεστηκέναι μοῖραν, ἀντιδράσαντα, ὅ τι καὶ δύναιτο, σὺν ἡδονῇ δέχεσθαι τὸ πεπρωμένον· οἱ δὲ ὁπότε αἴσθοιντο οἱ τραυματίαι τὴν ἰσχὺν σφᾶς ὑπολείπουσαν, καὶ τὸ πνεῦμα οὐ παραμένον, διεκελεύοντο τοῖς δρῶσι, μὴ χείρονας ἢ αὐτοὶ γίγνεσθαι, μηδὲ ἐς ἀνωφελὲς τῇ πατρίδι καὶ τὴν ἐκείνων τελευτὴν καταστῆσαι. Λακεδαιμόνιοι δὲ πρότερον τῇ μὲν ἐς ἀλλήλους δεήσει οὐκ ἐχρῶντο, καὶ ἐς τὰ παράδοξα τῶν τολμημάτων οὐ κατὰ ταὐτὰ ἑτοίμως τοῖς Μεσσηνίοις εἶχον· ἅτε δὲ εὐθὺς ἐκ παίδων τὰ πολεμικὰ ἐπιστάμενοι, βαθυτέρᾳ τε τῇ φάλαγγι ἐχρῶντο, καὶ τοὺς Μεσ-
299 σηνίους ἤλπιζον οὔτε χρόνον ἴσον καρτερήσειν ἀντιτεταγμένους, οὔτε πρὸς τὸν ἐν τοῖς ὅπλοις κάματον, ἢ τὰ τραύματα ἀνθέξειν. (2) Ἰδίᾳ μὲν τοιαῦτα ἐν ἑκατέρῳ τῷ στρατεύματι ἔς τε τὰ ἔργα ἦν, καὶ ἐς τὰς γνώμας τῶν μα-

prope animam agerent, vigor ille apparebat, qui solet a desperatione proficisci. Audiebantur mutuae cohortationes. Viventes namque et integri, saucios hortabantur, ut, priusquam fato suo defungerentur, se dignum aliquid gererent, quo possent mortem suam voluptate oppetere. Saucii rursus, quum dilabi iam vires sentirent, neque possent amplius spiritum retinere, superstites monebant, ne se deteriores essent, neve committerent, ut sua mors nihil omnino patriam iuvisse videretur. At Lacedaemonii pugnae initio neque se vicissim adhortabantur, neque ad inopinata audaciae specimina tam promti erant quam Messenii: verum, qui a pueris bellicas artes essent edocti, se intra densiorem phalangem continebant, quod hostem sperabant neque tamdiu in acie persistere, neque in armis laborem, nec vulnera perpeti posse. (2) Propria haec in utraque acie quum quod ad facinora, tum quod ad animos pugnantium attinet, fuere.

ομένων· κοινὰ δὲ ἀπ' ἀμφοτέρων· οὔτε γὰρ ἱκεσίας οἱ ονευόμενοι καὶ χρημάτων ὑποσχέσεσιν ἐχρῶντο, τάχα ἐν που μὴ πείσειν διὰ τὸ ἔχθος ἀπεγνωκότες, τὸ δὲ πλεῖ-ιον, ἀπαξιοῦντες, ὡς οὐ τὰ πρότερά γε κακιοῦσιν. οἵ τε ποκτείναντες ἀπείχοντο καὶ αὐχήματος ὁμοίως καὶ ὀνει-ῶν, οὐκ ἔχοντές πω βεβαίαν οὐδέτεροι τὴν ἐλπίδα, εἰ ρατήσουσι. παραδοξότερα δὲ ἀπέθνησκον οἱ τῶν κειμέ-ων σκυλεύειν τινὰ ἐπιχειροῦντες. ἢ γὰρ τοῦ σώματος υμνόν τι ὑποφήναντες ἠκοντίζοντο καὶ ἐτύπτοντο, οὐ ροορώμενοι διὰ τὴν ἐν τῷ παρόντι ἀσχολίαν, ἢ καὶ ὑπὸ ῶν σκυλευομένων ἔτι ἐμπνεόντων διεφθείροντο. (3) Ἐμά-οντο δὲ καὶ οἱ βασιλεῖς ἀξίως λόγου. Θεόπομπος δὲ καὶ ρατέστερον ὥρμητο ὡς αὐτὸν ἀποκτενῶν Εὐφάη. Εὐ-άης δὲ ὁρῶν ἐπιόντα, εἶπεν ἄρα πρὸς τὸν Ἄντανδρον, ὐδὲν εἶναι τὰ Θεοπόμπου διάφορα ἢ ὁ πρόγονος αὐτοῦ Πολυνείκης ἐτόλμησε· Πολυνείκην τε γὰρ στρατιὰν ἐπὶ

Commune illud fuit utrisque, quod nemo vel caedem depre-abatur, vel in pecunia salutis spem repositam habebat. Dif-idebant enim fortasse propter odii magnitudinem, se quic-quam profecturos: et, quod caput fuit, indignabantur se non priores mortem adversario obtulisse. Iam qui hostem nterficiebant, neque se gloriose iactabant, neque probra om-nino ulla iaciebant. In neutram enim erat partem spes pro-pensior, utri essent utris e certamine superiores discessuri. Accidebat in primis insignis illis mors, qui iacentem spoliare ggressi, vel *eminus*, nudata aliqua parte corporis, missilibus gebantur; vel *cominus* de improviso, quum aliud agerent, aedebantur; vel ab iis ipsis etiam, quibus spolia detrahe-ant, adhuc spirantibus confodiebantur. (3) Fuit et regum psorum illustris dimicatio. Theopompus intemperantius se n Euphaen infesto telo intulit. Euphaes in se vadentem onspicatus, Antandrum appellans: Non sunt, inquit, quae Theopompus molitur, diversa a Polynicis, a quo oriundus it, ausis. Ille enim quum adversum patriam ab Argis exer-

τὴν πατρίδα ἀγαγόντα ἐξ Ἄργους ἀποκτεῖναι τὸν ἀδελφὸ αὐτοχειρὶ, καὶ ἀποθανεῖν ὑπὸ ἐκείνου, Θεόπομπόν τε ἐθ λειν ἐς τὸ ἴσον καταστῆσαι μιάσματος τοῖς ἀπὸ Λαΐου κα Οἰδίποδος τὸ Ἡρακλειδῶν γένος· οὐ μέντοι χαίροντά γ ἀπὸ τῆς μάχης διακριθήσεσθαι. τοιαῦτα ἐπιλέγων, ἀντι πήει καὶ οὗτος. ἐνταῦθα ἥ τε πᾶσα μάχη κεκμηκότων ὅμω ἐς τὸ ἀκμαιότατον αὖθις ἤρθη, καὶ τοῖς τε σώμασιν ἀνε ῤῥώννυντο, καὶ τὸ ἀφειδὲς ἐς τὸν θάνατον παρ' ἀμφοτέ ρων ηὐξάνετο, ὥστε εἰκάσαι ἄν τις, τοῦ ἔργου τότε σφᾶ πρῶτον ἅπτεσθαι. τέλος δὲ οἱ περὶ τὸν Εὐφάη τῆς τε ἀπο νοίας τῷ ὑπερβάλλοντι, μανίας ὄντες ἐγγύτατα, καὶ ὑπ
800 ἀνδραγαθίας (πᾶν γὰρ δὴ τὸ περὶ τὸν βασιλέα οἱ λογάδε τῶν Μεσσηνίων ἦσαν) βιάζονται τοὺς ἀντιτεταγμένους, κα αὐτὸν τὸν Θεόπομπον ἀπώσαντο, καὶ Λακεδαιμονίων τοὺ καθ' αὐτοὺς ἐτρέψαντο. τὸ δὲ ἕτερον κέρας τοῖς Μεσση νίοις ἐταλαιπώρει. Πυθάρατός τε γὰρ ὁ στρατηγὸς ἐτε θνήκει, καὶ αὐτοὶ διὰ τὴν ἀναρχίαν ἀτακτότερον καὶ ἀθύμως

citum duxisset, sua manu fratrem occidit, et ab eo vicissim est interemptus. Iste etiam quaerit Herculis posteritatem eodem parricidii scelere contaminare, quo Laii et Oedipodis familia se polluit. At enim non discedet ille satis laetus a praelio. Haec dicens, et ipse in hostem invasit. Ibi praelium, quod fatigatis in utraque acie militibus iam prope elanguescebat, confirmatis corporibus, et aucto mortis contemptu, acrius exarsit. Quare primis congressibus, primaeque signorum collationi, instaurata pugna prope similis, si quibus forte spectare licitum fuisset, videri potuit. Postremo Euphais globus, qui electissimis viris constabat, versa iam prope immodica illa audacia in furorem, virtute etiam sua usus, in adversum hostem impetu facto, Theopompum ipsum loco deturbant, et Lacedaemonios sibi oppositos in fugam vertunt. Sed alterum coepit Messeniorum cornu graviter laborare. Quum enim Pytharatus cecidisset, qui in ea agminis parte steterant, duce iam amisso, et ordines deseruerunt, et animum non pa-

ἄχον οὐδ' οὗτοι. φεύγουσι δὲ, οὔτε τοῖς Μεσσηνίοις ὁ Πολύδωρος, οὔτε οἱ περὶ τὸν Εὐφάη τοῖς Λακεδαιμονίοις ἠκολούθησαν. Εὐφάει γὰρ καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν αἱρετώτερα ἐφαίνετο ἀμύνειν τοῖς ἡττωμένοις· οὐ μέντοι Πολυδώρῳ γε οὐδὲ τοῖς περὶ αὐτὸν συμμίσγουσιν· ἐν σκότῳ γὰρ ἤδη τὰ γινόμενα ἦν. καὶ τοὺς Λακεδαιμονίους ἅμα εἶργε, μὴ πρόσω τοῖς ἀποχωροῦσιν ἐπακολουθεῖν, οὐχ ἥκιστα ἡ ἀπειρία τῶν τόπων. ἦν δὲ αὐτοῖς καὶ ἄλλως πάτριον, σχολαιοτέρας τὰς διώξεις ποιεῖσθαι, μὴ διαλῦσαι τὴν τάξιν πλείονα ἔχοντας πρόνοιαν, ἤ τινα ἀποκτεῖναι φεύγοντα. τὰ δὲ μέσα ἀμφοτέροις, ᾗ Λακεδαιμονίων ὁ Εὐρυλέων, Μεσσηνίων δὲ Κλέοννις ἡγεῖτο, ἰσοπαλῶς μὲν ἠγωνίζοντο· διέλυσε δὲ ἀπ' ἀλλήλων καὶ τούτους ἐπελθοῦσα ἡ νύξ. (4) Ταύτην τὴν μάχην παρ' ἀμφοτέρων μόνα ἢ μάλιστα ἐμαχέσαντο τὰ ὁπλιτικά. οἱ δὲ ἐπὶ τῶν ἵππων ὀλίγοι τε ἦσαν, καὶ οὐδὲν, ὥστε καὶ μνημονευθῆναι, διεπράξαντο. οὐ γάρ τοι ἀγαθοὶ τότε ἱππεύειν ἦσαν

rum desponderunt. Non tamen aut fugientes Messenios Polydorus, aut Lacedaemonios est Euphaes insecutus. Satius enim Euphaes et Messeniorum principes esse putarunt, laborantibus suis opem ferre. Non tamen cum Polydoro eiusve cohorte manum conseruerunt. Nox enim iam omnia tenebris obduxerat. Ipsos etiam Lacedaemonios, quo minus fugientem hostem insequerentur, plurimum quidem locorum ignoratio deterruit. Retardavit eos etiam patria disciplina. Traditum enim a maioribus morem religiose tuentes, in fugam versos hostes non urgebant cupidius: quod providentius curandum putabant, ne turbarentur ordines, quam ut fugientes caederent. Media utrinque acies, hinc Euryleonte, illinc Cleonni duce, aequo marte pugnavit. Nox superveniens certamen diremit. (4) Commissum est hoc praelium ex utraque parte gravi maxime peditum armatura. Equestres enim copiae, et parvae fuere, et nihil omnino memoria dignum gesserunt. Nondum enim Peloponnesii equitandi peritiam fuerant adepti.

οἱ Πελοποννήσιοι. τῶν δὲ Μεσσηνίων οἱ ψιλοί, καὶ πα
Λακεδαιμονίοις Κρῆτες, οὐδὲ συνέμιξαν ἀρχήν· τῷ γ
πεζῷ τῷ σφετέρῳ κατὰ τρόπον ἔτι ἑκάτεροι τὸν ἀρχαῖ
ἐπετάχθησαν. ἐς δὲ τὴν ἐπιοῦσαν μάχης μὲν οὐδέτε
διενοοῦντο ἄρχειν, οὐδὲ ἱστάναι πρότεροι τρόπαιον. πρ
ούσης δὲ τῆς ἡμέρας, ὑπὲρ ἀναιρέσεως τῶν νεκρῶν ἐπε
ρυκεύοντο, καί, ἐπειδὴ παρ' ἀμφοτέρων συνεχωρήθη, θ
πτειν ἔμελλον ἤδη τὸ ἐντεῦθεν.

CAPUT IX.

Messenii post hanc pugnam calamitatibus afflicti in montem
urbem Ithomen secedunt — Delphos mittunt ad oracul
consulendum — ad oraculi effatum exsequendum virgin
ex Aepytidarum genere quaerunt — Aristodemus filiam i
molandam tradit, ac dein ipse illam interficit.

301 Τοῖς δὲ Μεσσηνίοις μετὰ τὴν μάχην πονηρὰ γίνεσθαι τ
πράγματα ἤρχετο. δαπάνη τε γὰρ χρημάτων ἀπειρήκεσα
ἃ τῶν πόλεων ἀνήλισκον ἐς τὰς φρουράς, καὶ οἱ δοῦλ
παρὰ τοὺς Λακεδαιμονίους ηὐτομόλουν· ταῖς δὲ καὶ ν
σος ἐνέπεσε· καὶ ταραχὰς μὲν παρέσχεν ἡ νόσος ὡς λοιμ

Expediti vero Messeniorum, et Lacedaemoniorum Cretens
sagittarii ne congressi quidem sunt, quod more maiorum utr
que in pedestris aciei subsidiis steterant. Postero die su
primam lucem neutri pugnam aggredi, aut erigere tropaeu
occuparunt. Ubi iam processit dies, de cadaveribus tolle
dis per caduceatores pactis induciis, ad suos se uterque exe
citus humandos convertit.

Cap. IX. Post eam pugnam Messeniorum res multis co
ptae calamitatibus affligi: primum quidem, quod immodi
in urbium praesidia erogata pecunia, iam unde exercitum ale
rent, non habebant: deinde et servitia ad Lacedaemoni
perfugere: postremo morbus quidam pesti assimilis, etsi i

ἐφ̓ς, οὐ μὴν ἐς ἅπαντάς γε ἐχώρησε. βουλευομένοις δὲ πρὸς τὰ παρόντα ἐδόκει, τὰ μὲν πολλὰ πολίσματα, τὰ ἐς μεσόγαιαν πάντα, ἐκλείπειν, ἐς δὲ τὸ ὄρος ἀνοικίζεσθαι τὴν Ἰθώμην. ἦν δὲ καὶ πόλισμα αὐτόθι οὐ μέγα, ὃ καὶ Ὅμηρόν φασιν ἔχειν ἐν καταλόγῳ·

καὶ Ἰθώμην κλωμακόεσσαν.

ἐς τοῦτο τὸ πόλισμα ἀνῳκίζοντο, ἐπεκτείναντες τὸν ἀρχαῖον περίβολον, ἔρυμα εἶναι πᾶσιν αὔταρκες. ἦν δὲ τι χωρίον καὶ ἄλλως ἐχυρόν· ἡ γὰρ Ἰθώμη μεγέθει τε οὐδενὸς ἀποδεῖ τῶν ὀρῶν, ὁπόσα ἐντὸς ἐστιν Ἰσθμοῦ, καὶ δύσβατος κατὰ τοῦτο μάλιστα ἦν. (2) Ἐδόκει δὲ καὶ θεωρὸν πέμψαι σφίσιν ἐς Δελφούς. ἀποστέλλουσιν οὖν Τίσιν τὸν Ἄλκιδος, καὶ ἀξιώματι οὐδενὸς ὕστερον, καὶ ὅτι προσκεῖσθαι μαντικῇ μάλιστα ἐνομίζετο. τοῦτον τὸν Τίσιν ἐπανιόντα ἐκ Δελφῶν λοχῶσιν ἄνδρες Λακεδαιμονίων ἀπὸ τῆς ἐν Ἀμφείᾳ φρουρᾶς· λοχήσαντες δὲ (οὐ γὰρ ὑπεῖ-

universo omnino non est grassatus, magnam tamen rebus cunctis perturbationem attulit. De summa rerum consulentibus, placuit pleraque oppida, quae in meditullio sita essent, deserere, in Ithomen vero montem secedere. Erat in eo oppidum non ita magnum, cuius factam esse ab Homero in Graecorum copiis recensendis mentionem credunt, quum Ithomen salebrosam dicit. Facta huc secessione, vetus pomoerium, quatenus sat esset toti, quae illuc convenerat, multitudini tuendae, ampliarunt. Erat loci natura castellum egregie munitum. Nam et mons ipse nulli est eorum, qui intra Isthmum sunt, magnitudine inferior: et propterea *omni ex parte* aditu erat difficillimus. (2) Ibi quum consedissent, Delphos mittere statuerunt, qui de belli exitu oraculum consuleret. Missus itaque est Tisis Alcidis filius, vir, quum ceteris laudibus praestans, tum vero divinandi sollertiae maxime deditus. Hunc Delphis redeuntem ex insidiis Lacedaemoniorum aliquot de praesidio ab Amphea adoriuntur: sed enim acriter sed defen-

κεν αἰχμάλωτος γενέσθαι) περιμένοντα οὖν ἀμύνεσθαι καὶ ἀνθεστηκότα ἐτίτρωσκον· ἐς ὃ γίνεται βοή σφισιν ἐξ ἀφανοῦς, Τὸν χρησμοφόρον μέθες. καὶ Τίσις μὲν, ὡς ἀπεσώθη τάχιστα ἐς Ἰθώμην, καὶ τὴν μαντείαν παρὰ τὸν βασιλέα ἀνήνεγκε, μετ' οὐ πολὺ ὑπὸ τῶν τραυμάτων τελευτᾷ. τοὺς δὲ Μεσσηνίους συναθροίσας ὁ Εὐφάης ἐπεδείκνυ τὸν χρησμόν·

Κούρην ἄχραντον νερτέροισι δαίμοσι,
Κλήρῳ λαχοῦσαν Αἰπυτιδῶν ἀφ' αἵματος,
Θυηπολεῖτε νυκτέροισιν ἐν σφαγαῖς.
302 *Ἢν δ' ἐκφύγῃ γε, καὶ παρ' ἀλλοίου τότε*
Θύειν, διδόντος ἐς σφαγὴν ἑκουσίως.

(8) Ταῦτα τοῦ θεοῦ δηλώσαντος, αὐτίκα ἐκληροῦντο ὅσαι παρθένοι τοῦ Αἰπυτιδῶν γένους ἦσαν. καὶ, ἐπελάμβανε γὰρ Λυκίσκου θυγατέρα ὁ κλῆρος, ταύτην Ἐπήβολος ὁ μάντις ἀπηγόρευεν ὡς οὐ δέοι θύειν, οὐ γὰρ εἶναι Λυκίσκου, τὴν δὲ γυναῖκα, ἣ Λυκίσκῳ συνῴκησεν,

dentem et repugnantem capere non potuerunt: hominem certe sauciandi finem non prius fecerunt, quam vox audita, a quo missa incertum, ORACULI NUNCIUM DIMITTE. Ac Tisis quidem ad suos reversus, regi responsum exponit, neque ita multo post ex illis vulneribus diem obiit suum. Convocatis in concionem Messeniis oraculum Euphaes recitat, *quod fuit huiusmodi:*

Nescia viri puella geniis inferis
Aepytidûm ab alto sorte ducta sanguine
Det polla nocturnis secanda caedibus.
Vos haec ad undas Hallyi facite sacra,
Libenter ipsam virginem dantes neci.

(8) Oraculi voce audita, virgines statim omnes ex Aepytidarum familia sorti commissae. Quumque Lycisci filia ducta fuisset, eam Epebolus vates sacrari vetuit, quod diceret, non esse e Lycisco genitam; verum uxorem Lycisci eam sibi, quum

ὡς τεκεῖν οὔκουν οἵα τε ἦν, ἐν τούτῳ τὴν παῖδα ὑποβαλέσθαι. ἐν ὅσῳ οὗτος ἀνεδίδασκε τὰ ἐς αὐτὴν, ἐν τοσῷδε ὁ Λυκίσκος ἐπαγόμενος ἅμα καὶ τὴν παρθένον ηὐτομόλησεν ἐς Σπάρτην. (4) Ἐχόντων δὲ ἀθύμως τῶν Μεσσηνίων, ὡς Λυκίσκον ἀποδράντα ᾔσθοντο, ἐνταῦθά σφισιν Ἀριστόδημος ἀνὴρ καὶ γένους τοῦ Αἰπυτιδῶν, καὶ Λυκίσκου τῇ τε ἄλλῃ δόξῃ, καὶ τὰ ἐς πόλεμον ἐπιφανέστερος, ἐδίδου τὴν θυγατέρα ἑκὼν θῦσαι. τὰ δὲ ἀνθρώπων, καὶ οὐχ ἥκιστα τὸ πρόθυμον ἡ Πεπρωμένη κατὰ ταὐτὰ ἐπικρύπτει, καὶ εἰ ψηφῖδα ἐπιλάβοι ἰλὺς ποταμοῦ· ὅπου καὶ τότε Ἀριστοδήμῳ διασώσασθαι Μεσσήνην ἀγώνισμα ποιουμένῳ τὸ ἐμπόδιον ἐπήγαγε τοιόνδε. (5) Ἀνὴρ τῶν Μεσσηνίων (τὸ δὲ ὄνομα οὐ λέγουσιν) ἐρῶν ἔτυχε τοῦ Ἀριστοδήμου τῆς θυγατρὸς, τότε δὲ ἔμελλε καὶ γυναῖκα ἄξεσθαι. οὗτος καταρχὰς ἐς ἀμφισβήτησιν Ἀριστοδήμῳ προῆλθεν, ἐκεῖνον μὲν ἐγγυήσαντά οἱ μηκέτι εἶναι κύριον τῆς παιδὸς, αὐτὸς δὲ ἐγγυησάμενος κυριώτερος ἐκείνου γίνεσθαι. δεύτερα δὲ ὡς τοῦτο οὐχ ἑώρα οἱ κατορθούμενον, ἐπ' ἀναίσχυντον τρέπεται λόγον, συγγενέσθαι τε τῇ παιδὶ, καὶ

sterilis esset, supposuisse. Interea dum vates haec ad populum agit, Lyciscus *clam* assumta puella Spartam profugit. (4) Quae res ubi vulgata est, quum hominum mentes vehementer commovisset, Aristodemus, et ipse ex eadem Aepytidarum gente, vir et ceteris vitae ornamentis, et bellica virtute Lycisco clarior, ultro filiam immolandam obtulit. Verum hominum plerumque *in rebus praeclare gerendis* alacritatem nihilo fere minus fatum, quam calculos fluviorum limus, obruit. Nam patriam *per filiae devotionem* servare cupienti Aristodemo obiecit se huiusmodi offensio. (5) Messenius civis, cuius nomen non proditur, forte Aristodemi filiam amabat, ac propediem erat uxorem ducturus. Is itaque *ex sponsu agere, puellam vindicans*; acriter negare, quae ubi desponsa esset, in patris eam amplius esse potestate: suum esse, qui sponsus sit, in illam ius omne. Qua ratione quum parum proficeret, impudenti mendacio vitiatam a se

κύειν ἐξ αὐτοῦ. τέλος δὲ ἐς τοσοῦτον Ἀριστόδημον προή-
γαγεν, ὡς ἐκμανέντα ὑπὸ τοῦ θυμοῦ τὴν θυγατέρα ἀπο-
303 κτεῖναι. μετὰ δὲ, ἀνέτεμνε, καὶ ἐπεδείκνυεν αὐτὴν οὐκ
ἔχουσαν ἐν γαστρί. παρὼν δὲ Ἐπήβολος ἐκέλευεν ἄλλον
τινὰ τὸν θυγατέρα ἐπιδώσοντα γενέσθαι· τῆς γὰρ τοῦ
Ἀριστοδήμου πλέον εἶναί σφισιν ἀποθανούσης οὐδέν· φο-
νεῦσαι γὰρ τὸν πατέρα αὐτήν, θεοῖς δὲ, οἷς ἡ Πυθία προσ-
έταξεν, οὐ θῦσαι. τοιαῦτα εἰπόντος τοῦ μάντεως, τὸ
πλῆθος τῶν Μεσσηνίων ὥρμησαν ἀποκτενοῦντες τὸν μνη-
στῆρα τῆς παιδὸς, ὡς Ἀριστοδήμῳ τε μίασμα εἰκαῖον προσ-
άψαντα, καὶ σφίσι τῆς σωτηρίας τὴν ἐλπίδα ἀμφίβολον
πεποιηκότα. ἦν δὲ ὁ ἀνὴρ οὗτος ἐς τὰ μάλιστα τῷ Εὐ-
φάει φίλος. πείθει τοὺς Μεσσηνίους Εὐφάης, τόν τε
χρησμὸν ἔχειν τέλος, ἀποθανούσης τῆς παιδὸς, καὶ σφί-
σιν ἀποχρᾶν τὰ ὑπὸ Ἀριστοδήμου πεποιημένα. λέγοντος
δὲ ταῦτα, ἔφασαν τὰ ὄντα λέγειν, ὅσοι τοῦ Αἰπυτιδῶν
γένους ἦσαν· ἀπεῖναι γάρ σφισι τὸ δέος τὸ ἐπὶ τῇ
θυγατρὶ ἕκαστός γε ἔσπευδε. καὶ οἱ μὲν τοῦ βασιλέως τῇ

puellam, et gravidam iam esse affirmat. Qua pertinacia eo furoris Aristodemum impulit, ut filiam statim occiderit, et eius utero exciso plane omnibus ostenderit non fuisse praegnantem. Ibi alium iussit Epebolus vates filiam devovere, nam Aristodemi filiae caedem nihil ipsis prodesse: interfectam enim eam a patre, non diis illis, quibus Pythia iusserat, mactatam. Haec populum docente vate, nihil propius fuit, quam ut, impetu facto, ab universa concione puellae procus ille interficeretur: quippe qui et Aristodemum parricidii obligasset, et ipsis salutis suae spem in dubium revocasset. Erat ille Euphai ut qui maxime amicus. Persuadet itaque Euphaes consummatum esse oraculum puellae caede; quaeque ab Aristodemo patrata sint, sufficere ipsis debere. Ei vehementer Aepytidae omnes assensi sunt, quod nihil malebant eorum unusquisque, quam liberari se devovendae filiae

ραινέσει πειθόμενοι τὴν ἐκκλησίαν διαλύουσι, καὶ ἀπ' τῆς πρός τε θυσίας καὶ θεῶν ἑορτὴν τρέπονται.

CAPUT X.

nto anno post Lacedaemonii contra Ithomen exercitum ducunt — cum Messeniis aequo Marte pugnant — in hac pugna Euphaës, rex Messen., vulneribus confectus moritur — Aristodemus rex a Messeniis electus bellum continuat.

Λακεδαιμόνιοι δὲ ἀκούσαντες τὸν γενόμενον Μεσσηνίοις ρησμὸν, ἀθύμως διέκειντο καὶ αὐτοὶ καὶ οἱ βασιλεῖς, ἔς ε τὰ λοιπὰ καὶ ἄρχειν ὀκνοῦντες μάχης.

Ἔτει δὲ ἕκτῳ μετὰ τὸν ἐξ Ἰθώμης Λυκίσκου δρασμὸν ι Λακεδαιμόνιοι (τὰ γὰρ ἱερὰ ἐγίνετο αὐτοῖς αἴσια) στρατεύουσιν ἐπὶ τὴν Ἰθώμην. οἱ δὲ Κρῆτες οὐκέτι παρόντες φίσιν ἔτυχον· ὑστέρησαν δὲ καὶ οἱ τῶν Μεσσηνίων σύμμαχοι. δι' ὑποψίας γὰρ οἱ Σπαρτιᾶται καὶ ἄλλοις ἤδη Πελοποννησίων, καὶ Ἀρκάσιν ἦσαν καὶ Ἀργείοις μάλιστα. αὶ οἱ μὲν Ἀργεῖοι κρύφα ἔμελλον τῶν Λακεδαιμονίων ἀφίξεσθαι, καὶ ἰδίᾳ δὴ μᾶλλον ἢ μετὰ δόγματος κοινοῦ· οῖς δὲ Ἀρκάσιν ἡ στρατιὰ μὲν ἠγείρετο ἐκ τοῦ φανεροῦ· 304

netu. Quare facile tumultum omnem regis oratio sedavit. Ad sacra deinde et festos ludos omnes conversi.

CAP. X. Lacedaemonii de oraculo certiores facti, re- us suis magnopere diffidere: ac reges ipsi in primis ad bel- um moliendum multo segniores facti. Anno demum post ycisci fugam octavo, Lacedaemonii quum perlitassent, Itho- nen duxerunt. Iam Cretenses aberant; et Messeniis etiam ocii minus praesto fuerunt. Suspecti enim erant Spartanis uum alii Peloponnesii, tum vero Arcades, et Argivi maxime. Ac Argivi quidem clam auxilia ad id bellum communi con- ilio decreverunt, privatae militiae nomine: Arcades aperte lelectum habuerunt: sed neque hi satis mature venerunt.

παρέτυχον δὲ οὐδ' οὗτοι. τοὺς γὰρ Μεσσηνίους καὶ ἄνευ συμμάχων κινδυνεῦσαι προήγαγεν ἡ δόξα τοῦ χρησμοῦ (2) Τὰ μὲν οὖν πολλὰ οὐδέν τι ἐγένετο διάφορα ἢ καὶ ἐπὶ τῆς προτέρας μάχης· ἥ τε ἡμέρα καὶ τότε μαχομένους προαπέλιπεν. οὐ μέν τοι βιασθῆναί γε οὐδέτερον κέρας, ἢ καὶ λόχον μνημονεύουσιν. ἐπεὶ μηδὲ τὴν τάξιν, ὡς ἀπ' ἀρχῆς ἐτάχθησαν, συμμεῖναί φασιν, ἀλλ' ἀφ' ἑκατέρων τοὺς ἀρίστους συνελθόντας ἐς τὸ μεσαίτατον, ἐνταῦθα τὸ πάντα ἔχειν πόνον. ὁ γὰρ Εὐφάης πλέον τι, ἢ βασιλέα εἰκὸς ἦν, προθυμούμενος, καὶ ἀφειδῶς τοῖς περὶ τὸν Θεόπομπον ἐγκείμενος, τραύματα πολλά τε καὶ οὐκ ἰάσιμα λαμβάνει. λειποψυχήσαντα δὲ αὐτὸν καὶ πεσόντα οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ ὀλίγον ὅμως ἐμπνέοντα ἐποιοῦντο παρ' αὐτοὺς ἑλκύσαι σπουδήν. ἐπήγειρε δὲ καὶ τοὺς Μεσσηνίους ἥ τε ἐς τὸν Εὐφάη προϋπάρχουσα εὔνοια καὶ τὰ ὀνείδη τὰ μέλλοντα· φονευομένοις τε ὑπὲρ τοῦ βασιλέως ἄμεινόν σφισιν ἐφαίνετο προέσθαι τὰς ψυχάς, ἢ ἐκεῖνον

Nam oraculi fiducia facile Messenios adduxit, ut belli aleam experirentur sociorum copiis non expectatis. (2) Fuit hoc secundum praelium eventu ipso non aliud valde a superiore. Pugnantes quidem lux defecit: sed neutrum in hac pugna cornu nec manipulum vi repulsum memorant. Neutra enim acies, quem ab initio instituerat, ordinem servavit: verum fortissimi quique in medium se agmen ab utraque parte receperunt: ibique multo acerrimum exstitit certamen. Ipse enim Euphaes audacior, quam regem decebat, et intemperantius in Theopompi cohortem invectus, vulnera multa, et e lethalia accepit. Humi stratum et animam prope agentem paululum tamen etiamnum spirantem, ad se rapere Lacedaemonii conati sunt. Ibi exarsere in pugnam Messeniorum animi. Incitabat eos in regem suum pristina benevolentia, neque minus retinendi decoris studium: atque animas quidem suas manifesto periculo obiicere, et ad unum omnes caedi satius ducebant, quam per summam ignominiam regi quenquam

προσμένων ἀποσωθῆναί τινα. (3) Τότε μὲν δὴ πεσὼν ὁ Εὐφάης τήν τε μάχην ἐπεμήκυνε, καὶ προήγαγεν ἐς πλέον παρὰ ἑκατέρων τὰ τολμήματα· ὕστερον δὲ ἀνήνεγκε μὲν καὶ ᾔσθετο, ὅτι οὐκ ἔλαττον ἐσχήκασιν ἐν τῷ ἔργῳ, ἡμέραις δὲ οὐ πολλαῖς ἀποθνήσκει, βασιλεύσας Μεσσηνίων τρία ἔτη καὶ δέκα, καὶ πολεμήσας Λακεδαιμονίοις τὸν πάντα τῆς βασιλείας χρόνον. (4) Εὐφάει δὲ οὐκ ὄντων παίδων, τὸν αἱρεθέντα ὑπὸ τοῦ δήμου κατελείπετο ἔχειν τὴν ἀρχήν· Κλέοννίς τε καὶ Δᾶμις ἐς ἀμφισβήτησιν Ἀριστοδήμῳ προῆλθον, τά τε ἄλλα καὶ τὰ ἐς πόλεμον διαφέρειν νομιζόμενοι. τὸν δὲ Ἄντανδρον οἱ πολέμιοι κατειργάσαντο ἐν τῇ μάχῃ, προκινδυνεύοντα Εὐφάους. ἦσαν δὲ καὶ τῶν μάντεων αἱ γνῶμαι κατὰ ταὐτὰ ἀμφοτέρων, Ἐπηβόλου καὶ Ὀφιονέως, μὴ σφᾶς ἀνδρὶ ἐναγεῖ καὶ θυγατρὸς μίασμα ἐπικειμένῳ δοῦναι τὴν Αἰπύτου καὶ τῶν ἀπογόνων τιμήν. ᾑρέθη δὲ ὅμως καὶ ἐβασίλευσεν Ἀριστόδημος. ὁ δὲ Ὀφιονεὺς οὗτος ὁ τῶν Μεσσηνίων μάντις, τυφλὸς ὢν εὐθὺς ἐκ γενε- 305
τῆς, μαντικήν τινα εἶχε τοιαύτην. πυνθανόμενος τὰ γι-

superstitem esse. (3) Euphais casus et pugnae tempus produxit, et utriusque exercitus virtutem incendit. *Relatus in castra* Euphaes, *ac* paululum recreatus, suos ex eo certamine sensit non inferiores discessisse. Paucis vero post diebus e vita excessit, quum annos regnasset XIII, ac totum regni tempus cum Lacedaemoniis bellando consumsisset. (4) Is quum sine liberis moreretur, regnum populi arbitrio permisit: Cleonnis et Damis cum Aristodemo contendere, quod se quum cetera vitae dignitate, tum rebus belli gestis longe praestantiores putarent. Antander enim in pugna ceciderat, morte pro Euphae oppetita. Adversabantur praeterea vatum duorum, Epeboli et Ophionei, sententiae, non esse dicentium Aepyti et eius posterûm imperium homini filiae caede polluto decernendum. Obtinuit tamen *populi suffragio* regnum Aristodemus. Ophioneus ipse Messeniorum vates, *cuius modo mentionem feci*, quum ortu coecus esset, huiusmodi divinationis

νόμενα, ἑκάστοις ἰδίᾳ τε καὶ ἐν κοινῷ προέλεγεν οὕτω τὰ μέλλοντα. οὗτος μὲν τρόπον ἐμαντεύετο τὸν εἰρημένον. Ἀριστόδημος δὲ βασιλεύσας, τῷ τε δήμῳ διέμενε τὰ εἰκότα χαρίζεσθαι προθυμούμενος, καὶ τοὺς ἐν τέλει τούς τε ἄλλους καὶ μάλιστα Κλέοννιν καὶ Δᾶμιν ἦγεν ἐν τιμῇ. διὰ θεραπείας δὲ εἶχε καὶ τὰ τῶν συμμάχων, Ἀρκάδων τε τοῖς δυνατοῖς, καὶ ἐς Ἄργος καὶ ἐς Σικυῶνα ἀποστέλλων δῶρα. τὸν δὲ πόλεμον ἐπὶ τῆς Ἀριστοδήμου βασιλείας ἐπολέμουν, λῃστείαις τε κατ' ὀλίγους ἀεὶ καὶ περὶ τὴν ὡραίαν καταδρομαῖς ἐς τὴν ἀλλήλων χρώμενοι. Συνεσέβαλλον δὲ καὶ παρὰ τῶν Ἀρκάδων τοῖς Μεσσηνίοις ἐς τὴν Λακωνικήν. Ἀργεῖοι δὲ προαναφῆναι μὲν τὸ ἐς τοὺς Λακεδαιμονίους ἔχθος οὐκ ἠξίουν, γινομένου δὲ ἀγῶνος, παρεσκευάζοντο ὡς μεθέξοντες.

genere utebatur. Quaerebat *de consultoribus suis*, quid quisque vel privatim vel publice egisset; exinde futura coniiciebat. Aristodemus, *ut ad eum redeam*, regnum adeptus, suis in omnes ordines meritis, tam plebis quam optimatum studiosissimus fuit; in primis vero Cleonnin et Damin quovis est honore dignatus. Idem etiam studiose socios colens, per legatos Arcadum, Argivorum et Sicyoniorum primoribus munera misit. Enimvero bellum Aristodemo imperante *utrinque* paucis in hostilem agrum populatoribus immittendis, et incursionibus sub ipsa messis tempora faciendis gestum. Et cum Messeniis quidem missi ab Arcadibus milites in Laconicum agrum excurrere: quum interea Argivi neutiquam ex professo Lacedaemonios lacessere ausi sint: ita tamen omnia compararunt, ut contra eos, si pugna commissa esset, omnino praelium cum Messeniis inituros appareret.

CAPUT XI.

Quinto anno regni Aristodemi Lacedaemoniis et Messeniis socii auxilio veniunt, et sic proelium committitur — de hoc proelio, quo Lacedaemonii fugantur, narratio.

Πέμπτῳ δὲ ἔτει τῆς Ἀριστοδήμου μελλόντων ἐκ προῤῥήσεως συμβολὴν ποιήσεσθαι (τῷ τε γὰρ μήκει τοῦ πολέμου καὶ τοῖς δαπανήμασιν ἀπειρήκεσαν) οὕτω παρεγένοντο ἀμφοτέροις καὶ οἱ σύμμαχοι· Λακεδαιμονίοις μὲν Κορίνθιοι, Πελοποννησίων μόνοι· τοῖς δὲ Μεσσηνίοις οἵ τε Ἀρκάδες πανστρατιᾷ, καὶ Ἀργείων καὶ Σικυωνίων λογάδες. Λακεδαιμόνιοι μὲν οὖν Κορινθίοις καὶ τοῖς εἵλωσι καὶ ὅσοι περίοικοι συνεστρατεύοντο, τὸ μέσον ἐπιτρέψαντες, ἐπὶ τοῖς κέρασιν αὐτοί τε καὶ οἱ βασιλεῖς ἐτάσσοντο, βαθείᾳ τε ὡς οὔπω πρότερον καὶ πυκνῇ τῇ φάλαγγι. τῷ δὲ Ἀριστοδήμῳ καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν διετάχθη τὰ ἐς τὴν μάχην οὕτως. ὅσοι τῶν Ἀρκάδων ἢ τῶν Μεσσηνίων τὰ μὲν σώματα ἦσαν ἐῤῥωμένοι καὶ ἀγαθοὶ τὰς ψυχὰς, ὅπλα δὲ οὐκ εἶχον ἰσχυρὰ, τούτοις τῶν ὅπλων τὰ χρησιμώτατα ἐπέλεξε, καὶ ὡς τὸ ἔργον ἤπειγεν, ὁμοῦ τοῖς Ἀργείοις καὶ

Cap. XI. Quintum iam annum regnabat Aristodemus, quum ad statum condictum praelii diem (belli enim diuturnitate, et impensae magnitudine, fracti admodum erant ac debilitati) sui utrisque socii praesto fuere: Lacedaemonios ex omnibus Peloponnesiis Corinthii soli iuvere. At Messeniis in auxilium venere cum universo exercitu Arcades, et Argivorum ac Sicyoniorum lectissimi quique. Steterunt in Spartanorum acie media Hilotae, et finitimi: cornibus reges imperarunt: phalange usi sunt tam densa et conferta, quam antea unquam. Aristodemus copias suas in hunc modum instruxit. Messeniis et Arcadibus, qui corporibus essent valentissimi, quorumque virtus maxime eniteret, arma divisit optima et lectissima: quumque martium opus urgeret, inter Argivos et

306 Σικυωνίοις καὶ τούτους ἔταξε· τὴν δὲ φάλαγγα ἐπὶ πλεῖον ἥπλωσεν, ὡς μὴ κυκλωθεῖεν ὑπὸ τῶν ἐναντίων. προείδετο δὲ καὶ, ὅπως τεταγμένοις σφίσι τὸ ὄρος ἡ Ἰθώμη κατὰ νώτου γίνοιτο. καὶ τούτοις μὲν Κλέοννιν ἐπέταξεν ἡγεμόνα, αὐτὸς δὲ καὶ ὁ Δᾶμις ὑπέμενον ἔχοντες τοὺς ψιλοὺς, σφενδονήτας μὲν ἢ τοξότας ὀλίγους· ὁ δὲ ὄχλος ὁ πολὺς τοῖς τε σώμασιν ἦσαν ἐς τὰς ἐπιδρομὰς καὶ ἀναχωρήσεις ἐπιτήδειοι, καὶ τῇ ὁπλίσει κοῦφοι· θώρακα γὰρ ἢ ἀσπίδα εἶχεν ἕκαστος· ὅσοι δὲ ἠπόρουν τούτων, περιεβέβληντο αἰγῶν νάκας καὶ προβάτων, οἱ δὲ καὶ θηρίων δέρματα, καὶ μάλιστα οἱ ὀρεινοὶ τῶν Ἀρκάδων, λύκων τε καὶ ἄρκτων. ἀκόντια δὲ ἕκαστος πολλὰ, οἱ δὲ καὶ λόγχας αὐτῶν ἔφερον. (2) Καὶ οὗτοι μὲν ἐλόχων τῆς Ἰθώμης ἔνθα ἔμελλον ἥκιστα ἔσεσθαι σύνοπτοι. οἱ δὲ ὁπλῖται τῶν Μεσσηνίων καὶ συμμάχων τήν τε ἔφοδον τὴν πρώτην τῶν Λακεδαιμονίων ὑπέμειναν, καὶ μετὰ τοῦτο ἦσαν ἤδη καὶ τὰ ἄλλα ἀνδρεῖοι. ἀριθμῷ μὲν δὴ τῶν ἐναντίων ἀπελείποντο, λογάδες δὲ ὄντες ἐμά-

Sicyonios hos quoque collocavit. Phalangem suam laxatis ordinibus quam potest longissime, ne posset ab hoste circumdari, explicat: providit etiam, ut, dispositis iam signis, a tergo sui Ithomen montem haberent. Ac gravi quidem armaturae Cleonnin praefecit: substitit ipse cum Dami, qua in parte levis fuit armatura, in qua funditores et sagittarii pauci fuere: reliqua turba ad excursus faciendos, propter corporum agilitatem, et armorum levitatem, maxime idonei fuere, thorace aut scuto duntaxat armati. Quod si quibus ea defuit armatura, ii caprarum et ovium, nonnulli etiam ferarum pellibus tegebantur: maximeque Arcades montani luporum et ursorum exuviis. Iacula singuli plura, lanceas etiam nonnulli praeferebant. (2) Subsederunt ea Ithomes parte, qua minime possent ab hostibus conspici. Et gravis quidem Messeniorum ac sociorum armatura quum primam Lacedaemoniorum impressionem sustinuit, tum vero in omni praeliandi munere reliquo virtute praestiterunt. Erant hi numero hostibus multo inferiores: verum lectissimi quique cum promiscua multitudi-

χοντο πρὸς δῆμον καὶ οὐχ ὁμοίως πρὸς κρείττους· ᾗ καὶ
μᾶλλον τῇ τε ἄλλῃ προθυμίᾳ καὶ ταῖς ἐμπειρίαις ἐπὶ πολὺ
ἀντεῖχον. ἐνταῦθα καὶ ὁ στρατὸς τῶν Μεσσηνίων ὁ εὔζω-
νος, ἀφ' οὗ καὶ τούτοις ἤρθη τὰ σημεῖα, ἐχρῶντο ἐπὶ
τοὺς Λακεδαιμονίους δρόμῳ, καὶ περιστάντες ἠκόντιζον
ἐς τὰ πλάγια. οσοις δὲ καὶ ἐπὶ πλέον μετῆν τόλμης, προσ-
έθεόν τε καὶ ἔτυπτον ἐκ χειρός. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι,
κίνδυνόν σφισι δεύτερον ἐν τῷ αὐτῷ, καὶ οὕτως ἀνέλπι-
στον ὁρῶντες παρόντα, ὅμως οὔτε ἐταράχθησαν, ἐπιστρε-
φόμενοί τε ἐς τοὺς ψιλοὺς, ἀμύνεσθαι μὲν ἐπειρῶντο·
διὰ δὲ τὴν κουφότητα οὐ χαλεπῶς ἀποφευγόντων, ἀπο-
ρία τοῖς Λακεδαιμονίοις, καὶ ἀπ' αὐτῆς ἤδη καὶ ὀργὴ γίνε-
ται. πεφύκασι δέ πως οἱ ἄνθρωποι μάλιστα ἔχειν ἀκρατῶς
πρὸς τὰ παρ' ἀξίαν. Καὶ δὴ καὶ τότε οἵ τε τραύματα τῶν
Σπαρτιατῶν ειληφότες, καὶ ὅσοι κειμένων τῶν παραστα- 307
τῶν ἐγίγνοντο πρὸς τὴν ἔφοδον τῶν ψιλῶν πρῶτοι, προσέ-
θεόν τε, ὁπότε ἴδοιεν ἐπιφερομένους τοὺς ψιλοὺς, καὶ

ne, et minime paribus virtute dimicabant. Quare tam alacritate, quam pugnandi usu facile restiterunt. Expeditae etiam cohortes signo dato in hostem cursim impressionem fecerunt, iaculis eminus latera petentes: nec defuerunt, qui audacia incitati maiore, longius progressi, cum hoste cominus manum conseruere. At Lacedaemonii ancipiti iterum periculo circumventi, quum in quandam veluti desperationem rem deduci viderent, non tamen aciem turbarunt; quin contra levem armaturam conversi, magno conatu, eam ut funderent, conabantur: sed quum velites facile, nempe quos nulla armorum impedimenta retardabant, subterfugerent, trepidatio primum, tum ira vehemens Lacedaemoniis incessit. Est vero ita natura comparatum, ut homines aegerrime sibi temperare queant, si quid praeter meritum accidat. Quare et qui ex Lacedaemoniis vulnera iam acceperant, et quicunque, ceteris locum suum retinentibus, primi expeditos adorti fuerant, in eam partem incumbebant, quo se velites illi intulissent, ac retroce-

ὑπὸ θυμοῦ μακροτέρας τὰς διώξεις ἐποιοῦντο ἀποχωρούντων. οἱ δὲ ψιλοὶ τῶν Μεσσηνίων ὡς τὸ πρῶτον ἤρξαντο, κατὰ χώραν τε μένοντας ἔτυπτον καὶ ἐσηκόντιζον, καὶ διωκόντων ἔφθανον ἀποφεύγοντες, καὶ πειρωμένοις ἀναστρέφειν αὖθις ἐπῄεσαν. ταῦτα δὲ ἔδρων σποράδην, καὶ ἄλλοι κατ᾽ ἄλλο τῆς τῶν ἐναντίων τάξεως· οἵ τε ὁπλῖται τῶν Μεσσηνίων καὶ συμμάχων θρασύτερον ἐν τῷ τοιῷδε τοῖς κατὰ στόμα αὐτῶν ἐπέκειντο. (8) Τέλος δὲ οἱ Λακεδαιμόνιοι τῷ τε χρόνῳ καὶ τοῖς τραύμασιν ἀπαγορεύοντες, καὶ ἅμα παρὰ τὸ εἰωθὸς ὑπὸ τῶν ψιλῶν ταρασσόμενοι, διαλύουσι τὴν τάξιν. τραπέντων δὲ, ἐνταῦθά σφισι πλεῖω παρεῖχον κακὰ οἱ ψιλοί. τοὺς δὲ τῶν Λακεδαιμονίων διαφθαρέντας ἐν τῇ μάχῃ συλλαβεῖν μὲν οὐχ οἷά τε ἦν ἀριθμῷ· πείθομαι δὲ εἶναι καὶ αὐτὸς πολλούς. ἡ δὲ οἴκαδε ἀναχώρησις τοῖς μὲν ἄλλοις καθ᾽ ἡσυχίαν, Κορινθίοις δὲ ἔμελλεν ἔσεσθαι χαλεπή· διὰ πολεμίας γὰρ ἐγίνετο, ὁμοίως διά τε τῆς Ἀργείας πειρωμένοις καὶ παρὰ Σικυῶνα ἀνασωθῆναι.

dentes longiore persequebantur excursu. At Messenii, quo ante coeperant modo, eos ipsos, qui locum obtinerent suum, et caedebant, et missilibus figebant: iam vero si insequerentur illi, aversi cito elabebantur, ac rursus ad suos se recipientes a tergo urgebant. Haec passim fuit pugnae in diversa agminis parte forma. Interea gravior Messeniorum et sociorum armatura Spartanos suae aciei oppositos urgebant audacius. (3) Postremo Lacedaemonii praeliandi mora et vulneribus fatigati, et a velitibus novo quodam more disturbati, solverunt ordines. Terga iam vertentes iidem velites vel gravioribus affecerunt incommodis. Certum caesorum numerum in ea fuga prodere difficile fuerit; magnum omnino fuisse et ipse crediderim. Iam vero aliis domos cuique suas reditus periculo caruit: (per pacatum enim agrum transiere:) at Corinthiis res fuit discriminis plenissima, sive per Argivorum, sive per Sicyoniorum fines reverterentur.

CAPUT XII.

Lacedaemonii hac pugna perculsi oraculum Delphicum consulunt — Messeniis socios abducere student — Messenii quoque Delphicum oraculum consulunt — Lyciscus, qui Spartam aufugerat, ab Arcadibus capitur, et absolvitur — Messenii denuo Delphos mittunt ad Pythiam de belli eventu consulendam — Pythiae effatum Spartanis indicatur, qui Oebalo auctore fraudulenter in illo exsequendo praevertunt — Ophioneus, vates coecus, visum recipit.

Λακεδαιμονίους δὲ ἐλύπει μὲν καὶ τὸ γεγονὸς πταῖσμα, τεθνεώτων ἐν τῇ μάχῃ πολλῶν τε καὶ ἀξίων λόγου. παρίστατο δὲ καὶ ἐς τὴν πᾶσαν ἐλπίδα τοῦ πολέμου σφίσιν ἀθύμως ἔχειν, καὶ διὰ τοῦτο θεωροὺς ἀποστέλλουσιν ἐς Δελφούς. τούτοις ἐλθοῦσιν ἡ Πυθία χρᾷ τάδε·

Οὔ σε μάχης μόνον ἔργ' ἐφέπειν χερὶ Φοῖβος ἄνωγεν,
Ἀλλ' ἀπάτῃ μὲν ἔχει γαῖαν Μεσσηνίδα λαός,
Ταῖς δ' αὐταῖς τέχναισιν ἁλώσεται, αἷσπερ ὑπῆρξεν. 308

πρὸς ταῦτα τοῖς βασιλεῦσι καὶ τοῖς ἐφόροις τέχνας μὲν προθυμουμένοις οὐκ ἐγίνετο ἀνευρεῖν. οἱ δὲ Ὀδυσσέως

Cap. XII. Lacedaemonios accepta quidem clades vehementer perculit, quum tam multos, et eos quidem minime obscuros amisissent viros. Sed erat illud fere indignius, quod spes reliqua omnis belli eius ex animi sententia conficiundi erepta videbatur. Miserunt tamen Delphos, qui deum *de tota belli ratione* consulerent. Iis responsum huiusmodi datum est:

Non Martis tantum suadet tibi munera Phoebus:
Astu capta fuit quondam Messenia tellus,
Prisca fraude novo rursus capietur ab hoste.

Quare ad astum regibus et ephoris conversis, quum aliud nihil in mentem venisset, quod Ulysses ad Ilium fecit, placuit

τῶν ἔργων ἀπομιμούμενοι τὸ ἐπὶ Ἰλίῳ, πέμπουσιν ἄνδρα ἑκατὸν ἐς Ἰθώμην συνιδόντας ἃ μηχανῶνται, λόγῳ δ αὐτομόλους. ἦν δὲ καὶ φυγὴ τῶν ἀνδρῶν ἐκ τοῦ φανε ροῦ κατεγνωσμένη. τούτους ἥκοντας ἀπέπεμψεν αὐτίκ Ἀριστόδημος, Λακεδαιμονίων φήσας τὰ ἀδικήματα καινὶ εἶναι, τὰ δὲ σοφίσματα ἀρχαῖα. (2) Ἁμαρτόντες δὲ ο Λακεδαιμόνιοι τοῦ ἐγχειρήματος, δεύτερα ἐπειρῶντο τῶ Μεσσηνίων διαλῦσαι τὸ συμμαχικόν. ἀντειπόντων δ τῶν Ἀρκάδων (παρὰ γὰρ τούτους πρότερον ἀφίκοντο ο πρέσβεις), οὕτω τὴν ἐπ' Ἄργος ἐπέσχον πορείαν. (3) Ἀρι στόδημος δὲ πυνθανόμενος τὰ πρασσόμενα ὑπὸ τῶν Λα κεδαιμονίων, πέμπει καὶ αὐτὸς ἐρησομένους τὸν θεόν. ἡ δὲ Πυθία σφίσιν ἔχρησε·

Κῦδός σοι πολέμοιο διδοῖ θεός· ἀλλ' ἀπάταισι
Φράζου μὴ Σπάρτης δόλιος λόχος ἐχθρὸς ἀνέλθῃ
Κρείσσων. εἰ γὰρ Ἄρης κείνων εὐήρεα τεύχῃ,
Καί τε χορῶν στεφάνωμα πικροὺς οἰκήτορας ἕξει,
Τῶν δύο συντυχίαις κρυπτοῦ λόχου ἐξαναδύντων.

imitari. Homines enim C, qui se perfugas esse simularent, ad Ithomen speculatum hostium consilia misere: atque ut plane perfugisse viderentur, publico decreto damnati sunt. Eos ad se venientes Aristodemus statim his verbis dimisit: Novas esse Lacedaemoniorum iniurias, vetera eorundem commenta. (2) Id quum minus, uti volebant, cecidisset, conati deinde sunt a Messeniis socios abducere. Verum ab Arcadibus reiecti (ad eos enim primum legati venere) quo minus ad Argivos proficiscerentur, deterriti sunt. (3) Aristodemus, cognitis Lacedaemoniorum conatibus, et ipse ad oraculum misit. Responsum, qui missi fuerant, retulerunt huiusmodi:

Ecce manet fato longi te gloria belli:
At, Spartana phalanx te vincat fraude, caveto:
Nam bene compacta illorum si vasa habeat Mars,
Saevum habitatorem feret alta corona chororum.
Tunc gemini e latebris erumpent forte sub auras,

Οὐ πρόσθεν δὲ τέλος τόδ' ἐπόψεται ἱερὸν ἦμαρ,
Πρὶν τὰ πάραλλα φύσιν τύξαν χρεὼν ἀφίκηται. 309

ότε μὲν δὴ Ἀριστόδημος καὶ οἱ μάντεις ἀπείρως εἶχον υμβαλέσθαι τὸ εἰρημένον· ἔτεσι δὲ ὕστερον οὐ πολλοῖς ναφαίνειν τε καὶ ἐς τέλος ἄξειν ἔμελλεν ὁ θεός. (4) Ἕτερα ὲ ἐν τῷ τότε τοῖς Μεσσηνίοις συνέβαινε τοιαῦτα. Λυκίκου μετοικοῦντος ἐν Σπάρτῃ τὴν θυγατέρα ἐπέλαβεν ποθανεῖν, ἣν ἅμα ἀγόμενος ἔφυγεν ἐκ Μεσσήνης. πολάκις δὲ αὐτὸν φοιτῶντα ἐπὶ τὸ μνῆμα τῆς παιδὸς λοχήαντες ἱππεῖς τῶν Ἀρκάδων αἱροῦσιν. ἀναχθεὶς δὲ ἐς τὴν θώμην καὶ ἐς ἐκκλησίαν καταστὰς ἀπελογεῖτο, ὡς οὐ ροδιδοὺς τὴν πατρίδα ἀποχωρήσαι, πειθόμενος δὲ τοῖς ηθεῖσιν ὑπὸ τοῦ μάντεως εἰς τὴν παῖδα ὡς οὖσαν οὐ γνηίαν. ταῦτα ἀπολογούμενος, οὐ πρότερον ἔδοξεν ἀληθῆ έγειν, πρὶν ἢ παρῆλθεν εἰς τὸ θέατρον ἡ τὴν ἱερωσύνην ότε τῆς Ἥρας ἔχουσα. αὕτη δὲ τεκεῖν τε τὴν παῖδα ὡμοόγει, καὶ τῇ Λυκίσκου γυναικὶ ὑποβαλέσθαι δοῦναι. νῦν ἡ, ἔφη, τό τε ἀπόῤῥητον ἐκφαίνουσα ἥκω, καὶ παύσουσα

Nec prius eventum rerum lux alma videbit,
Iidem quam fato gemini fungantur eodem.

ristodemus quidem, et oraculorum interpretes, quid sibi ellet responsum hoc, coniiciendo assequi nequierunt: non ultis vero post annis vocem suam exposuit et ipso eventu atam fecit deus. (4) Eo tempore forte accidit, ut Lycisci, ius, qui Spartam perfugerat, filia, quam secum abduxerat, oreretur. Ad puellae tumulum *cum desiderio* ventitantem atrem Arcadum equites ex insidiis eruptione facta capiunt. thomen pertractus, et in concionem productus, causam perduellionis dixit: Non esse patriam a se proditam; verum secedendum sibi putasse vatis oratione commotum, qui puellam negasset legitimam esse. Haec quum dissereret, non nte est ei habita fides, quam foemina quaedam, quae Iunonis acerdotio tunc fungebatur, in theatrum veniens, sponte puellam se illam peperisse confessa est, et a se datam uxori Lyisci supponendam. Nunc itaque venio, inquit, rem occul-

ἐμαυτὴν ἱερωμένην. ταῦτα δὲ ἐλέγετο, ὅτι ἦν ἐν τῇ Με σήνῃ καθεστηκὸς, ἢν γυναικὸς ἱερωμένης ἢ καὶ ἀνδρ προαποθάνῃ τις τῶν παίδων, ἐς ἄλλον τὴν ἱερωσύνην μ ταχωρεῖν. νομίζοντες οὖν τὴν γυναῖκα ἀληθῆ λέγειν, τ θεῷ τε εἵλοντο ἱερατευσομένην ἀντ' ἐκείνης, καὶ Λυκίσκ συγγνωστὰ ἔφασαν εἰργάσθαι. (5) Μετὰ δὲ ταῦτα ἐδό σφίσι (καὶ γὰρ εἰκοστὸν ἔτος ἐπῄει τῷ πολέμῳ) πέμπ αὖθις ἐς Δελφοὺς ἐρησομένους ὑπὲρ νίκης. ἐρησαμέν δὲ ἔχρησεν ἡ Πυθία·

Τοῖς τρίποδας περὶ βωμὸν Ἰθωμάτα Διῒ πρώτοις
Στήσασιν δεκάδων ἀριθμὸν δὶς πέντε δίδωσι
Σὺν κύδει πολέμου γαῖαν Μεσσηνίδα δαίμων.
Ζεὺς γὰρ ἔνευσ' οὕτως. ἀπάτη δέ σε πρόσθε τίθησ
Ἤ τ' ὀπίσω τίσις ἐστὶ, καὶ οὐ θεὸν ἐξαπατήσῃς.
Ἕρδ', ὅπῃ τὸ χρεών. ἄτη δ' ἄλλοισι πρὸ ἄλλων.

ταῦτ' ἀκούσαντες, μεμηνέναι τε ἡγοῦντο ὑπὲρ αὐτῶν τ μαντείαν, καὶ σφίσι διδόναι τοῦ πολέμου κράτος. γὰρ, αὐτῶν γε ἐχόντων ἐντὸς τείχους τοῦ Ἰθωμάτα τὸ

tam indicatura, ac simul me ut sacerdotio abdicem. Ha eo dicebantur, quod sancitum apud Messenios erat, ut, si qu e sacerdotio fungentis vel mulieris vel viri liberis ante illo vita discessisset, in alium transiret sacerdotium. Qua vera esse, quae mulier dixisset, arbitrati, et aliam Iuno sacerdotem legerunt, et Lyciscum capitis periculo liberaru (5) Aderat iam vicesimus eius belli annus, quum ad orac lum de belli eventu mitti placuit. Consultoribus ad hu modum respondit Pythia:

Primus Ithomaei tripodas circum Iovis aram
Qui statuet decies denos, cum laude tenebit
Messenen; id enim Iovis immutabile numen
Decrevit. Sed te fraus promovet arte dolosa:
Et post ultio erit: nec fallere numina possis.
Fac ut fata volunt: nunc hos, nunc sors premit illos.

Hoc oraculo promitti sibi victoriam Messenii interpretaba tur, eo maxime, quod, quum ipsi intra muros Ithometae I

ὸν, Λακεδαιμονίους προτέρους ἀναθέντας φθήσεσθαι. ιαὶ οἱ μὲν ξυλίνους κατασκευάσασθαι τρίποδας ἔμελλον· ὐ γάρ σφισι περιῆν χρήματα, ὡς χαλκοῦς ποιήσασθαι. 6) Τῶν δέ τις Δελφῶν τὸν χρησμὸν ἐξήγγειλεν ἐς Σπάρτην. πυθομένοις δὲ ἐν κοινῷ μὲν οὐδέν σφισιν ἐξεγένετο ἐνευρεῖν σοφὸν, Οἴβαλος δὲ τὰ μὲν ἄλλα οὐ τῶν ἐπιφανῶν, γνώμην δὲ, ὡς ἐδήλωσεν, ἀγαθὸς, ποιησάμενος, ὡς ἔτυχε, πηλοῦ τρίποδας ἑκατὸν, τούτους ἀποκεκρυμμένους ἐν πήρᾳ, καὶ δίκτυα ἅμα αὐτοῖς ἔφερεν ὡς ἀνὴρ θηρευτής. ἅτε δὲ ὢν ἀγνὼς καὶ Λακεδαιμονίων τοῖς πολλοῖς, ῥᾷον Μεσσηνίους ἐλάνθανεν. ἀναμίξας δὲ αὐτὸν ἀνδράσιν ἀγροίκοις, εἰσῆλθέ τε μετ' αὐτῶν ἐς τὴν Ἰθώμην, καὶ ὡς νὺξ τάχιστα ἐπελάμβανεν, ἀναθεὶς τοὺς τρίποδας τῷ θεῷ τούτους δὴ τοὺς πηλίνους, αὖθις ἐς Σπάρτην ἀπαγγελῶν Λακεδαιμονίοις ᾤχετο. Μεσσηνίους δὲ, ὡς εἶδον, ἐτάραξε μεγάλως, καὶ εἴκαζον (ὥσπερ ἦν) παρὰ Λακεδαιμονίων εἶναι. παρεμυθεῖτο δὲ ὅμως αὐτοὺς ὁ Ἀριστόδημος λέγων ἄλλα τε, ἃ ἐν τοῖς παροῦσιν εἰκὸς ἦν,

vis aedem haberent, nullo pacto viderentur posse Lacedaemonii priores tripodas dedicare. Ligneos certe tripodas faciendos curarunt, quod ad aeneos pecunia non suppetebat. (6) Exceptam hanc oraculi vocem e Delphorum numero nescio quis Lacedaemonem pertulit. Ibi quum nihil omnino publico consilio excogitari posset *ad eam dedicationem occupandam,* Spartanus quidam, Oebalus nomine, homo genere haudquaquam claro, sed, uti res indicavit, plane callidus et sollers, is, ut res tulit, tripodas centum e luto finxit, et in peram abditos, assumtis retibus cum venatoris ornatu Ithomen agresti turbae permistus introiit: et ignotus quidem, (quippe qui neque in patria sua vulgo esset omnibus notus) quumprimum nox supervenit, tripodas illos fictiles dicavit: atque inde ad suos reversus, quod actum fuerat, exposuit. Re comperta Messenii vehementer commoti sunt: et facile quidem Lacedaemoniorum se astu delusos coniecerunt: multitudinis tamen sollicitudinem Aristodemus quum ea, quam

καὶ τοὺς ξυλίνους τρίποδας (ἐπεποίηντο γὰρ ἤδη) περὶ τοι 'Ιθωμάτα τὸν βωμὸν ἔστησε. (7) Συνέβη δὲ καὶ 'Οφιονέι τὸν μάντιν τοῦτον, τὸν ἐκ γενετῆς τυφλὸν, ἀναβλέψαι παραλόγως δὴ μάλιστα ἀνθρώπων. ἐπέλαβε γὰρ τῆς κε φαλῆς ἄλγημα αὐτὸν ἰσχυρὸν, καὶ ἀνέβλεψεν ἀπ' αὐτοῦ

CAPUT XIII.

De iis, quae Messeniorum exitium portenderunt — Aristodemu de patriae salute desperans sese ipsum ad filiae tumulum interficit — Messenii non regem, sed Damin summum imperatorem deligunt — obsidione et fame coacti Ithomen relinquunt — de tempore hujus belli Messenici finiti.

311 Τὰ δὲ ἐντεῦθεν (ἔῤῥεπε γὰρ ἤδη τὸ χρεὼν ἐς ἅλωσιν τῶν Μεσσηνίων) προεσήμαινεν αὐτοῖς τὰ μέλλοντα ὁ θεός. τό τε γὰρ τῆς 'Αρτέμιδος ἄγαλμα, ὃν χαλκοῦν καὶ αὐτὸ καὶ τὰ ὅπλα, παρῆκε τὴν ἀσπίδα· καὶ 'Αριστοδήμου τῷ Διὶ τῷ 'Ιθωμάτᾳ θύειν μέλλοντος τὰ ἱερεῖα, οἱ κριοὶ ἐπὶ τὸν βωμὸν αὐτόματοι καὶ βίᾳ τὰ κέρατα ἐναράξαντες ἀποθνήσκουσιν ὑπὸ τῆς πληγῆς. τρίτον δὲ ἄλλο συνέβη σφίσιν.

res tempusque ferebat, oratione, tum vero statuendis ad Iovis aram ligneis tripodibus (fabricati enim iam fuerant) lenivit. (7) Accidit etiam eo tempore, ut Ophioneus vates, qui a primo statim ortu coecus fuerat, oculis uti coeperit mirabili admodum casu. Nam quum ingenti capitis dolore laborasset, ab ea valetudine luminis compos fuit.

Cap. XIII. Aliis praeterea prodigiis (quum Messeniorum iam res inclinarent, ac prope in perniciem laberentur) suae Di mentis haud dubias dedere significationes. Dianae erat Messeniis ex aere signum cum aeneis armis: huic scutum sponte excidit. Quum Aristodemus Iovi Ithomatae immolaturus hostias adduxisset, arietes sua sponte cornua arae tanta ~i illiserunt, ut ex ictus vehementia morerentur. Ad haec

ἱ κύνες συνιόντες ἐς τὸ αὐτὸ κατὰ πᾶσαν νύκτα ὠρύοντο, ἐλος δὲ καὶ ἀπεχώρησαν ἀθρόοι πρὸς τὸ τῶν Λακεδαιμο-ίων στρατόπεδον. ταῦτά τε δὴ τὸν Ἀριστόδημον ἐτάρασ-ε, καὶ ὀνείρατος ὄψις ἐπιγενομένη τοιάδε. ἔδοξεν ἐξιέ-αι οἱ μέλλοντι ἐς μάχην καὶ ὡπλισμένῳ τῶν ἱερείων τὰ πλάγχνα ἐπὶ τραπέζῃ προκεῖσθαι· τὴν δέ οἱ θυγατέρα πιφανῆναι, μέλαιναν ἐσθῆτα ἔχουσαν καὶ φαίνουσαν τό ε στέρνον καὶ τὴν γαστέρα ἀνατετμημένα, ἀναφανεῖσαν ὲ, ἀποῤῥίψαι μὲν τὰ ἐπὶ τῆς τραπέζης, ἀφελέσθαι δὲ ὐτοῦ τὰ ὅπλα, ἀντὶ τούτων δὲ στέφανον ἐπιθεῖναι χρυ-οῦν, καὶ ἱμάτιον ἐπιβαλεῖν λευκόν. ἔχοντος δὲ Ἀριστο-ήμου τά τε ἄλλα ἀθύμως, καὶ τὸν ὄνειρον ἡγουμένου ρολέγειν οἱ τοῦ βίου τελευτήν, ὅτι οἱ Μεσσήνιοι τῶν ἐπι-ανῶν τὰς ἐκφορὰς ἐποιοῦντο ἐστεφανωμένων καὶ ἱμάτια πιβεβλημένων λευκά, ἀπαγγέλλει τις Ὀφιονέα τὸν μάντιν ὐχ ὁρᾷν ἔτι, ἀλλ' ἐξαίφνης γενέσθαι τυφλὸν, ὥσπερ γε αὶ ἦν τὸ ἐξαρχῆς. συνιᾶσι δὴ καὶ τοῦ χρησμοῦ τότε, ὡς οὺς ἀναδύντας δύο ἐκ τοῦ λόχου, καὶ ἐς τὸ χρεὼν αὖθις λθόντας, τοῦ Ὀφιονέως τοὺς ὀφθαλμοὺς εἶπεν ἡ Πυθία.

anes globo facto singulis noctibus ululatum dedere: mox ii-lem magno agmine ad Lacedaemoniorum castra abierunt. Non haec solum prodigia, sed visum etiam per quietem Ari-todemum exterruit. Visus est in somnis videre, quum esset rmis iam sumtis ad pugnam exiturus, victimarum extis in nensa appositis, filiam in pulla veste assistentem, pectusque ıc ventrem persecta ostentantem: deinde disturbatis e mensa xtis, detractis armis, ab ea se aurea corona et albis vesti-nentis donari. Dum anxio esset animo Aristodemus, quod nortem sibi haud dubie somnium illud portendere interpre-taretur (Messenii enim optimates coronatos et candida veste velatos efferunt), ecce tibi nuncius, Ophioneum vatem videre desisse, ac rursus, uti ab initio, oculis captum. Est vero tunc oraculi *sensus interior patefactus: et plane* intellectum est, quum dixit, ex insidiis erumpentes duos, et eosdem in pristinum statum reversos, Ophionei oculos Apollinem in-

(2) Ἐνταῦθα Ἀριστόδημος τά τε οἰκεῖα ἀναλογιζόμενος ὡς οὐδὲν ὠφέλιμον γένοιτο φονεὺς θυγατρὸς, καὶ τῇ πα τρίδι οὐχ ὁρῶν ἔτι ὑποῦσαν σωτηρίας ἐλπίδα, ἐπικατ σφαξεν ἑαυτὸν τῆς παιδὸς τῷ τάφῳ, τὰ μὲν ἐς ἀνθρώπο λογισμὸν ἥκοντα, Μεσσηνίους σώσας, τῆς τύχης δὲ ἐς
312 μηδὲν ἀγαγούσης τά τε ἔργα αὐτοῦ καὶ τὰ βουλεύματ ἀπέθανε δὲ βασιλεύσας ἔτη τε ἓξ, καὶ ἐκ τοῦ ἑβδόμου μ νας ἐπιλαβὼν πολλούς. τοῖς δὲ Μεσσηνίοις ἀπεγνωκέν τὰ πράγματα παρίστατο, ὥστε καὶ ὥρμησαν ἱκεσίαν τοὺς Λακεδαιμονίους ἀποστέλλειν· οὕτω σφόδρα κατέπλ ξεν αὐτοὺς ἡ τοῦ Ἀριστοδήμου τελευτή. καὶ τοῦτο μ ὁ θυμὸς ἐπέσχεν αὐτοὺς μὴ ποιῆσαι. (3) Συλλεγέντες εἰς ἐκκλησίαν, βασιλέα μὲν οὐδένα, Δᾶμιν δὲ στρατηγ αὐτοκράτορα εἵλοντο. ὁ δὲ Κλέοννίν τε αὐτῷ καὶ Φυλέ ἑλόμενος συνάρχοντας, παρεσκευάζετο ὡς καὶ ἐκ τῶν π ρόντων συνάψων εἰς μάχην. ἐπηνάγκαζε γὰρ ἥ τε πολιο κία, καὶ οὐχ ἥκιστα ὁ λιμὸς, καὶ τὸ ἀπ' αὐτοῦ δέος, μ καὶ προδιαφθαρῶσιν ὑπὸ ἐνδείας. Ἀρετῇ μὲν δὴ καὶ το

nuisse. (2) Aristodemus itaque partim domesticam calami tatem animo reputans, quod sine ullo profectu filiam occidis set, partim nullam patriae salutis spem reliquam esse viden ad filiae tumulum sibi mortem conscivit: vir, quantum hu mano consilio consequi potuit, patriae salutaris, sed cuius act consultaque omnia fortuna eluserit. Regnavit annos VI aliquot amplius menses. Messenios Aristodemi casu percul sos tanta rerum omnium cepit desperatio, ut de mittendi ad Lacedaemonios deprecatoribus cogitarent; verum qu minus id facerent, obstitit pertinax in hostem animu (3) Concione vocata regem non crearunt: imperatorem cu potestate summa Damin surrogarunt. Hic collegas Cleonni sibi et Phylea cooptavit: tum quasi mox praelium commissuru ex praesenti rerum copia omnia apparavit: urgebat enim obsidi et ex obsidione victus inopia eiusmodi, ut iam nihil esset mag metuendum, quam ne mox fame conficerentur.. Virtus cert

μήμασιν οὐδὲ τότε ἀπεδέησε τὰ τῶν Μεσσηνίων· ἀπέθανον δὲ οἱ στρατηγοί σφισιν ἅπαντες, καὶ τῶν ἄλλων οἱ λόγου μάλιστα ἄξιοι. τὸ δὲ ἀπὸ τούτου μῆνας μὲν που πέντε μάλιστα ἀντέσχον. (4) Περὶ δὲ τὸν ἐνιαυτὸν λήγοντα ἐξέλιπον τὴν Ἰθώμην, πολεμήσαντες ἔτη τὰ πάντα εἴκοσι, καθὰ δὴ καὶ Τυρταίῳ πεποιημένα ἐστίν·

Εἰκοστῷ δ' οἱ μὲν κατὰ πίονα ἔργα λιπόντες
Φεῦγον Ἰθωμαίων ἐκ μεγάλων ὀρέων.

(5) Ὁ δὲ πόλεμος ἔλαβεν οὗτος τέλος ἔτει πρώτῳ τῆς τετάρτης καὶ δεκάτης Ὀλυμπιάδος, ἣν Δάσμων Κορίνθιος ἐνίκα στάδιον, Ἀθήνησι Μεδοντιδῶν τὴν ἀρχὴν ἔτι ἐχόντων τὴν δεκέτιν, καὶ ἔτους Ἱππομένει τετάρτου τῆς ἀρχῆς ἠνυσμένου.

CAPUT XIV.

Messenii emigrantes in varias regiones discedunt — Lacedaemonii urbem Ithomen funditus evertunt, et terram Messen. distribuunt — de iis, quae Messeniis ipsis a Lacedaemoniis acciderunt — Messenii his malis vexati defectionis consilia ineunt — de Aristomene eiusque natalibus.

Μεσσηνίων δὲ ὅσοις μὲν ἔτυχον ἐν Σικυῶνι οὖσαι καὶ ἐν Ἄργει προξενίαι καὶ παρὰ τῶν Ἀρκάδων τισίν, οὗτοι μὲν

et animi praestantia, ac bellandi pervicacia, nullo unquam tempore Messeniis defuit. Ducibus postremo omnibus, et optimis quibusque civibus amissis, menses quum prope V perdurassent, (4) belli eius anno XX iam pene exacto, Ithomen deseruere: quod ipsum Tyrtaeus versibus testatus est:

Anno bis decimo linquentes pinguia culta,
Montis Ithomaei deseruere iuga.

(5) Finem habuit bellum hoc anno primo quartae et vicesimae Olympiadis, qua Damon Corinthius in stadio vicit, quum apud Athenienses Medontidae decennale adhuc imperium obtinerent, et Hippomeni quidem quartus iam exactus esset imperii annus.

Cap. XIV. Ac Messenii tunc, quibus vel Argis, vel Sicyone, vel in Arcadia hospitia fuerunt, in eas sunt urbes

ἐς ταύτας τὰς πόλεις ἀπεχώρησαν· ἐς Ἐλευσῖνα δὲ οἱ τοῦ γέ-
313 νους τῶν ἱερέων καὶ θεαῖς ταῖς μεγάλαις τελοῦντες τὰ ὄργια.
ὁ δὲ ὄχλος ὁ πολὺς κατὰ τὰς πατρίδας ἕκαστοι τὰς ἀρχαίας ἐσκεδάσθησαν. (2) Λακεδαιμόνιοι δὲ πρῶτα μὲν τὴν Ἰθώμην καθεῖλον ἐς ἔδαφος· ἔπειτα καὶ τὰς λοιπὰς πόλεις ἐπιόντες ᾕρουν. ἀνέθεσαν δὲ καὶ ἀπὸ τῶν λαφύρων τῷ Ἀμυκλαίῳ τρίποδας χαλκοῦς· Ἀφροδίτης ἄγαλμά ἐστιν ἑστηκὸς ὑπὸ τῷ τρίποδι τῷ πρώτῳ, Ἀρτέμιδος δὲ ὑπὸ τῷ δευτέρῳ, Κόρης δὲ τῆς Δήμητρος ὑπὸ τῷ τρίτῳ. ταῦτα μὲν δὴ ἀνέθεσαν ἐνταῦθα. τῆς δὲ γῆς τῆς Μεσσηνίας Ἀσιναίοις μὲν ἀνεστηκόσιν ὑπὸ Ἀργείων διδόασιν ἐπὶ θαλάσσῃ ταύτην, ἣν καὶ νῦν ἔτι οἱ Ἀσιναῖοι νέμονται· τοῖς δὲ Ἀνδροκλέους ἀπογόνοις (ἦν γὰρ δὴ καὶ θυγάτηρ Ἀνδροκλεῖ καὶ παῖδες τῆς θυγατρὸς, φεύγοντες δὲ ὑπὸ τὴν τελευτὴν τοῦ Ἀνδροκλέους ᾤχοντο ἐς Σπάρτην) τούτοις τὴν Ὑαμίαν καλουμένην ἀπονέμουσιν. (3) Τὰ δὲ ἐς αὐτοὺς Μεσσηνίους παρὰ Λακεδαιμονίων ἔσχεν οὕτως. πρῶτον μὲν αὐτοῖς ἐπάγουσιν ὅρκον, μήτε ἀποστῆναί ποτε ἀπ' αὐτῶν, μήτε ἄλλο ἐργάσασθαι νεώτερον μηδέν. δεύτερον

dilapsi. Eleusinem vero migrarunt, qui e sacris familiis oriundi essent, et *idcirco* magnarum dearum initiis praeessent. Multitudo reliqua, in suas se quisque priscas patrias receperunt. (2) At Lacedaemonii primum Ithomen solo aequarunt: urbes deinde ceteras adorti, facile expugnarunt: de manubiis vero Amyclaeo *Apollini* tripodas aeneos *tres* dedicarunt: in quorum uno Veneris, Dianae in altero, in tertio Cereris et Proserpinae signa insistunt. Iam vero agri Messenici partem Asinaeis, quos Argivi ante eiecerant, eam quam nunc etiam ad mare tenent, assignarunt. Androclis etiam posteris (*superstes* adhuc erat Androcli filia, et ex ea nepotes, qui Androcle mortuo se Spartam contulerant) *regionem* donarunt, quae Hyamia nuncupatur. (3) Porro ad hos Messenios quod attinet, haec ipsis a Lacedaemoniis fuerunt imposita. Primum omnium iureiurando eos adigunt, nunquam a Lacedaemoniis defecturos, rerum nihil novarum molituros. Deinde

δὲ φόρον μὲν οὐδένα ἐπέταξαν εἰρημένον, τῶν δὲ γεωργουμένων τροφῶν σφίσιν ἀποφέρειν ἐς Σπάρτην πάντα ἡμίσεα. προείρητο δὲ καὶ ἐπὶ τὰς ἐκφορὰς τῶν βασιλέων καὶ ἄλλων τῶν ἐν τέλει καὶ ἄνδρας ἐκ τῆς Μεσσηνίας καὶ τὰς γυναῖκας ἐν ἐσθῆτι ἥκειν μελαίνῃ· καὶ τοῖς παραβᾶσιν ἐπέκειτο ποινή. τιμωρίαι δὲ, ἃς ὕβριζον ἐς τοὺς Μεσσηνίους, Τυρταίῳ πεποιημέναι εἰσίν·

Ὥσπερ ὄνοι μεγάλοις ἄχθεσι τειρόμενοι,
Δεσποσύνοισι φέροντες ἀναγκαίης ὕπο λυγρῆς
Ἥμισυ πᾶν, ὅσσον καρπὸν ἄρουρα φέρει.

ὅτι δὲ καὶ συμπενθεῖν ἔκειτο αὐτοῖς ἀνάγκη, δεδήλωκεν ἐν τῷδε·

Δεσπότας οἰμώζοντες, ὁμῶς ἄλοχοί τε καὶ αὐτοὶ,
Εὖτέ τιν' οὐλομένη μοῖρα κίχοι θανάτου.

(4) Τοιούτων οὖν οἱ Μεσσήνιοι κατειληφότων, καὶ ἅμα 314
ἐς τὰ μέλλοντα οὐδὲν ἐνορῶντες παρὰ τῶν Λακεδαιμονίων φιλάνθρωπον, πρό τε δὴ τῶν παρόντων τεθνάναι μαχομένους, ἢ καὶ τοπαράπαν ἐκ Πελοποννήσου φεύγοντας οἴχεσθαι νομίζοντες αἱρετώτερα, ἀφίστασθαι πάντως ἐγί-

vero annui quidem stipendii nihil imperarunt, ex omnibus tantum arationibus dimidiam ut frugum partem Spartam deportarent, edixerunt; praeterea ut viri pariter et mulieres, sumta veste pulla, regum et optimatum funera prosequerentur: qui imperata non fecissent, poena iis constituta. Iniuriosas hasce Messeniorum poenas declarant Tyrtaei versus;

Ut sub non aequo pondere pressi asini,
Coguntur dominis miseri deferre superbis
Dimidium frugum, quas sua terra parit.

Cum lugubri etiam ornatu coactos fuisse interesse funeribus, ex his licet colligere;

Ipsi, atque uxores, dominos plorare coacti,
Si quem horum e vita mors rapuisset atrox.

(4) His malis circumventi, quum in posterum etiam nihilo Spartanorum dominatum aequiorem sibi fore sperare possent, et pugnando mori satius omnino ducerent, quam penitus e Peloponneso emigrare, nova defectionis consilia inierunt.

γνώσκον. ἐνῆγον δὲ οὐχ ἥκιστα ἐς τοῦτο καὶ οἱ νεώτεροι, πολέμου μὲν ἔτι ἀπείρως ἔχοντες, λαμπροὶ δὲ ὄντες τὰ φρονήματα, καὶ ἀποθανεῖν προτιμῶντες ἐν ἐλευθέρᾳ τῇ πατρίδι, εἰ καὶ τὰ ἄλλα εὐδαιμόνως δουλεύειν παρείη. (5) Ἐπετράφη δὲ νεότης καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Μεσσηνίας, οἱ δὲ ἄριστοι καὶ ἀριθμὸν πλεῖστοι περὶ τὴν Ἀνδανίαν, ἐν δὲ αὐτοῖς καὶ Ἀριστομένης, ὃς καὶ νῦν ἔτι ὡς ἥρως ἔχει παρὰ Μεσσηνίοις τιμάς· καί οἱ καὶ τὰ τῆς γενέσεως ἐπιφανέστερα ὑπάρξαι νομίζουσι. Νικοτελείᾳ γὰρ τῇ μητέρι αὐτοῦ δαίμονα ἢ θεὸν δράκοντι εἰκασμένον συγγενέσθαι λέγουσι. τοιαῦτα δὲ καὶ Μακεδόνας ἐπὶ Ὀλυμπιάδι, καὶ ἐπὶ Ἀριστοδάμᾳ Σικυωνίους οἶδα εἰρηκότας· διάφορα δὲ τοσόνδε ἦν. Μεσσήνιοι γὰρ οὐκ ἐσποιοῦσιν Ἀριστομένην Ἡρακλεῖ παῖδα ἢ Διΐ, ὥσπερ Ἀλέξανδρον Ἄμμωνι οἱ Μακεδόνες, καὶ Ἄρατον Ἀσκληπιῷ Σικυώνιοι· Ἀριστομένει δὲ πατέρα Ἑλλήνων οἱ πολλοὶ Πύῤῥον φασὶν εἶναι. Μεσσηνίους δὲ οἶδα αὐτὸς ἐπὶ ταῖς σπονδαῖς Ἀριστομένην Νικομήδους

Acerrimi erant iuvenes rerum novarum auctores: illi quidem omnium belli artium imperiti, sed ea animi elatione, ut cadere mallent liberam nacti patriam, *si optio detur*, quam *vel clementissimam* servitutem rerum omnium copiis circumfluentes perferre. (5) Educta iam iuventus *eximia* erat Messeniis quum in aliis locis, tum vero numero et robore praestantissima Andaniae: eminebat vero inter omnes Aristomenes, qui apud Messenios adhuc inter heroas colitur: et eius quidem natales maxime nobilitant. Cum eius enim matre Nicotelea genium quendam seu deum sumta draconis forma concubuisse memorant: quod ipsum de Olympiade Macedonas, de Aristodama Sicyonios novi memoriae prodidisse. Tantum interest, quod Aristomenem Messenii non Hercule aut Iove genitum praedicant, sicuti Ammone Alexandrum Macedones, Aratum Aesculapio Sicyonii: verum quum Graecorum multitudo Pyrrhum ei patrem fuisse dicat, ipsi Aristomenem Nicomedis filium in sacrorum libationibus celebrant.

καλοῦντας. οὗτος μὲν οὖν ἀκμάζων ἡλικίᾳ καὶ τόλμῃ, καὶ ἄλλοι τῶν ἐν τέλει παρώξυνον ἐπὶ τὴν ἀπόστασιν. ἐπράσσετο δὲ ταῦτα οὐκ εὐθὺς ἐκ τοῦ φανεροῦ, κρύφα δὲ ἐς Ἄργος καὶ παρὰ τοὺς Ἀρκάδας ἀπέστελλον, εἰ σφίσιν ἀπροφασίστως καὶ μηδὲν ἐνδεεστέρως ἢ ἐπὶ τοῦ πολέμου τοῦ προτέρου ἀμῦναι θελήσουσιν.

CAPUT XV.

De tempore belli Messenici secundi — proelium committitur aequo Marte ad Deras et Aristomenes imperator cum summa potestate eligitur — Lacedaemoniis ex oraculo ab Atheniensibus belli ducem petentibus Tyrtaeus mittitur — Messeniis et Lacedaemoniis socii auxilio veniunt et proelium paratur.

Ὡς δὲ τά τε ἄλλα ἐς τὸν πόλεμον ἕτοιμα ἦν αὐτοῖς, καὶ 315
τὰ ἀπὸ τῶν συμμάχων προθυμότερα ἢ προσεδόκων (καὶ γὰρ Ἀργείοις ἤδη καὶ Ἀρκάσι λαμπρῶς τὸ ἐς τοὺς Λακεδαιμονίους ἔχθος ἐξῆπτο), οὕτως ἀπέστησαν ἔτει τριακοστῷ μὲν καὶ ἐννάτῳ μετὰ Ἰθώμης ἅλωσιν, τετάρτῳ δὲ τῆς τρίτης Ὀλυμπιάδος καὶ εἰκοστῆς, ἣν Ἴκαρος Ὑπερησιεὺς

Hic igitur aetate atque animis vigens, et alii ex optimatibus, instigabant ad defectionem. Haec autem non statim aperte agebantur, sed missis clam ad Argivos et Arcadas certis hominibus explorabant, an sibi sine ullo praetextu ac tergiversatione, nec ope minore, quam priore bello, auxilium laturi essent.

Cap. XV. Ac spe quidem multo paratiores socios animadvertere. Iam enim Arcades et Argivi apertissimas cum Lacedaemoniis inimicitias exercebant. Quare quum omnia ad bellum comparata essent subsidia, defecerunt Messenii undequadragesimo post Ithomes excidium anno, qui quartus fuit tertiae et vicesimae Olympiadis, qua vicit in stadio Hyperesiensis Icarus: Atheniensium vero respublica annuis

ἐνίκα στάδιον. Ἀθήνησι δὲ οἱ κατ' ἐνιαυτὸν ἦσαν ἤδη τότε ἄρχοντες· καὶ Ἀθηναίοις Τλησίας ἦρχεν. ἐν δὲ Λακεδαιμονίοις τίνες ἔτυχον βασιλεύοντες, Τυρταῖος μὲν τὰ ὀνόματα οὐκ ἔγραψε· Ῥιανὸς δ' ἐποίησεν ἐν τοῖς ἔπεσιν, Λεωτυχίδην βασιλέα ἐπὶ τοῦδε εἶναι τοῦ πολέμου. Ῥιανῷ μὲν οὖν ἔγωγε οὐδαμῶς κατά γε τοῦτο συνθήσομαι· Τυρταῖον δὲ καὶ οὐ λέγοντα ὅμως εἰρηκέναι τις ἂν ἐν τῷδε ἡγοῖτο. ἐλεγεῖα γὰρ ἐς τὸν πρότερον αὐτῷ ἐστι πόλεμον·

Ἀμφ' αὐτὴν δ' ἐμάχοντ' ἐννέα καὶ δέκ' ἔτη
Νωλεμέως, αἰεὶ ταλασίφρονα θυμὸν ἔχοντες,
Αἰχμηταὶ πατέρων ἡμετέρων πατέρες.

δῆλα οὖν ἐστιν, ὡς ὕστερον τρίτῃ γενεᾷ τὸν πόλεμον οἱ Μεσσήνιοι τόνδε ἐπολέμησαν. ἀποδείκνυσί τε τοῦ χρόνου τὸ συνεχὲς βασιλεύοντας τηνικαῦτα ἐν Σπάρτῃ Ἀνάξανδρον Εὐρυκράτους τοῦ Πολυδώρου, τῆς δὲ οἰκίας τῆς ἑτέρας Ἀναξίδαμον Ζευξιδάμου τοῦ Ἀρχιδάμου τοῦ Θεοπόμπου. κατέβην δὲ ἐς ἀπόγονον Θεοπόμπου τέταρτον, ὅτι Ἀρχίδαμος ὁ Θεοπόμπου προαπέθανε τοῦ πατρός, καὶ ἐς Ζευ-

iam erat magistratibus restituta; ac tunc quidem Tlesias Athenis praetor erat. Qui autem essent Spartae reges, eos Tyrtaeus non nominavit. At Rhianus versibus mandavit, Leotychide regnante bellum hoc alterum gestum. At enim Rhiano in hac ego re neutiquam assentior: Tyrtaeum vero id ipsum, quod aperte non dixit, significasse tamen facile videri possit. Elegi enim ipsius sunt de bello priore:

Obsessam decima hanc nonaque vidit hyems,
Indomitique animos tam longi munia Martis
Nostrorum patrum sustinuere patres.

Quibus planum facit, aetate demum tertia post primum bellum iterum Messenios arma cepisse. Declarat itaque annorum series, regem eo tempore Spartae fuisse Anaxandrum, Eurycratis filium, Polydori nepotem: ex altera vero familia Anaxidamum, Zeuxidami filium, Archidami nepotem, pronepotem Theopompi. Idcirco autem ad pronepotem Theopompi descendi, quod, Archidamo filio ante patrem mortuo,

ξίδαμον υἱϊδοῦν ὄντα ἡ Θεοπόμπου περιῆλθεν ἀρχή. Λεωτυχίδης δὲ μετὰ Δημάρατον βασιλεύσας φαίνεται τὸν Ἀρίστωνος· Θεοπόμπου δὲ Ἀρίστων ἀπόγονος ἕβδομος. 316
(2) Τότε δὲ οἱ Μεσσήνιοι Λακεδαιμονίοις συμβάλλουσιν ἐν Δέραις καλουμέναις τῆς σφετέρας, ἔτει πρώτῳ μετὰ τὴν ἀπόστασιν. ἀπῆσαν δὲ ἀμφοτέροις οἱ σύμμαχοι· καὶ νίκη μὲν ἐγένετο οὐδετέρων σαφής. Ἀριστομένην δὲ ἔργα φασὶν ἀποδείξασθαι πλέον τι ἢ ἄνδρα ἕνα εἰκὸς ἦν, ὥστε καὶ βασιλέα μετὰ τὴν μάχην ᾑροῦντο αὐτόν· ἦν γὰρ καὶ γένους τῶν Αἰπυτιδῶν· παραιτουμένου τε, οὕτω στρατηγὸν αὐτοκράτορα εἵλοντο. Ἀριστομένει δὲ παρίστατο, μηδ᾽ ἂν ἄλλον ἀπαξιῶσαι καθεῖν τι ἐν πολέμῳ δράσαντα ἄξια μνήμης· αὐτῷ μέν τοι καὶ πρὸ παντὸς ἐνομίζετ᾽ εἶναι ἔτι ἀρχομένου τοῦ πολέμου Λακεδαιμονίους καταπλήξαντα, φαίνεσθαι καὶ ἐς τὰ μέλλοντά σφισι φοβερώτερον. ἅτε δὲ οὕτως ἔχων, ἀφικόμενος νύκτωρ ἐς τὴν Λακεδαίμονα, ἀνατίθησιν ἀσπίδα πρὸς τὸν τῆς Χαλκιοίκου ναόν· ἐπεγέ-

Zeuxidamum e filio nepotem Theopompus imperii sibi successorem reliquit. At Leotychidem regnum possedisse constat post Demaratum, Aristonis filium, quum Ariston ipse a Theopompo septimus fuerit. (2) Eo ipso igitur tempore contulere cum Lacedaemoniis signa Messenii ad Deras, qui vicus in Messenia est, anno post defectionem primo. Neutris venere a sociis auxilia: neque penes quos eius fuerit certaminis victoria perspicuum fuit. Aristomenem eo praelio tradunt facinora maiora multo, quam pro unius viri captu, fecisse. Quare statim post pugnam rex fuit salutatus. Erat enim ex Aepytidarum genere. Verum quum regnum recusasset, imperatorem cum summa potestate praeesse rebus bellicis iusserunt. Is eo erat ingenio, ut facillime pateretur suum iis etiam, qui aliquid in bello memoria dignum gessissent, honorem haberi. Et antiquissima quidem ipsi cura fuit, initio belli Lacedaemonios perterrefacere, quo esset illis in omne reliquum tempus formidolosior. Hoc sibi quum propositum haberet, noctu Lacedaemonem veniens, ad Chal-

γραπτο δὲ, Ἀριστομένην ἀπὸ Σπαρτιατῶν διδόναι τῇ θεῷ. (3) Ἐγένετο δὲ καὶ Λακεδαιμονίοις μάντευμα ἐκ Δελφῶν, τὸν Ἀθηναῖον ἐπάγεσθαι σύμβουλον. ἀποστέλλουσιν οὖν παρὰ τοὺς Ἀθηναίους τόν τε χρησμὸν ἀπαγγελοῦντας, καὶ ἄνδρα αἰτοῦντας παραινέσοντα ἃ χρὴ σφίσιν. Ἀθηναῖοι δὲ οὐδέτερα θέλοντες, οὔτε Λακεδαιμονίους ἄνευ μεγάλων κινδύνων προσλαβεῖν μοῖραν τῶν ἐν Πελοποννήσῳ τὴν ἀρίστην, οὔτε αὐτοὶ παρακοῦσαι τοῦ θεοῦ, πρὸς ταῦτα ἐξευρίσκουσι. καὶ, ἦν γὰρ Τυρταῖος διδάσκαλος γραμμάτων, νοῦν τε ἥκιστα ἔχειν δοκῶν, καὶ τὸν ἕτερον τῶν
317 ποδῶν χωλὸς, τοῦτον ἀποστέλλουσιν ἐς Σπάρτην. ὁ δὲ ἀφικόμενος, ἰδίᾳ τε τοῖς ἐν τέλει, καὶ συνάγων ὁπόσους τύχοι, καὶ ἐλεγεῖα καὶ τὰ ἔπη σφίσι τὰ ἀνάπαιστα ᾖδεν. (4) Ἐνιαυτῷ δὲ ὕστερον τοῦ περὶ τὰς Δέρας ἀγῶνος, ἡκόντων ἀμφοτέροις καὶ τῶν συμμάχων, παρεσκευάζοντο ὡς μάχην συνάψοντες ἐπὶ τῷ καλουμένῳ Κάπρου σήματι.

cioeci scutum affixit, in quo inscriptum fuit, Aristomenem deae de Spartanorum manubiis dicasse. (3) Eodem tempore Lacedaemoniis Delphicum Apollinem de belli exitu consulentibus responsum, ut Atheniensem hominem consiliarium accerserent. Quare quum per legatos de oraculo docuissent Athenienses, ac simul Atheniensem sibi hominem, cuius uterentur consilio, depoposcissent, ea res animi dubios tenuit Athenienses. Nam et periculosum nimis fore reipublicae suae iudicabant, si Lacedaemonii parte Peloponnesi optima sine insignibus cladibus potirentur: et rursus divinis vocibus non parere nefarium censebant Consilium *ut in re dubia anceps* capiunt. Erat Athenis Tyrtaeus quidam ludi magister, qui neque satis mente valere credebatur, et altero claudicabat pede. Hunc ad Spartanos misere. Ibi ille modo civitatis principes, modo plebem, proinde ut locus aut tempus tulisset, elegos et anapaestos decantans, *quid facto opus esset, edocebat*. (4) Anno uno ferme post praelium ad Deras, quum sui iam utrisque socii praesto essent, ad Apri monumentum (id *vico* ei *nominis* est) ad praelium committen-

Μεσσηνίοις μὲν οὖν Ἠλεῖοι καὶ Ἀρκάδες, ἔτι δὲ ἐξ Ἄργους ἀφίκετο καὶ Σικυῶνος βοήθεια. παρῆσαν δὲ καὶ ὅσοι πρότερον τῶν Μεσσηνίων ἔφευγον ἑκουσίως, ἐξ Ἐλευσῖνός τε οἷς πάτριον δρᾶν τὰ ὄργια τῶν μεγάλων θεῶν, καὶ οἱ Ἀνδροκλέους ἀπόγονοι. καὶ γὰρ οἱ συσπεύσαντες μάλιστά σφισιν ἦσαν οὗτοι. Λακεδαιμονίοις δὲ ἦλθον Κορίνθιοι συμμαχήσοντες, καὶ Λεπρεατῶν τινες κατὰ ἔχθος τὸ Ἠλείων. Ἀσιναίοις δὲ ὅρκοι πρὸς ἀμφοτέρους ἦσαν. τὸ δὲ χωρίον τοῦτο, Κάπρου σῆμα, ἔστι μὲν ἐν Στενυκλήρῳ τῆς Μεσσηνίας· Ἡρακλέα δὲ αὐτόθι ὅρκον ἐπὶ τομίων κάπρου τοῖς Νηλέως παισὶ δοῦναι καὶ λαβεῖν παρὰ ἐκείνων λέγουσιν.

dum parati convenere. Messeniis Elei, Arcades, Argivi, Sicyonii auxilia miserant. Convolarant etiam, qui sponte profugerant e Messenia; et ab Eleusine, quibus a maioribus tradita fuerant magnarum dearum initia: Androclis praeterea nepotes; ex iis enim, qui Messenios maxime adiuvabant, hi fuerunt praecipui. Lacedaemoniis praesto fuere Corinthii, et e Lepreatis nonnulli Eleorum odio ducti. Asinaeis foedus cum utrisque iuramento sancitum fuit. Vicus, quem Apri diximus monumentum nuncupari, in Stenyclero Messenici agri *regione* est. Nomen ex eo habet, quod Herculem memoriae proditum, super apri extis foedus cum Nelei liberis, fide ultro citroque data et accepta, icisse.

CAPUT XVI.

Sacris utrinque a vatibus factis, proelium initur — de Aristomenis rebus in hac pugna gestis — Spartanos clade perculsos Tyrtaeus elegos canendo excitat — de honore Aristomeni a feminis habito, et illius clypeo — Aristomenes urbem Pharin expugnat et vulneratur — Caryatides virgines comprehendit, et magna accepta pecunia reddit.

Ὡς δὲ ἀμφοτέροις προεθύσαντο οἱ μάντεις, Λακεδαιμονίοις μὲν Ἕκατος ἀπόγονός τε καὶ ὁμώνυμος Ἑκάτου, τοῦ σὺν τοῖς Ἀριστοδήμου παισὶν ἐλθόντος ἐς Σπάρτην· τοῖς δὲ Μεσσηνίοις Θέοκλος· ἐγεγόνει δὲ ὁ Θέοκλος οὗτος ἀπὸ Εὐμάντιδος· Εὔμαντιν δὲ ὄντα Ἠλεῖον τῶν Ἰαμιδῶν Κρεσφόντης ἐπηγάγετο ἐς Μεσσήνην· τότε δὲ παρόντων καὶ τῶν μάντεων, σὺν φρονήματι ἀμφότεροι μᾶλλον ἠπείγοντο ἐς τὴν μάχην. καὶ ἦν μὲν καὶ τὰ τῶν ἄλλων πρόθυμα, ὡς ἡλικίας ἕκαστος εἶχεν ἢ ῥώμης, μάλιστα δὲ Ἀνάξανδρός τε ὁ τῶν Λακεδαιμονίων βασιλεὺς, καὶ οἱ περὶ αὐτὸν τῶν Σπαρτιατῶν. παρὰ Μεσσηνίων δὲ οἱ Ἀνδρο-
318 κλέους ἀπόγονοι, Φίντας καὶ Ἀνδροκλῆς, καὶ οἱ συντετα-

Cap. XVI. Sacra rite a vatibus utrinque facta. Vates erat Lacedaemoniis Hecatus, nepos et cognominis Hecati illius, qui cum Aristodemi filiis Spartam postliminio reverterat: Messeniis Theoclus. Oriundus hic Theoclus ab Eumantide fuit. Eumantin ipsum, Eleum hominem, (quod erat de genere Iamidarum) Messenen Cresphontes adduxerat. Quare quum suum utrique vatem fidenti elatum animo haberent, eo etiam ad rem gnaviter gerendam fuere paratiores: sed et ceteri, pro sua quidem quisque aetate ac virili parte, magnam prae se ferebant alacritatem. Omnes vero bellicae gloriae cupiditate superabat Anaxander Lacedaemoniorum rex, quique circa ipsum erant Spartani. In Messeniorum exercitu Androclis nepotes Phintas et Androcles, totaque ea manus,

-γμένοι σφίσιν ἐπειρῶντο ἄνδρες ἀγαθοὶ γίγνεσθαι. Τυρταῖος δὲ καὶ οἱ τῶν θεῶν ἱεροφάνται τῶν μεγάλων ἔργου μὲν ἥπτοντο οὐδενός, τοὺς τελευταίους δὲ τῆς ἑαυτῶν ἑκάτεροι στρατιᾶς ἐπήγειρον. (2) Κατὰ δὲ αὐτὸν Ἀριστομένην εἶχεν οὕτω: λογάδες περὶ αὐτὸν ὀγδοήκοντα ἦσαν Μεσσηνίων, ἡλικίαν τε γεγονότες ἐκείνῳ τὴν αὐτήν, καὶ ἕκαστος προτετιμῆσθαι μεγάλως νομίζων, ὅτι ἠξίωτο Ἀριστομένει συντετάχθαι· ἦσαν δὲ καὶ αἰσθέσθαι δι' ὀλίγου δεινοὶ τά τε παρ' ἀλλήλων, καὶ μάλιστα ἐκείνου καὶ ἀρχομένου τι δρᾷν καὶ ἔτι μέλλοντος. οὗτοι μὲν πρῶτοι καὶ αὐτοὶ καὶ Ἀριστομένης πόνον εἶχον πολὺν κατ' Ἀνάξανδρον καὶ τῶν Λακεδαιμονίων τεταγμένοι τοὺς ἀρίστους· λαμβάνοντες δὲ τραύματα ἀφειδῶς, καὶ ἐς πᾶν προϊόντες ἀπονοίας, τῷ τε χρόνῳ καὶ τοῖς τολμήμασιν ἐτρέψαντο τοὺς περὶ Ἀνάξανδρον. τούτους μὲν δὴ φεύγοντας διώκειν ἐπέταξεν ὁ Ἀριστομένης ἕτερον τῶν Μεσσηνίων λόχον: αὐτὸς δὲ ὁρμήσας πρὸς τὸ μάλιστα ἀνθεστηκός, ὡς ἐβιά-

quae illorum ductum sequebatur, egregie ad virtutis laudem, et pari consensu adspirabant. Tyrtaeus, et magnarum dearum antistites, nulla ipsi belli munia obiere; extremos tantum sui quique agminis cohortationibus ad pugnandum accendebant. (2) Quod vero ad Aristomenem attinet, stipabant eum octoginta e Messeniis, lectissimi iuvenes, eius aequales: quorum magno sibi unusquisque honori ducebat, quod se ille, quem in praetoriam cohortem prae ceteris adscisceret, dignum putasset. Et erat sane eorum quilibet miro animi vigore, sive mutuum poscentium auxilium, sive ducis pugnam vel iam aggredientis, vel iam prope aggressuri, significationes observare opus esset. Steterunt hi in acie contra Anaxandri cohortem, in qua fuit Spartani exercitus robur. Quare magno tandem negotio, quum ad multas horas dimicassent, multaque avide accepissent vulnera, iamque prope nihil esset spei reliquum, postremo pervivacia et impetu hostem fundunt. Fusum Aristomenes ut alia cohors persequatur imperat: ipse cum suis ad integros, et adhuc

σατο καὶ τούτους, ἐπ' ἄλλους ἐτράπετο αὖθις. ταχὺ δ
καὶ τούτους ὠσάμενος, ἑτοιμότερον ἤδη πρὸς τοὺς ὑπο
μένοντας ἐπεφέρετο, ἐς ὃ πᾶσαν τῶν Λακεδαιμονίων τὴ
τάξιν καὶ αὐτῶν τῶν συμμάχων συνέχεε· καὶ οὐχὶ σὺν αἰ
δοῖ φευγόντων, οὐδὲ ἀναμένειν θελόντων ἔτι ἀλλήλους
ἐπέκειτό σφισι φοβερώτερος, ἢ κατὰ ἀνδρὸς ἑνὸς εἶνα
μανίαν. ἔνθα δὴ καὶ παρ' ἀχράδα, πεφυκυῖάν που τοῦ
πεδίου, παρὰ ταύτην Ἀριστομένην οὐκ εἴα παραθεῖν ὁ
μάντις Θέοκλος· καθέζεσθαι γὰρ τοὺς Διοσκούρους ἔφα
σκεν ἐπὶ τῇ ἀχράδι. Ἀριστομένης δὲ εἴξας τῷ θυμῷ, καὶ
οὐκ ἀκροώμενος τὰ πάντα τοῦ μάντεως, ὡς κατὰ τὴν
319 ἀχράδα ἐγίνετο, ἀπόλλυσι τὴν ἀσπίδα, Λακεδαιμονίοις τε
τὸ ἁμάρτημα τοῦ Ἀριστομένους παρέσχεν αὐτῶν ἀποσω-
θῆναί τινας ἐκ τῆς φυγῆς· διέτριψε γὰρ τὴν ἀσπίδα ἀνευ-
ρεῖν πειρώμενος. (3) Λακεδαιμονίων δὲ ἐχόντων ἀθύμως
μετὰ τὴν πληγήν, καὶ ὡρμημένων καταθέσθαι τὸν πόλε-
μον, Τυρταῖός τε ἐλεγεῖα ᾄδων μετέπειθεν αὐτούς, καὶ

suum obtinentes locum conversus, ubi et illos dare terga coegit, mox alios, et subinde alios acrius adoritur, donec totam Lacedaemoniorum aciem, quum modo in hanc, modo in illam partem se inferret, terribilior multo quam ut hominis unius illa videri posset audacia, dissipatis atque disturbatis ordinibus in fugam vertit. Iam vero quum palantes ageret, qui neque in fugiendo modum haberent ullum, neque tantisper consisterent, dum in unum convenirent, ad sylvestrem pirum, in ea campi parte enatam, ventum. Ibi Aristomenem a cursu Theoclus vates revocabat, quod in ea arbore Castor et Pollux consedissent. Sed Aristomenes, in ipso pugnae ardore impetu raptus, non auditis omnibus Theocli vatis monitis, quum ad pirum accessisset, scutum amisit; ibi dum in eo quaerendo cunctatur, spatium datum est elabendi, qui se ante in fugam dederant, Lacedaemoniis. (3) Ea clade perculsi Spartani, ad belli finem spectabant: sed eos Tyrtaeus de sententia recitatis elegis deduxit; idemque milites, qui in cohor-

ἐς τοὺς λόχους ἀντὶ τῶν τεθνεώτων κατέλεγεν ἄνδρας ἐκ τῶν εἱλώτων. (4) Ἀριστομένει δὲ, ὡς ἀνέστρεψεν ἐς τὴν Ἀνδανίαν, ταινίας αἱ γυναῖκες καὶ τὰ ὡραῖα ἐπιβάλλουσαι τῶν ἀνθέων, ἐπέλεγον ᾆσμα τὸ καὶ ἐς ἡμᾶς ἔτι ᾀδόμενον·

Ἔς τε μέσον πεδίον Στενυκλήριον ἔς τ' ὄρος ἄκρον
Εἵπετ' Ἀριστομένης τοῖς Λακεδαιμονίοις.

ἀνεσώσατο δὲ καὶ τὴν ἀσπίδα ἐκείνην, ἔς τε Δελφοὺς ἀφικόμενος, καὶ, ὥς οἱ προσέταξεν ἡ Πυθία, καταβὰς ἐς τὸ ἄδυτον ἱερὸν τοῦ Τροφωνίου τὸ ἐν Λεβαδείᾳ. ὕστερον δὲ τὴν ἀσπίδα ἀνέθηκεν ἐς Λεβάδειαν φέρων, ἣν δὴ καὶ αὐτὸς εἶδον ἀνακειμένην. ἐπίθημα δέ ἐστιν αὐτῆς ἀετὸς τὰ πτερὰ ἑκατέρωθεν ἐκτετακὼς ἐς ἄκραν τὴν ἴτυν. (5) Τότε δὲ Ἀριστομένης ὡς ἐπανῆκεν ἐκ Βοιωτίας εὑρών τε παρὰ τῷ Τροφωνίῳ καὶ κομισάμενος τὴν ἀσπίδα, αὐτίκα ἔργων μειζόνων ἥπτετο. συλλέξας δὲ ἄλλους τε τῶν Μεσσηνίων, καὶ τοὺς περὶ ἑαυτὸν ἅμα ἔχων λογάδας, φυ-

tibus desiderabantur, de Hilotum delectu supplevit. Aristomenem Andaniam reversum acceperunt matronae *gratulabundae*, taenias in eum, quacunque incederet, et ut anni ferebat tempestivitas, flores et fructus iacientes: carmen praeterea illud, quod nostra etiam cantatur aetate, in eum concinentes,

Per Stenycleria plana secutus in ardua montium
Victor Aristomenes est Lacedaemonios.

Scutum postea recepit Aristomenes, quum Delphos primum venisset, atque inde Pythiae iussu in adytum Trophonio apud Lebadeam sacrum descendisset: quem clypeum post Lebadeam detulit et ibi affixit, egoque eum ibi positum vidi. Insigne eius est aquila, passis ad extremos *clypei* margines alis. (5) Sed tunc e Boeotia rediens, clypeo apud Trophonium invento ac recuperato, ad maiora mox belli se opera comparavit. Collectis enim Messeniorum aliis, assumta insuper lectissimorum iuvenum manu, quos circum se

λάξας τε μετὰ ἑσπέραν, ἦλθεν ἐπὶ πόλιν τῆς Λακωνικῆς, τὸ μὲν ἀρχαῖον ὄνομα καὶ ἐν Ὁμήρου καταλόγῳ Φᾶριν, ὑπὸ δὲ τῶν Σπαρτιατῶν καὶ προσοίκων καλουμένην Φαράς. ἐπὶ ταύτην ἀφικόμενος, τούς τε πειρωμένους ἀμύνεσθαι διέφθειρε, καὶ λείαν περιβαλόμενος, ἀπήλαυνεν ἐς τὴν Μεσσήνην. Λακεδαιμονίων δὲ ὁπλιτῶν καὶ Ἀναξάνδρου τοῦ βασιλέως ἐπιθεμένων καθ' ὁδὸν, ἐτρέψατό τε καὶ τούτους, καὶ διώκειν τὸν Ἀνάξανδρον ὥρμητο. βλη-
320 θεὶς δὲ ἀκοντίῳ τὸν γλουτὸν, τῆς δίωξιν ἐπέσχεν· οὐ μέντοι τὴν λείαν γε, ἣν ἤλαυνεν, ἀφῃρέθη. διαλιπὼν δὲ, ὅσον ἀκεσθῆναι τὸ τραῦμα, ἐς μὲν αὐτὴν Σπάρτην ἔσοδον ποιούμενος νύκτωρ, ἀπετράπετο ὑπὸ φασμάτων Ἑλένης καὶ Διοσκούρων. Τὰς δ' ἐν Καρύαις παρθένους χορευούσας τῇ Ἀρτέμιδι ἐλόχησε μεθ' ἡμέραν, καὶ συνέλαβεν, ὅσαι χρήμασιν αὐτῶν καὶ ἀξιώματι πατέρων προεῖχον, ἀγαγὼν δὲ ἐς κώμην τῆς Μεσσηνίας, τὴν νύκτα ἀνεπαύετο, ἀνδράσι τῶν ἐκ τοῦ λόχου τὴν φρουρὰν ἐπιτρέψας

habere solebat, sub crepusculum ad Laconicum oppidum, quod in urbium enumeratione veteri nomine Pharin Homerus, Pharas nuncupant Spartani et finitimi, contendit. Ibi occisis, qui resistere conati fuerant, ac oppido direpto, dum Messenen cum luculenta praeda redit, Anaxandrum, qui *facta ex insidiis eruptione* cum armatorum globo tergum urgebat, *conversus in hostem* in ipsa via iterum fudit: quin et fugientem acriter insequi non prius desiit, quam iaculo natium altera traiecta retrocedere coactus est, quum nihil interea de praeda deperisset. Modico dein tempore intermisso, quantum scilicet curando vulneri sat fuit, quum Spartam ipsam adoriri in animo haberet, obiecta per visum Helenae et Gemellorum specie deterritus est. *Rediens*, Caryatides virgines choros Dianae agitantes, interdiu ex occulto aggressus, parentum opibus et dignitate praestantissimam quamque comprehendit, et ad Messeniae vicum quendam perduxit. Ibi virginum custodia certis hominibus de sua cohorte man-

τῶν παρθένων. ἐνταῦθα ὑπὸ μέθης οἱ νεανίσκοι (δοκεῖν ἐμοὶ) καὶ ἄλλως ἀκρατῶς ἔχοντες λογισμοῦ, πρὸς βίαν ἐτρέποντο τῶν παρθένων. Ἀριστομένους δὲ ἀπείργοντος οὐ νομιζόμενα Ἕλλησι δρῶντας, οὐδένα ἐποιοῦντο λόγον· ὥστε ἠναγκάσθη καὶ ἀποκτεῖναι τοὺς παροινοῦντας μάλιστα ἐξ αὐτῶν. τὰς δὲ αἰχμαλώτους λαβὼν ἀπέλυσε χρημάτων πολλῶν παρθένους, ὥσπερ γε καὶ εἷλεν.

CAPUT XVII.

Aristomenes, qui feminas Cereris sacra facientes comprehendere tentat, ab iis capitur, sed eadem nocte salvus evadit — tertio belli anno Lacedaemonii ad Magnam Fossam pugnaturi Aristocratem, regem Arcadum, pecunia corrumpunt — de poena Neoptolemea dicta, qua Lacedaemonii postea afficiuntur — Aristocrates proelii initio Arcades ex acie subducit, et per medios Messenios cum iis aufugit — Messenii magna clade funduntur et fugantur — Aristomenes fugientes colligit, et cum iis in montem Iram sese recipit, ubi XI annos Lacedaemoniorum obsidionem sustinet.

Ἔστι δὲ Αἴγιλα τῆς Λακωνικῆς, ἔνθα ἱερὸν ἵδρυται ἅγιον Δήμητρος. ἐνταῦθα ἐπιστάμενος ὁ Ἀριστομένης καὶ οἱ σὺν αὐτῷ τὰς γυναῖκας ἀγούσας ἑορτήν, * ἀμύνεσθαι τῶν

data, noctem unam quievit. Interea iuvenes, vino (ut mea fert opinio) et libidine transversos rapiente, virgines eas vitiandi cupiditate exarserunt, atque adeo, ut ne ipsius quidem Aristomenis vocibus, negantis id ius fasque Graecis esse, conatu absisterent. Quare ut eas ab iniuria vindicaret, adolescentes aliquot, quorum erat maxime vino incitata licentia, occidere coactus, captivas tam integras, quam ante fuerant, parentibus magna accepta pecunia reddidit.

Cap. XVII. Est in Laconico agro *vicus* Aegila nomine, in quo templum Cereris *veteri* religione consecratum. Huc matronas per festos dies more maiorum ludos ut facerent

γυναικῶν οὐκ ἄνευ τῆς θεοῦ προαχθεισῶν, λαμβάνουσιν οἱ πολλοὶ τῶν Μεσσηνίων τραύματα μαχαίραις τε, αἷς τὰ ἱερεῖα αἱ γυναῖκες ἔθυον, καὶ ὀβελοῖς, οἷς τὰ κρέα ἔπειρον ὀπτῶσαι. τὸν δὲ Ἀριστομένην τύπτουσαι ταῖς δᾳσὶ ζῶντα αἱροῦσιν· ἀπεσώθη δὲ ὅμως τῆς αὐτῆς ἐκείνης νυκτὸς ἐς τὴν Μεσσηνίαν. ἀφεῖναι δὲ αὐτὸν ἱέρεια τῆς Δήμητρος αἰτίαν ἔσχεν Ἀρχιδάμεια. ἀφῆκε δὲ οὐκ ἐπὶ χρήμασιν, ἀλλὰ ἐρῶσα ἔτυχεν αὐτοῦ πρότερον ἔτι, προὐφασίζετο δὲ, ὡς Ἀριστομένης διακαύσας τὰ δεσμὰ ἀποδρὰς οἴχοιτο.
(2) Τρίτῳ δὲ ἔτει τοῦ πολέμου μελλούσης γίνεσθαι συμβο-
821 λῆς ἐπὶ τῇ καλουμένῃ Μεγάλῃ Τάφρῳ, καὶ Μεσσηνίοις Ἀρκάδων βεβοηθηκότων ἀπὸ πασῶν τῶν πόλεων, Ἀριστοκράτην τὸν Ἱκέτα Τραπεζούντιον, βασιλέα τῶν Ἀρκάδων, καὶ στρατηγὸν ὄντα ἐν τῷ τότε, διαφθείρουσιν οἱ Λακεδαιμόνιοι χρήμασι. πρῶτοι γὰρ, ὧν ἴσμεν, Λακεδαιμόνιοι πολεμίῳ ἀνδρὶ δῶρα ἔδοσαν, καὶ ὤνιον πρῶτοι κατεστή-

convenisse, Aristomenes, quique cum eo erant, exploratum habebant. *Eo itaque veniens opprimere eas conatus est: sed* quum illae numinis ope fretae vim repulissent, gladiis etiam, quibus ad hostias mactandas usi fuerant, armatae, et verubus, tostis iam extis, hostem invaserunt: multisque graviter sauciis, ipsum quoque Aristomenem facibus percussum, ac male mulctatum, in vincula coniecerunt. Sed eadem nocte liberatus, ad suos rediit. Dimisisse eum dicitur sacrorum antistita Archidamea, non pretio, sed amore adducta: (illum enim multo ante amare coeperat) simulavit vero effugisse exustis vinculis. (2) Eodem anno quum prope esset, ut ad Magnam fossam (hoc loco nomen est) praelium committeretur, et Messeniis Arcades ex omnibus urbibus auxilium tulissent, Aristocratem Hicetae filium, patria Trapezuntium, Arcadum regem, et eorum tunc exercitus ducem, Lacedaemonii pecunia corrupere. Primi enim omnium Lacedaemonii ex omni antiquitatis memoria hostem dicuntur muneribus sollicitasse, et venalem prostituisse victoriam in

σαντο εἶναι τὸ κράτος τὸ ἐν τοῖς ὅπλοις. πρὶν δὲ ἢ παρανομῆσαι Λακεδαιμονίους ἐς τὸν Μεσσηνίων πόλεμον, καὶ Ἀριστοκράτους τοῦ Ἀρκάδος τὴν προδοσίαν, ἀρετῇ τε οἱ μαχόμενοι καὶ τύχαις ἐκ τοῦ θεοῦ διεκρίνοντο. φαίνονται δὲ οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ ὕστερον, ἡνίκα ἐπὶ Αἰγὸς ποταμοῖς ταῖς Ἀθηναίων ναυσὶν ἀνθώρμουν, ἄλλους τε τῶν στρατηγούντων Ἀθηναίοις καὶ Ἀδείμαντον ἐξωνησάμενοι. (3) Περιῆλθε μέν τοι καὶ αὐτοὺς Λακεδαιμονίους ἀνὰ χρόνον ἡ Νεοπτολέμειος καλουμένη τίσις. Νεοπτολέμῳ γὰρ τῷ Ἀχιλλέως ἀποκτείναντι Πρίαμον ἐπὶ τῇ ἐσχάρᾳ τοῦ Ἑρκείου, συνέπεσε καὶ αὐτὸν ἐν Δελφοῖς πρὸς τῷ βωμῷ τοῦ Ἀπόλλωνος ἀποσφαγῆναι, καὶ ἀπὸ τούτου τὸ παθεῖν, ὁποῖόν τις καὶ ἔδρασε, Νεοπτολέμειον τίσιν ὀνομάζουσι. τοῖς οὖν Λακεδαιμονίοις, ὅτε δὴ μάλιστα ἤνθησαν, καὶ Ἀθηναίων τε τὸ ναυτικὸν καθῃρήκεσαν, καὶ Ἀγησίλαος κεχείρωτο τὰ πολλὰ ἤδη τῆς Ἀσίας, τότε σφίσι τὴν ἀρχὴν πᾶσαν οὐκ ἐξεγένετο ἀφελέσθαι τὸν Μῆδον,

armis alioqui positam: nam antequam Lacedaemonii contra bellicas leges proditionem in Messenios comparassent, et Aristocrates Arcas proditionis facinus ausus esset, virtute ac fortuna e diis comite pugnantes decernebant. Constat vero Lacedaemonios eosdem et insequentibus deinde temporibus, quum ad Aegospotamos classi Atheniensium in statione oppositi essent, et alios hostium praetores, et Adimantum in primis mercede sibi devinxisse. (3) At enim et ipsos Lacedaemonios oppressit aliquando poena, quae Neoptolemea dicitur, ex eo scilicet, quod, quum ad Hercei Iovis aram Neoptolemus Achillis filius Priamum iugulasset, et ipsi postea accidit, ut ad Apollinis Delphici aram interimeretur. Venit inde in proverbii consuetudinem, ut, quoties, qua quis alterum affecisset iniuria, eam ipse passus esset, Neoptolemea ultio diceretur. Nam quum maxime opibus florerent Lacedaemonii, deleta Atheniensium classe, magna Asiae parte Agesilai ductu occupata, tunc eis non licuit totum Persae adimere

ἀλλὰ σφᾶς ὁ βάρβαρος περιῆλθε τῷ ἐκείνων εὑρήματι, ἐς Κόρινθον καὶ Ἄργος καὶ ἐς Ἀθήνας τε καὶ Θήβας χρήματα ἀποστείλας. ὅ τε ὀνομαζόμενος Κορινθιακὸς πόλεμος ἀπὸ τούτων ἐξήφθη τῶν χρημάτων, ὡς ἀπολείπειν Ἀγησίλαον ἀναγκασθῆναι τὰ ἐν τῇ Ἀσίᾳ. Λακεδαιμονίοις μὲν τὸ ἐν Μεσσηνίοις σόφισμα ὁ δαίμων ἔμελλεν αὐτοῖς
322 ἀποφανεῖν συμφοράν. (4) Ἀριστοκράτης δὲ ὡς τὰ χρήματα ἐδέξατο ἐκ Λακεδαίμονος, τὸ μὲν παραυτίκα ἔκρυπτεν ἐς τοὺς Ἀρκάδας, οἷα ἐπεβούλευε, μελλόντων δὲ ἐς χεῖρας ἤδη συνέρχεσθαι, τηνικαῦτα ἐξεφόβησεν αὐτοὺς, ὡς ἐν δυσχωρίᾳ τέ εἰσιν ἀπειλημμένοι, καὶ ἀναχώρησις οὐκ ἔσται αὐτοῖς, ἢν κρατηθῶσιν· τά τε ἱερὰ σφίσιν οὐκ ἔφη γεγονέναι κατὰ γνώμην. ἐκέλευεν οὖν πάντα τινὰ, ἐπειδὰν αὐτὸς σημήνῃ, φυγῇ χρῆσθαι. ὡς δὲ οἱ Λακεδαιμόνιοι συνέμισγον, καὶ ἦσαν ἐς τὸ κατ' αὐτοὺς οἱ Μεσσήνιοι τετραμμένοι, ἐνταῦθα Ἀριστοκράτης ἀρχομένης τῆς μάχης ἀπῆγε τοὺς Ἀρκάδας, καὶ τοῖς Μεσσηνίοις τό τε ἀριστερὸν καὶ μέσον ἠρήμωτο. οἱ γὰρ Ἀρκάδες σφίσιν

imperium, sed ipsorum arte Persarum rex usus, missa Corinthum, Argos, Athenas, Thebas pecunia, bellum in Spartanos concitavit, quod est Corinthiacum appellatum. Quae fuit causa, ut Agesilaus in Graeciam, omissa Asiatica expeditione, exercitum reportare cogeretur. Dolum itaque Lacedaemoniorum Di suo tempore in ipsorum vertere perniciem. (4) Aristocrates vero, accepta a Lacedaemoniis pecunia, Arcadas primum, quid moliretur, celavit: deinde vero quum utraque acies signa collatura esset, suis terrorem et trepidationem fecit, *quasi commonefaciens*, si ad manus ventum esset, viotis ex iniquo loco exitum nullum fore: et sibi quidem sacrificanti affirmavit nihil laeti exta portendisse. Edixit itaque, ut, signo a se dato, pro se quisque fuga saluti suae consuleret. Quare, quum iam praelium iniretur, omnesque in hostem conversi essent Messenii, Aristocrates abduxit Arcadas, Messeniisque laevum cornu et acies media nudata est. In

εἶχον ἀμφότερα, ἅτε ἀπόντων μὲν Ἠλείων τῆς μάχης, ἀπόντων δὲ Ἀργείων καὶ Σικυωνίων. προσεξειργάσθη δὲ καὶ ἄλλο τῷ Ἀριστοκράτει· διὰ γὰρ Μεσσηνίων ἐποιεῖτο τὴν φυγήν. οἱ δὲ πρὸς τὸ ἀνέλπιστον τῶν παρόντων ἐγίνοντο ἔκφρονες, καὶ ἅμα ὑπὸ τῆς διεξόδου τῆς κατὰ σφᾶς τῶν Ἀρκάδων ἐταράσσοντο· ὥστε αὐτῶν ἐδέησαν οἱ πολλοὶ καὶ ἐπιλαθέσθαι τῶν ἐν χερσίν. ἀντὶ γὰρ τῶν Λακεδαιμονίων ἐπιφερομένων ἤδη, πρὸς τοὺς Ἀρκάδας ἀφεώρων φεύγοντας, καὶ οἱ μὲν παραμεῖναί σφισιν ἱκέτευον, οἱ δὲ καὶ λοιδορίαις ἐς αὐτοὺς ὡς ἐς ἄνδρας προδότας καὶ οὐ δικαίους ἐχρῶντο. (5) Λακεδαιμονίοις δὲ ἥ τε κύκλωσις τῶν Μεσσηνίων μονωθέντων ἐγένετο οὐ χαλεπή, καὶ νίκην ἑτοιμοτάτην πασῶν καὶ ἀπονώτατα ἀνείλοντο. Ἀριστομένης δὲ καὶ οἱ σὺν αὐτῷ συνέμειναν μὲν, καὶ τῶν Λακεδαιμονίων τοὺς μάλιστα ἐγκειμένους ἀνείργειν ἐπειρῶντο· ὀλίγοι δὲ ὄντες οὐ μεγάλα ὠφέλουν. τῶν δὲ Μεσσηνίων τοῦ μὲν δήμου τοσοῦτον πλῆθος ἀνηλώθησαν, ὡς τὰ πρῶτα Λακεδαιμονίων δεσπότας ἀντὶ δούλων ἔσεσθαι νομίζον-

utraque enim agminis parte constiterant Arcades, quum neque Elei, neque Argivi, nec Sicyonii pugnae interessent. Praeterea, quo esset efficacior proditio, Aristocrates fugiens per medios Messenios evasit. Insperata ista praesentium mutatione consternati Messenii, simulque isto Arcadum per suum agmen transitu turbati, non multum abfuit quin eius, quod in manibus erat, obliviscerentur: omissis enim Lacedaemoniis, qui se magno impetu in ipsos inferebant, ad Arcadas iam fuga sese proripientes respectabant, aliique supplices orabant, ut manerent, alii conviciis illos et maledictis incessebant, proditores et foedifragos appellantes. (5) Spartani interea facile destitutos undique circumdato agmine cinxerunt, et obviam maxime quam minimo labore ac periculo sibi victoriam vindicarunt. Aristomenes cum cohorte sua locum tenuit, et incumbentis impetum hostis aliquandiu sustinuit: sed fuere tam pauci numero non magno utique praesidio. Periit omnis prope multitudo: et qui ante de servis dominos Lacedaemoniorum se futuros rati fuerant, iam ne

ταις τότε μηδὲ ἐς τὴν σωτηρίαν αὐτὴν ἐπέχειν ἐλπίδα. ἀπέθανον δὲ καὶ τῶν πρωτευόντων ἄλλοι τε καὶ Ἀνδροκλῆς
323 καὶ Φίντας, καὶ λόγου μάλιστα ἀξίως ἀγωνισάμενος Φάνας, ὃς πρότερον τούτων ἔτι δολιχοῦ νίκην Ὀλυμπίασιν ἦν ἀνῃρημένος. (6) Ἀριστομένης δὲ μετὰ τὴν μάχην τοὺς διαπεφευγότας τῶν Μεσσηνίων συνήθροιζε, καὶ Ἀνδανίαν μὲν καὶ εἴ τι ἄλλο ἐν μεσογαίᾳ πόλισμα ἔπεισε τὰ πολλὰ ἐκλείπειν, ἐς δὲ τὴν Εἶραν τὸ ὄρος ἀνοικίζεσθαι. συνεληλαμένοις δὲ ἐς τοῦτο τὸ χωρίον, προσεκάθηντο οἱ Λακεδαιμόνιοι πολιορκίᾳ σφᾶς αὐτίκα ἐξαιρήσειν νομίζοντες. ἀντήρκεσαν δὲ ὅμως οἱ Μεσσήνιοι, καὶ μετὰ τὴν ἐν Τάφρῳ συμφορὰν ἑνί τε καὶ δέκα ἔτεσιν ἀμυνόμενοι. τὸν δὲ χρόνον τῆς πολιορκίας γενέσθαι τοσοῦτον, δηλοῖ καὶ τάδε ὑπὸ Ῥιανοῦ πεποιημένα ἐς τοὺς Λακεδαιμονίους·

Οὔρεος ἀῤγεννοῖο περὶ πτύχας ἐστρατόωντο
Χείματά τε ποιάς τε δύω καὶ εἴκοσι πάσας.

χειμῶνας γὰρ καὶ θέρη κατέλεξε, πόας εἰπὼν τὸν χλωρὸν σῖτον, ἢ ὀλίγον πρὸ ἀμητοῦ.

reliquam quidem salutis ullam spem retinebant. Occubuere tamen et principum nonnulli, interque eos Androcles, Phintas, et, cuius clarissime in eo praelio virtus eluxit, Phanas, Olympica de longiore curriculo victoria iam ante illustris. (6) Aristomenes praelii reliquias collegit: quumque suis, ut Andania et oppidis, quae a mari longius abessent, relictis, se in Iran montem reciperent, suasisset, eo in loco obsidionem hostium post acceptam ad Fossam cladem annos nihil minus XI sustinuit, quum tamen castellum illud cum ea spe Lacedaemonii oppugnare adorti essent, quasi primo impetu capi posset. Testatur, tam longum totius obsidionis tempus fuisse, his versibus Rhianus:

Montis ad albentis clivos tenuere Lacones
Castra bis undenas herbas hyemesque in totum.

Circumscripsit scilicet annos per hyemes et aestates. Nam quum herbas dixit, viridem segetem, vel *anni tempus*, quod paulo ante messem est, significavit.

CAPUT XVIII.

Messenii, Ira occupata, ex Laconico agro omnis generis praedas agunt — de frugum inopia et seditione inde Spartae orta — Aristomenes Amyclas capit, vulneratur et vivus captus in Caeadam conjicitur — inde miro modo evadit et in Iram redit.

Μεσσήνιοι δὲ ὡς ἐς τὴν Εἶραν ἀνῳκίσθησαν, τῆς τε ἄλλης ἐξείργοντο, πλὴν ὅσον σφίσιν οἱ Πύλιοι τὰ ἐπὶ θαλάσσῃ καὶ οἱ Μοθωναῖοι διέσωζον, ἐλῄστευον τήν τε Λακωνικὴν καὶ τὴν σφετέραν, πολεμίαν ἤδη καὶ ταύτην νομίζοντες. ἄλλοι δὴ συνίσταντο ἐς τὰς καταδρομάς, ὡς ἕκαστοι τύχοιεν, [καὶ] Ἀριστομένης δὲ τοὺς περὶ αὐτὸν λογάδας ἐς τριακοσίων ἀριθμὸν προήγαγεν. ἦγον μὲν δὴ τὰ Λακεδαιμονίων καὶ ἔφερον, ὅ τι καὶ δύναιτο αὐτῶν ἕκαστος. ἑλόντες δὲ σῖτον καὶ βοσκήματα καὶ οἶνον ἀνήλισκον, ἔπιπλα δὲ καὶ ἀνθρώπους ἀπεδίδοσαν χρημάτων. ὥστε καὶ ἐποιήσαντο οἱ Λακεδαιμόνιοι δόγμα, ἅτε τοῖς ἐν τῇ Εἴρᾳ μᾶλλον ἢ σφίσιν αὐτοῖς γεωργοῦντες, τὴν Μεσσηνίαν καὶ τῆς Λακωνικῆς τὴν προσεχῆ, ἕως ἂν πολεμῶ-

Cap. XVIII. Ira occupata, reliquo omni agro exclusi Messenii, praeter oram tamen maritimam, quam illis integram et incolumem Pylii et Mothonaei praestiterunt, praedas non magis ex Laconico, quam ex suo ipsorum agro agebant, utrumque iam hostilem esse iudicantes. Fiebant quum ab aliis passim, ut fors ferret, excursiones; tum in primis Aristomenes quum in unum ad trecentos lectissimos viros coegisset, agebant illi rapiebantque omnia, undecunque quis poterat: fruges nempe, vinum, pecus absumebant: mancipia, supellectilem, dominis aestimata reddebant. Coegit ea agrorum direptio Lacedaemonios edicto cavere, (quod arva non sibi, sed iis, qui in Iran secesserant, seri videbant) ne colerentur, bello durante, Messenici et Laconici agri

σιν, ἐᾷν ἄσπορον. (2) Καὶ ἀπὸ τούτου σιτοδεία ἐγένετ ἐν Σπάρτῃ, καὶ ὁμοῦ τῇ σιτοδείᾳ στάσις· οὐ γὰρ ἠνεί χοντο οἱ ταύτῃ τὰ κτήματα ἔχοντες, τὰ σφέτερα ἀργὰ εἶ ναι. καὶ τούτοις μὲν τὰ διάφορα διέλυε Τυρταῖος. (3) Ἀρι
324 στομένης δὲ ἔχων τοὺς λογάδας, τὴν μὲν ἔξοδον περὶ βα θεῖαν ἐποιήσατο ἑσπέραν, ἔφθη δὲ ὑπὸ τάχους τὴν ἐς Ἀμύ κλας ἀνύσας πρὸ ἀνίσχοντος ἡλίου· καὶ Ἀμύκλας τὸ πόλι σμα εἷλέ τε καὶ διήρπασε, καὶ τὴν ἀποχώρησιν ἐποιήσατο πρὶν ἢ τοὺς ἐκ τῆς Σπάρτης προςβοηθῆσαι. κατέτρεχε δ καὶ ὕστερον τὴν χώραν, ἐς ὃ Λακεδαιμονίων λόχοις πλέο ἢ τοῖς ἡμίσεσι καὶ τοῖς βασιλεῦσιν ἀμφοτέροις συμβαλὼ ἄλλα τε ἔσχεν ἀμυνόμενος τραύματα, καὶ πληγέντι ὑπ λίθου τὴν κεφαλὴν αὐτῷ σκοτοδινιῶσιν οἱ ὀφθαλμοί, κα πεσόντα ἀθρόοι τῶν Λακεδαιμονίων ἐπιδραμόντες ζῶντ αἱροῦσιν· ἥλωσαν δὲ καὶ τῶν περὶ αὐτὸν ἐς πεντήκοντα τούτους ἔγνωσαν οἱ Λακεδαιμόνιοι ῥίψαι πάντας ἐς τὸ Καιάδαν. ἐσβάλλουσι δὲ ἐνταῦθα, οὓς ἂν ἐπὶ μεγίστοι

finitimae partes. (2) Ex eo frugum egestas, et inde seditio consecuta, locupletibus aegre ferentibus arationes ibi deseri. Eum fremitum versibus suis Tyrtaeus compressit. (3) Interea Aristomenes cum sua manu sera iam vespera egressus, Amy clas magnis itineribus contendit: quo quum primo diluculo pervenisset, subito impetu oppidum cepit ac diripuit: atque inde ad suos se prius recepit, quam e Sparta subsidium mit teretur. Excursionibus hostilem agrum non prius destiti infestum reddere, quam Lacedaemoniorum manipulos dimi dia parte plures cum ambobus regibus nactus, facto cum illis praelio, praesentique se animo defendens, et vulnera ali accepit, et percusso lapidis ictu capite, caligantibus oculis vertigine correptus, *prope exanimis* corruit. Vix adhuc spirantem catervatim irruentes Lacedaemonii, et cum eo quin quaginta de eius praetoria cohorte captivos Spartam pertraxere Quos quum in Caeadam abiiciendos censuissent, (*sic alte dehi scentem foveam vocant*, in quam maximis criminibus capit

τιμωροῦνται. (4) Οἱ μὲν δὴ ἄλλοι Μεσσηνίων ἐσπίπτοντες
ἀπώλλυντο αὐτίκα· Ἀριστομένην δὲ ἔς τε τὰ ἄλλα θεῶν
τις, καὶ δὴ καὶ τότε ἐφύλασσεν. οἱ δὲ ἀποσεμνύνοντες
τὰ κατ' αὐτὸν, Ἀριστομένει φασὶν ἐμβληθέντι ἐς τὸν
Καιάδαν ὄρνιθα τὸν ἀετὸν ὑποπέτεσθαι, καὶ ἀνέχειν ταῖς
πτέρυξιν, ἐς ὃ κατήνεγκεν αὐτὸν ἐς τὸ πέρας, οὔτε πηρω-
θέντα οὐδὲν τοῦ σώματος, οὔτε τραῦμα ἐπιλαβόντα. ἔμελλε
δὲ ἄρα καὶ αὐτόθεν ὁ δαίμων ἔξοδον ἀποφαίνειν αὐτῷ.
καὶ ὁ μὲν ὡς ἐς τὸ τέρμα ἦλθε τοῦ βαράθρου, κατεκλίθη
τε καὶ ἐφελκυσάμενος τὴν χλαμύδα ἀνέμενεν, ὥς πάντως
οἱ ἀποθανεῖν πεπρωμένον. τρίτῃ δὲ ὕστερον ἡμέρᾳ ψό-
φου τε αἰσθάνεται, καὶ ἐκκαλυψάμενος (ἐδύνατο δὲ ἤδη
διὰ τοῦ σκότους διορᾶν) ἀλώπεκα εἶδεν ἁπτομένην τῶν
νεκρῶν. ὑπονοήσας δὲ ἔσοδον εἶναι τῷ θηρίῳ ποθὲν,
ἀνέμενεν ἐγγύς οἱ τὴν ἀλώπεκα γενέσθαι, γενομένης δὲ
λαμβάνεται· τῇ δὲ ἑτέρᾳ χειρὶ, ὁπότε ἐς αὐτὸν ἐπιστρέ-
φοιτο, τὴν χλαμύδα προὔβαλλέν οἱ καὶ δάκνειν παρεῖχε. 325
τὰ μὲν δὴ πλείω θεούσῃ συνέθει, τὰ δὲ ἄγαν δυσέξοδα καὶ

damnatos praecipites mittunt). (4) alii quidem omnes ad unum periere: Aristomenem, qui saepe alias, idem et tunc servavit Deus. Cuius qui res gestas magnificentius extollunt, advolasse aquilam dicunt, quae cadentis corpus passis alis subiens, ita illum libraverit, ut omni ex parte illaesus ad eius barathri ima delatus fuerit. Fato certe nescio quo exitus ei e tetro illo hiatu monstratus est. Nam quum in imo iam specu constitisset, veste obvolutus decubuit, extremam, quam proxime abesse putabat, vitae horam exspectans. Triduum erat ibi iam commoratus, quum audito strepitu quodam, retecta facie, per sublustres tenebras vulpem vidit cadavera appetentem. Cogitans itaque per ostiolum omnino aliquod bestiam illuc penetrasse, ea quantisper propius accederet, opperiebatur. Id quum, uti volebat, accidisset, feram manu altera prehendit; altera, quoties se illa convertisset, chlamydem mordicus prensandam obiiciebat: et currentem quidem, qua se via dabat, cursu consequebatur: trahendum vero se belluae per

ἐφείλκετο ὑπ' αὐτῆς. ὀψὲ δέ ποτε ὀπήν τε εἶδεν ἀλώπεκι ἐς διάδυσιν ἱκανὴν καὶ φέγγος δι' αὐτῆς. καὶ τὴν μὲν ὡς ἀπὸ τοῦ Ἀριστομένους ἠλευθερώθη, τὸ φωλίον ἔμελλεν ὑποδέξασθαι· Ἀριστομένης δὲ (οὐ γάρ τι ἡ ὀπὴ καὶ τούτῳ παρέχειν ἐδύνατο ἔξοδον) εὐρυτέραν τε ταῖς χερσὶν ἐποίησε, καὶ οἴκαδε ἐς τὴν Εἶραν ἀποσώζεται, παραδόξῳ μὲν τύχῃ καὶ ἐς τὴν ἅλωσιν χρησάμενος· τὸ γάρ οἱ φρόνημα ἦν καὶ τὰ τολμήματα μείζονα, ἢ ὡς ἐλπίσαι τινὰ, Ἀριστομένην αἰχμάλωτον ἂν γενέσθαι· παραδοξοτέρα δέ ἐστι καὶ πάντων προδηλότατα οὐκ ἄνευ θεοῦ ἡ ἐκ τοῦ Καιάδα σωτηρία.

invia praebebat. Vidit postremo cuniculum nihilo ampliorem, quam unde posset vulpes evadere, per quem luminis se aliquid ostendebat. Per illum quadrupes, ut primum dimisit eam quasi manumissam Aristomenes, lustrum suum repetiit. At Aristomenes angustam illam ac minime perviam cavernulam manibus aperiens, in Iram ad suos tandem evasit. Fuit eius fortuna, quum captus est, mira et inopinata: (maior enim viri spiritus erat, maior ex rerum gestarum magnitudine audacia, quam ut quisquam capi illum posse sperare debuerit) sed nihil fuit admirabilius, nullum certius, id non sine divini numinis auxilio contigisse, argumentum, quam quod e Caeada elabi potuerit.

CAPUT XIX.

Aristomenes Corinthios Lacedaemoniis opem laturos noctu opprimit — sacra, quae Hecatomphonia vocantur, facit — Lacedaemonii inducias XL dierum pangunt, per quos sagittarii Cretenses Aristomenem incautum capiunt — Aristomenes a virgine quadam vinculis liberatur.

Λακεδαιμονίοις δὲ παραυτίκα μὲν ὑπὸ ἀνδρῶν ἀπηγγέλλετο αὐτομόλων, ὡς Ἀριστομένης ἐπανήκοι σῶς. νομιζομένου δὲ ἀπίστου κατὰ ταὐτὰ καὶ εἴ τινα τεθνεῶτα ἐλέγετο ἀναβιῶναι, παρ' αὐτοῦ τοιόνδε Ἀριστομένους ὑπῆρξεν ἐς πίστιν. Κορίνθιοι Λακεδαιμονίοις δύναμιν ὡς συνεξαιρήσοντας τὴν Εἶραν ἀποστέλλουσι. τούτους παρὰ τῶν κατασκόπων πυνθανόμενος ὁ Ἀριστομένης τῇ πορείᾳ τε ἀτακτότερον χρῆσθαι καὶ ταῖς στρατοπεδείαις ἀφυλάκτως, ἐπιτίθεται νύκτωρ σφίσι· καὶ τῶν τε ἄλλων καθευδόντων ἔτι ἐφόνευσε τοὺς πολλοὺς, καὶ τοὺς ἡγεμόνας, Ὑπερμενίδη καὶ Ἀχλαδαῖον καὶ Λυσίστρατον καὶ Εἴδεκτον ἀποκτίννυσι. διαρπάσας δὲ καὶ τὴν σκηνὴν τὴν στρατηγίδα, παρέστησεν εὖ εἰδέναι Σπαρτιάταις, ὡς Ἀριστομένης, καὶ οὐκ ἄλλος Μεσσηνίων, ἐστὶν ὁ ταῦτα εἰργασμένος. (2) Ἔθυσε δὲ καὶ τῷ Διὶ τῷ Ἰθωμάτᾳ τὴν θυσίαν, ἣν Ἑκατομφόνια

Cap. XIX. Ubi salvum Lacedaemoniis renunciarunt perfugae quidam Aristomenem ad suos rediisse, non plus credi posse visum est, quam si mortuum hominem revixisse audissent. Ex huiusmodi vero eventu veritati fides quaesita est. Mittebantur a Corinthiis auxilia Spartanis ad Iran oppugnandam. Eos milites Aristomenes quum per speculatores comperisset dissipatos et incustoditis castris iter facere, noctu dormientes adortus, et alios complures, et eorum duces Hypermenidem, Achladaeum, Lysistratum, et Idectum occidit; ac mox castrorum praetorium diripuit. Id facile cognoscere Lacedaemonii potuerunt ab Aristomene, neque ab alio quoquam gestum. (2) Fecit post haec Aristomenes Ithomatae Iovi

326 ὀνομάζουσιν. αὕτη δὲ καθεστήκει μὲν ἐκ παλαιοτάτου· θύειν δὲ αὐτὴν Μεσσηνίων ἐνομίζετο, ὁπόσοι πολεμίους ἄνδρας κατεργάσαιντο ἑκατόν. Ἀριστομένει δὲ, ὅτε ἐπὶ Κάπρου σήματι ἐμαχέσατο, θύσαντι Ἑκατομφόνια πρῶτον, δεύτερα ἤδη θῦσαι καὶ ὁ ἐν τῇ νυκτὶ τῶν Κορινθίων παρέσχε φόνος. τοῦτον μὲν δὴ λέγουσι καὶ ἐπὶ ταῖς ὕστερον θῦσαι καταδρομαῖς θυσίαν τρίτην. (3) Λακεδαιμόνιοι δὲ (ἐπῄει γὰρ Ὑακίνθια) πρὸς τοὺς ἐν τῇ Εἴρᾳ τεσσαράκοντα ἐποιήσαντο ἡμερῶν σπονδὰς, καὶ αὐτοὶ μὲν ἀναχωρήσαντες οἴκαδε ἑώρταζον. Κρῆτες δὲ τοξόται (μετεπέμψαντο γὰρ ἔκ τε Λύκτου καὶ ἑτέρων πόλεων μισθωτοὺς) οὗτοί σφισιν ἀνὰ τὴν Μεσσηνίαν ἐπλανῶντο. Ἀριστομένην οὖν, ἅτε ἐν σπονδαῖς ἀπωτέρω τῆς Εἴρας γενόμενον καὶ προϊόντα ἀδεέστερον, ἑπτὰ ἄνδρες ἀπὸ τῶν τοξοτῶν τούτων ἐλόχησαν· συλλαβόντες δὲ τοῖς ἱμᾶσιν, οἷς εἶχον ἐπὶ ταῖς φαρέτραις, δέουσιν· ἑσπέρα γὰρ ἐπῄει. δύο μὲν οὖν ἐς Σπάρτην ἀπ' αὐτῶν ἐλθόντες, Λακεδαιμονίοις Ἀριστομένην εὐηγγελίζοντο ἡλωκέναι· οἱ λοιποὶ δὲ ἀπο-

sacrum, quod Hecatomphonia vocant, *quasi Centicidium dicas*. Id sacrum fieri patrio instituto veteri traditum ab iis, qui in pugna hostes centum occidissent. Prima itaque, quum ad Apri monumentum pugnatum est, Hecatomphonia fecit Aristomenes: altera, quum oppressos nocturna pugna Corinthios cecidisset: tertia ab eodem peracta sacra referunt, aliis excursionibus *pari, aut eo maiore, caeso hostium numero*. (3) Spartani, Hyacinthiis, quae iam aderant, *solenni ritu* interfuturi, dierum XL inducias cum Messeniis, qui in Ira sedem habebant, pepigerunt. Ac dum illi quidem ludos celebrant, Cretenses sagittarii e Lycto et aliis Cretae urbibus evocati, interea in agrum Messeniorum excursiones facere non desinebant. Aberat Aristomenes ab Ira. Ei securius induciarum fiducia vaganti insidias ex eo sagittariorum numero VII faciunt, captumque (quod nox appeteret) pharetrarum loris vinciunt. Mox id ex illis duo gratulabundi Spartam nunciant, captum Aristomenem; reliqui in tugurium quoddam

χωροῦσιν ἐς ἀγρόν τινα ἐν τῇ Μεσσηνίᾳ. (4) Ἐνταῦθα
ᾤκει κόρη σὺν μητρὶ παρθένος, πατρὸς ὀρφανή. τῇ δὲ
προτέρᾳ νυκτὶ εἶδεν ὄψιν ἡ παῖς, ὡς λέοντα ἐς τὸν ἀγρὸν
λύκοι σφίσιν ἤγαγον δεδεμένον, καὶ οὐκ ἔχοντα ὄνυχας.
αὐτὴ δὲ τοῦ δεσμοῦ τὸν λέοντα ἀπέλυσε, καὶ ἀνευροῦσα
ἔδωκε τοὺς ὄνυχας· οὕτω τε διασπασθῆναι τοὺς λύκους
ἔδοξεν ὑπὸ τοῦ λέοντος. τότε δὲ ὡς τὸν Ἀριστομένην
ἐσάγουσιν οἱ Κρῆτες, συνεφρόνησεν ἡ παρθένος ὕπαρ
ἥκειν τὸ ἐν τῇ νυκτὶ οἱ πεφηνὸς, καὶ ἀνηρώτα τὴν μητέ-
ρα, ὅστις εἴη· μαθοῦσα δὲ ἐπεῤῥώσθη τε, καὶ ἀπιδοῦσα
ἐς αὐτὸν, τὸ προσταχθὲν συνῆκεν. οἶνον οὖν τοῖς Κρη- 327
σὶν ἐγχέουσα ἀνέδην, ὡς σφᾶς ἡ μέθη κατελάμβανεν, ὑφαι-
ρεῖται τοῦ μάλιστα ὑπνωμένου τὸ ἐγχειρίδιον. τὰ μὲν
δὴ δεσμὰ τοῦ Ἀριστομένους ἔτεμεν ἡ παρθένος· ὁ δὲ πα-
ραλαβὼν τὸ ξίφος διειργάσατο. ταύτην τὴν παρθένον
λαμβάνει γυναῖκα Γόργος Ἀριστομένους· ἐδίδου δὲ Ἀρι-
στομένης, τῇ παιδὶ ἐκτίνων σῶστρα· ἐπεὶ Γόργῳ οὐκ ἦν
πω δέκατον καὶ ὄγδοον ἔτος, ὅτε ἔγημεν.

Messenici agri captivum pertrahunt. (4) Habitabat in eo *gurgustio* orba patre virgo una cum matre sua. Ea superiore proxima nocte per somnium visa fuerat sibi videre, pertrahi illuc a lupis leonem vinctum ereptis unguibus; illum se e vinculis exemisse, et cum eo tanquam cum viro congressam, ungues illi dedisse; nec multo post a leone lupos laniatos. Deducto itaque a Cretensibus *ad eam casam* Aristomene, agnovit puella expressam vero eventu somnii imaginem: uaesivit ex matre, quisnam ille esset; auditoque viri nomine, confirmavit se; et quum in eum intueretur, facile, quod significaret, intellexit. Vinum itaque *largius* Cretensibus fudit; quumque se vinolenti omnes abiecissent, ei, quem graviore somno consopitum animadvertit, pugiunculum eripuit; eo ipsa abscidit vincula insidiatoresque Aristomenes iugulavit suos. Virginem illam, pro navata saluti suae opera, a filio suo Gorgo uxorem accipi voluit Aristomenes, quum tamen non esset ille annorum maior decem et octo.

CAPUT XX.

Ira undecimo post obsessionem anno expugnatur, et oraculi eff tum sic exitum habet — Aristomenes quoddam Messenioru arcanum defodit in monte Ithome — de exitio Messen adulterio et proditione importato.

Ἐνδεκάτῳ δὲ ἔτει τῆς πολιορκίας τήν τε Εἶραν ἐπέπρω ἁλῶναι, καὶ ἀναστάτους γενέσθαι Μεσσηνίους. καὶ δ σφισιν ἐπετέλεσεν ὁ θεὸς Ἀριστομένει καὶ Θεόκλῳ χρησθ τι. τούτοις γὰρ ἐλθοῦσιν ἐς Δελφοὺς μετὰ τὴν ἐπὶ τ Τάφρῳ πληγὴν, καὶ ἐπερομένοις ὑπὲρ σωτηρίας, τοσόν εἶπεν ἡ Πυθία·

Εὖτε τράγος πίνῃσι Νέδης ἑλικόῤῥοον ὕδωρ,
Οὐκ ἔτι Μεσσήνην ῥύομαι. σχεδόθεν γὰρ ὄλεθρος.

εἰσὶ δὲ αἱ πηγαὶ τῆς Νέδας ἐν ὄρει τῷ Λυκαίῳ. προε θὼν δὲ ὁ ποταμὸς διὰ τῆς Ἀρκάδων, καὶ ἐπιστρέψας αὖ θις ἐς τὴν Μεσσηνίαν, ὁρίζει τὰ ἐπὶ θαλάσσῃ Μεσσηνίοι καὶ Ἠλείοις τὴν γῆν. τότε δὲ οἱ μὲν τοὺς αἶγας τοὺς ἄῤ ῥενας ἐδεδοίκεσαν, μὴ πίνωσιν ἀπὸ τῆς Νέδας· τοῖς δ

Cap. XX. Undecimo obsidionis anno et Iram capi, e Messenios suis eiici sedibus, volebant fata. Et sane quae de salu tis ratione post cladem ad Fossam acceptam sciscitantibus Ari stomeni et Theoclo Delphicus Apollo responsa dederat, ips rei eventu comprobata sunt. His autem versibus respondi fatidica virgo:

Ipse, Nedes dum hircus bibat alta fluenta, nec ultra,
Messenen servo. Prope enim instant tristia fata.

Sunt autem Nedae fontes in monte Lycaeo: fluvius ipse pe Arcadas lapsus, verso in Messeniam alveo, Messeniorum e Eleorum fines maritimos dividit. Ac tunc illi quidem cap *ambiguis verbis* providendum sibi putarunt, ne hirci de Ned potarent. Aliud vero longe innuerat deus, quod fuit huius

ἄρα ὁ δαίμων προεσήμαινε τοιόνδε. τὸ δένδρον τὸν ἐρινεὸν εἰσὶν Ἑλλήνων οἳ καλοῦσιν ὄλυνθον, Μεσσήνιοι δὲ αὐτοὶ τράγον. τότε οὖν πρὸς τῇ Νέδᾳ πεφυκὼς ἐρινεὸς οὐκ ἐς εὐθὺ ηὔξετο, ἀλλὰ ἔς τε τὸ ῥεῦμα ἐπέστρεφε, καὶ τοῦ ὕδατος ἄκροις τοῖς φύλλοις ἔψαυε. θεασάμενος δὲ ὁ μάντις Θέοκλος συνεβάλλετο, ὡς τὸν τράγον τὸν πίνοντα ἐκ τῆς Νέδας προεῖπεν ἡ Πυθία τὸν ἐρινεὸν τοῦτον, καὶ ὡς ἤδη Μεσσηνίοις ἥκει τὸ χρεών· καὶ ἐς μὲν τοὺς ἄλλους 328
εἶχεν ἐν ἀποῤῥήτῳ, Ἀριστομένην δὲ πρός τε τὸν ἐρινεὸν ἤγαγε, καὶ ἀνεδίδασκεν, ὡς τῆς σωτηρίας ἐξήκοι σφίσιν ὁ χρόνος. Ἀριστομένης δὲ ἔχειν οὕτω πείθεται, καὶ ἀναβολὴν οὐκ ἔτι εἶναί σφισι. προενοήσατο δὲ καὶ ἐκ τῶν παρόντων. (2) Καὶ, ἦν γάρ τι ἐν ἀποῤῥήτῳ τοῖς Μεσσηνίοις· ἔμελλε δὲ ἀφανισθὲν ὑποβρύχιον τὴν Μεσσήνην κρύψειν τὸν πάντα αἰῶνα· φυλαχθὲν δὲ, οἱ Λύκου τοῦ Πανδίονος χρησμοὶ Μεσσηνίους ἔλεγον χρόνῳ ποτὲ ἀνα-

modi. Caprifici stirpem plerique olynthon, Messenii ipsi caprum (τράγον) nominant. Eo quidem tempore caprificus forte in ripa Nedae enata, quum non in sublime se crescens erexisset, sed in amnem prona inclinasset, extremis iam frondibus aquam contingebat. Id Theoclus vates conspicatus, *argute* coniecit, illam caprifici plantam hircum esse, qui de Neda, sicuti Pythia praedixerat, biberet; ac iam fatale Messeniis exitium imminere. Re tamen apud alios dissimulata, uni Aristomeni ad eum locum deducto oraculum explicat, hominique, quod res erat, persuadet, tempus quo reliquum quid spei erat effluxisse, civitatis suae perniciem differri amplius nullo pacto posse: quod ipsum tamen Aristomenes etiam *partim* ex praesenti rerum statu, *partim ex fatorum aliis quibusdam arcanis* praesenserat. (2) Quare quum haberent operta quaedam *sacra* Messenii, quae si abolerentur, funditus in posterum omne tempus Messenen occasuram: sin conservata illa fuissent, redivivum olim imperium ex ipsis ruinis erupturum, Lyci, Pandionis filii, votici-

σώσεσθαι τὴν χώραν. τοῦτο δὴ ὁ Ἀριστομένης, ἅτε ἐπιστάμενος τοὺς χρησμοὺς, ἐπεὶ νὺξ ἐγίγνετο, ἐκόμιζε. παραγενόμενος δὲ, ἔνθα τῆς Ἰθώμης ἦν τὸ ἐρημότατον, κατώρυξεν ἐς Ἰθώμην τὸ ὄρος, καὶ Δία Ἰθώμην ἔχοντα, καὶ θεοὺς, οἳ Μεσσηνίους ἐς ἐκεῖνο ἔσωζον, φύλακας μεῖναι τῆς παρακαταθήκης ἡγούμενος, μηδὲ ἐπὶ Λακεδαιμονίοις ποιῆσαι τὴν μόνην καθόδου Μεσσηνίοις ἐλπίδα. (3) Μετὰ δὲ τοῦτο τοῖς Μεσσηνίοις ἤρχετο, καθὸ καὶ Τρωσὶν ἔτι πρότερον, γίγνεσθαι κακὰ ἀπὸ μοιχείας. ἐπεκράτουν μὲν αὐτοὶ ἔτι τοῦ τε ὄρους, καὶ τοῦ πρὸς τὴν Εἶραν ἄχρι τῆς Νέδας· ἦσαν δὲ οἰκήσεις καὶ ἔξω πυλῶν ἐνίοις. αὐτόμολος δὲ ἐς αὐτοὺς ἐκ τῆς Λακωνικῆς ἄλλος μὲν ἀφίκετο οὐδεὶς, οἰκέτης δὲ Ἐμπεράμου βουκόλος ἐλαύνων τοῦ δεσπότου τὰς βοῦς· ὁ δὲ Ἐμπέραμος ἦν ἀνὴρ ἐν
329 Σπάρτῃ δόκιμος. οὗτος ὁ βουκόλος ἔνεμεν οὐ πόῤῥω τῆς Νέδας. ἀνδρὸς οὖν τῶν Μεσσηνίων τῶν οὐκ ἐντὸς τείχους ἐχόντων οἴκησιν γυναῖκα εἶδεν ἐφ' ὕδωρ ἐλθοῦσαν. ἐρασθεὶς δὲ, διαλεχθῆναι ἐτόλμησε, καὶ δοὺς δῶρα, συγ-

niis praedictum fuerat; neque id ignoraret Aristomenes, noctu *clam* egressus in maxime devia ac deserta Ithomes parte sacra ea defodit, Iovi Ithomatae et dis ceteris, quorum ope ad eum diem Messeniorum res steterat, ratus curae fore, ut incolume depositum observaretur, neque omnino id in Lacedaemoniorum potestatem veniret, quod iam solum ad posteri temporis spem Messenici nominis reliquiae haberent. (3) Messenios tunc quidem, ut olim Troianos, *diverso tamen modo*, adulterium ad extremum exitium perpulit. Ira occupata, subiectos etiam monti campos usque ad Nedae ripas tenebant. Habitabant nonnulli paulum extra portas: neque interea quisquam e Laconia venit ad eos perfuga. Unus propius accessit Emperami (clari hominis inter Spartanos) servus. Is quum domini pecus pasceret, quotidie fere boves prae se ad Nedam agebat. Ibi Messenii hominis in suburbano habitantis uxorem aquatum venientem conspicatus, eius amore captus est. Foeminam primo *benignis verbis* ad colloquium, deinde donis

γίνεται. καὶ ἀπὸ τούτου τὸν ἄνδρα παρεφύλασσεν αὐτῆς, ὁπότε ἀποχωρήσειεν ἐς τὴν φρουράν. ἀνὰ μέρος δὲ τοῖς Μεσσηνίοις τῆς ἀκροπόλεως ἐπήγετο ἡ φυλακή· ταύτῃ γὰρ τοὺς πολεμίους μάλιστα ἐδεδοίκεσαν, μὴ ὑπερβῶσιν αὐτοῖς ἐς τὴν πόλιν. ὁπότε οὖν οὗτος ἀποχωρήσειε, τηνικαῦτα ὁ βουκόλος ἐφοίτα παρὰ τὴν γυναῖκα. καί ποτε ἔτυχε σὺν ἄλλοις ἐς ἐκεῖνον περιήκουσα ἐν τῇ νυκτὶ φυλακὴ, ἔτυχε δὲ καὶ ὕειν πολλῷ τὸν θεὸν, καὶ ἐκλείπουσιν οἱ Μεσσήνιοι τὴν φρουράν· τὸ γὰρ ὕδωρ ἐβιάζετο σφᾶς ἀθρόον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταχεόμενον, οὔτε ἐπάλξεων ᾠκοδομημένων, οὔτε πύργων, ὑπὸ σπουδῆς τοῦ τειχισμοῦ. καὶ ἅμα οὐδὲ κινήσεσθαι τοὺς Λακεδαιμονίους ἤλπιζον ἐν ἀσελήνῳ νυκτὶ καὶ οὕτω χειμερίῳ. Ἀριστομένης δὲ οὐ πολλαῖς πρότερον ἡμέραις Κεφαλλῆνα ἔμπορον, ἑαυτῷ ξένον, καὶ ἐσάγοντα ἐς τὴν Εἶραν, ὁπόσων ἐδέοντο, ἑαλωκότα ὑπὸ Λακεδαιμονίων καὶ τοξοτῶν Ἀπτεραίων, ὧν ἦρχεν Εὐρύαλος Σπαρτιάτης, τοῦτον τὸν Κεφαλλῆνα ἀφαιρού-

ad stupri consuetudinem pellexit. Observabat hic, quo tempore eius vir custodias obiret. Suam enim quaeque vicem civitatis pars arcis praesidium obtinebat. Nam ab ea maxime parte, ne intra moenia se inferret hostis, metuebant. Qua itaque hora domo ille discedebat, bubulcus ad eius uxorem ventitabat. Forte ita accidit, ut esset illi nocturna vigilia cum praesidiariis militibus obeunda, per effusissimos vero ea nocte imbres stationem deserere cogerentur, qui excubabant. Ut enim in festinatis munitionibus, neque proiectum muri neque turres habebant, quo coeli incommoda effugerent: et eo quidem securius abire, quod pluvia et hyberna nocte, silente luna, negotium ne sibi hostis facesseret, nihil verebantur. Praeterea Aristomenes vigilias pro more circumire non poterat. Nam quum non multis ante diebus Lacedaemonii, assumtis Apteraeis iaculatoribus, Euryalo Spartano duce, Cephallenium mercatorem, frumenta et alios, quibus opus erat, commeatus Iran solitum comportare,

μένος, ἐκεῖνον μὲν καὶ τὰ χρήματα, ὁπόσα ἦγεν, ἀπέσωσεν, αὐτὸς δὲ ἐτέτρωτο, καὶ οὐκ ἐδύνατο ἐπιφοιτᾶν τοῖς φυλάσσουσι, καθάπερ εἰώθει. τοῦτο μάλιστα αἴτιον ἐγένετο ἐκλειφθῆναι τὴν ἀκρόπολιν. τῶν τε δὴ ἄλλων ἕκαστος ἀνεχώρησεν ἀπὸ τῆς φρουρᾶς, καὶ τῆς ὑπὸ τοῦ βουκόλου μοιχευομένης ὁ ἀνήρ. ὁ δὲ τηνικαῦτα ἔνδον εἶχε τὸν βουκόλον, αἰσθάνεταί τε τοῦ ἀνδρὸς ἐπιόντος, καὶ αὐτίκα, ὡς τάχους εἶχεν, ἀποκρύπτει τὸν ἄνθρωπον. ἐσελθόντα δὲ τὸν ἄνδρα ἐφιλοφρονεῖτο, ὡς οὔπω πρότερον, καὶ ἠρώτα, καθ' ἥντινα αἰτίαν ἥκοι. ὁ δὲ οὔτε μοιχευ-
330 ομένην εἰδὼς, οὔτε ἔνδον ὄντα τὸν βουκόλον, ἐχρῆτο τῷ ἀληθεῖ λόγῳ, καὶ αὐτός τε διὰ τοῦ ὄμβρου τὸ βίαιον καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον ἔφασκεν ἀπολελοιπέναι τὴν φρουράν. ἐπηκροᾶτο δὲ λέγοντος ὁ βουκόλος, καὶ ὡς ἀκριβῶς ἐπύθετο ἕκαστα, αὖθις ἐκ τῶν Μεσσηνίων ἐς τοὺς Λακεδαιμονίους ἀφίκετο αὐτόμολος. Λακεδαιμονίοις δὲ οἱ μὲν βασιλεῖς ἀπὸ στρατοπέδου τηνικαῦτα ἀπῆσαν, πολεμαρχῶν δὲ τότε Ἐμπέραμος ὁ τοῦ βουκόλου δεσπότης προσεκάθητο τῇ Εἴρᾳ. ἀφικόμενος οὖν ἐς τοῦτον πρῶτα μὲν

intercepissent, illum Aristomenes *publice* sibi *ac privatim* hospitem, omnemque eius pecuniam servarat: vulnus ipse in pugna acceperat. Imperatoris itaque metu soluti vigiles, eo licentius praesidium deseruere: et sane in eo desertorum numero Spartani pastoris amicae vir fuit. Domum itaque rediit ille, quum intus esset adulter. Id ubi sensit mulier, quam celerrime potuit, occultato amatore, virum benignius etiam multo, quam consueverat, accipit. Percontatur deinde, quamobrem *spe sua* celerius redisset. Hic ille, qui neque corruptam uxorem, neque moechum domi suae latere poterat suspicari, veram exponit facti causam: tempestatis vi non se magis quam socios omnes e praesidio pulsos. Subauscultabat pastor. Simulac itaque nudatam arcem praesidio intellexit, quam raptim potuit, in castra Lacedaemoniorum effugit. Aberant rex uterque; et bubulci dominus Emperamus copiis, quae Iran obsidebant, praefectus fuerat. Ad

τὸ ἐπὶ τῷ δρασμῷ παρῃτεῖτο ἁμάρτημα, δεύτερα δὲ ἀνεδίδασκεν, ὡς τὴν Εἶραν ἐν τῷ παρόντι μάλιστα αἱρήσουσιν, αὐτὰ ἕκαστα, ὁπόσα ᾔσθετο τοῦ Μεσσηνίου, διηγούμενος.

CAPUT XXI.

De Ira proditione expugnata narratio.

Ἔδοξέ τε δὴ λέγειν πιστὰ, καὶ ἡγεῖτο Ἐμπεράμῳ καὶ τοῖς Σπαρτιάταις. ἦν δὲ ἡ πορεία χαλεπὴ σφισιν, ἅτε ἐν σκότῳ, καὶ οὐκ ἀνιέντος τοῦ ὑετοῦ· ὅμως δὲ ὑπὸ προθυμίας ἤνυσαν, καὶ ὡς κατὰ τὴν ἀκρόπολιν τῆς Εἴρας ἐγίνοντο, ὑπερέβαινον κλίμακάς τε προστιθέντες, καὶ ὅτῳ τις ἐδύνατο ἄλλῳ τρόπῳ. τοῖς δὲ Μεσσηνίοις παρείχετο μὲν τοῦ παρόντος κακοῦ καὶ ἄλλα αἴσθησιν, μάλιστα δὲ οἱ κύνες οὐ κατὰ τὰ εἰωθότα ὑλακτοῦντες, ἀλλὰ συνεχεστέρᾳ καὶ βιαιοτέρᾳ τῇ κραυγῇ χρώμενοι. γνόντες οὖν τὸν ὕστατον δμοῦ καὶ ἀναγκαιότατον σφᾶς ἀγῶνα ἐπειλη-

eum perductus, deprecatur primum noxam fugae bubulcus: deinde docet, appositum illud esse ad Iran capiendam tempus, quae ex Messenii oratione exceperat, singula totidem verbis referens.

Cap. XXI. Habita est eius verbis fides: ac mox eundem servum suum itineris ducem secutus Emperamus, via perdifficili, per densissimas tenebras, nihil imbre remittente, superatis tamen animi alacritate difficultatibus, ad arcem agmen deduxit. Ibi scalis admotis, et quo quisque eniti valuit modo, munimenta transcenderunt. Messeniis imminens exitium et alia portenderant signa, et canum voces observatae sunt, non quales latrantium esse consueverunt, sed vehementes et perpetui ululatus. Quare cum in summum iam discrimen rem deductam viderent, non undique contra-

φόρα, οὐδὲ τὰ ὅπλα ἅπαντα ἀνελάμβανον, ἀλλ' ὅτῳ πρ… χείρῳ μάλιστα ἐντύχοι τις, ἁρπάζοντες ἤμυνον τῇ πατρίδ… ἢ μόνη σφίσιν ἐλείπετο ἐκ τῆς Μεσσηνίας πάσης. πρῶτ… δὲ ᾔσθοντο ἔνδον τῶν πολεμίων ὄντων, καὶ ἐβοήθουν ἐ… αὐτοὺς πρῶτοι, Γόργος τε ὁ Ἀριστομένους καὶ Ἀριστο… μένης αὐτὸς, Θέοκλός τε ὁ μάντις, καὶ Μάντικλος ὁ Θε… κλου· σὺν δὲ αὐτοῖς Εὐεργετίδας, ἀνὴρ καὶ ἄλλως ἐν Με… σήνῃ τιμώμενος, καὶ διὰ τὴν γυναῖκα ἐπὶ πλέον ἀξιώμα… τος ἥκων· ἀδελφὴν γὰρ εἶχεν Ἀριστομένους Ἁγναγόρα… τότε δὲ οἱ μὲν ἄλλοι συνιέντες, ὡς ἐν δικτύοις εἰσὶν ἐση… μένοι, ὅμως καὶ ἐκ τῶν παρόντων εἶχόν τινα ἐλπίδα. (2) Ἀριστομένης δὲ καὶ ὁ μάντις ἠπίσταντο μὲν οὐδεμία…
331 ἔτι ἀναβολὴν ὀλέθρου Μεσσηνίοις οὖσαν, ἅτε εἰδότες κα… τὸν χρησμὸν, ὃν ᾐνίξατο ἐς τὸν τράγον ἡ Πυθία· ἐπέκρυπτον δὲ οὐδὲν ἧσσον, καὶ ἦν σφίσιν ἐς τοὺς ἄλλους ἀπόρρητον. ἐπιόντες δὲ τὴν πόλιν σπουδῇ, καὶ ἐπὶ πάντας ἐρχόμενοι, τοῖς τε ἐντυγχάνουσιν, ὁπότε αἰσθάνοιντο ὄν-

ctis armis, et apparatu universo; sed *passim* eo quisque telo arrepto, quod casus obtulisset, terram eam, in qua sola iam ex omni Messenia patriae nomen remanserat, tutari conabantur. Primi hostem esse intra muros sensere, primique cum armis occurrerunt, Gorgus Aristomenis filius, et Aristomenes ipse; cumque illis Theoclus vates, et item Theocli filius Manticlus: praeterea Euergetidas, vir quum per se egregius et honoratus, tum per nuptias nobilitatus. Nupta enim cum eo erat Hagnagora, Aristomenis soror. Ac tunc quidem, quamvis se quasi intra retia captos, atque undique circumventos et oppressos animadverterent, spei tamen adhuc aliquid, ut in perditis rebus, habuere. (2) Aristomenes quidem et vates satis norant patriae fata differri amplius non posse: (tenebant enim memoria, quid oraculo de capro ambagibus significatum fuisset) neque id tamen, *ne patria quidem iam cadente*, prodendum esse vulgo putarunt: quin festinanter per oppidum discurrantes, ac modo hos, modo illos prensantes, ut quisque obvius esset factus, mo-

τας Μεσσηνίους, παρεκελεύοντο ἄνδρας ἀγαθοὺς εἶναι, καὶ ἐκ τῶν οἰκιῶν ἀνεκάλουν τοὺς ἔτι ὑπολειπομένους. (3) Ἐν μὲν δὴ νυκτὶ οὐδὲν ἄξιον ἐπράχθη λόγου παρ' οὐδετέρων. τοῖς μὲν γὰρ ἡ ἀπειρία τῶν τόπων καὶ ἡ τόλμα Ἀριστομένους παρεῖχε μελλησμόν· τοῖς δὲ Μεσσηνίοις οὔτε παρὰ τῶν στρατηγῶν σύνθημα ἐγεγόνει φθάνοντας εἰληφέναι, τάς τε δᾶδας, ἢ εἴ τινα λαμπτῆρα ἄλλοῖον ἅψαιτό τις, ὕων ἂν ἐσβέννυεν ὁ θεός. ἐπειδὴ δὲ ἡμέρα τε ἦν, καὶ ἀλλήλους καθορᾷν ἐδύναντο, ἐνταῦθα Ἀριστομένης καὶ Θέοκλος ἐπειρῶντο ἐς πᾶσαν ἀπόνοιαν προάγειν τοὺς Μεσσηνίους, ἄλλα τε, ὁπόσα εἰκὸς ἦν, διδάσκοντες, καὶ Σμυρναίων τὰ τολμήματα ἀναμιμνήσκοντες· ὡς Ἰώνων μοῖρα ὄντες Γύγην τὸν Δασκύλου καὶ Λυδοὺς ἔχοντας σφῶν τὴν πόλιν ὑπὸ ἀρετῆς καὶ προθυμίας ἐκβάλοιεν. (4) Οἱ Μεσσήνιοι δὲ ἀκούοντες ἀπονοίας τε ἐνεπίπλαντο, καὶ συνιστάμενοι καθ' ὁπόσους ἕκαστοι τύχοιεν, ἐφέροντο ἐς τοὺς Λακεδαιμονίους. ὥρμησαν δὲ καὶ γυναῖκες τῷ κεράμῳ, καὶ ὅτῳ δύναιτο ἑκάστη, τοὺς πολεμίους βάλλειν.

nere, hortari, a pristina virtute ne desciscerent; alios etiam e suis ad rem gerendam domibus cunctantes evocare. (3) Atque ea quidem nocte nihil ab alterutris memorabile gestum est. Illos enim quum locorum inscitia, tum vero Aristomenis metus reddebat segniores. His neque vacarat accipere a ducibus tesseram; ac, si vel faces, vel aliud quodvis lumen accendissent, id statim venti vis extinguebat. Ut primum illuxit, et se mutuo conspexerunt, Aristomenes et una Theoclus cives, ut extrema omnia auderent, incitabant, et alia commemorantes, et in primis insigne illud Smyrnaeorum facinus, qui cum partem Ioniae obtinerent, Gygen, Dascyli filium, qui urbem magnis Lydorum copiis oppressam tenebat, virtute et animi praesentia eiecerant. (4) Quibus auditis Messenii, ipsa subnisi rerum desperatione, in hostes, qua cuique viam fortuna ostendebat, irruerunt. Ipsae etiam foeminae de superiori loco tegulas, et aliud quicquid missile nancisci potuissent,

τοῦτο μὲν δὴ μὴ δρᾶσαι σφᾶς, μηδὲ ἐπιβῆναι τῶν τεγῶν, τοῦ ὄμβρου τὸ βίαιον ἐπεκώλυε. λαβεῖν δὲ ὅπλα ἐτόλμησαν, καὶ τοῖς ἀνδράσιν ἐπὶ πλέον αὗται τὴν τόλμαν ἐξῆψαν, ὁπότε καὶ τὰς γυναῖκας ἑώρων προτιμώσας συναπολέσθαι τῇ πατρίδι, ἢ ἀχθῆναι δούλας ἐς Λακεδαίμονα· ὥστε κἂν παρελθεῖν ἠδυνήθησαν τὸ πεπρωμένον. ἀλλὰ ὁ θεὸς τὸ ὕδωρ ἐπήγαγεν ἀθρόον μᾶλλον μετὰ ἰσχυροῦ τῶν βροντῶν ψόφου, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐναντίαις ταῖς ἀστραπαῖς ἐξέπληττε. τοῖς δὲ Λακεδαιμονίοις ταῦτα πάντα παρίστη φρόνημα, καὶ αὐτὸν ἀμύνειν σφίσιν ἔφασαν τὸν θεόν. καὶ (ἤστραπτε γὰρ τούτοις κατὰ δεξιὰ) ἀπέφαινεν Ἕκατος ὁ μάντις, ὡς αἴσιον εἴη τὸ σημεῖον.
332 (5) Οὗτος δὲ καὶ στρατήγημα ἐξεῦρε τοιόνδε. ἀριθμῷ καὶ πολὺ οἱ Λακεδαιμόνιοι περιῆσαν. ἅτε δὲ οὐκ ἐν εὐρυχωρίᾳ σφίσιν οὐδὲ κατὰ σύνταγμα ἐγγινομένης τῆς μάχης, ἄλλων δὲ ἄλλῃ τῆς πόλεως ποιουμένων τὸν ἀγῶνα, ἀχρείους ἀπὸ ἑκάστης τάξεως συνέβαινεν εἶναι τοὺς τελευταίους. τούτους ἐκέλευεν ἀποχωρήσαντας ἐς τὸ στρατόπεδον σι-

eiaculari conabantur: sed quo minus tecta scandere possent, procellae vis obstabat. Arma vero capere ausae, virorum alacritatem inflammabant, quum eas illi facile perspicerent malle in patria mortem oppetere, quam in servitutem Spartam trahi. Ea *animorum conspiratione* potuissent fortasse fati iniquitatem superare, nisi effusi multo etiam praefractius imbres, crebris cum tonitribus et fragore micante ob oculos coelo, omnia pavore complessent: contra vero hosti confidentiam addidissent, deos a se stare interpretanti: praesertim vero quum, fulgente ad dexteram Iove, laeta omnia Hecatus aruspex nunciasset. (5) Et ille quidem eiusmodi consilii auctor fuit. Lacedaemoniorum copiae numero longe superiores fuere: verum quum non aequo campo, aut ordinato agmine, sed qua quisque in urbis parte congressus cum hoste esset, manus consererentur, facile eveniebat, ut postremi quique prorsus essent inutiles. Hos ut in castra se reciperent, Heca-

τίων μεταλαβεῖν καὶ ὕπνου, καὶ αὖθις πρὸ ἑσπέρας ἥκειν τοῖς ὑπομένουσιν αὐτῶν διαδεξομένους τὸν πόνον. καὶ οἱ μὲν ἀναπαυόμενοί τε καὶ ἀνὰ μέρος μαχόμενοι μᾶλλον ἀντήρκουν. (6) Τοῖς δὲ Μεσσηνίοις πανταχόθεν παρίστατο ἀπορία· μεθ' ἡμέραν γὰρ ἀεὶ καὶ νύκτα συνεχῶς οἱ αὐτοὶ τρίτην ἠμύνοντο. ἤδη τε ἡμέρα ἦν, καὶ ἥ τε ἀϋπνία καὶ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τὸ ὕδωρ τε καὶ ῥῖγος ἐπίεζε σφᾶς, ὅ τε λιμὸς καὶ ἡ δίψα ἐπέκειτο. μάλιστα δὲ αἱ γυναῖκες ἀηθείᾳ τε πολέμου καὶ τῇ συνεχείᾳ τῆς ταλαιπωρίας ἀπειρήκεσαν. (7) Παραστὰς οὖν ὁ μάντις Θέοκλος πρὸς Ἀριστομένην εἶπε· Τί μάτην τόνδε ἔχεις τὸν πόνον; ἁλῶναι Μεσσήνην πάντως ἐστὶ πεπρωμένον. συμφορὰν δὲ τὴν ἐν ὀφθαλμοῖς πάλαι τε ἡμῖν προεσήμαινεν ἡ Πυθία, καὶ ἔναγχος ὁ ἐρινεὸς ἔδειξεν. ἐμοὶ μὲν οὖν ὁ θεὸς αὐτῷ κοινὴν πρὸς τὴν πατρίδα ἐπάγει τὴν τελευτήν· σὺ δὲ σώζειν μὲν, ὡς δυνάμεως ἥκεις, Μεσσηνίους, σώζειν δὲ καὶ σαυτόν. ἐπεὶ δὲ εἶπε πρὸς τοῦτον, ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἔθει· καί οἱ καὶ ἐς τοὺς Λακεδαιμονίους ἔπεισιν ἐκβοῆσαι τοσόν-

tus iussit, ibique corpora cibo ac somno curarent: quum advesperasceret, adessent, fessos levaturi. Quo factum, ut, quum fatigatis vicissim recentes succederent, facile pugnae labor sustineri potuerit. (6) At contra Messeniis fuera omnia misera et aerumnosa. Tertium enim iam diem, et noctem tertiam iidem pro statione excubarunt. Vigilia itaque, coelesti aqua, et gelu, fame ad haec et siti confecti prope erant; maxime vero foeminas ex armorum insolentia laborum assiduitas fregerat. (7) Ibi Theoclus vates Aristomenem appellans, Quid inanem, inquit, operam sumis? expugnari Messenen fato omnino decretum est. Imminentem certe calamitatem iampridem Delphici Apollinis vox nobis praenunciavit; atque id ipsum caprificus nuper aperte ostendit: mihi fatum est una cum patria cadere: tu cives tuos, ac te ipsum periculo exime. Haec locutus, in adversos irruit: ac in Lacedaemonios vociferans, non fore illis perpetuae

δε· 'Αλλ' οὔτοι τὸν πάντα γε χρόνον χαίροντες καρπώσεσθε τὰ Μεσσηνίων. μετὰ τοῦτο τοῖς καθ' αὑτὸν ἀνθεστηκόσιν ἐμπεσὼν, ἐκείνους τε ἔκτεινε, καὶ αὐτὸς ἐτιτρώσκετο· προεμπλήσας δὲ τὸν θυμὸν τῷ φόνῳ τῶν ἐχθρῶν ἀφίησι τὴν ψυχήν. (8) 'Αριστομένης δὲ ἀπὸ τῆς μάχης ὀπίσω τοὺς Μεσσηνίους ἀνεκάλει, πλὴν ὅσοι κατὰ ἀνδραγαθίαν αὐτῷ προσεμάχοντο· τούτους δὲ εἴα κατὰ χώραν μένειν. τοῖς δὲ λοιποῖς προσέταξε τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα ἐντὸς τῆς τάξεως ἔχοντας ἐπακολουθεῖν, ᾗπερ ἂν αὐτὸς παρέχηται διέξοδον. καὶ τούτων μὲν τοῖς τελευταίοις
333 Γόργον καὶ Μάντικλον ἐπέστησεν ἄρχοντας· αὐτὸς δὲ ἀναδραμὼν ἐς τοὺς προτεταγμένους, τῆς τε κεφαλῆς τῷ νεύματι καὶ τοῦ δόρατος τῇ κινήσει δῆλος ἦν διέξοδόν τε αἰτούμενος, καὶ ἀποχωρεῖν ἤδη βεβουλευμένος. τῷ τε οὖν 'Εμπεράμῳ καὶ Σπαρτιατῶν τοῖς παροῦσι διεῖναι τοὺς Μεσσηνίους ἤρεσκε, μηδὲ λυσσῶντας ἀνθρώπους καὶ ἐς τὸ ἔσχατον ἀπονοίας ἥκοντας ἐξαγριᾶναι πέρα. καὶ ἅμα οὕτω σφᾶς ποιεῖν Ἕκατος ὁ μάντις ἐκέλευεν.

voluptati eam victoriam, nec perpetuo mancipio Messeniorum opes, in obvios quosque invadens, quum animum caede hostium explesset, accepto vulnere animam efflavit. (8) Aristomenes lectissimos quosque viros, quorum virtus in ea pugna enituerat, adhuc praeliantes reliquit, ceteris e pugna revocatis, ut uxoribus et liberis in medios ordines receptis, quacunque viam fecisset, se sequerentur imperat. Horum extremo agmini Gorgum et Manticlum praefecit. Ipse in principia provolans, caputque quassans, et hastam vibrans, claram significationem dedit, transitum et discessum quaeri. Placuit Emperamo et Spartanorum principibus divisa acie fugientibus viam dare, homines tanquam rabie quadam percitos et ad extremum iam desperationis progressos, non esse amplius efferandos rati: atque id ut facerent, Hecatus vates iusserat.

CAPUT XXII.

Arcades Messenios Ira expulsos ad Lycaeum montem benevole excipiunt — Aristomenes, qui Spartae invadendae consilium capit et perficere parat, ab Aristocrate denuo proditur — Aristocratis proditione indicata, Arcades illum lapidibus conficiunt.

Οἱ δὲ Ἀρκάδες παραυτίκα τε τὴν κατάληψιν ἐπυνθάνοντο τῆς Εἴρας, καὶ αὐτίκα τὸν Ἀριστοκράτην ἐκέλευον σφᾶς ἄγειν, ὡς ἢ σώσοντας Μεσσηνίους, ἢ σὺν αὐτοῖς ἀπολουμένους. ὁ δὲ, ἅτε ἐκ τῆς Λακεδαίμονος δεδεγμένος δῶρα, οὔτε ἄγειν ἤθελεν, εἰδέναι τε ἔφασκεν οὐδένα ἔτι Μεσσηνίων, ὅτῳ καὶ ἀμυνοῦσιν, ὄντα ὑπόλοιπον. τότε δὲ ὡς σαφέστερον ᾐσθάνοντο περιόντας καὶ ἐκλείπειν τὴν Εἶραν βεβιασμένους, αὐτοὶ μὲν περὶ τὸ ὄρος σφᾶς τὸ Λύκαιον ἔμελλον ὑποδέξασθαι, προετοιμασάμενοι καὶ ἐσθῆτα καὶ σιτία· ἄνδρας δὲ τῶν ἐν τέλει πέμπουσι παραμυθεῖσθαί τε τοὺς Μεσσηνίους, καὶ ἡγεμόνας τῆς πορείας ἅμα γενέσθαι. καὶ τοὺς μὲν, ὡς ἐς τὸ Λύκαιον ἀνεσώθησαν, ἐξένιζον, καὶ τὰ ἄλλα εὐνοϊκῶς περιεῖπον οἱ Ἀρκάδες, κατανέμειν τε ἐς τὰς πόλεις ἤθελον καὶ ἀναδάσασθαι δι' ἐκείνους τὴν γῆν.

Cap. XXII. Posteaquam de Ira capta certiores facti sunt Arcades, *universi* ab Aristocrate postularunt, se ut educeret, quo vel servarent Messenios, vel cum illis perirent. At ille, quippe qui delinitus esset Lacedaemoniorum pecunia, plane recusavit, neminem superesse Messeniorum, cui Iam ferri auxilium posset, dictitans. Atenim quum liquido iam constaret superstites esse Messenios, vi certe coactos Iran deserere, ultro cum vestimentis et cibariis eos accepturi ad Lycaeum montem Arcades occurrere, praemissis civitatum principibus, qui socios consolarentur, et itinerum duces essent. Quum salvi accessissent iam ad Lycaeum, hospitio comiter accepti sunt, ac liberaliter invitati, ut per urbes divisi secum mane-

(2) Ἀριστομένει δὲ ὅ τε οἶκτος διαρπαζομένης τῆς Εἴρας καὶ τὸ μῖσος τὸ ἐς τοὺς Λακεδαιμονίους βούλευμα παρίστησι τοιόνδε. πεντακοσίους τῶν Μεσσηνίων, οὓς μάλιστα ἠπίστατο αὐτῶν ἀφειδῶς ἔχοντας, ἀποκρίνας ἀπὸ τοῦ πλήθους, ἤρετο σφᾶς ἐν ἐπηκόῳ τῶν τε ἄλλων Ἀρκάδων καὶ Ἀριστοκράτους, ἅτε ὄντα προδότην οὐκ εἰδὼς (ἀνανδρίᾳ γὰρ καὶ ὑπὸ δειλίας φυγεῖν τότε ἤδη καὶ Ἀριστοκράτη τῆς μάχης, καὶ οὐ διὰ κακίαν οὐδεμίαν, ἐδόξαζεν αὐτὸν, ὥστε ἐναντίον καὶ τούτου τοὺς πεντακοσίους ἤρετο), εἰ τιμωροῦντες τῇ πατρίδι ἀποθνήσκειν σὺν αὐτῷ ἐθελήσουσι. φαμένων δὲ ἐθέλειν, ἀπεγύμνου τὸ πᾶν, ὡς πάντως τῆς ἐπιούσης ἑσπέρας ἐπὶ τὴν Σπάρτην ἄγειν μέλ-
334 λοι. Λακεδαιμονίων γὰρ τότε δὴ μάλιστα ἐς τὴν Εἶραν ἀπῆσαν οἱ πολλοὶ, καὶ ἄλλοι τε ἐπεφοίτων φέροντες καὶ ἄγοντες τὰ Μεσσηνίων. καὶ ἢν μὲν ἑλεῖν τὴν Σπάρτην καὶ κατασχεῖν δυνηθῶμεν, ἔφασκεν ὁ Ἀριστομένης, ἔστιν ἡμῖν ἀποδόντας Λακεδαιμονίοις τὰ ἐκείνων, κομίσασθαι τὰ οἰκεῖα· ἁμαρτάνοντες δὲ, ὁμοῦ ἀποθανούμεθά γε, μνή-

rent; agri etiam pars oblata. (2) Verum Aristomenes quum direptae Irae miseratione, tum Lacedaemoniorum odio instinctus, tale consilium init. Seligit ex omni agminis sui numero homines quingentos, quos omnium minime vitae retinendae cupidos norat. Ibi tota Arcadum multitudine, ipso etiam Aristocrate audiente, quem nondum rescierat patriae proditorem esse: (quod enim e pugna excessisset, non scelere, sed metu et ignavia factum opinatus fuerat) ab eo itaque sibi nihil cavens, quaerit de suis, nunquid patriam ulti secum nihil recusent mortem oppetere. Quum assensi essent omnes, quid in animo haberet, aperuit, quod scilicet inclinante iam die Spartam esset ducturus, quum magna pars ad Iran esset, alii agendis et rapiendis Messeniorum rebus essent occupati. Nam si ita (inquit) ceciderit ut volumus, et Sparta fuerimus potiti, licebit illis sua reddere, nostra recipere: sin aliter evenerit, una cademus omnes, illustrem

μης καὶ τοῖς ἔπειτα ἄξια ἐργασάμενοι. ταῦτα εἰπόντος, τῶν Ἀρκάδων ὅσον τριακόσιοι μετέχειν καὶ αὐτοὶ τοῦ τολμήματος ἤθελον. καὶ τότε μὲν ἐπεῖχον τῆς ἐξόδου· τὰ γὰρ ἱερὰ ἐγίγνετο αὐτοῖς οὐ κατὰ γνώμην. (3) Τῇ δὲ ἐπιούσῃ τό τε ἀπόῤῥητον ἔγνωσαν σφῶν τοὺς Λακεδαιμονίους προπεπυσμένους, καὶ αὐτοὶ δεύτερον ὑπὸ Ἀριστοκράτους προδεδομένοι. τὰ γὰρ τοῦ Ἀριστομένους βουλεύματα αὐτίκα ὁ Ἀριστοκράτης ἐγγράψας βιβλίῳ, καὶ τὸ βιβλίον ἐπιθεὶς τῶν οἰκετῶν, ὃν ἠπίστατο ὄντα εὐνούστατον, παρὰ Ἀνάξανδρον ἀπέστελλεν ἐς Σπάρτην. ἐπανιόντα δὲ τὸν οἰκέτην λοχῶσιν ἄνδρες τῶν Ἀρκάδων, διάφοροι καὶ πρότερον τῷ Ἀριστοκράτει, σχόντες δέ τι καὶ ὕποπτον τότε ἐς αὐτόν. λοχήσαντες δὲ τὸν οἰκέτην ἐπανάγουσιν ἐς τοὺς Ἀρκάδας, καὶ ἐπεδείκνυον ἐς τὸν δῆμον τὰ ἀντεπεσταλμένα ἐκ Λακεδαίμονος. ἐπέστελλέ τε ὁ Ἀνάξανδρος, φυγήν τε αὐτῷ τὴν πρότερον ἀπὸ τῆς Μεγάλης Τάφρου φάμενος οὐκ ἀνόνητον ἐκ Λακεδαιμονίων γενέσθαι· προσέσεσθαι δέ οἱ χάριν καὶ τῶν ἐν τῷ παρόντι μηνυμά-

conatus nostri memoriam posteris relinquentes. Haec quum dixisset, ex Arcadibus ad trecentos in societatem se facinoris obtulerunt. Verum idcirco rem aggredi cunctati sunt, quod litantibus exta minus laeta fuere. (3) At postero die Lacedaemoniis consilia sua patefacta, seque iterum ab Aristocrate proditos haud dubie deprehenderunt. Nam quum Aristocrates in codicillis *omnia accurate* perscripsisset, quae cogitaret Aristomenes, cum iis codicillis servum, cuius maxime benevolentia confidebat, Spartam ad Anaxandrum misit. Eum servum, dum Lacedaemone reverteretur, speculati Arcadum nonnulli, (quum alias *de republica* dissidere ab Aristocrate soliti, tum eo maxime tempore minimum illi fidei habentes) interceptum, in concilium Arcadum producunt. Ibi quae ad Aristocratis epistolam rescripta fuerant, frequenti conventu recitata. Memorabat Anaxander, tam fugam a Magna Fossa Aristocrati a Spartanis pecuniam lucrumque attulisse,

των. (4) Ὡς δὲ ἀπηγγέλθη ταῦτα ἐς ἅπαντας, αὐτοί τε τὸν Ἀριστοκράτην ἔβαλλον οἱ Ἀρκάδες, καὶ τοῖς Μεσσηνίοις διεκελεύοντο· οἱ δὲ ἐς τὸν Ἀριστομένην ἀπέβλεπον, καὶ ὁ μὲν ἐς τὴν γῆν ἀφορῶν ἔκλαιε. τὸν δὲ Ἀριστοκράτην οἱ Ἀρκάδες καταλιθώσαντες, τὸν μὲν τῶν ὅρων ἐκτὸς ἐκβάλλουσιν ἄταφον, στήλην δὲ ἀνέθεσαν ἐς τὸ τέμενος τοῦ Λυκαίου λέγουσαν·

Πάντως ὁ χρόνος εὗρε δίκην ἀδίκῳ βασιλῆϊ,
Εὗρε δὲ Μεσσήνης σὺν Διῒ τὸν προδότην
Ῥηϊδίως. χαλεπὸν δὲ λαθεῖν θεὸν ἄνδρ' ἐπίορκον.
Χαῖρε Ζεῦ βασιλεῦ, καὶ σάου Ἀρκαδίαν.

CAPUT XXIII.

Messeniorum superatorum alii in Hilotarum numerum referuntur, alii Cyllenen se recipiunt, et coloniae deducendae consilium capiunt — de tempore secundi belli Messenici finiti — Anaxilas, Rhegii in Italia tyrannus, Messenios arcessit et in Siciliam traducit — Messenii cum Rheginis Zanclaeos superant, et cum his iuncti urbem Zanclen incolunt, quam Messenen appellant — de Hercule Manticlo.

Τῶν δὲ Μεσσηνίων ὁπόσοι περὶ τὴν Εἶραν ἢ καὶ ἑτέρωθί που τῆς Μεσσηνίας ἐγκατελείφθησαν, τούτους μὲν οἱ Λα-

quam praemium indicio recenti adfuturum. (4) Re in publicum prolata, Arcades in Aristocratem continuo lapides iecere, idemque ut facerent, Messenios cohortabantur. At illi Aristomenem intuebantur: is vero humi defixis oculis collacrymabat. Arcades obrutum lapidibus Aristocratem insepultum extra fines abiecere: columellam autem in Lycaei fano erexerunt, *in eius rei memoriam*, his versibus incisis:

Ulta dies facile est dextro Iove longa tyrannum,
Messenen qui olim prodiderat miseram.
Difficile est hominem periurum fallere divos.
Tu salve, et serva Iuppiter Arcadiam.

Cap. XXIII. Messeniorum quotcunque aut ad Iran, aut quocunque alio loco relicti sunt, eos Lacedaemonii in

κεδαιμόνιοι προσίεσαν ἐς τὸ Εἱλωτικόν· Πύλιοι δὲ καὶ Μοθωναῖοι καὶ ὅσοι τὰ παραθαλάσσια ᾤκουν, ναυσὶν ὑπὸ τὴν ἅλωσιν τῆς Εἴρας ἀπαίρουσιν ἐς Κυλλήνην τὸ ἐπίνειον τὸ Ἠλείων. ἐκεῖθεν δὲ παρὰ τοὺς ἐν Ἀρκαδίᾳ Μεσσηνίους ἀπέστελλον, ἐθέλοντες κοινῷ στόλῳ χώραν, ἔνθα οἰκήσουσιν, ἀναζητεῖν, καὶ Ἀριστομένην ἐκέλευον ἡγεῖσθαί σφισιν ἐς ἀποικίαν. ὁ δὲ, αὐτὸς μὲν ἕως ἂν περιῇ, πολεμήσειν Λακεδαιμονίοις ἔφασκεν, ἐπίστασθαι δὲ ἀκριβῶς, ὡς ἀεί τι ἀναφύσεται τῇ Σπάρτῃ δι' αὐτοῦ κακόν· ἐκείνοις δὲ Γόργον καὶ Μάντικλον ἔδωκεν ἡγεμόνας. ὁ δὲ Εὐεργετίδας ἐς μὲν τὸ Λύκαιον σὺν τοῖς ἄλλοις Μεσσηνίοις καὶ αὐτὸς ἀπεχώρησεν· ἐκεῖθεν δὲ, ὡς ἑώρα τὸ βούλευμα διαπεπτωκὸς τῷ Ἀριστομένει τὸ ἐς τὴν κατάληψιν τῆς Σπάρτης, ἀναπείσας τῶν Μεσσηνίων ὡς πεντήκοντα, ἐπάνεισιν ἐπὶ τοὺς Λακεδαιμονίους ἐς τὴν Εἶραν, καὶ ἐντυχὼν διαρπάζουσιν ἔτι, τὰ ἐπινίκια πένθος σφίσιν ἐποίησε· καὶ τὸν μὲν ἐνταῦθα ἐπιλαμβάνει τὸ χρεών. Ἀριστομένης

publicorum servitiorum numerum (*Hilotas ipsi vocant*) conscripserunt. Pylii, et Mothonaei, et ceteri e Messenico nomine, maris accolae, expugnata Ira, classibus se Cyllenen (quod Eleorum navale fuit) receperunt: atque inde ad eos, qui in Arcadiam profugerant, contendere, quo communi classe et consilio novas sibi terras ac sedes quaererent: ac coloniae quidem deducendae auctorem et ducem cuncti Aristomenem poscebant. At ille, quamdiu vitae compos esset, bellaturum se cum Lacedaemoniis affirmavit: neque vero dubitare, quin opera sua Spartae novi semper aliquid mali creari posset: illis Gorgum et Manticlum duces dedit. Euergetidas cum reliqua Messeniorum manu ipse etiam ad Lycaeum venit. Ibi quum Aristomenis consilium de Sparta opprimenda fluxum atque irritum fuisse comperisset, assumtis ad L sociis ex omni agmine, retro ad Iran duxit; ubi quos praedae reliquias persequentes offendit, male mulctavit: quumque laetos ipsorum super victoria triumphos in flebilem luctum convertisset, postremo super hostium strage occubuit. Ari-

δὲ ὡς τοὺς ἡγεμόνας τοῖς Μεσσηνίοις ἐπίταξεν ἐς Κυλλή-
νην, ὅστις ἐθέλοι μετέχειν τῆς ἀποικίας. καὶ μετέσχον
ἅπαντες, πλὴν εἰ γῆράς τινα ἀπεῖργεν, ἢ μηδὲ εὐπορῶν
ἔτυχεν ἐς τὴν ἀποδημίαν· οὗτοι δὲ αὐτοῦ κατέμειναν παρὰ
τοῖς Ἀρκάσιν. (2) Ἑάλω δὲ ἡ Εἶρα, καὶ ὁ πόλεμος ὁ
336 δεύτερος Λακεδαιμονίων καὶ Μεσσηνίων τέλος ἔσχεν, Ἀθη-
ναίοις ἄρχοντος Αὐτοσθένους, ἔτει πρώτῳ τῆς ὀγδόης τε
καὶ εἰκοστῆς Ὀλυμπιάδος, ἣν ἐνίκα Χίονις Λάκων. Ὡς δὲ
ἐς τὴν Κυλλήνην οἱ Μεσσήνιοι συνελέχθησαν, τὸν μὲν
παρόντα χειμῶνα ἔδοξεν αὐτοῦ χειμάζειν, καὶ τὴν ἀγορὰν
σφισι καὶ χρήματα οἱ Ἠλεῖοι παρεῖχον. ἅμα δὲ τῷ ἦρι
ἐβουλεύοντο, ποῖ χρὴ σταλῆναι. γνῶμαι δὲ ἦσαν, Γόρ-
γου μὲν, Ζάκυνθον τὴν ὑπὲρ Κεφαλληνίας καταλαβόντας
καὶ νησιώτας ἀντὶ ἠπειρωτῶν γενομένους ναυσὶν ἐς τὰ πα-
ραθαλάσσια τῆς Λακωνικῆς ἐπιπλέοντας, κακοῦν τὴν γῆν·
Μάντικλος δὲ ἐκέλευε Μεσσήνης μὲν καὶ τοῦ Λακεδαιμο-
νίων ἔχθους λαβεῖν λήθην, πλεύσαντας δὲ ἐς Σαρδὼ, κτή-

stomenes declaratis ducibus, quum Cyllenen omnes con-
venissent, edixit, ut eos in coloniam, quicunque vellent,
sequerentur. Dederunt omnes nomen, praeterquam quos
aut senectus, aut viatici egestas a peregrinatione deter-
ritos in Arcadia detinuit. (2) Ira capta finem habuit
Messeniorum et Lacedaemoniorum secundum bellum, geren-
te Athenis supremum civitatis honorem Autosthene anno
primo octavae atque vicesimae Olympiadis, cuius victor
extitit Chionis Laco. Quum ad Cyllenen convenissent
Messenii, hyeme iam imminente, hybernandum eo in loco
censuerunt. Pecuniam et annonam Elei praebuere. Vere in-
eunte, quonam dirigi cursum oporteret, consultare coeperunt.
Censebat Gorgus Zacynthum insulam supra Cephalleniam
occupandam, unde insulani e continentis terrae incolis facti
maritimis excursionibus oram omnem Laconicam infestam
redderent. At Manticlus, neque Messenes, neque iniuria-
rum, quas a Spartanis accepissent, memoriam retinendam;
verum esse primo quoque tempore in Sardiniam, magnam

σασθαι μεγίστην τε νῆσον καὶ εὐδαιμονίᾳ πρώτην. (3) Ἐν τοσούτῳ δὲ Ἀναξίλας παρὰ τοὺς Μεσσηνίους ἀπέστειλεν ἐς Ἰταλίαν καλῶν. ὁ δὲ Ἀναξίλας ἐτυράννει μὲν Ῥηγίου, τέταρτος δὲ ἀπόγονος ἦν Ἀλκιδαμίδου. μετῴκησε δὲ Ἀλκιδαμίδας ἐκ Μεσσήνης ἐς Ῥήγιον μετὰ τὴν Ἀριστοδήμου τοῦ βασιλέως τελευτὴν καὶ Ἰθώμης τὴν ἅλωσιν. οὗτος οὖν ὁ Ἀναξίλας τοὺς Μεσσηνίους μετεπέμπετο, ἐλθοῦσί τε ἔλεγεν, ὡς Ζαγκλαῖοι διάφοροι μέν εἰσιν αὐτῷ, χώραν δὲ εὐδαίμονα καὶ πόλιν ἐν καλῷ τῆς Σικελίας ἔχουσιν· ἃ δὴ σφίσιν ἐθέλειν ἔφη συγκατεργασάμενος δοῦναι. προσεμένων δὲ τὸν λόγον, οὕτως Ἀναξίλας διεβίβασεν ἐς Σικελίαν αὐτούς. Ζάγκλην δὲ τὸ μὲν ἐξαρχῆς κατέλαβον λῃσταί, καὶ ἐν ἐρήμῳ τῇ γῇ τειχίσαντες ὅσον περὶ τὸν λιμένα, ὁρμητηρίῳ πρὸς τὰς καταδρομὰς καὶ ἐς τοὺς ἐκπλους ἐχρῶντο. ἡγεμόνες δὲ ἦσαν αὐτῶν Κραταιμένης Σάμιος, καὶ Περιήρης ἐκ Χαλκίδος. Περιήρει δὲ ὕστερον καὶ Κραταιμένει καὶ ἄλλους ἐπαγαγέσθαι τῶν Ἑλλήνων ἔδοξεν οἰκή-

et copiis omnibus circumfluentem insulam, transmittendum (3) Interea Anaxilas ad Messenios misit, qui in Italiam eos accerserent. Rhegii hic tyrannidem, quartus ab Alcidamida, *e cuius erat nepote genitus*, obtinebat. Commigrarat vero a Messene Alcidamidas Rhegium, post Aristodemi regis mortem, Ithome expugnata. Ad Anaxilan itaque eius accersitu venere Messenii: quos ille docuit, perpetuum sibi esse cum Zanclaeis bellum: possidere illos uberem ac luculentum agrum, et urbem valde opportuno Siciliae loco: quod si eorum imperio potiri posset, illud se quamprimum Messeniis traditurum. *Vehementer* quum esset omnibus id consilium probatum, traduxit *hospites et gentiles suos* Anaxilas in Siciliam. Zanclen ab initio praedones tenuere: nam quum ea terrae pars deserta adhuc esset, muro incluserunt quidquid circa portum erat, inaedificato castello, e quo in mare involare possent, et rursum e marinis excursionibus eo se reciperent. Eorum duces fuere Crataemenes Samius, et Chalcidensis Perieres. Ii et alios post e Graecis inquilinos adsciscendos

τορας. (4) Τότε δὲ τοὺς Ζαγκλαίους ὅ τε Ἀναξίλας ναυ
σὶν ἀνταναγομένους ἐνίκησε, καὶ οἱ Μεσσήνιοι μάχῃ πεζῇ
837 Ζαγκλαῖοι δὲ κατὰ γῆν τε ὑπὸ Μεσσηνίων, καὶ ναυσὶ
ἅμα ἐκ θαλάσσης ὑπὸ Ῥηγίνων πολιορκούμενοι, καὶ ἁλι
σκομένου σφίσιν ἤδη τοῦ τείχους, ἐπί τε βωμοὺς θεῶν κα
πρὸς τὰ ἱερὰ φεύγουσιν. Ἀναξίλας μὲν οὖν τοῖς Μεσση
νίοις παρεκελεύετο, τούς τε ἱκετεύοντας Ζαγκλαίων ἀπο
κτείνειν, καὶ τοὺς λοιποὺς γυναιξὶν ὁμοῦ καὶ παισὶν ἀν
δραποδίσασθαι. Γόργος δὲ καὶ Μάντικλος παρῃτοῦντ
Ἀναξίλαν, μὴ σφᾶς ὑπὸ συγγενῶν ἀνδρῶν πεπονθότα
ἀνόσια, ὅμοια αὐτοὺς ἐς ἀνθρώπους Ἕλληνας ἀναγκάσα
δρᾶσαι. μετὰ δὲ τοῦτο ἤδη τοὺς Ζαγκλαίους ἀνίστασα
ἀπὸ τῶν βωμῶν, καὶ ὅρκους δόντες, καὶ αὐτοὶ παρ' ἐκεί
νων λαβόντες, ᾤκησαν ἀμφότεροι κοινῇ. ὄνομα δὲ τ
πόλει μετέθεσαν Μεσσήνην ἀντὶ Ζάγκλης καλεῖσθα
(5) Ταῦτα δὲ ἐπὶ τῆς Ὀλυμπιάδος ἐπράχθη τῆς ἐνάτης κα
εἰκοστῆς, ἣν Χίονις Λάκων τὸ δεύτερον ἐνίκα, Μιλτιά
δου παρ' Ἀθηναίοις ἄρχοντος. Μάντικλος δὲ καὶ τὸ ἱε
ρὸν Μεσσηνίοις τοῦ Ἡρακλέους ἐποίησε. καὶ ἔστιν ἐκτὸ

duxerant. (4) Ac tunc quidem Zanclaeos Anaxilas navali
terrestri praelio Messenii fudere: qui quum postea terra ma-
rique hinc a Messeniis, illinc a Rheginis obsiderentur, ma-
gna iam murorum parte deiecta ad aras ac deorum sedes con-
fugere. Imperabat Anaxilas, ut supplices *nulla religionis re-
recundia* trucidarentur, reliqui cum uxoribus et liberis sub coro
na venderentur. At Gorgus et Manticlus deprecantes *facinori
atrocitatem*, Anaxilan rogarunt, ne, quae per summum nefa
a cognatis passi essent, cogerentur ipsi adversus Graeco
committere. Ab aris igitur excitatis impunitas fuit; fidequ
ultro citroque data et accepta, domicilium et imperium cun
victis communicatum: mutato tamen nomine, Zanclen Mes-
senen placuit appellari. (5) Haec gesta sunt undetricesim
Olympiade, qua iterum vicit Chionis Lacon, principatu ci
vitatis apud Athenienses fungente Miltiade. Manticlus Hercu-
lis templum novae coloniae erexit. Exstat adhuc intra mu-

τείχους ὁ θεὸς ἱδρυμένος, Ἡρακλῆς καλούμενος Μάντικλος· καθάπερ καὶ Ἄμμων ἐν Λιβύῃ, καὶ ὁ ἐν Βαβυλῶνι Βῆλος, ὁ μὲν ἀπὸ ἀνδρὸς Αἰγυπτίου Βήλου τοῦ Λιβύης ὄνομα ἔσχεν, Ἄμμων δὲ ἀπὸ τοῦ ἱδρυσαμένου ποιμένος. Μεσσηνίοις μὲν οὖν τοῖς φεύγουσιν ἐγεγόνει πέρας τῆς ἄλης.

CAPUT XXIV.

Aristomenes, sorore et filiabus in matrimonium datis, Rhodum concedit et ibi moritur — Messenii inter Hilotas relati deficiunt et in montem Ithomen secedunt — Messeniis certis conditionibus ex Ithome abire jussis Athenienses Naupactum inhabitandam dant.

Ἀριστομένης δὲ ὡς τὴν ἡγεμονίαν ἀπείπατο τῶν ἐς τὴν ἀποικίαν στελλομένων, τὰς θυγατέρας τὴν πρεσβυτάτην, καὶ τὴν ἐπὶ ταύτῃ, καὶ Ἁγναγόραν τὴν ἀδελφὴν, τὴν μὲν Θάρυκι ἐς Φιγαλίαν, Δαμοθοΐδᾳ δὲ Λεπρεάτῃ καὶ Ἡραιεῖ Θεοπόμπῳ τὰς θυγατέρας συνῴκισεν. αὐτὸς δὲ ἀφικόμενος ἐς Δελφοὺς, ἐχρῆτο τῷ θεῷ· καὶ τὸ μὲν τῷ Ἀριστομένει γενόμενον μάντευμα οὐ λέγεται. Δαμαγήτῳ δὲ Ῥοδίῳ, βασιλεύοντι ἐν Ἰαλυσῷ, τότε δὲ ἥκοντι παρὰ τὸν

ros dei fanum, Herculis Manticli vocant, *sumto a conditore nomine.* Qua ratione Ammon in Africa dictus, et Babylone *Iupiter* Belus: hic ab Aegyptio Belo, Libyes filio; ille a pastore, qui templa *Iovi* dedicarunt. Hoc exules Messenii modo errorum finem nacti sunt.

Cap. XXIV. Aristomenes interea quum novae coloniae imperium sibi deferri passus non esset, sororem primum Hagnagoram Tharyci Phigaliensi, duas vero, quas habebat nubiles filias, maiorem natu Damothoidae Lepreatae, minorem Heraeensi Theopómpo matrimonio iunxit. Delphos deinde consulendi causa profectus est: quid acceperit responsi, non traditur. Eodem vero tempore venerat ad oraculum Damagetus Rhodius, Ialysi rex: ei virgo ex adyto respondit

Ἀπόλλωνα, καὶ ἐρωτῶντι, ὁπόθεν ἀγαγέσθαι χρὴ γυναῖκα,
338 ἔχρησεν ἡ Πυθία, θυγατέρα ἀνδρὸς τῶν Ἑλλήνων τοῦ ἀρί-
στου.λαβεῖν. ὁ δὲ (ἦν γὰρ καὶ τρίτη τῷ Ἀριστομένει θυ-
γάτηρ) γαμεῖ ταύτην, Ἑλλήνων τῶν τότε ἐκεῖνον μακρῷ
δή τινι ἄριστον νομίζων. Ἀριστομένης δὲ ἐς μὲν τὴν Ῥό-
δον ἀφίκετο σὺν τῇ θυγατρί· ἐκεῖθεν δὲ ἔς τε Σάρδεις ἐνε-
νόει παρὰ Ἄρδυν τὸν Γύγου, καὶ ἐς Ἐκβάτανα τὰ Μηδικὰ
ἀναβῆναι παρὰ τὸν βασιλέα Φραόρτην· ἀλλὰ γὰρ πρότε-
ρον τούτων συνέπεσεν ἀποθανεῖν αὐτῷ νοσήσαντι. οὐ γὰρ
ἔδει συμφορὰν οὐδεμίαν Λακεδαιμονίοις ἔτι ἐξ Ἀριστο-
μένους γενέσθαι. τελευτήσαντι δὲ αὐτῷ Δαμάγητος καὶ
οἱ Ῥόδιοι μνῆμά τε ἐπιφανὲς ἐποίησαν, καὶ ἔνεμον ἀπὸ
ἐκείνου τιμάς. τὰ μὲν δὴ λεγόμενα ἐς τοὺς Διαγορίδας
καλουμένους ἐν Ῥόδῳ, γεγονότας δὲ ἀπὸ Διαγόρου τοῦ
Δαμαγήτου τοῦ Δωριέως τοῦ Δαμαγήτου τε καὶ τῆς Ἀρι-
στομένους θυγατρὸς, παρῆκα, μὴ οὐ κατὰ καιρὸν δοκοίην
γράφειν. (2) Λακεδαιμόνιοι δὲ τότε ὡς ἐπεκράτησαν τῆς
Μεσσηνίας, τὴν μὲν ἄλλην, πλὴν τῆς Ἀσιναίων, αὐτοὶ

sciscitanti, unde esset potissimum uxor ducenda, eius, qui vir esset Graecorum optimus, filiam ut duceret. Reliqua erat Aristomeni tertia filia. Hanc sibi ille legitimis nuptiis coniugem adscivit, patrem ipsius longe esse optimum Graecorum eius aetatis omnium statuens. Et ipse quidem met Aristomenes filiam Rhodum ad virum deduxit. Inde quum Sardeis ad Ardyn *Lydorum regem*, Gygae filium, et Ecbatana in Medos ad Phraortem regem transmittere cogitaret, morbo oppressus diem suum extremum obiit. Neque enim oportebat ullam Lacedaemoniis amplius cladem ab Aristomene inferri. Mortuo Rhodii, auctore Damageto, insigne monumentum erexere, et exinde honores habuerunt. Porro quae memorantur de iis, qui Rhodii appellantur Diagoridae, oriundi illi a Diagora Damageti filio, Doriei nepote, pronepote Damageti et Aristomenis filiae, ea praetermisi, ne intempestiva scribere viderer. (2) Lacedaemonii Messenia potiti agrum omnem, praeter Asinaeorum fines, inter se diviserunt: Mothonen Nauplien-

διελάγχανον, Μοθώνην δὲ Ναυπλιεῦσιν ἐδίδοσαν ἐκπεπτωκόσιν ἐκ Ναυπλίας ἔναγχος ὑπὸ Ἀργείων. Μεσσηνίων δὲ τοὺς ἐγκαταλειφθέντας ἐν τῇ γῇ, συντελοῦντας κατὰ ἀνάγκην ἐς τοὺς εἵλωτας, ἐπέλαβεν ἀπὸ Λακεδαιμονίων ὕστερον ἀποστῆναι κατὰ τὴν ἐνάτην Ὀλυμπιάδα καὶ ἑβδομηκοστήν, ἣν Κορίνθιος ἐνίκα Ξενοφῶν, Ἀρχιδημίδου Ἀθήνησιν ἄρχοντος. ἀπέστησαν δὲ καιρὸν τοιόνδε εὑρόντες. Λακεδαιμονίων ἄνδρες ἀποθανεῖν ἐπὶ ἐγκλήματι ὅτῳ δὴ καταγνωσθέντες, ἱκέται καταφεύγουσιν ἐς Ταίναρον. ἐντεῦθεν δὲ ἡ ἀρχὴ τῶν ἐφόρων ἀπὸ τοῦ βωμοῦ σφᾶς ἀποσπάσασα ἀπέκτεινε. Σπαρτιάταις δὲ ἐν οὐδενὶ λόγῳ θεμένοις τοὺς ἱκέτας ἀπήντησεν ἐκ Ποσειδῶνος μήνιμα, καὶ σφισιν ἐς ἔδαφος τὴν πόλιν πᾶσαν κατέβαλεν ὁ θεός. ἐπὶ δὲ τῇ συμφορᾷ ταύτῃ καὶ τῶν εἱλώτων ὅσοι 339
Μεσσήνιοι τὸ ἀρχαῖον ἦσαν, ἐς τὸ ὄρος τὴν Ἰθώμην ἀπέστησαν. Λακεδαιμόνιοι δὲ ἄλλα τε μετεπέμποντο συμμαχικὰ ἐπ' αὐτοὺς, καὶ Κίμωνα τὸν Μιλτιάδου πρόξενόν

sibus paulo ante e Nauplia ab Argivis eiectis tradiderunt. At Messenii, qui forte in agro remanserant, quum in publicorum servitiorum (quos Hilotas appellant) censum pro fortunae suae necessitate venissent, a Lacedaemoniis denuo defecerunt, undetricesima ferme Olympiade, qua Corinthius Xenophon vicit, principatu Athenis fungente Archimede. Defectionis opportunitatem huiusmodi nacti sunt. Lacedaemoniorum nonnulli ob noxam nescio quam capitis damnati, supplices ad Taenarum confugerunt. Eos Ephori ab ara abstractos interfici iusserunt. Hoc piaculum violatorum in templo Neptuni supplicum, eversa funditus urbe, ex ira eiusdem numinis luerunt Spartani. Eius calamitatis tempore inter Hilotas (*sic enim publicae operae, et agreste castellanorum genus nuncupabantur*) veterum Messeniorum reliquiae in Ithomen montem secessere. Adversus eos Lacedaemonii omnia sociorum auxilia, et cum Atheniensium copiis Miltiadae filium Cimonem, publice sibi amicum et hospitem, accierunt.

σφισιν ὄντα, καὶ Ἀθηναίων δύναμιν. ἀφικομένους δὲ τοὺς Ἀθηναίους ὑποπτεῦσαι δοκοῦσιν, ὡς τάχα νεωτερίσοντας, καὶ ὑπὸ τῆς ὑποψίας ἀποπέμψασθαι μετ' οὐ πολὺ ἐξ Ἰθώμης. (3) Ἀθηναῖοι δὲ τὴν ἐς αὐτοὺς τῶν Λακεδαιμονίων ὑπόνοιαν συνέντες, Ἀργείοις τε φίλοι δι' αὐτὸ ἐγένοντο, καὶ Μεσσηνίων τοῖς ἐν Ἰθώμῃ πολιορκουμένοις ἐκπεσοῦσιν ὑποσπόνδοις, ἔδοσαν Ναύπακτον, ἀφελόμενοι Λοκροὺς τοὺς πρὸς Αἰτωλίᾳ καλουμένους Ὀζόλας. τοῖς δὲ Μεσσηνίοις παρέσχεν ἀπελθεῖν ἐξ Ἰθώμης τοῦ τε χωρίου τὸ ἐχυρὸν, καὶ ἅμα Λακεδαιμονίοις προεῖπεν ἡ Πυθία, ἦ μὴν εἶναί σφισι δίκην, ἁμαρτοῦσιν ἐς τοῦ Διὸς τοῦ Ἰθωμάτα τὸν ἱκέτην. ὑπόσπονδοι μὲν ἐκ Πελοποννήσου τούτων εἵνεκα ἀφείθησαν.

Sed quum in suspicionem rerum novarum venissent Athenienses, eos ab Ithome Spartani avocarunt. (3) At illi, ubi fidem sibi non haberi senserunt, cum Argivis amicitia conciliata, Messeniis iis, qui in Ithomes obsidione certis foederis conditionibus dimissi fuerant, Naupactum Locris, qui ad Aetoliam Ozolae nominantur, ademptam, dederunt incolendam. Saluti fuit Messeniis loci natura. Praemoniti praeterea fuerant Lacedaemonii Delphici Apollinis oraculo, piaculum grave admissuros, si Iovis Ithomatae supplices violassent. Sub certis itaque conditionibus e Peloponneso dimissi sunt.

CAPUT XXV.

Messenii Naupactum incolentes Oeniadis in Acarnania bellum inferunt, eorumque urbem capiunt — proximo anno Acarnanes omnes aggrediuntur Messenios, qui Oeniadis sunt — Messenii proelium committunt cum Acarnanibus — obsidentur et urbe relicta Naupactum se recipiunt.

Ἐπεὶ δὲ ἔσχον τὴν Ναύπακτον, οὐκ ἀπέχρη πόλιν τε αὐτοῖς καὶ χώραν εἰληφέναι παρ' Ἀθηναίων, ἀλλὰ σφᾶς πόθος εἶχεν ἰσχυρὸς χερσὶ ταῖς αὐτῶν φανῆναι λόγου τι κεκτημένους ἄξιον. καὶ (ἠπίσταντο γὰρ Οἰνιάδας Ἀκαρνάνων γῆν τε ἔχοντας ἀγαθὴν, καὶ Ἀθηναίοις διαφόρους τὸν πάντα ὄντας χρόνον) στρατεύουσιν ἐπ' αὐτούς. ὄντες δὲ ἀριθμῷ μὲν οὐ πλείους, ἀρετῇ δὲ καὶ πολὺ ἀμείνονες τῇ σφετέρᾳ, νικῶσι, καὶ ἐπολιόρκουν κατακεκλεισμένους ἐς τὸ τεῖχος. τὸ δὲ ἐντεῦθεν, οὐ γάρ τι τῶν τοῖς ἀνθρώποις εὑρημένων ἐς πολιορκίαν οἱ Μεσσήνιοι παρίεσαν, ἀλλὰ καὶ κλίμακας προστιθέντες ἐπειρῶντο ὑπερβαίνειν ἐς τὴν πόλιν, καὶ ὑπώρυσσον κάτωθεν τὸ τεῖχος, μηχανήματά τε, ὁποῖα ἐνῆν δι' ὀλίγου παρασκευάσασθαι, προσαγαγόντες, ἀεί τι ἤριπον. δείσαντες δὲ οἱ ἔνδον, μὴ ἁλού-

Cap. XXV. Neque vero accepta ab Atheniensibus Naupacto, eique urbi circumiecto agro, quieverunt. Vehemens enim incessit cupido cum imperio gloriam augendi. Quare quum Oeneadas compertum haberent (Acarnanum gentem) opimum agrum possidere, hostes vero sempiternos Atheniensium esse, infesto eos exercitu adorti sunt. Numero erant hosti pares, virtute multo superiores. Obvios primum acie fundunt, mox intra moenia compulsos circumsident. Ibi nihil, quod ad urbes obsidendas homines excogitarint, omissum: scalae admotae, muri ab ima parte subfossi: adhibitae machinae omnes, quae pro re ac tempore fabricari potuerunt. Deiecta itaque muri parte, veriti oppidani, ne,

σης τῆς πόλεως αὐτοί τε ἀπόλωνται, καὶ αἱ γυναῖκές σφισι καὶ οἱ παῖδες ἐξανδραποδισθῶσιν, εἵλοντο ἀπελθεῖν ὑπόσπονδοι. καὶ ἐνιαυτὸν μὲν μάλιστα οἱ Μεσσήνιοι κατέ-
340 σχον τὴν πόλιν, καὶ ἐνέμοντο τὴν χώραν. (2) Τῷ δὲ ἔτει τῷ ὑστέρῳ δύναμιν οἱ Ἀκαρνᾶνες ἀπὸ πασῶν συλλέξαντες τῶν πόλεων, ἐβουλεύοντο ἐπὶ τὴν Ναύπακτον στρατεύειν. καὶ τοῦτο μὲν ἀπέδοξεν αὐτοῖς, τήν τε πορείαν ὁρῶσιν, ὅτι ἔσεσθαι δι' Αἰτωλῶν ἔμελλε πολεμίων αἰεί ποτε ὄντων· καὶ ἅμα τοὺς Ναυπακτίους κεκτῆσθαί τι ναυτικὸν ὑπώπτευον, ὥσπερ γε καὶ εἶχον· ἐπικρατούντων δὲ ἐκείνων τῆς θαλάσσης, οὐκ ἐνεῖναι κατεργάσασθαι μέγα οὐδὲν στρατῷ πεζῷ. μετεβουλεύετο δὲ δή σφισι, καὶ αὐτίκα ἐπὶ Μεσσηνίους τρέπονται τοὺς ἐν Οἰνιάδαις. καὶ οἱ μὲν ὡς πολιορκήσοντες παρεσκευάζοντο· οὐ γάρ ποτε ὑπελάμβανον ἄνδρας οὕτως ὀλίγους ἐς τοσοῦτον ἀπονοίας ἥξειν, ὡς μαχέσασθαι πρὸς τὴν Ἀκαρνάνων ἁπάντων στρατιάν. οἱ δὲ Μεσσήνιοι προητοιμασμένοι μὲν καὶ σῖτον καὶ τὰ ἄλλα ἦσαν, ὁπόσα εἰκὸς ἦν, πολιορκίας πειράσεσθαι μακροτέρας

si per vim urbs caperetur, ipsi occiderentur, uxores et liberi sub corona vaenireut, icto foedere urbem reliquere: qua, et agro simul toto, Messenii annum unum potiti sunt. (2) Sequenti dehinc anno Acarnanes contractis omnibus ex urbibus copiis, ad Naupactum oppugnandam primum copias ducere in animo habuerunt. Verum id postea consilii repudiarunt, quod iter sibi faciendum per Aetolos videbant, quibuscum assiduas exercebant inimicitias. Praeterea Naupactiis, id quod res erat, in promtu classem esse suspicabantur: pedestribus vero duntaxat copiis non satis fore se armatos videbant contra eos, qui maritimas etiam opes haberent. Mutato itaque consilio, omnem belli impetum in Messenios, qui in Oeniadis erant, convertere. Ad oppidum igitur obsidendum omnia comparabant, quod adduci non poterant, tantam hostium paucitatem contra universam Acarnanum gentem aequo Marte bellaturam. Ipsi quoque Messenii, etsi frumenta, et alia, quae ad longiorem obsidio-

ἐλπίζοντες· παρίστατο δὲ σφίσι πρὸ τῆς μελλούσης πολιορκίας ἀγῶνα ἐκ τοῦ φανεροῦ ποιήσασθαι, μηδὲ ὄντας Μεσσηνίους, οἳ μηδὲ Λακεδαιμονίων ἀνδρίᾳ, τύχῃ δὲ ἠλαττώθησαν, καταπεπλῆχθαι τὸν ἥκοντα ὄχλον ἐξ Ἀκαρνανίας. τό τε Ἀθηναίων ἐν Μαραθῶνι ἔργον ἀνεμιμνήσκοντο, ὡς μυριάδες τριάκοντα ἐφθάρησαν τῶν Μήδων ὑπὸ ἀνδρῶν οὐδὲ ἐς μυρίους ἀριθμόν. (3) Καθίσταντό τε δὴ τοῖς Ἀκαρνᾶσιν ἐς ἀγῶνα, καὶ ὁ τρόπος λέγεται τῆς μάχης γενέσθαι τοιόσδε. οἱ μὲν, ἅτε πλήθει προέχοντες πολὺ, οὐ χαλεπῶς περιέβαλλον τοὺς Μεσσηνίους, πλὴν ὅσον αἱ πύλαι τε ἀπεῖργον κατὰ νώτου τοῖς Μεσσηνίοις γιγνόμεναι, καὶ οἱ ἀπὸ τοῦ τείχους τοῖς σφετέροις προθύμως ἀμύνοντες· ταύτῃ μὲν δὴ μὴ περισχεθῆναι σφᾶς ἐκώλυε· τὰ δὲ πλευρὰ ἀμφότερα ἐκυκλώσαντο αὐτῶν οἱ Ἀκαρνᾶνες, καὶ ἐσηκόντιζον πανταχόθεν. οἱ δὲ Μεσσήνιοι συνεστραμμένοι μετ' ἀλλήλων, ὁπότε ἀθρόοι τοῖς Ἀκαρνᾶσιν ἐμπέσοιεν, ἐτάρασσον μὲν τοὺς κατὰ ταὐτὸ ἑστηκότας, καὶ ἐφόνευόν τε αὐτῶν καὶ ἐτίτρωσκον πολλούς· τελέαν δὲ οὐκ ἐδύναντο ἐργάσασθαι φυγήν. ὅπου γὰρ τῆς τάξεως

nem sustinendam usui forent, contraxerant, decreverunt non exspectata obsidione, iusto praelio belli fortunam experiri. Neque enim decere se arbitrabantur, qui Messenii essent, neque virtuti sed fortunae Lacedaemoniorum succubuissent, Acarnanicae turbae tumultu terreri. Memoria repetebant Atheniensium in Marathonicis campis strenuum facinus, qui trecenta Persarum millia deleverant, decem ipsi millibus pauciores. (3) Acie itaque cum Acarnanibus decernendum duxerunt. Pugnam memoriae proditum hoc commissam modo. Quum essent hominum multitudine longo intervallo superiores Acarnanes, Messenios ex omni fere parte, praeterquam tergum, qua portis obverterant, quaque de muris oppidani hostem arcebant, cinxerant. Frontem itaque et latera missilibus acriter urgebant. At Messenii in quam partem conversi incubuissent, hos caedentes, illos vulnerantes, hostium agmen turbabant. Perrumpere, et in fugam hostem vertere

841 αἴσθοιντό τι οἱ Ἀκαρνᾶνες τῆς αὐτῶν ὑπὸ τῶν Μεσσηνίων διασπώμενον, κατὰ τοῦτο ἀμύνοντες τοῖς βιαζομένοις αὐτῶν, ἀνεῖργον τοὺς Μεσσηνίους ἐπικρατοῦντες τῷ πλήθει. οἱ δὲ ὁπότε ἀνακοπεῖεν, κατ' ἄλλο αὖθις πειρώμενοι διακόψαι τὴν Ἀκαρνάνων φάλαγγα, τὸ αὐτὸ ἂν ἔπασχον· ὅτῳ μὲν προσβάλλοιεν, διέσειόν τε καὶ τροπὴν ἐπὶ βραχὺ ἐποίουν, ἐπιῤῥεόντων δὲ αὖθις κατὰ τοῦτο σπουδῇ τῶν Ἀκαρνάνων, ἀπετρέποντο ἄκοντες. (4) Γενομένου δὲ ἰσοῤῥόπου τοῦ ἀγῶνος ἄχρι ἑσπέρας, καὶ Ἀκαρνᾶσιν ὑπὸ τὴν ἐπιοῦσαν νύκτα ἐπελθούσης δυνάμεως ἀπὸ τῶν πόλεων, οὕτω τοῖς Μεσσηνίοις περιειστήκει πολιορκία. καὶ ἁλῶναι μὲν κατὰ κράτος τὸ τεῖχος, ἢ ὑπερβάντων τῶν Ἀκαρνάνων, ἢ καὶ ἀπολιπεῖν βιασθεῖσιν αὐτοῖς τὴν φρουρὰν, δέος ἦν οὐδέν· τὰ δὲ ἐπιτήδειά σφισι πάντα ὁμοίως ὀγδόῳ μηνὶ ἐξανήλωτο. ἐς μὲν δὴ τοὺς Ἀκαρνᾶνας ἐχρῶντο ἀπὸ τοῦ τείχους χλευασίᾳ, μὴ σφᾶς τὰ σιτία προδοῦναί ποτε ἂν, μηδὲ ἐς τὸ ἔτος δέκατον πολιορκουμένους· αὐτοὶ δὲ περὶ ὕπνον πρῶτον ἐξελθόντες ἐκ τῶν Οἰνιαδῶν,

idcirco non potuerunt, quod qua parte Acarnanes laxari manipulos videbant, concursu facto locum occupabant. Quod si repulsi Messenii alio impressionem fecissent, itidem reiecti nihilo plus proficiebant. Praesto enim erant, qui suis opem ferentes, penetrare hostem coarctata acie non paterentur. Eo fiebat, ut ad breve spatium loco Acarnanes pellerentur, Messenii vero irruente multitudine concedere cogerentur. (4) Anceps fuit usque ad extremum diei praelium. Nocte ea, quae consecuta est, quum a proximis urbibus supplementum Acarnanibus missum esset, recipientibus se intra moenia Messeniis, ad obsidionem res deducta. Ac nihil illi quidem metuebant, ne aut hoste muros transcendente, aut a suis deserta statione urbs vi expugnaretur: illud calamitati fuit, quod intra mensem octavum omnis commeatuum copia exhausta fuerat. De muris tamen hostem illudentes, ne si in decimum quidem annum obsidio traheretur, defutura sibi cibaria iactabant. Iam vero sub primae quietis tempus clam Oeniadarum portis

γενομένης τοῦ δρασμοῦ σφῶν τοῖς Ἀκαρνᾶσιν αἰσθήσεως, καὶ ἐς μάχην ἀναγκασθέντες ἀφικέσθαι, περὶ τριακοσίους μὲν ἀποβάλλουσι, καὶ πλείονας ἔτι αὐτοὶ τῶν ἐναντίων κατεργάζονται. τὸ δὲ πολὺ αὐτῶν διεκπίπτουσι διὰ τῶν Ἀκαρνάνων, καὶ ἐπιλαμβανόμενοι τῆς Αἰτωλῶν ἐχόντων σφίσιν ἐπιτηδείως, ἐς τὴν Ναύπακτον ἀνασώζονται.

CAPUT XXVI.

Messenii odium in Lacedaemonios praecipue in bello Peloponnesiaco exserunt — a Lacedaemoniis Naupacto ejiciuntur et in Siciliam ac Rhegium, plurimi ad Euesperitas Libyae abeunt — Messeniis reditus in Peloponnesum portenditur — post pugnam ad Leuctra Messenii a Thebanis in Peloponnes. revocantur — Epaminondae somnium de regione Messeniis revocatis assignanda — Epiteles somnio monitus Aristomenis depositum (vid. C. XX.) reperit.

Τὸ δὲ ἀπὸ τούτου, τόν τε ἄλλον χρόνον ἐνέκειτό σφισι τὸ ἐς Λακεδαιμονίους μῖσος, καὶ τὴν ἔχθραν ἐς αὐτοὺς μάλιστα ἐπεδείξαντο ἐπὶ τοῦ γενομένου Πελοποννησίοις πρὸς Ἀθηναίους πολέμου. τήν τε γὰρ Ναύπακτον ὁρμητήριον ἐπὶ τῇ Πελοποννήσῳ παρείχοντο, καὶ τοὺς ἐν τῇ Σφακτηρίᾳ Σπαρτιατῶν ἀπολῃφθέντας Μεσσηνίων σφεν-

egressi, hostem tamen fallere non potuerunt. Quare conserere iterum manus coacti, circiter trecentos de suo agmine amisere, maiorem ipsi hostium numerum ceciderunt. Mox via sibi per medios Acarnanas facta, per Aetolos, quorum amicitia confidebant, Naupactum se recepere.

Cap. XXVI. Et in posterum quidem omne tempus magno ac pertinaci in Lacedaemonios odio Messenii laborarunt, quod in primis Peloponnesiaci belli temporibus prae se tulerunt. Nam et Naupactum copiarum receptaculum, unde in Peloponnesum incursiones fierent, Athenienses habuere: et oppressos ad Sphacteriam Spartanos Messeniorum e

θονῆται τῶν ἐκ Ναυπάκτου συνεξεῖλον. (2) Ἐπεὶ δὲ τὸ πταῖσμα ἐγένετο Ἀθηναίων ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς, οὕτω καὶ
342 ἐκ Ναυπάκτου ἐκβάλλουσιν οἱ Λακεδαιμόνιοι τοὺς Μεσσηνίους ναυσὶν ἐπικρατοῦντες, οἳ ἐς Σικελίαν τε παρὰ τοὺς συγγενεῖς καὶ ἐς Ῥήγιον ἐστάλησαν· τὸ πλεῖστον δὲ αὐτῶν ἔς τε Λιβύην ἀφίκετο, καὶ Λιβύης ἐς Εὐεσπερίτας. οἱ γὰρ Εὐεσπερῖται πολέμῳ κακωθέντες ὑπὸ βαρβάρων προσοίκων, πάντα τινὰ Ἕλληνα ἐπεκαλοῦντο σύνοικον. ἐς τούτους τῶν Μεσσηνίων τὸ πολὺ ἀπεχώρησεν. ἡγεμὼν δέ σφισιν ἦν Κόμων, ὃς καὶ περὶ τὴν Σφακτηρίαν ἐστρατήγησεν αὐτοῖς. (3) Ἐνιαυτῷ δὲ πρότερον, ἢ κατορθῶσαι Θηβαίους τὰ ἐν Λεύκτροις, προεσήμαινεν ὁ δαίμων Μεσσηνίοις τὴν ἐς Πελοπόννησον κάθοδον. τοῦτο μὲν γὰρ ἐν Μεσσήνῃ πρὸς τῷ πορθμῷ τὸν ἱερέα τοῦ Ἡρακλέους λέγουσιν ὀνείρατος ἰδεῖν ὄψιν· τὸν Ἡρακλέα ἔδοξε καλεῖσθαι Μάντικλον ἐπὶ ξενίᾳ ἐς Ἰθώμην ὑπὸ τοῦ Διός. τοῦτο δὲ ἐν Εὐεσπερίταις Κόμων συγγενέσθαι νεκρᾷ τῇ μητρὶ ἐδόκει, συγγενομένου δὲ αὖθις οἱ τὴν μητέρα ἀναβιῶναι. καὶ

Naupacto funditores una cum Atheniensibus de medio sustulerunt. (2) Quamobrem superatis ad Aegospotamos Atheniensibus, Messenios Naupacto quoque Lacedaemonii eiecere, quum navali eos ante praelio vicissent. Profugi partim in Siciliam, partim Rhegium se ad propinquos suos contulere: magna etiam pars ad Euesperitas Libyae populos profecti. (nam quum hi barbarorum finitimorum bello premerentur, in civitatum suarum communionem omnes, qui Graeci essent nominis, accersebant.) Dux fuit in Libyam profectionis Comon, quo item duce ad Sphacteriam usi fuerant. (3) *His ita gestis*, anno fere uno ante Leuctricam Thebanorum victoriam divinitus Messeniis in Peloponnesum reditus *haudquaquam dubiis* significationibus promissus est. Nam et Messanae ad fretum Herculis sacerdotem narrant per somnium sibi visum videre Herculem Manticlum in montem Ithomen a Iove ad hospitium vocari. In Euesperitis vero somniavit Comon, congredi se cum matre iampridem mortua, et illam sta-

ὁ μὲν ἐπήλπιζεν, Ἀθηναίων δυνηθέντων ναυτικῷ, κάθο-
δον ἔσεσθαί σφισιν ἐς Ναύπακτον· τὸ δὲ ἄρα ἐδήλου τὸ
ὄνειρον ἀνασώσεσθαι Μεσσήνην. ἐγένετό τε οὐ μετὰ πολὺ
ἐν Λεύκτροις Λακεδαιμονίων τὸ ἀτύχημα ὀφειλόμενον ἐκ
παλαιοῦ. Ἀριστοδήμῳ γὰρ τῷ βασιλεύσαντι Μεσσηνίων
ἐπὶ τελευτῇ τοῦ χρησμοῦ τοῦ δοθέντος ἐστίν·

Ἔρδ', ὅπῃ τὸ χρεών· ἄτη δ' ἄλλοισι πρὸ ἄλλων·

ὡς ἐν μὲν τῷ παρόντι ἐκεῖνον δέον καὶ Μεσσηνίους κακῶς
πρᾶξαι, χρόνῳ δὲ ὕστερον καὶ Λακεδαίμονα ἐπιληψομένης
τῆς ἄτης. (4) Τότε δὲ ἐν Λεύκτροις οἱ Θηβαῖοι νενικηκότες,
ἀγγέλους ἐς Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν καὶ παρὰ τοὺς Εὐεσπερίτας
ἀπέστελλον, ἔκ τε τῆς ἄλλης, εἴ πού τις Μεσσηνίων εἴη, παν-
ταχόθεν ἀνεκάλουν ἐς Πελοπόννησον. οἱ δὲ θᾶσσον, ἢ ὡς
ἄν τις ἤλπισε, συνελέχθησαν γῆς τε τῆς πατρίδος πόθῳ,
καὶ διὰ τὸ ἐς Λακεδαιμονίους μῖσος παραμεῖναν ἀεί σφι- 343
σιν. (5) Ἐπαμινώνδᾳ δὲ οὔτε ἄλλως ἐφαίνετο ῥᾴδια, ἀξιό-

tim a congressu revixisse. Et is quidem in spem venit, quum iam multum possent Athenienses navalibus copiis, Naupactum se recepturos: at enim Messenen restitutum iri somnia promittebant. Accidit enim non ita multo post, ut Lacedaemonii ad Leuctra debita iampridem fato clade affligerentur: quandoquidem Aristodemo regi oraculum aliquando redditum est, cuius haec erat extrema clausula:

Utere sorte tua: fatum hos nunc, nunc agit illos.

Significabat scilicet, ipsum tunc et Messenios male rem gesturos; sui vero fatalis mali ipsam etiam Lacedaemonem neutiquam immunem fore. (4) Victores igitur Thebani, perculsis ad Leuctra Lacedaemoniis, in Italiam et Siciliam, ad Euesperitas etiam usque, et quocunque Messenii profugi venissent, demisere legatos, qui eos in Peloponnesum revocarent. Dictu hercule mirum est, quam raptim quum pristinae patriae desiderio, tum Spartanorum sempiterno odio incitati, concurrerint universi. (5) Dubius erat animi Epaminondas, ubinam eos consistere iuberet. Neque enim facile videbatur

μαχον πόλιν ἐποικίσαι Λακεδαιμονίοις, οὔτε, ὅπου χρὴ κτίσαι τῆς χώρας, ἐξεύρισκε. τὴν γὰρ Ἀνδανίαν οἱ Μεσσήνιοι καὶ Οἰχαλίαν οὐκ ἔφασαν ἀνοικιεῖν, ὅτι αἱ συμφοραί σφισιν ἐγεγόνεσαν ἐνταῦθα οἰκοῦσιν. ἀποροῦντι οὖν αὐτῷ πρεσβύτην ἄνδρα, ἱεροφάντῃ μάλιστα εἰκασμένον, νύκτωρ φασὶν ἐπιστάντα εἰπεῖν· `Σοὶ μὲν δῶρά ἐστι παρ' ἐμοῦ, κρατεῖν, ὅτῳ μεθ' ὅπλων ἐπέρχῃ· καὶ ἢν ἐξ ἀνθρώπων γένῃ, ἔγωγε, ὦ Θηβαῖε, ποιήσω μή ποτε ἀνώνυμον, μηδὲ ἄδοξόν σε γενέσθαι. σὺ δὲ Μεσσηνίοις γῆν τε πατρίδα καὶ πόλεις ἀπόδος, ἐπειδὴ καὶ τὸ μήνιμα ἤδη σφίσι πέπαυται τὸ Διοσκούρων. Ἐπαμινώνδᾳ μὲν ταῦτα ἔλεγεν. (6) Ἐπιτέλει δὲ τῷ Αἰσχίνου τάδε ἐμήνυε (στρατηγεῖν δὲ αὐτὸν οἱ Ἀργεῖοι τὸν Ἐπιτέλην, καὶ Μεσσήνην ἀνοικίζειν ᾕρηντο) τοῦτον οὖν τὸν ἄνδρα ἐκέλευεν ὁ ὄνειρος, ἔνθα δὴ τῆς Ἰθώμης εὕρῃ πεφυκυῖαν σμίλακα καὶ μυρσίνην, τὸ μέσον ὀρύξαντα αὐτῶν, ἀνασῶσαι τὴν γραῦν

urbem condere, quae satis foret contra Lacedaemoniorum opes munita: et simul non satis novae urbi idoneum in Messenico agro locum reperiebat. Ipsorum certe Messeniorum animus ab Andania et Oechalia instauranda abhorrebat, quod in utroque loco iniquissima fuissent usi fortuna. Haec capiendi consilii difficultas quum valde Epaminondam sollicitum haberet, adstitisse ei noctu in somnio dicitur vir iam grandis natu, cum *infulis et reliquo* antistitis ornatu, hac eum appellans oratione: Tibi quidem quodcunque armis expetiveris decus partum dabo; nomenque tuum et gloriam, Thebane dux, quum hominum coetus reliqueris, immortalitati consecrabo: tu modo Messenios in patriam ad suos penates reduc. Placata enim iam est et Gemellorum ira, quae in illos fuit acerbissima. Haec ille Epaminondae. (6) Iam vero Epiteli, Aeschinis filio, quem Argivi delegerant, qui et suis praeesset copiis, et Messenen restitueret, nocturnum illud idem visum denunciavit, ut, quo loco in Ithome hederam Ciliciam (σμίλακα Graeci vocant) et myrtum vidisset, humum inter eas stirpes

κάμνειν γὰρ ἐν τῷ χαλκῷ καθειργμένην θαλάμῳ, καὶ ἤδη λειποψυχεῖν αὐτήν.. ὁ δὲ Ἐπιτέλης, ὡς ἐπελάμβανεν ἡμέρα, παραγενόμενος ἐς τὸ εἰρημένον χωρίον, ἐπέτυχεν ὀρύσσων ὑδρίᾳ χαλκῇ, καὶ αὐτίκα παρὰ τὸν Ἐπαμινώνδαν κομίσας, τό τε ἐνύπνιον ἐξηγεῖτο, καὶ αὐτὸν ἐκεῖνον τὸ πῶμα ἀφελόντα ἐκέλευεν, ὅ τι ἐνείη, σκοπεῖσθαι. ὁ δὲ θύσας καὶ εὐξάμενος τῷ πεφηνότι ὀνείρατι, ἤνοιγε τὴν ὑδρίαν· ἀνοίξας δὲ εὗρε κασσίτερον ἐληλασμένον ἐς τὸ λεπτότατον· ἐπείλικτο δὲ ὥσπερ τὰ βιβλία· ἐνταῦθα τῶν μεγάλων θεῶν ἐγέγραπτο ἡ τελετή. καὶ τοῦτο ἦν παρακαταθήκη τοῦ 344
Ἀριστομένους. τοῦτον τὸν ἐπελθόντα τῷ Ἐπιτέλει καὶ Ἐπαμινώνδᾳ καθεύδουσι Καύκωνα εἶναι λέγουσιν, ὃς ἀφίκετο ἐξ Ἀθηνῶν ἐς Ἀνδανίαν παρὰ Μεσσήνην τὴν Τριόπα.

mediam fodiens, anum aereo clausam thalamo, iam graviter affectam, et prope intermortuam eximeret. Epiteles ubi primum illuxit, ad eum, qui circumscriptus fuerat, locum veniens, aeneam urnulam effossa terra offendit. Hanc ille ad Epaminondam detulit: cui quum somnii imaginem exposuisset sui, iussit ille amoto operculo, quid in ea reconditi esset, intueri. Ille sacris operatus, votisque ei *deo* nuncupatis, a quo somnium exstitisset, vasculum aperuit. In eò volumen repertum ex albo plumbo in tenuissimas laminas sparso, libri forma; in quo perscripta erant Magnarum dearum initia. Haec illa fuit hydria, quam eo loco defoderat Aristomenes. Illum vero, qui dormientibus Epiteli et Epaminondae per nocturnum visum obversatus est, Cauconem fuisse aiunt, qui Andaniam olim Athenis profectus, ad Messenen Triopae filiam *sacrorum arcana deportavit*.

CAPUT XXVII.

De causa irae Dioscurorum in Messenios — Bacidis vaticiniis et initiorum ratione a sacerdotibus literis consignata — Epaminondas ad urbem Messeniis condendam omnia parat — sacris solenniter factis urbs exstruitur et Messene vocatur, aliaque oppida a Messeniis restituuntur — de tempore reditus Messeniorum in Peloponnesum eorumque exilii diuturnitate cum aliarum gentium exilio collata.

Τὸ δὲ τῶν Τυνδάρεω παίδων μήνιμα ἐς τοὺς Μεσσηνίους ἤρξατο μὲν πρὸ τῆς ἐν Στενυκλήρῳ μάχης· γενέσθαι δὲ αὐτὸ δι' αἰτίαν τοιάνδε εἰκάζω. μειράκιά ὡραῖα ἐξ Ἀνδανίας, Πάνορμος καὶ Γόνιππος, τά τε ἄλλα οἰκείως εἶχον ἀλλήλοις, καὶ κοινὰς ἐπὶ τὰς μάχας ἐξόδους καὶ καταδρομὰς ἐποιοῦντο ἐς τὴν Λακωνικήν. Λακεδαιμονίων δὲ ἐπὶ στρατοπέδου Διοσκούροις ἑορτὴν ἀγόντων, καὶ ἤδη πρὸς πότον καὶ παιδιὰς τετραμμένων μετὰ τὸ ἄριστον, ὁ Γόνιππος καὶ ὁ Πάνορμος χιτῶνας λευκοὺς καὶ χλαμύδας πορφυρᾶς ἐνδύντες, ἐπί τε ἵππων τῶν καλλίστων ὀχούμενοι, καὶ ἐπὶ ταῖς κεφαλαῖς πίλους, ἐν δὲ ταῖς χερσὶ δόρατα ἔχοντες, ἐπιφαίνονται Λακεδαιμονίοις. οἱ δὲ ὡς εἶ-

Cap. XXVII. Irae quidem Castorum in Messenios, antequam ad Stenyclerum pugnatum est, initium ex huiusmodi (quantum ego coniectura cousequi possum) exstitit causa. Adolescentuli duo Panormus et Gonippus, Andanienses, iam tum aetate ac forma florentes, a primis annis usu et consuetudine prope domestica coniuncti, in Laconiae fines populandi causa simul excurrere soliti fuerant. Forte Lacedaemonii per festos Castoris et Pollucis dies, post *solenne* epulum in ipsis castris compotationibus se ac lusibus oblectabant. Ibi Gonippus et Panormus in albis tunicis et purpureis lacernis, equis pulcherrimis invehentes, pileos capite gestantes, hastas manibus tenentes, de improviso se Lacedaemoniis ostendere

δον, προσεκύνουν τε καὶ εὔχοντο, ἀφῖχθαι δοκοῦντες σφίσιν αὐτοῖς ἐς τὴν θυσίαν τοὺς Διοσκούρους. οἱ νεανίσκοι δὲ ὡς ἅπαξ ἀνεμίχθησαν, διεξήλαυνον διὰ πάντων καίοντες τοῖς δόρασι· καὶ ἤδη κειμένων πολλῶν, ἀποχωροῦσιν ἐς Ἀνδανίαν, καθυβρίσαντες τῶν Διοσκούρων τῇ θυσίᾳ. τοῦτο (ἐμοὶ δοκεῖν) προήγαγε τοὺς Διοσκούρους ἐς τὸ ἔχθος τῶν Μεσσηνίων. τότε δὲ, ὡς ἐδήλου τῷ Ἐπαμινώνδᾳ τὸ ὄνειρον, οὐκ ἦν ἔτι τοῖς Διοσκούροις ἀκούσιος τῶν Μεσσηνίων ἡ κάθοδος. (2) Μάλιστα δὲ τὸν Ἐπαμινώνδαν ἐς τὸν οἰκισμὸν οἱ Βάκιδος ἐνῆγον χρησμοί. Βάκιδι γὰρ μανέντι ἐκ Νυμφῶν ἐς ἄλλους τέ ἐστιν Ἑλλήνων καὶ ἐς τὴν Μεσσηνίων κάθοδον προειρημένα·

Καὶ τότε δὴ Σπάρτης μὲν ἀπ' ἀγλαὸν ἄνθος ὀλεῖται,
Μεσσήνη δ' αὖθις οἰκήσεται ἤματα πάντα.

Ἐγὼ δὲ καὶ περὶ τῆς Εἴρας, ὅντινα ἁλώσοιτο τρόπον, Βά- 345
κιν ἐφώρασα εἰρηκότα. καὶ οἱ καὶ τόδε ἐστὶ τῶν χρησμῶν·

Οἵ τ' ἀπὸ Μεσσήνης πατάγῳ κρουνοῖς τε δαμείσης.

Illi Castores esse rati, qui sacris interesse suis voluissent, adorabundi occurrerunt, eorum sibi numen precibus implorantes. At iuvenes ubi primum in medios recepti sunt, tumultum et stragem, modo hos, modo illos hastis ferientes, ediderunt; atque inde, violatis per contemptum et contumeliam Castorum sacris, Andaniam *impune* reverterunt. Hinc orta, opinor, Castorum in Messenios ira. At posse iam illis ipsis Dis approbantibus in patriam reduci, Epaminondae nocturna illa imago persuaserat. (2) In primis vero Bacidis eum carmina moverunt. Huius Bacidis, quem Nympharum afflatu divinasse tradunt, et aliis Graeciae populis edita vaticinia celebrantur, et hoc exstat de Messeniorum reditu:

Amittet florem imperii tunc Sparta nitentem,
Atque omni rursus Messene habitabitur aevo.

Quin et Irae oppressionem, quo esset modo eventura, compertum habeo Bacin praedixisse, cuius praedictionis hic exstat versus:

Quique a Messene sonitu atque canalibus icta.

ὡς δὲ ἡ τελετή σφισιν ἀνεύρητο, ταύτην μὲν, ὅσοι το γένους τῶν ἱερέων ἦσαν, κατετίθεντο ἐς βίβλους.

(3) Ἐπαμινώνδας δὲ, ὥς οἱ τὸ χωρίον, ἔνθα νῦ ἔχουσιν οἱ Μεσσήνιοι τὴν πόλιν, μάλιστα ἐς οἰκισμὸν ἐφαίνετο ἐπιτήδειον, ἐκέλευεν ἀνασκοπεῖσθαι τοῖς μάντεσι εἰ, οἷ βουλήσεται, ταύτῃ καὶ τὰ τῶν θεῶν ἐπιχωρήσοι. φαμένων δὲ καὶ τούτων εἶναι τὰ ἱερὰ αἴσια, οὕτω παρεσκευάζετο ἐς τὸν οἰκισμὸν, λίθους τε ἄγεσθαι κελεύων, καὶ ἄνδρας μεταπεμπόμενος, οἷς τέχνη στενωποὺς κατατέμνεσθαι, καὶ οἰκίας καὶ ἱερὰ οἰκοδομεῖσθαι, καὶ τείχη περιβάλλεσθαι. (4) Ὡς δὲ ἐγεγόνει τὰ πάντα ἐν ἑτοίμῳ, τ ἐντεῦθεν (ἱερεῖα γὰρ παρεῖχον οἱ Ἀρκάδες) αὐτὸς μὲν Ἐπαμινώνδας καὶ οἱ Θηβαῖοι Διονύσῳ καὶ Ἀπόλλωνι ἔθυο Ἰσμηνίῳ τὸν νομιζόμενον τρόπον· Ἀργεῖοι δὲ τῇ τε Ἥρ τῇ Ἀργείᾳ καὶ Νεμείῳ Διΐ· Μεσσήνιοι δὲ Διΐ τε Ἰθωμάτ καὶ Διοσκούροις· οἱ δέ σφισιν ἱερεῖς θεαῖς τε μεγάλαις κα Καύκωνι. ἐπεκαλοῦντο δὲ ἐν κοινῷ καὶ ἥρωάς σφισι ἐπανήκειν συνοίκους, Μεσσήνην μὲν τὴν Τριόπα μάλιστα

Repertam initiorum rationem in commentarios retulerun certi homines e sacrificulorum gente. (3) Epaminondas ub condendae urbi, quam nunc Messenii tenent, iudicio suo lo cum idoneum cepit, aruspices consuluit, nunquid esset regio Dis cordi futura. Quum *sacris inspectis* renunciass illi secunda exta, expediri ad urbis exaedificationem omn iussit, *materiam*, lapides, *et caementa* comportari: ade homines in metandis *viis et* angiportis, profanis ac sacris a dibus extruendis, murorum ambitu designando, murisque i sis aedificandis sollertes. (4) Posteaquam in promptu om fuere, quum hostias ad sacra facienda exhibuissent Arcad rem divinam Epaminondas ac Thebani omnes Libero Patri Apollini Ismenio patrio ritu fecerunt: Argivi, Iunoni Ar vae, et Iovi Nemeo: Messenii, Iovi Ithomatae, et Castori Polluci: sacerdotes Messeniorum Magnas deas, et Caucon coluerunt. Invocati etiam sunt heroes universi, ut rever rentur, sedesque cum ipsis haberent communes, nominat

ἐπὶ ταύτῃ δὲ Εὔρυτον, καὶ Ἀφαρέα τε καὶ τοὺς παῖδας, παρὰ δὲ Ἡρακλειδῶν Κρεσφόντην τε καὶ Αἴπυτον. πλείστη δὲ καὶ παρὰ πάντων ἀνάκλησις ἐγίνετο Ἀριστομένους. καὶ τὴν μὲν τότε ἡμέραν πρὸς θυσίαις τε καὶ εὐχαῖς ἦσαν· ταῖς δὲ ἐφεξῆς τοῦ τείχους τὸν περίβολον ἤγειρον, καὶ ἐντὸς οἰκίας καὶ τὰ ἱερὰ ἐποιοῦντο. εἰργάζοντο δὲ καὶ ὑπὸ μουσικῆς ἄλλης μὲν οὐδεμιᾶς, αὐλῶν δὲ Βοιωτίων καὶ Ἀργείων· τά τε Σακάδα καὶ Προνόμου μέλη τότε δὴ προήχθη μάλιστα ἐς ἅμιλλαν. αὐτῇ μὲν δὴ τῇ πόλει Μεσσήνην 346
ἔθεντο ὄνομα· ἀνῴκιζον δὲ καὶ ἄλλα πολίσματα. Ναυπλιεῖς δὲ ἐκ Μοθώνης οὐκ ἀνέστησαν· κατὰ χώραν δὲ καὶ Ἀσιναίους μένειν εἴων, τούτοις μὲν καὶ εὐεργεσίαν ἀπομνημονεύοντες, πολεμῆσαι μετὰ Λακεδαιμονίων πρὸς σφᾶς οὐ θελήσασι. Ναυπλιεῖς δὲ κατιοῦσιν ἐς Πελοπόννησον Μεσσηνίοις τε δῶρα ἤγαγον, ὁποῖα εἶχον, καὶ ἅμα μὲν ὑπὲρ καθόδου τῆς ἐκείνων συνεχέσιν ἐς τὸ θεῖον εὐχαῖς, ἅμα δὲ ὑπὲρ σωτηρίας τῆς σφετέρας δεήσεσιν ἐς ἐκείνους

Messene Triopae filia ante omnes: tum Eurytus, et Aphareus, *eorumque* filii: de Herculis vero posteris Cresphontes et Aepytus: prae ceteris consentiente omnium voce invocatus Aristomenes est. Atque eum quidem sacrorum caeremoniis et votorum nuncupatiomibus diem transegere. In sequentibus murorum ambitum excitarunt. Intra eum domos et templa erexere. Atque haec quidem fecere, cantibus aliis repudiatis, ad Boeotiae et Argivae tibiae modos. Et tunc maxime in musicis certaminibus Sacadae et Pronomi cantiunculae coeptae sunt usurpari. Urbi ipsi MESSENE *pristinum scilicet* nomen inditum. Restituerunt et alia *in eadem regione* oppida. Nauplienses quidem Mothone non sunt eiecti: Asinaeis sua finium iura conservata. His gratiam habuere, quod Lacedaemoniis auxilia contra se non misissent: at illis, quod Messeniis in Poloponnesum reversis munera, quae suppetebant, obtulerant, et tum divinum numen assiduis votis pro Messeniorum reditu, tum Messenios ipsos crebris precibus pro salute et incolumitate sua sollicitarant.

ἐχρῶντο. (5) Κατῆλθον δὲ ἐς Πελοπόννησον οἱ Μεσσήνιοι καὶ ἀνεσώσαντο τὴν αὑτῶν ἑπτὰ καὶ ὀγδοήκοντα καὶ διακοσίοις ἔτεσιν ὕστερον μετὰ Εἴρας ἅλωσιν, Δυσκινήτου μὲν Ἀθήνησιν ἄρχοντος, τρίτῳ δὲ ἔτει τῆς δευτέρας καὶ ἑκατοστῆς Ὀλυμπιάδος, ἣν Δάμων Θούριος τὸ δεύτερον ἐνίκα. οὐκ ὀλίγος μὲν οὖν ὁ χρόνος καὶ Πλαταιεῦσιν ἐγένετο, ἐφ' ὅσον καὶ ἐκεῖνοι τὴν αὑτῶν ἔφευγον· καὶ Δηλίοις, ἡνίκα ᾤκησαν Ἀδραμύττιον, ἐκβληθέντες ἐκ τῆς σφετέρας ὑπὸ Ἀθηναίων. καὶ Ὀρχομενίων δὲ οἱ Μινύαι μετὰ τὴν μάχην τὴν ἐν Λεύκτροις ἐκπεσόντες ὑπὸ Θηβαίων ἐξ Ὀρχομενοῦ, κατήχθησαν ἐς Βοιωτίαν ὑπὸ Φιλίππου τοῦ Ἀμύντου, καὶ οὗτοι καὶ οἱ Πλαταιεῖς. Θηβαίων δὲ αὐτῶν ἐρημώσαντος Ἀλεξάνδρου τὴν πόλιν, αὖθις ἔτεσιν οὐ πολλοῖς ὕστερον Κάσσανδρος Ἀντιπάτρου τὰς Θήβας ἔκτισε. φαίνεται μὲν δὴ τῶν κατειλεγμένων ἐπὶ μακρότατον ἡ Πλαταϊκὴ φυγὴ συμβᾶσα· οὐ μέντοι περαιτέρω γε ἢ ἐπὶ δύο ἐγένετο οὐδ' αὐτὴ γενεάς. Μεσσήνιοι δὲ ἐκτὸς Πελοποννήσου τριακόσια ἔτη μάλιστα ἠλῶντο, ἐν οἷς οὔτε

(5) Rediere in Peloponnesum Messenii, resque suas postliminio recepere ducentis ipsis et octoginta septem annis post Irae expugnationem, Dyscineto Atheniensium supremum magistratum gerente, Olympiadis centesimae secundae anno tertio, qua Damon Thurius victor iterum renunciatus est. Non breve omnino tempus Plataeenses etiam patria profugi caruere: non breve Delii, quum suis ab Atheniensibus eiecti sedibus, Adramyttium coloniam deduxere. Iam vero in Orchomeniis Minyae post Leuctricam pugnam a Thebanis Orchomeno expulsi cum Plataeensibus a Philippo Amyntae filio in Boeotiam tandem reducti sunt. Thebanos ipsos, quum Thebas evertisset Alexander, non multis post annis Cassander Antipatri filius urbe instaurata restituit. Ex iis, quos recensuimus, populis etsi Plataeenses diutissime omnium exularunt, duarum tamen aetatum spatium non excesserunt. At Messenii trecentos ferme annos exlorres e Peloponneso erra-

ἰδίων εἰσὶ δῆλοι παραλύσαντές τι τῶν οἴκοθεν, οὔτε
τὴν διάλεκτον τὴν Δωρίδα μετεδιδάχθησαν· ἀλλὰ καὶ ἐς 347
ἡμᾶς ἔτι τὸ ἀκριβὲς αὐτῆς Πελοποννησίων μάλιστα ἐφύ-
λασσον.

CAPUT XXVIII.

Lacedaemonii, Thebanis in bello Phocico occupatis, Messeniis denuo bellum inferunt — Messenii cum sociis resistunt et tandem cum Philippo Macedonum rege societatem jungunt — Messenii Elidem dolo occupant — de simili et aliis in Homero strategematibus.

Κατελθοῦσι δὲ αὐτοῖς καταρχὰς μὲν ἀπὸ Λακεδαιμονίων δεινὸν ἦν οὐδέν. κατεχόμενοι γὰρ οἱ Λακεδαιμόνιοι φόβῳ τῶν Θηβαίων, Μεσσήνης τε ἠνείχοντο ἐποικιζομένης, καὶ Ἀρκάδων εἰς μίαν ἠθροισμένων πόλιν. ὡς δὲ ὁ πόλεμος ὁ Φωκικός, καλούμενος δὲ αὐτὸς οὗτος καὶ ἱερός, ἀπήγαγεν ἐκ Πελοποννήσου Θηβαίους, ἀνεθάῤῥησάν τε οἱ Λακεδαιμόνιοι, καὶ τῶν Μεσσηνίων οὐκέτι ἐδύναντο ἀπέχεσθαι. (2) Μεσσήνιοι δὲ αὐτοί τε μετὰ Ἀργείων καὶ Ἀρ-

runt: quo temporis curriculo et patrios ritus constantissime retinuere, et Doricam linguam nihil prorsus immutarunt, quin eius proprietatem omnium Peloponnesiorum accuratissime ad nostra usque tempora conservarunt.

Cap. XXVIII. Post reditum pacata aliquandiu a Lacedaemoniis fuere Messeniis omnia, quod scilicet Thebanorum metu et Messenen iam restitutam, et Arcadas in unam congregatos civitatem armis lacessere non sunt ausi. Postea vero quam Phocense bellum (quod Sacrum est appellatum) abduxit extra Peloponnesum Thebanos, pristina confidentia subnisi, nihil amplius bellum in Messenios distulere. (2) At hi Argivorum et Arcadum auxiliis freti, facile restiterunt.

κάδων ἀντεῖχον τῷ πολέμῳ, καὶ Ἀθηναίων ἀμῦναί σφι
σιν ἐδεήθησαν. οἱ δὲ ἐς μὲν τὴν Λακωνικὴν οὔποτε μετ
ἐκείνων ἐσβαλεῖν ἔφασαν· ἀρχόντων δὲ Λακεδαιμονίω
πολέμου καὶ ἐπιστρατευόντων τῇ Μεσσηνίᾳ, παρέσεσθ
καὶ αὐτοὶ σφισιν ἐπηγγέλλοντο. τέλος δὲ οἱ Μεσσήνι
Φιλίππῳ σύμμαχοι τῷ Ἀμύντου καὶ Μακεδόσιν ἐγένοντ
καὶ τοῦτο σφᾶς λέγουσιν ἀποκωλῦσαι, τοῦ σύμπαντος το
Ἕλλησιν ἀγῶνος ἐν Χαιρωνείᾳ μὴ μετασχεῖν. οὐ μὴν οὐ
τοῖς Ἕλλησιν ἐναντία θέσθαι τὰ ὅπλα ἠθέλησαν. Ἀλεξά
δρου δὲ ἀποθανόντος, καὶ τῶν Ἑλλήνων πόλεμον δεύτ
ρον τότε ἀνῃρημένων πρὸς Μακεδόνας, μετέσχον καὶ ο
Μεσσήνιοι τοῦ πολέμου, καθὰ καὶ πρότερον ἐδήλωσα ἐ
348 τῇ Ἀτθίδι συγγραφῇ. Γαλάταις δὲ μεθ' Ἑλλήνων οὐ
ἐμαχέσαντο, Κλεωνύμου καὶ Λακεδαιμονίων σπείσασθα
σπονδάς σφισιν οὐ θελησάντων. (3) Οὐ πολλῷ δὲ ὕστε
ρον ἔσχον Ἦλιν Μεσσήνιοι, σοφίᾳ τε ὁμοῦ χρησάμενοι κα
τολμήματι. Ἠλεῖοι γὰρ τὰ μὲν παλαιότατα εὐνομώτατο
Πελοποννησίων ἦσαν· Φιλίππου δὲ τοῦ Ἀμύντου τά τ

Atheniensium opem quum implorassent, responderunt illi, no
esse ullo pacto se cum illis in Laconiae fines invasuros: s
priores arma intulissent in Messeniam Lacedaemonii, ad su
defendenda se sociis non defuturos polliciti sunt. Cum Phi-
lippo post haec Messenii, Amyntae filio, Macedonum rege
societatem iunxerunt. Quae res effecit, ut pugnae ad Chae
roneam, etsi fuit illa Graecis omnibus communis, non inter
fuerint. Non tamen contra Graecos ut bellarent, in animum si-
bi unquam induxerunt. Iam vita perfuncto Alexandro, quum
iterum Graeci contra Macedonas arma cepissent, et ipsi su
in eo bello munia obiere, sicuti et ante, quum de Atheni-
ensium rebus ageremus, exposuimus. Galli certe, recusante
Cleonymo Lacedaemoniorum rege cum illis foedus inire,
cum Graecis signa non contulere. (3) Non multo post Eli-
dem Messenii tum bellicis artibus, tum aperta vi occuparunt.
Nam quum Elei iusti moderatique imperii laude iam tum
ab initio semper ceteros Peloponnesios anteissent, postremo

ἄλλα, ὁπόσα εἴρηται, κακουργήσαντος τὴν Ἑλλάδα, καὶ Ἠλείων τοὺς δυνατοὺς διαφθείραντος χρήμασι, στασιάζουσι πρῶτον τότε Ἠλεῖοι καὶ ἐς ὅπλα, ὡς λέγουσι, χωροῦσι. τὸ δὲ ἀπὸ τούτου ῥᾷον ἔτι ἔμελλον ἀπεχθήσεσθαι πρὸς ἀλλήλους, οἷς γε καὶ Λακεδαιμονίων ἕνεκα διέστη τὰ βουλεύματα, καὶ ἐς ἔμφυλον προῆλθον πόλεμον. πυνθανόμενοι δὲ ταῦτα οἱ Λακεδαιμόνιοι, παρεσκευάζοντο ὡς Ἠλείων τοῖς φρονοῦσι τὰ σφέτερα ἀμυνοῦντες· καὶ οἱ μὲν κατὰ τέλη τε ἐτάσσοντο, καὶ διενέμοντο ἐς τοὺς λόχους. τῶν δὲ Μεσσηνίων λογάδες χίλιοι φθάνουσιν ἀφικόμενοι πρὸς τὴν Ἦλιν, σημεῖα ἐπὶ ταῖς ἀσπίσι Λακωνικὰ ἔχοντες. ὡς δὲ τὰς ἀσπίδας ἐθεάσαντο, ὅσοι τοῖς Σπαρτιάταις εὖνοι τῶν Ἠλείων ἦσαν, συμμαχίαν τε ἀφῖχθαί σφισιν ἤλπισαν, καὶ τοὺς ἄνδρας ἐδέχοντο ἐς τὸ τεῖχος. ἐσελθόντες δὲ τρόπον οἱ Μεσσήνιοι τὸν εἰρημένον, τοὺς τὰ Λακεδαιμονίων φρονοῦντας ἐδίωξαν, καὶ ἐπιτρέπουσι τοῖς στασιώταις τοῖς αὐτῶν τὴν πόλιν. (4) Ἔστι μὲν δὴ τὸ σόφισμα Ὁμήρου· φαίνονται δὲ αὐτὸ ἐν δέοντι μιμησάμενοι

quum Philippus Amyntae filius iis, quas ante enumeravimus, calamitatibus reliquam Graeciam afflixisset, Elidis etiam primores pretio sollicitavit. Hinc seditionibus primum inter se Elei laborare coeperunt. Armis deinde sumtis, quum factio altera in Lacedaemoniorum officio esset, dum per mutua pergunt odia fortunas suas pessumdare, rem ad civilia bella deduxere. De Eleorum statu certiores facti Lacedaemonii, auxilia statim mittenda partium suarum studiosis censuerunt. Ac dum illi quidem delectu habendo et ordinibus describendis tempus terunt, interea e Messeniis lectissimi quique ad mille ferme homines raptim, clypeis Laconica insignia praeferentes, Elidem veniunt. Eos intra moenia Spartanorum factio, rati auxiliares suos adesse, receperunt. Oppido potiti Messenii, eos, qui Lacedaemoniis studuerant, urbe expulerunt: iis, qui suarum erant partium, urbem tradidere. (4) Usurparunt illi quidem opportune commentum Homericum. Nam et ille in Iliade Patroclum memoravit

καὶ οἱ Μεσσήνιοι· ἐπεὶ Πάτροκλόν γε ἐποίησεν ἐν Ἰλιάδι
349 Ὅμηρος Ἀχιλλέως τὰ ὅπλα ἐνδύντα, καὶ ἐγγενέσθαι τι
ἔφη τοῖς βαρβάροις δόξαν, ὡς Ἀχιλλεὺς ἐπίοι, καὶ τοὺς
προτεταγμένους αὐτῶν ταραχθῆναι. εὕρηται δὲ καὶ ἄλλα
Ὁμήρῳ στρατηγήματα· δύο τε παρὰ τῶν Ἑλλήνων κατα-
σκόπους ἐν τῇ νυκτὶ ἀνθ' ἑνὸς ἐς τοὺς Τρῶας ἀφικέσθαι·
καὶ ἄνδρα ὕστερον, λόγῳ μὲν αὐτόμολον, ἔργῳ δὲ τὰ
ἀπόῤῥητα πολυπραγμονήσοντα, ἐς τὸ Ἴλιον ἐσελθεῖν. ἔτι
δὲ τοὺς διὰ νεότητα ἐν τοῖς Τρωσὶν ἢ γῆρας οὐχ ὡραίους
μάχεσθαι, τούτους μὲν τὸ τεῖχος φρουρεῖν ἔταξε, τῶν ἐν
ἡλικίᾳ τοῖς Ἕλλησιν ἐπηλυσμένων. Ἑλλήνων δὲ οἱ τὰ
τραύματα ἔχοντες ὁπλίζουσιν αὐτῶν τὸ μάχιμον, ἵνα μηδὲ
αὐτοὶ παντάπασιν ἀργοῖεν. τὰ Ὁμήρου μὲν οὖν ὠφέλιμα
ἐγένετο ἐς ἅπαντα ἀνθρώποις.

arma Achillis indutum, in hostium se aciem intulisse: quumque Troiani ad pugnam redisse Achillem putassent, conturbatis ordinibus *omnes in fugam versos.* Sunt et alia callide ab Homero excogitata militaria consilia: uti quum duos pro uno speculatores narrat e Graecorum castris noctu ad Troianos venisse. Hominem praeterea specie transfugam, re speculatorem, Ilium missum ad exploranda hostium consilia. Ad haec, dum militaris Troianorum aetas facto agmine esset ad praelium exitura, ad urbis vel iuniores, vel iam natu grandiores, qui minus essent ad pugnandum idonei, custodiam disponit. Idem vero in Graecorum castris iubet eos, qui vulneribus acceptis pugna excesserint, ne omnino nihil agant, integros armare. Haec ab Homero ad iuvandos homines universos edita sunt rerum bene gerendarum exempla.

CAPUT XXIX.

Demetrius, Philippi filius, cum Macedonibus Messenen invadit — cur Messenii Achaeorum concilio sese non junxerint — Megalopoli a Cleomene capta, Messenii Philopoemena cum Arcadibus excipiunt ac dein Spartam cum sociis expugnant — Nabis, Lacedaemoniorum tyrannus, Messenen occupat et certis conditionibus discedit — Achaei de Messeniis questi iis bellum inferunt — Philopoemena vivum capiunt Messenii et iterum Achaeorum communi annumerantur.

Μετὰ δὲ οὐ πολὺν χρόνον τοῦ ἔργου τοῦ πρὸς Ἤλιδι, Μακεδόνες καὶ Δημήτριος ὁ Φιλίππου τοῦ Δημητρίου Μεσσήνην καταλαμβάνουσι. τὰ μὲν δὴ πολλὰ ἔς τε αὐτὸν Φίλιππον καὶ ἐς Δημήτριον τὸν Φιλίππου τολμηθέντα ἐκ Περσέως ἐν τοῖς Σικυωνίοις ἔγραψα ἤδη λόγοις· τὰ δὲ ἐς τὴν κατάληψιν τὴν Μεσσήνης ἔσχεν οὕτω. χρημάτων ἐσπανίζετο Φίλιππος, καὶ (ἔδει γάρ οἱ πάντως γενέσθαι χρήματα) ἀποστέλλει Δημήτριον ναυσὶν ἐς Πελοπόννησον. Δημήτριος δὲ κατήγετό που τῆς Ἀργείας ἐς λιμένα τῶν ἐρημοτέρων. αὐτίκα δὲ ὡς εἶχε, διὰ τῶν ἐπιτομωτάτων τῆς χώρας τὴν στρατιὰν ἦγεν ἐπὶ Μεσσήνης. προτάξας δὲ 350

Cap. XXIX. Verum *ut ad Messenios redeam*, non multis post captam Elidem annis Demetrius Macedonum rex, Philippi filius, Demetrii maioris nepos, Messenen ditioni suae subiecit. Multa nos quidem, quae insolenter egit Perseus in Philippum et Demetrium, commemoravimus, qua in parte in Sicyoniorum rebus versata est historia. Quemadmodum vero Messene a Demetrio occupata fuerit, nunc exponam. Laborabat Philippus pecuniae egestate, qua carere nullo pacto poterat. Eam ob rem cum aliquot navibus Demetrium in Peloponnesum mittit. Is in portum quendam appulit Argivorum finium, non sane celebrem: inde vero raptim per *occultos* calles itinere maxime compendiario ad Messenen du-

ὅσον ἦν τότε τῶν ὅπλων τῇ σκευῇ κοῦφον, καὶ τῆς ἐς τὴν Ἰθώμην εἶχεν ὁδοῦ οὐκ ἀπείρως, λανθάνει περὶ ὄρθρον μάλιστα ὑπερβὰς τὸ τεῖχος, καθ' ὃ τῆς τε πόλεως μεταξὺ ἦν καὶ ἄκρας τῆς Ἰθώμης. ὡς δὲ ἡμέρα τε ἐπέσχε, καὶ ἤδη τοῖς ἔνδον αἴσθησις ἐγεγόνει τοῦ κατειληφότος κινδύνου, τὸ μὲν πρῶτον αὐτοὺς ἐσῆλθεν ὑπόνοια, ὡς οἱ Λακεδαιμόνιοι σὺν ὅπλοις παρέλθοιεν αὐτῶν ἐς τὴν πόλιν· ὥστε καὶ ὥρμησαν ἐπ' αὐτοὺς ἀφειδέστερον διὰ τὸ μῖσος τὸ ἐξ ἀρχῆς. ἐπεὶ δὲ ἔκ τε τῶν ὅπλων καὶ τῆς φωνῆς Μακεδόνας καὶ Δημήτριον τὸν Φιλίππου γνωρίζουσιν ὄντας, δεῖμα ἰσχυρὸν παρέστη σφίσι λογιζομένοις τήν τε ἐς τὰ πολεμικὰ τῶν Μακεδόνων μελέτην, καὶ τύχην, ᾗ πρὸς ἅπαντας ἑώρων χρωμένους αὐτούς. ὅμως δὲ τοῦ τε παρόντος κακοῦ τὸ μέγεθος ἐδίδασκεν, ἀνδρίαν τινὰ καὶ πέρα τοῦ δυνατοῦ γίνεσθαι, καὶ ἅμα ἀμείνω παρίστατο αὐτοῖς ἐλπίζειν· οὐ γὰρ δὴ ἄνευ θεοῦ διὰ τοσούτου σφίσιν ὑπάρξαι τὴν ἐς Πελοπόννησον κάθοδον. οἵ τε οὖν ἐκ τῆς

xit; et collocato quidem in agminis fronte omni, quod tunc forte habuit, levis armaturae genere, recta Ithomen viarum non ignarus contendit, et clam ante diluculum transcendit muros, qui medii inter arcem Ithomes et urbem ipsam fuere. Orta iam luce, quum sensissent Messenii se oppressos, in tam gravi periculo trepidantes, suspicari primum se Lacedaemoniorum fraude captos. Quare veteri in Spartanos odio incitati, nihil vitae parcentes, acriter pugnam capessebant. Ubi vero ex ipsa armorum specie, et oris sono, Macedonas et Demetrium ipsum agnoverunt, ingenti sunt perculsi terrore. Cogitabant enim fore sibi iam negotium cum gente ad omnes belli artes paratissima, quaeque adversus quodvis hostium genus fortuna semper usa fuisset secundissima. Impendentis tamen mali magnitudo virtutem ultra vires auxit; et simul ad bene sperandum animos illud erexit, quod ex tam longo temporis intervallo non absque deorum consilio redire sibi in Peloponnesum liciturum fuisse iudicabant. Et oppidani ergo ira

πόλεως Μεσσήνιοι θυμῷ παντὶ ἐς τοὺς Μακεδόνας ἐχώρουν· καὶ οἱ φρουροῦντες τὴν ἀκρόπολιν ἐπέκειντο ἐξ ὑπερδεξίων. ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ Μακεδόνες ὑπό τε ἀρετῆς καὶ ἐμπειρίας τὸ καταρχὰς ἠμύνοντο ἐῤῥωμένως. ἅτε δὲ ὁδοιπορίᾳ προαπειρηκότες, καὶ ὁμοῦ τῶν τε ἀνδρῶν σφίσιν ἐγκειμένων, καὶ ὑπὸ τῶν γυναικῶν κεράμῳ καὶ λίθοις βαλλόμενοι, σὺν οὐδενὶ ἔφευγον κόσμῳ. καὶ τὸ μὲν πολὺ αὐτῶν ἀπώλετο ὠθούμενοι κατὰ τῶν κρημνῶν (ἀπότομος γὰρ δὴ ταύτῃ μάλιστά ἐστιν ἡ Ἰθώμη), ὀλίγοι δέ τινες καὶ ῥίψαντες τὰ ὅπλα ἀπεσώθησαν. (2) Ἐς δὲ τὸ συνέδριον οἱ Μεσσήνιοι τὸ Ἀχαιῶν ἐπὶ τῷδε οὔ μοι δοκοῦσιν ἐσελθεῖν καταρχάς. Λακεδαιμονίοις αὐτεπάγγελτοι βοηθήσοντες ἀφίκοντο ὑπὸ Πύῤῥου τοῦ Αἰακίδου πολε- 351 μουμένοις· καὶ σφισιν ἀπὸ τῆς εὐεργεσίας ταύτης ἤδη τὰ ἐκ τῆς Σπάρτης εἰρηνικώτερα ὑπῆρχεν. οὔκουν ἀνακινῆσαι τὸ ἔχθος ἐβούλοντο ἐς τὸ συνέδριον συγχωρήσαντες, οἳ Λακεδαιμονίων μάλιστα πολέμιοι ἐκ τοῦ φανεροῦ καθεστήκεσαν. ὃ δὲ οὐ λέληθεν ἐμὲ, οὐδὲ Μεσσηνίους ἐλελήθει δήπου, καὶ μὴ συντελοῦσιν αὐτοῖς ἐς τὸ συνέδριον

ac robore impletis animis in Macedonas tendebant, et arcis praesidia e superiore loco urgebant. Et illi quidem initio tum virtute, tum rei militaris scientia hosti pares fuere: postremo, ut qui ex itinere fessi erant, hinc viris urgentibus, illinc foeminis tegulam et lapides eiaculantibus, fugam effusissimam fecere. Multi e saxis pendentibus (ea enim parte maxime praerupta est Ithome) praecipites corruere: pauci abiectis armis incolumes evasere. (2) In Achaeorum concilium idcirco Messenii non iere, (uti mea fert opinio) quod quum ultro misissent auxilia bellantibus cum Pyrrho Aeacidae filio Lacedaemoniis, eoque beneficio iam prope inter ipsos pacata essent omnia, illud cavendum putabant, ne, si in Achaeorum, qui aperti erant Spartanorum hostes, concilium se conscribi postulassent, veteres inimicitias renovasse viderentur. Ac illud quidem Messenios, opinor, non fefellit, quod ipsi in mentem mihi venire potuerit: cogitasse eos, etiamsi cum

ὡς ἐπὶ Λακεδαιμονίους τὰ Ἀχαιῶν ὑπάρχοι. ἐν γὰρ δὴ τοῖς Ἀχαιοῖς καὶ Ἀργεῖοι καὶ τὸ Ἀρκαδικὸν οὐκ ἐλαχίστη μοῖρα ἦσαν. (3) Ἀνὰ χρόνον μέν τοι προσεχώρησαν ἐς τὸ Ἀχαϊκόν. οὐ πολλῷ δὲ ὕστερον Κλεομένης ὁ Λεωνίδου τοῦ Κλεωνύμου Μεγάλην πόλιν εἷλεν Ἀρκάδων ἐν σπονδαῖς. τῶν δὲ οἱ καταληφθέντες οἱ μὲν ἀπώλοντο ὑπὸ τὴν ἅλωσιν, Φιλοποίμενα δὲ τὸν Κραύγιδος, καὶ ὅσοι μετὰ Φιλοποίμενος ἀπεχώρησαν (γενέσθαι δὲ τῶν Μεγαλοπολιτῶν τὸ διαφυγὸν καὶ ὑπὲρ τὰς δύο μοίρας λέγουσι), τούτους ὑπεδέξαντο οἱ Μεσσήνιοι, τῶν τε ἀρχαίων ἔργων ἕνεκα, ὁπόσα ἐπὶ Ἀριστομένους ὑπῆρκτο Ἀρκάσι, καὶ ὕστερον ἐπὶ τοῦ οἰκισμοῦ τοῦ Μεσσήνης, ἀποδιδόντες σφίσι τὴν ὁμοίαν. πέφυκε δὲ ἄρα ὡς ἐπίπαν μεταπίπτειν τὰ ἀνθρώπινα· εἰ δὴ Μεσσηνίοις Ἀρκάδας τε ἀντισῶσαι, καὶ τὸ ἀδοκητότερον ἔτι, ἑλεῖν Σπάρτην ὁ δαίμων ἔδωκε. Κλεομένει γὰρ περὶ Σελλασίαν ἐμαχέσαντο ἐναντία, καὶ

Achaeis non fecissent, per se tamen Achaeos Lacedaemoniorum hostes fore. In Achaico enim concilio Argivi et Arcades non parum habebant loci. (3) Verum et ipsi se cum Achaeis Messenii post longi temporis cunctationem coniunxere. Neque ita multo post Cleomenes Leonidae filius, Cleonymi nepos, Megalopolin Arcadiae *principem* civitatem per speciem foederis cepit. In ea qui deprehensi fuerunt, plerique omnes interempti. Qui vero cum Philopoemene Craugidis filio effugere (quae multitudo duae amplius civitatis eius partes fuere), eos Messenii *liberaliter* accepere, quum ob veterum erga se meritorum memoriam, quibus iam tum Aristomenis temporibus fuerant ab Arcadibus provocati, tum vero ut gratiam parem referrent pro eo, quod ab illis in Messene restituenda adiuti fuerant. Est ita comparatum natura, ut rerum humanarum vicissitudo huc illuc omnia transferat. Nam et Arcadibus Messenii vicissim salutis auctores fuere: et (quod magis praeter opinionem accidit) Arcadas rursus Spartae capiendae Messeniis socios fortuna esse voluit. Quum enim collatis signis cum Cleomene ad Sellasiam dimicassent, mox Ara-

τὴν Σπάρτην Ἀράτῳ καὶ Ἀχαιοῖς συγκαθεῖλον. (4) Λακε-
δαιμονίοις δὲ ἀπηλλαγμένοις Κλεομένους, ἐπανίσταται τύ-
ραννος Μαχανίδας· ἐκείνου δὲ ἀποθανόντος, Νάβις ἀνέφυ
σφίσιν αὖθις τύραννος. ἅτε δὲ οὐ τὰ ἀνθρώπων ἀναρ- 852
πάζοντι αὐτῷ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἱερὰ συλῶντι, ἐν οὐ πολλῷ
χρόνῳ χρήματά τε ἄφθονα καὶ ἀπ' αὐτῶν στρατιὰ συνεί-
λεκτο. τούτου τοῦ Νάβιδος Μεσσήνην καταλαβόντος,
Φιλοποίμην καὶ οἱ Μεγαλοπολῖται νυκτὸς ἀφίκοντο τῆς
αὐτῆς, καὶ ὁ μὲν Σπαρτιάτης τύραννος ἀπῆλθεν ὑπόσπον-
δος. (5) Ἀχαιοὶ δὲ ὕστερον τούτων, μεμφόμενοί τι Μεσ-
σηνίοις, στρατεύουσιν ἐπ' αὐτοὺς παρασκευῇ τῇ πάσῃ, καὶ
τὰ πολλὰ ἔτεμον τῆς χώρας. καὶ οἱ μὲν αὖθις περὶ ἀκμὴν
σίτου συνελέγοντο, ὡς ἐς τὴν Μεσσηνίαν ἐσβαλοῦντες.
Δεινοκράτης δὲ δήμου τε προεστηκὼς, καὶ Μεσσηνίων ἄρ-
χειν ἐν τῷ τότε ᾑρημένος, Λυκόρταν μὲν καὶ τὴν σὺν αὐτῷ
στρατιὰν ἀναχωρῆσαι παρεσκεύασεν ἄπρακτον, τὰς ἐς τὴν
Μεσσηνίαν ἐκ τῆς Ἀρκαδίας παρόδους προλαβὼν τοῖς τε

tum Achaeorum ducem secuti Spartam expugnarunt. (4) Vix dum erant Lacedaemonii Cleomenis dominatu liberati, quum Machanidas tyrannus exortus, quo sublato, Nabis dominationem invasit. Is quum profanas et sacras aedes spoliasset, brevi ingentem coegit pecuniam: et ex ea copias, *quibus imperium tueretur et augeret*, sibi comparavit. Quum hic ipse Nabis Messenen occupasset, Philopoemen et Megalopolitani eadem nocte praesto fuere; quorum interventu cedere tyrannus coactus sub certis foederis conditionibus. (5) Achaei postea iniuria nescio qua se provocatos questi, omni ope sua bellum Messeniis intulere. Ac primum quidem agrum pervastarunt: deinde sub ipsum messis tempus, collectis undique copiis, irrumpere in Messeniam conati sunt. At Dinocrates, qui summae tunc reipublicae praeerat, cuique populi suffragiis exercitus imperium decretum fuerat, occupatis angustiis, qua aditus in Messeniam patebat Arcadibus, Lycortae Achaeorum ducis inceptum effecit ut irritum esset, cum Mes-

ἐκ τῆς πόλεως Μεσσηνίοις, καὶ ὅσοι τῶν περιοίκων σφίσιν ἤμυνον. Φιλοποίμενος δὲ σὺν ἱππεῦσιν ὀλίγοις ἀφικομένου πολὺ ὕστερον, ἢ ὁ μετὰ Λυκόρτα στρατὸς, πυθέσθαι δὲ οὐδέν πω τῶν ἐς αὐτοὺς δεδυνημένου, νικῶσιν οἱ Μεσσήνιοι, γιγνομένης σφίσιν ἐξ ὑπερδεξίων τῆς μάχης, καὶ ζῶντα αἱροῦσι Φιλοποίμενα. τρόπον δὲ ὄντινα ὁ Φιλοποίμην ἑάλω, καὶ ὡς ἐτελεύτησε, τάδε μὲν ἡμῖν καὶ ὕστερον ὁ Ἀρκαδικὸς λόγος ἐπέξεισι. Μεσσηνίων δὲ οἵ τε Φιλοποίμενι αἴτιοι τῆς τελευτῆς ἔδοσαν δίκας, καὶ ἡ Μεσσήνη συνετέλεσεν αὖθις ἐς τὸ Ἀχαϊκόν.

Ἄχρι μὲν δὴ τοῦδε ὁ λόγος ἐπῆλθέ μοι Μεσσηνίων τὰ πολλὰ παθήματα, καὶ ὡς ὁ δαίμων σφᾶς ἐπί τε γῆς τὰ ἔσχατα, καὶ ἐπὶ τὰ πορρώτατα Πελοποννήσου σκεδάσας, ὕστερον χρόνῳ καὶ ἐς τὴν οἰκείαν ἀνέσωσε· τὸ δὲ ἀπὸ τούτου τῆς χώρας καὶ πόλεων τραπώμεθα ἐς ἀφήγησιν.

seniis enim et finitimorum auxiliis occurrens, hostem facile repulit. Quin et Philopoemenem, qui cum paucis equitibus multo post Lycortae agmen tempore venerat, nec adhuc de ipsorum rebus audisse quidquam poterat, pugna e superiore loco prospere facta, vicere ac vivum cepere Messenii. Quo autem modo captus fuerit Philopoemen, et quis eius vitae finis, in eo, qui est de Arcadum rebus, libro enarrabimus. Ii certe e Messeniis, quorum suasu est ille vir interfectus, meritas poenas luere: ac rursus Messenii Achaeorum sunt partes secuti. Adhuc varia Messeniorum infortunia stylo sum persecutus, et quemadmodum eos fortuna sua procul a Peloponneso in ultimas terras actos, mox in pristinas reduxerit sedes, commemoravi: hinc ad agri urbisque partes explicandas orationem convertam.

CAPUT XXX.

Descriptio Messenicae regionis et urbium — Abia urbs — Pharae et quae ad ejus conditoris, Pharis, genus pertinent — de Fortunae nomine primum ab Homero commemorato — de primo Fortunae signo, polo capiti imposito et Amaltheae cornu exornato.

Ἔστιν ἐφ' ἡμῶν ἐν τῇ Μεσσηνίᾳ τῆς νάπης τῆς Χοιρίου 353
στάδια εἴκοσι μάλιστα ἀπέχουσα Ἀβία ἐπὶ θαλάσσῃ πόλις. ταύτην Ἱρὴν καλεῖσθαι πάλαι, καὶ τῶν ἑπτά φασιν εἶναι πόλεων, ἃς Ἀχιλλεῖ πεποίηκεν Ὅμηρος Ἀγαμέμνονα ὑπισχνούμενον. Ὕλλου δὲ καὶ Δωριέων μάχῃ κρατηθέντων ὑπὸ Ἀχαιῶν, ἐνταῦθα Ἀβίαν Ὕλλου τοῦ Ἡρακλέους τροφὸν ἀποχωρῆσαί λέγουσιν ἐν τὴν Ἱρήν, καὶ οἰκῆσαί τε αὐτόθι, καὶ Ἡρακλέους ἱερὸν ἱδρύσασθαι, καί οἱ διὰ ταῦτα ὕστερον Κρεσφόντην ἄλλα τε γέρα νεῖμαι, καὶ τῇ πόλει μεταθέσθαι τὸ ὄνομα ἀπὸ τῆς Ἀβίας. Ἡράκλειον δὲ ἦν αὐτόθι ἐπιφανὲς καὶ Ἀσκληπιεῖον. (2) Φαραὶ δὲ ἀφεστήκασιν Ἀβίας σταδίους ἑβδομήκοντα. καὶ ὕδωρ κατὰ τὴν ὁδόν ἐστιν ἁλμυρόν. βασιλεὺς δὲ Αὔγουστος τοὺς ἐν

Cap. XXX. Aetate nostra in Messenia extat Abia oppidum ad mare, longe a saltu Choerio stadia haud amplius xx. Iren olim vocatam ferunt, et de septem illis unam fuisse, quas Agamemnon apud Homerum se daturum Achilli pollicetur. Gleno autem et Doriee ab Achaeis bello superatis, Abiam tradunt Hylli Herculis filii nutricem in hanc Iren commigrasse: ibi domicilio suo constituto, Herculi templum (adiecto Abiae nomine) dedicasse: Cresphontem postea, quum grato pioque animo memoriam foeminae celebraret, et alios ei honores habuisse, et urbem (mutato nomine) Abiam appellari voluisse. Herculis quidem in ea urbe et Aesculapii templa valde illustria extant. (2) Abia discedentibus absunt Pharae stadia ferme LXX. In ipsa via salsa aqua est. Messenios, qui Pharas tenent, Augustus Caesar Laconico nomini

Φαραῖς Μεσσηνίους συντελεῖν ἐπέταξεν ἐς τὸ Λακωνικόν. τὸν δὲ οἰκιστὴν Φάριν Ἑρμοῦ τε καὶ Φιλοδαμείας λέγουσιν εἶναι τῆς Δαναοῦ. Φάρει δὲ ἄῤῥενας μὲν οὔ φασι γενέσθαι, θυγατέρα δὲ Τηλεγόνην. τοὺς δὲ ἐφεξῆς ἐγενεαλόγησεν Ὅμηρος ἐν Ἰλιάδι, διδύμους Κρήθωνα καὶ Ὀρτίλοχον εἶναι Διοκλεῖ, Διοκλέα δὲ αὐτὸν Ὀρτιλόχου τοῦ Ἀλφειοῦ· τὰ δὲ ἐς Τηλεγόνην παρεῖδεν. αὕτη γὰρ λόγῳ τῷ Μεσσηνίων ἐστὶν ἡ τεκοῦσα Ἀλφειῷ τὸν Ὀρτίλοχον. καὶ τάδε ἄλλα ἤκουσα ἐν Φαραῖς· Διοκλεῖ θυγατέρα ἐπὶ τοῖς διδύμοις παισὶν Ἀντίκλειαν γενέσθαι, τῆς δὲ Νικόμαχόν τε εἶναι καὶ Γόργασον, πατρὸς δὲ Μαχάονος τοῦ Ἀσκληπιοῦ· τούτους καταμεῖναί τε αὐτοῦ, καὶ ὡς ὁ Διοκλῆς
354 ἐτελεύτησε, τὴν βασιλείαν ἐκδέξασθαι. διαμεμένηκε δὲ αὐτοῖς καὶ ἐς τόδε ἔτι, νοσήματά τε καὶ τοὺς πεπηρωμένους τῶν ἀνθρώπων ἰᾶσθαι· καί σφισιν ἀντὶ τούτων θυσίας ἐς τὸ ἱερὸν καὶ ἀναθήματα ἄγουσιν. ἔστι δὲ καὶ Τύχης ναὸς Φαραΐταις καὶ ἄγαλμα ἀρχαῖον. (3) Πρῶτος δὲ, ὧν οἶδα, ἐποιήσατο ἐν τοῖς ἔπεσιν Ὅμηρος Τύχης μνήμην. ἐποιήσατο

adiunxit. Eius oppidi conditorem celebrant Pharin, Mercurio et Philodamea Danai filia genitum. Pharin nullam virilem sobolem, filiam unicam Telegonen reliquisse aiunt. Eius gentilitatis perpetuam seriem in Iliade percensuit Homerus: Diocli geminos fuisse, Crethonem et Ortilochum: Dioclem ipsum Ortilocho Alphei filio ortum. De Telegone mentionem prorsus nullam fecit. Ea, si Messenios audiamus, Ortilochum Alpheo peperit. Audivi et illud, quum Pharis essem: praeter geminos filiam Diocli fuisse Anticleam: ex ea, et Machaone Aesculapii filio, Nicomachum et Gorgasum natos: Pharis eos permansisse, et Diocle mortuo regnum adisse. Creduntur illi hac etiamnum aetate morbis laborantes, et aliqua captos corporis parte sanare: eoque nomine in eorum fanum victimas sacrorum causa, et donaria mittunt. Habent et Fortunae fanum Pharaitae cum perveteri signo. (3) Ac Fortunae quidem (*cui Tyches apud Graecos nomen*) poetarum primus (quod sciam) mentionem fecit Homerus hymno in Ce-

δὲ ἐν ὕμνῳ τῷ ἐς τὴν Δήμητρα, ἄλλας τε τῶν Ὠκεανοῦ θυ-
γατέρας καταριθμούμενος, ὡς ὁμοῦ Κόρῃ τῇ Δήμητρος παί-
ζοιεν, καὶ Τύχην ὡς Ὠκεανοῦ καὶ ταύτην παῖδα οὖσαν.
καὶ οὕτως ἔχει τὰ ἔπη·

Ἡμεῖς μὲν μάλα πᾶσαι ἀν' ἱμερτὸν λειμῶνα,
Λευκίππη, Φαινώ τε καὶ Ἠλέκτρη, καὶ Ἰάνθη,
Μηλόβοσίς τε, Τύχη τε, καὶ Ὠκυρόη καλυκῶπις.

πέρα δὲ ἐδήλωσεν οὐδὲν ἔτι, ὡς ἡ θεός ἐστιν αὕτη μεγίστη
θεῶν ἐν τοῖς ἀνθρωπίνοις πράγμασι, καὶ ἰσχὺν παρέχεται
πλείστην, ὥσπερ γε ἐν Ἰλιάδι ἐποίησεν Ἀθηνᾶν μὲν καὶ
Ἐνυὼ πολεμούντων ἡγεμονίαν ἔχειν, Ἄρτεμιν δὲ γυναι-
κῶν ὠδῖσιν εἶναι φοβερὰν, Ἀφροδίτῃ δὲ τὰ ἔργα μέλειν 355
τῶν γάμων. ἀλλ' οὗτος μὲν οὐδὲν ἄλλο ἐποίησεν ἐς τὴν
Τύχην. (4) Βούπαλος δὲ, ναούς τε οἰκοδομήσασθαι καὶ
ζῶα ἀνὴρ ἀγαθὸς πλάσαι, Σμυρναίοις ἄγαλμα ἐργαζόμε-
νος Τύχης πρῶτος ἐποίησεν, ὧν ἴσμεν, πόλον τε ἔχουσαν
ἐπὶ τῇ κεφαλῇ, καὶ τῇ ἑτέρᾳ χειρὶ τὸ καλούμενον Ἀμαλ-
θείας κέρας ὑπὸ Ἑλλήνων. οὗτος μὲν ἐπὶ τοσοῦτον ἐδή-

rerem, quum et alias Oceani filias, et Tychen etiam ipsam, tanquam Oceani filiam, ludentes cum Proserpina fecisset, his versibus:

Una omnes vario per prata comantia flore,
Candida Leucippe, Phaenoque, Electra, et Ianthe,
Melobosis, Tyche, et Ocyrhoe praesignis ocellis.

De ea nihil praeterea: neque illum omnino, *quod vulgo creditur*, Deam esse maximam, penes quam sint rerum humanarum momenta omnia, quum idem tamen poeta in Iliade bellantibus Palladem et Enyo duces praefecerit; Dianam foeminis parturientibus *sanctam et* verendam esse dixerit; Veneri autem nuptiarum curam attribuerit. Verum de Fortuna nihil ille plus, quam ante dictum est, memoriae prodidit. (4) Bupalus certe templis aedificandis, et simulacris fingendis admodum sollers, quum Smyrnaeis Fortunae signum omnium, quos ipsi *ex antiquitatis monumentis* cognoverimus, primus finxisset, capiti polum imposuit; altera vero manu Amaltheae (quod Graeci appellant) cornu tenentem fecit. Ad

λωσε τῆς θεοῦ τὰ ἔργα. ᾖσε δὲ καὶ ὕστερον Πίνδαρος ἄλλα τε ἐς τὴν Τύχην, καὶ δὴ καὶ φερέπολιν ἀνεκάλεσεν αὐτήν.

CAPUT XXXI.

De Apollinis luco Carnio — urbe Thuriatarum — vico Calamae, loco Limnae dicto ac fontibus Pamisi fluvii — urbe Messeniorum sub Ithome sita — Messenes muri cum aliarum urbium muris comparati, aliaque memoranda — de Laphriae Dianae cultu et Diana Ephesia — Curetum aede — signis memorandis in Aesculapii templo — Messenes templo et picturis in eo.

Ὀλίγον δὲ ἀπωτέρω Φαρῶν Ἀπόλλωνος ἄλσος ἐστὶ Κάρνιον, καὶ ὕδατος ἐν αὐτῷ πηγή. θαλάσσης δὲ ἕξ που στάδια ἀπέχουσιν αἱ Φαραί. (2) Ἐντεῦθεν πρὸς μεσόγαιαν τῆς Μεσσηνίας σταδίους προελθόντι ὀγδοήκοντά ἐστιν ἡ Θουριατῶν πόλις· Ἄνθειαν δὲ αὐτὴν ἐν τοῖς ἔπεσιν ὀνομάσθαι τοῖς Ὁμήρου λέγουσι. Λακεδαιμονίοις δὲ ἔχειν τοῖς ἐν Σπάρτῃ τὴν Θουρίαν ἔδωκεν Αὔγουστος. Αὐγούστῳ γὰρ βασιλεύοντι Ῥωμαίων ἐπολέμησεν Ἀντώνιος, γένει καὶ οὗτος Ῥωμαῖος· καί οἱ τῶν ἐν τῇ Ἑλλάδι ἄλλοι τε

hunc ille modum Fortunae munera declaravit. Mandavit post hunc et alia de Fortuna versibus Pindarus, et eam Pherepolin (*quod est ac si dixeris Civitatum tutricem*) vocavit.

Cap. XXXI. Non longe a Pharis lucus est Apollinis, Carnii nomine; et in eo perennis aquae fons. Absunt a mari Pharae stadia ferme VI. (2) Hinc ad eiusdem Messeniae mediterranea contendentes stadia procul circiter LXXX Thuriatarum urbs excipit. Appellatam Homeri versibus Anthean putant. Eam Spartanorum civitati subiecit Augustus. Nam quum is cum Antonio civile bellum gereret, Antonii quidem sectam cum aliis Graecia Messenii idcirco secuti sunt, quod

καὶ οἱ Μεσσήνιοι προσέθεντο, ὅτι ἐφρόνουν οἱ Λακεδαι-
μόνιοι τὰ Αὐγούστου. καὶ ὁ μὲν τούτων ἕνεκα Μεσση-
νίοις καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἀντιταξαμένων τοῖς μὲν αὐτῶν
ἔλαττον, τοῖς δὲ καὶ ἐς πλέον ἐπεξῆλθε. Θουριᾶται δὲ ἐκ
τῆς πόλεως ἐν μετεώρῳ τὸ ἀρχαῖον οἰκουμένης ἐς τὸ πε-
δίον κατελθόντες οἰκοῦσιν· οὐ μὴν παντάπασί γε οὐδὲ
τὴν ἄνω πόλιν ἐκλελοίπασιν, ἀλλὰ καὶ τείχους ἐρείπια,
καὶ ἱερόν ἐστιν αὐτόθι ὀνομαζόμενον θεοῦ Συρίας. τὴν
δὲ ἐν τῷ πεδίῳ πόλιν ποταμὸς καλούμενος Ἄρις παρέξει-
σιν. (3) Ἔστι δὲ ἐν τῇ μεσογαίῳ κώμη Καλάμαι καὶ Λί- 356
μναι χωρίον· ἐν δὲ αὐτῷ Λιμνάτιδος ἱερόν ἐστιν Ἀρτέμι-
δος, ἔνθα Τηλέκλῳ βασιλεύοντι ἐν Σπάρτῃ τὴν τελευτὴν
συμβῆναι λέγουσιν. ἰόντι δὲ ἐκ Θουρίας ὡς ἐπὶ Ἀρκαδίας,
εἰσὶν αἱ πηγαὶ τοῦ Παμίσου· καὶ ἐπ' αὐταῖς παισὶ μικροῖς
ἀκέσματα γίνεται. (4) Ἰοῦσι δὲ ἀπὸ τῶν πηγῶν ἐν ἀρι-
στερᾷ καὶ προελθόντι ὡς τεσσαράκοντα στάδιά ἐστι Μεσ-
σηνίοις ἡ ὑπὸ τῇ Ἰθώμῃ πόλις· περιέχεται δὲ οὐ τῇ Ἰθώμῃ
μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὸν Πάμισον τὰ τετραμμένα ὑπὸ τῆς
Εὐάν. τὸ δὲ ὄνομα γενέσθαι τῷ ὄρει φασὶ Βακχικόν τι

Augusti partes iuverunt Lacedaemonii. Quocirca victor Augustus e Messeniis et aliis, qui contra in acie steterunt, levius alios, alius gravius mulctavit. Thuriatae ipsi ex oppido, quod iam tum ab initio in excelso fuit tumulo, in planitiem descendere. Non tamen superiorem urbem omnino deseruere. Nam et collapsorum murorum adhuc reliquiae cernuntur, et templum extat, quod deae Syriae dicitur. Campestrem urbem fluvius praeterlabitur Aris nomine. (3) In ora interiore Calamae vicus, et Limnae regiuncula est. In hac Limnatidis Dianae aedes: quo loco Spartae regem Teleclum occisum fama prodidit. Qua e Thuria Arcadiam fere versus iter est, fontes habet Pamisus amnis; quorum aquae infantium morbis medentur. (4) Iam vero ab his fontibus ad laevam digressis ad stadia plus minus LX, Messeniorum sub Ithome urbs est, *regionis caput*: ea non Ithome solum, sed qua ad Pamisum excurrit, monte Eua incingitur. Huic monti a bacchantium

ἐπίφθεγμα Εὐοῖ, Διονύσου πρῶτον ἐνταῦθα αὐτοῦ τε εἰ-
πόντος καὶ τῶν ὁμοῦ Διονύσῳ γυναικῶν. (5) Περὶ δὲ
τὴν Μεσσήνην τεῖχος, κύκλος μὲν πᾶς λίθου, πεποίηται,
πύργοι δὲ καὶ ἐπάλξεις εἰσὶν ἐνῳκοδομημένοι. τὰ μὲν οὖν
Βαβυλωνίων ἢ τὰ Μεμνόνεια τὰ ἐν Σούσοις τείχη τοῖς
Περσικοῖς οὔτε εἶδον, οὔτε ἄλλων περὶ αὐτῶν ἤκουσα αὐ-
357 τοπτούντων· τὰ δὲ ἐν Ἀμβρύσῳ τῇ Φωκικῇ, ἔν τε Βυζαν-
τίῳ καὶ Ῥόδῳ (ταῦτα γὰρ δὴ τετειχίσθαι δοκεῖ τὰ χωρία
ἄριστα), τούτων Μεσσηνίοις ἐστὶν ἐχυρώτερον. Μεσση-
νίοις δὲ ἐν τῇ ἀγορᾷ Διός ἐστιν ἄγαλμα σωτῆρος, καὶ
Ἀρσινόη κρήνη. τὸ μὲν δὴ ὄνομα ἀπὸ τῆς Λευκίππου θυ-
γατρὸς εἴληφεν, ὑποῤῥεῖ δὲ ἐς αὐτὴν ὕδωρ ἐκ πηγῆς κα-
λουμένης Κλεψύδρας. θεῶν δὲ ἱερὰ Ποσειδῶνος, τὸ δὲ
Ἀφροδίτης ἐστί. καὶ οὗ μάλιστα ἄξιον ποιήσασθαι μνήμην,
ἄγαλμα Μητρὸς θεῶν, λίθου Παρίου, Δαμοφῶντος δὲ
ἔργον, ὃς καὶ τὸν Δία ἐν Ὀλυμπίᾳ, διεστηκότος ἤδη τοῦ
ἐλέφαντος, συνήρμοσεν ἐς τὸ ἀκριβέστατον· καὶ οἱ δεδο-
μέναι τιμαὶ παρὰ Ἠλείων εἰσίν. (6) Δαμοφῶντος δέ ἐστι

voce Euoe nomen inditum ferunt, quum hoc primum in loco et ipse Liber Pater, et quae eum sequebantur foeminae, sic inclamasse credantur. (5) Qui urbem ambiunt muri, toti e lapide structi sunt: ex iis turres et propugnacula, *quo opus est loco*, eminent. Babylonis quidem muros, aut qui Memnonii dicuntur Susis in Perside, neque vidi, neque cuiusmodi sunt, de quoquam, qui ipse viderit, audivi. Quas vero urbes muris munitissimas ipse viderim, Ambrysos est, Phocica; Byzantium et Rhodos; eae tamen murorum munitionibus cum ipsa Messeniorum urbe comparandae non sunt. In foro Iovis est signum Servatoris: et aquae ductus, cui nomen Arsinoe, a Leucippi videlicet filia. Defluit in eum aqua de fonte, quem Clepsydran vocant. Delubra deorum duo, Neptuni et Veneris; et, quod memoria maxime dignum est, Deum matris e Pario lapide signum, Damophontis opus, qui Olympiae etiam Iovem solutis iam eboris compagibus ad unguem exactissime coagmentavit: quare sunt ei *merito* ab Eleis

τούτου καὶ ἡ Λαφρία καλουμένη παρὰ Μεσσηνίοις. σέβε-
σθαι δέ σφισιν ἀπὸ τοιοῦδε αὐτὴν καθέστηκε. Καλυδω-
νίοις ἡ Ἄρτεμις (ταύτην γὰρ θεῶν μάλιστα ἔσεβον) ἐπί-
κλησιν εἶχε Λαφρία. Μεσσηνίων δὲ οἱ λαβόντες Ναύπα-
κτον παρὰ Ἀθηναίων (τηνικαῦτα γὰρ Αἰτωλίας ἐγγύτατα
ᾤκουν), παρὰ Καλυδωνίων ἔλαβον. τὸ σχῆμα ἑτέρωθι
δηλώσω. Τὸ μὲν δὴ τῆς Λαφρίας ἀφίκετο ὄνομα ἔς τε
Μεσσηνίους καὶ ἐς Πατρεῖς Ἀχαιῶν μόνους· Ἐφεσίαν δὲ
Ἄρτεμιν πόλεις τε νομίζουσιν αἱ πᾶσαι, καὶ ἄνδρες ἰδίᾳ
θεῶν μάλιστα ἄγουσιν ἐν τιμῇ. τὰ δὲ αἴτια (ἐμοὶ δοκεῖν)
ἐστὶν Ἀμαζόνων τε κλέος, αἳ φήμην τὸ ἄγαλμα ἔχουσιν
ἱδρύσασθαι, καὶ ὅτι ἐκ παλαιοτάτου τὸ ἱερὸν τοῦτο ἐποιή-
θη. τρία δὲ ἄλλα ἐπὶ τούτοις συνετέλεσεν ἐς δόξαν· μέγε-
θός τε τοῦ ναοῦ, τὰ παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις κατασκευά-
σματα ὑπερηρκότος, καὶ Ἐφεσίων τῆς πόλεως ἡ ἀκμή, καὶ
ἐν αὐτῇ τὸ ἐπιφανὲς τῆς θεοῦ. (7) Πεποίηται δὲ καὶ Εἰ- 358
λειθυίας Μεσσηνίοις ναὸς καὶ ἄγαλμα λίθου. πλησίον δὲ
Κουρήτων μέγαρον, ἔνθα ζῶα τὰ πάντα ὁμοίως καθαγί-

honores habiti. (6) Fecit idem Damophon, quam Laphrian Messenii nuncupant: cuius ob huiusmodi causam sancita est religio. Calydonii Dianam in primis colunt, cognomento Laphrian. Eius caeremonias et cognomen a Calydoniis recepere Messenii, quum, Naupacto ab Atheniensibus accepta, Aetolis essent finitimi. Et tunc quidem Messenii, et ex Achaeis Patrenses duntaxat Laphriae nomen usurparunt. Ephesiam quidem Dianam urbes prope cunctae eodem celebrant cognomine: et privatim viri *omnes* prae ceteris eam diis prosequuntur honoribus. Causae vero sunt ex mea opinione et Amazonum gloria, quas fama fert Deae simulacrum erexisse, et quod ab antiquissimis temporibus templum illud fuerit conditum. Tria praeterea templi celebritatem augent: magnitudo primum, qua cetera omnia hominum opera anteit: Ephesiorum deinde civitatis splendor: et ipsa postremo Deae claritas. (7) Habent Messenii Lucinae etiam delubrum cum marmoreo signo. Proximum est Curetum aedes, in qua cuiusvis generis ani-

ζουσιν. ἀρξάμενοι γὰρ ἀπὸ βοῶν τε καὶ αἰγῶν, καταβαίνουσιν ἐς τοὺς ὄρνιθας, ἀφιέντες ἐς τὴν φλόγα. καὶ Δήμητρος ἱερὸν Μεσσηνίοις ἐστὶν ἅγιον· καὶ Διοσκούρων ἀγάλματα φέροντες τὰς Λευκίππου. καί μοι ταῦτα ἐν τοῖς προτέροις ἐστὶν ἤδη δεδηλωμένα, ὡς οἱ Μεσσήνιοι τοὺς Τυνδάρεω παῖδας ἀμφισβητοῦσιν αὐτοῖς καὶ οὐ Λακεδαιμονίοις προσήκειν. (8) Πλεῖστα δέ σφισι καὶ θέας μάλιστα ἀγάλματα ἄξια τοῦ Ἀσκληπιοῦ παρέχεται τὸ ἱερόν. χωρὶς μὲν γὰρ τοῦ θεοῦ καὶ τῶν παίδων ἐστὶν ἀγάλματα, χωρὶς δὲ Ἀπόλλωνος καὶ Μουσῶν καὶ Ἡρακλέους, πόλις τε ἡ Θηβαίων καὶ Ἐπαμινώνδας ὁ Πολύμνιδος, Τύχη τε καὶ Ἄρτεμις φωσφόρος. τὰ μὲν δὴ τοῦ λίθου Δαμοφῶντος, ὃς εἰργάσατο· Μεσσήνιον δὲ, ὅτι μὴ τοῦτον, ἄλλον γε οὐδένα λόγου ποιήσαντα ἀξίως οἶδα ἀγάλματα· ἡ δὲ εἰκὼν τοῦ Ἐπαμινώνδου ἐκ σιδήρου τέ ἐστι, καὶ ἔργον ἄλλου, οὐ τούτου. (9) Ἔστι δὲ καὶ Μεσσήνης τῆς Τριόπα ναὸς καὶ ἄγαλμα χρυσοῦ καὶ λίθου Παρίου· γραφαὶ δὲ

malia immolant. Facto enim a bobus et capris sacri initio, ad aves descendunt, quas in flammas porriciunt. Magna etiam cum religione Cereris aedes celebratur. *In ea* Gemellorum simulacra *sunt, eo habitu,* quo Leucippi filias rapuere. Est vero superius expositum, controversiam esse Messeniis cum Lacedaemoniis, ab utris Castores oriundi sint. Eos utique sibi Messenii vindicant. (8) Plurima vero, et quae spectentur dignissima habet signa apud Messenios Aesculapii fanum. Seorsum enim dei ipsius, et eius liberorum simulacra; seorsum Musarum, Apollinis, et Herculis posita sunt. Suum inter cetera locum habent urbs Thebana, Epaminondas Cleommidis filius, Fortuna, et Diana Lucifera. Horum quae marmorea sunt, fecit Damophon, quem unum e Messeniis statuarum artificem novimus non indignum, cuius mentio fiat. Epaminondae effigies e ferro est: eam alius omnino opifex fecit, non Damophon. (9) Templum etiam extat Messenes Triopae filiae; cuius ex auro et Pario marmore factum est

κατὰ τοῦ ναοῦ τὸ ὄπισθεν οἱ βασιλεύσαντές εἰσι Μεσσήνης, πρὶν μὲν ἢ στόλον ἀφικέσθαι τῶν Δωριέων ἐς Πελοπόννησον, Ἀφαρεὺς καὶ οἱ παῖδες· κατελθόντων δὲ Ἡρακλειδῶν Κρεσφόντης ἐστὶν, ἡγεμὼν καὶ οὗτος τοῦ Δωρικοῦ· τῶν δὲ οἰκησάντων ἐν Πύλῳ, Νέστωρ, καὶ Θρασυμήδης, καὶ Ἀντίλοχος, προτετιμημένοι παίδων τῶν Νέστορος ἡλικίᾳ, καὶ ἐπὶ Τροίαν μετεσχηκότες τῆς στρατείας· Λεύκιππός τε Ἀφαρέως ἀδελφὸς, καὶ Ἱλάειρά ἐστι καὶ Φοίβη, σὺν δὲ σφισιν Ἀρσινόη. γέγραπται δὲ καὶ Ἀσκληπιὸς, Ἀρσινόης ὢν λόγῳ τῷ Μεσσηνίων, καὶ Μαχάων καὶ Ποδαλείριος, ὅτι ἔργου τοῦ πρὸς Ἰλίῳ καὶ τούτοις μέτεστι. ταύτας τὰς γραφὰς ἔγραψεν Ὀμφαλίων Νικίου τοῦ Νικομήδους μαθητής· οἱ δὲ αὐτὸν καὶ δουλεῦσαι παρὰ τῷ Νικίᾳ, καὶ παιδικὰ γενέσθαι φασὶν αὐτοῦ.

dignum. In postica templi eius parte picti sunt, qui in Messenia regnarunt *omnes* ante Doriensium in Peloponnesum adventum, Aphareus videlicet, et filii. Post Herculis vero filiorum reditum Cresphontes, unus et ipse de Doriensium ducibus. De iis vero, qui Pylum tenuerunt, Nestor, et eius filii Thrasymedes et Antilochus. His enim, quod natu maximi fuere, honos in primis est habitus, eoque maxime, quod bello Troiano interfuerunt. Pictus est etiam Leucippus Apharei frater, et *cum eo* Hilaira, et Phoebe: Arsinoe praeterea, et ipse (Arsinoe natus, uti praedicant Messenii) Aesculapius, et *Aesculapii filii* Machaon et Podalirius. Nam et illorum clarum fuit Troiano bello nomen. Has omnes imagines pinxit Omphalion, Niciae Nicomedis filii discipulus, quem et servisse Niciae, eique in deliciis fuisse nonnulli tradiderunt.

CAPUT XXXII.

De signis Hierothysii ita dicti a Messeniis ac gymnasio et signis in eo — Aethida (heroë) a Messen. culto — Aristomenis sepulcro et sacris, quae ibi fiunt — Aristomene mortuo ad Leuctra pugnante — Thebanorum de Aristomenis clypeo narratio.

359 Τὸ δὲ ὀνομαζόμενον παρὰ Μεσσηνίων Ἱεροθύσιον ἔχει μὲν θεῶν ἀγάλματα, ὁπόσους νομίζουσιν Ἕλληνες, ἔχει δὲ χαλκῆν εἰκόνα Ἐπαμινώνδου. κεῖνται δὲ καὶ ἀρχαῖοι τρίποδες· ἀπύρους αὐτοὺς καλεῖ Ὅμηρος. τὰ δὲ ἀγάλματα ἐν τῷ γυμνασίῳ ποιήματά ἐστιν ἀνδρῶν Αἰγυπτίων, Ἑρμῆς καὶ Ἡρακλῆς τε καὶ Θησεύς. τούτους μὲν δὴ τοῖς πᾶσιν Ἕλλησι καὶ ἤδη τῶν βαρβάρων πολλοῖς περί τε γυμνάσια καὶ ἐν παλαίστραις καθέστηκεν ἔχειν ἐν τιμῇ. (2) Αἰθίδαν δὲ ἐμαυτοῦ πρεσβύτερον ὄντα εὕρισκον. γενομένῳ δέ οἱ χρήμασιν οὐκ ἀδυνάτῳ τιμαὶ παρὰ Μεσσηνίων ὑπάρχουσιν ἅτε ἥρωι. εἰσὶ δὲ τῶν Μεσσηνίων, οἳ τῷ Αἰθίδᾳ χρήματα μὲν γενέσθαι πολλὰ ἔλεγον, οὐ μὲν

Cap. XXXII. Quae vero aedes apud Messenios Hierothysion vocatur, (*quod est ac si dixeris victimarum sacrarium*) habet deorum omnium signa, quorum in Graecia sancitae religiones sunt. Inter ea aenea est Epaminondae effigies. Dedicati etiam sunt tripodes vetusti, quos ἀπύρους (*quasi dicas ignis expertes*) appellat Homerus. Iam vero quae in gymnasio signa sunt, opera Aegyptiorum artificum fuere, Mercurius, Hercules, Theseus. Hos enim tum Graeci universi, tum barbarae nationes multae, exercitationum praesides habent, eosque in palaestris praecipue colunt. (2) Aethidam *in eo signorum numero* comperi, hominem quam ego sum natu maiorem. Huic Aethidae tanquam heroi statuam positam, et honores institutos dicunt, quod egregie pecuniosus fuerit. Fuisse alii praeclaram et luculentam pecuniam Aethidae non negant: pernegant vero eum, cuius erecta fue-

τοι τοῦτόν γε εἶναι τὸν ἐπειργασμένον τῇ στήλῃ, πρόγονον δὲ καὶ ὁμώνυμον ἄνδρα τῷ Αἰθίδᾳ. Αἰθίδαν δὲ τὸν πρότερον ἡγήσασθαι τοῖς Μεσσηνίοις φασὶν, ἡνίκα ἐν τῇ νυκτὶ Δημήτριός σφισιν ὁ Φιλίππου μηδαμῶς ἐλπίσασιν αὐτός τε καὶ ἡ στρατιὰ λανθάνουσιν ἐσελθόντες ἐς τὴν πόλιν. (3) Καὶ Ἀριστομένους δὲ μνῆμά ἐστιν ἐνταῦθα· οὐ κενὸν δὲ εἶναι τὸ μνῆμα λέγουσιν. ἀλλ' ἐρομένου μου τρόπον τε ὅντινα, καὶ ὁπόθεν Ἀριστομένους κομίσαιντο τὰ ὀστᾶ, μεταπέμψασθαι μὲν ἐκ Ῥόδου φασὶ, τὸν δὲ ἐν Δελφοῖς θεὸν τὸν κελεύσαντα εἶναι. πρός τε δὴ τούτοις ἐδίδασκόν με, ὁποῖα ἐπὶ τῷ τάφῳ δρῶσι. ταῦρον, ὅντινα ἐναγίζειν μέλλουσιν, ἀγαγόντες ἐπὶ τὸ μνῆμα, ἔδησαν πρὸς τὸν ἑστηκότα ἐπὶ τῷ τάφῳ κίονα· ὁ δὲ, ἅτε ἄγριος καὶ ἀήθης δεσμῶν, οὐκ ἐθέλει μένειν. θορυβουμένῳ δέ οἱ καὶ σκιρτῶντι, ἢν ὁ κίων κινηθῇ, Μεσσηνίοις ἐστὶν αἴσιον, οὐ κινηθέντος δὲ, ἀσύμφορα ἐπαγγέλλει τὸ σημεῖον. (4) Παραγενέσθαι δὲ Ἀριστομένην καὶ τῷ περὶ Λεῦκτρα ἀγῶνι ἐθέλουσιν, οὐ μετὰ ἀνθρώπων ἔτι ὄντα,

rit super columna statua, divitem illum Aethidam fuisse, sed ei cognominem, quo duce Messenii olim Demetrium Philippi filium, quum noctu subito impetu Messenen oppressisset, repulere. (3) In eodem gymnasio Aristomenis visitur monumentum: quod sane esse inane, *atque honorarium duntaxat*, negant. Et percunctanti quidem mihi, quonam modo eius, *qui Rhodi mortuus dicatur*, ossa in eo monumento condita credi possit, responsum est, Pythii Apollinis iussu in patriam reportata: et insuper sacri, quod ad eum tumulum solenni ritu fiat, mihi caeremonias exposuerunt. *Eae huiusmodi sunt.* Arae destinatum taurum ad pilam non procul a sepulcro alligant. Is quum ferox et vinculorum sit insolens, evadere conatur: quod si, dum tumultuatur et exilit, pila moveatur, secundum id est Messeniis omen: sin prorsus inmota ea pila steterit, calamitatem sibi aliquam portendi interpretantur. (4) Interfuisse vero Aristomenem, postquam ex hominum coetu excessit, etiam Leuctricae pugnae, et auxilio Theba-

καὶ ἀμῦναί τε αὐτόν φασι Θηβαίοις, καὶ μάλιστα γενέσθαι τοῦ ἀτυχήματος Λακεδαιμονίοις αἴτιον. ἐγὼ δὲ Χαλδαίους καὶ Ἰνδῶν τοὺς μάγους πρώτους οἶδα εἰπόντας, ὡς ἀθάνατός ἐστιν ἀνθρώπου ψυχή. καί σφισι καὶ Ἑλλήνων ἄλλοι τε ἐπείσθησαν, καὶ οὐχ ἥκιστα Πλάτων ὁ Ἀρίστωνος. εἰ δὲ ἀποδέχεσθαι καὶ οἱ πάντες ἐθελήσουσιν, ἐκεῖνό γε ἀντειπεῖν οὐκ ἔνεστι, μὴ οὐ τὸν πάντα αἰῶνα Ἀριστομένει τὸ μῖσος τὸ ἐς Λακεδαιμονίους ἐνεστάχθαι. (5) Ἃ δὲ αὐτὸς ἤκουσα ἐν Θήβαις, εἰκὸς μέν τι παρείχετο ἐς τὸν Μεσσηνίων λόγον, οὐ μὴν παντάπασί γέ ἐστιν αὐτοῖς ὡμολογηκότα. φασὶ δὲ οἱ Θηβαῖοι, μελλούσης τῆς μάχης ἔσεσθαί σφισιν ἐν Λεύκτροις, ἐς ἄλλα τε ἀποστεῖλαι χρηστήρια, καὶ ἐρησομένους τὸν ἐν Λεβαδείᾳ θεόν. λέγεται μὲν οὖν καὶ τὰ παρὰ τοῦ Ἰσμηνίου καὶ τοῦ Πτώου, πρὸς δὲ τὰ ἐν Ἄβαις τε χρησθέντα καὶ τὰ ἐν Δελφοῖς. Τροφώνιον δέ φασιν εἰπεῖν ἐξαμέτρῳ·

Πρὶν δορὶ συμβαλέειν ἐχθροῖς, στήσασθε τρόπαιον,

nis fuisse, et eius maxime opera magna ista clade afflictos Lacedaemonios praedicant. Enimvero primos omnium Chaldaeos, et Indorum magos memoriae prodidisse novi, esse hominum animos immortales. Assensi deinde sunt eis tum alii Graecorum, tum omnium maxime Aristonis filius Plato. Id si communi hominum opinione comprobetur, facile et illud credi possit, Aristomenis in Lacedaemonios odium in omne posterum tempus perdurasse. (5) Non alienum certe est a Messeniorum oratione, quod aliquando de Thebanis audivi, etsi non congruit omni ex parte utriusque gentis sermo. Aiunt itaque Thebani, quum prope esset ut cum hoste ad Leuctra congrederentur, missos qui et alia oracula, et eum, qui in Lebadea colitur, deum consulerent: et sane ab Ismenio, Ptoo, Abis, Delphis missa responsa commemorantur. Quae vero senariis heroicis vaticinatus fuerit Trophonius, haec perhibentur:

Ne petite ante hostem, sacrum quam cura tropaeum

Ἀσπίδα κοσμήσαντες ἐμὴν, τὴν εἵσατο νηῷ
Θοῦρος Ἀριστομένης Μεσσήνιος. αὐτὰρ ἐγώ τοι
Ἀνδρῶν δυσμενέων φθίσω στρατὸν ἀσπιστάων.

ἀφικομένου δὲ τοῦ χρησμοῦ, δεηθῆναι Ξενοκράτους λέγουσιν Ἐπαμινώνδαν. ὁ δὲ τήν τε ἀσπίδα μεταπέμπεται τοῦ Ἀριστομένους, καὶ ἐκόσμησεν ἀπ' αὐτῆς τρόπαιον, ὅθεν τοῖς Λακεδαιμονίοις ἔσεσθαι σύνοπτον ἔμελλεν. ᾔδεσαν δὲ ἄρα τὴν ἀσπίδα οἱ μὲν αὐτῶν ἐν Λεβαδείᾳ καθ' ἡσυχίαν ἑωρακότες, ἀκοῇ δὲ καὶ πάντες. ὡς δὲ ἐγένετο ἡ νίκη Θηβαίοις, ἀποδιδόασιν αὖθις τῷ Τροφωνίῳ τὸ ἀνάθημα. Ἀριστομένους δὲ καὶ χαλκοῦς ἀνδριάς ἐστιν ἐν τῷ Μεσσηνίων σταδίῳ. τοῦ θεάτρου δὲ οὐ πόῤῥω Σαράπιδός ἐστι καὶ Ἴσιδος ἱερόν.

Sit vobis posuisse. Hic scutum ornate, quod acer
Fixit Aristomenes Messenius. Ipse inimicas
Scutatorum acies, infestaque tela refringam

Accepto oraculo impetrasse a Xenocrate precibus Epaminondam tradunt, ut Aristomenis clypeum accerseret; illumque ad tropaei, quod erexerat eo loco, unde posset a Lacedaemoniis conspici, insignia atque ornamenta addidisse. Norant Lacedaemonii fixum in Lebadea scutum Aristomenis. Nam et multi per otium ad Trophonii profecti illud fuerant conspicati, et plane omnes ita esse audierant. Parta vero victoria suum Trophonio donum Thebani restituere. Est etiam in stadio posita ex aere Aristomeni statua. A theatro non procul Serapidis et Isidis fanum est.

CAPUT XXXIII.

De acropoli Messeniorum et fonte Clepsydra — Messeniis incunabula Jovis sibi vindicantibus, et Ithome ac Neda, nutricibus Jovis — signo et cultu Jovis Ithomatae — Mercurii signo Atticae formae, fluvio Balyra et Thamyride — campis Stenyclericis, luco Carnasio et signis in eo — reliquiis Andaniae et Electra ac Coeo fluviis — reliquiis urbis Dorii et Thamyridis calamitate.

361 Ἐς δὲ τὴν κορυφὴν ἐρχομένῳ τῆς Ἰθώμης, ὃ δὴ Μεσσηνίοις ἐστὶν ἀκρόπολις, πηγὴ Κλεψύδρα γίνεται. (2) Πάντας μὲν οὖν καταριθμήσασθαι καὶ προθυμηθέντι ἄπορον, ὁπόσοι θέλουσι γενέσθαι καὶ τραφῆναι παρὰ σφίσι Δία. μέτεστι δ' οὖν καὶ Μεσσηνίοις τοῦ λόγου· φασὶ γὰρ καὶ οὗτοι τραφῆναι παρὰ σφίσι τὸν θεόν, Ἰθώμην δὲ εἶναι καὶ Νέδαν τὰς θρεψαμένας, κεκλῆσθαι δὲ ἀπὸ μὲν τῆς Νέδας τὸν ποταμόν, τὴν δὲ ἑτέραν τῷ ὄρει τὴν Ἰθώμην δεδωκέναι τὸ ὄνομα. ταύτας δὲ τὰς νύμφας τὸν Δία, κλαπέντα ὑπὸ Κουρήτων διὰ τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς δεῖμα, ἐνταῦθα λοῦσαι λέγουσι, καὶ τὸ ὄνομα εἶναι τῷ ὕδατι ἀπὸ τῶν Κουρήτων τῆς κλοπῆς. φέρουσί τε ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν ὕδωρ ἀπὸ τῆς πηγῆς ἐς τοῦ Διὸς τοῦ Ἰθωμάτα τὸ ἱερόν. (3) Τὸ δὲ ἄγαλμα τοῦ Διὸς Ἀγελάδα μέν ἐστιν ἔρ-

Cap. XXXIII. Ascendentibus ad Ithomes iugum, ubi est Messeniorum arx, fons, cui Clepsydra nomen, manat. (2) Longum esset et difficile, ut maxime propositum id quis haberet, populos enumerare, qui Iovem apud se natum et educatum affirmant. Nam et Messenii Iovis incunabula sibi vindicant, eiusque nutrices nominant Nedam, a qua fluvius, et Ithomen, a qua mons nomen acceperit. Has quidem Nymphas surreptum a Curetibus Iovem, ob Saturni metum, in hoc aiunt fonte lavasse, et ab eo Curetum furto aquae nomen inditum. Singulis certe diebus aquam ex eo fonte in Iovis Ithomatae templum ferunt. (3) Signum Iovis fecit Ageladas

γον, ἐποιήθη δὲ ἐξ ἀρχῆς τοῖς οἰκήσασιν ἐν Ναυπάκτῳ Μεσσηνίων. ἱερεὺς δὲ αἱρετὸς κατὰ ἔτος ἕκαστον· ἔχει δὲ τὸ ἄγαλμα ἐπὶ τῆς οἰκίας. ἄγουσι δὲ καὶ ἑορτὴν ἐπέτειον Ἰθωμαῖα· τὸ δὲ ἀρχαῖον καὶ ἀγῶνα ἐτίθεσαν μουσικῆς. τεκμαίρεσθαι δ' ἔστιν ἄλλοις τε καὶ Εὐμήλου τοῖς ἔπεσιν. ἐποίησε γοῦν καὶ τάδε ἐν τῷ προσοδίῳ τῷ ἐς Δῆλον·

Τῷ γὰρ Ἰθωμάτᾳ καταθύμιος ἔπλετο μοῖσα,
Ἁ καθαρὰ καὶ ἐλεύθερα ἄσματ' ἔχουσα.

οὐκοῦν ποιῆσαί μοι δοκεῖ τὰ ἔπη, καὶ μουσικῆς ἀγῶνα ἐπιστάμενος τιθέντας. (4) Ἰόντι δὲ τὴν Ἀρκαδίας ἐς Μεγάλην πόλιν ἐστὶν ἐν ταῖς πύλαις Ἑρμῆς, τέχνης τῆς Ἀττικῆς· Ἀθηναίων γὰρ τὸ σχῆμα τὸ τετράγωνόν ἐστιν ἐπὶ τοῖς Ἑρμαῖς, καὶ παρὰ τούτων μεμαθήκασιν οἱ ἄλλοι. σταδίους δὲ καταβάντι ἀπὸ τῶν πυλῶν τριάκοντα, τὸ ῥεῦμά ἐστι τῆς Βαλύρας. γενέσθαι δὲ τὸ ὄνομα τῷ ποταμῷ λέ- 362
γουσι, Θαμύριδος τὴν λύραν ἐνταῦθα ἀποβαλόντος ἐπὶ τῇ πηρώσει· παῖδα δὲ αὐτὸν Φιλάμμωνος καὶ Ἀργιόπης

iis olim Messeniis, qui Naupacti consederunt. Domi suae illud servat sacerdos annuus. Agitant vero et festos anniversarios dies: Ithomaea nuncupant. Ludos etiam priscis temporibus musicos institutos fuisse, et aliunde, et ex Eumeli versibus licet coniicere, quos in Delum prolusit:

Grata etenim semper tibi, Iupiter incola Ithames,
Musa fuit, puro quae gaudet libera cantu.

Videtur ergo mihi Eumelus et versus istos fecisse, et musicum certamen *a Messeniis* institutum nosse. (4) Qua ad Arcadiae urbem Megalopolin egressus patet, in ipsa porta Mercurii signum, Attici operis. Athenienses enim quadrangula figura Hermas fecere: et eam ab illis alii Graeciae populi acceptam formam in Mercurii sigillis usurparunt. Abest a porta stadia ferme xxx Balyra amnis. Nominis eam putant fuisse causam, quod ibi captus oculis Thamyris lyram abiecerit. Philammone et Argiopa Nympha genitum Thamyrin fama vul-

τῆς νύμφης εἶναι. τὴν δὲ Ἀργιόπην τέως μὲν περὶ τὸν Παρνασσὸν οἰκεῖν, ἐπεὶ δὲ εἶχεν ἐν γαστρὶ, ἐς Ὀδρύσας λέγουσι μετοικῆσαι· Φιλάμμωνα γὰρ οὐκ ἐθέλειν ἐς τὸν οἶκον αὐτὴν ἄγεσθαι. καὶ Θάμυριν μὲν Ὀδρύσην τε καὶ Θρᾷκα ἐπὶ τούτῳ καλοῦσιν. ἡ δὲ Λευκασία καὶ Ἄμφιτος συμβάλλουσιν ἐς τὸ αὐτὸ τὰ ῥεύματα. (5) Διαβάντι δὲ τούτους, πεδίον ἐστὶν ὀνομαζόμενον Στενυκληρικόν· εἶναι δὲ ἥρωα Στενύκληρον λέγουσι. τοῦ πεδίου δέ ἐστιν ἀπαντικρὺ καλουμένη τὸ ἀρχαῖον Οἰχαλία, τὸ δὲ ἐφ' ἡμῶν Καρνάσιον ἄλσος, κυπαρίσσων μάλιστα πλῆρες. Θεῶν δὲ ἀγάλματα, Ἀπόλλωνός ἐστι Καρνείου, καὶ Ἑρμῆς φέρων κριόν· ἡ δὲ ἁγνὴ Κόρη τῆς Δήμητρός ἐστιν ἐπίκλησις· ὕδωρ δὲ ἄνεισιν ἐκ πηγῆς παρ' αὐτὸ τὸ ἄγαλμα. τὰ δὲ ἐς τὰς θεὰς τὰς μεγάλας (δρῶσι γὰρ καὶ ταύταις ἐν Καρνασίῳ τὴν τελετὴν) ἀπόῤῥητα ἔστω μοι· δευτέρα γάρ σφισι νέμω σεμνότητος μετά γε Ἐλευσίνια. ὅτι δ' ὑδρία τε ἡ χαλκῆ τὸ εὕρημα τοῦ Ἀργείου στρατηγοῦ, καὶ Εὐρύτου τοῦ Μελανέως τὰ ὀστᾶ ἐφυλάσσετο ἐνταῦθα, δηλῶσαί

gavit: Argiopam Parnassi fuisse incolam; quum vero iam uterum ferret, in Odrysas migrasse, recusante puellae nuptias Philammone. Eo evenit, ut Odrysen ac Thraca Thamyrin vocent. *In hunc fluvium* alii duo confluunt, Leucasia et Amphitus. (5) Trans eos amnes campi sunt, qui Stenyclerici nominantur. Heroem aiunt fuisse Stenyclerum. E campi eius regione *vicus est*; prisci Oechaliam, Carnasium lucum aetas nostra appellat. In eo densissima cupressorum sylva est. Signa deorum *ibi posita*, Apollinis Carnei, et Mercurius arietem portans. Est et Proserpinae Cereris filiae, quae cognomento Casta puella dicitur. Prope illud simulacrum aqua e scatebris profluit. Quo vero Deabus magnis ritu operentur, (nam in Carnasio sua illis quoque celebrantur initia) facile in arcanis esse patior. Haec certe initia secundum Eleusinia praecipuam quandam mihi sanctimoniam habere videntur. In ea quidem aerea urnula, quam dux Argivus a se compertam protulit, Euryti Melanei filii ossa servari,

με καὶ ἐς ἅπαντας οὐκ ἀπεῖργε τὸ ὄνειρον. ῥεῖ δὲ ποταμὸς παρὰ τὸ Καρνάσιον Χάραδρος. (6) Καὶ προελθόντι ἐν ἀριστερᾷ σταδίους ὀκτὼ μάλιστα, ἐρείπιά ἐστιν Ἀνδανίας. καὶ ὅτι μὲν τῇ πόλει τὸ ὄνομα ἀπὸ γυναικὸς γέγονεν Ἀνδανίας, ὁμολογεῖται ὑπὸ τῶν ἐξηγητῶν· οὐ μὴν
τά γε ἐς τοὺς γονέας αὐτῆς, οὐδ' ὅτῳ συνῴκησεν, ἔχω λέ- 363
γειν. ἰόντων δὲ ὡς ἐπὶ Κυπαρισσιὰς ἀπὸ Ἀνδανίας, Πολίχνη τέ ἐστι καλουμένη, καὶ ποταμὸς Ἠλέκτρα καὶ Κοῖος ῥέουσι. τάχα δ' ἄν τινα καὶ λόγον ἐς Ἠλέκτραν τὴν Ἄτλαντος λέγοιεν καὶ ἐς Κοῖον τὸν Λητοῦς πατέρα· ἢ καὶ τῶν ἐπιχωρίων ἡρώων εἶεν Ἠλέκτρα τε καὶ Κοῖος. (7) Διαβάντων δὲ Ἠλέκτραν, Ἀχαΐα τε ὀνομαζομένη πηγὴ καὶ πόλεώς ἐστιν ἐρείπια Δωρίου. πεποίηκε δὲ Ὅμηρος μὲν, Θαμύριδι ἐνταῦθα ἐν τῷ Δωρίῳ γενέσθαι τὴν συμφορὰν, ὅτι καὶ αὐτὰς Μούσας νικήσειν ἔφασκεν ᾀδούσας. Πρόδικος δὲ Φωκαεὺς (εἰ δὴ τούτου τὰ ἐς τὴν Μινυάδα ἔπη) προσκεῖσθαί φησι Θαμύριδι ἐν ᾅδου δίκην τοῦ ἐς τὰς

nulla vel in vulgus prodere somnii religione prohibeor. Labitur prope Carnasium amnis Charadrus. (6) Ad laevam ad stadia ferme octo progressis Andaniae sunt ruinae. Et sane urbi ab Andania puella nomen impositum, est omnium antiquitatis interpretum consensu receptum. Quibus vero orta sit parentibus, aut cuinam nupta fuerit, non habeo dicere. Ab Andania qui Cyparissias versus iter habent, per oppidulum transeant Electram; quod eodem nomine amnis, et item Coeus praeterfluunt. Haec certe nomina vel ad Electram Atlantis, et Coeum Latonae patrem referri possint; vel forte sumta fuere ab indigenis heroibus Electra et Coeo. (7) Qui ab Electra abierit ad fontem, qui nomen Achaia, rudera videat Dorii urbis. In hac urbe Thamyridi oculorum calamitatem contigisse versibus testatum suis Homerus reliquit, quod scilicet Musas ipsas cantu se superaturum fuisset gloriatus. At Phocaensis Prodicus (hujus modo si sunt in Minyadem conscripta carmina) poenas Thamyridi suae in Musas pe-

Μούσας αὐχήματος. διεφθάρη δὲ ὁ Θάμυρις (ἐμοὶ δοκεῖν) ὑπὸ νόσου τοὺς ὀφθαλμούς. τὸ δὲ αὐτὸ καὶ Ὁμήρῳ συνέπεσεν ὕστερον. ἀλλ' ὁ μὲν καὶ ἐς ἅπαν διετέλει ποιῶν· οὐ γάρ τι εἶκε τῇ συμφορᾷ· Θάμυρις δὲ καὶ τὴν ᾠδὴν ὑπὸ κακοῦ τοῦ παρόντος ἐξέλιπεν.

CAPUT XXXIV.

De Pamiso fluvio et piscibus animalibusque variis fluviis peculiaribus — urbe Corone, agro Inûs sacro, Biante fluv. et Plataneti fonte — urbis Corones denominatione et memorandis — de prisco Apollinis Corynthi templo ad mare — oppido Colonides dicto — Asinaeis et Dryopibus — Asine urbe et aliis locis.

Ἐκ δὲ Μεσσήνης ὑπὸ τοῦ Παμίσου τὸ στόμα ὁδὸς μὲν σταδίων ἐστὶν ὀγδοήκοντα. ῥεῖ δὲ ὁ Πάμισος διά τε ἀρουμένης καὶ καθαρὸς, καὶ ἀναπλεῖται ναυσὶν ἐκ θαλάσσης ἐπὶ δέκα που σταδίους. ἀναθέουσι δὲ ἐς αὐτὸν καὶ οἱ θαλάσσιοι τῶν ἰχθύων, περὶ ὥραν μάλιστα τοῦ ἦρος. τὸ δὲ αὐτὸ ἔς τε Ῥῆνόν τε καὶ ἐς τὸν Μαίανδρον ποιοῦσιν οἱ ἰχθύς· μάλιστα δὲ ἀνὰ τὸ ῥεῦμα τὸ Ἀχελῴου νήχονται, τοῦ ἐκδιδόντος κατὰ νήσους τὰς Ἐχινάδας. διάφοροι δὲ τὸ εἶδος

tulantiae apud inferos propositas scripsit. Ego vero ex morbo luminibus captum Thamyrin crediderim, quum idem etiam post Homero acciderit; qui tamen infortunio non succubuit, neque idcirco, quae instituerat, non perfecit. At malo victus Thamyris, prorsus desiit carmina facere.

Cap. XXXIV. A Messene sub Pamisi ostium via excurrit ad stadia LXXX. Per arva labitur Pamisus, purus tamen ac limpidus, navesque e mari per eundem adscendere possunt ad decem circiter stadia. Quin et marini eum subeunt pisces, vere potissimum appetente: quod ipsum in Rheno et Maeandro evenit. Maxime vero in Acheloi flumen innatant, qua circa Echinadas insulas erumpit: alia tamen longe forma

μάλιστα ἰχθῦς ἀναθέουσιν ἐς τὸν Πάμισον, ἅτε ἐς ὕδωρ 364
καθαρὸν, καὶ οὐ κατὰ τὰ αὐτὰ τοῖς καταλεγμένοις ποταμοῖς ἰλυῶδες. οἱ κέφαλοι δὲ, ἅτε ἰχθύων ὄντες τῶν πηλαίων, ποταμῶν φίλοι τῶν θολερωτέρων εἰσί. θηρία δὲ ἐς ὄλεθρον ἀνθρώπων οὐ πεφύκασιν οἱ Ἑλλήνων ποταμοὶ φέρειν, καθάπερ γε Ἰνδὸς καὶ Νεῖλος ὁ Αἰγύπτιος, ἔτι δὲ Ῥῆνος καὶ Ἴστρος, Εὐφράτης τε καὶ Φᾶσις. οὗτοι γὰρ δὴ θηρία ὁμοίως τοῖς μάλιστα ἀνθρωποφάγα αὔξουσι, ταῖς ἐν Ἕρμῳ καὶ Μαιάνδρῳ γλανίσιν ἐοικότα ἰδέας, πλὴν χρόας τε μελαντέρας καὶ ἀλκῆς· ταῦτα δὲ αἱ γλάνεις ἀποδέουσιν. ὁ δὲ Ἰνδὸς καὶ ὁ Νεῖλος κροκοδείλους μὲν ἀμφότεροι, Νεῖλος δὲ παρέχεται καὶ ἵππους, οὐκ ἔλασσον ἢ ὁ κροκόδειλος κακὸν ἀνθρώποις. τοῖς δὲ Ἑλλήνων ποταμοῖς δείματα ὡς ἀπὸ θηρίων εἰσὶν οὐδένα· ἐπεὶ καὶ Ἀώῳ, τῷ διὰ τῆς Θεσπρωτίδος ῥέοντι ἠπείρου, θηρία οὐ ποτάμια οἱ κύνες, ἀλλὰ ἐπήλυδές εἰσιν ἐκ θαλάττης. (2) Κορώνη δέ ἐστι πόλις ἐν δεξιᾷ τοῦ Παμίσου, πρὸς θαλάσσῃ τε καὶ ὑπὸ τῷ ὄρει Τημαθίᾳ. κατὰ δὲ τὴν ὁδὸν

sunt, quos Pamisus recipit, et omnino quales esse par est, quos purae alunt aquae, neque omnino lutulentae, uti eorum amnium sunt, quos paulo ante nominavimus. Capitones quidem, quum de genere sint in limo degentium, turbulentis amnibus gaudent. Maleficas certe bestias non alunt Graeciae flumina, sicuti Indus, Nilus Aegyptius, Rhenus, Ister, Euphrates, Phasis: hi enim eiusmodi alunt belluas, quae ut quaevis aliae devoratilis hominibus inhiant; specie vero accedunt ad eas, quae in Hermo et Maeandro degunt, glanides; sed colore sunt nigriore ac robore maiore; his enim duabus rebus glanides illis belluis sunt inferiores. Indus et Nilus crocodilos uterque habent: sed Nilus fluviales etiam equos, haud minus illos quidem infensos, quam crocodili sint. At Graeciae flumina haec bestiarum portenta non gignunt. Nam qui in Acheloo, qui per Thesprotidem labitur, sunt canes, advenae e mari influunt. (2) Est ad Pamisi dexteram Corone urbs maritima, sub Temathia monte. In hac eadem via

ταύτην ἐστὶν ἐπὶ θαλάσσῃ χωρίον, καὶ Ἰνοῦς ἱερὸν εἶναι νομίζουσιν. ἐπαναβῆναι γὰρ ἐνταῦθα ἐκ θαλάσσης φασὶν αὐτήν, θεόν τε ἤδη νομιζομένην καὶ Λευκοθέαν καλουμένην ἀντὶ Ἰνοῦς. προελθόντων δὲ οὐ πολύ, Βίας ἐκδίδωσιν ἐς θάλασσαν ποταμός· γενέσθαι δὲ αὐτῷ λέγουσι τὸ ὄνομα ἀπὸ Βίαντος τοῦ Ἀμυθάονος. καὶ Πλατανιστῶνος δὲ ἡ πηγὴ σταδίους μὲν εἴκοσίν ἐστιν ἀπωτέρω τῆς ὁδοῦ· ῥεῖ δὲ ἐκ πλατάνου τὸ ὕδωρ πλατείας καὶ τὰ ἐντὸς κοίλης κατὰ σπήλαιον μάλιστά που μικρὸν τὸ εὖρός ἐστι τοῦ δέν-
365 δρου, καὶ τὸ ὕδωρ αὐτόθεν ἐς Κορώνην τὸ πότιμον κάτεισι. (3) Τὸ μὲν δὴ ὄνομα τὸ ἀρχαῖον εἶχεν Αἴπεια· ἐπεὶ δὲ ὑπὸ Θηβαίων κατήχθησαν ἐς Πελοπόννησον, Ἐπιμηλίδην φασὶν ἀποσταλέντα οἰκιστὴν καλέσαι Κορώνειαν· εἶναι γὰρ αὐτὸν ἐκ Κορωνείας τῆς Βοιωτῶν· τοὺς δὲ Μεσσηνίους ἐξ ἀρχῆς τε οὐ κατορθοῦν περὶ τὸ ὄνομα, καὶ μᾶλλον ἔτι ἀνὰ χρόνον ἐκνικῆσαι τὸ ἐκείνων ἁμάρτημα. λέγεται δὲ καὶ ἕτερος λόγος, ὡς τοῦ τείχους τὰ θεμέλια ὀρύσσοντες ἐπιτύχοιεν κορώνῃ χαλκῇ. θεῶν δὲ ἔστιν ἐνταῦθα

vicus maritimus est, quem Inus sacrum putant. Hic enim e mari emersisse Ino dicunt, quum Leucothea coepta nominari, in dearum iam fuisset numerum relata. Paulo hinc longius Bias amnis in mare exit. Nomen ei impositum creditur a Biante Amythaonis filio. Iam stadia prope xx procul a via abest Plataneti fons: aqua e patula profluit platano et intus cavernosa. Arboris latitudo similis fere est speluncae parvae, et descendit aqua potu suavis ad Coronen usque. (3) Urbs prisco nomine Aepea vocabatur: postea vero quam Thebanorum ducta restituti sunt Messenii, Epimelidem tradunt, qui ad urbem condendam fuerat missus, Coroneam appellasse, quod ipse ex Coronea Boeotiae urbe oriundus esset: sed ab initio Messenios non recte eam nominasse, et eam nominis depravationem ipso tempore invaluisse. Est et illud fama vulgatum: quum fossa locandis fundamentis duceretur, aeream cornicem repertam. Delubra illic extant Dianae nu-

Ἀρτέμιδός τε καλουμένης παιδοτρόφου, καὶ Διονύσου; καὶ Ἀσκληπιοῦ ναός. τῷ μὲν δὴ Ἀσκληπιῷ καὶ Διονύσῳ λίθου, Διὸς δὲ σωτῆρος χαλκοῦν ἄγαλμα ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς πεποίηται. χαλκοῦν δὲ καὶ ἐν ἀκροπόλει τῆς Ἀθηνᾶς τὸ ἄγαλμά ἐστιν ἐν ὑπαίθρῳ, κορώνην ἐν τῇ χειρὶ ἔχουσα. εἶδον δὲ καὶ τοῦ Ἐπιμηλίδου μνῆμα. ἐφ' ὅτῳ δὲ τὸν λιμένα Ἀχαιῶν καλοῦσιν, οὐκ οἶδα. (4) Ἐκ Κορώνης δὲ ὡς ὀγδοήκοντα σταδίους προελθόντι, Ἀπόλλωνός ἐστιν ἱερὸν πρὸς θαλάσσῃ τιμὰς ἔχον· ἀρχαιότατόν τε γὰρ λόγῳ τῷ Μεσσηνίων ἐστὶ, καὶ νοσήματα ὁ θεὸς ἰᾶται· Κόρυνθον δὲ Ἀπόλλωνα ὀνομάζουσι. τοῦτο μὲν δὴ ξόανον, τοῦ Ἀργέω δὲ χαλκοῦν ἐστι τὸ ἄγαλμα· ἀναθεῖναι δέ φασι τοὺς ἐν τῇ Ἀργοῖ πλεύσαντας. (5) Τῇ Κορωναίων δὲ πόλει ἐστὶν ὅμορος Κολωνίδες. οἱ δὲ ἐνταῦθα οὐ Μεσσήνιοί φασιν εἶναι, ἀλλὰ ἐκ τῆς Ἀττικῆς ἀγαγεῖν σφᾶς Κόλαινον λέγουσι, Κολαίνῳ δὲ κόρυδον τὴν ὄρνιθα ἐκ μαντεύματος ἐς τὴν ἀποικίαν ἡγήσασθαι. ἔμελλον δὲ ἄρα διάλεκτόν τε ἀνὰ χρόνον καὶ ἔθη μεταμαθήσεσθαι τὰ Δωριέων. κεῖται

tricis cognomento, (*Paedotrophon ipsi dicunt*) Liberi Patris, et Aesculapii: et horum quidem signa e marmore. Iovis in foro Servatoris ex aere simulacrum est. Aeneum est et Minervae in arce sub divo, cornicem manu tenens. Vidi etiam Epimelidae sepulcrum. Qua vero de causa portum Achaeorum appellent, compertum non habeo. (4) A Corone stadia prope octoginta progressis, Apollinis templum in ora maritima est magna religione percelebre. Nam et *omnium* esse antiquissimum autumant Messenii, et deus ipse (quem Corynthum Apollinem nominant) *certam* laborantibus morborum opem impertit. Signa duo visuntur: e ligno unum, quod Argeus fecit: ex aere alterum, quod ab Argonautis dedicatum credunt. (5) Coronaeorum urbi finitimae sunt Colonides. Negant vero qui illic habitant, se Messenios esse, sed ex Attica se terra huc a Colaeno deductos aiunt: ipsum Colaenum, galeritam ex oraculo secutum, in ea loca venisse: procedente deinde tempore linguam et mores Doriensium ac-

δὲ τὸ πόλισμα αἱ Κολωνίδες ἐπὶ ὑψηλοῦ, μικρὸν ἀπὸ θαλάσσης. (6) Ἀσιναῖοι δὲ τὸ μὲν ἐξ ἀρχῆς Λυκωρείταις ὅμο-
366 ροι περὶ τὸν Παρνασσὸν ᾤκουν. ὄνομα δὲ ἦν αὐτοῖς, ὃ δὴ καὶ ἐς Πελοπόννησον διεσώσαντο, ἀπὸ τοῦ οἰκιστοῦ Δρύοπες. γενεᾷ δὲ ὕστερον τρίτῃ, βασιλεύοντος Φύλαντος, μάχῃ τε οἱ Δρύοπες ὑπὸ Ἡρακλέους ἐκρατήθησαν, καὶ τῷ Ἀπόλλωνι ἀνάθημα ἤχθησαν ἐς Δελφούς. ἀναχθέντες δὲ ἐς Πελοπόννησον, χρήσαντος Ἡρακλεῖ τοῦ θεοῦ, πρῶτα μὲν τὴν πρὸς Ἑρμιόνῃ Ἀσίνην ἔσχον· ἐκεῖθεν δὲ ἐκπεσόντες ὑπὸ Ἀργείων, οἰκοῦσιν ἐν τῇ Μεσσηνίᾳ Λακεδαιμονίων δόντων, καὶ, ὡς ἀνὰ χρόνον οἱ Μεσσήνιοι κατήχθησαν, οὐ γενομένης σφίσιν ὑπ' αὐτῶν ἀναστάτου τῆς πόλεως. Ἀσιναῖοι δὲ αὐτοὶ περὶ σφῶν οὕτω λέγουσι· κρατηθῆναι μὲν ὑπὸ Ἡρακλέους μάχῃ συγχωροῦσιν, ἁλῶναί τε τὴν ἐν τῷ Παρνασσῷ πόλιν· αἰχμάλωτοι δὲ γενέσθαι καὶ ἀχθῆναι παρὰ τὸν Ἀπόλλωνα, οὔ φασι, ἀλλ', ὡς ἡλίσκετο ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους τὸ τεῖχος, ἐκλιπεῖν τὴν πόλιν, καὶ ἀναφυγεῖν ἐς τὰ ἄκρα τοῦ Παρνασσοῦ· δια-

cepisse. Sitae sunt Colonides eminenti loco, modico spatio procul a mari. (6) At Asinaei Lycoritis olim finitimi, Parnassi accolae fuere. Nomen illis tunc fuit Dryopes, quod et in Peloponnesum postea traducti retinuerunt, sumtum scilicet a Dryope conditore. Tribus vero post aetatibus, quum, Phylante regnum obtinente, praelio ab Hercule victi, Delphos abducti, et Apollini devoti fuissent, ex eiusdem dei responso in Peloponnesum ab Hercule deducti, Asinen primum prope Hermionen tenuerunt; inde ab Argivis eiecti, Messeniae partem a Lacedaemoniis acceptam habitarunt. Ac Messenii quidem in Peloponnesum postliminio reversi, facile eorum civitatem incolumem esse passi sunt. De rebus vero suis ita ipsi commemorant Asinaei, ut ab Hercule se fuisse praelio superatos fateantur, et urbem suam in Parnasso captam: captivos vero se ad Apollinis pertractos negant. Muris enim expugnatis ab Hercule, deserto oppido se diffugisse

βάντες δὲ ὕστερον ναυσὶν ἐς Πελοπόννησον, γενέσθαι φα-
σὶν Εὐρυσθέως ἱκέται, καὶ σφισιν Εὐρυσθέα, ἅτε ἀπε-
χθανόμενον τῷ Ἡρακλεῖ, δοῦναι τὴν ἐν τῇ Ἀργολίδι Ἀσί-
νην. μόνοι δὲ τοῦ γένους τῶν Δρυόπων οἱ Ἀσιναῖοι σε-
μνύνονται καὶ ἐς ἡμᾶς ἔτι τῷ ὀνόματι, οὐδὲν ὁμοίως καὶ
Εὐβοέων οἱ Στύρα ἔχοντες. εἰσὶ γὰρ καὶ οἱ Στυρεῖς Δρύο-
πες τοεξαρχῆς, ὅσοι τῆς πρὸς τὸν Ἡρακλέα οὐ μετέσχον
μάχης, ἀπωτέρω τῆς πόλεως ἔχοντες τὰς οἰκήσεις. ἀλλὰ
οἱ μὲν Στυρεῖς καλεῖσθαι Δρύοπες ὑπερφρονοῦσι, καθά-
περ καὶ οἱ Δελφοὶ πεφεύγασιν ὀνομάζεσθαι Φωκεῖς. Ἀσι-
ναῖοι δὲ Δρύοπές τε τὰ μάλιστα χαίρουσι καλούμενοι, καὶ
τῶν ἱερῶν τὰ ἁγιώτατά εἰσι δῆλοι κατα μνήμην πεποιημέ-
νοι τῶν ποτε ἐν Παρνασσῷ σφίσιν ἱδρυμένων. τοῦτο μὲν
γὰρ Ἀπόλλωνός ἐστιν αὐτοῖς ναὸς, τοῦτο δὲ Δρύοπος ἱε-
ρὸν καὶ ἄγαλμα ἀρχαῖον. ἄγουσι καὶ παρὰ ἔτος αὐτῷ τε- 367
λετὴν, παῖδα τὸν Δρύοπα Ἀπόλλωνος εἶναι λέγοντες.
(7) Κεῖται δὲ ἐπὶ θαλάσσῃ καὶ αὐτὴ κατὰ τὰ αὐτὰ τῇ ποτε

narrant ad Parnassi iuga: ac mox quum in Peloponnesum navibus transmisissent, Eurysthei opem supplicum in morem ornatos implorasse: et ab illo quidem, quum in Herculem *implacabili* odio laboraret, in Argolica terra Asinen sibi traditam. Soli vero e Dryopum gente Asinaei nostra etiamnum aetate istud Dryopum nomen sibi gloriae ducunt, multo certe secus quam in Euboea Styrenses. Nam quum et ipsi ab eo Dryopum numero oriundi sint, qui, quum paulo longius ab urbe habitarent, pugnae adversus Herculem non interfuerunt, Dryopum tamen nomen aspernati sunt: sicuti et Delphi Phocenses nominari se, neutiquam sibi laudi duxerunt. Contra Asinaei Dryopum appellatione maxime laetantur: idque religiosissima quaeque apud ipsos templa maxime declarant, eadem forma exaedificata, qua illa olim fuerant in Parnasso dedicata: *duo vero in primis*, Apollinis unum, Dryopis alterum cum pervetere simulacro. Initia quidem quotannis Dryopi peragunt, eumque Apollinis filium fuisse dictitant. (7) Sita et haec urbs ad mare est, uti olim fuit Argolica illa *vetustior*

ἐν μοίρᾳ τῇ Ἀργολίδι Ἀσίνῃ· σταδίων δὲ τεσσαράκοντά ἐστιν ἐκ Κολωνίδων ἐς αὐτὴν ὁδὸς, τοσαύτη δὲ καὶ ἐκ τῆς Ἀσίνης πρὸς τὸν Ἀκρίταν καλούμενον. ἀνέχει δὲ ἐς θάλασσαν ὁ Ἀκρίτας, καὶ νῆσος Θηγανοῦσά ἐστιν ἔρημος πρὸ αὐτοῦ. μετὰ δὲ τὸν Ἀκρίταν λιμήν τε Φοινικοῦς, καὶ νῆσοι κατ' αὐτὸν Οἰνοῦσαι.

CAPUT XXXV.

De Mothone, eiusque denominatione — Naupliensibus Mothonen incolentibus et libertate a Trajano Mothonaeis concessa — Epirotarum imperio populari — calamitate Mothonaeis ab Illyriis illata — memorandis in urbe Mothone, templo Minervae Anemotidis — de diverso aquarum colore et natura.

Μοθώνη δὲ, πρὶν ἢ τὴν στρατιὰν ἐς Τροίαν ἀθροισθῆναι, καὶ ἐπὶ τοῦ πρὸς Ἰλίῳ πολέμου καλουμένη Πήδασος, μεταβέβληκεν ὕστερον τὸ ὄνομα, ὡς μὲν αὐτοὶ Μοθωναῖοι λέγουσιν, ἀπὸ τῆς Οἰνέως θυγατρός· Οἰνεῖ γὰρ τῷ Πορθάονος μετὰ ἅλωσιν Ἰλίου μετὰ Διομήδους ἀναχωρήσαντι ἐς Πελοπόννησον θυγατέρα φασὶν ἐκ παλλακῆς Μοθώνην γενέσθαι. δόξῃ δὲ ἐμῇ δέδωκε τῷ χωρίῳ τὸ ὄνομα ὁ Μόθων λίθος. οὗτος δέ σφισι καὶ ὁ ποιῶν τὸν λιμένα ἐστί·

Asine. Ad eam a Colonidibus quadraginta stadium via est. Tantundem ab Asine abest *regio*, cui Acritae nomen. Excurrit in mare Acritas, et ante ipsum deserta est insula Theganussa. Secundum Acritan portus est Phoenicus, et ipsi proxima insula Oenussae.

Cap. XXXV. Mothone, antequam Graecorum delectus haberetur, Iliaci etiam belli temporibus Pedasos dicta est: mutato deinde nomine, ipsi tradunt Mothonaei ab Oenei filia nuncupatam. Oeneo etenim Porthaonis filio, quum post excisum Ilium cum Diomede in Peloponnesum secessisset, e pellice Mothonen filiam genitam. Mea vero fert opinio, a scopulo, qui Mothon dicitur, loco nomen datum. Is enim por-

τόν τε γὰρ ἔσπλουν στενώτερον ταῖς ναυσὶν ἐργάζεται πα-
ρήκων ὕφαλος, καὶ ἅμα, μὴ ἐκ βυθοῦ ταράσσεσθαι τὸν
κλύδωνα, ἔρυμα ἕστηκεν. (2) Ἐδήλωσα δὲ καὶ ἐν τοῖς
ἔμπροσθεν λόγοις, ὅτι Ναυπλιεῦσιν ἐπὶ Λακωνισμῷ διω-
χθεῖσι, Δαμοκρατίδα βασιλεύοντος ἐν Ἄργει, Μοθώνην
Λακεδαιμόνιοι διδόασι· καὶ ὡς οὐδὲ ἐκ τῶν Μεσσηνίων
κατελθόντων ἐγένετο οὐδὲν ἐς αὐτοὺς νεώτερον. ἦσαν δὲ
οἱ Ναυπλιεῖς (ἐμοὶ δοκεῖν) Αἰγύπτιοι τὰ παλαιότερα· πα-
ραγενόμενοι δὲ ὁμοῦ Δαναῷ ναυσὶν ἐς τὴν Ἀργολίδα, ὕστε-
ρον γενεαῖς τρισὶν ὑπὸ Ναυπλίου τοῦ Ἀμυμώνης κατῳκί-
σθησαν ἐν Ναυπλίᾳ. Μοθωναίοις δὲ βασιλεὺς μὲν Τραϊα-
νὸς ἔδωκεν, ἐλευθέρους ὄντας ἐν αὐτονομίᾳ πολιτεύεσθαι.
(3) Τὰ δὲ ἔτι παλαιότερα μόνοις σφίσι Μεσσηνίων τῶν
ἐπὶ θαλάσσῃ τοιόνδε ἀτύχημα ἰδίᾳ συνέβη γενέσθαι. τὰ
ἐν ἠπείρῳ τῇ Θεσπρωτίδι ὑπὸ ἀναρχίας ἐφθάρη. Δηϊδα-
μείᾳ γὰρ τῇ Πύῤῥου παῖδες οὐκ ἐγένοντο, ἀλλὰ ὡς τελευ- 368

tum efficit, dum et angustiorem navibus ipse e mari promi-
nens appulsum relinquit, et simul ab imo fluctibus obsistens,
maris impetum et aestus concitatiores frangit. (2) Exposi-
tum est in superiore historiae parte, Lacedaemonios Nau-
pliensibus in invidiam apud alios Graeciae populos vocatis,
et eo nomine suis e sedibus eiectis, quod partis Laconum es-
sent, Democratida Argis regnante, Mothonen tradidisse; nec
ulla eos propter Messeniorum reditum nova calamitate affe-
ctos. Fuere autem (sicuti ego existimo) Nauplienses ex ea
Aegyptiorum classe, quae cum Danao ad Argolicam terram
appulit: aetatibus vero tribus post a Nauplio Amymones
filio in coloniam deducti sunt, et a conditore est ea colonia
Nauplia nuncupata. At Traianus Caesar Mothonaeis conces-
sit, ut cum liberis populis censerentur, et suis legibus ute-
rentur. (3) Sed ante ea tempora solis ex omnibus Messeniis,
qui ad mare sunt, huiusmodi accidit infortunium. Res The-
sprotidis per interregna prope eversae fuerant. Deidamia
enim Pyrrhi filia orba liberis diem obiit suum. Regnum illa

τῶν ἔμελλεν, ἐπιτρέπει τῷ δήμῳ τὰ πράγματα. Θυγάτηρ δὲ ἦν Πύῤῥου τοῦ Πτολεμαίου τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Πύῤῥου. τὰ δὲ ἐς Πύῤῥον τὸν Αἰακίδου πρότερον ἔτι ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐς Ἀθηναίους ἐδήλωσα. Προκλῆς δὲ ὁ Καρχηδόνιος, τύχης μὲν χρηστῆς εἵνεκα καὶ διὰ λαμπρότητα ἔργων, ἔνεμεν Ἀλεξάνδρῳ τῷ Φιλίππου πλέον· τάξαι δὲ ὁπλίτας τε καὶ ἱππικὸν, καὶ στρατηγήματα ἐπὶ ἄνδρας πολεμίους εὑρεῖν, Πύῤῥον ἔφασκεν ἀμείνονα γενέσθαι. Ἠπειρῶται δὲ, ὡς ἐπαύσαντο βασιλεύεσθαι, τά τε ἄλλα ὁ δῆμος ὕβριζε, καὶ ἀκροᾶσθαι τῶν ἐν ταῖς ἀρχαῖς ὑπερεώρων. καὶ σφᾶς οἱ Ἰλλυριοὶ τὰ πρὸς τοῦ Ἰονίου τὴν Ἤπειρον ὑπεροικοῦντες παρεστήσαντο ἐξ ἐπιδρομῆς. οὐ γάρ πω δημοκρατίαν ἴσμεν ἄλλους ἢ Ἀθηναίους αὐξήσαντας· Ἀθηναῖοι γὰρ προήχθησαν ἐπὶ μέγα ἀπ' αὐτῆς. συνέσει γὰρ οἰκείᾳ τὸ Ἑλληνικὸν ὑπερεβάλλοντο, καὶ νόμοις τοῖς
369 καθεστηκόσιν ἐλάχιστα ἠπείθουν. (4) Οἱ δὲ Ἰλλυριοὶ ἀρχῆς τε γεγευμένοι καὶ ἐπιθυμοῦντες ἀεὶ τοῦ πλείονος, ναῦς

quidem moriens populo commendavit. Pater ei Pyrrhus fuerat Ptolemaei filius, Alexandri nepos, maioris Pyrrhi pronepos. De Pyrrho quidem Aeacidae filio ante egimus, quum in Atticarum rerum descriptione versaremur. Hunc Procles Carthaginiensis fortuna et rerum gestarum splendore Alexandro Philippi filio inferiorem fuisse testatur: in disponendis vero in acie peditum equitumque copiis, et item capiendi consilii, quo hostis caperetur, arte, illo multo meliorem. Accepta libertate populus et aliis in rebus indies erat insolentior, et omnino se nihil magistratibus audientem praebebat. Quare subito impetu ab Illyriis, qui supra Epirum ad mare Ionium habitant, oppressi sunt. Neque vero ullam novimus popularem rempublicam magnos habuisse progressus, Atheniensibus exceptis, qui et praecipua quadam prudentia ceteris Graecis praestiterunt, et suas religiosissime omnium leges observarunt. (4) At Illyrii, gustata semel dominandi dulcedine, quum augendi imperii cupiditate flagrarent, aedificatis

εἰσήξαντο, καὶ ἐλῄζοντο ἄλλους τε, ὡς ἑκάστους τύχοιεν, καὶ ἐς τὴν Μοθωναίαν σχόντες ὡρμίσαντο οἷα ἐς φιλίαν· πέμψαντες δὲ ἄγγελον ἐς τὴν πόλιν, ἄγειν σφίσιν οἶνον καὶ τὰ πλοῖα ἐδεήθησαν. ὡς δὲ ἄγοντες ἀφίκοντο ἄνδρες οὐ πολλοὶ, τόν τε οἶνον ὠνοῦντο ἐπιτιμῶντων τῶν Μοθωναίων, καὶ αὐτοὶ σφισιν ἐπίπρασκον, ὧν ἐπήγοντο. ἐς δὲ τὴν ἐπιοῦσαν ἀφικομένων ἐκ τῆς πόλεως πλειόνων, παρέχουσι καὶ τοῖσδε κερδᾶναι. τέλος δὲ γυναῖκες καὶ ἄνδρες κατίασιν ἐπὶ τὰ πλοῖα οἶνόν τε ἀποδόσθαι καὶ ἐκ τῶν βαρβάρων ἀντιληψόμενοι. ἔνθα νῦν ἀποτολμήσαντες οἱ Ἰλλυριοὶ καὶ ἄνδρας πολλοὺς καὶ ἔτι πλείονας τῶν γυναικῶν ἁρπάζουσιν· ἐσθέμενοι δὲ ἐς τὰς ναῦς ἔπλεον τὴν ἐπὶ Ἰονίου, Μοθωναίων ἐρημώσαντες τὸ ἄστυ. (5) Ἐν Μοθώνῃ ναός ἐστιν Ἀθηνᾶς Ἀνεμώτιδος· Διομήδην δὲ τὸ ἄγαλμα ἀναθεῖναι καὶ τὸ ὄνομα τῇ θεῷ φασι θέσθαι. βιαιότεροι γὰρ καὶ οὐ κατὰ καιρὸν πνέοντες ἐλυμαίνοντο οἱ ἄνεμοι τὴν χώραν.

navibus, et alios aggressi populos excursionibus infestos reddidere, uti quisque maxime fuit iniuriae expositus; et amicitiae specie ad Mothonaeorum portum appulerunt, atque inde in urbem misere, qui vinum ad naves ut deportaretur rogarent. Quumque ab oppidanis non same multis vinum comportatum esset, emerunt quanti esset a Mothonaeis aestimatum Illyrii, et vicissim de mercibus suis aliquid illis vendiderunt. Postero die quum ad portum multo plures descendissent, et illis lucri faciendi copia facta est: postremo quum etiam foeminae et viri, magna utique manus, ad naves venissent, vinum et venderent, et de hospitum rebus mercarentur, ibi Illyrii confirmata audacia viros multos, foeminas plures vi correptas in naves imposuerunt, et prope ad solitudinem Mothonaeorum oppido redacto, per Ionium mare intra suos se fines recepere. (5) Est Mothonae Minervae Anemotidis cognomento delubrum cum simulacro: a Diomede dicatum aiunt, et deae nomen impositum. Nam quum intempestivis et violentis tota regio ventis graviter laboraret, votis

Διομήδους δὲ εὐξαμένου τῇ Ἀθηνᾷ, τὸ ἀπὸ τούτου συμφορ σφισιν οὐδεμία ἀνέμων γε εἵνεκα ἦλθεν ἐς τὴν γῆν. (6) Κα Ἀρτέμιδος δὲ ἱερόν ἐστιν ἐνταῦθα, καὶ ὕδωρ ἐν φρέατ κεκραμένον πίσσῃ, Κυζικηνῷ μύρῳ μάλιστα ἰδεῖν ἐμφε ρές· παράσχοιτο εὐωδίαν πᾶσαν καὶ χρόαν ὕδωρ κα ὀσμήν. γλαυκότατον μὲν οἶδα ὕδωρ θεασάμενος τὸ ἐ Θερμοπύλαις, οὔτι που πᾶν, ἀλλ' ὅσον κάτεισιν ἐς τὴ κολυμβήθραν, ἥντινα ὀνομάζουσιν οἱ ἐπιχώριοι Χύτρου γυναικείους. ξανθὸν δὲ ὕδωρ, οὐδέν τι ἀποδέον τὴ χρόαν αἵματος, Ἑβραίων ἡ γῆ παρέχεται πρὸς Ἰόπῃ π λει. θαλάσσης μὲν ἐγγυτάτω τὸ ὕδωρ ἐστὶ, λόγον δὲ ἐ τὴν πηγὴν λέγουσιν οἱ ταύτῃ, Περσέα ἀνελόντα τὸ κῆτο ᾧ τὴν παῖδα προκεῖσθαι τοῦ Κηφέως, ἐνταῦθα τὸ αἷμ ἀπονίψασθαι. ὕδωρ δὲ ἀπὸ πηγῶν ἀνερχόμενον μέλα ἰδὼν οἶδα ἐν Ἀστύροις. τὰ δὲ Ἄστυρα ἀπαντικρὺ Λέσβο λουτρά ἐστι θερμὰ ἐν τῷ Ἀταρνεῖ καλουμένῳ. τὸ δὲ χ ρίον ἐστὶν ὁ Ἀταρνεὺς ὁ Χίων μισθὸς, ὃν παρὰ τοῦ Μή δου λαμβάνουσιν ἄνδρα ἐκδόντες ἱκέτην, Πακτύην τὸ Λυδόν. τοῦτο μὲν δὴ μελαίνεται· Ῥωμαίοις δὲ ὑπὲρ τῆ

a Diomede Minervae nuncupatis, omnis illa ventorum qua saevitia in posterum etiam omne tempus conquievit. (6) Ex tat ibidem etiam Dianae aedes, ubi aquae puteus pice per mistae, quae quum odoris suavitate, tum colore persimili est Cyziceno unguento. Omnium quidem, quas aspexeri aquarum maxime caerulea est in Thermopylis, neque tame tota, sed ea praecipue, quae in natationem influit, quas in colae muliebres vocant ollas. Rutila vero prope ad sanguin colorem aqua per Hebraeorum terram non longe a mari, agr Ioppae urbi finitimo, *labens* visitur. Perseum interempt ceto, cui Cephei filia fuerat exposita, in eo fonte cruore abluisse, indigenarum sermo vulgavit. Vidi etiam ad Astyr nigram aquam. Sunt Astyra calidarum aquarum balneae co tra Lesbum, in eo *vico*, qui Atarneus appellatur. Eam Chi mercedem a Persarum rege accepere, quum illi Pactyam ho minem Lydum, qui supplex ad ipsos confugerat, dedissen

πόλιν, διαβάντων τὸν Ἄνιον ὀνομαζόμενον ποταμὸν, ὕδωρ λευκόν ἐστιν. ἀνδρὶ δὲ ἐσβάντι ἐς αὐτὸ, τὸ μὲν παραυτίκα ψυχρόν τε πρόσεισι καὶ ἐμποιεῖ φρίκην, ἐπισχόντι δὲ ὀλίγον, ἅτε φάρμακον θερμαίνει τὸ πυρωδέστατον. καὶ ὅσαις μὲν πηγαῖς θαῦμα [ἰδεῖν καὶ] ἰδόντι, τοσαύτας θεασάμενος οἶδα· τὰς γὰρ ἐλάσσονος θαύματος ἐπιστάμενος παρίημι. ἁλμυρὸν δὲ ὕδωρ καὶ στρυφνὸν οὐ μέγα θαῦμα ἐξευρεῖν. δύο δὲ ἀλλοῖα· τὸ μὲν τῆς Καρδίας ἐν πεδίῳ καλουμένῳ Λευκῷ θερμόν ἐστιν ὕδωρ παρὰ κώμην ὀνομαζομένην Δασκύλου, πιεῖν καὶ γάλακτος ἥδιον· τὸν δὲ 371
Ἡρόδοτον οἶδα εἰπόντα, ὡς εἰς τὸν ποταμὸν τὸν Ὕπανιν ἐκδίδωσιν ὕδατος πικροῦ πηγή. πῶς δ' ἂν οὐκ ἀποδεξαίμεθα ἀληθεύειν αὐτῷ τὸν λόγον; ὅπου γε καὶ ἐφ' ἡμῶν ἐν Δικαιαρχίᾳ τῇ Τυῤῥηνῶν ἐξεύρηται ὕδωρ σφίσι θερμὸν, οὕτω δή τι ὀξὺ, ὥστε τὸν μόλιβδον (διεξῄει γὰρ διὰ μολίβδου ῥέον) ἔτεσι κατέτηξεν οὐ πολλοῖς.

Ostendunt etiam Romani non longe ab urbe trans amnem Anienem albam aquam. In eam qui descenderint, initio tam frigidam sentiunt, ut exhorrescant: at si paululum fuerint immorati, nihil minus incalescunt, quam si vehementer calidum medicamentum ebibissent. Atque has ego quidem aquas, ingenio fontium plane admirabili, ipse sum conspicatus. Nam vulgata praetereo aquarum miracula. Neque enim aut salsam, aut acerbam aquam e fontibus manare magni miraculi loco ducendum. Non omittam duos diversa admodum natura et loco fontes. In Cardiae campis, qui Albi nominantur, prope pagum, qui Dascyli dicitur, aqua est calida, lacte haustu suavior. Iam vero ab Herodoto literis proditum memini, amarae aquae rivum in Hypanim amnem influere: quod certe non video cur a veritate abhorrere putemus, quum aetate nostra ad Puteolos (quod est Tyrrheni maris accolarum oppidum, Dicaearchia Graecis dictum), aqua extiterit tam acuto calore effervescens, ut intra paucos annos plumbeos, per quos fluit, tubulos resolverit.

CAPUT XXXVI.

De promontorio Coryphasio et urbe Pylo — memorandis in urbe Pylo — Nestoris bobus et priscorum hominum pecoris et gregis studio — Sphacteria insula — memorandis Cyparissiarum et Neda fluvio.

Ἔστι δὲ ἐκ Μοθώνης ὁδὸς σταδίων μάλιστα ἑκατὸν ἐπὶ τὴν ἄκραν τὸ Κορυφάσιον· ἐπ᾽ αὐτῇ δὲ ἡ Πύλος κεῖται. ταύτην ᾤκισε Πύλος ὁ Κλήσωνος, ἀγαγὼν ἐκ τῆς Μεγαρίδος τοὺς ἔχοντας τότε αὐτὴν Λέλεγας. καὶ τῆς μὲν οὐκ ὤνατο, ὑπὸ Νηλέως καὶ τῶν ἐξ Ἰωλκοῦ Πελασγῶν ἐκβληθείς· ἀποχωρήσας δὲ ἐς τὴν ὅμορον, ἔσχεν ἐνταῦθα Πύλον τὴν ἐν τῇ Ἠλείᾳ. Νηλεὺς δὲ βασιλεύσας ἐς τοσοῦτο προήγαγεν ἀξιώματος τὴν Πύλον, ὡς καὶ Ὅμηρον ἐν τοῖς ἔπεσιν ἄστυ ἐπονομάσαι Νηλήϊον. (2) Ἐνταῦθα ἱερόν ἐστιν Ἀθηνᾶς, ἐπίκλησιν Κορυφασίας, καὶ οἶκος καλούμενος Νέστορος. ἐν δὲ αὐτῷ καὶ ὁ Νέστωρ γέγραπται, καὶ μνῆμα ἐντὸς τῆς πόλεώς ἐστιν αὐτῷ· τὸ δὲ ὀλίγον ἀπωτέρω τῆς Πύλου Θρασυμήδους φασὶν εἶναι. (3) Καὶ σπήλαιόν ἐστιν ἐντὸς τῆς πόλεως· βοῦς δὲ ἐνταῦθα τὰς Νέ-

Cap. XXXVI. A Mothone ad Coryphasium promontorium via interest haud minus stadia centum. In ipso promontorio est Pylos, quam Clesonis filius Pylus condidit, deductis in eam e Megaride Lelegibus; sed ei parum diuturnum illud fuit imperium: a Neleo siquidem et Pelasgis ab Iolco venientibus pulsus est. Quare inde abiens in proximos fines, Pylon in Elea tenuit. Eo vero dignitatis Pylon perduxit Neleus, ut *ab eo rege* Neleam urbem versibus Homerus appellarit suis. (2) Est Pyli Minervae templum, cognomento Coryphasiae: et domus, quae Nestoris dicitur. In ea Nestor ipse pictus cernitur: et intra oppidum eiusdem est monumentum. Nam quod extra est, id Thrasymedis esse ferunt. (3) Ostenditur in ipsa urbe spelunca, in qua Ne-

στορος, καὶ ἔτι πρότερον Νηλέως, φασὶν αὐλίζεσθαι. εἴη δ' ἂν Θεσσαλικὸν τὸ γένος τῶν βοῶν τούτων, Ἰφίκλου ποτὲ τοῦ Πρωτεσιλάου πατρός. ταύτας γὰρ δὴ τὰς βοῦς Νηλεὺς ἕδνα ἐπὶ τῇ θυγατρὶ ᾔτει τοὺς μνωμένους· καὶ 372
τούτων εἵνεκα [ὁ] Μελάμπους χαριζόμενος τῷ ἀδελφῷ Βίαντι ἀφίκετο ἐς τὴν Θεσσαλίαν, καὶ ἐδέθη μὲν ὑπὸ τῶν βουκόλων τοῦ Ἰφίκλου, λαμβάνει δὲ μισθὸν, ἐφ' οἷς αὐτῷ δεηθέντι ἐμαντεύσατο. ἐσπουδάκεσαν δὲ ἄρα οἱ τότε πλοῦτόν τινα συλλέγεσθαι τοιοῦτον, ἵππων καὶ βοῶν ἀγέλας· εἰ δὴ Νηλεύς τε γενέσθαι οἱ βοῦς ἐπεθύμησε τὰς Ἰφίκλου, καὶ Ἡρακλεῖ κατὰ δόξαν τῶν ἐν Ἰβηρίᾳ βοῶν προσέταξεν Εὐρυσθεὺς ἐλάσαι τῶν Γηρυόνου βοῶν τὴν ἀγέλην. φαίνεται δὲ καὶ Ἔρυξ τότε ἐν Σικελίᾳ δυναστεύων, δριμὺν οὕτως ἔχων ἐς τὰς βοῦς τὰς ἐξ Ἐρυθείας ἔρωτα, ὥστε καὶ ἐπάλαισε πρὸς τὸν Ἡρακλέα, ἆθλα ἐπὶ τῇ πάλῃ καταθέμενος τάς τε βοῦς ταύτας καὶ ἀρχὴν τὴν ἑαυτοῦ. πεποίηκε δὲ καὶ Ὅμηρος ἐν Ἰλιάδι, ὡς Ἰφιδάμας ὁ Ἀντήνορος τὰ πρῶτα

storis, et ante eum Nelei boum fuisse stabulum dicunt. Boves eas Thessalicas fuisse genere de grege Iphicli, Protesilai patris: eas Neleum a filiae procis sponsalitium munus depoposcisse: Melampodem itaque Biantis fratris adductum gratia, in Thessaliam venisse; et a pastoribus quidem Iphicli in vincula primum coniectum, deinde vero pro responsis, quae roganti Iphiclo dedit, vates quum esset, mercedem boves cepisse. Fuit hoc praecipuum illis temporibus divitiarum studium, luculenta habere equorum et boum pecuaria. Nam praeterquam quod Iphicli boves Neleus expetivit, Herculi etiam imperavit Eurystheus, ut ex Hispania boves, quas eximia ibi specie esse compererat, ad se abigeret. Eiusdem pecoris ex Erythea abacti *mira* fuisse incensum cupiditate Erycem in Sicilia, ex eo constat, quod, quum in luctae certamen cum Hercule descendisset, hinc Herculis boves, illinc Erycis regnum praemia victori proposita fuerunt. Testatum etiam in Iliade reliquit Homerus, Iphidamantem Antenoris filium in-

τῶν ἕδνων, ἑκατὸν βοῦς, τῷ πενθερῷ δοίη. ταῦτα μὲν
τὸν λόγον μοι βεβαιοῖ, βουσὶ τοὺς τότε μάλιστα χαίρειν
ἀνθρώπους. ἐνέμοντο δὲ (ἐμοὶ δοκεῖν) αἱ τοῦ Νηλέως
βοῦς ἐν τῇ ὑπερορίᾳ τὰ πολλά. ὑπόψαμμός τε γάρ ἐστιν
ὡς ἐπίπαν ἡ τῶν Πυλίων χώρα, καὶ πόαν βουσὶν οὐχ ἱκα-
νὴ τοσαύτην παρασχέσθαι. μαρτυρεῖ δέ μοι καὶ Ὅμηρος
ἐν μνήμῃ Νέστορος, ἐπιλέγων ἀεὶ βασιλέα αὐτὸν ἠμαθόεν-
τος εἶναι Πύλου. (4) Τοῦ λιμένος δὲ ἡ Σφακτηρία νῆ-
σος προβέβληται, καθάπερ τοῦ ὅρμου τοῦ Δηλίων, ἡ Ῥή-
νεια. ἐοίκασι δὲ αἱ ἀνθρώπειαι τύχαι καὶ χωρία τέως
ἄγνωστα ἐς δόξαν προηχέναι. Καφηρέως τε γάρ ἐστιν
373 ὄνομα τοῦ ἐν Εὐβοίᾳ τοῖς σὺν Ἀγαμέμνονι Ἕλλησιν ἐπιγε-
νομένου χειμῶνος ἐνταῦθα, ὡς ἐκομίζοντο ἐξ Ἰλίου. Ψυτ-
τάλιαν τε τὴν ἐπὶ Σαλαμῖνι ἴσμεν ἀπολομένων ἐν αὐτῇ
τῶν Μήδων. ὡσαύτως δὲ καὶ τὴν Σφακτηρίαν τὸ ἀτύχημα
τὸ Λακεδαιμονίων γνώριμον τοῖς πᾶσιν ἐποίησεν. Ἀθη-

ter sponsalia munera primo certum boves socero suo dedisse. Quae omnia satis perspicuo argumento sunt, bobus in primis priscos illos homines delectatos. Pascebant vero, ut mea fert opinio, Nelei armenta ut plurimum extra fines. Nam quum totus ferme Pyliorum ager arenosus sit, alendo certe pecori non satis est herbosus. Hoc idem testatur Homerus de Nestore loquens, quum eum fere ubique arenosae Pyli regem appellat. (4) Ante portum Sphacteria insula prominet, haud aliter quam ante Deliorum navalem stationem Rhenea. Est vero ita plerumque comparatum, ut, quae ante loca obscura fuerunt et ignota, ex aliquo hominum casu et fortunae momento fama celebrentur. Nam et Caphareum Euboeae *promontorium* Graecorum ab Ilio cum Agamemnone redeuntium naufragium nobilitavit. Ac Psyttalia quidem, *pusilla* ante Salaminem *insula*, non aliunde nota est, quam quod in eo loco Persae prope deleti sunt. Pari itaque ratione Lacedaemoniorum ad Sphacteriam clades celebre ad posteros loco

ναῖοι δὲ καὶ Νίκης ἀνέθηκαν ἄγαλμα ἐν ἀκροπόλει χαλκοῦν ἐς μνήμην τῶν ἐν τῇ Σφακτηρίᾳ. (5) Ἀφικομένων δὲ ἐς Κυπαρισσιὰς ἐκ Πύλου, σφίσι πηγὴ ὑπὸ τῇ πόλει πλησίον θαλάσσης ἐστί· ῥυῆναι δὲ Διονύσῳ τὸ ὕδωρ λέγουσι θύρσῳ πλήξαντι ἐς τὴν γῆν, καὶ ἐπὶ τούτῳ Διονυσιάδα ὀνομάζουσι τὴν πηγήν. ἔστι δὲ καὶ Ἀπόλλωνος ἐν Κυπαρισσιαῖς ἱερὸν καὶ Ἀθηνᾶς ἐπίκλησιν Κυπαρισσίας. ἐν δὲ Αὐλῶνι καλουμένῳ ναὸς Ἀσκληπιοῦ καὶ ἄγαλμά ἐστιν Αὐλωνίου. κατὰ τοῦτο ὁ ποταμὸς ἡ Νέδα μεταξὺ τῆς τε Μεσσηνίας ἤδη καὶ τῆς Ἠλείας διέξεισιν.

nomen dedit. Athenienses vero etiam aeneum Victoriae signum ad illustrandam rei ad Sphacteriam gestae memoriam in arce dedicarunt. (5) Qua a Pylo Cyparissias iter, in suburbanis non procul a mari fons est, quem percussa thyrso a Libero Patre terra extitisse ferunt: eaque de causa Dionysiada fontem ipsum nominant. Extat ad Cyparissias Apollinis templum, et Minervae cognomento Cyparissiae. Ad Aulonem delubrum est cum signo Aesculapii Aulonii. Illinc proxime Messeniorum et Eleorum fines Neda amnis interfluens dirimit.

ΠΑΥΣΑΝΙΟΥ

ΕΛΛΑΔΟΣ ΠΕΡΙΗΓΗΣΕΩΣ

ΗΛΙΑΚΩΝ Α.

ΗΛΙΑΚΩΝ Α SEU LIB. V.

CAPUT I.

De quinque Peloponnesi partibus — Eleorum origine, pri
regibus, et Endymione — Epeo et Epeis — Endymio
morte — Oenomao ac Pelope — Aetolo, unde Aetoli,
Eleo, unde Elei dicti — Augea et Hercule — Amarynce
Actore ejusque filiis.

Ὅσοι δὲ Ἑλλήνων Πελοποννήσου πέντε εἶναι μοίρας, κ
οὐ πλείονάς φασιν, ἀνάγκη σφᾶς ὁμολογεῖν, ὡς ἐν
Ἀρκάδων οἰκοῦσιν Ἠλεῖοι καὶ Ἀρκάδες, δευτέρα δὲ Ἀχαι
τρεῖς δὲ ἐπὶ ταύταις αἱ Δωριέων. γένη δὲ οἰκεῖ Πελοπο
375 νησον, Ἀρκάδες μὲν αὐτόχθονες, καὶ Ἀχαιοί. καὶ οἱ μ
ὑπὸ Δωριέων ἐκ τῆς σφετέρας ἀνέστησαν· οὐ μέντοι Π
λοποννήσου γε ἐξεχώρησαν, ἀλλὰ ἐκβαλόντες Ἴωνας νέμο
ται τὸν Αἰγιαλὸν τὸ ἀρχαῖον, νῦν δὲ ἀπὸ τῶν Ἀχαιῶν τ

Cap. I. Graecorum quicunque Peloponnesum in quinq
duntaxat partes dividunt, ii fateantur necesse est, in ea par
quae est Arcadum, Eleos et Arcades ipsos habitare: secu
dam vero Achaeorum, tres deinde reliquas Doriensium es
Nationes autem, quae Peloponnesum tenent, indigenae Arc
des et Achaei sunt. Quorum Achaei a Doriensibus pat
pulsi, non tamen extra Peloponnesum abiere; sed Ionib
eiectis, eam partem, quae Aegialus veteri nomine diceba

ου καλούμενον. οἱ δὲ Ἀρκάδες διατελοῦσιν ἐξ ἀρχῆς καὶ ς τόδε τὴν ἑαυτῶν ἔχοντες. τὰ δὲ λοιπὰ ἐπηλύδων ἐστὶν νθρώπων. Κορίνθιοι μὲν γὰρ οἱ νῦν νεώτατοι Πελοποννησίων εἰσί, καί σφισιν, ἀφ' οὗ τὴν γῆν παρὰ βασιλέως χουσιν, εἴκοσι ἔτη καὶ διακόσια τριῶν δέοντα ἦν ἐς ἐμέ. Δρύοπες δὲ καὶ Δωριεῖς, οἱ μὲν ἐκ τοῦ Παρνασσοῦ, Δωιεῖς δὲ ἐκ τῆς Οἴτης ἐς Πελοπόννησόν εἰσιν ἀφιγμένοι. 2) Τοὺς δὲ Ἠλείους ἴσμεν ἐκ Καλυδῶνος διαβεβηκότας αὶ Αἰτωλίας τῆς ἄλλης. τὰ δὲ ἔτι παλαιότερα ἐς αὐτοὺς οιάδε εὕρισκον. βασιλεῦσαι πρῶτον ἐν τῇ γῇ ταύτῃ λέουσιν Ἀέθλιον, παῖδα δὲ αὐτὸν Διός τε εἶναι καὶ Πρωογενείας τῆς Δευκαλίωνος, Ἀεθλίου δὲ Ἐνδυμίωνα γενέθαι. τούτου τοῦ Ἐνδυμίωνος Σελήνην φασὶν ἐρασθῆναι, καὶ ὡς θυγατέρες αὐτῷ γένοιντο ἐκ τῆς θεοῦ πεντήοντα. οἱ δὲ δὴ μᾶλλόν τι εἰκότα λέγοντες, Ἐνδυμίωνι λαβόντι Ἀστεροδίαν γυναῖκα· οἱ δὲ τὴν Ἴτωνου τοῦ Ἀμφικτύονος Χρομίαν· ἄλλοι δὲ Ὑπερίππην τὴν Ἀρκάδος:

nunc ab ipsis Achaeis denominata est, colunt. Arcades vero primae originis terram in hoc usque tempus perpetuo incoluere. At reliqua ab advenis habitantur: siquidem huius aetatis Corinthii omnium maxime novi in Peloponneso sunt. Abhinc enim annos ferme ducentos decem et septem colonia haec ab Imperatore *Romano* deducta est. Dryopes quoque et Dorienses, ex Parnasso illi, hi ex Pelopennesi parte advenerunt. (2) Eleos etiam scimus ex Calydone ceteraque Aetolia huc traiecisse: de quorum antiquitate, quae comperimus, haec propemodum sunt. Regnavit in hac terra primum (ut ferunt) Aethlius, Iovis et Protogeniae (Deucalionis filiae) filius; qui Endymionem genuit. Hunc a Luna adamatum, et ex ea filias quinquaginta suscepisse fabulantur. Qui vero magis veritati consentanea loquuntur, ipsum Endymionem aiunt tres tantum genuisse filios, Paeonem scilicet, Epeum et Aetolum; filiamque unam Eurycyden: et hos ex Asterodia uxore, sive ex Chromia Itoni filia, Amphictyonis nepte, seu

γενέσθαι δ' οὖν φασιν αὐτῷ Παίονα καὶ Ἐπειόν τε καὶ Αἰ-
376 τωλόν, καὶ θυγατέρα ἐπ' αὐτοῖς Εὐρυκύδαν. (3) Ἔθηκε
δὲ καὶ ἐν Ὀλυμπίᾳ δρόμου τοῖς παισὶν ἀγῶνα Ἐνδυμίων
ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς, καὶ ἐνίκησε, καὶ ἔσχε τὴν βασιλείαν
Ἐπειός· καὶ Ἐπειοὶ πρῶτον τότε ὧν ἦρχεν, ὠνομάσθησαν
τῶν δὲ ἀδελφῶν οἱ τὸν μὲν καταμεῖναί φασιν αὐτοῦ, Παίο-
να δὲ, ἀχθόμενον τῇ ἥσσῃ, φυγεῖν ὡς ποῤῥωτάτω, καὶ
τὴν ὑπὲρ Ἀξίου ποταμοῦ χώραν ἀπ' αὐτοῦ Παιονίαν ὀνο-
μασθῆναι. (4) Τὰ δὲ ἐς τὴν Ἐνδυμίωνος τελευτὴν, οὐ
κατὰ τὰ αὐτὰ Ἡρακλεῶταί τε οἱ πρὸς Μιλήτῳ, καὶ Ἠλεῖοι
λέγουσιν, ἀλλὰ Ἠλεῖοι μὲν ἀποφαίνουσιν Ἐνδυμίωνος
μνῆμα, Ἡρακλεῶται δὲ ἐς Λάτμον τὸ ὄρος ἀποχωρῆσαι
φασιν αὐτόν· καὶ ἄδυτον Ἐνδυμίωνός ἐστιν ἐν τῷ Λάτμῳ.
Ἐπειῷ δὲ γήμαντι Ἀναξιρόην τὴν Κορώνου, θυγάτηρ μὲν
Ὑρμίνα, ἄρσεν δὲ οὐκ ἐγένετο αὐτῷ γένος. (5) Καὶ τάδε
ἄλλα συνέβη κατ' Ἐπειὸν βασιλεύοντα. Οἰνόμαος ὁ Ἀλ-
ξίωνος, (Ἄρεως δὲ, καθὰ ποιηταί τε ἐπεφήμισαν, καὶ
τῶν πολλῶν ἐστιν ἐς αὐτὸν λόγος) οὗτος δυναστεύων περὶ

ex Hyperippe Arcadis filia. Variae enim sunt de eius uxoribus sententiae. (3) Proposuit autem in Olympia cursus certamen de imperio filiis suis Endymion. Ex eo victor discessit Epeus, regnoque potitus est; ac Epei primum, qui sub ditione eius tunc erant, appellati. Fratrum vero alterum quidem in patria cum fratre regnante permansisse ferunt: Paeonem se superatum aegre ferentem, longe a domo peregre profectum, super Axio flumine regionem, ubi constiterat, de suo nomine Paeoniam appellasse. (4) De Endymionis autem morte non convenit inter Heracleotas, qui Milesiis finitimi sunt, et Eleos. Elei enim Endymionis monumentum ostendunt; Heracleotae illum dicunt in Latmum montem secessisse: et est quidem in Latmo monte Endymionis adytum. Epeus ex Anaxiroe Coroni filia, quam uxorem duxerat, filiam suscepit Hyrminan, marem omnino habuit nullum. (5) Accidit eo regnante, ut Oenomaus Alxionis vel (ut poetae canunt, et vulgi fabula celebrat) Martis filius, qui Pisaeis tunc imperita-

τὴν Πισαίαν καλουμένην ὁ Οἰνόμαος, ἐπαύθη τῆς ἀρχῆς διαβάντος Πέλοπος τοῦ Λυδοῦ ἐκ τῆς Ἀσίας. Πέλοψ δὲ ἀποθανόντος Οἰνομάου τήν τε Πισαίαν ἔσχε, καὶ Ὀλυμπίαν, ἀποτεμόμενος τῆς Ἐπειοῦ χώρας ὅμορον οὖσαν τῇ Πισαίᾳ. Ἑρμοῦ τε ἐν Πελοποννήσῳ ναὸν ἱδρύσασθαι, καὶ θῦσαι τῷ θεῷ Πέλοπα ἔλεγον οἱ Ἠλεῖοι πρῶτον, ἀποτρεπόμενον τὸ ἐπὶ τῷ Μυρτίλου θανάτῳ μήνιμα ἐκ τοῦ θεοῦ. (6) Αἰτωλῷ δὲ μετὰ Ἐπειὸν βασιλεύσαντι συνέπεσεν ἐκ Πελοποννήσου φυγεῖν, ὅτι αὐτὸν οἱ Ἄπιδος παῖδες ἐφ' αἵματι ἀκουσίῳ δίκῃ εἷλον, Ἆπιν γὰρ τὸν Ἰάσονος ἐκ Παλλαντίου τοῦ Ἀρκάδων ἀπέκτεινεν Αἰτωλὸς, ἐπελάσας τὸ ἅρμα τεθέντων ἐπὶ Ἀζᾶνι ἄθλων. ἀπὸ μὲν οὖν Αἰτωλοῦ τοῦ Ἐνδυμίωνος οἱ περὶ τὸν Ἀχελῷον οἰκοῦντες ἐκλήθησαν, φυγόντος ἐς ταύτην τὴν ἤπειρον. τὴν δὲ Ἐπειῶν ἔσχεν ἀρχὴν Ἠλεῖος Εὐρυκύδας τε τῆς Ἐνδυμίωνος, καὶ (ὅτῳ πιστά) πατρὸς ὢν Ποσειδῶνος. καὶ τὸ ὄνομα οἱ ἄνθρωποι τὸ νῦν ἀντὶ Ἐπειῶν ἀπὸ τοῦ Ἠλείου μεταβεβλήκασιν. (7) Ἠλείου δὲ ἦν Αὐγέας. οἱ δὲ ἀποσεμνύνοντες 877

bat, regno expelleretur a Pelope Lydo, qui ex Asia illuc transmiserat. Occiso Oenomao Pelops et Pisaeam obtinuit, et Olympiam huic finitimam, quae sub Epei ditione erat, imperio suo adiecit. Hunc Pelopem dicunt Elei primum in Peloponneso fanum Mercurio exaedificasse et sacra fecisse, quo deum sibi ex Myrtili caede infensum placaret. (6) Aetolum, qui Epeo in regnum successit, ex Peloponneso fugere oportuit, quod eum, ob admissam imprudenter caedem, Apidis filii ad poenam vocabant. Nam quum Apin Iasonis filium a Pallantio Arcadiae *oppido originem ducentem*, funebribus ludis, qui Azani fiebant, incitatis quadrigis obvium *evertisset atque* interemisset Aetolus, ab Aetolo Endymionis filio Acheloi accolae, quod in eam continentis terrae partem *e patria* profugerat Aetolus, *Aetoli* appellati sunt. Epeorum imperium suscepit Eleus, ex Erycyda Endymionis filia et (si cui id credibile videtur) Neptuno genitus. Ab hoc Eleo, qui prius nominabantur Epei, nomen acceperunt. (7) Ex eo Augeas

τὰ ἐς αὐτόν, παρατρέψαντες τοῦ Ἠλείου τὸ ὄνομα, Ἡλίου φασὶν Αὐγέαν παῖδα εἶναι. τούτῳ βοῦς τῷ Αὐγέᾳ καὶ αἰπόλια τοσαῦτα ἐγένετο, ὡς καὶ τῆς χώρας αὐτῷ τὰ πολλὰ ἤδη διατελεῖν ἀργὰ ὄντα ὑπὸ τῶν βοσκημάτων τῆς κόπρου. Ἡρακλέα οὖν, εἴτε ἐπὶ μοίρᾳ τῆς Ἠλείας, εἴτε ἐφ' ὅτῳ δὴ ἄλλῳ μισθῷ, πείθει οἱ καθῆραι τῆς κόπρου τὴν γῆν. καὶ ὁ μὲν καὶ τοῦτο ἐξειργάσατο ἐκτρέψας τοῦ Μινυηΐου τὸ ῥεῦμα ἐς τὴν κόπρον. Αὐγέας δέ, ὅτι τῷ Ἡρακλεῖ σοφίᾳ πλέον καὶ οὐ σὺν πόνῳ τὸ ἔργον ἤνυστο, αὐτός τε ἀποδοῦναί οἱ τὸν μισθὸν ἀπηξίου, καὶ τῶν παίδων τῶν ἀρσένων τὸν πρεσβύτερον Φυλέα ἐξέβαλεν, ἀντειπόντα ὡς οὐ δίκαια ποιοῖτο πρὸς ἄνδρα εὐεργέτην. αὐτός τε τὰ ἄλλα παρεσκευάζετο ὡς τὸν Ἡρακλέα ἀμυνούμενος, ἢν ἐπὶ τὴν Ἦλιν στρατεύηται, καὶ τοὺς παῖδας τοὺς Ἄκτορος καὶ Ἀμαρυγκέα ἐπηγάγετο ἐς φιλίαν. (8) Ἦν δὲ ὁ Ἀμαρυγκεὺς ἄλλως μὲν ἀγαθὸς τὰ ἐς τὸν πόλεμον· ὁ δέ οἱ πατὴρ Πύττιος Θεσσαλὸς τὸ ἄνωθεν ἦν, καὶ ἐς τὴν Ἠλείαν ἀφίκετο ἐκ Θεσσαλίας. Ἀμαρυγκεῖ μὲν δὴ καὶ ἀρχῆς ἐν

nascitur. At enim qui Augeae et *Eleorum* res maxime extollunt, Augeam non Elei, sed Helii (*hoc est Solis*) filium fuisse dicunt. Et huic quidem Augeae adeo magna boum armenta caprarumque tanti greges fuisse dicuntur, ut *copiosiore* fimo obducta agri pars maxima, otiosa et inculta iaceret. Hercules vel agri Elei parte, vel alia quacunque mercede, ut agrum a stercoribus purgaret, adductus est: quod ille immisso in stercora Minyeio flumine perfecit. Sed Augeas Herculi mercedem abnegavit, quod eum videret arte potius, quam ullo labore opus perfecisse. Huius filius natu maior, cui Phyleo nomen, est a patre abdicatus, quod eius in bene de se meritum virum iniuriam reprehendere solitus esset. Augeas ipse quum alia comparabat ad propulsandum, si cum exercitu Elidem invaderet, Herculem, tum filios Actoris, et Amarynceum sibi in belli gerendi societatem adscivit. (8) Erat sane Amarynceus rerum bellicarum usu maxime sollers: (patre is ortus fuerat Pytlio, homine ex Thessalia oriundo: qui ex

Ἠλείᾳ μετέδωκεν ὁ Αὐγέας. Ἄκτορι δὲ καὶ τοῖς παισὶ γένος τε ἦν ἐπιχώριον, βασιλείας τε μετῆν σφίσιν. Ἄκτωρ γὰρ πατρὸς μὲν Φόρβαντος ἦν τοῦ Λαπίθου, μητρὸς δὲ Ὑρμίνης τῆς Ἐπειοῦ. καὶ ᾤκισεν ἀπ' αὐτῆς Ἄκτωρ πόλιν Ὑρμίναν ἐν τῇ Ἠλείᾳ.

CAPUT II.

De Herculis expeditione adversus Augeam et Actoris filiorum caede — Elei hujus caedis poenas expetunt ab Argivis — Molione Eleos ab Isthmicis ludis diris arcet — de causis, cur Elei Isthmicos ludos non frequentaverint, duplex narratio.

Τῷ δὲ Ἡρακλεῖ πρὸς τὸν Αὐγέαν πολεμοῦντι, οὐδὲν ὑπῆρχεν ἀποδείκνυσθαι λαμπρόν. ἅτε γὰρ καὶ τόλμῃ καὶ ταῖς ἡλικίαις τοῦ Ἄκτορος τῶν παίδων ἀκμαζόντων, ἐτρέπεθ' ὑπ' αὐτῶν ἀεὶ τὸ συμμαχικὸν τοῦ Ἡρακλέους· ἐς ὃ Ἰσθμικὰς σπονδὰς Κορινθίων ἐπαγγειλάντων, καὶ θεωρῶν ἐς τὸν ἀγῶνα ἐρχομένων τῶν υἱῶν τοῦ Ἄκτορος, ἀπέκτεινε 378
σφᾶς λοχήσας Ἡρακλῆς ἐν Κλεωναῖς. (2) Ἀφανοῦς δὲ ὄντος τοῦ εἰργασμένου τὸν φόνον, μάλιστα ἐποιεῖτο ἡ

Thessalia in Eleam venerat) acceptusque est ab Augea in partem imperii. Actor quoque, et eius filii, qui indigenae erant, regni fuere consortes; siquidem Actor Phorbante Lapithae filio, et Hyrmina Epei filia genitus fuerat, deque suae matris nomine urbem in Elea Hyrminen condiderat.

Cap. II. Hercules, suscepto adversus Augeam bello, nihil memoratu dignum in ea expeditione gerere potuit. Eius enim auxilia ab Actoris filiis audacia et aetate vigentibus facile reiiciebantur. Sed enim quum ludos Isthmicos indixissent Corinthii, venissentque Actoris filii spectandi causa, eos Hercules ex insidiis ad Cleonas occidit. (2) Quum autem, a quo caedes facta esset, ignoraretur, Molione *Actoris uxor,*

Μολιόνη σπουδὴν τῶν παίδων τὸν αὐτόχειρα ἐξευρεῖν. ὡς δὲ ἔμαθεν, ἐνταῦθα οἱ Ἠλεῖοι δίκας τοῦ φόνου παρὰ Ἀργείων ἀπῄτουν· τηνικαῦτα γὰρ ἔτυχεν Ἡρακλῆς ἐν Τίρυνθι οἰκῶν.. μὴ διδόντων δὲ σφισι δίκας τῶν Ἀργείων, οἱ δὲ δεύτερα ἐνέκειντο Κορινθίοις, ἐκσπονδον τὸ Ἀργολικὸν πᾶν τοῦ ἀγῶνος γενέσθαι τοῦ Ἰσθμικοῦ. (3) Ὡς δὲ ἡμάρτανον καὶ τούτου, Μολιόνην θέσθαι φασὶν ἐπὶ τοῖς πολίταις κατάρας, ἢν Ἰσθμίων μὴ θελήσωσιν εἴργεσθαι. φυλάσσουσι δὲ τῆς Μολιόνης καὶ ἐς τόδε ἔτι τὰς κατάρας, καὶ ὅσοι τὰ σώματα ἀσκοῦσιν Ἠλείων, οὔ σφισιν ἐς τὸν ἀγῶνα ἐσελθεῖν καθέστηκεν Ἰσθμικόν. (4) Διάφοροι δὲ τῶν εἰρημένων δύο εἰσὶν ἄλλοι λόγοι. τούτων δὲ ὁ μὲν Κύψελον τὸν τυραννήσαντα Κορινθίων φησὶν ἄγαλμα ἀναθεῖναι τῷ Διῒ χρυσοῦν ἐς Ὀλυμπίαν· προαποθανόντος δὲ τοῦ Κυψέλου πρὶν ἐπὶ τῷ ἀναθήματι τὸ ὄνομα ἐπιγράψαι τὸ αὐτοῦ, τοὺς Κορινθίους παρὰ Ἠλείων αἰτεῖν, δοῦναί [δὲ] σφισιν ἐπιγράψαι δημοσίᾳ τὴν πόλιν ἐπὶ τῷ ἀναθήματι, οὐ τυχόντας δὲ, ὀργῇ τε ἐς τοὺς Ἠλείους

a quonam filii fuissent interfecti, magna cura investigavit. Re cognita, Elei ab Argivis (quod tunc forte Tirynthe Hercules domicilium habebat) auctorem facinoris ad poenam depoposcerunt. Id quum illi recusassent, a Corinthiis rursus contenderunt, ut, quicquid Argolici nominis esset, pro violato foedere Isthmicorum ludorum celebritate interdicerent. (3) Quod ipsum quum frustra petiissent, Molione cives suos diris dicitur defixisse, quotcunque in posterum Isthmicis ludis non abstinuissent. Illud Moliones edictum tam religiose Elei observarunt, ut hoc etiam tempore, quicunque ex Eleis ad certaminum palmas corpora exercuerunt, eius devotionis metu Isthmicum neutiquam conventum celebrent. (4) De hac ipsa re duplex est fama. Ab aliis enim Cypselum proditum est Corinthiorum tyrannum aureum Iovi in Olympia signum dedicasse. Eo mortuo, priusquam nomen dono inscripsisset, ab Eleis Corinthios contendisse, ut civitatis suae nomen inscribi paterentur. Quod quum non impetrassent, ira incensos,

χρῆσθαι, καὶ προσιπεῖν σφισιν Ἰσθμίων εἴργεσθαι. πῶς ἂν οὖν Κορινθίοις αὐτοῖς τοῦ ἀγῶνος μετῆν τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ, εἰ δὴ ἄκοντάς γε Ἠλείους ἀπὸ τῶν Ἰσθμίων εἶργον; ὁ δὲ ἕτερος ἔχει τῶν λόγων, Προλάῳ παῖδας ἀνδρὶ παρὰ Ἠλείοις δοκίμῳ, καὶ τῇ γυναικὶ αὐτοῦ Λυσίππῃ, Φίλανθον καὶ Λάμπον γενέσθαι· τούτους ἐπὶ τὸν ἀγῶνα ἐλθόντας τῶν Ἰσθμίων, παγκρατιάσοντας ἐν παισὶ, τὸν δὲ αὐτὸν παλαίσοντας, ὑπὸ τῶν ἀνταγωνιστῶν, πρὶν ἢ ἐς τὸν ἀγῶνα ἐσελθεῖν, ἀποπνιγῆναι σφᾶς, ἢ καὶ ἄλλῳ τῳ τρόπῳ διαχρησθῆναι. καὶ οὕτω τὰς ἐπὶ τοῖς Ἠλείοις, ἣν Ἰσθμίων μὴ ἑκόντες εἴργωνται, Λυσίππης ἀρὰς εἶναι. δείκνυται δὲ καὶ ὅδε εὐήθης ὢν ὁ λόγος. Τίμωνι γὰρ ἀνδρὶ Ἠλείῳ γεγόνασι πεντάθλου νῖκαι τῶν ἐν Ἕλλησιν ἀγώνων, καί οἱ καὶ εἰκών ἐστιν ἐν Ὀλυμπίᾳ, καὶ ἐλεγεῖον, στεφάνους τε ὁπόσους ἀνείλετο ὁ Τίμων λέγον, καὶ δὴ καὶ αἰτίαν δι' ἥντινα Ἰσθμικῆς οὐ μέτεστιν αὐτῷ νίκης. καὶ ἔχει τὰ ἐς τοῦτο τὸ ἐλεγεῖον· 379

Σισυφίαν δὲ μολεῖν χθόν' ἐκώλυεν ἀνέρα νεῖκη

Eleos Isthmiorum aditu prohibuisse. Sed haud satis consentaneum videri potest, Corinthiis Olympicorum conventu non interdictum, si priores ipsi Eleis, ne Isthmicis interessent, edixissent. Illud item alterum de eadem re hominum sermo vulgavit. Prolao, viro inter Eleos nobili, ex Lysippe uxore Philanthum et Lampum genitos: hos, quum ad Isthmia (ut qui pancratiastae inter adolescentulos erant) venissent, priusquam in certamen descenderent, ab adversariis strangulatos, vel alio mortis genere confectos: Lysippes imprecationes in causa fuisse, Elei ut Isthmiis ultro abstinerent. Facile vero eo argumento hoc ipsum refellitur, quod Timoni Eleo, qui de ceteris Graeciae certaminibus quinquertii palmas tulit, in Olympia statua posita est, cum elegis, omnes eius viri victorias testantibus. Eadem quoque inscriptio, quare Isthmicae non fuerit compos coronae, his versibus indicat:

Sisyphiis iuvenem vetuit succedere terris

Ἀμφὶ Μολιονιδᾶν οὐλομένων θανάτῳ.
τάδε μὲν ἡμῖν ἐς τοσοῦτον ἐξηγήσθω.

CAPUT III.

Hercules cum sociis Elidem capit — Eleam terram Phyleo tradit — Eleorum feminae quam ob causam Minervae cognomine Matri templum dedicaverint — de Eleorum regibus post Augeae mortem — Dorienses Eleo regnante in Peloponnesum redeunt Oxylo duce.

Ἡρακλῆς δὲ εἷλεν ὕστερον καὶ ἐπόρθησεν Ἦλιν, στρατιὰν παρά τε Ἀργείων καὶ ἐκ Θηβῶν ἀθροίσας καὶ Ἀρκάδας. ἤμυναν δὲ καὶ Ἠλείοις οἱ ἐκ Πύλου τοῦ ἐν τῇ Ἠλείᾳ καὶ οἱ Πισαῖοι. καὶ τοὺς μὲν ἐτιμωρήσατο αὐτῶν ὁ Ἡρακλῆς· τῆς δὲ ἐπὶ τοὺς Πισαίους στρατείας αὐτὸν χρησμὸς ἐπέσχεν ἐκ Δελφῶν ἔχων οὕτω·

Πατρὶ μέλει Πίσης, Πυθὼ δέ μοι ἐγγυάλιξεν.

τοῦτο μὲν δὴ σωτηρία Πισαίοις τὸ μάντευμα ἐγένετο. (2) Φυλεῖ δὲ ὁ Ἡρακλῆς τήν τε χώραν ἀνέδωκε τὴν Ἠλείαν καὶ τἄλλα, αἰδοῖ τοῦ Φυλέως μᾶλλον ἢ αὐτὸς ἑκουσίως· τά τε αἰχμάλωτα ἀφίησιν ἔχειν αὐτῷ, καὶ Αὐγέαν μὴ ὑπο-

Dira Molionidum poena secuta necem.

At enim satis iam hac de re dictum fuerit.

Cap. III. Post haec Hercules, collecto ab Argivis, Thebanis, et Arcadibus exercitu, Elidem captam diripuit: quo tempore Eleis et Pylii, qui in Elea terra sunt, et Pisaei auxilia tulerunt: et alteros quidem ultus est Hercules; Pisaeis vero quo minus bellum inferret, huiusmodi oraculo prohibuit Apollo Delphicus:

Pisa patri curae, mihi celsa cacumina Pythus.

Fuit haec vox Pisaeis saluti. (2) Phyleo autem Eleam Hercules verecundia potius, quam bene merendi studio adductus tradidit. Eidem captivos, et Augeae poenam condona-

σχεῖν δίκην. (3) Τῶν δὲ Ἠλείων αἱ γυναῖκες, ἅτε τῶν ἐν ἡλικίᾳ σφίσιν ἠρημωμένης τῆς χώρας, εὔξασθαι τῇ Ἀθηνᾷ λέγονται κυῆσαι παραυτίκα, ἐπειδὰν μιχθῶσι τοῖς ἀνδράσι. καὶ ἥ τε εὐχή σφισιν ἐτελέσθη, καὶ Ἀθηνᾶς ἱερὸν ἐπίκλησιν Μητρὸς ἱδρύσαντο. ὑπερησθέντες δὲ ἀμφότεροι τῇ μίξει καὶ αἱ γυναῖκες καὶ οἱ ἄνδρες, ἔνθα συνεγένοντο ἀλλήλοις πρῶτον, αὐτό τε τὸ χωρίον Βαδὺ ὀνομάζουσι, καὶ ποταμὸν τὸν ῥέοντα ἐνταῦθα ὕδωρ Βαδὺ ἐπιχωρίῳ φωνῇ. (4) Φυλέως δὲ, ὡς τὰ ἐν τῇ Ἤλιδι κατεστήσατο, αὖθις ἐς Δουλίχιον ἀποχωρήσαντος, Αὐγέαν μὲν τὸ χρεὼν ἐπέλαβε προήκοντα ἐς γῆρας· βασιλείαν δὲ τὴν Ἠλείων Ἀγασθένης ἔσχεν ὁ Αὐγέου, καὶ Ἀμφίμαχός τε καὶ Θάλπιος. Ἄκτορος γὰρ τοῖς παισὶν ἀδελφὰς ἐσαγαγομένοις διδύμας ἐς τὸν οἶκον, Δεξαμενοῦ θυγατέρας ἐν Ὠλένῳ βασιλεύοντος, τῷ μὲν ἐκ Θηρονίκης Ἀμφίμαχος, Εὐρύτῳ δὲ ἐκ Θηρεφόνης ἐγεγόνει Θάλπιος. οὐ μὴν οὐδὲ Ἀμαρυγκεὺς οὔτε αὐτὸς διέμεινεν ἰδιωτεύων, οὔτε Διώρης ὁ Ἀμαρυγκέως. ἃ δὴ καὶ Ὅμηρος παρεδήλωσεν ἐν 380

vit. (3) Eo tempore Eleorum foeminae orbatam virili robore patriam miseratae, Palladi vota nuncuparunt, si gravidae ad primos virorum congressus fierent. Eius voti damnatae, Minervae cognomento matri templum dicarunt. Utrique, et viri et mulieres, summa ex illo congressu percepta voluptate, locum primo in quo congressi sunt, Bady vernacula voce nominarunt; deinde flumen etiam ipsum, quod praeterfluit, ex eodem argumento Bady nuncuparunt. (4) Phyleus, ordinatis Elidis rebus, quum Dulichium migrasset, et Augeas iam senio confectus diem suum obiisset, exin Eleorum regnum Agasthenes, alter Augeae filius, cum Amphimacho et Thalpio suscepit. Nam quum Actoris filii geminas Dexameni Oleni regis filias uxores duxissent, alteri quidem eorum ex Theronice Amphimachus, Euryto vero ex Therophone Thalpius nascitur. Non tamen interea aut Amarynceus, aut Amaryncei filius Diores privatam vitam egerunt, quod et Homerus Eleos

καταλόγῳ τῶν Ἠλείων, τὸν μὲν σύμπαντα αὐτῶν στόλον ποιήσας τεσσαράκοντα εἶναι νεῶν, τούτων δὲ τὰς ἡμισείας ὑπὸ Ἀμφιμάχῳ τετάχθαι καὶ Θαλπίῳ· τῶν λοιπῶν δὲ εἴκοσι, δέκα μὲν ναυσὶν Διώρην τὸν Ἀμαρυγκέως ἡγεῖσθαι, τοσαύταις δὲ ἑτέραις Πολύξενον τὸν Ἀγασθένους. Πολυξένῳ δὲ ἀνασωθέντι ἐκ Τροίας ἐγένετο υἱὸς Ἀμφίμαχος (τὸ δὲ ὄνομα τῷ παιδὶ ἔθετο ὁ Πολύξενος κατὰ φιλίαν, ἐμοὶ δοκεῖν, πρὸς Ἀμφίμαχον τὸν Κτεάτου τελευτήσαντα ἐν Ἰλίῳ), Ἀμφιμάχου δὲ Ἠλεῖος. (5) Καὶ ἐπὶ Ἠλείου βασιλεύοντος ἐν Ἤλιδι, τηνικαῦτα ὁ Δωριέων στόλος σὺν τοῖς Ἀριστομάχου παισὶν ἠθροίζετο ἐπὶ καθόδῳ ἐς Πελοπόννησον. γίγνεται δὲ τοῖς βασιλεῦσιν αὐτῶν λόγιον τόδε, ἡγεμόνα τῆς καθόδου ποιεῖσθαι τὸν τριόφθαλμον. ἀπορούσι δέ σφισιν, ὅ τι ὁ χρησμὸς ἐθέλει, συντυγχάνει ἐλαύνων ἀνὴρ ἡμίονον, ὁ δὲ ἕτερος διέφθαρτο τῷ ἡμιόνῳ τῶν ὀφθαλμῶν. Κρεσφόντου δὲ συμφρονήσαντος, ὡς ἐς τοῦτον τὸν ἄνδρα ἔχοι τὸ μάντευμα, οὕτως ᾠκειώσαντο αὐτὸν οἱ Δωριεῖς. ὁ δὲ σφᾶς ναυσὶν ἐκέλευεν ἐς Πελοπόν-

recensens facile ostendit. Omnem enim eorum classem XL navium fuisse dicit: quarum dimidiae parti Amphimachus et Thalpius imperarent: e reliquo numero decem Amaryncei filius Diores, totidem Agasthenis Polyxenus ducerent. Polyxeno autem a Troia reduci filius natus est Amphimachus. Hoc puero nomen, opinor, indidit Polyxenus ob amicitiam, quae ei cum Amphimacho Cteati filio, qui ad Ilium ceciderat, intercesserat. Amphimacho Eleus oritur. (5) Hoc Eleo Elidis regnum tenente, Dorienses cum Aristomachi filiis comparata classe moliti sunt reditum in Peloponnesum. Classis imperatoribus oraculo denunciatum est, remigrationis ducem trioculum ut facerent. Quare addubitantibus, quidnam sibi responsum illud vellet, vir forte, qui mulum altero captum oculo agebat, occurrit. Tum nimirum acute coniecit Cresphontes, oraculi vocem ad hunc hominem pertinere. Eum itaque sibi Dorienses familiarem ac socium adsciverunt. Is in Peloponnesum navibus transmittendum, non pedestri

νησον κατιέναι, μηδὲ στρατῷ πεζῷ διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ πει-
ρᾶσθαι. ταῦτα δὲ δὴ παρήνεσε, καὶ ἅμα τὸν ἐς Μολύ- 381
κριον ἐκ Ναυπάκτου πλοῦν καθηγήσατο αὐτοῖς· οἱ δὲ
ἀντὶ τούτου δεηθέντι τὴν Ἠλείαν γῆν συνέθεντο αὐτῷ δώ-
σειν. ὁ δὲ ἀνὴρ ἦν Ὄξυλος Αἵμονος τοῦ Θόαντος. Θόας
δὲ ἦν οὗτος, ὃς καὶ τοῖς Ἀτρέως παισὶν ἀρχὴν συγκαθεῖλε
τὴν Πριάμου. γενεαὶ δὲ ἀπὸ Θόαντος ἀνήκουσιν ἓξ ἐς
Αἰτωλὸν τὸν Ἐνδυμίωνος. ἦσαν δὲ οἱ Ἡρακλεῖδαι συγγε-
νεῖς καὶ ἄλλως τοῖς ἐν Αἰτωλίᾳ βασιλεῦσι, καὶ ἀδελφαὶ
Θόαντι τῷ Ἀνδραίμονος, καὶ Ὕλλου τοῦ Ἡρακλέους ἦσαν
αἱ μητέρες. συνεπεπτώκει δὲ τῷ Ὀξύλῳ φυγάδι ἐξ Αἰτω-
λίας εἶναι. δισκεύοντα γάρ φασιν ἁμαρτεῖν αὐτὸν, καὶ
ἐξεργάσασθαι φόνον ἀκούσιον· τὸν δὲ ἀποθανόντα ὑπὸ
τοῦ δίσκου, τὸν ἀδελφὸν εἶναι τοῦ Ὀξύλου Θέρμιον· οἱ
δὲ, Ἀλκιδόκου τοῦ Σκοπίου.

exercitu per Isthmum irruptionem tentandam censuit. Neque tantum id fieri oportere monuit, sed ipse navigationis a Naupacto ad Molycrium dux fuit: quamobrem illi Dorienses Eleum agrum petenti desponderunt. Fuit hic quidem vir Oxylus Haemone Thoantis filio genitus: Thoas vero ipse Atrei filiorum ad Priami regnum evertendum socius: a quo ad Aetolum Endymionis filium aetates retro sex numerantur. Erant autem Heraclidae et alio Aetoliae regibus sanguine iuncti, et eo maxime nomine, quod Thoantem Andraemon et Hyllum Hercules e *germanis* sororibus genuerant. In exilium vero ex Aetolia abierat Oxylus, quod disco ludens imprudenter hominem occiderat. Eum, qui ceciderat, alii Thermium, Oxyli fratrem tradidere; Alcidocum alii, Scopii filium.

CAPUT IV.

De Oxylo alia narratio — varia, quae ad Oxylum pertinent — post Oxylum Laïas regnum obtinet — dein Iphitus, qu Olympicum certamen restituit — de bellis, quibus inter fuerunt Elei.

Λέγεται δὲ καὶ ἄλλο ἐπὶ τῷ Ὀξύλῳ τοιόνδε, ὡς τοὺς παῖ δας ὑποπτεύσειε τοῦ Ἀριστομάχου, μὴ τὴν Ἠλείαν τε ἰδόν τες ἀγαθὴν οὖσαν καὶ ἐξειργασμένην διὰ πάσης, οὐκ ἐθ λήσωσιν ἔτι αὐτῷ διδόναι τὴν γῆν· καὶ τοῦδε εἵνεκα δι
382 τῶν Ἀρκάδων, καὶ οὐ διὰ τῆς Ἠλείας, τοῖς Δωριεῦσι ἡγήσατο. Ὀξύλῳ δὲ σπεύσαντι ἀμαχεὶ λαβεῖν τὴν Ἠλεία ἀρχὴν, Δῖος οὐκ εἶκε· πρόκλησιν δὲ ἐποιεῖτο, μὴ σφᾶ παρασκευῇ τῇ πάσῃ διακινδυνεῦσαι, προκριθῆναι δὲ ἀφ ἑκατέρων στρατιώτην ἕνα ἐς τὴν μάχην. καὶ πως συνήρεσ ταῦτα ἀμφοτέροις· οἱ δὲ ἐς τὸ ἔργον προσταχθέντες, Δ γμενός τε Ἠλεῖος ἦν τοξότης, καὶ παρὰ τῶν Αἰτωλῶν Πυ ραίχμης σφενδόνην δεδιδαγμένος. κρατήσαντος δὲ το Πυραίχμου, τήν τε βασιλείαν ἔσχεν Ὄξυλος, καὶ Ἐπειοὺ

Cap. IV. Proditum etiam memoriae est aliud huiusmod de Oxylo, veritum illum esse, ne Aristomachi liberi, quum quam esset fertilis et bene cultus omni ex parte ager Eleu cognovissent, eum sibi tradere recusarent: eiusque rei caus per Arcadum fines, non per Eleorum agrum, Dorienses de duxisse. Et Eleorum quidem imperium sibi sine armis vin dicanti Oxylo non cessit Dius. Facta is provocatione censui non esse universo agmine decernendum, verum singulos e utroque exercitu deligendos, qui singulari certamine de re rum summa dimicarent. Cuius quum pars utraque sententian comprobasset, delatum hoc certamen Degmeno Eléo sagitta rio, ex Aetolis vero Pyraechmae funditori. Superior disces sit Pyraechmes: quare potitus regno est Oxylus. Et is qui

τοὺς ἀρχαίους τὰ μὲν ἄλλα εἴασεν ἐπὶ τῆς αὐτῶν μένειν, συνοίκους δὲ σφισι τοὺς Αἰτωλοὺς ἐπὶ ἀναδασμῷ τῆς χώρας ἐπεσήγαγε. καὶ Διΐ τε ἀπένειμε γέρα, καὶ ἥρωσι τοῖς τε ἄλλοις κατὰ τὰ ἀρχαῖα ἐφύλαξε τὰς τιμὰς, καὶ Αὐγέᾳ τὰ ἐς τὸν ἐναγισμὸν ἔτι καὶ ἐς ἡμᾶς αὐτῷ καθεστηκότα. λέγεται δὲ ὡς καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἐκ τῶν κωμῶν, ὅσοι τοῦ τείχους οὐ πολὺ ἀφεστήκεσαν, κατελθεῖν ἔπεισεν ἐς τὴν πόλιν καὶ πλήθει τε οἰκητόρων μείζονα, καὶ εὐδαιμονεστέραν ἐς τὰ ἄλλα ἀπέφηνε τὴν Ἦλιν. (2) Ἀφίκετο δὲ αὐτῷ καὶ ἐκ Δελφῶν χρησμὸς, τὸν Πελοπίδην ἐπάγεσθαι συνοικιστήν. Ὄξυλος δὲ τὴν ζήτησιν ἐποιεῖτο σπουδῇ, καὶ ἀναζητῶν εὗρεν Ἀγόριον τὸν Δαμασίου τοῦ Πενθίλου τοῦ Ὀρέστου, καὶ αὐτόν τε ἐξ Ἑλίκης τῶν Ἀχαιῶν, καὶ σὺν τῷ Ἀγορίῳ μοῖραν τῶν Ἀχαιῶν ἐπηγάγετο οὐ πολλήν. Τῷ δὲ Ὀξύλῳ Πιερίαν μὲν τῇ γυναικὶ ὄνομα εἶναι λέγουσι, τὰ δὲ ἐς αὐτὴν οὐ μνημονεύουσιν. Ὀξύλου δὲ γενέσθαι παῖδας φασὶν Αἰτωλὸν καὶ Λαΐαν. προαποθανόντος δὲ Αἰτωλοῦ, θάπτουσιν αὐτὸν οἱ γονεῖς ἐν αὐτῇ ποιησάμενοι τῇ πύλῃ

dem priscos Epeos facile pristinas sedes obtinere passus est: sed cum illis Aetolos coniunxit, agro aequabiliter assignato. Iovi praeterea sacra fecit, et sancitos veteri religione honores quum ceteris heroibus habuit, tum Augeae eo, qui aetate nostra observatur, more ut parentaretur, instituit. Eundem aiunt, e proximis vicis inquilinis intra urbem evocatis, Elin tum moenibus ampliorem tum multitudine frequentiorem, ac simul opibus auctiorem reddidisse. (2) Huic quum Delphici Apollinis voce praeceptum esset, ut de Pelopis genere unum sibi imperii condendi socium adscisceret, magno undique studio conquisitum, Agorium tandem Damosii filium, Penthili nepotem, Orestis pronepotem invenit, quem ab Helice Achaiae urbe, cum non magna utique Achaeorum manu, in regni partem recepit. Oxyli uxorem Pieriam nomine fuisse tradunt, de qua nihil aliud quicquam memorant. Filios aiunt Oxylo genitos Aetolum et Laian: et Aetolum quidem immatura morte ereptum condiderunt parentes, extructo monumento in ipsa

τὸ μνῆμα, ἥτις ἐπ' Ὀλυμπίαν καὶ τὸ ἱερὸν ἄγει τοῦ Διός.
883 ἔθαψαν δὲ αὐτὸν οὕτω κατὰ μαντείαν, ὡς μήτε ἐντός, μήτε ἐκτὸς τῆς πόλεως γένοιτο ὁ νεκρός. ἐναγίζει δὲ ὁ γυμνασίαρχος ἔτι καὶ ἐς ἐμὲ καθ' ἕκαστον ἔτος τῷ Αἰτωλῷ. (3) Μετὰ δὲ Ὄξυλον, Λαΐας ἔσχεν ὁ Ὀξύλου τὴν ἀρχήν. οὐ μὴν τούς γε ἀπογόνους αὐτοῦ βασιλεύοντας εὕρισκον, καὶ σφᾶς ἐπιστάμενος ὅμως παρίημι· οὐ γάρ τί μοι καταβῆναι τὸν λόγον ἠθέλησα ἐς ἄνδρας ἰδιώτας. (4) Χρόνῳ δὲ ὕστερον Ἴφιτος, γένος μὲν ὢν ἀπὸ Ὀξύλου, ἡλικίαν δὲ κατὰ Λυκοῦργον, τὸν γράψαντα Λακεδαιμονίοις τοὺς νόμους, τὸν ἀγῶνα διέθηκεν ἐν Ὀλυμπίᾳ, πανήγυρίν τε Ὀλυμπιακὴν αὖθις ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκεχειρίαν κατεστήσατο, ἐκλιπόντα ἐπὶ χρόνον, ὁπόσος δὴ οὗτος ἦν. αἰτίαν δὲ δι' ἥντινα ἐξέλιπε τὰ Ὀλύμπια, ἐν τοῖς ἔχουσιν ἐς Ὀλυμπίαν τοῦ λόγου δηλώσω. τῷ δὲ Ἰφίτῳ, φθειρομένης τότε δὴ μάλιστα τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ ἐμφυλίων στάσεων καὶ ὑπὸ νόσου λοιμώδους, ἐπῆλθεν αἰτῆσαι τὸν ἐν Δελφοῖς θεὸν λύσιν τῶν κακῶν· καί οἱ προσταχθῆναί φασιν ὑπὸ τῆς Πυθίας, ὡς

porta, qua in Olympiam ad Iovis templum iter est. Hoc ei monumentum ex oraculo posuere, quo iussi sunt, neque intra, neque extra urbem illum sepelire. Parentat Aetolo hac ipsa aëtate quotannis *stato die* gymnasii praefectus. (3) Successit Laias in regnum patri. Non tamen uspiam reperi eius posteros regno potitos. Quare eos consulto praetereo. Neque enim in praesens ad privatos homines mea descendit oratio. (4) Secundum haec Iphitus ab Oxylo quidem oriundus, aequalis vero Lycurgi, a quo scriptae Lacedaemoniis leges, ludos in Olympia ordinavit, nundinas Olympicas denuo indixit, et ludorum caussa inducias instituit, quum haec *omnia* intermissa fuissent aliquandiu. (Eius quidem intermissionis causam tunc exponam, quum ad ea, quae in Olympia sunt, accessero.) Etenim Graecia iam prope deleta intestinis seditionibus et pestilentia, consulendum de remedio earum calamitatum Delphicum Apollinem censuit Iphitus. Respondit

αὐτόν τε Ἴφιτον δέοι καὶ Ἠλείους τὸν Ὀλυμπιακὸν ἀγῶνα ἀνασώσασθαι. ἔπεισε δὲ Ἠλείους Ἴφιτος καὶ Ἡρακλεῖ θύειν, τὸ πρὸ τούτου πολέμιόν σφισιν Ἡρακλέα εἶναι νομίζοντας. τὸν δὲ Ἴφιτον τὸ ἐπίγραμμα τὸ ἐν Ὀλυμπίᾳ φησὶν Αἵμονος παῖδα εἶναι· Ἑλλήνων δὲ οἱ πολλοὶ Πραξωνίδου, καὶ οὐχ Αἵμονος εἶναί φασι· τὰ δὲ Ἠλείων γράμματα ἀρχαῖα ἐς πατέρα ὁμώνυμον ἀνῆγε τὸν Ἴφιτον. (5) Ἠλείοις δὲ μέτεστι μὲν πολέμου τοῦ πρὸς Ἰλίῳ, μέτεστι δὲ καὶ ἔργων κατὰ τὴν Μήδων ἐς τὴν Ἑλλάδα ἔφοδον. ὑπερβάντι δὲ ὅσοι σφίσιν ἐγένοντο κίνδυνοι πρὸς Πισαίους τε καὶ Ἀρκάδας ὑπὲρ τῆς διαθέσεως τοῦ ἀγῶνος τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ, συνεσέβαλον μὲν Λακεδαιμονίοις ἀκουσίως ἐς τὴν Ἀθηναίων, συνέστησαν δὲ μετὰ οὐ πολὺν χρόνον ἐπὶ Λακεδαιμονίους Μαντινεῦσιν ὁμοῦ καὶ Ἀργείοις, ἐπαγόμενοι καὶ τὸ 384
Ἀττικὸν ἐς τὴν συμμαχίαν. κατὰ δὲ τὴν Ἄγιδος ἐπιστρατείαν ἐς τὴν γῆν καὶ τὴν προδοσίαν τὴν Ξενίου, μάχῃ μὲν περὶ Ὀλυμπίαν νικῶσιν οἱ Ἠλεῖοι, καὶ τροπὴν ἐργασάμενοι τῶν Λακεδαιμονίων, ἐκ τοῦ περιβό-

deus, expedire ab Iphito et Eleis Olympicos ludos instaurari. Suasit praeterea Eleis Iphitus, ut Herculi immolarent, quum illum ante hostem iudicassent. Inscriptio, quae in Olympia est, Iphitum testatur Haemonis filium fuisse: Graecorum plerique non Haemonis eum, sed Praxonidae filium dixere. Prisca Eleorum monumenta eius patrem eodem appellant nomine. (5) Elei quum belli Troiani, tum vero suscepti contra Persas in Graeciam invadentes belli participes fuere. Ac ut missum faciam, quoties, dum Olympicos ludos instaurant, cum Pisaeis et Arcadibus dimicarint, inviti quidem cum Lacedaemoniis in Atheniensium fines irruperunt. Neque multo post adscitis in societatem Atheniensibus, Argivis et Mantinensibus, contra Lacedaemonios stetere. Agide vero cum exercitu intra fines per Xeniae proditionem ingresso, ad Olympiam magno praelio hostes vicere, et in fugam versos Lacedaemonios extra fani septa eiecere: interiecto dein tempore

λὸν σφᾶς ἐξήλασαν τοῦ ἱεροῦ. χρόνῳ δὲ ὕστερον ἐπαύθη σφίσιν ὁ πόλεμος κατὰ τὰς συνθήκας, ἃς ἐγὼ πρότερον ἔτι ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐς Λακεδαιμονίους ἐδήλωσα. Φιλίππου δὲ τοῦ Ἀμύντου οὐκ ἐθέλοντος ἀποσχέσθαι τῆς Ἑλλάδος, προσεχώρησαν μὲν ἐς τὴν συμμαχίαν τῶν Μακεδόνων οἱ Ἠλεῖοι, στάσει κακωθέντες ὑπὸ ἀλλήλων, μαχεσθῆναι δὲ οὐχ ὑπέμειναν τοῖς Ἕλλησιν ἐναντία ἐν Χαιρωνείᾳ. τῆς δὲ ἐφόδου Φιλίππῳ τῆς ἐπὶ Λακεδαιμονίους μετέσχον κατὰ ἔχθος ἐς αὐτοὺς τὸ ἀρχαῖον· ἀποθανόντος δὲ Ἀλεξάνδρου, Μακεδόσι καὶ Ἀντιπάτρῳ μετὰ Ἑλλήνων ἐπολέμησαν.

CAPUT V.

Aristotimus, qui postea Elidis regnum obtinet, a Cylone interficitur — de bysso, quae in Eleo agro gignitur — regione Samico dicta, Triphylia et urbe Lepreo — urbis Leprei conditore, nominis origine et memorandis — fluvio Anigro eiusque malo odore — antro Anigridum Nympharum.

Χρόνῳ δὲ ὕστερον Ἀριστότιμος ὁ Δαμαρέτου τοῦ Ἐτύμονος τυραννίδα ἔσχεν ἐν Ἠλείᾳ, συμπαρασκευάσαντος

arma posuere iis conditionibus, de quibus ante scripsi, dum Lacedaemoniorum res commemorarem. Iam vero Philippo Amyntae filio Graeciae imperium occupante, Elei quidem ipsi intestinis discordiis iam paene afflicti, se cum Macedonibus coniunxerunt; non tamen, ut ad Chaeroneam cum Graecis acie confligerent, adduci potuerunt: Philippum tantum Lacedaemonios adorientem prisco in eam civitatem odio suo indulgentes iuverunt. Iidem mortuo Alexandro cum ceteris Graecis bellum adversus Antipatrum et Macedonas gessere.

Cap. V. Insequenti postea tempore Aristotimus Damareti filius, Etymonis nepos, Eleorum tyrannide, missis ab An-

αὐτῷ τὰ ἐς τὴν ἐπίθεσιν Ἀντιγόνου τοῦ Δημητρίου βασι-
λεύοντος ἐν Μακεδονίᾳ. τὸν δὲ Ἀριστότιμον μῆνας τυ-
ραννήσαντα ἕξ, καταλύουσιν ἐπαναστάντες Χίλων καὶ Ἑλ-
λάνικος καὶ Λάμπις τε καὶ Κύλων. οὗτος δὲ καὶ αὐτο-
χειρίᾳ τὸν τύραννον ἀπέκτεινεν ὁ Κύλων ἐπὶ Διὸς σωτῆ-
ρος βωμὸν καταφυγόντα ἱκέτην. τὰ μὲν δὴ ἐς πόλεμον
τοιαῦτα ὑπῆρχεν Ἠλείοις, ὡς περὶ αὐτῶν ἡμῖν ἐν τῷ πα-
ρόντι ἀπαριθμῆσαι μετρίως. (2) Θαυμάσαι δ' ἄν τις ἐν
τῇ γῇ τῇ Ἠλείᾳ τήν τε βύσσον, ὅτι ἐνταῦθα μόνον, ἑτέρωθι
δὲ οὐδαμοῦ τῆς Ἑλλάδος φύεται, καὶ ὅτι ἐν τῇ ὑπερορίᾳ,
καὶ οὐκ ἐντὸς τῆς χώρας αἱ ἵπποι σφίσιν ἐκύϊσκον ἐκ τῶν
ὄνων· καὶ τούτου μὲν κατάραν τινὰ ἐλέγετο γενέσθαι αἴ-
τιον. ἡ δὲ βύσσος ἡ ἐν τῇ Ἠλείᾳ λεπτότητος μὲν εἵνεκα 385
οὐκ ἀποδεῖ τῆς Ἑβραίων, ἔστι δὲ οὐχ ὁμοίως ξανθή.
(3) Ἰόντι δὲ ἐπὶ τῆς Ἠλείας, χωρίον ἐστὶν ἐπὶ θάλασσαν
καθῆκον, ὃ ὀνομάζεται μὲν Σαμικὸν, ἐν δεξιᾷ δὲ ὑπὲρ
αὐτὸ, ἥ τε Τριφυλία καλουμένη, καὶ πόλις ἐστὶν ἐν τῇ
Τριφυλίᾳ Λέπρεος. ἐθέλουσι μὲν δὴ οἱ Λεπρεᾶται μοῖρα

tigono Demetrii filio Macedoniae rege auxiliis, potitus est. Hunc Aristotimum, sextum iam mensem dominantem, Chilon, Hellanicus, Lampis, et Cylon *de improviso* adorti eiiciunt. Quin et eundem, quum ad Iovis Servatoris aram supplex se recepisset, sua manu Cylon is, quem ante nominavimus, occidit. Hae fuerunt bellicae Eleorum res gestae, quas modica in praesentia oratione perstrinximus. (2) Inter Elei agri miracula byssus est. Hic enim tantum, nec alibi uspiam in tota Graecia nascitur. Tenuitate quidem nihil est impar ei, quam fert Hebraeorum terra; minus utique flava. Admirationi iure fuerit illud etiam, quod, quum in finitimis locis equae ex asinis pariant, id intra ipsos Eleae terrae fines nunquam usu evenit. Cuius rei causam execrationem quandam perhibent. (3) Ex Eleo agro egredienti vicus ad mare est, cui Samicon nomen. Supra hunc ad dexteram regio, quae Triphylia dicitur. In ea urbs Lepreos. Lepreatae nunc ipsi inter Arca-

εἶναι τῶν Ἀρκάδων, φαίνονται δὲ Ἠλείων κατήκοοι τὸ ἐξαρχῆς ὄντες· καὶ ὅσοι αὐτῶν Ὀλύμπια ἐνίκησαν, Ἠλείους ἐκ Λεπρέου σφᾶς ὁ κῆρυξ ἀνεῖπε. καὶ Ἀριστοφάνης ἐποίησεν, ὡς Λέπρεος εἴη πόλισμα Ἠλείων. ἔστι δὲ ὁδὸς ἐς Λέπρεον ἀπὸ μὲν Σαμικοῦ τὸν Ἄνιγρον ποταμὸν ἀφέντι ἐν ἀριστερᾷ, ἑτέρα δὲ ἐξ Ὀλυμπίας, τρίτη δὲ ἐξ Ἤλιδος· ἡμερήσιος δὲ αὐτῶν ἐστιν ἡ μακροτάτη. (4) Τεθῆναι δὲ τῇ πόλει τὸ ὄνομά φασιν ἀπὸ τοῦ οἰκιστοῦ Λεπρέου τοῦ Πυργέως. ἐλέγετο δὲ καὶ ὡς πρὸς Ἡρακλέα ἐρίσειεν ὁ Λεπρέος, μὴ ἀποδεῖν τοῦ Ἡρακλέους ἐσθίειν· ἐπειδὴ ἑκάτερος αὐτῶν βοῦν ἐν ἴσῳ τῷ καιρῷ κατέσφαξε καὶ εὐτρέπισεν ἐς τὸ δεῖπνον, καὶ ἦν, ὥσπερ καὶ ὑφίστατο, ὁ Λεπρέος φαγεῖν οὐκ ἀδυνατώτερος τοῦ Ἡρακλέους, ἐτόλμησε τὸ μετὰ τοῦτο προκαλέσασθαι καὶ ἐς ἀγῶνα ὅπλων αὐτόν. καὶ ἀποθανεῖν τε Λεπρέον κρατηθέντα τῇ μάχῃ, καὶ ἐν τῇ Φιγαλέων ταφῆναι λέγουσιν. οὐ μὴν εἶχόν γε οἱ Φιγαλεῖς ἀποφῆναι Λεπρέου μνῆμα. ἤδη δὲ ἤκουσα
386 θυγατρὶ τοῦ Πυργέως Λεπρέᾳ προσποιούντων τὸν οἰκι-

das censentur, quum liquido constet, antiquitus Eleis paruisse. Nam quotcunque ex ea civitate in Olympicis vicerunt, eos praeco Eleos e Lepreo renunciavit: et Aristophanes versibus testatus est, Lepreon Eleorum oppidum esse. Lepreon a Samico, relicto ad laevam Anigro amne, via una ducit; eodem altera ex Olympia, tertia ex Elide. Earum quae longissima, unius diei est. (4) Inditum oppido nomen tradunt a Lepreo conditore, Pyrgei filio, quem cum Hercule in edacitatis certamen descendisse aiunt. Ubi quum uterque eodem tempore bovem epulaturus occidisset, ac plane se nihilo ad edendum Lepreus Hercule imparatiorem ostendisset, eo processit certandi cupido, ut eum ad singularis etiam certaminis dimicationem ausus fuerit provocare. Interfectum quidem ab Hercule in ea pugna, in Phigalensium finibus sepultum fuisse tradidere, quum tamen non habeant Phigalenses ipsi, quo loco Leprei monumentum fuerit, indicare. Audivi vero et, qui ad Lepream Pyrgei filiam oppidi origi-

ρόν. οἱ δὲ τοῖς πρῶτον οἰκήσασιν ἐν τῇ γῇ νόσον φασὶν ἐπιγενέσθαι λέπραν, καὶ οὕτω τὸ ὄνομα λαβεῖν τὴν πόλιν ἐπὶ τῶν οἰκητόρων τῇ συμφορᾷ. γενέσθαι δὲ οἱ Λεπρεᾶται σφισιν ἔλεγον ἐν τῇ πόλει Λευκαίου Διὸς ναὸν, καὶ Λυκούργου τάφον τοῦ Ἀλέου, καὶ ἄλλον Καύκωνος· τούτῳ δὲ καὶ ἐπίθημα ἄνδρα ἐπεῖναι λύραν ἔχοντα. κατὰ δὲ ἐμὲ οὔτε μνῆμα ἐπίσημον, οὔτε ἱερὸν ἦν θεῶν σφισιν οὐδενὸς, πλήν γε Δήμητρος· πλίνθου δὲ καὶ τοῦτο ἐπεποίητο ὠμῆς, καὶ οὐδὲν παρείχετο ἄγαλμα. Λεπρεατῶν δέ ἐστιν οὐ πόῤῥω τῆς πόλεως Ἀρήνη καλουμένη πηγὴ, καὶ τὸ ὄνομα ἀπὸ τῆς Ἀφαρέως γυναικὸς τεθῆναι λέγουσι τῇ πηγῇ. (5) Ἀναστρέψαντι δὲ αὖθις ἐπὶ τὸ Σαμικὸν, καὶ διοδεύοντι τὸ χωρίον, Ἄνιγρος ποταμὸς ἐκδίδωσιν ἐς θάλασσαν. τούτου τὸ ῥεῦμα τοῦ ποταμοῦ πολλάκις ἀνείργουσιν οἱ ἄνεμοι βίαιοι πνέοντες. φοροῦντες γὰρ κατ' αὐτὸν τὴν θῖνα ἐκ τοῦ πελάγους ἐπέχουσι τοῦ πρόσω τὸ ὕδωρ. ὁπότε οὖν ἀμφοτέρωθεν ἡ ψάμμος ὑπό τε τῆς θαλάσσης καὶ τὰ ἐντὸς ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ διάβροχος γένοιτο, ἐνταῦθα καὶ ὑποζυγίοις καὶ ἀνδρὶ ἔτι μᾶλλον εὐζώνῳ κα-

nem referrent. Sunt qui primos urbis inquilinos lepram passos dicant, atque ex ea incolarum calamitate urbem nomen accepisse. Narrant sane Lepreatae, fuisse in urbe Leucaei Iovis aedem, et Lycurgi Alei filii sepulcrum: *heroum* etiam aliorum, et in primis Cauconis. Huius monumenti insigne fuisse virum lyram tenentem. Sed aetate hac neque monumentum ullum extat paulo insignius, neque cuiusquam dei aedes, una excepta Cereris, et ipsa e crudo latere extructa, in qua ne signum quidem ullum est. Non procul ab urbe fons est Arene: nomen ab Apharei uxore impositum ferunt. (5) Reversis ad Samicum, recta per vicum eum contendentibus, Anigrus fluvius in mare exit; et exeuntem quidem saepe violentiores ventorum flatus repellunt. Congesta enim e pelago ad ostium fluminis arena, aquam, quo minus profluat, coercent. Quo fit, ut, quum exterius mare, interius amnis ipse arenam diluerit, non sine periculo iumenta, multo etiam

ταδῦναι κίνδυνός ἐστιν ἐς αὐτήν. ὁ δὲ Ἄνιγρος οὗτος ἐξ Ἀρκαδικοῦ μὲν κάτεισιν ὄρους Λαπίθου, παρέχεται δὲ εὐθὺς ἀπὸ τῶν πηγῶν ὕδωρ οὐκ εὐῶδες, ἀλλὰ καὶ δύσοσμον δεινῶς. πρὶν δὲ ἢ καταδέξασθαι τὸν Ἀκίδαντα καλούμενον, δῆλός ἐστιν οὐδὲ ἀρχὴν τρέφων ἰχθῦς. μετὰ δὲ τοῦτον ἐσβαλόντα ὅσοι τῶν ἰχθύων ὁμοῦ τῷ ὕδατι αὐτοῦ κατίασιν ἐς τὸν Ἄνιγρον, οὐ σφᾶς ἔτι ἐδωδίμους ἔχουσιν οἱ ἄνθρωποι, τὰ πρότερα δ', ἢν ἐντὸς ἁλῶσι τοῦ Ἀκίδαντος, ἐδωδίμους ὄντας. ὅτι δὲ τῷ Ἀκίδαντι ὄνομα Ἰάρδανος ἦν τὸ ἀρχαῖον, αὐτὸς μὲν οὐδαμόθεν συνεβαλόμην, ἀκούσας
387 δὲ ἀνδρὸς Ἐφεσίου, λέγω τὸν λόγον. τῷ δὲ Ἀνίγρῳ τὸ ἄτοπον εἶναι τῆς ὀσμῆς ἀπὸ τῆς γῆς πείθομαι, δι' ἧς ἄνεισι τὸ ὕδωρ· καθὰ δὴ καὶ τοῖς ὑπὲρ Ἰωνίας ἐστὶν ὕδασι τὸ αὐτὸ αἴτιον, ὁπόσων ἡ ἀτμὶς ὀλέθριός ἐστιν ἀνθρώπῳ. Ἑλλήνων δὲ οἱ μὲν Χείρωνα, οἱ δὲ ἄλλον Κένταυρον Πολήνορα τοξευθέντα ὑπὸ Ἡρακλέους, καὶ φυγόντα τραυματίαν φασὶν ἐν τῷ ὕδατι ἀπολοῦσαι τούτῳ τὸ ἕλκος, καὶ ἀπὸ τῆς Ὕδρας τοῦ ἰοῦ γενέσθαι δυσχερῆ τῷ Ἀνίγρῳ τὴν

minus expediti homines in eam se possint demittere. Descendit flumen e Lapitha Arcadiae monte; ac statim a fonte graviter olentem aquam mittit: quae prius quam flumen aliud, Acidantem nomine, accipiat, manifestum est ne pisces quidem in ea ali. Quin et, quos ipse Acidas influens importat, esculentos esse negant, quum tamen, antequam in Anigrum ipsum innatent, ad cibum expetantur. Fuisse vero Acidanti nomen vetus Iardano, unde ipse coniicerem, non habui, sed auditum ab Ephesio homine refero. Tetrum vero illum aquarum odorem e terra, unde effluit, existere crediderim, quemadmodum et supra Ioniam ex eadem causa aquae tam mali sunt odoris, ut halitu ipso nonnullae exitium homini afferant. E Graecis vero Chironem alii, alii alium Centaurum Polenorem, ab Hercule sagitta percussum aiunt, quum vulneratus fugeret, huius fluminis aqua vulnus abluisse: inde Hydrae veneno infectum flumen, foedum odorem contraxisse.

σμήν. οἱ δὲ ἐς Μελάμποδα τὸν Ἀμυθάονος, καὶ ἐς τῶν Προίτου θυγατέρων τὰ καθάρσια ἐμβληθέντα ἐνταῦθα ἀνάγουσι τὴν αἰτίαν τοῦ ἐπὶ τῷ ποταμῷ καθήματος. (6) Ἔστι δὲ ἐν τῷ Σαμικῷ σπήλαιον οὐκ ἄποθεν τοῦ ποταμοῦ, καλούμενον Ἀνιγρίδων νυμφῶν. ὃς δ' ἂν ἔχων ἀλφὸν ἢ λεύκην ἐς αὐτὸ εἰσέλθῃ, πρῶτα μὲν ταῖς νύμφαις εὔξασθαι καθέστηκεν αὐτῷ, καὶ ὑποσχέσθαι θυσίαν ὁποιανδήτινα· μετὰ δὲ, ἀποσμήχει τὰ νοσοῦντα τοῦ σώματος. διανηξάμενος δὲ τὸν ποταμὸν, ὄνειδος μὲν ἐκεῖνο κατέλιπεν ἐν τῷ ὕδατι αὐτοῦ· ὁ δὲ ὑγιής τε ἄνεισι καὶ ὁμόχρους.

CAPUT VI.

De urbe Samia et de Samico — Arene — Scilluntis reliquiis — Xenophontis fuga et exilio in Scillunte — monte Typaeo ad viam Olympiam versus, et Callipatira seu Pherenice, femina in Olympico certamine deprehensa.

Κατὰ δὲ τὴν ὁδὸν τὴν εὐθεῖαν διαβάντι τὸν Ἄνιγρον, καὶ ἰόντι ἐς Ὀλυμπίαν, ἔστιν οὐ μετὰ πολὺ ἐν δεξιᾷ τῆς ὁδοῦ χωρίον τε ὑψηλὸν καὶ πόλις Σαμία ἐπ' αὐτοῦ Σαμι-

Sunt qui in id causam referunt, quod insaniae morbo liberatis Proeti filiabus, Melampus Amythaonis filius piacula in hunc amnen abiecerit. (6) In Samico non longe a flumine antrum est, Anigridum Nympharum *incolae* appellant. Huc qui vitiata aliquo vitiliginis genere (nigro vel albo) cute intravit, ubi primum Nymphis rite imploratis, nuncupatisque cuiuscunque sacrificii votis, deinde laborantes corporis partes defricuerit, amnemque nando transmiserit, foeditatem eam in aquis relinquere creditur, atque inde sanus emergere, nativo cuti colore restituto omnique macula abolita.

Cap. VI. Anigro transmisso recta in Olympiam contendentibus modico intervallo ad viae dexteram in eminentiore loco Samia oppidum supra ipsum Samicum. Et Samicum

κοῦ. ταύτῃ [τῷ Σαμικῷ] Πολυσπέρχοντά φασιν ἄνδρ Αἰτωλὸν ἐπιτειχίσματι ἐπὶ τοὺς Ἀρκάδας χρήσασθαι. (2) Τ δὲ ἐρείπια τὰ Ἀρήνης σαφῶς μὲν οὔτε Μεσσηνίων εἶχε οὐδεὶς, οὔτε Ἠλείων ἀποφῆναί μοι. διάφορα δὲ ὑπὲρ αὐ τῆς καὶ οὐ κατὰ ταὐτὰ πάρεστι τοῖς ἐθέλουσιν εἰκάζει πιθανώτατα δὲ ἐφαίνοντό μοι λέγειν οἱ τὸ Σαμικὸν τ παλαιότερα ἔτι καὶ τὰ ἐπὶ τῶν ἡρώων Ἀρήνην καλεῖσθα νομίζοντες: οὗτοι δὲ καὶ ἔπη τῶν ἐν Ἰλιάδι ἔλεγον·

Ἔστι δέ τις ποταμὸς Μινυήϊος εἰς ἅλα βάλλων
Ἐγγύθεν Ἀρήνης.

388 τὰ δὲ ἐρείπια ταῦτα πλησιαίτατά ἐστι τοῦ Ἀνίγρου. κα Ἀρήνην μὲν ἀμφισβητοίης ἂν μὴ ὀνομασθῆναι τὸ Σαμικὸν τῷ δὲ ποταμῷ Ἀνίγρῳ Μινυήϊον τὸ ὄνομα εἶναι τὸ ἀρχαῖον ὡμολογήκασιν οἱ Ἀρκάδες. ὅρον δὲ Ἠλείοις πρὸς τὴ Μεσσηνίαν τῆς Νέδας τὰ ἐπὶ θαλάσσῃ γενέσθαι τις πεί θοιτο ἂν ὁμοῦ τῇ ἐς Πελοπόννησον Ἡρακλειδῶν καθόδῳ (3) Μετὰ δὲ τὸν Ἄνιγρον ὁδεύσας ἐπὶ μακρότερον δι χωρίου τὰ πλείονα ὑπὸ ψάμμου κεκαλυμμένου, καὶ ἔχοντο

quidem Polysperchonti Aetolo traditum est adversus Arcada propugnaculum fuisse. (2) Arenes vero vestigia neque Messeniorum, neque Eleorum quisquam, quo loco essent, visus es mihi compertum habere. In diversas enim sententias, qui i coniicere conati fuerint, distrahuntur. Veri mihi simillima i dicere videntur, qui Samicum heroum temporibus, et long etiam ante Arenen vocatam existimant. Nituntur vero Homeri, qui in Iliade sunt, versuum testimonio:

Proximus Arenae Minyeius in mare currens
Est amnis.

Quae se ostendunt ruinae, proxime Anigrum sunt. Atque contendere quidem possis, Samicum non appellatum esse Arenen, Anigrum autem fluvium Minyeium antiquitus fuisse nominatum, confitentur Arcades. Nedae quidem maritimam partem sub Heraclidarum reditum in Peloponnesum terminum fuisse inter Messenios et Eleos, facile deprehendi potest. (3) Iam secundum Anigrum qui longius processerit per campos maiori ex parte arena coopertos, in quibus sunt agrestes

δένδρα, πίτυς ἀγρίας, ὀπίσω ἐπ' ἀριστερᾷ Σκιλλοῦντος ὄψει ἐρείπια. τῶν μὲν δὴ πόλεων ἦν τῶν ἐν τῇ Τριφυλίᾳ καὶ Σκιλλοῦς. ἐπὶ δὲ τοῦ πολέμου τοῦ Πισαίων πρὸς Ἠλείους, ἐπίκουροί τε Πισαίων οἱ Σκιλλούντιοι καὶ διάφοροι τοῖς Ἠλείοις ἦσαν ἐκ τοῦ φανεροῦ, καὶ σφᾶς οἱ Ἠλεῖοι τούτων εἵνεκα ἐποίησαν ἀναστάτους. (4) Λακεδαιμόνιοι δὲ ὕστερον Σκιλλοῦντα ἀποτεμόμενοι τῆς Ἠλείας, Ξενοφῶντι ἔδοσαν τῷ Γρύλλου, φυγάδι ἤδη γεγονότι ἐξ Ἀθηνῶν. ἐδιώχθη δὲ ὁ Ξενοφῶν ὑπὸ Ἀθηναίων, ὡς ἐπὶ βασιλέα τῶν Περσῶν, σφίσιν εὔνουν ὄντα, στρατείας μετασχὼν Κύρῳ πολεμιωτάτῳ τοῦ δήμου. καθήμενος γὰρ ἐν Σάρδεσιν ὁ Κῦρος, Λυσάνδρῳ τῷ Ἀριστοκρίτου καὶ Λακεδαιμονίοις χρήματα ἀνήλισκεν ἐς τὰς ναῦς. ἀντὶ τούτων μὲν Ξενοφῶντι ἐγένετο φυγή· κατοικήσας δὲ ἐν Σκιλλοῦντι, τέμενός τε καὶ ἱερὸν καὶ ναὸν Ἀρτέμιδι ᾠκοδομήσατο Ἐφεσίᾳ. παρέχεται δὲ ὁ Σκιλλοῦς καὶ ἄγρας θηρίων, σῶν τε ἀγρίων καὶ ἐλάφων. καὶ τὴν γῆν τὴν Σκιλλουντίαν Σελινοῦς ποταμὸς διέξεισιν. οἱ δὲ Ἠλείων ἐξηγηταὶ κομί-

pinus, ad laevam Scilluntis rudera videat. Fuit enim una de Triphyliae urbibus Scillus. Ac belli quidem eius tempore, quod inter Pisaeos et Eleos gestum est, Pisaeos Scilluntii secuti, cum Eleis propalam inimicitias exercuere, qua de causa postea ab Eleis deleti sunt. (4) Sed ereptam Eleis Scilluntem Lacedaemonii post Xenophonti Grylli filio tunc Athenis exulanti donarunt. Exagitatus vero est Xenophon a suis civibus, quod Cyro, qui fuit Atheniensi populo inimicissimus, contra Persarum regem, quo maxime benevolo utebantur, stipendia fecisset. Quum enim Sardibus esset Cyrus, Lysandrum Aristocriti filium ad comparandum contra Athenienses classem pecunia iuverat. Haec itaque Xenophonti exilii causa fuit. Constituto autem ad Scilluntem domicilio, agri partem Ephesiae Dianae, et fanum dedicavit. Abundat Scillus *omnibus* ferarum generibus ad venationem, apris in primis, et cervis. Agrum perlabitur Scilluntium Selinus amnis. Ex

389 σασθαί τε αὖθις Σκιλλοῦντα Ἠλείους ἔλεγον, καὶ Ξενο-φῶντα, ὅτι ἔλαβε παρὰ Λακεδαιμονίων τὴν γῆν, κριθῆ-ναι μὲν ἐν τῇ Ὀλυμπιακῇ βουλῇ, τυχόντα δὲ παρὰ Ἠλείω συγγνώμης, ἀδεῶς ἐν Σκιλλοῦντι οἰκῆσαι. καὶ δὴ κα ὀλίγον ἀπωτέρω τοῦ ἱεροῦ μνῆμά τε ἐδείκνυτο, καὶ τῆ Πεντέλησιν ἐστι λιθοτομίας εἰκὼν ἐπὶ τῷ τάφῳ· εἶναι δ αὐτὸ Ξενοφῶντος λέγουσιν οἱ προσοικοῦντες. (5) Κατ δὲ τὴν ἐς Ὀλυμπίαν ὁδὸν, πρὶν ἢ διαβῆναι τὸν Ἀλφειὸ ἔστιν ὄρος ἐκ Σκιλλοῦντος ἐρχομένῳ πέτραις ὑψηλαῖς ἀπό-τομον· ὀνομάζεται δὲ Τυπαῖον τὸ ὄρος. κατὰ τούτου τὰ γυναῖκας Ἠλείοις ἐστὶν ὠθεῖν νόμος, ἢν φωραθῶσιν ἐ τὸν ἀγῶνα ἐλθοῦσαι τὸν Ὀλυμπιακὸν, ἢ καὶ ὅλως ἐν ταῖ ἀπειρημέναις σφίσιν ἡμέραις διαβᾶσαι τὸν Ἀλφειόν. οὐ μὴν οὐδὲ ἁλῶναι λέγουσιν οὐδεμίαν, ὅτι μὴ Καλλιπάτει-ραν μόνην. εἰσὶ δὲ οἳ τὴν αὐτὴν ταύτην Φερενίκην, κα οὐ Καλλιπάτειραν καλοῦσιν. αὕτη, προαποθανόντος αὐτῇ τοῦ ἀνδρὸς, ἐξεικάσασα αὑτὴν τὰ πάντα ἀνδρὶ γυ-μναστῇ, ἤγαγεν ἐς Ὀλυμπίαν τὸν υἱὸν μαχούμενον. νικῶν-

Eleis autem ii, quibus curae est antiquitatis memoriam conservare, receptam a suis Scilluntem memorant: et Xenophontem, quod illam a Lacedaemoniis accepisset, *maiestatis* in Olympico consilio postulatum, *causam dixisse*, eundemque ab Eleis absolutum, Scillunte impune domicilium habuisse. Et sane non longe a Dianio monumentum monstratur cum statua e Pentelico marmore, quam Xenophontis esse accolae dicunt. (5) In via, quae Olympiam ducit cis Alpheum, Scillunte venienti, celsa crepidine praeruptus mons occurrit: Typaeum illum appellant. Hinc de saxo foeminas deiicere Eleorum lex iubet, quae ad Olympicos ludos penetrasse deprehensae fuerint, vel quae omnino Alpheum transmiserint, quibus est eis interdictum diebus. Non tamen deprehensam esse ullam perhibent praeter unam Callipatiram, quam alii Pherenicen nominant. Haec viro mortuo, cum virili ornatu exercitationum se magistrum simulans, Pisidorum filium in certa-

τος δὲ τοῦ Πεισιδώρου, τὸ ἔρυμα, ἐν ᾧ τοὺς γυμναστὰς ἔχουσιν ἀπειλημμένους, τοῦτο ὑπερπηδῶσα ἡ Καλλιπάτειρα ἐγυμνώθη. φωραθείσης δὲ ὅτι εἴη γυνή, ταύτην ἀφιᾶσιν ἀζήμιον, καὶ τῷ πατρὶ καὶ ἀδελφοῖς αὐτῆς καὶ τῷ παιδὶ αἰδῶ νέμοντες· ὑπῆρχον δὴ ἅπασιν αὐτοῖς Ὀλυμπικαὶ νῖκαι. ἐποιήσαντο δὲ νόμον ἐς τὸ ἔπειτα ἐπὶ τοῖς γυμνασταῖς, γυμνοὺς σφᾶς ἐς τὸν ἀγῶνα ἐσέρχεσθαι.

CAPUT VII.

De Alpheo et fluviis in eum influentibus — de Alpheo et Arethusa fabula — de aliis fluviis paludem vel mare perlabentibus ac maris mortui mira ratione — Olympicorum ludorum origine et denominatione — Hyperboreis.

Ἀφικομένῳ δὲ ἐς Ὀλυμπίαν, ἐνταῦθα ἤδη τὸ ὕδωρ ἐστὶ τοῦ Ἀλφειοῦ πλήθει τε πολὺ ἰδόντι καὶ ἥδιστον, ἅτε ποταμῶν καὶ ἄλλων καὶ λόγου μάλιστα ἀξίων ἔτι τε ἐς αὐτὸν ῥεόντων. διὰ Μεγάλης μέν γε πόλεως Ἑλισσὼν ἐρχόμενος ἐκδίδωσιν ἐς τὸν Ἀλφειόν· Βρενθεάτης δὲ ἐκ τῆς Μεγαλο- 390
πολιτῶν γῆς· παρὰ δὲ Γόρτυναν ἔνθα ἱερὸν Ἀσκληπιοῦ, παρὰ δὲ ταῦτα Γορτύνιος ῥέων· ἐκ Μελαινέων Βουφάγος τῆς Μεγαλοπολίτιδος μεταξὺ καὶ Ἡραιίτιδος χώρας· ἐκ

men deduxit: iamque eo vincente sepimentum id, quo magistros seclusos habent, transiluit veste posita. Foeminam tamen agnitam omni crimine liberarunt. Datum hoc ex iudicum aequitate patris, fratrum, et filii gloriae, qui omnes ex Olympicis ludis victores abierant. Ex eo lege sancitum, ut nudati adessent ad ludicrum ipsi etiam magistri.

Cap. VII. Qui iam in Olympiam pervenerint, Alpheum amnem videant, uberrima et suavissima fluentem aqua: in quem tum alii nobiles amnes influunt, tum in primis, qui per Megalopolim labitur Helisson nomine: Brentheates etiam ex agro Megalopolitano. At prope Gortynam, ubi Aesculapii fanum, praeterfluit Gortynius. Ex Melaenensibus, inter Megalopolitanae et Heraitidis terrae fines, Buphagus. E Cli-

δὲ τῆς Κλειτορίων Λάδων· ἐκ δὲ Ἐρυμάνθου τοῦ ὄρο ὁμώνυμος τῷ ὄρει. οὗτοι μὲν ἐξ Ἀρκαδίας κατίασιν τὸν Ἀλφειόν. Κλάδεος δὲ ἐρχόμενος ἐκ τῆς Ἠλείας συ μίσγει οἱ τὸ ῥεῦμα. αὐτῷ δὲ ἐν τῇ Ἀρκάδων τῷ Ἀλφει καὶ οὐχὶ ἐκ τῆς Ἠλείας εἰσὶν αἱ πηγαί. (2) Λέγεται δ καὶ ἄλλα τοιάδε ἐς τὸν Ἀλφειὸν, ὡς ἀνὴρ εἴη θηρευτὴ ἐρασθῆναι δὲ αὐτὸν Ἀρεθούσης· κυνηγετεῖν δὲ καὶ ταύ την. καὶ Ἀρέθουσαν μὲν οὐκ ἀρεσκομένην γήμασθα περαιωθῆναί φασιν ἐς νῆσον τὴν κατὰ Συρακούσας, κα λουμένην δὲ Ὀρτυγίαν, καὶ ἐνταῦθα ἐξ ἀνθρώπου γεν σθαι πηγήν· συμβῆναι δὲ ὑπὸ τοῦ ἔρωτος καὶ Ἀλφει τὴν ἀλλαγὴν ἐς τὸν ποταμόν. ταῦτα μὲν λόγου τοῦ ἐ Ἀλφειὸν ἐς τὴν Ὀρτυγίαν. τὸ δὲ διὰ τῆς θαλάσσης ἰόντα ἐνταῦθα ἀνακοινοῦσθαι τὸ ὕδωρ πρὸς τὴν πηγὴν, οὐ ἔχειν ὅπως ἀπιστήσω, τὸν θεὸν ἐπιστάμενος τὸν ἐν Δελ φοῖς ὁμολογοῦντά σφισιν· ὃς Ἀρχίαν τὸν Κορίνθιον ἐς τὸν Συρακουσῶν ἀποστέλλων οἰκισμὸν, καὶ τάδε εἶπε τὰ ἔπη

Ὀρτυγίη τις κεῖται ἐν ἠεροειδέϊ πόντῳ,

toriorum agro Ladon. Ex Erymantho monte cognominis fluvius. Atque hi quidem ex Arcadia omnes in Alpheum descendunt. Iam Cladaeus ab Eleis veniens eidem se permiscet. (2) Neque tamen Alphei ipsius in Eleo agro, sed in Arcadia fontes sunt: de quo vulgata est fabula, virum illum fuisse venatorem, Arethusam amasse, et ipsam venandi studiosam. Quae quum illius nuptias recusasset, in insulam, cui Ortygiae nomen fuit, prope Syracusas, dicitur transmisisse, atque ibi in fontem conversam: ipsi etiam Alpheo accidisse, ut prae amore in amnem mutaretur. Quae omnia fabulose dicta facile videri possunt. Meantem vero subter mare amnem fonti apud Syracusas immisceri, quid causae sit, quare non credam, non plane video, quum Delphici Apollinis voce rei fidem factam meminerim. Is enim Archiam Corinthium ad Syracusas condendas proficisci iubens, huiusmodi usus est versibus:

Trinacriam supra medio iacet insula ponto:

Τρινακίης καθύπερθεν, ἵν' Ἀλφειοῦ στόμα βλύζει,
Μισγόμενον πηγαῖσιν εὐῤῥείτης Ἀρεθούσης.

κατὰ τοῦτο οὖν, ὅτι τῇ Ἀρεθούσῃ τοῦ Ἀλφειοῦ τὸ ὕδωρ μίσγεται, καὶ τοῦ ἔρωτος τὴν φήμην τῷ ποταμῷ πείθομαι γενέσθαι. (3) Ὅσοι δὲ Ἑλλήνων ἢ Αἰγυπτίων ἐς Αἰθιοπίαν ὑπὲρ Συήνης καὶ ἐς Μερόην Αἰθιόπων πόλιν ἀναβε- 391
βήκασι, λέγουσιν οὗτοι τὸν Νεῖλον ἐσιόντα ἐς λίμνην, καὶ δι' αὐτῆς διεξιόντα ὥσπερ ἐκ χέρσου, μετὰ τοῦτο ἤδη δι' Αἰθιοπίας τῆς κάτω καὶ ἐπ' Αἴγυπτον ῥεύσαντα, ἐπὶ Φάρον καὶ τὴν ταύτῃ θάλασσαν κατέρχεσθαι. ἐν δὲ τῇ γῇ ποταμόν τινα Ἑβραίων καὶ αὐτὸς οἶδα Ἰορδάνην λίμνην Τιβεριάδα ὀνομαζομένην διοδεύοντα, ἐς δὲ τὴν λίμνην ἑτέραν καλουμένην θάλασσαν νεκρὰν, ἐς ταύτην ἐσιόντα, καὶ ὑπὸ τῆς λίμνης αὐτὸν ἀναλούμενον. ἡ δὲ θάλασσα ἡ νεκρὰ πάσχει κατὰ ὕδατι ἄλλῳ τὰ ἐναντία. ἐν ᾗ γε τὰ μὲν ζῶντα πέφυκεν οὐ νηχόμενα ἐποχεῖσθαι, τὰ δὲ θνήσκοντα ἐς βυθὸν χωρεῖν. ταύτῃ ἄκαρπος καὶ ἰχθύων ἡ λίμνη, ἅτε ἀπὸ τοῦ φανερωτάτου κινδύνου ἐπὶ τὸ ὕδωρ

Ortygiam dixere: ubi cana fluenta refundit
Alpheus, pulchre sese immiscens Arethusae.

Atque ex eo quidem, quod in Arethusam fontem illabitur Alpheus, fabulae de Alphei amore locum datum crediderim. (3) Et sane Graecorum quotcunque, vel Aegyptiorum, qui in Aethiopiam supra Syenen vel ad Meroen (Aethiopum urbem) profecti sunt, Nilum narrant paludem quandam ingressum, per eamque non secus ac per continentem terram elapsum, exinde per Aethiopiam inferiorem in Aegyptum decurrere, ac postea in mare, quod ad Pharum est, erumpere. In Hebraeorum finibus amnem ipse vidi Iordanem, qui stagnum Tiberiadem nuncupatum subit; ac deinde in alterum stagnum, cui Mare mortuum nomen est, ingressus, in ea ipsa palude consumtus evanescit. Hoc ipsum mare, quod Mortuum dicitur, diversa admodum a ceteris aquis natura est. In eo enim viventia, etiamsi nihil se moveant, supernatant; inanima vero omnia in ima descendunt. Eo fit, ut et piscibus orba sit palus. E manifesto enim periculo se pisces ad

ἀναφεύγουσιν ὀπίσω τὸ οἰκεῖον. τῷ δὲ Ἀλφειῷ τὸ αὐτ
πάσχει καὶ ὕδωρ ἄλλο ἐν Ἰωνίᾳ. τούτου δὲ τοῦ ὕδατο
πηγὴ μέν ἐστιν ἐν Μυκάλῃ τῷ ὄρει. διεξελθὸν δὲ θάλασ-
σαν τὴν μεταξὺ ἄνεισιν αὖθις κατὰ Βραγχίδας πρὸς λιμέν
ὀνομαζομένῳ Πανόρμῳ. ταῦτα μὲν δὴ ἔχει τρόπον τὸ
εἰρημένον.

(4) Ἐς δὲ τὸν ἀγῶνα τὸν Ὀλυμπιακὸν, λέγουσι
Ἠλείων οἱ τὰ ἀρχαιότατα μνημονεύοντες, Κρόνον τὴν ἐ
οὐρανῷ σχεῖν βασιλείαν πρῶτον, καὶ ἐν Ὀλυμπίᾳ ποιη-
θῆναι Κρόνῳ ναὸν ἀπὸ τῶν τότε ἀνθρώπων, οἳ ὠνομά-
ζοντο χρυσοῦν γένος· Διὸς δὲ τεχθέντος ἐπιτρέψαι Ῥέα
τοῦ παιδὸς τὴν φρουρὰν τοῖς Ἰδαίοις Δακτύλοις, καλουμέ-
νοις δὲ τοῖς αὐτοῖς τούτοις καὶ Κούρησιν· ἀφικέσθαι δ
392 αὐτοὺς ἐξ Ἴδης τῆς Κρητικῆς, Ἡρακλέα, καὶ Παιωναῖον
καὶ Ἐπιμήδην, Ἰασόν τε καὶ Ἴδαν· τὸν δὲ Ἡρακλέα παί-
ζοντα (εἶναι γὰρ δὴ αὐτὸν πρεσβύτατον ἡλικίᾳ) συμβαλεῖ
τοὺς ἀδελφοὺς ἐς ἅμιλλαν δρόμου, καὶ τὸν νικήσαντα ἐ
αὐτῶν κλάδῳ στεφανῶσαι κοτίνου· παρεῖναι δὲ αὐτοῖς

aquas recipiunt naturae suae congruentes. Idem quod Alphe
accidit etiam alii in Ionia flumini, cuius quum in Mycale monte
fontes sint, mare, quod in medio est, perlapsus, emergi
rursus in Branchidis, prope portum, cui Panormo nomen.
Atque haec quidem ad hunc modum se habent. (4) De Olym-
picorum vero ludorum origine inter Eleos ii, qui maxime
priscarum rerum memoriam consectantur, haec commemo-
rant: Saturnum primum omnium coeli regnum obtinuisse: et
in Olympia homines eos, quod aureum genus nuncupatum est,
templum dedicasse. Post haec recens natum Iovem Rheam,
matrem, Dactylis Idaeis, qui Curetes alio nomine appellati
sunt, commendasse: venisse illos postea ab Ida Cretae monte
in Elidem: fratres hos fuisse: quorum etiam nomina produnt,
Herculem, Paeonaeum, Epimedem, Iasium, et Idam. Her-
culem, ut qui natu maximus erat, cursus certamen fratribus
per ludum proposuisse, victoremque oleastri corona donasse.

πολύ δή τι οὕτω τὸν κότινον, ὡς τὰ χλωρὰ ἔτι τῶν φύλλων ὑπεστρῶσθαι σφᾶς καθεύδοντας. κομισθῆναι δὲ ἐκ τῆς Ὑπερβορέων γῆς τὸν κότινόν φασιν ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους ἐς Ἕλληνας· εἶναι δὲ ἀνθρώπους, οἳ ὑπὲρ τὸν ἄνεμον οἰκοῦσι τὸν Βορέαν. πρῶτος μὲν ἐν ὕμνῳ τῷ ἐς Ἀχαιΐαν ἐποίησεν Ὠλὴν ὁ Λύκιος, ἀφικέσθαι τὴν Ἀχαιΐαν ἐς Δῆλον ἐκ τῶν Ὑπερβορέων τούτων. ἔπειτα ᾠδὴν Μελάνωπος Κυμαῖος ἐς Ὦπιν καὶ Ἑκαέργην ᾖσεν, ὡς ἐκ τῶν Ὑπερβορέων καὶ αὗται πρότερον [ἐς τὴν Ἀχαιΐαν] ἀφίκοντο καὶ ἐς Δῆλον. Ἀριστέας γὰρ ὁ Προκοννήσιος μνήμην ἐποιήσατο Ὑπερβορέων· καὶ οὗτος τάχα τι καὶ πλέον περὶ αὐτῶν πεπυσμένος εἴη παρὰ Ἰσσηδόνων, ἐς οὓς ἀφικέσθαι φησὶν ἐν τοῖς ἔπεσιν. Ἡρακλεῖ οὖν πρόσεστι τῷ Ἰδαίῳ δόξα τὸν τότε ἀγῶνα διαθεῖναι πρώτῳ, καὶ Ὀλύμπια ὄνομα θέσθαι. διὰ πέμπτου οὖν ἔτους αὐτὸν κατεστήσατο ἄγεσθαι, ὅτι αὐτός τε καὶ οἱ ἀδελφοὶ πέντε ἦσαν ἀριθμόν. ἄλλα δὴ οἱ μὲν ἐνταῦθα παλαῖσαι καὶ αὐτῷ Κρόνῳ περὶ τῆς ἀρχῆς, οἱ δὲ ἐπὶ κατειργασμένοις ἀγωνοθετῆσαι * φα-

Magnam vero illos oleastri copiam habuisse; siquidem sua etiam cubilia eius arboris viridi fronde substernebant. Stirpem quidem eam fuisse ex Hyperboreis ab Hercule primum ad Graecos deportatam. Esse Hyperboreos ipsos gentem supra Aquilones, primus certe versibus mandavit Olen Lycius in hymno, quem in Achaeian fecit: venisse Delum ex Hyperboreis Achaeian. Post Olenem canticum Melanopus Cumanus in Opin et Hecaergen decantavit, quo et ipsas testatus est prius in Achaeiam et Delum ab Hyperboreis venisse. Nam Aristeas Proconnesius mentionem *duntaxat* Hyperboreorum fecit, quum plura tamen de illis cognoscere potuerit ab Issedonibus, ad quos se aliquando profectum carminibus prodidit. Auctor igitur istorum ludorum Hercules Idaeus celebratur, a quo sunt Olympia appellati; et ob eam rem quinquennales esse placuit, quod fratres quinque numero fuere. Sunt qui Iovem cum Saturno de imperio hoc ipso in loco colluctatum dicant. Alii debellatis Titanibus ab eodem ludos

σιν αὐτόν. νικῆσαι δὲ ἄλλοι τε λέγονται, καὶ ὅτι Ἀπόλ λων παραδράμοι μὲν ἐρίζοντα Ἑρμῆν, κρατήσαι δὲ Ἄρεα πυγμῇ. τούτου δὲ εἵνεκα καὶ τὸ αὔλημα τὸ Πυθικόν φασ τῷ πηδήματι ἐπεισαχθῆναι τῶν πεντάθλων, ὡς τὸ μὲν ἱε ρὸν τοῦ Ἀπόλλωνος τὸ αὔλημα ὄν, τὸν Ἀπόλλωνα δὲ ἀνη ρημένον Ὀλυμπιακὰς νίκας.

CAPUT VIII.

De variis regibus, qui post Herculem ludos Olympiacos celebra runt — ludis Olympiacis post Oxylum usque ad Iphitum cessantibus — primo cursus certamine, reliquisque certami nis generibus institutis.

393 Τούτων δὲ ὕστερον Κλύμενον τὸν Κάρδιος, πεντηκοστῷ μάλιστα ἔτει μετὰ τὴν συμβᾶσαν ἐπὶ Δευκαλίωνος ἐν Ἕλ λησιν ἐπομβρίαν, ἐλθόντα ἐκ Κρήτης, γένος ἀπὸ Ἡρα κλέους ὄντα τοῦ Ἰδαίου, τόν τε ἀγῶνα ἐν Ὀλυμπίᾳ θεῖναι καὶ Κούρησι τοῖς τε ἄλλοις καὶ Ἡρακλεῖ τῷ προγόνῳ λέ γουσιν ἱδρύσασθαι βωμὸν, Παραστάτην ἐπωνυμίαν τῷ Ἡρακλεῖ θέμενον. Ἐνδυμίων δὲ ὁ Ἀεθλίου Κλύμενόν τ

institutos; quibus et alii vicisse narrantur, et Apollo Mercu rium cursu secum certantem praevertisse, pugilatu Martem superasse: cuius rei causa traditum, ut Pythii tibiarum modi salientibus quinquertionibus praecinerentur, quod sacrum id carmen Apollini esset, et ipse *primus* Olympicas tulisset palmas.

Cap. VIII. Quinquaginta vero annis post Deucalioni diluvium Clymenum aiunt Cardis filium, ab Idaeo Hercul oriundum, e Creta venientem ludos in Olympia fecisse, tum aliis Curetibus, tum vero Herculi proavo suo aram de casse, et ipsum Herculem cognomento Adiutorem appellas Clymenum hunc Endymion Aethlii filius regno exuit; ac s

ιαυσε τῆς ἀρχῆς, καὶ δρόμου τοῖς υἱοῖς ἆθλα ἐν Ὀλυμ-
ίᾳ τὴν βασιλείαν ἔθηκε. Πέλοψ δὲ ὕστερον γενεᾷ μάλι-
τα μετὰ Ἐνδυμίωνα τὸν ἀγῶνα τῷ Ὀλυμπίῳ Διῒ ἐποίη-
εν ἀξιολογώτατα ἀνθρώπων τῶν πρὸ αὐτοῦ. Πέλοπος
ὲ τῶν παίδων σκεδασθέντων ἐξ Ἤλιδος ἀνὰ πᾶσαν τὴν
λλην Πελοπόννησον, Ἀμυθάων ὁ Κρηθέως Ἐνδυμίωνι
νεψιὸς πρὸς πατρὸς (εἶναι γάρ φασι καὶ Ἀέθλιον Αἰόλου,
ιὸς δὲ ἐπίκλησιν) ἔθηκεν ὁ Ἀμυθάων τὰ Ὀλύμπια, μετὰ
ὲ αὐτὸν Πελίας τε καὶ Νηλεὺς ἐν κοινῷ. ἔθηκε δὲ καὶ
ὐγέας καὶ Ἡρακλῆς ὁ Ἀμφιτρύωνος ἑλὼν Ἦλιν. ὁπό-
σους δὲ ἐστεφάνωσεν οὗτος νικῶντας, ἔστιν Ἰόλαος ταῖς
Ἡρακλέους δραμὼν ἵπποις. ἦν δὲ ἄρα ἐκ παλαιοῦ καθε-
στηκὸς, ἀγωνίζεσθαι καὶ ἀλλοτρίαις ἵπποις. Ὅμηρος
οὖν ἐν ἄθλοις τεθεῖσιν ἐπὶ Πατρόκλῳ πεποίηκεν, ὡς Με-
νέλαος Αἴθῃ τῇ Ἀγαμέμνονος, τῷ δὲ ἑτέρῳ χρήσαιτο τῶν
ἵππων οἰκείῳ. ἡνιόχει δὲ καὶ ἄλλως Ἰόλαος Ἡρακλεῖ τὰς
ἵππους. αὐτός τε οὖν ἅρματι, καὶ Ἴασιος ἀνὴρ Ἀρκὰς
κέλητος ἐνίκησεν ἵππου δρόμῳ. Τυνδάρεω δὲ οἱ παῖδες,

deinde filiis in Olympia cursus certamen de regno proposuit. Dehinc una fere post Endymionem exacta aetate Pelops omnium, qui ante se fuissent, maxime memorabiles Olympio Iovi ludos fecit. Pelopis vero filiis ex Elide eiectis, et per ceteram Peloponnesum totam dissipatis, Amythaon Crethei filius, Endymionis patruelis, (fuisse enim Aethlium quoque Aeoli, cui Iovi cognomen, filium dicunt) Olympia instauravit. Post hunc eosdem ludos novarunt Pelias et Neleus communi consilio. Augeas praeterea, et Hercules Amphitryonis filius Elide capta. Coronam is quidem Iolao primum detulit, qui equas ab Hercule mutuatus in cursu ceteros anteierat. Et fuit antiquitus traditum fuit alienas equas ad certamen mutuari: siquidem Homerus in funebribus Patrocli ludis Menelaum fecit Agamemnonis Aetha usum, altero vero suo ipsius. Herculis certe auriga fuit Iolaus; atque hic quidem curru, Iasius vero Arcas desultorio equo vicit. Ex Tyndarei filiis curru alter,

ὁ μὲν δρόμῳ, Πολυδεύκης δὲ πυκτεύων. λέγεται δὲ κα ἐς αὐτὸν Ἡρακλέα, ὡς πάλης τε ἀνέλοιτο καὶ παγκρατίο νίκας. (2) Μετὰ δὲ Ὄξυλον (διέθηκε γὰρ τὸν ἀγῶνα κα Ὄξυλος) μετὰ τοῦτον βασιλεύσαντα ἐξέλιπεν ἄχρι Ἰφίτο τὰ Ὀλύμπια. Ἰφίτου δὲ τὸν ἀγῶνα ἀνανεωσαμένου κα τὰ ἤδη μοι λελεγμένα, τοῖς ἀνθρώποις ἔτι ὑπῆρχε τῶ ἀρχαίων λήθη, καὶ κατ' ὀλίγον ἐς ὑπόμνησιν ἤρχοντο αι
394 τῶν, καὶ ὁπότε τι ἀναμνησθεῖεν, ἐποιοῦντο τῷ ἀγῶ προσθήκην. (3) Δῆλον δέ· ἐξ οὗ γὰρ τὸ συνεχὲς ταῖς μν μαις ἐπὶ ταῖς Ὀλυμπιάσιν ἐστί, δρόμου μὲν ἆθλα ἐτέθη πρῶ τον, καὶ Ἠλεῖος Κόροιβος ἐνίκα. εἰκὼν μὲν δὴ οὐκ ἔστ ἐν Ὀλυμπίᾳ τοῦ Κοροίβου, τάφος δὲ ἐπὶ τοῖς πέρασι τ Ἠλείας. Ὀλυμπιάδι δὲ ὕστερον τετάρτῃ καὶ δεκάτῃ προ ετέθη σφίσι δίαυλος. Ὕπηνος δὲ ἀνὴρ Πισαῖος ἀνείλετ ἐπὶ τῷ διαύλῳ τὸν κότινον· τῇ δὲ ἑξῆς Ἄκανθος. ἐπὶ δ τῆς ὀγδόης καὶ δεκάτης Ὀλυμπιάδος πεντάθλου καὶ πάλη ἀφίκοντο ἐς μνήμην. καὶ τοῦ μὲν Λάμπιδι ὑπῆρξεν, Ευ

Pollux caestibus. Ipsum etiam Herculem famá vulgatum e de lucta et pancratio coronatum. (2) Post Oxylum (nam hic ludos fecit) Olympia intermissa sunt usque ad Iphitu Illa vero instaurante Iphito, prorsus iam veterum ludoru obsoleverat memoria. Sed paulatim in eorum memoriam red ierunt; ac si quid reminiscerentur, id renovatis ludis adi cerunt additamentum. (3) Id ex eo maxime perspicuum est ex eo enim tempore, quo continuata est Olympiadum me moria (seu quo continua serie Olympiades memorari coepta sunt), cursus primum proposita sunt praemia, quae Coroebu Eleus obtinuit. Neque tamen ulla Coroebi in Olympia statu extat; sed permanet eius sepulcrum in Eleorum finibus. Olym piade vero quartadecima additus est duplicati stadii cursu (δίαυλον Graeci vocant), e quo, accepta ex oleastro corona victor discessit Hypenus Pisaeus: Acanthus ea, quae conse cuta est, Olympiade. At decima octava quinquertii et lu ctae certamen eis in mentem venit: quinquertii Lampidi, lu

υβάτῳ δὲ ἡ νίκη τῆς πάλης, Λακεδαιμονίοις καὶ τούτοις. ίτῃ δὲ Ὀλυμπιάδι καὶ εἰκοστῇ πυγμῆς ἆθλα ἀπέδοσαν· νομάστος δὲ ἐνίκησεν ἐκ Σμύρνης συντελούσης ἤδη ηνικαῦτα ἐς Ἴωνας. πέμπτῃ δὲ ἐπὶ ταῖς εἴκοσι κατεδέξαντο ἵππων τελείων δρόμον· καὶ ἀνηγορεύθη Θηβαῖος αγώνδας κρατῶν ἅρματι. ὀγδόῃ δὲ ἀπὸ ταύτης Ὀλυμπιάδι ἐδέξαντο παγκρατιαστήν τε ἄνδρα, καὶ ἵππον κέλητα. ππος μὲν δὴ Κρανωνίου Κραυξίδα παρέφθη· τοὺς δὲ ελθόντας ἐπὶ τὸ παγκράτιον [ὁ] Λύγδαμις κατειργάσατο ρακούσιος. τούτῳ πρὸς ταῖς λιθοτομίαις ἐστὶν ἐν Συρακούσαις μνῆμα. εἰ δὲ καὶ Ἡρακλεῖ τῷ Θηβαίῳ μέγεθος αρισοῦτο ὁ Λύγδαμις, ἐγὼ μὲν οὐκ οἶδα, λεγόμενον δὲ πὸ Συρακουσίων ἐστί. τὰ δὲ ἐπὶ τοῖς παισίν, ἐς μὲν ῶν παλαιοτέρων οὐδεμίαν ἥκει μνήμην, αὐτοὶ δὲ ἀρέσαν φίσι κατεστήσαντο Ἠλεῖοι. δρόμου μὲν δὴ καὶ πάλης έθη παισὶν ἆθλα ἐπὶ τῆς ἑβδόμης καὶ τριακοστῆς Ὀλυμιάδος· καὶ Ἱπποσθένης Λακεδαιμόνιος πάλην, Πολυνεί- 395

ae praemium Eurybato (utrique Lacedaemonio) obtigit. Teria dehinc et vicesima Olympiade caestuum ludicrum institum: victor extitit Onomastus Smyrnaeus, quum iam tum d Ionum concilium Smyrna accessisset. Quinta supra viceimam iustae aetatis equorum cursus introductus: curru vicit hebanus Pagondas. Octava secundum hanc Olympiade, qui to corpore certaret (Pancratiasten *vocant*) et desultorius quus in curriculum rediere. Antevertit omnes equa Crauidae Cranonii. Evertit in pancratio adversarios Lygdamis yracusanus. Huius Syracusis prope Latomias monumentum stat. Nunquid is corporis magnitudine par fuerit Herculi hebano, compertum omnino non habeo: a Syracusanis certe psis ita traditum est. Puerorum vero certamina nullo veteis memoriae exemplo, arbitratu suo instituerunt Elei. Ac rimum quidem de cursu et lucta, septima et tricesima Olympiade, pueris proposita praemia. Luctae Hipposthenes Laedaemonius, cursus palmam accepit Polynices Eleus. At

κης δὲ τὸν δρόμον ἐνίκησεν Ἠλεῖος. πρώτῃ δὲ ἐπὶ ταῖ τεσσαράκοντα Ὀλυμπιᾶσι πύκτας ἐσεκάλεσαν παῖδας, κ περιῆν τῶν ἐσελθόντων Συβαρίτης Φιλήτας. τῶν δὲ ὁπλι τῶν ὁ δρόμος ἐδοκιμάσθη μὲν ἐπὶ τῆς πέμπτης Ὀλυμπι δος καὶ ἑξηκοστῆς, μελέτης ἐμοὶ δοκεῖν ἕνεκα τῆς ἐς τ πολεμικά. τοὺς δὲ δραμόντας ἀσπίσιν ὁμοῦ πρῶτος Δ μάρατος ἐκράτησεν Ἡραιεύς. δρόμος δὲ δύο ἵππων τ λείων συνωρὶς κληθεῖσα τρίτῃ μὲν Ὀλυμπιάδι ἐτέθη πρ ταῖς ἐνενήκοντα· Εὐαγόρας δὲ ἐνίκησεν Ἠλεῖος. ἐνν δὲ ἤρεσεν Ὀλυμπιάδι καὶ ἐνενηκοστῇ καὶ πώλων ἅρμασ ἀγωνίζεσθαι· Λακεδαιμόνιος δὲ Συβαριάδης τὸν στέφανο τῶν πώλων ἔσχε τοῦ ἅρματος. συνέθεσαν δὲ ὕστερον κ συνωρίδα πώλων, καὶ πῶλον κέλητα. ἐπὶ μὲν δὴ τῇ συ ωρίδι Βελιστίχην ἐκ Μακεδονίας τῆς ἐπὶ θαλάσσῃ γυνα κα, Τληπόλεμον δὲ Λύκιον ἀναγορευθῆναι λέγουσιν ἐ τῷ κέλητι· τοῦτον μὲν ἐπὶ τῆς πρώτης καὶ τριακοστῆς καὶ ἑκατοστῆς Ὀλυμπιάδος, τῆς Βελιστίχης τὴν συνωρίδ Ὀλυμπιάδι πρὸ ταύτης τρίτῃ. πέμπτῃ δὲ ἐπὶ ταῖς τεσσ

prima et quadragesima Olympiade pueros in caestuum pugi commiserunt. Competitores superavit Sybaritanus Phileta Iam vero gravioris armaturae peditum cursus in stadium cu plausu receptus est quinta et sexagesima Olympiade: idon visa est ad res bellicas exercitatio. Qui cum scutis decurr runt, eos primus vicit Demaratus Heraeensis. Biiugorum integra aetate equorum (*συνωρίδα vocant, quasi bigas dix ris*) cursus *in curriculum* receptus Olympiade tertia et nonag sima: vicit Euagoras Eleus. Undecentesima vero Olympiad iunctis ad currum pullis certatum est: coronam cepit Syba riades Lacedaemonius. Receptae deinde pullorum bigae; pullus item desultorius. Bigarum palmam Belistiche, foe mina e maritima Macedoniae ora; desultorii Tlepolemus Ly cius abstulit: hic tricesima prima supra centesimam Olym piade; illa Olympiade ante hanc tertia. Post haec Olympiad

ῥάκοντα καὶ ἑκατὸν ἆθλα ἐτέθη παγκρατίου παισὶ, καὶ ἐνίκα Φαίδιμος Αἰολεὺς ἐκ πόλεως Τρωάδος.

CAPUT IX.

Nonnulla Olympica certamina ab Eleis abolentur — de Calpes et Anabatarum cursu — Olympicorum ludorum ordine — ludorum praefectis (Agonothetis) — Hellanodicis.

Κατελύθη δὲ ἐν Ὀλυμπίᾳ καὶ ἀγωνίσματα, μεταδόξαν
μηκέτι ἄγειν αὐτὰ Ἠλείοις. πένταθλόν τε γὰρ παίδων ἐπὶ
τῆς ὀγδόης Ὀλυμπιάδος καὶ τριακοστῆς ἐτέθη, καὶ ἐπ'
αὐτῷ τὸν κότινον Εὐτελίδα Λακεδαιμονίου λαβόντος, οὐκ-
έτι ἀρεστὰ Ἠλείοις ἦν πεντάθλους εἰσέρχεσθαι παῖδας.
τῆς δὲ ἀπήνης καὶ κάλπης τὸν δρόμον, τὸν μὲν Ὀλυμπιάδι
νομισθέντα ἑβδομηκοστῇ, τὸν δὲ τῆς κάλπης τῇ ἐφεξῆς 396
ταύτης, κήρυγμα ὑπὲρ ἀμφοτέρων ἐποιήσαντο ἐπὶ τῆς τε-
τάρτης Ὀλυμπιάδος καὶ ὀγδοηκοστῆς, μήτε κάλπης τοῦ λοι-
ποῦ, μήτε ἀπήνης ἔσεσθαι δρόμον. ὅτε δὲ ἐτέθη πρῶτον,
Θερσίου μὲν ἀπήνη Θεσσαλοῦ, Παταίκου δὲ Ἀχαιοῦ τῶν

centesima et quadragesima quinta puerile institutum pancratium: in quo vicit Phaedimus Aeolensis ex urbe Troade.

Cap. IX. Sunt etiam antiquata nonnulla Olympiae certamina, Eleisque mutata sententia visum non amplius ea agitari. Puerorum enim quinquertium XXXVIII Olympiade institutum quidem fuit; et Lacedaemonius Eutelidas eo victor oleastri coronam accepit; postea tamen non amplius Eleis placuit, ut in quinquertii certamen descenderent pueri. Quumque apenen septuagesima Olympiade solenniter instituissent, et calpen Olympiade post eam proxima, decreto facto octogesima quarta Olympiade utrumque abrogarunt certamen, ac vetuerunt, ne in posterum vel calpes vel apenes cursu contenderetur. Quum vero primum ea certamina essent instituta, Thersius Thessalus apene, calpe autem vicit Patae-

ἐκ Δύμης ἐνίκησεν ἡ κάλπη. (2) Ἦν δὲ ἡ μὲν θήλεια ἵπ-πος, καὶ ἀπ' αὐτῶν ἀποπηδῶντες ἐπὶ τῷ ἐσχάτῳ δρόμῳ συνέθεον οἱ ἀναβάται ταῖς ἵπποις εἰλημμένοι τῶν χαλι-νῶν, καθὰ καὶ ἐς ἐμὲ ἔτι οἱ ἀναβάται καλούμενοι. διά-φορα δὲ τοῖς ἀναβάταις ἐς τῆς κάλπης τὸν δρόμον τά τε σημεῖά ἐστι, καὶ ἄρσενες σφίσιν ὄντες οἱ ἵπποι. ἀπήνη δὲ οὔτε τῷ ἀνευρήματι οὐδὲν ἀρχαῖον, οὔτε εὐπρέπεια αὐτῇ προσῆν, ἐπάρατόν τε Ἠλείοις ἐκ παλαιοῦ καὶ ἀρχὴν γενέσθαι σφίσιν ἐν τῇ χώρᾳ τὸ ζῶον. ἦν γὰρ δὴ ἀπήνη κατὰ τὴν συνωρίδα ἡμιόνους ἀντὶ ἵππων ἔχουσα. (3) Ὁ δὲ κόσμος ὁ περὶ τὸν ἀγῶνα ἐφ' ἡμῶν, ὡς θύεσθαι τῷ θεῷ τὰ ἱερεῖα, πεντάθλου μὲν καὶ δρόμου τῶν ἵππων ὕστερα ἀγωνισμάτων, οὗτος κατέστη σφίσιν ὁ κόσμος Ὀλυμπιάδι ἑβδόμῃ πρὸς ταῖς ἑβδομήκοντα. τὰ πρὸ τούτων δὲ ἐπὶ ἡμέρας ἦγον τῆς αὐτῆς ὁμοίως καὶ ἀνθρώπων καὶ ἵππων ἀγῶνα. τότε δὲ προήχθησαν ἐς νύκτα οἱ παγκρατιάζοντες, ἅτε οὐ κατὰ καιρὸν ἐσκληθέντες· αἴτιοι δὲ ἐγένοντο οἵ τε

cus Achaeus ex urbe Dyma. (2) Utebantur vero in calpes certamine equabus: e quibus sub extremam cursus metam de-silientes sessores, prehenso suae quilibet equae freno, cum equabus decurrebant: quod ad meum usque seculum faciunt ii, qui dicuntur anabatae (quasi dicas conscensores). Sed inter calpes cursum et anabatas hoc est discriminis, quod peculiaribus anabatae insignibus et masculis utuntur equis. Porro apene neque inventum est antiquum, neque de-coris habet quicquam; et alioqui antiquitus inter portenta Eleis muli fuerunt usque adeo, ut animal id intra fines ali religio esset; mulas enim pro equis apene bigarum in morem habebat. (3) Ludorum aetate mea hic propemo-dum ordo est. Mactatis deo victimis, quinquertii primum et cursus, deinde equorum certamina committuntur; atque ita est septima et septuagesima Olympiade institutum. Nam ante eadem die et equi et homines inducebantur. Pancratia-stae tunc sub noctem prodibant. Neque enim satis mature poterant accersiri, quum dies equiriis et potississimum quin-

ἵπποι καὶ ἐς πλέον ἔτι ἡ τῶν πεντάθλων ἅμιλλα· καὶ ἐκράτει μὲν Ἀθηναῖος Καλλίας τοὺς παγκρατιάσαντας. ἐμπόδιον δὲ οὐκ ἔμελλε παγκρατίῳ τοῦ λοιποῦ τὸ πένταθλον, οὐδὲ οἱ ἵπποι γενήσεσθαι. (4) Τὰ δὲ ἐπὶ τοῖς ἀγωνοθετοῦσιν οὐ κατὰ τὰ αὐτὰ, ἃ καθεστηκότα ἦν ἐξαρχῆς, καὶ ἐφ' ἡμῶν ἐς αὐτοὺς νομίζουσιν. ἀλλὰ Ἴφιτος μὲν τὸν 397 ἀγῶνα ἔθηκεν αὐτὸς μόνος· καὶ μετὰ Ἴφιτον ἐτίθεσαν ὡσαύτως οἱ ἀπὸ Ὀξύλου. πεντηκοστῇ δὲ Ὀλυμπιάδι ἀνδράσι δύο ἐξ ἁπάντων λαχοῦσιν Ἠλείων ἐπετράπη ποιῆσαι τὰ Ὀλύμπια· καὶ ἐπὶ πλεῖστον ἀπὸ ἐκείνου διέμεινε τῶν ἀγωνοθετῶν ὁ ἀριθμὸς τῶν β'. (5) Πέμπτῃ δὲ Ὀλυμπιάδι καὶ εἰκοστῇ ἐννέα Ἑλλανοδίκας κατέστησαν. τρισὶ μὲν δὴ ἐπετέτραπτο ἐξ αὐτῶν ὁ δρόμος τῶν ἵππων, τοσούτοις δὲ ἑτέροις ἐπόπταις εἶναι τοῦ πεντάθλου· τοῖς δὲ ὑπολειπομένοις τὰ λοιπὰ ἔμελε τῶν ἀγωνισμάτων. δευτέρᾳ δὲ ἀπὸ ταύτης Ὀλυμπιάδι, προσετέθη καὶ ὁ δέκατος ἀθλοθέτης. ἐπὶ δὲ τῆς τρίτης καὶ ἑκατοστῆς, φυλαί τε Ἠλείοις δώδεκα, καὶ εἷς ἀπὸ φυλῆς ἑκάστης ἐγένετο Ἑλλανοδίκης. πιεσθέν-

quertio consumeretur. De pancratiastis illa Olympiade palmam tulit Atheniensis Callias. Sed in posterum cautum est, ne aut quinquertium, aut equiria pancratio impedimento essent. (4) In ludorum praefectis a maiorum more aetatis nostrae institutum variavit. Iphitus enim solus a se editis ludis praefuit. Idemque post Iphitum ab *omnibus* Oxyli posteris est observatum. Quinquagesima Olympiade Duumviris ex ipsa Eleorum civitate sorte ductis, Olympiorum cura mandata est: atque ille quidem binorum designatorum numerus ad multos post annos servatus est. (5) Quinta post et vicesima Olympiade *iudices* novem (Hellanodicas *vocabant*) creati. Eorum tres de equorum cursu, totidem de quinquertio, de ceteris reliqui certaminibus, cognoscebant. Secunda deinceps Olympiade designator decimus additus. At tertia supra centesimam in tribus duodecim Elei descripti sunt; ac *deinde* tribus singulae suum dedere ludorum cognitorem. Afflicti

τες δὲ ὑπὸ Ἀρκάδων πολέμῳ, μοῖράν τε ἀπέβαλον τῆς γῆς, καὶ ὅσοι τῶν δήμων ἦσαν ἐν τῇ ἀποτμηθείσῃ χώρᾳ, καὶ οὕτως ἐς ὀκτώ τε ἀριθμὸν φυλῶν ἐπὶ τῆς τετάρτης συνεστάλησαν Ὀλυμπιάδος καὶ ἑκατοστῆς, καὶ Ἑλλανοδίκαι σφίσιν ἴσοι ταῖς φυλαῖς ᾑρέθησαν. ὀγδόῃ δὲ ἐπὶ ταῖς ἑκατὸν Ὀλυμπιάδι ἐπανῆλθον αὖθις ἐς ἀνδρῶν δέκα ἀριθμόν· καὶ ἤδη τὸ ἀπὸ τούτου διαμεμένηκεν ἐς ἡμᾶς.

CAPUT X.

De Jovis luco, Alti dicto — templi Jovis Olympici descriptio.

Πολλὰ μὲν δὴ ἄλλα ἴδοι τὶς ἂν ἐν Ἕλλησι, τὰ δὲ καὶ ἀκούσαι θαύματος ἄξια· μάλιστα δὲ τοῖς Ἐλευσῖνι δρωμένοις, καὶ ἀγῶνι τῷ ἐν Ὀλυμπίᾳ μέτεστιν ἐκ θεοῦ φροντίδος. τὸ δὲ ἄλσος τὸ ἱερὸν τοῦ Διὸς, παραποιήσαντες τὸ ὄνομα, Ἄλτιν ἐκ παλαιοῦ καλοῦσι· καὶ δὴ καὶ Πινδάρῳ ποιήσαντι ἐς ἄνδρα Ὀλυμπιονίκην ᾆσμα, Ἄλτις ἐπωνόμασται τὸ χωρίον. (2) Ἐποιήθη δὲ ὁ ναὸς καὶ τὸ ἄγαλ-

post haec Arcadum bello, et agri parte mulctati, amissis insuper omnibus pagis, qui adempta agri parte continebantur, in tribus octo contracti sunt, quarta et centesima Olympiade. Eo factum, ut Hellanodicae totidem legerentur. Octava postremo, quae supra centesimam fuit, pristinus est *aedilium* decem numerus usurpatus, idemque ad nostram aetatem permansit.

Cap. X. Multa sane habet Graecia, quae vel spectentur vel audiantur cum admiratione: sed omnium accuratissime, divinitus religione imbutis animis, Eleusinia initia, et Olympici ludi celebrantur. Iovis ἄλσος (*id est lucum*) mutato nomine Altin antiquitus vocitant. Et sane Pindarus in iis versibus, quos in quendam fecit Olympiorum victorem, Altin appellavit. (2) Templum et signum Iovi de manubiis Elei

μα τῷ Διῒ ἀπὸ λαφύρων, ἡνίκα Πίσαν οἱ Ἠλεῖοι καὶ ὅσον τῶν περιοίκων ἄλλο συναπέστη Πισαίοις, πολέμῳ καθεῖλον. Φειδίαν δὲ τὸν ἐργασάμενον τὸ ἄγαλμα εἶναι καὶ ἐπίγραμμά ἐστιν ἐς μαρτυρίαν ὑπὸ τοῦ Διὸς γεγραμμένον τοῖς ποσί·

Φειδίας Χαρμίδου υἱὸς Ἀθηναῖός μ' ἐποίησε.

Τοῦ ναοῦ δὲ Δώριος μέν ἐστιν ἡ ἐργασία, τὰ δὲ ἐκτὸς περίστυλός ἐστι. πεποίηται δὲ ἐπιχωρίου πώρου. ὕψος μὲν 398
δή, αὐτὸ τοῦτο ἐς τὸν ἀετὸν ἀνῆκον, εἰσὶν οἱ ὀκτὼ πόδες καὶ ἑξήκοντα, εὖρος δὲ πέντε καὶ ἐνενήκοντα, τὰ δὲ ἐς μῆκος, τριάκοντά τε καὶ διακόσιοι. τέκτων δὲ ἐγένετο αὐτοῦ Λίβων ἐπιχώριος. κέραμος δὲ οὐ γῆς ὀπτῆς ἐστιν, ἀλλὰ κεράμου τρόπον λίθος ὁ Πεντέλησιν εἰργασμένος. τὸ δὲ εὕρημα ἀνδρὸς Ναξίου λέγουσιν εἶναι Βύζου, οὗ φασιν ἐν Νάξῳ τὰ ἀγάλματα, ἐφ' ὧν ἐπίγραμμα, εἶναι·

Νάξιος εὐεργός με γένει Λητοῦς πόρε Βύζεω
Παῖς, ὃς πρώτιστος τεῦξε λίθου κέραμον.

ἡλικίαν δὲ ὁ Βύζης οὗτος κατὰ Ἀλυάττην τὸν Λυδὸν, καὶ

dicarunt, Pisaeis, aliisque finitimis populis, qui cum illis defecerant, bello superatis, ac Pisa ipsa direpta. Simulacrum a Phidia factum, inscriptio ad Jovis pedes posita testatur: PHIDIAS CHARMIDAE FILIUS ATHENIENSIS ME FECIT. Templi ipsius Dorica exaedificatio est. Ambitus exterior dispositas in orbem columnas ostentat. *Parietes* e vernaculo lapide structi sunt. Surgit in altitudinem ab ima area ad aquilas, *quae tecti fastigium sustinent*, pedes octo et sexaginta; patet in latitudinem nonaginta quinque; excurrit longitudo ad ducentesimum ac trigesimum. Architectus operi praefuit Libon, homo indigena. Tectum est non coctili tegula, sed caeso ad tegulae formam e lapicidinis Pentelicis marmore. Inventum hoc Byzae Naxio tribuunt, cuius opus statuas Naxi esse dicunt, quae hanc inscriptionem habent:

Naxi haec Latoidis fecit sollertia Byzae,
Cui primum secta est tegula de lapide.

Viguisse Byzen hunc illis temporibus proditum est, quibus in

Ἀστυάγην τὸν Κυαξάρου, βασιλεύοντα ἐν Μήδοις. ἐν δὲ Ὀλυμπίᾳ λέβης ἐπίχρυσος ἐπὶ ἑκάστῳ τοῦ ὀρόφου τῷ πέρατι ἐπίκειται· καὶ Νίκη κατὰ μέσον μάλιστα ἕστηκε τὸν ἀετὸν, ἐπίχρυσος καὶ αὕτη· ὑπὸ δὲ τῆς Νίκης τὸ ἄγαλμα ἀσπὶς ἀνάκειται χρυσῆ, Μέδουσαν τὴν Γοργόνα ἔχουσα ἐπειργασμένην. τὸ ἐπίγραμμα δὲ τὸ ἐπὶ τῇ ἀσπίδι, τούς τε ἀναθέντας δηλοῖ, καὶ καθ' ἥντινα αἰτίαν ἀνέθεσαν. λέγει γὰρ δὴ οὕτω·

Ναὸς μὲν φιάλαν χρυσέαν ἔχει, ἐκ δὲ Τανάγρας
  Τᾶς Λακεδαιμονίοις συμμαχίδος γε τεθὲν
Δῶρον, ἀπ' Ἀργείων καὶ Ἀθηναίων καὶ Ἰώνων
399 Τὰν δεκάταν, νίκας εἵνεκα τῶ πολέμω.

ταύτης τῆς μάχης μνήμην καὶ ἐν τῇ Ἀτθίδι ἐποιησάμην συγγραφῇ, τὰ Ἀθήνῃσιν ἐπεξιὼν μνήματα. τοῦ δὲ ἐν Ὀλυμπίᾳ ναοῦ τῆς ὑπὲρ τῶν κιόνων περιθεούσης ζώνης κατὰ τὸ ἐκτὸς, ἀσπίδες εἰσὶν ἐπίχρυσοι μία καὶ εἴκοσιν ἀριθμὸν, ἀνάθημα στρατηγοῦ Ῥωμαίων Μομμίου, κρατήσαντος Ἀχαιῶν πολέμῳ, καὶ Κόρινθόν τε ἑλόντος, καὶ Κορινθίους τοὺς Δωριέας ποιήσαντος ἀναστάτους. τὰ δὲ

Lydia Alyattes, et Astyages Cyaxarae filius regnavit in Medis. Eminent in extremis tecti finibus inaurati lebetes. In medio fastigii apice inaurata item Victoria. Infra Victoriae signum fixus est aureus clypeus, in quo Medusa Gorgon caelata est. Clypei inscriptio, et qui dedicarint, et qua de causa, declarat his versibus:

Ex auro phialam capta posuere Tanagra,
  Iuverat haec bello quod Lacedaemonios,
Cecropidae Argivique duces, et Ionica proles
  Victores partis de spoliis decimam.

Huius ego pugnae mentionem feci in historia de rebus Atticis, Atheniensium persequens monumenta. In eodem Olympii Iovis fano zonae, quae summas columnas ambit, extrinsecus clypei affixi sunt inaurati viginti et unus, a Romani exercitus imperatore Mummio dedicati, confecto Achaico bello, capta Corintho, et pulsis extra suos fines Corinthiis, qui Do-

ἐν τοῖς ἀετοῖς, ἔστιν ἔμπροσθεν Πέλοπος ἡ πρὸς Οἰνόμαον τῶν ἵππων ἅμιλλα ἔτι μέλλουσα, καὶ τὸ ἔργον τοῦ δρόμου παρὰ ἀμφοτέρων ἐν παρασκευῇ. Διὸς δὲ ἀγάλματος κατὰ μέσον πεποιημένου μάλιστα τὸν ἀετὸν, ἔστιν Οἰνόμαος ἐν δεξιᾷ ἐπικείμενος κράνος τῇ κεφαλῇ· παρὰ δὲ αὐτὸν γυνὴ Στερόπη, θυγατέρων καὶ αὕτη τῶν Ἄτλαντος. Μυρτίλος δὲ, ὃς ἤλαυνε τῷ Οἰνομάῳ τὸ ἅρμα, κάθηται πρὸ τῶν ἵππων· οἱ δέ εἰσιν ἀριθμὸν οἱ ἵπποι τέσσαρες. μετὰ δὲ αὐτόν εἰσιν ἄνδρες δύο· ὀνόματα μέν σφισιν οὐκ ἔστι, θεραπεύειν δὲ ἄρα τοὺς ἵππους καὶ τούτοις προσετέτακτο ὑπὸ τοῦ Οἰνομάου. πρὸς αὐτῷ δὲ κατάκειται τῷ πέρατι Κλάδεος· ἔχει δὲ καὶ ἐς τὰ ἄλλα παρ' Ἠλείων τιμὰς ποταμῶν μάλιστα μετά γε Ἀλφειόν. τὰ δὲ ἐπ' ἀριστερὰ ἀπὸ τοῦ Διὸς, ὁ Πέλοψ καὶ Ἱπποδάμεια· καὶ ὅ τε ἡνίοχός ἐστι τοῦ Πέλοπος, καὶ ἵπποι, δύο τε ἄνδρες, ἱπποκόμοι δὴ καὶ οὗτοι τῷ Πέλοπι. καὶ αὖθις ὁ ἀετὸς κάτεισιν ἐς στενὸν, καὶ κατὰ τοῦτο Ἀλφειὸς ἐπ' αὐτοῦ πεποίηται. τῷ δὲ ἀνδρὶ, ὃς ἡνιοχεῖ τῷ Πέλοπι, λόγῳ μὲν τῷ Τροιζηνίων, ἔστιν ὄνομα Σφαῖρος· ὁ δὲ ἐξηγητὴς ἔφασκεν ὁ ἐν Ὀλυμ-

rici nominis fuere. Sub ipsis templi lacunaribus in antica parte signa sunt, apparatum curulis certaminis inter Pelopem et Oenomaum testantia. Signo Iovis medius imminet lacunaris vertex: ad eius dexteram galea armatus Oenomaus positus est: adsistit ei uxor Sterope, una de Atlantis filiarum numero. Sedet ante currum et eques Myrtilus Oenomai auriga. Ipsi quidem equi quatuor sunt. Myrtilo proximi viri duo, quibus non sunt adscripta nomina; sed et illis videri potest ab Oenomao demandata equorum curatio. In extremo lacunari Cladei *amnis* effigies cernitur. Huic Elei secundum Alpheum praecipuos habent honores. Ad Iovis laevam expressi sunt, Pelops et Hippodamia, Pelopis auriga, equi, ac viri duo, et ipsi Pelopis equisones. Hic se laquear in angustum fastigium contrahit. Ea in parte Alpheus effictus est. Hominem eum, quo auriga usus est Pelops, Troezenii Sphaerum nomine prodidere. Interpres Olympicarum rerum Cillam

πίᾳ, Κίλλαν εἶναι. τὰ μὲν δὴ ἔμπροσθεν τοῖς ἀετοῖς ἐστὶ Παιωνίου, γένος ἐκ Μένδης τῆς Θρᾳκίας· τὰ δὲ ὄπισθεν αὐτῶν Ἀλκαμένους ἀνδρὸς ἡλικίαν τε κατὰ Φειδίαν, καὶ
400 τὰ δευτερεῖα ἐνεγκαμένου σοφίας ἐς ποίησιν ἀγαλμάτων. τὰ δὲ ἐν τοῖς ἀετοῖς, ἔστιν αὐτῷ Λαπιθῶν ἐν τῷ Πειρίθου γάμῳ πρὸς Κενταύρους ἡ μάχη. κατὰ μὲν δὴ τοῦ ἀετοῦ τὸ μέσον Πειρίθους ἐστί· παρὰ δὲ αὐτὸν, τῇ μὲν Εὐρυτίων, ἡρπακὼς τὴν γυναῖκά ἐστι τοῦ Πειρίθου, καὶ ἀμύνων Καινεὺς τῷ Πειρίθῳ, τῇ δὲ Θησεὺς ἀμυνόμενος πελέκει τοὺς Κενταύρους. Κένταυρος δὲ ὁ μὲν παρθένον, ὁ δὲ παῖδα ἡρπακώς ἐστιν ὡραῖον. ἐποίησε δὲ (ἐμοὶ δοκεῖν) ταῦτα ὁ Ἀλκαμένης, Πειρίθουν τε εἶναι Διὸς ἐν ἔπεσι τοῖς Ὁμήρου δεδιδαγμένος, καὶ Θησέα ἐπιστάμενος ὡς εἴη τέταρτος Πέλοπος. ἔστι δὲ ἐν Ὀλυμπίᾳ καὶ Ἡρακλέους τὰ πολλὰ τῶν ἔργων. ὑπὲρ μὲν τοῦ ναοῦ πεποίηται τῶν θυρῶν ἡ ἐξ Ἀρκαδίας ἄγρα τοῦ ὑὸς, καὶ τὰ πρὸς Διομήδην τὸν Θρᾷκα, καὶ ἐν Ἐρυθείᾳ πρὸς Γηρυόνην, καὶ Ἄτλαντός τε τὸ φόρημα ἐκδέχεσθαι μέλλων, καὶ τῆς κόπρου κα-

appellatum aiebat. Quae igitur in antica lacunaris parte visuntur, Paeonii opus sunt, cui genus e Menda Thraciae oppido. Postica vero pars Alcamenis est opus, aetate sua signorum opificio uno tantum artifice inferioris. In ipsa testudine Lapithae cum Centauris in Pirithoi nuptiis pugnant. In media lacunaris parte est Pirithous. Prope Eurytion, Pirithoi sponsam rapiens, contra pugnante Caeneo. Altera ex parte Theseus securi Centauros obtruncans. E Centauris vero virginem alius *pubescentem*, alius puerum rapit aetate ac forma florentem. Fecit haec, opinor, Alcamenes, quod ex Homeri versibus didicerat Iovis Pirithoum filium fuisse: ac Theseum sciebat *generis ordine* quartum esse a Pelope. In eodem templo complures ex Herculis aerumnis elaboratae sunt. Supra fores enim Erymanthii apri venatio est, et quae de Thrace Diomede tradita sunt. Ad haec Herculis eiusdem in Erythea insula contra Geryonem gestae res. Idem etiam Hercules Atlantis onus *vicaria opera* subiturus cernitur. Praeterea et Eleorum

θαίρων τὴν γῆν ἐστιν Ἠλείοις. ὑπὲρ δὲ τοῦ ὀπισθοδόμου τῶν θυρῶν τοῦ ζωστῆρος τὴν Ἀμαζόνα ἐστὶν ἀφαιρούμενος, καὶ τὰ ἐς τὴν ἔλαφον καὶ τὸν ἐν Κνωσσῷ ταῦρον, καὶ ὄρνιθας τὰς ἐπὶ Στυμφήλῳ, καὶ ἐς ὕδραν τε καὶ τὸν ἐν τῇ γῇ τῇ Ἀργείᾳ λέοντα. (3) Τὰς θύρας δὲ ἐσιόντι τὰς χαλκᾶς, ἔστιν ἐν δεξιᾷ πρὸς τοῦ κίονος, Ἴφιτος ὑπὸ γυναικὸς στεφανούμενος Ἐκεχειρίας, ὡς τὸ ἐλεγεῖον τὸ ἐπ' αὐτοὺς φησιν. ἑστήκασι δὲ καὶ ἐντὸς τοῦ ναοῦ κίονες καὶ στοαί τε ἔνδον ὑπερῷοι, καὶ πρόσοδος δι' αὐτῶν ἐπὶ τὸ ἄγαλμά ἐστι. πεποίηται δὲ καὶ ἄνοδος ἐπὶ τὸν ὄροφον σκολιά.

CAPUT XI.

Simulacri Jovis Olympii ejusque throni in templo Olympico accuratior descriptio.

Καθέζεται μὲν δὴ ὁ Θεὸς ἐν θρόνῳ χρυσοῦ πεποιημένος καὶ ἐλέφαντος· στέφανος δὲ ἐπίκειταί οἱ τῇ κεφαλῇ, μεμιμημένος ἐλαίας κλῶνας. ἐν μὲν δὴ τῇ δεξιᾷ φέρει Νίκην ἐξ ἐλέφαντος καὶ ταύτην καὶ χρυσοῦ, ταινίαν τε ἔχουσαν,

agrum, fimo *amoto de Augeae stabulo*, purgat. At supra postici fores Amazoni balteum eripit. Iam vero, quae de cervo et Gnossio tauro commemorantur, quae item de hydra *Lernaea*, deque Stymphaliis volucribus, et Nemeo leone, ibidem expressa sunt. (3) Iam per aeneas fores ingressis, est ad dexteram ante columnam Iphitus ab Ecechiria muliere coronam accipiens: nomina elegi indicant. Erectae sunt in templi parte interiore columnae, quae sublimes a terra sustinent porticus, per quas ad Iovis signum aditus patet. Attollit et inde se cochlea, per quam ad templi culmen scanditur.

Cap. XI. Sedet in solio deus ex auro et ebore factus. Corona capiti imposita est, ad oleaginae frondis imaginem. Dextera Victoriam, et ipsam ex ebore et auro praefert, cum

καὶ ἐπὶ τῇ κεφαλῇ στέφανον· τῇ δὲ ἀριστερᾷ τοῦ θεοῦ
χαρίεν ἐστι σκῆπτρον μετάλλοις τοῖς πᾶσιν ἠνθισμένον.
ὁ δὲ ὄρνις ὁ ἐπὶ τῷ σκήπτρῳ καθήμενος, ἐστὶν ὁ ἀετός.
401 χρυσοῦ δὲ καὶ τὰ ὑποδήματα τῷ θεῷ, καὶ ἱμάτιον ὡσαύ-
τως ἐστί. τῷ δὲ ἱματίῳ ζώδιά τε καὶ τῶν ἀνθέων τὰ κρίνα
ἐστὶν ἐμπεποιημένα. (2) Ὁ δὲ θρόνος ποικίλος μὲν χρυ-
σῷ καὶ λίθοις, ποικίλος δὲ καὶ ἐβένῳ τε καὶ ἐλέφαντι. ἔστι
καὶ ζῷά τε ἐπ' αὐτοῦ γραφῇ μεμιμημένα, καὶ ἀγάλματά
ἐστιν εἰργασμένα. Νῖκαι μὲν δὴ τέσσαρες, χορευουσῶν
παρεχόμεναι σχῆμα, κατὰ ἕκαστον τοῦ θρόνου τῶν ποδῶν·
δύο δὲ εἰσιν πρὸς ἑκάστου πέζῃ ποδός. τῶν ποδῶν δὲ ἑκα-
τέρῳ τῶν ἔμπροσθεν παῖδές τε ἐπίκεινται Θηβαίων ὑπὸ
σφιγγῶν ἡρπασμένοι, καὶ ὑπὸ τὰς σφίγγας Νιόβης τοὺς
παῖδας Ἀπόλλων κατατοξεύουσι καὶ Ἄρτεμις. τῶν δὲ τοῦ
θρόνου μεταξὺ ποδῶν τέσσαρες κανόνες εἰσὶν, ἐκ ποδὸς
ἐς πόδα ἕτερον διήκων ἕκαστος. τῷ μὲν δὴ κατευθὺ τῆς
ἐσόδου κανόνι, ἑπτά ἐστιν ἀγάλματα ἐπ' αὐτῷ· τὸ γὰρ
ὄγδοον ἐξ αὐτῶν οὐκ ἴσασι τρόπον ὅντινα ἐγένετο ἀφανές.
εἴη δ' ἂν ἀγωνισμάτων ἀρχαίων ταῦτα μιμήματα· οὐ γάρ

taenia et corona. Laeva sceptrum tenet affabre expolitum, et omnium metallorum varietate distinctum. Quae avis sceptro incumbit, aquila est. Aurei sunt deo calcei, pallium item aureum. In eo tum diversa animalia, tum ex omnibus florum generibus lilia in primis caelata sunt. (2) Solium ipsum auro et pretiosis praefulget lapidibus: neque in eo vel ebenum, vel ebur desideratur: animalium vero formis intercurrente pictura exornatur. Signa etiam in eo eminent, Victoriae quatuor saltantium specie ad singulos sellae pedes. Duae itidem ad pedum calcem sunt: ac prioribus quidem pedibus utrinque insistunt Thebanorum pueri a Sphingibus rapti. Infra Sphingas Niobes liberos Apollo et Diana sagittis configunt. Inter pedes discurrunt regulae, mutua illos compage iungentes. In ea quae in fronte regula est septem se adhuc ostendunt sigilla. Nam eorum octavum quae causa aboleverit, ignoratur. Sunt autem illa priscorum *inter viros* certami-

κω τὰ ἐς τοὺς παῖδας ἐπὶ ἡλικίας ἤδη καθειστήκει τῆς Φειδίου. τὸν δὲ αὐτὸν ταινίᾳ τὴν κεφαλὴν ἀναδούμενον ἐοικέναι τὸ εἶδος Παντάρκει λέγουσι, μειράκιον δὲ Ἠλεῖον τὸν Παντάρκη παιδικὰ εἶναι τοῦ Φειδίου. ἀνείλετο δὲ καὶ ἐν παισὶν ὁ Παντάρκης πάλης νίκην Ὀλυμπιάδι ἕκτῃ πρὸς ταῖς ὀγδοήκοντα. ἐπὶ δὲ τῶν κανόνων τοῖς λοιποῖς ὁ λόχος ἐστὶν ὁ σὺν Ἡρακλεῖ μαχόμενος πρὸς Ἀμαζόνας, ἀριθμὸς μὲν δὴ συναμφοτέρων ἐς ἐννέα ἐστὶ καὶ εἴκοσι, τέτακται δὲ καὶ Θησεὺς ἐν τοῖς συμμάχοις τοῦ Ἡρακλέους. ἀνέχουσι δὲ οὐχ οἱ πόδες μόνοι τὸν θρόνον, ἀλλὰ καὶ κίονες, ἴσοι τοῖς ποσὶ μεταξὺ ἑστηκότες τῶν ποδῶν. ὑπελθεῖν δὲ οὐχ οἷόν τέ ἐστιν ὑπὸ τὸν θρόνον, ὥσπερ γε καὶ ἐν Ἀμύκλαις ἐς τὸ ἐντὸς τοῦ θρόνου παρερχόμεθα. ἐν Ὀλυμπίᾳ δὲ ἐρύματα τρόπον τοίχων πεποιημένα, τὰ δὲ ἀπείργοντά ἐστι. τούτων τῶν ἐρυμάτων ὅσον μὲν ἀπαντικρὺ 402
τῶν θυρῶν ἐστιν, ἀλήλιπται κυανῷ μόνον, τὰ δὲ λοιπὰ αὐτῶν παρέχεται Παναίνου γραφάς. ἐν δὲ αὐταῖς ἐστι μὲν οὐρανὸν καὶ γῆν Ἄτλας ἀνέχων, παρέστηκε δὲ καὶ

num simulacra. Nondum enim, qua Phidias viguit aetate, puerorum instituta fuerant ludicra. Eum vero, qui taenia ipse sibi caput praecingit, ex corporis specie Pantarcem esse suspicantur, Eleum puerum, amore Phidiae devinctum. Idem Pantarces in lucta puerorum palmam est adeptus Olympiade sexta supra octogesimam. In ceteris regulis extat Herculis comitatus adversus Amazonas. Numerus utriusque partis coniunctus accedit ad XXIX. Inter Herculis socios est etiam Theseus. Non soli autem pedes solium fulciunt, sed mediae etiam inter binos pedes, pedibus magnitudine pares, columnae. Quod si penetrari subter posset, ut Amyclis intra Apollinis solium, interiora item opera persequi non essemus gravati. Sed quo minus propius accedant spectatores, sepimentis quibusdam in parietum modum extructis solium intercluditur. *Eorum sepimentorum* pars, quae ex adverso ianuae est, caeruleo tantum oblita est; latera reliqua Panaeni picturas habent. Inter eas Atlas est, coelum ac terram sus-

Ἡρακλῆς ἐκδέξασθαι τὸ ἄχθος ἐθέλων τοῦ Ἄτλαντος. ἔτι δὲ Θησεύς τε καὶ Πειρίθους, καὶ Ἑλλάς τε καὶ Σαλαμὶς ἔχουσα ἐν τῇ χειρὶ τὸν ἐπὶ ταῖς ναυσὶν ἄκραις ποιούμενον κόσμον· Ἡρακλέους τε τῶν ἀγωνισμάτων τὸ ἐς τὸν λέοντα τὸν ἐν Νεμέᾳ, καὶ τὸ ἐς Κασσάνδραν παρανόμημα Αἴαντος. Ἱπποδάμειά τε ἡ Οἰνομάου σὺν τῇ μητρὶ, καὶ Προμηθεὺς ἔτι ἐχόμενος μὲν ὑπὸ τῶν δεσμῶν, Ἡρακλῆς δὲ ἐς αὐτὸν ὁρῶν. λέγεται γὰρ δὴ καὶ τόδε ἐς τὸν Ἡρακλέα, ὡς ἀποκτεῖναι μὲν τὸν ἀετὸν, ὃς ἐν τῷ Καυκάσῳ τὸν Προμηθέα ἐλύπει, ἐξέλοιτο δὲ καὶ αὐτὸν Προμηθέα ἐκ τῶν δεσμῶν. τελευταῖα δὲ ἐν τῇ γραφῇ, Πενθεσίλειά τε ἀφιεῖσα τὴν ψυχὴν, καὶ Ἀχιλλεὺς ἀνέχων ἐστὶν αὐτήν. καὶ Ἑσπερίδες δύο φέρουσι τὰ μῆλα, ὧν ἐπιτετράφθαι λέγουσι τὴν φρουράν. Πάναινος μὲν δὴ οὗτος ἀδελφός τε ἦν Φειδίου, καὶ αὐτοῦ καὶ Ἀθήνῃσιν ἐν Ποικίλῃ τὸ Μαραθῶνι ἔργον ἐστὶ γεγραμμένον. ἐπὶ δὲ τοῖς ἀνωτάτω τοῦ θρόνου, πεποίηκεν ὁ Φειδίας ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀγάλματος, τοῦτο μὲν Χάριτας, τοῦτο δὲ Ὥρας, τρεῖς ἑκατέρας. εἶναι γὰρ θυγατέρας Διὸς καὶ ταύτας ἐν ἔπεσιν

tinens: adsistit Hercules iam prope illum onere levaturus. Cernitur etiam Theseus cum Pirithoo. *Veteris* praeterea Graeciae, et Salaminis imagines. Haec navium rostra manibus prae se fert. Herculis cum leone Nemeo certamen. Aiacis in Cassandram contumelia. Tum Hippodamia Oenomai filia cum matre. Vinculis districtus Prometheus, et eum intuens Hercules. Traditum enim est hoc etiam negotii Herculem habuisse, ut Prometheum aquila, quae illum male in Caucaso mulctabat, interemta, e vinculis exemerit. Postrema in pictura sunt, Penthesilea animam agens, eam sustinente Achille. Et Hesperides duae mala ferunt, quae ipsarum dicuntur fuisse commissa custodiae. Panaenus quidem hic Phidiae frater fuit; qui Atheniensibus etiam in Poecile Marathoniam pugnam pinxit. In solii puteali, supra simulacri caput, fecit Phidias Gratias una ex parte tres, totidem Horas ex altera. Nam et has Iovis esse filias poetarum carminibus proditum. Horas

ἐστιν εἰρημένα. Ὅμηρος δὲ ἐν Ἰλιάδι ἐποίησε τὰς Ὥρας
καὶ ἐπιτετράφθαι τὸν οὐρανόν, καθάπερ τινὰς φύλακας
βασιλέως αὐλῆς. τὸ ὑπόθημα δὲ τὸ ὑπὸ τοῦ Διὸς τοῖς
ποσίν, ὑπὸ τῶν ἐν τῇ Ἀττικῇ καλούμενον θρανίον, λέον-
τάς τε χρυσοῦς, καὶ Θησέως ἐπειργασμένην ἔχει μάχην
τὴν πρὸς Ἀμαζόνας, τὸ Ἀθηναίων πρῶτον ἀνδραγάθημα
ἐς οὐχ ὁμοφύλους. (3) Ἐπὶ δὲ τοῦ βάθρου τοῦ τὸν θρόνον
τε ἀνέχοντος καὶ ὅσος ἄλλος κόσμος περὶ τὸν Δία, ἐπὶ τού- 403
του τοῦ βάθρου χρυσᾶ ποιήματα, ἀναβεβηκὼς ἐπὶ ἅρμα
Ἥλιος, καὶ Ζεύς τέ ἐστι καὶ Ἥρα, παρὰ δὲ αὐτὸν Χάρις·
ταύτης δὲ Ἑρμῆς ἔχεται, τοῦ Ἑρμοῦ δὲ Ἑστία· μετὰ δὲ
τὴν Ἑστίαν Ἔρως ἐστὶν ἐκ θαλάσσης Ἀφροδίτην ἀνιοῦσαν
ὑποδεχόμενος· τὴν δὲ Ἀφροδίτην στεφανοῖ Πειθώ. ἐπείρ-
γασται δὲ καὶ Ἀπόλλων σὺν Ἀρτέμιδι, Ἀθηνᾶ τε καὶ Ἡρα-
κλῆς· καὶ ἤδη τοῦ βάθρου πρὸς τῷ πέρατι Ἀμφιτρίτη καὶ
Ποσειδῶν, Σελήνη τε ἵππον (ἐμοὶ δοκεῖν) ἐλαύνουσα. τοῖς
δέ ἐστιν εἰρημένα ἐφ' ἡμιόνου τὴν θεὸν ὀχεῖσθαι, καὶ οὐχ
ἵππου, καὶ λόγον γέ τινα ἐπὶ τῷ ἡμιόνῳ λέγουσιν εὐήθη.
(4) Μέτρα δὲ τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ Διὸς ἐς ὕψος τε καὶ εὖρος

certe Homerus in Iliade nominavit, coelique illis dixit, quasi regiae domus excubiis, custodiam attributam. In basi ea, quae pedibus subest, (θρανίον Attici appellant, *pedum quasi fulcra dixeris*) leones aurei, et contra Amazones Thesei pugna caelata est. Fuit haec nempe prima pugna contra exteras gentes suscepta, quae Atheniensium nomen nobilitavit. (3) In eo vero scamillo, qui universam signi molem sustinet, alia quaedam sunt supervacanei operis, quasi emblemata ex auro. In currum ascendunt Sol, Iupiter, et Iuno. Praesto est Gratia. Eam Mercurius amplectitur: Mercurium Vesta. Continenti fere spatio Amor Venerem e mari emergentem excipit, cui Suada coronam defert. Adsunt Apollo cum Diana, Minerva, Hercules. In ima basi cernuntur Amphitrite, et Neptunus: equum Luna, ut mihi videtur, ad cursum incitat. Etsi multi ferunt, non equis, deam vehi, futili quadam de mulo fabula vulgata. (4) Et Olympii quidem Iovis signum quam

ἐπιστάμενος γεγραμμένα, οὐκ ἐν ἐπαίνῳ θήσομαι τοὺς μετρήσαντας· ἐπεὶ καὶ τὰ εἰρημένα αὐτοῖς μέτρα πολύ τι ἀποδέοντά ἐστιν, ἢ τοῖς ἰδοῦσι παρέστηκεν ἐς τὸ ἄγαλμα δόξα· ὅπου γε καὶ αὐτὸν τὸν θεὸν μάρτυρα ἐς τοῦ Φειδίου τὴν τέχνην γενέσθαι λέγουσιν. ὡς γὰρ δὴ ἐκτετελεσμένον ἤδη τὸ ἄγαλμα ἦν, ηὔξατο ὁ Φειδίας ἐπισημῆναι τὸν θεόν, εἰ τὸ ἔργον ἐστὶν αὐτῷ κατὰ γνώμην· αὐτίκα δ' ἐς τοῦτο τοῦ ἐδάφους κατασκῆψαι κεραυνόν φασιν, ἔνθα ὑδρία καὶ ἐπίθημα ἐς ἐμὲ ἦν ἡ χαλκῆ. (5) Ὅσον δὲ τοῦ ἐδάφους ἐστὶν ἔμπροσθεν τοῦ ἀγάλματος, τοῦτο οὐ λευκῷ, μέλανι δὲ κατεσκευάσθαι τῷ λίθῳ. περιθεῖ δὲ ἐν κύκλῳ τὸν μέλανα λίθου Παρίου κρηπίς, ἔρυμα εἶναι τῷ ἐλαίῳ τῷ ἐκχεομένῳ. ἔλαιον γάρ τῷ ἀγάλματί ἐστιν ἐν Ὀλυμπίᾳ συμφέρον, καὶ ἔλαιόν ἐστι τὸ ἀπεῖργον, μὴ γίνεσθαι τῷ ἐλέφαντι βλάβος διὰ τὸ ἑλῶδες τῆς Ἄλτεως. ἐν ἀκροπόλει δὲ τῇ Ἀθηναίων
404 τὴν καλουμένην παρθένον, οὐκ ἔλαιον, ὕδωρ δὲ τὸ ἐς τὸν ἐλέφαντα ὠφελοῦν ἐστιν. ἅτε γὰρ αὐχμηρᾶς τῆς ἀκροπόλεως οὔσης διὰ τὸ ἄγαν ὑψηλόν, τὸ ἄγαλμα ἐλέφαντος

alte lateque pateat, linearum descriptionibus qui demonstrare conati fuerint, quum sciam non defuisse, eorum mihi certe parum est in metiendo probata sollertia. Est enim ea tota dimensio inferior multo prope aspicientium opinione. Tradunt certe ipsius dei auctoritate Phidiae artem comprobatam. Nam quum expolito iam opere Iovem orasset, significationem ut sibi aliquam daret, numquid illud ipsi acceptum esset et gratum opus, eam pavimenti partem repente de coelo tactam memorant, quo loco usque ad aetatem meam urna visitur aenea, et impositum ei operculum. (5) Et a signi quidem fronte pavimentum nigro, non candido marmore constratum est, ambit nigrum marmor circumcirca crepido e Pario lapide. Ea cohibetur oleum, quod effunditur: oleum enim Olympico simulacro propterea adhibetur, quia prohibet, ne quam e paludosa luci natura ebur contrahat noxam. At contra in Atheniensium arce, eminenti scilicet et saxoso loco, ebur, e qua materia factum est Minervae si-

πεποιημένον, ὕδωρ καὶ δρόσον τὴν ἀπὸ τοῦ ὕδατος πόθεν. ἐν Ἐπιδαύρῳ δὲ ἐρομένου μου, καθ' ἥντινα αἰτίαν οὔτε ὕδωρ τῷ Ἀσκληπιοῦ σφίσιν οὔτε ἔλαιόν ἐστιν ἐγχεόμενον, ἐδίδασκόν με οἱ περὶ τὸ ἱερὸν, ὡς καὶ τὸ ἄγαλμα τοῦ θεοῦ καὶ ὁ θρόνος ἐπὶ φρέατι εἴη πεποιημένα.

CAPUT XII.

De ebore, elephanti cornu, non dente — velo laneo in templo Jovis Olympii — donariis et signis hujus templi — Adriani et Trajani imperator. statuis operibusque Trajani insignibus — Augusti imperator. signo ex electro et Nicomedis ex ebore confecto — de electro — Neronis et aliis donariis.

Ὅσοι δὲ ἀνθρώπων τὰ διὰ τοῦ στόματος ἐς τὸ ἐκτὸς ἐλέφασιν ἐξίσχοντα ὀδόντας τῶν θηρίων εἶναι, καὶ οὐ κέρατα ἥγηνται, τούτοις ἔστιν ἀπιδεῖν μὲν ἐς τὰς ἄλκας, τὸ ἐν Κελτικῇ θηρίον, ἀπιδεῖν δὲ ἐς τοὺς Αἰθιοπικοὺς ταύρους. ἄλκαι μὲν γὰρ καὶ κέρατα ἐπὶ ταῖς ὀφρύσιν ἔχουσιν οἱ ἄῤῥενες, τὸ δὲ θῆλυ οὐ φύει τοπαράπαν. οἱ δὲ Αἰθιοπικοὶ ταῦροι τὰ κέρατα φύουσιν ἐπὶ τῇ ῥινί. τίς ἂν οὖν ποιήσαιτο ἔτι ἐν μεγάλῳ θαύματι διὰ στόματος ζώῳ κέρατα

gnum, quam ipsi virginem vocant, non oleo, sed aquae aspersu a siccioris loci incommodis vindicatur. Epidauri certe quum percontarer, cur neque oleum, neque aqua esset adhibita *ad arcendam ab Aesculapii signo noxam*, docuerunt me aeditui, solium, cui signum insideret, puteo imminere.

Cap. XII. Quod vero ad ebur pertinet, si qui hominum ea, quae ex elephantorum ore exerta prominent, istarum belluarum dentes esse, non cornua, existimant, ab alce illi, Gallica fera, et tauris Aethiopicis specimen capiant. Alcae enim, qui mares sunt, (nam foeminis nulla omnino prodeunt cornua) e superciliis, Aethiopici tauri e naribus cornua extrudunt. Quis igitur in magno ponat miraculo, esse animal,

ἐκφῦναι; πάρεστι δὲ ἀναδιδάσκεσθαι καὶ τοῖσδε ἔτι· κέρατα γὰρ κατὰ ἐτῶν περίοδον ἀπογίνεται, καὶ αὖθις ἐκβλαστάνει ζώοις. καὶ τοῦτο ἔλαφοί τε καὶ δορκάδες, ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ ἐλέφαντες πεπόνθασιν. ὀδοὺς δὲ οὐκ ἔστιν ὅτῳ δεύτερα παρέσται ζώῳ τῶν γε ἤδη τελείων. εἰ δὲ ὀδόντες τὰ διὰ στόματος ἐξίσχοντα, καὶ μὴ κέρατα ἦσαν, πῶς ἂν καὶ ἀνεφύοντο αὖθις; οὐ μὴν οὐδὲ εἴκειν πυρὶ
405 ἔχουσιν ὀδόντες φύσιν. κέρατα δὲ καὶ βοῶν καὶ ἐλεφάντων, ἐς ὁμαλές τε ἐκ περιφεροῦς, καὶ ἐς ἄλλα ὑπὸ πυρὸς ἄγεται σχήματα. Ποταμίοις γε μὴν ἵπποις καὶ ὑσὶν ἡ κάτωθεν γένυς τοὺς χαυλιόδοντας φέρει· κέρατα δὲ ἀναφυόμενα ὁρῶμεν ἐκ γενύων; ἐλέφαντι οὖν τὰ κέρατα ἴστω τὶς διὰ κροτάφων κατερχόμενα ἄνωθεν, καὶ οὕτως ἐς τὸ ἐκτὸς ἐπιστρέφοντα. τοῦτο οὐκ ἀκοῇ γράφω, θεασάμενος δὲ ἐλέφαντος ἐν γῇ τῇ Καμπανῶν κρανίον ἐν Ἀρτέμιδος ἱερῷ· σταδίους δὲ ὡς τριάκοντα ἀπέχει μάλιστα Καπύης τὸ ἱερόν· αὕτη δὲ ἡ μητρόπολίς ἐστιν ἡ Καπύη τῶν Καμπα-

cuius ex ore erumpant cornua? Argumento et illud esse facile potest, *illam eboris molem cornua esse*, quod bestiae sunt, quae certo ratoque temporis ambitu cornua abiiciant, rursusque illa, quoties amiserint, reponant. Hoc cervis, capreis, et idem elephantis accidit. Dens certe animalium nulli iam adulto, quum semel decidit, renascitur. Quare si dentes essent, et non cornua, quae naturae vis, ut renascerentur, efficere potuisset? Ad haec dentes igni domari nequeunt: at boum et elephantorum cornua sic igni emolliuntur, ut vel ex tereti planam vel aliam quamvis accipiant figuram. Quid, quod ex inferiore mandibula fluviales equi, et apri sannas exerunt? In elephantis vero, quum a superiore id, quod dentes multi esse putarunt, descendat maxilla, me auctore dubitarit nemo cornua illa esse, quae a temporibus orta per os extrorsum resupinata sese efferant. Haec ego non auribus, sed ipsis accepta oculis scribo, elephanti calvam conspicatus in Dianae; quod templum in Campania nobile, a Capua (quae regionis totius caput est) abest stadia ferme XXX. Est igitur

νῶν. ὁ μὲν δὴ ἐλέφας παρὰ τὰ λοιπὰ ζῶα διάφορον καὶ τὴν ἔκφυσιν παρέχεται τῶν κεράτων, ὥσπερ γε καὶ τὸ μέγεθός ἐστιν αὐτῷ καὶ εἶδος οὐδὲν ἐοικότα ἑτέρῳ θηρίῳ. φιλότιμοι δὲ ἐς τὰ μάλιστά μοι καὶ ἐς θεῶν τιμὴν οὐ φειδωλοὶ χρημάτων γενέσθαι δοκοῦσιν οἱ Ἕλληνες, οἷς γε παρὰ Ἰνδῶν ἤγετο καὶ ἐξ Αἰθιοπίας ἐλέφας ἐς ποίησιν ἀγαλμάτων.

(2) Ἐν δὲ Ὀλυμπίᾳ παραπέτασμα ἐρεοῦν κεκοσμημένον ὑφάσμασιν Ἀσσυρίοις καὶ βαφῇ πορφύρας τῆς Φοινίκων, ἀνέθηκεν Ἀντίοχος, οὗ δὴ καὶ ὑπὲρ τοῦ θεάτρου τοῦ Ἀθήνησιν ἡ αἰγὶς ἡ χρυσῆ καὶ ἐπ' αὐτῆς ἡ Γοργώ, ἡ ἐς τὰ ἀναθήματα. τοῦτο οὐκ ἐς τὸ ἄνω τὸ παραπέτασμα πρὸς τὸν ὄροφον, ὥσπερ γε Ἀρτέμιδος τῆς Ἐφεσίας, ἀνέλκουσι, καλῳδίοις δὲ ἐπιχαλῶντες, καθιᾶσιν ἐς τὸ ἔδαφος. (3) Ἀναθήματα δὲ ὁπόσα ἔνδον ἢ ἐν τῷ προνάῳ κεῖται, θρόνος ἐστὶν Ἀρίμνου τοῦ βασιλεύσαντος ἐν Τυρσηνοῖς, 406
ὃς πρῶτος βαρβάρων ἀναθήματι τὸν ἐν Ὀλυμπίᾳ Δία ἐδωρήσατο· καὶ ἵπποι Κυνίσκας χαλκοῖ, σημεῖα Ὀλυμπιακῆς

longe alia, quam ceteris quadrupedibus, elephanto cornuum eruptio, sicuti ei et corporis vastitas, et reliqua forma valde est a reliquo belluarum genere diversa. Quam vero Graeci splendidi et magnifici, ac minime omnium parci in colendis Dis fuerint, magno illud documento est, quod ex India et ab Aethiopibus ebur ad signa deorum facienda advehendum curarint. (2) Et in Olympii quidem templo laneum velum tum textili Assyriorum opere, tum Phoenicum purpura luculentum dedicavit rex Antiochus. Eiusdem donum fuit aegis aurea, addita Gorgone, quae Athenis in theatri fastigio inter cetera dona locata est. Velum non, quo more fit in Dianae Ephesiae templo, subter lacunar sursum attollitur, sed ad pavimentum usque laxatis funibus demittitur. (3) Inter ea vero donaria, quae intus vel in atrio templi posita sunt, extat solium Arimni Hetruscorum regis, qui primus exterorum donum Olympio Iovi misit: tum aenei equi, quos Cynisca dicavit, Olympicae victoriae monumentum, veris illos quidem

νίκης. οὗτοι μέγεθος μὲν ἀποδέουσιν ἵππων, ἑστήκασι δὲ ἐν τῷ προνάῳ τοῖς ἐσιοῦσιν ἐν δεξιᾷ. κεῖται δὲ καὶ τρίπους ἐπίχαλκος, ἐφ' οὗ, πρὶν ἢ τὴν τράπεζαν ποιηθῆναι, προετίθεντο τοῖς νικῶσιν οἱ στέφανοι. (4) Βασιλέων δὲ ἀνδριάντας, Ἀδριανοῦ μὲν αἱ ἐς τὸ Ἀχαϊκὸν τελοῦσαι πόλεις ἀνέθεσαν Παρίου λίθου, Τραϊανοῦ δὲ οἱ πάντες Ἕλληνες. οὗτος προσεκτήσατο ὁ βασιλεὺς Γέτας τοὺς ὑπὲρ Θρᾴκης, Ὀσρόῃ τε τῷ ἀπογόνῳ τῷ Ἀρσάκου καὶ Πάρθοις ἐπολέμησεν. ὁπόσα δὲ ἐς ἔργων ἔχει οἱ κατασκευὴν, ἀξιολογώτατά ἐστι λουτρὰ ἐπώνυμα αὐτοῦ· καὶ θέατρον μέγα κυκλοτερὲς πανταχόθεν, καὶ οἰκοδόμημα ἐς ἵππων δρόμους, προῆκον καὶ ἐς δύο σταδίων μῆκος· καὶ ἡ Ῥωμαίων ἀγορὰ κόσμου τε εἵνεκα τοῦ λοιποῦ θέας ἀξία, καὶ μάλιστα ἐς τὸν ὄροφον χαλκοῦ πεποιημένον. (5) Αἱ δὲ εἰκόνες αἱ τοῖς κατασκευάσμασι τοῖς περιφερέσιν ἐγκείμεναι, ἡ μὲν τοῦ ἠλέκτρου βασιλέως Ῥωμαίων ἐστὶν Αὐγούστου, ἡ δὲ τοῦ ἐλέφαντος βασιλέως Νικομήδους ἐλέγετο εἶναι Βιθυνῶν. ἀπὸ τούτου δὲ καὶ τῇ μεγίστῃ τῶν

equis magnitudine inferiores, locati sunt in primo templi aditu ingredientibus ad dexteram. Extat item tripus aere obductus, super quo victoribus, priusquam mensa erigeretur, coronae proponebantur. (4) Romanis vero Imperatoribus statuas e Pario lapide, Adriano urbes Achaici conventus, Traiano universi Graeci erexerunt. Hic imperio P. R. Getas, qui supra Thracas sunt, adiunxit; et cum Osroe Arsacis nepote, Parthorum rege, bellum gessit. Operibus praeterea *quam plurimis urbem* exornavit: quorum ceteris magnificentia praestant thermae, quae ab ipso nomen acceperunt: et magno extructum ambitu amphitheatrum: ad haec hippodromus, non breviore stadium duum spatio; tum forum Romanum, et reliquo ornatu insigne, et maxime aere exornato lacunari. (5) Inter cetera vero *eius fori insignia* teretibus insistunt scamillis statuae duae; ex electro una, Augusti Caesaris; altera ex ebore, Nicomedis Bithyniae regis, de cuius

ἐν Βιθυνίᾳ πόλεων μετεβλήθη τὸ ὄνομα Ἀστάκῳ τὰ πρὸ τούτου καλουμένῃ. τὰ δὲ ἐξαρχῆς αὐτῇ Ζυποίτης ἐγένετο οἰκιστὴς, Θρᾷξ γένος, εἰκάζοντί γε ἀπὸ τοῦ ὀνόματος. (6) Τὸ δὲ ἤλεκτρον τοῦτο, οὗ τῷ Αὐγούστῳ πεποίηνται τὴν εἰκόνα, ὅσον μὲν αὐτόματον ἐν τοῦ Ἠριδανοῦ ταῖς ψάμμοις εὑρίσκεται, σπανίζεται τὰ μάλιστα, καὶ ἀνθρώπῳ τίμιον πολλῶν ἐστιν ἕνεκα· τὸ δὲ ἄλλο ἤλεκτρον, ἀναμεμιγμένος ἐστὶν ἀργύρῳ χρυσός. (7) Ἐν δὲ τῷ ἐν Ὀλυμπίᾳ ναῷ Νέρωνος ἀναθήματα, τρεῖς μὲν ἐς κοτίνου φύλλα στέφανοι, τέταρτος δὲ ἐς δρυός ἐστι μεμιμημένος. κεῖνται δὲ αὐτόθι καὶ ἀσπίδες χαλκαῖ πέντε καὶ εἴκοσι, τοῖς ὁπλιτεύουσιν εἶναι φορήματα ἐς τὸν δρόμον. στῆλαι δὲ 407
ἄλλαι τε ἑστήκασι, καὶ ἡ πρὸς Ἀθηναίους καὶ Ἀργείους τε καὶ Μαντινέας ἔχουσα ὅρκον παρὰ Ἠλείων ἐς συμμαχίαν ἐτῶν ἑκατόν.

nomine urbs Bithyniae maxima appellata est, quum ante Astacus nuncuparetur. Condita ea quondam dicitur a Zypoete homine Thrace, quantum ex ipsa nominis voce coniici possit. (6) Electrum quidem, ex qua materia statuam Augusto fecerunt, in Padi fluminis arenis rarum omnino repertu est. Id, qui nacti fuerint, non temere magni aestimant. Est alioqui electrum aliud nihil, quam argento permistum in metallis aurum. *Sed ad ea, unde huc excurrimus, revertamur.* (7) Sunt in Olympii fano, quas Nero donavit, coronae. Earum quae est ordine tertia, oleastri; quarta, quercus frondem imitatur. Positi ibidem clypei sunt XXV aenei, cum quibus decurrunt, qui armati in curriculum descendunt. Erectae vero sunt et aliae pilae, et ea inter ceteras, qua continetur iuramentum, quo Elei cum Atheniensibus, Argivis et Mantinensibus centum annorum foedus et societatem firmarunt.

CAPUT XIII.

De Pelopio in Alti — sacris Pelopis in illo — Pelopis ossibus narratio — Pelopis et Tantali sede in Asia — ara Jovis Olympii e cinere congesta et sacrificiis, quae in ea fiunt — ara e sanguine constructa.

Ἔστι δὲ ἐντὸς τῆς Ἄλτεως καὶ Πελόπιον ποτὲ τετιμημένον τέμενος. ἡρώων δὲ τῶν ἐν Ὀλυμπίᾳ τοσοῦτον προτετιμημένος ἐστὶν ὁ Πέλοψ ὑπὸ Ἠλείων, ὅσον Ζεὺς θεῶν τῶν ἄλλων. ἔστιν οὖν τοῦ ναοῦ τοῦ Διὸς κατὰ δεξιὰν τῆς ἐσόδου πρὸς ἄνεμον Βορέαν τὸ Πελόπιον, ἀφεστηκὸς μὲν τοῦ ναοῦ τοσοῦτον, ὡς μεταξὺ καὶ ἀνδριάντας καὶ ἀναθήματα ἄλλα ἀνακεῖσθαι· παρήκει δὲ ὡς ἐπὶ τὸν ὀπισθόδομον ἀπὸ μέσου μάλιστα ἀρξάμενον τοῦ ναοῦ, καὶ λίθων τε θριγκῷ περιέχεται, καὶ δένδρα ἐντὸς πεφυκότα καὶ ἀνδριάντες εἰσὶν ἀνακείμενοι. ἔσοδος δὲ ἐς αὐτὸ πρὸς δυσμῶν ἐστιν ἡλίου. τοῦτο ἀπονεῖμαι τῷ Πέλοπι Ἡρακλῆς ὁ Ἀμφιτρύωνος λέγεται· τέταρτος γὰρ δὴ ἀπόγονος καὶ οὗτος ἦν Πέλοπος. λέγεται δὲ καὶ ὡς ἔθυσεν ἐς τὸν βόθρον τῷ Πέλοπι. (2) Θύουσι δὲ αὐτῷ καὶ νῦν ἔτι οἱ κατὰ ἔτος τὰς ἀρχὰς

Cap. XIII. Intra Altin est Pelopi multa quondam religione consecrata area: Pelopion appellant. Prae ceteris enim heroibus tam colitur apud Eleos Pelops, quam Iupiter prae cunctis Dis. Est igitur ad dexteram, qua patet ad templum aditus, ab Aquilone, Pelopium, tanto spatio interiecto, ut in eo et statuae, et alia ornamenta poni potuerint: porrigitur autem a media ad posticam templi partem, circumvallante maceria. Tota area, et arboribus convestita, et signis passim est conspicua. Ingressus ad eam est a Solis occasu. Eum *soli campum* dedicasse Pelopi Herculem Amphitryonis filium ferunt. Quartum enim a Pelope posteritatis gradum tenuit. Idem etiam Hercules Pelopi dicitur ad eam scrobem sacrum fecisse; (2) ad quam aetate etiam nostra annui ma-

ἔχοντες· τὸ δὲ ἱερεῖόν ἐστι κριὸς μέλας. ἀπὸ ταύτης οὐ γίνεται τῷ μάντει μοῖρα τῆς θυσίας· τράχηλον δὲ μόνον δίδοσθαι τοῦ κριοῦ καθέστηκε τῷ ὀνομαζομένῳ ξυλεῖ. ἔστι δὲ ὁ ξυλεὺς ἐκ τῶν οἰκετῶν τοῦ Διός· ἔργον δὲ αὐτῷ πρόκειται τὰ ἐς τὰς θυσίας ξύλα τεταγμένου λήμματος καὶ πόλεσι παρέχειν καὶ ἀνδράσιν ἰδιώταις. τὰ δὲ λεύκης μόνης ξύλα, καὶ ἄλλου δένδρου ἐστὶν οὐδενός. ὃς δ' ἂν ἢ αὐτῶν τῶν Ἠλείων ἢ ξένων τοῦ θυομένου τῷ Πέλοπι ἱερείου φάγῃ τῶν κρεῶν, οὐκ ἔστιν οἱ ἐσελθεῖν παρὰ τὸν Δία. τὸ δὲ αὐτὸ καὶ ἐν τῇ Περγάμῳ τῇ ὑπὲρ ποταμοῦ Καΐκου πεπόνθασιν οἱ τῷ Τηλέφῳ θύοντες· ἔστι γὰρ δὴ οὐδὲ τούτοις ἀναβῆναι πρὸ λουτροῦ παρὰ τὸν Ἀσκληπιόν. (3) Λέγεται δὲ καὶ τοῖον· μηκυνομένου τοῦ πρὸς Ἰλίῳ πολέμου, προαγορεῦσαι αὐτοῖς τοὺς μάντεις, ὡς αἱρήσουσιν οὐ πρότερον τὴν πόλιν, πρὶν ἂν τὰ Ἡρα- 408
κλέους τόξα καὶ ὀστοῦν ἐπαγάγωνται Πέλοπος. οὕτω δὴ μεταπέμψασθαι μὲν Φιλοκτήτην φασὶν αὐτοὺς ἐς τὸ στρατόπεδον· ἀχθῆναι δὲ καὶ τῶν ὀστῶν ὠμοπλάτην σφίσιν

gistratus nigro ariete faciunt. Ac de ea quidem victima vati portio nulla tribuitur: collum tantum, more maiorum, lignatori datur. Sic enim appellatur unus de Iovis famulatu, cui negotium mandatum est, ut certo pretio ligna ad sacrorum usum, vel publice civitatibus, vel privatim cuivis homini suppeditet. Sunt autem non ex alia arbore ligna ea, quam de alba populo. Quod si quis (sive Eleus, sive hospes fuerit) carnes ex ea Pelopis victima comederit, ei templum Iovis introire nefas est. Idem observatur ad Pergamum, quod supra Caicum est. Nam qui Telepho immolarunt, religio est illis ante in Aesculapii ascendere, quam corpus abluerint. (3) Sed quod ad Pelopem attinet, memoriae proditum est, quum Troianum bellum duceretur, monuisse vates non ante expugnari Ilium posse, quam Graeci Herculis sagittas, et de Pelopis ossibus unum comportari curassent. Quare et Philocteten tunc in castra accersitum, et Pisa scoptulum opertum Pelopis deportatum. Redeuntibus vero Graecis, ad Eu-

ἐκ Πίσης τῶν Πέλοπος. ὡς δὲ οἴκαδε ἐκομίζοντο, ἀπόλλυται περὶ Εὔβοιαν καὶ ἡ ναῦς ὑπὸ τοῦ χειμῶνος, ἡ τὸ ὀστοῦν φέρουσα τὸ Πέλοπος. ἔτεσι δὲ ὕστερον πολλοῖς μετὰ ἅλωσιν Ἰλίου, Δαμάρμενον ἁλιέα ἐξ Ἐρετρίας ἀφέντα δίκτυον ἐς θάλασσαν, τὸ ὀστοῦν ἑλκῦσαι· θαυμάσαντα δὲ αὐτοῦ τὸ μέγεθος, ἔχειν ἀποκρύψαντα ὑπὸ τὴν ψάμμον. τέλος δὲ αὐτὸν ἀφικέσθαι καὶ ἐς Δελφοὺς, ὅτου τε ἀνδρὸς τὸ ὀστοῦν εἴη, καὶ ὅ τι χρηστέον αὐτῷ, διδαχθῆναι δεησόμενον. καί πως κατὰ πρόνοιαν τοῦ θεοῦ τηνικαῦτα παρὰ Ἠλείων ἐπανόρθωμα αἰτούντων νόσου λοιμώδους, ἀνεῖπεν οὖν σφίσιν ἡ Πυθία, τοῖς μὲν ἀνασώσασθαι Πέλοπος τὰ ὀστᾶ, Δαμαρμένῳ δὲ ἀποδοῦναι τὰ εὑρημένα αὐτῶν Ἠλείοις· καὶ οἱ ταῦτα ποιήσαντι, ἄλλα τε ἀντέδοσαν Ἠλεῖοι, καὶ Δαμάρμενόν τε αὐτὸν, καὶ ἀπογόνους τοὺς ἐκείνου, φύλακας σφᾶς εἶναι τοῦ ὀστοῦ. ἡ δὲ ὠμοπλάτη τοῦ Πέλοπος ἠφάνιστο ἤδη κατ' ἐμὲ, ὅτι (ἐμοὶ δοκεῖν) ἐκέκρυπτο ἐπὶ πολὺ κατὰ τοῦ βυθοῦ, καὶ ὁμοῦ τῷ χρόνῳ προσέκαμνεν οὐχ ἥκιστα ὑπὸ τῆς θαλάσσης. (4) Πέλοπος δὲ καὶ Ταντάλου τῆς παρ' ἡμῖν ἐνοικήσεως

boean, navim eam, in quam Pelopis illud os fuerat impositum, naufragio periisse. Multis deinde annis post Ilium excisum, Eretriensem piscatorem Demarmenum iacto everriculo e mari os extraxisse: miratum magnitudinem, in arenis id *annotato loco* abdidisse. Venisse eundem Delphos scitatum, cuiusnam esset os, et ad quem usum illud a se conservari oporteret. Tunc etiam fato quodam aderant, quos Elei consultum miserant, quae foret depellendae pestilentiae ratio. Atque his quidem responsum est, ut Pelopis ossa requirerent: Demarmeno vero, ut, quae reperisset, Eleis restitueret. Hoc ille quum fecisset, et alia accepit ab Eleis munera, et ei, eiusque posteris custodia ossis demandata est. Scoptulum opertum Pelopis aetate mea iam evanuerat. Id eo accidisse opinor, quod, quum alte absconditum fuisset, tum vetustate, tum aquae marinae illuvie extabuit. (4) Et in Graeciam quidem

σημεῖα ἔτι καὶ ἐς τόδε λείπεται, Ταντάλου μὲν λίμνη τε
ἀπ' αὐτοῦ καλουμένη, καὶ οὐκ ἀφανὴς τάφος· Πέλοπος
δὲ ἐν Σιπύλῳ μὲν θρόνος ἐν κορυφῇ τοῦ ὄρους ἐστὶν ὑπὲρ
τῆς Πλαστήνης μητρὸς τὸ ἱερόν. διαβάντι δὲ Ἕρμον πο-
ταμὸν, Ἀφροδίτης ἄγαλμα ἐν Τήμνῳ πεποιημένον ἐκ
μυρσίνης τεθηλυίας· ἀναθεῖναι δὲ Πέλοπα αὐτὸ παρει-
λήφαμεν μνήμῃ, προϊλασκόμενόν τε τὴν θεὸν, καὶ γενέ-
σθαί οἱ τὸν γάμον τῆς Ἱπποδαμείας αἰτούμενον.

(5) Ἔστι δὲ ὁ τοῦ Διὸς τοῦ Ὀλυμπίου βωμὸς ἴσον
μὲν μάλιστα τοῦ Πελοπίου τε καὶ τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἥρας ἀπέ-
χων, προκείμενος μέντοι καὶ πρὸ ἀμφοτέρων. κατασκευα- 409
σθῆναι δὲ αὐτὸν οἱ μὲν ὑπὸ Ἡρακλέους τοῦ Ἰδαίου λέγου-
σιν, οἱ δὲ ὑπὸ ἡρώων τῶν ἐπιχωρίων γενεαῖς δύο ὕστερον
τοῦ Ἡρακλέους. πεποίηται δὲ ἱερείων τῶν θυομένων τῷ
Διῒ ἀπὸ τῆς τέφρας τῶν μηρῶν, καθάπερ γε καὶ ἐν Περ-
γάμῳ. τέφρας γὰρ δή ἐστι καὶ τῇ Ἥρᾳ τῇ Σαμίᾳ βωμὸς,
οὐδέν τι ἐπιφανέστερος ἢ ἐν τῇ χώρᾳ τῇ Ἀττικῇ, ἃς αὐ-
τοσχεδίας Ἀθηναῖοι καλοῦσιν ἐσχάρας. τοῦ βωμοῦ δὲ τοῦ
ἐν Ὀλυμπίᾳ κρηπῖδος μὲν τῆς πρώτης, προθύσεως καλου-

Tantalum et Pelopem coloniam deduxisse, certa adhuc extant indicia, portus, qui Tantali dicitur, et eiusdem sepulcrum non obscurum. Pelopis in Sipyli montis vertice visitur solium, supra eum locum, ubi Plastenes matris fanum est. Iam vero ultra Hermum fluvium, ad Temnum oppidum, Veneris signum spectatur e virente a radice sua myrto: quod faciendum curasse Pelopem ferunt, quum ut deam coleret, tum vero ut Hippodamiae nuptiarum se compotem faceret. (5) Olympii quidem Iovis ara pari intervallo a Pelopio et Iunonis aede distat, ante utriusque frontem sita. Erectam alii tradiderunt ab Idaeo Hercule, alii ab indigenis heroibus, duabus ipsis aetatibus post Herculem. Congesta illa est e cinere collecto ex adustis victimarum femoribus. Talis et Pergami ara est, talis Samiae Iunonis, nihilo illa quidem ornatior, quam in Attica, quos Rudes appellant focos. Arae Olympicae ima crepido, quam *πρόθυσιν* appellant, *(quasi primam*

μένης, πόδες πέντε καὶ εἴκοσι καὶ ἑκατόν ἐστι περίοδος· τοῦ δὲ ἐπὶ τῇ προθύσει περίμετρος [ἑκάστου] πόδες δύο καὶ τριάκοντα. τὸ δὲ ὕψος τοῦ βωμοῦ τὸ σύμπαν ἐς δύο καὶ εἴκοσιν ἀνήκει πόδας. αὐτὰ μὲν δὴ τὰ ἱερεῖα ἐν μέρει τῷ κάτω, τῇ προθύσει, καθέστηκεν αὐτοῖς θύειν· τοὺς μηροὺς δὲ ἀναφέροντες ἐς τοῦ βωμοῦ τὸ ὑψηλότατον καθαγίζουσιν ἐνταῦθα. ἀναβαθμοὶ δὲ ἐς μὲν τὴν πρόθυσιν ἄγουσιν ἐξ ἑκατέρας τῆς πλευρᾶς, λίθου πεποιημένοι· τὸ δὲ ἀπὸ τῆς προθύσεως ἐς τὸ ἄνω τοῦ βωμοῦ τέφρας παρέχεται ἀναβαθμούς. ἄχρι μὲν δὴ τῆς προθύσεως ἔστιν ἀναβῆναι καὶ παρθένοις, καὶ ὡσαύτως γυναιξίν, ἐπειδὰν τῆς Ὀλυμπίας μὴ ἐξείργωνται· ἀπὸ τούτου δὲ ἐς τὸ ἀνωτάτω τοῦ βωμοῦ μόνοις ἔστιν ἀνδράσιν ἀνελθεῖν. θύεται δὲ τῷ Διῒ καὶ ἄνευ τῆς πανηγύρεως ὑπό τε ἰδιωτῶν καὶ ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν ὑπὸ Ἠλείων. κατ' ἔτος δὲ ἕκαστον φυλάξαντες οἱ μάντεις τὴν ἐννάτην ἐπὶ δέκα τοῦ Ἐλαφίου μηνὸς, κομίζουσιν ἐκ τοῦ Πρυτα-
410 νείου τὴν τέφραν, φυράσαντες δὲ τῷ ὕδατι τοῦ Ἀλφειοῦ, κονιῶσιν οὕτω τὸν βωμόν. ὑπὸ δὲ ἄλλου τὴν τέφραν ὕδα-

sacrorum stationem dicas) ambitum peragit pedum centum et amplius quinque et viginti: graduum singulorum supra imam istam crepidinem ambitus pedes explet binos ac tricenos. Universa arae altitudo pedes conficit duos prope et viginti. Ducuntur hostiae ad imae crepidinis stationem: ibi eas patrio more mactant: femora in summa ara adolent. Et ad stationem quidem ab utroque latere per lapideos, ad arae altissimam sedem per cineritios gradus scanditur. Et ad stationem quidem usque tam virgines, quam mulieres, quum in Olympiam venire nulla prohibet religio, possunt ascendere; longius progredi solis viris fas est. Sacrificatur autem Iovi etiam extra solemnem nundinarum celebritatem tam a privatis hominibus quam quotidie ab Eleis. Stato autem die quotannis, Februarii mensis nono supra decimum, aruspices cinerem ex Prytaneo deportant: eoque aqua ex Alpheo amne diluto, aram Iovis oblinunt. Religione sancitum est cinerem

τος ποιηθῆναι πηλὸν, οὐ μή ποτε ἐγγένηται. καὶ τούτου ἕνεκα ὁ Ἀλφειὸς νενόμισται τῷ Ὀλυμπίῳ Διῒ ποταμῶν μάλιστα εἶναι φίλος. (6) Ἔστι δὲ καὶ ἐν Διδύμοις τῶν Μιλησίων βωμὸς, ἐποιήθη δὲ ὑπὸ Ἡρακλέους τοῦ Θηβαίου, καθὰ οἱ Μιλήσιοι λέγουσιν, ἀπὸ τῶν ἱερείων τοῦ αἵματος. ἐς δὲ τὰ ὕστερα τὸ αἷμα τῶν θυμάτων οὐκ ἐς ὑπέρογκον ηὔξηκεν αὐτὸν μέγεθος.

CAPUT XIV.

De Jove *Ἀπομυίῳ* — cur Olympica sacra albae duntaxat populi lignis adoleantur — de arboribus, quas varii fluvii potissimum alunt — reliquis Olympiae aris et diis, quibus sacra ibi fiunt — ara ignotorum deorum — *Καιροῦ*, Jovis filii — Telluris ejusque oraculo, aliisque.

Ὁ δὲ ἐν Ὀλυμπίᾳ βωμὸς παρέχεται καὶ ἄλλο τοιόνδε ἐς θαῦμα. οἱ γὰρ ἰκτῖνες πεφυκότες ἁρπάζειν μάλιστα ὀρνίθων, ἀδικοῦσιν οὐδὲν ἐν Ὀλυμπίᾳ τοὺς θύοντας. ἢν δὲ ἁρπάσῃ ποτὲ ἰκτῖνος ἤτοι σπλάγχνα, ἢ τῶν κρεῶν, νενόμισται τῷ θύοντι οὐκ αἴσιον εἶναι τὸ σημεῖον. (2) Φασὶ δὲ Ἡρακλεῖ τῷ Ἀλκμήνης θύοντι ἐν Ὀλυμπίᾳ δι' ὄχλου

sola Alphei aqua dilui, atque ex eo tantum luto arae tectorium superinduci. Eam ob rem Alpheus fluviorum omnium Iovi maxime amicus creditur. (6) Est et Didymis (Milesiorum ea civitas est) ara, quam a Thebano Hercule *luto subacto* victimarum sanguine exstructam Milesii tradunt. Non fuit ea tamen victimarum insequentibus temporibus copia, ut ara magnopere potuerit eminere.

Cap. XIV. Sed quod ad Olympicam aram attinet, illud etiam magno miraculo ducitur, quod milvii, etsi avium hoc genus insigni est rapacitate, sacra tamen in Olympia facientibus infensi non sunt. Quod si forte exta vel carnium partem ullam appetierint, dira portendi immolanti creditur. (2) Aiunt etiam Herculi Alcmenes filio, quum Olympiae sa-

μάλιστα γενέσθαι τὰς μυίας· ἐξευρόντα οὖν αὐτὸν, ἢ καὶ ὑπ' ἄλλου διδαχθέντα, Ἀπομυίῳ θῦσαι Διῒ, καὶ οὕτως ἀποτραπῆναι τὰς μυίας πέραν τοῦ Ἀλφειοῦ. λέγονται δὲ κατὰ ταὐτὰ καὶ Ἠλεῖοι θύειν τῷ Διῒ τῷ Ἀπομυίῳ, ἐξελαύνοντι τῆς Ἠλείας Ὀλυμπίας τὰς μυίας. (3) Τῆς δὲ λεύ-
411 κης μόνης τοῖς ξύλοις ἐς τοῦ Διὸς τὰς θυσίας, καὶ ἀπ' οὐδενὸς δένδρου τῶν ἄλλων, οἱ Ἠλεῖοι χρῆσθαι νομίζουσι, κατ' ἄλλο μὲν οὐδὲν προτιμῶντες (ἐμοὶ δοκεῖν) τὴν λεύκην, ὅτι δὲ Ἡρακλῆς ἐκόμισεν αὐτὴν ἐς Ἕλληνας ἐκ τῆς Θεσπρωτίδος χώρας. καί μοι καὶ αὐτὸς ὁ Ἡρακλῆς ἐφαίνετο, ἡνίκα τῷ Διῒ ἔθυεν ἐν Ὀλυμπίᾳ, τῶν ἱερείων τὰ μηρία ἐπὶ λεύκης καῦσαι ξύλων. τὴν δὲ λεύκην ὁ Ἡρακλῆς πεφυκυῖαν παρὰ τὸν Ἀχέροντα εὗρε τὸν ἐν Θεσπρωτίᾳ ποταμόν· καὶ τοῦδε εἵνεκα φασὶν αὐτὴν Ἀχερωΐδα ὑπὸ Ὁμήρου καλεῖσθαι. (4) Εἶχον δὲ ἄρα καὶ ἐξ ἀρχῆς οἱ ποταμοὶ, καὶ ἐς τόδε ἔχουσιν οὐ κατὰ τὰ αὐτὰ ἐπιτηδείως πρὸς γένεσιν πόας τε καὶ δένδρων. ἀλλὰ πλεῖσται μὲν ὑπὸ Μαιάνδρου μυρῖκαι καὶ μάλιστα αὔξονται· Ἀσωπὸς δὲ ὁ

crificaret, maximam muscas exhibuisse molestiam: eum itaque vel proprio inventu vel monitu alieno sacra fecisse Iovi Apomyio, atque ita muscas trans Alpheum fuisse profligatas. Inde servatum ab Eleis, ut ad abigendas ex Olympia muscas idem sacrum usurparetur. (3) Ex alba vero duntaxat populo, neque ex alia arbore, ad usum Olympicorum sacrorum ligna caedi patrius est Eleis ritus. Credo hunc honorem huic arbori praecipue habitum, quod eam Hercules e Thesprotide primus in Graeciam attulit. Sed ipsum etiam arbitror Herculem, quum Iovi Olympio sacra fecit, non aliis, quam ex alba populo lignis victimarum femora cremasse. Eam vero arborem Hercules in Thesprotide propter amnem Acherontem reperit. Et huc respexisse Homerum putant, quum Acheroidem populum appellavit. (4) Varia autem semper natura fuerunt, et nunc etiam diversi sunt amnes, ad gignenda herbarum et stirpium varia genera. Maeandri ripae myricas feliciter alunt. Asopus in Boeotia insigni magnitu-

Βοιώτιος βαθυτάτας πέφυκεν ἐκτρέφειν τὰς σχοίνους. τὸ δένδρον δὲ ἡ περσεία μόνου χαίρει τοῦ Νείλου τῷ ὕδατι. οὕτω καὶ τὴν λεύκην θαῦμα οὐδὲν αἴγειρόν τε καὶ κότινον, τὴν μὲν ἐπὶ Ἀχέροντι ἀναφῦναι πρῶτον, κότινον δὲ ἐπὶ τῷ Ἀλφειῷ, τὴν δὲ αἴγειρον γῆς τῆς τῶν Κελτῶν καὶ Ἠριδανοῦ τοῦ Κελτικοῦ θρέμμα εἶναι.

(5) Φέρε δὴ (ἐποιησάμεθα γὰρ βωμοῦ τοῦ μεγίστου μνήμην) ἐπέλθωμεν καὶ τὰ ἐς ἅπαντας ἐν Ὀλυμπίᾳ τοὺς βωμούς. ἐπακολουθήσει δὲ ὁ λόγος μοι τῇ ἐς αὐτοὺς τάξει, καθ' ἥντινα Ἠλεῖοι θύειν νομίζουσιν ἐπὶ τῶν βωμῶν. θύουσι δὲ Ἑστίᾳ μὲν πρώτῃ, δευτέρῳ δὲ τῷ Ὀλυμπίῳ Διΐ, ὄντες ἐπὶ τῶν βωμῶν τῶν ἐντὸς τοῦ ναοῦ. τρίτα δὲ ἐπὶ ἑνὸς βωμοῦ *** καὶ αὐτὴ καθέστηκεν ἡ θυσία. πέμπτα Ἀρτέμιδι θύουσι λαοὶ δι' Ἀθηνᾶν· ἕκτα Ἐργάνῃ. ταύτῃ τῇ Ἐργάνῃ 412
καὶ οἱ ἀπόγονοι Φειδίου, καλούμενοι δὲ Φαιδρυνταί, γέρας παρὰ Ἠλείων εἰληφότες τοῦ Διὸς τὸ ἄγαλμα ἀπὸ τῶν προσιζανόντων καθαίρειν, οὗτοι θύουσιν ἐνταῦθα πρὶν ἢ λαμπρύνειν τὸ ἄγαλμα ἄρχωνται. ἔστι δὲ Ἀθηνᾶς καὶ ἄλλος βωμὸς πλησίον τοῦ ναοῦ, καὶ Ἀρτέμιδος παρ' αὐ-

dine iuncum educat. Arbor persea sola gaudet Nili aqua. Nihil igitur mirum, si ad Acherontem enata primum est alba populus: ad Alpheum oleaster: populus vero nigra Padi et Galliae alumna est. (5) Age vero, quum circa aram maximam iam satis immorati simus, alias item aras oratione persequamur, ut simul doceamus, quibus Dis, et quo ordine, more maiorum illic sacra fiant. Vestae primum divinam rem peragunt: secundo loco ipsi Olympio Iovi: (intimae hae sunt fani arae) tum ad aram eandem tertium in sacris locum habet Mercurius: quartum ad aram suam Minerva, Diana quintum, sextum Ergane. Huic deae Phidiae posteri, quibus publice negotium datum est, ut Iovis signum ab adventitiis purgatum sordibus et detersum praestent (Phaedryntae ex eo, *quasi purgatores aut illuminatores*, nuncupati) priusquam ad opus aggrediantur, sacra faciunt. Est et alia Minervae prope templum; Dianae etiam quadrangula forma in sublime sensim

τὸν τετράγωνος, ἀνήκων ἠρέμα εἰς ὕψος. μετὰ δὲ τοὺς κατειλεγμένους, Ἀλφειῷ καὶ Ἀρτέμιδι θύουσιν ἐπὶ ἑνὸς βωμοῦ. τὸ δὲ αἴτιον τούτου παρεδήλωσε μέν που καὶ Πίνδαρος ἐν ᾠδῇ, γράφομεν δὲ καὶ ἡμεῖς ἐν τοῖς λόγοις τοῖς Λαιτριναίοις. τούτου δὲ οὐ πόῤῥω καὶ ἄλλος τῷ Ἀλφειῷ βωμὸς πεποίηται, παρὰ δὲ αὐτόν ἐστιν Ἡφαίστου. τοῦ δὲ Ἡφαίστου τὸν βωμόν εἰσιν Ἠλείων οἳ ὀνομάζουσιν Ἀρείου Διός. λέγουσι δὲ οἱ αὐτοὶ οὗτοι, καὶ ὡς Οἰνόμαος ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τούτου θύοι τῷ Ἀρείῳ Διΐ, ὁπότε τῶν Ἱπποδαμείας μνηστήρων καθίστασθαι μέλλοι τινὶ ἐς ἵππων ἅμιλλαν. μετὰ τοῦτο πεποίηται μὲν Ἡρακλεῖ βωμὸς, ἐπίκλησιν Παραστάτῃ· πεποίηται δὲ καὶ τοῖς Ἡρακλέους τοῖς ἀδελφοῖς Ἐπιμήδει καὶ Ἴδᾳ καὶ Παιωναίῳ τε καὶ Ἰάσῳ. τὸν δὲ τοῦ Ἴδα βωμὸν Ἀκεσίδα ὑπὸ ἑτέρων οἶδα καλούμενον. ἔνθα δὲ τῆς οἰκίας τὰ θεμέλιά ἐστι τῆς Οἰνομάου, δύο ἐνταῦθά εἰσι βωμοὶ, Διός τε Ἑρκείου· τοῦτον ὁ Οἰνόμαος ἐφαίνετο αὐτὸς οἰκοδομήσασθαι· τῷ δὲ Κεραυνίῳ Διΐ ὕστερον ἐποιήσαντο ἐμοὶ δοκεῖν βωμὸν, ὅτ' ἐς τοῦ Οἰνομάου τὴν οἰκίαν κατέσκηψεν ὁ κεραυνός. τὰ δὲ

fastigium ascendens. Post eas aras, quas recensuimus, Alpheo et Dianae ad eandem aram faciunt. Eius rei causam Pindarus in cantico quodam innuit, et nos in Letrinaeorum historia exponimus. Ab hac non longe alia erecta est Alpheo ara, prope quam Vulcano sua item ara posita est. Sed hanc Vulcani aram nonnulli ex Eleis Arei (*id est Martii*) Iovis nominant. Aiunt iidem Oenomaum, quoties filiae procis curule certamen proponeret, Areo Iovi super hac ara rem divinam facere solitum. Post has Herculi ara dicata est, cognomine Parastatae: *hoc perinde est quasi Adstiti dicas:* eius etiam fratribus, Epimedi, Idae, Paeoneo et Iaso. Idae aram ab aliis non ignoro Acesidae appellatam. Quo vero loco area est Oenomai domus, duae extant Iovis arae; quarum unam Herceo ipse Oenomaus dedicavit: Ceraunio alteram post Oenomaum positam conicio, quum eius domus de coelo tacta *conflagras-*

ἐς τὸν μέγαν βωμὸν, ὀλίγῳ μὲν τινι ἡμῖν πρότερόν ἐστιν εἰρημένα· καλεῖται δὲ Ὀλυμπίου Διός. (6) Πρὸς αὐτῷ δ' ἐστὶν ἀγνώστων θεῶν βωμὸς, καὶ μετὰ τοῦτον Καθαρσίου Διὸς καὶ Νίκης, καὶ αὖθις Διὸς ἐπωνυμίαν Χθονίου· εἰσὶ δὲ καὶ θεῶν πάντων βωμοὶ, καὶ Ἥρας ἐπίκλησιν Ὀλυμπίας, πεποιημένος τέφρας καὶ οὗτος· Κλυμένου δὲ 413
φασιν αὐτὸν ἀνάθημα εἶναι. μετὰ δὲ τοῦτον Ἀπόλλωνος καὶ Ἑρμοῦ βωμός ἐστιν ἐν κοινῷ, διότι Ἑρμῆν λύρας, Ἀπόλλωνα δὲ εὑρετὴν εἶναι κιθάρας, Ἑλλήνων ἐστὶν ἐς αὐτοὺς λόγος. ἐφεξῆς δὲ Ὁμονοίας βωμὸς, καὶ αὖθις Ἀθηνᾶς· ὁ δὲ Μητρὸς θεῶν. (7) Τῆς ἐσόδου δὲ τῆς ἐς τὸ στάδιόν εἰσιν ἐγγύτατα βωμοὶ δύο· τὸν μὲν αὐτῶν Ἑρμοῦ καλοῦσιν Ἐναγώνιον, τὸν δὲ ἕτερον Καιροῦ. Ἴωνι δὲ οἶδα τῷ Χίῳ καὶ ὕμνον πεποιημένον Καιροῦ· γενεαλογεῖ δὲ ἐν τῷ ὕμνῳ νεώτατον παίδων Διὸς Καιρὸν εἶναι. πλησίον δὲ τοῦ Σικυωνίων θησαυροῦ, ἤτοι Κουρήτων, ἢ τοῦ Ἀλκμήνης ἐστὶν Ἡρακλέους· λέγεται γὰρ καὶ ἀμφότερα.

et. Ac de maxima quidem ara, quae dici opus fuit, paulo superius a me dicta sunt. Vocatur ea sane Iovis Olympii. (6) Adiacet ei ignotorum deorum ara. Post eam Catharsii (*id est Piacularis*) Iovis, et Victoriae: exinde Iovis, cui cognomen Terrestri: tum vero deorum omnium, et Iunonis cognomento Olympiae. Haec itidem e cineris congestu extructa est: Clymeno dedicatam tradunt. Succedit communis Apollinis et Mercurii, ob eam praecipue causam, quod lyrae inventum Mercurio, citharae Apollini, Graecorum sermo attribuit. Consequuntur Concordiae, Minervae, Matris deum arae. (7) Proxime ad eum aditum, qua est ad stadium accessus, arae duae sunt. Earum alteram Mercurii Enagonii; (*quod est quasi Athletici dicas*) Opportuni alteram (*qui Καιρὸς Graeco nomine est*) nuncupant. In hunc ab Ione Chio factum hymnum scio; in quo illius natales memorans, Saturni filiorum natu minimum esse dicit. Prope Sicyoniorum thesaurum ara est Herculis, vel eius qui Curetum unus fuit, vel eius qui Alcmena matre natus est: dicitur enim utrumque.

(8) Ἐπὶ δὲ τῷ Γαίῳ καλουμένῳ βωμός ἐστιν ἐπ' αὐτῷ Γῆς, τέφρας καὶ οὗτος. τὰ δ' ἔτι ἀρχαιότερα καὶ μαντεῖον τῆς Γῆς αὐτόθι εἶναι λέγουσιν. ἐπὶ δὲ τοῦ ὀνομαζομένου στομίου Θέμιδι ὁ βωμὸς πεποίηται. τοῦ δὲ Καταιβάτου Διὸς προβέβληται μὲν πανταχόθεν πρὸ τοῦ βωμοῦ φράγμα· ἔστι δὲ πρὸς τῷ βωμῷ τῷ ἀπὸ τῆς τέφρας τῷ μεγάλῳ. μεμνήσθω δέ τις οὐ κατὰ στίχον τῆς ἱδρύσεως ἀριθμουμένους τοὺς βωμοὺς, τῇ δὲ τάξει τῶν Ἠλείων ἐς τὰς θυσίας συμπερινοστοῦντα ἡμῖν τὸν λόγον. πρὸς δὲ τῷ τεμένει τοῦ Πέλοπος, Διονύσου μὲν καὶ Χαρίτων ἐν κοινῷ, μεταξὺ δὲ αὐτῶν, Μουσῶν, καὶ ἐφεξῆς τούτων, Νυμφῶν ἐστιν βωμός.

(8) Et qua parte Terrae aedes est, (*Gaeon ipsi vocant*) Telluris ara cernitur, e cineris ipsa etiam aggere. Iam tum priscis temporibus fuisse ibi Telluris oraculum fama prodidit. In eo autem loco, (quod nominant Stomium, (*ac si ostium dicant*) aram Themis habet. At Iovi Cataebatae (*quem nos non alieno fortasse nomine Elicium dicere possimus*) quae dicata ara est, maceria undequaque ambitur, et modico a maxima ara cineritia intervallo distat. Illud monendi sunt, quicunque haec legerint, aras me non quo sitae sunt ordine enumerasse, sed per eas ita me stylo vagatum, uti ad earum quamque vel prius vel posterius Elei sacra faciunt. Pelopis areae adiuncta est ara Liberi Patris et Gratiarum communis. Dehinc duae, Musis una, altera Nymphis positae.

CAPUT XV.

De reliquis memorandis in Alti, aedificio, Phidiae officina dicto — Leonidaeo — Oleastro Callistephano — Moeragetae et Jovis ὑψίστου aliisque aris — Prytaneo — Eleorum prisco sacrificandi ritu — sacris Iunonis Ammoniae et Parammonis — Doricis, quae in Prytaneo canuntur, carminibus.

Ἔστι δὲ οἴκημα ἐκτὸς τῆς Ἄλτεως, καλεῖται δὲ ἐργαστήριον Φειδίου, καὶ ὁ Φειδίας καθ' ἕκαστον τοῦ ἀγάλματος ἐνταῦθα εἰργάζετο. ἔστιν οὖν βωμὸς ἐν τῷ οἰκήματι θεοῖς πᾶσιν ἐν κοινῷ. ὀπίσω δὲ ἀναστρέψαντι αὖθις ἐς τὴν Ἄλτιν, ἔστιν ἀπαντικρὺ τοῦ Λεωνιδαίου. (2) Τὸ δὲ ἐκτὸς 414
μὲν τοῦ περιβόλου τοῦ ἱεροῦ τὸ Λεωνίδαιον· τῶν δὲ ἐσόδων πεποίηται τῶν ἐς τὴν Ἄλτιν κατὰ τὴν πομπικὴν, ἣ μόνη τοῖς πομπεύουσίν ἐστιν ὁδός. τοῦτο δὲ ἀνδρὸς μὲν τῶν ἐπιχωρίων ἐστὶν ἀνάθημα Λεωνίδου· κατ' ἐμὲ δὲ ἐς αὐτὸ Ῥωμαίων ἐσῳκίζοντο οἱ τὴν Ἑλλάδα ἐπιτροπεύοντες. διέστηκε δὲ ἀγυιὰν ἀπὸ τῆς ἐσόδου τῆς πομπικῆς. τοὺς γὰρ δὴ ὑπὸ Ἀθηναίων καλουμένους στενωποὺς ἀγυιὰς ὀνομάζουσιν οἱ Ἠλεῖοι. (3) Ἔστι δὲ ἐν τῇ Ἄλτει τοῦ Λεωνιδαίου περᾶν μέλλοντι ἐς ἀριστερὰν Ἀφροδίτης βωμὸς

Cap. XV. Extra Altin aedificium est, quae Phidiae officina nuncupatur. In illis aedibus Phidias operis partes est fabricatus; et in iisdem ara est diis omnibus communis in conspectu redeuntibus intra Altin, e regione Leonidaei. (2) Est autem Leonidaeum, aedes a Leonida indigena homine dicata, extra fani ambitum, prope eum ad Altin aditum, per quem unum e *multis* pompa sacrorum traducitur, et ex eo Pompica via est appellata: aetate vero mea diversorium fuit Romanorum magistratuum. Inter Pompicam viam et Leonidaeum unica media est Agyia. Hoc enim nomine angiportum, quem Attici στενωπὸν, vocant Elei. (3) Est etiam in Alti, si ultra Leonidaeum ad sinistram tendas, ara Veneris

καὶ Ὡρῶν μετ' αὐτόν· κατὰ δὲ τὸν ὀπισθόδομον μάλιστά ἐστιν ἐν δεξιᾷ πεφυκὼς κότινος. καλεῖται δὲ ἐλαία καλλιστέφανος, καὶ τοῖς νικῶσι τὰ Ὀλύμπια καθέστηκεν ἀπ' αὐτῆς δίδοσθαι τοὺς στεφάνους. τούτου πλησίον τοῦ κοτίνου πεποίηται Νύμφαις βωμός· καλλιστεφάνους ὀνομάζουσι καὶ ταύτας. ἔστι δέ τοι ἐντὸς τῆς Ἄλτεως μὲν Ἀρτέμιδος Ἀγοραίας βωμὸς, ἐν δεξιᾷ δὲ τοῦ Λεωνιδαίου. πεποίηται δὲ καὶ Δεσποίνης. τὰ δὲ ἐς τὴν θεὸν, ἥντινα ὀνομάζουσι Δέσποιναν, διδάξει μοι τοῦ λόγου τὰ ἐς Ἀρκάδας. μετὰ δὲ τοῦτον ἔστιν Ἀγοραίου Διὸς βωμός. πρὸ δὲ τῆς καλουμένης προεδρίας, Ἀπόλλωνος ἐπωνυμίαν Πυθίου, καὶ μετ' αὐτὸν Διονύσου· τοῦτον οὔτε πάλαι τὸν βωμὸν, καὶ ὑπὸ ἀνδρῶν ἰδιωτῶν ἀνατεθῆναι λέγουσιν. (4) Ἰόντι δ' ἐπὶ τὴν ἄφεσιν τῶν ἵππων, ἔστι βωμὸς, ἐπίγραμμα δὲ ἐπ' αὐτῷ Μοιραγέτα. δῆλα οὖν ἐστιν ἐπίκλησιν εἶναι Διὸς, ὃς τὰ ἀνθρώπων οἶδεν, ὅσα διδόασιν αἱ Μοῖραι, καὶ ὅσα μὴ πέπρωταί σφισι. πλησίον δὲ καὶ

et post eam ara Horarum. Ubi posticum templi est, ad dexteram oleaster se ostendit, quem Callistephanum appellant, *quasi Coronarium dicas.* Ex ea enim arbore solenne est Olympicis victoribus coronam decerpere. Proxima oleastro est Nymphis sacra ara. Eas Nymphas Callistephanos et ipsas nuncupant. Est etiam intra Altin ara Forensis Dianae, ad Leonidaei dexteram. Habent et deae, quas Dominas vocant, aram suam. Dominam vero quam dearum nominent Graeci, in rerum Arcadicarum commentario docebimus. Post hanc ara est Iovis Forensis: et ante locum eum, quam Proedrian (*hoc est Sessionem honoratiorem*) appellant, ara Pythii Apollinis; et ab eo non longe Liberi Patris ara. Hanc neque multis ante aetatibus positam, et a plebeiis hominibus dedicatam ferunt. (4) In ea, quae ad equorum carceres via ducit, ara est cum inscriptione Moeragetae, *quod est, Parcarum ducis.* Esse illud Iovis cognomen dubitari non debet. Unus enim ipse *Parcas in potestate habet, solusque* quid sit, vel non sit homini fato praescriptum novit. Ad-

Μοιρῶν βωμός ἐστιν ἐπιμήκης, μετὰ δὲ αὐτὸν Ἑρμοῦ, καὶ δύο ἐφεξῆς Διὸς ὑψίστου. ἐν δὲ τῶν ἵππων τῇ ἀφέσει, ἐν μὲν τῷ ὑπαίθρῳ τῆς ἀφέσεως κατὰ μέσον που μάλιστα, Ποσειδῶνος Ἱππίου καὶ Ἥρας εἰσὶν Ἱππίας βωμοί· πρὸς δὲ τῷ κίονι, Διοσκούρων. τῆς δὲ πρὸς τὸν ἔμβολον καλούμενον ἐσόδου, τῇ μὲν Ἄρεως Ἱππίου, τῇ δὲ Ἀθηνᾶς Ἱππίας βωμός. ἐς δὲ αὐτὸν τὸν ἔμβολον ἐσελθόντων Τύ- 415
χης ἐστὶν ἀγαθῆς βωμός, καὶ Πανὸς καὶ Ἀφροδίτης· ἐνδοτάτω δὲ τοῦ ἐμβόλου, Νυμφῶν, ἃς Ἀκμηνὰς καλοῦσιν. ἀπὸ δὲ τῆς στοᾶς, ἣν οἱ Ἠλεῖοι καλοῦσιν Ἀγνάπτου, τὸν ἀρχιτέκτονα ἐπονομάζοντες τῷ οἰκοδομήματι, ἀπὸ ταύτης ἐπανιόντι ἐστὶν ἐν δεξιᾷ βωμὸς Ἀρτέμιδος. ἐσελθόντων δὲ αὖθις διὰ τῆς πομπικῆς ἐς τὴν Ἄλτιν, εἰσὶν ὄπισθεν τοῦ Ἡραίου, Κλαδέου τε τοῦ ποταμοῦ καὶ Ἀρτέμιδος βωμοί· ὁ δὲ μετ' αὐτούς, Ἀπόλλωνος· τέταρτος δὲ Ἀρτέμιδος ἐπίκλησιν Κοκκώκας, καὶ Ἀπόλλωνος πέμπτος Θερμίου. τὸν μὲν δὴ παρὰ Ἠλείοις Θέρμιον, καὶ αὐτῷ μοι παρίστατο εἰκάζειν, ὡς κατὰ Ἀτθίδα

iuncta est Parcarum ara, oblonga figura: et post eam Mercurii: et deinde Iovis, cui cognomen Altissimo, arae duae. Intra ipsos carceres sub divo, medio fere loco, arae se ostendunt equestris Neptuni, et equestris Iunonis. Adhaeret pilae Castorum ara. In primo ingressu eius loci, quem ἔμβολον (Rostra) nominant, ab uno latere ara est Martis equestris, ab altero Minervae equestris. Iam vero intra rostrum ingressis, est Bonae Fortunae ara; Panos deinde, et Veneris. In intimo recessu, Nympharum, quas Acmenas (*id est Vegetas*) nuncupant. A portícu vero ea, quam Elei de nomine architecti vocant Agapti porticum, inde redeuntibus, ad dexteram Dianae se ara monstrat. Rursus Altin per Pompicam viam intrantibus, secundum Iunonium sunt Cladaei amnis et Dianae arae: tum Apollinis post eas; Dianae Coccoche; (hoc enim est deae cognomen) quinta Apollinis Thermii. Quid hoc Thermii cognomen sibi velit, non est difficile coniectura consequi, quum eandem vocem Attica etiam lingua usurpet.

γλῶσσαν εἴη Θέρμιον. ἀνθ' ὅτου δὲ Ἄρτεμιν ἐπονομάζουσι Κοκκώκαν, οὐ χρεία τε ἦν μοι διδαχθῆναι. ἔστι δὲ πρὸ τοῦ καλουμένου Θεηκολεῶνος οἴκημα· τούτου δὲ ἐν γωνίᾳ τοῦ οἰκήματος Πανὸς ἵδρυται βωμός. (5) Τὸ Πρυτανεῖον δὲ Ἠλείοις ἔστι μὲν τῆς Ἄλτεως ἐντὸς, πεποίηται δὲ παρὰ τὴν ἔξοδον, ἥ ἐστι τοῦ γυμνασίου πέραν. ἐν τούτῳ δὲ οἵ τε δρόμοι τῷ γυμνασίῳ καὶ τοῖς ἀθληταῖς εἰσιν αἱ παλαῖστραι. Πρυτανείου δὲ πρὸ μὲν τῶν θυρῶν βωμός ἐστιν Ἀρτέμιδος Ἀγροτέρας· ἐν δὲ αὐτῷ τῷ Πρυτανείῳ παριόντων ἐς τὸ οἴκημα, ἔνθα σφίσιν ἡ ἑστία, Πανός ἐστιν ἐν δεξιᾷ τῆς ἐσόδου βωμός. ἔστι δὲ ἡ ἑστία τέφρας καὶ αὕτη πεποιημένη, καὶ ἐπ' αὐτῆς πῦρ ἀνὰ πᾶσάν τε ἡμέραν καὶ ἐν πάσῃ νυκτὶ ὡσαύτως καίεται. ἀπὸ ταύτης τῆς ἑστίας τὴν τέφραν, κατὰ τὰ εἰρημένα ἤδη μοι, κομίζουσιν ἐπὶ τὸν Ὀλυμπίου βωμόν· καὶ οὐχ ἥκιστα ἐς μέγεθος συντελεῖ τῷ βωμῷ τὸ ἀπὸ τῆς ἑστίας ἐπιφορούμενον. (6) Ἑκάστου δὲ ἅπαξ τοῦ μηνὸς θύουσιν ἐπὶ πάντων Ἠλεῖοι τῶν κατειλεγμένων βωμῶν· θύουσι δὲ ἀρχαῖόν τινα τρόπον. λιβανωτὸν γὰρ ὁμοῦ πυροῖς μεμαγμένοις μέλιτι θυ-

Quamobrem vero Coccocam Dianam appellent, nunquam adhuc ut discerem usu mihi evenit. Ante Theecoleonem, quem vocant, aedificium est. In eius aedificii angulo Panos ara dicata. (5) Prytaneum (*curiam scilicet suam*) habent Elei intra Altin, prope ipsum exitum, qui est ultra gymnasium illud, in quo curricula sunt, et athletarum palaestrae. In Prytanei vestibulo est Agrestis Dianae ara. At in ipso Prytaneo, quum ad eam accesseris cellam, ubi focum habent, ad primi ingressus dexteram Panos aram videas. Focus ille e cinere substructus, perpetuo igni tam interdiu, quam nocte adoletur. Solenne est transportari ab hoc foco cinerem ad Olympii aram, quam suo loco e cinere congestam diximus; neque illa aliunde magis in altitudinem proficit. (6) Et ad earum, quas *hactenus* enumeravimus, ararum singulas quolibet mense Elei sacra faciunt, prisco parentum ritu, thura et melle subactum triticum adolentes: et aras quidem olea-

μιῶσιν ἐπὶ τῶν βωμῶν· τιθέασι δὲ καὶ κλῶνας ἐλαίας ἐπ' αὐτῶν, καὶ οἴνῳ χρῶνται σπονδῇ. μόναις δὲ ταῖς Νύμφαις 416 οὐ νομίζουσιν οἶνον, οὐδὲ τῇ Δεσποίνῃ σπένδειν, οὐδὲ ἐπὶ τῷ βωμῷ τῷ κοινῷ πάντων θεῶν. μέλει δὲ τὰ ἐς θυσίας τῷ θεηκόλῳ, ὃς ἐπὶ μηνὶ ἑκάστῳ τὴν τιμὴν ἔχει, καὶ μάντεσι, καὶ σπονδοφόροις, ἔτι δὲ ἐξηγητῇ τε καὶ αὐλητῇ, καὶ τῷ ξυλεῖ. ὁπόσα δὲ ἐπὶ ταῖς σπονδαῖς λέγειν σφίσιν ἐν τῷ Πρυτανείῳ καθέστηκεν, ἢ καὶ ὕμνους ὁποίους ᾄδουσιν, οὔ με ἦν εἰκὸς ἐπεισαγαγέσθαι καὶ ταῦτα ἐς τὸν λόγον. (7) Θεοῖς δὲ οὐ τοῖς Ἑλληνικοῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν Λιβύῃ σπένδουσι καὶ Ἥρᾳ τε Ἀμμωνίᾳ, καὶ Παράμμωνι· Ἑρμοῦ δὲ ἐπίκλησίς ἐστιν ὁ Παράμμων. φαίνονται δὲ χρώμενοι ἐκ παλαιοτάτου τῷ ἐν Λιβύῃ μαντείῳ, καὶ ἀναθήματα Ἠλείων ἐν Ἄμμωνός εἰσι βωμοί. γέγραπται δὲ ἐπ' αὐτῶν, ὅσα τε ἐπυνθάνοντο οἱ Ἠλεῖοι, καὶ τὰ χρησθέντα ὑπὸ τοῦ θεοῦ, καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἀνδρῶν, οἳ παρὰ τὸν Ἄμμωνα ἦλθον ἐξ Ἤλιδος. ταῦτα μὲν δή ἐστιν ἐν Ἄμμωνος. Ἠλεῖοι δὲ καὶ ἥρωσι καὶ γυναιξὶ σπέν-

gina fronde velant: vino in libando utuntur. Solis tamen Nymphis, et *ex omni dearum numero* iis, quas Dominas appellant; ad communem etiam deorum omnium aram vino libare religione prohibentur. Sacrificia curantur a theecolo, qui in singulos menses honorem habet, a vatibus item, libationum ministris, sacrorum interprete, tibicine et lignatore. Quae vero in Prytaneo inter libandum effari consueverint, aut quos decantent hymnos, neutiquam his censui commentariis inserendum. (7) Neque illi Graecorum tantum dis libant, verum etiam ex *omni* Libycorum deorum numero Ammoniam Iunonem, et Parammonem (Mercurii id cognomen est) venerantur. Satis enim constat usos olim Graecos Libyco oraculo. Nam arae adhuc in Ammonis extant, ab Eleis dedicatae; et in illis, de quo consuluerint, et quid responsi acceperint, et qui ab Elide publice missi fuerint, incisis literis testatum est. Haec in Ammonis. At Elei (*ad eos ut nostra redeat oratio*) heroibus etiam

δουσιν ἡρώων, ὅσοι τε ἐν τῇ χώρᾳ τῇ Ἠλείων, καὶ ὅσοι παρὰ Αἰτωλοῖς τιμὰς ἔχουσιν. (8) Ὁπόσα δὲ ᾄδουσιν ἐν τῷ Πρυτανείῳ, φωνὴ μέν ἐστιν αὐτῶν ἡ Δώριος· ὅστις δὲ ὁ ποιήσας ἦν τὰ ᾄσματα, οὐ λέγουσιν. ἔστι δὲ καὶ ἑστιατόριον Ἠλείοις· καὶ τοῦτο ἔστι μὲν ἐντὸς τοῦ Πρυτανείου, τοῦ οἰκήματος τοῦ τῆς ἑστίας ἀπαντικρύ· τοὺς δὲ τὰ Ὀλύμπια νικῶντας ἑστιῶσιν ἐν τούτῳ τῷ οἰκήματι.

CAPUT XVI.

De Junonis templo — virginum cursus certamine, Heraea dicto — hujus certaminis origine — XVI feminarum collegio — Physcoa et Narcaeo.

Λείπεται δὲ τὸ μετὰ τοῦτο ἡμῖν τῆς τε Ἥρας ὁ ναὸς, καὶ ὁπόσα ἐστὶν ἐν τῷ ναῷ πρέποντα εἰς συγγραφήν. λέγεται δὲ ὑπὸ Ἠλείων, ὡς Σκιλλούντιοι τῶν ἐν τῇ Τριφυλίᾳ πό-
417 λεων εἰσιν οἱ κατασκευασάμενοι τὸν ναὸν ὀκτὼ μάλιστα ἔτεσιν ὕστερον, ἢ τὴν βασιλείαν τὴν ἐν Ἤλιδι ἐκτήσατο Ὄξυλος. ἐργασία μὲν δή ἐστι τοῦ ναοῦ Δώριος· κίονες δὲ περὶ πάντα ἑστήκασιν αὐτόν. ἐν δὲ τῷ ὀπισθοδόμῳ δρυὸς ὁ ἕτερος τῶν κιόνων ἐστί. μῆκος δέ εἰσι τοῦ ναοῦ

et eorum uxoribus libant, tum iis, qui passim in Elea terra, tum et illis, qui apud Aetolos in honore sunt. (8) Et carminum quidem effata in Prytaneo Dorica enunciant lingua; sed quis eorum fuerit auctor, non traditur. Est Eleis etiam Coenatio intra Prytaneum e regione illius cellae, in qua focus est. In eo coenaculo epulum praebetur iis, qui Olympia vicerint.

Cap. XVI. Postulat iam hic locus, ut ad Iunonis templum accedam, et quae in eo memoratu digna sunt, stylo persequar. Primum omnium Elei tradunt Scilluntios, quae Triphyliae civitas est, fanum erexisse, annis ferme VIII postea quam Elidis regnum Oxylus iniit. Totius quidem operis figura Dorica est, columnis circumquaque ambientibus: et earum quidem, quae in postico templi sunt, altera e quercu

πόδας τρεῖς καὶ ἑξήκοντα, οὐκ ἀποδεῖ· τὸν δὲ ἀρχιτέκτονα, ὅστις ἐγένετο, οὐ μνημονεύουσι. (2) Διὰ πέμπτου δὲ ὑφαίνουσιν ἔτους τῇ Ἥρᾳ πέπλον αἱ ἓξ καὶ δέκα γυναῖκες· αἱ δὲ αὐταὶ τιθέασι καὶ ἀγῶνα Ἡραῖα. ὁ δὲ ἀγών ἐστιν ἅμιλλα δρόμου παρθένοις, οὔτοι που πάσαις ἡλικίας τῆς αὐτῆς· ἀλλὰ πρῶται μὲν αἱ νεώταται, μετὰ ταύτας δὲ αἱ τῇ ἡλικίᾳ δεύτεραι, τελευταῖαι δὲ θέουσιν, ὅσαι πρεσβύταται τῶν παρθένων εἰσίν. θέουσι δὲ οὕτω· καθεῖταί σφισιν ἡ κόμη, χιτὼν ὀλίγον ὑπὲρ γόνατος καθήκει, τὸν ὦμον ἄχρι τοῦ στήθους φαίνουσι τὸν δεξιόν. ἀποδεδειγμένον μὲν δὴ ἐς τὸν ἀγῶνά ἐστι καὶ ταύταις τὸ Ὀλυμπικὸν στάδιον, ἀφαιροῦσι δὲ αὐταῖς ἐς τὸν δρόμον τοῦ σταδίου τὸ ἕκτον μάλιστα. ταῖς νικώσαις ἐλαίας τε διδόασι στεφάνους, καὶ βοὸς μοῖραν τεθυμένης τῇ Ἥρᾳ. καὶ δὴ ἀναθεῖναί σφισιν ἔστι γεγραμμένας εἰκόνας. εἰσὶ δὲ καὶ διακονούμεναι αὐταῖς ἑκκαίδεκα κατὰ ταὐτὰ ταῖς ἀγωνοθετούσαις γυναῖκες. (3) Ἐπανάγουσι δὲ καὶ τῶν παρθένων τὸν ἀγῶνα ἐς τὰ ἀρχαῖα, Ἱπποδάμειαν τῇ Ἥρᾳ τῶν γάμων τῶν Πέλοπος ἐκτίνουσαν χάριν, τάς τε ἑκκαίδεκα

est. Porrigit se in longitudinem pedes tres et LX. Architectus, qui operi praefuerit, certus nemo proditur. (2) Ac Iunoni sane quinto quoque anno peplum matronae sedecim pertexunt, eaedemque ludos faciunt Iunonia. In his cursus certamen virginibus proponitur, in classes ex aetate descriptis. Primae enim currunt impuberes puellae, tum grandiores, postremo natu maximae. Ornatus idem est omnibus: passus capillus, demissa tunica ad genua, exertus usque ad pectus dexter humerus. Descendunt et ipsae in Olympicum stadium; sed curriculum parte fere sexta detracta minuitur. Accipiunt victrices ex olea coronam. E bove etiam, qua Iunoni litatum fuerit, partem capiunt. Et pictas quidem earum imagines dedicare fas est. Matronae sedecim ludis praesunt, totidem iis ministrae attributae sunt. (3) Hoc ipsum etiam virginum ludicrum ad res priscas referunt. Hippodamian enim, Iunoni de Pelopis nuptiis ut gratiam referret, sedecim

ἀθροῖσαι γυναῖκας λέγοντες, καὶ σὺν αὐταῖς διαθεῖναι πρώτην τὰ Ἡραῖα. μνημονεύουσι δὲ καί, ὅτι Χλῶρις νικήσειεν Ἀμφίονος θυγάτηρ μόνη λειφθεῖσα τοῦ οἴκου· σὺν δὲ αὐτῇ καὶ ἕνα περιγενέσθαι φασὶ τῶν ἀρσένων. ἃ δὲ ἐς τοὺς Νιόβης παῖδας καθίστατο αὐτῷ μοι γιγνώσκειν, ἐν τοῖς ἔχουσιν ἐς Ἀργείους ἐδήλωσα. (4) Ἐς δὲ τὰς ἑκκαίδεκα γυναῖκας καὶ ἄλλον τοιόνδε λέγουσιν ἐπὶ τῷ προτέρῳ λόγον. Δημοφῶντά φασι τυραννοῦντα ἐν Πίσῃ πολλά τε ἐργάσασθαι καὶ χαλεπὰ Ἠλείους. ὡς δὲ ἐτελεύτησεν ὁ Δημοφῶν (οὐ γὰρ δὴ οἱ Πισαῖοι συνεχώρουν μετέχειν δημοσίᾳ τοῦ τυράννου τῶν ἁμαρτημάτων, καί πως ἀρεστὰ καὶ Ἠλείοις ἐγένετο καταλύεσθαι τὰ ἐς αὐτοὺς ἐγκλήματα) οὕτως
418 ἑκκαίδεκα οἰκουμένων τηνικαῦτα ἔτι ἐν τῇ Ἠλείᾳ πόλεων, γυναῖκα ἀφ' ἑκάστης εἵλοντο διαλύειν τὰ διάφορά σφισιν, ἥτις ἡλικίᾳ τε ἦν πρεσβυτάτη, καὶ ἀξιώματι καὶ δόξῃ τῶν γυναικῶν προεῖχεν. αἱ πόλεις δέ, ἀφ' ὧν τὰς γυναῖκας εἵλοντο, ἦσαν Ἤλιδος. ἀπὸ τούτων μὲν αἱ γυναῖκες οὖσαι τῶν πόλεων, Πισαίοις διαλλαγὰς πρὸς Ἠλείους

mulieres convocasse, et cum eis primam Iunonios ludos instituisse perhibent. Memoriae etiam proditum est, Chloridem Amphionis filiam, solam cum unico de marium fratrum numero superstitem e tota sobole, de virginum cursu palmam tulisse. De Niobes equidem prole quicquid compertum habui, cum Argivorum res persequerer, exposui. (4) Quod attinet autem ad XVI matronarum collegium, praeter ea, quae paulo superius scripta sunt, hoc etiam amplius memorant: Demophontem Pisae tyrannum multis ac gravibus incommodis Eleos affecisse: eo mortuo, quod ille nihil egerat de publico civitatis consilio, facile Elei adducti sunt, ut de iis quas acceperant iniuriis aequo iure cum Pisaeis disceptarent. Ac tunc sane inter ipsos convenit, ut, quum civitates id temporis in Elea sedecim vigerent, singulae matronam unam ederent, quae tum aetate, tum vitae ac generis dignitate ceteras anteire videretur, atque ut his omnium controversiarum arbitrium permitteretur. Sedecim itaque foeminae e totidem Elidis urbibus utrique populo pacis conditio-

ἐποίησαν· ὕστερον δὲ καὶ τὸν ἀγῶνα ἐπετράπησαν ὑπ' αὐτῶν θεῖναι τὰ Ἡραῖα, καὶ ὑφήνασθαι τῇ Ἥρᾳ τὸν πέπλον. (5) Αἱ δὲ ἑκκαίδεκα γυναῖκες καὶ χοροὺς δύο ἱστᾶσι, καὶ τὸν μὲν Φυσκόας τῶν χορῶν, τὸν δὲ Ἱπποδαμείας καλοῦσι. τὴν Φυσκόαν δὲ εἶναι ταύτην φασὶν ἐς τῆς Ἤλιδος τῆς κοίλης, τῷ δήμῳ δὲ, ἔνθα ᾤκησεν, ὄνομα [μὲν] Ὀρθίαν εἶναι. ταύτῃ τῇ Φυσκόᾳ Διόνυσον συγγενέσθαι λέγουσι, Φυσκόαν δὲ ἐκ Διονύσου τεκεῖν παῖδα Ναρκαῖον· τοῦτον, ὡς ηὐξήθη, πολεμεῖν τοῖς προσοίκοις, καὶ δυνάμεως ἐπὶ μέγα ἀρθῆναι, καὶ δὴ καὶ Ἀθηνᾶς ἱερὸν ἐπίκλησιν Ναρκαίας αὐτὸν ἱδρύσασθαι· Διονύσῳ τε τιμὰς λέγουσιν ὑπὸ Ναρκαίου τοῦ Φυσκόας δοθῆναι πρῶτον. Φυσκόας μὲν δὴ γέρα καὶ ἄλλα καὶ χορὸς ἐπώνυμος παρὰ τῶν ἑκκαίδεκα γυναικῶν. φυλάσσουσι δὲ οὐδὲν ἧσσον Ἠλεῖοι * καὶ τἄλλα ὅμως τῶν πόλεων. νενεμημένοι γὰρ ἐς ὀκτὼ φυλὰς, ἀφ' ἑκάστης αἱροῦνται γυναῖκας δύο. ὁποῖα δὲ ἢ ταῖς ἑκκαίδεκα γυναιξὶν, ἢ τοῖς Ἑλλανοδικοῦσιν Ἠλείων δρᾶν καθέστηκεν, οὐ πρότερον δρῶσι, πρὶν

nes tulere. Eisdem vero postea et ludos, quae Iunonia sunt appellata, faciendi, et peplum Iunoni pertexendi cura mandata est. (5) Duos eaedem choros celebrant; Physcoae unum, alterum Hippodamiae vocitant. Fuisse Physcoan tradunt ex Elide, cui Coelae (*quod est concavae*) cognomen: domicilium in curia Elidis habuisse, quae Orthia dicta est: a Libero Patre adamatam, ei filium, cui Narcaei nomen, peperisse: Narcaeum ipsum iam adultum cum finitimis bellasse: magnas inde opes consecutum, et Minervae, quam de se Narcaeam appellavit, aedem dedicasse; primumque omnium Libero Patri honores decrevisse. Physcoae et alii honores habiti, et chorus alter ab ea nomen sumsit. Servant Elei pristinum illum sedecim mulierum numerum, sed ex alia, quam totidem urbium descriptione. In tribus enim octo distributi, e singulis binas deligunt. Neque vero aut XVI foeminae, aut aediles Eleorum, ullam attingunt munerum suo-

ἢ χοίρῳ τε ἐπιτηδείῳ πρὸς καθαρμὸν, καὶ ὕδατι ἀποκαθήρωνται. γίνεται δέ σφισιν ἐπὶ κρήνῃ Πιέρᾳ τὰ καθάρσια. Ἐκ δὲ Ὀλυμπίας τὴν πεδιάδα ἐς Ἦλιν ἐρχομένῳ, πρὸς τὴν πηγὴν ἀφικέσθαι τὴν Πιέραν ἔστι. ταῦτα μὲν δὴ ἔχει κατὰ τὰ προειρημένα.

CAPUT XVII.

De multis signis in templo Junonis — arca Cypseli — scribendi ratione βουστροφηδὸν dicta — arcae Cypseli accurata descriptio.

Τῆς Ἥρας δέ ἐστιν ἐν τῷ ναῷ Διὸς ἄγαλμα· τὸ δὲ Ἥρας καθήμενόν ἐστιν ἐπὶ θρόνου, παρέστηκε δὲ γένειά τε ἔχων, καὶ ἐπικείμενος κυνῆν ἐπὶ τῇ κεφαλῇ. ἔργα δέ ἐστιν ἁπλᾶ. τὰς δὲ ἐφεξῆς τούτων καθημένας ἐπὶ θρόνων Ὥρας ἐποίη-
419 σεν Αἰγινήτης Σμῖλις. παρὰ δὲ αὐτὰς Θέμιδος, ἅτε μητρὸς τῶν Ὡρῶν, ἄγαλμα ἕστηκε Δορυκλείδου τέχνη, γένος μὲν Λακεδαιμονίου, μαθητοῦ δὲ Διποίνου καὶ Σκύλλιδος. τὰς δὲ Ἑσπερίδας πέντε ἀριθμὸν Θεοκλῆς ἐποίησε, Λακεδαιμόνιος μὲν καὶ οὗτος, πατρὸς Ἡγύλου· φοιτῆσαι

rum partem, priusquam se piaculari sue et aqua lustrarint. Eam lustrationem ad Pieran fontem suscipiunt. Est fons ille in campis, per quos iter est ex Olympia Elidem contendentibus. Haec sane ita se habent, uti exposita sunt.

Cap. XVII. In Junonis templo Iovis est simulacrum; tum Iunonis ipsius in solio sedens. Adsistit barbatulus quidam, galea armatus. *Prisca* haec *et* rudis cuiusdam opificii opera sunt. Sedentes vero deinceps in soliis Horas fecit Emilus Aegineta. Quod proximo loco Themidis (mater enim ea Horarum est) signum positum est, fecit Doryclidas Lacedaemonius, Dipoeni et Scyllidis discipulus. Hesperides vero quinque opus fuere Theoclis, item Lacedaemonii, quem

δὲ καὶ αὐτὸς παρὰ Σκύλλιν καὶ Δίποινον λέγεται. τὴν δὲ Ἀθηνᾶν κράνος ἐπικειμένην, καὶ δόρυ, καὶ ἀσπίδα ἔχουσαν, Λακεδαιμονίου λέγουσιν ἔργον εἶναι Μέδοντος· τοῦτον δὲ ἀδελφόν τε εἶναι Δορυκλείδου, καὶ παρὰ ἀνδράσι διδαχθῆναι τοῖς αὐτοῖς. Κόρη δὲ, καὶ Δημήτηρ, καὶ Ἀπόλλων, καὶ Ἄρτεμις, αἱ μὲν ἀλλήλων εἰσὶν ἀπαντικρὺ καθήμεναι· Ἀπόλλων δὲ ἐναντίος ἑστώσῃ τῇ Ἀρτέμιδι ἕστηκεν. ἀνάκειται δὲ ἐνταῦθα καὶ Λητὼ, Τύχη τε καὶ Διόνυσος, καὶ ἔχουσα Νίκη πτερά. τοὺς δὲ εἰργασμένους αὐτὰ οὐκ ἔχω δηλῶσαι· φαίνεται δὲ εἶναί μοι καὶ ταῦτα ἐς τὰ μάλιστα ἀρχαῖα. τὰ μὲν δὴ κατειλεγμένα ἔστιν ἐλέφαντος καὶ χρυσοῦ. χρόνῳ δὲ ὕστερον καὶ ἄλλα ἀνέθεσαν ἐς τὸ Ἡραῖον· Ἑρμῆν λίθου, Διόνυσον δὲ φέρει νήπιον· τέχνη δὲ ἐστι Πραξιτέλους. καὶ Ἀφροδίτη χαλκῆ, Κλέωνος ἔργον Σικυωνίου. τούτου δὲ ὁ διδάσκαλος τοῦ Κλέωνος, ὄνομα Ἀντιφάνης, ἐκ φοιτήσεως Περικλείτου· Πολυκλείτου δὲ ἦν τοῦ Ἀργείου μαθητὴς ὁ Περίκλειτος. παιδίον ἐπίχρυσον κάθηται γυμνὸν πρὸ τῆς Ἀφροδίτης· Βοηθὸς δὲ ἐτόρευσεν αὐτὸ Καρχηδόνιος· μετεκομίσθη δὲ

Hegyli filium fuisse, et ab iisdem magistris Dipoeno et Scyllide artem didicisse ferunt. At Minervam casside armatam, hasta et scuto, Medontis Lacedaemonii esse opus memorant: fratrem hunc Doryclidae fuisse, et eosdem magistros habuisse. Sedent e regione Ceres et Proserpina: adversi stant Apollo et Diana. Posita sunt ibidem Latonae, Fortunae, Liberi Patris, et volucris Victoriae signa. Atque haec quidem cuius artificis opera sint, compertum non habeo; valde omnino mihi prisca videntur. Et sunt, quae hac in parte recensui, omnia ex ebore et auro. Posteriorum aetatum et alia sunt dona in Iunonis templo: e marmore Mercurius infantem Bacchum portans, Praxitelis opus; et Cleonis Sicyonii ex aere Venus. Fuit Cleonis doctor Antiphanes. Hic a Pericleto didicerat, Argivi Polycleti discipulo. Sedet ad Veneris pedes inauratus pusio nudus; quem Carthaginiensis elaboravit Boethus. Atque huc

αὐτόσε καὶ ἐκ τοῦ καλουμένου Φιλιππείου * χρυσοῦ καὶ ταῦτα καὶ ἐλέφαντος, Εὐρυδίκη τε ἡ Φιλίππου.

(2) Λάρναξ κέδρου μὲν πεποίηται· ζώδια δὲ ἐλέφαντος ἐπ' αὐτῆς, τὰ δὲ χρυσοῦ, τὰ δὲ καὶ ἐξ αὐτῆς ἐστιν εἰργασμένα τῆς κέδρου. ἐς ταύτην τὴν λάρνακα Κύψελον τὸν Κορίνθου τυραννήσαντα ἀπέκρυψεν ἡ μήτηρ, ἡνίκα τεχθέντα ἀνευρεῖν αὐτὸν σπουδὴν ἐποιοῦντο οἱ Βακχίδαι. τῆς μὲν δὴ σωτηρίας εἵνεκα τοῦ Κυψέλου, τὸ ἀπ' αὐτοῦ γένος οἱ ὀνομαζόμενοι Κυψελίδαι τὴν λάρνακα ἐς Ὀλυμ-
420 πίαν ἀνέθεσαν. τὰς δὲ λάρνακας οἱ τότε ἐκάλουν Κορίνθιοι κυψέλας· ἀπὸ τούτου δὲ καὶ ὄνομα Κύψελον τῷ παιδὶ θέσθαι λέγουσι. (3) Τῶν δὲ ἐπὶ τῇ λάρνακι ἐπιγράμματα ἔπεστι τοῖς πλείοσι γράμμασι τοῖς ἀρχαίοις γεγραμμένα· καὶ τὰ μὲν ἐς εὐθὺ αὐτῶν ἔχει, σχήματα δὲ ἄλλα τῶν γραμμάτων βουστροφηδὸν καλοῦσιν Ἕλληνες. τὸ δὲ ἐστὶ τοιόνδε· ἀπὸ τοῦ πέρατος τοῦ ἔπους ἐπιστρέφει τῶν ἐπῶν τὸ δεύτερον, ὥσπερ ἐν διαύλου δρόμῳ. γέγραπται δὲ ἐπὶ

transpositus quidem est ex aede, quod Philippeum vocatur. Sunt haec itidem ex ebore inaurata; et inter ea Eurydice Philippi filia. (2) Arca etiam *in eo templo* posita est e cedro, cum aureis et eboreis emblematis, partim vero ex eadem cedro caelatis. In arcam hanc Cypselum, qui Corinthi postea tyrannidem est adeptus, mater sua abdidit, quum recens natum Bacchidae *ad necem* magna cum sollicitudine deposcerent. Arcam deinde in Olympia dedicarunt ipsius posteri, qui Cypselidae sunt appellati, ob servatum gentis suae principem et parentem. Fuisse vero hoc nominis Cypselo traditur, quod eius aetatis Corinthii arcas cypselas nuncupabant. (3) In arca incisae sunt priscis literis inscriptiones. Earumque litterarum aliae in rectum tendunt, alias earundem figuras Graeci βουστροφηδὸν (a boum arantium conversione) appellant. Id est huiusmodi: postquam exaratus est versus unus, versus alter a fine praecedentis ducitur ordine converso, perinde ut fit in diauli (hoc est iterati stadii) cursu. Adscri-

τῇ λάρνακι καὶ ἄλλους τὰ ἐπιγράμματα ἑλιγμοὺς συμβαλέσθαι χαλεπούς. (4) Ἀρξαμένῳ δὲ ἀνασκοπεῖσθαι κάτωθεν, τοσάδε ἐπὶ τῆς λάρνακος ἡ πρώτη παρέχεται χώρα. Οἰνόμαος διώκων Πέλοπά ἐστιν ἔχοντα Ἱπποδάμειαν. ἑκατέρῳ μὲν δὴ δύο αὐτῶν εἰσιν ἵπποι, τοῖς δὲ τοῦ Πέλοπός ἐστι πεφυκότα καὶ πτερά. ἑξῆς δὲ Ἀμφιαράου τε ἡ οἰκία πεποίηται, καὶ Ἀμφίλοχον φέρει νήπιον πρεσβῦτις ἥτις δή· πρὸ δὲ τῆς οἰκίας Ἐριφύλη τὸν ὅρμον ἔχουσα ἕστηκε, παρὰ δὲ αὐτὴν αἱ θυγατέρες, Εὐρυδίκη καὶ Δημώνασσα, καὶ Ἀλκμαίων παῖς γυμνός. Ἄσιος δὲ ἐν τοῖς ἔπεσι καὶ Ἀλκμήνην ἐποίησε θυγατέρα Ἀμφιαράου καὶ Ἐριφύλης εἶναι. Βάτων δὲ, ὃς ἡνιόχει τῷ Ἀμφιαράῳ, τάς τε ἡνίας τῶν ἵππων καὶ τῇ χειρὶ ἔχει τῇ ἑτέρᾳ λόγχην. Ἀμφιαράῳ δὲ ὁ μὲν τῶν ποδῶν ἐπιβέβηκεν ἤδη τοῦ ἅρματος· ξίφος δὲ ἔχει γυμνὸν, καὶ ἐς τὴν Ἐριφύλην ἐστὶν ἐπεστραμμένος, ἐξαγόμενός τε ὑπὸ τοῦ θυμοῦ * ἐκείνης 421
ἂν ἀποσχέσθαι. μετὰ δὲ τοῦ Ἀμφιαράου τὴν οἰκίαν, ἔστιν ἀγὼν ὁ ἐπὶ Πελίᾳ, καὶ οἱ θεώμενοι τοὺς ἀγωνιστάς. πεποίηται δὲ Ἡρακλῆς ἐν θρόνῳ καθήμενος, καὶ ὄπισθεν

ptum est, alios etiam esse perplexos et inexplicabiles inscriptionum nexus. (4) Quod si ab ima arca exorsus omnia oculis persequare, in prima fronte Oenomaum primum videas, qui Pelopem cum Hippodamia fugientem urget. Bigis uterque invehitur, sed pinnati sunt Pelopis equi. Tum Amphiarai domus est, et Amphilochum infantem portans anus nescio quae. Pro foribus monile praeferens Eriphyle stat. Adsistunt filiae, Eurydice, Demonassa, et nudus Alcmaeon. Asius certe poeta suis carminibus Alcmenan etiam ex Amphiarao et Eriphyle genitam memorat. Baton, Amphiarai auriga, equorum habenas una, altera manu lanceam tenet. Amphiaraus ipse in currum alterum iam pedem imponit, ensem vero stringit in uxorem conversus, ac vix, quin ira incensus in eam irruat, satis animum in potestate continens. Supra Amphiarai domum ludi fiunt Peliae funebres: circumstant spectatores, et *inter eos* in solio sedens Hercules: a

γυνὴ αὐτοῦ. ταύτης τῆς γυναικὸς ἐπίγραμμα μὲν ἔπεστιν ἥτις ἐστὶ, Φρυγίοις δὲ αὐλεῖ, καὶ οὐχ Ἑλληνικοῖς αὐλοῖς. ἡνιοχοῦντες δὲ συνωρίδα, Πῖσός ἐστιν ὁ Περιήρους, καὶ Ἀστερίων Κομήτου, πλεῦσαι καὶ οὗτος λεγόμενος ἐπὶ τῆς Ἀργοῦς, καὶ Πολυδεύκης τε καὶ Ἄδμητος, ἐπὶ δὲ αὐτοῖς Εὔφημος, Ποσειδῶνός τε ὢν κατὰ τὸν τῶν ποιητῶν λόγον, καὶ Ἰάσονι ἐς Κόλχους τοῦ πλοῦ μετεσχηκώς· οὗτος δὲ καὶ τῇ συνωρίδι ὁ νικῶν ἐστιν. οἱ δὲ ἀποτετολμηκότες πυκτεύειν, Ἄδμητος καὶ Μόψος ἐστὶν ὁ Ἄμπυκος. ἐν μέσῳ δὲ αὐτῶν ἀνὴρ ἑστηκὼς ἐπαυλεῖ, καθότι καὶ ἐφ' ἡμῶν ἐπὶ τῷ ἅλματι αὐλεῖν τῶν πεντάθλων νομίζουσιν. Ἰάσονι δὲ καὶ Πηλεῖ τὸ ἔργον τῆς πάλης ἐξ ἴσου καθέστηκε. πεποίηται δὲ καὶ Εὐρυβώτας ἀφιεὶς δίσκον· ὅστις δὴ οὗτός ἐστιν ἐπὶ δίσκῳ φήμην ἔχων. οἱ δ' ἐς ἅμιλλαν δρόμου καθεστηκότες, Μελανίων ἐστὶ, καὶ Νεοθεὺς, καὶ Φαλαρεὺς, τέταρτος δὲ Ἀργεῖος, καὶ Ἴφικλος πέμπτος· τούτῳ δὲ νικῶντι ὀρέγει τὸν στέφανον ὁ Ἄκαστος. εἴη δ' ἂν ὁ Πρωτεσιλάου πατὴρ τοῦ στρατεύσαντος ἐς Ἴλιον. κεῖνται δὲ

tergo stat uxor eius, quod indicat inscriptio: tibias illa non Graecas, sed Phrygias inflat. Bigas agitant Pisus Perieris, et Asterion Cometae filius, qui etiam in numero fuisse Argonautarum dicitur. Pollux praeterea et Admetus: dehinc Euphemus, quem Neptuni satu ortum poetae vulgarunt, eundemque Iasonis in expeditione Colchica comitem fuisse. Hic e bigarum curriculo victor discedit. Descendit in caestuum certamen Admetus et Mopsus Ampycis filius. Stat inter eos tibicen eo ritu tibiis canens, quo solent aetate nostra, qui modos saltantibus praecinunt quinquertionibus. Luctantur ibidem Iason et Peleus aequo certamine: Eurybotas discum eiaculatur. (Incertum, quisnam hic sit Eurybotas, qui ludicri eius arte se iactat.) Cursus certamen ineunt Melanion, Neotheus, Phalareus: quartus in eo numero est Argius, quintus Iphiclus. Huic iam victoriam adepto coronam offert Acastus. Is est *Iphiclus* Protesilai pater, qui unus fuit de iis ducibus, qui Ilium oppugnatum iere. Expositi sunt victori-

καὶ τρίποδες, ἆθλα δὴ τοῖς νικῶσι· καὶ θυγατέρες εἰσὶν αἱ Πελίου· τὸ δὲ ὄνομα ἐπὶ τῇ Ἀλκήστιδι γέγραπται μόνῃ. Ἰόλαος δὲ, ὃς ἐθελοντὴς μετεῖχεν Ἡρακλεῖ τῶν ἔργων, ἔστιν ἵππων ἅρματι ἀνῃρημένος νίκην. τὸ δὲ ἀπὸ τούτου, ἀγὼν μὲν ὁ ἐπὶ Πελίᾳ πέπαυται. τὴν ὕδραν δὲ, τὸ ἐν τῷ ποταμῷ τῇ Ἀμυμώνῃ θηρίον, Ἡρακλεῖ τοξεύοντι Ἀθηνᾶ παρέστηκεν. ἅτε δὲ τοῦ Ἡρακλέους ὄντος οὐκ ἀγνώστου τοῦ 422
τε ἄθλου χάριν καὶ ἐπὶ τῷ σχήματι, τὸ ὄνομα οὐκ ἔστιν ἐπ' αὐτῷ γεγραμμένον. Φινεύς τε ὁ Θρᾷξ ἐστι, καὶ οἱ παῖδες οἱ Βορέου τὰς Ἁρπυίας ἀπ' αὐτοῦ διώκουσι.

CAPUT XVIII.

Descriptionis arcae Cypseli continuatio.

Τῆς χώρας δὲ ἐπὶ τῇ λάρνακι τῆς δευτέρας ἐξ ἀριστερῶν μὲν γίγνοιτο ἂν ἡ ἀρχὴ τῆς περιόδου. Πεποίηται δὲ γυνὴ παῖδα λευκὸν καθεύδοντα ἀνέχουσα τῇ δεξιᾷ χειρὶ, τῇ δὲ ἑτέρᾳ μέλανα ἔχει παῖδα καθεύδοντι ἐοικότα, ἀμφοτέρους διεστραμμένους τοὺς πόδας. δηλοῖ μὲν δὴ καὶ τὰ ἐπιγράμματα,

bus tripodes. Adstant Peliae filiae. Ex illis uni adscriptum est nomen Alcestidi. Iam vero Herculis laborum voluntarius comes Iolaus de quadrigis palmam aufert. Atque hic extremus est actus eorum qui in honorem Peliae facti sunt ludorum. Post haec Herculi adsistit Minerva, dum ille hydram ad Amymones flumen sagittis configit. Et ipsi quidem Herculi, quod nempe facile ex operis argumento, et corporis habitu ac figura agnosci potest, nomen non est appositum. Adest etiam Phineus Thracum rex, et abigentes Harpyias Boreae filii.

Cap. XVIII. In altero vero arcae latere, quod est a laeva, ordinem operis in orbem oculis persequenti, foemina expressa est puerum consopitum dextera album sustinens; nigrum sinistra, et hunc dormientis effigie, distortis utrinque pedibus. Indicant inscriptiones, quod facile tamen, ut nihil

συνεῖναι δὲ καὶ ἄνευ τῶν ἐπιγραμμάτων ἔστι, Θάνατόν τε εἶναι σφᾶς καὶ Ὕπνον, καὶ ἀμφοτέροις Νύκτα αὐτοῖς τροφόν. Γυνὴ δὲ εὐειδὴς γυναῖκα αἰσχρὰν κομίζουσα, καὶ τῇ μὲν ἀπάγχουσα αὐτὴν, τῇ δὲ ῥάβδῳ παίουσα, Δίκη ταῦτα Ἀδικίαν δρῶσά ἐστι. Δύο δὲ ἄλλας γυναῖκας ἐς ὅλμους καθικνουμένας ὑπέροις, φάρμακα εἰδέναι σφᾶς νομίζουσιν·· ἐπεὶ ἄλλως γε οὐδὲν ἐς αὐτάς ἐστιν ἐπίγραμμα. τὰ δὲ ἐς τὸν ἄνδρα τε καὶ γυναῖκα ἑπομένην αὐτῷ τὰ ἔπη δηλοῖ τὰ ἑξάμετρα· λέγει γὰρ δὴ οὕτως,

> Ἴδας Μάρπησσαν καλλίσφυρον, ἄν οἱ Ἀπόλλων
> Ἅρπασε, τὰν ἐκ ναοῦ ἄγει πάλιν οὐκ ἀέκουσαν.

Χιτῶνα δὲ ἐνδεδυκὼς ἀνὴρ τῇ μὲν δεξιᾷ κύλικα, τῇ δὲ ἔχων ἐστὶν ὅρμον· λαμβάνεται δὲ αὐτῶν Ἀλκμήνη. πεποίηται δὲ ἐς τὸν λόγον τῶν Ἑλλήνων, ὡς συγγένοιτο Ἀλκμήνῃ Ζεὺς Ἀμφιτρύωνι εἰκασθείς. Μενέλαος δὲ θώρακά τε ἐνδεδυκὼς, καὶ ἔχων ξίφος ἔπεισιν Ἑλένην ἀποκτεῖναι, δῆλα ὡς ἁλισκομένης Ἰλίου. Μηδείας δὲ ἐπὶ

scriptum sit, coniicere possis, eorum puerorum unum Mortem esse, alterum Somnum, mulierem illam Noctem utriusque nutricem. At formosa illa mulier, quae foeda facie alteram, sinistra obstricto collo trahit, dextera fuste caedit, Iustitiam significat, quae Iniuriam male mulctat. At alteras duas foeminas, quae pistillis mortaria tundunt, medicamentorum artem calluisse arbitrantur: sed nulla, quae illae fuerint, inscriptio indicat. At quae illa sit, quae virum sequitur, ex adscriptis versibus hexametris facile colligas:

> Idas Marpesam formosam, quam sibi Apollo
> Eripuit, sacra reddueit ab aede volentem.

Prope est tunica amictus vir, dextera calicem, altera torquem tenens: et Alcmena quidem ea est, quae de eius manibus illa sumit. Illud sane inter Graecos poetarum carminibus celebratum est, Iovem simulata Amphitryonis forma cum Alcmena congressum. Iam Menelaus loricam indutus stricto gladio Helenam invadit, capto scilicet Ilio eam interemptu-

θρόνου καθημένης, Ἰάσων ἐν δεξιᾷ, τῇ δὲ Ἀφροδίτη παρέστηκε. γέγραπται δὲ καὶ ἐπίγραμμα ἐπ' αὐτοῖς·

Μήδειαν Ἰάσων γαμέει, κέλεται δ' Ἀφροδίτα. 423

Πεποίηνται δὲ καὶ ᾄδουσαι Μοῦσαι, καὶ Ἀπόλλων ἐξάρχων τῆς ᾠδῆς. καί σφισιν ἐπίγραμμα γέγραπται·

Λατοΐδας οὗτος τάχ' ἄναξ ἑκάεργος Ἀπόλλων,
Μοῦσαι δ' ἀμφ' αὐτὸν, χαρίεις χορὸς, αἷσι κατάρχει.

Ἄτλας δὲ ἐπὶ μὲν τῶν ὤμων κατὰ τὰ λεγόμενα οὐρανόν τε ἀνέχει καὶ γῆν, φέρει δὲ καὶ τὰ Ἑσπερίδων μῆλα. ὅστις δέ ἐστιν ὁ ἀνὴρ ὁ ἔχων τὸ ξίφος, καὶ ὁ ἐπὶ τὸν Ἄτλαντα ἐρχόμενος, ἰδίᾳ μὲν ἐπ' αὐτῷ γεγραμμένον ἐστὶν οὐδὲν, δῆλα δὲ ἐς ἅπαντας, Ἡρακλέα εἶναι. γέγραπται δὲ καὶ ἐπὶ τούτοις·

Ἄτλας οὐρανὸν οὗτος ἔχει, τὰ δὲ μᾶλα μεθήσει.

Ἔστι δὲ καὶ Ἄρης ὅπλα ἐνδεδυκὼς, Ἀφροδίτην ἄγων· ἐπίγραμμα δὲ Ἐνυάλιός ἐστιν αὐτῷ. Πεποίηται δὲ καὶ Θέτις παρθένος, λαμβάνεται δὲ αὐτῆς Πηλεὺς, καὶ ἀπὸ τῆς χειρὸς τῆς Θέτιδος ὄφις ἐπὶ τὸν Πηλέα ἐστὶν ὁρμῶν. Αἱ δὲ

rus. Sedenti in solio Medeae a dextera Iason, a laeva adsistit Venus. Adscriptum est,

Cypridos imperio Medeam ducit Iason.

Sunt et Camenae canentes, modus praeeunte Apolline. Appositi versus *duo sunt* huiusmodi:

En pater hic vatum proles Latonia Apollo,
Musarumque chori circum, queis praecinit ille.

Atlas (uti fabulis vulgatum est) humeris coelum et terram sustinet: idemque Hesperidum mala praefert. Ecquisnam vero ille sit, qui ense accinctus ad Atlantem contendit, nulla indicat inscriptio peculiaris: satis vero per se quisque coniicere possit, Herculem eum esse. Id *unum* adscriptum est:

Sustinet axem Atlas, idemque hic mala relinquet.

Mars armatus Venerem abducit. Inscriptio est Ἐνυάλιος. Thetis virgo *adhuc ibidem* expressa est. Eam Peleus prensat: at Thetidis e manu serpens in Peleum irruere parat.

ἀδελφαὶ Μεδούσης, ἔχουσαι πτερὰ, πετόμενον Περσέα
εἰσὶ διώκουσαι. τὸ δὲ ὄνομα ἐπὶ τῷ Περσεῖ γέγραπται
μόνῳ.

(2) Στρατιωτικὰ δὲ ἐπὶ τῇ τρίτῃ χώρᾳ τῆς λάρνακος·
τὸ μὲν πολύ εἰσιν ἐν αὐτοῖς οἱ πεζοὶ, πεποίηνται δὲ καὶ
ἐπὶ συνωρίδων ἱππεῖς. ἐπὶ δὲ τοῖς στρατιώταις ἔστιν εἰκά-
ζειν, συνιέναι μὲν σφᾶς ἐς μάχην, συνιέναι δὲ καὶ ἀσπα-
σομένους τε καὶ ἀναγνωριοῦντας ἀλλήλους. λέγεται δὲ
καὶ ἀμφότερα ὑπὸ τῶν ἐξηγητῶν· καὶ τοῖς μὲν ἔστιν εἰρη-
μένον, Αἰτωλοὺς τοὺς μετὰ Ὀξύλου καὶ Ἠλείους εἶναι
τοὺς ἀρχαίους, ἀπαντᾶν δὲ σφᾶς γένους τε μνήμῃ τοῦ
ἐξαρχῆς καὶ εὔνοιαν ἐνδεικνυμένους ἐς ἀλλήλους· οἱ δὲ
συνιέναι φασὶν ἐς ἀγῶνα τὰ στρατιωτικὰ, Πυλίους δὲ εἶ-
ναι καὶ Ἀρκάδας παρά τε Φιγάλειαν πόλιν καὶ ποταμὸν
μαχομένους Ἰάρδανον. ταῦτα μὲν δὴ οὐδὲ ἀρχὴν ἀποδέ-
424 ξαιτο ἄν τις, ὡς ὁ τοῦ Κυψέλου πρόγονος Κορίνθιός τε
ὢν, καὶ τὴν λάρνακα αὐτῷ ποιούμενος κτῆμα, ὁπόσα μὲν
Κορινθίοις ἦν ἐπιχώρια, ἑκὼν ὑπερέβαινεν, ἃ δὲ ξενικὰ
ἦν καὶ οὐδὲ ἄλλως ἥκοντα ἐς δόξαν, ἐτεχνᾶτο ἐπὶ τῇ λάρ-

Medusae sorores pinnatae Perseum volantem insectantur: uni Perseo est nomen adscriptum. (2) In arcae tergo militaris expeditionis imaginem videas. Maior exercitus pars pedestre agmen est; equestrium etiam copiarum aliquid in bigis. Ac partim quidem manum iam conserturi videntur, partim vero se consalutatione facta mutuo agnituri. Variat interpretum sermo. Sunt enim qui dicunt, Aetolos, Oxylo duce, contra priscos Eleos instructos; utrosque consanguinitatis recordatione positis inimicitiis ad concordiam spectare. At alii in praelium descendere Pylios et Arcadas ad Phigalean urbem et amnem Iardanum. Illud certe nemini probari possit, *quod ab aliis proditum est*, Cypseli proavum, quum esset Corinthius, in arca, quam in suo esset instrumento habiturus, consulto insculpi noluisse res patrias Corinthiorum: exterorum vero res gestas, neque illas valde insignes, cele-

ναχι. αὐτῷ μέν τοι παρίστατο ἐμοὶ ταῦτα εἰκάζειν. Κυψέλῳ καὶ τοῖς προγόνοις ἕκτον ἦν γένος ἐξαρχῆς Γονούσης τῆς ὑπὲρ Σικυῶνος, καὶ πρόγονός σφισιν ἦν Μέλας ὁ Ἀντάσου. Μέλανα δὲ καὶ τὸν σὺν αὐτῷ στρατὸν κατὰ τὰ προειρημένα μοι ἐν τῇ Κορινθίᾳ συγγραφῇ οὐκ ἤθελεν Ἀλήτης συνοίκους δέξασθαι, γεγονός οἱ μάντευμα ἐκ Δελφῶν ὑφορώμενος· ἐς ὃ θεραπείᾳ τε τῇ πάσῃ χρώμενον Μέλανα, καὶ ὁπότε ἀπελασθείη, σὺν δεήσει ἐπανιόντα αὖθις, ἐδέξατο καὶ ἄκων Ἀλήτης. τοῦτο τὸ στρατιωτικὸν τεκμαίροιτο ἄν τις τοὺς ἐπὶ τῇ λάρνακι εἰργασμένους εἶναι.

CAPUT XIX.

Descriptionis arcae Cypseli continuatio.

Τέταρτα δὲ ἐπὶ τῇ λάρνακι ἐξ ἀριστερᾶς περιϊόντι, Βορέας ἐστὶν ἡρπακὼς Ὠρείθυιαν. οὐραὶ δὲ ὄφεων ἀντὶ ποδῶν εἰσὶν αὐτῷ. καὶ Ἡρακλέους ὁ πρὸς Γηρυόνην ἀγών·

brandas curasse. Equidem quantum ipse possum coniectura assequi, illud videri probabilius possit, quod quum Cypselo eiusque maioribus sexto posteritatis (ut longissime) gradu origo fuerit e Gonussa supra Sicyonem sito oppido et inter abavos eorum numeretur Melas Antassi filius, hunc Melana cum agmine suo (uti ante in commentario de Corinthiorum rebus exposui) recipere in civitatis eiusdem communionem recusabat Aletes, quod ex Delphici Apollinis quodam responso fidem ei minus habebat. At enim, quum ille omnibus Aletem modis sibi conciliare studuisset, et reiectus multis cum precibus redire non dubitasset, ab invito quidem receptus tamen est. Quare Melanis illas esse copias, quae in ea parte arcae spectantur, facile existimari possit.

Cap. XIX. Quod quartum arcae latus est, si a laeva ambire eam coeperis, Borean habet Orithyian rapientem. Anguium illi caudae pro pedibus sunt. Pugnat cum Geryone

τρεῖς δὲ ἄνδρες Γηρυόνης εἰσὶν ἀλλήλοις προσεχόμενοι. Θησεὺς δὲ ἔχων λύραν, καὶ παρ' αὐτὸν Ἀριάδνη κατέχουσά ἐστι στέφανον. Ἀχιλλεῖ δὲ καὶ Μέμνονι μαχομένοις παρεστήκασιν αἱ μητέρες. Ἔστι δὲ καὶ Μελανίων, καὶ Ἀταλάντη παρ' αὐτὸν ἔχουσα ἐλάφου νεβρόν. Μονομαχοῦντος δὲ Αἴαντι Ἕκτορος κατὰ τὴν πρόκλησιν, μεταξὺ ἕστηκεν αὐτῶν Ἔρις αἰσχίστη τὸ εἶδος ἐοικυῖα. πρὸς δὲ ταύτῃ καὶ Καλλιφῶν Σάμιος ἐν Ἀρτέμιδος ἱερῷ τῆς Ἐφεσίας ἐποίησεν Ἔριν, τὴν μάχην γράψας τὴν ἐπὶ ταῖς ναυσὶν Ἑλλήνων. Εἰσὶ δὲ ἐπὶ τῇ λάρνακι Διόσκουροι, ὁ ἕτερος οὐκ ἔχων πω γένεια, μέση δὲ αὐτῶν Ἑλένη. Αἴθρα
425 *δὲ ἡ Πιτθέως ὑπὸ τῆς Ἑλένης τοῖς ποσὶν ἐς ἔδαφος καταβεβλημένη, μέλαιναν ἔχουσά ἐστιν ἐσθῆτα. ἐπίγραμμα δὲ ἐπ' αὐτοῖς ἔπος τὸ ἑξάμετρον, καὶ ὀνόματός ἐστιν ἑνὸς ἐπὶ τῷ ἑξαμέτρῳ προσθήκη·*

Τυνδαρίδα Ἑλέναν φέρετον, Αἴθραν δ' Ἀθέναθεν
Ἕλκετον.

τοῦτο μὲν δὴ τὸ ἔπος οὕτω πεποίηται. Ἰφιδάμαντος δὲ τοῦ Ἀντήνορος κειμένου, μαχόμενος πρὸς Ἀγαμέμνονα

Hercules; trini quidem ex unico existunt corpore Geryones. *Agnoscitur* et Theseus lyram tenens; cui adstat Ariadna coronam praeferens. Iam vero Achilli et Memnoni pugnantibus sua eorum utrique adest mater. Sunt ibidem Melanion; et iuxta eum Atalanta, hinnulum tenens. Aiaci praeterea ex provocatione et Hectori congressis adsistit Discordia, facie illa quidem foedissima. Ad huius exemplar pinxit Calyphon Samius Discordiam in templo Dianae Ephesiae, quum ad Graecorum naves commissam pugnam faceret. In eadem arcae regione et Castores sunt: eorum alter impuber, et media inter eos Helena, abiectaque humi ad Helenae pedes cum pulla veste Aethra Pitthei filia. Apposita est inscriptio versu heroico una voce longiore:

Tyndaridae fratres Helenen atque Aethran Athenis
Asportant.

Iphidamas praeterea Antenoris filius humi stratus. Pro eo

ὑπὲρ αὐτοῦ Κόων ἐστί· Φόβος δὲ ἐπὶ τοῦ Ἀγαμέμνονος τῇ ἀσπίδι ἔπεστιν, ἔχων τὴν κεφαλὴν λέοντος. ἐπιγράμματα δὲ ὑπὲρ μὲν τοῦ Ἰφιδάμαντος νεκροῦ·

Ἰφιδάμας οὗτός τε, Κόων περιμάρναται αὐτοῦ.

τοῦ Ἀγαμέμνονος δὲ ἐπὶ τῇ ἀσπίδι·

Οὗτος μὲν Φόβος ἐστὶ βροτῶν, ὁ δ' ἔχων Ἀγαμέμνων.

Ἄγει δὲ καὶ Ἑρμῆς παρ' Ἀλέξανδρον τὸν Πριάμου τὰς θεὰς κριθησομένας ὑπὲρ τοῦ κάλλους· καὶ ἔστιν ἐπίγραμμα καὶ τούτοις·

Ἑρμείας ὅδ' Ἀλεξάνδρῳ δείκνυσι διαιτῆν
Τοῦ εἴδους Ἥραν, καὶ Ἀθηνᾶν, καὶ Ἀφροδίταν.

Ἄρτεμις δὲ οὐκ οἶδα ἐφ' ὅτῳ λόγῳ πτέρυγας ἔχουσά ἐστιν ἐπὶ τῶν ὤμων, καὶ τῇ μὲν δεξιᾷ κατέχει πάρδαλιν, τῇ δὲ ἑτέρᾳ τῶν χειρῶν λέοντα. Πεποίηται δὲ καὶ Κασσάνδραν ἀπὸ τοῦ ἀγάλματος Αἴας τῆς Ἀθηνᾶς ἕλκων· ἐπ' αὐτῷ δὲ καὶ ἐπίγραμμά ἐστιν·

Αἴας Κασσάνδραν ἀπ' Ἀθηναίας Λοκρὸς ἕλκει.

Τῶν δὲ Οἰδίποδος παίδων Πολυνείκει, πεπτωκότι ἐς γόνυ,

contra Agamemnonem pugnat Coon. In Agamemnonis clypeo Terror expressus est leonis capite. Inscriptio est huiusmodi ad Iphidamantis corpus:

Iphidamas, pro illoque Coon fera praelia miscet.

In Agamemnonis vero scuto:

Hic Pavor est hominum, manibus gerit hunc Agamemnon.

Exin adducit ad Alexandrum Priami filium Mercurius in iudicium de forma deas *tres*. Rem indicat inscriptio:

Mercurius Paridi ostentat spectanda dearum
Corpora, Iunonis, Tritonidis, atque Diones.

Iam vero Dianam quomobrem volucrem fecerint, non facile dixerim. Humeris certe alae applicatae sunt; dextera pardalim praefert, leonem altera. Ad haec Aiax Cassandram a Minervae signo divellit. Inscriptio rem prodit:

Aiax Locrensis Cassandram a Pallade raptat.

Ex Oedipi filiis Polynicem in genu collapsum frater Eteocles

ἔπεισιν Ἐτεοκλῆς. τοῦ Πολυνείκους δὲ ὄπισθεν ἕστηκεν ὀδόντας ἔχουσα οὐδὲν ἡμερωτέρους θηρίου, καὶ οἱ καὶ τῶν χειρῶν εἰσιν ἐπικαμπεῖς οἱ ὄνυχες· ἐπίγραμμα δὲ ἐπ'
426 αὐτῇ εἶναί φησι Κῆρα· ὡς τὸν μὲν ὑπὸ τοῦ πεπρωμένου [τὸν Πολυνείκην] ἀπαχθέντα, Ἐτεοκλεῖ δὲ γενομένης καὶ σὺν τῷ δικαίῳ τῆς τελευτῆς. Διόνυσος δὲ ἐν ἄντρῳ κατακείμενος γένεια ἔχων καὶ ἔκπωμα χρυσοῦς, ἐνδεδυκώς ἐστι ποδήρη χιτῶνα. δένδρα δὲ ἄμπελοι περὶ αὐτόν, καὶ μηλέαι τε εἰσὶ καὶ ῥοιαί.

(2) Ἡ δὲ ἀνωτάτω χώρα (πέντε γὰρ ἀριθμόν εἰσι) παρέχεται μὲν ἐπίγραμμα οὐδέν, λείπεται δὲ εἰκάζειν ἐς τὰ ἐπειργασμένα. Εἰσὶν οὖν ἐν σπηλαίῳ γυνὴ καθεύδουσα σὺν ἀνδρὶ ἐπὶ κλίνῃ· καὶ σφᾶς Ὀδυσσέα εἶναι καὶ Κίρκην ἐδοξάζομεν ἀριθμῷ τε τῶν θεραπαινῶν, αἵ εἰσι πρὸ τοῦ σπηλαίου, καὶ τοῖς ποιουμένοις ὑπ' αὐτῶν· τέσσαρές τε γάρ εἰσιν αἱ γυναῖκες, καὶ ἐργάζονται τὰ ἔργα, ἃ ἐν τοῖς ἔπεσιν Ὅμηρος εἴρηκεν. Κένταυρος δὲ μετὰ τούτους τοὺς ὄπισθεν ἵππου πόδας, τοὺς δὲ ἔμπροσθεν αὐτῶν ἔχων ἀνδρός ἐστιν. ἑξῆς καὶ ἵππων συνωρίδες, καὶ γυ-

urget. A tergo adsistit foemina dentibus et aduncis manuum unguibus quavis fera immanior. Testatur inscriptio Mortem illam Parcarum unam esse: et fati quidem vi Polynicem succubuisse, Eteoclem vero merito suo cecidisse. In antro Liber Pater iacet barbatulus, auream praeferens pateram, talari amictus tunica: arbores antrum vestientes vites sunt; mali etiam, et punicae. (2) Arcae abacus nullam omnino inscriptionem habet; ex ipsa vero emblematum facie argumenta coniicias. Intra speluncam mulier cum viro in lectulo decumbit: Circen et Ulyssem eos esse facile ut credamus adducimur, quum ad ancillarum prae foribus numerum, tum vero ad earum opificia respicientes. Nam et quatuor sunt, et iis intentae operibus, quae versibus de illis loquens Homerus persequitur. Adstat Centaurus. Pedes ei posteriores equini sunt, priores humani. Equorum praeterea bigae *inscalptae sunt*, et in illis insistentes feminae. Equis aureae

ναΐκες ἐπὶ τῶν συνωρίδων εἰσὶν ἑστῶσαι· πτερὰ δὲ τοῖς
ἵπποις χρυσᾶ ἐστι, καὶ ἀνὴρ δίδωσιν ὅπλα μιᾷ τῶν γυναι-
κῶν. ταῦτα ἐς τὴν Πατρόκλου τελευτὴν ἔχειν τεκμαίρονται,
Νηρηΐδας τε γὰρ ἐπὶ τῶν συνωρίδων εἶναι, καὶ Θέτιν τὰ
ὅπλα λαμβάνειν παρὰ Ἡφαίστου· καὶ δὴ καὶ ἄλλως ὁ τὰ
ὅπλα διδοὺς, οὔτε τοὺς πόδας ἐστὶν ἐῤῥωμένος, καὶ ὄπι-
σθεν οἰκέτης ἕπεταί οἱ πυράγραν ἔχων. λέγεται δὲ καὶ ἐς
τὸν Κένταυρον, ὡς Χείρων ἀπηλλαγμένος ἤδη παρὰ ἀν-
θρώπων καὶ ἠξιωμένος εἶναι σύνοικος θεοῖς, ῥᾳστώνην
τινὰ ἥκοι τοῦ πένθους Ἀχιλλεῖ παρασκευάζων. Παρθέ-
νους δὲ ἐπὶ ἡμιόνων, τὴν μὲν ἔχουσαν τὰς ἡνίας, τὴν δὲ
ἐπικειμένην κάλυμμα ἐπὶ τῇ κεφαλῇ, Ναυσικᾶν τε νομί-
ζουσιν εἶναι τὴν Ἀλκινόου, καὶ τὴν θεράπαιναν, ἐλαυ-
νούσας ἐπὶ τοὺς πλυνούς. Τοξεύοντα δὲ ἄνδρα Κενταύ-
ρους, τοὺς δὲ καὶ ἀπεκτονότα ἐξ αὐτῶν, δῆλα Ἡρακλέα
τε τὸν τοξεύοντα, καὶ Ἡρακλέους εἶναι τὸ ἔργον. Τὸν μὲν
δὴ τὴν λάρνακα κατειργασμένον ὅστις ἦν, οὐδαμῶς ἡμῖν
δυνατὰ ἦν συμβαλέσθαι. τὰ ἐπιγράμματα δὲ τὰ ἐπ' αὐτῇ 427
τάχα μέν που καὶ ἄλλος τις ἂν εἴη πεποιηκώς· τῆς δὲ ὑπο-

sunt alae, et earum foeminarum uni vir quidam arma tradit. Haec ad Patrocli caedem pertinere non obscura est coniectura. Et eas quidem, quae bigis vehuntur, Nereidas esse: *ex earum numero* Thetin a Vulcano arma accipere. Nam et vir ille non satis firmis esse videtur pedibus, et famulus eum forcipem tenens sequitur. Quin et Centaurum illum Chironem esse dictitant, qui iam vitae muneribus perfunctus, ac in deorum numerum receptus, praesto Achilli est, eius luctum levaturus. Iam vero insidentes cisio virgines duas, quarum altera habenas tenet, altera vero velato capite sedet, Nausicaam Alcinoi filiam esse putant, cum ancilla ad lavacra contendentem. At qui sagittis Centauros petit, et ex iis aliquot confecit, dubitari non potest, Herculem eum esse. Nam et hoc de Herculis certaminibus unum fuit. Arcae opifex quisnam fuerit, coniicere nunquam ego utique potui. Inscriptiones vero alius fortasse fecit; ego tamen facile adducor,

νοίας τὸ πολὺ ἐς Εὔμηλον τὸν Κορίνθιον εἶχεν ἡμῖν, ἄλλων τε εἵνεκα, καὶ τοῦ προσοδίου μάλιστα, ὃ ἐποίησεν ἐς Δῆλον.

CAPUT XX.

De aliis donariis in aede Junonis Olympiae, Iphiti disco, et mensa, in qua coronae victoribus positae — de cadavere militis saucii reperto narratio — de Oenomai columna — templo matris deorum, Matroo dicto, et Philippeo.

Ἔστι δὲ καὶ ἄλλα ἀναθήματα ἐνταῦθα· κλίνη τε μέγεθος οὐ μεγάλη, τὰ πολλὰ ἐλέφαντι κεκοσμημένη, καὶ ὁ Ἰφίτου δίσκος, καὶ τράπεζα, ἐφ' ἧς προτίθενται τοῖς νικῶσιν οἱ στέφανοι. τὴν μὲν δὴ Ἱπποδαμείας λέγουσιν εἶναι παίγνιον· ὁ δὲ τοῦ Ἰφίτου δίσκος τὴν ἐκεχειρίαν, ἣν ἐπὶ τοῖς Ὀλυμπίοις ἐπαγγέλλουσιν οἱ Ἠλεῖοι, ταύτην οὐκ ἐς εὐθὺ ἔχει γεγραμμένην, ἀλλὰ ἐς κύκλου σχῆμα περίεισιν ἐπὶ τῷ δίσκῳ τὰ γράμματα. ἡ τράπεζα δὲ ἐλέφαντος μὲν πεποίηται καὶ χρυσοῦ, Κολώτου δέ ἐστιν ἔργον. εἶναι δέ φασιν ἐξ Ἡρακλέους τὸν Κολώτην. οἱ δὲ πολυπραγμονήσαντες σπουδῇ τὰ ἐς τοὺς πλάστας, Πάριον ἀποφαίνουσιν

ut ab Eumelo Corinthio factas putem. Hanc ego tum ex aliis eius operibus, tum vero maxime ex eo carmine, quod in Delum fecit, coniecturam duco.

Cap. XX. Spectantur et alia ibi dona, et in primis modicus quidam lectus ebore magna ex parte exornatus; Iphiti discus; et mensa, super qua victoribus coronae deponuntur. Et lectulum quidem Hippodamiae ferunt ludicrum fuisse. Iphiti vero disco induciae, quas Olympicorum ludorum tempore provulgant Elei, non recto versuum ductu inscriptae sunt, sed litterae in ora disci orbiculari textu exaratae. Mensa ipsa partim ex ebore, partim ex auro fabricata est. Opificem fuisse aiunt Coloten; quem ab Hercule genus duxisse affirmant: etsi, quibus fictorum origines curiosius inquirere

ὄντα αὐτὸν, μαθητὴν Πασιτέλους· Πασιτέλη δὲ αὐτὸν διδαχθῆναι * καὶ Ἥρα τε καὶ Ζεὺς, καὶ θεῶν Μήτηρ, καὶ Ἑρμῆς, καὶ Ἀπόλλων μετὰ Ἀρτέμιδος πεποίηται. ὄπισθεν δὲ ἡ διάθεσίς ἐστιν ἡ τοῦ ἀγῶνος. κατὰ δὲ ἑκατέραν πλευρὰν, τῇ μὲν Ἀσκληπιὸς καὶ τῶν Ἀσκληπιοῦ θυγατέρων Ὑγίειά ἐστιν· ἔστι δὲ καὶ Ἄρης, καὶ ἀγὼν παρ' αὐτόν· τῇ δὲ Πλούτων, καὶ Διόνυσος, Περσεφόνη τε καὶ Νύμφαι, σφαῖραν αὐτῶν ἡ ἑτέρα φέρουσα, ἡ δὲ κλεῖδα. ἔχει γὰρ δὴ ὁ Πλούτων κλεῖν, καὶ λέγουσιν ἐπ' αὐτῇ, τὸν καλούμενον ᾅδην κεκλεῖσθαί τε ὑπὸ τοῦ Πλούτωνος, καὶ ὡς ἐπάνεισιν οὐδεὶς αὖθις ἐξ αὐτοῦ. (2) Λόγον δὲ, ὃν Ἀρίσταρχος ἔλεγεν ὁ τῶν Ὀλυμπίασιν ἐξηγητὴς, οὔ με 428
εἰκὸς ἦν παριδεῖν· ὃς ἐπὶ τῆς ἡλικίας ἔφη τῆς ἑαυτοῦ, τὸν ὄροφον τοῦ Ἡραίου κεκονηκότα ἐπανορθουμένων Ἠλείων, ὁπλίτου νεκρὸν τραύματα ἔχοντα μεταξὺ ἀμφοτέρων εὑρεθῆναι, τῆς τε ἐς εὐπρέπειαν στέγης, καὶ τῆς ἀνεχούσης τὸν κέραμον· τοῦτον τὸν ἄνδρα μαχέσασθαι τὴν μάχην τὴν ἐντὸς Ἄλτεως πρὸς Λακεδαιμονίους Ἠλείων. καὶ γὰρ

curae fuit, Parium esse, Pasitelis vero discipulum testantur: Pasitelem ipsum artem didicisse. Iuno exinde, Iupiter, Deum mater, Mercurius, cum Diana Apollo. In tergo tota ludorum descriptio. In uno laterum Aesculapius, et filiarum Aesculapii una Hygia: Mars praeterea, et prope ipsum praelii simulacrum. At in altero Pluton est, et Liber Pater; tum Proserpina, et Nymphae duae, quarum altera pilam, clavem altera tenet. Est enim clavis Plutonis insigne: eaque (ut fama est proditum) a Dite patre inferorum sedes ita clausa est, ut nemini inde reditus pateat. (2) Iam vero, quod Aristarchus rerum Olympicarum auctor *locuples* memoriae prodidit, id nequaquam praeterierim. Sua igitur ille aetate, quum Elei Iunonis aedem sartam tectam, quod vitium templi lacunar fecisset, locassent, inter tabulatum, quod ad speciem expolitum est, et scandulare tectum, cadaver cum gravi armatura saucii hominis repertum memorat. Hunc ego virum existimo, pugna intra Altin contra Lacedaemonios com-

ἐπὶ τῶν θεῶν τὰ ἱερὰ καὶ ἐς πάντα ὁμοίως τὰ ὑψηλὰ ἐπαναβαίνοντες ἠμύνοντο οἱ Ἠλεῖοι. οὗτος δ' οὖν ὁ ἀνὴρ ἐφαίνετο ἡμῖν ὑποδῦναι μὲν ἐνταῦθα, λιποψυχήσας ὑπὸ τῶν τραυμάτων· ὡς δὲ ἀφῆκε τὴν ψυχὴν, οὐκ ἔμελλεν ἄρα οὔτε πνῖγος θέρους, οὔτε ἐν χειμῶνι κρυμὸς ἔσεσθαι τῷ νεκρῷ βλάβος, ἅτε ἐν σκέπῃ πάσῃ κειμένῳ. ἔλεγε δὲ καὶ τόδε ἔτι ὁ Ἀρίσταρχος, ὡς ἐκκομίσαιντο ἐς τὸ ἐκτὸς τῆς Ἄλτεως τὸν νεκρὸν, καὶ ὁμοῦ τοῖς ὅπλοις γῇ κρύψαιεν. (3) Ἣν δὲ [καλοῦσιν] Οἰνομάου κίονα [καὶ] οἱ Ἠλεῖοι καλοῦσιν, ἔστι μὲν πρὸς τὸ ἱερὸν τοῦ Διὸς ἰόντι ἀπὸ τοῦ μεγάλου βωμοῦ. τέσσαρες δέ εἰσιν ἐν ἀριστερᾷ κίονες, καὶ ἐπ' αὐτῶν ὄροφος. πεποίηνται δὲ ἔρυμα εἶναι ξυλίνῳ κίονι πεπονηκότι ὑπὸ τοῦ χρόνου, καὶ τὰ πολλὰ ὑπὸ δεσμῶν συνεχομένῳ. οὗτος ὁ κίων ἐν οἰκίᾳ τοῦ Οἰνομάου (καθὰ λέγουσιν) εἱστήκει. κεραυνώσαντος δὲ τοῦ θεοῦ, τὴν μὲν ἄλλην ἠφάνισεν οἰκίαν τὸ πῦρ, ὑπέλιπε δὲ τὸν κίονα ἐξ ἁπάσης μόνον. πινάκιον δὲ πρὸ αὐτοῦ χαλκοῦν ἐλεγεῖα ἔχει γεγραμμένα·

missa, quum propugnatores templis Deorum et omnibus omnino excelsis locis conscensis hostem repellerent, vulneribus confectum, iam moribundum illuc perreptasse; cadaver eius tamdiu integrum permansisse, quod neque per aestatem, vaporum, neque per hyemem, in illis latebris abditum, frigoris noxam contrahere potuerit. Addidit Aristarchus, elatum extra Altin, et cum iisdem armis humatum fuisse. (3) Oenomai, quam appellant ipsi etiam Elei columnam, ea extat ab ara maxima ad Iovis aedem contendentibus. Quatuor sane erectae sunt ad laevam columnae, quibus lacunar sustinetur. Fulciunt eaedem ligneam columnam iam vetustate ruentem, *ferreisque* incinctam vinculis. Columnam eam fama pervulgavit in Oenomai domo fuisse, solamque stetissse, quum domus reliqua fulmine conflagrasset. *Id* elegi *testantur* in aenea tabella ante ipsam columnam incisi:

Καὶ γὰρ ἐγὼ κλεινῶν εἰμ', ὦ ξένε, λείψανον οἴκων,
Στυλὶς ἐν Οἰνομάου πρίν ποτε οὖσα δόμοις·
Νῦν δὲ παρὰ Κρονίδην κεῖμαι τάδ' ἔχουσα τὰ δεσμὰ
Τίμιος· οὐδ' ὀλοὴ δαίσατο φλόξ με πυρός.

συνέβη δὲ καὶ ἄλλο κατ' ἐμὲ τοιόνδε. (4) Ἀνὴρ βουλῆς 429
τῆς Ῥωμαίων ἀνείλετο Ὀλυμπικὴν νίκην· ἐθέλων δὲ ὑπολιπέσθαι τῆς νίκης ὑπόμνημα χαλκῆν εἰκόνα σὺν ἐπιγράμματι, ὤρυσσεν ἐς ποίησεν βάθρου, καὶ ὡς ἐγένετο ἐγγύτατα τὸ ὄρυγμα αὐτῷ τῆς τοῦ Οἰνομάου κίονος, ἐνταῦθα εὕρισκον οἱ ὀρύσσοντες καὶ ὅπλων καὶ χαλινῶν καὶ ψαλίων θραύσματα. ταῦτα μὲν δὴ αὐτὸς ἑώρων ὀρυσσόμενα. (5) Ναὸν δὲ μεγέθει μέγαν καὶ ἐργασίᾳ Δώριον, Μητρῷον καὶ ἐς ἐμὲ καλοῦσιν ἔτι, τὸ ὄνομα αὐτῷ διασώζοντες τὸ ἀρχαῖον. κεῖται δὲ οὐκ ἄγαλμα ἐν αὐτῷ θεῶν μητρός· βασιλέων δὲ ἑστήκασιν ἀνδριάντες Ῥωμαίων. ἔστι δὲ ἐντὸς τῆς Ἄλτεως τὸ Μητρῷον, καὶ οἴκημα περιφερὲς ὀνομαζόμενον Φιλιππεῖον. ἐπὶ κορυφῇ δέ ἐστι τοῦ Φιλιππείου μήκων χαλκῆ σύνδεσμος ταῖς δοκοῖς. τοῦτο τὸ οἴ-

Una columna ex his, hospes, sum sola relicta,
In celsis steterunt quae aedibus Oenomai.
Nunc exto Iovis in templo circumdata vinclis
Nobilior; nec me flamma voravit edax.

(4) Accidit vero aetate mea quiddam huiusmodi. Quum Romanus quidam senatorius vir palmam in Olympicis adeptus, victoriae suae relinquere vellet monumentum, cum inscriptione statuam ex aere, scrobem altius effodiendam curavit prope Oenomai columnam: repererunt, qui opus conduxerant, scutorum, fraenorum, et armillarum fragmenta; quae ipse, dum eruerentur, vidi. (5) Aedem quandam insigni magnitudine, Dorico opere, Matroum priscum retinentes nomen appellant: neque vero in ea ullum extat Deum matris signum; statuae tantum Romanorum Imperatorum ibi erectae sunt. Est hoc ipsum Matroum intra Altin; et eodem in loco rotunda figura cella, quod Philippeum vocant. In eius Philippei summa testudine aeneum papaver eminet: fibularum id

κημα ἔστι μὲν κατὰ τὴν ἔξοδον τὴν κατὰ τὸ Πρυτανεῖον ἐν ἀριστερᾷ, πεποίηται δὲ ὀπτῆς πλίνθου, κίονες δὲ περὶ αὐτὸ ἑστήκασι· Φιλίππῳ δὲ ἐποιήθη κατὰ τὸ ἐν Χαιρωνείᾳ τὴν Ἑλλάδα ὀλισθεῖν. κεῖνται δὲ αὐτόθι Φίλιππός τε καὶ Ἀλέξανδρος, σὺν δὲ αὐτοῖς Ἀμύντας ὁ Φιλίππου πατήρ. ἔργα δ' ἔστι καὶ ταῦτα Λεωχάρους ἐλέφαντος καὶ χρυσοῦ, καθὰ καὶ τῆς Ὀλυμπιάδος καὶ Εὐρυδίκης εἰσὶν εἰκόνες.

CAPUT XXI.

Recensio donariorum Olympiae positorum et signorum — Jovis signa VI, Zanes dicta, et ex pecunia mulctatitia ob largitionem in certaminibus Olympicis erecta — alia VI de Callippi mulcta — alia II — memorantur alii, qui in ludis Olympicis largitionibus usi mulctati sunt, Philostratus — Apollonius — Didas et Garapammon — Damonicus — de Echus porticu et Sarapione ob timiditatem mulctato.

Τὸ δὲ ἀπὸ τούτου μοι πρόεισιν ὁ λόγος ἔς τε τῶν ἀνδριάντων καὶ ἐς τῶν ἀναθημάτων ἐξήγησιν· ἀναμίξαι δὲ οὐκ ἀρεστὰ ἦν μοι τὸν ἐπ' αὐτοῖς λόγον. ἐν ἀκροπόλει μὲν γὰρ τῇ Ἀθήνῃσιν, οἵ τε ἀνδριάντες καὶ ὁπόσα ἄλλα,

caput est cellae trabibus. Situm est aedificium hoc circa Altis exitum ad laevam Prytanei, e coctili laterculo exstructum, tectum columnis circumquaque sustinentibus. Hoc opus erigendum curavit Philippus, quum ad Chaeroneam graviter Graecorum fortunas attrivisset. Et dicatae quidem illic statuae sunt Philippo et Alexandro; Amyntae etiam Philippi patri. Eas, nec non et Olympiadis, et Eurydices, fecit ex auro et ebore Leochares.

Cap. XXI. Venio iam ad statuarum et donariorum expositionem, et *eam quidem bipartitam, quod scilicet* ea de re conturbate agendum non putavi. Nam *alia longe ratio est eorum omnium donorum*, quae Athenis in arce posita sunt

τὰ πάντα ἐστὶν ὁμοίως ἀναθήματα· ἐν δὲ τῇ Ἄλτει, τὰ μὲν τιμῇ τῇ ἐς τὸ θεῖον ἀνάκειται, οἱ δὲ ἀνδριάντες τῶν νικώντων ἐν ἄθλου λόγῳ σφίσι καὶ οὗτοι δίδονται. τῶν μὲν δὴ ἀνδριάντων ποιησόμεθα καὶ ὕστερον μνήμην· ἐς δὲ τὰ ἀναθήματα ἡμῖν τραπήσεται πρότερα ὁ λόγος τὰ ἀξιολογώτατα αὐτῶν ἐπερχομένοις. (2) Ἰόντι γὰρ ἐπὶ τὸ στάδιον τὴν ὁδὸν τὴν ἀπὸ τοῦ Μητρῴου, ἔστιν ἐν ἀριστερᾷ 430
κατὰ τὸ πέρας τοῦ ὄρους τοῦ Κρονίου, λίθου τε πρὸς αὐτῷ τῷ ὄρει κρηπὶς, καὶ ἀναβαθμοὶ δι' αὐτῆς. πρὸς δὲ τῇ κρηπῖδι ἀγάλματα Διὸς ἀνάκειται χαλκᾶ. ταῦτα ἐποιήθη μὲν ἀπὸ χρημάτων ἐπιβληθείσης ἀθληταῖς ζημίας ὑβρίσασιν ἐς τὸν ἀγῶνα· καλοῦνται δὲ ὑπὸ τῶν ἐπιχωρίων Ζᾶνες. πρῶτοι δὲ ἀριθμὸν ἓξ ἐπὶ τῆς ὀγδόης ἕστησαν καὶ ἐνενηκοστῆς Ὀλυμπιάδος. Εὔπωλος γὰρ Θεσσαλὸς χρήμασι διέφθειρε τοὺς ἐλθόντας τῶν πυκτῶν, Ἀγήτορα Ἀρκάδα καὶ Πρύτανιν Κυζικηνὸν, σὺν δὲ αὐτοῖς καὶ Φορμίωνα, Ἁλικαρνασσέα μὲν γένος, Ὀλυμπιάδι δὲ τῇ πρὸ

Illa *enim* sive statuae, sive aliud quodvis genus sint, diis omnia dicata sunt: at in Alti quaedam in honorem divini numinis sunt dedicata: statuae vero, quae victoribus sunt positae, et ipsae honorarii praemii loco eis sunt tributae. Sed harum quidem posterius fiet a nobis mentio: in praesentia ad ea, quae praecipua sunt deorum insignia, se convertet oratio. (2) A Matroo ad stadium recta contendentibus, ad laevam circa Cronii montis finem, crepido est lapidea monti subiecta. Ex ea gradus in clivum assurgunt. Ad crepidinem locata sunt aliquot aenea Iovis simulacra; conflata illa quidem de multatitia pecunia, athletis, qui fraudem ludis fecissent, irrogata. Appellantur ea simulacra patria voce Zanes, *quod est* (*opinor*) *Ioves*. Eorum sex erecti sunt octava et nonagesima Olympiade. Nam quum Eupolus Thessalus ex iis, qui ad pugilum certamen convenerant, Agetorem Arcadem et Cyzicenum Prytanin pecunia corrupisset, et praeter eos Phormionem etiam Halicarnassensem, qui in Olympiade

ταύτης κρατήσαντα. τοῦτο ἐξ ἀθλητῶν ἀδίκημα ἐς τὸν ἀγῶνα πρῶτον γενέσθαι λέγουσι, καὶ πρῶτοι χρήμασιν ἐζημιώθησαν ὑπὸ Ἠλείων Εὔπωλος καὶ οἱ δεξάμενοι δῶρα παρὰ Εὐπώλου. δύο μὲν δὴ ἐξ αὐτῶν ἔργα Κλέωνος Σικυωνίου· τὰ δὲ ἐφεξῆς τέσσαρα ὅστις ἐποίησεν, οὐκ ἴσμεν. τῶν δὲ ἀγαλμάτων τούτων παρέντι τρίτον τ' ἐξ αὐτῶν καὶ τέταρτον, γεγραμμένα ἐλεγεῖά ἐστιν ἐπὶ τοῖς ἄλλοις. ἐθέλει δὲ τὸ μὲν πρῶτον τῶν ἐλεγείων δηλοῦν, ὡς οὐ χρήμασιν, ἀλλὰ ὠκύτητι τῶν ποδῶν καὶ ὑπὸ ἰσχύος σώματος Ὀλυμπιακὴν ἔστιν εὑρέσθαι νίκην. τὸ δ' ἐπὶ τῷ δευτέρῳ φησὶν, ὡς τὸ ἄγαλμα ἕστηκε τιμῇ τε τῇ ἐς τὸ θεῖον, καὶ ὑπὸ εὐσεβείας τῆς Ἠλείων, καὶ ἀθληταῖς παρανομοῦσιν εἶναι δέος. πέμπτῳ τε καὶ ἕκτῳ, τῷ μέν ἐστιν ἡ τοῦ ἐπιγράμματος γνώμη τά τε ἄλλα ἐς ἔπαινον Ἠλείων, καὶ οὐχ
431 ἥκιστα ἐπὶ τῇ ζημίᾳ τῶν πυκτῶν· ἐπὶ δὲ τῷ ὑπολοίπῳ, διδασκαλίαν πᾶσιν Ἕλλησιν εἶναι τὰ ἀγάλματα, μηδένα ἐπὶ Ὀλυμπιακῇ νίκῃ διδόναι χρήματα. (3) Εὐπώλου δὲ ὕστερόν φασιν Ἀθηναῖον Κάλλιππον ἀθλήσαντα πένταθ-

superiore de pugilatu victoriam adeptus fuerat, quum ipsum Eupolum, tum eos, qui pecuniam cepissent, quod primi ea corruptela ludorum religionem polluissent, Elei in aerarios retulerunt. Ex eo signorum numero duo fecit Cleon Sicyonius: quatuor qui reliqua finxerint, non habeo dicere. Tertium et quartum signum ubi praeterieris, elogia ceteris adscripta videas elegiacis versibus. Monet eorum primum, non pecuniis, sed pedum pernicitate, et *reliqui* corporis robore, Olympicam palmam acquiri. Secundo inscriptum epigramma docet, erectum signum esse, ut ea re honor deo haberetur, Eleorum religio declararetur, athletisque iis, qui contra leges agere solent, terror incuteretur. E duabus reliquis inscriptionibus altera Eleos quum aliis nominibus ornat, tum illis magnae in primis laudi tribuit, quod pugiles notarint. Altera edicit signa illa documento Graeciae cunctis esse, non debere cuiquam Olympicae victoriae spem in pecunia esse repositam. (3) Post Eupolum memoriae proditum est Atheniensem Callippum ab adver-

θλον, ἐξωνήσασθαι τοὺς ἀνταγωνιζομένους χρήμασι· δευτέραν δὲ ἐπὶ ταῖς δέκα τε καὶ ἑκατὸν Ὀλυμπιάδα εἶναι ταύτην. ἐπιβληθείσης δὲ τῷ Καλλίππῳ καὶ τοῖς ἀνταγωνισαμένοις ζημίας ὑπὸ Ἠλείων, ἀποστέλλουσιν Ὑπερίδην Ἀθηναῖοι πείσοντα Ἠλείους ἀφεῖναί σφισι τὴν ζημίαν. ἀπειπόντων δὲ Ἠλείων τὴν χάριν, ἐχρῶντο ὑπεροψίᾳ τοιᾷδε ἐς αὐτοὺς οἱ Ἀθηναῖοι, οὔτε ἀποδιδόντες τὰ χρήματα, καὶ Ὀλυμπίων εἰργόμενοι, πρὶν ἢ σφισιν ὁ θεὸς ἐν Δελφοῖς οὐ πρότερον ἔφησεν ὑπὲρ οὐδενὸς χρήσειν, πρὶν ἢ τὴν ζημίαν ἀποδοῖεν Ἠλείοις. οὕτω δὴ ἀποδόντων, ἐποιήθη τῷ Διὶ ἀγάλματα, ἓξ μὲν καὶ ταῦτα. γέγραπται δὲ ἐπ' αὐτοῖς ἐλεγεῖα, οὐδέν τι δεξιώτερα ἐς ποίησιν, ἢ τὰ ἔχοντα τὴν ζημίαν τὴν Εὐπώλου. γνῶμαι δέ εἰσι τῶν ἐπιγραμμάτων, πρῶτον μὲν ἀνατεθῆναι ἀγάλματα μαντείᾳ τοῦ θεοῦ τιμήσαντος τὰ ἐς τοὺς πεντάθλους δόξαντα Ἠλείοις. τὸ δὲ ἐπὶ τῷ δευτέρῳ, καὶ ὡσαύτως ἐπὶ τῷ τρίτῳ, Ἠλείους ἐπαινοῦντά ἐστιν ἐπὶ τῶν πεντάθλων τῇ ζημίᾳ. τὸ τέταρτον δὲ ἐθέλει λέγειν τὸν Ὀλυμπίασιν ἀγῶνα ἀρετῆς εἶναι, καὶ οὐ χρημάτων. τὰ δὲ ἐπιγράμματα ἐπὶ τῷ πέμπτῳ τε καὶ ἕκτῳ,

ariis quinquertii coronam pretio avertisse. Id accidit Olympiade duodecima et centesima. Et multam quidem quum a Callippo, et iis, qui cum eo colluserant, petissent Elei, miserunt Athenienses Hyperiden eam multam deprecatum. Verum quum exorari non potuissent Elei, eam Athenienses animi elationem prae se tulerunt, ut ne Olympicorum quidem celebritate prohibiti iudicatum solvere prius voluerint; quam Delphicus Apollo percontantibus responsum dedisset, non responsurum se, antequam satis Eleis fecissent. De eius multae pecunia signa itidem sex Iovi erecta sunt, et his elegi adscripti, nihilo mitioribus sententiis, quam illi sint de Eupoli multa. Et indicat prima quidem inscriptio, oraculi iussu Eleorum de quinquertionum fraude iudicium comprobante, ea signa dedicata. Secunda idem et tertia in laudem eiusdem iudicii. Quarta ad victoriam non pecunia, sed virtute adspi-

τὸ μὲν αὐτῶν δηλοῖ, καθ' ἥντινα αἰτίαν ἀνετέθη τὰ ἀγάλ
ματα, τὸ δὲ ἀναμιμνήσκει τοῦ χρησμοῦ τοῦ Ἀθηναίοι
ἐλθόντος ἐκ Δελφῶν. (4) Τῶν δὲ κατειλεγμένων τὰ ἐφε
ξῆς ἀγάλματα δύο μέν ἐστιν ἀριθμὸν, ἀνετέθη δὲ ἐπιτε
θείσης παλαισταῖς ἀνδράσι ζημίας· οἵτινες δὲ ἐκαλοῦντο
ἐμέ γε ἢ τοὺς Ἠλείων λέληθεν ἐξηγητάς. ἐπιγράμματα μὲ
γὰρ καὶ ἐπὶ τούτοις τοῖς ἀγάλμασιν ἔπεστι. λέγει δὲ τὸ μὲ
πρῶτον αὐτῶν, ὡς τῷ Ὀλυμπίῳ Διῒ Ῥόδιοι χρήματα ὑπὲ
ἀνδρὸς ἀδικίας ἐκτίσαιεν παλαιστοῦ· τὸ δὲ ἕτερον, ὡ
ἀνδρῶν ἐπὶ δώροις παλαισάντων, ἀπὸ τῶν ἐπιβληθέντω
482 χρημάτων αὐτοῖς γένοιτο τὸ ἄγαλμα. (5) Τὰ δὲ ἐπίλοιπ
ἐς τοὺς ἀθλητὰς τούτους οἱ ἐξηγηταὶ λέγουσιν οἱ Ἠλείων
ὀγδόην μὲν ἐπὶ ταῖς ἑβδομήκοντα καὶ ἑκατὸν Ὀλυμπιάδ
εἶναι, λαβεῖν δὲ Εὔδηλον παρὰ Φιλοστράτου χρήματα
τοῦτον δὲ εἶναι τὸν Φιλόστρατον Ῥόδιον. τούτῳ τῷ λόγῳ
διάφορα ὄντα εὕρισκον τὰ Ἠλείων ἐς τοὺς Ὀλυμπιονίκα
γράμματα. ἔστι γὰρ δὴ ἐν τοῖς γράμμασι τούτοις, Στρά
τωνα Ἀλεξανδρέα Ὀλυμπιάδι ὀγδόῃ μετὰ τὰς ἑβδομήκοντ

randum docet. Quinta, quam ob rem signa posita sint
ostendit. Postrema omnium responsum Delphici Apollinis
Atheniensibus redditum, commemorat. (4) Duo praeterea
signa sunt de multa palaestritarum erecta; sed eorum nomina
non tantum me, sed ipsos etiam priscarum apud Eleos rerum
interpretes fugiunt. Appositae his quoque suae sunt in-
scriptiones. Earum una declarat, Rhodios fraudem palae-
stritae Olympio Iovi pecunia luisse: altera, positum signum
de multa, quae iis irrogata fuisset, qui donis ultro citro-
que datis et acceptis luctam iniissent. (5) Reliqua omnia
signa interpretes iidem tunc dedicata memorant, quum Olym-
piade octava et septuagesima supra centesimam a Philostrato
nummos accepit Eudelus. Hunc sane Philostratum Rhodium
fuisse. Sed in publicis Eleorum monumentis, quibus eorum
qui Olympia vicerunt, memoria commendata est, diversa
propemodum comperi: Stratonem scilicet Alexandrinum cen-
tesima septuagesima octava Olympiade, eodem die de pan-

αὶ ἑκατὸν, ἐπὶ ἡμέρας ἀνελέσθαι τῆς αὐτῆς παγκρατίου καὶ πάλης νίκην. Ἀλεξανδρείας δὲ τῆς ἐπὶ τῷ Κανωβικῷ τοῦ Νείλου στόματι, Ἀλέξανδρος μὲν οἰκιστὴς ἐγένετο ὁ Φιλίππου. λέγεται δὲ καὶ πρότερον ἔτι πόλισμα Αἰγυπτίων ἐνταῦθα οὐ μέγα εἶναι Ῥακῶτιν. Στράτωνος δὲ τούτου τρεῖς μὲν ἡλικίᾳ πρότερον, τοσοῦτοι δὲ ἄλλοι μετ' αὐτὸν εἰσὶ δῆλοι τὸν κότινον παγκρατίου τε ἆθλα εἰληφότες καὶ πάλης· Κάπρος μὲν ἐξ αὐτῆς Ἤλιδος, Ἑλλήνων δὲ τῶν πέραν Αἰγαίου Ῥόδιος Ἀριστομένης, καὶ Μαγνήτων τῶν ἐπὶ Ληθαίῳ Πρωτοφάνης. Οἱ δὲ ὕστερον τοῦ Στράτωνος, Μαρίων τε πόλεως ἐκείνῳ τῆς αὐτῆς, καὶ Στρατονικεὺς Ἀριστέας (τὰ δὲ παλαιότερα ἥ τε χώρα καὶ ἡ πόλις ἐκαλεῖτο Χρυσαορίς), ἕβδομος δὲ Νικόστρατος ἐκ τῶν ἐπὶ θαλάσσῃ Κιλίκων, οὐδὲν τοῖς Κίλιξιν αὐτοῦ μετὸν, εἰ μὴ ὅσα τῷ λόγῳ. τοῦτον τὸν Νικόστρατον νήπιον παῖδα ἔτι ἐκ Πρυμνησσοῦ λῃσταὶ τῆς Φρυγῶν ἥρπασαν, οἰκίας ὄντα οὐκ ἀφανοῦς· κομισθέντα δὲ αὐτὸν ἐς Αἰγέας, ὠνήσατο ὅστις δή. χρόνῳ δὲ ὕστερον τῷ ἀνδρὶ τούτῳ ὄνειρον γί-

cratio et lucta coronatum. Alexandream quidem in Canopico Nili ostio Alexander Philippi filius condidit. Fuisse tamen et ante non magnum eodem in loco Aegyptiorum oppidum Rhacotin, memoriae proditum est. Ante Stratonem hunc, oleastri coronam de pancratio unam, de lucta vero tres, viri cepisse perhibentur totidem post eum. *De superioribus* primus Eleus fuit, ex ea Graecia, quae trans Aenum est: Rhodius Aristomenes alter: e Magnetibus, qui sunt ad Lethaeum, Protophanes tertius: e posterioribus (*qui scilicet* post Stratonem *victores palmam meruere*) Marion illius civis, et Stratonicensis Aristeas: (olim ea et urbs et regio Chrysaoris appellata est) postremus Nicostratus fuit e maritima Cilicia, etsi nihil ei cum Cilicibus praeter nomen commune fuit. Hunc enim Nicostratum adhuc pene infantem, neque obscuro loco natum, e Prymnesso (quae Phrygiae urbs est) praedones abduxerunt, eumque ad Aegaeas, incertum cui, vendiderunt. Aliquanto post visus est per somnium videre sub lectulo, in

τὸ μὲν αὐτῶν δηλοῖ, καθ' ἥντινα σκίμποδι κατακεῖσθαι
ματα, τὸ δὲ ἀναμιμνήσκει τ ... στρατος. Νικοστράτῳ μὲν
ἐλθόντος ἐκ Δελφῶν. (4) ... Ὀλυμπίασιν ἐγένοντο πα
ξῆς ἀγάλματα δύο μὲν ἐ ... δὲ ὑπὸ Ἠλείων ἕτεροί τε ὕστε
θείσης παλαισταῖς ἀνδ ... ιώθη πύκτης Ὀλυμπιάδι ἐπὶ τα
ἐμέ γε ἢ τοὺς Ἠλεί ... δεκάτῃ. ὄνομα μὲν τῷ ζημιωθέντι
γὰρ καὶ ἐπὶ τούτ ... δὲ ἦν Ῥάντις· καὶ πως καὶ ἐπι
πρῶτον αὐτῶν ... ἐπικλήσεις τοῖς Ἀλεξανδρεῦσίν ἐστιν
ἀνδρὸς ἀδικ ... δικεῖν ὑπὸ Ἠλείων κατεγνώσθη πρῶτος
ἀνδρῶν ἐν ... κατεγνώσθη δὲ οὐ δοῦναι χρήματα ἢ λαβεῖν
482 χρημάτ ... τοιόνδε ἄλλο ἐς τὸν ἀγῶνα ἐξυβρίσαι. ἀφ
ἐς τὸν ... τὸν εἰρημένον καιρόν· καὶ αὐτὸν ὑπὸ Ἠλείων
ὀγδ ... τῷ νόμῳ ἐλείπετο τοῦ ἀγῶνος εἴργεσθαι. τῇ
ε ... πρόφασιν, ὡς ἐν ταῖς Κυκλάσι νήσοις ὑπὸ ἀνέμων
... ἐναντίων, Ἡρακλείδης γένος καὶ αὐτὸς Ἀλεξαν-
... ἤλεγχεν ἀπάτην οὖσαν· ὑστερῆσαι γὰρ χρήματα ἐκ
... ἀγώνων αὐτὸν ἐκλέγοντα τῶν ἐν Ἰωνίᾳ. οὕτω δὴ
... τε Ἀπολλώνιον, καὶ εἰ δή τις ἄλλος ἧκεν οὐ κατὰ
προθεσμίαν τῶν πυκτῶν, τούτους μὲν οἱ Ἠλεῖοι τοῦ ἀγῶ-
νος ἀπελαύνουσι, τῷ Ἡρακλείδῃ δὲ τὸν στέφανον παριᾶ-

quo cubabat, humi stratum leonis catulum. Quum ergo iam adolevisset, multas de pancratio et lucta palmas ex Olympia abstulit. In aerarios certe et alios postea, et Alexandrinum pugilem, Elei retulerunt Olympiade ducentesima ac duodevicesima: nomen ei fuit Apollonio, cognomen (patrium enim Alexandrinis fuit cognomina habere) Rhanti. Damnatus hic primus Aegyptiorum est ab Eleis non ob datam aut captam pecuniam, sed ob aliam huiusmodi noxam. Non adfuerat praestituto tempore: ideoque reliquum erat, ut ab Eleis ex legum praescripto ludis prohiberetur. Quod enim praetexebat, fuisse se in Cycladibus insulis a ventis detentum, Heraclides, qui et ipse Alexandrinus erat, fraudulentum esse coarguit, quum docuisset hominem in cogenda ex Ioniae ludis pecunia occupatum fuisse. Apollonium igitur Elei, et alios, si qui forte ad condictam diem non adfuissent, exegerunt; Heraclidi co-

νταῦθα ὁ Ἀπολλώνιος κατεσκευάσατό τε ἀχην, καὶ ἐσδραμὼν ἐπὶ τὸν Ἡρακλεί-νου τε ἤδη τὸν κότινον καὶ καταπε-φοδίκας. τούτῳ μὲν δὴ ἔμελλε τὸ ρος μέγα ἔσεσθαι. (6) Ἔστι δὲ καὶ ·ις ἐφ᾽ ἡμῶν [τὰ] ἀγάλματα. ἕκτῃ γὰρ καὶ διακοσιαις Ὀλυμπιάδι πύκτας ἄνδρας ·τῆς μαχομένους νίκης ἐφώρασαν, συνθεμένους ιματος. ἀντὶ τούτων μὲν ἐγένετο ζημία· ποιη-·αν δὲ ἀγαλμάτων Διὸς, τὸ μὲν ἐν ἀριστερᾷ τῆς ἐς τὸ πάδιον ἐσόδου, τὸ δὲ ἕτερον αὐτῶν ἕστηκεν ἐν δεξιᾷ. τοῖς ἐ πύκταις τούτοις Δίδας τε ὄνομα ἦν, καὶ τῷ τὰ χρήματα ιόντι αὐτῷ Γαραπάμμων· νομοῦ δὲ ἦσαν τοῦ αὐτοῦ, ιωτάτου τῶν ἐν Αἰγύπτῳ, καλουμένου δὲ Ἀρσινοΐτου. 7) Θαῦμα μὲν δὴ, καὶ ἄλλους ἐν οὐδενὸς λόγῳ τὸν θεὸν ἐσθαι τὸν ἐν Ὀλυμπίᾳ, καὶ δέξασθαί τινα ἢ δοῦναι δῶρα ι τῷ ἀγῶνι· μείζονος δὲ ἔτι θαύματος, εἴ γε καὶ αὐτῶν τόλμησεν ἤδη τις Ἠλείων. λέγεται δὲ, ὡς Δαμόνικος

onam intacto partam pulvere decreverunt. *Id quum gravi-r tulisset* Apollonius, ut forte ad pugilatum erat loris illi-atus, in Heraclidem iam coronam capientem invasit, et ho-iinem ad ludorum praesides confugientem est persecutus: uae illi vecordia magno utique stetit. (6) Iam duo alia si-na nostrae aetatis opera sunt. Sexta enim et vicesima su-ra ducentesimam Olympiade pugiles deprehensi sunt de na et eadem palma inter se pacta pecunia societatem coisse. b eam rem multa illis imposita. Simulacrorum *ex ea pecunia* vi dedicatorum ad laevam alterum est, alterum ad dexte-im, qua aditus ad stadium patet. Pugilibus nomen alteri idas fuit; et ei, qui pecuniam dedit, Garapammon, ex ea-em sane tribu Aegypti Arsinoite. (7) Per hercule mirum iit, exteros homines nihil Iovis numen veritos, ob certamen iunera vel accepisse vel dedisse. Sed in miraculo posuerim iaiore, Eleos ipsos in eandem prolapsos fraudem. Secunda

νεται· λέοντος δὲ ἔδοξεν ὑπὸ τῷ σκίμποδι κατακεῖσθαι σκύμνον, ἐφ' ᾧ ἐκάθευδεν ὁ Νικόστρατος. Νικοστράτῳ μὲν δὴ, ὡς ηὐξήθη, καὶ ἄλλαι νῖκαι Ὀλυμπίασιν ἐγένοντο παγκρατίου καὶ πάλης. χρήμασι δὲ ὑπὸ Ἠλείων ἕτεροί τε ὕστε-
433 ρον, καὶ Ἀλεξανδρεὺς ἐζημιώθη πύκτης Ὀλυμπιάδι ἐπὶ ταῖς διακοσίαις ὀγδόῃ τε καὶ δεκάτῃ. ὄνομα μὲν τῷ ζημιωθέντι Ἀπολλώνιος, ἐπίκλησιν δὲ ἦν Ῥάντις· καί πως καὶ ἐπιχώριον τὸ ἐς τὰς ἐπικλήσεις τοῖς Ἀλεξανδρεῦσίν ἐστιν. οὗτος ὁ ἀνὴρ ἀδικεῖν ὑπὸ Ἠλείων κατεγνώσθη πρῶτος Αἰγυπτίων· κατεγνώσθη δὲ οὐ δοῦναι χρήματα ἢ λαβεῖν αὐτὸς, ἀλλὰ τοιόνδε ἄλλο ἐς τὸν ἀγῶνα ἐξυβρίσαι. ἀφίκετο οὐκ ἐς τὸν εἰρημένον καιρόν· καὶ αὐτὸν ὑπὸ Ἠλείων πειθομένων τῷ νόμῳ ἐλείπετο τοῦ ἀγῶνος εἴργεσθαι. τὴν γάρ οἱ πρόφασιν, ὡς ἐν ταῖς Κυκλάσι νήσοις ὑπὸ ἀνέμων κατείχετο ἐναντίων, Ἡρακλείδης γένος καὶ αὐτὸς Ἀλεξανδρεὺς ἤλεγχεν ἀπάτην οὖσαν· ὑστερῆσαι γὰρ χρήματα ἐκ τῶν ἀγώνων αὐτὸν ἐκλέγοντα τῶν ἐν Ἰωνίᾳ. οὕτω δὴ τόν τε Ἀπολλώνιον, καὶ εἰ δή τις ἄλλος ἧκεν οὐ κατὰ προθεσμίαν τῶν πυκτῶν, τούτους μὲν οἱ Ἠλεῖοι τοῦ ἀγῶνος ἀπελαύνουσι, τῷ Ἡρακλείδῃ δὲ τὸν στέφανον παριᾶ-

quo cubabat, humi stratum leonis catulum. Quum ergo iam adolevisset, multas de pancratio et lucta palmas ex Olympia abstulit. In aerarios certe et alios postea, et Alexandrinum pugilem, Elei retulerunt Olympiade ducentesima ac duodevicesima: nomen ei fuit Apollonio, cognomen (patrium enim Alexandrinis fuit cognomina habere) Rhanti. Damnatus hic primus Aegyptiorum est ab Eleis non ob datam aut captam pecuniam, sed ob aliam huiusmodi noxam. Non adfuerat praestituto tempore: ideoque reliquum erat, ut ab Eleis ex legum praescripto ludis prohiberetur. Quod enim praetexebat, fuisse se in Cycladibus insulis a ventis detentum, Heraclides, qui et ipse Alexandrinus erat, fraudulentum esse coarguit, quum docuisset hominem in cogenda ex Ioniae ludis pecunia occupatum fuisse. Apollonium igitur Elei, et alios, si qui forte ad condictam diem non adfuissent, exegerunt; Heraclidi co-

σιν ἀκονιτί. ἐνταῦθα ὁ Ἀπολλώνιος κατεσκευάσατό τε τοῖς ἱμᾶσιν ὡς ἐς μάχην, καὶ ἐσδραμὼν ἐπὶ τὸν Ἡρακλείδην, ἥπτετο ἐπικειμένου τε ἤδη τὸν κότινον καὶ καταπεφευγότος ἐς τοὺς Ἑλλανοδίκας. τούτῳ μὲν δὴ ἔμελλε τὸ κοῦφον τοῦ νοῦ βλάβος μέγα ἔσεσθαι. (6) Ἔστι δὲ καὶ ἄλλα δύο τέχνης τῆς ἐφ' ἡμῶν [τὰ] ἀγάλματα. ἕκτῃ γὰρ ἐπὶ ταῖς εἴκοσι καὶ διακοσίαις Ὀλυμπιάδι πύκτας ἄνδρας ὑπὲρ τῆς αὐτῆς μαχομένους νίκης ἐφώρασαν, συνθεμένους ὑπὲρ λήμματος. ἀντὶ τούτων μὲν ἐγένετο ζημία· ποιηθέντων δὲ ἀγαλμάτων Διός, τὸ μὲν ἐν ἀριστερᾷ τῆς ἐς τὸ στάδιον ἐσόδου, τὸ δὲ ἕτερον αὐτῶν ἕστηκεν ἐν δεξιᾷ. τοῖς δὲ πύκταις τούτοις Δίδας τε ὄνομα ἦν, καὶ τῷ τὰ χρήματα δόντι αὐτῷ Γαραπάμμων· νομοῦ δὲ ἦσαν τοῦ αὐτοῦ, νεωτάτου τῶν ἐν Αἰγύπτῳ, καλουμένου δὲ Ἀρσινοΐτου. (7) Θαῦμα μὲν δή, καὶ ἄλλους ἐν οὐδενὸς λόγῳ τὸν θεὸν θέσθαι τὸν ἐν Ὀλυμπίᾳ, καὶ δέξασθαί τινα ἢ δοῦναι δῶρα ἐπὶ τῷ ἀγῶνι· μείζονος δὲ ἔτι θαύματος, εἴ γε καὶ αὐτῶν ἐτόλμησεν ἤδη τις Ἠλείων. λέγεται δέ, ὡς Δαμόνικος

ronam intacto partam pulvere decreverunt. *Id quum graviter tulisset* Apollonius, ut forte ad pugilatum erat loris illigatus, in Heraclidem iam coronam capientem invasit, et hominem ad ludorum praesides confugientem est persecutus: quae illi vecordia magno utique stetit. (6) Iam duo alia signa nostrae aetatis opera sunt. Sexta enim et vicesima supra ducentesimam Olympiade pugiles deprehensi sunt de una et eadem palma inter se pacta pecunia societatem coisse. Ob eam rem multa illis imposita. Simulacrorum *ex ea pecunia* Iovi dedicatorum ad laevam alterum est, alterum ad dexteram, qua aditus ad stadium patet. Pugilibus nomen alteri Didas fuit; et ei, qui pecuniam dedit, Garapammon, ex eadem sane tribu Aegypti Arsinoite. (7) Per hercule mirum fuit, exteros homines nihil Iovis numen veritos, ob certamen munera vel accepisse vel dedisse. Sed in miraculo posuerim maiore, Eleos ipsos in eandem prolapsos fraudem. Secunda

τολμήσειεν Ἠλεῖος δευτέρᾳ πρὸς ταῖς ἑκατὸν καὶ ἐνενήκοντα Ὀλυμπιάδι· συνεστηκέναι μὲν γὰρ παλαίοντας ἐπὶ
434 τῷ στεφάνῳ τόν τε τοῦ Δαμονίκου παῖδα Πολύκτορα, καὶ Σώσανδρον γένος Σμυρναῖον, ὁμώνυμον τῷ πατρί· Δαμόνικον δὲ, ἅτε περισσῶς ἐπιθυμοῦντα γενέσθαι τῷ παιδὶ τὴν νίκην, δοῦναι τοῦ Σωσάνδρου τῷ παιδὶ χρήματα. ὡς δὲ ἐγεγόνει τὰ πραχθέντα ἔκπυστα, ἐπιβάλλουσιν οἱ Ἑλλανοδίκαι ζημίαν· ἐπιβάλλουσι δὲ οὐ τοῖς παισὶν, ἀλλὰ ἐς τοὺς πατέρας ἔτρεψαν τὴν ὀργήν· οὗτοι γὰρ δὴ καὶ ἠδίκουν. ἀπὸ ταύτης τῆς ζημίας ἀγάλματα ἐποιήθη· καὶ τὸ μὲν ἐν τῷ Ἠλείων ἀνάκειται γυμνασίῳ, τὸ δὲ τῆς Ἄλτεως πρὸ τῆς Ποικίλης στοᾶς καλουμένης, ὅτι ἦσαν ἐπὶ τῶν τοίχων γραφαὶ τὸ ἀρχαῖον. Εἰσὶ δ' οἳ τὴν στοὰν ταύτην καὶ Ἠχοῦς ὀνομάζουσι. βοήσαντι δὲ ἀνδρὶ ἑπτάκις ὑπὸ τῆς ἠχοῦς ἡ φωνὴ ἐπὶ τάδε καὶ ἐπὶ πλέον ἔτι ἀποδίδοται. Παγκρατιαστὴν δέ φασιν Ἀλεξανδρέα, ὄνομα δὲ εἶναί οἱ Σαραπίωνα, τοῦτον ἐν Ὀλυμπιάδι τῇ πρώτῃ μετὰ τὰς διακοσίας εἰς τοσοῦτο δεῖσαι τοὺς ἀνταγωνιστὰς, ὥστε ἡμέρᾳ μιᾷ πρότερον ἢ ἐσκληθήσεσθαι τὸ παγκράτιον ἔμελλεν,

enim et nonagesima supra centesimam Olympiade, quum in luctae certamen Damonici Elei filius Polyctor, et Sosandri Smyrnaei filius patri cognominis descendissent, cuperet vero impensius Damonicus filium suum victorem discedere, Sosandri filium dicitur pecunia data *adduxisse, ut facile se vinci pateretur.* Eius rei indignitate commoti iudices, multam ipsis parentibus irrogarunt. Ab illis enim noxa commissa fuerat. Ex ea pecunia signa duo erecta sunt, alterum in Eleorum gymnasio; ante porticum, quae in Alti est, alterum. Appellatur ea porticus Poecile, (*id est Varia*) a picturae *scilicet varietate*, qua olim parietes exornati fuerant. Eandem multi Echus nominant, quod vocis emissae imago septies et saepius reciprocat. *Signum etiam Iovi* de Serapionis Alexandrini pancratiastae multa *dicatum est.* Damnatum timiditatis tradunt, quod prima post ducentesimam Olympiade, pridie quam pancratium committeretur, adversariorum metu

ἀποδράντα οἴχεσθαι. τοῦτον ζημιωθέντα ἐπὶ δειλίᾳ μόνον τῶν τε ἄλλων ἀνθρώπων καὶ αὐτῶν μνημονεύουσιν Αἰγυπτίων. ταῦτα μὲν τὰ κατειλεγμένα ἐπὶ αἰτίαις ταῖσδε ποιηθέντα εὕρισκον.

CAPUT XXII.

De aliis Jovis signis Olympiae positis — signis in basi quadam lapidea — Abantide regione — signo Jovis a Metapontinis erecto — signo Jovis a Phliasiis et alio a quibusdam Leontinis posito.

Ἔστι δὲ καὶ ἀγάλματα Διὸς δημοσίᾳ τε καὶ ὑπὸ ἀνδρῶν
ἀνατεθέντα ἰδιωτῶν. ἔστι δὲ βωμὸς ἐν τῇ Ἄλτει τῆς ἐσό-
δου πλησίον τῆς ἀγούσης ἐς τὸ στάδιον. ἐπὶ τούτου θεῶν
μὲν οὐδενὶ θύουσιν Ἠλεῖοι, σαλπιγκταῖς δὲ ἐφεστηκόσιν
αὐτῷ καὶ τοῖς κήρυξιν ἀγωνίζεσθαι καθέστηκε. παρὰ τοῦ-
τον τὸν βωμὸν βάθρον τε πεποίηται χαλκοῦν, καὶ ἄγαλμα
ἐπ' αὐτῷ Διὸς, μέγεθος μὲν ὅσον ἓξ πήχεις, κεραυνὸν δὲ
ἐν ἑκατέρᾳ τῇ χειρὶ ἔχει. ἀνέθεσαν δὲ αὐτὸ Κυναιθαεῖς.
ὁ δὲ περικείμενός τε τὸν ὅρμον, καὶ ἡλικίαν παῖς ἔτι, 435
ἀνάθημα ἀνδρός ἐστι Φλιασίου Κλεόλα. (2) Παρὰ δὲ τὸ

solum verterit. Id uni illi accidisse, et nemini praeter eum, sive Aegyptius, sive e quavis terra fuerit, affirmant. Atque ea quidem, quae iam enumeravi signa, quibus ante dictum est nominibus dicata comperi.

Cap. XXII. Sunt et alia Iovis simulacra, partim publico, partim vero privato aere dedicata. Ad aram vero, quae in Alti est, prope aditum eum, qui ad stadium ducit, nihil ulli deorum immolant Elei: tubicines tantum et praecones ad eam prisco ritu de palma certant. In proximo suggestu signum Iovis ex aere positum est, altitudine cubitum sex: utraque manu fulmen tenet: dedicarunt Cynaethaenses. Torquatum vero *Iovem* impuberem Phliasius Cleolas dicavit.

Ἱπποδάμιον καλούμενον, λίθου τε βάθρον ἐστὶ, κύκλου ἥμισυς, καὶ ἀγάλματα ἐπ' αὐτῷ Ζεὺς, καὶ Θέτις τε καὶ Ἡμέρα τὸν Δία ὑπὲρ τῶν παίδων ἱκετεύουσαι. ταῦτα ἐπὶ μέσῳ τῷ βάθρῳ. οἱ δὲ ἤδη σχῆμα ἀντιτεταγμένων ὅ τε Ἀχιλλεὺς παρέχεται καὶ ὁ Μέμνων ἐπὶ ἑκατέρῳ τοῦ βάθρου τῷ πέρατι ἑκάτερος. ἀνθεστήκασι δὲ καὶ ἄλλος ἄλλῳ κατὰ τὰ αὐτὰ, ἀνὴρ βάρβαρος ἀνδρὶ Ἕλληνι, Ὀδυσσεὺς μὲν Ἑλένῳ, ὅτι οὗτοι μάλιστα ἐπὶ σοφίᾳ δόξαν ἐν ἑκατέρῳ τῷ στρατεύματι εἰλήφεσαν· Μενελάῳ δὲ κατὰ τὸ ἔχθος τὸ ἐξ ἀρχῆς Ἀλέξανδρος, Διομήδει δὲ Αἰνείας, καὶ τῷ Τελαμῶνος Αἴαντι Δηΐφοβος. ταῦτά ἐστιν ἔργα μὲν Λυκίου τοῦ Μύρωνος, Ἀπολλωνιᾶται δὲ ἀνέθηκαν οἱ ἐν τῷ Ἰονίῳ. καὶ δὴ καὶ ἐλεγεῖόν γράμμασίν ἐστιν ἀρχαίοις ὑπὸ τοῦ Διὸς τοῖς ποσί·

Μνάματ' Ἀπολλωνίας ἀνακείμεθα, τὰν ἐνὶ πόντῳ
Ὤικισεν Ἰονίῳ Φοῖβος ἀκερσεκόμας·
Οἱ γᾶς τέρμαθ' ἑλόντες Ἀβαντίδος ἐνθάδε ταῦτα
Ἔστασαν σὺν τοῖς ἐκ Θρονίου δεκάταν.

(2) Iam vero iuxta aedem, quod vocant Hippodamium, e lapide suggestus est, hemicycli forma. In medio Iupiter, et Iovi pro liberum salute supplicantes Thetis et Aurora. Qui vero in utroque semicirculi extremo, *quasi cornu* accincti ad pugnam sunt, alter Achilles, Memnon alter est. Similiter etiam alius alii e regione oppositus stat, barbarus Graeco, Ulysses Heleno, quod hi sapientiae laude in suo uterque exercitu praestitere. Iam propter vetus odium Menelao Paris, Diomedi Aeneas, Aiaci Telamonis filio Deiphobus. Opera haec fuere Lycii Myronis filii: dedicarunt autem Ionii maris accolae, Apolloniatae, sicuti priscis literis incisi elegi ad Iovis pedes indicant:

Urbis Apollineae sunt haec monumenta, comatus
Phoebus quam ad pontum condidit Ionium.
Illa manus, veteris quae cepit Abantidos oras,
E Thronio votam pertulit huc decimam.

(3) Ἡ δὲ Ἀβαντὶς ὠνομασμένη χώρα, καὶ πόλισμα ἐν αὐτῇ Θρόνιον, τῆς Θεσπρωτίδος ἦσαν Ἠπείρου κατὰ ὄρη τὰ Κεραύνια. σκεδασθεισῶν γὰρ Ἕλλησιν, ὡς ἐκομίζοντο ἐξ Ἰλίου, τῶν νεῶν, Λοκροί τε ἐκ Θρονίου τῆς ἐπὶ Βοαγρίῳ ποταμῷ καὶ Ἄβαντες ἀπὸ Εὐβοίας, ναυσὶν ὀκτὼ συναμφότεροι πρὸς τὰ ὄρη κατηνέχθησαν τὰ Κεραύνια. οἰκήσαντες δὲ ἐνταῦθα, καὶ πόλιν οἰκίσαντες Θρόνιον, καὶ τῆς γῆς ἐφ' ὅσον ἐνέμοντο, Ἀβαντίδος ὄνομα ἀπὸ κοινοῦ λόγου θέμενοι, ἐκπίπτουσιν ὕστερον ὑπὸ Ἀπολλωνιατῶν ὁμόρων κρατηθέντες πολέμῳ. ἀποικισθῆναι δὲ ἐκ Κορκύρας τὴν Ἀπολλωνίαν, οἱ δὲ Κορινθίοις αὐτοῖς με- 436
τεῖναι λαφύρων. (4) Προελθόντι δὲ ὀλίγον, Ζεύς ἐστι πρὸς ἀνίσχοντα τετραμμένος τὸν ἥλιον, ἀετὸν ἔχων τὸν ὄρνιθα καὶ τῇ ἑτέρᾳ τῶν χειρῶν κεραυνόν· ἐπίκειται δὲ αὐτῷ καὶ ἐπὶ τῇ κεφαλῇ στέφανος, ἄνθη τὰ ἠρινά. Μεταποντίνων δέ ἐστιν ἀνάθημα, Αἰγινήτου δὲ ἔργον Ἀριστόνου. τοῦ δὲ Ἀριστόνου τούτου διδάσκαλον, ἢ καθ' ὅντινα χρόνον ἐγένετο, οὐκ ἴσμεν. (5) Ἀνέθεσαν δὲ καὶ

(3) Abantis quidem regio, et in ea Thronium oppidum, in Thesprotide Epiri fuere, ad montes Ceraunios. Disiecta enim tempestate, quum Graeci ab Ilio redirent, classe, Locri Boagrii fluminis accolae, e Thronio, et Abantes ex Euboea, octo utrique navibus ad Ceraunios montes delati sunt. Ibi quum consedissent, et oppidum Thronium condidere, et agrum intra certos fines communem utrique genti, uno nomine Abantidem regionem appellarunt. Pulsi deinde sunt finitimorum Apolloniatarum bello. *Successisse in eorum locum* Apolloniam e Corcyra deductam aiunt: eius nonnulli praedae participes fuisse dicunt Corinthios. (4) Paululum hinc progressis, in conspectu Iupiter est, ad orientem solem conversus, altera manu aquilam avem, fulmen altera tenens. Imposita est corona capiti e vernis floribus. Fuit hoc Metapontinorum donum, Aristonoi vero Aeginetae opus: incertum sane mihi, quis Aristonoi magister fuerit; incertum etiam, quo tempore floruerit. (5) Dedicarunt etiam Phliasii Iovem, et Asopi

Φλιάσιοι Δία, καὶ θυγατέρας τὰς Ἀσωποῦ, καὶ αὐτὸν Ἀσωπόν. διακεκόσμηται δὲ οὕτω σφίσι τὰ ἀγάλματα. Νεμέα μὲν τῶν ἀδελφῶν πρώτη, μετὰ δὲ αὐτὴν Ζεύς ἐστι λαμβανόμενος Αἰγίνης· παρὰ δὲ τὴν Αἴγιναν ἕστηκεν Ἅρπιννα. ταύτῃ τῷ Ἠλείων καὶ Φλιασίων λόγῳ συνεγένετο Ἄρης, καὶ Οἰνομάῳ δὲ μήτηρ τῷ περὶ τὴν Πισαίαν βασιλεύσαντι ἐστιν Ἅρπιννα. μετὰ δὲ αὐτὴν Κόρκυρά τε, καὶ ἐπ' αὐτῇ Θήβη· τελευταῖος δὲ ὁ Ἀσωπός. λέγεται δὲ ἐς μὲν Κόρκυραν, ὡς μιχθείη Ποσειδῶν αὐτῇ. τοιαῦτα δὴ ἕτερα ᾖσε Πίνδαρος ἐς Θήβην τε καὶ ἐς Δία. Ἰδίᾳ δὲ ἄνδρες Λεοντῖνοι καὶ οὐκ ἀπὸ τοῦ κοινοῦ Δία ἀνέστησαν. μέγεθος μὲν τοῦ ἀγάλματος πήχεις εἰσὶν ἑπτά, ἐν δὲ ταῖς χερσὶν ἀετός τέ ἐστιν αὐτῷ καὶ τὸ βέλος τοῦ Διὸς κατὰ τοὺς τῶν ποιητῶν λόγους. ἀνέθεσαν δὲ Ἱππαγόρας τε καὶ Φρύνων, καὶ Αἰνεσίδημος. ἄλλον πού τινα Αἰνεσίδημον δοκῶ, καὶ οὐ τὸν τυραννήσαντα εἶναι Λεοντίνων.

filias, Asopum etiam ipsum. Ea signa ita disposita sunt. Prima omnium est Nemea sororum natu maxima: post eam Iupiter Aeginam prensans. Adsistit Aeginae Harpinna, cum qua Mars (uti Eleorum et Phliasiorum sermone proditum est) consuetudinem habuit, et ex ea genuit Oenomaum, qui Pisae regnavit. Proxima illi est Corcyra, et deinceps Thebe; omnium postremus Asopus. Corcyram quidem a Neptuno cognitam tradunt. Versibus Pindarus similia mandavit de Thebe et Iove. Leontini quidam privata, non publica pecunia Iovem erexerunt, septem cubitum magnitudine: laeva aquilam, dextera iaculum praefert, ex poetarum scilicet descriptione. *Fuere Leontini illi, qui* dedicarunt, Hippagoras, Phrynon et Aenesidemus: et hunc quidem Aenesidemum alium ab eo arbitror fuisse, qui tyrannidem in Leontinis adeptus est.

CAPUT XXIII.

De Jovis signo a Graecis posito, qui ad Plataeas pugnarunt, cum civitatum nominibus inscriptis — ex his illae recensentur, quae Pausaniae tempore deletae erant — de aenea columna, in qua foedus Atheniens. cum Lacedaemon. in XXX annos incisum — signo Jovis a Megarensibus — ab Hyblaeis — a Clitoriis Olympiae posito.

Παρεξιόντι δὲ παρὰ τὴν ἐς τὸ βουλευτήριον ἔσοδον, Ζεύς
τε ἕστηκεν ἐπίγραμμα ἔχων οὐδὲν, καὶ αὖθις ὡς πρὸς ἄρ-
κτον ἐπιστρέψαντι, ἄγαλμά ἐστι Διός. τοῦτο τέτραπται
μὲν πρὸς ἀνίσχοντα ἥλιον, ἀνέθεσαν δὲ Ἑλλήνων ὅσοι
Πλαταιᾶσιν ἐμαχέσαντο ἐναντία Μαρδονίου τε καὶ Μήδων.
εἰσὶ δὲ καὶ ἐγγεγραμμέναι κατὰ τοῦ βάθρου τὰ δεξιὰ αἱ
μετασχοῦσαι πόλεις τοῦ ἔργου· Λακεδαιμόνιοι μὲν πρῶτοι,
μετὰ δὲ αὐτοὺς Ἀθηναῖοι, τρίτοι δὲ γεγραμμένοι καὶ τέ- 437
ταρτοι Κορίνθιοί τε καὶ Σικυώνιοι, πέμπτοι δὲ Αἰγινῆ-
ται, μετὰ δὲ Αἰγινήτας, Μεγαρεῖς καὶ Ἐπιδαύριοι, Ἀρ-
κάδων δὲ Τεγεᾶταί τε καὶ Ὀρχομένιοι· ἐπὶ δὲ αὐτοῖς, ὅσοι
Φλιοῦντα, καὶ Τροιζῆνα, καὶ Ἑρμιόνα οἰκοῦσιν· ἐκ δὲ
χώρας τῆς Ἀργείας Τιρύνθιοι· Πλαταιεῖς δὲ μόνοι Βοιω-

Cap. XXIII. Ubi viam praeterieris, quae in curiam ducit, Iupiter stat sine ulla inscriptione. Ad septentriones vero, quum flexeris, Iovis item signum videas ad ortum solis conversum: dedicarunt quicunque ad Plataeas e Graeciae populis contra Mardonium Persarum ducem steterunt. Incisa vero sunt in dextro basis latere earum civitatum nomina, quarum forti opera *eo praelio prospere* pugnatum est. Primi omnium Lacedaemonii, post eos Athenienses: adscripti his ordine sunt, Corinthii, Sicyonii, Aeginetae: tum vero Megarenses, et Epidaurii: ex Arcadum concilio Tegeatae, et Orchomenii: ad eos Phliasii, Troezenii, Hermionenses: ex Argivorum finibus Tirynthii: solique e Boeotis Pataeenses:

τῶν, καὶ Ἀργείων οἱ Μυκήνας ἔχοντες· νησιῶται δὲ Κεῖοι καὶ Μήλιοι, Ἀμβρακιῶται δὲ ἐξ ἠπείρου τῆς Θεσπρωτίδος, Τήνιοί τε καὶ Λεπρεᾶται· Λεπρεᾶται μὲν τῶν ἐκ τῆς Τριφυλίας μόνοι· ἐκ δὲ Αἰγαίου καὶ τῶν Κυκλάδων, οὐ Τήνιοι μόνοι, ἀλλὰ καὶ Νάξιοι καὶ Κύθνιοι· ἀπὸ δὲ Εὐβοίας Στυρεῖς· μετὰ δὲ τούτους, Ἠλεῖοι, καὶ Ποτιδεᾶται, καὶ Ἀνακτόριοι· τελευταῖοι δὲ Χαλκιδεῖς οἱ ἐπὶ τῷ Εὐρίπῳ. (2) Τούτων τῶν πόλεων τοσαίδε ἦσαν ἐφ᾽ ἡμῶν ἔρημοι· Μυκηναῖοι μὲν καὶ Τιρύνθιοι μετὰ τὰ Μηδικὰ ὕστερον ἐγένοντο ὑπὸ Ἀργείων ἀνάστατοι. Ἀμβρακιώτας δὲ καὶ Ἀνακτορίους ἀποίκους Κορινθίων ὄντας, ἐπηγάγετο ὁ Ῥωμαίων βασιλεὺς ἐς Νικοπόλεως συνοικισμὸν πρὸς τῷ Ἀκτίῳ. Ποτιδεάτας δὲ δὶς μὲν ἐκέλαβεν ἀναστάτους ἐκ τῆς σφετέρας ὑπὸ Φιλίππου τε γενέσθαι τοῦ Ἀμύντου, καὶ πρότερον ἔτι ὑπὸ Ἀθηναίων· χρόνῳ δὲ ὕστερον Κάσανδρος κατήγαγε μὲν Ποτιδεάτας ἐπὶ τὰ οἰκεῖα, ὄνομα δὲ οὐ τὸ ἀρχαῖον τῇ πόλει, Κασάνδρεια δὲ ἐγένετο ἀπὸ τοῦ οἰκιστοῦ. τὸ δὲ ἄγαλμα ἐν Ὀλυμπίᾳ τὸ ἀνατεθὲν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐποίησεν Ἀναξαγόρας Αἰγινήτης. τοῦτον

ex Argivorum urbibus Mycenaei: ex insulis Chii, Milesii, et Ambraciotae a Thesprotide continente; Tenii item et Lepreatae: et hi quidem Lepreatae soli e Triphylia. Ex Aegio autem et Cycladibus non Tenii soli, sed Naxii etiam, et Cythnii. Ab Euboea Styrenses. His accesserunt Elei, Potidaeatae, Anactorii: extremi omnium Chalcidenses Euripi accolae. (2) Ex his *omnibus* urbibus hae propemodum ita deletae sunt, ut earum nulla extet: Mycenas et Tirynthem exciderunt Argivi post eiectos e Graecia Persas. Ambraciotas et Anactorios Corinthiorum colonias Caesar *Augustus* Nicopolin ad Actium promontorium deduxit. Nam Potidaeatas bis domo sua pulsos, a Philippo Amyntae filio semel, et ante ab Atheniensibus, restituit quidem Cassander; sed quae Potidaea fuit, amisso vetere nomine, Cassandrea nuncupata est a conditore. Signum hoc communi impensa harum civitatum in Olympia erectum fecit Anaxagoras Aegineta: cuius tamen ab iis, qui

ἱ συγγράψαντες τὰ ἐς Πλαταιᾶς παρῆκαν ἐν τοῖς λόγοις.
(3) Ἔστι δὲ πρὸ τοῦ Διὸς τούτου στήλη χαλκῆ, Λακεδαιμονίων καὶ Ἀθηναίων συνθήκας ἔχουσα εἰρήνης ἐς τριάκοντα ἐτῶν ἀριθμόν. ταύτας ἐποιήσαντο Ἀθηναῖοι παραστησάμενοι τὸ δεύτερον Εὔβοιαν, ἔτει τρίτῳ τῆς Ὀλυμπιάδος, ἣν Κρίσων Ἱμεραῖος ἐνίκα στάδιον. ἔστι δὲ ἐν ταῖς συνθήκαις καὶ τόδε εἰρημένον· εἰρήνης μὲν τῆς Ἀθηναίων καὶ Λακεδαιμονίων τῇ Ἀργείων μὴ μετεῖναι πόλει, ἰδίᾳ δὲ Ἀθηναίους καὶ Ἀργείους, ἢν ἐθέλωσιν, ἐπιτηδείως ἔχειν 438 πρὸς ἀλλήλους. αὗται μὲν λέγουσι τοιαῦτα αἱ συνθῆκαι.
(4) Διὸς δὲ ἄλλο ἄγαλμα παρὰ τὸ ἅρμα ἀνάκειται τὸ Κλεοσθένους· τούτου μὲν δὴ ἡμῖν καὶ ἐν τοῖς ἔπειτα ἔσται μνήμη. τὸ δὲ ἄγαλμα τοῦ Διός, Μεγαρέων μέν ἐστιν ἀνάθημα· ἀδελφοὶ δὲ αὐτὸ Θύλακός τε καὶ Ὄναιθος, καὶ οἱ παῖδές οἱ τούτων εἰργάσαντο. ἡλικίαν δὲ αὐτῶν, ἢ πατρίδα, ἢ παρ' ὅτινι ἐδιδάχθησαν, οὐκ ἔχω δηλῶσαι.
(5) Πρὸς δὲ τῷ ἅρματι τῷ Γέλωνος Ζεὺς ἕστηκεν ἀρχαῖος, ἔχων σκῆπτρον· Ὑβλαίων δέ φασιν εἶναι ἀνάθημα. αἱ δὲ

res Plataeensium conscripsere, nulla omnino facta mentio est.
(3) Ante hoc Iovis signum est aenea columna, in qua foedus incisum Atheniensium cum Lacedaemoniis in triginta annos. Fecerunt Athenienses foedus hoc redacta iterum in ditionem Euboea, anno tertio Olympiadis eius, in qua Crison Himeraeus e stadio victor discessit. Sancitum in conditionibus illis est, eius pacis communionem ad Argivorum civitatem nihil pertinere; privatim illis cum Atheniensibus liciturum amicitiam iungere. Atque haec quidem illo foedere continentur.
(4) Aliud etiam Iovis positum est signum, non longe a Cleosthenis curru, de quo posterius nobis erit sermo: dedicarunt Megarenses: fecerunt Thylacus et Onaethus fratres, eorumque filii. Quibus vero illi temporibus fuarint, quave patria nati, aut a quibus artem didicerint, mihi sane ignotum est.
(5) Prope Gelonis currum stat Iupiter prisci admodum operis, sceptrum tenens. Hyblaeorum donum esse aiunt. Fuere

ἦσαν ἐν Σικελίᾳ πόλεις αἱ Ὕβλαι, Γερεᾶτις ἐπίκλησιν, τὴν δὲ, ὥσπερ γε καὶ ἦν, ἐκάλουν μείζονα. ἔχουσι δὲ καὶ κατ' ἐμὲ ἔτι τὰ ὀνόματα. ἐν τῇ Καταναίᾳ δὲ ἡ μὲν ἔρημος ἐς ἅπαν, ἡ δὲ κώμη τε Καταναίων ἡ Γερεᾶτις, καὶ ἱερόν σφισιν Ὑβλαίας ἐστὶ θεοῦ, παρὰ Σικελιωτῶν ἔχον τιμάς. παρὰ τούτων δὲ κομισθῆναι τὸ ἄγαλμα ἐς Ὀλυμπίαν ἡγοῦμαι. τεράτων γὰρ σφᾶς καὶ ἐνυπνίων Φίλιστος ὁ Ἀρχομενίδου φησὶν ἐξηγητὰς εἶναι, καὶ μάλιστα εὐσεβείᾳ τῶν ἐν Σικελίᾳ βαρβάρων προσκεῖσθαι. (6) Πλησίον δὲ τοῦ Ὑβλαίων ἀναθήματος βάθρον τε πεποίηται χαλκοῦν, καὶ ἐπ' αὐτῷ Ζεύς· τοῦτον ὀκτὼ μάλιστα εἶναι ποδῶν καὶ δέκα εἰκάζομεν. οἵτινες δὲ αὐτὸν ἔδοσαν τῷ θεῷ, καὶ ἀντινῶν ἐστιν ἔργον, ἐλεγεῖον γεγραμμένον σημαίνει·

> Κλειτόριοι τόδ' ἄγαλμα θεῷ δεκάταν ἀνέθηκαν
> Πολλᾶν ἐκ πολίων, χερσὶ βιασάμενοι.
> Καὶ * μετρεῖτ' Ἀρίστων ἠδὲ Τελέστας,
> Αὐτοκασίγνητοι καί τε Λάκωνες ἔσαν.

Hyblae Siciliae civitates duae; cognomine Gereatis una; altera ut erat, ita etiam vocabatur Maior. Retinent hac etiamnum aetate prisca nomina; et earum altera in agro Catanensi plane deserta est; altera Gereatis in iisdem finibus ad vici formam redacta. In hac fanum est Siculorum celebritate religiosum, deae, quam Hyblaeam vocant, dicatum. Ab hoc ego populo signum arbitror in Olympiam deportatum. Nam ostentorum et somniorum interpretes esse, et ceteros, qui in Sicilia sunt, barbaros deorum caeremoniis colendis anteire, Philistus Archomenidis filius memoriae prodidit. (6) Prope Hyblaeorum donum suggestus est ex aere; et super eo Iovis colossus, altitudinis pedum (quantum coniicere possum) decem et octo. Eum colossum qui dederint, quique fecerint, inscripti elegi declarant:

> Hoc signum multis ex urbibus expugnatis
> Clitorii decimas constituere Deo,
> Artifices Teletas, frater germanus Ariston.

Τούτους οὐκ ἐς ἅπαν τὸ Ἑλληνικὸν ἐπιφανεῖς νομίζω γε- 439
νέσθαι· εἶχον γὰρ ἄν τι καὶ Ἠλεῖοι περὶ αὐτῶν λέγειν, καὶ πλέονα ἔτι Λακεδαιμόνιοι πολιτῶν γε ὄντων.

CAPUT XXIV.

Multa alia Jovis signa a populis et singulis hominibus in Alti posita recensentur — de signo Jovis Horcii in curia posito, ad quod athletae jurare solent — signo Alexandri Magni Jovis habitu.

Παρὰ δὲ τοῦ Λαοίτα Διὸς καὶ Ποσειδῶνος Λαοίτα, παρὰ τοῦτον τὸν βωμὸν, Ζεὺς ἐπὶ χαλκοῦ βάθρου· δῶρον μὲν τοῦ Κορινθίων δήμου, Μούσου δέ ἐστι ποίημα, ὅστις δὴ οὗτός ἐστιν ὁ Μοῦσος. Ἀπὸ δὲ τοῦ βουλευτηρίου πρὸς τὸν ναὸν ἐρχομένῳ τὸν μέγαν, ἔστιν ἄγαλμα ἐν ἀριστερᾷ Διός· ἐστεφανωμένον δὲ οἷα δὴ ἄνθεσι, καὶ ἐν τῇ δεξιᾷ χειρὶ αὐτοῦ κεραυνὸς πεποίηται. τοῦτο δέ ἐστιν Ἀσκάρου τέχνη Θηβαίου, διδαχθέντος παρὰ τῷ Σικυωνίῳ *, καὶ Θεσσαλῶν φασιν εἶναι, ὅτε Φωκεῦσιν εἰς πόλεμον οὗτοι κατέστησαν· καὶ ἔστιν ἀπὸ Φωκέων αὐτοῖς τὸ ἀνάθημα. οὐκ ἂν οὖν ὁ ἱερὸς καλούμενος εἴη πόλεμος, ὃν δὲ πρότε-

Esse vero hos Lacones non omnibus omnino Graecis notum esse existimo. De illis quidem habent Elei omnino nihil quod dicant; sed plura multo, ut de suis civibus, Lacedaemonii.

Cap. XXIV. Exin ara est Laoetae Iovis, Laoetae etiam (*quod est ac si Plebeii dixeris*) Neptuni. Adiuncta est arae basis aenea, quae Iovem sustinet, Corinthiaci populi donum, Musi opus, quisquis Musus is fuerit. Inde a curia ad magnum templum contendenti, ad laevam signum est Iovis cum corona velut e floribus; dextera fulmen tenet. Fuit hoc Ascari Thebani opus, quem docuit *Agelades* Sicyonius. A Thessalis ferunt dedicatum, suscepto contra Phocenses bello, ac de Phocensium quidem manubiis. Bellum hoc aliud ab eo fuit,

ρον ἔτι ἐπολέμησαν πρὶν ἢ Μήδους καὶ βασιλέα ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα διαβῆναι. Τούτου δὲ οὐ πόῤῥω Ζεύς ἐστιν, ὅντινα ἀναθεῖναι Ψωφιδίους ἐπὶ πολέμου κατορθώματι, τὸ ἔπος τὸ ἐπ' αὐτῷ γεγραμμένον δηλοῖ. Τοῦ ναοῦ δέ ἐστιν ἐν δεξιᾷ τοῦ μεγάλου Ζεὺς πρὸς ἀνατολὰς ἡλίου. μέγεθος μὲν δώδεκα ποδῶν, ἀνάθημα δὲ λέγουσιν εἶναι Λακεδαιμονίων, ἡνίκα ἀποστᾶσι Μεσσηνίοις δεύτερα ἔτι ἐς πόλεμον κατέστησαν. ἔπεστι δὲ καὶ ἐλεγεῖον ἐπ' αὐτῷ·

Δέξο ἄναξ Κρονίδα Ζεῦ Ὀλύμπιε καλὸν ἄγαλμα
Ἱλάῳ θυμῷ τοῖς Λακεδαιμονίοις.

Ῥωμαίων δὲ οὔτε ἄνδρα ἰδιώτην, οὔτε ὁπόσοι τῆς βουλῆς, οὐδένα Μομμίου πρότερον ἀνάθημα ἴσμεν ἐς ἱερὸν
440 ἀναθέντα Ἑλληνικόν. Μόμμιος δὲ ἀπὸ λαφύρων ἀνέθηκε τῶν ἐξ Ἀχαΐας Δία ἐς Ὀλυμπίαν χαλκοῦν. οὗτος ἕστηκεν ἐν ἀριστερᾷ τοῦ Λακεδαιμονίων ἀναθήματος παρὰ τὸν πρῶτον ταύτῃ τοῦ ναοῦ κίονα. Ὁ δὲ ἐν τῇ Ἄλτει μέγιστον τῶν χαλκῶν ἐστιν ἀγαλμάτων τοῦ Διὸς, ἀνετέθη μὲν

quod Sacrum nuncuparunt. Gestum enim est, antequam Xerxes cum Persarum copiis in Graeciam transmitteret. Non procul hinc Iupiter positus est, quem *ex voto*, quum superiores e praelio discessissent, dedicasse Psophidios testatur inscriptio. Dextera in parte magni templi ad Solis ortum Iupiter est altitudinis pedum XII: quem dicatum tradunt a Lacedaemoniis, quum rebellantes Messenios altero bello vindicare essent adorti. Adscripti elegi sunt:

Hoc sate Saturno signum cape Iupiter alme,
Auxiliumque favens fer Lacedaemoniis.

Romanorum omnino nullus, neque plebeius, neque patritius, ante L. Mummium, quod ego sciam, in Graecorum templis donum ullum ponendum curavit. Primus Mummius de manubiis Achaeorum Iovem in Olympia aeneum dedicavit, ad laevam eius, qui a Lacedaemoniis dedicatus fuerat, proxime ad primam templi columnam. Quod vero maximum omnium aeneorum signorum, quae in Alti posita sunt, Iovis est colos-

ὑπὸ αὐτῶν Ἠλείων ἀπὸ τοῦ πρὸς Ἀρκάδας πολέμου· μέγεθος δὲ ἑπτὰ καὶ εἴκοσι ποδῶν ἐστι. Παρὰ δὲ τῷ Πελοπίῳ, κίων τε οὐχ ὑψηλὸς, καὶ ἄγαλμα Διός ἐστιν ἐπ' αὐτῷ μικρὸν, τὴν ἑτέραν τῶν χειρῶν προτεῖνον. Τούτου δὲ ἀπαντικρὺ, ἄλλά ἐστιν ἀναθήματα ἐπὶ στοίχου· ὡς δὲ αὔτως Διὸς καὶ Γανυμήδους ἀγάλματα. ἔστι δὲ Ὁμήρῳ πεποιημένα, ὡς ἁρπασθείη τε ὑπὸ θεῶν Γανυμήδης οἰνοχοεῖν Διῒ, καὶ ὡς Τρωῒ δῶρα ἵπποι δοθεῖεν ἀντ' αὐτοῦ. τοῦτο ἀνέθηκε μὲν Γνάθις Θεσσαλὸς, ἐποίησε δὲ Ἀριστοκλῆς μαθητής τε καὶ υἱὸς Κλεοίτα. Ἔστι δὲ καὶ ἄλλος Ζεὺς οὐκ ἔχων πω γένεια· κεῖται δὲ ἐν τοῖς ἀναθήμασι τοῖς Σμικύθου. τὰ δὲ ἐς Σμίκυθον, γένος τε ὁποῖον ἦν αὐτῷ, καὶ ἀνθ' ὅτου τὰ ἀναθήματα ἐς Ὀλυμπίαν τὰ πολλὰ ἀνέθηκεν, ὁ ἐφεξῆς μοι λόγος δηλώσει. Ἀπὸ δὲ τοῦ ἀγάλματος τοῦ εἰρημένου προελθόντι ὀλίγον κατ' εὐθεῖαν, ἄγαλμά ἐστι Διὸς οὐκ ἔχον γένεια οὐδὲ αὐτὸ, Ἐλαϊτῶν δὲ ἀνάθημα, οἳ καταβάντες ἐκ Καΐκου πεδίου ἐς θάλασσαν, πρῶτοι τῇ Αἰολίδι οἰκοῦσι. Τούτου δὲ αὖθις ἄλλο ἄγαλμα ἔχεται Διός· τὸ δὲ ἐπίγραμμα τὸ ἐπ' αὐτῷ τοὺς ἐν Κνίδῳ

sus ab ipsis Eleis confecto Arcadico bello dedicatus, altitudinis pedum septem et viginti. Iuxta vero Pelopis delubrum pila est modice a solo eminens. Super ea parvum est Iovis simulacrum altera manu prolata. Ex adverso alia sunt perpetua serie collocata signa: inter ea Iovis et Ganymedis. Homerus quidem carminibus mandavit suis, raptum a dis Ganymedem Iovi ut pocula ministraret: pro eo vero equos Troi *patri* datos. Dedicavit Gnothis Thessalus: fecit Aristocles discipulus et filius Cleoetae. Alius ibidem Iupiter est impuber, inter Smicythi dona. Quis hic Smicythus fuerit, unde oriundus, et quam ob causam multa in Olympia dona posuerit, suo loco exponemus. Paululum hinc recta progressis aliud est Iovis impuberis signum. Dedicarunt Elaitae, qui a Caico digressi, Aeolidem primi in ora maritima tenuerunt. Aliud proxime positum est Iovi signum: inscriptio te-

Χεῤῥονησίους ἀπὸ ἀνδρῶν ἀναθεῖναι πολεμίων φησίν. ἀνίθεσαν δὲ ἑκατέρωθεν παρὰ τὸν Δία Πέλοπά τε καὶ τὸν Ἀλφειὸν ποταμόν. Κνιδίοις δὲ τῆς πόλεως τὸ μὲν πολὺ ἐν τῇ ἠπείρῳ πεπόλισται τῇ Καρικῇ, ἔνθα καὶ τὰ λόγου μάλιστα ἄξια αὐτοῖς ἐστιν. ἡ δὲ καλουμένη Χεῤῥόνησος ἔστιν ἐπὶ τῇ ἠπείρῳ κειμένη νῆσος, γεφύρᾳ διαβατὸς ἐξ
441 αὐτῆς. καὶ τὰ ἀναθήματα ἀνέθεσαν ἐν Ὀλυμπίᾳ τῷ Διὶ ἐνταῦθα οἰκοῦντες· ὡς οἱ τῆς Ἐφεσίων πόλεως ἔχοντες τὸν ὀνομαζόμενον Κόρησσον ἀνάθημα δι' αἰτίαν ἀναθεῖναι τοῦ Ἐφεσίων κοινοῦ. Ἔστι δὲ καὶ πρὸς τῷ τείχει τῆς Ἄλτεως Ζεὺς ἐπὶ ἡλίου τετραμμένος δυσμὰς, ἐπίγραμμα οὐδὲν παρεχόμενος. ἐλέγετο δὲ καὶ οὗτος Μομμίου τε καὶ ἀπὸ τοῦ Ἀχαιῶν εἶναι πολέμου. (2) Ὁ δὲ ἐν τῷ βουλευτηρίῳ, πάντων ὁπόσα ἀγάλματα Διὸς μάλιστα ἐς ἔκπληξιν ἀδίκων ἀνδρῶν πεποίηται. ἐπίκλησις μὲν Ὅρκιός ἐστιν αὐτῷ, ἔχει δὲ ἐν ἑκατέρᾳ κεραυνὸν χειρί. παρὰ τούτῳ καθέστηκε τοῖς ἀθληταῖς, καὶ πατράσιν αὐτῶν καὶ ἀδελφοῖς, ἔτι δὲ γυμνασταῖς ἐπὶ κάπρου κατόμνυσθαι τομίων, μηδὲν ἐς τὸν

statur, Cnidios Cherrhonesi incolas de hostium spoliis dedicasse. Iovi hinc Pelopem, illinc Alpheum amnem apposuerunt. Et Cnidiorum quidem urbis pars maxima in continenti Cariae terra condita est, et ibi sane multa sunt memoratu digna. Quae vero Cherrhonesus dicitur, insula est ponte continenti terrae coniuncta. Illinc Iovi donum hoc in Olympiam missum, sicuti et Ephesii Coresi inquilini communi Ephesiorum nomine signum posuere. Est etiam ad Altis murum appositus Iupiter ad solis occasum conversus, sine inscriptione. Vulgavit fama a Mummio de Achaicis manubiis dicatum. (2) In curia Iovis est signum specie perfidiosis hominibus quam maxime formidanda. Horcius ei cognomen, *id est Iurisiurandi vindex, idem fortasse, quem Romani Dium Fidium appellarunt.* Utraque manu fulmen tenet. Solenne vero athletis omnibus, eorumque parentibus, fratribus, gymnasii magistris, super execti suis testibus verbis conceptis

Ὀλυμπίων ἀγῶνα ἔσεσθαι παρ' αὐτῶν κακούργημα. οἱ δὲ ἄνδρες οἱ ἀθληταὶ καὶ τόδε ἔτι προσκατόμνυνται, δέκα ἐφεξῆς μηνῶν ἀπηκριβῶσθαί σφισι τὰ πάντα ἐς ἄσκησιν. ὀμνύουσι δὲ καὶ ὅσοι τοὺς παῖδας ἢ τῶν ἵππων τῶν ἀγωνιζομένων τοὺς πώλους κρίνουσιν, ἐπὶ δικαίῳ καὶ ἄνευ δώρων ποιεῖσθαι κρίσιν, καὶ τὰ ἐς τὸν δοκιμαζόμενον δὲ καὶ μή, φυλάξειν καὶ ταῦτα ἐν ἀποῤῥήτῳ. τῷ κάπρῳ δὲ ὅ τι χρῆσθαί σφισι μετὰ τῶν ἀθλητῶν τὸν ὅρκον καθέστηκεν, οὐκ ἐμνημόνευσα ἐπερέσθαι· ἐπεὶ τοῖς γε ἀρχαιοτέροις ἐς τὰ ἱερεῖα ἦν καθεστηκός, ἐφ' ᾧ τις ὅρκον ἐποιήσατο, μηδὲ ἐδώδιμον εἶναι τοῦτο ἔτι ἀνθρώπῳ. δηλοῖ δὲ οὐχ ἥκιστα καὶ Ὅμηρος· τὸν γοῦν κάπρον, καθ' ὅτου τῶν τομίων Ἀγαμέμνων ἐπώμοσεν, ἦ μὴν εἶναι τὴν Βρισηΐδα ἑαυτοῦ τῆς εὐνῆς ἀπείρατον, τοῦτον τὸν κάπρον ἀφιέμενον ὑπὸ τοῦ κήρυκος ἐποίησεν ἐς θάλασσαν·

Ἦ, καὶ ἀπὸ σφάραγον κάπρου τάμε νηλέϊ χαλκῷ. 442
Τὸν μὲν Ταλθύβιος πολιῆς ἁλὸς ἐς μέγα λαῖτμα
Ῥίψ' ἐπιδινήσας, βόσιν ἰχθύσιν.

deierare, nihil se fraudis facturos, quo minus Olympici ludi rite fiant. Athletae quidem ipsi hoc amplius iurant, se decem perpetuos menses accurate meditatos, quae ad exercitationem requiruntur. Iurant praeterea, qui vel de viris, vel de pullis equorum in certamen prodeuntium pronunciaturi sunt, ob rem iudicandam pecuniam se nullam capturos. Qua vero re adducti quemvis aut probarint, aut improbarint, se non esse in vulgus prolaturos. Iam vero sus ille confecto iureiurando cuinam sit usui, percontari in mentem non venit. Veteri quidem religione sancitum scio, ne victima vescerentur homines, super qua iusiurandum conceptum fuisset. Id Homerus testatur, quum exsectum illum suem, super quo Agamemnon iusiurandum concepit, Briseidem se non attigisse, in mare a *Talthybio* fetiali abiectum dixit:

Hoc ait, atque suis praeduro guttura ferro
Dissecuit; quem Talthybius contorsit in undas
Piscibus aequoreis escam.

οὕτω μὲν τὸ ἀρχαῖον τὰ τοιαῦτα ἐνόμιζον. ἔστι δὲ πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ Ὁρκίου πινάκιον χαλκοῦν. ἐπιγέγραπται δὲ ἐλεγεῖα ἐπ' αὐτοῦ, δεῖμα θέλοντα τοῖς ἐπιορκοῦσι παριστάναι. τοσαῦτα ἐντὸς τῆς Ἄλτεως ἀγάλματα εἶναι Διὸς ἀνηριθμησάμεθα ἐς τὸ ἀκριβέστατον. (3) Τὸ ἀνάθημα γὰρ τὸ πρὸς τῷ μεγάλῳ ναῷ ὑπὸ ἀνδρὸς Κορινθίου τεθέν, Κορινθίων δὲ οὐ τῶν ἀρχαίων, ἀλλ' οἳ παρὰ βασιλέως ἔχουσιν εἰληφότες τὴν πόλιν, τοῦτο τὸ ἀνάθημα Ἀλέξανδρός ἐστιν ὁ Φιλίππου, Διῒ εἰκασμένος δῆθεν.

CAPUT XXV.

Alia praeter Jovis signa recensentur, signa chori puerorum a Messeniis naufragis Olympiae posita — signa puerorum ab Agrigentinis in muro Altis posita — de populis, qui Siciliam incolunt — binis Herculis signis — signis eorum, qui ad certamen cum Hectore ineundum sorte ducti sunt — signo Herculis de cingulo cum Amazone certantis — signo Herculis a Thasiis posito.

Ὁπόσα δὲ ἀλλοῖα καὶ οὐ μίμησίς ἐστι Διός, ἐπιμνησόμεθα καὶ τούτων. εἰκόνας δὲ οὐ τιμῇ τῇ πρὸς τὸ θεῖον, τῇ δὲ ἐς αὐτοὺς χάριτι ἀνατεθείσας τοῖς ἀνθρώποις, λόγῳ

Atque hoc quidem prisci fuit ritus institutum. Ante Horcii Iovis pedes aenea tabula est, in qua incisi elegi sunt ad peierantium terrorem compositi. Enumeravimus quam accuratissime, quaecunque Iovi intra Altin signa posita sunt. (3) Nam quod prope maximum templum Corinthius quidam dedicavit, (non de priscis ille quidem Corinthiis, sed quos Caesar deduxit coloniam) is est Alexander Philippi filius, Iovis ornatu.

Cap. XXV. Iam vero et eas persequemur imagines, quae Iovis non sunt simulacra. Nam quae non religionis causa, sed ad homines honestandos positae sunt statuae, eas recen-

σφᾶς τῷ ἐς τοὺς ἀθλητὰς ἀναμίξομεν. Μεσσηνίους τοὺς
ἐπὶ τῷ πορθμῷ κατὰ ἔθος δή τι ἀρχαῖον [κατ' ἔτος] πέμ-
ποντας ἐς Ῥήγιον χορὸν παίδων πέντε ἀριθμὸν καὶ τριά-
κοντα, καὶ διδάσκαλόν τε ὁμοῦ τῷ χορῷ, καὶ ἄνδρα αὐ-
λητὴν, ἐς ἑορτήν τινα τῶν Ῥηγίνων ἐπιχώριον, κατέλα-
βεν αὐτούς ποτε συμφορὰ, μηδένα ὀπίσω τῶν ἀποσταλέν-
των σφίσιν ἀποσωθῆναι· ἀλλὰ ἡ ναῦς ἡ ἄγουσα τοὺς
παῖδας ἠφανίσθη σὺν αὐτοῖς κατὰ τοῦ βυθοῦ. ἔστι γὰρ
δὴ ἡ κατὰ τοῦτον θάλασσα τὸν πορθμὸν θαλάσσης χειμε-
ριωτάτη πάσης. οἵ τε γὰρ ἄνεμοι ταράσσουσιν αὐτὴν ἀμ-
φοτέρωθεν, τὸ κῦμα ἐπάγοντες ἐκ τοῦ Ἀδρίου, καὶ ἐξ ἑτέ-
ρου πελάγους, ὃ καλεῖται Τυρσηνόν. ἤν τε καὶ ἀνέμων
ἀπῇ πνεύματα, ὁ δὲ καὶ τηνικαῦτα ὁ πορθμὸς κίνησιν
βιαιοτάτην αὐτὸς ἐξ αὐτοῦ καὶ ἰσχυρὰς παρέχεται παλιῤ-
ῤοίας· θηρία τε τοσαῦτα ἐς αὐτὸν τὰ ἀθροιζόμενά ἐστιν,
ὡς καὶ τὸν ἀέρα τὸν ὑπὲρ τῆς θαλάσσης ταύτης ἀναπίμ-
πλασθαι τῶν θηρίων τῆς ὀσμῆς, ὡς σωτηρίας γε ἐκ τοῦ
πορθμοῦ μηδὲ ἐλπίδος τι ὑπολείπεσθαι ναυαγῷ. εἰ δὲ
ἐνταῦθα συνέπεσε καὶ Ὀδυσσεῖ διαφθαρῆναι τὴν ναῦν, ἄλ- 443
λως μὲν οὐκ ἄν τις πείθοιτο ἐκνήξασθαι ζῶντα ἐς τὴν Ἰτα-
λίαν αὐτόν. τὸ δὲ ἐκ τῶν θεῶν εὐμενὲς ἐπὶ παντὶ ἐργά-

sebimus in athletarum commemoratione. Quum Mamertini freti accolae ad festos ludorum dies, quos Rhegini solenni ritu agitabant, pueros triginta quinque, cumque his chori magistrum et tibicinem misissent, nave fracta, ad unum omnes periere. Est enim fretum illud foedissimis tempestatibus infame: siquidem venti e diversa superi inferique maris regione (quae maria Adriacum et Tyrrhenum vocant) spirantes, ab alto undas cient, et procellis infestissimas reddunt. Quin et quum venti posuere, ea est influentis et refluentis pelagi concitatio, tam gravis belluarum magna copia innatantium odor, ut naufragis nulla salutis reliqua fiat spes. Quod si navem hoc in freto Ulysses fregisset, non ille quidem in Italiam incolumis enatasset. Sed nimirum deorum lenitas in omnibus infortuniis malorum aliquam allevationem affert.

ζεται ῥαστώνην. τότε δὲ ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ τῶν παίδων οἱ Μεσσήνιοι πένθος ἦγον, καὶ ἄλλα τέ σφισιν ἐς τιμὴν αὐτῶν ἐξευρέθη, καὶ εἰκόνας ἐς Ὀλυμπίαν ἀνέθεσαν χαλκᾶς, σὺν δὲ αὐτοῖς τὸν διδάσκαλον τοῦ χοροῦ καὶ τὸν αὐλητήν. τὸ μὲν δὴ ἐπίγραμμα ἐδήλου τὸ ἀρχαῖον, ἀναθήματα εἶναι τῶν ἐν τῷ πορθμῷ Μεσσηνίων· χρόνῳ δὲ ὕστερον Ἱππίας ὁ λεγόμενος ὑπὸ Ἑλλήνων γενέσθαι σοφὸς, τὰ ἐλεγεῖα ἐπ' αὐτοῖς ἐποίησεν. ἔργα δέ εἰσιν Ἠλείου Κάλλωνος αἱ εἰκόνες. (2) Ἔστι δὲ κατὰ τὴν ἄκραν ἐν Σικελίᾳ τὴν τετραμμένην ἐπὶ Λιβύης καὶ Νότου, καλουμένην δὲ Πάχυνον, Μοτύη πόλις· οἰκοῦσι δὲ Λίβυες ἐπ' αὐτῇ, καὶ Φοίνικες. τούτοις τοῖς ἐν Μοτύῃ βαρβάροις Ἀκραγαντῖνοι καταστάντες ἐπολέμουν, καὶ λείαν τε καὶ λάφυρα ἀπ' αὐτῶν λαβόντες ἀνέθεσαν τοὺς παῖδας ἐς Ὀλυμπίαν τοὺς χαλκοῦς, προτείνοντάς τε τὰς δεξιὰς, καὶ εἰκασμένους εὐχομένοις τῷ θεῷ· κεῖνται δὲ ἐπὶ τείχους οὗτοι τῆς Ἄλτεως· Καλάμιδος δὲ εἶναι σφᾶς ἔργα ἐγώ τε εἴκαζον, καὶ ἐς αὐτοὺς κατὰ τὰ αὐτὰ εἶχεν ὁ λόγος. (3) Σικελίαν δὲ ἔθνη τοσάδε οἰκεῖ· Σικανοί τε καὶ Σικελοὶ καὶ Φρύγες, οἱ μὲν ἐξ Ἰταλίας διαβεβηκότες ἐς αὐτὴν, Φρύγες δὲ ἀπὸ τοῦ Σκαμάν-

Mamertini istum puerorum interitum luxere, et quum alios illis honores habuere, tum statuam ex aere suam singulis posuere, cumque iis una chori magistro et tibicini. Vetus inscriptio donum esse Mamertinorum indicat freti accolarum. Interiecto dein tempore, Hippias, qui inter Graecos sapientiae laude claruit, elegis titulos earum statuarum fecit. Sunt illae quidem Callonis Elei opus. (2) Est ad Pachynum Siciliae promontorium, quod in Africam et ad Austros conversum est, Motye urbs; quam Afri Poenis permisti tenent. Ea civitate bello subacta, Agrigentini de manubiis puerorum aeneas posuere statuas, dexteras tendentium, et vota se Iovi nuncupare significantium. Adhaerent statuae illae Altis muris: Calamidis opus esse, et ipse suspicor, et hominum sermone vulgatum est. (3) Siciliam quidem gentes hac propemodum incolunt, Sicani, Siculi, Phryges: et illi quidem ex Italia, Phryges vero a Scamandro

δρου ποταμοῦ καὶ χώρας τῆς Τρῳάδος. οἱ δὲ Φοίνικες καὶ Λίβυες στόλῳ ἀφίκοντο ἐς τὴν νῆσον κοινῷ, καὶ ἄποικοι Καρχηδονίων εἰσί. τοσαῦτα μὲν ἐν Σικελίᾳ ἔθνη βάρβαρα. Ἑλλήνων δὲ Δωριεῖς τε ἔχουσιν αὐτὴν καὶ Ἴωνες, καὶ τοῦ Φωκικοῦ καὶ τοῦ Ἀττικοῦ γένους ἑκατέρου μοῖρα οὐ πολλή. (4) Ἐπὶ δὲ τοῦ αὐτοῦ τείχους τά τε Ἀκραγαν- 444
τίνων ἀναθήματα καὶ Ἡρακλέους δύο εἰσὶν ἀνδριάντες γυμνοί, παῖδες ἡλικίαν. τὸν δὲ ἐν Νεμέᾳ τοξεύοντα, ἔοικε, λέοντα, τοῦτον μὲν δὴ τόν τε Ἡρακλέα, καὶ ὁμοῦ τῷ Ἡρακλεῖ τὸν λέοντα, Ταραντῖνος ἀνέθηκεν Ἱπποτίων, Νικοδάμου δέ ἐστι Μαιναλίου τέχνη· τὸ δὲ ἄγαλμα τὸ ἕτερον Ἀναξίππου μέν ἐστιν ἀνάθημα Μενδαίου, μετεκομίσθη δὲ ἐνταῦθα ὑπὸ Ἠλείων· τὰ πρὸ τούτου δὲ ἔκειτο ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῷ πέρατι, ἣ ἄγει μὲν ἐξ Ἤλιδος ἐς Ὀλυμπίαν, καλεῖται δὲ ἱερά. (5) Ἔστι δὲ καὶ ἀναθήματα ἐν κοινῷ τοῦ Ἀχαιῶν ἔθνους, ὅσοι προκαλεσαμένου τοῦ Ἕκτορος ἐς μονομαχίαν ἄνδρα Ἕλληνα, τὸν κλῆρον ἐπὶ τῷ ἀγῶνι ὑπέμειναν. οὗτοι μὲν δὴ ἑστήκασι τοῦ ναοῦ τοῦ μεγάλου πλησίον, δόρασι καὶ ἀσπίσιν ὡπλισμένοι· ἀπαντικρὺ δὲ ἐπὶ

et Troia transmisere. At Libyes et Poenos una et eadem classe in coloniam deduxere Carthaginenses. Atque hi quidem e barbaris gentibus Siciliae inquilini. E Graecis vero Dorienses, et Iones, Phocici etiam et Attici nominis pars non utique magna. (4) In eodem Altis muro praeter Agrigentinorum dona inclusa sunt et Herculis signa duo nuda, aetate puerili:, unus idem ad eius imaginem expressus, qui sagittis in Nemea leonem confecit. Hunc cum leone dicavit Tarentinus Hippotion. Nicodami alterum opus est; alterum vero Anaxippi Mindesii dedicatio fuit. In hunc locum ab Eleis transportatum est, quum ante positum esset in fine eius viae, quae in Olympiam ex Elide ducit, et Sacra dicitur via. (5) Dedicarunt vero communi impensa Achaici concilii populi eorum signa, qui ex provocatione cum Hectore, sorte ducti, erant congressuri: atque hi quidem hastis et clypeis armati prope magnum templum stant. E regione insistit basi alteri

ἑτέρου βάθρου πεποίηται Νέστωρ τὸν ἑκάστου κλῆρον ἐσβεβληκὼς ἐς τὴν κυνῆν. τῶν δὲ ἐπὶ τῷ Ἕκτορι κληρουμένων ἀριθμὸν τὸν ὀκτὼ (τὸν γὰρ ἔνατον αὐτῶν, τὴν τοῦ Ὀδυσσέως εἰκόνα, Νέρωνα κομίσαι λέγουσιν ἐς Ῥώμην) τῶν δὲ ὀκτὼ τούτων ἐπὶ μόνῳ τῷ ἀγάλματι Ἀγαμέμνονος τὸ ὄνομά ἐστι γεγραμμένον· γέγραπται δὲ καὶ τοῦτο ἐπὶ τὰ λαιὰ ἐκ δεξιῶν. ὅτου δὲ ὁ ἀλεκτρυών ἐστιν ἐπίθημα τῇ ἀσπίδι, Ἰδομενεύς ἐστιν ὁ ἀπόγονος Μίνω· τῷ δὲ Ἰδομενεῖ γένος ἀπὸ τοῦ Ἡλίου τοῦ πατρὸς Πασιφάης. Ἡλίου δὲ ἱερόν φασιν εἶναι τὸν ὄρνιθα, καὶ ἀγγέλλειν ἀνιέναι μέλλοντος τοῦ ἡλίου. γέγραπται δὲ καὶ ἐπίγραμμα ἐπὶ τῷ βάθρῳ·

> Τῷ Διῒ Ἀχαιοὶ τὰ ἀγάλματα ταῦτ' ἀνέθηκαν,
> Ἔγγονοι ἀντιθέου Ταντάλιδα Πέλοπος.

445 τοῦτο μὲν δὴ ἐνταῦθά ἐστι γεγραμμένον. ὁ δὲ ἀγαλματοποιὸς ὅστις ἦν, ἐπὶ τοῦ Ἰδομενέως γέγραπται τῇ ἀσπίδι·

> Πολλὰ μὲν ἄλλα σοφοῦ ποιήματα, καὶ τόδ' Ὀνατᾶ
> Ἔργον, ἐν Αἰγίνῃ τὸν τέκε παῖδα Μίκων.

Nestor, coniectis in galeam sortibus. Et sorte quidem novem exiere, sed octo duntaxat extant. Nam Ulyssem (fuit enim et ipse in eo numero) Nero Romam asportasse dicitur. Uni vero tantum, Agamemnoni scilicet, nomen adscriptum est, *atque inverso quidem ordine*, a dextera in laevam partem excurrentibus literis. Et is quidem, cuius in scuto pro insigni gallus gallinaceus, Idomeneus est Minois nepos, a Pasiphae Solis filia oriundus. Gallinaceum certe soli sacram avem celebrant, quod cantu solis ortum nunciet. Incisi sunt in basi elegi:

> Signa Iovi haec olim magno posuistis Achivi,
> Queis genus a divo Tantalida Pelope.

Opificis nomen in ipso inscriptum est Idomenei scuto:

> Praestans laude operum multorum fecit Onatas,
> Cui patria Aegine, cuique Micon genitor.

(6) Οὐ πόῤῥω δὲ τοῦ Ἀχαιῶν ἀναθήματος καὶ Ἡρακλῆς ἐστιν ὑπὲρ τοῦ ζωστῆρος μαχόμενος πρὸς τὴν Ἀμαζόνα ἔφιππον γυναῖκα. τοῦτον Εὐαγόρας μὲν γένος Ζαγκλαῖος ἀνέθηκεν, ἐποίησε δὲ Κυδωνιάτης Ἀριστοκλῆς. ἐν δὲ τοῖς μάλιστα ἀρχαίοις καταριθμήσασθαι καὶ τὸν Ἀριστοκλέα ἔστι· καὶ σαφῶς μὲν ἡλικίαν οὐκ ἔχοι τὶς ἂν εἰπεῖν αὐτοῦ, δῆλα δὲ ὡς πρότερον ἔτι ἐγένετο, πρὶν ἢ τῇ Ζάγκλῃ τὸ ὄνομα γενέσθαι τὸ ἐφ' ἡμῶν Μεσσήνην. (7) Θάσιοι δὲ Φοίνικες τὸ ἀνέκαθεν ὄντες, καὶ ἐκ Τύρου καὶ Φοινίκης τῆς ἄλλης ὁμοῦ Θάσῳ τῷ Ἀγήνορος κατὰ ζήτησιν ἐκπλεύσαντες τὴν Εὐρώπης, ἀνέθεσαν Ἡρακλέα ἐς Ὀλυμπίαν, τὸ βάθρον χαλκοῦν ὁμοίως τῷ ἀγάλματι. μέγεθος μὲν δὴ τοῦ ἀγάλματός εἰσι πήχεις δέκα, ῥόπαλον δὲ ἐν τῇ δεξιᾷ, τῇ δὲ ἀριστερᾷ χειρὶ ἔχει τόξον. ἤκουσα δὲ ἐν Θάσῳ, τὸν αὐτὸν σφᾶς Ἡρακλέα, ὃν καὶ Τύριοι, σέβεσθαι, ὕστερον δὲ ἤδη τελοῦντας ἐς Ἕλληνας νομίσαι καὶ Ἡρακλεῖ τῷ Ἀμφιτρύωνος νέμειν τιμάς. τῷ δὲ ἀναθήματι τῷ ἐς Ὀλυμπίαν Θασίων ἔπεστιν ἐλεγεῖον·

(6) Non longe ab Achaeorum dono Hercules est, cum equestri Amazone pro baltheo pugnans. Euagoras quidem Zanclaeus posuit, fecit Cydionates Aristocles. Potest hic Aristocles inter vetustissimos numerari; nec certo quisquam eius aetatem prodere queat. Hoc constat, fuisse illum, antequam Zancle (quo nomine aetate nostra appellatur) Messene vocaretur. (7) Dedicarunt et Thasii (qui e Tyro et reliqua Phoenice oriundi, ad Europam quaerendam cum Thaso Agenoris filio classi profecti sunt) Herculem in Olympia aeneum, super aenea basi. Eius magnitudo est cubitum X: dextera clavam, arcum laeva tenet. Et Thasi quidem audivi Tyrium esse Herculem, quem Thasii ab initio essent venerati: sed enim quum se illi Graecis adiunxissent, coeptos ab iis Amphitryonis etiam filio honores haberi. Adscripti sunt Thasiorum dono elegi:

ἑτέρου βάθρου πεποίηται Νέστωρ τὸν ἑκάστου κλῆρον ἐσβεβληκὼς ἐς τὴν κυνῆν. τῶν δὲ ἐπὶ τῷ Ἕκτορι κληρουμένων ἀριθμὸν τὸν ὀκτὼ (τὸν γὰρ ἔνατον αὐτῶν, τὴν τοῦ Ὀδυσσέως εἰκόνα, Νέρωνα κομίσαι λέγουσιν ἐς Ῥώμην) τῶν δὲ ὀκτὼ τούτων ἐπὶ μόνῳ τῷ ἀγάλματι Ἀγαμέμνονος τὸ ὄνομά ἐστι γεγραμμένον· γέγραπται δὲ καὶ τοῦτο ἐπὶ τὰ λαιὰ ἐκ δεξιῶν. ὅτου δὲ ὁ ἀλεκτρυών ἐστιν ἐπίθημα τῇ ἀσπίδι, Ἰδομενεύς ἐστιν ὁ ἀπόγονος Μίνω· τῷ δὲ Ἰδομενεῖ γένος ἀπὸ τοῦ Ἡλίου τοῦ πατρὸς Πασιφάης. Ἡλίου δὲ ἱερόν φασιν εἶναι τὸν ὄρνιθα, καὶ ἀγγέλλειν ἀνιέναι μέλλοντος τοῦ ἡλίου. γέγραπται δὲ καὶ ἐπίγραμμα ἐπὶ τῷ βάθρῳ·

Τῷ Διὶ τἈχαιοὶ τὰ ἀγάλματα ταῦτ' ἀνέθηκαν,
Ἔγγονοι ἀντιθέου Ταντaλίδα Πέλοπος.

445 τοῦτο μὲν δὴ ἐνταῦθά ἐστι γεγραμμένον. ὁ δὲ ἀγαλματοποιὸς ὅστις ἦν, ἐπὶ τοῦ Ἰδομενέως γέγραπται τῇ ἀσπίδι·

Πολλὰ μὲν ἄλλα σοφοῦ ποιήματα, καὶ τόδ' Ὀνάτα
Ἔργον, ἐν Αἰγίνῃ τὸν τέκε παῖδα Μίκων.

Nestor, coniectis in galeam sortibus. Et sorte quidem novem exiere, sed octo duntaxat extant. Nam Ulyssem (fuit enim et ipse in eo numero) Nero Romam asportasse dicitur. Uni vero tantum, Agamemnoni scilicet, nomen adscriptum est, *atque inverso quidem ordine*, a dextera in laevam partem excurrentibus literis. Et is quidem, cuius in scuto pro insigni gallus gallinaceus, Idomeneus est Minois nepos, a Pasiphae Solis filia oriundus. Gallinaceum certe soli sacram avem celebrant, quod cantu solis ortum nunciet. Incisi sunt in basi elegi:

Signa Iovi haec olim magno posuistis Achivi,
Queis genus a divo Tantalida Pelope.

Opificis nomen in ipso inscriptum est Idomenei scuto:

Praestans laude operum multorum fecit Onatas,
Cui patria Aegine, cuique Micon genitor.

(6) Οὐ πόῤῥω δὲ τοῦ Ἀχαιῶν ἀναθήματος καὶ Ἡρακλῆς ἐστιν ὑπὲρ τοῦ ζωστῆρος μαχόμενος πρὸς τὴν Ἀμαζόνα ἔφιππον γυναῖκα. τοῦτον Εὐαγόρας μὲν γένος Ζαγκλαῖος ἀνέθηκεν, ἐποίησε δὲ Κυδωνιάτης Ἀριστοκλῆς. ἐν δὲ τοῖς μάλιστα ἀρχαίοις καταριθμήσασθαι καὶ τὸν Ἀριστοκλέα ἔστι· καὶ σαφῶς μὲν ἡλικίαν οὐκ ἔχοι τὶς ἂν εἰπεῖν αὐτοῦ, δῆλα δὲ ὡς πρότερον ἔτι ἐγένετο, πρὶν ἢ τῇ Ζάγκλῃ τὸ ὄνομα γενέσθαι τὸ ἐφ' ἡμῶν Μεσσήνην. (7) Θάσιοι δὲ Φοίνικες τὸ ἀνέκαθεν ὄντες, καὶ ἐκ Τύρου καὶ Φοινίκης τῆς ἄλλης ὁμοῦ Θάσῳ τῷ Ἀγήνορος κατὰ ζήτησιν ἐκπλεύσαντες τὴν Εὐρώπης, ἀνέθεσαν Ἡρακλέα ἐς Ὀλυμπίαν, τὸ βάθρον χαλκοῦν ὁμοίως τῷ ἀγάλματι. μέγεθος μὲν δὴ τοῦ ἀγάλματός εἰσι πήχεις δέκα, ῥόπαλον δὲ ἐν τῇ δεξιᾷ, τῇ δὲ ἀριστερᾷ χειρὶ ἔχει τόξον. ἤκουσα δὲ ἐν Θάσῳ, τὸν αὐτὸν σφᾶς Ἡρακλέα, ὃν καὶ Τύριοι, σέβεσθαι, ὕστερον δὲ ἤδη τελοῦντας ἐς Ἕλληνας νομίσαι καὶ Ἡρακλεῖ τῷ Ἀμφιτρύωνος νέμειν τιμάς. τῷ δὲ ἀναθήματι τῷ ἐς Ὀλυμπίαν Θασίων ἔπεστιν ἐλεγεῖον·

(6) Non longe ab Achaeorum domo Hercules est, cum equestri Amazone pro baltheo pugnans. Euagoras quidem Zanclaeus posuit, fecit Cydionates Aristocles. Potest hic Aristocles inter vetustissimos numerari; nec certo quisquam eius aetatem prodere queat. Hoc constat, fuisse illum, antequam Zancle (quo nomine aetate nostra appellatur) Messene vocaretur. (7) Dedicarunt et Thasii (qui e Tyro et reliqua Phoenice oriundi, ad Europam quaerendam cum Thaso Agenoris filio classi profecti sunt) Herculem in Olympia aeneum, super aenea basi. Eius magnitudo est cubitum X: dextera clavam, arcum laeva tenet. Et Thasi quidem audivi Tyrium esse Herculem, quem Thasii ab initio essent venerati: sed enim quum se illi Graecis adiunxissent, coeptos ab iis Amphitryonis etiam filio honores haberi. Adscripti sunt Thasiorum dono elegi:

Υἱὸς μὲν γε Μίκωνος Ὀνάτας ἐξετέλεσσεν
Αὐτὸς ἐν Αἰγίνῃ δώματα ναιετάων.

τὸν δὲ Ὀνατᾶν τοῦτον, οὗτινος τῆς τέχνης ἐστὶ τὰ ἀγάλματα, ὄντα Αἰγινήτην, οὐδενὸς ὕστερον θήσομεν τῶν ἀπὸ Δαιδάλου τε καὶ ἐργαστηρίου τοῦ Ἀττικοῦ.

CAPUT XXVI.

De signo victoriae a Doriensibus Messeniis Olympiae posito — Smicythi donaria recenseantur — inter ea signum Agonis (Certaminis) halteres portantis — de Smicytho — Minervae et Victoriae non alatae signo — signis Herculis quorundam laborum ab Heracleotis positis et de Heraclea ipsa.

446 Μεσσηνίων δὲ τῶν Δωριέων οἱ Ναύπακτόν ποτε παρὰ Ἀθηναίων λαβόντες ἄγαλμα ἐν Ὀλυμπίᾳ Νίκης ἐπὶ τῷ κίονι ἀνέθεσαν. τοῦτό ἐστιν ἔργον μὲν Μενδαίου Παιωνίου, πεποίηται δὲ ἀπὸ ἀνδρῶν πολεμίων, ὅτε Ἀκαρνᾶσι καὶ Οἰνιάδαις (ἐμοὶ δοκεῖν) ἐπολέμησαν. Μεσσήνιοι δὲ αὐτοὶ λέγουσι τὸ ἀνάθημά σφισιν ἀπὸ τοῦ ἔργου τοῦ ἐν τῇ Σφακτηρίᾳ νήσῳ μετὰ Ἀθηναίων, καὶ οὐκ ἐπιγράψαι

Signa Micone satus haec est fabricatus Onatas,
Contigit Aeginae cui coluisse domos.

Onatam hunc Aeginetam, cuius haec opera fuere, nulli secundum ducimus eorum, qui a Daedalo ex Attica officina nobiles artifices extitere.

Cap. XXVI. E Doriensibus Messeniis ii, qui olim Naupactum ab Atheniensibus acceptam tenuere, Victoriae signum super pila dedicarunt. Opus hoc fuit Mendaei Paeonii, de manubiis factum Acarnanum (sicuti ego existimo) et Oeniadarum. At Messenii ipsi monumentum esse praedicant rei ad Sphacteriam cum Atheniensibus gestae, atque id eo maxime argumento, quod hostium nomen adscripturi fuerint, si Acarnanes illi, aut Oeniadae fuissent, quorum certe simultatem

τὸ ὄνομα τῶν πολεμίων σφᾶς τῷ ἀπὸ Λακεδαιμονίων δείματι· ἐπὶ Οἰνιαδῶν δὲ καὶ Ἀκαρνάνων οὐδένα ἔχειν φόβον. (2) Τὰ δὲ ἀναθήματα Σμικύθου πολλά τε ἀριθμὸν καὶ οὐκ ἐφεξῆς ὄντα εὕρισκον. ἀλλὰ Ἰφίτου μὲν τοῦ Ἠλείου καὶ Ἐκεχειρίας στεφανούσης τὸν Ἴφιτον, τούτων μὲν τῶν εἰκόνων ἔχεται τοσάδε ἀναθήματα τῶν Σμικύθου· Ἀμφιτρίτη καὶ Ποσειδῶν τε καὶ Ἑστία· Γλαῦκος δὲ ὁ ποιήσας ἐστὶν Ἀργεῖος. παρὰ δὲ τοῦ ναοῦ τοῦ μεγάλου τὴν ἐν ἀριστερᾷ πλευρὰν ἀνέθηκεν ἄλλα· Κόρην τὴν Δήμητρος καὶ Ἀφροδίτην, Γανυμήδην τε καὶ Ἄρτεμιν· ποιητῶν δὲ Ὅμηρον καὶ Ἡσίοδον, καὶ θεοὺς αὖθις Ἀσκληπιὸν καὶ Ὑγίειαν. (3) Ἀγών τε ἐν τοῖς ἀναθήμασίν ἐστι τοῖς Σμικύθου φέρων ἁλτῆρας. οἱ δὲ ἁλτῆρες οὗτοι παρέσχοντο σχῆμα τοιόνδε. κύκλου παραμηκεστέρου, καὶ οὐκ ἐς τὸ ἀκριβέστατον περιφεροῦς εἰσιν ἥμισυ. πεποίηται δὲ, ὡς καὶ τοὺς δακτύλους τῶν χειρῶν διϊέναι καθάπερ δι' ὀχάνων ἀσπίδος. τούτων μὲν δὴ σχῆμά ἐστι τὸ εἰρημένον. Παρὰ δὲ τοῦ Ἀγῶνος τὴν εἰκόνα Διόνυσος καὶ ὁ Θρᾷξ

veriti non fuissent: at ne Lacedaemonios offenderent, de industria inscriptionem missam fecisse. (2) Et Smicythi quidem multa offendi passim posita dona; et post Iphiti Elei a *praeside induciarum dea* (*Ἐκεχειρίαν Graeci vocant*) coronam accipientis imaginem haec propemodum perpetuo ordine collocata sunt, Amphitrite, Neptunus, Vesta; quae omnia fecit Glaucus Argivus. *Idem vero Smicythus* ad laevum magni templi latus Proserpinam dedicavit, Venerem, Ganymedem, Dianam: e poetis Homerum et Hesiodum: Deos rursus alios, Aesculapium, et Hygian. (3) Et inter cetera Smicythi dona Agonis (*id est certaminis*) ipsius *tanquam dei* signum est, halteres portantis. Halteres isti speciem praeferunt semicirculi, non exacte rotundi, sed oblongioris; ita vero sunt fabricati, ut manuum digiti per eos traiici possint, veluti per amenta clypeorum. Haec halterum figura est. Prope Agonis signum est Liber Pater, Orpheus Thrax, et

ἐστιν Ὀρφεὺς, καὶ ἄγαλμα Διὸς, οὗ δὴ καὶ ὀλίγῳ πρότερον ἐπεμνήσθην. ταῦτα ἔργα ἐστὶν Ἀργείου Διονυσίου, τεθῆναι δὲ ὑπὸ τοῦ Σμικύθου καὶ ἄλλα ὁμοῦ τούτοις λέγουσι· Νέρωνα δὲ ἀφελέσθαι φασὶ καὶ ταῦτα. τοῖς δὲ ἐργασαμένοις αὐτὰ, γένος οὖσιν Ἀργείοις, Διονυσίῳ τε καὶ Γλαύκῳ, διδάσκαλόν σφισιν οὐδένα ἐπιλέγουσιν· ἡλικίαν δὲ αὐτῶν ὁ τὰ ἔργα ἐς Ὀλυμπίαν ἀναθεὶς ἐπιδείκνυ-
447 σιν ὁ Σμίκυθος. (4) Τὸν γὰρ δὴ Σμίκυθον τοῦτον Ἡρόδοτος ἔφη ἐν τοῖς λόγοις, ὡς Ἀναξίλα τοῦ ἐν Ῥηγίῳ τυραννήσαντος γενόμενος δοῦλος καὶ ταμίας τῶν Ἀναξίλα χρημάτων, ὕστερον τούτων ἀπιὼν οἴχοιτο ἐς Τεγέαν τελευτήσαντος Ἀναξίλα. τὰ δὲ ἐπὶ τοῖς ἀναθήμασιν ἐπιγράμματα καὶ πατέρα Σμικύθῳ Χοῖρον, καὶ Ἑλληνίδας αὐτῷ πόλεις Ῥήγιόν τε πατρίδα καὶ τὴν ἐπὶ τῷ πορθμῷ Μεσσήνην δίδωσιν οἰκεῖν· καὶ τὰ μὲν ἐπιγράμματα ἐν Τεγέᾳ* φησὶν αὐτόν. τὰ δὲ ἀναθήματα ἀνέθηκεν ἐς Ὀλυμπίαν, εὐχήν τινα ἐκτελῶν ἐπὶ σωτηρίᾳ παιδὸς νοσήσαντος νόσον φθινάδα. (5) Πλησίον δὲ τῶν μειζόνων ἀναθημάτων Σμικύθου, τέχνης δὲ τοῦ Ἀργείου Γλαύκου, Ἀθηνᾶς ἄγαλμα ἕστηκε κράνος ἐπικειμένη, καὶ αἰγίδα ἐνδεδυκυῖα·

Iovis (cuius ante mentionem feci) signum. Sunt haec omnia Argivi Dionysii opera. Alia item dedicata a Smicytho memorant, quae Nero amoverit. Opificum ipsorum Dionysii et Glauci Argivorum certi magistri non produntur: quo vero fuerint tempore, ex ipsa Smicythi aetate intelligi potest. (4) Smicythum enim Herodotus scripsit Anaxilae Rheginorum tyranni servum, ac deinde quaestorem fuisse; mortuo vero Anaxila, Tegeam migrasse. Testantur inscriptiones *multae*, Choerum illi patrem, Graecas urbes Rhegium patriam, et Messenen, quae ad fretum est, domicilium fuisse. Epigrammata quidem Tegeae sunt: dona vero, *quae superius enumeravi*, in Olympia dicitur ex voto posuisse, liberato filio tabidi morbi periculo. (5) Qua in parte maiora sunt Smicythi dona, quae fecit Argivus Glaucus, prope est Minerva galeam

Νικόδαμος μὲν εἰργάσατο ὁ Μαινάλιος, Ἠλείων δέ ἐστιν ἀνάθημα. παρὰ δὲ τὴν Ἀθηνᾶν πεποίηταί Νίκη· ταύτην Μαντινεῖς ἀνέθεσαν, τὸν πόλεμον δὲ οὐ δηλοῦσιν ἐν τῷ ἐπιγράμματι. Κάλαμις δὲ οὐκ ἔχουσαν πτερὰ ποιῆσαι λέγεται, ἀπομιμούμενος τὸ Ἀθήνησι τῆς ἀπτέρου καλουμένης ξόανον. (6) Πρὸς δὲ τοῖς ἐλάσσοσιν ἀναθήμασι τοῦ Σμικύθου, ποιηθεῖσι δὲ ὑπὸ Διονυσίου, πρὸς τούτοις Ἡρακλέους ἐστὶ τῶν ἔργων τὸ ἐς τὸν λέοντα τὸν ἐν Νεμέᾳ καὶ ὕδραν τε καὶ εἰς τὸν κύνα τοῦ ᾅδου, καὶ τὸν ἐπὶ Ἐρυμάνθῳ ποταμῷ κάπρον. ἐκόμισαν δὲ αὐτὰ ἐς Ὀλυμπίαν Ἡρακλεῶται Μαριανδυνῶν ὁμόρων βαρβάρων καταδραμόντες τὴν χώραν. Ἡ δὲ Ἡράκλεια πεπόλισται μὲν ἐπὶ Εὐξείνῳ πόντῳ, ἀπῳκίσθη δὲ ἐκ Μεγάρων· καὶ Ταναγραῖοι δὲ μετέσχον Βοιωτῶν τοῦ οἰκισμοῦ. τούτων δὲ ἀντικρὺ τῶν κατειλεγμένων, ἔστιν ἄλλα ἀναθήματα ἐπὶ στοίχου, τετραμμένα μὲν πρὸς μεσημβρίαν, τοῦ τεμένους δὲ ἐγγύτατα, ὃ τῷ Πέλοπι ἀνεῖται.

et aegidem induta, Nicodami Maenalii opus, ab Eleis dedicata. Adsistit Minervae Victoria, quam Mantinenses, incertum quo bello confecto, dedicarunt. Id enim non indicat inscriptio. Calamis fecisse dicitur: alas vero non addidit, exemplar secutus signi eius *prisci*, quod Athenis est, et Involucre nuncupatur. (6) Proximo vero loco minoribus Smicythi donis, quae Dionysius fecit, Herculis positi sunt labores: pugna cum leone Nemeo, et cum hydra; Cerberi raptus, apri Erymanthii caedes. Haec omnia in Olympia Heracleotae dedicarunt evastatis finitimis Mariandynorum finibus. Accolae Euxini Ponti sunt Heracleotae, Megarensium et Tanagraeorum colonia. E regione horum, quae iam enumeravimus, donariorum, alia sunt continenter posita signa, ad meridiem conversa, proxime ad fanum illud, quod Pelopi dedicatum est.

CAPUT XXVII.

Donaria Phormidis Olympiae — inter ea equus, cui hippomanes inest — de miro cinere in duobus Lydiae templis — signo Phormidis — signis Mercurii arietem portantis et Mercurii cum caduceo — bobus aeneis a Corcyraeis et Eretriensibus Olympiae positis — tropaeo aeneo ab Eleis erecto — Pentathli signo, Mendaeorum donario.

Ἐν δὲ αὐτοῖς καὶ τὰ ἀνατεθέντα ἐστὶν ὑπὸ τοῦ Μαιναλίου Φόρμιδος, ὃς ἐκ Μαινάλου διαβὰς ἐς Σικελίαν παρὰ Γέλωνα τὸν Δεινομένους, καὶ ἐκείνῳ τε αὐτῷ καὶ Ἱέρωνι ὕστερον ἀδελφῷ τοῦ Γέλωνος ἐς τὰς στρατείας ἀποδεικνύμενος λαμπρὰ ἔργα, ἐς τοσοῦτο προῆλθεν εὐδαιμονίας,
448 ὡς ἀναθεῖναι μὲν ταῦτα ἐς Ὀλυμπίαν, ἀναθεῖναι δὲ καὶ Ἀπόλλωνι ἄλλα ἐς Δελφούς. τὰ δὲ ἐς Ὀλυμπίαν δύο τέ εἰσιν ἵπποι καὶ ἡνίοχοι δύο, ἑκατέρῳ τῶν ἵππων παρεστὼς ἀνὴρ ἡνίοχος. ὁ μὲν δὴ πρότερος τῶν ἵππων καὶ ὁ ἀνὴρ Διονυσίου τοῦ Ἀργείου, τὰ δεύτερα δὲ ἔργα ἐστὶν Αἰγινήτου Σίμωνος. τῷ προτέρῳ δὲ τῶν ἵππων ἐπίγραμμα ἔπεστιν ἐπὶ τῇ πλευρᾷ, τὰ πρῶτα οὐ σὺν μέτρῳ. λέγει δὴ οὕτω·

Cap. XXVII. Inter haec illa spectantur, quae dicavit Phormis Maenalius. Hic a Maenalo quum in Siciliam transmisisset, multa dedit bellicae virtutis documenta, pluribus expeditionibus partim a Gelone Dinomenis filio, partim vero a Gelonis fratre Hierone susceptis. Quare ad luculentam provectus fortunam, non haec duntaxat Olympio Iovi, sed alia etiam Delphico Apollini dona dicavit. Olympica eius dona sunt equi duo, aurigae totidem. Adsistit enim suus utrique equo auriga. Alterum fecit Dionysius Argivus, Aegineta Simon alterum. Incisa est in prioris equi latere inscriptio, cuius prior pars non est metro adstricta: hoc fere modo,

Φόρμις ἀνέθηκεν
Ἀρκὰς Μαινάλιος, νῦν δὲ Συρακόσιος.

(2) *Οὗτός ἐστιν ὁ ἵππος, ὅτῳ καὶ τὸ ἱππομανὲς λόγῳ τῷ Ἠλείων ἔγκειται. δῆλα δὲ καὶ ἄλλα ἐς τιμὴν ἀνδρὸς μάγου σοφίᾳ γενέσθαι συμβαίνοντα τῷ ἵππῳ. μέγεθος μὲν ἢ εἶδος ἵππων ἀποδεῖ πολλῶν, ὅσοι τῆς Ἄλτεως ἐντὸς ἑστήκασι· πρὸς δὲ ἀποκέκοπταί τε τὴν οὐρὰν, καὶ ἔστιν ἐπὶ τῷ τοιῷδε ἔτι αἰσχίων. οἱ δὲ ἵπποι οἱ ἄρσενες οὔτι που τοῦ ἦρος μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀνὰ πᾶσαν ἐπ' αὐτὸν ὀργῶσιν ἡμέραν. καὶ γὰρ ἐσθέουσιν ἐς τὴν Ἄλτιν ἀποῤῥηγνύοντες τὰ δεσμὰ, ἢ καὶ ἐκφεύγοντες τοὺς ἄγοντας, καὶ ἐπιπηδῶσιν αὐτῷ πολλῷ δή τι ἐμμανέστερον, ἢ ἐπὶ τὴν καλλίστην ἵππον ζῶσάν τε καὶ ἠθάδα ἀναβαίνεσθαι. ἀπολισθάνουσί τε δὴ αὐτοῖς αἱ ὁπλαὶ, καὶ ὅμως οὐκ ἀπαγορεύουσι, χρεμετίζοντές τε μᾶλλον, καὶ ἐπιπηδῶντες μετὰ βιαιοτέρας τῆς ὁρμῆς, πρὶν ἂν ὑπὸ μαστίγων καὶ ἀνάγκης ἰσχυρᾶς ἀφελκυσθῶσι· πρότερον δὲ οὐκ ἔστιν ἀπαλλαγὴ σφισιν οὐδεμία ἀπὸ τοῦ χαλκοῦ.* (3) *Καὶ ἄλλο ἐν Λυδίᾳ θεασάμενος οἶδα διάφορον μὲν θαῦμα ἢ κατὰ τὸν ἵππον*

Phormis dedicavit
Arcas Maenalius, nuncque Syracosius.

(2) Huic equo hippomanes infusum Elei tradunt magi hominis astu, quo esset intuentibus miraculo. Magnitudine ille quidem et specie inferior est equis multis intra Altin positis, et deformiorem cauda praecisa reddit: sed illum mares equi non vere tantum, sed plane quavis anni parte appetunt. Irrumpentes enim vel effractis vinculis intra Altin, vel e rectorum manibus elapsi, illum invadunt, nihil hercle minus furenter, quam si viventem pulcherrimam equam gregalem inituri adorirentur. Cedunt illis quidem ungulae; non prius tamen desinunt hinnitu omnia late complere, rabidoque impetu denuo in eum insilire, quam scuticis et acriori aliqua vi edomiti ab illo aere abstrahantur. (3) Aliud certe in Lydia ipse miraculum vidi, illud quidem a Phormidis equo diversum, non

τὸν Φόρμιδος, μάγων μέντοι σοφίας οὐδὲ αὐτὸ ἀπηλλαγμένον. ἔστι γὰρ Λυδίοις ἐπίκλησιν Περσικοῖς ἱερὰ, ἔν
449 τε Ἱεροκαισαρείᾳ καλουμένῃ πόλει, καὶ ἐν Ὑπαίποις. ἐν ἑκατέρῳ δὲ τῶν ἱερῶν οἴκημά τε, καὶ ἐν τῷ οἰκήματί ἐστιν ἐπὶ βωμοῦ τέφρα· χρόα δὲ οὐ κατὰ τέφραν ἐστὶν αὐτῇ τὴν ἄλλην. ἐσελθὼν δὲ ἐς τὸ οἴκημα ἀνὴρ μάγος, καὶ ξύλα ἐπιφορήσας αὖα ἐπὶ τὸν βωμὸν, πρῶτα μὲν τιάραν ἐπέθετο ἐπὶ τῇ κεφαλῇ, δεύτερα δὲ ἐπίκλησιν ὅτου δὴ θεῶν ἐπάδει βάρβαρα καὶ οὐδαμῶς συνετὰ Ἕλλησιν· ἐπάδει δὲ ἐπιλεγόμενος ἐκ βιβλίου. ἄνευ δὲ δὴ πυρὸς ἀνάγκη πᾶσα ἀφθῆναι τὰ ξύλα, καὶ περιφανῆ φλόγα ἐξ αὐτῶν ἐκλάμψαι. τάδε μὲν ἐς τοσοῦτον ἡμῖν δεδηλώσθω. (4) Ἔστι δὲ ἐν τοῖς ἀναθήμασι τούτοις καὶ αὐτὸς ὁ Φόρμις ἀνδρὶ ἀνθεστηκὼς πολεμίῳ, καὶ ἐφεξῆς ἑτέρῳ τε καὶ τρίτῳ αὖθις μάχεται. γέγραπται δὲ ἐπὶ τούτοις, τὸν στρατιώτην μὲν τὸν μαχόμενον Φόρμιν εἶναι τὸν Μαινάλιον, τὸν δὲ ἀναθέντα, Συρακούσιον Λυκόρταν. δῆλα δὲ ὡς οὗτος ὁ Λυκόρτας κατὰ φιλίαν ἀναθείη τοῦ Φόρμιδος. τὰ δὲ ἀναθήματα τοῦ Λυκόρτα καλεῖται Φόρμιδος καὶ ταῦτα ὑπὸ Ἑλλήνων,

tamen magorum artis expers. Sunt in Lydis, qui Persici cognomine vocantur, urbes Hierocaesarea et Hypaepa. In templo utriusque urbis *amplissimo* cellae cum aris; super his cinis alio longe colore a vulgari cinere. Huc ingressus magus ubi, foco aridis lignis impositis, tiara caput velarit, invocat Deum nescio quem. Ex libro enim carmen recitat barbaricum, lingua plane ignota Graecis. Ubi peroravit, sponte sua e lignis, nullo igne admoto, purissima emicat flamma. Sed ut redeat, unde huc digressa est oratio, inter Phormidis donaria ipsius Phormidis statua visitur cum hoste cominus dimicans, uno, et item altero ac tertio. (4) Adscriptum est, pugnantem illum militem Phormin Maenalium esse: dedicatum fuisse a Syracusano Lycorta. Satis perspicuum cuivis esse potest, dedicasse Lycortam necessitudine adductum Phormidis. A Graecis tamen, quae Lycortae fuerunt dona, Phormidis appellantur. (5) At Mercurius arie-

(5) Ὁ δὲ Ἑρμῆς ὁ τὸν κριὸν φέρων ὑπὸ τῇ μασχάλῃ, καὶ ἐπικείμενος τῇ κεφαλῇ κυνῆν, καὶ χιτῶνά τε καὶ χλαμύδα ἐνδεδυκὼς, οὐ τῶν Φόρμιδος ἔτι ἀναθημάτων ἐστὶν, ὑπὸ δὲ Ἀρκάδων ἐκ Φενεοῦ δέδοται τῷ θεῷ. Ὀνατᾶν δὲ τὸν Αἰγινήτην, σὺν δὲ αὐτῷ Καλλιτέλην ἐργάσασθαι λέγει τὸ ἐπίγραμμα. δοκεῖ μοι δὴ, τοῦ Ὀνατᾶ μαθητὴς ἢ παῖς ὁ Καλλιτέλης ἦν. Οὐ πόῤῥω δὲ τοῦ Φενεατῶν ἀναθήματος ἄλλο ἐστὶν ἄγαλμα, κηρύκιον Ἑρμῆς ἔχων. ἐπίγραμμα δὲ ἐπ' αὐτῷ, Γλαυκίαν ἀναθεῖναι γένος Ῥηγῖνον, ποιῆσαι δὲ Κάλλωνα Ἠλεῖον. (6) Βοῶν δὲ τῶν χαλκῶν, ὁ μὲν Κορκυραίων, ὁ δὲ ἀνάθημα Ἐρετριέων, τέχνη δὲ Ἐρετριέως ἐστὶ Φιλησίου. καὶ ἀνθ' ὅτου μὲν οἱ Κορκυραῖοι τόν τε ἐν Ὀλυμπίᾳ καὶ ἕτερον βοῦν ἐς Δελφοὺς ἀνέθεσαν, δηλώσει μοι τὰ ἐς Φωκέας τοῦ λόγου. ἐπὶ δὲ τῷ Ὀλυμπίασιν αὐτῶν ἀναθήματι συμβῆναι τοιόνδε ἤκουσα. παῖς μικρὸς ὑπὸ τούτῳ καθήμενος τῷ βοΐ, ἐς τὸ κάτω νενευκὼς ἔπαιζεν. ἀνασχὼν δὲ ἐξαίφνης τὴν κεφαλὴν, κατεάγη τε αὐτὴν πρὸς τὸν χαλκὸν, καὶ ἐκ τοῦ τραύματος ἡμέραις

tem sub ala portans, galea caput armatus, idemque amictus tunica et chlamyde, nihil omnino is ad Phormidis donaria pertinet. Olympio enim Iovi Pheneatae ex Arcadia illum dedicarunt. Fecisse Onatam Aeginetam, et cum eo simul Callitelem, indicat inscriptio. Fuit autem Onatae vel discipulus vel filius (uti ego arbitror) Calliteles. Non longe a Pheneatum dono aliud est Mercurii signum: caduceum is tenet: testatur inscriptio positum a Glaucia Rhegino: opificem fuisse Callonem Eleum. (6) Duae item ex aere boves ibidem sunt: alteram Corcyraei, Eretrienses alteram dedicarunt: utraque Eretriensis Philesii opus. Quam ob rem vero Corcyraei bovem in Olympia unam, et unam item Delphis dedicarint, quum ad Phocensium res pervenerit historia, exponemus. Etenim quod de Olympica eorum bove me audire memini, id nempe est: parvulum puerum, quum sub ea bove sedens pronus luderet, sublatum temere caput tam vehementer aeri

ὕστερον ἀπέθανεν οὐ πολλαῖς. Ἠλεῖοι μὲν δὴ τὸν βοῦ
450 ἅτε αἵματι ἔνοχον, ἐβουλεύοντο ἐκκομίσαι τῆς Ἄλτεως·
δὲ σφᾶς ὁ θεὸς ὁ ἐν Δελφοῖς κατὰ τὸ ἀνάθημα καθάρσι
ἔχρα ἐπ' αὐτῷ ποιησαμένους, ὁπόσα Ἕλληνες ἐπὶ ἀκουσί
φόνῳ νομίζουσιν. (7) Ἔστι δὲ ὑπὸ ταῖς ἐν τῇ Ἄλτει πλα
τάνοις κατὰ μέσον μάλιστά που τὸν περίβολον τρόπαιο
χαλκοῦν, καὶ ἐπίγραμμα ἐπὶ τῷ τροπαίῳ ἐπὶ τῇ ἀσπίδ
Ἠλείους ἀπὸ Λακεδαιμονίων ἀναστῆσαι. ἐν ταύτῃ τῇ μάχ
καὶ τὸν ἄνδρα ἐπέλαβεν ἐκεῖνον ἀφεῖναι τὴν ψυχήν, ὃ
τοῦ Ἡραίου τῆς ὀροφῆς κατ' ἐμὲ ἀνασκευαζομένης, ἐν
ταῦθα ὁμοῦ τοῖς ὅπλοις εὑρέθη κείμενος. (8) Τῶν δὲ ἐ
Θρᾴκῃ Μενδαίων τὸ ἀνάθημα ἐγγύτατα ἀφίκετο ἀπατῆσα
με, ὡς ἀνδρὸς εἰκὼν εἴη πεντάθλου· καὶ κεῖται μὲν παρ
τὸν Ἠλεῖον Ἀναύχιδαν· ἔχει δὲ ἁλτῆρας ἀρχαίους. ἐλε
γεῖον δὲ ἐπ' αὐτῷ γεγραμμένον ἐστὶν ἐπὶ τοῦ μηροῦ·

Ζηνὶ θεῶν βασιλεῖ μ' ἀκροθίνιον ἐνθάδ' ἔθηκαν
Μενδαῖοι, Σίπτην χερσὶ βιασσάμενοι.

impegisse, ut ex eo vulnere non ita multis post diebus e vita excesserit. Elei bovem caedis ream extra Altin exportare in animo habebant; sed Apollinis Delphici oraculo moniti sunt, ut bovem eo ritu expiarent, quo solent Graeci inconsultae caedis fraudem eluere. (7) Est sub platanis circa medium fere Altis ambitum aeneum tropaeum: titulus in affixo ibi clypeo incisus docet, Eleos victis Lacedaemoniis illud erexisse. Haec nempe illa fuit pugna, in qua ille animam exhalavit, cuius cadaver, quum Iunonis templum sartum tectum curarent, inter tecti fastigium et lacunar cum armis repertum est. (8) Mendaeorum certe (qui sunt in Thracia) donum multis videri possit quinquertionis statua. Posita illa quidem est iuxta Eleum Anauchidem, halteres priscos tenens. In eius femore inscriptio incisa,

Mendaei, Sipte saevo Mavorte subacta,
Primitias summo hic me posuere Iovi.

ἡ μὲν δὴ Θρᾴκιόν τι εἶναι τεῖχος καὶ πόλις ἔοικεν ἡ Σίπτη. Μενδαίοις δὲ αὐτοῖς γένος τε Ἑλληνικὸν, καὶ ἀπὸ Ἰωνίας ἐστίν· οἰκοῦσι δὲ ἀπὸ θαλάσσης ἄνω τῆς πρὸς Αἴνῳ πόλει.

Coniici potest, Sipten Thraciae castellum vel urbem fuisse. Mendaci e Graecia atque adea ex Ionia oriundi sunt. Sedes Mendaeorum ab eo mari, quod Aenum urbem alluit, tendunt versus superiorem regionis partem.

LIPSIAE

IMPRESSIT BENEDICTUS GOTTHILF TEUBNER.

ADNOTATIONES
AD PAUSANIAE LACONICA SEU LIBRUM TERTIUM.

Tertius hic liber ab auctore ipso appellatur *Λακωνικὴ συγγραφὴ* IV, 2, 3, et ὁ λόγος ὁ ἐς *Λακεδαιμονίους* V, 4, 5. sed hujus libri partem, quae est de Sparta, ejus regibus et rebus memoria dignis cap. 1—18, 3, idem vocat *Σπαρτιατικοὺς λόγους* VI, 4, 6, et horum rursus partem de historia civitatis Laconicae et de ejus regibus cap. 1—10, 6 *Τοὺς λόγους, οἳ ἐς τοὺς βασιλέας τοὺς Λακεδαιμονίων ἔχουσι* VI, 1 p. 453. De aliis partibus earumque nominibus v. ad 5, 2. 8, 5. 11 init. Hunc librum certe ante Messenica, Eliaca posteriora et Arcadica compositum esse, hi testantur loci IV, 2, 3. VI, 4, 6. VIII, 27, 8.

Laconica scripserant etiam *Phaestus* poeta (v. Schol. Pindari Pyth. IV, 28), *Sphaerus*, *Dioscorides* (v. Leopold. ad Plutarchi Lycurg. 5. 11.), *Molpis* (v. index ad Athen.) et quos Meursius in Miscellan. Lacon. IV, 17. 19 citat; de *Polemone* cf. adnot. ad 18, 6.

CAPUT I.

§. 1. *Μετὰ — ἑσπέραν.* Hoc continuatur cap. 10, 7. Hoc initium autem e fine superioris libri ἑστήκασι — τὸ ὄνομα nexum est. ἑσπέραν Vindob. Clav. ἑσπέρας Vulg. Ad ea, quae de *Lelege* et proximis usque ad *Sparten* et *Menelaum* narrantur, cf. Schol. ad Eurip. Orest. 626 (615) et Apollod. III, 10, 3—11 extr. De Lelege etiam haec terra *Lelegia* appellata dicitur. v. Hesych. et Pausan. IV, 1, 1. De *Lelegum* nomine Phavorinus ita: *Λέλεγες ἀπὸ τοῦ λέγω, τὸ συνάγω, παρήχθησαν· συνειλεγμένοι γὰρ ἦσαν.* Simile quid est apud

Steph. B. v. *Λακεδαίμων*· τοὺς πρώτους συνοικίσαντας τὴν πόλιν *Λέλεγας* διεσπαρμένους εἰς ταὐτὸ συνελθεῖν, καὶ μίαν οἴκησιν ποιήσασθαι. *Myles* in regnum patri successit teste Nostro IV, 1, 1. de *mola* ab eo inventa III, 20, 2. *Polycao* in Messeniam migravit, ut est IV, 1. Quum ibi atque capite secundo constanter ut hic *Πολυκάων* scribatur, altera scriptura *Πολύκλων* apud Euripidis scholiasten l. c. in vitiis habenda est; nec Matthiae scholiastae locum non corruptum esse judicavit. ὅπῃ Mosq. pro vulg. ὅποι.

§. 2. *Μύλητος*· 20, 2 *Μύλητα*· sed in scholio Euripidis citato *Μύλην*· de qua duplice flectendi ratione cf. Bekkeri Anecd. 1188 sq. 1399. *Eurotas* apud Apollodorum l. c. Lelegis est filius, cum Pausania consentit scholiastes Euripidis. De *intransitiva* potestate verbi λιμνάζειν dicebamus in Observat. in Hellen. p. 30 sq. adde Diod. Sic. II, 54. Strabo XV, 690. XVI, 740. διώρυγι· Hemsterhusius ad Thom. Mag. p. 245 adnotavit, in Pausania vix aliter quam per γ scriptum inveniri contra Thomae et Phrynichi praeceptum. ἦν γάρ δή τι Sylburgii conjectura est non necessaria. Vulgatam Nibby bene expressit: *e scorrendo (perciocchè nel rimanente era il corso di un fiume) chiamolla Eurota.* Neque Clavierii interpretatio *une partie de cette eau s' écoula; le reste forma un fleuve, qu' il nomma Eurotas* ab ea discedit. *Eurotae fluvii* nomen recentius W. Gell in Itinerary of the Morea p. 216 et 226 scribit esse *Ere, Ires, Eres*; sed teste Chateaubriando in Reise von Paris nach Jerusal. I p. 52 in Misitra seu Mistra *Iri* (non Iris) vocatur, usque dum conjungitur cum Tiasa; tum enim nominatur *Vasilipotamos* (non βασιλικονποταμός). *Lacedaemon Taygetes et Jovis filius* etiam in Schol. ad Hom. Odyss. in Creuzeri Melet. I, 55. De matre *Taygete* Pausanias iterum 20, 2. IX, 35, 1. Eadem matre natum Eurotan narrat Stephanus Byz. v. *Ταΰγετον*. Lectionem utriusque Vindobonensia, Mosquensis et Aldinae ταύτης Amasaeus, Loescher, Hartungus, Sylburgius, Kuhnius, Facius, Clavier recte mutarunt in *Ταϋγέτης*. Idem vitium irrepsit in Schol. ad Eurip. Orest. 615, ubi Matthiae ait, excidisse videri nomen Taygetes; non excidit, sed latet in vitiosa lectione ταύτης. Taygete in throno Amyclaei 18, 7.

§. 3. *Spartae* mulieris imago Amyclis fuit. II, 16, 3. *Urbi Spartae* aliunde nomen inditum prodiderunt Stephanus Byz. v. *Λακεδ.* et Eustathius ad Iliad. p. 222 Bas. 294 Rom. πρῶτα alter Vindob. ac Mosq. πρῶτον Vulg. *Lacedaemon* commune urbis et regionis nomen. cf. Not. ad Hellen. p. 293. *Λα-*

κεδαιμόνιοι et *Σπαρτιᾶται* quomodo differant, notum est. v. Lexic. Xenoph. ᾤκισε alter Vindob. Amas. Clav. idem Sylburgius ac Facius voluerunt. ᾤνησε Vulg. In Schol. Eurip. laudato est: τὴν πόλιν, ἣν ἔκτισε, Σπάρτην ὠνόμασε. Lacedaemonis filia *Eurydice*, Amyclae soror, nupsit Acrisio, Abantis filio. 18, 6. *Ἀμύκλας* flectitur *Ἀμύκλα* et *Ἀμύκλαντος*. v. Steph. B. v. *Ἀμύκλαι* et *Λακεδαίμων* atque Phavor. v. *Ἀμύκλ*. Iidem *Amyclam* Lacedaemonis filium dicunt. De urbe cognomine 18, 4 sq. Tres Amyclae filii: *Argalus*, natu maximus, *Cynortas*, *Hyacinthus*, minimus. Hyacinthum alii *Oebalo* natum esse voluerunt, quos recenset Gierig ad Ovid. Met. X, 162. Quomodo verba de *Hyacinthi sepulcro* sint intelligenda, patet ex 19, 8. Pro *Ἄργαλος* VII, 18, 4 vulgo legitur *Ἄρπαλος*, quod Meursius de regno Laced. c. 3. mutatum ivit in *Ἄργαλος*, rectene an secus, hic non est quaerendi locus. Possit autem nomen *Ἄρπαλος* interpretatio haberi alterius *Ἄργαλος*· ut enim *Ἄρπαλος* ex ἁρπαλέος, ita *Ἄργαλος* ex ἀργαλέος ortum videtur, utrumque autem aptum esse ad iniquum regem significandum. De simili nominis proprii interpretatione diximus ad II, 22, 6. *Argali* regis nomen servatum est in hoc Hesychii ac Phavorini loco: *Ἀγιγαῖος*, ἄργαλος καλεῖται παρὰ Λάκωσιν ὁ *Ἀμύκλαντος* υἱός. Haec si sunt sana, duplex nomen eidem regi fuit, Argali et Agigaei. Similiter Zeuxidemus ab aliis vocatus est Cyniscus teste Herodoto VI, 71. Plura dionyma sunt in Bekkeri Anecd. p. 869. *Oebalus* apud alios Perieris filius, et Perieres Cynortae filius est. v. Eustath. ad Iliad. II, 581. Apollod. III, 10, 4. I, 9, 5.

§. 4. de *Oebali liberis* Not. ad Hellen. p. 294, et de vocabulo πρεσβεία mox ad cap. 3 extr. De *loco*, in quem Tyndareus expulsus abierit (cf. 26, 2), et de *Icario* paulo aliter Apollodorus III, 10, 5 et Strabo X, 461. in *Icario* tamen cum Pausania consentit Eustathius ad Iliad. p. 293, hoc veteres narrare testatus. De *Pellana* 21, 2. τῆς Μεσσηνίας φασὶν ἐν Θαλάμαις· de his cf. ad 26, 1. αὐτὸν et αὐτῷ referes ad *Tyndareum*, et ἐνταῦθα intelliges de *Messenia*. cf. 26, 2. κατῆλθεν ὑπὸ Ἡρακλέους τε Mosq. ἐβασίλευσαν — συνοικῶν. Primum igitur *Tyndaridae*, qui, quod jam N. Cragius de rep. Laced. I, 4 adnotavit; unius instar regis fuerunt, post hos *Menelaus*, ac postea *Orestes* regnavit. v. Apollod. III, 11 extr. quanquam is quidem Tyndaridarum regni non meminit; apud Pindarum autem ταμίαι Σπάρτας vocantur Nem. X, 97. Amasaeus nostri loci verba οἱ Τυνδά-

ρεω παῖδες silentio praetermisit. *Μενέλαος* Mosq. Fac. Clav. *Μενέλεως* Vulg. cf. ad cap. 4, 5. ἑκατέρα μοῖρα, *altera pars* i. e. *Argos*, Facius mutari voluit in ἑκατέρᾳ μοίρᾳ, Loescher autem τὸ μὲν inseri post μοῖρα· male. Mox §. 7 ἑκατέραν τὴν οἰκίαν Pausanias dixit, *alteram harum domorum*, opponens ἀμφοτέρας.

§. 5. βασίλειοι Clav. ut Sylburgius correxerat. βασίλειαι Vulg. cf. I, 3, 1. nolumus enim abuti illis στοᾷ τῇ βασιλείᾳ in Harpocratione v. Κύρβεις, et βασιλεία χεὶρ in Etym. M. p. 469 Lips. *Delphicum* oraculum super hac re consultum esse, dixerunt etiam Spartani, de tempore ac loco, ubi *Aristodemus* mortuus sit, a reliquis Graecis diversa narrantes apud Herodotum VI, 52. Palmerius refert, Oenomaum in Eusebii Praep. Evang. lib. 5. scribere, Aristodemum morbo periisse in Peloponneso: sequutus ergo est Spartanorum narrationem. ἤδη ἡ κάθοδος Clav. conjecit, nescio qua de causa. De ἤδη ἡ cf. ad cap. 2, 4.

§. 6. *Discordiam* horum geminorum testatur Herodotus l. l. Αὐτεσίωνος ex DD. VV. correctione Facius, Clavier. ἀπὸ Ἴωνος Vulg. A quibus genus duxerit *Theras*, vides apud Herod. IV, 147 et in Not. ad Hellen. p. 332 sq. Quod Kuhnio excidit: »Solet Autor τὸ ἐπιτροπεύσας jungere cum tertio casu« cave ne verum esse credas. De constructione hujus verbi diximus in Observ. crit. ad Hellen. p. 37. et in Notis p. 333. adde Bekkeri Anecd. p. 145, 27. Formula quoque dicendi συνάρασθαί τινι ἔς τι illustrata est in Not. ad Hellen. 333. συνήρατο Vulg.

§. 7. ἐς τὴν — Καλλίστην repetitur 15, 4. De hac colonia in Callistam deducta Herod. IV, 147. Schol. Apoll. IV, 1763. μεμβριάρου παραχωρήσασθαι Ald. Usum hujus Futuri παραχωρήσεσθαι firmat etiam Lex. gr. in Hermanni lib. de em. gr. gr. rat. p. 347. Phavorini autem observatio, παραχωρεῖν ἄκοντι, hoc nostro loco non stabilitur; idem tamen in constructione hujus verbi consentit cum Pausania. λαβόντες λογισμόν *rationem subducentes*. Nibby bene: *calcolando*. οἱ δὲ i. e. αὐτοὶ δέ. *Membliarum* Herodotus IV, 147 Cadmi συγγενέα vocat. Distinctionem antea post αὐτῶν positam Sylburgius participio ὁμονοήσαντων subjungi maluit; sed Facius eam sustulit. οὐ γάρ τοι Clavier ex Sylburgii conjectura. sed cf. ad II, 23, 6. Sensum verborum οὐ γάρ — ἴσον Sylburgius ita expressit: *nec enim aetas eadem nec idem etiam numerus eorum fuit vel in patruelibus, vel in patruelium liberis, vel in aliis deinceps posteris*. ἀλλήλους alter Vindob. et Mosq. as-

sentiente Facio, non recte; nam *κατὰ ἀριθμὸν τυχεῖν ἀλλήλοις γεγονότας τὸν ἴσον* est idem quod *κατὰ ἀριθμὸν τυχεῖν ἀλλήλοις γεγονότας ἴσους*. Eurysthenidarum seu Agidarum et Proclidarum seu Eurypontidarum seriem oculis subjicit inserta haec tabula, quae sumta est e Clavierii Histoire des premiers temps de la Grèce.

CAPUT II.

§. 1. Pro vulgato *Ἆγιν* scripsi *Ἄγιν*, ut est in Anthol. Palat. T. II p. 356. Apud Herodotum VII, 204 legitur *Ἡγις*. Pro Genitivo *Ἄγιδος* est ibidem *Ἥγιος* et VI, 65 *Ἄγιος*, utraque enim flectendi ratio probatur Grammaticis. v. Bekkeri Anecd. 1193. Hinc duae ducuntur patronymici formae, *Ἀγίδης*, ut hic atque 14, 6, et *Ἀγιάδης*, ut 6, 5. 14, 2. Plut. Lys. 22. Hesych. Phavor. Etym. M. Cf. ad Gregor. Cor. p. 487. Series regum ab *Agide* usque ad Teleclum est IV, 4, 2. *πρὶ τῶ Πρευγεν.* alter Vindob. *Πρείτῳ τῶ Πρευγ.* alter. *Πάτραι ἀπό τινος Πατρέως* Steph. Byz. cf. VII, 18, 3. ibi et ibidem 20, 4. 5 etiam de *Preugene*. *συνεπιλαμβάνεσθαι* cum Genitivo rei ac Dativo personae. cf. I, 2, 4. 29, 5. sed cum Genitivo personae Plut. Them. 12. *Γρᾶ* Clav. ut Casaubonus ad Athenaeum et Palmerius correxerant. In Mosq. est *Γραΐ*. Ex dativo *ΓΡΑΙ* fingi potuit ab imperitis *Γραῖς*, et vulgata nostri loci *Γραΐδι*· sed *Γρᾶς*, *Γρᾶ*, *ᾷ*, *ᾶν* sine ulla cunctatione scribendum est. v. Bekkeri Anecd. p. 1181. Athen. XI, 3 p. 466. Dionys. Thrac. quem ibi Casaub. excitavit, et Tzetz. ad Lycophr. 1374. adde codices nonnullos in Strabonis lib. XIII, 582. *Gras* auctore Nostro patrem habuit *Echelatum*, quod nomen convenit homini, qui apud Strabonem l. c. dicitur *περαιῶσαι τὸν Αἰολικὸν στόλον εἰς τὴν νῦν Κυζικηνήν*, ab *ἔχειν* et *ἐλάτη*, ut sit *ἐλαύνων τῇ ἐλάτῃ*. Idem quum dux esset hujus coloniae, appellari potuit *Ἀρχέλαος*, ut apud Strabonem l. l. *ὁ δὲ — πρότερον*. Putant hic erravisse Pausaniam, quia Strabo XIII, 582 narraverit, Penthilum duxisse Aeolicam coloniam usque in Thraciam, ejus filium Archelaum trajecisse eam in Cyzicenam, hujus autem filium Gran majorem exercitus partem in Lesbum traduxisse et insulam obtinuisse. Sed res varie tradita est: Tzetzes enim ad Lyc. 1374 scripsit, esse qui referant, *Orestem ipsum cum colonia in Lesbum venisse, morte autem praepeditum urbem condere*

non potuisse, quam Gras ejus pronepos, centum annis post in Lesbo regnans, condiderit. Deinde quod de *Penthilo* hic traditur, potest de primis ejus coloniae conatibus ac periculis intelligi hujus insulae occupandae. cf. Vindingii Hellen in Gron. Thes. Ant. gr. XI p. 429 sq.

§. 2. *Κυνουριακή*, sed §. 3 *Κυνουρική*· utrumque bene, hoc a *Κυνουρίς*, illo a *Κυνουρία* deducto. Pro *Κυνουρεύς* reperitur etiam *Κυνούριος*. v. Herod. VIII, 73 et Steph. B. De *Cynuriorum* origine v. omnino Wesselingius ad l. l. Herod. Eorum conditorem *Cynurum* ex nostro loco affert Stephanus Byz. *λέγονται δὲ καὶ οἱ* Mosq. *καὶ* a Vulgata abest. *φασιν αὐτῶν* Mosq. Fac. Clav. ut Sylburgius correxerat; *φασιν αὐτὸν* Vulg.

§. 3. *Λαβώτας* i. e. *Λαοβώτας*, ut patet ex ionico *Λεωβώτης*. *Λαοβώταν* Hesychius ac Phavorinus recte interpretantur *ἀνθρωποτρόφον*· hoc vero ut *λαοτρόφος* est nomen vere regium. Sic *λαοτρόφος τιμὰ* apud Pindarum Ol. VI, 102. i. e. *βασιλικὴ ἀρχή*. Sensus verborum *ἐν τῷ — Κροῖσον* est: *in ea suarum historiarum parte, quae spectat Croesum*, et est I, 65. *Λεωβότην* Vulg. *ἄρασθαι πόλεμον* est etiam 9, 5 et in Aeschyli Suppl. 338. *αἴρεται πόλεμον ἢ ἔχθραν ἢ στάσιν ἀντὶ τοῦ ἀναδέχεται* Phrynichus in Bekk. Anecd. p. 3. add. Elmsley ad Eur. Heracl. 505. Post *Κυνουρικὴν* videtur distinguendum esse. *Δόρυσσος* nunc apud Herodotum quoque VII, 204 legitur. Hunc ejusque filium Agesilaum quod non diu regnasse dixit Pausanias, non debebat reprehendere Meursius de regno Lac. c. 9. Si Lycurgus aequalis fuit Labotae, Dorysso atque Agesilao, Eusebius Dorysso annos 29, Agesilao autem 44 perperam videtur attribuisse; quod jam Marshamus in Canone Chronico p. 453 adnotavit. Cf. etiam adnotata ad §. 4. *τότε χρεὼν* Vind. Mosq.

§. 4. *Agesilao, Doryssi filio, regnante Lycurgus leges tulit Spartanis.* Simsonus in Chron. cathol. A. M. 3048 hunc nostrum locum *Ἔθηκε — βασιλείας* laudans de suo illi adsuit participium *γεγονώς*· deest enim in libris et editis et manuscriptis, et deesse debet: namque Lycurgus si Labotae, cui brevi spatio Doryssus et Agesilaus successerunt, tutor fuit, quomodo idem hoc Agesilao regnante dici potuit natus esse? Sed, quo magis, quae Pausaniae de Lycurgi aetate sententia fuerit, illustretur, hoc nobis addendum est. Lycurgum Pausanias V, 4, 4 Iphito, Olympicorum instauratori, aequalem fuisse perhibet. Idem sensisse plures, et in his Aristote-

lem philosophum, Plutarchus testatum reliquit in Lycurgo 1. 23. atque in hanc ipse ivit sententiam Plutarchus l. l. Eodem illo tempore *hunc Agesilaum* Spartae regnavisse, tradidit Apollodorus ita apud Clement. Alex. Strom. I p. 327 *Ἀπολλόδωρος μετὰ ἔτη ἑκατὸν τῆς Ἰωνικῆς ἀποικίας* (Homerum floruisse), *Ἀγησιλάου τοῦ Δορισσαίου Λακεδαιμονίων βασιλεύοντος· ὥστε ἐπιβαλεῖν αὐτῷ* (Homero) *Λυκοῦργον τὸν νομοθέτην, ἔτι νέον ὄντα.* Haec *θεῖναι—ἐπάγοιτο* hausta sunt ex Herod. I, 65. *ἐπάγοιτο* mutandum esse in *ἐπαγάγοιτο* bona est Corayi emendatio. *τοῖςδε τοῖς·* sic etiam Diod. Sic. XII, 40. cf. paulo ante cap. 1, 5, ad IV, 6, 2 adn.

§. 5. *Αἶγυς* et *Αἰγῦται* etiam apud Steph. Byz. cf. VIII, 27, 3. Strabo X, 446. Apud Polybium II, 54 est *Αἰγῦτις χώρα.* Melior scriptura *Χάριλλος* est quam *Χαρίλαος.* cf. ad II, 36, 5. *ὁπόσους δὲ αὐτὸς ἴδρασεν, μνήμην καὶ—ἐς τούς* Exc. Cod. Palat. *Εὐρυποντίας* Vind. Mosq. Ald. De *Eurypontidis* Meurs. de regno Lac. c. 15.

§. 6. *Teleclus* etiam in Diod. S. XV, 66 pro *Teleclytus* nunc legitur. An sanum sit *Ἀμύκλαν*, dubitamus, quum in altero quoque loco 19, 6 *Ἀμύκλα* mutatum sit in *Ἀμύκλαι.* Singularis neque apud Homerum neque apud Stephanum reperitur. Meursius in Misc. Lac. IV, 3 nostrum laudans locum *Ἀμύκλας* scripsit. Scribendum fuit *Φᾶριν* pro vulgato *Φάριν.* cf. ad 20, 3. *Γεράνθρας* etiam Clav. ut Stephanus Byz. hunc Pausaniae locum laudans. *Γερανθρὰς* vulgo. cf. 22, 5, ubi *Γερόνθραι* scribitur. *ἐχόντων ἔτι Ἀχαιῶν·* cf. 12, 7. 22, 5. *Φαρῖται* scripsimus· *Φαρίται* Vindob. et Stephanus Byz. Pausaniam laudans. *Φαρεῖται* Vulg. *Γερανθρᾶται* Mosq. cf. Fischer ad Weller. II, 21. *Γερανθράται* Vulg. *Γερανθράτης* ex Pausania affert Stephanus Byz. sed Berkel in *Γερανθράτης* jam mutavit. *Belli contra Amyclaeos* scholia quoque ad Pind. Isthm. VII, 18 mentionem faciunt. *ἐν τῷ τότε λόγου μάλ. ἄξ.* etiam Clavier, Schaefer ad Lamb. Bos. Ell. p. 320, Valckenarius laudans Abresch. Thuc. 330 et Meurs. Miscell. p. 254. cf. infra 7, 10. *ἐν τῷ τότε λόγῳ μάλ. ἄξ.* Vulgata. *ὑπάρχειν* Vindob. *τὸ δὲ—Λίμναις·* idem est IV, 31, 3. cf. ad IV, 4, 2, ubi etiam de caede Telecli.

§. 7. *ἔσχεν ὁ* Mosq. Clav. *ἔσχε ὁ* Vulg. *ἐπὶ θαλάσσης,* cf. 20, 6, ubi et de urbe, cui nomen *Helos* fuit.

CAPUT III.

§. 1. De *Crotone* et *Locris Epizephyriis* conditis cf. Strabo VI, 262. 259.

§. 2. πόλεμος Μεσσηνιακὸς IV, 6, 1 Μεσσήνιος vocatur. v. ibi adnotata. Post οἰκίας major est distinctio in Ald. Francof. Kuhn. maxima in Clavierii, minima in Facii editione. Pro vulg. τοῦ πρὸς Μεσσήνῃ πολέμου scribendum putamus τοῦ πρὸς Μεσσήνην πολέμου. cf. ad IV, 3, 3 adn. διαπεπολεμωμένου est in Excerpt. Cod. Palat. sed cf. IV, 3, 3. δορυκτήτου Mosq. ut in Etym. M. et apud Lycophr. Post δήμῳ est virgula in Aldina, colon in Facii et Clavierii edd. post φιλανθρωπίας colon in iisdem: nos οὔτε γὰρ — φιλανθρωπίας parentheseos signis inclusimus Francofurtanam Kuhniique editionem sequuti. Notabilis autem orationis haec structura est: Πολύδωρον εὐδοκιμοῦντα — ἔχοντος δὲ ἤδη Πολυδώρου — φονεύει τὸν Πολύδωρον. namque ii loci, ubi subjectum, quod in Genitivis absolutis fuit, in apodosi transit in objectum, non ita rari sunt. cf. 4, 3. IX, 1, 3. βίαιον ἔργον Exc. Cod. Pal. ἔργον βίαιον Vulg. ἐς inter παρείχετο et οὐδένα Vind. Mosq. et Exc. Cod. Pal. omiserunt. τὴν post πᾶσαν deest in Exc. Cod. Pal. δέονται καὶ ἄξια λόγου eadem Excerpta.

§. 3. Λακεδαιμονίων Mosq. Clav. Λακεδαιμονίοις Vulg. neque hoc male, namque ὑπήκοον εἶναι et cum Genitivo et cum Dativo construitur. cf. c. 2, 3. 8, 2. Elmsley tamen ad Eurip. Heracl. 287 ait, veteres libentius addidisse Genitivum. παρὰ τοῦ — νεώτερον. Similiter IV, 35, 2 οὐδὲ ἐκ τῶν Μεσσηνίων ἐγένετο οὐδὲν ἐς αὐτοὺς νεώτερον i. e. κακόν. Theocr. XXIV, 40 ἔστι τί μοι κατὰ δῶμα νεώτερον. cf. inprimis Valcken. ad Herod. III, 62. τοῦ Ἀργείων Clav. τῶν Ἀργ. Vulg.

§. 4. ἐγκαταληφθὲν Mosq. perperam. Cf. et IV, 23, 1. [ἐν] τῇ γῇ Clav. ut Facius scribendum esse conjecerat: sic sane VI, 8 extr. ἐγκαταλειφθέντων ἐν τῇ ἀκροπόλει. IV, 24, 2 τοὺς ἐγκαταλειφθέντας ἐν τῇ γῇ. Iudice Sylburgio ferri utrumque loquendi genus potest. Pro ἐν τῇ θαλάσσῃ Clavier in Hist. des prem. temps de la Grèce II, 173 voluerat ἐπὶ τῇ θαλάσσῃ. sed cf. Diod. Sic, IV, 78 et ibi Wessel.

§. 5. γίνεται· mox γίγνονται. Herodotus Lacedaemonios ἐόντας τῷ πολέμῳ κατυπερτέρους Τεγεητέων dixit I, 65. ubi de eadem re. ἀνὴρ — τὸν σίδηρον §. 6. ex Herodoti I, 67 sq. haec sumta atque explicanda sunt. Λίχας nomen est Laconicum seu Doricum. cf. VI, 2, 1. In Thucydide quidem

V, 50 et Xenophontis Hellen. III, 2, 16 scribitur *Λεῖχας*, sed cum Nostro faciunt Herodotus l. c. Plutarchus in Cim. 10. in *Πολιτ. παραγ.* p. 402 A et *περὶ τ. κοινῶν ἐννοιῶν πρ. τ. Στ.* p. 689 B Frob. Strabo IX, 426 et ipse Xenophon in Mem. Socr. I, 2, 61. cf. Apollod. II, 7, 7. Aeschylus in Strab. X, 477. Ovid. Met. IX, 155, ubi prior corripitur. *Τέγεαν* Vulg. sed v. adn. ad II, 24, 6.

§. 6. *Ὀρέστου τὰ κ. λ.* Cf. Aristidis verba in Comment. Herodot. a Creuzero ad Herodoti l. l. illustrandum allata p. 306. *Orestis* ossa apud Philostratum in Heroicis p. 640 Paris. (668) *ἐν Νεμέᾳ* invenisse Lacedaemonii dicuntur. *Σπαρτιᾶται* etiam Mosq. cf. ad 5, 6. *Σπαρτιάται* Vulg. In verbis *ἀνέμοις μὲν κ. λ.* zeugma quoddam inesse rati proxima ita interpretamur: *τύπον δὲ εὑρίσκων τὴν σφῦραν — σίδηρον λέγεσθαι ventis quidem assimilans fabri folles, pulsum autem inveniens malleum, et hujus repercussum incudem, malum autem utique homini ferrum appellari.* Quod si cui non placeat, ei ad mutatam verbi *εἰκάζων* constructionem erit confugiendum, et ad ista *τύπον δὲ τὸν κ. λ.* supplendum *εἶναι*. Scripsi *σφῦραν* sequutus regulas de prosodia in Hermanni lib. de em. gr. gr. rat. p. 437, ubi hoc legitur: *τὸ δὲ σφῦρα ἐκτεῖνον τὸ υ συστέλλει τὸ α.* adde Buttmanni griech. Schul-Grammat. §. 34 p. 52. *σφύραν* Vulg. ut apud Herodot. l. c. et Homer. Odyss. III, 434 ed. Wolfii 1807. *ἀντιτύπους — μεταφορικῶς ἀπὸ τοῦ ἄκμονος καὶ τῆς σφύρας· καὶ τύπος ἀντίτυπος, φησὶν ὁ χρησμός* est in Bekkeri Anecd. 408. Facii emendationem *ἂν εἶπεν* substituimus in locum vulgatae *ἀνεῖπεν*. *ἐς Ἀθήνας* Vind. Mosq. Clav. *Ἀθήναζε* Vulg. cf. Editt. ad Thom. Mag. p. 14. *καὶ Ἀθηναίοις — Σκῦρον.* cf. I, 17, 6. Cum his *ὅτι δὲ ἐπὶ — οὕτως* cf. Schol. Apollon. Rh. I, 430. *ἐπῶν* in Kuhniana tantum editione omissum est. [*τὰ*] *ἔς τε ἀξίνην* Clav. Omissio articuli sane dura hic videtur esse. *Phaselis* urbs Lyciae Straboni XIV, 666. *Νικομηδεῦσιν* [*ἐν*] *Ἀσκληπιοῦ* Clavier, ut Facius voluerat. Cf. ad II, 37, 2.

§. 7. De *Anaxandride* ejusque duabus uxoribus ab Herodoto V, 39 sqq. narrata contraxisse hic Pausaniam in pauciora verba, vidit jam Valckenarius. Cf. de hoc rege etiam Baylii Diction. *Λακεδαιμονίων — ᾤκησε.* Sylburgio Amasaeus videtur legisse *ᾤκισε* hoc sensu: *duas una familias condidit;* sed nihil mutandum esse, patet ex hoc Herodoti, ex quo noster manavit, loco V, 40: *γυναῖκας ἔχων δύο, διξὰς ἱστίας οἴκεε, ποιέων οὐδαμᾶ Σπαρτιητικά.* ut igitur duas uxores habuit, ita binas aedes habitavit. *ἔσχε* Mosq. *ἔσχεν* Vulg. *ἀρε-*

στὴν pro ἀρίστην Steph. Bergler conjecit laudante Wesselingio ad l.l. Herod. Porsonus de v. ἀρεστὸς laudavit Paus. II, 28, 8. III, 18, 1. In Herodoti loco de hac muliere est κατὰ θυμὸν οἱ et ἀναμάρτητος. ἐπελθοῦσα Vindob. ut in Herod. l. l. ἐπεισελθοῦσα Vulgata. Hoc decompositum reperitur quidem X, 14, 2, ut apud Herod. IV, 154, sed de uxore post priorem mortuam ducta.

§. 8. »Ut hic πρεσβεία legitur ita etiam supra 1, 4 κατὰ πρεσβείαν ἔχειν ἠξίου τὴν ἀρχήν. Sed quum Suidas neutro genere πρεσβεῖον in hac significatione citet de Periandro τὴν βασιλείαν κατὰ πρεσβεῖον λαμβάνει, ideo suspicetur quispiam in hoc Pausaniae loco rectius plurali numero legi πρεσβεῖα. Infra sane VIII, 4, 7 vulgata habet πρεσβεία, sed Aldina πρεσβεῖα. ac loquendi genus hic idem est quod III, 17, 3 διδοῦσαι δῶρα κυνῆν καὶ τὰ ὑποδήματα, nec non VIII, 45, 2 αὐτῇ κεφαλή τε τοῦ ὑὸς καὶ τὸ δέρμα ἀριστεῖα ἐδόθη. at κατὰ πρεσβείαν IX, 13, 1 *in legatione* seu *per legationem.*« Sylburgius, cujus in sententiam iverunt Palmerius et Schneider, quanquam posterior ab ea rursus discessisse videtur, quantum intelligitur ex ejus Lexico graeco. Nos vulgatae et hic et 1, 4 inhaeremus, quum causae a Sylburgio propositae tam graves non sint, ut illam nos cogant relinquere. In Aeschyli Persis v. 4, ubi senes, ex quibus constat chorus, Xerxes κατὰ πρεσβείαν ἑλέσθαι χώρας ἐφορεύειν dicitur, πρεσβεία est *seniorum dignitas*; quam interpretationem adjuvat haec Hesyshii glossa: πρεσβείη, τιμὴ μειζόνων, ita enim scribendum pro τιμὴ μείζων putamus. Erit ergo etiam apud Pausaniam πρεσβεία *senioris dignitas.* Herodotus VI, 61 πρεσβυγενείην dixit. οὐ γὰρ — Λακεδαίμονι. Similiter Herodotus V, 48 de eodem: εἰ δὲ ἠνέσχετο βασιλευόμενος ὑπὸ Κλεομένους, καὶ κατέμενε ἐν Σπάρτῃ. Quo migraverit hic Dorieus, discimus ex Herod. V, 42 sqq. et ipso Pausania III, 16, 4. adde Diod. Sic. IV, 23.

CAPUT IV.

§. 1. ἐξώρμει ἐκ τοῦ νοῦ· pro quo X, 23, 5 est παράγεσθαι ἐκ τοῦ νοῦ, IV, 4, 4 παρατρέπεσθαι ἐκ τοῦ νοῦ· apud Sophoclem in Aj. 183 φρενόθεν ἐπ' ἀριστερὰ βῆναι, et ibidem 615 φρενὸς οἰοβώτας. Nostri autem loci metaphoram, a navi repetitam, Valckenarius jam animadvertit Nostrum

mutuatum esse ab Herodoto, apud quem est ἐξέπλωσας τῶν φρενῶν· ἐκπλώσαντες ἐκ τοῦ νόου III, 155. VI, 12. καὶ τότε Exc. Cod. Palat. Ald. Francof. Clav. Vitium Kuhn. editionis καὶ τό τε repetivit Facius. Porsono καὶ τότε deleri jubenti non paremus, quia ad καὶ τότε animo addendum est ἐξορμήσας ἐκ τοῦ νοῦ. Pro vulgato αὖθις Clav. edidit αὖθι i. e. *ibi* (quum Pausanias αὐτόθι dicat. vide 10, 5. 15, 5.), ut Kuhnius correxerat; nos istud αὖθις ut delendum uncis inclusimus in minore nostra editione, quippe quod nobis ortum esse videretur ex praecedentis vocis fine ἐκαύθησαν· nunc ut immeritum liberavimus uncis interpretantes: *quoque* seu *deinde*. De forma ἐκαύθησαν cf. Fischer ad Weller. III, 115. De *Argivis in Argi luco combustis* fuit jam oratio II, 20, 7.

§. 2. τὸ μὲν—κτώμενος. cf. Herod. V, 64 sq. et adn. ad Paus. III, 7, 7. ὕστερον δὲ κ. λ. Herod. ibid. 70 sqq. et Paus. VI, 8, 4. συγκατεργασόμενος Clav. ut Valckenarius ad l. l. Herod. correxit. συγκατεργασάμενος Vulg. cf. adnotata ad I, 41, 5. τέμνειν τῆς γῆς etiam Thuc. I, 30. II, 56. De *Orgade* cf. I, 36, 3.

§. 3. Hic paulisper discedere Pausaniam ab Herodoto VI, 50 observatum est Valckenario; sed συνελάμβανε potest de *conatu* accipi. Ὑστάσπου Mosq. Fac. Clav. Ὑδάσπου Vulg. διέβαλλεν· eodem hoc verbo in eadem hac re usus est Herodotus VI, 51. 61. De vi hujus verbi ad obtrectationes translati cf. Herod. VII, 10, 7.

§. 4. De hoc Aoristo ὠνήσατο Lobeckius disputavit ad Phrynichum p. 137 sqq. Pro εἵλετο Valckenarius proposuit εἴχετο laudans Abresch. Thuc. p. 351. Schneider autem hunc locum ita corrigendum putavit: εἵλετο δὲ Λεωτυχίδης πείσας ἐκ τῶν λόγων κ. λ. Kuhnius pro vulgato πείσας scribi voluit φήσας, Clavier autem dedit πεισθείς. Equidem in πείσας potius εἴπας latere putaverim. Sic apud Herodotum VI, 63 Aristo de nato filio certior factus εἶπε ἀπομόσας, οὐκ ἂν ἐμὸς εἴη. Idem videtur Amasaeus sensisse vel legisse. Sylburgius vulgatam sequutus vertit: *judicibus persuasit*; similiter Nibby: *persuadendo*. οὓς—ἀμαθίας, cf. cap. 7, 7. De *Leotychide* 7, 8.

§. 5. Κλεομένην Vind. Mosq. Fac. Flav. Κλεομένη Vulg. De tristi Cleomenis exitu ejusque caussis Herodot. VI, 75. ἱκέταις etiam Victorius. οἰκέταις Ald. Πρωτεσίλεως Mosq. cf. 1, 4. De *Eleunte* ac *Protesilao* cf. I, 34, 2. Ἀρταΰκτην etiam Clavier ex Herod. IX, 116. Aliter Amasaeus. ὄντων Vind. Mosq. Clav. cf. ad I, 36, 2 de masculino hic adhibito. ὄντως

Vulg. *Κλεομένην* Vind. Fac. Clav. *Κλεομένη* Vulg. *Pythiam saepius corruptam esse pecunia*, scimus ex Herodoto V, 63. 90.

§. 6. *εὐαρίθμητοι numeratu facilia* i. e. *pauca* interpretatus est Sylburgius, aliter Amasaeus, quem Facius *ἐναρίθμητον* putat legisse. [ὡς] *μηδὲ ἀρχὴν* Clav. ut Facius conjecerat: sed οὕτω possit conjungi cum *σὺν ὀλίγοις*· nescio tamen an pro *οὕτω* scribendum sit *τούτῳ*. de quo loquendi genere, Pausaniae admodum familiari, dicebamus ad I, 19, 4. Similiter Diod. S. XI, 64: *Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι δόξαντες ἑαυτοὺς ἠτιμάσθαι, οὗτοι μὲν ἀπηλλάγησαν.* Post *ἐμποδὼν ἐγένετο* sequitur etiam I, 11, 7 *μὴ* cum Infinitivo sine conjunctione *ὡς*, ut post *ἐβάσκηνε* III, 9, 3.

§. 7. *βασιλεὺς μὲν οὐκ ἐγένετο.* Suidas contrarium tradit. *Πλάταιάν* Clav. *Πλαταιάν* Vulg. *Τεάσπιδος* Mosq. Vind. Fac. Clav. *Τεάπιδος* Vulg. *Πλαταιάσι* Ald. Francof. Kuhn. *Πλαταιᾶσι* Mosq. Fac. Clav. ut Hartungus voluit, et est 5, 1 in Vulgata. sed cf. adnotata ad II, 11, 8. *ἀνέστειλεν* Mosq. *remisit*. *ἀπέστειλεν* Vulg. *Κῶν*. cf. Fischer ad Weller. I, 379. *Κὼν* Mosq. *Μαρδονίου τε οὐκ κ. λ.* cf. Herod. IX, 77 sq. et Car. Muelleri Aeginetica p. 126.

CAPUT V.

§. 1. *Πλαταιᾶσιν* Vulgata. cf. 4, 7.

§. 2. Locum de hoc *Pausania* usque ad §. 6. auctor appellat *τὰ ἐς Παυσανίαν* III, 9, 5. Cum iis cf. Xenoph. Hellen. III, 5, 14 sqq. *τοῖς τε ἄρχειν* Corayus maluit.

§. 3. Pro vulgato *ὑπάγουσιν* est *ἐσάγουσιν* in Vindobon. sed cf. adn. ad I, 24, 4. *δικαστήριον ἐκάθιζον* non est *judicium constituebant*, sed *judices sedebant*. Etiam simpliciter *καθίζειν* intransitive *judicem sedere* apud Polyb. XII, 16 et apud Paus. I, 3, 1 *ἐν τῇ στοᾷ βασιλείῳ καθίζει βασιλεὺς ἄρχων.* *Ἄγις* Vulg.

§. 4. *οὐδένα ἐπισχὼν χρόνον.* Sic Herod. I, 132 *ἐπισχὼν ὀλίγον χρόνον.* Plato Phaedone p. 217 Bip. *συχνὸν χρόνον ἐπισχών.* cf. Thuc. I, 137. 138. Xenoph. Hell. III, 5, 11. *ἐξελθόντων* Vind. non bene pro vulgato *ἐπεξελθόντων.* De *Lysandro ejusque interitu* IX, 32.

§. 5. *ἀπῆγε τὸν στρατὸν* i. q. *ἡγεῖτο πόῤῥω.* Pro *ἐπὶ τὰς Θήβας* in Exc. Cod. Pal. est *ἐς τὰς Θήβας*. *ἄγων* Clav.

ἄξων Vulg. κατὰ νῶτον Mosq. Vind. sed κατὰ νώτου τοῖς Μακεδόσιν ἔφασκεν ἐπικείσεσθαι est cap. 6, 3. ἐπικεῖσθαι Vind. ὑπὸ τῶν Ἁλιαρ. τείχει Mosq. Vind. ἐν τῇ Σφακτ. cf. I, 15 extr.

§. 6. ἐν αἰτίᾳ ποιουμένων Clav. ut Kuhnius correxerat. ἐναντία ποιουμ. Vulg. Sic VII, 8, 1 ἐποιοῦντο αὐτὸν ἐν αἰτίᾳ. adde quem Kuhnius jam laudavit locum III, 16, 7, sed eadem ibi corruptela codices invasit. βραδύτητα Mosq. Accentum in vulgata βραδυτῆτα contra Reizii sententiam de Accent. Incl. II p. 8 non movi, Grammaticorum ductus praecepto in Bastii Epist. crit. p. 240 Lips. et Etym. M. v. ἀνδροτὴς p. 93 Lips. Τεγεᾶται etiam Mosq. Τεγεάται Vulg. Κρυσίδα Clav. quoque, ut Sylburgius correxerat. cf. adn. ad II, 17 sub fin. Χρυσίδαν Vulg.

§. 7. Ἀριστόδημος — ἡγουμένου. Hunc locum illustrat Xenophon Hellen. IV, 2, 5 ad fin. et cum his καὶ τὸ ἐν κ. λ. cf. Paus. I, 29, 8.

§. 8. Πελοποννηρώτοις ἐκ. Ἀργείοις· postea enim Mantinensibus. De hac Agesipolidis expeditione in Argivos cf. Xenoph. Hell. IV, 7, 2 sqq. ubi dicuntur Argivi pro consuetudine duos misisse praecones coronatos ὑποφέροντας σπονδάς. *Foedus hoc patrium et antiquitus inter Doricae stirpis gentes sancitum* videtur ejusmodi fuisse, ut, quae illud instaurassent, bellum differrent sive inducias facerent, neque gens hujus stirpis a cognata gente de illo foedere renovando monita id ei sine injuria recusare posset; nisi Deo consulto et permittente. Quare Agesipolis praevidens, has inducias sibi ab Argivis oblatum iri, fertur et Jovem Olympiae et Apollinem Delphis interrogasse: εἰ ὁσίως ἂν ἔχοι αὐτῷ μὴ δεχομένῳ τὰς σπονδὰς τῶν Ἀργείων. vide Xenoph. l. c. §. 2. Atque de hujus foederis instauratione locum nostrum capiendum esse, jam vidit *Morus*, qui cum reliquis interpretibus Xenophontis de prisci hujus foederis ratione consulendus est. σείει ὁ θεὸς saepe est apud Pausaniam; eodem modo loquitur Xenophon l. l. Hic *Deus* est *Neptunus*. v. Xenoph. illo ipso loco et inprimis Diod. Sic. XV, 49, qui locus est classicus. Terrae motum θεῖόν τι ἡγοῦντο (Xenoph. Hell. III, 2, 17), et terra mota expeditiones coeptas fere intermittebant. cf. Paus. III, 8, 2 et Boettigeri Kunstmythol. Part. 2 p. 157 sq. De *Atheniensibus*, quibus δεῖμα αἱ διοσ. παρειχ. cf. Paus. I, 25, 2. καὶ οὐ παρῆει κ. λ. cf. Hoogev. ad Viger. p. 523.

§. 9. στρατείαν Clav. ut Sylburgius Faciusque correxerunt. στρατιὰν Vulg. De his *Chalcidensibus in Thracia* Dio-

dorus Sic. XII, 50. XIV, 82. XVI, 52 et Wesselingius ibi. adde Schol. Thucyd. I, 108.

CAPUT VI.

§. 1. *Βοιωτοῖς* Clav. Sic correxerat Sylburgius assentientibus Kuhnio, Goldhageno, Facio. *Βοιωτοὶ* Vulgata. *ἀπῆγεν* videlicet *ὁ δαίμων·* mox *κατήγαγε τὸ χρεών.* In Homero dicuntur *Κῆρες θανάτοιο φέρειν·* rursus apud Apollon. Rh. II, 817 est *μιν χρεὼ ἦγε δαμῆναι.* De *morbo* etiam *ἀπήγαγε νόσος φθινώδης* apud Paus. IX, 7, 3, quemadmodum *μιν νόσος δόμον ἄγαγε Νυκτός* in Anthol. Pal. I p. 374. pro quo Herodotus III, 66. VI, 27 *ἀπήνεικε* adhibuit. Ex quibus intelligi debet, Clavierium non recte mutari voluisse *ἀπῆγεν* in *ἀπῆρεν.* De *Acrotato* Cleomenis occiso VIII, 27, 8.

§. 2. Vulgo perperam distinguunt *ὡς Κλεομένης ἀπέθανεν, ὕστερον,* quum jam melius distinctum esset in loco parallelo I, 13, 3 sub fin. *Ἀρεὺς* et *Ἄρευς* (*Mars*) cognata sunt nomina. Ut hic *κατρφαν τὴν τιμὴν,* sic IV, 10, 4 *τὴν Αἰπύτου καὶ τῶν προγόνων τιμήν.* cf. paulo post §. 4. Quae sequuntur *Κλεωνύμῳ — εἶλε* a Sylburgio sic reddita: *Cleonymo animus res novas magnopere moliebatur,* olim ita corrigenda putabam: *Κλεώνυμον δὲ ἀπελαθέντα — θυμὸς εἷλε utique paulo vehementius eum cepit ira,* quum similiter Dativum in Accusativum depravatum vidissem I, 9, 6. IV, 33, 5. II, 38, 5. et apud Steph. Byz. v. *Χορσία.* Postea vidi eodem modo hunc locum Corayum correctum ivisse. Sed quum nondum loquutionis *θυμὸς αἱρεῖ με* exemplum mihi occurrisset, cunctatus sum huic correctioni locum in verborum contextu concedere, an similitudo illa *μιν ὁ λόγος αἱρέει* Herod. I, 132 sufficeret dubitans. Interea aliam peritorum judicio emendationem subjicio; quae est: *Κλεωνύμῳ δὲ ἀπελαθέντι — ὁ θυμὸς ᾤδει·* sic enim VIII, 28, 3 *οἰδοῦντος αὐτῷ τοῦ θυμοῦ* legitur. Praeiverat Herodotus dicens: *θυμὸς ἀνοιδέει* VII, 39, seu potius Homerus Iliad. I, 642 *ἀλλά μοι οἰδάνεται κραδίη χόλῳ, corque meum penitus turgescit tristibus iris.* De alia causa animum reddente tumidum est activum in hoc Apollonii loco I, 477: *ἦέ τοι εἰς ἄτην ζωρὸν μέθυ θαρσαλέον κῆρ οἰδάνει ἐν στήθεσσι.* Nunc video paene idem Porsono in mentem venisse; emendat enim *ἔζει.* Facio putanti Amasaeum pro *εἷλε* legisse *εἶχε* haec lectio probatur. *ἐφιστάναι praeficere*

etiam X, 22, 2 et in Herod. V, 27, sed sine praepositione ἐπὶ. παρῆγον *demulcebant* Sylb. reddidit. Pro Πύῤῥον σφίσιν ἐπηγάγετο ἐς τὴν χώραν equidem scribendum puto Π. σφ. ἐπήγαγεν ἐς τ. χ. Sic bis in parallelo loco I, 13, 3 Λακεδαιμονίοις στρατὸν ἐς τὴν χώραν πολέμιον ἐπήγαγε scil. Cleonymus, et paulo post de eodem ἐπάγει Πύῤῥον εἰς τὴν χώραν. Hoc nostro capite §. 3 σφίσιν ἐπαγάγῃ φρουρὰν ἐς τὸ Μουσεῖον. Plut. Pyrrh. 26: ἐπῆγε τῇ Σπάρτῃ τὸν Πύῤῥον. Verba σφίσιν ἐπηγ. — βασιλεύοντος §. 3 desunt in Vatic.

§. 3. παρακαθημένου Exc. Cod. Pal. περικατημένῳ τὴν Νῖνον est apud Herod. I, 103. »Eleganter Pausanias τῷ ἀναῤῥίπτειν, quod est *extrema consilia ex desperatione inire*, opponit τὸ ταμιεύεσθαι τὴν ἀπόνοιαν: quod de eo dicitur, *qui non totis viribus ruit ad proelium certus aut vincere aut mori, sed ita se parat ac vires dispensat, ut cedere coactus denuo stare possit.* Sic ait Strabo, Hispanos diu pop. Rom. invictos, quia ἐταμίευον καὶ κατεκερμάτιζον τοὺς ἀγῶνας. Sic ταμιεύεσθαι ὁρμὴν *non consumere suas vires in primo impetu.* et Xenophon Παιδείας lib. 4.« Casaub. ad Suet. Caes. 32. adde Lex. Xenoph. v. ταμ. ἀπόνοιαν Sylb. reddit *desperatam pugnandi audaciam.* ἀναῤῥίψαι, alias ἀναῤῥίψαι κίνδυνον· apud Herodotum ἀναῤῥιπτεῖν κινδύνους VII, 50. Metaphoram ductam esse ἀπὸ τῶν κύβων dicunt Photius et Phrynichus in Bekkeri Anecd. p. 18. adde Casaub. l. c. ἐφ' ᾧ τε — Μουσεῖον. cf. I, 25, 5. 6.

§. 4. Καὶ ἐλείπετο γὰρ κ. λ. Vulg. Virgulam, quae in Vulgata est post ἀνδρῶν, jam Clavier delevit. διάφορος i. q. ἐχθρός, ut V, 6, 3, Herod. V, 75 et in Bekkeri Anecd. 88. Ἀριστοκρίτου cum Clavierio. Ἀριστοκράτους Vulg. sed Lysander *Aristocriti* filius dicitur III, 8, 3. 5. V, 6, 4. VI, 3, 6. et in Anthol. Pal. T. II p. 813. τούτῳ δὲ οἰκειωσ. — ὅρκους αὐτῷ Vindob. τε δὴ *et sane.* cf. Viger. c. VIII sect. V §. VI. ἀρχὴν pro τιμὴν Vindob. cf. §. 2. ὁ δὲ ab initio apodoseos, ut saepe apud Herodotum. De verbo ὄνασθαι Viger. c. V sect. X §. III. φυγὴν εἶναι πολιτῶν Mosq. qui saepe εἶναι pro τῶν habet.

§. 5. ἀνδρείαν Vulg. cf. adn. ad II, 31, 1. Σπαρτιάται Vulg. ἐπαύσαντο — Ἄρατον. cf. II, 9, 3. Dissensus Polybii et Pausaniae ibi indicatus est. ἐτελεύτησε Clav.

CAPUT VII.

§. 1. *τῷ παιδὶ ὄνομα τίθεται Σόον* Clavier, ut Kuhnius ac Valckenarius ad Theocriti Adoniaz. p. 270 correxerant. *τὸ παιδίον ὄνομά τίθ. Σ.* Vulgata. De regibus *Soo* et *Euryponte* eorumque nominibus docte disputavit Valckenarius d. l. p. 265 sqq. in eo non probandus, quod in causa, cur Proclidae Eurypontidae appellati sint, explicanda ignorantiae accusaverit Pausaniam p. 271; namque eum horum regum res non uberius exponere sed leviter stringere hic voluisse, in oculos incurrit. *Ab Eurypontc usque ad Theopompum* reges recensentur IV, 4, 3.

§. 2. *Πρύτανις, βασιλεύς, ἄρχων, χορηγός, τίμιος* (an *ταμίας* ex Phavorino corrigendum?) *διοικητής* Hesychius. Repetivit haec Phavorinus, nisi quod *χορηγὸς* et *τίμιος* omissis habet *προστάτης, φύλαξ, ταμίας, ἔξαρχος*. Cum his *ἐπὶ μὲν δὴ — ἐπολέμησαν* cf. 2, 2. 3.

§. 3. (*οὗτος γὰρ καὶ ἐς τὴν Ἀργολίδα ἐςβαλὼν*) Vind. Mosq. bene; repetitur animo ex praecedentibus *ἐδῄωσεν αὐτήν*. (*οὗτος γὰρ καὶ ὁ ἐς τ. Ἀ. ἐςβαλὼν*) Clavier, quantum video, non bene; nam sic de duobus erit oratio, et ea obscura; quis enim ille alter *ὁ ἐςβαλών*? (*οὗτος γὰρ καὶ ει τὴν Ἀργολίδα ἐςβαλὼν*) Vulg. Dixit Pausanias *οὗτος γὰρ καί*, quoniam idem alii fecisse traduntur reges, veluti Nicander, Cleomenes. *ὅτε — ἐπελθόντες*. Haec respondent illis Herodoti I, 66: *ἐπὶ Τεγεήτας ἐστρατεύοντο, χρησμῷ κιβδήλῳ πίσυνοι, ὡς δὴ ἐξανδραποδιεύμενοι τοὺς Τεγεήτας*. Hinc Kuhnius illumque sequutus Clavier in nostrum locum voluerunt *μαντεύματι ἐπαρθέντες* pro *μ. ἐπελθόντες* inferre; sed *ὑπούλῳ μαντεύματι* Dativus causae est, et sensus: *propter ambiguum oraculi responsum, cui confidebant, contra Tegeatas profecti.* Similis Dativus est *γέρα* §. 5. *ὕπουλος, δόλιος, ὀλέθριος* Hesych. Hoc epitheton Diodorus Sic. XII, 12 *ἡδοναῖς* dedit. *τὸ Τεγεατικὸν πεδίον* Vind. Mosq. Clav. *τὸ Τεγεατῶν πεδίον* Vulg. *τὸ πεδίον τὸ Τεγεητέων* est apud Herodotum.

§. 4. *καὶ τὰ Μεσσ. — βασιλεύοντος*. Meursius de regno Laced. c. 17 Pausaniam memoria hic lapsum se putare ait, quum *mors Telecli* (de qua cf. 2, 6. 7.) potius inciderit in Charilli tempora, Nicandri patris. Talia magis ne desiderarentur, quam quod probarem, duxi afferenda. Pro *Λιμνάδος* est III, 23, 6. IV, 4, 2. 31, 3 *Λιμνάτιδος*. De *Nicandri*

expeditione Argolica cf. II, 36, 5. φυγῇ τῆς σφετέρας Corayus corrigit, nulla necessitate urgente.

§. 5. μέλλει — προελθόντι *Theopompum iterum mihi afferet narratio, quum progressus fuero.* Quod hic bellum memoratur de *agro Thyreatico* et ad Theopompi refertur regnum, utique distinguendum est ab illo, quod de eadem re gestum est Croesi temporibus teste Herodoto I, 82. Idem vidit Manso. cf. ejus Sparta I, 2 p. 327. 329. et I, 1, 258. Archidamum ante Theopompum patrem mortuum esse, iterum traditur IV, 15, 1. γήρα cf. I, 25, 6. Porsonus non male corrigit οὐ μὴν ἄπαις γ'. cf. Hoogev. doctr. partic. p. 689. Pausanias ipse paulo post §. 9.

§. 6. *Agasicles* et *Leon*, de quo III, 3, 5, fuerunt aequales. cf. Herod. I, 65, ubi est Ἡγησικλῆς. Alius Agasicles est apud Pausaniam II, 10, 3 et alius in Bekkeri Anecd. 329.

§. 7. Cum hoc loco cf. cap. 4, 4 et inprimis Herod. VI, 61—70. ἥντινα κ. λ. *quam virginum Lacedaemoniarum dicunt maxime deformem fuisse, mulierum autem formosissimam ab Helena factam esse.* Nomen Δημαράτου interpretatur Herodotus VI, 63. μετὰ τῶν — ἐν βουλῇ id esse ἐν Ἐφορείῳ jam animadversum est a Valckenario, qui vidit, Pausaniam expressisse illud Herodoti l. c. ἐν θώκῳ κατημένῳ μετὰ τῶν ἐφόρων. cf. infra ad 11, 2 adnotata. μηδὲ ἀρχὴν συνεὶς αὐτῶν Mosq. Clav. μηδὲ τὴν ἀρχὴν σ. αὐτ. Vulg. idem vitium deprehendetur 15, 8 extr. Sensus: *ne cognita quidem ea habens.* Hic quoque ut II, 20, 5 συνίημι cum Genitivo construitur. v. ibi adnotata. sed IX, 30, 2 οὐ συνεὶς Πινδάρου τὸ ἐς αὐτὸν προοίμιον legitur. Apud Herodotum l. l. est ἀϊδρείῃ τῶν τοιούτων (quale est in Homeri Iliad. XIX, 117) κεῖνος τοῦτο ἀπέῤῥιψε τὸ ἔπος, quae a Pausania sic οὓς (λόγους) Ἀρίστων ποτὲ ἐς Δημάρατον τεχθέντα ἐξέβαλεν ὑπὸ ἀμαθίας expressa sunt cap. 4, 4. Pro vulgato οὐκ ἔφη τῶν μηνῶν εἶναι καὶ αὐτοῦ τὸν παῖδα Clavier οὐκ ἔφη τῶν μηνῶν ἕνεκα αὐτοῦ τὸν παῖδα εἶναι dedit praeeunte Kuhnio, qui corrigi voluit — τῶν μηνῶν ἕνεκα αὐτοῦ τὸν παῖδα, assentiente Valckenario in adnot. ad Herod. VI, 68 et in Diatribe p. 290. Idem tamen Kuhnius putavit, retineri posse Vulgatam deleto καὶ ante αὐτοῦ, et ad τῶν μηνῶν subaudiendum esse ἕνεκα. Porsonus maluit scribi — τῶν μηνῶν εἵνεκα εἶναι, quum Facius conjecisset — τῶν μηνῶν εἶναι ι (decem) καὶ αὐτοῦ *non esse X mensium hunc puerum, eumque suum.* Nos αὑτοῦ pro vulgato αὐτοῦ accipientes, reliquis, quae juste

liberalius oblata sunt, non utimur, existimantes τῶν μηνῶν plane idem esse quod δέκα μηνῶν· namque additus articulus τῶν justum indicat mensium numerum. Correctio αὐτοῦ confirmatur illis 8, 4: εἰπεῖν, ὡς οὐχ αὐτοῦ νομίζοι Λεωτυχίδην. Nobiscum facit Sylburgius dicens ad verbum esse: *dixit eum puerum non esse mensium* (scil. justorum) *et suum* i. e. non esse justo mensium spatio natum ideoque non suum. τούτων μὲν δὴ Vind. Pro his τοῦτον μὲν — ὕστερον Herodotus l. c. scripsit: τῷ Ἀρίστωνι τὸ εἰρημένον μετέμελε. Haec ἀπὸ τῶν — Ἀθηναίους non videntur satis congruere cum illis Herodoti V, 75, ubi Demaratus alterius tantum expeditionis, quam Cleomenes in Atticam non contra Pisistratidas sed Isagorae gratia suscepit, socius fuisse dicitur: sed nihil obstat, quominus Demaratum antea quoque cum Cleomene in Atticam adversus Pisistrati filios profectum cogitemus, quum nulla ante inimicitia his duobus regibus intercessisset, et post alteram demum illam expeditionem, quae odium inter eos accendit, lata sit a Lacedaemoniis lex, ne uterque rex simul exercitum exeuntem sequeretur. v. Herod. V, 75.

§. 8. *Leotychides* apud Herodotum VI, 65 (ubi est Λευτυχίδης) dicitur filius *Menaris*, nepos *Agidis* seu *Agesilai* VIII, 131. cf. de eo Paus. III, 4, 4. De ejus *expeditione Thessalica* Herod. VI, 72. καί, quod Vulgata inter τούτων et ἐπὶ habet, Mosq. omisit. De *Aleuadis* v. etiam Bekkeri Anecd. 375 et Toup. ad Theocr. Schol. XVI, 34. ἰκέτευε Mosq. ἱκέτευεν Vulg. De hoc *Zeuxidamo* Herod. VI, 71.

§. 9. χώραν, στρατῷ τε Clav. χώραν· στρατῷ δὲ Vulg. ὁπότε ἐσβάλοι, πᾶσαν ἐπεξῄει φθείρων Exc. Cod. Palat. Sed vulgata quoque διὰ πάσης ἐπεξῄει ferri potest, quum additum sit φθείρων· alias sane ἐπεξιέναι construitur cum Accusativo. De hoc *Archidamo* primi belli Peloponnesiaci anni dicti sunt Ἀρχιδάμειος πόλεμος. v. Meurs. de regno Lac. c. 17. Bekkeri Anecd. 450. καὶ Πλατ. — εἷλεν. cf. IX, 1, 3. III, 9, 1 et adnotata. τῶν Πελοποννησίων Mosq. Clav. τὸν Πελοπονν. Vulgata, quam in minore editione retinueram. cf. ad I, 3 extr.

§. 10. Hujus *Sthenelaidae* δημηγορία κατὰ τῶν Ἀθηναίων est apud Thucyd. I, 86. εὖ — βεβηκυῖαν: Sic Herod. VII, 164 τὴν τυραννίδα Κώων εὖ βεβηκυῖαν *imperium bene constitutum*; ubi videndi editores. Similius nostro loco est quod Bastius in Epist. crit. p. 43 e Philone Byzantio de septem mirac. mundi cap. 1 affert: ἡ ῥίζα — βεβηκυῖαν ἀσφαλῶς τὴν φυὴν τῶν δένδρων συμφυλάσσει. Forma προσκατα-

ῥίπτω, quam Schneider in Lex. graeco praetermisit, quanquam simplex ἐρίπτω recepit, fortasse poterit defendi Imperfecto ἤριπον IV, 25, 1, pro quo Sylburgius voluit et Clavier posuit ἤρειπον. Sed X, 32, 4 est ἐρίποντες· et Hesychius ac Phavorinus habent non modo ἤριψε sed etiam ἐρίψαι. Juvat addere ex Etym. M. ἐρείπω—τὸ εἰς γῆν βάλλω· ὁ μὲν Ἡρωδιανὸς διὰ τῆς ει διφθόγγου· οἱ δὲ ποιηταὶ διὰ τοῦ ι. et ex Etymol. Gudiano: ἐρίπω· ὁ Δίδυμος—ἔλεγε γράφεσθαι διὰ τοῦ ι. Porsonus tamen maluit προςκατήρειψεν· in Vindob. est προςκατέῤῥιψεν. Tropus fortasse petitus est ab *arboribus*, quae etiam X, 32 dicuntur ἐρίπεσθαι, (σαπρὸν δένδρον ex Matth. Evang. 18, 17 notum est) et sensus videtur esse: *eam jam labefactatam nec prorsus sanam Philippus etiam afflixit seu prostravit.*

CAPUT VIII.

§. 1. Vulgata semper habet Ἄγις. cf. ad 2, 1. Plutarchus in Agesilao refert, Agidem et Agesilaum duabus natos matribus, et Agesilaum multo fuisse juniorem. φιλοτιμότατα cum Porsono scripsi pro vulgato φιλοτιμώτατα. De hac *Cynisca* cf. Xenoph. Agesil. IX, 6. Ὀλυμπικὸν et Ὀλυμπικὰ Exc. Cod. Palat. Supra vulgatam Μακεδονίας in Vindobonensi Λακεδαιμο scriptum legitur, nec dubitamus Facio Λακεδαιμονίας volenti pro Μακεδονίας assentiri. Alia Lacaena Olympionica laudatur III, 17, 6. Si vulgata ὧν ἡ ἐπιφανεστέρα ἐς τὰς νίκας ἐστὶν αὐτῆς est sana, ita construenda erit oratio: ὧν (γυναικῶν) ἐς τὰς νίκας ἡ ἐπιφανεστέρα ἐστὶν αὐτῆς sc. νίκη, et Comparativus munere fungetur Superlativi. *quarum ad victorias quod attinet, ejus victoria illustrissima est!* In Vindobonensi autem haec ita leguntur: ὧν ἡ ἐπιφανεστέρα ἐς τὰς δίκας ᾠδὴ ἐστιν αὐτῆς· neque margo Vaticani codicis non inserit vocabulum ᾠδή. Hinc Schneider hanc eruit lectionem: ὧν εἰς τὴν ἐπιφανεστέραν αὐτῆς νίκην ἐστὶν ᾠδή. Nobis ᾠδὴ natum videtur ex αὐτή, quod in αὐτῆς depravatum in Vulgatam illatum putamus. Clavier Vulgatam expressit, sed pro αὐτῆς dedit αὐτή, praeeunte Amasaeo, et vertit: *mais elle est la plus célèbre de toutes.* Similiter Nibby, quanquam paulo accuratius: *delle quali però più illustre di tutte nelle vittorie è essa.* Goldhagenus aliquid deesse putans reddit: *unter denen die aller-*

berühmteste — gewesen ist. Sensus, si scribamus αὐτή, erit: *quarum illustrissima quod attinet ad victorias illa est.* Σπαρτιᾶταί μοι etiam Aldina: τὸν ἐπ᾽ αὐτῆς ἥκιστ᾽ ἂν ἀνδρ. Vindob. ἐπὶ posset ferri, si adjunctum haberet Dativum, et de poetis esset accipiendum; sed est de hominibus non curantibus laudari a poetis. ὅτι γὰρ — τὸ ἐπίγραμμα ὃ ἐποίησεν Corayus emendari voluit, haud dubie putans, particulis ὅτι μὴ ubique tantum significari *nisi*; sed interdum interpretandas eas esse *nisi quod*, docere studebamus ad I, 18, 6 ab hoc quoque loco testimonium repetentes. ὅστις δή ποτε Vindob. *Epigramma in Cyniscam* est in Anthol. Palat. T. II p. 537. Rursus autem apud Pausaniam VI, 1 p. 453 ἐπιγράμματα ἐς τὴν Κυνίσκαν ἔχοντα commemorantur. *Simonidis epigramma* in tripode a Pausania dedicato legitur in Anthol. Pal. T. I p. 248. ἄλλου δή γε Facius conjecit, et ἄλλο δή τι Porsonus: quorum neutrum recipi meretur, quum sensus sit, *nullum aliud epigramma exstare in Lacedaemoniorum reges*, et δή γε significet *sane quidem*.

§. 2. Λακεδαιμονίων — ἐγκλήματα pro Λακεδαιμονίοις Exc. Cod. Pal. τοῦ ἀγῶνος — εἰργόμενοι. Thucydides de eadem re: τοῦ ἱεροῦ, θυσίας καὶ ἀγώνων εἴργοντο V, 49 sq. adde quae hoc paragrapho extremo leguntur. ἱεροῦ τοῦ ἐν Ὀλυμπ. Vind. ἐν, quod fortasse interdum additum est a serioribus (v. Bastii Epist. crit. p. 190 Lips.), non adjicit Pausanias. De περιοικίοις Eleorum v. Xenoph. Hellen. III, 2, 16 sqq. Pro παρὰ τῇ πόλει Corayus vult περὶ τῇ πόλει bene, ni fallor. cf. III, 15, 8, ubi περὶ ταῖς πόλεσι legitur. οὕτω — Ἠλείων: de hoc Spartanorum adversus Eleos bello cf. Paus. V, 4, 5. VI, 2, 1. et de *hoc terrae motu* Xenoph. l. c. Huic synesi, quae inest in τὸ στράτευμα — προελθόντες, simillima illa est τῷ Ἑλληνικῷ στρατεύματι, οἷς apud Thucyd. VII, 75. τῆς λείας τὴν πολλήν simile est illis τὸν πολλὸν τοῦ χρόνου, cf. Not. ad Hellen. p. 76. Ξενίας κ. λ. Haec est ista *Xeniae proditio*, de qua Noster loquitur V, 4, 5. VII, 10, 1. Xeniam ipsum perdivitem fuisse, efficias e Xenoph. l. c. οἱ τὰ χρήματα ἔχοντες plene; *divites, potentiores*; sic etiam IV, 8, 4 et apud Herod. VI, 22, ubi v. Valckenarius. Apud Sophoclem Aj. 157 simpliciter ὁ ἔχων, *potens*, ut *habens* in Virgil. Georg. II, 499. De iis quae antea leguntur, ἰδίᾳ — πρόξενος, cf. Valcken. ad Herodot. VI, 57. Pro ἀμύνοντας Corayus suasit ut ἀμυνοῦντας poneretur. Θρασυδαῖος Clav. Valcken. ut Palmerius Kuhniusque e Xenophonte correxerant. Θράσυδρος Vulg. Θρασύδιος Mosq. Θρασυδεος i. e. Θρασυ-

δαῖος Porsonus. Pro *Lysistrato* in Xenophonte est *Lysippus*, harmostes Epitalii. Ἠλείων φυγάδες sunt Xeniae socii e civitate ejecti. *Lepreatae* secundo hujus belli anno ab Eleis ad Spartanos defecerant. v. Xenoph. l. c. qui etiam de *hujus pacis* tempore ac conditionibus consulendus est. adde Diod. Sic. XIV, 34 cum Wessel. adnot. κατερείψαι pro καταῤῥίψαι Porsonus conjecit. cf. ad cap. 7. extr.

§. 3. Ἐνέβαλε Porsonus mutatum voluit in Ἐσέβαλε· sed illico eum revocavit ab hac correctione locus cap. 9, 4, ubi est ἐνέβαλον ἐς τὴν Λοκρίδα. adde Diod. S. XII, 42 μετὰ τῆς δυνάμεως ἐνέβαλεν εἰς τὴν Ἀττικήν. Alibi sane a Pausania ἐςβάλλειν ita usurpatur. vide VII, 11, 3 extr. VIII, 8, 5. 27, 8. III, 14, 4. II, 36, 5. I, 27, 6. 1, 1. στρατιᾷ Clav. ut Sylb. et Fac. correxerant. στρατείᾳ Vulg. *Deceleam* O. Mueller in Erschii et Gruberi Encyclop. VI p. 225 ponit inter Parnethem et Acharnas. Hawkinsio referente in Walpolii Turkey p. 333 »it was on the road to Oropus, and interrupted the communication by land between Athens and Euboea, and intersected the line drawn from the village of Marathon to the summit of Parnes.« cf. omn. W. Gellii the Itinerary of Greece p. 106 cum Hawkinsio hac in re conspirantis. ὅρκους — Λακεδαιμόνιοι· Athenienses enim ab iis coacti sunt rempublicam XXX tyrannis permittere, quod contra pacis formulam esse contendit Theramenes. v. Diod. S. XIV, 3. τὸ βούλευμα — ἐξήνεγκαν· Plutarchus in Lysand. 15 de eadem re προστεθῆναι γνώμην ἐν τοῖς συμμάχοις.

§. 4. οἱ — ἐςῆλθεν — εἰπεῖν· ἐςῆλθέ με dicatur an μοί, nihil interest judice Valckenario ad Herod. VII, 46, ubi est ἐςῆλθέ με λογισάμενον κατοικτεῖραι. Alibi Pausanias ἐπῆλθέ μοι amat dicere. ἐπέλαβεν — ὕστερον· cf. 7, 7, ubi fuit simplex. De Arcadiae urbe *Heraea*, VIII, 26. ἐπαγγέλλειν pro ἀπαγγ. Vind. Mosq.

§. 5. Hunc locum usque ad cap. 10, 8 Pausanias τὸν ἐς Ἀγησίλαον λόγον vocat 5, 5. De hoc rege est in Bekkeri Anecd. 329 ᾄδεται παρὰ πολλοῖς τῶν ῥητόρων. Cum his *Μετὰ δὲ κ. λ.* cf. omnino Plutarchus in Lysand. 22. Λακεδαιμονίους pro Λακεδαιμονίοις Ald. Oraculum, quod hic dicitur Delphis editum, apud Plutarchum l. c. et in Agesilao cap. 3 Diopeithes vates προςέφερε seu ἀνεγίνωσκε. Quod ita intelligendum esse arbitramur: hoc responsum olim Delphis datum (quare Pausanias ait, γεγονὸς μὲν ἐκεῖ) Diopeithes memoria tenebat, ut μαντειῶν παλαιῶν ὑπόπλεως, et illo tempore recitabat dicens, in claudum esse Agesilaum. φράζε-

σθαι *animo considerare, considerata cavere*, φυλάττεσθαι, ut Valckenarius interpretatus est ad Herod. III, 57. βλάστη Clav. quod codices quoque in Plut. Ages. offerunt. βλάψη Vulgata, ut in Plut. Lysandro. μόχθοι etiam in Plut. Lys. sed νοῦσοι in ejusdem Ages. quod magis refert oraculi ambiguitatem. σέθεν ἀρτίποδος sunt Genitivi absoluti. φθερσίμβροτόν Mosq. quae h. v. forma est in Etym. Gudiano p. 642, 3. φθισίβροτον Plutarchus. φθερσίβροτόν comparandum est cum φθερσιγενής. κυλινδομένου Plutarchus. cum hoc verbo potest ἐπὶ conjungi. si κυκωομένου retineatur, ἐπὶ seorsim sumendum erit: *praeterea, insuper*, pro ἐπὶ τούτοις. Sic saepe ἐπὶ δέ. τὸν ἕτερον τῶν ποδῶν, quod recurrit IV, 15, 3. VII, 2, 1. Herodiano minus probatum est quam τὸν ἕτερον πόδα. v. Phrynich. Lobeck. p. 473 sq. Idem Lobeckius ibi jam laudavit ex Nostro II, 27, 2 τὴν ἑτέραν τῶν χειρῶν. Videtur ἐμοὶ δοκεῖν scribendum. cf. ad II, 14, 2. τὴν βασιλείαν [Ἀγησιλάῳ] γενέσθαι Clavier Amasaeum sequutus, ut antea Goldhagenus. Et sane e Plutarchi Lys. 22 intelligitur, Lysandrum ab Agesilai partibus stetisse. Sed pro vulgato οἱ scribere Ἀγησιλάῳ me quidem judice non potius est librarium emendare quam Pausaniam ipsum, qui, quum praecedentis loci priore parte de Leotychida, posteriore de Agesilao dixisset, οἱ ad Agesilaum referri posse salva perspicuitate putaverit. Nec Nibby Vulgatam reliquit; vertit enim: *che il regno venisse a lui.*

CAPUT IX.

§. 1. διαβῆναι κ. λ. Cum hoc loco cf. Xenoph. Hellen. III, 4. 5. Ἀρταξέρξην αἱρήσοντας· similiter αἱρήσειν βασιλέα Xenophon dixit. κατακαυθέντος Clav. ut Camerarius conjecerat. Cui verbo quum non satis accommodatum sit adjunctum ἐξαίφνης, malim καταλυθέντος pro vulgato κατακλυσθέντος reponi. Sylburgius in Vulgata interpretanda sequutus est Amasaeum. Inter λοιμώδους et ἐπανήκειν Sylburgius inserendum putavit οὔπω; et Clavier οὐκ· sed locus hic integer non eget isto additamento, quum ἐπανήκειν de conatu studioque sit accipiendum hoc sensu: *adhuc urbem suam e belli et pestilentiae calamitatibus redire ad pristinam felicitatem studere.* Nibby idem videtur cogitasse vertens: »dicendo, che dopo la guer-

ra del Peloponneso, e la pestilenza *cercavano*, che la loro città potesse ritornare nel primiero splendore.« Θηβαίοις δὲ ἔχων Clavier conjecit; sed qui nostri loci, idem illius color est: πεποίηται δὲ καὶ Ἀρτεμισία, θυγάτηρ μὲν Λυγδάμιδος, ἐβασίλευσε δὲ Ἁλικαρνασσοῦ cap. 11, 3. neque magis altera ejusdem viri conjectura cuiquam probabitur: καὶ γὰρ ἐγεγόνει. Res, quae his et proximis tangitur, haec est: Quum Plataeae, amicitia et societate cum Athenis conjunctae, duos annos essent paulo post initium belli Peloponnesiaci obsessae a Peloponnesiis, quinto hujus belli anno se iis dediderunt, et qui in urbe relicti erant Plataeenses, a Spartanis judicibus Thebanorum, suorum sociorum, voluntati obsequentibus capitis damnati sunt omnes, teste Thucydide III, 52—68. ἐγκαταλειφθέντας pro vulgato ἐγκαταληφθέντας cum Claverio: Thucydides enim III, 20 sqq. refert, partem Plataeensium ante deditionem ex urbe excessisse, et nocturna fuga per media hostium castra evasisse: qui autem non ausi se illorum fugae socios addere in urbe relicti erant, hi ab eodem Thucydide III, 22 οἱ ἐν τῇ πόλει τῶν Πλαταιέων ὑπολελειμμένοι dicuntur. Dativus Πλαταιεῦσιν conjungendus est cum ἁλόντος τοῦ τείχους. Verborum Θηβαῖοι — βοηθήσειν sensus: *Thebani aeque atque Athenienses societatem belli abnuentes negabant se auxilia missuros.*

§. 2. ὅτι καὶ Ἀγαμ. κ. λ. Rem eandem tangunt Xenophon Hell. III, 4, 3 et Plutarchus Ages. 6. ἠξίου κ. λ. *Videtur autem Agesilaus putavisse, beatioris se, quam Agamemnon olim fuisset, civitatis regem esse, neque minus, quam olim ille, cunctae Graeciae imperare, et rege Artaxerxe victo Persarum opes acquisivisse illustrius facinus futurum esse quam regnum Priami evertisse.* θύοντος κ. λ. cf. Xenoph. §. 4. Plutarchus l. l. hanc istius rei causam affert, quod Agesilaus sacerdotem a Boeotis constitutum non adhibuerit ad haec sacra.

§. 3. Forsan scribendum τῷ τε σατραπεύοντι τῶν ἐπὶ θαλάσσῃ· pro eo mox est σατράπην τῶν περὶ Ἰωνίαν. Lydiae autem adjuncta erat Ionia. v. Mannerti Geogr. VI, 3 p. 347. Schneider ad Xenophont. Anab. I, 1, 2. Ἕρμου πεδίον in Lydia prope Sardes. E Strabonis XIII, 626 explicanda est quae videtur esse diversitas in Xenoph. §. 21 et Plutarcho. νεῶν αὐτόν pro vulg. νεῶν αὐτῶν Clav. ut Kuhnius correxerat. καὶ οἱ θεῶν κ. λ. *sed ei Deorum aliquis obstitit, quominus sua explicaret consilia.* ἐβάσκηνε Ald.

§. 4. καὶ ὡς [ἐς] τὸ πρόσω Clav. ut Facius conjecerat;

sane ita Arrianus scripsit Exped. III, 24, 4 προκεχωρηκότα ἐς τὸ πρόσω. Possis etiam corrigere καὶ ὡς τοῦ πρόσω — προϊέναι. Sic Arrianus Exp. II, 6, 7 αὐτὸν ἐθέλειν προϊέναι τοῦ πρόσω. VI, 7 init. ᾔει τοῦ πρόσω. V, 28, 3 ἰέναι τοῦ πρόσω. adde Xenoph. Anab. I, 3 init. ubi non ausim probare Schneideri conjecturas. καὶ ἐς τὸ πρόσω Kuhnius voluit. Sed fortasse absolute etiam τὸ πρόσω additum est *eundi* verbis. Arrianus certe Exp. VII, 20, 14 dixit: οὐ μὴν ἐτόλμησέ γε τὸ πρόσω ἐλθεῖν. Τιθραύστην reposuit Sylburgius e Suida, Plutarcho, Diodoro et Herodoto, Sylburgiumque omnes sequuti sunt editores. Τιθραύτην Ald. Τιθραύγην Mosq. De *pecunia*, quam Timocrates secum attulit, et de viris, quibus eam dederit, v. Xenoph. Hell. III, 5, 1. 2. Idem *Athenienses* hujus pecuniae partem accepisse negat, non negat Plutarchus in Agesilao. Τιμοκράτην Mosq. Fac. Clav. ut apud Xenophontem, Τιμοκράτη Vulg. Κύκλων Vind. Clav. ut in Xenophonte. Κύλων Vulg. Ἀνδροκίδης Mosq. In Platonis Menone §. 26 *Ismenias* quidam Thebanus dicitur εἰληφὼς τὰ Πολυκράτους χρήματα. Pro Ἀμφίθεμις in Plutarchi Lys. 27 est Ἀμφίθεος, et in Xenophonte Γαλαξίδωρος. *Epicrates* plures commemorant Herpocratio et Suidas. οἱ ἐξ Ἀμφίσσης Λοκροὶ sunt *Ozolae* seu ἑσπέριοι. v. Strabo IX, 425. 426. Paus. X, 38, 2. sed Xenophon l. c. Λοκροὺς τοὺς Ὀπουντίους habet. τοῖς γὰρ δὴ Λοκροῖς ἡ πρὸς — ἀμφισβητήσιμος γῆ Vulg. sed γῆ a Vind. et Mosq. abest, et recte; latet enim in ἡ ante πρὸς, et ἡ in γῇ mutandum esse, vidit etiam Clavier; scripsimus igitur: Λοκροῖς γῆ πρὸς — ἀμφισβητήσιμος.

§. 5. τοῖς Θηβαίοις ἐπέκειντο *in Thebanos invehebantur*. καὶ ἄλλα ἐγκλ. κ. λ. cf. Xenoph. §. 5. qui *Atheniensium hanc legationem ad Spartanos* non memorat. ἐγκαλοῦσι etiam Clav. ἐγκαλοῦσιν Vulg. ἀποπέμπουσι Mosq. Ald. Francof. Clav. ἀποπέμπουσιν Kuhn. Fac.

§. 6. *Corinthiacum bellum* Olymp. XCVI. v. Diod. S. XIV, 86 cum Wessel. adnot. adde Philochori Fragm. p. 72 et de ξενικῷ, quod ibi memoratur, Jo. Muelleri Historias Helvetiae T. II p. 404 sq. ejusdemque Historiam Catholic. lib. 4 cap. 9. 11. Hoc differt ab illo bello Corinthiaco, quod incidit in Olymp. LXXXV, 2 et a Diod. S. XII, 30 narratur. ἦν δέ τι — Ἀθηναίων· Contrarium fuit §. 4 καί τι καὶ ἐς τοὺς Λακεδαιμονίους ἔχοντα δυςνοίας.

CAPUT X.

§. 1. *Οὐ πολλῷ δὲ ὕστερον τὸν ἀγῶνα ἔθηκαν τῶν Ἰσθμίων οἱ ἐπὶ Λακωνισμῷ φεύγοντες· Κορίνθιοι δὲ ἐν τῇ πόλει τότε — ἡσύχαζον·* Vulgata. sed diu jam animadvertimus, locum hunc corruptum ita restituendum esse: *Οὐ πολλῷ — οἱ ἐπὶ Λακωνισμῷ φεύγοντες Κορίνθιοι· οἱ δὲ ἐν τῇ πόλει τότε — ἡσύχαζον.* Idem Porsono in mentem venisse, nunc video. De *re* cf. Diod. S. XIV, 86 et ibi Wessel. *δράσαι* Mosq. De *Hyacinthiis* satis est laudasse Meursii Graec. feriat. et Mansonis Spartam I, 2, 208. De hac Spartanorum *mora* ab Atheniensibus caesa videntur pluribus exposuisse Philochorus et Androtio in *Ἀτθίσι*. v. Philoch. Fragm. p. 72. ubi pariter est *μοῖρα*. Kuhnius *μόραν* conjecit scribendum esse.

§. 2 et 3. De Agesilai expeditione in *Acarnaniam* Xenoph. Hell. IV, 6 et de *Aegyptiaca* Plut. Ages. 36 sqq. *οὐ πολὺ ἀποδ. — ῃρηκέναι qui paene jam expugnaverant. ἀφεστηκότων κ. λ. ut iis auxiliaretur, qui a rege defecerant* scil. Persarum. sic recte Palmer.

§. 4. Inutilis est virgula, quam post *Θηβαίοις μὲν δὴ πολεμεῖν* Facius et Clavier intulerunt. Hoc bellum et *Phocicum* et *sacrum* vocatum est teste Pausania IV, 28, 1. cf. etiam de eo Paus. X, 2. Initium ejus refert Diodorus Sic. XVI, 23 ad Olymp. CVI, 2. Pro *τὸ Θηβαίων* est *τὸ Φωκέων* in Mosq. sed *τὸ Θηβαίων* in margine. Quod *Theopompus*, idem dixerunt Messenii, rem etiam augentes. vide IV, 5, 1. Theopompus autem illis ipsis fuit temporibus, docente Jonsio de Scr. Histor. Phil. I, 9, 3, quem sequutus est Kochius in Prol. ad Theopomp. Chium p. 52. *τῶν χρημάτων* Mosq. Vind. Clav. *τῶν πραγμάτων* Vulg. et in margine Vind. codicis, non bene, quod Facius quoque adnotavit. Inprimis huc pertinet locus de eadem hac re: *τοὺς βασιλεύοντας ἐν Σπάρτῃ καὶ τῶν ἄλλων τοὺς ἐπ' ἀξιώματος, καὶ τῶν ἐφόρων τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν γερουσίαν μετασχόντας τῶν τοῦ θεοῦ* IV, 5, 1. *ὑπὸ εἶναι Φωκέων* pro *ὑπὸ τῶν Φωκέων* Mosq. cf. ad 6, 4. *αὐτὸς παρῃτήσατο* Vind. *αὐτοὺς* et *παρῃτήσατο* virgula distinxi.

§. 5. De ejus *expeditione in Italiam* VI, 4, 6. Plutarch. Agis non longe ab init. de formula *πόλεμον διαφέρειν* dicebamus in Notis ad Hellen. p. 318. Utrumque et *μήνιμα τοῦ θεοῦ* et *μήνιμα ἐκ τοῦ θεοῦ* apud Pausaniam reperiri, monitum est in Not. ad Hellen. p. 288.

§. 6. *πρεσβύτατον* Vulgata, qua melior est *πρεσβύτερον* in Mosq. et Vindob. a Claverio recepta. cf. I, 9, 1. *Μακε-*

δόσιν κ. λ. cf. Plutarch. l. c. *Λακεδαιμονίοις ἐβασίλευσεν*· de hac constructione dicebamus ad I, 36, 4. *ἡ Σικυωνία γραφὴ* Vulg. *ἡ Σικυωνία συγγραφὴ* Kuhnius correxit; recte, sic enim Pausanias loqui solet. Idem vitium IX, 5, 2 irrepsit et in Mosquensem cod. ubi pro vulgato *ἡ Σικυωνία συγγραφὴ* legitur *ἡ Σικυώνία γραφή*, et in Vaticanum II, 1, 1. Pro vulgato *διέξεισιν* in Mosq. est *διεξίει*· hoc nos ducit ad veram lectionem *διεξήει*· namque *ἤδη διέξεισιν* esset: *jam explicatura est*, ut cap. 11, 6: *καί μοι καὶ τάδε ὁ λόγος αὐτίκα ἐπέξεισι*. IV, 2, 2 *ἐν τοῖς ἔπειτά που λόγος ἐπέξεισί μοι*. at ergo Sicyonias res ante Laconicas persequutus videtur esse Pausanias; a rebus enim libri secundi, quibus Sicyoniae intextae sunt, eum ad Laconicas transiisse, et libri secundi finis et tertii principium ostendunt. Gravius vero illud est, quod paulo post §. 9 Pausanias dicit, se de Sellasia capta *πρότερον γράψαι*· scripserat autem hac de re II, 9, 2. Locus, ad quem hic nos scriptor rejicit, est II, 8 et 9. ex eo simul intelligitur primum, non recte hoc nostro loco Meursium de regno Laced. c. 19 pro *Εὐρυδαμίδαν* voluisse *Εὐδαμίδαν* ex Plutarchi Agide scribi; namque etiam II, 9, 1 *Eurydamidas* Agidis filius a Pausania nominatur: deinde inanem fuisse Kuhnii ac Goldhageni opinionem, ultimam partem genealogiae regiae et initium chorographiae Laconicae hic deesse; sed Pausaniam in Agide Eudamidae, et in Eurydamida Agidis filio desiisse reges ex domo Proclidarum seu Eurypontidarum recensere, planum fit ex II, 9, 1, 3. III, 6, 5, ubi ait, in Cleomene, Leonidae filio, Cleonymi nepote, regium Spartae imperium finem habuisse. Hujus vero Cleomenis aequales fuerunt Agis Eudamidae, et Eurydamidas Agidis. v. Pausan. II, 8, 4. 9, 1. Negamus igitur, Pausaniam ultra Agidem et Eurydamidam progredi voluisse. Nec vero hic *χωρογραφίας* initium Laconicae desiderari, continuo monstrabitur.

§. 7. *Ἰοῦσι δὲ κ. λ.* Jam sequitur *chorographia Laconica*, atque hoc ipsum ejus caput esse primumque initium, manifestum est ex II, 38 extr. et III, 1 init. nam nostro loco periegetes redit ad id, unde ibi digressus est. Ab *Hermis* II, 38 fin. III, 1 princ. memoratis via *εὐθεῖα* et *λεωφόρος* in agrum Scotitam, ad Sellasiam, Thornacem et Spartam ducebat; de his usque ad cap. 11, 1 extr. Nostrum hunc locum Stephanus Byz. ita profert: *Σκοτινά, τόπος ἐν Λακεδαίμονι, ἐν ᾧ τιμᾶται Ζεὺς Σκοτινᾶς, ὡς Παυσανίας δεκάτῳ* (lege *τρίτῳ*)· »*Ἰοῦσι δὲ ἀπὸ τῶν Ἑρμῶν ἔστι τόπος οὗτος δρυῶν πλήρης· ὄνομα δὲ τῷ χωρίῳ Σκοτινά, ὃ οὐ τὸ συνεχὲς τῶν δέν-*

δρων ἐποίησεν, ἀλλὰ Ζεὺς ἐπίκλησιν Σκοτινᾶς.« Haec quanquam contracta tamen utilia sunt ad nostrum locum corrigendum: ita autem eum scribendum putamus: Ἰοῦσι δὲ — τῷ χωρίῳ Σκότιτας· τὸ δὲ [σκότος] οὐ τὸ συνεχὲς — ἀλλὰ Ζεύς, ὃς ἐπίκλησιν ἔσχε Σκοτίταν. Vulgata ita habet: Ἰοῦσι — χωρίῳ Σκοτιτάς· τὸ δὲ σκότος οὐ τὸ συνεχὲς — ἀλλὰ Ζεὺς ἐπίκλησιν ἔσχε Σκοτιτάς. Kuhnius, Facius et Clavier in utroque loco scripserunt Σκοτιτᾶς, sed posteriore loco in Vind. Mosq. Vatic. est Σκοτιτάν. Apud Polybium XVI, 37 legitur Σκοτίτας, et ponitur inter Tegeam et Spartam. ὃς etiam Facius post Ζεὺς insertum voluit, et codicum lectio Σκοτίταν requirit. Sed σκότος haud dubie ex interpretatione ortum eliminandum est, quum τὸ δὲ referatur ad ὄνομα, quod et sententia ipsa et Stephanus Byz. docent: idem vidit Nibby, qui ita vertit: »ed il villaggio ha nome Scotita: il qual nome non venne già dalla spessa ombra degli alberi, ma da Giove soprannomato Scotita.« Mox pro vulgato Σκοτιτᾶ Διὸς dedi Σκοτίτα Διός· sic Schneider quoque in Lex. gr. scripsit. Hoc cognomen idem fere valet quod Νεφεληγερέτα. De forma loquendi ἐπανελθόντων προελθοῦσι, quam Porsonus subducta linea notavit, dicebamus ad II, 25, 2.

§. 8. ἐκβολὴ Vatic. Mosq. Clav. ἐμβολὴ Vulgata, quae neque cum proximis ἐκ τῆς ὁδοῦ, neque cum superioribus ἐκτραπομένοις et τραπεῖσιν αὖθις ἐς ἀριστερὰν, quibus ἐκβολαὶ i. e. ἐκτροπαὶ significantur, congruit. Κάρυαι sunt etiam in Xenoph. Hell. VI, 5, 25. 27. VII, 1, 18. et apud Lucian. de Salt. 10. cf. Wasse ad Thuc. V, 55 et Meurs. Misc. Lacon. I, 2. Caryae Beleminae ab oriente recta oppositae sunt in Charta Nibbyi. Nympham *Caroeam*, de qua loco nomen fuerit, affert e Servio Meursius l. l. Sed apud Steph. Byz. legitur Κάρυα, χωρίον τῆς Λακωνικῆς, ubi Berkel e Diomedis Grammatici libro tertio hoc affert: *eo die, quo solitus erat chorus virginum Dianae Caryatidi hymnum canere.* χοροὺς κ. λ. cf. IV, 16 sub fin. Apud Lucianum l. l. Lacedaemonii dicuntur a Polluce et Castore καρυατίζειν μαθόντες, et additur: ὀρχήσεως δὲ τοῦτο εἶδος ἐν Καρύαις τῆς Λακωνικῆς διδασκόμενον. *Caryatides saltantes* in sigillo apud Meursium in Misc. Lac. III, 4.

§. 9. Σελλασίας Mosq. Clav. Σελασίας Vulg. cf. adn. ad II, 9, 2. Alii *Sellasiam* in finibus Laconiae posuerunt; de quo dissensu v. Morus ad Xenoph. Hell. II, 2, 8. In Nibbyi Charta est infra Caryas ad Thornacem. καθὰ καὶ πρότερον ἔγραψα, illo ipso loco II, 9, 2, quem modo excitavimus; ergo

librum secundum suorum commentariorum Pausanias ante hunc tertium composuit; cf. paulo ante adnotata ad §. 6. *Κλεομένην* Mosq. Fac. Clav. *Κλεομένη* Vulg.

§. 10. De *Thornace* Laconicae monte jam dictum est II, 86, 2. de *Pythaeo Apolline* II, 24, 1. *Formam Amyclaei Apollinis* ostendit III, 19, 2. *Λακεδαιμονίοις γὰρ κ. λ.* Hoc, ne, ut saepe alias, hic quoque injuria fiat Pausaniae, accuratius expendendum est; sunt enim qui dicant, hoc aliter Pausaniam atque Herodotum I, 69 narrare: utrumque autem qui diligentius inspexerit, eos negabit inter se dissentire, vel Pausaniam hoc auribus aliud attendentibus excepisse. Herodotus enim refert, Lacedaemonios auri emendi gratia Sardes misisse, *eo uti volentes* (βουλόμενοι χρήσασθαι τούτῳ) ad illud simulacrum Apollinis, quod nunc (sua aetate) in Thornace, Laconicae monte, collocatum sit, sed Croesum iis gratis dedisse hoc aurum; Pausanias autem, Lacedaemonios aurum ipsis a Croeso ad simulacrum Apollinis Pythaei donatum adhibuisse ad Apollinem Amyclaeum ornandum. Herodotus igitur ait, eos uti *voluisse* hoc auro ad simulacrum Apollinis in Thornace exornandum; hoc ipsum Pausanias quoque tradit his verbis: *Croesum hoc aurum misisse Apollini huic Pythaeo*, sed addit, Lacedaemonios illud aurum, consilio, quo id Apollini Pythaeo destinatum fuerit, mutato, adhibuisse ad Apollinem Amyclaeum decorandum. Herodotus de solo Lacedaemoniorum consilio loquitur, hoc ornatu Apollinem Pythaeum induendi, non significat, eos illud explicuisse consilium, et quod sua aetate in Thornace fuerit Apollinis simulacrum, illo Croesi auro fuisse obductum: Pausanias idem illud Lacedaemoniorum memorat consilium, sed addit, esse mutatum, eosque aurum e Lydia Pythaeo Apollini missum Amyclaei Apollinis simulacro impendisse. Itaque non dissentiunt inter se Herodotus et Pausanias, imo hic illum sequitur, et quod ille non habet, hic addit. Neque satis accurate Theopompus apud Athenaeum VI, 232 narrat, Lacedaemonios *Amyclaei Apollinis* faciem deaurare volentes aurum qui emerent, in Lydiam ad Croesum misisse; non enim *Amyclaei* sed *Pythaei* Apollinis dicendum fuit. Ex eodem tamen Theopompi loco nostri loci verba *ἐς κόσμον τοῦ ἐν Ἀμύκλαις ἀγάλματος* videmur interpretari posse: *ἐς χρύσωσιν τοῦ προσώπου τοῦ ἐν Ἀμύκλαις ἀγάλματος*, ut de aureo Apollinis Amyclaei amiculo cogitandum non sit. Haec latius exponenda putavimus, quoniam ipsum Heynium in iis tractandis

aliquid humani passum esse vidimus ex ejus Antiq. Aufs. I, 74.

CAPUT XI.

De urbe *Sparta* usque ad cap. 18, 3 extr. qui locus ab auctore ipso nominatur ὁ ἐς Σπαρτιάτας λόγος 11, 1. VIII, 14, 5. In describendo urbis positu occupatus fuit Polybius V, 22. adde XVI, 16. Teste Isocrate in Panegyrico cap. 24 spatium inter Spartam et Athenas *mille et ducentorum stadiorum* fuit. Spartae locum nunc, ut narrant, occupavit *Palaeo-chori*: sic Hobhousius in Journey through Albania T. I p. 233. sed hoc in Nibbyi Charta longe distractum est a Sparta. Quatuor fere milliaribus gallicis nunc inde distare dicitur *Misitra* seu *Mistra*. »Mistra to Sparta 52 minutes,« referente Guil. Gellio in Itinerary of Morea p. 221. »Sparta was situated upon hills of small elevation; the east side next the Eurotas being naturally defended by a wall or precipice of rock about 50 feet high. (Eurotas Spartae ab ortu. vide ad 26, 1 adnot.)—The whole city appears to have been about a mile long, in which were included 5 hills« Gell ibidem. Xerxis aetate Σπάρτη πόλις ἀνδρῶν ὀκτακισχιλίων μάλιστα fuit, narrante Herodoto VII, 134.

§. 1. Λακεδαίμων et *urbis* et *regionis* nomen. cf. adn. ad 1, 3. ὃ δὲ ἐν κ. λ. *quod mihi recte propositum erat — ut ne narrarem.* ἐπανόρθωμα i. e. ὀρθὸν βούλευμα· nam mox de scriptore ipso, qui bonum hoc consilium ceperat, εὖ βεβουλευμένος ponitur. Locus Atticorum, ad quem nos auctor rejicit, est 39, 3 extr. οὐκ ἀξίων ἀφηγήσεως Clav. Porson. ut Kuhnius correxerat. Sic ἄξια ἐξηγήσεως I, 9, 3. ἀξίως ἀπηγήσιος Herod. III, 125. οὐκ ἀξίων ἀφηγήσεων Vulg. ὡς οὐ — παραβήσομαι *a quo bono consilio nunquam discedam.*

§. 2. usque ad finem hujus capitis de *foro Spartae.* τὸ τῶν ἐφόρων ἀρχεῖον dicebatur ἐφορεῖον. v. Xenoph. Ages. 1, 36. adde infra §. 8. Proxima Valckenarius e Xenoph. Hell. III, 3, 5 ita correxit: καὶ νομοφυλάκων, καλουμένων Βιδιαίων, ut νομοφύλακες et Βιδιαῖοι sint iidem. v. eum ad Herodot. VI, 57. et Schneideri Lex. gr. itaque καὶ, quod Vulgata ante καλουμένων insertum habet, uncis circumdedi. Nic. Cragius de republ. Laced. II, 5 et Reinesius in Observ. in Suidam p. 51 non Βιδιαῖοι sed Βειδιαῖοι scribunt, deducentes h. v. a βείδιος, quod apud Suidam et Phavorinum est ἔνδοξος. Et sane in indice Eustathii ad Homerum legitur: βείδιοι οἱ ἄρ-

χοντες παρὰ Λάκωσι, τὸ βι δίφθογγον. Pro vulgato τοῖς μὲν ἐπὶ τῷ τὰ Πλατάνιστα καλούμενα καὶ ἄλλους τῶν ἐφήβων ἀγῶνας τιθέναι καθέστηκεν Clavier dedit τοῖς μὴν τοὺς ἐπὶ τῷ Πλατανιστᾷ καλουμένῳ καὶ ἄλλους — καθέστηκεν bene, nisi quod μὴν male illatum est. Mosquensis quoque τὰ post ἐπὶ τῷ omisit, et καλουμένῳ pro καλούμενα offert. Formam autem utramque et Πλατανιστᾶς et Πλατανιστοῦς (quae est cap. 23 init.) probandam esse ostendit Sylburgius ad 14, 8 ita: »e πλατάνιστος est primum πλατανιστήεις, dorice πλατανιστάεις, contracte πλατανιστᾶς, communi flexione τοῦ πλατανιστᾶντος, dorice τοῦ πλατανιστᾶ. At πλατανιστοῦς contractum est ex όεις. Subauditur cum istis nominibus substantivum τόπος, χῶρος vel simile.« Idem animadvertit, Πλατανιστᾶν *locum designare a platanorum copia dictum*. cf. 14. 8. Probavit haec Sylburgii Valckenarius ad Theocr. XVIII, 44. Idem Sylburgius suspicatus est, τοῖς μὲν τὰ ἐπὶ τῷ Πλατανιστᾷ καλούμενα legi posse: *ludos, qui in Plataneto Spartano agitantur*; Meursius autem in Misc. Lacon. IV, 15 τὰ ἐπὶ τῷ Πλατανιστᾷ καλουμένῳ. *Ephorus eponymus* satis notus est. cf. Lex. Xenophonteum.

§. 3. De hac *porticu Persica* cf. index auctorum in Winckelmanni Opp. T. VIII p. 389. quanquam ἐπὶ τῶν κιόνων conferendum non est cum ὑπὲρ τοὺς κίονας II, 17, 3. sed potius cum εἶναι ἐπὶ στήλης III, 18, 5.

§. 4. ἐπεθύμησε etiam Clavier. ἐπεθύμησεν Vulg. καὶ ἀρχὴν κ. λ. cf. II, 1, 2. τὸ δὲ ὄνομα κ. λ. locus corruptus. Facius et Clavier conjiciunt τὸ δὲ ὄνομα ἦν. Franc. Goeller in Act. Monac. T. II Fasc. III p. 329 τὸ δὲ ὄνομα εἴη. Wernicke ad Tryphiod. 293 p. 257 sq. τὸ δὲ ὄνομα κεῖται. Nobis quondam in mentem venerat: τὸ δὲ ὄνομα ὅ ἐστι seu ὃ κεῖται τούτῳ Αὔγουστος, κατὰ γλῶτταν δύναται τὴν Ἑλλήνων σεβαστός.

§. 5. Ἁγίου — Ἁγίαν Vind. Mosq. etiam postea. Ἀγίου — Ἀγίαν Vulg. Etiam apud Herodotum IX, 32 Ἡγίην legimus. Verba τοῦτον τὸν κ. λ. interpreter: *Hunc Hagiam Lysandro vatem datum Atheniensium classem cepisse* i. e. in ea capienda Lysandrum adjuvisse, ejus opera Lysandrum illa positum esse. Sic §. 6 de Tisameno vate διδόναι οἱ τὸν θεὸν μαντευομένῳ πέντε ἀγῶνας πολέμῳ κρατῆσαι, et σφίσιν (Σπαρτιάταις) ὁ Τισαμενὸς ἀγῶνας πολέμου πέντε ἐνίκησε. Itaque virgulam post Λυσάνδρῳ, quam Vulgata habet, removi.

§. 6. Pausanias habuit quidem in iis, quae de hoc *Tisameno* refert, ante oculos Herodotum IX, 32 sqq. sed ad-

didit etiam nonnulla, quae hic omisit, itaque narrationem ita τὰ μὲν Τισαμενοῦ τοιαῦτα ἐπυνθανόμην ὄντα claudit. ἀγῶνας ἀναιρήσεσθαι — πέντε est etiam apud Herodotum et fortasse ex oraculo ipso. διδόναι οἱ τὸν θεὸν μαντευομένῳ Sylburgius non recte reddidit: *dari sibi a numine, quod consuluerat.* Sane quidem in hoc Herodoti loco Τισαμενῷ μαντευομένῳ ἐν Δελφοῖσι περὶ γόνου ἀνεῖλε ἡ Πυθίη hoc verbum ita interpretandum est, sed aliam ei vim Pausanias tribuit, de qua diximus ad II, 24, 1. itaque in nostro loco est: *vaticinanti*; atque eadem potestate Herodotus paulo post c. 34. 35 adhibet. Pro his σφισιν ὁ Τισαμενὸς ἀγῶνας πολέμου πέντε ἐνίκησε Herodotus ita: πέντε σφι μαντευόμενος ἀγῶνας τοὺς μεγίστους — συγκαταιρέει. nostrum locum Goldhagenus ita interpretatus est: »hat ihnen in fünf Treffen den Sieg gewonnen.« Pro vulgato ἠγωνίσατο πρὸς τοὺς ἐξ Ἰσθμοῦ Ἰθώμην ἀποστήσαντας ἀπὸ τῶν εἱλώτων Clavier ita scripsit: — τοὺς ἐκ σεισμοῦ [ἐς] Ἰθώμην ἀποστάντας τῶν εἱλώτων. Correctionem ἐκ σεισμοῦ pro ἐξ Ἰσθμοῦ a Kuhnio jam prolatam sequutus est Goldhagenus: Sylburgius autem ἐξ Ἰσθμοῦ spuria judicavit. Vitium Ἰσθμοῦ haud dubie fluxit ex Herodoto IX, 35. sed quod ibi Vulgata habet, ὁ πρὸς Ἰσθμῷ, mutandum esse in ὁ πρὸς Ἰθώμῃ seu τῇ Ἰθώμῃ, ab aliis jam observatum est. Nos ἐξ Ἰσθμοῦ uncis inclusimus, et ἀπὸ ante τῶν εἱλώτων delevimus Wesselingium sequuti, qui ad l. l. Herodoti negaverat, haec profecta esse a Pausania; idem, ut ἐς Ἰθώμην scriberetur, suaserat; quod Kuhnium quoque voluisse, ejus docet adnotatio ad X, 38, 5, ubi est τοῖς ἐς Ἰθώμην ἀποστᾶσιν. Indidem restituimus ἀποστάντας pro ἀποστήσαντας. adde IV, 24, 2, quem locum paulo post afferemus. Similiter Thuc. I, 101 οἱ Εἵλωτες αὐτοῖς ἐς Ἰθώμην ἀπέστησαν. Alia proposuit Palmerius in Exerc. p. 41 et 388. Post Μεσσηνιακῶν Amasaeum subaudivisse οἱ Sylburgius animadvertit; Amasaeum sequutae sunt Goldhageni et Nibbyi interpretationes: »sondern nur die messenischen, die sich von den alten Heloten getrennt hatten.« — »combattè contro quegli Eloti, che ribellatisi si erano ritirati nell' Itome; ne tutti si erano ribellati, ma quelli Messeni, i quali si erano separati dagli altri Eloti più antichi.« Schneider quoque correxit οἱ ἀπὸ τῶν ἀρχαίων, et laudavit Thucyd. I, 101, qui, postquam illam Helotum tetigit defectionem, ita pergit: πλεῖστοι δὲ τῶν Εἱλώτων ἐγένοντο οἱ τῶν παλαιῶν Μεσσηνίων τότε δουλωθέντων ἀπόγονοι· ᾗ καὶ Μεσσήνιοι ἐκλήθησαν οἱ πάντες. Denique adde Paus. IV, 24, 2 ἐπὶ τῇ συμφορᾷ ταύ-

τῇ καὶ τῶν εἱλώτων ὅσοι Μεσσήνιοι τὸ ἀρχαῖον ἦσαν ἐς τὸ ὄρος τὴν Ἰθώμην ἀπέστησαν. Sed fortasse pro τῶν Μεσσηνιακῶν legendum est τὸ Μεσσηνιακόν, cui pluralem ἀποσχισθέντες, i. e. *separati*, repugnare nemo dicet. αὐτίκα ἐπέξειμι IV, 14. 23. 24.

§. 7. καὶ ante Ἀπόλλωνος Sylburgius tollendum censuit assentiente Facio et sustulit Clavier, quem sequutus est Nibby: sed *Pythaeus* potest esse filius Apollinis II, 24, 1. 35, 2 commemoratus. De *Gymnopaediis* multos laudavit Creuzer in Comm. Herod. I p. 230. Pro vulgato ἐν ταύταις Facius suaserat ut scriberetur ἐνταῦθα· et ecce ita scripsit Clavier, haud dubie male. cf. adnotata ad I, 19, 4.

§. 8. Τούτων—Ἀθηνᾶς pro: Τούτων δὲ οὐ πόῤῥω ἱερά ἐστι, τὸ μὲν Γῆς καὶ Διὸς ἀγοραίου, τὸ δὲ Ἀθηνᾶς: Similis est locus I, 30, 2: ἔστι δὲ καὶ Μουσῶν βωμὸς, καὶ ἕτερος Ἑρμοῦ, καὶ ἔνδον Ἀθηνᾶς, τὸν δὲ Ἡρακλέους ἐποίησαν· quod ita expediendum est: εἰσὶ δὲ βωμοὶ, ὁ μὲν Μουσῶν καὶ ἕτερος Ἑρμοῦ—τὸν δὲ Ἡρακλέους ἐποίησαν. adde II, 22, 10. IX, 22 init. III, 16, 5. 14, 1. 6. qui loci per pluralem substantivi positi animoque adjunctum articulum cum particula μὲν explicandi sunt. Nonnunquam tantum articulus cum μὲν omissus est, ut II, 2, 6. IX, 16, 2. III, 12, 7 extr. 11, 4. Διός ἐστιν ἀγοραίου Mosq. Clav. ἐστιν Vulgata omisit. Ἀπφάλιον Ald. Ἀσφάλιον Mosq. de *Neptuno Asphalio* adeunda est Boettigeri Kunstmythologie sect. 2 p. 168. ἐς τοσοῦτον Mosq. Vind. ἐς τοσοῦτο Vulg. προείχασιν Vind. Mosq. sed ἐς δόξαν προηχέναι est IV, 36, 4. Alia hujus Perfecti exempla congessit Fischer ad Weller. III, 20. προάγειν εἰς fuit II, 19, 2. ὁπόσα δεῖ σημαίνεσθαι τῇ εἰκόνι vitium est Kuhnianae editionis. Pro vulgato ἀρχαῖα Sylburgius et Clavier voluerunt ἀρχεῖα. sed Sylburgius posthac ἀρχαῖα ut doricum ad Dion. Hal. Arch. p. 16 Not. tuebatur et positum pro ἀρχεῖα, quae forma est supra §. 2 et 12, 4. Amasaeus verterat: *Sunt item prisca ea signa, quae Ephorea appellantur. Epimenidis sepulcrum* apud Argivos memoratum vidisti II, 21, 4. item aliud *Apharei sepulcrum* deprehendes in Theocriti XXII, 141. Μοῖραι etiam Clavier. μοῖραι Vulg. Significatur *Parcarum templum*, cujus modo facta erat mentio. Verba loci mutili καὶ ἔστιν ἃ καὶ Λακεδαιμονίοις Amasaeus praetermisit. In Francof. et Kuhn. edd. post μοῖραι est asteriscus; recte. Clavier scripsit Μοῖραι, ἔστι [τὰ Φειδίτια] Λακεδαιμονίοις. Ἔστι καὶ Ζεὺς κ. λ. e Kuhnii conjectura loco VII, 1, 3 extr. parum

firmata. Nibby tamen sequutus est vertens: »Dove sono le Parche, ivi si fanno ancora da' Lacedemonj i Fidizi.«

CAPUT XII.

Viae ex foro. cf. §. 8. cap. 14 init.

§. 1. Via *Ἀφέται* postea dicitur ὁδὸς ἡ Ἀφεταΐς· vocata ita est ὡς ἂν ἀφετήριόν τι τῶν μνηστήρων ἐς τὸν δρόμον. cf. Not. ad Hellen. p. 87 sq. ad Strab. IX, 486.

§. 2. δὲ αὐτὴν pro vulg. δὲ αὐτοὺς Mosq. δοκεῖν δ' ἐμοὶ Mosq. Ald. Francof. Clav. δοκεῖ δ' ἐμοὶ Kuhn. Fac. δρόμου — τὸ ἀγώνισμα Fac. Clav. ut Sylburgius correxerat. δρόμον — τὸ ἀγώνισμα Vulg. διέπεμπε δὲ — ὑποληφθ. Mosq.

§. 3. ἀργύρου καὶ γὰρ Vind. Mosq. et ἀργύρους Mosq. κατὰ τρόπον κ. λ. Cf. de hac prisca consuetudine Hom. Iliad. VII, 472 sqq.

§. 4. Τὸ δὲ τῶν Βιδιαίων ἀρχεῖον Vind. Mosq. quod absolute positum est, ut ad πέραν ἐστὶν Ἀθηνᾶς ἱερὸν subaudiatur αὐτοῦ. Vulgata Τοῦ δὲ τῶν Βιδιαίων ἀρχείου prodit correctoris manum. Βιδιέων Ald. Κελευθεῖαν et Μυλῆτα Mosq. cf. cap. 1. Κελεύθειαι· v. Hesych. Forsan de hoc *Iope* Ἰωπὶς, Λακωνικὴ χώρα apud Stephanum Byz. τοῦτον δὲ Τυνδάρεω παῖδα Vindob. τοῦτο δὲ Τυνδ. παῖδα Mosq. Ista ἀνεψιῷ τῷ Ἀμφιαράῳ explicat Palmerius in Exerc. ad h. l. et p. 374. Amphiaraum fuisse Oïclis filium, et Hypermnestrae Thestii filiae (cf. II, 21, 2); Tyndaridas vero Leda natos etiam Thestii filia; communem igitur avum habuisse Thestium, et fuisse ἀνεψιούς.

§. 5. Ποσειδῶνος [Ταιναρίου]· Ταινάριον scripsi. a Vulgata absunt unci: sed post ἐπονομάζουσιν est asteriscus in Francof. et Kuhniana, quo opus non est, si, ut nos, hunc locum scribas. ἀναθῆναι Vindob. De hac *Spartanorum colonia in Italiam deducta* X, 10, 3. Locus τὸ δὲ χωρίον — φησιν ἐνταῦθα quum non satis intellectus esset, ut fit, corruptus est, sed ita, ut de eo sanando non sit desperandum. Primum in oculos incurrit, verba ἐστὶν εἰρημένον respondere sequentibus ὁ δὲ ἕτερος τῶν λόγων κ. λ. nam duae de hujus loci, *Hellenii*, nomine afferuntur narrationes. Sed ex eo ipso efficitur, ut pro Vulgata: ὁ δὲ ἕτερος τῶν λόγων — βουλεύσασθαί φασιν ἐνταῦθα, quae omnibus constructionis legibus soluta est, necessario scribatur: ὁ δὲ ἕτερος τῶν λόγων — βουλεύσασθαί φησιν ἐνταῦθα. Eadem confusio fuit

II, 27, 4. Nostram emendationem confirmant et Vindobonensis lectio *βουλεύσασθαι σφίσιν*, et Mosquensis *βουλεύσασθαι φίσιν*. Deinde Corayus recte animadvertit, *ἀμυνόμενοι* mutandum esse in *ἀμυνούμενοι*. Tum monendum est, in Clavierii editione scriptum esse: *ὡς οἱ τῶν Ἑλλήνων*, de industria an per errorem operarum incertum, sed perperam: quod quo magis intelligatur, quae nostri loci structura sit, expediamus. Est vero haec: *ἐστὶν εἰρημένον, ὡς οἱ τῶν Ἑλλήνων ἀμυνούμενοι Ξέρξην διαβαίνοντα ἐς τὴν Εὐρώπην, κατὰ τοῦτο τὸ χωρίον βουλευσάμενοι, τρόπον ὅντινα ἀνθέξουσι, παρεσκευάζοντο*. Nullius autem momenti est, quod in Mosquensi deest *κατὰ τοῦτο*, et idem *βουλευσαμένους* exhibet. Totum locum ita interpretandum putamus: *Quod autem attinet ad locum, quem vocant Hellenium, dictum est, eas Graecorum civitates, quae Xerxem in Europam transfretantem propulsaturae erant* (propulsare animum induxerant), *quum in eo loco consultassent, quomodo obsisterent, bellum paravisse; altera autem narratio refert, eos, qui Menelai gratia contra Trojam militatum abibant, ibi consilia iniisse. ἀναπλεύσασθαι* Vindob. Clav. *ἀναπλεύσεσθαι* Mosq. *ἀναπλεύσονται* Vulg.

§. 6. Herodoto teste VII, 134 Spartae fuit *Ταλθυβίου ἱρόν*. *ἐπισημαίνειν* saepe numinis esse, quum irae suae manifesta ostentet argumenta, Wesselingius ad Diod. Sic. XI, 45 et V, 5 docuit. ergo *Talthybii ira manifesta sui argumenta Lacedaemoniis in publicum dedit*: nam Spartanis diu *καλλιερῆσαι θυομένοισι οὐκ ἐδύνατο*. v. Herod. l. l. *κατέσκηψε* Clavier, Porsonus. Ad *κατασκῆψαι*, quae vulgata lectio est, subaudiendum esset *λέγουσιν*, ut II, 10, 4. *κατασκῆψαι* autem et cognata transferri *ad mala quaevis graviora divinitus ex improviso fulminis instar immissa, vel in aliquem irruentia cum impetu*, adnotavit jam Valckenarius ad Eurip. Hippol. 438. Propria significatione positum est saepius a Pausania, veluti II, 11, 1. Eodem hoc verbo in hac ipsa re usus est Herodotus VII, 134, quanquam de Atheniensibus Herodotus hoc non refert.

§. 7. *Ἀκρεῖτα* Mosq. Quemadmodum Jupiter dictus est *Ἄκριος παρὰ τὸ ἄκρις, ἄκριος, ὃ δηλοῖ τὴν ἄκραν* (Eustath. ad Iliad. p. 1403), sic Apollo videtur vocatus esse *Ἀκρείτας* de plurali *ἄκρεις*, ut sit *in summis montibus cultus*. Pro *Γάσηπτον* nescio an scribendum sit *Γάσεπτον*, nam *σεπτὰ* Phavorinus interpretatur *ἅγια*, et *σεπτὸν* Hesychius *ἔντιμον, ἅγιον, σεβάσμιον, σεβαστόν*. Idem nobiscum sensit Porsonus. *Apollo Maleatas* etiam II, 27, 8. *πέρατι* [*τῆς*] *Ἀφειαῖδος*

Clav. Uncis enim circumdare solet Clavier, quae de suo dubitanter inserit. Alia autem videbatur esse ratio loci §. 2. εἶναι καλουμένων Mosq. qui saepius εἶναι pro τῶν dedit. Εὐρυπώνδων Vind. Mosq. Ald. Ἀρσινόης κ. λ. cf. 26, 3. IV, 31, 9. De *Iamo* et *Iamidis* Pindarus Ol. VI. Pausan. VI, 2, 8. μάντεσιν — λόγους μάλιστα — δὲ αὐτὸν Mosq. Μελανίωνος, ut Camerarius et Sylburgius correxerant e Pausan. V, 17, 4. 19, 1. Idem voluit Anonymus. Μεναλίωνος Vulg. Μειλανίωνος Clav. ut est apud Apollodorum III, 6, 8. 9, 2. sed ibi etiam in codicibus reperitur Μελανίων.

§. 8. Insignem Etymologici M. locum de *Sciade* interpretatus est Hemsterhusius in Addendis ad Polluc. ad p. 813. ἐκκλησιάζουσιν Mosq. De hoc *Theodoro* cf. VIII, 14, 5. X, 38, 3. Diog. Laert. II, 8, 19, 103. Quod de *Timotheo* hic narratur, tangit Cicero de Legg. II, 15 extr. adde Mansonem in Sparta II, 172 sq. et Heinrichii Addit. ad Epimen. Apud Suidam est τὴν δεκάτην καὶ ἑνδεκάτην χορδὴν προςέθηκε. Articulum , qui ante Λακεδαιμόνιοι in Vulgata deest, addunt Vindob. et Clavier.

§. 9. οἰκοδόμημα περιφερές. cf. II, 27, 3. ἐν δὲ αὐτῷ κ. λ. cf. adn. ad 13, 2. Ἐπιμενίδης Mosq. οὐχ ὁμολογοῦντες κ. λ. cf. omnino II, 21, 4. Caeterum Amasaeus melius Sylburgio hujus loci sensum perspexit; hic posterior ita vertit: »non assentientes iis, quae ab Argivis de eodem narrantur: quum dicant, eos (scil. Argivos) nullum unquam bellum cum Cnossiis gessisse.«

CAPUT XIII.

§. 1. ἐπὶ δὲ αὐτῷ Vind. Mosq. Fac. Clav. Valcken. ἐπὶ δὲ αὐτὸ Vulg. τεσσαρακοστῷ κ. λ. *Quinquaginta tribus* annis post Herculis et Aesculapii consecrationem inter Deos relati sunt Tyndaridae, referente Apollodoro in Clementis Alex. Strom. I p. 322 Sylb. φασιν Mosq. De *Ida* et *Lynceo* non Spartae sepultis etiam 14, 7. ἐστιν ἤδη Vulg.

§. 2. Λακεδαιμονίοις — Σωτείρας. Olympiae Veneris simulacrum fuit 12, 9 cum Jovis Olympii signo in rotundo aedificio juxta Sciadem; nunc dicitur e regione hujus Veneris fuisse aedes Proserpinae; ex quo efficitur, ut horum Olympiorum simulacra in diversis partibus illius aedificii et ad fores posita ab iis, qui extra erant, conspici potuerint. Er-

go sensus erit: *contra eam illius aedificii rotundi partem, in qua Veneris Olympiae signum propositum cernebatur.* Olympiam autem hanc Venerem Uraniam fuisse Manso im Versuch uber einige Gegenst. der Mythol. p. 193 sumsit. Κόρης deest in Mosq. De *Abaride* ad Lacedaemonios profecto Meurs. Misc. Lac. II, 16.

De *Apolline Carneo* usque ad §, 3 extr. cf. Meurs. Misc. Lac. IV, 15. Καρνειὸς Vulg. Sic, et Κάρνειος eadem promiscue in proximis. Formam Κάρνειος praetulit etiam Sylburgius in adn. ad 24, 5. Eandem commendant Scholia ad Theocr. V, 83. Callimachi hymn. in Apoll. 71 habet Καρνεῖος. Distinguit h. l. Pausanias Apollinem Carneum cognomine Οἰκέταν, quem soli Lacedaemonii, ab Apolline Carneo, quem omnes Dorienses coluerint. Οἰκέτας, *Domesticus.* οἰκέται, οἱ κατὰ τὸν οἶκον πάντες Phavorinus. ἐπονομάζουσιν Mosq. Κριοῦ Vulg. sed cf. Etym. M. Θεοκλῆς, Θέοκλος, Θεοκλύμενος *vatum* sunt nomina. cf. IV, 16 init. Eustathius ad Homer. p. 1780. Kuhnii conjecturam, pro vulgato γεμιζούσῃ legendum esse κομιζούσῃ, non erat cur Clavier repeteret; nam γεμίζω, πλήθω, πληρῶ, ἐμπιπλῶ, ἐμφορῶ καὶ τὸ ἀντλῶ, interprete Phavorino. Valckenarius laudavit Abresch. Thucyd. p. 702. Κριὸν Vulg.

§. 3. Δωριεῦσι μὲν τοῖς πᾶσι Vind. Mosq. Clav. μὲν abest a Vulg. Ἀκαρνίας Mosq. Καρνειὸς — Κριοῦ Vulg. De *Carno caeso* Apollod. II, 7, 3. Schol. Callim. h. in Apoll. 71. Quod e *Praxilla* refertur, congruit cum iis, quae apud Phavorinum v. Κάρνεα et Scholiastam Theocr. V, 83 leguntur: Πραξίλας (scr. Πράξιλλα) μὲν ἀπὸ Καρνείου (sic apud Hesychium quoque legetur) φησὶν ὠνομάσθαι (scil. Κάρνεα) τοῦ Διὸς καὶ Εὐρώπης υἱοῦ, ὃς ἦν ἐρώμενος τῷ Ἀπόλλωνι. Mutilum esse hunc Pausaniae locum, Meursii Miscellaneis Lacon. IV, 15 non credimus. εἴη καὶ Καρν. Vind. Mosq. Καρνειὸς Vulg. Κάρνος Kuhnius conjecit. ἀνεθρέψαντο — καρνείας — ὀνομάζουσιν Mosq. qui Κάρνειον omisit et ὑπερθέντες pro μεταθέντες habet. Κάρνειον, ὑπὲρ τῶν κρανειῶν μεταθέντες Vulg. quam distinctionem mutavimus. Sed Clavier Κάρνειον, ἀπὸ τῶν κρανειῶν, μεταθ. dedit. Derivationem a v. κρανεία Phavorinus quoque affert cum scholiasta Theocriti l. c. et veram esse hanc metathesin, Valckenarius etiam dicit ad Theocr. Adon. p. 318. Manso in Sparta I, 2, 218, Carneum existimans Deum de divinatione dictum esse, cum scholiasta Theocriti nomen fluxisse putat ἀπὸ τοῦ κραίνειν, a *perficiendo.*

§. 4. *Καρνείου* Vulg. Intelligitur hic *Carnei Domestici* signum in Crii aedibus. Ἀφεταῖον scil. Ἀπόλλωνος. Eadem ratione Dioscuri Ἀφετήριοι sunt appellati 14, 7. Idem Apollo videtur dictus esse Δρόμαιος, quem memorat Meursius in Misc. Lac. I, 1. χωρίον ἔχοντα στοὰς Mosq. Ald. ὀρωπὸ pro ὁ ῥῶπος Mosq. »Ibi * virgulta vendebantur« Loescher, et ὄρωπος in margine. ὁ, ῥῶπος Ald. πρὸς τούτῳ Clavier quoque, ut Sylburgius correxerat. πρὸς τοῦτο Vulg. Nominis Ἀμβούλιος quae sit notatio, mihi quidem non facile ad dicendum est: fortasse vi et origine sua non differt a vocabulo Ἀμούλιος. Homericum Μούλιος παρὰ τὸ μολεῖν ἑρμηνευτικὸν ἄνθρωπον ὑπαγορεύει, interprete Eustathio. *Α* praefixum esset hic ἐπιτατικόν; *Β* autem ἐπενθετικόν. de utroque cf. Valckenarius ad Theocriti Adon. p. 215. 272. Vel factum nomen est ex ἀμφὶ et οὔλιος, i. e. *totus salutaris*. Sin autem ductum dicamus ab ἀναβολή, erit *qui differt malum, removet, amolitur*. 18, 1 est Ἀμβολογήρα Ἀφροδίτη.

§. 5. *Κολώνα* videtur unus ex Spartae collibus fuisse, quos Pausanias memorat 17, 2. cf. de h. v. Hesychius. Ejusdem hujus Colonae templique, quod Bacchus ibi habuit, mentionem fecit Polemo Periegetes apud Athen. III, 574. πρὸς αὐτῷ Mosq. Clav. eodem modo correxerat Sylburgius Vulgatam πρὸς αὐτό. δὲ post αὐτῷ Mosq. omisit. *τῷ δὲ ἥρωϊ — ἐκ Δελφῶν*. Verbis θύουσιν αἱ Διονυσιάδες καὶ Λευκιππίδες videntur significari sacerdotes, quae ministrabant Dionyso et Leucippi filiabus. Ab illis Dionysiadibus distinguuntur deinde undecim puellae, verum et ipsae Διονυσιάδες appellatae, quibus cursus certamen in sacris Dionysi proponebatur. De his Hesychius ita: Διονυσιάδες, ἐν Σπάρτῃ παρθένοι, αἱ ἐν τοῖς Διονυσίοις δρόμῳ ἀγωνιζόμεναι. atque hoc jussu oraculi Delphici fiebat, docente Pausania. Λευκιππίδες autem appellabantur primum Leucippi filiae, Hilaeira et Phoebe, quas Cypriorum carminum auctor Apollinis filias esse cecinit; deinde vero etiam virgines, quae illis Leucippi filiabus pro sacerdotibus erant; quum enim Hilaeirae Phoebaeque suum esset ἱερόν, sacerdotes etiam iis datae sunt. cf. omnino Pausanias III, 16 init. Quod attinet ad τὰς δὲ ἄλλας, absolute sunt posita haec: quae structura frequens est apud Pausaniam. In nostro loco Sylburgius p. 930 ed. Kühn. dicit esse Enallagen. Quum sequatur ταύταις, possis etiam mutatam constructionem appellare. cf. ad II, 7, 1 adnot. Θέστιον γὰρ — Πλευρῶνος absunt a Mosq. cf. Praefatio p. XXVII vol. I. De *Thestio Agenoris* filio v. Palmerii Exerc. Ἄσιος pro vulgato

Ἄρειος Palmerius in Exerc. Valckenarius in Diatriba p. 61, Heynius in Not. ad Apollod. I, 7, 7 scribi voluerunt, assentientibus Facio ac Claverio; sed nescio an intelligi possit poeta Lacedaemonius ille, qui apud Antoninum Liberalem c. 12 vocatur Ἀρεὺς ὁ Λάκων, cujus ab eodem laudatur ᾆσμα Κύκνος: Apud Theocritum quoque XXII, 5 Leda κούρη Θεστιὰς appellatur.

§. 6. Cognomen Ὑπερχειρία explicandum videtur esse ex illis Homeri: μάλα γάρ ἕθεν εὐρύοπα Ζεὺς Χεῖρα ἑὴν ὑπερέσχε Iliad. IX, 419, et αἴ κ' ὔμμιν ὑπέρσχῃ χεῖρα Κρονίων IV, 249, ubi, hoc de deo dici ἀντὶ τοῦ σκεπάσαι εἴτουν βοηθῆσαι, Eustathius adnotavit. ξόανον δὲ ἀρχαῖον κ. λ. Haec non ad Junonem Hypercheiriam referes. Ἀφροδίτη Ἥρα videtur esse *Venus cognomine Juno* i. e. *dea amoris conjugalis*; quod confirmant ea, quae addidit Pausanias ἐπὶ δὲ — θύειν. Aliter Creuzer in Symbol. II p. 568 sq. cf. Boettigeri Mythologie der Juno p. 82. τῷ θεῷ pro τῇ θεῷ Mosq.

§. 7. Ἐτυμοκλέους, Ἐτυμοκλεῖ e Suida scribi voluit Sylburgius. Legendum autem censeo Ἑτοιμοκλεῖ αὐτῷ καὶ Ἱπποσθένει. Hic Hippothenes quo tempore vixerit, patet ex V, 8, 3.

CAPUT XIV.

§. 1. De *Brasida* Suidas cum Reinesii Observationibus. De *Spartae theatro* Voy. d. jeune Anach. cap. 41 et Not. 5. Gell in Itin. of Morea p. 221 ita: » Here is a magnificent theatre, 418 feet in its longest diameter. The orchestra is 140 feet wide; but the scene seems to have been only 28 feet deep. « Vides de eo illum loqui, quasi pars ejus adhuc reliqua sit. Παυσανίου κ. λ. de structura orationis dicebamus ad 11, 8. de *hujus Pausaniae sepulcro* Thucyd. I, 134. τὸ δὲ ἕτερον — δὲ καὶ στήλη. Hunc quoque locum mutilatum esse putaverunt: Kuhnius enim e verbis τὰ δὲ ὀστᾶ — τοῦ Παυσανίου excidisse verbum κεῖται, et hoc bis positum hic fuisse credidit, ut eo auctore scribendum esset Παυσανίου κεῖται. κεῖται δὲ καὶ στήλη. Hoc ut certum sequutus Clavier non dubitavit scribere Παυσανίου κεῖται· [ἔστι] δὲ καὶ στήλη. Nos his parum tutis auxiliis nihil fidentes, neque quidquam ad integritatem sententiae desiderari judicantes verba καὶ λόγους — ἀγωνίζεσθαι pro parenthesi accipimus, virgulam Vulgatae post ὀστᾶ τοῦ Λεωνίδου tollimus, minorem autem distin-

ctionem post Θερμοπυλῶν τοῦ Παυσανίου, quae in Facii editione est, mutamus in majorem, quae in Aldina et Francof. deprehenditur, et δὲ inter τὰ atque ὀστᾶ, ut saepe post parentheses easque longiores, insertum arbitramur. Nexus igitur sensusque loci hic erit: *alterum autem Leonidae* ( ) *ossa nimirum Leonidae quadraginta annis post Pausania e* o *Thermopylis ad sepulturam deportante.* πατρωθεν Mosq.

§. 2. Θιομηλίδα Mosq. Pro Ἀγιαδῶν in Mosq. et Ald. est Ἀγιπαδῶν, ut §. 3. Ἀπάδαις in Vind. Mosq. et Aldina pro Ἀγιάδαις. Locus, ubi Agiadarum sepulcra fuerunt, ipse quoque Ἀγιάδαι appellatus est. v. Meurs. de regno Laced. cap 9. cf. quae paulo post afferentur. De *Leschis* X, 25, 1. *Crotani sunt pars Pitanatarum* i. e. pars tribus *Pitanes*, de qua cf. 16, 6. μοῖρα h. l. quae Laconice dicebatur ὠβή. v. Plutarchi Lyc. 6. Nic. Cragius de rep. Laced. I, 6. Manso in Sparta II p. 126 sq. Pro Ἐναπάδων καλουμένων Sylburgius Ἐναπάδων καλούμενον scribendum censuit, assentiente Facio; nos καλούμενον vere restitutum a Sylburgio credimus. Olim quidem nobis videbatur corrigendum esse: ἱερὸν Ἐπᾴδοντος seu Ἐπαοιδοῦ καλούμενον, ea, quae Pindarus Pyth. III, 91 sq. et Scholia habent, sequutis: nunc autem ab illo revocati errore legimus: ἱερὸν, ἐν Ἀγιαδῶν καλούμενον. Sic Heringa in Observ. p. 201 a Valckenario laudatus egregie hunc locum emendavit. In eandem emendationem incidit Porsonus, nisi quod hic καλουμένων retinet; bene autem ostendit quomodo monstrum Vulgatae ortum sit: hoc nimirum modo:

ΓΙ
ΕΝ ΑΠΑΔῶν

Jam videsis ad initium hujus paragraphi quomodo Ἀγιαδῶν nomen in codicibus corruptum sit. Veri vestigia in hac quoque conjectura insunt, quae legitur in Clavierii editione: ἱερὸν ἓν, Ἀγιαδῶν καλούμενον, quod redditur: »un temple d' Esculape, qui porte le nom des Agiades.« Denique huc pertinet, quod paulo ante propositum est, locum, ubi Agiadarum sepulcra fuerint, ipsum quoque Ἀγιάδας appellatum esse: dixerunt igitur ἐν Ἀγιαδῶν pro ἐν Ἀγιαδῶν τάφοις. De hoc *Taenaro* consulendus est Stephanus Byz. adde Meurs. Misc. Lac. IV, 11. ἄκραν — ἀνέχουσαν etiam Clav. ἄκρ. — ἰσέχουσαν Vulg. Haec ipsa ἄκρα ἐς θάλασσαν ἀνέχουσα dicitur 25, 4. et ἀνέχειν saepe est de *promontoriis.* cf. 23, 7. 22,

8. ἐςέχειν autem de *sinubus* ut 22, 9. init. qui inde vocantur θαλάσσης ἐςβολαί, ut 23, 7. Ἱπποκούριος i. e. ἵππους κουρίζων *equos curans*. Αἰγιναίας Clav. ut Sylburgius correxerat Vulgatam Αἰγεινέας. In Mosq. est Αἰγειναίας, quanquam Matthaei dubius fuit, utrum αι an ε esset in penultima. Ἰσσωρίας Clav. ita jam correxerat Facius Vulgatam Ἰσώρας. cf. 25, 3, et plures locos in Meurs. Misc. Lac. IV, 14 de Diana *Issoria*, et loco, unde istud traxit cognominis. Αἰγειναῖος Vind. Mosq. cf. adn. ad II, 29, 2, ubi incipit hic Αἰγιναῖος λόγος.

§. 3. De depravatione nominis Ἀγιάδαις ad §. 2. diximus. Deinde corrigendum censemus: στήλην ὄψει, ἐγγεγραμμέναι δέ εἰσιν, ἃς — νίκας ἀνείλετο. Pro vulgatis Ἀγχιόνις, Ἀγχιόνιν Clavier edidit Χιόνις, Χιόνιν, ut Facius voluerat propter IV, 23. VI, 13. VIII, 39 et antea Corsinus in Fast. Attic. III, 52. sed quanquam hic homo frequentius Chionis dicatur, fieri tamen potuit, ut hic illic Anchionis vocaretur. Similiter qui X, 19, 4 Ἀκιχώριος, aliis Κιχώριος appellatur, et de Ptera Apteraei προςθήκη γράμματος apud Paus. X, 5, 5. Ὀλυμπιάσιν Vulg. Ὀλυμπιᾶσιν Mosq. Verbis ἐνταῦθα — νῖκαι Dativum οἱ cogitando addes. τὸν δὲ — πω· cf. omnino VI, 13, 1, ubi idem de Chionide. ἀσίδι Ald. ἀσπίδι Mosq. ut Loescher jam correxerat. ἀγῶνα λῆγον Mosq. τοῦ στόλου Clav. ex emendatione Sylburgii. τῷ στόλῳ Vulg. οἰκίσαι Fac. Clav. ita corrigente Kuhnio e X, 15 extr. et ante hunc Loeschero. οἰκῆσαι Vulg. λέγουσιν Mosq. λέγουσι Vulg.

§. 4. κατὰ ὄψιν ὀνείρατος i. q. ἐξ ὀνείρατος VI, 20, 3. seu ἐξ ὀνείρου ὄψεως. v. Phrynich. p. 421 cum animadv. Lobeckii. φυλάσσουσιν Mosq. φυλάσσουσι Vulg.

§. 5. De *Cerere Chthonia* apud Hermionenses culta II, 35. ὃν pro τὸ ἐν Mosq.

§. 6. ἔνθα τοῖς — τὸν Δρόμον desunt in Mosq. cf. Praefatio p. XXVII vol. I. De forma Ἀγιδῶν ad 2, 1. Ἀγίδων Ald. Ἀγιαδῶν Clav. ᾧ θέουσιν pro ᾧ θύουσιν P. Faber in Agon. P. I c. VI voluit sine causa idonea. Horum adolescentum, qui Σφαιρεῖς appellabantur, forsan fuerunt σφαιρομάχια, οὐδετέρως, ἀγών τις οὕτω καλούμενος παρὰ Λακεδαιμονίοις teste Eustathio ad Hom. p. 1601. Ad quae σφαιρομάχια nescio an illud Luciani in Anach. 38 referendum sit: μέμνησο μὴ οἴεσθαι μάτην πονεῖν Λακεδαιμονίους, ὁπόταν σφαίρας πέρι ἐν τῷ θεάτρῳ συμπεσόντες παίωσιν ἀλλήλους. Verbis πεποίηται κ. λ. videntur duo significari gymnasia, et per τὸ ἕτερον *alterum eorum*. ἀνδρὸς Σπαρτιάτου — ἄγαλμα

absunt a Mosq. idem οἰκεῖα pro οἰκία habet. Ἐλειθυίας Vind. Εἰληθείας Mosq. Ald. Εἰληθυίας Vulg. δὲ inter τὸ et Εἰληθ. deest in Mosq. Ἡγεμόνης Mosq. Vatic. Clav. cf. VIII, 36, 7. 47, 4. Ἡγεμάχης Vulg.

§. 7. Ἀγνῖτα Fac. Clav. Ἀγνῖτα antea, sed *Agnita* Amas. De *agno* Creuzeri Symbol. IV, 453. Denominata nonnullis videtur *παρὰ τὴν στέρησιν τῆς γονῆς, ab imminutione atque exstinctione seminis genitalis,* ut ait Sylburgius. ἡ ῥάμνος Clavierio est *le Nerprun.* de ea a Schneidero laudatur Niclas ad Geopon. p. 74. ἕστηκεν Mosq. καὶ δὴ κἄμοὶ καὶ Vulg. sed pro καὶ δὴ Vind. et Mosq. habent καὶ μή· quae mera videtur esse geminatio proximi κἄμοί. quare καὶ δὴ cum Porsono censeo delendum esse. De Apharei filiis non Spartae sepultis cf. 13, 1. πρὸς δὲ — Ἀφετήριοι· nam Dioscuri praesides ludorum, inprimis apud Spartanos, fuerunt. v. Spanh. ad Callim. h. in Pallad. 24. ἀφετηρία, ἀρχή, θύρα τοῦ ἱπποδρόμου Suid. Neptunus *Δωματίτης* est *Domesticus*, et talis ille fuit omnibus Peloponnesiis διὰ τὸ δοκεῖν τὸ παλαιὸν τὴν Πελοπόννησον οἰκητήριον γεγονέναι Ποσειδῶνος, καὶ τὴν χώραν ταύτην ὥσπερ ἱερὰν τοῦ Ποσειδῶνος νομίζεσθαι, καὶ τὸ σύνολον πάσας τὰς ἐν Πελοποννήσῳ πόλεις μάλιστα τῶν ἀθανάτων τὸν θεὸν τιμᾶν τοῦτον, ut ait Diodorus Sic. XV, 49. Alia est C. Muelleri sententia in Aeginet. p. 160. ὀνομάζουσιν Mosq. ὀνομάζουσι Vulg.

§. 8 et 9 *de pugnis in Platanista, et de eo, quod ante illas fieri soleat in Phoebeo.*

§. 8. Πλατανιστᾶς etiam Clavier. cf. 11, 2 et infra §. 9. 15, 1. 2. Πλατανιστάς Vulg. αἳ δὴ Ald. Francof. Clav. αἱ δὴ Kuhn. Fac. Sensus est: *platani nimirum, quae altae densaeque sunt, circa illum locum natae sunt.* Sylburgius enim αἳ ante δὴ per errorem pro articulo αἱ habuit. εὔριπος h. l. *fossa aquis impleta.* »un canal plein d' eau« Clav. qui Εὔριπος scripsit. κατὰ ταὐτὰ καὶ ἐς νῆσον θάλασσα Vulg. ἐς Facius expunctum voluit; nos in minore editione uncis circumdedimus. κατὰ ταὐτὰ καὶ ὡς νῆσον θάλασσα Clav. unde, nescio. Sed melior est, quam Valckenarius affert, emendatio haec: καὶ εἰ νῆσον θάλασσα, et laudat Abrech. Thucyd. p. 348. namque καὶ εἰ post κατὰ ταὐτὰ est apud Pausaniam VI, 14, 2. 20, 9. IX, 3, 4. Eadem haec formula IV, 19, 1 ita corrupta est: κατὰ ταὐτὰ ἢ εἰ. Praeterea post κατὰ ταὐτὰ inserendum etiam est δή, quod latet in Mosquensi lectione δέ· haec enim ita habet: κατὰ ταὐτὰ δὲ καὶ ἐς νῆσον θάλασσαν. Similiter Pausanias VI, 14, 2 περιέδει τῷ μετώπῳ χορ-

δὴν κατὰ ταὐτὰ δὴ καὶ εἰ ταυίαν περιθεῖτο. Quare nunc ita nostrum locum scribimus: κατὰ ταὐτὰ δὴ καὶ εἰ νῆσον θάλασσα. Pro vulgato ἔφοδοι cum Clavierio ἔςοδοι. In Mosq. ἐφήβιοι δὲ ἐπὶ γεφυρῶν εἰσιν legitur. ἐφ' ἑκάτερα· cf. IX, 32, 2. τῇ μὲν κ. λ. Hinc altera pars istorum adolescentum οἱ κατὰ Λυκοῦργον, altera οἱ καθ' Ἡρακλέα dicta est. v. Luciani Anach. 38.

§. 9. θύουσί τε πρὸ Goldhagenus conjecit; male. Φοιβαίῳ Vind. Mosq. sic et postea, Clavier, Valckenarius; atque ita scribendum esse, jam in Comment. Societ. Philol. Lips. IV, 1 p. 13 significavimus. Ἐφηβαίῳ Vulg. sic etiam in proximis. Ἐφηβείῳ Facius voluit, praeeunte Sylburgio. Sed dorica est forma Φοιβαῖον, vulgaris Φοιβεῖον, ionica apud Herodotum VI, 61 Φοιβήϊον. Euntibus Sparta Therapnam ad Helenae templum, istud templum fuit ὕπερθε τοῦ Φοιβηΐου ἱεροῦ *ultra Phoebeum*, ut est apud Herodotum l. l. Pro ἐκ τῆς πόλεως Sylburgius, Kuhnius, Facius voluerunt scribi: ἐκτὸς τῆς πόλ. sed ἐκ pro ἔξω interdum poni, adnotavit jam Valckenarius ad Herod. II, 142. Poterit ergo Vulgata reddi: *est extra urbem*. Mira est Clavierii interpretatio: »offrent avant le combat un sacrifice dans le Phoebéum, qui est aussi dans la ville, à peu de distance de Therapné.« καὶ ante ἐκ τῆς πόλεως nemini erit offensioni; scriptor enim indicare voluit: *Platanistam extra urbem fuisse atque etiam Phoebeum*. Phoebeum non longe remotum fuisse a Therapna, Pausanias iterum tradit 20, 1. adde Herodoti locum modo excitatum. ἐνταῦθα—θύουσι· hoc repetitur 20, 1. ἑκατέρα μοῖρα *utraque factio juvenum*. pro μοῖρα postea est τάξις. ἐνυαλίῳ Mosq. De *Enyalii* numine Scholiasta et Lobeckius ad Soph. Ajac. 179. quomodo Alcman Enyalium dixerit, ostendit Sch. Arist. ad Pac. 456. Pausanias intellexit *Martem*. τῇ Ἐνοδίᾳ Facius conjecit, et Clavier tacite scripsit; idem placuit Valckenario. De *canibus Triviae immolatis* a Sapaeis et Thracibus cf. Ovidii Fast. I, 389 sq. ᾗ τε pro αἵ τε Mosq. ἐπὶ τῇ θυσίᾳ »post peracta sacra est aprorum commissio« Kuhn. κάπρ. ἠθάδ. Nibby ita vertit: »due cinghiali da loro addomesticati.« ὁποτέρων Clav. ut Sylb. conjecerat. ὁποτέρῳ Vulg. Pro τέχνῃ, quam vocem Amasaeus praetermisit, Palmerius in Exerc. τύχῃ scribendum censuit, assentientibus Valckenario, Clavierio ac Porsono, quorum ultimus etiam ἐστιν post νικῶν delet, ut τύχῃ νικῶν respondeat illis ἔτυχε ἔχουσα cap. 16, 3. quod est nimium. acquiescimus in Dativo τύχῃ. In Mosq. est ἐπίασι — ἐμπίπτουσιν.

Totum hunc locum de *pugnis in Platanista* ut egregie illustrant duo loci Luciani in Anach. 38 et Ciceronis in Tusc. V, 27, ita rursus hic illis justam affundit lucem.

CAPUT XV.

§. 1. *Κυνίσκας — ἅρματι.* cf. omn. 8, 1.

§. 2. *τοῦ μὲν* pro *τὸ μὲν* Vind. *Ἐναρσφόρου* Clav. forsan ex emendatione Heynii ad Apollod. III, 10, 5 proposita. *Ἐναραιφόρου* Vulg. Haec *Hippocoontis filiorum nomina* aliter leguntur in Apollodori l. l. *ἀπὸ δὲ τοῦ Δορκέως* Mosq. In Vulgata deest articulus. *ἀπὸ τοῦ Σεβροῦ* Vind. Mosq. Hic quoque articulus in Vulgata omissus est. *Ἀλκάμανος* Vind. Mosq.

§. 3. *τῷ δὲ* pro *τοῦ δὲ* Mosq. *λέγουσιν* Mosq. *ἐν Σπάρτῃ* pro *εἰς Σπάρτην.* cf. VII, 4, 3. *καθάραι* Ald. Francof. Kuhn. *καθᾶραι* Fac. Clav. *καθᾶραι* vel *καθῆραι* Sylburgius voluit. nos *καθῆραι* scripsimus, quae forma usitata est Pausaniae. cf. I, 14, 3. 34, 3. 43, 5. II, 1, 4. 30, 3. V, 1, 7. ubi Vulgata jota subscriptum retinuit. sed v. Hom. Odyss. VI, 87. 93. Est autem *καθαίρω* indice Phavorino *λέξις θεία καὶ σεμνή*, quanquam non ubique. *Οἰωνὸς* Vulg. etiam postea. *Λικύμν.* Fac. Clav. *Λυκίμν.* Vulg. *Λυκυνίου* Mosq. De hoc *Oeono* et ejus caede, item de ejus patre *Licymnio* dicebamus ad Hellenica p. 250. cf. Paus. II, 22, 8. *περιιόντι* Clav. ut Sylburgius correxerat. *περιόντι* Vulg. *ἐγένετο* Clav. *ἐγίνετο* Vulg. *τῇ οἰκίον* pro *οἱ παῖδες* Mosq. Hercules in priore cum Hippocoontidis pugna *vulneratur.* vide 19, 7. *ἐξεγένετό οἱ — τιμωρήσασθαι* volunt esse imitationem illius Herodotei VII, 8: *οὐκ ἐξεγένετό οἱ τιμωρήσασθαι.* sed non modo hic verum saepius *ἐξεγένετο* et *ἐξεγεγόνει* cum Dativo personae et Infinitivo apud Pausaniam reperitur, veluti III, 4, 5. 17, 8. X, 34, 2. IX, 25. I, 28, 6. VII, 17, 2. *Ἡράκλειον,* quod hoc ipso paragrapho *ἱερὸν Ἡρακλέους* dictum est.

§. 4. *ἑτέραν ὁδὸν*, diversam ab illa, quae initio paragraphi memorata est. *τὸν* ante *Αὐτεσίωνος* deest in Mosq. *ἔσχηκεν* Mosq.

§. 5. De *Hipposthene Olympionica* est cap. 13 extr. sed quae hic memoratur aedes, non potius huic luctatori quam Neptuno cognomini facta fuit; ergo *Neptunus Hipposthenes* dictus est, ut Jupiter Agamemno. cf. adn. ad II, 35, 2.

'Ιπποσθένη Mosq. De *Marte vincto* laudatur Aristid. orat. Isth. Neptun. p. 46. adde Winckelm. de Allegor. cap. 2. Hirtii Bilderb. I, 52. Paciaudius putavit, evocationis impediendae causa eum vinctum fuisse. v. Monum. Pelop. vol. 2 p. 53. γνώμη δὲ τῇ αὐτῇ Λακεδαιμ. Vulg. γνώμη δὲ ἡ αὐτὴ Λακ. Sylburgius Faciusque voluerunt. sed τῇ αὐτῇ deest in Mosq. et omisit Clavier, qui emendationem γνώμη recepit, utrumque probante Porsono. Pro τῶν μὲν est τὸν μὲν in Mosq. idem postea τὸν ante τρόπον omisit... De hac Atheniensium Victoria ἀπτέρῳ locus est I, 22, 4.

§. 6. λέσχη — καλουμένη ποικίλη. Aldina. λεύχη pro λέσχη Mosq. Hujus *Aegei* majorum series haec est: Aegeus, Oeolycus, Theras, Autesion (cf. IV, 7, 3), Tisamenus, Thersander, Polynices, cf. Not. ad Hellen. p. 333. Thebis ergo oriunda fuit haec gens. De *Aegeo* et *Oeolyco* cf. Herod. IV, 149. et de *Oeolyco* Sch. Paris. ad Apoll. Rh. II, 778. *Tisamenus* Thebarum rex, Thersandri et Demonassae, Amphiarao natae, filius. v. IX, 5, 8. λέγουσιν — Δημονάσσης Mosq. IX, 5, 8 et V, 17, 4 codices eodem modo errant in antepenultima hujus nominis. Articulus ante 'Αμφιλόχῳ videtur delendus esse.

§. 7. Ἥραν — αἰγοφ. cf. Hesych. v. αἰγοφάγος. E Mosq. ὥσπερ γε pro ὥσπερ γὰρ Vulgatae. Pro ἀλλοίων Clav. ἄλλων scripsit; sed illud etiam IV, 21, 3 adhibitum reperitur. De *Neptuno Genethlio* dicebamus ad II, 38, 4. Κλεοδαίου etiam Clav. Κλεοδέου Vulg. cf. II, 7, 6. Βοιωτοῖς pro Βοωνήτοις Mosq. ἀριστᾷ pro ἀριστερᾷ idem.

§. 8. λόφος ἐστιν — ναὸν δὲ Mosq. ναὸς ἀρχαῖος κ. λ. Locus insignis de *aede Veneris armatae atque simulacro* apud Lacedaemonios; utriusque mentionem Lactantius quoque fecit de falsa relig. I, 20. Tum e Lactantii narratione, tum ex iis, quae et N. Cragius de rep. Laced. lib. 3 tab. 1 Inst. 1 et Meursius in Misc. Lac. II, 15 congesserunt, patet, cur Venus apud Spartanos armata fuerit, jam veteres quaesivisse. Eadem recentiores quaestio exercuit. v. Heynii Antiq. Aufs. I p. 136. Manso im Vers. üb. einige Gegenst. aus der Mythol. p. 149 sqq. Boettigeri Mythologie der Juno p. 82. Nec tamen solos armatam Lacedaemonios coluisse Venerem, docet Pausanias II, 4 extr. III, 23, 1. Haec Venus Lacedaemone *galeata* fuit et *hastata*, quod discimus ex epigrammate in Anthol. Palat. T. II p. 678 et ex Nonni loco quem Manso protulit. Illud autem cavendum est, quod certe non Pausaniae culpa nonnullis accidit, ne hanc *armatam* confundamus Ve-

nerem cum altera, quae *Morpho* appellata est; ad hanc enim, non ad illam, pertinent quae sequuntur: κάθηταί δὲ κ. λ. Venus illa armata in epigrammate laudato κατὰ κρατὸς ἔχει κόρυν ἀντὶ καλύπτρας, sed Morpho teste Pausania κάλυπτραν habuit, *velamen*, *velum*; quod quid sit, indicat Winckelmannus in Opp. II, 492. V, 37. 350. Venus Morpho ex *cedro* facta fuit, ut ex hoc loco extremo intelligitur. ἀφομοιοῦντα — βέβαιον. Ut hic *compedes*, sic apud Horatium Od. I, 35, 20 *uncus* habet *firmitatis* significationem. Idem sed parum distincte traditur in Scholiis ad Lycophr. 449 et a Phavorino v. Μορφ. ubi altera quoque, quam Pausanias rejicit, causa tangitur. Nostrum autem locum inprimis illa Artemidori illustrant IV, 5: ὅσα πέπλεκται, — πρὸς γάμους καὶ φιλίας καὶ κοινωνίας ἀγαθὰ διὰ τὴν συμπλοκήν. Apud eundem II, 47 est: πέδαι κατοχῆς σημαντικαί. Denique τοῦτον οὐδὲ ἀρχὴν Mosq. τοῦτον δὲ οὐδὲ ἀρχὴν Clav. τοῦτον δὲ οὐδὲ τὴν ἀρχὴν Vulg. Similiter οὐδὲ ἀρχὴν προςίεμαι τὸν λόγον τοῦτον X, 5, 5. ᾗ pro ἢ in Francof. ed. πάντα pro παντάπασιν Mosq.

CAPUT XVI.

§. 1. *Leucippides* sacerdótes jam 13, 5 memoratae sunt. ἱερῶνται Sylb. bene reddidit: *sacerdotes earum sunt virgines.* τὸ μὲν δὴ — τέχνης illustratur in Winckelmanni Opp. V p. 268.

§. 2. κατειλημμένον Vulg. κατειλημμένον Mosq. κατειλημένον Porsonus et Clavier, sed hic reddidit: *orné*; melius Nibby: *involto*. Similiter κατειλημένον est legendum IX, 2, 2. cf. VIII, 8, 2. καὶ τὸ οἴκημα Mosq. Articulus abest a Vulg. ὑφαίνουσι κ. λ. cf. Heynii Antiq. Aufs. I, 75.

§. 3. αὐτοῦ referendum est ad τὸν Χιτῶνα, aedificium hujus nominis, quod videtur vicinum fuisse Leucippidum templo. Istud αὐτοῦ Casaubono mendi suspicionem excitavit, Kuhnius autem, ut eam tolleret, adverbialiter accepit pro *ibi*; quorum neuter probandus; namque hoc Genitivo τὸν Χιτῶνα significari planum fit initio §. quarti: ἰόντι ἐπὶ τὰς πύλας ἀπὸ τοῦ Χιτῶνος· ergo antea delatus erat ad hoc aedificium Pausanias. αὐτὴν — παῖδας. cf. Xenoph. Hellen. VI, 5, 31. A *Phormione* Dioscuros hospitio exceptos esse,

tradidit etiam Plutarchus T. 2 p. 1103. seu 253 Frob. A Clemente Alex. Strom. I, 334 vatibus accensetur hic homo. ἔτυχεν Mosq. Fac. Clav. quod Sylburgius Kuhniusque ex Amasaei interpretatione jam eruerant et Valckenario probaverant. ἔτεκεν Vulg. ἔχουσα — παρθένος desunt in Mosq. *Silphium* nascebatur optimum in Cyrenaica, cujus pars de eo ipso dicta est Silphium. v. Herod. IV, 169. E Cyrenaica autem se venire Dioscuri dixerant. adde Suidam, ubi *Βάττου σίλφιον*, quod Battus Cyrenen condiderat, et Creuzeri Symbol. I, 122. *τάδε — λέγουσιν*. cf. VIII, 38, 5.

§. 4. Hic Doriei socius, cui nomen *Athenaei*, *heros* dicitur fortasse propterea, quod mortuus heroicis auctus esset honoribus, ut Philippus Butacidae filius, eidem Dorieo et viae et mortis socius apud Herodotum V, 47. *Ἀθηναίω ἠρῷ* Mosq. *Ἀθηναίων ρῷ* Vind. De hoc *Dorieo* III, 3, 8 et de ejus Sicula profectione Herod. V, 43 sqq. *Ἀναξάνδρου* Mosq. Ald. *Ἐρυκίνην* Fac. Clav. ut Kuhnius voluerat et Herodoto scribitur V, 45. adde Steph. Byz. v. *Παλική*. *Ἐρυκινὴν* Ald. Francof. Kuhn. *τοῦ Ἡρακλέους* Vind. *τὴν Ἐρυκίνην — ἐχόντων* in Herodoti l. l. ita exprimitur: *τὴν Ἔρυκος χώρην πᾶσαν εἶναι Ἡρακληϊδέων, αὐτοῦ Ἡρακλέος κτησαμένου. Εὔρυκα, Εὔρυκος* Mosq. etiam postea. Pro corruptis *κατὰ τὸν Ἔλεον τὸν κῦφον* Sylb. voluit *κατὰ τὸ Σκύλλαιον τὴν ἄκραν* quem sequutus est Gedoynus. *κατὰ τὸν Ἡλίου σκύφον* Kuhnius conjecit, probantibus Goldhageno, Facio, Clavierio et Nibbyo. Sed nimiam hanc esse ratus correctionem Wesselingius assentiente Valckenario maluit ad Diod. Sic. IV, 22 ita scribi: *κατὰ τὴν Ἐλέαν τῷ σκύφῳ*, putans indicare Pausaniam, ad urbem *Eleam* seu *Veliam*, non longe ab insula distantem, scyphum ingressum esse heroem, atque inde in Siciliam trajecisse. *Scyphum solarem*, quo Hercules per maria vectus sit, hic significari, nos quoque credimus cum Heynio, quem vide ad Apollod. II, 5, 10; in verbis autem *κατὰ τὸν Ἔλεον* videmur *Ἐλεωνίου* illius vestigia deprehendere, qui has ipsas res Dorieo narravit apud Herodotum V, 43. ecce ipsa patris historiae, quem Noster hic quoque ante oculos habuit, verba: *Ἀντιχάρης, ἀνὴρ Ἐλεώνιος, συνεβούλευσέ οἱ* (Dorieo) *ἐκ τῶν Λαΐου χρησμῶν, Ἡρακληΐην τὴν ἐν Σικελίῃ κτίζειν, φὰς τὴν Ἔρυκος χώρην πᾶσαν εἶναι Ἡρακληϊδέων, αὐτοῦ Ἡρακλέος κτησαμένου.* Itaque hoc fere putamus Pausaniam dixisse: *secundum narrationem illius Eleonii* (apud Herodotum) *scypho in Siciliam trajecit*; atque fortasse est

qui malit scribere: κατὰ τοῦ 'Ελεωνίου τὸν λόγον, notum illum ex Herodoto, seu κατὰ τὸν 'Ελεωνίου τινὸς λόγον. Fore spero qui haec felicius certiusque expediant, timidus ulterius nunc progredi, quod nonnulla excidere potuerint, a me sine codicum ope non quaerenda. De *Eleonio* illo cf. etiam ad §. 5 adnotata. οὐ κατὰ ταῦτά Ald., Francof. sed correxit Sylburgius. ἀποκτείννυσιν Vind. Mosq. ἀποκτείννυσιν Ald. ἀποκτίννυσιν Francof. Kuhn. Fac. Clav. bene; atque eodem modo scribendum erit IV, 19, 1. VIII, 4, 4. 5, 1. 47, 4. 50, 2. 53, 1. IX, 5, 7. 7, 3. 11, 1. cf. Thom. Mag. ἀποκτιννύναι et ζευγνύασι, Bekkeri Anecd. 429. nec tamen repugnem simplici ν utentibus. v. Bastii Epist. Crit. p. 137. Epimetr. in Hemsterh. Aristoph. Pluto p. XXIX et Bekkeri Anecd. p. 29. στρατείας Mosq. Ald. *Dorieum* in Sicilia ab Egestaeis interfectum esse, etiam Herodotus V, 46. VII, 158. 205 memoriae prodiderat.

§. 5. Λυκούργῳ — ἱερόν. Cf. omn. Herod. I, 65. 66. Εὔκοσμος scite Lycurgo filius datus est, quum instituta quoque Lycurgi dicantur ὁ νῦν κατεστεὼς κόσμος Σπαρτιήτῃσιν Herodoto l. l. πρὸς δὲ τῷ, βωμὸς Λαθρίας Clavier conjecit et interpretatione expressit; sed τῷ βωμῷ refertur ad ἱερόν, in quo haec ara fuit. 'Αγαμηδίδα Clav. ut Sylburgius conjecerat, ut ab 'Αγαμήδης esset. Sed quemadmodum fuit Αἰσιμίδης (I, 3, 2), ita esse 'Αγαμίδης potuit. 'Ελεωναίων pro Κλεεστωναίων, qui nemini noti sunt, Clavier voluit, et eandem conjecturam tum in Magas. Encyclop. T. III de la septième année, tum in Hist. des prem. temps de la Grèce II, 3 proposuerat, argumenta repetens ex Apollod. II, 7, 7. 8. Strab. IX, 438 sq. Hom. Iliad. X, 266, atque contendens, *Eleonem* et *Ormenium* eandem fuisse urbem. Quod ultimum quibus veterum scriptorum testimoniis nitatur ignorantes, certam esse hanc correctionem, nobis persuadere nondum potuimus; namque Ormenium fuit Thessaliae, Eleon autem, si fuit urbs, quod nonnulli dubitarunt, Phocidis. Alia Eleon fuit Boeotica apud Homerum Iliad. II, 500, Strab. IX, 404, de Eleone, Eteoni filio, dicta. v. Eustath. p. 265. 267. Hujus civis 'Ελεώνιος dicitur Heredoto V, 43. Κλεωναίων conjecit Kuhnius, quem sequuti sunt Goldhagenus atque Gedoynus. De *Astrabaco* Lacedaemoniorum heroe ejusque heroo consulendi sunt Herodotus VI, 69 et Clemens Alex. Protr. p. 26 Sylb. In Suida quidem ἀστρόβακος exponitur ἀστρονόμος, nescio autem an nostro nomini propior sit cognatio cum vocabulis ἀστράβη et ἀστραβηλάτης. quum enim Demarati mater dixisset se eum peperisse ex Astrabaco heroe, inimici

sparserunt rumorem, eam ἐλθεῖν παρὰ τῶν οἰκετέων τὸν ὀνοφορβόν, et Demaratum *agasonis* esse filium; quae maledica interpretatio haud dubie nitebatur nominis Ἀστράβακος significatione. cf. Herod. VI, 68. 69. Alia de hoc loco invenies in Creuzeri Comm. Herodot. I p. 241 sqq. 244 sqq. et in ejusdem Symbol. III p. 21.

§. 6. Hoc Λιμναῖον pars fuit Spartae seu ejus suburbium. Huc pertinent loci Strabonis VIII, 363: τὸ παλαιὸν ἐλίμναζε τὸ προάστειον (Spartae), καὶ ἐκάλουν αὐτὸ Λίμνας. et 362: ἀπὸ δὲ τῶν Λιμνῶν τούτων (quae fuerunt in confinio Laconicae et Messeniae; vide cap. 2, 6) καὶ τὸ ἐν Σπάρτῃ Λιμναῖον εἴρηται τῆς Ἀρτέμιδος ἱερόν. Post Λιμναῖον distinxi cum Aldina. Pro Ὀρθία Spanhemius ad Callimachi h. in Dian. 172 et 174 voluit Ὀρθωσία, quod sane est in Suida v. Λυκοῦργος, sed perperam. v. Reinesii Obs. in Suidam p. 187, ubi jam de *Orthosia*, quae diversa fuit ab *Orthia*, laudatus est Tzetzes ad Lycophr. 936. 1331. De cognominis ratione Pausanias paulo post §. 7 extr. τὸ δὲ ξόανον Mosq. τὸ ξόανον δὲ Vulg. Vulgatum καὶ ante Ὀρέστης Clavier delevit. ὅ ποτε — ἐκκλέπτουσιν. *Praesens* saepe pro *Praeterito* apud Pausaniam deprehenditur, veluti IX, 5, 8 sub fin. 6, 1. IV, 4, 4. vel *conjunctum cum Aoristo*, ut I, 17, 4. X, 22, 5. Pro vulgato Λακεδαιμονίαν κομισθ. Amasaeus et Clavier habent Λακεδαιμόνιοι: idem Kuhnius, Goldhagenus, Facius voluerunt. Quod deinde contra *Athenienses* disputatur, id referendum est ad I, 33, 1. κραυρῶνι Ald. ἐςέθεντο Vind. Mosq. Clav. ἐπέθεντο Vulg. τηλικοῦτον Vind. Mosq. Καππάδοκες Schneider au davit Dion. Cassium 35 de *Comanis*. παρά σφισιν Fac. Clav. Pro Λυδῶν Huetius referente Valckenario voluit Μήδων seu Χαλύβων. Ἀναϊτιδος Vind. Mosq. sed Ἀναΐτιδος est etiam apud Strabonem XI, 532, ubi v. Intrpp. De hoc nomine dixit Creuzer in Comm. Herodot. I p. 247 sq. Λαοδικεῖς. cf. Casaubonus in Histor. August. script. p. 324 sq. ad Ael. Lamprid. Ant. Heliog. ed. Par. 1603. ἔχουσιν Mosq. καὶ Ἀμφικλέους Mosq. Λιμνᾶται etiam Mosq. Λιμνάται Vulg. De his Spartanorum *tribubus* Mansonis Sparta I, 2, 125 sq. et p. 18. Μεσόα simplice sibilante etiam VII, 20, 4 et Strabo VIII, 364, ex quo Strabonis loco patet, partem fuisse urbis Spartae. cf. Manso l. l. p. 126. ἐς φόβους καὶ ἐς φόνους Mosq. Vind. quod peccatum Clavier non dubitavit inferre in contextum.

§. 7. ἐπὶ τούτῳ etiam Clavier et Porsonus. ἐπὶ τοῦτο Vulg. τὸν βωμὸν αἵμ. Clav. ut Kuhnius Faciusque voluerant. τῷ βωμῷ Vulg. ἐπελάμβανε Mosq. Clav. ἀπελάμβανε Vulg. De

verbo ἐπιλαμβάνειν diximus ad II, 9, 4 et I, 7, 8. Similiter καὶ ἐπελάμβανε γὰρ Λυκίσκου θυγατέρα ὁ κλῆρος IV, 9, 8. ἐμπίμπλαται Vind. ἱέρεια Mosq. Ad vocem ξόανον Schneider laudavit Schol. Platon. Ruhnkenii p. 124. paulo post ἄγαλμα vocatur. ἦν δέ οἱ Ald. Francof. Kuhn. sed vitium aperuit Sylburgius. ἔφορον pro εὔφορον Mosq. ἐναντία pro ἐν αἰτίᾳ Vind. Mosq. cf. ad 5, 6 adnot. ποιεῖται Vind. Mosq. Clav. πεποίηται Vulg. καλοῦσι Mosq. Clav. καλοῦσιν Vulg. Λυγοδέσμαν· cf. Creuzer in Comm. Herod. p. 246. θάμνων pro θάμνῳ Mosq.

CAPUT XVII.

§. 1. Post θεὸν etiam Clavier distinxit.

§. 2. usque ad 18, 1 de arce urbis Spartae. Λάρισα Mosq. sed cf. II, 23 extr.

§. 3. *Templum* et *aedem* Minervae *Poliuchi* seu *Chalcioeci* Pausanias probe distinguit vocibus ἱερὸν et ναός· ergo fama non prorsus rejicienda fuit, Tyndareum primum templi auctorem fuisse, sed multis annis post aedem Minervae aeneam simulacrumque fecerunt Lacedaemonii. Noster de eadem hac aede loquens X, 5, 5 utitur quidem vocabulo ἱερόν, sed hanc ei potestatem tribuit, ut sit ναός, quum comparet hunc Spartanorum ναὸν cum Delphico ναῷ. Aedem hanc Minervae vere aeream fuisse, Pausanias significat X, 5, 5, quem Mansonis Sparta sequitur I, 2, 23 sq. Alia invenies in Winckelmanni Opp. VI, 1, 21. 2, 35 sq. ἐξεργάσασθαι Mosq. Clav. ἐξεργάζεσθαι Vulg. ἀφορμῇ σφίσιν ἔμελλεν Mosq. δὲ omisso. Constructio est τὰ δὲ ἐξ Ἀφιδναίων λάφυρα ἔμελλέ σφισι ἀφορμὴ ἔσεσθαι. male igitur Goldhagenus: »die Beute, die sie von den Aphidnäern zu machen gedachten.« καὶ τὸ ἄγαλμα Vind. Clav. Porsonus. Articulus abest a Vulg. de Gitiada cf. 18, 5. ἐπείργασται δὲ τῷ χαλκῷ. Manso videtur recte interpretatus esse de aeneis fani parietibus in Sparta I, 2, 24 et discessisse ab Heynii opinione. »Sono stati fatti di bronzo in bassorilievo« Nibby. κατορθώσεως pro κατώρθωσε Mosq. ἡ τῶν — ἁρπαγή. Haec e Museo Pio-Clementino repetita in A. L. Millini mythologischer Gallerie p. 123 tab. 119. ἐπολύων pro ἀπολύων Mosq. ἐδήλωσα κ. λ. vide I, 20, 2. διδοῦς pro διδοῦσαι Mosq. ἀρέως pro ἀέρος Mosq. ἐπείργασται δὲ καὶ Vind. Fac. Clav. ut Sylburgius Heyniusque correxerant. cf. VIII, 37, 3. ἀπείργασται Vulg. ἃ δὴ μέγιστα καὶ κάλλιστα ἦν (ἐμοὶ δοκεῖν) θέας ἄξια Vulg. pro κάλλιστα Clavier dedit μάλιστα, ut

Kuhnius correxerat. Facius Vulgatam quidem retinuit, sed post κάλλιστα virgulam posuit. Denique O. Mueller in Aegineticis p. 101 ita scribendum putavit:—μέγιστα καὶ κάλλιστα καὶ μάλιστα ἦν θέας ἄξια: sed pulcritudinis significatio latet in θέας ἄξια.

§. 4. ἕτερον Mosq. Fac. Clav. Nibby. ὕστερον Vulg. De Minerva *Ergane* I, 24, 3. ἐς δὲ τὴν κ. λ. Has *duas porticus* templum habuit Erganae, non, quod Manso in Sparta I, 2, 24 scripsit, aedes Chalcioeci. Pro Vulg. πρὸς μεσημβρία στοὰν scripsimus πρὸς μεσημβρίας στοάν. Sensus: *quod attinet ad porticum, quae versus meridiem est.* πρὸς μεσημβρία Ald. Proximis Κοσμητᾶ—ναὸς animo adde ἐστὶν ἐνταῦθα i. e. πρὸς αὐτῇ, *ad*, *juxta eam.* Κοσμητὰ Mosq. Nominativus est Κοσμητής, ut ποιητής, φιλητής, αἰτητής, αἰχμητής. Deinde ita verba sunt animo ordinanda: ἡ δὲ τῶν στοῶν πρὸς δυσμὰς ἔχει ἀετοὺς κ. λ. Vocabulum στοὰ hic insolito quodam modo usurpatum esse significavit Welcker de Parcis p. 205, sed quo, non declaravit, neque nos, qui iste modus sit, invenire possumus, qui a vulgari significatione discedendum esse non putamus. Hos ἀετοὺς ὄρνιθας *aquilas fuisse arte expressas* Facius recte animadvertit. His aquilis Victoriae insidentes efferebantur. νίκας Vulgata. pro τῶν ἀμφοτέρων Corayus αὐτοῦ seu τούτου ἀμφοτέρων voluit.

§. 5. οἱ Λακεδαιμόνιοι Vind. Mosq. Clav. In Vulgata deest articulus. De his ὅτι οἱ Λακ. κ. λ. Valckenarius ad Theocr. Adon. p. 283 sq. μελεῶν pro μέλη Mosq. Hic κροῦσμα, sed X, 7, 3 κροῦμα. Venus Ἀρεία dicta videri possit, quia armata fuit Spartae, et παράκοιτις Ἐνυαλίου· sed nescio an praestet hic scribere Ἀκραίας, nam fuit ἐν ἀκροπόλει. cf. I, 1, 3. τὰ δὲ ξόανα Kuhn. Fac. Clav. e Sylburgii correctione. τάδε ξόανα Ald. Francof. Intelliguntur Veneris simulacra in hac ejus aede. Ἕλλησιν Mosq. Ἕλλησι Vulg.

§. 6. Διὸς ἄγαλμα κ. λ. cf. Plin. XXXIV, 7. Philo Byz. de 7 Mirac. p. 13, quos laudavit Schneider. Hujus Jovis cognomen fuit Ὑπάτου, ut Pausanias ipse ait VIII, 14, 5. Athenis quoque Jupiter in arce cultus est cognomine Ὕπατος. vide I, 26, 6. Jupiter enim ἵζεται ἄκρῃς ἐν πολίεσσιν, ut ait Callimachus h. in Jov. 82. Διὸς ἀγάλματα ὑπ' αὐτοῦ pro Διὸς ἄγαλμα ἐκ χαλκοῦ Mosq. δι' ὅλου οὐκ ἔστιν εἰργ. »n' est pas un tout, comme le sont les ouvrages de fonte d'un seul jet.« Quatremere in Jup. Olymp. *n' est pas d'une seule pièce* Clav. *non è tutta di un pezzo* Nibby. Pausanias de heroicis loquens temporibus ait: οὔπω τότε τοῦ χαλκοῦ τὰ ἀγάλματα

διὰ παντὸς ἠπίσταντο ἐργάσασθαι καθάπερ ἐσθῆτα ἐξυ-
α
φαίνοντες VIII, 14, 5. ἀλλήλους Mosq. καὶ ante *Λέαρχον* Corayus expunctum vult; bene. De *Learcho* cf. Winckelmanni Opp. VI, 1, 7. ἄρνα pro ἄνδρα Mosq. Ἡγῖνον pro Ῥηγῖνον Ald. διὰ ποίνου καὶ Σκύλλικος Mosq. Hoc Σκήνωμα quid fuerit, equidem non dixerim. Manso in Sparta I, 2, 25 opinatus est, fuisse illud οἴκημα οὐ μέγα (apud Thucyd. I, 134), in quo Pausanias perierit. Hanc mulierem Εὐρυκλεωνίδα nominatam esse suspicatus est Corayus.

§. 7. Παρὰ — τὸν βωμὸν ἑστήκασι. Sic V, 14, 5 ἔστι παρ' αὐτὸν βωμός, et παρ' αὐτόν ἐστιν Ἡφαίστου βωμός. cf. VII, 21, 6. Ad Hom. Iliad. III, 187 ἐστρατόωντο παρ' ὄχθας Eustathius adnotavit, post Homerum in talibus magis *Dativum* esse adhibitum. τὰ γὰρ τοῖς προτ. Vind. Mosq. Clav. Porson. τὰ γάρ τοι προτ. Vulg. ἀποχρῶντα ἦν· ἐπεξελθεῖν δέ σφισιν ἀρκέσομαι ἃ ἤκουσα ἀνδρὸς Βυζ. Clav. ἀποχρῶντα ἦν ἀπεξελθεῖν σφισιν. ἤκουσα δὲ ἀνδρὸς Βυζ. Vulg. ἐπεξελθεῖν jam Facius e Vind. et Mosq. receperat; idem voluerat Kuhnius. Post σφίσιν Vind. ἀρκέσωμαι, Mosq. autem ἀρκέσωμεν inserit. Sensus: *acquiescam in eo, ut iis narrem, quae audivi e Byzantio quodam.* βουλεύετο Ald. μόνον τῶν ἱκετευσάντων Clav. ut Sylburgius correxerat. μόνων αὐτῶν ἱκετευσάντων Vulgata, nisi quod Facius μόνον αὐτὸν ἱκετεύσαντα e Vindob. scripsit. Asylum ergo fuit Chalcioeci templum.

§. 8. διέτριβεν Mosq. κατέλαβεν pro κατέβαλεν Mosq. Ald. συνειδὼς αὐτῷ προδιδόντι. Sic συνειδὼς ἑαυτῷ τοιοῦτόν τι διαπεπραγμένῳ Lycurg. c. Leocrat. 21, 1. οὐκ ἐξεγένετο ἀποφυγεῖν Παυσανίᾳ Clavier, ut Kuhnius, Valckenarius et Schaefer ad Lamb. Bos. p. 90 correxerant. cf. adn. ad 15, 3. οὐκ ἐξ. ἀποφ. Παυσανίαν Vulg. In Valckenarii adnotationibus est conjectura: ἱκεσίας οὐ δεξαμένου et laudatur Abresch. Thucyd. p. 482, sed qui sequitur Dativus ἐλθόντι postulat, ut Vulgata δεξαμένῳ retineatur; et quanquam Dii dicantur hominum τὰ ἱερὰ δέχεσθαι, tamen valde dubium est, an Jupiter recte dicatur παντοῖα καθάρσια δέχεσθαι. Ad Jovem φύξιον, qui caedem commiserant, confugiebant. cf. Apoll. Rh. IV, 699 et ibi Schol. Ejus ara commemorata est II, 21, 2. Nomen Phavorinus interpretatur ὁ δυνάμενος ποιῆσαι φυγεῖν τὸν κίνδυνον. Pro vulgato Φυγάλειαν Facius et Clavier scripserunt Φιγαλίαν ex ipso Pausania. cf. IV, 24, 1. VIII, 39, 2. 3. et Tzschuckius ad Strabon. VIII, 348. »ψυχαγωγοὶ qui animas mortuorum evocare orco dicebantur ad danda respon-

sa quaerentibus. Plutarchus de sera num. vind. Heracleam venisse ait Pausaniam ad ψυχοπομπεῖον. v. ejusdem vitam Cimonis. Interpres ψυχαγωγοὺς non recte vertit *animorum curatores.* v. Suidam in ψυχαγωγεῖν. « Kuhnius. εἰκὸς ἦν deest in Mosq. Λακεδαιμόνιοί τε κ.λ. Haec varie narrata sunt: Kuhnius jam attulit haec ex Schol. ad Eurip. Alcest. extr. ψυχαγωγοί τινὲς γόητες ἐν Θετταλίᾳ, οἵτινες καθαρμοῖς τισι καὶ γοητείαις τὰ εἴδωλα ἐπάγουσί τε καὶ ἐξάγουσιν. οὓς καὶ Λάκωνες μετεπέμψαντο, ἡνίκα τὸ Παυσανίου εἴδωλον ἐξετάραξε τοὺς προσιόντας τῷ ναῷ τῆς Χαλκιοίκου, ὡς ἱστορεῖ Πλούταρχος ἐν ταῖς Ὁμηρικαῖς μελέταις. et ex Plutarcho de sera num. vind. Σπαρτιάταις χρησθὲν ἱλάσασθαι τὴν Παυσανίου ψυχὴν ἐξ Ἰταλίας (leg. ἐκ Θετταλίας) μεταπεμφθέντες οἱ ψυχαγωγοὶ καὶ θύσαντες ἀπεσπάσαντο τοῦ ἱεροῦ τὸ εἴδωλον. Pro vulgato τάς τε est ταῦτ' in Mosq. Ἐπιδωτὴν Vulg. Ἐπιδότην Vind. Mosq. Clav. Scribendum esse Ἐπιδώτην, monitum est ad II, 10, 2. Apud Hesychium ac Phavorinum est Ἐπιδώτας Ζεὺς ἐν Λακεδαίμονι. imo δαίμων τὶς ἐν Λακεδαίμονι. Cogitandus est daemon beneficus placanda Hicesii ira, quam ille ab Pausaniae supplicis caedem concepisse credebatur. Ἱκεσίου Clav. ἱκεσίου Vulg.

CAPUT XVIII.

§. 1. Ἀμβολογήρας. Huc pertinet locus Plutarchi Sympos. lib. 3 Quaest. 6 de hominibus Veneri adhuc parentibus: ἡμᾶς οὔπω παντάπασιν ἡ Ἀφροδίτη πέφευγεν, ἀλλὰ καὶ προσερχόμεθα δήπουθεν αὐτῇ λέγοντες ἐν τοῖς τῶν θεῶν ὕμνοις· ἀνάβαλε ἄνω τὸ γῆρας, ὦ καλὰ Ἀφροδίτη. Vulgo ὕπνου καὶ θανάτου scribitur. τὸ Ἄλπιον, quod mox dicitur χωρίον, videtur regio Spartae fuisse. ἐκκοπῶντα Mosq. προςαπολέσθαί pro vulgato προςαπολεῖσθαί scribendum censuit Porsonus.

§. 2. φαίνονται — μαντείῳ· forsan propterea quod Theraei, Cyrenes in Libya conditores, origine Lacedaemonii fuerunt. μαντεῖον Mosq. Ἀφύτη ἢ Ἄφυτις, πόλις πρὸς τῇ Παλλήνῃ Θρᾴκης. — ἔσχε δὲ ἡ πόλις μαντεῖον Ἄμμωνος Steph. Byz. τὴν ἐν τῇ Vind. Vatic. Fac. Clav. ut Sylb. jam correxerat. τὸν ἐν τῇ Vulg. Λακεδαιμονίοις τὸν θεὸν σέβειν προήγαγεν ἐς πλέον Vulg. sed videtur Λακεδαιμονίους scribendum esse, et oratio ita construenda: προήγαγε Λακεδαιμονίους σέβειν ἐς πλέον τὸν θεόν· hoc idem est quod: ὑπ' αὐτοῦ προήχθησαν Λακεδαιμόνιοι σέβειν ἐς πλέον τὸν θεόν. Sic ἀ-

μύνεσθαι τῶν γυναικῶν προαχθεισῶν IV, 17, 1. inprimis τοὺς Μεσσηνίους καὶ ἄνευ συμμάχων κινδυνεῦσαι προήγαγεν ἡ δόξα τοῦ χρησμοῦ IV, 10, 1. Ἀφυταῖοί τε conjecit Corayus. ἢ Ἀμμωνεῖον Λίβυοι Vind. ἢ Ἀμμώνιον Mosq.

§. 3. *Κναγία* · an hoc nomen factum a κνακός? ἀποδρᾶναι Mosq. Ald. Clav. ἀποδράναι Francof. Kuhn. Fac. cf. ad II, 31, 1 adn. ἐπὶ τοῦτο Vind. ἐπὶ τούτῳ δὴ conjecit Corayus. ἐπεὶ μηδὲ κ. λ. cf. ad I, 17, 6. Ἀφνίδῃ Mosq. Ald. φρονούντων μᾶλλον τὴν εὔνοιαν Exc. Cod. Palat. De formula παρὰ πολὺ γενομένης τῆς νίκης cf. I, 13, 2. ὥστε deest in Vind. et Mosq. ἐξετάσθω Mosq. ut II, 22, 4.

Jam de *diversis viis*, quae ab urbe Sparta procurrebant; de *prima*, quae Sparta Amyclas ducebat, et de Amyclis usque ad 19, 6; de *secunda*, quae Sparta Therapnam ferebat, a cap. 19, 7; de *tertia*, quae in Arcadiam patebat, a cap. 20, 8.

§. 4. *Amyclae* ab urbe Sparta XX stadiis aberant teste Polybio V, 19. »Mistra to Amyclae 1 hour 45 minutes« in Gellii Itin. of Morea p. 224. Τίεσα Vind. Mosq. (etiam postea) Vatic. Ald. sed Ald. postea habet *Τίασα*, quod reliquae editiones sequutae sunt. In Hesychio, Phavorino et Athenaeo IV, 139 b (e Casaub. correctione) scribitur *Τίασσα*. Schweighaeuser retinuit τὴν *Τίασσον*. Estne *Tiasus* a Guil. Gellio in Itin. of Morea p. 222 memoratus idem fluvius? Ille enim ita: »South of the city of Sparta is a bridge over the Tiasus, a river coming from a place called Trupia: this river falls into the Eurotas near a village called Psisichi. The bridge is one hour from Amyclae.“ Ut apud Athenaeum, sic hoc loco *foemininum* est de fluvio (cf. 20, 3) contra Casauboni opinionem. Φαέννας bene, sed pro vulgato Κλητᾶς scribendum est Κλήτας, ut apud Athenaeum l. c. legitur. Similiter est Κλεῖτα in Theocriti Epigr. XVIII. Hinc corrigendus est Pausanias IX, 35, 1. Κλῆτα est a vocabulo κλειτός, dorice κλητός · sed si ὀξύνεται, est ἔνδοξος, ut jam monuit Etym. M. auctor p. 469 Lips. τὸ κλεῖτος seu κλῆτος est δόξα ἀγαθή. v. Welck. ad Alcm. Fr. p. 77. ἐνταῦθα τὸ ἱερὸν Vind. Mosq. Articulus deest in Vulg.

§. 5. *Amyclae* in Nibbyi Charta versus occasum et meridiem Spartae oppositae nunc *Sclavochori*, *Sclavo Chorio*, *Sclavochorion* dicuntur, et sunt *a village very pretty* teste Guil. Gellio. cf. 19, 6. ταῦτα pro τὰ δὲ Vind. ἐν Ἀμύκλαις

deest in Vind. et Mosq. ἐστιν ἐπὶ στήλης *supra una colonna* Nibby. *un cippe sur lequel est representé Aenétus* Clav. Cogitanda videtur effigies imposita columnae seu insistens. cf. 11, 3. λέγουσιν Mosq. τούτου τε οὖν ἐστιν ἡ εἰκών Schneider correxit. τοὺς δὲ ἀρχαιοτέρους δεκάτην τοῦ πρὸς Μεσσηνίους πολέμου φασὶν εἶναι Clavier, Porsonus: sed hanc sibi emendationem Jacobsius ad Achill. Tat. p. 698 vindicat, ut a se multis annis ante in Exercit. seu Emendat. ad Euripid. T. I p. 181 propositam et ex Pausan. IV, 14 haustam. τοὺς δὲ ἀρχαιοτέρους δέκα τοῦ πρὸς Μ. π. φ. ε. Vulgata. Pro δέκα Heynius δύο, Facius τρεῖς, Welcker in Zeitschr. für Gesch. u. Ausleg. d. alt. Kunst T. I P. II p. 275 καὶ scribi voluerunt. Conferendus est cum nostro locus I, 28, 2, ubi de operibus ex decimis praedae factis: δύο μὲν Ἀθηναίοις εἰσὶ δεκάται πολεμήσασιν, ἄγαλμα Ἀθηνᾶς — καὶ ἅρμα κεῖται χαλκοῦν ἀπὸ Βοιωτῶν δεκάτη. Intelligi *primum Messenicum bellum*, patet ex IV, 13. 14. ὑπὸ μὲν δὴ κ. λ. Dolendum est, quod interdum vel optimi, si quid non satis intelligant, ejus rei causam non in se sed extra se quaerant: hinc tot injuriae veteribus etiam scriptoribus factae a recentioribus. Hunc ipsum Pausaniae locum vide quomodo Heynius reprehenderit in Antiq. Aufs. Sed ex eo, quod Gitiadae et Callonis opera tum hic tum IV, 14, 2 copulantur, non continuo efficitur, ut ipsos eodem tempore vixisse significetur: quod miror Mansonem quoque in Sparta I, 2, 26 sq. et Hirtium in Amalthea I, 261 opinatos esse. Sed confer quaeso quae adnotata sunt de Eumenidum simulacris ad I, 28, 6. Neque necessario cogitandum est, hos tripodes illico post Messenicum bellum et omnes eodem tempore factos esse. De *Callonis* aetate dicebamus ad II, 32, 4. *Gitiadae* ignota est, quanquam Quatremère in Jup. Olymp. p. 181. 126. vult eum Olympiade XII vel XIV floruisse; sed causa, quod Olympiade XIV finem habuerit primum bellum Messenicum, non satis idonea est ad id probandum. Pro ὑπὸ Sylburgius putat Amasaeum legisse ἐπί, sed idem ὑπὸ verum esse loco docuit parallelo IV, 14, 2. Pro ἑστήκει, ut paulo post, ita IV, 14, 2 est ἕστηκεν sed ἑστήκει habet significationem continuationis *stabat* et *stat*, ut apud Theocr. V, 79 ἦσθα *eras* et *es*. Quomodo autem haec ἀγάλματα ὑπὸ τούτοις τοῖς τρίποσι ἑστηκότα cogitanda sunt? Equidem a Winckelmanno Opp. VI, 1 p. 9 et 21 discedens non dubito, quin fuerint harum dearum imagines anteribri tripodum pedi insculptae ita, ut extra fundum exstarent; de qua vocabuli ἄγαλμα potestate dicebamus in Praefatione vo-

luminis primi. Hanc nostram interpretationem confirmat, imo postulat vox ἐπειργασμένα· Pausanias enim continuo haec adjungit: Γιτιάδα καὶ αὐτοὶ τέχνη καὶ τὰ ἐπειργασμένα, *Gitiadae opus sunt et ipsi illi duo tripodes, et iis insculpta.* Quaenam autem sunt ista τὰ ἐπειργασμένα? Ipse articulus τὰ additus significat, non posse cogitari nisi de Veneris ac Dianae simulacris, quae dicta erant ἑστηκέναι ὑπὸ τῷ πρώτῳ καὶ τῷ δευτέρῳ τρίποδι. Eodem modo interpretanda censemus quae sequuntur: Ἀρίστανδρος κ. λ. i. e. *Fuerunt praeterea duo alii tripodes, quorum alteri Aristander Sparten, alteri Polycletus Venerem inciderat seu insculpserat.* Jam de his duobus tripodibus, quos Aristander et Polycletus ornaverant, pergit Pausanias: οὗτοι δὲ οἱ τρ κ. λ. quod, ut jam omnibus patere arbitror, minime a Facio sollicitandum fuit, qui scribi voluit ἕτεροι δὲ οἱ τρίποδες. Antea in Mosq. est καὶ $\overset{\text{ὴ}}{\text{αὐτοί}}$ τε τέχνη, et δὲ pro δῆθεν. Post λύραν distinxi, quod idem facit Clavier: idem scripsit Ἀφροδίτην [τὴν] παρὰ Ἀμυκλ. De *Aristandri Parii* aetate ex hoc nostro loco capere possumus conjecturam.

§. 6. De *throno et simulacro Amyclaei Apollinis* usque ad 19, 4, de utroque consulatur Quatremere-de-Quincy in Jupiter Olympien p. 196 sqq. in multis ab Heynio discedens. Ac recte distinguit thronum a simulacro; hoc illo fuisse multo antiquius neque a Bathycle factum (cf. 19, 2), ipsa forma docente; namque columnam fuisse aeneam, capite, manibus extremis pedibusque instructam. Thronum ligneum fuisse et in aede collocatum, credidit etiam Welcker, quem v. in Zeitschr. für Gesch. u. Ausl. d. alt. Kunst I, 2, 283. 289. Ante omnia autem scribendum est: ἐπ' ἐξειργασμένῳ τῷ θρόνῳ· quae emendatio fluxit e codicis Mosquensis lectione a Facio praetermissa: ἐπεξειργασμένῳ. Vulgata est ἐπεξειργασμένα. Similiter I, 33, 2 pro vulgato ἐπ' ἐξειργασμένοις Mosquensis ἐπεξειργασμένοις offert, et II, 6, 2 recte vulgatum ἐπ' ἐξειργασμένῳ in codicibus depravatum legitur. Ex hac emendatione efficitur, ut *hae Gratiae*, quas omnes interpretes throno affinxerunt, non in ipso throno sculptae, sed donaria fuerint propter et post thronum absolutum dedicata. Hac de re nuper dicebamus in Boettigeri Amalthea vol. II p. 254. Neque magis pars throni fuit *Diana Leucophryne.* Λευκοφρύηνης Mosq. sed inscriptio nummi, qui hujus deae formam ostendit in Monum. Peloponn. vol. I p. 3, conspirat cum Vulgata, quam

Pausanias ipse confirmat I, 26, 4. ὅτου — παρίημι. Non multum abest quin Heynius in Antiq. Aufs. I p. 111 hoc quoque silentium crimini vertat Pausaniae. Sed noluit ab aliis explicata repetere. cf. Praefatio vol. I p. XVI sq. *Polemo* enim *Periegetes*, quem Athenaeus XIII, 574 testatur περὶ τῶν ἐν Λακεδαίμονι ἀναθημάτων scripsisse, haud dubie de eodem hoc throno exposuerat. De *Bathyclis aetate* cf. J. H. Vossii epp. mythol. II p. 189. quocum facit Quatremère, qui p. 200 sq. ex eo, quod hic thronus Croesi aetate factus sit, effici credit, ut Bathycles inter Olympiadem L et LX, ergo sub aetatem Dipoeni ac Scyllidis floruerit: neque Welcker negat p. 283, Bathyclis florem in hoc tempus incidisse. ἐποίησεν Mosq.

§. 7. κατὰ ταῦτα — Ἔχιδνας ἕστηκεν Mosq. *Echidna Typhoni* pro conjuge fuit. v. Hygin. f. 151. De ejus *forma* Vossii epp. mythol. I, 218 sq. qui ibidem II p. 188 de *Echidna, Typhone ac Tritonibus* in hoc artis opere disseruit. Haec monstra Quatremère p. 207 posita fuisse ait *au bas des pieds*, ut puto, recte. ὡς δὲ δηλῶσαι συμβαλόντι Vulg. sed συλλαβόντι Clavier dedit, ut Kuhnius correxerat. Vult autem *summatim* Pausanias de his rebus scribere, quia videbat, *plerasque esse satis notas:* ne igitur brevitatem ejus accusemus. *Quatuor* autem licet in hac illius throni enarratione distinguere, *primum* quae videntur insculpta fuisse externis iisque inferioribus throni partibus, et comprehensa sunt verbis Ταΰγέτην — Γηρυόνου βοῦς ἐλαύνει §. 7 extr. *deinde* quae erant πρὸς τοῖς ἄνω πέρασιν §. 8. *tum* quae erant ἀνωτάτω ἐπὶ τῷ θρόνῳ §. 8. *denique* quae ὑπελθόντι | ὑπὸ τὸν θρόνον erant conspicua, et continentur verbis ὑός ἐστι — χοὰς Ἕκτορι §. 9. In quo ordine constituendo praeivit nobis Quatremère p. 208. λόφῳ pro Φόλῳ Mosq. De hac Centaurorum pugna v. adnot. ad §. 9. Μίνω καλούμενον ταῦρον· cf. Lobeckius ad Phryn. p. 414. Kuhnii opinio, Bathyclem *taurum Marathonium* designare voluisse, et quae inde conclusa ratio est, Pausaniam erravisse hoc de Minotauro intelligentem, erroris arguitur loco Pausaniae I, 27 extr. ubi ipse de tauro Marathonio per Theseum in arcem acto et in artis opere expresso loquitur. Cf. etiam adnotata ad §. 9. Quae forma Minotauri fuerit, Pausanias neque hic neque I, 24, 2 addendum existimavit, haud dubie quod opifices vulgarem sequuti erant opinionem. αὐδῶν pro ᾀδῶν Mosq. Περσέως — Μέδουσαν. In Aesculapii throno II, 27, 2 Persei factum patratum significatur; in Chalcioeco Perseus accingitur ad facinus su-

cipiendam III, 17, 3. denique in Amyclaei throno videtur heros ita expressus fuisse, ut hoc opus aggrederetur. Itaque hic brevitas Pausaniae non erat vituperanda. *Θούριον τῶν γιγάντων* e Mosq. et Vaticano. cf. ad I, 34, 3. adde *πέτρα τῶν μεγάλων* ex III, 26, 2. *Θούριον τὸν γιγάντων* Vind. *Θούριον ἕνα τῶν γιγάντων* Clav. quod valde dubitamus an profectum a Pausania sit. *Θούριον τὸν γίγαντα* Vulg. Quemadmodum autem in Gigantibus *Ἄγριος* fuit teste Apollodoro I, 6, 2, ita *Θούριος* quoque esse potuit. *παῖδα ὄντα ἔτι ἐς οὐρανὸν* Clav. *παῖδα ἐς οὐρανὸν ὄντα ἔτι* Vulg. De *Ἡμέρα* cf. adn. ad I, 3, 1. Lobeckius ad Phryn. p. 241 conjicit, hic *ἡρπασμένος* scribendum esse propter creberrimum atticae formae usum. *Διομήδη* Mosq. *Νέσον* Mosq. Ald. *Ἄδραστος κ. λ.* Haec videtur esse illa pugna, cujus mentionem fecit Statius Theb. V, 660 sqq. ubi tamen Adrastus et Amphiaraus jubent absistere ferro. Cujus rei jam Palmerius admonuit p. 384. *ἐφορᾷ* Mosq. haud male, judice Facio; imo non bene. Sic *πρὸς Ἀχιλλέα ἀφορᾷ* X, 30, 1. in similibus locis est *ἐνορᾷν* et *ὁρᾷν ἐς* I, 24, 2. X, 29, 2. 30, 2. non *ἐφορᾷν*. Hic *Io* est *Inachi*, ut in Aesch. Prom. 594. 668, sed supra II, 16, 1 *Iasi* filia. Duaene creditae sunt esse hujus nominis mulieres, altera Iasi, altera, quae in vaccam mutata dicitur, Inachi? an h. l. scribendum est *τὴν Ἰάσου*? equidem illud praetulerim propter varias de Io narrationes. Pro *τάξις* Corayus vult *πρᾶξις*· bene. Pro *Ἀναξίας* scribendum quispiam existimet *Ἄναξις*, ut fuit II, 22, 6. *Μνασίνους* ut II, 22, 6. ita Sylb. quoque Vulgatam *Μνασινοῦς* refinxit. *Μεγαπένθη* Vind. Mosq. *εἰς φέρων* Ald. *ἀναιρεῖ— θηρίον*· ergo idem in Aesculapii throno II, 27, 2. *Γυριόνου* Mosq.

§. 8. *σφίγγε* Mosq. *σφίγγες* Vulg. *Θυρία* Mosq.

§. 9. *ὑπελθεῖν ὑπὸ τὸν θρόνον* est idem quod *ἐς τὸ ἐντὸς τοῦ θρόνου παρελθεῖν* V, 11, 2. quod probe animadversum ab Heynio videmus in ejus Antiq. Aufs. I p. 4. Pausanias ipse illico commemorat *τὰ ἔνδον*. Quatremère p. 204. 206. 207 interpretatur *subter ire, aller dessous le trône, aller sous le trône.* Clavier bene reddidit: *L' interieur du trône présente du côté, où sont les Tritons, la chasse.* Distinctius etiam Quatremère: *l' écrivain a entendu parler de l' espace tout-à-la-fois interieur et inferieur du trône.* Magis verba graeca sequitur Nibby: *Entrando sotto il seggio nel interno dalla parte, dove sono i Tritoni, è la caccia.* *ἀπὸ τῶν Τριτ.* *in dextri lateris interiori facie* Sylb. cf. de Tritonibus ad dextram positis §. 7. *Θήρα* Francof. Kuhn. *Θῆρα* Mosq. *θήρα* jam Amasaeus. *τοῦ Ἄκτορος* Vind. *Ἡρακλέους — Μίνω.* Hey-

nius in Antiq. Aufs. I, 19 sq. 57 adnotavit, pugnam Thesei cum Minotauro unam bis in hoc opere expressam fuisse; sed idem fere dicendum esset de Herculis pugna cum Oreo Centauro, qui teste Diodoro Sic. IV, 12 in proelio ad Pholum paulo ante (§. 7.) memorato ab Hercule occisus est. Neque vero haec mera repetitio vocanda est; hic enim Theseus adhuc pugnabat cum Minotauro, supra §. 7. Minotaurum victum vinculisque constrictum agebat; quod ipsi Pausaniae novum visum est. Forsan similiter differebant pugnae Centaurorum et Orei: estnè igitur Pausanias erroris a nobis accusandus? De eadem hac re nuper quaedam dicta sunt in Boettigeri Amalthea vol. II p. 256. Ὄρειον scribendum, ut apud Diod. Sic. l. l. adde Schol. ad Apoll. Rh. p. 608 Schaef. et Etym. M. p. 383 Lips. Ὀρεῖον Vulg. De hac cum *Acheloo* pugna Herculis cf. Liebel ad Archil. Fragm. p. 234.

CAPUT XIX.

§. 1. Welckeri opinio, pro *κατὰ τοῦτο*, quod male negat sensum habere, scribendum esse *κατὰ ταὐτὸ*, aliena est a mente Pausaniae, qui hoc dicit: *Quum thronus ea parte, ubi Dei possit esse sedes, non totus continuus sit, sed plura habeat sedilia, et inter unumquodque eorum relictum etiam sit intervallum, quod medium est intervallum, id est amplissimum, atque hic simulacrum erectum stat*: planum ergo est, *κατὰ τοῦτο* respondere antecedenti adverbio loci *ᾗ*. Sic infra §. 11 et saepe alias. Nibby h. l. ita reddidit: »Il trono, dove dovrebbo sedere il Dio, non è per tutto nella stessa maniera unito.« Quatremère autem: »le trône du côté, où le dieu s' assiérait, n' est pas continu.« Horum sedilium non aliud alio superius inferiusque, sed aliud juxta aliud relictis intervallis fuit. *παρὰ δὲ καθέδραν ἑκάστην ὑπολειπομένης καὶ εὐρυχωρίας* Vind. Mosq. Vatic. Clav. *καὶ* abest a Vulgata. *τὸ μέσον—μάλιστα* i. e. *ἡ μέση εὐρυχωρία ὑπολειφθεῖσά ἐστι μεγίστη*. E Vind. et Mosq. *ἀνέστηκε* pro vulgato *ἐνέστηκε* est *erectum.*

§. 2. *Μεγέθους δὲ αὐτοῦ μέτρον* Clav. *Μέγεθος δὲ αὐτοῦ μέτρου* Vind. Mosq. Vatic. *Μέγεθος δὲ αὐτοῦ μέτρῳ* Vulg.

§. 3. *τεθάφθαι* Porsonus, ut I, 43, 2. *τετάφθαι* Vulg. *πρὸς τῆς* Mosq.

§. 4. Ἐπείργασται τῷ βωμῷ et πεποίηται ἐπὶ τοῦ βωμοῦ non potest non de imaginibus extra aream exstantibus intelligi. cf. adn. ad 18, 5. Sic Nibby quoque, qui ita vertit: »Sull' ara da un lato è stata espressa in bassorilievo la figura di Biride.« Pro vulg. Βίριδος Sylburgius et Meursius in Misc. Lac. I, 3 probante Valckenario Κίριδος ex Hesychio i. e. *Adonidis*, Kuhnius autem et Goldhagenus Βήριδός, ut Nereïs Beroë intelligeretur, scribendum putaverunt. Heynius et cum eo Welcker credidit, Βίριδος dorice seu laconice positum esse pro Ἴριδος· quibus se assentiri, per litteras mihi significavit Boettiger. Et *Iridem* in multis artis operibus expressam reperiri notum est. v. Boettigeri griech. Vasengem. I, 2 p. 68 sqq. 95 sq. Welcker de raptu Proserpinae p. 30. 32. 33. 38. 40. 47. 95. praecipue 88. Fortasse autem in vocabulo Βίριδος latet nomen *Eurotae*, quum hic fluvius postea, ut constat, *Iri* seu *Ires* appellatus sit. Et per Eurotam ut deum Spartanorum domesticum juratur apud Sophoclem in Strabone VIII, 364. imago autem Eurotae est in Millini mythol. Gallerie p. 123. τοῦτο τὸ ἄγαλμα Ὑακίνθου est illa ipsa imago Hyacinthi, qui in coelum efferebatur. Post γένεια plene distinxi cum Aldo et Claviero, in Francof. et Kuhn. est colon, in Facii ed. comma. Νικομήδους Vind. Fac. Clav. Νικομηδεὺς Vulg. Verba τε καὶ Ὧραι post Μοῦσαι sunt fortasse eliminanda, quum e praecedentibus Μοῖραί τε καὶ Ὧρα nata videantur. Pro ἢ τὰ ἐς Loescher καὶ τὰ ἐς voluit. δοκεῖ τῷ Mosq.

§. 5. Pro vulgato Ἀμύκλα Fac. et Clav. habent Ἀμύκλαι, ut cod. Mosq. cum Vaticano. cf. ad III, 2, 6 adn. Structura Ἀμύκλαι ἀνάστατος γενομένη — παρείχετο similis est illi: Ἀλαλκομεναὶ κώμη μέν ἐστιν οὐ μεγάλη IX, 33, 4. Βρασιαὶ ἐσχάτη ἐστὶ III, 24, 3. ἐστὶ Κεγχρεαί II, 24, 8. Μυκῆναι τοῖς Ἕλλησιν ἡγησαμένη VIII, 33, 1. Verba καὶ ἄγαλμα, Ἀγαμέμνονος νομιζόμενον μνῆμα mihi quidem videntur corrupta esse vel mutilata. Goldhagenus et Heynius interpretati sunt: »eine Bildsäule, die für ein Denkmal des Agamemnon gehalten wird.« similiter Clavier et Nibby: quos nemo poterit probare, quum μνῆμα de *sepulcris* fere adhibeatur a Pausania, et Agamemnonis sepulcrum Mycenis fuerit (II, 16, 5), atque Pausanias, ut ibi de Cassandra, indicaturus fuisset, si Amyclaei cum Mycenaeis de Agamemnonis sepulcro contendissent. Aliquid excidisse, videtur persuasum fuisse Amasaeo. Si id ageretur, ut jactura quovis modo repararetur, scribi juberem καὶ ἄγαλμα Ἀγαμέμνονος νομιζόμενον εἶναι.

namque Agamemnoni quoque ἀγάλματα facta esse constat. cf. adn. ad I, 27, 5.

§. 6. Ψίλαν ἐπονομάζοντες. ψίλα γὰρ καλοῦσιν οἱ Δωριεῖς πτερά. Vulgata. Πτίλα καὶ ἐπονομάζοντες Mosq. reliquis servatis. Ψίλαν καὶ ἐπονομάζ. Vind. Vatic. Ψίλακαν ἐπονομάζ. Codex Phralitae. Ex his sua sponte fluit lectio recipienda: Ψίλακα ἐπονομάζοντες. ψίλα — πτερά. Nominativus ergo fuit ψίλαξ et flectebatur ut φύλαξ, ἱέραξ, θώραξ, χάραξ, στῦραξ, ὄμφαξ. »Pro ψίλαν Hesychius habet ψίλακα, exponens et ipse πτηνὸν [πτερὸν ἢ πτηνόν] volucrem« Sylburgius. Sed inprimis huc pertinet illud Thomae Mag.: Ψίλαξ, ποιηταί, ὡς Ἀριστοφάνης, quod Moeris repetit. Sic formam ψίλαξ, quam Oudendorpius in iis, quae nunc supersint, occurrere non putabat, servatam videmus. Idem nobiscum sensit Porsonus, nam pro vitioso ψίλακας haud dubie ψίλακα scriptum voluit. Clavier ita scripsit: Διόνυσον ὀρθότατα, ἐμοὶ δοκεῖν, Πτίλαν ἐπονομάζοντες. Πτίλα γὰρ κ. λ. Sed ψ in his vocabulis commendatur etiam nomine alterius ex Oenomai equabus, quod ψίλλα seu potius ψίλα fuit apud Phavorinum p. 1342 et Schol. Apoll. Rh. I, 752. Quam Pausanias subjunxit interpretationem τὰ πτερὰ κ. λ. eam Creuzer quoque in Symbol. III, 416 censuit angustiorem esse vel simpliciorem. Ipse Lobeckius eam quaesitiorem esse ratus non dubitat, quin Amyclaeenses deum imberbem, ψιλᾶν (ita vult scribi) i. e. λειογένειον nominaverint. v. Wolfii litt. Anal. III p. 53 et ad Phrynich. p. 435. Omnino autem conferendae sunt J. H. Vossii epp. mytholog. II, 50 sq., ubi ille hanc Pausaniae sententiam tuetur. Creuzer ipse in Symb. III, 483 ex Aristide affert locum, ubi Bacchi tantam praedicatur esse potentiam, ut et equos et asinos possit πτεροῦν.

§. 7. Ἑτέρα κ. λ. cf. adn. ad 18, 3 extr. Ἄλλας Mosq. Ald. πλουσίου Vulg. πλησίου Mosq. πλησίον Vind. »Lacones πλουτίου et πλητίου dixerunt. Etym. M. p. 156 v. ἀσπάσιος et Suid. v. πλήσιος« Schneider. τὸ δὲ πλούσιος πλήτιος λέγουσιν Etym. Gud. p. 85 haud dubie vitiose. Ἀσκληπιὸν Κοτυλαια Vatic. προτέρᾳ μάχῃ. de duabus Herculis cum Hippocoontidis pugnis cf. 15, 3. adde Clavierii Hist. de prem. t. de la Grèce I, 201. Antea interpungebatur τοῦτό ἐστι — ὁδοῦ τὸ ἄγαλμα, καὶ τοὺς· ad quam distinguendi rationem Porsonus rediit. Facius virgulam post ἄγαλμα tacite transposuit post ὁδοῦ· sequutus eum est Clavier. In Mosq. deest ἐν ante ἀριστερᾷ. Corayus corrigit: τῆς ὁδοῦ, οὗ τὸ ἄγαλμα, καὶ τοὺς seu τῆς ὁδοῦ· τὸ δὲ ἄγαλμα τοὺς. Me quidem judice locus

erit restitutus, si, καὶ transposita, scripseris τοῦτό ἐστι μὲν ἐν ἀριστερᾷ τῆς ὁδοῦ, καὶ τὸ ἄγαλμα τοὺς Διοσκούρους φασὶ κομίσαι ἐκ Κόλχων. idem videtur sensisse Nibby, qui vertit: » Questo è a sinistra della via, e dicono che i Dioscuri portassero la statua da Colco.«

§. 8. Apud Hesychium et Phavorinum legitur Θηρίτας, ὁ Ἐνυάλιος παρὰ Λάκωσι. Pausanias h. v. a voce θὴρ seu θηρίον ducendam putavit. λέγουσιν — ἔχει Mosq. Λέων δ' ὡς Vulgata. οἶδεν Mosq. οἶδε Vulg.

§. 9. De urbe *Therapnae* seu *Therapnarum*, Amyclis versus euronotum objecta, Meurs. Misc. Lac. IV, 12. Manso in Sparta I, 2, 36. Μενελάου κ. λ. Hinc οἱ παρὰ τὸ Μενελάϊον λόφοι Polyb. V, 18 praecipue 22. Barthius ad Statii Theb. III p. 785 et Meursius I, 4 ex Aenea Gazaeo afferunt, Therapnis Menelaum atque Helenam Diis accensitos carminibus, sacrificiis et donariis cultos esse. alium addidit Meursius locum ex Isocrate de ambobus non ut heroibus, sed ut diis cultis in hac urbe, et de solo Menelao testimonium Athenagorae. Herodotus noverat Helenae templum Therapnae. vide ad 14, 9. adn. hinc Helena Therapnaea. v. Schol. ad Lycophr. 143 et ibi Mueller. λέγουσιν Kuhn. Fac.

§. 10. ἐπιπέμψαι κ. λ. Valckenarius citavit Abresch. Thucyd 95. ἐπιπέμψαί οἱ Ald. Francof. Kuhn. θεραπαίνας Ἐριννύσιν ἐσκευασμένας Vulg. θεραπαίνας [ὡς] Ἐριννῦς ἐσκευασμ. Clav. θεραπαίνας Ἐριννύσιν παρεσκευασμένας Boettiger in litteris ad me datis, et interpretatur: *ins Costum der Furien gekleidet*; nam παρασκευάζεσθαί τινι esse *sich jemand ähnlich costumiren*, et σκεῦος, σκευάζεσθαι de apparatu scenico dici et de eo, quod nobis *theatralisches Costum*. Mihi quidem tutissimum visum est corrigi θεραπαίνας Ἐριννύσιν εἰκασμένας. Sic ἄγαλμα Ἄμμωνος τοῖς τετραγώνοις Ἑρμαῖς εἰκασμένον VIII, 32, 1. Hoc ipso capite §. 2 de Amyclaei simulacro κίονί ἐστιν εἰκασμένον. Et de eo, qui se alteri assimilavit specie ejus sumta; ut Ἀθηνᾶν Μέλανι εἰκασμένην VIII, 28, 3. Ποσειδῶν ἄρσενι ἵππῳ εἰκασθεὶς ib. 25, 4. Inprimis autem huc pertinere Ceres videtur εἰκασθεῖσα Ἐριννύϊ apud Apollod. III, 6 extr. De habitu cultuque, quo istae famulae Furiarum speciem prae se tulerint, optime disseruit Boettiger in libello über die Furienmaske p. 47 sq. ἀπάγχουσιν ἀπὸ δένδρου legendum esse suspicatus est Cla-

vier; sed si *ἀπάγχειν* reddas *suspensum suffocare*, non opus erit emendatione.

§. 11. *κατὰ τοῦ Ἴστρου τὰς ἐκβολάς*. cf. Schol. Apoll. Rh. p. 292. 593 Schaef. De hac insula *Leuce* Baylii Dict. s. v. Achillea. Mannerti Geogr. IV, 229. cui fabulosa est haec insula, item J. H. Vossio *in der alten Weltkunde* p. XVII. *περίπλους δὲ αὐτῆς σταδίων* Porsonus corrigit. *ὕλη* Ald. Francof. *ὕλῃ* Kuhn. Fac. Clav. quum Amasaeum ita jam legisse Sylburgius observasset. *Λεώνυμος* apud Tertull. de Anima c. 46 *Cleonymus*, apud Cononem autem c. 18 *Αὐτολέων* vocatur forsan de virtute, qua excelluit. Verba *τῶν Λοκρῶν — ἤκουε* egregie illustrantur his Cononis: *Λοκροὶ μαχόμενοι, ἐπεὶ συγγενὴς αὐτοῖς Αἴας ἦν, ἐν τῇ παρατάξει χώραν κενὴν ἐῶσιν, ὡς δῆθεν ἐν ᾗ παρατάττοιτο· παρατεταγμένων οὖν ἐν τῇ πρὸς Κροτωνιάτας μάχῃ, Αὐτολέων Κροτωνιάτης ἠβουλήθη διὰ τοῦ διαλείποντος ἐκπεσεῖν μέρους, καὶ κυκλώσασθαι τοὺς πολεμίους*. De similibus cf. Wessel. ad Herod. V, 80. Possit quispiam suspicari, ex hoc Cononis loco apud Nostrum corrigendum esse: *κατὰ τοῦτο, ᾗ παρατετάχθαι σφίσιν Αἴαντα ἤκουε*. Articulum *τὸν*, quem Vulgata inter *σφίσι* et *Αἴαντα* habet, Mosq. omisit. *τιτρώσκεται κ. λ.* Apud Cononem: *τρωθεὶς ὑπὸ φάσματος τὸν μηρόν*. Pro vulg. *ἀκέσασθαι* Clav. recepit *ἀκέσεσθαι*, quum ita correxisset Sylburgius. *ὡς ἐπανῆλθεν* *quum reditum parabat, in eo erat ut rediret*. *ἐξιόντα* apud Cononem est. Similiter *ἐσελθόντων* adhibebatur I, 2 init. *Ἑλένην — συνοικεῖν*. cf. Schol. ad Eurip. Androm. 228. *ἀγγέλειν — διαφορὰ* Ald. *διαφθορὰ* etiam in Victorii Adnot. *μηνύματος* Mosq. *δὲ* Mosq. *μὲν*

CAPUT XX.

§. 1. *τὴν κρήνην Μεσσ.* Mosq. de hoc fonte Hom. Iliad. VI, 457. *Πολυδεύκει* pro *Πολυδεύκεια* Mosq. *Φοιβαῖον* h. l. Vulgata. Facius autem voluit *Ἐφηβαῖον*, ut scripsit Amasaeus, probante Sylburgio. sed v. adn. ad cap. 14. *ἐν δὲ αὐτῷ* Clav. ita reddidit: *à peu de distance est le Phoebéum, où l'on voit le temple des Dioscures, dans lequel les adolescents sacrifient à Mars.* Sed quidni *ἐν αὐτῷ* sit *in illo*? *ναὸν τῶν Διοσκούρων* Stephanus Therapnae esse ait.

§. 2. *Γαιαούχου*. cf. Xenoph. Hellen. VI, 5, 30. infra 21, 7. Pro vulg. *ὀνομάζουσιν* est *ὀνομαζόμενον* in Vind. bene.

ἀλσσίας Ald. sed deinde ἀλσείαις. *Taygetus* nunc *S. Elias?* sic Gellius in Itin. of Morea p. 238.

§. 3. *Phellia* inter Amyclas et Pharin. παρὰ Ἀμύκλας Vulg. π. Ἀμύκλαις Vind. Clav. Φάρις Vulgata; sed cf. Homer. Iliad. II, 582 et Statii Theb. IV, 226, ubi producitur prior. Φᾶρις etiam apud Strabonem VIII, 363 scribendum fuit. cf. Obs. Crit. ad Hellen. p. 30 et supra 2, 6. *Pharis* habet Therapnam versus euroaquilonem in Nibbyi Charta. ἀποτρεπομένῳ Facius e Vind. et Mosq. adscivit, quoniam vulgatum ἀποτραπομένῳ paulo durius sit; imo hoc illo verius est. I, 38, 8: ἐκ δὲ Ἐλευσῖνος τραπομένοις. 44, 6: ἐκτραπομένοις τῆς λεωφόρου. X, 8, 5: τραπομένῳ δὲ ἐς ἀριστεράν. III, 24, 5: ἀποτραπόμενοι δὲ ἀπὸ τῶν ἄλλων τὰ παραθαλάσσια ἐλεηλάτουν. Recte igitur Clavier ad Vulgatam rediit. Interdum Participium Aoristi secundi passivi a Nostro adhibetur: ἐκτραπέντα ἐκ τῆς ὁδοῦ I, 44, 2. τοῖς ἐκτραπεῖσιν ἐκ τῆς εὐθείας II, 36, 3. Cf. adn. ad I, 44, 2. adde Herod. IV, 12. τῆς Φελλίας· cf. ad 18, 4 adn. de *foeminino* genere: Sylburgius h. l. etiam *Nedam* et *Amymonen* addidit. Μεσσαπέως. Ex his Stephani Byz. Μεσσαπέαι, χωρίον Λακωνικόν· τὸ ἐθνικὸν Μεσσαπεεύς· οὕτω γὰρ ὁ Ζεὺς ἐκεῖ τιμᾶται, possit quispiam putare, legendum esse h. l. Μεσσαπεέως, atque hoc voluit Abr. Berkelius, et ita scripsit Meursius in Misc. Lac. IV, 14, sed dubitamus an recte, quum Pausanias aliam h. v. originem referat atque Stephanus.

§. 4. πόλις ποτὲ Clav. ut Sylb. suspicatus erat. cf. §. 3. τότε Vulg. τε Vind. Mosq. Pro Βρυσέαι apud Homerum Iliad. II, 583 et apud Eustathium p. 295 est Βρυσειαί. Infra Pharin versus euronotum sunt Brysiae in Nibbyi Charta. Διονύσου τε ναὸς Vind. τε abest a Vulgata. ἄγαλμα Vind. Clav. ἀγάλματα Vulg. γυναιξὶν ἔστιν Ald. Francof. Kuhn. γυναιξίν ἐστιν Fac. Clav. non bene. Loco γυναῖκες — ἀποῤῥήτῳ utuntur ad illud Virgilii illustrandum Georg. II, 487: *virginibus bacchata Lacaenis Taygeta.*

§. 5. Βρυσιῶν Vind. Mosq. Ald. Βρυσεῶν Francof. Kuhn. Fac. Clav. atque hoc praeferendum non tantum ob praecedens Βρυσέαι, sed etiam propter gentile Βρυσεάτης apud Stephanum et Eustathium ad l. c. Homeri. ἡλίου — ἡλίῳ Vulg. τὸ αὐτὸ Facius vel pro κατὰ τὸ αὐτὸ seu κατὰ τὰ αὐτὰ, *similiter, eodem modo,* positum, vel in τῷ αὐτῷ scil. ἡλίῳ mutandum putavit; quorum neutrum probamus. Locus Ovidii Fast. I, 385 de *Persis* nemini est ignotus. θύουσιν Mosq. *Taletus* et *Euoras* duo Taygeti cacumina. εὐοραθήρας ὀνομάζοντες Mosq. A Vulgata οὐ πόῤ-

ῥω δὲ τῶν plane diversa est haec Mosquensis lectio: λιγυὶ φασιν ἀπὸ τῶν· sed metuo, ne ea orta sit partim ex praecedente Τυλετοῦ, partim ex sequentibus φασιν ὑπὸ. Idem Mosquensis Ἐλευσινείας praebet. καὶ τὸ δε Mosq. A sensu verborum καὶ τόδε δὲ ἄλλο δρώμενον ἐνταῦθα οἶδα aberrarunt, qui eum explicare studuerunt. Kuhnius corrigi voluit καὶ τῷδε hoc sensu: *et huic* (Orpheo) *alia ibi mysteria fieri scio.* Quod sequutus Clavier conjecit καὶ τῷδε δὴ, et post οἶδα stellulam posuit ut lacunae signum, locumque ita reddidit: *Voici une autre cérémonie qui s' y pratique.....* Sed minime quidquam mutandum est, quum manifestum sit, locum hunc καὶ τόδε — οἶδα cohaerere cum verbis §. 6 extremis: ἐκ τούτου δὴ Ἕλους ξόανον Κόρης τῆς Δήμητρος ἐν ἡμέραις ῥηταῖς ἀνάγουσιν ἐς τὸ Ἐλευσίνιον· namque hoc est illud ipsum, quod dixit τόδε ἄλλο δρώμενον ἐνταῦθα. Ad hunc nexum Clavierium non advertisse animum, docet ratio, qua §. 6 extremum interpretatus est: *On conserve à Hélos une statue en bois de la fille de Ceres, qu' en certains jours on transporte dans l' Eleusinium.* Nibby ita reddidit: *e conosco gli altri riti, che ivi si osservano. — Da Elo poi in giorni stabiliti portano.* Sensus nexusque hic est: *Sed hoc etiam praeterea ibi fieri scio: ex urbe, cui nomen Helos, ligneum Proserpinae simulacrum certis diebus in Eleusinium ducunt.* Rei autem ipsius narrationi praemisit, quod de hoc oppido, ex quo illuc ducebatur Proserpinae signum, dicendum esse videbatur. Ut hic τόδε ἄλλο, sic alias reperitur τάδε ἄλλα hac potestate, ut sit *hoc praeterea.* vide V, 1, 5 init. et τοιάδε ἄλλα IX, 28, 2, et ἄλλα τοιάδε IX, 29, 3.

§. 6. πόλις pro vulg. πόλισμα Vind. Mosq. sed et cap. 2 extr. fuit πόλισμα. Ibidem ἐπὶ θαλάσσης· hic eadem potestate ἐπὶ θαλάσσῃ. cf. ad I, 29, 7 et 1, 3 adn. τὰς ἐπὶ θαλάττῃ πόλεις ἐκλιπεῖν Diod. Sic. XII, 34. *Helos* » called Helios in the corrupted language of the district « Walpole's Turkey p. 59. » The marsh of Helos is to the east of the mouth of the river Eurotas « Gell's Itin. of Morea p. 233. ἐν τῷ καταλόγῳ Mosq. τῷ abest a Vulg. Similiter sine articulo IV, 9, 1. IX, 20, 2. adde VII, 26, 6. IV, 16, 5. Pro οἵ τ' ἄρ est ὃ παρ' in Mosq. Ἔλαφος pro Ἴφαλον Mosq. τοῦτο μὲν ᾤκησεν Mosq. *Helius* Persei filius, conditor est etiam apud Strab. VIII, 363 et Eustath. ad Iliad. p. 295. παρεστήσαντο πολιορκίᾳ. cf. 2 extr. Strabo VIII, 365. οἰκητικὸν Mosq. ὕστερον Δωριᾶσι, Μεσσηνίους ὄντας Vulg. ὕστερον, Δωριεῖς Μεσσηνίους ὄντας Mosq. Clav.

της Θεσσαλίας pro τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ Vind. Mosq. Verbo ἀνάγουσιν indicatur *pompa*. Sic τὴν πομπὴν ἀνάξουσι IX, 3, 4.

§. 7. Λαπίθαιον, ὄνομα ὄρους τῆς Λακωνικῆς Steph. Byz. et, ut ex hoc nostro loco patet, pars Taygeti. Λαπίθου, qui pater fuit Diomedae, quae Amyclae Cynortam peperit. v. Meurs. Misc. Lac. IV, 16. Δέριον Vind. Δέρειον Mosq. Δερεάτιδος Vind. Mosq. Hesych. Phavor. s. v. καλαβίς. Δεῤῥεάτιδος Steph. Byz. quae jam Meursius in Misc. Lac. IV, 14 e Pausania corrigenda esse monuit. Apud Stephanum est Δέῤῥα, τόπος Λακωνικῆς. De hymnis, qui in Dianae Derriatidis templo canebantur, Hesychius ac Phavorinus l. l. ἣν ἄνοινον ὀνομάζουσι Schneideri est conjectura. ὀνομάζουσιν Mosq. qui postea δὲ τὸ omisit. εἴκοσιν, ἔστιν Francof. Kuhn. ἔστιν etiam Ald. εἴκοσίν ἐστιν Facius. atque adeo εἴκοσίν, ἔστιν Clav. Ἄρπλεια *mons* Goldhageno; *pars Taygeti* Mansoni I, 2, 30.

§. 8. τὴν — Σπάρτης. cf. ad 18, 8 extr. adn. Pro Παρείας videtur scribendum Παρίας, et cogitanda esse *Minerva e marmore Pario facta*. Similiter I, 33, 2 Πάρειον pro Πάριον fuit. Σπαρτιᾶται etiam Ald. Σπαρτιάται reliqui. λέγουσιν Mosq. Πρόκα Vind. Πρακίαι — ἀπὸ Πρακὸς τοῦ ἐξ Ἠπείρου μὲν ὁρμωμένου (ὁρμήσαντος Salm.) οἰκήσαντος δὲ ἐν τῇ Λακωνικῇ Steph. Byz.

§. 9. Equum Tyndareus mactasse *Soli* (cf. §. 6), ut jurium jurandorum custodi, ταμίᾳ τῶν ὅρκων, ut ait Eustathius ad Iliad. III, 277, et haec videtur esse causa, cur huic equi tumulo addita sint planetarum signa. Ad *Solis* cultum in hac regione obtinentem spectat Ταλετὸν Ἡλίου ἱερὸν (§. 5), et Ἕλιος §. 6 Heli conditor, Persei filius. Ipsius *Helenae* nomen denotat *facem* seu *splendidam*. Deinde Corayus conjicit legendum esse: Κίονας δὲ ἑπτὰ, οἳ τοῦ — ἀρχαῖον, ἀστέρων — ἀγάλματα, vel cum Amasaeo: Κίονες δὲ ἑπτὰ τοῦ — ἀρχαῖον, οὓς — ἀγάλμ. Sic et Goldhagenus. Equidem ita corrigendum censeo: κίονας δὲ ἑπτὰ, οἳ τοῦ μνήματος τούτου διέχουσιν οὐ πολὺ, κατὰ τρόπον οἶμαι τὸν ἀρχαῖον τούτους ἀστέρων τῶν πλανητῶν φασιν ἀγάλματα. *has columnas vetere, opinor, more planetarum dicunt signa.* Pro vulgato Κρανίου Palmerius in Exerc. assentiente Valckenario reponi voluit Καρνείου· quod sequuti sunt Goldhagenus et Nibby, nec male; cf. 13, 8. Similiter peccavit Vindobonensis 21, 7. Accedit quod in *Carniis* στέμματά τις περιθέμενος ἔτρεχεν, ἐπευχόμενός τι τῇ πόλει χρηστόν, teste Grammatico Segueriano in Bekkeri Anecd. p. 305. Alia ratione cognomen Στεμματίου

explicandum suscepit Marx in Ephori Cum. Fragm. p. 104. Is enim his ejusdem Grammatici verbis, quae ibidem leguntur: *Στεμματιαῖον, μίμημα τῶν σχεδιῶν, αἷς ἔπλευσαν οἱ Ἡρακλεῖδαι τὸν μεταξὺ τῶν Ῥίων τόπον*, ductus credit, cognomen Apollinis *Στεμματιαίου* (ita enim hic legi vult) hinc repetendum esse. Apud Hesychium et Phavorinum legere est: *Στεμματιαῖον, δίκηλόν τι ἐν ἑορτῇ πομπέων δαίμονος.* Estne hic *πομπέων* refingendum in *πομπέως*, et festum daemonis intelligendum, qui Heraclidas in Peloponnesum deduxisse credebatur? In Scholiis certe ad Theocr. V, 83 est: *τὸν αὐτὸν καὶ Δία καὶ Ἡγήτορα καλοῦσιν Ἀργεῖοι, διὰ τὸ Κάρνον ἡγήσασθαι τοῦ στρατοῦ.* Fortasse igitur *Carnus* est iste *πομπεὺς δαίμων*, quem *Δωριεῦσι καθέστηκεν ἱλάσκεσθαι*, ut legimus antea 13, 3, eique agebatur festum ita, ut effigies vel ejus ipsius, vel navigii, memoriam trajectionis Heraclidarum servans duceretur, *στεμματιαῖον* appellata. Fieri ergo potuit, ut Apollo ipse ea de re diceretur *Κάρνειος Στεμματίας* seu *Στεμματιαῖος*. Aliis fortasse *Στεμματίας* videbitur Apollo esse *στέμμα ἔχων*, Iliados initium huc vocantibus. *Mysia Ceres* fuit II, 18, 3, sed *Diana Mysia* est de terra Mysorum dicta, nam Dianae cultum in Mysia, Caria et Lycia frequentem fuisse, jam Spanhemius ad Callim. h. in Dian. 117 docuit.

§. 10. *τῆς Αἰδοῦς del Pudore* Nibby, *de la Pudeur* Clav. cf. index in Winckelmanni Opp. s. v. Schamhaftigkeit. *ἀπέχει* Vind. Pro vulg. *ὅτ' ἔδωκεν* sine dubio *ὅτε ἔδωκεν* scribendum est. *κατοικίσαι* Mosq. Clav. *κατοικῆσαι* Vulg. *συνεὶς* Clav. sed vulgatum *συνιεὶς* reperitur etiam IV, 21, 1. VII, 12, 2. Herod. V, 19. *μετὰ Ὀδυσσέως—προσήκουσαν* desunt in Mosq.

CAPUT XXI.

§. 1. De hoc *Lada* cf. Anthol. Pal. T. II p. 640 N. 53. 54. *ὑπερβαλλομένου* Mosq. *ὑπερβαλομένου* Vulg. *καὶ* post *δὴ* abest a Mosq. *δοκεῖν* Clav. tacite scripsit. *δοκεῖ* Vulg. *τῆς τελευτῆς* Corayus correxit. *τῆς* omisit Vulgata. *πλὴν τοῦ δολ.* Vind. *πλὴν οὐ* Vulg. hoc quidem sed aliter tamen legitur apud Herod. VI, 31. *Αἰγείου* Mosq.

§. 2. *τὰν Πελλάναν* Vulg. *τὰν Πελλάναν* Mosq. *τὴν Πελλάναν* Fac. Clav. ut Sylburgius significaverat. *Πελλάνα* habens Thornacem ab ortu, Spartam versus euronotum et Be-

leminiam versus aquilonem, vulgo dicta est *Πελλήνη*. cf. Valcken. ad Theocr. Adon. p. 278 et intrpp. ad Xenoph. Hellen. VII, 5, 9. sed distinguenda est a Pellena Achaica. *Τυνδάρεων κ. λ.* cf. 1, 4. De *Dioscuris hic educatis* 26, 2. *Characoma* infra Pellanam. Forsan in hunc ordinem verba sunt redigenda: *ἀφανισθείσης δὲ τὸ κάλυμμα τὸ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἀναφανῆναι ἐν κ. λ.* *Λαγκίᾳ* Mosq. Apud Statium Theb. IV, 51. 717 est *Langia* media longa, »apud Nicandrum *Λάγγεια* in Argolide« Schneider. Hic fons in Nemeaea fuit sylva, et quaeritur, an idem fuerit, qui a Pausania II, 15, 3 dicitur *Ἀδράστεια πηγή*? quod voluit Barthius ad l. l. Statii.

§. 3. *Βελεμίνα* proxima Arcadiae, scribitur etiam VIII, 35, 3. 4. atque hoc verum arbitramur nomen fuisse: ex hac forma putamus per contractionem factum esse *Βλέμμινα* apud Ptolemaeum, pro quo codex in Bibl. Coisl. p. 652 habet *Βλέμινα*, quod melius est, quum congruat cum forma *Βλεμινάτις* apud Strabonem VIII, 343, ubi Tzschuckius monuit, Polybianum (II, 54) *Βελμινάτις* transpositis litteris mutandum in *Βλεμινάτις* videri. Sed in alias etiam formas abiit hoc nomen, ut non tantum *Βλέμινα*, verum etiam *Βέλμινα* et *Βέλβινα*, quorum posterius Stephanus servavit, sonaret. *Βέλβινα* Hesychio quoque voluerunt reddere pro *Βελαίνα*. dicitur autem apud eum *κώμη Λακωνική*. Idem quod Hesychius habet Phavorinus, qui praeterea offert *Βελυβίνα, πόλις Λακεδαιμονίας*, haud dubie pro *Βέλβινα*. Meursius in Misc. Lac. IV, 4 ubique *Βελβίνα* scribi voluit. *καλουμένη* deest in Mosq.

§. 4. *Κροκέαις* pro *Κροκέαι*. *ἧς* Mosq. *Κροκέαι, πόλις Λακωνική, τῶν ἑκατὸν πόλεων μία* Steph. B. longius a Brysiis remotae versus euronotum ab Asine propius abfuerunt versus caurum. *ἧς ἡ λιθοτομία, μία μὲν πέτρα συνεχὴς οὐ διήκουσα.* Primum hic videtur *μία* eliminandum esse ut ex praecedente *λιθοτομία* natum, deinde legendum: *πέτρα μὲν συνεχὴς οὐ διήκουσα* scil. *ἐστι* i. e. *cujus lapicidinae non perpetuo continuum saxum sunt*; ergo *συνεχὴς οὐ διήκουσα* i. q. *συνεχὴς οὐ διὰ παντός*, ut 19 init. *οὐ διήκουσα* Kuhnius accepit pro *οὐ διήκει*, et Valckenarius laudavit Abresch. Thucyd. p. 837. Corayus suspicatus est, *οὐ* ante *διήκουσα* delendum esse, haud dubie sequutus Amasaei opinionem: hanc vero probandam non esse docent proxima: *λίθοι δὲ κ. λ. κολυμβήθραις κ. λ.* cf. II, 3, 5, ubi hos ipsos lapides adhibitos narrat ad lavacrum ornandum. De v. *κολυμβήθρα* cf. IV, 35, 6. *ὕδατα* hic *κρῆναι* videntur esse. *ἔστησε* etiam Clavier. *ἔστησεν* Vulg.

§. 5. Se ipsa offert legenti correctio ἀποτραπεὶς ἐς δεξιὰν — ἥξεις pro ἀποτραπεῖσιν — ἥξεις, quod Vulgata retinuit. Sic VIII, 35, 3 ἀπολιπὼν τὸν Θειοῦντα — ἥξεις. Simile vitium notatum est in II, 25, 8 ac reperitur in VIII, 20 init. ἐς Γύθειον Clav. tacite scripsit. ἐς Γύθιον Ald. Francof. Kuhn. Fac. quod §. 4 etiam Clav. retinuit. cf. ad §. 6. Pro Αἰγίας Vind. et Mosq. habent Αἰτίας, ut Αἰτιῶν pro Αἰγιῶν §. 6. sed videtur ex Strabone VIII, 364 scribendum esse Αἰγαιὰς et Αἰγαιῶν, quod idem voluit Politus in Notis ad Eustath. T. II p. 624. Strabo enim, τὰ δὲ, inquit, μετωνόμασται, καθάπερ αἱ Αὐγειαὶ Αἰγαιαί. Indidem et ex Hom. Iliad. II, 583 hic scribendum Αὐγειάς, pro quo Αὐγείας Vulgata et αὐγεία Ald. habet. Aegiae seu Aegaeae infra Croceas. ἔπεσιν Mosq. τὸν θηρεύσαντα ἁλιέα γένεσθαι λέγοντες ἐξ ἀνθρώπου Vulg. Ultima ἐξ ἀνθρώπου Kuhnius mutari jusserat in ἐξ ἀνθρώπων, atque ita edidit Clavier. Eandem Kuhnii emendationem Facius commendat, sed neuter animadvertit, cui illa probetur, eidem rejiciendum esse vocabulum ἁλιέα post τὸν θηρεύσαντα insertum: nam Clavierii interpretatio *car on dit qu'un pêcheur qui en avoit pris, mourut bientôt après* parum est accommodata graecis. Sensus esset: *qui ceperit, mortuum esse.* Quod nos antea sequuti in minore editione ἁλιέα uncis circumdedimus. Corayus quoque et Nibbyus pedibus iverunt in Kuhnii sententiam; ille γενέσθαι mutato in γίνεσθαι interpretatur: *on dit que celui qui y pêche ne tarde point à mourir,* hic autem: *dicendo che chi li pesca muore.* Nunc autem his periculis, quae parum tuta sunt, missis redimus ad Vulgatam, non potius mortem ejusmodi hominis quam transformationem significari existimantes, et Sylburgio praeeunte locum ita interpretantes: *qui ceperit, ex homine in halieum piscem mutari.* Sylburgius enim animadvertit, ἁλιέα in Plut. lib. de Solert. anim. esse *piscem qui alios pisces tanquam piscator captet.* Eadem hac formula utitur Pausanias de transformationibus VIII, 2: αὐτὸν (Lycaonem) γενέσθαι λύκον ἀντὶ ἀνθρώπου. — θεοὶ τότε ἐγίνοντο ἐξ ἀνθρώπων. — λέγουσιν, ὡς Λυκάονος ὕστερον δή τις ἐξ ἀνθρώπου λύκος γένοιτο. Loescher vertit: *ex homine factum esse marinum.* Goldhagenus autem Sylburgium probans: *der werde in einen gewissen Fisch, Namens Halieus, der Fischer, verwandelt.* Ut hic θηρεύειν *piscari,* ita II, 30, 3 est ἰχθύων θήρα.

§. 6. Γύθιον Mosq. Γύθειον Vulg. etiam postea; sed ut §. 4. 5 (cf. adn. ad §. 5) sic 24, 5 Vulgata quoque Γύθιον habet, item I, 27, 6. ubi Facius jam adnotavit, eodem modo legi

apud Strabonem ac Diodorum Sic. De *Gythio* cf. Strabo VIII, 343. 363. Meurs. Misc. Lac. IV, 6. Mansonis Sparta I, 2, 34. Quae ibi fuerunt Lacedaemoniorum νεώρια, commemorata sunt in Atticis 27, 6. ναύσταθμον Lacedaemoniorum tutumque portum habere dicitur Polybio V, 19. »The situation of Gythium is now called *Palaeopolis*, but no habitation is left upon it. Rubbish and old walls cover great part of the ancient Gythium « Walpole's Turkey p. 57. 58. » From Mavrobouni, near Marathonisi, (cf. 22, 2) 3 hours to Scutari. Scutari to Vatika 3 hours, passing Kastri. Vatica is 1 hour from *Kolokythia*, supposed Gythium, the port of the Lacedaemonians « Gell's Itin. of Morea p. 235. Ergo in sinu Laconico nunc Golfo di Colokythia seu Gulph of Marathonisi infra Aegias. σταδίους μὲν Mosq. Αἰγιῶν. cf. ad §. 5 adn. τῶν Ἐλευθερολακώνων — ὄντας. Hobhousius in Journey through Albania T. I p. 231 ait: »the Eleuthero-Laconians had been enfranchised from the dominion of Sparta by a decree of the Roman Senate, a liberation which was afterwards particularly confirmed by Augustus.« Τὸ κοινὸν τῶν Ἐλευθερολακώνων habet inscriptio in Walpolii Turkey p. 466, et τὸ συνέδριον τὸ Ἐλευθερολακώνων Pausanias 26, 6. Qui hic τῶν ἐν Σπάρτῃ κατήκοοι, apud Strabonem περίοικοι vocantur. cf. mox de *Boeis*. περιέχεται ταῦτα pro vulg. περ. πᾶσα Vind. Mosq. κόχλους foeminino genere, de quo cf. Jacobs ad Anthol. Palat. T. III p. 842 et index. Ἀριθμὸς κ. λ. Ad radices Taygeti fuerunt Gythium, Teuthrone, Las, Pyrrhichos, Caenepolis, Oetylus, Leuctra, Thalamae, Alagonia et Gerenia: reliquae autem trans sinum Laconicum circa promontorium Maleas. Addita iis est Cardamyle ex agro Messenio. Ubi nunc sunt pagi Dokyes, Barussa, Zarnata, putantur nonnullae Eleutherolaconum urbes sitae fuisse. v. Walpolii Turkey p. 49. Γύθιον Mosq. Γύθειον Vulg. οἱ τυλὸς Mosq. cf. 25, 7. Γυθείου Vulg. Βοιαὶ I, 27, 6 in περιοίκοις positae sunt. Γερόνθραι » etiam in inscriptione apud Muratorium p. 1049 No. I.« Schneider. cf. ad 22, 5. Μαριὸς Francof. Kuhn. Fac. Clav. Μάριος Mosq. Ald. ἐπέλθῃ Vind. Mosq. Clav. ἐπέλθοι Vulg. ἴστω τὶς Ald. Francof. Kuhn. ἴστω τις Fac. Clav.

§. 7. Γυθεᾶται Mosq. ἐλθόντες idem. ἐλθόντος Ald. Ἡρακλέα — ἐλθόντ. cf. X, 13, 4. μετὰ τὴν ἔριν superflua videri possunt. οἰκῆσαι Mosq. Ald. Ἀπόλλων καὶ Κ. Vind. Mosq. sed Κρανίας Vind. Ἀπόλλων Καρνεῖος Clav. ut Facius conje-

cerat, imo *Κάρυνειος*. cf. ad 13 adn. *Γαιαόχου* Vind. cf. 20, 2. Phavor. *γαιήοχος*.

§. 8. *κόλπον* est pro *κόντον* apud Homerum Iliad. XVIII, 140.

CAPUT XXII.

§. 1. *Γυθίου* Mosq. Pro vulg. *ἀργὸς λίθος* Fac. et Clav. *Ἀργὸς λ.* scripserunt; sed significatur *rudis lapis*, ut I, 28, 5. idem Porsonus animadvertens Vulgatam defendit his locis VII, 22, 3. X, 24, 3. 27, 1. *συγκαθισθ.* Mosq. causa peccandi manifesta. *πανσ. τῆς μαν.* Sic et Soph. Aj. 261 *πέπαυται* sc. *τῆς μανίας*. Pro *Ζεὺς* Sylburgius opinatus est scribi posse *Λεῦς*, assentientibus Schneidero in Lex. graeco, Facio et Clavierio. Sed Orestem, quum in hoc lapide consedisset, Jupiter liberavit insania, et hanc ob rem iste lapis appellatus est *Ζεὺς Καππώτας*. Idem fere sensit Schaefer. v. eum ad Apollon. Rh. Schol. p. 165 sq. adde C. Rhodig. Lection. XVIII, 4. Idem Schaefer defendit a voce *Καππώτας* corrigendi impetum, nam *ω* pro *αυ* dorice etiam dici. v. Schol. ad Apoll. Rh. II, 396. et *ὦλακος* pro *αὔλακος* voluit in Theocr. X, 6 scribi Heinsius. Valckenarius ad Theocr. Adon. p. 278 *Καππαύτας* voluit. *Καππῶτας* Mosq.

§. 2. *Γυθείου* Vulg. Insula *Cranaë*, nunc *the island of Marathonisi*, jacet ante principem Mainae urbem, quae et ipsa *Marathonisi* vocatur. Gythio est versus meridiem. Sic in Walpolii Turkey p. 57 sq. ubi additur: *it is at a distance of only a hundred yards from the shore*. Ibidem p. 34 de *Maina* haec: »The Maina included at the time I wàs there (narrat Morritus) that part of Laconia between the gulphs of Messene and Gythium, bounded on the nord by the highest ridge of Täygetus, from whence a chasm of rugged mountains descends to Cape Matapan, the southern termination of the country.« et Guil. Gellius in Itin. of Morea p. 238: »The whole district of Maina, including *Kakaboulia*, is formed by the branches of Mt. Taygetus.« Si hic est Cranaës positus, Marathonisi in Gellii Map of the routes in the Morea non suo loco est collocata, neque probandum, quod in ejusdem Itin. of Morea p. 234 legitur: »Helos to Marathonisi 3 hours.« *Μιγωνῖτις* fortasse a *μιγῆναι* et *ὀνῖναι*, quae adjuvat

coitum. ἀποσωθεὶς Vind. Πραξιδίκη· δαίμονά τινά φασι τὴν ὥσπερ τέλος ἐπιτιθεῖσαν τοῖς τε λεγομένοις καὶ πραττομένοις· Hesychius ac Phavorinus. In Orphei Argon. 31 Schneider interpretatus est *Proserpinam*; atque etiam Creuzero interprete in Symbol. IV, 206 sqq. est Proserpina eaque confusa cum Minerva. Quodsi ejus simulacra omnia nil nisi capita fuissent (v. Suidas), id Pausaniam hoc loco moniturum fuisse arbitramur, quo hujus deae signum post Trojam captam a Menelao positum commemoravit. Et hic et altero Pausaniae loco (IX, 33, 2, ubi plures hujus nominis deae memorantur) videri possit notio vindictae ab iis, qui jus violarunt, exigendae significari. ἱαρος pro ἥρος Mosq.

§. 3. Γυθίου Mosq. Ald. Γυθείου Vulg. ὡς τριάκοντα προελθόντι Mosq. Τρίνασσος ἐπίνειον in sinu Laconico apud Ptolemaeum, et *Trinassum* castellum in Front. Strat. III, 3, 1. »Trinisi, where are three islands« Gell's Itin. of Morea p. 237. οὐ deest ante πόλεως in Vind. et Mosq. γενέσθαι e Sylburgii correctione Kuhn. Fac. Clav. γίνεσθαι Ald. Francof. Duae νησίδες in Charta Nibbyi versioni addita notatae sunt.

§. 4. Helos habebat *Acrias* versus euronotum oppositas. De *Acriis* Strabo VIII, 343. 363 cum Tzschuckii adn. Meurs. Misc. Lac. IV, 1. De conditore Paus. VI, 21, 7. Ex his locis et nostro §. 4. 5. 6. 7. 21, 6 satis intelligitur, quomodo h. v. scribendum sit. De *Coddini petra* nos quidem nihil reperimus. πέτρα Mosq. Ald. De hoc *Brotea* II, 22, 4. ex Vulgata illius loci Personus huic Βρόντεαν restitutum voluit. Ἀκριᾶται Mosq. Ἀκριάται Vulg. Ὀλυμπιάσι δύο scribendum fuit, ut est in Mosq. *duabus Olympiadibus*, namque Olympiae eum vicisse, jam declaratum erat vocabulo ὀλυμπιονίκην. Hoc non animadvertens Kuhnius putavit excidisse quaedam ex conjectura reponenda: δύο μὲν ἀνελόμενον δρόμου, δολίχου δὲ νίκας πέντε. memorabile lacunarum temere fictarum exemplum. Non ut Goldhagenus Kuhnium audivit Clavier, qui recte interpretatus est: *en deux olympiades.* Ὀλυμπιάσι Vulg. τῷ ante λιμένι abest a Mosq.

§. 5. Ab *Acriis* versus caurum adscendendum erat eunti *Geronthras.* ταύτας — ἔχοντες. cf. 2, 6. Coray σχόντες quam ἔχοντες maluit: cur? Γερουθρῶν τοὺς Ἀχαιοὺς Clav. Γερόνθρας τοὺς ἀρχαίους Vulg. quod Sylburgius mutari in Γερονθράτας τοὺς ἀρχαίους voluerat: sed Clavierii lectio ipsius nititur Pausaniae auctoritate, qui III, 2, 6 narraverat, Telecio regnante Lacedaemonios ἐξελεῖν Ἀμύκλαν καὶ Φᾶριν καὶ Γεράνθρας ἐχόντων ἔτι Ἀχαιῶν, et Geranthratis e Peloponneso

discedendi potestatem a Spartanis datam esse. cf. et 12, 7. Forma Γερόνθραι magis antiqua (aeolica) videtur esse quam illa Γεράνθραι 2, 6. ἀποίκους Vulg. ἐποίκους Mosq. recte. cf. II, 1, 2. ἔποικος, ὁ ἐξελαθέντος τοῦ πρώην οἰκοῦντος αὐτὸς ἐπελθὼν καὶ οἰκήσας Thom. Mag. Pro vulg. μοίρας certe μοιρὰς scribendum fuit; sed praestat legere μοῖρα, ut Facius cum aliis voluit et in exemplo Aldinae Dresdensi correctum est. ὁδὸν ἔστι cum Ald. Francof. Kuhn. ὁδόν ἐστι Fac. Clav. κουλεμένη pro καλουμένη Mosq. ἐν ᾗ — ἐσελθεῖν desunt in Mosq. πεποιημένη κεφαλὴ Vind. πεποιημένον κεφαλὴ Vulg. Quum praeter caput nulla simulacri pars reliqua esset, dicere non potuit Pausanias, simulacrum eburneum fuisse.

§. 6. Inter αὐτῇ et Γλυπτία Facius virgulam omisit. Hic pagus aeque in mediterraneis fuit atque illa, quae inde a §. 5 recensita sunt. Σεληνοῦντα Vind. Mosq.

§. 7. De urbe Laconicae *Asopo* Strabo VIII, 363. Acriis fuit versus meridiem in orientali sinus Laconici latere. ναὸς Ῥωμ. Mosq. ναός τε Ῥωμ. Vulg. δώδεκα, ἱερὸν etiam Clav. δώδεκα, καὶ ἱερόν Vulg. Aesculapius φιλόλαος, *amicus populi*; contulit Valckenarius ad Herod. VI, 66 Jovem ἀρίσταρχον, Plutonem ἀγησίλαον et alia. *Cyparissia* dicta de urbe Cyparissia. Strabo VIII, 363 commemorat urbem hujus tractus Cyparissiam in peninsula sitam, portuque instructam. v. Chartam in Nibbyi interpretatione itala. Eandem Pausanias appellat h. l. *urbem Achaeorum Paracyparissiorum*. ἀπέχειν Mosq. Ἀσκληπιεῖον Vulg. cf. ad II, 11, 6 adn. *Hypertelea*ton videtur justo longius remotum ab Asopo in illa Charta.

§. 8. γνάθος Vind. Mosq. *Onugnathus* Straboni VIII, 363 ταπεινὴ χεῤῥόνησος ἐνδοτέρω τῶν Μαλεῶν dicitur. ἄκρα iterum 23, 1. Loci meminerunt etiam Hesychius ac Phavorinus. adde Meursii Misc. Lac. IV, 7. In Carta della Grecia Antica secondo le osservazioni di W. Gell in Nibbyi versione Onugnathus est *insula*. facta enim recentiore tempore esse insula dicitur, quum antea promontorium fuisset. ἐπ' αὐτῷ Vind. Clav. cf. II, 18, 2. 23, 7. III, 21, 7. 24, 7. IX, 21, 1. ἐπ' αὐτὸ Vulgata: quod vitium imprudentes reliquimus in minore editione. μνῆμα Κινάδου. cf. Heynii Exc. I ad Virgilii Aen. III.

§. 9. Ἐπέχει Vind. Mosq. De vulgata Ἐςέχει cf. ad 14, 2 adn. Βοιατικὸς Amas. Clav. Eodem modo Vulgatam Βοιατιακὸς Sylburgius et Holstenius ad Steph. Byz. correxerunt. Gentile nominis Βοιαὶ est paulo post et apud Stephanum Βοιά-

της· hinc possessivum *Βοιατικός*. *Boeae* ad orientale latus sinus Laconici. *Βοιὸς* [*εἷς*] *τῶν* ʽ*Ηρ*. Clavier; male. cf. ad I, 34, 3 adn. ʼ*Ητιάδος* Amas. Clav. pro vulg. ʺ*Ητιδος*. Quid vero, si, quod in Etym. M. p. 225 est ʼ*Ητις*, *ὄνομα πόλεως*, pertinet ad nostrum locum? Vulgatae vestigia servata nobis sunt in loci paralleli VIII, 12, 5 vitio *Οἰήτιδος*. Urbs ergo *Etis*, sed Aeneae filia *Etias* dicta fuerit. Apud Stephanum ʼ*Ητεία*, *δῆμος Λακωνικῆς*· ergo hoc de regione, ʼ*Ητις* de urbe, et differunt ut ʼ*Ηλις* et ʼ*Ηλεία*. ʺ*Ητιδος* — *πόλεων* desunt in Mosq. *οἰκῆσαι* Mosq. *τὰς μὲν δύο* — *εἶναι*. Hoc repetitur VIII, 12, 5. Ad ea, quae de *Aenea* hic traduntur, cf. Heynius in Exc. I ad Virg. Aen. III, ubi de Cytheris agit. *ἀπὸ δὴ τούτων κ. λ.* Videtur hoc dici: Cives horum trium oppidorum sedes suas propter causam nescio quam relinquentes miserunt, qui de novis quaerendis oraculum consulerent. Qui reversi et in terram suam egressi leporem conspectum, quia in eo oraculi responsum eventum habere putabant, sequuti sunt, et suis persuaserunt, ad myrtetum, ubi ille se abscondisset, urbem iis esse condendam. In qua condenda quum dux esset *Boeus*, Heraclida, ipsa de ejus nomine appellata est. Quum dixerit Pausanias *ἐς τὴν γῆν*, non potest non ipsorum terra intelligi. cf. ad I, 27, 9 adn. *ἔνθα οἰκίσαι* Mosq. *ἐπιφαίνεται*. cf. 1, 37, 4. ʼ*Ασκληπιοῦ*. *Καὶ* — ʺ*Ισιδος ἐρείπια ἀπέχει μὲν Βοιῶν* Francof. Kuhn. In Ald. post *ἐρείπια* est virgula. Facius minorem distinctionem post ʼ*Ασκληπιοῦ*, majorem post ʺ*Ισιδος* fecit: sequutus eum est Clavier. Hactenus bene; nunc autem Clavier ausus est scribere [*Εἴδης δ'*] *ἐρείπια κ. λ.* quod lectionis monstrum ex eo natum arbitratur, quod Vulgata incertum videbatur relinquere, cujus urbis ruinae essent cogitandae. Facius adeo et sibi et Mansoni (Sparta I, 2, 40) et Nibbyo persuasit, de Boearum reliquiis loqui Pausaniam; sed falsos eos esse planum est; namque alia significantur *ἐρείπια*, quae cujus urbis fuerint, Pausanias ipse non potuit eruere; itaque simpliciter articuloque, quem, si Boearum significasset ruinas, haud dubie additurus fuisset, omisso dicit, *rudera jacere non procul a Boeis; Ruinen liegen nahe bey Boeae:* et fortasse fuerunt unius ex illis tribus oppidis, ex quibus ortae sunt Boeae. Neque opinio de constructione verbi *ἀπέχειν* animo concepta, de qua cap. 23, 4 dicendi locum praebebit, Facium non potuit in errorem impellere. *ἐς αὐτὰ* pro vulg. *ἐς αὐτὸ* voluit Kuhnius, dedit Facius, sequutus est Clavier. *ἐν ἀγορᾷ* pro vulg. *ἐν ἀριστερᾷ* Vind. ʽ*Υγείας* Vulg.

CAPUT XXIII.

§. 1. *μὲν ἀντὶ ἀπαντικρὺ* Mosq. De forma *Πλατανιστοῦς* cf. ad 11,2 adn. *Platanistus* promontorium Cytherorum boreale. *ἐς ταύτην γὰρ τὴν* Vind. Mosq. *"Ονου γνάθου* Mosq. Fac. Clav. ut Sylburgius Vulgatam *"Ονου γνάθους* correxerat. de hoc promontorio 22, 8. *ἀπὸ θαλάσσης, Σκάνδειά* ante Facium, qui virgulam ante *Σκάνδειά* sustulit; sed praeterea pro vulgato *ἀπὸ θαλάσσης Σκάνδειά ἐστιν ἐπίνειον* scribendum fuit *ἐπὶ θαλάσσῃ Σκάνδειά ἐστιν ἐπίνειον.* Stephanus Byz. *Σκάνδεια, ἐπίνειον Κυθήρων* ex hoc ipso Pausaniae loco repetivit. Quodsi *ἐπίνειον* fuit, quomodo esse potuit *ἀπὸ θαλάσσης?* Ad mare sitam fuisse Scandeam, id quoque declarat, quod sequitur: *Κύθηρα ἡ πόλις ἀναβάντι ἀπὸ Σκανδείας στάδια ὡς δέκα.* Quum urbs Cytherorum ipsa non plus decem stadiis a Scandia et a mari abesset, inferiorem hujus urbis partem Thucydides IV, 54 *τὴν ἐπὶ θαλάσσῃ πόλιν* dicere potuit, cui opponit *τὴν ἄνω πόλιν,* superiorem Cytherorum partem. Quodsi urbs Cythera tam prope aberat a mari, sed tamen aliquanto altius sita erat quam Scandea, necesse est, ut proxima mari fuerit Scandea, *Κυθήρων ἐπίνειον.* Omnem vero scrupulum eximent Thucydidis verba l. c. *τὴν ἐπὶ θαλάσσῃ πόλιν, Σκάνδειαν καλουμένην, αἱροῦσι,* et paulo post: *τὴν Σκάνδειαν, τὸ ἐπὶ τῷ λιμένι πόλισμα, παραλαβόντες ἔπλευσαν.* Quibus adde quae ibi adnotavit Scholiastes: *δύο πόλεις ἦσαν αὐτῶν τῶν Κυθήρων, μία μὲν ὁμώνυμος, ἑτέρα δὲ, ἣ Σκάνδεια καλεῖται, ἐν τῇ νήσῳ τῶν Κυθήρων παρὰ θάλασσαν κειμένη.* Pro *Σκανδείας* est *Σκανδίας* in Mosq. Virgulam, quae in Vulg. est post *Σκανδείας,* delevimus. De Veneris *Uraniae* cultu in Cytheris I, 14, 6. et de *armata Venere* III, 15, 8. de *Urania* autem Venere *armis induta* Vossii epp. mythol. 2 p. 286. *αὐτῇ δὲ ἡ* Mosq. Clav. *αὕτη δὲ ἡ* Vulg. Pro *τῶν ὑπὲρ* Sylb. voluit *τὴν ὑπὲρ*, subaudito substantivo *ὁδόν,* vel *τῶν* delendum censuit; sed tum scribendum quoque esset *περὶ* pro *ὑπέρ.* et cur *τῶν* ad *Βοιῶν* referri posse negatur? Sensus est: *a Boeis super Maleam positis. Νύμφαιον* Camerarius corrigi voluit; sed *φ* saepe in *β* transiit.

§. 2. *Malea* et *Maleae* utroque numero, sed illud *Μάλεια* (ut Hom. Odyss. IX, 80) vel *Μαλέα* (ut Strab. VIII, 335. cf. Etym. Gudian. et Steph. Byz.), hoc *Μαλεαὶ* (ut Strab. VIII, 363) scribendum est. cf. etiam Tzschuckius ad Strab. VIII, 378 et 362. Cave autem ne sollicites *περιπλεύσαντι,* pro quo Sylburgius putat Amasaeum legisse *παραπλεύσαντι.* cf. Not. ad

Hellen. nostra p. 110. adde Homer. l. 1. Plut. Themistocl. extr. Eurip. Hec. 1056. propium enim est hoc verbum de promontoriis. περιπλεύσαν Mosq. Virgula, quae in Vulgata est post ἐπὶ θαλάσσῃ, tollenda et post ἀποσχόντι figenda fuit. Ἐπιδήλιον· pro eo Strabo VIII, 368 Δήλιον habet, et addit fuisse ὁμώνυμον τῷ Βοιωτικῷ, quod non tantum Strabo IX, 403, sed Pausanias etiam IX, 20, 1 Δήλιον appellatum esse tradidit. Nec tamen continuo efficitur, ut Ἐπιδήλιον corruptum sit. Apollinis, qui e Delo huc delatus esse credebatur, ἱερὸν dictum est Δήλιον, et, quod circumjacebat, ἐπὶ Δηλίῳ, quod deinde conflatum est in Ἐπιδήλιον. Fuit autem hoc a Malea subnaviganti versus sinum Argolicum ad sinistram. τῆς γὰρ Δήλου κ. λ. Rem illustrant Cicero pro Lege Man. 18, 55. et Spanhemius ad Callim. h. in Del. 24. προςτεταγμένον absolute positum esse, Sylburgius jam monuerat Facium. Pro ἀφορῶντι ἐς habet ἀφορῶντις Mosq. ἐφόνευ — κατασείρας — ἐμπείρων — δὲ γυναῖκας καὶ τέκνα — ἐπέρριψιν Idem.

§. 3. μήνιμα τὸ ἐκ τοῦ θεοῦ Vind. τὸ ante ἐκ a Vulgata
υ ο
abest. μήνιμα Mosq. ἐμπείρων καταλύουσιν Mosq. Pro καταλύουσι Valckenarius καταχεύουσι affert laudans Abresch. Thucyd. p. 511. τοῦ τῶν pro τούτων Mosq. τούτοις — ἀσεβῆσ. Sic Σπαρτιάταις ἐν οὐδενὶ λόγῳ θεμένοις τοὺς ἱκέτας ἀπήντησεν ἐκ Ποσειδῶνος μήνιμα IV, 24, 2.

§. 4. *Epidaurus Limera* Boeis versus euroaquilonem, Epidelio autem versus septentrionem objecta. ἡ Λιμηρὰ est Apollodoro interprete apud Strab. VIII, 368 εὐλίμενος, et ortum cognomen ex λιμενηρά· quod sequuti sunt Stephanus Byz. et Hesychius. adde Meurs. Misc. Lac. IV, 6. De loco Etymologici M. cf. Heynii Pindar. T. III p. 116. ἀπέχουσα ἀπὸ Ἐπιδηλίου Vind. Clav. ut Facius voluit. ἀπέχουσα ἀπὸ Δηλίου Mosq. Quod Facius ad hunc locum adnotavit, verbo ἀπέχειν Pausaniam praepositionem ἀπὸ semper fere junxisse, id verum non est: testes sunt hi loci: III, 20, 10. 21, 3. 22, 5. 9. 24, 1. 3. 5. 6. 25, 2. 4. 26, 2. 3. 5. 8. His adde I, 33, 1. 2. V, 13, 6. X, 33, 6. Cf. etiam de verbo ἀφεστηκέναι III, 25, 6. X, 34, 4. φασὶ δὲ οὐ — σφίσι καταμείναντες οἰκῆσαι. Corayus recte animadvertit haec esse corrupta, namque Accusativos requiri πλέοντας — καταμείναντας· quos nullus dubitarem reddere Pausaniae, nisi animum suspicio retineret, deesse aliquid ad integritatem sententiae. Primum enim parum perspicue dictum est οὐ Λα-

κεδαιμονίων — Ἐπιδαυρίων εἶναι. Interpretantur *coloniam esse*; quodsi hic sensus sit, tum videtur post φασὶ excidisse οἱ ἐνταῦθα seu οἱ ταύτῃ, ut qui hanc Epidaurum Limeram colebant, ipsi hoc de se contendisse dicantur. Mirum etiam, quod καταμείναντες οἰκῆσαι in proximis repetitur. ἀπὸ σημείου Mosq. δράκοντα, ἔδοξεν αὐτόθι vulgo distinguunt. τε post βωμοὶ abest a Mosq.

§. 5. μέγεθος — μᾶλλον. Versio hujus loci latina est Sylburgii, et ipse eam ita explanat: *spatio est exigua, at profunditate immensa.* De *Inoë* hic culta cf. 26, 1. ἀμφίτων — ἀναπέμψασθαι Mosq. χρυσᾶ Vind. Mosq. ποιήματα. cf. X, 26, 2. ἔστι δὲ καὶ Mosq. ἱερεῖα παντοῖα Carayus conjecit. ἀπενέγκοι Clav. reddit autem *consume*. ὑπενέγκοι Vulg. οἱ δὲ χαίρουσιν. Similiter post ἐπειδή, εἰ, ἐπεάν, ὅς, ὅσος sequitur δὲ vel οὗτος δὲ vel ὁ δὲ apud Herodotum (III, 36. 37. 108. IV, 66. 99) et alios: post αἶκε in Theocr. I, 10. Cf. Hermannus de Ellipsi et Pleon. in Museo Antiq. Stud. I, 1 p. 207 sq. Pariter δὲ post Genitivos absolutos, ergo in apodosi, est in Paus. X, 23, 9. Herod. V, 23.

§. 6. *Λιμνᾶτις* Diana eadem est quae *Λιμνῆτις*. cf. IV, 4, 2. *Λιμνᾶτις* apud Artemidorum quoque II, 35. Sylburgio monenti, post *Ἀσκληπιοῦ* distinguendum esse, obsequuti sunt Facius et Clavier. πρὸ δὲ τοῦ λιμένος Διὸς ἐπίκλησιν σωτῆρος. Hic ad Διὸς ἐπ. σωτῆρος subaudiuntur ἄγαλμα καὶ ναός, quae praecesserunt. Perperam inde in Nibbyi Charta factus est *Porto di Giove Sotere.* Etiam in Ephemer. litt. Jenens. 1822 N. 40 legimus: »der Hafen des Zeus Soter ist südlicher als Epidaurus.« Nibbyi Charta contrarium ostendit.

§. 7. De *Minoa* cf. Tzschuckius ad Strab. VIII, 368. ὅς pro ὁ Mosq.

CAPUT XXIV.

§. 1. ἐπεὶ Κλεώνυμος Mosq. καί, quod Vulgata post ἐπεὶ habet, omisso. sed ἐπεὶ καὶ saepius reperitur apud Nostrum. vide I, 2, 3. 3, 1. Deinde vulgo legitur *Κλεώνυμος ὁ Κλεομένους τοῦ Ἀγησιπόλιδος μόνον τοῦτο τῶν Λακωνικῶν πολισμάτων ἐποίησεν ἀνάστατον.* Pro τοῦ *Ἀγησιπόλιδος* Palmerius in Exerc. suasit ut reponeretur τοῦ *Κλεομβρότου.* Narrante enim Pausania III, 5, 7 sqq. 6, 1. 2 Pausaniae, qui in exilium ivit, filii fuerunt Agesipolis et Cleombrotus; Agesipolis sine prole decessit, Cleombrotus reliquit duos fi-

lios Agesipolin et Cleomenem. Hujus Agesipolides nulli filii commemorantur, Cleomenes autem habuit Acrotatum et Cleonymum. Acrotati filius Areus postea de regno cum Cleonymo patruo suo contendens praelatus est a Lacedaemoniis Cleonymo, qui, ut placaretur, exercitui ab ephoris praefectus est. Clavierius auctore, ut videtur, Facio edidit *Κλεομένους τοῦ Ἀγησιπόλιδος [ἀδελφοῦ] μόνον*. Nos *τοῦ Ἀγησιπόλιδος* pannum esse rati ab aliena manu assutum et e III, 6, 1 repetitum uncis inclusimus. Idem visum est Valckenario. In Nibbyi Charta Capo Ieraki, Porto Ieraki, Ciparissia et Lenidi sunt inter Epidaurum Limeram et Zaracem.

§. 2. De *Cyphantis* Meursii Misc. Lac. IV, 6. Ultra Zaracem in littore posita habet Charta Nibbyi. Hic est neutrum plurale; sed in Bekkeri Anecd. 1898 est *Κύφας Κύφαντος· ἔστι δὲ χωρίον τῆς Λακωνικῆς*. Similiter *Ἀκύφας* apud Stephanum. Pro *Στήθαιον* in Vind. et Mosq. est *Γήθαιον*· neutrum quid sit equidem dicere habeo. An in *Γήθαιον* latet *γήϊον*? *κρουνοὺς* Mosq. *παῖσαι* — *ὕδωρ*. Similiter Exodi 17, 6 *πατάξεις (τῇ ῥάβδῳ) τὴν πέτραν καὶ ἐξελεύσεται ἐξ αὐτῆς ὕδωρ*. Similia narrantur et de Neptuni fuscina (cf. Boettigeri Kunstmythol. P. II p. 158) et de Jovis sceptro in Callimachi h. in Jov. 31. Sed videndum, ne insana sapientia his talibusque leviter abutatur.

§. 3. *Βρασιαὶ ἐσχάτη ἐστί.* cf. ad 19, 5 adn. *Βρασιαὶ* recte, ut patet tum ex notatione hic subjecta, tum ex Stephano Byz. hunc ipsum Pausaniae locum excitante. Scribebatur etiam *Πρασιαί*. v. Meurs. Misc. Lac. IV, 5. sed idem est oppidum. cf. Berkel ad Steph. B. v. *Πρασιαί*. nam *διττογραφία* in multis obtinuit nominibus. vide *Πρεττανική*, *Βρεττία*, *Ἀμβρακία*, *Τάρας* apud Stephanum. Itaque Wassio, qui ad Thucyd. II, 56 Pausaniae scripturam mendosam esse vult, assentiri non possumus. In Nibbyi Charta est *Prasie* prope Tanum fluvium, de quo v. Paus. II, 38 extr. *οὐδέσιν ὁμολογοῦντες* Vind. Mosq. Clav. Mosquensis tamen hoc ordine *οὐδέσιν Ἑλλήνων ὁμολογ.* Vulgata *ὁμολογοῦντα* habet, et post *Ἑλλήνων* majorem distinctionem, quam Clavier quoque in minimam mutavit. De *Semele et Baccho huc delatis* 26, 1. Legendum esse *ὀναμαζομένην* seu *ὀνομαζομένους* Sylburgius recte animadvertit: posterius equidem praetulerim, quum *Ὀρειᾶται* sint *Montani*. *γῆν λάρνακος* Mosq. *παλαιοὶ* pro *πολλοὶ* Vind. Mosq. *ἐκβεβρᾶσθαι* proprie de iis, quae mare evomit. v. Wessel. ad Diod. Sic. XIV, 68. *Βρασιᾶται* etiam Mosq. Ald. *Βρασιάται* Francof. Kuhn. Fac. Clav. Pro *ἐλθοῦσαν* Clav.

suspicatus est legendum esse ἔχουσαν, hanc non ferens simplicitatem. Alibi quoque hoc verbum suo movere voluerunt loco. v. adn. ad II, 10, 4 p. 188, ubi *hoc* et *hac* mire ab operis transposita *hoc* in posteriorem, *hac* in priorem locum revocabis.

§. 4. ἐν ante ταῖς Βρασιαῖς est *ad, juxta*. cf. IV, 35 extr. et Wessel. ad Diod. Sic. IV, 78: προέχουσα ἐς τὴν θάλασσαν, ut Herod. IV, 177 ἀκτὴ προέχουσα ἐς τὸν πόντον. In Mosq. et Ald. est οἶδα ἢ, et νομίζουσιν in Mosq. De his *tribus Dioscuris* et *hac Minerva* quid Creuzer senserit, videbis in ejus Symbol. T. II p. 341 sq.

§. 5. γυθίους λᾶς Ald. Pro Λᾶς, quod in minore editione nescio quomodo in Ἀσίας corruptum est, Stephanus habet Λά, sed Homerus Λάας. Docente Stephano et masculini et foeminini generis fuit. ὁ Λᾶς τοῦ Λᾶ· τοῦτο δὲ καὶ ποταμὸν καὶ πόλιν καὶ λίθον σημαίνει Bekkeri Anecd. p. 1181. cf. de hac urbe Meursii Misc. Lac. IV, 7. Periegetes nunc descendit a sinus Argolici ostio ad sinus Laconici latus occidentale infra Gythium. Pro vulgato Ἀμᾶς, in Mosq. Ἀμὰς, Clav. scripsit Ἀσίας, ut Palmerius correxerat. Articulus postea ante Ἀσίας positus indicat montem jam nominatum; sic paulo post τοῦ Ἰλίου et τῷ Κνακαδίῳ. Hic Cnacadius et ille Cnacalus in Arcadia haud dubie diversi sunt montes. cf. VIII, 23, 3. Aliter judicabat Ortelius in Thes. geograph. τοῦτο pro τούτων Vind. Mosq. πρότερον — κορυφῇ quod igitur Stephanus tradit de *La*, κεῖται ἐπὶ πέτρας ὑψηλῆς, referendum est ad veterem Lan, cui opponitur quod hic et praecedit ᾤκισται νῦν et sequitur τῆς ἐφ' ἡμῶν οἰκουμένης πόλεως. Hic *Philippus* estne Arati aequalis, cujus incursionem in Laconicam Polybius narrat V, 19, an Amyntae filius? cf. de hujus expeditione adnotata ad II, 20, 1. Ἰάσωνι Mosq. πλησίον deest in Vind. Κναγακῷ Vulg. Καγακεῷ Mosq. Κνακῷ Camerarius, Sylburgius, Goldhagenus, Valckenarius et Schneider in Lex. gr. v. κνῆκος corrigi voluerunt. Schneider affert etiam Κνακίων e Plut. Lycurgo 6. Γαλακῷ Clav. Huc inprimis pertinet: πηγαὶ — γυναικὸς μαστοῖς εἰσιν εἰκασμέναι, καὶ ὅμοιον γάλακτι ὕδωρ ἀπ' αὐτῶν ἄνεισιν IX, 34, 3. et ἡ μὲν (κρήνη) ἀναβλύεσκε γάλακτι, ἡ δ' οἴνῳ Apoll. Rhod. III, 223. γαλακτώδης οἶνός τις est apud Hesychium ac Phavorinum. τῇ λίμνῃ pro τῇ κρήνῃ Vind. ἐπ' ante ἄκρας deest in Mosq. Καρνεῖος Vulg.

§. 6. δὲ inter ἀπὸ et τοῦ deest in Mosq. ἀπελθόντι Vulg. προελθόντι Vind. Mosq. Clav. ἐστιν ἐν χωρίον Ἤψος Vulg. ἐστιν ἐν χωρίῳ Ἤψοις Clav. ut Facius correxerat. nam χωρίον

"Υψοις praebet Mosq. ἐν ὄροις ἤδη Σπαρτ. ergo non in Eleutherolaconum finibus. Δικτύνης Mosq. X, 36, 3 est Δικτυνναίας Ἀρτέμιδος. cf. Heynii Exc. ad Virgil. Cirin. Haec Dianae aedes in Nibbyi Charta est intra Lan et Teuthronen. παρασχόμενος Vulg. παρεχόμενος Clav. οὐ post σταδίους deest in Vind. et Mosq.

§. 7. καταῖρα pro ἐλθεῖν Theopompus quoque dixerat. v. Bekkeri Anecd. p. 104. cf. ad X, 15, 3 adn. λέγειν ἐπ' ἀληθείᾳ· de hac loquutione cf. ad II, 23, 6 adn. ἐνδεχόμενος pro ἐνεχόμενος Mosq. παραγένετο idem. Θησέα ἰδεῖν Mosq. Clav. Θησέα δὲ ἰδεῖν Vulg. τὴν αὐτοῦ Mosq. Θησέα δὲ ἴσμεν Clav. Θησέα δ' ἴσμεν Mosq. δὲ abest a Vulg. ἐστιν ἀρχὴν Mosq. Fac. Clav. ἐστιν ἐς ἀρχὴν Vulg. Totum vero hoc ἐστιν ἐς ἀρχὴν abest a Vind.

CAPUT XXV.

§. 1. Σκύρας Mosq. κατὰ τοῦτον Clav. ut Kuhn. correxit. καὶ τοῦτον Vulg. Sic κατὰ τὸν Χαλκιδικὸν ἔσχεν Εὔριπον I, 23, 3. ἔστιν — βωμοῦ· vult dicere: *esse ibi antiquum Jovis templum et aram Jovis, sed illud ab hac paulo remotius esse.*

§. 2. De *Pyrrhicho* Meursii Misc. Lac. IV, 9. cf. ad §. 3. Πινδάρου Vind. Fac. Clav. Πίνδαρος Vulg. Μαλεάγονος Clav. ut Camerarius et Valckenarius correxerunt. μαλέγονος Loescher voluerat. Μαλέγορος Vulg. Μελέγορας Vind. ἔθρεψεν αἴδος Vind. Mosq. Ald. Hoc Pindari fragmentum in Heynii ed. T. III p. 118 ita dispositum legitur:

Ὁ ζαμενὴς δὲ, ὁ χοροιτύπος, ὃν
Μαλεάγονος ἔθρεψε Ναΐδος ἀκοίτας
Σιληνός.

μὲν post Πινδάρῳ a Facio et Clavierio e Vind. et Mosq. receptum abest a Vulgata. Μαλέαν Vulg. cf. ad 23, 2. δοῦναι, pro quo putant Amasaeum legisse δεικνύναι, non est sollicitandum. Sic II, 5, 1 Τὴν πηγὴν δῶρον μὲν Ἀσωποῦ λέγουσιν εἶναι, δοθῆναι δὲ Σισύφῳ. ubi v. adn. De *Amazonibus in Peloponnesum usque progressis* v. adn. ad II, 32, 8. καὶ Ἀπόλλων Ἀμ. variata oratione pro καὶ Ἀπόλλωνος Ἀμαζονίου. In his templis fuerunt Dianae et Apollinis simulacra.

§. 3. In Nibbyi Charta Pyrrhichus infra Teuthronen est versus meridiem. De *Diana Issoria* ad 14, 2 adn. *Naïa* a *νάω* fluo.

§. 4. *Taenarum* nunc Cape *Matapan*: et »The country near Cape Matapan is called *Kakaboulia*.« Gell's Itin. of Morea p. 237. cf. de hoc promontorio Meursii Misc. Lac. IV, 11. de quo nominatum sit, 14, 2. *Portus Achillis* seu *Achilleus* nunc *Porto Kallio* seu *Porto Quaglio*. v. Gellii Itin. of Morea p. 235 sq. 237. est Taenaro versus septentrionem in sinu Laconico. *Ψαμαθοῦς* forsan i. q. *Ἀμαθοῦς* apud Strabonem VIII, 363, ubi v. Tzschuck. Idem visum est Meursio. v. ejus Misc. Lac. IV, 1. *ἐπὶ — ἄγαλμα*. Est *fanum Neptuni* intelligendum, ubi fuit asylum. vide IV, 24, 2. Thuc. I, 133. adde Meurs. Misc. Lac. IV, 11. *εἰκασμένον* Mosq. *πρὸς* non *πρὸ* Mosq. *ἐποίησαν — κύνα*. cf. Toupii Epist. crit. p. 103. Articulum *τὸν* ante *κύνα* Mosq. omisit. Imago *Herculis Cerberum ex inferorum regno protrahentis* expressa est in vasculo Canusino, de quo v. Creuzeri Abbild. zur Symbol. p. 35. *οὔτε ἕτοιμον κ. λ.* cf. II, 36, 7. Ad hoc ex *Hecataeo* prolatum et de *Plutonis cane* cf. Historic. graec. Fragm. coll. a Creuzero p. 46 sqq. *εὗρεν* Vind. Mosq. Fac. Clav. *εὗρε* priores. *παρὰ* pro *ὑπὸ* Mosq. *τ' ἄλλα* Mosq. Verborum *οὐδέν τι μᾶλλον — ᾅδου κύνα* sensus videtur hic esse: *quum horum utrumque aeque incertum seu dubium sit, utrum Homerus canem homini familiarem dixerit, an qui draco esset, eum Orci canem appellaverit*. Sylburgius ita interpretatus est hunc locum: *quum tamen Homerus nihilo magis canem homini familiarem dixerit, quam si eum, qui draco esset, Orci canem appellasset*, id vero esse ait: *quum ambiguum sit apud Homerum, intellexeritne canem domesticum, an metaphorice draconi canis nomen tribuerit*. *ὄντα* post *δράκοντα* Vindob. perperam omisit.

§. 5. *ἀπὸ δελφῖνος* pro *ἐπὶ δελφ.* Mosq. De hoc *Arionis donario* aeneo cf. quem ipse Pausanias laudavit, *Herodotus* I, 24 et intrpp. cum Meurs. Misc. Lac. IV, 11 atque Jos. Scaligeri Anim. in Chron. Canon. Eusebii p. 79. Pro vulgato *εἶπεν ἀκοὴν* vel tacentibus codicibus aut repugnantibus scribendum fuit *εἶπεν ἀκοῇ*. Sic *ᾔδεσαν ἀκοῇ* IV, 32, 5. *ἴσασιν ἀκοῇ* IX, 33, 1. *ἐγώ τε ἀκοῇ γράφω* VIII, 10, 2. *συνέγραψεν οὔτε ἀνδρὸς ἀκοῇ ἰδόντος* ibid. 41, 6. Similiter Herodotus, qui in his quoque praeivit, *τὰ κατύπερθε ἔλεγε ἀκοῇ* IV, 16. *ὅσον καὶ ἐγὼ δυνατός εἰμι μακρότατον ἐξικέσθαι ἀκοῇ* I, 171. et Thucydides VI, 55 *εἰδὼς ἀκοῇ*. Adde illud *γραφῇ λεύσσων*

seu ἰδὼν de eo, qui quid pictum vidit; de quo loquendi genere dixit Valckenarius ad Eurip. Hippol. 1004. Aliud est illud Polybii IV, 2: ἀκοὴν ἐξ ἀκοῆς γράφειν, *referre quae patres a patribus acceperunt.* Eodem, quo hic, modo peccatum est apud Pausaniam V, 12, 1. IX, 39, 5 sub fin. τὸν δ' ἐν Πορoσ. Fac. Clav. Valcken. e Camerarii correctione. δ' abest a Vulg. ἐμπωροσελένη Ald. Πωροσελένη Mosq. sed cf. Strabo XIII, 619. Facii correctionem λιμένας, ὥς φασι, καὶ nullam esse jam Schaefer ostendit ad Dionys. de Campos. Verbor. p. 29. nam φασὶ saepe παρενθέτως inseri. In his, τοῖς ἐνιδοῦσιν ἐς τὸ ὕδωρ τοὺς λιμένας καὶ τὰς ναῦς θεάσασθαι παρεῖχε scil. ἡ πηγή, Porsonus παρεῖχε mutat in παρείχετο, fortasse putans, sequens τοῦτο depravationis causam fuisse; sed vide: παρέσχεν ἀποθανὼν ἀθυμῆσαι καὶ σφαλῆναι πᾶσι I, 25, 4. ἅ μοι θαυμάσαι παρέσχε I, 27, 4. ὁ Τραχίνιος κυκλώσασθαί σφισι τοὺς Ἕλληνας παρέσχε III, 4, 6. et παρέσχε τὰ οἴκοι σωζόμενα χαρίσασθαί τι καὶ ὑμῖν Plutarchi Themist. 28. Τοὺς λιμένας καὶ τὰς ναῦς, *portus, Achilleum ac Psamathuntem* (§. 4) *navesque in illis.* Pro vulgato καὶ μὴ τοῦ λοιποῦ Camerarius, quem Meursius sequutus est in Misc. Lac. IV, 11, τοῦ μὴ τοῦ λοιποῦ, Sylburgius autem ὡς μὴ τοῦ λοιποῦ scribi voluit; sed παύειν cum Infinitivo sine articulo et cum μὴ etiam in exemplis invenitur a Schaefero ad Apoll. Rhod. p. 223 atque Oudendorpio ad Thom. Magistr. p. 697 allatis. Facio καὶ delendum visum est, sed est copulandum cum τοῦ λοιποῦ, quare Porsonus ita transponit: μὴ καὶ τοῦ λοιποῦ. Virgulam inter ὕδωρ et καὶ delevimus. ἐναποπλύνασα Clav. ἐναποπλύνουσα Vulg.

§. 6. ἀφέστηκε e Sylburgii correctione Kuhn. Fac. Clav. ἐφέστηκε Mosq. Ald. Francof. *Caenepolis.* cf. Meurs. Misc. Lac. IV, 5. »There are, as we were told, considerable remains of an ancient city on Cape Grosso agreeing as far as we could ascertain the distances with Pausanias' description of Caenepolis« Walpolii Turkey p. 56. Capo *Grosso* (male pronunciatum a nonnullis *Drosso.* v. Gellii Itin. of Morea p. 237) supra Taenarum promontorium est, et recta oppositum Teuthronae versus occasum in Nibbyi Charta, ubi Caenepolis (Tenario) non ad C. Grosso, sed infra Thyrides (Tiridi) posita est. Θυρίδες ἄκρα Ταινάρου Vulg. Ut Palmerio, item nobis alienus visus est ab hoc loco Genitivus *Ταινάρου*, qui forsan e praecedentibus Ταινάρου δὲ τῆς ἄκρας huc illatus est. Straboni VIII, 360. 362 *Thyrides* sunt initium sinus Messeniaci, et ῥοώδης κρημνὸς, distant-

que a Taenaro CXXX stadiis. Quem locum non recte interpretatus est Potter ad Lycophr. 98 dicens, haec ostia Laconiae Strabonem appellasse *θυρίδας Ταινάρου·* imo scripsit, Thyrides confines esse *τῇ νῦν Λακωνικῇ τῇ κατὰ Ταίναρον.* Quodsi tanto intervallo distant a Taenaro Thyrides, non possunt ejus esse *ἄκρα.* Auctore Pausania Thyrides LXX tantum stadia a Taenaro promontorio recedebant; forsan autem hic de maritimo (vide initium hujus paragraphi), ille de terrestri loquitur itinere: itaque nescio an Manso in Sparta I, 2, 32 non recte judicaverit, Strabonis hunc locum manifesto esse corruptum. Parum accurate Ortelius in Thes. geogr. ait: »Pausanias Thyrides triginta stadiis a Taenaro distare scribit.« Sed *ἐντεῦθεν ἀποσχόντι τριάκοντα σταδίους* non ad promontorium Taenarum, verum ad urbem Caenepolin, antea Taenarum dictam, referendum est. Praeterea quum Genitivus *Ταινάρου* intelligendus esset non de antiquo Caenepolios nomine, sed de promontorio Taenaro, qui dicere potuisset, *Thyrides esse promontorium promontorii Taenari?* Quare Valckenarius quoque censuit, vel *Ταινάρου* delendum, vel pro eo *Ταϋγέτου* legendum esse. De *Hippola* Pausaniam testem excitat Stephanus Byz.

§. 7. *Messa* in Nibbyi Charta *Massa* supra C. Grosso. v. de ea Strabo VIII, 364. Intrpp. ad Hom. Iliad. II, 582. Manso in Sparta I, 2, 31 sq. qui Homericam intelligit *Μέσσην. Oetylus* nunc Vitulo, Vitylo, Betylos, Betilo, jam apud Ptolemaeum *Βίτυλα,* habet Trinasum oppositam versus orientem in Nibbyi Charta. Ut olim in Homer. Iliad. II, 585 pro *Οἴτυλον* nonnulli legebant *οἷ Τύλον,* sic supra 21, 6 pro *Οἴτυλος* in Mosq. est *οἷ Τυλός.* In Strabon. VIII, 360 etiam nunc *ὁ Τύλος ἐστί· καλεῖται δ' ὑπό τινων Οἴτυλος* circumfertur. *ὁ δὲ — ὄνομα.* Sequitur Stephanus Pausaniam. *ἥρωα* et in margine *ἥρω* Mosq. Virgula, quae in Vulg. est post *ἐγένετο,* transponenda fuit post *ὄνομα.* In Mosq. hic ordo est, *τὸ ὄνομα τῇ πόλει.* Quod in Vulg. est, *αὐτός,* inter *Ἀμφιάνακτος* et *υἱός,* Vind. Mosq. Clav. omiserunt. *Καρνεῖον* pro *Καρνείου* Mosqu.

CAPUT XXVI.

§. 1. *Thalamae* nunc *Kalamo* in Gellii Itin. of Morea p. 238 inter Oetylum et Pephnum. Thalamas Messeniae ur-

bem dicit Stephanus Byz. ac Theopompum citat testem. Pausanias ipse III, 1, 4 scripsit, Messenios narrare, Tyndareum *οἰκῆσαι τῆς Μεσσηνίας ἐν Θαλάμαις.* Hic vero quum Thalamae ponerentur in Laconica, factum est, ut et indices in Pausaniae editionibus et Ortelius in Thes. geogr. duas hujus nominis urbes distinguerent, et alteram Messeniae, alteram Laconicae attribuerent; at perperam: est *una* urbs, Laconicaeque recte addita, sed, ut discimus hic e §. 2, eam vicinamque regionem olim suam fuisse dictitabant Messenii: idem dicere solebant in Leuctra. vide §. 4. Laconicae fuisse urbem, eamque ab occasu hiberno Spartae objectam, scriptoris haud mediocris, Polybii, nos hic gravissimus locus docet XVI, 16: *τὰ κατὰ Θαλάμας καὶ Φάρας καὶ Πάμισον ὡς πρὸς τὰς χειμερινὰς δύσεις* scil. Spartae obversa sunt, *οὐδὲ τὸν Εὐρώταν δέον ἐστὶ διαβαίνειν τὸν προτιθέμενον παρὰ Θαλάμαις ποιεῖσθαι τὴν πορείαν εἰς τὴν Μεσσηνίαν* scil. ab urbe Sparta, cui, ut ibidem Polybius ostendit, ab ortu fuit Eurotas. v. ad cap. 11 init. adn. Ut hic et cap. 21, 6 *Θαλάμαι*, sic IV, 31, 3 *Καλάμαι*. Neque hic necesse est, ut *μαντεύονται* reddatur *oraculum seu numen consulunt*, potest cum Amasaeo verti: *futura provident.* cf. ad 11, 6 adn. *Παφίης* Camerarius ac Meursius in Misc. Lac. I, 4, assentientibus Sylburgio, Anonymo et Creuzero in Symbol. IV, 90, scribi voluerunt *Πασιφάης* tum ob V, 25, 5, ubi Sol Pasiphaës pater vocatur, tum ob Plutarchi, Ciceronis et Tertulliani locos, a Meursio prolatos, in quibus memoratur *Pasiphaae fanum, in quo somniandi causa incubarint, et oraculum*; atque etiam *Thalamis* fuisse hoc Pasiphaës sacrum, narrat Plutarchus. At vero qui nobis speciose captioseque laudantur scriptores, isti commemorant *Pasiphaae fanum et oraculum*, Pausanias autem *Inus*, addens, in Inoi templi parte subdiali positum fuisse *Paphiae simulacrum*. Ergo his criticis potius *Ἰνοῦς* quam *Παφίης* nomen mutandum fuisset in *Πασιφάης*, ut, quod volebant, Pausaniam in concordiam redigerent cum illis scriptoribus. Valde tamen vereor, ne quis hujus templi honore nunquam possit Inoem privare; nam teste Strabone VIII, 360 Pelops quo tempore suam sororem Nioben Amphioni Thebano nuptum dederat, ex Boeotia colonos in Peloponnesum duxit, et Thalamos (*Θαλάμους* apud Strabonem legitur) Boeotios cognominatos, Leuctra atque Charadram condidit. Hinc nimirum *Semele, Bacchus, Ino in Laconica.* vide 24, 3. 23, 5. Deinde *huic Pasiphaae,* cujus illi laudant scriptores templum et oraculum, non *Sol*

f 2

pater fuit, ut illi Pasiphaae, quam habet Pausanias V, 25 et Cicero N. D. III, 19, sed ab aliis alius pater ei attributus est, vel Jupiter, vel Priamus, vel Amyclas. Missa igitur ista correctione Vulgatam tanto magis tuemur, quod e Taciti Hist. II, 3 sq. constat, etiam *Paphiam Venerem* consulentibus respondisse. Talis ergo dea aliena non fuit ab Inus oraculo; et ut Inus ita Paphiae origines a Phoenicibus sunt repetendae: quam ob rem **οὐ Θαλαμάταις ἐπιχώριος δαίμων ἦν ἡ Παφίη**, ut ait Pausanias, qui I, 14, 6 narraverat, Venerem Uraniam primum ab Assyriis, deinde a Paphiis in Cypro et Phoenicibus illis, qui Ascalonem in Palaestina tenuerint cultam, ejusque religionem a Phoenicibus in insulam Cythera translatam esse. Sed ut neque Pausaniam hoc loco corruptum, ita nec illos scriptores, qui hic Pasiphaae nomen offerunt, corrigendos esse puto. Plutarchus enim in Agide narrat, quibusdam hanc deam **διὰ τὸ πᾶσι φαίνειν τὰ μαντεῖα Πασιφάην προςαγορευθεῖσαν** videri. Quodsi haec istius nominis origo est, nonne Ino potuit ipsa propter hujus sui oraculi celebritatem Pasiphaë cognominari, et hoc cognomen pro proprio usurpari? Quanquam per me quidem licet dicere, hanc Paphiam ab illa Pasiphaë diversam fuisse, praesertim quum Cicero Div. I, 43 tradat, *Pasiphaae fanum in agro propter urbem Spartam fuisse.* **αὐτὸ**, ipsum Inus simulacrum. De consuetudine deorum simulacra ita ornandi cf. ad I, 27, 1 adn. **ἦν** ante **ἰδεῖν** omissum in Mosq. **ἐπίκλησις — Παφία** Mosq.

§. 2. *Pephnus*; ejus saxa dicuntur parvum portum claudere, cui nomen *Platsa.* Sic in Walpolii Turkey p. 51. **πρόκειται** Vulg. Amasaeus vertit *adjacet*, Meursius autem Misc. Lac. IV, 8 *assita est*, et scripsit **πρόςκειται**. **νησὶς — ὄνομα.** »The island Pephnos has yet two tombs, called those of the Dioscuri.« Gell's Itin. of Morea p. 238. **μείζω** Mosq. **τεχθῆναι — Θαλαμάται.** cf. III, 1, 4. ubi **ἐνταῦθα** non de Thalamis sed de Messenia erit intelligendum. **ἐν ᾄσματι**, nimirum in Dioscuros. vide I, 41, 5. Mox pro **φασὶν** vix equidem dubito quin **φησὶν** reponendum sit, ut de eodem intelligatur *Alcmane.* Id quoque, quod additur: **ἀλλὰ — εἶναι**, mythum prodit poeticum. *Pellanam* concessisse Tyndareum, Lacedaemoniorum fama fuit: vide III, 1, 4. **ταῦτα ἡ θάλασσα ἀποκινεῖν οὐκ ἐθέλει·** Facius »velle, inquit, absonum est a mari; quare Kuhnius idem quod **οὐ δύναται** valere putat. Sed sine dubio legendum **οὐ σθένει**.« Nobis autem istud **οὐκ ἐθέλει** vere antiquum atque Herodoteum vi-

detur esse: ille enim de Nilo fluvio non dubitavit dicere: *εἰ ἐθελήσει ἐκτρέψαι τὸ ῥέεθρον* II, 11, tanquam de homine loquens. Similiter *εἰ ἐθελήσει ἡ τυραννὶς ἀναβῆναι ἐς τὴν θυγατέρα* idem I, 109. Nostro loco erit: *lubido non incessit mare, deest ei animus ad id faciendum, non audet*; atque ita simul indicatur Dioscurorum vis in mare. *αὐτοὶ* post *μύρμηκες* in Mosq. ita scriptum est, ut legi possit *αὐτοῖς*· sed in hoc fortasse depravatum est *αὐτῆς*, quod dictum erat de hac insula, de qua haec narratio est. *λευκότεροι* Mosq. Ald. Francof. Sylburgius putavit rectius esse *λευκότερον*. Hoc tacite recepit Kuhnius, et a Facio Clavierioque, quasi haec vulgata esset, repetitum est. Facius etiam adnotavit, codicem Mosq. bene exhibere *λευκότεροι*. Ad hoc vocabulum subauditur *εἰσίν* • et similiter post Comparativum sequitur *ἢ ὡς* cum Indicativo I, 20, 4. Sensus: *Formicae* (hujus insulae) *sunt magis albae, quam ut prae se ferant formicarum colorem.* *αὐτῶν* pro *αὐτῶν* Mosq.

§. 3. De his *Leuctris* Not. ad Hellenica p. 268 sq. nunc *Leutro* vocatur et est parvus pagus in littore sinus Messenici. Sic in Walpolii Turkey p. 51. 55. *ἐφ' ὅτῳ δὲ ἐστιν* Mosq. *εἵνεκα* Mosq. Fac. Clav. *ἕνεκα* Vulg. *ναὸς καὶ ἄγαλμα* Fac. Clav. e Sylburgii correctione. *ναός· καὶ ἄγαλμα* Vulg. *κατὰ ταυτὰ* Vulg.

§. 4. *οἰκοῦντες — τιμᾷ* Mosq. De *Jove Ithomata* in Messenicis.

§. 5. *Cardamyle* Strabone teste VIII, 360 *ἐπὶ πέτρας ἐρυμνῆς ἵδρυται* et est *ἐπὶ τῇ θαλάσσῃ*· quorum posterius confirmat hic Pausaniae locus; itaque inter urbes mediterraneas eam non ponemus cum Meursio in Misc. Lac. IV, 5. Adde illud Sibthorpii in Walpolii Turkey p. 62: »the dry stony rocks of Cardamoula, exposed to the sea air, abounded with the wild thyme.“ Nunc non modo *Cardamoula* sed etiam *Scardamoula* vocatur. Sic in Walpolii Turkey l. l. et p. 55 atque in Gellii Itinerary of Morea p. 238. *τοῦ Ἀχιλλέως* Mosq. *Καρνεῖος* Vulg.

§. 6. *Gerenia.* Hic fines Messeniae et ejus agri, quem Augustus a Messenia avulsum Lacedaemoniis dederat, fuerunt. v. Pausan. IV, 1 init. et de Gerenia Not. ad Hellenica p. 269. Putatur prope pagum fuisse, cui nomen Kitreés. Sic in Walpolii Turkey p. 46. »The road from Scardamoula (Cardamyle) to Chytries is so bad, that only mules can go

v

upon it.« Gell's Itin. of Morea p. 238. *Γερηνίαν* Mosq. sic etiam postea. *Πύλος* deest in Mosq.

§. 7. Ἐνταῦθα ἐν τῇ Γερηνίᾳ. cf. I, 41, 7. Μαχάονί ἐστιν Vulgata. Vox Messenica κίφος latet fortasse in hac Hesychii glossa: κιφφὸς, μανικός. Schneider in Lex. gr. v. μανιάκης e glossar. Steph. profert μανίαξ, *tortile*, *circulus*, *tortus*. Idem Hesychius habet κυφὸν, καμπύλον· quod Etymologicum M. p. 497 his verbis confirmat: τὸ περιφερὲς κυφὸν λέγουσιν. Corayus corrigendum putavit: κύφος, addens: »d' où vient le couffia des Italiens, le coiffe des Français, et le σκούφια des Grecs moderns.« Schneider autem ait: »Scribo σκίφος i. e. ξίφος dorice, *e flore gladioli*. Theophr. hist. plant. 1, 12.« *Machaon* ab *Eurypylo* occisus traditur etiam a Quinto. v. Tzetza ad Lycophr. 1048 et in Posthomericis 520 sqq. Pro vulgato αὐτοῖς οἶδα scribendum nobis videtur: αὐτὸς οἶδα. Kuhnius αὖθις οἶδα conjecit, hoc sensu: »interfectum ab Eurypylo Machaonem dicit autor parvae Iliadis, et *iterum* quod huic consonat se nosse ait Pausanias, nempe quod nefas sit Pergami in templo Aesculapii vel nominasse Eurypylum. quod indicium est abominationis.« τὰ ἐν Περγάμῳ Mosq. προςᾴδουσι Clav. ut Valckenarius ad Herod. VIII, 26 correxerat, a Lobeckio probatus ad Phryn. 244. προςδιδοῦσι Vulg. ἐπιστάμενον Mosq. ἀνασώσασθαι — Μαχάονος desunt in Mosq. ὀπίσω ὡς Mosq. Σύρον· Stephanus Byz. vocat hanc Caricae chersonesi urbem Σύρναν, eamque tradit Podalirium condidisse et de uxoris Syrnae nomine appellavisse. Tzetzes ad Lycophr. 1047 narrat, Podalirium Delphici oraculi monitu τῆς Καρικῆς χεῤῥονήσου τὸν πέριξ οὐρανὸν ἄρεσι περικυκλούμενον οἰκῆσαι.

§. 8. Κλαίας· Kuhnius et Goldhagenus Καλαθαίας voluerunt, nymphae hoc esse nomen putantes. Nibby autem vertit: »ed in esso il tempio di *Alea*« ex conjectura. Κλαίας ἱερὸν σπήλαιον παρ' αὐτὸ, ἔσοδον Mosq. παρεχόμενον Clav.

ut Sylb. correxerat. παρεχόμενα Vulgata. Γερηνίας ὡς μεσόγ. Mosq. Ultra Gereniam, quae Therapnam habet ab ortu oppositam, est *Alagonia* versus caurum in Nibbyi Charta, et Alagonia, Therapna, Amyclae speciem ferunt trianguli. Pro vulgato κατηρίθμησαν scripsimus κατηρίθμησα, quum auctor nos rejiciat ad 21, 6. idem nunc video Porsonum animadvertisse. Simillimum peccatum est VIII, 5, 1 in verbo ἔγραψαν admissum. καὶ τοῦτον Ald. Ἐλευθερολάκωσι Mosq. Ἐλευθερολάκωσιν Vulgata.

ADNOTATIONES
AD PAUSANIAE MESSENICA SEU LIBRUM QUARTUM.

Quartum hunc librum Pausanias ipse vocat *τὴν Μεσσηνίαν συγγραφὴν* III, 7, 5. 15, 7. VIII, 31, 1. X, 38, 5; et *τὰ ἔχοντα ἐς Μεσσηνίους* IX, 14, 2. Pausaniae in rebus Messenicis diligentiam laudibus prosequuti sunt meritis Palmerius in Exerc. p. 310, Schoenemannus in Geogr. Homer. p. 49 sq., Joannes de Mueller in Opp. vol. VI. p. 306 sq. Valckenarius ad Theocr. Adon. p. 411, Manso in Sparta I, 2, 265 sqq. Messenica certe ante Arcadica et Phocica scripta esse a Pausania, patet ex VIII, 31, 1. X, 24, 4. 38, 5. Messenica ante eum scripserant *Myro Prienensis* et *Rhianus*, de quibus cf. cap. 6.

Caput 1—4 est de *antiquissimis Messeniae regibus usque ad primum bellum Messenicum.*

CAPUT I.

§. 1. *πρὸς τὴν σφετέραν — εἰσίν* cf. ad III, 26, 6. ubi de *Gerenia* quoque dictum est. Hic *βασιλεὺς Augustus*, ut scimus ex III, 26, 5. *ἀπονεμεθεῖσαν* Mosq. *κατὰ τὴν Γερηνίαν* Francof. Kuhn. Fac. Clav. e Xylandri correctione, quae Laconicis extremis nititur. *κατὰ τὴν γερουσίαν* Vind. I. et II. Mosq. Ald. Distinctio post *εἰσὶν* sublata post *ἡμῶν* posita est a Clavierio, a nobis post *νάπῃ*. *Χοίριος νάπη*, *saltus porcarius*, iterum memoratur in *Messeniae finibus* 30, 1. ibi Clavier reddidit *la forêt de Choerius*, hic autem *la forêt de Choeris.* Nibby utrobique *bosco Cherio.* Manso I, 2, 253 *Choerische Wald.*

§. 2. ἔχειν pro σχεῖν Vind. *Λελεγία* deest in Mosq. *Triopas Phorbantis* filius notus est ex II, 16, 1. Hic dixit φρονεῖν διά τι, supra autem I, 12, 5 φρονεῖν ἐπί τινι· quorum posterius frequentius reperitur apud Nostrum. cf. VI, 5, 4. 20, 7. Facius praeeunte Sylburgio p. 927 ed. Kuhn. animo addendum putavit μέγα, quoniam haec vox I, 20 init. adjecta sit, sed, ut cum Schaefero loquar, ad altiorem φρονήματος gradum significandum superaddita est; itaque ex eo non efficitur, ut non simpliciter dixerint φρονεῖν ἐπί τινι. cf. Schaefer ad Bosii Ellips. p. 267 et Hermannus de Ellipsi et Pleon. in Mus. Antiq. p. 116 negantes hic ellipsin admittendam esse, quum, ut ille ait, φρονεῖν ipsum per se sit *spiritus habere:* nec dissentire ab illis videtur viris Lobeckius in Observ. ad Sophocl. Ajac. p. 294. Non magis probamus, quod Sylburgius ad δυνηθέντων VII, 1, 3 μέγα vult subaudiri. vide Not. ad Hellenica p. 146. Eadem ratio est verbi ἰσχύειν, de quo vide easdem Not. ad Hellen. p. 147, et adde Pausan. VI, 3, 6 (coll. cum IV, 26, 3) IX, 5, 2. τῇ γῇ *Μεσσήνη* Fac. Clav. Sylburgio praeeunte, τῇ γῇ *Μεσσήνῃ* Vulg.

§. 3. De *Andania* cf. cap. 33, 6. *Ἀνδανία* etiam Strabo VIII, 360 ac Stephanus Byz. similiterque paulo post apud Pausaniam §. 5 in oratione vincta. sed in Etym. M. *Ἀνδάνεια*, ubi, ut in Steph. Byz. ducitur παρὰ τὸ μὴ ἁδεῖν i. e. ἀρέσκειν. cf. ad cap. 3, 4 adn. πρὸ et πρότερον copulata sunt etiam VII, 19, 1. Thucyd. I, 3. similiter πρὸ et πρὶν Paus. V, 2, 4. πρότερον et πρὶν V, 25, 6. 24, 1. VIII, 42, 4. adde IV, 6, 1, ubi πρὶν et πρότερον, ut II, 31, 11. ἀλλήλοισιν pro ἀλλήλοιϊν Mosq. *Ὀρσιλόχοιο* est apud Homerum. εἴρηκεν Mosq. De his *Pheris* cf. cap. 3, 6 et 30, 2. τῇ ante *Πεισιστράτου* deest in Mosq.

§. 4. *Κελαινοῦ* Vulg. sed fortasse *Κολαίνου* scribendum ex 34, 6. Amasaeus quoque recte putatur aliam sequutus esse lectionem, qui verterit: *Clini filius*. A *Phlyo, Telluris* filio, forsan Phlyenses, curia attica, nomen suum duxerunt: apud eos fuerunt arae *Telluris*, quam magnam appellabant deam, *Cereris* ac *Proserpinae* (cf. I, 31, 2), et praeterea *sacrarium Lycomidarum* commune, teste Plutarcho in Themist. cap. 1. Welcker in Zeitschr. für Gesch. u. Ausleg. d. alten Kunst I, 2 p. 127 opinatur, in hoc *Caucone Celeum* illum atticum (I, 39, 1) latere, eique assentitur Creuzer in Symbol. IV, 272. Nos assensum sustinemus Herodoti loco memorabili I, 147 commoti, ubi Ionum in Asiam profecto-

rum quidam narrantur *βασιλέας στήσασθαι Καύκωνας Πυλίους, ἀπὸ Κόδρου τοῦ Μελάνθου*. ergo e Messenia, non ex Attica oriundos novit hos Herodotus. *γῆς* Vulg. cf. I, 2 extr. *Λυκομίδαις* Vulgata, quam et Mosquensis scriptura *Λυκομίδης* et Amasaei *Lycomidis* confirmat. *Λυκομήδαις* et postea §. 5 *Λυκομηδῶν* Facius scribi voluit, atque ita scripsit Clavier. cf. ad I, 22, 7 adn. Nunc addo, scripturam *Λυκομήδαις* respuisse Sylburgium, cujus integram notam juvat apponere: »Opinor legendum *Λυκοδρυμίδαις*, ut *Λυκοδρυμίδαι* sint *παρὰ τὸν τοῦ Λύκου δρυμὸν* (de quo scriptor paulo post), sicut apud Stephanum *παρὰ τὸ Γορδίου τεῖχος* dicti *Γορδιοτειχῖται*: forma hoc gentili, illud patronymica. Supra pro *Λυκομίδαις* fuit *Λυκομήδει* I, 22, 7, sed ibi quoque *Λυκοδρυμίδαις* commode legere possumus: itidemque *Λυκοδρυμίδαι* pro *Λυκομήδει* IX, 27, 2 et pro *Λυκομῆδαι* IX, 30 extr. De *Lycomedis* quidem certe nihil, quod huc faciat, mihi licuit invenire.« Hanc suam sententiam Sylburgius repetivit in Notis ad Amasaei versionem. adde adn. ad §. 5. *τῶν μεγάλων θεῶν Cereris ac Proserpinae*, ut Pausanias ipse interpretatur VIII, 31, 1. De *Lyco*, Lycomidarum gentis conditore, cf. ad I, 22. Quo tempore in Messeniam venerit, IV, 2, 4. *ἐκάθαιρε* Clav. *ἐκάθηρε* Vulg.

§. 5. *ἐστιν ἃ* Vulg. Similiter VII, 24, 6. *τελετῆς καὶ ὀργίων καὶ παντοίων* Vulg. *τελετῆς δὲ καὶ ὀργίων καὶ παντοίων* Vind. *τελετῆς τε καὶ ὀργίων παντοίων* Kuhn. conjecit, assentiente Facio. *τελετῆς δὲ καὶ ὀργίων παντοίων* Clav. *τελετῆς καὶ ὀργίων καὶ παντοίων ὕμνων* Corayi est conjectura. De Cabirorum mysteriis apud Thebanos IX, 25. Dixerunt *τελετὰς* et *καταστῆσαι* et *καταστήσασθαι*. vide I, 14, 6. et Porsoni Adversaria p. 264. *κλήσιον τὸ Λυκομιδῶν* Vulg. »Legendum existimo *κλείσιον τὸ Λυκοδρυμιδῶν, claustrum Lycodrymidarum*, vel (ut Amas. vertit) *septum*. Dicti autem videntur Lycodrymidae, qui in Lyci luco praefecti erant sacris, sicut hic dicuntur *οἱ μύσται ἐν τούτῳ τῷ δρυμῷ ὑπὸ τοῦ Λύκου καθαρθέντες*. Graecis Lexicographis *κλείσιον* est *πυλὼν μέγας*, amplum et spaciosum atrium.« Sylburgius. *κλίσιον* Mosq., Victorii Adnot. Clav. idem voluerat Facius; idem est in Demosth. pro Cor. 270. 105 (40). ubi *τὸ κλίσιον τὸ πρὸς τῷ Καλαμίτῃ ἥρωι* (cf. Paus. I, 37, 3 ibique adnotata) objicitur. Hoc Lycomidarum *septum* seu *cella* apud Phlyenses in Attica *τελεστήριον* vocabatur. vide Plutarch. Themist. 1. *λέγων* pro *λέγον* Mosq. In primo epigrammatis versu pro vulgato *δὲ Ἑρμοῖο* scripsi *δ' Ἑρμείαο*, ut est in

Anthol. Pal. T. II. p. 818. Ibidem legitur *δόμους* ** *κέλευθα*. Vulgata hic habet *δόμους τε κέλευθα*, et Vind. *δόμους κέλευθά τε*. Clavier dedit *δόμους (μεγάλης) τε κέλευθα*. In secundo versu vulgo legitur *Πατρὸς καὶ πρωτογόνου κούρας·* sed pro *Πατρὸς* Clavier *Ματρὸς* edidit. Lennepius suam has lacunas explendi rationem *δόμους, μεγάλης τε κέλευθα Δήμητρος, καὶ πρωτ.* probavit Valckenario atque Jacobsio. *Κόρη πρωτογόνη* fuit in Atticis 31. p. 77. Versus quarti Vulgata est: *Φλυάδεω κλεινοῖο γόνου Καυκωνιάδαο*. In Mosq. est *Φλυάνδεω*. Uterque Mediceus codex ita: *Φλυὰν δέω — καυκωνιάδα*. *Ὁ θαυμάσαι — παρ' ἀνδάνῃ*. Lennepius correxit *γόνον Καύκωνα διδάξαι*. ergo *Καύκων Φλυάδου κλεινοῦ γόνος ἐδίδαξε Μεσσήνην θεῖναι μεγάλαις θεαῖς ἀγῶνα·* quod lucem suam accipit e §. 4. Jacobsius ad l. l. Anthologiae, ubi legitur *Καυκανιάδαο*, hanc expromsit conjecturam: *γόνου Καύκωνος ἀπ' ἴδμης*. Quid autem, si ex consuetudine nomina primitiva et patronymica promiscue ponendi, quam exemplis testatus est idoneis Hemsterhusius ad Aristoph. Plut. p. 325, dicamus, *Καυκωνιάδαο*, in quo omnes libri consentiunt, locum tenere primitivi *Καύκωνος*? Sic Messene diceretur *θεῖναι Καύκωνος ἀγῶνα μεγάλαις θεαῖς*, i. e. *certamen magnis deabus instituisse, quod docta erat a Caucone;* nam *παρὰ ταύτην τὰ ὄργια ἐκόμισε τῶν μεγάλων θεῶν Καύκων*, ut fuit §. 4. In versu quinto *θαύμασαι — φῶς* Mosq. quorum posterius est etiam in Ald. Pro vulgato *Πανδιόνιος φῶς·* Lennepius conjecit scribendum esse *Πανδίονος υἱός*. Denique in *Ἀνδάνῃ* Mosq. conspirat cum Mediceis.

CAPUT II.

§. 1. *Πυθέσθαι δέ που δὴ πάνυ ἐθελήσας* Vulg. Valckenarius ad Herod. p. 254 suasit, ut pro *δέ που δὴ πάνυ* scriberetur *δὲ σπουδῇ πάνυ·* quam emendationem studiose commendat Corayus, eamque addit latina etiam Amasaei versione confirmari. Neque ea displicuit Porsono, qui tamen *δὲ σπουδῇ μάλιστα* scribi maluit propter Paus. VIII, 16, 2, ubi est: *τὸν τάφον σπουδῇ μάλιστα ἐθεασάμην*, *valde studiose*. Sed apud Demosthenem quoque legimus *πάνυ σπουδῇ*. cf. Wolfius ad Demosth. Leptin. p. 821. De verbo decomposito *ἐπεξελεξάμην* cf. adn. ad II, 3, 8. Inter *τάς τε* et *Ἠοίας* Porsonus *μεγάλας* inserit. *νῦν πάκτια* pro *Ναυπάκτια* Mosq.

De *Cinaethone* et *Asio* II, 18, 5 et cap. 6, 2. *ἐγενεαλόγησαν* Clav. ἐγενεαλόγησεν Vulg. *οὐ μὴν — πεποιημένον* deest in Mosq. *τὰς δὲ ἐς τὸν* Ald. Mosq. sed Mosquensis *τὰς*.

§. 2. *πλείονας* Mosq. *Melanei* filius Eurytus IV, 33, 5 et 3, 6. *Melaneum* Euryti Oechaliae regis patrem habet Clavier in Hist. d. pr. temps I, 228. Etiam Eurylo πόρε τόξον Ἑκηβόλος apud Apoll. Rh. I, 88. cf. Theocr. XXIV, 105. *Καρνάσιον* Clav. ut Camerarius correxerat, assentientibus Ortelio, Goldhageno et Facio. cf. 33, 5. *Καρμάσιον* Vulg. *Oechaliam*, infra suo loco memoratam 33, 5, etiam Stephanus Byz. Messeniae attribuit. *τὰ* ante *πλείω* abest a Mosq. *οἱ μὲν, ὡς — ἐκαλεῖτο Οἰχαλία·* Thessali Thessaliae vindicabant Oechaliam dicentes, priscam urbem (Thessalicam) Eurytion appellatam esse Oechaliam. *τὸ Εὐρύτιον* Pausanias concedit locum esse Thessaliae, suo autem tempore desertum, sed Thessali dicebant olim urbem fuisse. Itaque Genitivus *Θεσσαλίας* animo ille quidem addendus est verbis *πόλις τὸ ἀρχαῖον ἦν*, sed non putandus excidisse. Pro Thessalica Oechalia pugnant Scholia partim ad Apoll. Rh. I, 87: *Οἰχαλίαν οἱ μὲν νεώτεροι ἐν Εὐβοίᾳ φασίν· Ὅμηρος δὲ ἐν νεῶν Καταλόγῳ δοκεῖ ἐν τῷ Πελασγικῷ Ἄργει αὐτὴν καταλέγειν·* partim Veneta ad Hom. Iliad. II, 596: *ὅτι Θεσσαλιας ἡ Οἰχαλια καθ' Ὁμηρον· οἱ δε νεωτεροι ἐπ' Εὐβοιας πεποιηκασι.* Proxima *τῷ δὲ Εὐβοέων κ. λ.* nobis ita videntur restituenda esse: *τῷ δὲ Εὐβοέων λόγῳ Κρεώφυλος μὲν ἐν Ἡρακλείᾳ πεποίηκεν ὁμολογοῦντα, Ἑκαταῖος δὲ ὁ Μιλήσιος ἐν Σκίῳ, μοίρᾳ τῆς Ἐρετρικῆς, ἔγραψεν εἶναι Οἰχαλίαν.* Ergo et Creophylus *πεποίηκεν*, et Hecataeus *ἔγραψεν ὁμολογοῦντα τῷ Εὐβοέων λόγῳ, ἐν Σκίῳ, μοίρᾳ τῆς Ἐρετρικῆς, εἶναι Οἰχαλίαν.* Sic patet, nullam esse Palmerii suspicionem, totum deesse Euboeorum sermonem. *μὲν* ob sequens *ἐν* facile potuit oblitterari. *ἐν Ἡρακλείᾳ* sollicitandum non esse, existimamus cum Creuzero. vide eum in fragm. Hecataei p. 54. Is enim cum Fabricio Harlesioque suspicatur, idem carmen fuisse, quod nunc *Οἰχαλίας ἅλωσις*, nunc *Ἡρακλεία* dictum sit. Alii tamen *ἐν Ἡρακλείᾳ* corruptum putantes aliud in ejus locum substitui voluerunt; ac Sevinius quidem *ἐν Αἰολικῷ*, Menagius autem *ἐν Οἰχαλίᾳ*, denique Bentlejus *Ἡρακλέα*. v. Creuzer l. l. Et Bentlejo assensus est Porsonus, qui insuper *ὁμολογοῦντα* mutat in *ὁμολογεῖν*. *Scium* partem agri Eretriae in Euboea fuisse, ex his Stephani Byz. verbis colligimus: *Σκιά, πολίχνιον Εὐβοίας.* Pro *μοῖραν* Facius et Cla-

vier μοίρᾳ legendum esse conjecerunt. εἶναι Ἰταλίαν pro εἶναι Οἰχαλίαν Mosq. που λόγος ἐπέξεισί μοι Clav. item Mosq. nisi quod hic λόγοις retinuit, quem Dativum Fac. quoque in Nominativum mutandum censet. μου λόγοις ἐπέξειμι Vulg. De *Euryti ossibus* cap. 33, 5.

§. 3. Partem hujus loci usque ad §. 5 Hellenicis inseruimus p. 24 sq. (23). ἀπέθανεν Mosq. δύναμιν κυριώτερος plenius dixit Pindarus Ol. I, 168. ἔτι, quod Clavier mutatum voluit in τι, videmur ad l. I. Hellenicorum satis defendisse. Formulam ᾤκισε πόλιν ἀπὸ illustrabamus ad d. l. Hellenicorum. adde ᾠκεῖτο πόλις ἀπ' αὐτῆς Paus. VIII, 38, 3. Ejusdem brevitatis exemplum illud est ἡ ἀπ' αὐτῆς νῆσος apud Tzetzam ad Lycophron. 176. ᾤκησεν Mosq. Ald. jam a Loeschero correctum. ἐπὶ τῆς pro ἀπὸ τῆς Mosq. αὐτοῦ — συνῴκησεν — Πελλίαν Mosq. De *muliere et urbe Arene* dicebamus ad eundem Hellenicorum locum. Adde Schol. Apoll. Rh. I, 151 Ἀρήνην Φερεκύδης φησὶν μητέρα γεγονέναι Λυγκέως καὶ Ἴδου, ἀφ' ἧς ἡ πόλις Ἀρήνη, ἧς μέμνηται καὶ Ὅμηρος λέγων·

Οἱ δὲ Πύλον τ' ἐνέμοντο καὶ Ἀρήνην ἐρατεινήν.

et ad I, 471. Τὴν δὲ Ἀρήνην, πόλιν οὖσαν Πελοποννήσου, Ἱεράνα Πείσανδρός φησι λέγεσθαι νῦν. Porsonus inter Οἰβάλου et θυγατρὸς vult μὲν insertum. Ad haec αὐτοῦ — ὁμομητρίας cf. cap. 3, 1 stemma. δὶς ἤδη κ. λ. II, 21. III, 1. De *Pylo Messenica* cf. Not. ad Hellen. p. 121. 267.

§. 4. Ἀρίνην pro Ἀρήνην Mosq. Idem σφισιν ante ἀπεδείκνυτο omisit. Hi Apharei filii Ἀφαρητιάδαι — Ἀρήνηθεν ἔβαν cum Iasone in Colchidem apud Apoll. Rh. I, 151. sed apud Steph. Byz. est Φαραί, πόλις Μεσσήνης, ὅθεν ἦσαν οἱ Ἀφαρητιάδαι. De eorum matre *Arene* vide verba Scholiastae Apollonii ad §. 3 allata. Idem addit, eorum matrem Pisandrum *Polydoram*, Theocritum autem (XXII, 206) *Laocoosam* appellare, et pueros aequales fuisse Tyndaridis. διὰ στελέχους θεᾶσθαι δρυῶνος Vulgata. Sed quum vox δρυῶνος sit corrupta, atque etiam apud Pindarum N. X. 115 legatur δρυός, non dubitavi rescribere διὰ στελέχους θεᾶσθαι δρυός. accedit quod in Mosq. pro vulgato δρυῶνος hoc ipsum est quod volumus, δρυός. Forsan librarius scripserat δρυῶν, et, hoc vitio animadverso, suprascriptum est ος, et inde ortum monstrum δρυῶνος, quod Clavier servatum interpretatus est *à travers les troncs de chênes*; sed de pluribus auctor posuit στελέχη δρυῶν IX, 3, 3. Ejusdem nobiscum

sententiae esse Lobeckium, ex ejus adnot. ad Phryn. p. 215 intelleximus.

§. 5. *Protesilai* uxor ab Eustathio ad Iliad. II, 701 vocatur *Laodamia*; Acasti filia. adde Tzetzae Anteh. 227. ὅς, ὅτε κ. λ. cf. Homer. Iliad. II, 698 sqq. αἱ γυναῖκες αὗται τρεῖς, quae erant ejusdem familiae, nam *Cleopatra* et *Polydora* erant *Marpessae* ac *Meleagri* filiae. de earum mortibus Facius jam laudavit Apollodorum et Hyginum.

CAPUT III.

§. 1. τοῖς Ἀφαρέως — ἀνεψιοὺς ὄντας· en generis tabulam ex Pausaniae mente compositam:

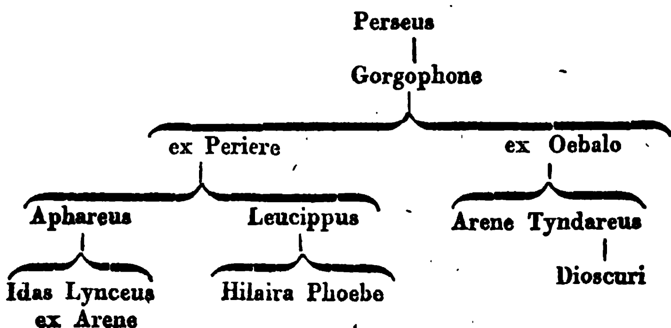

Apharei igitur filii et Dioscuri patrueles fuerunt, quum Aphareus Idae et Lyncei, Tyndareus autem Dioscurorum pater fratres uterini fuissent: praeterea Arene Idae Lynceique mater Tyndarei Dioscurorum patris soror fuit. Quare ista μάχη ἐμφύλιος dicitur in Theocr. Id. 22, 200, et ibidem Lynceus Dioscuris hoc objicit: ἄμφω δ' ἄμμιν ἀνεψιὼ ἐκ πατρὸς ἐστόν. v. 170. παισὶν Mosq. περὶ τῶν βοῶν· sic et Apollod. III, 11, 2. *Lynceum Pollux occidit* etiam apud Apollod. l. l. sed in Theocr. Id. XXII, 201 sqq. *Castor.* κεραυνωθ. Sic etiam Apollodorus l. l. ἐβασίλευσεν Mosq.

§. 2. De argumentis parum validis, quibus suae terrae Messenii Aesculapium ejusque filios vindicare studebant, pauca diximus in Notis ad Hellen. p. 89 sq. ubi etiam de *Tricca* expositum est. Apertum autem est, Pausaniam afferre, quae Messenii hac de re dixerint. ἐστὶν ante εὐνοϊκῶς deest in

Mosq. οὐκ ἂν οὖν αὐτὸν μὴ ἐς γείτονα καὶ ἀνθρώπων βασιλέα ὁμοφύλων προθυμίαν τοσήνδε γε ἐπιδείξασθαι· Facius putavit, hic μὴ vel pro *nisi* positum, vel in ὅτι μὴ mutandum esse; quorum neutrum verum est, nam μὴ cum γείτονα et βασιλέα ἀνθρώπων ὁμοφύλων copulandum significat *si non*. cf. Hermanni Adn. ad Viger. p. 802. Sensus est: *se non tam benevolum praestiturum fuisse huic homini, si is non fuisset vicinus.* Sic igitur, ut Noster ait, ostendebant Messenii, quid tum futurum fuisset, si Nestor et Machaon non fuissent vicini. Si scriptum esset ἐς ἄνδρα μὴ γείτονα, clarius foret. τοῖς δὲ κ. λ. *his vero* (quae continuo afferuntur) *vel maxime jam confirmare conantur suam de Asclepiadis narrationem.* Coray τοῖςδε δὲ καὶ μάλιστα διαβεβαιοῦνται conjecit. τὸ ἐν — ἱερόν. cf. §. 6. Φαραῖς Clav. Φεραῖς Vulg. cf. §. 6.

§. 3. δὲ ante τοῦ deest in Mosq. διαπολεμηθέντος τοῦ πρὸς Ἴλιον πολέμου, *adversus Ilium;* sic III, 3, 2 scribendum putamus διαπεπολεμημένου τοῦ πρὸς Μεσσήνην πολέμου pro vulgato πρὸς Μεσσήνῃ. In aliis quidem locis ὁ πρὸς Ἰλίῳ πόλεμος, *bellum ad Trojam*, recte videtur dici, veluti III, 4, 6. IV, 35, 1. VIII, 33, 1. 45, 2. X, 1, 2; pro quo IV, 6, 1 legitur ὁ ἐπὶ Ἰλίῳ πόλεμος. At vero ubi non urbis sed gentis nomen in hac formula ponitur, πρὸς adsciscit Accusativum; ut ἐν τῷ προτέρῳ πρὸς Μεσσηνίους πολέμῳ, *adversus Messenios*, III, 3, 2. τὸν πόλεμον τοῦτον γενόμενον Λακεδαιμονίων καὶ τῶν συμμάχων πρὸς Μεσσηνίους καὶ τοὺς ἐπικούρους IV, 6, 1. ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πρὸς Ἀθηναίους πολέμου VIII, 52, 2. In illo loco III, 3, 2 Μεσσήνη non est urbis sed civitatis nomen seu reipublicae, cui accommodatius est πρὸς cum Accusativo, *adversus*, quam cum Dativo, *ad*. 1, 2, 2 ἡ πρὸς Κνίδῳ ναυμαχία scripsimus pro vulgato: πρὸς Κνίδον, quod ferri non potuit. καί μοι — Τισαμενόν· cf. II, 18. πλὴν — δηλώσω· similiter Herodotus V, 86 πλὴν Ἀργεῖοι λέγουσι. Parenthesis post μοῖραν clausa maneat: Facius vocabulum μοῖραν extra eam esse et ad proxima trahi voluit. τῆς Μεσσηνίας Sylb. Kuhn. e Xylandri correctione, sed τὴν Μεσσηνίαν et Mosq. tuetur et Valckenarius probat. Pro ἤθελε est ἦθε et vacuum spatium in Mosq. Idem pro πάντως habet πάντων. Post δεῖται loco minoris majorem distinctionem posui: sic et carere possumus Camerarii correctione παρεσκευασμένος τε, neque est, cur cum Clavierio scribamus [καὶ] παρεσκευασμένος Facium sequuto. δέομαι simpliciter cum Genitivo personae, nulla rei mentione addita, est IV, 32, 5. neque semel Pausanias co-

pulandi omisit particulas. vide IV, 9, 5. 26 extr. IX, 22, 5. παρεσκευασμένος — ἐφίησι, *hunc quum sibi conciliavisset, tum scilicet ei committit sortitionem* (immittit eum sorti). καθίησι Clav. quoque, ut Kuhnius correxerat: idem hoc verbum de hac ipsa sortitione est apud Polyaenum I, 6. cf. Not. ad Hellen. nostra p. 332. καθίστησι Vulg. ἐπὶ διειρημένοις conjectura inveneram: idem e codicibus suis protulit Clavier. *hac certa lege constituta*, a διαρέω, unde διείρηκα. ἐπὶ διηρημένοις Vulg. ἐπὶ δὴ εἰρημένοις Porsonus suasit propter III, 16, 4 ἐπὶ τοῖςδε εἰρημένοις, quod tamen diversum est. ἐπὶ διῃτημένοις Sylb. conjecit, vel ἐπιδεδιῃτημένος· *hoc super ea re lato arbitrio.* τοὺς μὲν δὴ πάλους ΠΛΙΝΘΟΥ ὁ Τήμενος ἐπεποίητο Corayus opinatus est emendandum esse, addens: »La suite (ξηρᾶς — ὀπτῆς πυρί) exige le mot, que j'ajoute.« Equidem admittendam esse hanc emendationem nego, Graecos simpliciter quoque ξηρὰν, ὀπτὴν, omisso vocabulo γῆν, de terra dixisse existimans *siccata et cocta.* κατετέτηκτο etiam Clavier, Porsonus et Anonymus. κατέτηκτο Vulg. καὶ ante Κρεσφόντης οὕτω Sylburgius p. 925 Kuhn. scripsit redundare; sed sensus est: quum illorum sors resoluta esset, ita Cresphontes quoque sortitus nanciscitur Messeniam. Rem quam brevissime potuit narravit Pausanias, ut ab aliis satis expositam. Sortitionis hujus rationem aliter explicant Apollodorus II, 8, 4 et Suidas. ἐγένετο ὑπὸ τῶν — τε δὴ παῖδες desunt in Mosq. causa, cur omissa sint, aperta. ὑπεροψία πρὸς — ἀνέκαθεν ὁμιλίαι Vulgata. ὑπεροψίᾳ Kuhnius voluerat, et οἱ Νηλεΐδαι pro ὁμιλίαι Sylburgius. ὑποψία videtur Amasaeus legisse, et Μινύαι Kuhnius in locum Vulgatae ὁμιλίαι substitui jussit: cui obsequuti sunt Goldhagenus, Anonymus, O. Mueller de Orchomeno p. 366 et Nibby, qui vertit: »perchè da Iolco traevano origine i Minj.« cf. cap. 2, 3 de Neleo, qui ex Iolco in Messeniam profugerat; Nelei autem filius Nestor rerum in Messenia potitus est. vide cap. 3 init. Adde Schol. Apoll. Rhod. I, 230, ubi Scepsius Demetrius ait: τοὺς περὶ τὴν Ἰωλκὸν οἰκοῦντας Μινύας προςαγορεύεσθαι, et cf. Strabo IX, 414. quanquam apud Pausaniam IV, 36, 1, qui cum Neleo ex Iolco in Peloponnesum venerant, dicuntur *Pelasgi.* Quum haec ita sint, Clavier videtur ὑποψία — Μινύαι recte scripsisse. γυναῖκα — Αἴπυτος. cf. VIII, 5, 4.

§. 4. Τὰ δὲ βασίλεια — κατεστήσατο. Ex his lucem accipit Stephanus Byz. v. Ἀνδανία — ἣν οἰκῆσαί (vulgo οἰκίσαι) φασί τινας τῶν μετὰ Κρεσφόντου, καὶ οὕτω καλέσαι,

διὰ τὸ μὴ ἀνδάνειν αὐτοῖς. Similiter Etymologici M. auctor. *οἱ τὰ χρήματα ἔχοντες.* cf. ad III, 8, 2. In Dionysii Halic. Isocrate T. II. p. 97 Sylb. Cresphontis filii Messeniae regno pulsi id Spartanis tradidisse narrantur.

§. 5. *Ὁ δὲ κ. λ.* cf. VIII, 5, 5. *ὡς* ante *ἀνὴρ* deest in Mosq. *καὶ Κεῖσος* Clav. cf. II, 19, 1. 26, 2. 28, 3. Ejus nomen alio modo corruptum est II, 12, 6. *καὶ Σίμος* Vulg. *καὶ Ἴσθμιος* Mosq.

§. 6. Goldhagenus Faciusque recte ad *ἄνευ τῶν* assumunt ex sequentibus *τιμῶν· praeter honores ei a Polycaone et Messena habitos.* De qua potestate vocabuli *ἄνευ* cf. ad II, 18, 5 adn. *ἱερὸν — Φαραῖς.* cf. §. 2, ubi hoc *Machaonis filiorum* templum memoratum est; hic eorum nomina addita sunt. cf. 30, 2. *Φεραῖς* Vulg. *Φαραῖς* Clav. ut infra 30, 2, et apud Steph. Byz. nam cap. 1, 8 forma est Homerica *Φηραί·* in Hom. Iliad. V, 543 etiam *Φηρή* legitur. *Μεθώνη* Mosq. Aliis sane haec urbs *Methone* vocatur, et quum crebra esset vocalium *ε* et *ο* inter se permutatio, non mirum est, quod et *Μοθώνη* et *Μεθώνη* pronunciatum sit, sed illo forsitan hoc in communi vita usitatius fuit, quum vocalis *ε* prope muta transiretur. Casaubonus tamen ad Strab. VIII, 359 scripsit: videri *Mothonen* dictam esse posterioribus temporibus. Cf. de hac urbe c. 35. *Συβότης* ut nomen proprium est etiam apud Phavorinum. *Παμείσῳ·* infra est *Πάμισος* cap. 31. 34. de varia hujus nominis scriptura cf. Tzschuckius ad Strab. VIII, 336 et de hoc fluvio Paus. IV, 34. *καὶ* pro *κατὰ* et *Ἀνδηνίᾳ* Mosq. De *Euryto et Melaneo* cf. ad 2, 2 adn.

CAPUT IV.

§. 1. *Φλυτα.* cf. ad §. 3 adnotata. *τῷ Ἀπόλλωνι — ἀποστέλλουσι.* cf. de hac re Spanhemius ad Callim. h. in Del. 279. p. 554. *προσόδιον* recte, *quia Dei aram adeuntes canebant,* ut interpretati sunt Spanhemius l. l. et Sylburgius ad Paus. V, 19 extr. Alibi scribitur *προσῴδιον.* *σφισιν* autem non potest referri ad *ἐδίδαξε·* structura est haec: *τὸ δέ σφισιν ᾆσμα προσόδιον ὄν, τοῦτο ἐδίδαξεν (αὐτοὺς) Εὔμηλος.* De *Eumelo* cf. II, 1, 1. *Ἐγένετο δὲ καὶ πρὸς κ. λ.* Hinc

usque ad §. 5 extr. *de causis, initio et tempore primi belli Messenici.* Quod ad *causas* attinet, cf. adn. ad cap. 7, 1. *διαφορᾷ* Clav. recte sed tacite scripsit; *διάφορα* Vulg. cf. ad 14, 5. *οὔπω* pro *οὕτω* Mosq.

§. 2. *τοῖς Μεσσηνίας* e Mosq. *τῆς Μεσσηνίας* Vulg. *Λιμνάτιδος*, recte, nam sic cognominata est Diana, non, quod nonnullis visum est, de *luna e mari oriente*, sed de *loco Λίμναις*, ubi ea inprimis culta est. vide III, 2, 6. IV, 31, 3. Strabo VIII, 362; qui loci docent, Meursium in Miscell. Lac. I, 2 perperam contendisse, hoc nostro loco e Taciti Annal. I, 43 reponendum esse *Λιμενάτιδος*· imo in Tacito corrigendum esse *Limnatidis* VV. DD. intellexerunt. adde Tzschuck. ad Strab. l. c. Praeter Kuhnium in adn. ad Paus. IV, 31 etiam Valckenarius in Obs. ad Hippol. Eurip. p. 187 Meursium erroris reum egit, et de Limnatide Diana laudavit N. Heinsium ad Ovid. Met. V, 48. *παραγενομένας* cum Clav. ut Kuhnius conjecerat; *παραγομένας* Vulg. *ἀποκτείναιεν*, ut Clav. quod jam Sylburgio in mentem venerat; *ἀποκτεῖναι* Vulg. *τὸν πειρωμ.* Mosq. *Ἀρχελάου* e Xylandri correctione; *Ἀρχαλάδου* Mosq. Ald. *ἐχεστράτου ἄσιδος* Ald. Post *ἐπιβουλεῦσαι Τήλεκλον* Codex Phralitae inserit haec: *τὸν Λακεδαιμονίων βασιλέα.* Similiter 6, 2: *Θεόπομπον τὸν Λακεδαιμονίων βασιλέα*, ubi aptius est hoc additamentum. *αἴτιος* pro *αἴτιον* Mosq. *τούτοις* pro *τούτους* idem. *αὐτὸν ἀποκτεῖναι* Mosq. Codex Phralitae, Fac. Clav. Idem Sylburgius voluerat. *ἀποκτεῖναι αὐτὸν* Vulg. *σφῶν βουλεῦσαι* Mosq. *λέγουσιν* idem.

§. 3. *Νικάνδρου — Εὐρυπῶντος.* Eadem haec istorum regum series est II, 36, 5. *ἐνγόμου* pro *Εὐνόμου* Mosq. Ald. *τῶν Φίντα* cum Clav. ut Sylburgius Faciusque voluerant. *τοῦ Φίντα* Vulg. Similiter VIII, 4, 5 *Ἀγαμήδης καὶ Γόρτυς οἱ Στυμφήλου*, pro quo antea fuit *ὁ Στυμφ.* Nomen *Φίντας* doricum est. v. Valckenarius ad Theocr. Adoniaz. p. 412 et Maittaire de dial. p. 193 Sturz. Videtur autem per contractionem factum esse ex *Φιλωτάς*, ut *φίλτερος* ex *φιλώτερος*. *λ* autem in his apud Dorienses in *ν* transiit. *ἐξήρθη* Vulg. Videbatur autem hoc Sylburgio mutandum esse in *ἐξήφθη*, ut 17, 3. sed similia sunt illa: *μάχη ἐς τὸ ἀκμαιότατον ἤρθη* 8, 3. *ἐξῆρτο πόλεμος* IX, 18, 2. *ἀφορμῆς εὐπροσώπου.* Similiter *ὑποκρίνεσθαι εὐπρόσωπα* apud Herod. VII, 168. *μετὰ δὲ κ. λ.* *sed si animus iis fuisset pacis amantior, fortasse hoc quoque diremtum esset judicii cognitione.* Pausanias ut hic culpam transfert in Spartanos, ita ab iis-

dem in omnibus fere rebus Messenicis alieniorem prodit animum; nec injuria. cf. modo 17, 2 sqq. 22.

§. 4. οὐκ ἀφανὴς, ἦν καὶ Ald. οὐκ ἀφανὴς ἦν, καὶ Vulg. ἦν omisit Mosq. Ὀλυμπιάσιν Vulg. Ὀλυμπιᾶσιν Mosq. Mitfordus in Historia Graeciae T. I. p. 379 interpr. Baron. nescio qua de causa dubitavit, an victor quartae Olympiadis idem hic Polychares fuerit, sed non dubitavit Pausaniam sequi auctorem H. Valesius in Excerptis e Diod. Sic. p. 547 Wess. ubi idem de *Polychare* et *Euaephno* narratur. καταπλεύσασιν — ἀποδόμενος cum Clav. ut Kuhnius legendum esse censuerat, assentientibus Valckenario et Facio. καταπλεύσας — ἀποδωσόμενος Vulg. ὡς post ἐλθὼν δὲ Mosq. inseruit. λίαν Mosq. βοῦς τε ἀγαγέσθαι Corayus conjecit: sed de *Praesente Praeteriti* locum non semel tenente apud Pausaniam ad III, 16, 6 dicebamus. παρέπειθεν, ἐν τούτῳ τῶν etiam Clavier. παρέπειθεν ἐν τούτῳ, τῶν Vulg. sed sensus est: *dum vero hic persuadendo fallere studebat, eo tempore unus e bubulcis aufugit.* Similiter τὴν γυναῖκα, ὡς τεκεῖν ἄκουν οἷα τε ἦν, ἐν τούτῳ τὴν παῖδα ὑποβαλέσθαι cap. 9, 3. ἕως, *quamdiu*, *dum*, etiam apud Herod. III, 25. λόγῳ ἀπέφαινε, *ratione addita indicabat.* Similiter ἀπέφαινον λόγῳ, ὡς οὐκ ἀδικοῖεν Herod. V, 84 *addita ratione ostendebant.* Aliter paulo post cap. 5, 1 ἀποφαίνειν simpliciter ponitur. ὡς δὲ προϊόντες ἐγίγνοντο ἐν τῇ Λακωνικῇ· an ἐγένοντο scribendum? Sic cap. 21, 1 in illis, ὡς κατὰ τὴν ἀκρόπολιν ἐγίνοντο, Coray ἐγένοντο scribi jubet. διόλου pro δι' ὄχλου Vind. Mosq. αὐτοῦ pro αὑτοῦ Mosq. Ald. Similiter ἀφειδῶς αὐτῶν εἶχον cap. 8, 1 init. 22, 2. μὲν ante δὴ Mosq. omisit. ὑπούλως ἔχοντες pro ὑπόπτως ἔχ. Sylburgius conjecit. εἰς τὸν Mosq.

CAPUT V.

§. 1. καὶ Ἄλκνον — παίδων. cfr cap. 3, 5. et Dionysii Halic. Isocrates T. II. p. 97 Sylb. Πολυχάρην Clavier, ut §. 2, tacite scripsit. Λακεδαιμόνιοι οὔ φασιν Mosq. Ald. ἐθέλειν — δίκας. Haec *Amphictyonia* apud Argivos fuit in insula Calauria. v. Strabo VIII, 374. διδασκαλείῳ pro δικαστηρίῳ Mosq. Λακεδαιμόνιοι pro Λακεδαιμονίους Mosq. Ald. διὰ ταῦτα cum Mosq. Clav. δι' αὐτὰ Vulg. προφέρειν, *exprobrare*, ut δειλίαν προφερόντων cap. 7, 3. ἀποτιμώμενοι Sylb.

conjecit, sed locorum V, 1, 5. 6, 4, quos ille laudavit, alia est ratio. *Κροίσῳ κ. λ. Per Croesum, qui iis dona miserit, factos esse barbarorum amicos primos, postquam ille subegerit.* De Dativo sic explicando cf. Hermannus ad Viger. p. 881 sq. πρώτους Clavier dubitavit an non esset in πρώτῳ mutandum; imo *Lacedaemonios primos significabant descivisse ad barbarorum amicitiam malo aliis exemplo.* Post πρώτους minor distinctio ponenda fuit loco majoris, quam Vulgata habet. ἡνίκα οἱ κ. λ. cf. de eadem hac re III, 10, 4. ἰδίᾳ δὲ Mosq. πρὸ δὲ δὴ κ. λ. Hic locus sanus est, modo virgulam post ὀκνήσαντας a Facio ac Claviero sublatam e prioribus editionibus restituas, ut τὴν συμμαχίαν referatur ad ὀνειδίζουσί σφισι, et idem Accusativus συμμαχίαν sed sine articulo subaudiatur ad praecedentia ὡς οὐδένων ὀκνήσαντας. Sensus: *Lacedaemoniis, qui nullorum recusare soleant, societatem exprobrant cum Apollodoro.* Durities haec nulla est, si quod vocabulum bis intelligendum semel ponatur; atque ipse Cicero similiter loquutus passim deprehenditur, veluti Tusc. I, 8, 16 *cui proximum tempus est post mortem.* Facius conjecit scribendum esse: ὀκνήσαντας συμμαχίαν, τὴν συμμαχίαν ὀνειδίζουσι, Kuhnius autem ὀκνήσαντας συμμαχίαν, ὀνειδίζουσί σφισι τὴν πρός, denique Porsonus οὐδὲν ἂν pro οὐδένων. Istud vero ἄν, quod Porsonus adsumsit, a consuetudine ὡς cum Accusativo Participii copulandi videtur esse alienum. cf. Vigerus p. 560. Verbum ὀκνεῖν passim et cum Accusativo construi, et significationem *recusandi* habere, vel Xenophonteum docet Lexicon.

Κασσανδρείᾳ Mosq. Κασσανδρείᾳ Sylburgius quoque voluit. cf. V, 23, 2 et Steph. Byz. Κασσανδρίᾳ Vulg. ἀνθόσου Mosq. τῶν Μεσσηνίων cum Mosq. Clav. τὸ Μεσσηνίων Vulg. εὔψυχον cum Clav. ut Camerarius correxerat. ἔμψυχον Vulg. ὃ pro ὃν Mosq. διάφορα etiam Clav. ut Sylburgius Kuhniusque correxerant. ἀδιάφορα voluerat Camerarius. διαφθορὰ Vulg. Post ἐγένετο virgulam male intulit Facius; opus ea esse post τυραννίδος Sylburgius jam monuerat. ἔς γε cum Clav. ἔς τε Vulg. Post συμφορᾶς Facius et Clavier distinxerunt nulla causa. ἀποδεῖ ut Clav. ἀποδέοι Vulg. Sensus: *nam excepto eo, quod animi in Messeniis fortitudo et belli, quod gesserunt, diuturnitas diversa erant ab Apollodori tyrannide, ratione quidem calamitatum habita non multum abfuerunt, quae Cassandrenses perpessi sunt, a calamitatibus Messeniorum.* De hoc *Apollodoro Cassandrensi* cf. etiam Diod. Sic. T. II

p. 562 sq. Wess. Themistius in oratione nona conjungit eum cum Phalaride, Aristomacho ac Dionysio. ἑκατέρου Mosq.

§. 2. ἐξήτει etiam Clav. ut Porsonus et Schaefer in Meletem. p. 75 emendarunt. Porsonus hos Pausaniae locos citavit, I, 32, 5. III, 5, 6. VII, 4, 5. ἐζήτει Vulgata. Πολυχάρην iterum tacite Clav. cf. §. 1. πέρα δικῶν Hartungius conjecit, improbante Sylburgio: possis suspicari πέρα δικαίων, quum alibi quoque ἀνόσια et ἄδικα conjuncta reperiantur. Vulgatam πέρα δεινῶν Sylburgius interpretatus est: *plus quam* δεινά, *omnes* δεινότητος *limites transilientia.* εἰργασάμενον Mosq. cf. cap. 7, 4. τοσοῦτον Mosq. τοσοῦτο Vulg. τὰ ὅπλα ἔλαβον. cf. ad 21, 1 adn. καὶ πολύ, *et quidem multum*; similiter 21, 5. 25, 1. εἰς Σπάρτην Mosq.

§. 3. Ἀντίοχον pro Ἀντιόχου Mosq. idem τελευτήσαντος omisit. Εὐφαὴς vulgo, postea quoque semper, sed Εὐφάης scribendum est, ut Δαφάης II, 21, 9, atque ita Clavier etiam scripsit. προερο͂υντα (αι, ες) Mosq. οὔτε προαπειπάμενοι τὴν φιλίαν. De more egregio, qui apud veteres publice privatimque obtinuit, *amicitiam renunciandi*, cf. Lipsii Exc. ad Tacit. Annal. II, 70. τὰ συμφορᾶς Mosq. Quam conjecturam Clavier in Hist. des prem. temps de la Grèce II p. 155 ut necessariam proposuerat, ante ἀποστρέψειν inserendum esse μή, ei deinde locum dedit in contexta oratione, ut scriberet λογισάμενοι, [μὴ] ἀποστρέψειν σφᾶς· ac primum quidem vertit: »Ne considérant ni la durée de la guerre — ni les malheurs qui pouvoient leur survenir en combattant, ils firent d'avance le serment de ne pas se détourner de leur entreprise«; postea autem: »s' engagèrent par serment à ne pas revenir dans leur pays sans avoir conquis la Messénie, quelque longue que pût être la guerre etc.« Non assensus est Corayus: is enim ita judicat: »La particule ajoutée [μὴ] ne me paroît point nécessaire.« Ipse autem putat forsan legendum esse: ἐπιστρέψειν, *revenir dans leur pays*, vel: ἀποτρέψειν, *se desister*. His omnibus ut carere possimus, unus facit codex Mosquensis, qui Participium λογισάμενοι, quod Vulgata ante ἀποστρέψειν habet, recte omisit. Hac voce remota intelligitur, cur Pausanias non scripserit ἀποστρέψειν ἑαυτοὺς seu αὑτοὺς, quod pronomen proposito verbo λογισάμενοι subjecturus fuisset: hoc enim, non σφᾶς, puto eum positurum fuisse, si, quod illi habent, *se détourner, se desister*, voluisset dicere. σφᾶς est *ipsos*, sed ἑαυτοὺς *se*; sensus igitur erit: *jurant, neque belli diuturnitatem, neque clades avocatu-*

ras esse ipsos a bello. De hoc Spartanorum *jurejurando* Strabo VI, 279. Diod. S. XV, 66. Hunc Pausaniae de *Ampheia* locum citat Stephanus Byz. *Μεσσηνίων τῶν* Mosq. *ἐγκαταληφθέντας* Amas. Clav. idem voluerunt Wesselingius ad Diod. S. XV, 67 et Facius. *ἐγκαταλειφθέντας* Vulg. *ὀλίγοι κ. λ. qui vero etiam effugerunt, pauci fuerunt.* *τοὺς δὲ — ἱκέτας* desunt in Mosq.

§. 4. *Ταύτην Λακεδ. — ἐποιήσαντο.* Hoc ex illo Herodoti III, 56, *Ταύτην πρώτην στρατηΐην ἐς τὴν Ἀσίαν Λακεδαιμόνιοι ἐποιήσαντο,* fluxisse credidit Valckenarius. *ἔτει — Ὀλυμπιάδος.* cf. ad 13, 5. *ἐννάτης* Mosq. Clav. *ἐνάτης* Vulg. ut 15, 1. *τότε* post *πω* deest in Mosq. *Medontidae* a *Μέδων, Μέδοντος.* v. ad II, 16 extr. adn. *καταρχὰς* Mosq. *κατ' ἀρχὰς* Vulg. cf. 9, 5. *μετέστησαν* Sylb. voluit, non improbante Schaefero. v. eum ad Greg. Cor. p. 55. et ita tacite scripsit Clavier. Nos Vulgatam *μετέστησεν* intactam reliquimus, vulgatum autem *ἐποίησαν* mutavimus in *ἐποίησεν* auctoritate cod. Mosquensis. *προςθεσμίαν* Mosq. *Αἰσιμίδης* Amasaeus, ut I, 3, 2. In Hesychio ac Phavorino est *Αἰσιμίδαι, οἰκίας γένος·* ergo patronymicum est a nomine proprio *Αἴσιμος,* quod reperitur in Schol. ad Lycophr. 344. cf. Auctar. Emend. ad Hesych. *Αἰσιμήδης* Vulg. *Ἀθηναῖος,* quod Vulgata post *Αἰσιμήδης* offert, in vitio esse, nemo animadvertit: scripsit enim Pausanias *Ἀθηναίοις.* Sic II, 24, 8 *Ἀθηναίοις ἄρχοντος Πεισιστράτου.* IV, 15, 1 *Ἀθηναίοις Τλησίας ἦρχεν.* 23, 2 *Ἀθηναίοις ἄρχοντος Αὐτοσθένους.* adde Thuc. II, 2. Pro quo etiam *παρ' Ἀθηναίοις ἄρχοντος,* ut IV, 23, 5, apud Pausaniam reperitur.

CAPUT VI.

Quid de *Rhiano Cretensi* et de *Myrone Prienensi* judicandum sit, et *Aristomenem* non *primo* sed *secundo bello Messenico* floruisse §. 1. et 2.

§. 1. *με* deest in Mosq. *δράσαι* offert Mosq. *διακρῖναί τε ἔργα καὶ ἡλικίας πέρι ἠθέλησα* Vulgata. — *ἔργα — ὅπερ ἠθέλησαν* Mosq. *ἔργα διακρῖναί τε καὶ ἡλικίαν πρότερον ἠθέλησα* cum Clav. De copulatis *πρὶν* et *πρότερον* cf. ad IV, 1, 3 adnot. *Messenius hic homo, Aristomenes.* *Μεσσήνιον* hic dixit *πόλεμον,* sed III, 3, 2 *Μεσσηνιακόν·* nihil tamen mutandum; similiter hic et I, 3, 3 est *Πελοποννήσιος πόλεμος,*

sed VIII, 52, 2 Πελοποννησιακός· atque haec illi praeferenda forma est, nam Πελοποννησιακὸν πόλεμον φυλάττονται λέγειν ait Stephanus Byz. Similiter Ὀλυνθιακὸν, Κορινθιακὸν πόλεμον dixerunt. ἐξενίκησεν Mosq. τοῦτον γὰρ omisso δὴ Mosq. Pro Βηναῖος Valckenarius quaerit an legendum sit Λεβηναῖος, et laudat Helvetium. Ecce autem: Βήνη, πόλις Κρήτης. τὸ ἐθνικὸν Βηναῖος. Ῥιανὸς γὰρ ὁ ποιητὴς Βηναῖος ἦν, Steph. Byz. ἐφεξῆς Clav. ἐφ' ἑξῆς Vulg. ἑξῆς Mosq. τοῦ μὲν τοῦ pro τοῦδε μὲν τοῦ Mosq. cf. Viger. p. 9. mox ὁ δὲ in ὅδε mutandum censemus. ἔγραψεν Mosq.

§. 2. Ἄνδρα οὖν Μεσσήνιον (τούτου — λόγον) Ἀριστομένην, ὃς πρῶτος καὶ μάλιστα Clavier. Ἄνδρα τε Ἀριστομένην Μεσσήνιον. τούτου — λόγον, ὃς καὶ πρῶτος καὶ μάλιστα Vulg. Verba τούτου — λόγον parentheseos signis circumdederat Facius. Mosquensis pro Ἀριστομένην ante Μεσσήνιον habet ὅσον οὐ, et nomen Ἀριστομένην post λόγον. In eodem est προήγαγεν. Corayus sibi persuasit, legendum esse οὐκ ἐπεισήγαγε, quum etiam latina versio negationem habeat. At Amasaeus ἐπεισήγαγε vertit *de eo non satis accurate egit*, quasi ἐπεισάγειν sit: *obiter inserere historiae*; quod jam Sylburgio, nunc saepe nimis neglecto, observatum est. Neque verum vidit Nibby ita interpretatus: »appena nella storia introdusse.« Nobis probatur Sylburgii acutissimi sententia: is enim recte animadvertit, Pausaniam in Myrone taxare χρονικὸν σφάλμα, quod, quum Aristomenes interfuerit et praefuerit posteriori bello Messenico, Myro eum prioris etiam belli historiae inculcet (ἐπεισήγαγε ἐς τὴν συγγραφὴν, quae de primo fuit bello Messenico), et Rhianum dicere verisimiliora scripsisse ἐς τὴν Ἀριστομένους ἡλικίαν. Mirum igitur, qui Kuhnius talia contemnere ac sibi persuadere potuerit, hic deesse quaedam, non enim dici, qualem introduxerit Myro Aristomenem. Eundem vero, quem Myro, plures in aetate Aristomenis errorem erravisse, videmus ex Diod. Sic. XV, 66. cf. omnino hac de re Wesselingius ad Diod. S. Fragm. p. 638. ἐς τὴν Ἀριστ. Mosq. εἰς τὴν Ἀριστ. Vulg. καταμαθεῖν ἐστιν Vulg. καὶ ante οὐχ ἥκιστα deest in Mosq. Postea haud dubie scribendum est: τῇδε τῇ Μεσσηνίᾳ συγγραφῇ pro vulg. τῇδε τῆς Μεσσηνίας συγγραφῇ· idem sensit Sylburgius, qui eodem modo legisse Amasaeum credidit. De ὅδε cum Articulo §. 1 et ad III, 2, 4 adn. τῶν Λακεδαιμ. βασ. Mosq. τοῦ Τυρταίου vel τὰ Τυρταίου mavult Corayus. De hoc priore Tyrtaei versu multis disputavit J. Valent. Franckius in suo Callino p. 172 et 195 sqq. ostendere cona-

tus, paululum immutatum esse ab ipso Pausania. ἔλομεν Mosq.

§. 3. usque ad cap. 13 extr. *belli Messenici primi historia.* cf. ad cap. 10, 1 adn. Illud non piget inserere: »Im ersten 19*jährigen* (?) Kriege (743—724 a. C.) erregten die Sprüche des Orakels Aufmerksamkeit; die grösste Theilnahme aber wird immer Aristodems Opfer und Aufopferung finden.« e Ludeni hist. catholica I. p. 234. In Clavierii editione est hoc capitis septimi initium factum, ut Facius voluerat. τὰ ante περὶ τὴν deest in Mosq. καταπεπλῆχθαι cum Mosq. Clav. ἐκπεπλῆχθαι Vulg. cf. 15, 2. 25, 2. ἔσεσθαι ut Clav. quod Facius jam suaserat. ἔσται Vulg.

CAPUT VII.

§. 1. Εὐφαλὴς Mosq. ἐνόπλοις Ald. ἐν ὅπλοις reliqui. Sylburgius ait, fortasse malle quempiam ἐνόπλους. Sed ἔσχεν ἐν ὅπλοις videtur simile esse illi, ὄντας ἐν τοῖς ὅπλοις VIII, 53, 4. ἅτε — οἰκείαν·. Messenia enim olim pars Laconicae fuerat; quum vero, qui post Menelaum reges Spartanorum erant, non multum valerent, Nelidae Messenia potiti eam usque ad Melanthum tenuerunt disjunctam a Lacedaemone; et Heraclidis reversis suos Messenia reges habuit. Itaque nunc Lacedaemonii Messeniam ut suam videntur repetivisse. cf. omn. Strabo VIII p. 358 sq. add. Heyne ad Hom. Iliad. V, 541. κατέβαλλον Clav. quoque, ut Sylburgius voluerat. κατέβαλον Vulg. οἱ δὲ in continuata oratione de eodem subjecto, sed post negationem etiam X, 28, 2. λεῖαν Mosq. τὸν ante ἄλλον idem omisit. *aliosque fructus* Amas. ἀποπειρ. Mosq. ἐλήστευον Mosq. Ald.

§. 2. Pro ἔτει Facius putat Amasaeum legisse μηνὶ, et ipse hoc illi praefert. Jure autem veritus est Sylburgius, ne *quarto mense* per incuriam Amasaeo exciderit. Et qui, quaeso trium mensium spatio concluseris, quae his verbis praecedentibus scriptor comprehendit: πρὸς δὲ τὰς πόλεις — ἀπεπειρῶντο τῶν πόλεων? Manso in Sparta I, 1, 211 Vulgatam ἔτει tuetur propterea quod §. 3 sequatur ἐνιαυτῷ δὲ ὕστερον. προϋθυμούμενος Ald. εἰν Ἀμφείᾳ non est, quod Facius ait, Vulgata, sed unius Kuhnianae editionis vitium, nam reliqui omnes habent ἐν Ἀμφ. καὶ ἦν γὰρ — βαθεῖα. ἐνταῦθα Vulgata. παρέπεσεν Mosq. Κλέονιν idem, etiam postea, sed li-

quida mediae pariter in Diod. Sic. Fragm. p. 637 duplicatur. ἀποδείξας στρατηγὸν Κλέοννιν τῆς τε ἵππου καὶ τῶν ψιλῶν, οἳ συναμφότεροι ἐλάσσους πεντακοσίων ἦσαν, ὧν Πυθάρατος καὶ Ἄντανδρος ἡγοῦντο Vulg. Porsonus ὧν ante Πυθάρατος mutandum censuit in ὁπλιτῶν δέ. quod valde placet. Nibby Vulgatam expressit; Clavier autem majore distinctione post Κλέοννιν posita (in Ald. est virgula), ὧν ante Πυθάρατος delevit; cum eo faciunt Amasaeus et Goldhagenus, quos sequuti sumus. ὑπὸ τὴν χαρ. pro ὑπὲρ τὴν χαρ. Mosq. Ἐν ὅσῳ Clav. recte. Sic Facius jam emendaverat. cf. 9, 3. Porsonus e Schol. Apoll. Rh. II, 859 ἐν ὅσῳ — ἐν τοσούτῳ contulit. ὅσῳ Vulg. omissa ἐν. Hinc corrigetur Vigerus p. 132. τὰ ante κατὰ Mosq. omisit. Post μετὰ δὲ Clav. quoque distinxit Sylburgio obsequutus. μετὰ δὲ τὰ Vulg. cf. I, 1, 3 extr. τοῖς Λακεδαιμονίοις cum Clav. τοὺς Λακεδαιμονίους Vulg. hanc ob rem Sylburgius pro ἐπιλείπτει illi Accusativo in Vulgata adjuncto ἐκπλήττει voluerat. Eadem horum casuum in eodem hoc nomine notata est confusio III, 8, 5. Sensus est: *ut Lacedaemonios admiratio incesseret consilii, quod provida Euphqis cura ceperat.* προςκαθῆσθαι etiam Clav. ut Kuhnius comprobante Facio correxerat. προκαθῆσθαι Vulg. cf. 20, 8 p. 330 et VIII, 39, 2.

§. 3. στρατιὰν pro στρατείαν Mosq. Λακεδαιμονίοις δὲ ἡγεῖτο usque ad cap. 8 extr. *secundum proelium hujus belli* accuratius fusiusque narratur. *Un plan de cette bataille* est in Gedoyni interpretatione et ibidem T. I p. XXXVI leguntur *Folardi Observations sur la bataille de Messenie.* Scenam fuisse Messeniam, docent tum praecedentia ἐπὶ Μεσσηνίους στρατείαν ἐποιοῦντο, tum sequentia cap. 8, 3, ubi est: τοὺς Λακεδαιμονίους εἶργε, μὴ πρόσω τοῖς ἀποχωροῦσιν ἐπακολουθεῖν, ἡ ἀπειρία τῶν τόπων. Esse ἀπόγονος πέμπτος jungendum cum Αἰγέως, monuit jam Goldhagenus. De *his Thebanis* cf. III, 15, 6. τοῖς δὲ Μεσσηνίοις κ. λ. i. e. τοῖς δὲ Μεσσηνίοις ἡγοῦντο κατὰ μὲν τὸ δεξιὸν τῶν Λακεδαιμονίων ἀντιτασσόμενοι Ἄντανδρός τε καὶ Εὐφάης, τὸ δὲ ἕτερον κέρας τὸ κατὰ τὸν Πολύδωρον Πυθάρατος ἔχων. In Mosq. est εἶχεν.

§. 4. ἐπεὶ παριόντες κ. λ. *quoniam cohortari volebant.* προέπεμπον non προέτρεπον Mosq. τοὺς αὐτῶν Vulgata, excepto Clavierio. οὐδὲ κτημάτων — γενησόμενον desunt in Mosq. συλήσεσθαι κ. λ. idem eventurum esse negatur in alia rerum conditione apud Herodotum: οὐδέ σφι οὔτε τὰ ἱρὰ οὔτε τὰ ἴδια ἐμπρήσεναι VI, 9. ἐμπρήσασθαι Mosq. ἐναργῆ etiam

Clav. ἐν ἀρχῇ Vulg. ἐν ἀρχὴν Mosq. An vero μαρτύρια δὲ ἐναργῆ πᾶσιν εἶναι — τὰ πάθη legendum? τε δὴ similiter junctae 25, 8 init. καλῶν pro καλῶς Mosq. ἐπανορθοῦσθαι τὰ ἐπταισμένα. His usus est Lobeckius ad Phrynich. p. 250, ut id refelleret, quod Ammonius p. 48 contendit: τὸ ἐπανορθοῦσθαι ἐπὶ μόνων λόγων.

CAPUT VIII.

§. 1. ἐκήρυησαν pro ἐσήμηναν Mosq. Quod post δρόμῳ Vulgatae adhaeret τῷ, id uncis inclusimus ut delendum. Sic 11, 2 ἐχρῶντο ἐπὶ τοὺς Λακεδαιμονίους δρόμῳ. Apud Herodotum VI, 112 de Atheniensibus cursu se in Persas inferentibus est δρόμῳ ἵεντο ἐς τοὺς βαρβάρους· δρόμῳ ἐπιόντες· δρόμῳ ἐπειγόμενοι· δρόμῳ ἐς πολεμίους ἐχρήσαντο. Aldina habet: ἀφειδῶς αὐτῶν. Sed ἀφειδῶς αὐτοῦ ἔχων etiam 4, 4. ἀντεπήεσαν Mosq. Ald. οἰκέτας αὐτῶν τοὺς omisso ἤδη Mosq. οἰκέτας αὐτῶν Ald. Francof. οἰκ. αὐτῶν Kuhn. Fac. Clav. *patrii Doriensium Dii:* in his praeter Herculem Apollo, Diana, Jupiter. Ut hic θεῶν ἀσεβεῖς, sic IX, 5, 2 ἀσεβὴς Διονύσου. ἐπιέναι, *invadere*, cum Dativo etiam III, 6, 3. paulo ante cum ἐπὶ et Accusativo. Ἀσιναῖοί τε οἱ Δρύοπες e Mosq. Ἀσιναῖοί τε καὶ Δρύοπες Vulgata, quam corruptam esse, Pausanias ipse testatur docens IV, 34, 6, *Asinaeos* de suo conditore *Dryopes* nominatos antea ad Parnassum habitasse, postea autem in Peloponnesum traductos Dryopum nomen servavisse, et addens: Ἀσιναῖοι Δρύοπες τὰ μάλιστα χαίρουσι καλούμενοι. Ibidem et II, 36, 5 dicit de his Asinaeis ex Argolide expulsis. Μεσσηνίους δὲ — εὔθυμον. Locus est mutilatus seu corruptus: Coray eum putavit ita restituendum esse: Μεσσηνίους δὲ καθίστα ἐς τὸ ἴσον κ. λ. Facius conjecit Μεσσηνίοις δὲ ἀπήντα ἐς τὸ ἴσον. Sylburgio insolentius videbatur pro ἐς ἅπαντα legere ἐςαπήντα. An vero ἐς ἅπαντα abjiciendum sit dubitamus, hoc referri existimantes ad praecedentia: τέχνην, μελέτην, πλῆθος Lacedaemoniorum: et ἴσα ἐς τὸ ἔργον legere meminimus I, 15, 4. Praeterea Articulum desideramus ante Μεσσηνίους, necessarium illum propter praecedens οἱ Λακεδαιμόνιοι, quibus opponuntur Messenii. Potuit autem ob antecedens μισθωτοὺς facile omitti, eoque omisso δὲ transpositum est. Quare suam huic loco stellula a nobis notato integritatem ita restitui posse diu

jam putavimus: ἐπήγοντο μισθωτούς. Τοὺς δὲ Μεσσηνίους ἐς ἅπαντα κατέστησεν ἐς τὸ ἴσον, scil. τοῖς Λακεδαιμονίοις. Formula ἐς τὸ ἴσον καταστῆσαι offertur paulo post §. 3. et ἐς ἴσον καθιστάναι est apud Thucyd. I, 39. Denique Facius et cum eo Clavier hanc proposuerunt conjecturam: Μεσσηνίοις δὲ ἐς ἅπαντα ἐς τὸ ἴσον ἦν. quam sequutus videtur Nibby hunc in modum vertens: »I Messeni erano a tutto egualmente accompagnati dalla disperazione, e dall' esser pronti alla morte.« Mox pro σεμνύνουσιν hae conjecturae in Casauboni codice leguntur: ἀπαμύνουσιν et ἀπομνημονεύουσιν. Facius scribi maluit συναμύνουσιν· melior est Clavierii suspicio, corrigendum esse: τοῖς τῇ πατρίδι ἀμύνουσιν. Sic cap. 6 extr. ἀμύνουσι τῇ οἰκείᾳ. cap. 21, 1: ἤμυνον τῇ πατρίδι. Sensus verborum ἃ δὲ ἔδρων κ. λ. est: *quae faciebant, ea ipsi putabant se fecisse majori modo i. e. gravius.* ἤκμαζεν Vulg. Pro δρῶσι, *rem adhuc gerentibus*, Kuhnius ζῶσι, Sylburgius ὁρῶσι, Clavier εὐρώστοις legendum conjecerunt: ex quibus equidem praetulerim ὁρῶσι, et interpreter: *ipsos spectantibus*, non, ut Sylburgius, *pugnam*; nam proximos quosque (ὁρῶντας) cohortabantur. Mox offendimus in voce πρότερον, in qua nobis aliud quid videtur latere; Amasaeus reddidit *pugnae initio*, quod sequutus est Goldhagenus: Nibby vertit *dapprima*, Clavier autem praetermisit. τῇ μὲν pro τῇ μὲν Mosq. qui τῇ post ἀλλήλους inserit. Inutilem distinctionem post τολμημάτων sustulimus. χρόνον τὸν ἴσον Vulg. τὸν cod. Mosquensis auctoritate omisimus.

§. 2. ἀπ' ἀμφοτέρων cum Mosq. Clav. ἐπ' ἀμφοτέρων Vulg. sed pro altera lectione propugnat παρ' ἀμφοτέρων, quod est §. 3 et I, 15, 4. Post ἀμφοτέρων majorem distinctionem posui. μὴ πείσειεν — ἀπεγνωκότες Vulg. μὴ πείσειαν vel πείσαιεν — ἀπεγν. Sylb. conjecit. μὴ πείσειν — ἀπεγν. Clav. scripsit, ut Facius voluerat. Ad ἀπαξιοῦντες animo repetendum ἱκεσίαις καὶ ὑποσχέσεσι χρῆσθαι. Verborum τὸ δὲ πλεῖστον, ἀπαξιοῦντες ὡς οὐ τὰ πρότερά γε κακιοῦσι sensus est: *quod vero maximum est, dedignantes hoc facere, utpote non erant prioribus factis maculam adspersuri.* ἐπεὶ οὐκ ἦσαν κακιοῦντες. Post πλεῖστον virgula distinximus. ὡς cum Futuro Indicativi sic legitur in Theocr. Id. II, 3 ὡς τὸν — καταθύσομαι ἄνδρα, *quum virum flectere sacris magicis expertura sim.* Apud Thucyd. I, 82 πέμπειν κελεύω μήτε πόλεμον ἄγαν δηλοῦντας, μήθ' ὡς ἐπιτρέψομεν est breviter dictum pro: μήτε ὑποσημαίνοντας, ἡμᾶς ἐπιτρέψειν. Pro ἀποκτείναντες Corayus scribendum esse censuit ἀποκτείνοντες· hoc

an necessarium sit, dubitamus. ὑποφήναντες Mosq. Fac. Clav. Sine jota subscripto Ald. Francof. Kuhn. melius. ἀπὸ τῶν σκυλ. Mosq. Ald. Francof. sed Sylburgius animadvertit, rectius scribi ὑπὸ τῶν σκυλ. quod Kuhn. Fac. Clav. receperunt.

§. 3. ἄρα, *forte*, est ad πρὸς τὸν Ἄντανδρον referendum; hic enim cum Euphaë erat. vide 7, 3. ἢ ἃ ὁ πρόγονος Fac. conjecit, et ἢ [ἃ] ὁ πρόγ. Clav. scripsit. sed cf. ad VIII, 2 init. μιάσματος τοῖς ἀπὸ cum Mosq. Clav. τοῖς abest a Vulg. De loco οὐ — γε cf. ad 21, 7. τέλος δὲ οἱ cum Mosq. Clav. δὲ non est in Vulg. τῆς ante τε ἀπονοίας omisit Mosq. αὐτόν τε pro αὐτὸν τὸν Mosq. Πυθάρατός τε γὰρ Mosq. Fac. Clav. ut Camerarius correxerat, assentientibus Sylburgio ac Valckenario. Πυθάρατός τε καὶ Vulg. αὖ . . pro αὐτοὶ Mosq. ἢ ἀθύμως quam καὶ ἀθύμως Kuhnius maluit. Locus ἀθύμως εἶχον — ἠκολούθησαν turbatus est. Loescher conjecit legendum esse: ἀθύμως εἶχον ἤδη· φεύγουσι δὲ κ. λ. non absurde, judice Sylburgio. Hoc Nibby expressit ita: »cominciavano ad esser scorraggiati. Si posero dunque a fuggire; ma non furono nè i Messeni inseguiti da Polidoro nè da que' che Eufae circondavano, i Lacedemoni.« Facius putat, locum sanari posse, si post εἶχον interpungas, et οὕτω pro οὗτοι scribas, ergo ita legas: — εἶχον· οὐδ' οὕτω φεύγουσι δὲ, οὔτε etc. atque Clavier tacite scripsit: εἶχον· οὐδ' οὗτοι φεύγουσι δὲ, οὔτε. Eundem in modum corrigi voluit Anonymus. Sed hoc plane alienum est a mente scriptoris: si enim hi Messenii, quibus oppositus fuit Polydorus (cap. 7, 3), non fugerunt, quomodo Pausanias addere potuit, Polydorum iis οὐκ ἀκολουθῆσαι? et quomodo iidem hi Messenii, quos ista scriptura negat fugisse, comparari poterant cum Lacedaemoniis, quos Messenii in altero cornu et Euphaës ἐτρέψαντο? Nobis ita corrigendum videtur: ἀθύμως εἶχον· οὐδ' οὕτω φεύγουσί γε οὔτε τοῖς κ. λ. Sic Dativus φεύγουσί pertinet ad duplicem Dativum τοῖς Μεσσηνίοις et τοῖς Λακεδαιμονίοις· sed neutri persequebantur neque Lacedaemonii duce Polydoro Messenios in fugam versos, neque Messenii, qui erant cum Euphaë, Lacedaemonios cum Theopompo propulsatos. οὐδὲ igitur ad ἠκολούθησαν referendum est. ἐν σκότῳ — ἀποχωροῦσιν desunt in Mosq. καὶ ante ἡ ἀπειρία omisit Mosq. αὐτοῖς ante καὶ ἄλλως abest a Mosq. ἤπου pro ᾗ Mosq. Μεσσηνίοις pro Μεσσηνίων Mosq.

§. 4. παρὰ ἀμφοτέρων Mosq. idem τὰ ante ὁπλιτικὰ omisit. ἐμαχέσαντο cum neutro plurali τὰ ὁπλιτικὰ haud dubie de industria positum est, quum significentur ὁπλῖται, ii-

que ab utraque parte. Ubi de animantibus sermo sit, veteres etiam Atticos verbum plurale cum neutro plurali junxisse, Porsonus animadvertit laudatus in Hermanni Adnot. ad Viger. p. 713. ἐπιταχθῆναι cum Dativo in rebus militaribus est etiam *vel in acie a tergo collocatum esse, vel in agmine alios sequi.* v. Lexicon Xenophonteum et Arriani Exped. Alex. I, 14. Similiter ἐπιστάτης miles in acie post alium collocatus. v. Lex. Xenoph. s. v. παραστάτης. Sensus ergo verborum τῷ γὰρ πεζῷ κ. λ. *post suos pedites erant collocati.* ψάλλειν pro θάψειν Mosq. notabili errore.

CAPUT IX.

§. 1. παρὰ τοὺς *Λακεδαιμονίους* e Mosq. πρὸς τοὺς *Λακεδαιμονίους* Vulg. cf. ad IV, 22, 8 adn. ταραχὰς μὲν παρέσχεν ὡς ἡ λοιμώδης Vulg. — παρασχοῦσα δὲ ὡς ὁ λοιμώδης Mosq. Veram lectionem Facius fuisse opinatur: ταραχὰς μὲν παρασχοῦσα ὡσεὶ λοιμώδης. Porsonus scribi jussit ταραχὰς μὲν παρέσχεν οὖσα λοιμώδης. Hoc vero alienum videtur a scriptoris mente esse, qui dicens οὐ μὴν ἐς ἅπαντάς γε ἐχώρησε, negat vere fuisse hunc morbum λοιμώδη. Kuhnius ex ὡς ἡ λοιμώδης exsculpsit ὡσεὶ λοιμώδης reliqua Vulgatae intacta transiens. Nos Clavierii lectionem ταραχὰς μὲν παρέσχεν ἡ νόσος ὡς λοιμώδης reddidimus. ἐχώρησεν Mosq. τὰ ἐς μεσόγαιαν πάντα commatibus distinxi. De v. ἀνοικίζεσθαι cf. ad VIII, 22, 1. ἐν καταλόγῳ desunt in Mosq. *Ithome Homerica* fuit plane alia; hanc vero non Pausaniam ipsum in Peloponnesum transtulisse, indicat adjectum φασίν. κλιμακόεσσαν pro κλωμακόεσσαν Mosq. cf. Tzschuckius ad Strabon. IX. p. 437. ἐπεκτείναντες cum Clav. ἐπεκτείνοντες Vulg. ἐχυρὸν deest in Mosq. κατὰ τοῦτο neque *propterea*, neque *praeterea* est, sed *ibi*, ubi urbs erat et amplificabatur. Mons *Ithome* nunc in Walpolii Turkey p. 35 *Mount Vulcano*, sed in Gellii Itinerary of Morea p. 58 *Mount Vourkano* vocari dicitur. Gellius commemor »a gap between the two tops of Mt Vourkano Ithome and Evan.« idem narrat ad radices hujus montis esse pagum *Koleni.* Tyrtaeus Ἰθωμαῖα μεγάλα ὄρη dixit. v. Paus. IV, 13, 4. Strabo Ithomen comparans cum Acrocorintho utrumque montem testatur esse ὑψηλὸν καὶ ἀπότομον. Urbs Ithome sue

positu in hoc monte satis munita illo tempore fuit, ut obsidentibus diu posset resistere.

§. 2. Hic *Tisis* vates (προςκεῖσθαι μαντικῇ μάλιστα νομιζόμενος), et ille vates *Tisamenus*, cujus Laconica cap. 11, 6 mentionem fecerunt, cognata habuerunt nomina. ἐν ante Ἀμφείᾳ deest in Mosq. περιμένοντα ἀμύνεσθαι, *perseverantem se defendere*, non enim ὑπεῖκεν αἰχμάλωτος γενέσθαι, ut περιμένειν hoc loco sit προςκαρτερεῖν, quae significatio etiam simplici tribuitur in Phavorino p. 1237. Kuhnius putabat, fortasse legendum esse ὑπομένοντα, *quum sustineret se defendere.* Vocabulo Χρησμοφόρος nunc auctum est Lexicon Schneiderianum. Mox ὑπὸ τῶν τραυμάτων τελευτᾷ. cf. Reizius in Vigerio p. 864. ἀθροίσας pro συναθροίσας Mosq. Istud oraculum apud Eusebium de Praep. Evang. Lib. V. s. 27. p. 223 seu 130 his duobus hexametris comprehensum legitur referente Sylburgio:

Παρθένον Αἰπυτίδα κλῆρος καλεῖ, ἥντινα δοίης
Δαίμοσι νερτερίοις, καί κεν σώσειας Ἰθώμην.

κόρην pro κούρην Mosq. Ald. κλήρῳ omisit Mosq. Αἰπυτιδῶν. cf. cap. 3, 5. νυκτέρουσιν vitium est Kuhn. et Fac. edd. pro νυκτέροισιν est νερτέροισιν in Mosq. Ἢν δ' ἐκφύγῃ γε cum Clav. Ἢν δὲ σφαγῇ τε Vulg. — σφαγῇ Mosq. χρὴ δ' ἂν σφαγῇ Goldhagenus conjecit. ἀλλοίου e Camerarii emendatione omnes. ἀλλύου Ald. ἀλύου Mosq. Distinctionem, quae post ἀλλοίου est in Francof. Kuhn. Fac. edd. sustulit Clavier. διδόντος cum Clav. διδόντας Vulg.

§. 3. καὶ ἐπελάμβανε — κλῆρος. ταύτην Vulg. De formula ἐπελάμβανεν ὁ κλῆρος cf. III, 16, 7. Ἐπίβολος Mosq. Vim nominis Ἐπήβολος Etym. M. auctor p. 323 (357) ita declarat: σημαίνει τὸν τυγχάνοντα τοῦ σκοποῦ· ibi enim ἐπήβολος pro ἐπίβολος legendum est. De discrimine horum vocabulorum cf. Schaeferi Melet. Crit. p. 48. Dignum igitur hoc nomen vate. ὡς τεκεῖν — ἦν, *quum videlicet parere non posset*; respondet ἐν τούτῳ. an hic ἕως legendum sit, ut 4, 4, dubito. ὑποβαλέσθαι cum Mosq. Clav. ὑποβάλλεσθαι Vulg. cf. 12, 4. τε post ὅσῳ vulgatum Mosq. omisit, recte. cf. 7, 2. τοσῷδε etiam Clav. et Porsonus. τόσῳ δὲ Vulg. ἀπαγόμενος pro ἐπαγόμενος commendatur in Codice Casauboni. sed vide: οἴκοθεν δράκοντα ἐπαγομένοις αὐτοῖς ἐξέφυγεν ὁ δράκων III, 23, 4. Alia fuit ratio loci I, 8, 5.

§. 4. γένους τοῦ Fac. Clav. e Sylburgii correctione. γένος τοῦ Vulg. τὰ δὲ ἀνθρώπων οὐχ ἥκιστα τὸ πρόθυμον ἡ πεπρωμένη κατὰ ταυτὰ ἐπικρύπτει, καὶ ἡ ψηφῖδα ἐπιλαβοῦσα

ἰλὺς ποταμοῦ Vulg. Τὰ δὲ ἀνθρώπων, καὶ οὐχ ἥκιστα—κατὰ ταυτὰ ἐπικρύπτει, καὶ εἰ ψηφῖδα ἐπιλάβοι ἰλὺς ποταμοῦ Clav. Sic non opus est aut Sylburgii τὸ δὲ ἀνθρώπων, aut Porsoni correctione τῶν δὲ ἀνθρώπων· et εἰ ψηφῖδα etiam Mosq. offert. κατὰ ταυτὰ καὶ εἰ est VI, 20, 9. IX, 3, 4.

§. 5. ἤδη, quod redundat in Vulgata ante ἔμελλε, auctoritate codicis Mosquensis delevi. ἄξεσθαι Clav. Porsonus. ἕξεσθαι Vulg. καταρχὰς Mosq. ut 5, 4. II, 6, 2. κατ' ἀρχὰς Vulg. ἐκείνων Ald. Pater τὴν ἑαυτοῦ παῖδα ἐγγυᾷ μνηστῆρι, hic vero ἐγγυᾶται. Sic utrumque conjungitur etiam ab Herodoto VI, 130. ξυγγενέσθαι Mosq. καί τε κυεῖν Vulg. unde Porsonus καὶ ἓ (quod peregrinum in Pausania) κυεῖν, Sylburgius autem καί τι καὶ κυεῖν fecit. Sed τὲ hoc loco Mosquensis omisit; quod cum Clavierio sequuti cum eodem scripsimus κύειν, ut II, 26, 5. αὐτὸν pro αὐτὴν Mosq. τοῦ ante Ἀριστοδήμου omisit Mosq. πλέον εἶναί σφισιν οὐδὲν illustrabamus ad I, 10, 3. ὥρμησαν cum Clav. ὥρμησεν Vulg. Pro εἰκαῖον Facius putat Amasaeum legisse οἰκεῖον atque idem voluit Anonymus. Articulus ante ἀνὴρ οὗτος abest a Mosq. Pro καί σφισιν ἀποχρᾷν τὰ ὑπὸ Ἀριστοδήμου πεποιημένα Clavier putavit legendum esse καὶ θεοῖσιν ἀποχρᾷν κ. λ. quam ille conjecturam in Hist. des prem. temps de la Grèce II, 165 jam proposuerat: sed ut nihil dicamus de poetica forma θεοῖσιν, prosaico illa scriptori a nobis minime obtrudenda, praecedentibus illis τῆς τοῦ Ἀριστοδήμου πλέον εἶναί σφισιν ἀποθανούσης οὐδέν, Vulgatam bene respondere, quis est qui non videat? Αἰπυτιδῶν rectius esse quam Αἰπυτιαδῶν, quae forma 15, 2 recurrit, etiam Sylburgius pronunciaverat; namque Ἀγιαδῶν, Βακχιαδῶν alia est ratio. ὅσου pro ὅσοι Mosq. ἕκαστός γε cum Clav. ἕκαστός τε Vulg. διαλύουσιν — θυσίας θεῶν καὶ Mosq.

CAPUT X.

§. 1. Ἔτει δὲ ἕκτῳ recte, quanquam Vogelius in Biographieen grosser Männer des Alterthums I p. 124 maluit ὀγδόῳ scribi Amasaeum sequutus; namque initium belli et regni Euphaïs (5, 8. 4)

incidit in - - - -	Olympiad. IX,	2.
primum proelium (7, 2) in -	X,	2.
secundum proelium (7, 3) in -	—	3.
Ithome a Messeniis munita et Lycisci fuga (9, 1. 3) in -	—	4.
sexto post hanc fugam anno tertium proelium, quo Euphaës cecidit (10, 1. 3), in - -	XII,	2.

Ergo Euphaën regnavisse XIII annos, et per totum suum regnum contra Lacedaemonios bellum gessisse, ut est §. 3, et lectionem vulgatam nostri loci sanam esse, planum est. Adde quod, qui Euphaï successit, Aristodemus sex annos et aliquot menses regnavit, et eodem quo ille mortuus est anno, ergo *anno suo vicesimo* i. e. Olympiad. XIV, 1 hoc bellum finitum est. vide 13, 2 sqq. 15, 1. Ab his diversa in Mansonis Sparta I, 2 p. 327 corriges. δι' ὑποψίας κ. λ. *Suspecti erant his Spartani, metuebant, ne Spartani adversus ipsos arma moverent ut societate cum Messeniis conjunctos, iisque opem ferentes; quare Argivi quidem clam Spartanis et privatim magis quam publice auxilium laturi erant Messeniis; Arcades autem aperte exercitum conscribebant, auxilio Messeniis venturi, sed nec hi praesto fuerunt, quia Messenii eorum adventum exspectare nolebant, namque eos, ut vel sine sociis belli aleam experirentur, oraculi adduxit fiducia.* μᾶλλον ἢ μετὰ δόγματος κοινοῦ etiam Clav. ut Kuhnius correxerat assentiente Facio. ἢ a Vulgata abest. cf. ad I, 33, 4. ἡ στρατεία μὲν ἀπείρητο Vulg. cui Facius negationem addendam putavit, ut legeretur ἡ στρατεία μὲν ἀπείρητο οὐκ ἐκ τοῦ φανεροῦ· idem proponi in Abresch. Thucyd. p. 828 Valckenarius monuit. Pro ἀπείρητο Porsonus voluit προείρητο laudans cap. 14, 3. ἡ στρατιὰ μὲν ἠγείρετο Clav. quem sequuti sumus.

§. 2. οὐκέτι pro οὐδέν τι Mosq. διάφορα ἡ e Sylburgii correctione Kuhnius, Facius, Clavier. διάφορα ᾗ Ald. διάφορα ᾗ Francof. τραύματα πολλά τε καὶ οὐκ etiam Clav. τραύματά τε καὶ πολλά τε οὐκ Vulg. τραύματά τε πολλὰ καὶ οὐκ Mosq. Facius. eodem modo correxerat Camerarius comprobante Sylburgio. ἐποίουν τὰ pro ἐποιοῦντο Mosq. πρὸς τὸν Mosq. sed εὔνοια et δύςνοια cum ἐς etiam VII, 1 extr. IX, 13, 3 reperitur. add. Diod. S. XI, 67. προϊέσθαι Ald. Francof. sed vitium Sylburgius aperuit, qui vel προΐεσθαι vel προίεσθαι legendum statuit; illud reliqui amplexi sunt, sed

προΐεσθαι Mosq. habet. Pro vulgato ἐκείνων προεμένων Sylburgius vel ἐκεῖνον προέμενον, vel ἐκείνου προειμένου, Kuhnius autem ἐκεῖνον προεμένων scribendum censuit: quam tertiam emendationem receperunt Facius ac Clavier, et Kuhnius ipse interpretatur: *satius videbatur animas amittere caesos pro rege, quam unum ex iis, qui illum hostibus permiserunt, domum redire e proelio.* Equidem tamen nescio an melius sit illud Sylburgianum ἐκεῖνον προέμενον, ut προέμενόν τινα idem sit quod προεμένους. namque hoc videtur dici: *melius est regis corpus defendentem occidi, quam illud deserentem servari.*

§. 3. ἴσθετο pro ἤσθετο Mosq. Ad ἡμέραις οὐ πολλαῖς animo repetendum est ὕστερον. De his, βασιλεύσας — χρόνον, cf. ad §. 1.

§. 4. παίδων pro παιδίων Porsonus recte vult scribi. Δάμις est in Etym. M. et Phavorino ut doricum pro Δῆμις, nec non in Suida. melius Δᾶμις in Anthol. Palat. T. I p. 459. κατὰ ταὐτὰ e Sylburgii correctione etiam Clavier. κατὰ ταῦτα Vulg. μίασμα ἐπικειμένῳ tetigimus jam in adnot. ad I, 24, 3, ubi similis e Theocriteis allatus est locus. Quum 9, 5 de proco filiae fuisset: προςῆψε Ἀριστοδήμῳ μίασμα, nunc recte pater μίασμα ἐπικείμενος dicitur. Coray tamen maluit ἐπιειμένῳ, simul autem fassus est, hanc esse *expression poetique, semblable à celle d' Homere* Iliad. I, 149 ἀναιδείην ἐπιειμένος. εἶχεν Mosq. διέμεινε Vulg. διέμενε Mosq. διένειμε Coray conjecit. Vulgata magis respondet antecedentibus ἐδίδου τὴν θυγατέρα ἑκὼν θῦσαι cap. 9, 4, quo se antea ostendit προθυμούμενον χαρίζεσθαι τῷ δήμῳ, et διασώσασθαι Μεσσήνην ἀγώνισμα ποιούμενον cap. 9, 4. κατ' ὀλίγον αἰεὶ Mosq. περὶ τὴν ὀρείαν, *circa regionem montanam*, Fac. conjecit; sed Vulgatam περὶ τὴν ὡραίαν jure tuitus est Schaefer ad L. Bos. de Ell. p. 336 laudans Thom. Mag. p. 932 et Apoll. Rh. III, 1389 cum Schol. adde Bekkeri Anecd. p. 22. 73. ἐς τὴν ἀλλήλων Clav. e Camerarii correctione, quam Sylburgius, Kuhnius, Facius, Valckenarius et Schaefer l. l. comprobaverant. ἐς τὴν Ἑλλήνων Vulg. cf. ad V, 4, 5 extr. adn.

CAPUT XI.

§. 1. Post πέμπτῳ δὲ ἔτει τῆς Ἀριστοδήμου Kuhnius putavit excidisse βασιλείας, et Schaefer ad Lamb. Bosii Ellipses negat se Kuhnio repugnaturum esse hac in re. Sylburgius maluit hoc vocabulum subaudiri, ut ad 15, 1 significavit: atque paucis versibus ante scriptum erat ἐπὶ τῆς Ἀριστοδήμου βασιλείας. Clavier edidit: τῆς Ἀριστοδήμου [βασιλείας]. Corayus maluit: τῆς [ἀρχῆς] Ἀριστοδήμου. Verbis μελλόντων — ποιήσεσθαι significatur, convenisse inter Lacedaemonios et Messenios de proelio committendo, quo res decerneretur et finis imponeretur bello; ergo ἐκ προῤῥήσεως est: *postquam alter alteri populo proelium indixerat.* πανστρατείᾳ Mosq. ἐπιστρέψαντες Mosq. οὕτω. ὅσοι Vulg. τούτοις δὲ τῶν Mosq. an τούτοις δὴ τῶν? καὶ τούτους etiam Clav. ut Sylburgius Vulgatam καὶ τούτοις correxerat. μὴ post ὡς Mosq. omisit. καὶ τούτοις μὲν Κλέοννιν ἐπέταξεν ἡγεμόνα. Hoc intelligendum videtur de iis, qui antea comprehensi sunt verbis: ὅσοι τῶν Ἀρκάδων — ἔτασσε. Iidem significantur verbis τὴν δὲ φάλαγγα — γίνοιτο· nam ἡ φάλαγξ est hoc loco *acies.* αὐτὸς δὲ καὶ ὁ. i. e. *se et Damis levis armaturae militibus in subsidio collocatis praeerant.* Hujus enim generis milites tum a tergo aciei suae stare solebant. vide cap. 8, 4. Aristodemus autem et Damis videntur cum his ψιλοῖς post aciei suae cornua fuisse, collocati. Hi milites autem leviter i. e. aut funda aut arcu (σφενδονῆται ἢ τοξόται) armati numero pauci erant comparati cum iis, qui proximis significantur verbis: ὁ δὲ ὄχλος κ. λ. Ergo levis armaturae militum pars fuit cum Aristodemo et Damide post cornua, pars autem eaque major in insidiis latebat Ithomae tecta locis depressis. Folardus in *Observations sur la bataille du Mont Ithome*, quas suae interpretationis volumini primo Gedoynus inseruit, bis videtur erravisse, primum quod has levium armorum copias duplices finxit, equestres ac pedestres, deinde quod pedestres ante cornua aciei, equestres autem in locis Ithomae tectis collocavit. Atque etiam in *Bataille du Mont Ithome* aeri incisa, et Gedoyni interpretationis volumini secundo addita *armez à la légere* sunt ante Messenicae aciei cornua. θώρακα γὰρ καὶ ἀσπίδα Corayus maluit. αἰγῶν deest in Mosq. sed non est cur eliminetur haec vox. Est quidem in Theocr. Id. V, 2. 9 τὸ νάκος simpliciter positum, et interpretantur τὸ τῆς αἰγὸς δέρμα· sed ecce Homeri Odyss. XIV, 530, ubi subulcus dicitur sibi induisse νάκην αἰγὸς ἐϋτρεφέος· pro quibus in Scholiis ad d. l.

Theocriti haec Homeri verba laudantibus legitur νάκος αἰγὸς ὀριτρόφου. Hoc οἱ δὲ καὶ — ἄρκτων confirmat Statius Theb. IV, 304, ubi de *Arcadum* parte est: *rictu caput asperat ursae.* ἀκόντια et λόγχαι fortasse h. l. ita differunt, ut illa sint *venabula* seu *jacula ferro non munita*, hae *hastae bellicae* i. e. ferro asperatae. ἀκόντιον, μικρὰ λόγχη apud Hesychium. idem Ammonio p. 9 ἔλαττον δόρατος dicitur, et est τὸ ἀκοντιζόμενον, sed τῷ δόρατι ἐκ χειρὸς ἐχρῶντο. Inprimis autem huc pertinet illud Phavorini: λόγχη, σιδήρεον ἀκόντιον.

§. 2. καὶ οὗτοι Mosq. καὶ abest a Vulg. ἐμάχοντο ὡς πρὸς ὁμοίους καὶ οὐκ ὡς πρὸς κρείττους Vogelius in Biographien grosser Männer des Alterth. I, 126 scribi voluit nulla causa. Quatenus hi Messenii eorumque socii λογάδες appellentur, patet ex his praecedentibus §. 1 ὅσοι τῶν — ἔταξε. His λογάσι τῶν Μεσσηνίων scriptor opponit δῆμον τῶν Λακεδαιμονίων, et contra hunc illos pugnasse Messenios dicit; quod deinde magis explicat addens: ἐμάχοντο οὐχ ὁμοίως πρὸς κρείττους· quodsi λογάδες ἐμάχοντο πρὸς δῆμον, iidem manifesto οὐχ ὁμοίως πρὸς κρείττους ἐμάχοντο· ne non κρείττους κρείττοσι oppositi erant. Atque haec e... causa fuit, cur iidem λογάδες μᾶλλον τῇ τε ἄλλῃ προθυμίᾳ καὶ ταῖς ἐμπειρίαις ἐπὶ πολὺ ἀντεῖχον. Dativi τῇ — ἐμπειρίαις causae sunt, ut in formula ἀντέχειν ταῖς ἐλπίσι apud Diod. Sic. II, 26, ubi v. Wessel. Simili autem nostro ille Thucydidis locus I, 11 tinctus est colore: ᾗ καὶ μᾶλλον οἱ Τρῶες αὐτῶν διεσπαρμένων τὰ δέκα ἔτη ἀντεῖχον βίᾳ. Sensus: *delecti autem pugnabant adversus promiscuam multitudinem ac non pariter delectos, quare etiam facilius tam ob reliquam alacritatem quam ob pugnandi peritiam diu obstabant.* Kuhnius autem ita interpretatur: *delecti Messeniorum pugnabant cum Lacedaemoniis non aliter ac si essent plebs imbellis, non vero ac si fortiores essent.* At Pausanias non dixit ὡς πρὸς δῆμον καὶ οὐχ ὡς πρὸς κρείττους. Deinde ὁ στρατὸς τῶν Μεσσηνίων ὁ εὔζωνος sunt illi milites e velitum genere, quos antea dixerat se occultasse in Ithomae latebris; qui ibi exspectabant, dum signum daretur prorumpendi. Postquam igitur καὶ τούτοις ἤρθη τὰ σημεῖα, cursu petebant Lacedaemonios, quibus hoc, quum ista subsidia antea non fuissent in conspectu, praeter opinionem accidit. προςέθον Mosq. οὔτε — τε non corrigendum; recurrit 22, 1. ergo ut *nequ—et.* itaque Kuhnio non fuit οὔ τι corrigendum. Ante ἄνθρωποι in Mosquensi Articulus perperam omissus est: sic σοφόν τι

χρῆμ' ὤνθρωπος in Theocr. XV, 83. *κειμένων τῶν παραστατῶν* cum Mosq. Clav. *κειμένων τῶν Σπαρτιατῶν* Vulg. Facius, qui Mosquensem lectionem praeteriit, incidit in conjecturam ab hoc loco alienam: *ἐκεῖ μενόντων τῶν Σπαρτιατῶν*. *παραστάτης* »adstes. In acie ita dicitur miles, qui in jugo juxta alium a latere collocatus est.« Lexic. Xenoph. nobis est *Nebenmann*. Jam *κειμένων* de *interfectis* intelligendum esse, nexus docet, quod Loescher quoque Kuhniusque viderunt. *κατὰ χώραν μένειν* de *iis, qui, in quo loco pugnandi causa positi sunt, manent*. cf. 21, 8. *ἐπίεσαν* pro *ἐπήεσαν* Mosq.

§. 3. *ταρασσομένου* Mosq. *τραπέντων δὲ, ἐνταῦθά σφισι*, ut Sylburgius correxerat. *τραπέντων δὲ ἐνταῦθα, σφίσι* Kuhn. Fac. Clav. *τραπέντων δὲ ἐνταῦθα σφίσι* Ald. Francof. *τοὺς δὲ τῶν — ἀριθμῷ*. Causa hujus rei aperitur IX, 13, 4 p. 737 sub fin. *χαλεπὴν* Mosq.

CAPUT XII.

§. 1. *ἔλειπει* pro *ἐλύπει* Mosq. *παρίστατο — ἔχειν*. *incessit eos, quod ad omnem belli spem attinebat, pavor.* Similiter 29, 1 *ἄμεινον παρίστατο αὐτοῖς ἐλπίζειν*. 13, 2 *τοῖς Μεσσηνίοις ἀπεγνωκέναι τὰ πράγματα παρίστατο, incessit eos rerum desperatio*. cf. 15, 2. *Ἀλλὰ πάντη* pro *Ἀλλ' ἀπάτῃ* Mosq. *γαῖαν* Eusebius Praep. Evang. V, 27, ubi hoc oraculi responsum repetitur, Amasaeus, Clavier. *λείαν* Vulgata. Sed quod sequitur *ταῖς αὐταῖς τέχναις ἁλώσεται, αἷς ὑπῆρξεν* magis cum *γαίᾳ* quam cum *λείᾳ* videtur congruere. Paulo post etiam §. 5 p. 310 est *δίδωσι γαῖαν Μεσσηνίδα δαίμων*, cui hic opponitur *ἔχει γαῖαν Μεσσηνίδα λαός*. Pro *λαὸς* Eusebius habet *ἄλλος* et *τέχναις τὶς* pro *τέχναισιν*. In Mosq. est *ἅπερ* pro *αἷςπερ*. *αἷςπερ ὑπῆρξεν* scil. *γαῖα Μεσσηνίς, quibus fraudibus orsa est, quibus primum usa est*; quod ad Cresphontis fraudem referendum, de qua capite 3. *ἐγίνοντο* pro *ἐγίνετο* Mosq. *Ὀδυσσέως — Ἰλίῳ*. cf. Homeri Odyss. IV, 242 sqq. *τῶν ἔργων* cum Mosq. Clav. *τὸ ἔργον* Vulg. Pro *συνιδόντας* Corayus voluit *συνειδήσοντας*. Sin autem Aoristo secundo *εἶδον* soli *videndi* significatio adhaesit, nescio an oblata hac emendatione uti nequeamus. *συνιδεῖν*, quod Phavorinus interpretatur *κατανοῆσαι*. etiam apud Josephum *videndi, animadvertendi* potestatem habet; veluti c. Apion. II

§. 15 ἀρετή ἐστι νομοθέτου, τὰ βέλτιστα συνιδεῖν, et §. 16 τῆς εὐσεβείας τὰ μέρη τὰ ἄλλα συνεῖδε καὶ κατέστησε. Hic πέμπουσι συνιδόντας dictum est ut §. 4 ἐκφαίνουσα ἥκω· ergo συνιδόντας habet vim Praesentis. Cap. 15, 3 est adeo ἀποστέλλουσιν ἀπαγγελοῦντας καὶ αἰτοῦντας. Deinde τούτοις pro τούτους Mosq. et ἀπέπεμψεν etiam Clavier pro vulg. ἔπεμψεν, ut Kuhnius correxerat: atque hac potestate est ἀποπέμπειν III, 9, 5,

§. 2. δεύτερα Ald. Fac. Clav. δευτέρα Francof. Kuhn. sed correxit Sylb. παρὰ γὰρ τούτους e Sylburgii correctione, a Facio Clavierioque praetermissa, a Porsono autem comprobata. παρὰ γὰρ τούτοις Vulg. Simile vitium notatum est II, 10, 4. οὕτως Mosq.

§. 3. ἔχρησεν Mosq. κῦδος — ἀφίκηται. Vulgatam hujus oraculi scripturam, quia certa emendatio nondum inventa est, retinui. *Fraus*, quam ut caverent Pythia monuit, videtur illa esse, quae §. 6 narratur. Si Vulgatam sequamur, ἀπάταισι erit jungendum cum κρείσσων, *fraudibus superior.* Post φράζου virgulam, quae antea fuit, sustulimus. Ad ἀνέλθῃ animo addendum esset Ἰθώμην. In Mosq. est δόλιχος ἔχθος. Pro εἰ γὰρ Camerarius ἢ γὰρ, Kuhnius ac Clavierius καὶ γὰρ voluerunt. Hoc idem sequutus est Sylburgius. Ante χορῶν Mosq. τε omisit. Kuhnius τε χορῶν mutandum censuit in τειχῶν, assentientibus Goldhageno et Clavierio. ἕξει, — ἐξαναδύντων Kuhn. Fac. Clav. ut Camerarius distinxerat. ἕξει. — ἐξαναδύντων Ald. Francof. κρυπτὸν λόχον ἐξ ἀναδύντων Mosq. τὸ δ' ἐπόψεται Mosq. et Ald. Pro corrupto τόξαν Sylburgius putavit restitui posse τὸ πάροιθε e cap. 13. Post τόξαν in Francof. et Kuhn. edd. est stellula. Pro φύσιν τόξαν Kuhnius et Clavierius φύσις δόξαν conjecerunt legendum esse. Πρὶν deest in Mosq. χρεῶν Mosq. Ald. Extrema χρεὼν ἀφίκηται Naekius ad Choerilum p. 162 voluit mutari in αὖτις ἵκηται loco parallelo cap. 18, 1 p. 311 commotus. Idem τὰ παρ' ἄλλα seu τὰ πάραλλα accipit pro adverbio. Ultimum nos versiculum quondam ita in ordinem redigendum putavimus:

Πρὶν τὸ παραλλάξαν φύσιν ἐς τὸ χρεὼν ἀφίκηται.

quod idem Lobeckio in mentem venisse, ex ejus indice lectionum per annum 1816 Regiomonti habendarum vidi. His non contentus reliqua etiam hujus loci graviter affecti vulnera sua cura dignatus est vir praestantissimus, atque ita sanare conatus est in suo Phrynicho p. 621 sua quoque refingens:

»Φράζεο μὴ Σπάρτης δόλιος λόχος ἐχθρὸς ἀνέλθῃ
(κρείσσων δὴ γὰρ Ἄρης κείνων) εὐήρεα τείχη.
καί τ' ὀχυρὸν στεφάνωμα πικροὺς οἰκήτορας ἕξει
τῶν δύο συντυχίαις κρυπτοῦ λόχου ἐξαναδύντων.
οὐ πρόσθεν δὲ τέλος τόδ' ἐπόψεται ἱερὸν ἦμαρ,
πρὶν τὰ παραλλάξαντα φύσιν τὸ χρέων ἀφίκηται.

priusquam quae a natura desciverunt, in debitum ordinem restituta fuerint. ἐς τὸ χρέων αὖθις ἐλθόντα, ut ipse loquitur Pausanias hanc rem explicans cap. 13.« Anonymus ultimum versum eodem modo corrigit. Sylburgius locum ita vertit:

»Apta etenim Mavors illorum tetricus arma,
Estque corona chorûm tristes habitura colonos,
Quum duo ab occulto emergent concursibus aequis.
Ast hunc non prius aspiciet lux aurea finem,
Hi quam natura gemini in sua fata revertant.«

Kuhnius autem hunc in modum: »Namque Mars illorum bene compacta arma, et murorum corona acerbos incolas habebit, quum duo simul ex occultis latebris prorumpent. Sed hunc finem non ante videbit sacra dies, quam vice versa natura ad fatum decretum redierit.« Nos quondam, εἰ γὰρ in ἦ γὰρ mutatis, reliquis autem, ut vulgo leguntur, servatis praeter monstra ultimi versus, ita interpretati sumus: *Profecto enim* (si fraude vos circumvenerint) *tum Mars illorum apta arma, et murorum corona acerbos incolas habebit, quum antea duo simul ex occultis latebris emerserint. Sed hunc finem non prius videbit sacra dies, quam quod naturam mutavit, ad suum fatum redierit.* Sic ἕξει dupliciter explicandum esset primum de Marte, *induet sibi eorum arma et pro iis ipse propugnabit*, deinde de loco, *habebit hostes incolas.* Duo simul e latebris emergentes sunt *Ophionei oculi*; vide cap. 13, 1. de iisdem est ultimus accipiendus versiculus. συμβάλλεσθαι Vulg. συμβαλέσθαι Mosq. Similiter συμβαλέσθαι τὸ περὶ τοὺς Αἰθίοπας οὐκ εἶχον I, 33, 3. οὐχ οἷοί τε ἐγενόμεθα συμβαλέσθαι X, 37, 3, ubi pariter Vulgata praebet συμβάλλεσθαι. Rursus pro vulg. συμβαλέσθαι Angelicus habet συμβάλλεσθαι V, 17, 3. ἄξειν Clav. quoque, ut Kuhnius assentiente Valckenario correxerat. ἥξειν voluerat Sylburgius. ἕξειν Vulg.

§. 4. ἀπέλαβεν pro ἐπέλαβεν Mosq. ἀποχωρῆσαι Mosq. Ald. ἐν τὴν παῖδα — ἐν τὸ θέατρον — ὁμολόγει — ἐμφαίνουσα Mosq. Hic quoque ἐκφανοῦσα ἥκω legendum censuit Corayus pro ἐκφαίνουσα ἥκω· non opus est hac correctione. cf. §. 1 πέμπουσι συνιδόντας. Fortasse Corayo offensioni fuit ἐκφαίνουσα ἥκω καὶ παύσουσα ἐμαυτὴν ἱερωμένην· at diversa

distinguuntur tempora; hoc ipso tempore indicatura erat rem occultam, postea autem, decreto hac de re a civibus facto, sacerdotio suo abitura, quorum posterius eodem quo prius temporis momento fieri non potuit. *ἱερωμένης* Kuhnius scribi jubet; recte, sed similiter antea scribendum est *ἱερωμένην*. cf. II, 32, 1. *ἱερουμένην* et *ἱερουμένης* Vulg. *τις* Mosq. Ald. Fac. Clav. *τὶς* Francof. Kuhn. *εἰργάσθαι* Vulg. *εἰργάσασθαι* Mosq. *ἐργάσασθαι* Facius praeferret, ut ipse fassus est. sed cf. I, 23, 8. IV, 19, 1.

§. 5. *ἱερησαμένοις* Porsonus mutari voluit in *ἱερησομένοις*, ut nobis videtur, non recte. *Τοῖς τρίποδας* Mosq. Clav. Porsonus. *Τοὺς τρίποδας* Vulg. *πρώτοις* ut Clav. Porsonus. *πρώτῳ* Mosq. Ald. *πρώτως* Vulg. *Στήσασιν* cum Mosq. Clav. *Στήσασι* Vulg. *σέο* pro vulgato *δέ σε* Clavier, quod Goldhagenus jam voluerat, non puto, recte. *Ἦ* pro *Ἡ* Mosq. Ald. *ἐστὶ* Mosq. Fac. Clav. *ἔστι* Ald. Francof. Kuhn. *καὶ ἔνθεον ἐξαπατώης* Vulg. *καὶ οὐ θεὸν ἐξαπ.* cum Clav. ut Xylander conjecerat, quem sequuti sunt Sylburgius et Goldhagenus cum Nibbyo. *εἰ θεὸν* alios velle Sylburgius dicit. *ἂν θεὸν* Kuhnius conjecit, ita interpretans: *dolus te* (*σε*) *facit victorem, verum vindicta postea te sequitur, licet jam fefelleris deum.* Denique Camerarius *ἔνθεον ἐξαπατώῃ* legit. Pro vulgato *Ἑρδ'* Kuhnius voluit *Ἑῤῥ', ito quo fatale est:* idem expressit Nibby. cf. 26, 3. Sed pertinent haec omnia ad Spartanos, ut scriptor ipse paulo post indicat verbis: *γεγονέναι ἡγοῦντο ὑπὲρ αὐτῶν τὴν μαντείαν* scil. Messenii. cf. et 26, 3, ubi hoc Pausanias ipse de Spartanorum clade Leuctrica interpretatur. Lacedaemoniorum autem hac in re *dolum* Kuhnius recte intelligit de *tripodibus e luto fictis*, quibus deo quasi imposuerint. ergo *δέ σε πρόσθε τίθησιν*, *te victorem facit*, non movendum. *γεγονέναι — κράτος·* quum tamen hoc de Spartanis dictum esset. *φήσεσθαι* pro *φθήσεσθαι* Mosq.

§. 6. *πειθομένοις* (v) Mosq. *τε* post *τούτους* Mosq. omisit. Majorem distinctionem post *θηρευτής* posuimus cum Ald. Francof. et Kuhn. minor est in Fac. et Clav. edd. *ἀπαγγελῶν* (οι) ut Clav. *ἐπαγγέλλων* Vulg. *Μεσσηνίους* Mosq. *τε* post *ἄλλα* idem omisit.

CAPUT XIII.

§. 1. *τό τε γὰρ — ἀσπίδα.* Hoc notabile, quod jam primi Messenici belli tempore ab Olympiade nona usque ad decimam quartam gesti *aeneum Dianae signum* Messenii habuerint, (cf. Hirt in Amaltheae vol. 2 p. 59) et quod hoc simulacrum *armis* iisque aeneis indutum fuerit, nam haec ὅπλα non tantum de arcu, sagittis et pharetra intelligenda esse, docet addita ἀσπίς. Ergo consuetudo simulacra armandi non tantum apud Lacedaemonios, sed fortasse apud omnes doricae stirpis gentes obtinuit. Venus armata in Acrocorintho incertum est exemplum II, 4 extr. *ἀποθνήσκουσιν ἀπὸ τῆς πληγῆς* Mosq. Sed ut dicitur *ἀποθνήσκειν* seu *τελευτᾷν ὑπὸ τῶν τραυμάτων,* veluti II, 6, 2. IV, 9, 2. Plut. Alex. 61, ita etiam *ὑπὸ τῆς πληγῆς·* nam alia ratio est loquutionis *θάνατος αὐτὸν ἐπέλαβεν ἀπὸ τῆς νόσου* III, 6 extr. *τὰ ἐπὶ τῆς τραπέζης* correctio est Schneideri. *τὰ ἀπὸ τῆς τραπέζης* Vulg. *καὶ ἱμάτια — λευκά.* Artemidorus II, 3 p. 132 Reif. *ἱμάτια λευκὰ θάνατον προαγορεύει, διὰ τὸ τοὺς ἀποθανόντας ἐν λευκοῖς ἐκφέρεσθαι.* Articulus ante *μάντιν* deest in Mosq.

§. 2. *τὰ* ante *τε οἰκεῖα* omisit Mosq. *ὡς οὐδὲν ὠφέλιμον γένοιτο φονεὺς θυγατρός* Vulg. Facius putavit praestare *ὡς ἐς οὐδὲν ὠφέλιμον,* et ecce, Clavier *ὡς* [*ἐς*] *οὐδὲν ὠφέλιμον* edidit. Sed breviter hoc dictum est pro *ὡς, ὅτ' οὐδὲν ὠφέλιμον, γένοιτο φονεύς,* i. e. *frustra.* Sic in Galeni Protr. cap. 2 de Fortuna suos sectatores deserente: *καταγελῶσα τῶν ὀλοφυρομένων καὶ καλούντων αὐτὴν, ὅτ' οὐδὲν ὄφελος, invocantes ipsam frustra.* Contraria formula, quam Valckenarius ad Theocr. VII, 4 laudavit, est *ὅ τι περ ὄφελος.* Hinc *οὐδὲν ὄφελος* in Lexicis circumfertur. at idem est *οὐδὲν ὠφέλιμον. ἐς ἀνθρώπου* Mosq. *εἰς ἀνθρ.* Vulg. Videtur scribendum esse *μῆνας ἐπιλαβὼν οὐ πολλούς·* eodem enim, quo Aristodemus mortuus est, anno i. e. Olympiadis XIV, 1 Messenii et ultimum commiserunt proelium, et post id proelium quinque menses bellum sustinebant, et postea demum hoc primo anno Olympiadis decimae quartae vergente Ithomen reliquerunt, quod huic bello finem imposuit. vide §. 3. 4. 5. Ergo Aristodemus ultra primos septimi anni menses regnare non potuit. Goldhagenus reddidit *einige Monate*, et Gedoynus *quelques mois. τοῖς δὲ — παρίστατο.* cf. 12, 1.

§. 3. *τε αὐτῷ* ut Clav. *τε αὐτῷ* Vulg. *παρεσκευάζετο ὡς καὶ ἐκ τῶν παρόντων συνάψων εἰς μάχην* Vulg. sed vix dubito, quin corrigendum sit: *παρεσκευάζετο ὡς — συνάψων*

μάχην, omissa *εἰς*. Sic 15, 4 *παρεσκευάζοντο ὡς μάχην συνάψοντες* · et *μάχην συνάπτειν*, non *εἰς μάχην* seu *μάχῃ συνάπτειν*, Graecos dicere solitos esse notissimum est. vide quos laudavit Elmsley ad Eurip. Heracl. 808. adde Plut. Thes. 18 *μάχην ἐν πύλαις τοῦ Λαβυρίνθου συνάψας*. Neque *παρασκευάζεσθαι* cum *ὡς* et Participio Futuri conjunctum indiget illustratione. Sic I, 12, 3 *παρεσκευάζετο ὡς τοὺς ἐλέφαντας ἐπαφήσων σφίσιν*. adde IV, 25, 2. 28, 3. Pro vulgato *οὐδέποτε* dedimus *οὐδὲ τότε* cum Clavierio.

§. 4. Qui apud Strabonem VI p. 279 his duobus praemissi sunt tres Tyrtaei versus, leguntur etiam apud Pausaniam IV, 15, 1. quorum primo quum Tyrtaeus dixisset *ἀμφ' αὐτὴν* (Messeniam) *ἐμάχοντ' ἐννέα καὶ δέκ' ἔτη*, Strabo l. c. scripsit *Μεσσήνη ἑάλω πολεμηθεῖσα ἐννεακαίδεκα ἔτη* · quod perperam redditum est: *Messenam anno demum decimo ac nono* (bello) *belli captam*. Tyrtaeus ipse vicesimo demum anno Ithomen relictam et bellum finitum esse testatur; quare Noster pro se hoc ejus citat testimonium. Poterat Tyrtaeus canere: *undeviginti annos pugnatum esse*, Straboniqne licebat dicere: *πολεμηθεῖσαν ἐννεακαίδεκα ἔτη*, *Messenen per annos undeviginti oppugnatam*; vicesimo enim debellatum et Ithome capta est. Recte igitur Pausanias scripsit: *πολεμήσαντες ἔτη τὰ πάντα εἴκοσι* · quod his Diodori Sic. verbis XV, 66 *τοῦτον τὸν πόλεμον εἰκοσαετῆ φασι γενέσθαι* confirmatur. *καθὰ δὴ καὶ* Mosq. Haec Pausaniae manus est. vide II, 3, 4. III, 19, 8. 6, 1. V, 5, 5. *καθὰ καὶ* Vulg. *πεποιημένα ἐστὶν* e Mosq. ita etiam Clav. *πεποιημένα εἰσὶν* Vulg. Esse qui illud quam hoc malint, vidit jam Sylburgius. Similiter erratum est V, 21, 1.

§. 5. *τέλος* deest in Mosq. *ἔτει — Ὀλυμπιάδος*. cf. ad 10, 1. »In Eusebii Chronicis belli hujus principium conjicitur in Romuli annum septimum, qui octavae fuit Olympiadis tertius. Adde viginti annos, habebis annum Romuli XXVII, tertium Olympiadis XIII.« Xylander. Pro *Δάσμων* Amasaeus legit *Δάμων*, Eusebius in Chron. habet *Δέσμων*, quod Meursius e Pausania correxit. *καὶ* post *Δάσμων* Mosq. inseruit. *δεκέτιν* e Sylburgii correctione, quam Meursius quoque adscivit de Archont. I, 5 et Corayus repetivit, qui et *δεκαετῆ* commendat. *δεκάτην* Vulg. pro quo Sylburgius etiam *δεκαέτιν* scribi posse censuerat. Hoc autem in Kuhnii ed. depravatum est in *δεκαέτην*, atque hoc vitium tanquam Sylburgii, Loescheri et Kuhnii emendationem certam Facius et Clavier in contextum orationem receperunt, quum Kuhnius *δεκαετῆ*

scribere voluisset cum Scaligero ad Eusebium fol. 76. In Dionysii Hal. Arch. I p. 58 Sylb. de eadem hac re est δεκαετία.

CAPUT XIV

continet medium inter primum et secundum bellum Messenicum tempus.

§. 1. οὖσι pro οὖσαι Mosq. τῶν ἱερέων cum Clav. ut Sylburgius correxerat. cf. 27, 2. extr. τῶν ἱερῶν Vulg. ἐς Ἐλευσῖνα — ὄργια. nam inde erant in Messeniam olim illata. vide cap. 1, 4. κατὰ τὰς πατρίδας κ. λ. urbes Messeniae, ex quibus Ithomen commigraverant.

§. 2. ἀνέθεσαν — χαλκοῦς. Hoc tripodes statim post finitum primum bellum Messenicum vel ipso anno primo Olympiadis decimae quartae factos cogitemus, nulla est necessitas. De iisdem his tripodibus locus parallelus sed potior tamen nostro est III, 18, 5, ex quo hic paulo post pro vulgato Κόρης δὲ ἡ Δήμητρος scribendum fuit Κόρης δὲ τῆς Δήμητρος, quod Clavier quoque sibi faciendum putavit, et Nibby sequutus est. Quod contra Meursius Misc. Lac. IV, 2 ex nostro loco illum corrigendum credidit. At totum hunc locum a verbis Ἀφροδίτης ἄγαλμα — ἐνταῦθα, emblema esse e loco III, 18, 5 male intellecto ad verbum descriptum, et Car. O. Mueller in Aegineticis p. 101 et Hirtius in Amalthea I p. 260 sq. pronunciarunt. Quod verum esse, mihi quidem persuaderi nondum potuit, quum earundem rerum repetitiones in hoc Pausaniae opere haud ita raras esse constet: neque hunc illius loci meram repetitionem dicet, qui utrumque inter se accuratius contenderit: quae comparatio etiam docebit, vulgi narrationem Pausaniam referre (φασὶν ibi inserit), e primi belli Messenici praeda factos esse hos tripodes. cf. Praefatio voluminis primi p. XII. XIII. τοῖς δὲ Ἀνδροκλέους κ. λ. cf. cap. 5, 2. τὴν ante Ταμίαν deest in Mosq. Τάμεια est apud Stephanum Byz. quod Holstenius formae Ταμία praetulit propter gentile Ταμείτης, διὰ διφθόγγου, ut ait Stephanus. Idem Holstenius Amasacum notavit, qui ex *hac urbe regionem* fecerit. Indices in Pausaniae editionibus hunc errorem repetunt. ἀπονέμουσιν Mosq. ἀπονέμουσι Vulg.

§. 3. ἀπέταξαν εἰρημένον οἱ Mosq. τροφῶν· sic VI, 23, 4. σπανίζουσι σίτου σφίσι τροφὰς δοῦναι. Sed Schneider h. l. τροφὴν pro τροφῶν scribendum putavit. Deinde πάντα τὰ ἡμίσεα. προείρηται — ἄνδρα ἐκ Mosq. ἄνδρας καὶ τὰς γυναῖκας. Articulus posteriori substantivo praepositus videtur significare, viros ex Messenia venire debere et eorum uxores. cf. ad II, 31, 10 adn. In Tyrtaei loco, quem Pausanias paulo post affert, est: ἄλοχοί τε καὶ αὐτοί. Locus classicus de *regum Spartanorum funeribus* est Herod. VI, 58. In principum suorum funeribus idem postulabant Corinthii a Megarensibus. v. Demonis Fragm. p. 20. καὶ τοῖς παραβᾶσιν ἀπέκειτο ποινή Vulg. ἐπέκειτο e Sylburgii correctione, atque etiam Clav. Sic μὴ ποιήσασι δὲ τοῦτο ζημίαι μεγάλαι ἐπικέαται Herodotus l. l. τιμωρίαι κ. λ. cf. Aelian. V. H. VI, 1. τιμωρίαν — ἐστὶν Mosq. ἐστὶν etiam Ald. ὥσπερ — τειρόμενοι. Similiter Polybius IV, 32 de Messeniis: δουλεύειν ἠναγκάζοντο τούτοις ἀχθοφοροῦντες. Mox δεσποσύνοισι est idem quod δεσπόταις. quae significatio praetermissa est in Schneideri Lexico graeco. Antiatticista in Bekkeri Anecd. p. 89 profert δεσποσύνους ἀντὶ τοῦ δεσπότας. Cum Franckio in Callino p. 193 ἀναγκαίης ὕπο λυγρ. pro vulgato ἀναγκαίης ὑπὸ λυγρ. scripsimus. ἥμισυ πάνθ' ὅσσων καρπὸν ἄρουρα φέρει Vulg. ὅσων Mosq. Cum Kuhnio, quem Franckius quoque sequutus est, scripsi ἥμισυ πᾶν, ὅσσον καρπὸν ἄρ. φέρ. De aliis corrigendi periculis v. Franckium l. l. qui lectionis Kuhnianae syntaxin illustrat. Virgulam, quae in Vulgata est post ὁμῶς, sublatam cum Franckio post οἰμώζοντες posui. εὖτε *quando*.

§. 4. Τοιούτων οὖν τοὺς Μεσσηνίους κατειληφότων Vulg. — οἱ Μεσσήνιοι — Mosq. quod Clavier recepit; recte; nam simpliciter καταλαμβάνειν ponitur etiam 29, 1 αἴσθησις τοῦ κατειληφότος κινδύνου. et apud Thucyd. II, 18 ὁπότε πόλεμος καταλάβοι. adde Paus. X, 23, 7 p. 856. Nominativum hic requirit constructio. Pro corruptis, quae Vulgatam deformant, πρὸς τέλη τῶν παρόντων τεθνάναι μαχομένους Clavier conjecit legendum πρό τε τῶν παρ. Lobeckius ad Phrynichum p. 215 πρό γε δὴ τῶν παρ. mihi quondam in mentem venerat πρό τε ἤδη· nunc autem praeplacet Porsoni emendatio: πρό τε δὴ τῶν παρ. loco, quem ipse laudavit, belle confirmata IV, 7, 4: πρό τε δὴ τηλικούτων κακῶν κέρδος εἶναι καλῶς τινα ἀποθανεῖν. Valckenarius ex Abresch. Thucyd. p. 527 protulit correctionem πρὸς τὰ τέλη, et

Schneider Jacobsii (in Emend. I p. 131) πρὸς τὸ ἄελπτον ex IV, 17, 4. In Mosq. est μαχομένοις.

§. 5. ἐπετράπη Mosq. Pauca de *Aristomene*. cf. adn. ad 17, 1. οἱ δὲ — Ἀριστομένης. Stephanus Byz. quoque Aristomenem *Andaniae natum* prodidit. λέγουσιν Mosq. Ἀριστοδήμου pro Ἀριστοδάμα idem. διαφορὰ Ald. Francof. Kuhn. διάφορα Fac. Clav. e Sylburgii correctione. Eadem confusio notanda fuit I, 25, 5 p. 61. IV, 4, 1 p. 287. Alio modo hoc vocabulum corruptum vidimus IV, 5, 1 p. 291. Ἀριστομένη Νικομ. Mosq. Ald. postea quoque in Accusativo hujus nominis ν omittentes. κρύφας Mosq.

CAPUT XV

usque ad cap. 23, 2 *Messenicum bellum secundum*, quod Polybio IV, 33 Ἀριστομένειον vocatur. cf. de hoc bello Ludeni Hist. cathol. I p. 234 sq.

§. 1. τὰ ante ἀπὸ deest in Mosq. ἔτει τριακοστῷ — ἦρχεν. De *Ithome expugnata* et primo bello Messenico finito cap. 13, 5. Meursius de Archont. Ath. I, 8, Corsinus in Fast. Att. T. III p. 33. 44 sq. et Clavier in Hist. des premiers temps de la Grèce T. II p. 232 otio suo abusi sunt vel in hoc loco corrigendo, vel in Pausania erroris accusando. At Marshamus in Canone Chron. p. 561 quum exposuisset, de Archontum annuorum epocha non satis convenire inter veteres, exemplisque docuisset, Pausaniam in statuendo Archontum annuorum decennaliumque initio Dionysium toto quinquennio excessisse, recte addidit, *haec Pausaniae inter se esse satis congrua, neque emendatore egere.* Pausaniam hic neque sibi repugnare, neque minus fide dignum esse quam Justinum et Eusebium (quorum auctoritatem Clavier suae opinionis gratia non dubitavit Pausaniae praeferre), Goldhagenus quoque animadvertit. ἐννάτῳ Mosq. ἐνάτῳ Vulg. cf. 5, 4. *Tlesiam* Eusebius quoque habet, sed *Lysiam* Marmor Parium, qui pro eodem sint habendi nec ne, in medio reliquerunt Marshamus l. c. et Palmerius in Exerc. ad h. l. quanquam hic p. 700 Tlesiae nomen marmori restitutum velit. ἐν Λακεδαιμονίοις τηνικαῦτα ἔτυχον — ἔγραψεν Mosq. quod fortasse e sequentibus βασιλεύοντας τηνικαῦτα natum est. ἡγεῖτο Vulg. ἡγοῖτο etiam Clav. atque ita Sylburgius jam correxerat.

ἐστιν αὐτῷ Mosq. τὸν, quod in Vulg. est ante πόλεμον, omisimus cum Mosquensi et Clavierio. In Strabone, ubi VI p. 279 iidem hi Tyrtaei versiculi proferuntur, pro Ἀμφ' αὐτὴν legitur Ἄμφω τώδ'. Pausaniae scripturam, a Brunckio receptam, Franckius quoque in suo Callino p. 193 repetivit. Ἀμφ' αὐτὴν δὲ Mosq. ἐννέα καὶ δέκ' Mosq. ἐννεακαίδεκ' Vulg. etiam apud Strabonem. Hunc quoque *Tyrtaei* locum aliter atque Pausanias Clavier interpretatur l. c. p. 233. Sed Goldhagenus, a Clavierio non adhibitus, jam ostenderat, Pausaniam dicentem, Messenios hoc secundum bellum tertia aetate post primum gessisse (ὡς ὕστερον τρίτῃ γενεᾷ τὸν πόλεμον οἱ Μεσσήνιοι τόνδε ἐπολέμησαν), censendum esse, primo bello magnam primae aetatis partem, reliquam vero primae partem et secundam aetatem medio inter utrumque bellum tempori, denique tertiam aetatem secundo bello tribuisse (τρίτῃ γενεᾷ ἐπολέμησαν). Hinc effici, ut qui primum bellum gesserint, eorum nepotes a Tyrtaeo dici potuerint secundum gessisse. Ex quo simul apparet, necesse non esse, ut cum Kuhnio hujus loci γενεαῖς vicenos annos demus, quod contra Pausaniae rationem est. cf. VIII, 8, 6. Qui Pausaniae verba τὸν πόλεμον τόνδε ἐπολέμησαν de initio belli secundi, seu anno tricesimo nono post Ithomen captam, quo Messenii a Spartanis defecerunt, accipiunt, hos sui erroris culpam in Pausaniam transferre non miramur; magis enim omnes alios, quam nosmet ipsos errare facile credimus. Ἀλέξανδρον pro Ἀνάξανδρον Mosq. Ald. Πολυδώρου cum Clav. ut Sylburgius a Valckenario probatus correxerat e III, 3, 1. 2. 3. Ἀπολλοδώρου Vulg. κατέβην δὲ ἐς ἀπ. Θεοπόμπου desunt in Mosq. ὅτι — ἀρχή· cf. III, 7, 5. ἡ Θεοπόμπου περιῆλθεν ἀρχή cum Mosq. et Clav. Θεοπόμπου περιῆλθεν ἡ ἀρχή Vulg. Pausanias III, 3, 2 dixerat, Polydoro regnante bellum Messenicum primum μάλιστα ἐς ἀκμὴν προελθεῖν· eundemque regem vidisse id bellum compositum; deinde §. 3 ejus filio Eurycrate regnum tenente Messenios paruisse Lacedaemoniis; denique §. 4 hujus filio Anaxandro rerum potito Messenios defecisse a Lacedaemoniis. Horum trium regno docetur, *tertia aetate secundum esse gestum bellum Messenicum.* Idem probatur argumento a tribus regibus alterius domus repetito: Theopompus Nicandri τὰ πολλὰ ἡγήσατο Λακεδαιμονίοις ἐν τῷ προτέρῳ πολέμῳ III, 3, 2. idem finem huic primo bello imposuit. vide IV, 6, 2. Theopompo, quum filius Archidamus ante patrem mortuus esset, ex hoc filio nepos Zeuxidamus successit. III, 7, 5. Hujus autem filio Anaxidamo

regnante Messenii *φεύγουσιν ἐκ Πελοποννήσου πολέμῳ τὸ δεύτερον κρατηθέντες* III, 7, 6. finitumque est secundum bellum Messenicum. Sic horum quoque trium regum tempora videmus recte dici *tres aetates, et secundum bellum Messenicum tertia aetate gestum. Λεωτυχίδης — ἕβδομος.* Hoc pertinet ad Rhiani opinionem antea prolatam evertendam. *μετὰ Δημάρατον* etiam Clav. ut Facius correxerat. Res plana ex III, 7, 7. 8. *μετὰ Δημαράτου* Vulgata; hanc vero vitiosam esse Sylburgius jam animadverterat. *βασιλεύσας* cum Mosq. et Clav. *βασιλεῦσαι* Vulg. De usu participii cum verbo *φαίνεσθαι* conjuncti non est cur denuo dicatur. *τὸν Ἀρίστωνος* jam Schaefer ad Lamb. Bos. p. 34 corrigendum esse monuerat. *τοῦ Ἀρίστωνος* Vulgata. *Aristo a Theopompo septimus* fuit, si Theopompus ipse huic additur numero, hoc ordine: Theopompus, Archidamus, Zeuxidamus, Anaxidamus, Archidamus, Agasicles, Aristo. vide III, 7, et generis tabulam ad III, 1 extr.

§. 2. *Ἀριστομένην* Mosq. In hac structura *ἔργα ἀποδείξασθαι πλέον τι*, videtur *πλέον τι* appositio esse praecedentis vocabuli *ἔργα*. nos similiter: Thaten verrichtet haben, mehr als glaublich war, dass ein einziger Mann sie verrichten könne.« *ἄνδρα ἕνα* pendere ab *εἰκὸς ἦν*, et animo repetendum esse *ἀποδείκνυσθαι* manifestum est. *Αἰπυτιαδῶν*. cf. ad 9 extr. *παραιτουμένου*· Schaefer ad Lamb. Bos. p. 51 (33) monet, ne *παραιτούμενον* legas, nam pronomen in hac forma loquendi saepe omitti. *Ἀριστομένει δὲ κ. λ.* Kuhnius ita interpretatus est: *Aristomenem subibat, et alium neminem dedignari in bello aliquid pati, postquam digna commemoratione fecit: sibi vero prae aliis convenire existimabat, ut statim ab initio belli terrorem injiceret hostibus, et ita in posterum quoque formidabilior videretur. παρίσταταί τινι τόδε,* *ἀντὶ τοῦ δοκεῖ* Etym. Gudian. p. 656, 20. cf. cap. 12, 1. Pro vulgato *ἐνομίζετ' εἶναι* est *ἐνόμιζον εἶναι* in Mosq. Hinc corrigendum censeo *αὐτοῦ μέντοι καὶ πρὸ παντὸς ἐνόμιζεν εἶναι*· nam *suum esse* non erit *αὐτῷ* sed *αὐτοῦ εἶναι.*

§. 3. *αἰτοῦντες* Mosq. *οὔτε αὐτοὶ* Clav. tacite scripsit. *οὐδὲ αὐτοὶ* Vulg. *οὐδ' αὐτὸς* Mosq. *πρὸς ταῦτα ἐξευρίσκουσι.* Facius mallet *πρὸς ταῦτά τι ἐξευρ.* sed vereor ut quisquam praeter eum. vide ad I, 21, 8 adn. adde ad IV, 24, 2. *ἐξευρίσκουσιν* Mosq. *καὶ ἦν γὰρ — χωλός*· Vulg. Ut hic *διδάσκαλος γραμμάτων*, sic apud Joseph. c. Apion. II, 25. Theocr. XXIV, 103. Herod. IV, 79. Demosth. pro Coron. §. 200 *γράμματα παιδεύειν* et *διδάσκειν* de *iis, qui primis li-*

beros elementis imbuunt. τὸν ἕτερον τῶν ποδῶν. cf. ad III, 8, 5. συνάγων ὁπόσους τύχοι e codice Mosq. in quo est τύχῃ οι. Clavier tacite scripsit τύχοι. Vulgata τύχῃ perperam in minore editione relicta est. Cf. ad I, 21, 8. ἐλεγεῖα καὶ τὰ ἔπη τὰ ἀνάπαιστα, *elegos quosdam et illa anapaestica carmina,* quae omnibus esse nota significat. Huc pertinere illud Ciceronis puto de Spartiatis Tusc. II, 16: *nec adhibetur ulla sine anapaestis pedibus hortatio.*

§. 4. παρεσκευάζοντο etiam Clav. idem voluerat Facius. cf. cap. 13, 3. 25, 2. 27, 3. 28, 3. I, 12, 3. Thucyd. II, 8. παρεσκεύαζον Vulg. ἐπὶ — σήματι. cf. ad 27, 1. ubi et de nomine hujus pugnae. De verbo συσπεύδειν cf. ad II, 19, 7 adn. Sylb. vertit, *qui Messenios ad hoc bellum concitarunt;* Amas. *Messeniis auxilia misere;* Nibby: *li sustenevano.* Ἀσιναίοις — ἦσαν. Hoc ipse explicat scriptor 27, 4. Periodi protasin Ὡς δὲ — ἐς Μεσσήνην proximo addidimus capiti, quod Goldhagenus jam fecerat.

CAPUT XVI.

§. 1. ἑκὰς pro Ἕκατος Mosq. etiam 21, 8 extr. Fuit autem hoc, ut constat, ipsius Apollinis cognomen. Ἑκάτου σὺν τοῖς Vulg. Ἑκάτου, τοῦ σὺν τοῖς Schaefer jam ad Lamb. Bos. p. 130 et Porsonus voluerunt. Ἑκάτου [τοῦ] σὺν τοῖς Clav. dedit. De nomine *Theocli* cf. ad III, 13, 2. adde IV, 21, 1. τότε δὲ est periodi apodosis, sed in Vulgata initium capitis XVI. παρορμώντων pro vulgato παρόντων Kuhnius voluit. Distinctionem, quae in Vulgata est post φρονήματι, sublatam post μάντεων ponendam esse, viderunt Kuhnius, Goldhagenus, Clavier. ἠπήγοντο Mosq. *Phintas,* cf. cap. 4, 1. τῆς ante ἑαυτῶν Mosq. omisit. στρατιᾶς cum Clav. ut Sylburgius correxerat. στρατείας Vulg. ἐπηγήρου Mosq.

§. 2. δι' ὀλίγου scil. χρόνου. Sic 29, 1 p. 350 διὰ τοσούτου. Kuhnius autem ita interpretatur: »propter paucitatem latere illos non poterat, quid agerent ipsi inter se, quidve Aristomenes faceret facturusque esset.« Clavier sic: »Ils étoient très-habiles à deviner au moindre signe etc.« melius Nibby: »che subito uno sapeva ciò che il suo compagno operava« et Facius: »hi *statim* quoque percipere valebant, quae a sese invicem fierent, et praecipue quid ipse Aristome-

nes aggrederetur et facturus esset.« πόνον εἶχον πολὺν κατ' Ἀνάξανδρον — τεταγμένοι. Valckenarius ad Theocr. VII, 139, ubi de formula πόνον ἔχειν, quae adsciscere amat Participium, exponit, in hoc Pausaniae loco ait vocem πολὺν ab aliena manu interjectam se suspicari. Hunc Valckenarii errorem Porsonus jam refutavit uno Pausaniae loco laudando VII, 5, 3: πολὺν μὲν οἱ Ἐρυθραῖοι πόνον, οὐκ ἐλάσσονα δὲ ἔσχον οἱ Χῖοι, ποιούμενοι σπουδὴν παρὰ σφᾶς καταγαγεῖν ἑκάτεροι τὸ ἄγαλμα. Neque dissimilis illa est formula συνελθόντες ἐς τὸ μεσαίτατον τὸν πάντα εἶχον πόνον IV, 10, 2. Mox τούτοις μὲν — λόχον male acceptum est a Facio, qui τούτοις φεύγουσι putans *esse Dativos absolute positos, ut*, quemadmodum ipse ait, *aliquoties in Pausania*, post φεύγουσι virgulam intulit, a Vulgata alienam, eumque sequutus est Clavierius. Constructio est: ὁ Ἀριστομένης ἐπέταξε τούτοις φεύγουσιν ἕτερον τῶν Μεσσηνίων λόχον διώκειν scil. αὐτούς· *immisit his fugientibus aliam Messeniorum cohortem, quae eos persequeretur.* Sylburgius quoque putavit, τούτοις φεύγουσι pro τούτων φευγόντων positum esse. φεύγουσιν Mosq. Idem δὲ post αὐτὸς omisit. Formae συνέχεε, a Thoma Magistro improbatae, exempla congessit Lobeckius ad Phrynichum suum p. 222. Lectionem vulgatam ἢ κατὰ ἀνδρὸς ἑνὸς εἶναι μανίαν tuebamur in Matthiaei Miscellaneis philol. II, 3 p. 81 sq. Sensus est: *quam ab uno homine exspectes, qui furore accensus* (vel summo cum impetu) *in pugnam feratur.* Similiter supra cap. 8, 3 de pugnantibus μανίας ὄντες ἐγγύτατα, et in Anthol. Palat. T. I p. 37 est μανία atque λύσση de Deiphobo *pugnam ciente.* Itaque non erat, me quidem judice, cur Facius vocem μανίαν corruptam esse suspicaretur, et pro ea scribendum proponeret: ἰναίαν, *quam unius hominis virium esse posset,* interpretans, quum ipse ex Hesychio attulisset μανία, ὀργή, θυμός, κότος. Sic mox de eodem Aristomene εἴκων τῷ θυμῷ. Ne dicamus, innoxias fere esse istiusmodi suspiciones; faciunt, ut verum quaerere desinamus, antequam invenerimus. οὐκ εἴα e Xylandri correctione; eodem modo Aldinae lectionem οἰκεία Anonymus correxit. τῆς γῆς pro τῆς φυγῆς Mosq.

§. 3. κατέλεγεν· ne quis suspicetur κατέλεγον esse corrigendum. Sic III, 11, 6 de Tisameno vate Λακεδαιμονίοις ἀγῶνας πολέμου πέντε ἐνίκησε, *monitis suis effecit, ut quinquies vincerent;* itaque h. l. erit: *auctor illis fuit, ut deligerent.* cf. etiam ad 21, 5.

§. 4. γυναῖκες καὶ τὰ ὡραῖα ἐπιβάλλουσαι τῶν ἀνθρώπων Vulg. Kuhnius conjecit τῶν ἀνδρῶν conjungens cum proximis ἐπέλεγον ᾆσμα, idque probavit Goldhageno. Melior fuit Camerarii conjectura τῶν ἀνθίμων, quae placuit Sylburgio. Facius correxit τῶν ἀνθῶν, *flores quos illa tempestas ferebat*. Idem protulit Valckenarius laudans Abresch. Thucyd. p. 482. Nos cum Clavierio τῶν ἀνθέων scripsimus. Sic V, 11, 1 τῶν ἀνθέων τὰ κρίνα. In usu fuit βάλλεσθαι ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἄνθεσι. vide VI, 7, 1 p. 469. quos duos locos nobis Facius indicavit. καὶ τὸ pro τὸ καὶ Mosq. ἔς τ' ἐς pro ἔς τε Mosq. *Stenyclerus* (3, 4) in Messenia media apud Strab. VIII, 361. Ejus *campum* Gell in Itin. of Morea p. 61 ponit inter Mavromati et Khan of Sakona. Cf. cap. 33, 5. Τροφονίου Mosq. ὕστερον — ἀνακειμένην. cf. de eodem hoc clypeo IV, 32, 5. IX, 39. ἐπίθημα clypei esse etiam V, 25, 5 Sylburgius jam adnotaverat: ergo opus non est Camerarii correctione ἐπίσημα.

§. 5. ἔργω μειζόνων Mosq. φυλάξας τε μετὰ ἑσπέραν, *et quum vespertino tempore custodias disposuisset*. Φάριν Vulg. cf. ad III, 20, 3. καλουμένην Facius, Clavier e Sylburgii correctione. καλουμένων Vulg. sed hoc verbum omisit Mosq. περιλαμβανόμενος pro περιβαλόμενος Mosq. De formula περιβάλλεσθαι λείαν v. Schneideri Lex. gr. Ante Facium post ἐπιθεμένων distinguebatur, sed Kuhnius monuit, id fieri oportere post ὁδόν. De διαλιπὼν cf. ad I, 2, 4, et de ὅσον ἀκεσθῆναι ad I, 23, 6 adn. Post νύκτωρ Clavier recte distinxit, quod Kuhnius jam voluerat, reliqui post ποιούμενος· sed νύκτωρ et μεθ' ἡμέραν inter se opponuntur. ἀπετράπετο ὑπὸ φασμάτων, *objecta Helenae et Dioscurorum specie commotus est, ut se revocaret ab hoc conatu*. cf. ἐκείρατο IX, 15, 4. Καρύ et vacuum spatium in Mosq. Ἀρτέμιδι διελόχησε Ald. Francof. Kuhn. sed Kuhnius correxit vitium. De virginibus Lacaenis quotannis in hoc loco Dianae saltantibus III, 10, 8. τὴν νύκτα — παρθένων desunt in Mosq. ἐτρέποντο (α supra ε) Mosq. Videtur igitur ἐτράποντο scribendum esse. δὲ τὰς αἰχμ. Mosq.

CAPUT XVII.

§. 1. Post verba ἐνταῦθα — ἀγούσας ἑορτὴν lacunam esse, Kuhnio, Facio ac Clavierio concedimus, neque dubitamus, quin eam, quod ad rem attinet, recte ita expleant: ἁρπάζειν seu συλλαβεῖν αὐτὰς ἐπειρῶντο· ἀμύνεσθαι δὲ τῶν γυναικῶν κ. λ. nam si quis dicat, ἐπιστάμενος τὰς γυναῖκας ἀγούσας ἑορτὴν esse: *animum advertens ad mulieres festum agentes*, et hoc idem valere quod 16, 5 λοχῶν τὰς γυναῖκας, nescio an verbo ἐπιστάμενος affingat potestatem ab hoc loco alienam, iis abusus, quae habet Fischer ad Weller. II, 491, et Schneider in Lex. gr. s. v. ἐπίσταμαι. Ἀριστομένη Ald. Francof. Kuhn. Ἀριστομένην Mosq. Fac. Clav. δαισὶ Mosq. προὐφασίζετο κ. λ. Sic videmus, quomodo rerum ab Aristomene gestarum narrationes varie ornatae sint. Cap. 18, 4 notantur οἱ ἀποσεμνύνοντες τὰ κατ' αὐτόν, quibus accensendi mirabilia de ejus origine narrantes cap. 14, 5. add. Plut. locus ad 19, 2 allatus. Pro διακαύσας Corayus voluit διακόψας· sed sacerdos, quo majus esset miraculum, videtur dixisse, eum se advolvisse igni, eique admovisse vincula, usque dum solverentur.

§. 2. Τρίτῳ δὲ ἔτει vera lectio est, quoniam *eodem anno*, quod Amasaeus habet, foret *secundo* (vide 15, 4), quod multae illae post proelium anni secundi res gestae respuunt. Pugna haec ἐπὶ τῇ καλουμένῃ Μεγάλῃ Τάφρῳ a Polybio IV, 33 μάχη ἡ καλουμένη περὶ Τάφρον vocatur. Ἀριστοκράτην Mosq. Ἀριστοκράτη Vulg. φαίνονται κ. λ. cf. de hac ducum Atheniensium proditione X, 9, 5. adde Xenoph. Hellen. II, 2, 32. loquitur hoc loco Pausanias ut de re certa. ἄλλοις pro ἄλλους Mosq.

§. 3. Περιῆλθεν — ὁποῖος Mosq. De *Jove Herceo* cf. Creuzeri Comm. Herodot. I p. 231. δῆμον pro Μῆδον Mosq. De *Agesilai* rebus III, 9. ubi etiam §. 4 de his barbari *pecuniis* in Graeciam missis. De *hoc bello Corinthiaco* III, 9, 6. Sylburgius animadvertit, Amasaeum legisse Λακεδαιμονίοις μὲν οὖν τὸ ἐν, sed μὲν pro μὲν οὖν legi etiam 24, 3 extr. Rursus pro vulgato μὲν οὖν I, 41, 5 in codicibus est μέν.

§. 4. ἐπεβούλευεν Vulg. ἐπιβούλευε Mosq. ἀπειλημμένος Mosq. καθ' αὐτοὺς Mosq. Ald. ἐξόδου pro διεξόδου Mosq. Sed similiter ᾗπερ ἂν αὐτὸς παρέχηται διέξοδον 21, 8. Cognata verba sunt διεκπίπτειν cap. 25, 4. διεξελαύνειν cap. 27, 1. Verba ὥστε αὐτῶν — χερσὶν Sylburgius Kuhniusque ita interpretati sunt: *parum abfuit, quin multi*, Facius autem,

illorum virorum interpretatione notata, sic reddidit: *ita ut eorum multi vel ipsa, quae in manibus erant, omittere* (oblivisci) *cogerentur.* Sed illi priores haud dubie propius a vero abfuerunt. Corruptum locum esse, alii quoque viderunt: Valckenarius post *οἱ πολλοὶ* inserit *ὀλίγου*, et laudat Abresch. Thucyd. p. 258. Equidem hunc in modum emendaverim: *ὥστε αὐτῶν ἐδέησαν οὐ πολὺ καὶ ἐπιλαθέσθαι τῶν ἐν χερσίν*, *non multum abesset, quin et ea ipsa, quae in manibus erant* (*αὐτῶν τῶν ἐν χερσίν*), *obliviscerentur.* Sic III, 10, 2 *ἠνάγκασε καταλύσασθαι τὸν πόλεμον, οὐ πολὺ ἀποδέοντας Καλυδῶνα ᾑρηκέναι*· neque Pausanias antea de parte Messeniorum sed de omnibus haec extulit: *ἐγένοντο ἔκφρονες — ἐταράσσοντο.* Facium sequutus est Nibby. Vulgo post *ἐκφερομένων* distinguunt; verum jam vidit Kuhnius.

§. 5. *ἀπονώτατα* Mosq. *ἀπονωτάτην* Vulg. Sed talis conjunctio Adjectivi Substantivo additi cum Adverbio intercedente copula reperitur etiam 18, 4 extr. *παραδοξοτέρα ἐστὶ καὶ πάντων προδηλότατα οὐκ ἄνευ θεοῦ ἡ ἐκ τοῦ Καιάδα σωτηρία.* Deinde *ἀνείργειν* Mosq. Fac. Clav. ut Kuhnius conjecerat. *ἐνείργειν* Vulg. *αὐτῶν ἔτι ἔχειν ἐλπίδα* Clavier opinatus est legendum esse; sed hoc est languidius vulgato, cujus sensus est: *ne salutis quidem ipsius spem tenerent, jam jam avolantem.* *καὶ οἱ τῶν — Φάνας ἀξίως* Mosq.

§. 6. *εἴ τι δ' ἄλλο* Mosq. *ἐς δὲ τὴν Εἶραν* Mosq. Clav. *τὴν* abest a Vulg. Hic mons apud Stephanum Byz. et Suidam v. *Τράγος* (qui locus ad 20, 1 afferetur) *Ἱρά* dictus diversus est ab urbe *Ἰρή* cap. 30, 1. *Εἶρα* denotat *ἐκκλησίαν*. v. Etym. M. 303, 39. 632, 39. Mons hujus nominis videtur nobis, Pausaniam ipsum et h. l. (*Ἀνδανίαν μὲν — ἐκλείπειν*) et cap. 18, 1 sequentibus, prope mare inter Mothonen et Pylum Messenicam ponendus esse. *ποίας* Vulgata. Sequuti Etymologicum M. p. 612, 42. 677, 49. 705, 2. 770, 11 scripsimus *ποιάς.* Ibidem, ut doceatur, hoc vocabulo *annum* quoque significari, affertur hic Callimachi versus:

Αἴγυπτος προπάροιθεν ἐπ' ἐννέα κάρφετο ποιάς.

hic sunt *aestates.* Chardon de la Rochette in Melanges de Critique et de Philologie T. I p. 140 Paris. 1812 corrigit *χείματα μὲν ποίας τε δύω τε καὶ εἴκοσι πάσας* e Schol. Anthol. graec. p. 378 ed. Wechel.

CAPUT XVIII.

§. 1. ἀνῳκίσθησαν deest in Mosq. τῆς τε ἄλλης ἐξείργοντο i. e. καὶ τῆς ἄλλης ἐξείργοντο. Facius jam vidit, haec ab antecedente ὡς pendere. ἢ ἐλῄστευον Mosq. ἐλῄστευόν τε τήν τε Λακωνικὴν Kuhnius conjecit, quum, qui sententiarum nexus esset, non vidisset; est vero hic: *et quum* (Messenii) *reliquo agro arcerentur, nisi quatenus Pylii et Mothonaei iis ad mare sita servarent, praedas agebant tum ex Laconico tum ex suo agro.* τε inter ἄλλοι et δὴ vulgatum cum Mosquensi omisimus, deinde autem καὶ, quod ante Ἀριστομένης δὲ Vulgata habet, uncis circumdedimus. ὅ τι e Mosq. ὅποι Vulg. τέως pro ἕως Mosq.

§. 2. ἀπὸ τούτου σιτοδεία ἐγένετο ἐν Σπάρτῃ, καὶ ὁμοῦ τῇ σιτοδείᾳ ἐγένετο ἐν Σπάρτῃ στάσις Vulg. Sed repetitum ἐγένετο ἐν Σπάρτῃ inter τῇ σιτοδείᾳ et στάσις jam Facius cod. Mosquensis auctoritate delevit. καὶ τούτοις — Τυρταῖος. Frankius in Callino p. 170 et Schneider laudarunt Aristotel. Polit. V, 7.

§. 3. βαθεῖα ἐποιήσατο Mosq. προαυλίσκοντος Ald. προαυλίσχοντος Francof. Kuhn. Sed Sylburgius atque Kuhnius vitium aperuerunt. προβοηθῆσαι, quod Vulgata offert, nullibi extare dixit Kuhnius, Schneider autem in Lexicon graecum intulit nulla dubitationis nota addita. Sylburgius putavit προβοηθῆσαι accipiendum esse pro ἐκβοηθῆσαι aut legendum προσβοηθῆσαι, quorum posterius recepit Clavier, Kuhnio Facioque probatum. Articulum ante ὀφθαλμοὶ, qui deest in Vulg. Facius e Mosq. addidit. ζῶντα deest in Mosq. Κεάδαν Vulg. Καιάδαν Clav. Καϊάδαν in Cod. Casaub. scriptum est. Similiter apud Strabon. V, 233 τὰ κοῖλα πάντα Καϊάττας οἱ Λάκωνες προσαγορεύουσιν. Sed apud Hesychium ac Phavorinum: καίατα, ὀρύγματα, ἢ τὰ ὑπὸ σεισμῶν καταῤῥαγέντα χωρία· ut apud Strabonem VIII, 367: οἱ ἀπὸ τῶν σεισμῶν ῥωχμοὶ καιετοὶ λέγονται· καὶ καιέτας, τὸ δεσμωτήριον ἐντεῦθεν, τὸ παρὰ Λακεδαιμονίοις, σπήλαιόν τι· ubi Tzschuckius plures, apud quos hoc nomen καιάδας scriptum est, laudavit; quibus adde Phavorinum. Eadem haec scriptura probata est Dawesio, qui in Miscell. Crit. p. 449 de vocis origine quaesivit cum Lennepio in Etymol. et Reinesio in Observ. in Suidam p. 198.

§. 4. ἐσπίπτοντες Mosq. Clav. ἐμπίπτοντες Vulg. ἀποσεμνύνοντες. cf. ad V, 1, 7 adn. ἔμελλε etiam Clav. ἔμελλεν Vulg. δὲ ante ἄρα Mosq. omisit; sed δὲ ἄρα, quod saepe est

apud Herodotum, reperitur etiam infra 20, 1. 26, 3. 29, 3. 32, 5. in quo ultimo loco Mosquensis δὲ iterum neglexit. κατεκλίθη Clav. e cod. Paris. in quo est κατεκλήθη, ut ipse narrat in Hist. des prem. temps de la Grèce II, 247. κατεβλήθη Vulg. ψόφον Mosq. δὲ inter ἐδύνατο et ἤδη Mosq. omisit. ἀπτόμενον — προῦβαλεν Mosq. ἐφείλκετο Clav. Eodem modo correxit Schneider. ἀφείλκετο Vulg. ἔμελλεν ὑποδέξασθαι Mosq. idem legitur 22, 1. ἔμ. ὑποδέξεσθαι h. l. Vulg. οὐ γάρ τι· cf. ad II, 23, 6. τῇ μάχῃ pro τύχῃ Mosq. ἢ ὡς post Comparativum hic cum Accusativo et Infinitivo, sed I, 20, 4 cum Indicativo. cf. Herod. III, 14 et ibi Valckenar. De structura παραδοξοτέρα κ. λ. cf. adn. ad 17, 5. προδηλώτατα Mosq. Pro πάντων Valckenarius affert παντί τῳ et laudat Abreschii Thucyd. p. 514.

CAPUT XIX.

§. 1. ἀπηγγέλλετο Schaeferi est emendatio ad Dionys. de Comp. Verb. p. 11 proposita. cf. paulo post 22, 4. ἐπηγγέλλετο Vulg. ἐπανήκει Mosq. κατὰ ταὐτὰ καὶ εἴ communis est Porsoni Corayique emendatio; cf. de hac loquendi forma ad III, 14, 8 adn. κατὰ ταυτά, ἢ εἴ Vulg. ἀναβιῶναι, παρ' αὐτοῦ Clav. ut Sylburgius ac Schaefer ad Dion. de Comp. Verb. p. 281 jam correxerant, recte animadvertentes, παρ' αὐτοῦ pertinere ad Ἀριστομένους, et transfugis opponi ipsum Aristomenem. Vulgo distinguitur post παρ' αὐτοῦ. Valckenarius hanc affert lectionem παρά του· Τοιόνδε τὰ laudans Abresch. Thucyd. p. 514. Xylander maluit συνεξαιρήσοντες· sed Sylburgius jam objecit τὸ πλῆθος ὥρμησαν ἀποκτενοῦντες ex cap. 9, 5. adde cap. 5 extr. στρατοπεδίαις Mosq. Ὑπερμενίδην aut Ὑπερμενιδῇ δὴ Sylburgius voluit; quorum ego quidem prius praetulerim. ἀποκτείνουσι Vulg. ἀποκτίννυσι Clav. ut Jo. Opsopoeus correxerat a Sylburgio Facioque laudatus et probatus. Cf. de hac istius verbi forma ad III, 16, 4 adn. παρέστησεν κ. λ. Similiter: πειρατέον, δι' αὐτῆς τῆς ἱστορίας ἱκανὴν παριστάναι πίστιν τοῖς ἀκούουσιν Polyb. IV, 40. ἐς / εὖ Mosq.

§. 2. ἑκατὸν φόνια Ald. ἑκατονφονίαν Mosq. et postea ἑκατονφόνια. Ἑκατομφόνια scribitur etiam apud Plutarchum in vita Rom. 24 seu 25. Clementis Alexandrini de hoc sa-

crorum genere errorem (quem ex Theodoreto, Philonem historicum citante, Xystus quoque Betulejus ad Lactantium p. 73 refert) confutavit jam Wesselingius ad Diod. Sic. Fragm. p. 638 sq. recte judicans, *veram horum sacrorum interpretationem huic Pausaniae loco deberi.* *παλαιοῦ* pro *παλαιοτάτου* Mosq. *δὲ* pro *ἤδη* idem. *τοῦτον* — *τρίτην*. Huc pertinet ille Plutarchi locus modo citatus: *Μεσσήνιοι κόμπῳ χρήσασθαι δοκοῦσι, περὶ Ἀριστομένους λέγοντες, ὡς τρὶς ἑκατομφόνια θύσειεν ἀπὸ Λακεδαιμονίων.*

§. 3. *Λακεδαιμόνιοι γὰρ ἐπῄει* Mosq. *ἐπῄει γὰρ Ὑακίνθια.* cf. Herodot. IX, 6. *ἑόρταζον* Mosq. Ald. *ἐπ' αὐτῶν ἐλθ.* Ald. *ἐς Ἀγελὸν τὸν* Vulg. *Agelum* habere solent vicum quendam Messeniae, sed Sylburgius jam veritus est, ut mendo vox careret. Quam ejus suspicionem confirmavit Mosquensis, qui pro *Ἀγελὸν* habet *ἀγρόν.* Vera igitur videtur Clavierii lectio *ἐς ἀγρόν τινα.* *ἀγρὸς praedium rusticum* seu *vicus.* Apud Longum statim ab initio videtur esse *fundus.*

§. 4. *ὡς* ante *λέοντα* deest in Mosq. *αὐτὴ δὲ* scripsi pro vulgato *αὕτη δὲ.* Vulgatam *καὶ ἀνδροῦσα ἔδωκε τοὺς ὄνυχας* corruptam corrigendi pericula facta sunt varia; ac Kuhnius quidem cum Goldhageno voluit — *ἀδροὺς οἱ ἔδωκε* —, Toupius autem in Emend. in Suidam III p. 332 — *ἀνορούσα* — *leonem excitans.* Sed rem acu tetigit Tyrwhittus in Appendice ad Toupii Emend. in Suid. IV p. 465 emendans *ἀνευροῦσα·* namque id ipsum est, quod Mosquensis habet, et Clavier recte recepit. *Leo non habuit ungues, quaesivit illi ungues puella, invenit, dedit.* *ὕπαρ* — *πεφηνός* i. e. *ἐκ τοῦ ὀνείρου εἶναι ὕπαρ* seu *ἐκ τοῦ ὀνείρατος ὕπαρ γίνεσθαι,* ut est in Pindari Ol. XIII, 94 et Aeschyli Prom. 485. *ὕπαρ, παρὸ ἐγρηγορέναι, ἀληθὴς ὀπτασία, οὐκ ἐν ὀνείρῳ* Etym. Gudian. Similiter Phavorinus, addens *ἀλήθεια, οὐκ ὄνειρος.* Ex quibus locis intelligitur, *ὕπαρ* substantivum esse; quod docet illud quoque Homeri Odyss. XX, 90: *οὐκ ἐφάμην ὄναρ ἔμμεναι, ἀλλ' ὕπαρ ἤδη.* Sensus: *quod sibi visa esset videre per quietem, id eventum habere.* *ὕπαρ* ergo non simpliciter est *explorata rei veritas,* quod Valckenarius ad Ammon. p. 217 videtur indicare, sed *veritas somniorum lusibus opposita, eventus iis, quae somnio indicata sunt, respondens.* *τὸ ἐν τῇ νυκτὶ οἱ πεφηνός* dicitur *τὸ πεφηνὸς ὄνειρον* cap. 26, 6. Vulgo *πεφηνὸς* scribitur; sed v. Etym.
ος

M. p. 667 (605) et Buttmanni Gramm. min. §. 101. *προταχθὲν* Mosq. *οἶνον οὖν τοῖς Κρησὶν ἐγχέουσα, ἀνεδίδου, καὶ*

ὡς σφᾶς ἡ μέθη κατελάμβανεν Vulg. Nostra scriptura et ex Amasaci versione »Vinum itaque largius Cretensibus fudit,« et e cod. Mosquensi, in quo est: — ἐγχέουσα ἀνέδην ὡς καὶ σφᾶς — fluxit. ἵεμεν — Γόργος Ἀριστομένους desunt in Mosq. Ad διειργάσατο excidit ἐκείνους. In Mosq. est ἐκείνῳ.

CAPUT XX.

§. 1. κλεόθῳ pro Θεόκλῳ Mosq. χρησθέντι Vulg. χρησθέντα Sylburgius conjecit i. e. τὸν χρησμόν. Sic τὰ παρὰ τοῦ Ἰσμηνίου — χρησθέντα cap. 32, 5. Sed in Aldina est χρησθέν τι, quod placuit Kuhnio et recepit Clavier. *oraculum quoddam.* Suidas in loco mox laudando simpliciter χρησμὸν posuit. »il Nume diede compimento all' oracolo enunciato ad etc.« Nibby. Pro πληγὴν in Ald. est πηγὴν, quod in cod. Casaub. mutatur in φυγὴν vel μάχην. Ἔστι Mosq. Clav. Schaefer ad Dionys. de Compos. Verb. p. 308. Ἔστε Vulg. ἑλικόῤῥοος Nedae aqua dicitur ἑλιγμῶν ἕνεκα, quibus Neda similis erat Maeandro. vide VIII, 41, 3. οὐκέτι Mosq. εἰσὶ δὲ αἱ. de *fontibus Nedae* VIII, 41, 3. Unde nomen fluvio, VIII, 38, 3. IV, 33, 2. nunc vocatur *Bousi* teste Guil. Gellio in Itiner. of Morea p. 73. De monte Arcadiae *Lycaeo* VIII, 38, 2 sqq. ὁρίζει — γῆν. cf. cap. 36 extr. V, 6, 2. ἄρσενας — ἐσήμαινε Mosq. Sed προσημαίνειν est etiam 21, 7. 26, 3. VII, 24, 6. IX, 6, 2. τὸ ἐρινεὸν — ὄλυνθην Mosq. ὄλυνθος de *fructu* fere. v. Hesych. Phavor. Gregor. Cor. de dial. Ion. §. 102. Μεσσήνιοι δὲ αὐτοὶ τράγον κ. λ. Huc pertinet hic Suidae locus: τράγος, παρὰ Μεσσηνίοις ὁ ἐρινεός. ἐδέξατο δὲ Ἀριστομένης χρησμὸν, ὡς, ἡνίκα πίῃ ὕδωρ τοῦ Ἔδα (leg. Νέδα) ποταμοῦ ὁ τράγος, ἁλώσεται ἡ Ἱρὰ τὸ ὄρος. καὶ ἐκώλυον τοὺς τράγους πίνειν ἐκεῖθεν. ὁ δὲ ἐρινεὸς ἐπεφύκει παρὰ τὸν ποταμὸν, οὗ τὰ φύλλα τῷ ὕδατι ἐπλησίαζον κεκυφότα, καὶ τούτου ἐκβάντος, ἑάλω τὸ ὄρος. Mox ἔψαυε e cod. Mosq. pro vulgato ἐπέψαυε scripsi; namque hoc adsciscit Dativum, quod adnotarunt Phavorinus atque Suidas, quanquam ex Hesiodi Scuto 217 ἐπιψαύων σάκεος ποσὶν objici potest. ἐξήκει Mosq. ὁ χρόνος — εἶναί σφισι Mosq. omisit. Post εἶναί σφισι cum Clavierio majorem posui distinctionem, in Vulgata est minor. σφισιν Vulg.

προενοήσατο δὲ καὶ Mosq. Goldhág. Porson. Clav. *δὲ* abest a Vulg.

§. 2. *καὶ ἦν γάρ* Vulg. *χρησμὸς* pro *χρησμοὶ* Mosq. De hoc *Lyco*, conditore arcanorum Cereris et Proserpinae sacrorum apud Messenios, IV, 1, 4. 5. *Μεσσηνίους ἐκεῖνο ἔσωζεν* Mosq. *ἡγούμενος*, *credens*, *persuasum habens*. *καθόδου* Clav. ut Kuhnius et Valckenarius correxerant. *καθόλου* Vulg.

§. 3. *καὶ* pro *κακὰ* Mosq. hinc *κακὰ καὶ* Facius conjecit, et Porsonus *κακὸν* pro *κακὰ* voluit. Causam corrigendi justam non videntes interpretamur: *mala Messenios affligebant initium ab adulterio sumentia*. *ἐπεκράτουν μὲν αὐτοὶ, ἐπεὶ ἐκράτουν τοῦ τε ὄρους* Vulg. *ἐπ' ἄκρᾳ ᾤκουν* pro *ἐπεκράτουν* Kuhnius conjecit legendum esse. Goldhagenus voluit *τε* ante *ὄρους* expelli, quam particulam hic pleonasticam esse Sylburgius putavit; Facius autem *ἐπεὶ ἐκράτουν* delenda censuit; cui Clavier ita assensus est, ut *ἐκράτουν* quidem expungeret, *ἐπεὶ* autem in *ἔτι* mutaret. Praeterea suspicamur, scribendum esse *τοῦ πρὸς τῇ Εἴρᾳ*. In Mosq. est *ἐτόλμησεν — ἀποχωρήσει*. Verba *τοῖς Μεσσηνίοις ἐπήγετο ἡ φυλακὴ* interpretamur: *munus custodiendi imponebatur*. namque *ἐπάγειν* de iis quoque usurpari solet, *quae necessitas vel naturae vel rerum affert*; sic 9, 4 *ἡ Πεπρωμένη Ἀριστοδήμῳ — τὸ ἐμπόδιον ἐπήγαγε τοιόνδε*. 21, 4 *ὁ θεὸς τὸ ὕδωρ ἐπήγαγεν ἀθρόον*. §. 7 *ἐμοὶ ὁ θεὸς αὐτῷ ἐπάγει τὴν τελευτήν*. Hinc *ἐπαγωγὴν τὸ ὁπωσοῦν ἐπαγόμενον κακὸν* interpretantur Hesychius, Phavorinus et Etymologicum Magn. Quum igitur de *malis* potissimum *immissis vel illatis* adhibitum sit hoc verbum, intelligitur, cur Pausanias dixerit *Λακεδαιμονίοις ἐπήγαγε στρατὸν ἐς τὴν χώραν πολέμιον* I, 13, 3 (cum Herodoto I, 63 *ἐπῆγε τὴν στρατιήν*) et *ἐπῆγε Λεωνίδᾳ ἐγκλήματα* III, 6, 4, et *σφίσιν ἐπαγάγῃ φρουρὰν ἐς τὸ Μουσεῖον* ib. §. 3. Licet igitur mirari, cur Corayus *ἐποιεῖτο* vel *ἐτηρεῖτο* vel *ἐγίνετο* quam *ἐπήγετο* maluerit scribi. Nobis olim *ἐπέκειτο* exciderat. *ἔτυχε δὲ καὶ ὕειν* Mosq. Clav. *καὶ* abest a Vulgata. Pro vulgato *πολλῷ* Clav. edidit *πολὺ*, sed vulgatam tuetur hic Herodoti locus I, 193: *Ἡ δὲ γῆ τῶν Ἀσσυρίων ὕεται ὀλίγῳ*. Cui loco jam in Schneideri Lexico laudato ibidem additur ex Aristide *ὕσθημεν πολλῷ*. Xenophontis autem locus Hellen. I, 1, 11 (16) ita affertur *ὕοντος πολλοῦ*, pro quo in Mori edit. et Lex. Xenoph. legitur *ὕοντος πολλῷ*· quod equidem praefero; nam si ad *ὕει*, *ὗε*, *ὗσε* subauditur *ὁ θεὸς*, quidni ad *ὕοντος* animo addatur *τοῦ θεοῦ*? at *ὕοντος τοῦ θεοῦ πολλοῦ* dici vix potuit. *ἐνῳκοδομημένων* Mosq. ut 31.

5. ὕστερον pro πρότερον Mosq. *Κεφαλῆνα* Mosq. etiam postea. Formam *'Απτεραίων*, a Sylburgio sollicitatam, bonam esse testantur et Pausanias ipse X, 5, 5, et Stephanus Byz. (ad quem cf. Berkelii adn.) et Diodorus Sic. V, 64. μεθ' ἥντινα Mosq. μεμοιχευομένην idem. προςεκάθητο etiam Clavier, ut Sylburgius correxerat. cf. ad 7, 2 et VIII, 39, 2. προεκάθητο Vulg.

CAPUT XXI.

§. 1. ἀπορία pro ἡ πορεία Mosq. Pro ἐγίνοντο Corayus vult ἐγένοντο scribi. cf. ad 4, 4. οὐδὲ τὰ ὅπλα ἅπαντες ἀνελάμβανον Clavierii est conjectura, sed deterior vulgata lectione ἅπαντα ἀνελάμβανον, quae indicat, *noluisse eos tempus perdere omnibus se armis suis instruendo et induendo*, galea, thorace, ocreis, clypeo, ense, hasta, *sed quod armorum cuique ad manum fuerit, se ei quasi obtulerit, id eum rapuisse et succurrisse patriae.* ἀναλαμβάνειν τὰ ὅπλα usitatum de *iis, qui sua arma sibi induunt.* v. Lexic. Xenoph. aliud est λαβεῖν ὅπλα §. 4 de *mulieribus aliquid armorum sumentibus*, et λαβεῖν τὰ ὅπλα de *viris sua arma rapientibus* cap. 5, 2. ὅτῳ προχείρῳ μάλιστα τύχοι τις Vulg. Sylburgius ἐπιτύχοι seu ἐντύχοι voluit; Clavier ἐντύχοι edidit. ἐντυγχάνειν est fere *incidere in eum, quem*, seu *in id, quod voluisti.* Sic ἐντυχὼν διαρπάζουσι scil. τοῖς *Λακεδαιμονίοις* IV, 23, 1 p. 335. ἐντυχοῦσαι πρώτῳ ἱπποφορβίῳ τοῦτο διήρπασαν Herod. IV, 110. Idem verbum translatum est ad *deos et heroes, qui se hominibus, quibus volebant, conspiciendos praebuerunt, se iis obtulerunt*, veluti III, 1, 5. Bekkeri Anecd. p. 98, 21 sq. et ἐντυχεῖν ita positum commutatur cum φανῆναι· compares I, 28, 4 cum VIII, 54, 5. Articulum, qui in Vulgata est ante *Μάντικλος*, Mosq. omisit, sed idem *Μάντοκλος* habet. Formam nominum *Theoclus*, *Manticlus* exemplis aliorum nominum illustrat Valckenarius ad Theocr. Adon. p. 411. ἀγνατόραν Ald. atque etiam 24, 1. ὡς ἐν δικτύοις εἰσὶν ἐσχημένοι· forsan scribentis animo obversabatur σαγηνεύειν, de quo v. Herod. VI, 31 et Plato Menex. p. 240 Bip. ἐν ante δικτύοις Mosq. omisit.

§. 2. ὑπέκρυπτον Mosq. sed τὸν ὄντα λόγον εἰδότες ἐπικρύπτουσιν dixit Pausanias etiam I, 41, 5. ἦσσον et ἦν sunt omissa in Mosq. αἰσθάνοιτο Mosq.

§. 3. ἡ τόλμα τοῦ Ἀριστομ. Mosq. Graecam civitatem vocabulo μελλησμὸς primum vindicavit Bergler ad Alciphr. I, 22, quem laudavit Porsonus. cf. etiam Lobeckius ad Phryn. p. 512. τοῖς — εἰληφέναι· Dativum a verbo ἔστι seu ἐγεγόνει seu simili pendentem saepe sequitur Accusativus cum Infinitivo. cf. 22, 2. Pro ἢ εἴ Porsonus voluit καί. ἀλλ' οἷον Mosq. ἀλλοῖος fuit etiam III, 15, 7. Pro vulgato ἅψαιτό Porsonus scribi jussit ἅψαι, sed parere illi non debuimus; aliud est ἅπτε καὶ λύχνον, aliud ἥψατο δᾷδα, *accendit sibi facem*, quod nostri loci est. Sed Callimachus quoque h. in Dian. 116 dixit: Ποῦ δ' ἔταμες πεύκην, ἀπὸ δὲ φλογὸς ἥψαο ποίης; *tibi accendisti?* καὶ Σμυρναίων κ. λ. cf. IX, 29, 2. Hunc *Gygen* Lydum ejusque filium Ardyn Aristomenis aetate fuisse, adnotavit Palmerius. cf. 24, 1 p. 338. ἔχοντα Mosq. Ald. ἐκβάλλοιεν Mosq.

§. 4. ἀπονοίας ἐπίμπλαντο Mosq. Vulgatum ἐπεκώλυε Corayus mutatum vult in ἀπεκώλυε. In Thucydide similiter corrigunt. vide Schneideri Lex. gr. λαβεῖν ὅπλα· vide ad §.
ον
1 adn. βροτῶν ψόφον Mosq. τοῦ ψόφου Vulg. ἐναντία — ἐξέπλησε Mosq.

§. 5. Notabilis de *Hecato* vate locus, ex quo discimus, vates in bellis non tantum monendo et vaticinando, sed etiam consiliis dandis et inveniendis duces adjuvisse: de qua re cf. etiam §. 8 extr. Corayus ἀριθμῷ μὲν καὶ πολὺ vel ἀριθμῷ μὲν κατὰ πολὺ legendum putavit. Primum autem μὲν non est necessarium ad integritatem sententiae; deinde περιόντες ἀριθμῷ καὶ πολὺ legimus jam IV, 5, 2 p. 291. ἄλλῃ cum Clav. quum ita Sylburgius Kuhniusque correxissent. ἄλλῳ Vulg. πρὸ ἑσπέρας cum Clav. et Porsono. πρὸς ἑσπέρας Vulg. ὑπομένουσιν Clav. ὑπομενοῦσιν Mosq. ὑπομείνασιν Vulg. διαδεξαμένους Mosq.

§. 6. μεθ' ἡμέραν καὶ νύκτα τρίτην, *per tertium diem et noctem*. ἐπέπειτο pro ἐπέκειτο Mosq.

§. 7. εἶπεν Mosq. Pro πατρίδα est ἢ πατρίδα in Mosq. κοινὸς sequente πρὸς et Accusativo reperitur etiam in Aelian. V. H. XIV, 15. σὺ σώζειν pro Imperativo σὺ σῶζε. Vogelius in Biogr. gross. Männer des Alterth. I p. 150 καὶ οἱ ante καὶ ἐς deleri, et ἐκβοῆσαι in ἐκβοήσας mutari voluit; quem errorem confutare nihil attinet. Ἀλλ' οὔτοι τὸν πάντα χρόνον — καρπώσασθαι Mosq. Ut hic Ἀλλ' οὔτοι τὸν πάντα γε χρόνον χαίροντες, sic 8, 3 οὐ μέντοι χαίροντά γε. Similiter ἀλλ' οὔτι χαίρων Herod. III, 36. ἀλλ' οὐδ' ὣς ὁ Κῦρός γε

χαιρήσει I, 128. ubi v. Editt. de vi hujus formulae. His προεμπλήσας — ἐχθρῶν simile illud est Ciceronis pro Milone 25, 63 *quum sanguine inimici explesset odium suum.* φονῷ Mosq.

§. 8. ἀνδραγαθία Mosq. αὐτῷ προςεμάχοντο Vulg. Camerarius autem et Sylburgius correxerunt αὐτῶν προεμάχοντο, et Corayus αὐτοῦ προεμάχ. Equidem prius illud praeferendum existimo, αὐτῶν conjungens cum ὁπόσοι. Corayi opinioni proxima τούτους δὲ εἴα κατὰ χώραν μένειν adversantur. προςέταξεν Mosq. διένει idem. διϊέναι Facius conjecit. ἐξαγριαίνεσθαι Atticis vindicat Phrynichus in Bekkeri Anecd. p. 15.

CAPUT XXII.

§. 1. ἔμελλον ὑποδέξασθαι non ausim corrigere. cf. de verbo μέλλω cum Aoristo conjuncto Hermannus ad Viger. p. 754 et Editt. ad Thomam Mag. p. 607 sq. καταμένειν Mosq. Ald. ἀναδάσασθαι δι' ἐκείνους τὴν γῆν est: *propter illos denuo dividere suam terram*, ut sibi quisque partem agri ademtam Messeniis colendam concederet. Haec loquutio a Facio vexata, qui putavit δι' delendam esse, Schaeferum quoque defensorem nacta est, qui ad Lamb. Bos. contulit e cap. 3, 3 ἀναδάσασθαι πρὸς τοὺς Δωριέας τὴν γῆν. Est autem ἀναδάσασθαι verbum in agris dividendis proprium. v. Thomas Mag.

§. 2. Locus ἀνανδρίᾳ — ἐδόξαζον αὐτόν mihi quidem videtur corruptus esse; quid enim hic opus erat pronomine αὐτὸν post Ἀριστοκράτη, vel hoc nomine proprio ante illud pronomen, quod hic non *ipsum* sed *eum* denotat? Deinde neminem Graecorum dixisse puto φυγεῖν τῆς μάχης. Forsan autem sua loco integritas ex cap. 17, 4 restitui potest ita: ἀνανδρίᾳ — φυγεῖν τότε ἤδη καὶ ἀρχομένης seu τότε ἔτι ἀρχομένης τῆς μάχης, καὶ οὐ διὰ κακίαν οὐδεμίαν ἐδόξαζον αὐτόν. Similiter III, 6 init. fuit ἀρχομένης ἔτι τῆς μάχης. Nomine proprio Ἀριστοκράτη e margine illato potuit Participium ἀρχομένης expelli. Nec vero corrigenti — Ἀριστοκράτη ἀρχομένης τῆς μάχης — ἐδόξαζεν αὐτός repugnem. His οὐ διὰ κακίαν οὐδεμίαν simile est illud 24, 1 p. 338: οὐ γὰρ ἔδει οὐ-

δεμίαν Λακεδαιμονίοις ἔτι ἐξ Ἀριστομένους γενέσθαι. In Mosq. est ἐπιούσης ἡμέρας pro ἐπ. ἑσπέρας, sed Vulgata recte habet initium §. 8 Τῇ δὲ ἐπιούσῃ scil. ἡμέρᾳ oppositum. ἀπήεσαν Sylburgio rectius esse quam vulgatum ἀπῆσαν visum est. cf. cap. 20 extr. ἐστὶν ἡμῖν Fac. Clav. ἔστιν ἡμῖν melius Ald. Francof. Kuhn.

§. 3. τῇ ἐπιούσῃ sine ἡμέρᾳ dici semper voluit Herodianus; sed cf. Lobeckius ad Phryn. p. 464. Ad αὐτοὶ — προδεδομένοι animo ἔγνωσαν repetendum. τὰ γὰρ τοῦ — ἐς Σπάρτην simile est Herodoteo III, 42: γράφει ἐς βιβλίον πάντα — γράψας δὲ, ἐς Αἴγυπτον ἐπέθηκε, ubi Valckenarius jam adnotavit, contractam hanc loquendi formam Herodoti explicuisse hic Pausaniam. De hoc usu verbi ἐπιθεῖναι cf. Thom. Mag. p. 333. παρὰ Ἀναξάνδρου Ald. Fac. Clav. παρὰ Ἀλεξάνδρου Mosq. πρὸς Ἀναξάνδρου Francof. Kuhn. e Xylandri correctione; Sylburgius autem Kuhniusque animadverterunt, in Aldina esse παρὰ, sed eo scripturae compendio, quod ad περὶ proxime accedat; ex eo Xylandrum fecisse πρὸς non modo hic, sed etiam cap. seq. et c. 29. παρὰ cum ἀποστέλλειν est 23, 1. 3. 26, 4. cum στέλλεσθαι 26, 1. cum ἀφικέσθαι 26 extr. cum ἥκειν et ἀναβῆναι 24, 1. cum πέμπειν I, 22, 2 (ut apud Herodot. II, 1. 2), cum αὐτομολεῖν IV, 9, 1. in pluribus horum locorum πρὸς et παρὰ confusae sunt. Ad πρότερον Porsonus ὄντες inserit, quod non puto esse necessarium. σχόντες δ' ἔτι καὶ ὕποπτον τότε ἐς αὐτόν Vulg. Nobis in mentem venerat σχόντες δέ τι καὶ ὑπόπτως τότε ἐς αὐτόν. Nunc video, Porsonum quoque ὑπόπτως correxisse. Rursus autem cogitatione, Neutrum ὕποπτον munere fungi posse Substantivi ὑποψία, revocatus ab hac correctione sequor Clavierii Schneiderique scripturam — δέ τι καὶ ὕποπτον, *aliquid suspicionis*. Sic εἰς ὕποπτα μὴ μόλῃς ἐμοὶ Eurip. Electr. 345 (343). Similiter ἔγκοτον ἔχοντες apud Herod. III, 59. cf. Schneid. Lex. v. ἔγκοτος. ἀντεπεσταλμένα Clav. ut Facius et Schaefer in adn. ad Lamb. Bos. p. 93 voluerant. ἀντεπισταλμ. Mosq. ἀνταπεσταλμ. Vulg. ἐπέστελλέν τε Vulg. sed praestat cum Sylburgio δὲ scribere. Ἀλέξανδρος iterum Mosq. ut antea. τὴν πρότερον. a Porsono hic adnotatum est τὸν πρότερον, non male.

§. 4. ἐπηγγέλθη Mosq. Idem γῆν omisit et habet ἔκλαιεν. Hanc istius *Aristocratis posterioris* poenam proditione meritam iterum narrat Pausanias VIII, 5, 8. τὸν — ἄταφον. Similia collegit Kirchmannus de funer. in Append. p. 719 sqq. Hanc *stelen* cum inscriptione Polybius IV, 33,

Callisthene utens teste, narrat Messenios *παρὰ τὸν τοῦ Διὸς τοῦ Λυκίου* (?) *βωμὸν* posuisse, et sua privatos patria tanquam de altera patria, Arcadia, servanda precatos esse Jovem. *βασιλεῖ* Mosq. *Μεσσήνη* Polybius l. l. *ἄνδρα* Mosq. *σάω* Polyb. et Anthol. Palat. T. II p. 851 dorice. *σῶζε* Mosq.

CAPUT XXIII.

§. 1. *Τῶν δὲ — ἐγκατελείφθησαν.* cf. III, 3. 4. *Pylii et Mothonaei.* cf. cap. 18, 1. *ᾤκουν καὶ* Mosq. *οἰκήσουσι* idem. *ὁ δὲ αὐτὸς* Vulg. excepto Clavierio, qui post *ὁ δὲ* distinxit. *ἐκεῖνον* pro *ἐκείνοις* Mosq. In Francof. et Kuhn. ed. non post *ἔτι* sed post *ἐπινίκια* interpungitur, quod vitium jam Valckenarius sustulit. *ἔτι, τὰ — χρεὼν* desunt in Mosq. *ἐποίησεν* Vulg. *ν ἐφελκ.* cum Clav. delevi. *Ἀριστομένης δὲ — ἀποικίας·* novum lucunarum, quas huic Pausaniae operi mala affinxit interpretatio, exemplum. Clavier non dubitavit scribere: *Ἀριστομένης δὲ ὡς τοὺς ἡγεμόνας τοῖς Μεσσηνίοις [ἔδωκεν,] ἐπέταξεν ἐς Κυλλήνην [ἰέναι] ὅστις ἐθέλοι μετέχειν τῆς ἀποικίας*, uncis inclusa de suo addenda ratus. Qui hunc locum integrum esse non putarunt, eos in errorem induxit constructionis ratio non animadversa, quae haec est: *ἐπέταξε τοῖς Μεσσηνίοις, ὅστις ἐθέλοι μετέχειν τῆς ἀποικίας, ὡς τοὺς ἡγεμόνας ἐς Κυλλήνην, jussit Messenios, qui se hujus coloniae vellent esse participes, ire Cyllenen ad duces*, scil. Gorgum et Manticlum. Est igitur *ἐπιτάττειν τινὶ ὥς τινα* breviter dictum pro *ἐπιτάττειν τινὶ ἰέναι ὥς τινα.* Facius vidit quidem, *ὡς* positum esse pro *πρὸς*, sed interpretatur: *praeter duces illos.* Alia similiter contracta loquendi forma est 24, 1. *ἐθέλει* Mosq.

§. 2. *Belli Messenici secundi finis* in Olymp. XXVIII, 1, *initium* (ut est cap. 15, 1) in Olymp. XXIII, 4 incidit, ergo *decem fere septem annos* huic bello Pausanias dedit. quomodo igitur Meursius de regno Lac. cap. 11. *viginti annos?* *ἔτει πρώτῳ — Λάκων* desunt in Mosq. *Χιόνις* Vulg. cf. ad VI, 13.

Ὡς δὲ ἐς κ.τ.λ. hinc usque ad 29 extr. *historia Messeniorum ad tempora usque Philopoemenis.* *ἐβουλεύοντο, ποῖ χρὴ σταλῆναι.* Porsonus corrigit — *ὅποι χρ. στ.* Assensum tamen ut sustineamus, locus facit Xenophontis in Cyrop. III,

1, 2 ἀποϱῶν ποῖ τϱάποιτο. Ad ista ἐς Σαϱδὼ — πϱώτην cf. X, 17, 2.

§. 3. Ἐν τοσούτῳ breviter pro: ἐν ὅσῳ δὲ ἐβουλεύοντο, ἐν τοσούτῳ, ut 7, 2. παϱὰ τοὺς Μεσσην. Ald. πϱὸς τοὺς Μεσσην. Vulg. cf. ad 22, 3 adn. ἀπέστελλον Mosq. In *Anaxilai* aetate, quae ad seriora tempora deprimenda sit, Pausaniam erravisse, multi contenderunt (etiam Jacobsius in Amalthea I, 199), et de hoc ejus loco copiosius disseruerunt. v. Bentleji Opusc. phil. p. 233 sqq. ed. Lips. Spanhemii Diss. VIII de Num. Praest. p. 554 (qui Anaxilam Ol. LXXVI mortuum dicit), Manso in Sparta I, 2 p. 288. Post Freretum duos fuisse Anaxilaos statuerunt Goldhagenius, Facius, Clavier in Hist. des prem. temps de la Grèce II p. 258 sq. et Gasparo Oderico in Saggi di Dissertazioni dell' Academia Etrusca di Cortona vol. IX. τέταϱτος — Ἀλκιδαμίδου. Quum non generationes sed homines quatuor significentur, et eorum primus sit Alcidamidas, efficitur, ut inter Anaxilam et Alcidamidam duo tantum fuerint interpositi, et Anaxilas Alcidamidae sit pronepos. cf. ad VIII, 22, 1 adn. Ζαγκλαῖοι etiam Clav. ut Sylburgius, Holstenius ad Stephanum Byz. ac Facius voluerant. Ζάγκλιοι Vulg. συγκατεϱγασαμένοις Sylb. et Clav. conjecerunt; bene. Ζάγκλην δὲ τὸ κ. λ. *Zanclen* Thucydides quidem tradit VI, 4 sq. initio a latronibus, qui e Cumis, urbe Chalcidica in agro Opico sita, venerint, conditam, et postea a multitudine, quae e Chalcide et reliqua Euboea affluxerit, frequentatam esse; conditores fuisse Perierem et Crataemenem, alterum e Cumis, alterum e Chalcide oriundum. Hos deinde a Samiis aliisque Ionibus, qui Medorum tyrannidem fugientes ad Siciliam appulerint, esse ejectos; nec ita multo post Anaxilam, Samiis ejectis, urbem de sua antiqua patria Messenen appellasse. Diodorus Sic. autem IV, 85 refert, Zanclen ab antiquo rege Zanclo nominatam esse, et Hesiodum, aliquando Siciliam a continente disjunctam esse, ignorantem cecinisse, Orionem promontorium Pelorium aggerum molibus eduxisse, quum antea mare ibi latius patuisset. Saniorem nominis Zancle notationem apud Thucydidem VI, 4 reperiri, jam Wesselingius animadvertit. Articulum ante καταδϱομὰς Mosq. omisit. Verborum καὶ ἐν ἐϱήμῳ — ἐχϱῶντο versio est Sylburgii. Pro Σάμιος voluerunt Κυμαῖος propter l. l. Thucydidis scribi et Palmerius in Exerc. et Clavier et Raoul Rochette in Hist. de l'etabl. des colon. gr. T. III p. 283. Hoc gentile, de Cumis Italiae factum, est etiam apud Paus. VIII, 24, 2, quanquam Stephanus Byz. aliter

praecipiat. Sed quum, ut vidimus, Thucydides quoque Samiorum huc delatorum mentionem fecerit, equidem a corrigendo abstineo, causa diversitatis non aperta.

§. 4. ὅτι pro ὅ τε Mosq. ἀνταναγομένους. cf. X, 16, 4. Pro ἱκετεύοντας Clavier suspicatus est scribendum esse ἡβῶντας· quae suspicio vera esset, si Vulgata haberet πάντας τοὺς ἱκετεύοντας ἀποκτείνειν· sensus autem est: *supplices interficere, et quos eorum reliquos fecissent, una cum conjugibus et liberis in servitutem redigere.* Zanclen inde ab Olymp. XXIX seu 664 a. C. Messenen dici coeptam esse, Heerenius quoque (v. Handb. d. Gesch. d. Alterth. p. 213) credidit.

§. 5. τῆς ἐννάτης καὶ εἰκοστῆς Meursius Attic. Lect. II, 23 mutari voluit in τριακοστῆς propter VIII, 39, 2. sed ibi *tertium* vicisse dicitur Chionis, quum hoc loco *secunda* ejus memoretur victoria. *Miltiades* autem, qui ibi quoque summo Athenis magistratu functus perhibetur, iterum Archon esse potuit Olympiade XXX, quod et ipse concedit Meursius de Arch. Athen. I, 10 et 11, et sumit Marshamus in Can. Chron. p. 559. παρὰ Ἀθηναίοις Mosq. Ald. Ἡρακλῆς καλούμενος Μάντικλος· κ. λ. Locus insignis, quo planum facias, Deos interdum de hominibus, non homines de Diis esse cognominatos. cf. ad II, 35, 2 adn. - Hoc Herculis cognomen iterum inveniemus cap. 26, 3. De *Belo* Pausaniae opinionem rejecit Seldenus de diis Syr. II, 1 p. 216. sed cf. Marshami Can. Chron. p. 32 et 110 Lips. Pro ἐκτὸς τείχους Amas. legit ἐντὸς τείχους, de qua confusione dicebamus ad I, 27, 6.

CAPUT XXIV.

§. 1. Ἁγναγόραν· cf. ad 21, 1 adn. τὴν μὲν Θάρυκι ἐς Φιγαλίαν συνῴκισε est contracta loquutio, cui animo addendum πεμφθεῖσαν seu ἀχθεῖσαν. In Mosq. μὲν ante Θάρυκι est omissum. Idem Δαμοθαΐδα et Ἡραίῃ et Ῥοδίων exhibet, ista autem τοῦ ἀρίστου — Ἑλλήνων praetermisit. σὺν τῇ θυγατρὶ Mosq. Clav. Articulus male abest a Vulgata. παρὰ Ἄρδυν Mosq. (in quo tamen est Ἄνδυν) Ald. Clav. πρὸς Ἄρδ. Vulg. cf. ad 22, 3. σύγου pro Γύγου Mosq. παρὰ τὸν βασιλ. Ald. πρὸς τὸν βασιλ. Vulg. cf. ad 22, 3. ἀφραόρτην Ald. νοσήματι pro νοσήσαντι Mosq. οὐ δὲ γὰρ pro οὐ γὰρ Mosq. In *Aristomenis sepulcrum* v. epigramma in Anthol.

Palat. I p. 350. *γεγονότας — θυγατρός*. Palmerius in Exerc. et Clavier in Hist. des prem. temps de la Grèce II, 261 adnotarunt, hic videri deesse aliquot nomina in hoc stemmate, sed hoc se isto loco persequi voluisse, ipse negat scriptor. *Δωριέως* Clav. tacite; ita autem correxerat Camerarius e VI, 7 probatus Sylburgio. *Δωρέως* Vulg.

§. 2. *πλὴν τῆς Ἀσιναίων*. cf. 14, 2. De *Mothonaeis* suum agrum relinquentibus cap. 23, 1, et de *Nauplìensibus* eundem hunc agrum a Spartanis accipientibus c. 35, 2. *Μεσσηνίων δὲ τοὺς κ. λ. Tertium bellum Messenicum.* Sed Pausaniae locus de tempore Messeniorum defectionis, quae illud bellum peperit, in Vulgata hunc in modum depravatus est: *ἀπὸ Λακεδαιμονίων ὕστερον ἀποστῆναι κατὰ τὴν ἐνάτην ὀλυμπιάδα καὶ εἰκοστὴν, ἣν Κορίνθιος ἐνίκα Ξενοφῶν, Ἀρχιμήδους Ἀθήνησιν ἄρχοντος.* Meursius autem de Archont. Athen. II, 15, Palmerius in Exercit. Simsonus in Chron. Cathol. A. M. 3541, Wesselingius ad Diod. Sic. XI, 63 et 70 ac Goldhagenus, comprobante Clavierio, eum ita restituerunt: — *κατὰ τὴν ἐνάτην Ὀλυμπιάδα καὶ ἑβδομηκοστὴν — Ἀρχιδημίδου Ἀθήνησιν ἄρχοντος.* quod nos sequuti sumus. cf. etiam ad §. 3 adn. Eandem emendationem Clavierii interpretatio expressit; idem in contextum recepit *Ἀρχιδημίδου*, sed *εἰκοστὴν* in eo retinuit. contra Nibby vertit: »verso la LXX Olimpiade (cur ita?) — sendo Arconte in Atene Archimede.« Hujus belli principium, et terrae Laconicae motum, qui bello occasionem dedit, Diodorus Sic. anticipatum retulit ad Olymp. LXXVII, 4, ut jam observatum est a Wesselingio ad XI, 63 et 84. Vulgatam nostri loci lectionem corruptam esse Sylburgius quoque Kuhniusque animadverterunt. In hunc *Xenophontem Corinthium* Pindari carmen exstat, in Olympicis decimum tertium. Eum Olymp. LXXIX et Archonte *Archidemida* stadio vicisse, cum Diodoro Sic. XI, 70 Dionysius Hal. Archaeol. IX p. 618 Sylb. memoriae prodidit. Cf. Heyne ad init. hujus carminis Pindarici. *Λακεδαιμονίων ἄνδρες·* ut *ἄνδρες Γελώων* Herod. VII, 153. a Graecis enim saepe omittitur *τινὲς* et *τὶ*, ubi nos adjungimus *einige* vel *etwas*. Sic *ἄνδρας κατέβαλον αὐτῶν* et *ἄνδρας τῶν φυλάκων ἀποκτείνουσιν* Thucyd. VIII, 71. VII, 43. quibus simillimum est illud Pausaniae I, 28, 9 *ἄνδρας αὐτῶν ἀποκτεῖναι Δημοφῶντα λέγουσιν.* adde VII, 11, 2 *τῶν φρουρῶν ἄνδρες.* Eandem quam hoc loco tangens rem Pausanias VII, 25, 1 ait *Λακεδαιμονίοις ἀποκτεῖναι ἄνδρας.* Verbis *λαφύρων τῶν Μηδικῶν κομίζων* Facium τι inferentem X, 14,

3, non probavit Schaefer. Non magis opus est correctione neque Letronnii I, 10, 3 neque Facii IV, 15, 3 τινὲς et τι Pausaniae invito obtrudentium. Cf. etiam IX, 25, 6. Quod ad hos homines attinet capitis damnatos, *Helotas* fuisse alii prodiderunt. v. Editt. ad Aelian. V. H. VI, 7. ἐς Ταίναρον i. e. εἰς τὸ ἱερὸν τὸ ἐπὶ Ταινάρῳ τοῦ Ποσειδῶνος, ut ipse de eadem hac re loquitur Pausanias VII, 25, 1. Cf. et III, 25, 4. ἡ ἀρχὴ τῶν ἐφόρων ut 5, 1. III, 5, 3. ἀποσπᾶν de iis, *qui supplices violenter abstrahunt*, etiam alibi. Suidas: ἀπέσπασε, μετὰ βίας ἐξεῖλετο. v. Lex. Xenophont. et Index in Euripid. Lipsiens. Σπαρτιάται — θέμενος Mosq. *Supplicum violatorum vindictae exempla* affert Pausanias VII, 24, 5. 25, 1. ubi etiam de *Sparta tota terrae motu diruta*, qui ad Cimonis tempora refertur. cf. I, 29, 7. Diod. Sic. XV, 66. κατέβαλλεν Mosq. ὑπὸ τῆς ὑποψ. cum Mosq. et Clav. ἀπὸ τῆς ὑποψ. Vulg. ἐξ Ἰθώμης, ubi obsidebant Lacedaemonii Messenios.

§. 3. πολιορκουμένοις ἐκπεσοῦσιν ὑποσπ. κ. λ. Cf. omn. Thucyd. I, 103 hoc fusius narrans. *Decimo belli anno* Messenii de deditione egerunt cum Spartanis teste Thucydide l. l. τοῖς — ἐχυρόν· artis enim loca munita expugnandi parum adhuc periti erant Lacedaemonii. καὶ ἅμα κ. λ. Thucydides quoque l. l. narrat, Messeniis e Peloponneso migrandi potestatem concessisse Lacedaemonios oraculo commotos Pythico. ἦν δέ τι, inquit, καὶ χρηστήριον τοῖς Λακεδαιμονίοις Πυθικὸν πρότου, τὸν ἱκέτην τοῦ Διὸς τοῦ Ἰθωμάτα ἀφιέναι. Adde omnino Paus. III, 11, 6, ubi etiam vatis Tisameni auctoritas interposita commemoratur. δίκην deest in Mosq. ὑπόσπονδοι κ. λ. Id accidit Olymp. LXXXI teste Diodoro Sic. XI, 84. ergo *decem fere annorum* fuit hoc bellum Ol. 79 incensum, et Ol. 81 exstinctum. Pro μὲν exspectes μὲν οὖν. cf. ad 17, 3 adn.

CAPUT XXV.

§. 1. οὐκ ἀπέχρη κ. λ. Similiter Herod. I, 66 καί σφι οὐκέτι ἀπέχρα ἡσυχίην ἄγειν, ἀλλὰ κ. λ. σφᾶς πόθος εἶχεν. Sic et Herod. I, 66 τὸν δὲ δεινόν τι ἔσχε, et με ἵμερος αἱρεῖ est apud Homerum Il. 14, 328. Οἰνιάδαι etiam I, 11, 4 et Strabo X, 459. Quod in Stephano Byz. est Οἰνειάδαι, jam Berkelius improbavit, quem sequutus est Tzschuckius ad

Strabonis l. l. *Oeniadas* Carta della Grecia antica in Nibbyi versione posuit quidem in latere Acheloi orientali, sed longius ab ejus ostio removit. cf. ad I, 11, 4 adn. Significatur hoc nomine et urbs et populus. ἀμείνονες τῇ σφετέρᾳ Clav. Porsonus. ἀμείνονες ὄντες τῇ σφ. Vulg. ἀμείνονας ὄντας τῇ σφ. Mosq. περίεσαν pro παρίεσαν Mosq. ἤρειπον Clav. ut Sylburgius voluerat; sed cf. ad III, 7 extr.

§. 2. κρατῆσθαι pro κεκτῆσθαι Mosq. Locus, ut vulgo legitur: οὐκ ἐνεῖναι κατεργάσασθαι μέγα, οὐδὲ στρατῷ πεζῷ· in vitio est; Porsonus corrigi voluit οὐδὲν εἶναι. Clavier autem, reliquis non tactis, virgulam post μέγα sustulit, et οὐδὲ mutavit in οὐδὲν, quod magis placet. ἔνεστι, *licet*, est etiam 32, 4. τό τε Ἀθηναίων — ἀριθμόν. Si quis diceret, Pausaniam hic narrare, *trecenta Persarum millia ab Atheniensibus, decem millia non explentibus, in campo Marathonio caesa esse*, is parum scite ejus auctoritate uti videretur. Pausanias enim refert, non quid ipse hac de re sentiat, sed quas illi Messenii voces sui confirmandi causa inter se de victoria Atheniensium Marathonia jecerint. Totus Persarum exercitus in Marathone constitit, si Platonem in Menex. p. 240 et Lysiam T. V. Orat. Reisk. p. 82 audias, *ex quinquaginta myriadibus*; si Plutarchum περὶ παραλλ. Ἑλλην. init. et Valerium Max. V, 3 extern. *e triginta myriadibus*; si Justinum II, 9, *e sexcentis millibus* (e quibus ducenta millia eo proelio perierint); si Cornelium Nep. in Miltiade cap. 5, *e centum decem millibus*. Et campum Marathonium centum viginti millibus proeliantium satis amplum fuisse, testatur Hobhousius in Journey through Albania I p. 432. Teste Herodoto VI, 117 *sex millia Persarum cum quadringentis* caesa sunt hoc proelio. Hoc adnotandum duximus, quum Kuhnius quoque mentem Pausaniae parum perspexisset. Amasaeus habet: *triginta duntaxat millia Atheniensium*; quod cum ipso Pausania pugnat. vide X, 20, 2.

§. 3. περιέβαλον Mosq. ταύτῃ — ἐκώλυε. Si haec sana sunt, ἐκώλυε passivam neutriusque generis habebit significationem: *prohibebatur, es wurde verhindert.* Quod an sumere liceat, dubitanti occurrit locus e X, 17, 4: καταστῆναι δὲ ἐς μάχην τῷ Ἑλληνικῷ καὶ ταῖς Τρωσὶν ἐκώλυσε τοὺς βαρβάρους. Sed omnem scrupulum eximit Thucydides, apud quem I, 144 κωλύει etiam Dionysius Halicarnassensis interpretatur κωλύεται, et Abreschius κώλυμα seu ἐμπόδιόν ἐστι. itaque ταύτῃ hic nemo putabit in ταῦτα transformandum esse. ἐμπέσειεν Mosq. οἱ δὲ ὁπότε κ. λ. *Hi vero quoties repressi*

essent, — aliam phalangis Acarnanum partem perrumpere conantes, idem solebant pati. ἐπιῤῥεόντων Mosq. Amas. Clav. περιῤῥεόντων Vulg. Sic Homer. Iliad. XI, 724 ἐπέῤῥεον ἔθνεα πεζῶν. Theocr. XV, 59 ὅσος ὄχλος ἄμμιν ἐπιῤῥεῖ! ubi Valckenarius adnotavit, saepe apud alios quoque ὄχλον ἐπιῤῥεῖν dici.

§. 4. ἄχρι ἑσπέρας Mosq. cf. ad II, 80, 7. ἄχρις ἑσπ. Vulg. ὁμοίως, quod vulgatum est inter πάντα et ὀγδόῳ, delevit Clavier, postea autem ἐχρῶντο ὁμοίως ἀπὸ τοῦ τείχους χλευασίᾳ edidit, sed puto eum pro ὁμοίως hic ὅμως voluisse scribere. δὴ inter μὲν et τοὺς omisit Mosq. ἐς τὸ ἔτος τὸ δέκατον corrigit Porsonus; sed cf. ad I, 25, 6 adn. Οἰνιαδῶν etiam Clav. ut Sylb. correxerat. Ita nunc legitur in Strab. X, 459, sed in Diod. S. XI, 85 adhuc Οἰνιάδων, quae et nostri loci Vulgata est.

CAPUT XXVI.

§. 1. καὶ τοὺς — συνεξεῖλον. Ea de re cf. V, 26, 1 et inprimis Thucyd. IV, 36. σφενδόνη τὴν τῶν Mosq.

§. 2. Mosq. hoc ordine: τοὺς Μεσσηνίους ἐκβάλλουσιν οἱ Λακεδαιμ. De *Messeniis Naupacto pulsis* cf. Diod. Sic. XIV, 34. παρὰ τοὺς συγγ. Mosq. Ald. Clav. πρὸς τοὺς συγγ. Vulg. cf. ad 22, 3 adn. τὸ δὲ πλεῖστον Mosq. Εὐεσπερίτας offendimus etiam apud Thucyd. VII, 50. Diodor. Sic. IV, 56. ac Stephan. Byz. Iidem a Strabone XIV, 647 Ἑσπερῖται Λίβυες appellantur. Eorum urbs Εὐεσπερίδες apud Steph. Byz. et Herodot. IV, 171. Euesperitae Graeci fuerunt (hic opponuntur barbaris, quibuscum bella iis gerenda erant) et sederunt in Cyrenaica regione. Plura de iis habent Tzschuckius ad Strab. l. l. et Hennicke de Geogr. Africae Herod. p. 25.

§. 3. Μεσσήνη πρὸς τῷ πορθμῷ est Messene in Sicilia, antea Zancle nominata, et ad fretum, quo Sicilia ab Italia diremta est, sita. τὸν Ἡρακλέα ἔδοξε καλέσαι τὸν Μάντικλον ἐπὶ ξενίᾳ ἐς Ἰθώμην ὑπὸ τοῦ Διός Vulg. Cum Clav. scripsi καλεῖσθαι pro καλέσαι, quum Sylburgius jam ita correxisset atque Facius. τὸν ante Μάντικλον omisimus cum Mosquensi. De *Hercule Manticlo* est cap. 23, 5. Ultima Porsonus ita corrigi voluit: ἐς Ἰθωμήτου Διός. sed requireretur Ἰθωμάτου. cf. 27, 4. Structura hujus loci eadem est, quae fuit

cap. 19, 4 διασπασθῆναι τοὺς λύκους ἔδοξεν ὑπὸ τοῦ λέοντος. Formula ἐπὶ ξενίᾳ καλεῖν invenitur etiam apud Herod. V, 18, in Xenoph. Anab. VII, 6, 3 et Aeliani V. H. IX, 15. ubi cf. index. συγγενέσθαι νεκρᾷ τῇ μητρὶ ἐδόκει. cf. Intrpp. ad Sueton. Caesar. 7. ὁ μὲν ad Comonem refertur. De verbo ἐπελπίζειν disputarunt Valckenarius ad Ammon. p. 66 et Editt. ad Thom. Mag. p. 298 atque ad Thucyd. VIII. init. adde Bekkeri Anecd. p. 140. Sed dicitur etiam ἐπελπίζειν τι, *sperare aliquid*, ut Paus. I, 13, 8 ἐπελπίζων τὴν κάθοδον, et ἐπελπίζειν simpliciter, ut h. l. ea potestate, ut sit *spem concipere*. Quare jam Valckenarius ad Eurip. Hippol. 1010 adnotavit, hoc compositum vice simplicis positum esse. Ἀθηναίων ξυνηθέντων ναυτικῷ· de hoc loquendi genere dicebamus in Notis ad Hellenica p. 146. τὸ δὲ ἄρα Mosq. quod Facio quoque placuit. τῷ δὲ ἄρα Vulg. perperam. namque ad ἐδήλου subauditur αὐτῷ, qui Dativus ad eundem Comonem referendus est. Ἀριστοδήμῳ — ἄτης. cf. cap. 12, 5.

§. 4. Ἰταλίαν κ. Σικελ. *Rhegium* et *Messenen* in Sicilia. cf. §. 2. εἴ που τὶς Vulg. excepto Clavierio. In Aldinae exemplari Dresdensi correctum est in margine παραμεῖναι.

§. 5. Ἐπαμινώνδᾳ Mosq. et hic et postea. cf. I, 3, 3. VIII, 11. Ἐπαμεινώνδα Vulg. Sylburgius addit, sine diphthongo esse hoc nomen apud Suidam, Xenophontem, Diodorum, Plutarchum, Aelianum et alios. ἐποικῆσαι Vulg. sed Clavier quoque ἐποικίσαι, ut Sylburgius et Schaefer ad Apoll. Rh. II p. 339 correxerant, qui posterior hujus verbi potestatem accuratius explicat, esse quidem primum *aedificare juxta*, deinde autem *condere urbem, quae vicinam hostilis observet, dataque occasione aggrediatur*. Idem laudat alterum de hoc verbo locum Messeniorum cap. 28 init. Eandem lectionem sequutus est Amasaeus. ἐξευρίσκε Clav. ἐξευρίσκει Vulg. Post παρ' ἐμοῦ virgulam posui. In Vulgata κρατεῖν, ὅτων μεθ' ὅπλων ἐπέρχῃ Sylburgius atticam agnovit brachylogiam, et laudavit ipse similem locum e cap. 35, 4 ἐπίπρασκον, ὧν ἐπήγοντο,. addit tamen »sed malet fortasse quispiam ὅτῳ ἂν vel ὅποι ἂν« et ὅτῳ ἂν incertum Sylburgii an codicum auctoritate edidit Clavier. γένῃ in Mosq. deest. ἐπειδὴ Mosq. Ald. Clav. Porson. Idem placuit Schaefero. v. eum ad Lamb. Bos. p. 214. ἐπειδὰν Vulg.

§. 6. στρατηγεῖν Clav. ut Sylb. conjecerat. στρατηγὸν Vulg. Ἐπιτέλην Mosq. Ἐπιτέλη Vulg. ἔνθα — μυρσίνην. Huc pertinent illa in Istri Fragmentis p. 57: ὁ Ἴστρος τῆς Δήμητρος εἶναί φησι στέμμα τὴν μυῤῥίνην καὶ τὴν σμίλακα· — καὶ

τὸν ἱεροφάντην, καὶ τὰς ἱεροφάντιδας, καὶ τὸν δᾳδοῦχον, καὶ τὰς ἄλλας ἱερείας μυῤῥίνης ἔχειν στέφανον· δι' ἃ καὶ τῇ Δήμητρι προσθέσθαι ταύτην φησί. Haec mysteria Cereris spectant; eodem referenda sunt quae nostro narrantur loco, laminam plumbeam, magnarum dearum initia continentem, hic ab Aristomene defossam esse. *Smilax* non arbor, sed frutex similis habebatur hederae. cf. ad Istri locum adnotata. καθειρμένην Mosq. εὐξάμενος τῷ πεφηνότι (πεφηνότι Fac. Clav.) ὀνείρατι· »ayant addressé des prières à celui qui avoit apparu en songe« Clav. bene, nam significatur *Cauco*, πρεσβύτῃ καὶ ἱεροφάντῃ εἰκασμένος in somnio his viris objecto. Eidem Cauconi sacra fiunt 27, 4. »pregato il sogno apparso« Nibby. Amasaeum sequutus est Goldhagenus. ἐληλασμένον· de hac forma Thom. Mag. p. 294. ἐληλαγμένον Mosq. ἐπείλικτο Clav. ut Kuhn. correxerat. ἐπείληκτο Mosq. ἐπείλυκτο Vulg. ἐπείλυτο vel ἐπείλητο Sylburgius conjecit, qui et ἐπείλικτο probat, ut attica reduplicatione destitutum. εἱλεῖν de *libro* est in Anthol. Palat. T. II p. 191 Μὴ ταχὺς Ἡρακλείτου ἐπ' ὀμφαλὸν εἴλεε βίβλον. De v. ἐπελθόντα cf. ad I, 21, 2 adn. ἐπελθεῖν apud Herodot. II, 141 est de *somno somnium afferente.*

CAPUT XXVII.

§. 1. ἡ ἐν Στενυκλήρῳ μάχη est illa ἐπὶ τῷ καλουμένῳ Κάπρου σήματι, de qua est cap. 15, 4, quae a Plutarcho de sera num. vind. init. ἡ ἐπὶ Κάπρῳ μάχη dicitur. namque illud Κάπρου σῆμα fuit ἐν Στενυκλήρῳ, ut ipse testatur Paus. IV, 15, 4. Ante Facium ita distinguebatur: Μεσσηνίους, ἤρξατο μὲν πρὸ τῆς ἐν Στενυκλήρῳ μάχης γενέσθαι αὐτό· δι' αἰτίαν τοιάνδε εἰκάζω. Facius et Valckenarius, qui laudat Abresch. Thucyd. p. 572, monuerunt, post γενέσθαι inserendum esse δέ. hinc Clavier, sed tacite, edidit γενέσθαι [δ'] αὐτό. In Mosq. est αὐτὸ γενέσθαι· sic δὲ, quod abesse vix potest, potuit excidere. quare scripsimus γενέσθαι δὲ αὐτό. Mosquensis εἶχεν ἀλλήλοις habet perperam. μετὰ τὸ ἄριστον cum Amasaeo praecedentibus adjunxi; vulgo post τετραμμένων interpungitur. πόντον — χλαμίδας πορφυρᾶς — ἐπιφαίνοντο Mosq. Deinde ἀφῖχθαι δοκοῦντες σφίσιν αὐτοὺς ἐς τὴν θυσίαν τοὺς Διοσκούρους scribendum censemus. ἐς Mosq. εἰς Vulg. Pro καθυβρίσαντες propter Dativum additum Sylburgius ἐνυβρίσαντες reponi voluit; sed Sophoclis lo-

cus in Ajace 153 πᾶς ὁ κλύων τοῦ λέξαντος χαίρει μᾶλλον, τοῖς σοῖς ἄχεσιν καθυβρίζων Vulgatam tuetur. ἔχθος τῶν Μεσσηνίων Clav. ἔχθος τὸ Μεσσηνίων Vulg. τότε δὲ, ὡς ἐδήλου etiam Clav. Virgula post δὲ abest a Vulg. De re cf. 26, 5. ἡ κάθοδος — τὴν Μεσσηνίων desunt in Mosq.

§. 2. Βάκιδι — Νυμφῶν. Idem X, 12, 6 κατάσχετος ἀνὴρ ἐκ Νυμφῶν dicitur. Pro μαίνεσθαι ἐκ θεοῦ est etiam ὑπὸ θεοῦ, ut Herod. IV, 79. Hic φωρᾶν cum Accusativo objecti per Participium expressi; alia hujus verbi constructio est II, 37, 3. Οἵ τ' ἀπὸ κ. λ. *Et qui e Messene tonitruum fragore et imbribus effusis domita.* cf. cap. 21. οἵ τε Mosq. ἀνεύρετο Vulg. ἀνεύρατο Mosq. Legendum est ἀνευρήτο, quod Porsonus quoque vidit.

§. 3. ὥς οἱ e Sylburgii correctione inde a Kuhnio, antea ὡς οἱ. Deinde εἰ οἱ Clav. quod Sylburgius ex Aldina restitutum voluerat. hoc vero non cum Sylburgio: *an quo ipsi lubet eodem et divina numina secutura videantur*, sed ita interpreter: *an quo ipsi lubeat, ibi et Deorum voluntas concessura sit*; sed malim εἰ, οὗ κ. λ. *an, ubi ipsi lubeat condere urbem, ibi Deorum quoque voluntas hoc concessura sit.* ἐπιχωρήσειν, quod Facio visum est scribendum esse, ferri non potest. ἀγέσθαι usque ad Kuhnium servatum correxit Facius, a Sylburgio monitus. οἰκοδομήσθαι Mosq. περιβάλεσθαι Mosq. Ald. Ut hic περιβάλλεσθαι τεῖχος, sic I, 1 init. βάλλεσθαι χάρακα. Apud Herodotum est I, 163 τεῖχος περιβάλλεσθαι τὴν πόλιν.

§. 4. De *Messene urbe condita* locus hic insignis est. cf. Not. ad Hellen. p. 266 et Wesseling. ad Diod. Sic. XV, 66. Plura de hac urbe 31, 4 sqq. ἀνάκλησις· »revocatio deorum et heroum, qui ante expugnationem vel sua sponte vel evocatione templis suis excesserant« Kuhn. Νεμίῳ Διοὶ Mosq. παρακλείδων pro παρὰ δὲ Ἡρακλειδῶν idem. αὐλῶν Mosq. προήχθη cum Mosq. προήχθησαν Vulg. εἴων e Mosq. εἴασαν Vulg. θελήσασιν — ταῖς εὐχαῖς Mosq.

§. 5. ἀνενεσώσαντο Mosq. ἑπτὰ καὶ ὀγδ. κ. λ. Hic dedit scriptor Messeniorum exilio *ducentos octoginta septem* annos, ab Ira capta initio numerandi facto, paulo post autem *circiter trecentos*; ille finitus, hic rotundus videri numerus potest. Sed quum Ira Olymp. XXVIII, 1 expugnata, Messenii autem Olymp. CII, 3 in patriam restituti sint, efficitur, ut Messenii *ducentos nonaginta septem annos* extorres fuerint, ideoque hic pro ὀγδοήκοντα scribi debeat ἐννενήκοντα. Hoc

idem viderunt voluer untque Palmerius in Exerc. Perizonius ad Aelian. V. H. XIII, 42, Simsonus in Chron. cathol. A. M. 3635, Corsinus in Fast. Attic. III p. 39, Meursius de Arch. Athen. IV, 3. Atque pro hoc numero recte potuit deinde *trecentos annos* ponere, ubi v. adn. *Δυσκίνητος* nunc scribitur etiam in Diod. Sic. XV, 57. Ibidem cap. 50 *Damo Thurius* hac Olympiade stadii victoriam obtinuisse traditur. De *Plataeensibus* Facius laudavit IX, 1 et Diod. Sic. XV, 46. de *Deliis* Thucyd. VIII, 108. de *Minyis* Paus. IX, 15 et Diod. Sic. XV, 79. et de *Thebanis* Paus. IX, 7 init. et Diod. Sic. XIX, 53. 54. οἱ δὲ Μινύαι Mosq. τὰς ante Θήβας Mosq. omisit et habet ἔκτισεν, item οἱ μέντοι pro οὐ μέντοι. Hae δύο γενεαὶ non sunt plenae, namque ab anno ante Leuctricam pugnam tertio usque ad proelium Chaeronense non sunt nisi *triginta sex* anni. vide IX, 1 sub fin. τριακόσια· in hoc numero cum Pausania concordant Dinarchus et Isocrates teste Wesselingio ad Diod. Sic. XV, 66. Sed immane est, quod Lycurgus contra Leocratem XV, 12 dicit: Μεσσήνην πεντακοσίοις ἔτεσιν ὕστερον ἐκ τῶν τυχόντων ἀνθρώπων συνοικισθεῖσαν. etiamsi enim calamitatis Messeniorum principium statuas Olympiadis decimae quartae annum primum, ubi Messenia in ditionem Spartanorum redacta est, (vide 13, 5) tamen ab eo tempore usque ad restitutam a Thebanis Messenen non plus quam circiter CCCLIV anni invenientur; quod jam observatum est Wesselingio. v. eum ad Simson. l. l.

CAPUT XXVIII.

§. 1. ὡς δὲ ὁ κ. λ. De *bello Phocico eodemque sacro* cf. III, 10, 4. Est vero hoc *posterius*; de priore cf. Philochori Fragm. p. 50 et Paus. V, 24, 1.

§. 2. ἐναντία θέσθαι τὰ ὅπλα dixit etiam Aelianus V. H. III, 43, ubi Perizonius male posuit ἐναντίον, quod jam vidit Schneider, qui in indice ad Xenoph. Anab. s. v. τιθέναι affert e Xenophonte et Herodoto ἀντία θέσθαι τὰ ὅπλα. De *Messeniis belli contra Antipatrum sociis* I, 25, 4. Pro Γαλάται, quod est in Ald. Francof. et Kuhn. edd. Facius Kuhnii recepit emendationem Γαλάταις, Valckenario etiam probatam. σπείσασθαι σπονδάς σφισιν οὐ θελησάντων. Videntur eaedem σπονδαὶ intelligendae esse, quas dixit πατρῴους

ἐκ παλαιοῦ καθεστώσας τοῖς Δωριεῦσι πρὸς ἀλλήλους III, 5, 8.

§. 3. Ἠλεῖοι τὰ παλαιότατα εὐνομώτατοι Πελοποννησίων ἦσαν. Confirmat causasque affert Polybius IV, 73. add. Strabo VIII, 358. Diodorus S. de Virt. et Vit. p. 547 Wess. eos νομίμως πολιτευομένους dicit. Serioribus autem temporibus plane contrarium in eos dicebatur. v. epigramma in eos in Anthologia Palatina T. II p. 820. Cujus morum immutationis, ut ex hoc loco discimus, causa rex *Philippus* fuit Amyntae filius; quo nihil gravius in istum regem dici potuit. καὶ Ἠλείων κ. λ. cf. V, 4, 5. κατὰ τέλη ἐτάσσοντο. Herodotus I, 103 ἐλόχισε κατὰ τέλεα τοὺς ἐν τῇ Ἀσίῃ. In Hom. Il. XI, 730 τέλεα interpretantur *stationes*. Quomodo hic τέλη et λόχοι differunt? λόχοι sunt *morarum partes, τέλη* videntur esse *duces*. v. Lex. Xenoph. Estne sensus: *ad suos quique duces congregabantur*, seu *sub suis quique ducibus ordinabantur* (Polemarchis) *et in lochos dividebantur?* σημ. Λακωνικά. putant fuisse litteram Λ. συμμαχίαν cum Mosq. et Clav. συμμαχίας Vulg. εἰσελθόντες Mosq. τοὺς τὰ Λακεδαιμονίων φρονοῦντας e Sylburgii correctione, quam Clavier quoque sequutus est. τὰ ante Λακεδαιμονίων abest a Vulgata. στρατιώταις pro στασιώταις Mosq. De qua confusione cf. ad I, 31, 2 adn.

§. 4. τε post ἐγγενέσθαι deest in Mosq. Ὁμήρῳ στρατηγήματα Clav. atque eodem modo Kuhnius correxerat. Ὁμήρου Vulg. Post στρατηγήματα deest in Fac. et Clav. edd. distinctio. ἐν τῇ νυκτί, *illa nocte*, de qua loquitur Homerus Iliad. Κ, 218 sq. καὶ ἄνδρα κ. λ. ibid. 244. ἐλθεῖν pro ἐσελθεῖν Mosq. sic et 29, 2. sed cf. 32, 2. III, 5, 4. ἔτι δὲ τοὺς κ. λ. cf. Iliad. Θ, 520 sq. ἔταττε pro ἔταξε Mosq. τῶν ἐν ἡλικίᾳ τοῖς Ἕλλησιν ἐπηλισμένων Vulg. — ἀπηλισμένων Mosq. ἐπηλασμένων correctum est in Aldinae exemplari Dresdensi; *quum agmine facto exiissent;* idem Amasaeum legisse putat Facius. Ipse cum Kuhnio maluit corrigere ἐπηυλισμένων, *quum prope Graecos pernoctarent*. ἐπηυλίσατο τῇ πόλει est in Plutarchi Sylla cap. 29. Apud Thucyd. IV, 134. III, 5 ἐπαυλίζεσθαι est *in loco proelii pernoctare neque victum neque victorem*. In Scholio ad locum posteriorem Kuhnius non bene correxit καθυπερτεροῦντα. explicatur enim hoc verbum ita: *prope hostem pernoctare, quanquam ille superior fuerit.* Clavier Kuhnianam recepit emendationem. Mihi magis arridet ἐπηλασμένων. Homerus λαῶν ἀπεόντων dixit. Ἑλλη-

νων οἱ τὰ κ. λ. cf. Hom. Iliad. Ξ, 379. αὐτῷ τὸ μάχιμον Vulg. αὐτῶν τὸ μάχ. Clavier, bene.

CAPUT XXIX.

§. 1. De hac *istius Demetrii expeditione* est etiam cap. 32, 2. καταλαβάνουσι Mosq. τὰ μὲν — λόγοις. Cf. II, 9, 4. 5. ἐδεῖτο γάρ οἱ πάντως γενέσθαι χρήματα Vulgata, quam neque vertendo: *cupiebat enim sibi quovis modo parari pecuniam,* neque illa observatione in Bekkeri Anecd. p. 88, δεῖται ἀντὶ τοῦ δεῖ, ausim tueri. God. Henr. Schaefer ad Dionysii libr. de Comp. Verb. p. 94 correxit ἔδει γάρ οἱ atque ita scripsit Clavier. προτάσας Mosq. προτάξας δὲ, ὅσον ἦν τῶν τότε ὅπλων τῇ σκευῇ κοῦφον, τῆς ἐς τὴν Ἰθώμην εἶχεν ὁδοῦ οὐκ ἀπείρως τε, λανθάνει περὶ ὄρθρον μάλιστα ὑπερβὰς τὸ τεῖχος. Vulg. — κοῦφον, καὶ τῆς ἐς τὴν Ἰθώμην ὁδοῦ οὐκ ἀπείρως ἔχων, λανθάνει Clav. Kuhnius vel καὶ post ἀπείρως τε inseri, vel scribi jussit τῆς τε ἐς τὴν Ἰθώμην εἶχεν ὁδοῦ οὐκ ἀπείρως, καὶ λανθάνει. Facius conjecit: κοῦφον, καὶ τῆς ἐς τὴν Ἰθώμην ἔχων ὁδοῦ οὐκ ἀπείρως γε, λανθάνει. Porsonus retinet Vulgatam, nisi quod scribi velit ἀπείρως, ὥστε λανθάνει, quae magis speciosa quam vera emendatio est. Post κοῦφον recte inseritur καὶ, quod non modo sensus postulat, sed Mosquensis etiam praebet. Haec vero copula isto loco interposita docet, τῆς ἐς τὴν Ἰθώμην εἶχεν ὁδοῦ οὐκ ἀπείρως nexum esse e praecedentibus ὅσον ἦν τότε τῶν ὅπλων τῇ σκευῇ κοῦφον, neque illud τῆς ἐς τὴν — ἀπείρως potius de Demetrio ipso, quam de levis armaturae militibus, quos ille in primo voluit esse agmine, intelligendum esse; quare ἔχων a nexu hujus loci et mente Pausaniae alienum est. Quodsi καὶ post κοῦφον recipiendum fuit, efficitur, ut τε post ἀπείρως abjiciatur ut ab aliena manu nexus causa additum, neque ei, ut antea vidimus, a quoquam fere parcitum est. Praeterea cum Sylburgio scribendum fuit τότε τῶν ὅπλων pro vulgato τῶν τότε ὅπλων. Haec duo περὶ ὄρθρον et ὡς δὲ ἡμέρα ἐπέσχε illustrantur iis, quae Lobeckius attulit ad Phrynich. p. 275. τὸ τεῖχος, ὃ τῆς τε πόλεως μεταξὺ ἦν καὶ ἄκρας τῆς Ἰθώμης Vulg. — καθὸ τῆς τε Mosq. καθ' ὃ τῆς Clav. Sic ad ἦν subaudiendum est τὸ τεῖχος. Pro vulgato ἀνδρίαν τινὰ Clavier suspicatus est scribendum

esse ἀνδρίᾳ τινὰ, Kuhnius autem ἀνδρεῖόν τινα· quibus conjecturis opus non est, quum sensus sit: *docebat eos, virtutem quandam interdum plus posse, quam vires posse videantur.* ἄνευ γε θεοῦ corrigit Porsonus. τὸ μὲν πολὺ αὐτῶν ἀπώλετο ὠθούμενοι cum Mosq. et Clav. Sic, quem locum Porsonus laudavit, 25 extr. τὸ πολὺ αὐτῶν διεκπίπτουσι. Hinc dubitatio, an non ἀπώλοντο restituendum sit nostro loco. ὠθούμενον Vulg.

§. 2. ἐλθεῖν pro ἐςελθεῖν Mosq. cf. 28, 4. Qui vulgarem rationem post ἐςελθεῖν interpungendi sequuntur, non possunt non concedere, sibi ipsum repugnare Pausaniam, hic negantem, Messenios Achaeorum foederi se adjunxisse, mox §. 3 init. dicentem, postea id eos fecisse; sed distinctionem post ἐςελθεῖν sublatam pone post καταρχὰς, et sustuleris illam repugnantiam. Clavierius quoque hanc interpunctionem mutavit. Post συγχωρήσαντες Kuhnius putavit excidisse Ἀχαιῶν, sed ἐς τὸ συνέδριον positum hic est pro ἐς συνέδριον ἐκείνων. cf. ad I, 15, 2 adn. Post δήπου ante Facium major fuit distinctio. Idem vero putans, συντελοῦσιν αὐτοῖς Dativos absolutos esse, συνέδριον et ὡς distinctione diremit, sequente Clavierio, quum sint potius Dativi commodi et sensus hic: *esse ipsis, nec foederi Achaico adscriptis, illud foedus in Lacedaemonios intentum*, i. e. esse ipsis, quanquam foederi Achaico adscripti non sint, tamen illud foedus utile, quum in Lacedaemonios intentum sit. ὑπάρχοι ut Clav. ὑπάρχει Vulg. ἐν γὰρ — ἦσαν. Similiter τῶν Ἄβαντές εἰσι οὐκ ἐλαχίστη μοῖρη Herod. I, 146.

§. 3. Ἀνὰ χρόνον κ. λ. »quum scilicet Cleomenes Spartanorum rex rebus suis desperatis profugeret in Aegyptum, ipsique vexarentur ab Aetolis. Polyb. IV, 9 sqq. ἐν σπονδαῖς· *durantibus induciis*: de quo Plutarch. in Agide, Cleomene, Philopoemene. cf. Arcadica 49.« Kuhn. τῶν δὲ οἱ καταληφθέντες οἱ μὲν ἀπώλοντο. »Rectius legi videtur omisso posteriore articulo οἱ καταληφθέντες (male in Kuhn. ed. καταλειφθέντες scriptum est) μὲν ἀπώλοντο· quam lectionem sequutus est Amesaeus« Sylburgius. Sed hoc illi viro haud dubie invito excidit. Omnes, qui in illa urbe erant, oppressi illi quidem sunt, sed non omnium eadem fuit sors, quum alii eorum perirent, alii cum Philopoemene effugerent. Sylburgii autem lectio significaret *quicunque oppressi sint, periisse.* Atqui omnes sunt oppressi, quoniam Cleomenes urbem hanc cepit ἐν σπονδαῖς et noctu (vide VIII, 27, 10) ideoque VIII, 49 est de eadem hac re τῆς συμφορᾶς τὸ ἀπροσδό-

κητον· ergo nec Philopoemen cum sociis potuisset fuga salutem invenire. Deinde si, quod Sylburgius cogitavit, dicere voluisset Pausanias, vix dubium est, quin scripsisset τῶν δὲ οἱ μὲν καταληφθέντες ἀπώλοντο· sed τῶν refertur ad praecedens nomen Ἀρκάδων· pars horum Arcadum sunt οἱ καταληφθέντες ἐν Μεγάλῃ πόλει· horum rursus τῶν καταληφθέντων alii sunt interfecti, alii fuga elapsi sunt cum Philopoemene. Et hujus generis οἱ καταληφθέντες οἱ μὲν plura exempla congessit Matthiae in Gramm. sua §. 288 Obs. 2 et §. 358. Κρεύγιδος Mosq. sed cf. VIII, 49. 52, 3. ἀπεχώρησαν ex Megalopoli jam capta, ut patet ex VIII, 49. ὑπὲρ τὰς δύο μοίρας. cf. VIII, 27, 10. 49. Conspirat cum Polyb. II, 62, ubi et cap. 55 agitur de hac urbe a Cleomene capta. Κλεομένει — συγκαθεῖλον. cf. II, 9, 2.

§. 4. Λακεδαιμ. ἀπηλλαγμ. Κλεομ. Simili modo de eodem loquutus est II, 9, 3. καὶ ὁ μὲν — ὑπόσπονδος. cf. VIII, 50.

§. 5. De hoc *Dinocrate* VIII, 51, 2, et inprimis Polyb. XXIV, 5. προλαβών· τοῖς Vulg. Hanc Facius distinctionem tollendam, σὺν autem inserendam, et ita legendum putavit: προλαβὼν σὺν τοῖς· et ecce Clavier edidit: προλαβών, [σὺν] τοῖς. Sed cur σὺν inseratur, quum significetur, *per hos illum occupavisse istos aditus?* ἤμυνον cum Mosq. ἤμυναν Vulg. Φιλοποίμενος δὲ σὺν ἱππεῦσιν ὀλίγοις ἀφικομένου [οὐ] πολὺ ὕστερον. Clav. Miramur (ne graviori utamur verbo), qui Clavier putare potuerit, negationem huic loco inserendam esse, quum, de ea addenda ne quis cogitet, Pausanias ipse graviter interdicat VIII, 51, 2, ubi de eadem hac Lycortae et Philopoemenis expeditione loquens ait: αὐτὸς δὲ (Φιλοποίμην) τρίτῃ μάλιστα ὕστερον ἡμέρᾳ — ἠπείγετο μετασχεῖν Λυκόρτᾳ τοῦ ἔργου· quod igitur ibi τρίτῃ ὕστερον ἡμέρᾳ, id nostro loco est πολὺ ὕστερον· ergo οὐ πολὺ ὕστερον nullo pacto scribi potest. μετὰ Λυκόρταν Mosq. δεδυνημένου Mosq. Fac. Clav. ut Sylburgius Kuhniusque correxerant. δεδυνημένων Ald. Francof. Kuhn. edd. γιγνομένης σφίσιν ὑπερδεξίου μάχης Vulg. Wesselingius ad Diod. Sic. XII, 72 cum Kuhnio interpretatur: *pugnam quae ex superiore fit loco*. Sed pro ὑπερδεξίου Mosq. habet ὑπερδεξίων· unde Facius conjectando eruit ἐξ ὑπερδεξίων, atque ita Clavier edidit. Sic §. 1 ἐπέκειντο ἐξ ὑπερδεξίων. σκεδάσαι Mosq. pro σκεδάσας.

CAPUT XXX.

Hinc usque ad finem libri ἀφήγησις τῆς χώρας καὶ πόλεων, cujus qui sit ordo, ad caput 36 extremum indicabitur.

§. 1. De *saltu Choerio* juxta Gereniam inter Messeniam et Laconicam cf. IV, 1 init. Pro Ἀβία apud Ptolemaeum lib. 3 c. 16 est Ἀβέα· quam formam Paciaudius in Monum. Pelop. II p. 79 praefert, quum inde sit gentile Abeatae apud Plinium H. N. IV, X (VI) et in inscriptione Naniena ibidem p. 77 a Paciaudio proposita. De Phocica urbe *Abis* gentile est *Abaei*. v. Steph. Byz. et Paus. X, 35, 2. De hac urbe in Walpolii Turkey ita: »We came to several copious salt-springs. — These were anciently between the cities of *Pherae* and *Abia*, and now divide the district of Calamata from the Maina. Abia is still pointed out on the shore to the south of the salt-springs. — The ruins of Abia are on the shore at the distance of above a mile from the salt-springs, in a southerly direction.« p. 39 et 44. De *salsis aquis* hujus regionis Pausanias paulo post dicit §. 2. Ἰρῆς ex Homeri Iliad. IX, 292, Eustathio, Phavorino et Stephano Byz. Ἴρην Vulg. Apud Strabonem est Ἴρη κατὰ τὸ ὄρος τὸ κατὰ τὴν Μεγαλόπολιν τῆς Ἀρκαδίας ὡς ἐπὶ Ἀνδανίαν ἰόντι, quae Pausaniae Ἰρὴ esse non potest. *Strabonis Iram* Gellius in Itin. of Mor. p. 71 nominat dicens; non multum abfuisse eam a Dorio et Aulone. Ὕλλου — Δωριέων Mosq. Fac. Clav. idem Palmerius, Kuhnius ac Valckenarius voluerunt. Γλύνου — Δωριέως Vulg. Γλήνου uterque latinus interpres. μάχης pro μάχῃ Mosq. Γλήνου τοῦ Ἡρακλ. Mosq. τροφὸν — Ἡρακλέους desunt in Mosq. Ἴην pro Ἰρὴν Ald. ἱερὸν ἱδρύσασθαι τὸ ὄνομα ἀπὸ τῆς Ἀβίας. καί οἱ διὰ — μεταθέσθαι τὸ ὄνομα ἀπὸ τῆς Ἀβίας. Vulg. Verba τὸ ὄνομα ἀπὸ τῆς Ἀβίας perperam antea anticipata esse planum est. ἱδρύσασθαι, καί οἱ — Mosq. Amas. Fac. Clav. et ita corrigendum esse, Sylburgius quoque animadverterat. εἶναι pro νεῖμαι Mosq. Ἀσκληπιεῖον Vulg. cf. ad II, 11, 6 adn.

§. 2. Φάραις Mosq. ἀπέταξεν idem. Pro Φάρις VII, 22, 3 Φάρης scribitur. Ὅμηρος ἐν Ἰλ. lib. V, 541 sqq. Hic est ἐΰκτιμένῃ ἐνὶ Φηρῇ, sed IX, 151 Φηρὰς ζαθέας. *Templum Gorgasi et Nicomachi Pharis* commemoratum cap. 3, 6. Φαραΐταις. Τὸ ἐθνικὸν τῆς Μεσσηνίας (scil. πόλεως, Φαρῶν) Φαραΐτης Stephan. Byz. Ita scripsi praecedente Sylburgio. Φαραιάταις Vulg. De *Pharis Messenicis* cf. ad

cap. 3, 6 et Not. ad Hellen. p. 269. In Walpolii Turkey haec leguntur: »the town of Pherae, according to Pausanias, stood at six stadia from the sea, in the way from Abia to Thuria, (cap. 31, 1. 2) consequently at no great distance and probably on the very situation of the modern town of *Calamata.*« p. 36. Ibi et p. 35 plura dicuntur de hac Calamata.

§. 3. *Πρῶτος — μνήμην.* Sed *Fortunam in Homeri carminibus non memoratam* esse, jam veteribus animadversum est. v. Macrob. V, 16. et Xylander »non uno, inquit, in loco testatur Eustathius *Τύχης* vocem apud Homerum nusquam extare: neque me eam deprehendisse commemini.« *ἐν ὕμνῳ τῷ ἐς τὴν Δήμ.* versu 417. *ἄλλας τε τῶν Ὠκεανοῦ θυγατέρας* Vulg. Sylburgio legendum videbatur *τοῦ Ὠκ.* quum ad filias Oceani articulum ferri tautologia prohiberet. De v. *καλυκῶπις* cf. Auctarium Emend. ad Hesych. Locus Homeri de *Minerva et Bellona* est Iliad. V, 331 sqq. de *Diana* XXI, 483, ubi Juno ad Dianam: *σε λέοντα γυναιξὶν Ζεὺς θῆκεν καὶ ἔδωκε κατακτάμεν, ἥν κ' ἐθέλῃσθα·* de *Venere* Iliad. V, 429.

§. 4. De *Bupalo* Winckelmanni Opp. VI, 1 p. 7. *βοῦ σημαίνει τὸ μέγα, ὡς ἐν τῷ βούτιμος, καὶ Βούπαλος, κύριον.* Etym. M. p. 207 (188). hinc *Βούπαλον* Hesychius interpretatur *μέγα.* De *πόλῳ in Fortunae capite* cf. ad II, 10, 4 adn. *Fortuna sustinetur coelum et terra, Fortuna omnia regit;* haec nobis videntur significari. *πόλον* hunc secus accepit Winckelmannus Opp. VI, 1 p. 75 sq. Hirtius im Bilderb. I p. 95 putavit, dubium esse, utrum hic *πόλον* an *πόλιν* legendum sit; sed quod sequitur Fortunae epitheton *φερέπολις*, eum movere non debuit. Vide quod mox ex Lipperti et Millinii scriniis proferetur. *καὶ τῇ ἑτέρᾳ χειρί·* »haec verba demonstrant, hic aliquid deesse« Cod. Casauboni. quod nobis non videtur, existimantibus, globum capiti impositum altera manu Fortunam hanc sustinuisse, eam ipsam ob causam, quod Pausanias subjungit *τῇ ἑτέρᾳ χειρὶ τὸ Ἀμαλθείας κέρας* scil. *ἔχουσαν·* nam simpliciter *sinistram* per *τὴν ἑτέραν* designari, non credimus Kuhnio, neque huc pertinet, quem ille huc vocavit, locus Homeri Iliad. XII, 451, ubi *χειρὶ ἑτέρῃ* omisso articulo *altera manuum* significatur, et cogitari potest aeque dextra ac sinistra. Nostro loco illustrando inserviunt illa: *Βάτων δὲ, ὃς ἡνιόχει τῷ Ἀμφιαράῳ, τάς τε ἡνίας τῶν ἵππων καὶ τῇ χειρὶ ἔχει τῇ ἑτέρᾳ λόγχην* V, 17, 4 p. 420. *Fortuna cum globo et cornu Amaltheae* est etiam in Lipperti

Dactyliotheca Mil. III. P. I. n. 282. adde Millin's mythol. Gallerie p. 16 n. 81, ubi polus, cui impositum est gubernaculum, adjacet Fortunae pedibus. Fortuna cum eodem cornu est etiam in Achaicis 26, 3. ἐπὶ τοσούτῳ ἐδήλωσε Vulg. Praeeunte Kuhnio correxi ἐπὶ τοσοῦτον ἐδ. idem voluit Corayus. Sic est τὸ μὲν δὴ ἐπίγραμμα ἐπὶ τοσοῦτον ἐδήλωσεν VI, 4, 4 p. 462. ᾖσε δὲ κ. λ. cf. Pindari a Plutarcho servatum Fragm. p. 95 Heyn. (τὴν δὲ Τύχην καὶ οἱ μετὰ Νουμᾶν ἐθαύμασαν βασιλεῖς ὡς πρωτόπολιν καὶ τιθηνὸν καὶ φερέπολιν τῆς Ῥώμης ἀληθῶς κατὰ Πίνδαρον) et Heynius ipse ad Pind. Ol. X, 62. Reinesius in marginalibus editionis nostri scriptoris Francofurtanae, quae est in Cizensi bibliotheca, pro φερέπολιν scribi voluit φερέπολον, sed Vulgatam tuetur Plutarchi testimonium in laudato Pindari fragmento; neque eam nexus nostri loci respuit.

CAPUT XXXI.

§. 1. Ἀπόλλωνος ἄλσος ἐστὶ Κάρνιον Vulg. Sylburgius, Clavier, Porsonus malunt — Καρνείου vel Καρνίου· scripserim ergo Καρνείου, ut in praecedentibus, veluti III, 13, 3. θαλάσσῃ δὲ ἐξ ante Facium. Sylburgius jam correxerat. *quinque* tantum stadia Strabo ponit VIII, 361.

§. 2. ὠνομασθῆναι Mosq. Ἄνθειαν — λέγουσι. Hom. Iliad. IX, 151. Apud Phavorinum s. v. Θούριοι, Stephanum Byz. et Schol. ad Aristoph. Nub. 331 legitur et hoc: Παυσανίας Ἄνθειαν αὐτὴν (Thuriam) καλεῖ. Similiter Strabo Ἄνθειαν δὲ οἱ μὲν αὐτὴν τὴν Θουρίαν φασὶν VIII p. 360. Λακεδαιμονίοις — Αὔγουστος desunt in Mosq. καὶ οἱ τῶν — καὶ οἱ Μεσσήνιοί οἱ προςέθεντο ante Facium. οἱ post Μεσσήνιοι Facius delevit auctoritate cod. Mosquensis, qui pro οἱ offert τε. Idem praeeunte Sylburgio correxit καὶ οἱ τῶν. Cum Clav. ἐφρόνουν οἱ Λακεδαιμ. a Vulg. abest articulus. Guil. Gellius in Itinerary of Morea p. 65 narrat, *Thuriam* nunc *Palaio Castro* vocari, et esse inter *Scala* et *Calamata*. cf. de hac urbe Not. ad Hellenica p. 269. 270. *Aris* parvus fluvius, qui a Pamiso excipitur, ut legimus in Walpolii Turkey p. 39. οἰκοῦσιν Mosq. Clav. οἰκοῦσι Vulg.

§. 3. κώμῃ ante Facium; Sylburgius vitium jam notavit. Καλάμαι. »The modern town of Calamata derives its name from Calamae, a village mentioned by Pausanias lib.

IV, which still exists and retains its ancient name, and is situated at the distance of about two miles from Calamata, and more inland.« Walpolii Turkey p. 36. A Misitra ad Calamatam supra Taygetum via est tredecim horarum, referente Gellio in Itinerary of Morea p. 234. *Καλάμαι, πόλις Πελοποννήσου· Παυσανίας δ'.* Steph. Byz. Cf. et ad III, 26, 1. adn. *Λίμναι. Λιμνάτιδος.* cf. ad cap. 4, 2. *ἔνθα — λέγουσι.* vide III, 2, 6. *Fonte Pamisi* teste Gellio in Itin. of Morea p. 64 sunt inter *Scala* et *Calamata.* Cf. de *Pamiso* 34, 1.

§. 4. usque ad cap. 33, 3 de *urbe Messene et ejus arce in monte Ithome.* cf. 27, 4. Ruinae urbis Messenes sunt prope seu circa vicum, qui nunc vocatur *Mavrommati.* W. Gell in Itinerary of Morea p. 59 narrat, Mavrommati esse »a small village with a beautiful source under Ithome in the centre of the ancient city.« Idem p. 60 portae commemorat vestigia hujus urbis. *ἰοῦσιν ἐν ἀριστερᾷ* etiam 33, 6. *ὡς τεσσαράκ. στάδια.* cf. ad cap. 34, 1 adn. *περιέχεται κ. λ. τὰ* ante *τετραμμένα* deest in Mosq. Constructionis rationem, quae Kuhnium latuit, Sylburgius bene ita expediverat: *ἀλλὰ καὶ τὰ ἐπὶ τὸν Πάμισον τετραμμένα, περιέχεται ὑπὸ τῆς Εὔαν.* Idem accentus sede mutata *Εὐὰν* legendum suspicatus est; addit enim: »ex sequentibus Pausaniae verbis satis est manifestum, non montis hujus nomen a Bacchica voce deflexum esse, sed Bacchicum *ἐπίφθεγμα,* quod est *Εὐὰν* (affine alteri *εὐοῖ*), ei nominis loco impositum, non aliter quam ipsi Baccho. Musurus certe in Aldinae editionis capitulis sic inscripsit: *Εὔαν ὄρος,* et ipse indeclinabilem hanc vocem accipiens.« Quod nobis tutius visum est sequi, quam quod Clavier scripsit *ὑπὸ τῆς Εὔας,* quanquam Nibby non dubitavit hoc recipere; vertit enim: *è dominata dall' Eva.* Montes, Ithome et Evan hiatu tantum diremti sunt teste Gellio in Itin. of Morea p. 58 sq. Pro *Εὐοῖ* Goldhagenus voluit *Εὐάν.* In Mosq. est *Εὔοι.*

§. 5. *Περὶ δὲ τὴν κ. λ.* Sylburgius in Kuhnii ed. p. 930 hoc interpretatur *ὁ σύμπας τοῦ τείχους κύκλος,* et Kuhnius corrigit *τείχους κύκλος, ambitus muri:* quod arrisit Facio, nescio quam recte, quanquam 27, 4 de eodem hoc muro est *τοῦ τείχους ὁ περίβολος,* et afferri potest *κύκλος ἑκάτερος τοῦ τείχους* ex X, 36, 2. Nobis videtur et post *τεῖχος* et post *λίθου* virgula figenda, et ad *κύκλος μὲν πᾶς λίθου* subaudiendum esse *πεποιημένος.* Sensus est: *Circa Messenen murus factus est, orbis totus e lapide factus.* *ἐπῳκοδομημένοι* Fa-

cius mallet. ἄλλους pro ἄλλων Mosq. Ἀμβρύσῳ e Xylandri correctione. ἀμβρόσῳ Mosq. Ald. cf. X, 36 et IX, 13, 2. τετειχισμένα Vulg. τετείχισται Mosq. in quo latet bona lectio τετειχίσθαι, quam Porsono quoque probatam cum Clavierio recepi. τὰ δὲ ἐν — Ῥόδῳ absolute esse capienda, Kuhnius jam animadvertit. πηγῆς Κλεψύδρ. vide cap. 33, 1. 2. θεῶν δὲ ἱερὰ κ. λ. breviter pro: θεῶν δὲ ἱερά ἐστιν (ἐν ἀγορᾷ), τὸ μὲν Ποσειδ. τὸ δὲ Ἀφροδ. Mox ἐν Ὀλυμπιάδι ἑστηκότος ante Facium legebatur. Sed jam Sylburgius cum Amasaeo et Camerario legendum esse ostendit: ἐν Ὀλυμπίᾳ διεστηκότος, Valckenario probatus. Hunc *Damophontem* Quatremère in Jupiter Olympien p. 342. 344 Alexandro M. vult aequalem fuisse, et inter Olymp. 110 atque 130 floruisse, ut Jovis restitutio Olympiae huic tempori vidicanda sit. Winckelmanni Operum editores, a levibus alieni conjecturis, VI, 2 p. 16 statuunt, eum aliquanto post Phidiam exstitisse, hunc ipsum locum nostrum sequuti. Cf. etiam de eo §. 8.

§. 6. *Diana Laphria.* cf. VII, 18, 6. σέβεσθαι δὲ (φασὶν) ἀπὸ Vulg. Jam Sylb. correxit — δέ σφισιν ἀπὸ, quod Clavier textui restituit; bene. cf. ad II, 15, 5. IV, 32, 2. praesertim quum haec structura Dativum requirat. cf. ad I, 14, 6. IV, 32, 1. Idem vitium relictum est X, 6 extr. ἡ Ἄρτεμις — ἐπίκλησιν εἶχε Λαφρία· notabilis hic Nominativus, ubi exspectes Accusativum, sed tamen incorruptum hoc esse, exempla docent satis multa. vide IV, 34, 3 init. VI, 13, 5 init. 23, 6. VII, 4, 6. (sed nunc mutata est lectio) VIII, 47 init. X, 19, 4. 38, 6. quae Sylburgius collegit ad hujus capitis §. 4. adde VII, 1, 1. sed sunt etiam exempla, ubi nomen in Accusativum transiit; Sylburgius laudavit VI, 25, 5 sub fin. adde Schaefer. ad Apollon. Rh. T. II p. 209. Verba ᾤκουν), παρὰ Καλυδωνίων ἔλαβον Mosquensis praetermisit, sed pro iis haec offert: τὸ σχῆμα ἑτέρωθι δηλώσω, quae inter ἔλαβον et Τὸ μὲν cum Clavierio inserui; nam de habitu Laphriae est locus VII, 18, 6. Corayi conjectura ἔλαβον, οὐ τὸ σχῆμα opus non est. τε post ἐς abest a Mosq. Ἐφεσίαν δὲ Ἄρτεμιν πόλεις τε ὀνομάζουσιν αἱ πᾶσαι Vulg. Ex Schaeferi emendatione ad Dionys. de Verb. Comp. p. 142 proposita scripsi — πόλεις τε νομίζουσιν. Idem similia haec laudavit loca cap. 32 init. III, 17 init. Clavier quoque, ut hoc modo corrigeretur, suasor fuit. Ejusdem conjectura est τοῦδε αἰτία; sed afferuntur *duo*. αἳ — ἐποιήθη. Amasaeum haec non recte interpretatum notaverat Spanhemius ad Callim. h. in Dian. 238, cujus recepi versio-

nem. cf. et Pausan. VII, 2, 4. Pro ὑπερηρκότος Mosq. ὑπερηκόντισεν offert. τὸ ἐπιφανὲς τῆς θεοῦ· Kuhnius, rejecta Amasaei versione, addit: »τὸ ἐπιφανὲς hoc loco indigitat, Dianae potentiam numenque Ephesi se saepius exeruisse, praesentemque opem attulisse petentibus.«

§. 7. καί μοι καὶ ταῦτα Vulg. καὶ ante ταῦτα abest a Mosq. ἐν τοῖς προτέροις III, 26, 2. ἀμφισβητεῖν sequente Accusativo cum Infinitivo: *contendere, obtinere studere.* cf. III, 16, 6.

§. 8. Πολύμνιδος e Camerarii correctione. Κλεόμμιδος Mosq. Ald. Diana φωσφόρος· cf. I, 31, 2. Δημοφῶντος, ὃς εἴργαστο Vulg. Δαμοφῶντος et εἰργάσατο Facius e cod. Mosq. reposuit. De *Damophonte* cf. §. 5. Clavier autem conjecturam proposuit τὰ μὲν δὴ λίθου, Δαμοφῶν εἰργάσατο. sed ἐστι, quod paulo post sequitur, assumendum est. neque τοῦ ante λίθου hic deleverim, quum proprie sit: *ea quae sunt lapidis.* Mox pro Μεσσήνιον Kuhnius Faciusque voluerunt Μεσσηνίων, ita Amasaeum legisse sine justa causa credentes.

οὖν
§. 9. χρυσοῦ Mosq. δὲ post γραφαὶ abest a Mosq. De *Arsinoë* hac III, 12, 7. λόγῳ τῷ Μεσσην. cum Mosq. λόγῳ τῶν Μεσσην. Vulg. sed λόγῳ τῷ Μεσσην. etiam Vulgata habet cap. 34, 4. Cf. ad I, 3, 5 adn.

CAPUT XXXII.

§. 1. Ἱεροθύσιον locus videtur esse, in quo victimae immolantur. Goldhagenus vertit: »Tempel, welchen die Messenier den heiligen Opferplatz nennen.« ἀπύρους — Ὅμηρος Iliad. IX, 122. ἀγάλματα τὰ ἐν τῷ γυμν. Corayus conjecit. βαρβάρων πολλοὺς ante Facium. Sed jam Sylburgius correxerat πολλοῖς, quod etiam Mosq. habet. γυμνασίας ante Facium.

§. 2. Θησέα pro Αἰθίδαν Mosq. Αἰθίδαν δὲ ἐμαυτοῦ πρεσβύτερον ὄντα εὕρισκον Vulg. Goldhageni conjecturam alteram ἐμαυτοῦ οὐ πρεσβύτερον Facio probatam expressit Nibby. Melior autem est altera ejusdem Goldhageni opinio, excidisse verba οὐ πολύ· nam si eadem qua Pausanias vixis-

set aetate Aethidas, diversa non potuissent de hac ejus imagine narrare Messenii, ejus aequales. Si Pausanias voluisset significare, multis ante ipsum vixisse annis Aethidam, haud dubie dixisset, *πολὺ* seu *πολλῷ ἐμαυτοῦ πρεσβύτερον*· quum vero hoc noluerit, sed potius innuere, fuisse quidem ante se sed non ita diu Aethidam, nescio an sana sit Vulgata, et ita interpretanda: *Aethidam quendam hic inveniebam me ipso non multo majorem natu.* Non male Gedoyn vertit: »Parmi ces statuës j'en ai remarqué une d'un certain Ethidas, qui vivoit presque de notre temps.« similiter Clavier: »Aethidas s' offre encore à nos yeux dans cet édifice, Aethidas qui vivoit peu de temps avant nous, selon ce que j'ai pu découvrir.« *Δημήτριός φασιν* ante Facium, qui bonam Sylburgii correctionem *Δημήτριός σφισιν* recepit in contextum. cf. 31, 6.

§. 3. *Καὶ Ἀριστομένους δὲ μνῆμά ἐστιν ἐνταῦθα, κενὸν δὲ εἶναι τὸ μνῆμα λέγουσιν* ante Facium legebatur; quum autem Sylburgius scripsisset, ante *κενὸν* inserere Amasaeum negativam *οὐ*, Facius, majore distinctione post *ἐνταῦθα* posita, edidit: *οὐ κενὸν δὲ εἶναι κ. λ.* quod Clavier reddidit. Negandi particulam adjungendam esse, omnes viderunt, sed nescio an melius sit cum Kuhnio scribere: *κενὸν δὲ εἶναι τὸ μνῆμα οὐ λέγουσιν.* Mosquensis *τε* post *τρόπον* omisit. *κομίσονται* Mosq. *θορυβουμένου* idem.

§. 4. *ἐγὼ δὲ — ψυχή.* Est quidem apud Herodotum II, 123: *πρῶτοι τόνδε λόγον Αἰγύπτιοι εἰσὶ εἰπόντες, ὡς ἀνθρώπου ψυχὴ ἀθάνατός ἐστι,* sed hoc, ut docent adjuncta, intelligendum est de Aegyptiorum metempsychosi. *Indorum magi* eorum sunt *sacerdotes ac sapientes. εἰ δὲ ἀποδέχεσθαι καὶ οἱ πάντες ἐθελήσουσιν, ἐκεῖνό γε ἀντειπεῖν οὐκ ἔνεστι, μὴ οὐ τὸν πάντα αἰῶνα Ἀριστομένει τὸ μῖσος τὸ ἐς Λακεδαιμονίους ἐνεστάχθαι* Vulg. Quod ad hunc locum adnotavit Sylburgius »Camerarius pro *καὶ* substituit *μή*«, id nos quidem intelligimus de *καὶ* ante *οἱ πάντες*· aliter Facius, qui putavit, pro *καὶ οὐ* Camerarium *μὴ οὐ* scripsisse. Facius ipse *καὶ οἱ πάντες* mutandum in *καὶ οὐ πάντες* censuit. Nos nihil mutantes ita interpretarum: *quodsi, quod futurum esse arbitramur, omnes quoque reliqui ad hanc persuasionem se adduci patientur, illud quidem non licet contra dicere, non in omne aevum Aristomeni odium in Lacedaemonios infixum esse.* Ergo si illud verum est de animi immortalitate, hoc quoque probabile ducendum, in Aristomenis animo perpetuum Lacedaemoniorum odium vigere. Goldhagenus longe a

vero aberravit vertens: »wollten sie (diese Meinung) alle Menschen annehmen, so würde es mir unglaublich seyn, dass dem Aristomenes der Hass gegen die Lacedämonier auf ewige Zeiten eingeprägt worden.« Melius Clavier: »Si tout le mond veut l'admettre, il n' y a plus de raison pour se refuser à croire qu' Aristomènes ait toujours conservé sa haine« et Nibby: »Se pertanto da tutti gli altri voglia abbracciarsi questa credenza, non sarà allora da contrastarsi, che in Aristomene rimanga in eterno istillato«. ἐνεστάχθαι Homericum est et Herodoteum. εἰ δή τοι πατρὸς ἐνέστακται μένος Odyss. II, 271. οἱ δεινὸς ἐνέστακτο ἵμερος Herod. IX, 3. quos locos Porsonus laudavit. Simili usus est metaphora Plato in Menex. T. V. p. 292 Bip. τὸ μῖσος ἐντέτηκε τῇ πόλει τῆς ἀλλοτρίας φύσεως.

§. 5. ἐς τῶν *Μεσσηνίων* Mosq. *Λεβαδίᾳ* idem; ita etiam postea. *Ἄβαις* sic X, 3, 2. 35 et alii, veluti Diod. Sic. XVI, 38. *Ἀβαῖς* Vulg. *Ἀμαῖς* Mosq. δέ ante φασιν Mosq. praetermisit. Deinde legendum censemus εἰπεῖν ἐν ἑξαμέτρῳ. Sic X, 6 extr. ἐν ἑξαμέτρῳ ἔχρησεν. III, 2, 4 ᾐνίξατο ἐν τοῖςδε τοῖς ἔπεσι. X, 31, 2 ἐν δράματι ἔδειξε. Hic ἐν a praecedente εἰπεῖν absorptum est. δόρυ Camerarius scripsit. στήσασθαι Mosq. εἴσατο Vulg. ἐκόσμησεν ἐπ' αὐτῆς Corayi est conjectura; cujus qui sensus sit, equidem non satis intelligo. δὲ ante ἄρα omisit Mosq. Cf. ad 18, 4 adn. De *Aristomenis clypeo* cap. 16.

CAPUT XXXIII.

§. 1. Pro ὃ δὴ Goldhagenus voluit scribi οὗ δὴ vel ὅθι sine justa causa. γίνεται, *oritur*. Alius fons, *Clepsydra* dictus, fuit in arce Athenarum. v. Istri Fragm. p. 63.

§. 2. προθυθέντι pro vulgato προθυμηθέντι Mosq. De hac *Neda*, nutrice Jovis dicta, cf. VIII, 39. 47. et Spanhemius ad Callim. h. in Jov. 33.

§. 3. De *Agelada* cf. Winckelmanni Opp. T. VIII p. 295. οἰκήμασιν pro οἰκήσασιν Mosq. Pro ἐπὶ τῆς οἰκίας Clavier opinatus est legendum esse ἐν τῇ οἰκίᾳ. Ad ἀγῶνα μουσικῆς cf. adn. ad II, 35, 1. De hoc προσοδίῳ est cap. 4, 1. Sylburgius hoc loco vertit: *in supplice carmine Delum misso.* malim: *prosodio in Delum composito.* Goldhagenus Amasaeum suspicatur legisse προσῳδίῳ. Idem Goldhage-

nus in altero versu pro vulgato σάματ' reposuit ἄσματ', quod receperunt Facius et Clavier. In Mosq. est σάμβαλ'. Οὐκοῦν — ἔπη. cf. cap. 4, 1.

§. 4. Ἰόντι δὲ τὴν ἀπ' Ἀρκαδίας ἐς Vulg. Ἰόντι δὲ τῆς Ἀρκαδίας ἐς Clavier. ergo ἀπ', quod nobis quoque delendum videbatur, delevit. sed pro τῆς, quod ille intulit, retinendum putavi τὴν scil. ὁδόν. τέχνη τῆς Ἀττικῆς Vulg. Sylburgii Kuhniique emendationem τέχνης τῆς Ἀττικῆς ex Amasaei versione haustam, Facioque probatam recepit Clavier. τετράγωνόν. vide Galeni προτρεπτ. λόγ. cap. 3. et Suidam v. Ἑρμῶν. ἐπὶ ταῖς Ἑρμαῖς Vulg. ἐπὶ τοῖς Ἑ. Clavier. In Nibbyi Charta *Balira* infra Ithomen versus meridiem conspicitur. Θαμύριδος et Θαμύριος dici, adnotatum est in Bekkeri Anecd. p. 1193. ἐπὶ τῇ πηρώσει· cf. §. 7. τὴν λύραν ἐνταῦθα ἀποβ. Sylb. vertit: *lyram ibi amiserit*, et Clav. *y perdit sa lyre*. melius Nibby: *ivi gittò la lira*. cf. §. 7 extr. *Argiope* etiam apud Apollod. I, 3, 3. συμβάλλουσιν ἐς τὸ αὐτὸ τὰ ῥεύματα Homerico colore; sic Iliad. IV, 453 χείμαῤῥοι ποταμοὶ ἐς μισγάγκειαν συμβάλλετον ὕδωρ. V, 774 ἧχι ῥοὰς Σιμόεις συμβάλλετον ἠδὲ Σκάμανδρος. Ut Amasaeus, ita Ortelius in Thes. geogr. et Clavier hoc de Leucasiae et Amphiti conjunctione cum Balyra intellexerunt, ut puto, recte.

§. 5. Διαβάντα δὲ τούτους Vulg. Jam Sylburgius tum in Anim. ad h. l. tum p. 930 ed. Kuhn. significavit, se malle Διαβάντι. assensus est Facius, recepit Clavier. cf. I, 9, 6. V, 23, init. Aldinae exemplar Dresdense in margine habet Διαβάντων, ut §. 7. init. *Campus Stenicléricus*, cf. ad cap. 16, 4 adn. Ex hoc nostro loco discimus, e regione hujus campi i. e. ultra eum fuisse *Oechaliam*, Oechaliaeque locum postea occupavisse Καρνάσιον ἄλσος, quod iis confirmatur, quae leguntur cap. 2, 2. Tum hic locus noster, tum alter VIII, 35, 1 docet, hunc lucum in via fuisse, qua ab Ithome Megalopolin in Arcadia ibatur. Sic videmus, ubi, quam Pausanias Messeniae fuisse dicit, Oechalia fuerit. Guil. Gellius in Itinerary of Morea p. 69 inter *Khan of Sakona* et *Krano* ponit the city (?) Carnasium. Θεῶν δὲ ἀγάλματα κ. λ. Haec fuerunt in luco Carnasio. Ἑρμῆς φέρων κριόν· cf. ad II, 3, 4 adn. ἡ δὲ ἁγνὴ Κόρη, τῆς Δήμητρός ἐστιν ἐπίκλησις Vulg. Facius et Clavier suspicati sunt scribendum esse ἡ δὲ Ἁγνὴ Κόρης τῆς Δήμητρός ἐστιν ἐπίκλ. quod sibi placere significavit Schaefer ad Lamb. Bos. p. 116. Sylburgii interpretationem in versionem latinam intulimus, quum Amasaeus ita

reddidisset: *Jam vero quae Casta puella dicitur, Ceres ea est.* Sylburgius ad verbum esse ait: *At casta puella Cereris filiae cognomentum est.* ergo τῆς Δήμητρος interpretatus est: τῆς θυγατρὸς Δήμητρος· quod nobis probatur, ut significavimus ad I, 1, 1. Sensus est: *hic castae quoque puellae simulacrum est, quod est cognomen Cereris filiae.* Virgulam post Κόρη sustulimus. παρ' αὐτὸ ἄγαλμα Vulg. παρ' αὐτὸ τὸ ἄγ. Clav. ut Facius voluerat. τὰς δὲ ἐς τὰς Ald. ὅτι δ' ὑδρία κ. λ. Hoc illustrat locus cap. 26, 6. ὑδρεία ante Facium; ὑδρία rectius esse, jam Sylburgius monuerat laudans cap. 26, 6. V, 11, 4, et laudatus a Schaefero ad Apollon. Rh. T. II p. 101. Mosquensis etiam ὑδρία habet, sed δ' omisit. De *ossibus Euryti* cap. 2, 2. Χάραδρος nomen plurium fluviorum seu torrentium.

§. 6. Luco Carnasio ad sinistram fuit *Andania*, ergo corrigatur Nibbyi Charta, in qua haec illi subjecta est versus euronotum. W. Gell in Itinerary of Morea p. 69 Andaniam ponit inter Khan of Sakona et Krano, et addit: »on a hill formed by the foot of Mount Tetrage are ruins called Sandani (Andania).« οὐδέ τῳ συνῴκησεν Vulg. Sylburgius dixit, sine enclisi οὐδὲ τῷ scribendum esse, quum non sit indefinitum, sed interrogativum. Hoc tacite sequuti sunt Facius et Clavier. Melior autem est haec Porsoni emendatio: οὐδ'

ων

ὅτῳ. Pro ἔχω Mosq. ἐχώρει habet. ἰόντι Mosq. De *Cyparissiis* cap. 36, 5. πολίχνη ante Facium, qui statuens, nomen proprium esse, Πολίχνη scripsit; et sane plura loca fuerunt ita appellata. v. Steph. Byz. et Ortelius in Thes.

πόλις

geogr. πολύχνη Mosq. Goldhagenus τε in δὲ mutat, et verba πολίχνη δέ ἐστι καλουμένη parentheseos signis includit, πολίχνην de Cyparissiis cum Kuhnio intelligens. Amasaeus, quod Sylburgius animadvertit, hic structuram esse putavit concisam, hoc sensu: *esse ibi civitatulam Electram, ejusdemque nominis fluvium, et alterum item Coeum ibi fluere.* ῥέουσι — Κοῖος desunt in Mosq.

§. 7. Διαβάντων δὲ Ἠλέκτραν, Ἀχαΐα τε ὀνομαζομένη πηγὴ πόλεώς ἐστιν ἐρείπια Δωρίου Vulg. Post vocem πηγὴ excidisse καὶ cum Kuhnio animadvertit Facius, nec Clavier dubitavit hanc copulam isto loco inserere; quod nos cum Nibbyo sequuti sumus. Sylburgius quoque judicavit, Amasaeum post πηγὴ legisse καὶ additum. Porsonus aliam hujus loci corrigendi rationem invenit, qua legeretur — Ἠλέκτραν

Ἀχαΐαν τε ὀνομαζομένην πηγὴν, πόλεώς ἐστιν ἐρείπια. Sed illud nos, quominus assentiremur, impedivit, quod Pausanias non videbatur dixisse *διαβάντων πηγήν*, qui hoc verbum de *trajicientibus fluvium* usurpare soleret. *Dorium et Aulonem* W. Gell in Itin. of Morea p. 71 suspicatur in vicinia fuisse pagi *Sidero Kastro* dicti, qui pagus in ejusdem charta prope littus est sinus Arcadiae. Apud Strabonem VIII, 350 aliis *Dorium* est mons, aliis campus, aliis Oluris s. Oluron in Aulone. De Aulone c. 36 extr. *πεποίηκε δὲ Ὅμηρος κ. λ.* Quod Amasaeus vocem *oculorum* adjecit de suo Pausaniae translationi, vituperavit Barthius ad Stat. Theb. IV, 183, Homerum (Iliad. II, 599) de *excaecato animo* non *corpore* interpretans, et crudelitatem illam excaecationis demendam putans placidissimis numinibus Musarum, quod Pausanias quoque fecerit. »Pausanias, inquit, solum Homericum verbum (§. 4) sine sua interpretatione voluit traditum. Et a Musis calamitatem excaecati vatis palam postea ad morbum devertit.« Eodem modo antea §. 4 *πήρωσιν* Amasaeus, Sylburgius, Clavier et Nibby de excaecatione recte intellexerunt. De *Thamyride*, ejus certamine cum Musis et poena jam dicebamus in Notis ad Hellenica p. 153 sq. Hesiodus quoque res Thamyridis tetigerat, ut patet ex fragmento Stephani Byz. in Biblioth. Coisl. p. 290. *εἰ δὴ τούτου τὰ ἐς τὴν Μινυάδα ἔπη.* Goldhagenus vertit *Gedicht auf die Minyas*, parum perspicue. Haud dubie significatur carmen *Minyas*, in quo de Thamyridis poena expositum esse constat (vide IX, 5, 4), quod saepius citatur a Pausania. Sed *τὰ ἐς τὴν Μινυάδα ἔπη* non puto periphrasin esse nominis *Μινυάς*. quare hunc locum, qui mihi corruptus videtur, ita scripserim: *εἰ δὴ τούτου τὰ ἔπη ἐστὶν ἡ Μινυάς.* Clavierium judico recte vertisse: »si toutefois la Minyade est de lui.« *πρόσκεισθαι Θαμύριδι ἐν ᾅδου δίκην τοῦ ἐς τὰς Μούσας αὐχήματος.* Nolim haec a Kuhnio sollicitata, qui *προσκεῖσθαι* mutari voluit in *προκεῖσθαι.* nam non *proposita* sed *inflicta poena* hoc loco cogitanda est. Loco autem Xenophontis de Vectigal. IV, 21 adhibendam hanc medicinam puto, ut legatur *προσκειμένης ζημίας τῷ τε πωλοῦντι καὶ ἐξάγοντι.* adde ad Paus. V, 13, 2 adn.

CAPUT XXXIV.

§. 1. *Πάμισος* supra cap. 3, 6 *Πάμεισος*. De ejus exitu in mare Strabo VIII, 361: *Πλησίον Κορώνης κατὰ μέσον πως τὸν κόλπον ὁ Πάμισος ἐκβάλλει, ταύτην ἐν δεξιᾷ ἔχων καὶ τὰς ἑξῆς, ὧν εἰσιν ἔσχαται πρὸς δύσιν καὶ Πύλος καὶ Κυπαρισσία.* *Sinus*, in quem se exonerat Pamisus, est *Messeniacus*. Pausanias cap. 31, 4 urbem Messenen a fonte Pamisi XL stadia, hic ab ejusdem ostio LXXX stadia distare dicit, Strabone autem referente l. l. *ἀφέστηκε τῆς νῦν Μεσσηνίων πόλεως ὁ ποταμὸς (Πάμισος) σταδίους διακοσίους καὶ πεντήκοντα*, sed ducenta stadia hinc recidenda putavit Palmerius, assentiente Tzschuckio. *Pamisus* nunc vocatur *Pirnatza*, v. Walpolii Turkey p. 56, ubi Strabonis de eo confirmatur testimonium VIII, 361: *μέγιστός ἐστι* (i. e. latissimus seu plurimum aquae continens) *ποταμῶν τῶν ἐντὸς Ἰσθμοῦ, καίπερ οὐ πλείους ἢ ἑκατὸν σταδίους ἐκ τῶν πηγῶν ῥυεὶς, τῷ ὕδατι δαψιλής.* *Morrit* apud Walpolium l. l. de eo ait: »Notwithstanding the slowness of its course it is the largest river in the Peloponnesus, and divides itself into three or four considerable streams, encircling small islands in its progress between the foot of Mount Ithome and the sea.« *ὁδὸς ὑπὸ τὸ στόμα, ad ostium*; sed Coray voluit *ἐπὶ* pro *ὑπὸ* scribi. Mosq. pro *ὑπὸ* habet *ἐκ*. *ἐς Ῥηνόν τε καὶ ἐς τὸν Μαίανδρον*· quam ob rem articulus posteriori fluvio additus sit, non assequor. *κατὰ αὐτὰ* Vulg. *κατὰ [τὰ] αὐτὰ* Clav. *κατὰ ταὐτὰ* voluit cum Schneidero Porsonus. *τοῖς κατειλεγμένοις ποταμοῖς ἰλυώδεσιν* Vulg. sed legendum esse *ἰλυώδεις*, ut ad *ὕδωρ* referatur, et Clavier et Porsonus vidit; quare Amasaei versionem non ita refinxi cum Sylburgio: »ascendunt tanquam in aquam puram ac dissimilem coenosis illis, qui modo a nobis recensiti sunt, fluviis.« *οἱ κέφαλοι — εἰσί.* Similiter Aristoteles H. A. VIII, 2 *οἱ κέφαλοι νέμονται τὴν ἰλὺν κ. λ.* quae leges in Schneideri Lex. gr. s. v. *βλέννα*. et Aelianus de Nat. An. I, 3: *ὁ κέφαλος τῶν ἐν τοῖς ἕλεσι βιούντων ἐστί.* *πηλαῖος* h. l. *limum amans, in limo degens*, quae significatio a Schneidero praetermissa est. *Ἕλληνες* pro *Ἑλλήνων* Mosq. *Ἰνδὸς* etiam Herod. IV, 44. Aelian. N. A. V, 3, sed auctore Cyrillo seu Philopono fluvius *Ἴνδος* et gentile *Ἰνδὸς* scribitur; aliter Stephanus Byz.: *Ἰνδὸς, ποταμός· ἀφ' οὗ Ἰνδοί.* In Vulg. est *ἔτι Ῥῆνος*, Mosq. et Clav. *ἔτι δὲ Ῥῆνος* dederunt. *Φάσις* Vulg. male. *Φᾶσις* Mosq. Apollon. Rhod. II, 401. Theocr. XIII extr. Pro vulg. *ὅμοια* Clav. *ὁμοίως* dedit. *ἀνδρόφαγα*

ante Facium; Sylburgius hoc vitium correxit. Kuhnius conjecit ἀνδροφάγοις, non bene. αὔξουσιν Vulg. αὔξοῦσι Mosq. γλανίσιν· Sylburgius monuit, usitatius esse barytonum γλάνις (v. paulo post), quam oxytonon γλανίς. Apud Aelian. N. A. XII, 14 est ὁ γλάνις. Verba πλὴν χρόας τε μελαντέρας καὶ ἀλκῆς Kuhnius ita interpretatur: »excepto colore et viribus, quibus glanis distat ab illis animalibus. neque enim tantum viribus valet glanis, nec aeque atra est colore.« quod nobis quidem magis probatur quam quod Sylburgius adnotavit, post ἀλκῆς deesse videri comparativum aliquod μείζονος, πλείονος, vel simile. Schneider autem in adnotatione ad Aeliani l. l. Pausaniam ita interpretatur, ut eum dicat siluros Nili, Rheni, Istri, Indi, Euphratis et Phasidis distinguere a siluris Maeandri et Hermi. οἱ δὲ Ἑλλήνων ποταμοὶ Mosq. Forsan εἰσὶν ante οὐδένα eliminandum est, ut male geminatum; mox enim sequitur iterum. ὡς ἀπὸ nec Schaefer ad Sophocl. Aj. 587 et ad Longum p. 429, ubi addidit exempla, voluit sollicitari, quod fecerat Facius putans ὅσα ἀπὸ legendum esse. Ut ὡς πρός, ita etiam ὡς ἀπὸ videntur dixisse. cf. Viger. cap. VIII sect. X reg. XIX. καὶ Λώῳ τῷ Vulg. Ἀχελώῳ Amasaeus. Λῶοι Mosq. Palmerii emendationem Ἀώῳ etiam in Graec. Antiq. p. 144 sq. propositam Clavierius non dubitavit recipere. Sed jam Goldhagenus animadvertit, Aoum longe a Thesprotide remotum esse; et Palmerius ipse, suam ut stabiliret emendationem, dicere coactus est, Pausaniam vel Thesprotos et Chaones confudisse, vel Thesprotiam usque ad Pindum, ergo justo latius extendisse. Quare Nibby etiam videtur vulgatam retinuisse.

§. 2. *Corone* ad dextram Pamisi; sic etiam Strabo in loco, quem ad initium §. 1 protulimus. Stephanus nil nisi hoc habet: Κορώνη, πόλις Μεσσήνης, ὡς Ἀπολλόδωρος ἑβδόμῳ τοῦ καταλόγου. Idem gentile Κορωναῖος, quod est §. 5, agnoscit. Corone ad sinum Messeniacum et ad mare quidem sita fuit teste Strabone VIII, 360. 361. quorum posterius Pausanias quoque hic confirmat. Mons *Temathia* non aliis memoratus. Corone haec distinguitur ab urbe, quae nunc vocatur Coron; illam enim boreae fuisse magis vicinam quam hanc, plures jam monuerunt. cf. Not. ad Hellen. p. 270. De *Inus nomine mutato* 42, 8. Quod ibi dicuntur narravisse Megarenses, id quodammodo hoc Etymologici M. et Phavorini loco confirmatur: Λευκοθέα, ἡ Ἰνώ· ὅτι ἐμμανὴς γενομένη διὰ τοῦ λευκοῦ πεδίου θέουσα (ὅ ἐστι περὶ τὴν Μεγαρίδα) ἑαυτὴν εἰς τὴν θάλασσαν ἔῤῥιψε. *Bias* fluvius

soli Pausaniae dictus. *Πλατανιστὼν* est *Platanetum.* ut a πλάτανος πλατανὼν, ita a πλατάνιστος πλατανιστών. *Πλατανιστῶνος ἡ πηγὴ* nobis *die Platanenbusch-Quelle.* Sic πλατανιστοῦντος ψυχρὸν ὕδωρ apud Theognidem 862, quem nobis locum Schneider laudavit. ῥεῖ δὲ — πλατείας, καὶ τὰ ἐντὸς κοίλης κατὰ σπήλαιον μάλιστά που, μικρὸν τὸ εὖρός ἐστι τοῦ δένδρου· sic ante Facium distinguebatur.

§. 3. Τὸ μὲν — *Αἴπεια, quod attinet ad nomen antiquum, Aepea vocabatur.* ad εἶχεν Αἴπεια repetendum ὄνομα. De structura orationis v. ad 31, 6 adn. De *Aepea* cf. Not. ad Hellen. p. 269 sq. Ad κατήχθησαν animo addes οἱ Μεσσήνιοι. Diana cur παιδοτρόφος dicta sit, explicat Diodorus Sic. V, 73 ita: "Ἄρτεμιν δέ φασιν εὑρεῖν τὴν τῶν νηπίων παιδίων θεραπείαν, καὶ τροφάς τινας ἁρμοζούσας τῇ φύσει τῶν βρεφῶν· ἀφ' ἧς αἰτίας καὶ Κουροτρόφον αὐτὴν ὀνομάζεσθαι. Welckero tamen in Zeitschrift für Geschichte und Auslegung der alten Kunst I p. 122 haec Diana nescio qua de causa est *Kora Demeter* κουροτρόφος. *Minerva cornicem manu tenens.* ergo fabula, cornicem tutela pulsam Minervae et positam esse post noctis avem (Ovid. Met. II, 549 sqq.), videtur attica fuisse.

§. 4. λόγῳ γὰρ Mosq. Pro vulgato Κόρινθον cum Sylburgio ac Goldhageno legendum censemus Κόρυδον· viderunt enim, cognomen ex eo factum esse, quod oraculum galeritam eos in deducenda colonia sequi jusserit; de quo est §. 5. Deinde ante Facium ita distinguebatur: τοῦτο μὲν δὴ ξόανον τοῦ Ἀργέω, τὸ δὲ χαλκοῦν ἐστι τὸ ἄγαλμα. Facius a Sylburgio Kuhnioque monitus post ξόανον virgulam posuit. Praeterea Sylburgius hunc locum ita refingendum putavit: τοῦτο μὲν δὴ, ξόανον· τὸ δὲ τοῦ Ἀργῴου, χαλκοῦν ἐστι τὸ ἄγαλμα. ut significaretur, Corydi Apollinis simulacrum fuisse ligneum, at signum Argoi Apollinis, ab Argonautis dicatum, ex aere. Sic cogitanda essent duo Apollinis simulacra, et nominibus et materia diversa, in eodem illo templo. Kuhnius ita correxit: τοῦτο μὲν δὴ ξόανον, τὸ δὲ τοῦ Ἀργέω κ. λ. et Ἀργέῳ vertit Apollinis, cui cognomen est Ἀργέω. Clavier edidit — ξόανον, τοῦ Ἀργέω δὲ χαλκ. κ. λ. Si vera est lectio Ἀργέω, fluxisse videri potest hoc cognomen a verbo ἀργῶ, quod Etym. M. p. 137 (124) interpretatur φαίνω. ἀναθεῖναι κ. λ. addidit φασι, ergo ne quis hoc ipsi imputet Pausaniae.

§. 5. Κορωνέων Mosq. Hanc quoque formam habet Stephanus Byz. cf. ad §. 2 init. *Colonides* putantur sitae

fuisse in eo loco, quem nunc oppidum *Coron* occupat. In Gellii Map of the routes in Morea Coron subnaviganti in sinum Messeniacum ad sinistram est, oppositam habens in altero hujus peninsulae latere Mothonen. Nibby in sua Charta antiquum nomen Colonide retinuit. In Memorie Istorio-geografiche della Morea Venet. 1687 est delineata Coron et Parte del Golfo di Coron. *Colaenus* ille Atticae regulus I, 31, 3 haud dubie diversus fuit ab hoc. κόρυδος melioris commatis est quam κορυδαλλὸς auctore Phrynicho p. 338. *μεταμανθάνειν, in locum eorum, quae dediscenda erant, discendo assumere.*

§. 6. *Λυκωρίταις* Vulg. »Rectius ex Stephano *Λυκωρεῖταις*· primitivum enim *Λυκώρεια.* Sic ab ἀκρώρεια est ἀκρωρείτης apud eundem.« Sylb. Berkelius addidit *Μαρώνεια, Μαρωνείτης.* ἀπὸ τοῦ οἰκιστοῦ· hic fuit *Dryops* Apollinis et Diae, Lycaone natae, filius. v. Tzetzes ad Lycophr. 480 et ibi Chr. G. Mueller. cf. finem hujus paragraphi. Discedunt Scholia ad Apoll. Rh. I, 1218 (1213, ubi volunt corrigi *Δρύοπος τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ Δίας τῆς Λυκάονος*) et Antoninus Lib. c. 32. *μάχῃ — Πελοπόννησον.* In Suida est: *Δρύοπες, ἔθνος περὶ τὴν Πυθῶνα ἄδικον Ἡρακλῆς μετῴκισεν.* adde Schol. ad Apoll. Rh. l. l. De *Dryopum migratione in Peloponnesum* iterum V, 1, 1. ἀναστάτου Mosq. ὁμοίως καὶ *Εὐβ.* Porsonus correxit. ὁμοίως [ὡς] *Εὐβ.* Clavier scripsit. Si ad I, 22, 6 adnotata contuleris, Porsono mecum assentieris, quanquam Sylburgius ipse de nostro loco corrigendo non cogitavit. vide p. 982 ed. Kuhn. καὶ οἱ *Στυρεῖς* — *μάχης* in Aldina bis positum est. ὅσοι κ. λ. *quotquot illi pugnae non interfuerunt, paulo longius ab urbe habitantes.* Pro μνήμην Sylburgius putavit Amasaeum legisse μίμησιν, sed idem laudavit similem nostro locum ex Arcad. 43, 2 ὄνομα ἔσχε *Παλλάντιον κατὰ μνήμην τῆς ἐν Ἀρκαδίᾳ.* Idem vertit: *in memoriam facta eorum, quae olim fuerant in Parnasso erecta.*

§. 7. *Asine Messeniaca* ab occasu fuit opposita Colonidibus, et ad sinum sita Asinaeum appellatum, qui sinus etiam Messeniacus vocatus est, quum hi duo sinus se tangerent. v. Strabo VIII, 359 (155 et 161 Tzsch.). Eidem est Asine πολίχνη πρώτη ἐν τῷ κόλπῳ p. 360. De *Acrita* Strabo VIII, 359 ita: *Τῇ Μεθώνῃ συνεχής ἐστιν ὁ Ἀκρίτας, ἀρχὴ τοῦ Μεσσηνιακοῦ κόλπου.* Hoc promontorium nunc vocari dicitur *Capo Gallo.* »Apud Ptolemaeum legitur Θηγανοῦσσα, apud Plinium *Teganusa* lib. 4 c. 12.« Sylb. apud Pomponium

Mel. II, 7, 10 *Theganussa*; Porsonus quoque *Θηγανοῦσσα* scripsit. Nunc *Isola di Cervi* dicitur. *νῆσος* — *Οἰνοῦσαι* Vulg. Palmerius e Plinio IV, 19, 12 emendavit *νῆσοι*, ubi est: »Ante Pylum tres Sphagiae, et totidem ante Messenen Oenussae.« quam emendationem Valckenario probatam recepit Clavier. Apud Pomponium Mel. l. l. est *Oenussa*. Nunc aliis *Isole di san Venetico*, aliis *Sapienza* dicuntur: quod posterius nomen Harduinus ad Sphagias transtulit. Veterem appellationem de vini fertilitate petitam esse, ab Harduino jam animadversum est.

CAPUT XXXV.

§. 1. *Μοθώνην* Mosq. De diversitate in prima syllaba cf. adn. ad cap. 3, 6. Teste Strabone VIII, 359 *τῇ Μεθώνῃ συνεχὴς ἐστιν ὁ Ἀκρίτας*. Cf. de hac urbe Chateaubriandi Reise von Paris nach Jerusal. I p. 16 et Memorie Istoriogeografiche della Morea Venet. 1687 p. 14. 16. De quinque aliis hujus nominis urbibus docte disseruit Politus ad Eustath. T. II p. 703. W. Gell in Itinerary of Morea p. 54 de nostra sic: »Greek village of Mothone, or Modon. East of Modon, about 2700 paces from the city, is a place called Palaio Mothone, where are the vestiges of a city, with a citadel. Modon is about 7 miles from Neocastro.« *πρὶν ἢ* — *Πήδασος*. Sic multos sensisse, his Strabo testatur VIII, 359: *Μεθώνην εἶναί φασι τὴν ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ Πήδασον προςαγορευομένην μίαν τῶν ἑπτά, ὧν ὑπέσχετο τῷ Ἀχιλλεῖ Ἀγαμέμνων* Iliad. IX, 152. cf. adn. ad §. 4. *ἀπὸ τῆς κ. λ.* cf. §. 5. *Ποθάονας* cum Mosq. Ald. et Amasaeo. Sic Clavier quoque edidit. *Παρθάονος* intulit Xylander atque hoc reliqui sequuti sunt; sed illud hoc melius est, quum apud Homerum Iliad. XIV, 115 de eodem sit *Πορθεύς*. Quod Phavorinus habet, *μόθωνα τὸν εἰρωνικὸν, καὶ δόλιον, καὶ πανουργίᾳ προςφερόμενόν τινι ἔλεγον*, potest in hoc saxum transferri, quod subter undas procurrens saepe fraudi fuerit portum intrantibus. *σχενότερον* Mosq. De voce *κλύδων* cf. ad VII, 5, 5.

§. 2. *Ἐδήλωσα κ. λ.* vide cap. 24, 2. et de *Damocratida* II, 19, 2. *ὡς* inter *καὶ* et *οὐδὲ* abest a Mosq. De v. *νεώτερον* cf. ad III, 3, 8 adn. Pausanias ut *Nauplienses ex Aegypto oriundos* crederet, fama videtur adductus esse per

poetas sparsa; Apollonius enim Rhodius I, 186 narrat, Amymonen, Danai filiam, Neptuno peperisse Nauplium; quam famam tetigerat Pausanias jam II, 38, 2. Hic vero est Nauplius prior; posterioris facta mentio est I, 22, 6. Hujus posterioris stemma apud Apollonium l. l. hoc est:

Neptunus Amymone
|
Nauplius
|
Proetus
|
Lernus
|
Naubolus
|
Clytonéus
|
Nauplius

Hic posterior; Argonautarum socius, Palamedis pater fuit. Sic quodammodo tollitur quod Strabo VIII, 368 objicit iis, quae de Nauplio ejusque filiis narrantur; ipse enim censet, *Naupliae* nomen ἀπὰ τοῦ ταῖς ναυσὶ προςκλεῖσθαι ductum esse. Sic et *Ναύπλιος* Phavorino est ἡ ἐν θαλάσσῃ πρόςοδος. Cum his ὕστερον — *Ναυπλίᾳ* cf. II, 38, 2.

§. 3. *Δηϊδάμεια* — ἐδήλωσα. De *Pyrrho Aeacidae* filio dixit I, 11—13. Ejus proles, ut nostro loco refert Pausanias, haec fuit:

Pyrrhus Aeacidae seu Epirota
|
Alexander
|
Ptolemaeus
|
Pyrrhus
|
Deidamia.

Palmerius credidit, Pausaniam Ptolemaeum in hac genealogia contra rationem temporis et Trogi narrationem apud Justinum lib. 28 inseruisse. »Nam secundum illum, inquit, Deidamia (quae male ibi scribitur *Laodamia*) non potest esse Ptolemaei neptis, quippe Ptolemaeus post fratrem Pyrrhum juvenis mortuus est, quo mortuo superfuerunt duae regiae

virgines Nereis et Deidamia. Ergo secundum Trogum legendum est θυγάτηρ δὲ ἦν Πύῤῥου τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Πύῤῥου.« Sed Justinus non videtur is esse, ex quo corrigamus Pausaniam; quanquam Facius quoque hujus Justini (XXVI, 2. 3. XXVIII, 1. 3 Pyrrhum et Ptolemaeum fratres Alexandri filios fuisse dicentis) auctoritate commotus credidit »forte post Πύῤῥου excidisse ἀδελφοῦ.« Judicio huic, quod *Procles* tulit, simile esse Hannibalis apud Livium cap. 14 lib. 35, Kuhnius animadvertit. Quanta rei militaris peritia in Pyrrho Epirota fuerit, multis veterum locis ostendit Baylius in Diction. hist. et crit. s. v. Pyrrhus. De εἵνεκα cf. ad II, 30, 5 adn. Ἠπειρῶται cum Amasaeo, Sylburgio et Claverio. Ἠπειρώτας Vulg. Kuhnius maluit Ἠπειρώταις, *apud Epirotas*. οὐ γάρ πω κ. λ. Loci insignes Herodotei de opibus viribusque Atheniensium publica libertate auctis sunt V, 66. 78. 91. adde Isocratis Areopag. cap. 25 sqq., ubi orator atticus contendit, ἢν ἐξετάζειν βουληθῶμεν, εὑρήσομεν τὰς δημοκρατίας μᾶλλον ἢ τὰς ὀλιγαρχίας συμφερούσας. Mosq. habet ἄλλους τε. In his προήχθησαν ἐπὶ μέγα ἀπ' αὐτῆς erit ἀπ' αὐτῆς *ope ejus*. Sic interpreter Theocr. XXIV, 109 ἀπὸ σκελέων ἀλλάλως σφάλλοντι παλαίσμασιν, *se mutuo ope crurum evertunt artificiis*. add. Vigerus p. 582. συνέσει οἰκείᾳ. Sic etiam Thucydides Themistocli I, 138 οἰκείαν ξύνεσιν tribuit i. e. φυσικὴν scholiasta interprete. καὶ νόμοις κ. λ. Hoc magis de antiquioribus quam de recentioribus reipublicae Atheniensium temporibus intellectum voluit Kuhnius.

§. 4. ἄγειν σφίσιν οἶνον ἐπὶ τὰ πλοῖα ἐδεήθησαν. Hoc congruit cum epitheto, quo Homerus Iliad. IX, 152 *Pedasum* ornat, Mothonen postea appellatam (vide ad §. 1), dicens eam ἀμπελόεσσαν. Hinc fabula *Oeneum* huc arcessivit §. 1. Mosq. ὠνοῦντο et καὶ τοῖςδε — κατίασιν omisit. καὶ ἐκ τῶν — ἀποτολμήσαντες· non erat, cur hic quidquam mutandum putaret Kuhnius: opinatus enim est, νῦν post ἔνθα delendum esse, et ad ἀντιληψόμενοι excidisse ὁτιοῦν. ἁρπάζουσι, καὶ ἐςθέμενοι δὲ Vulg. Kuhnio hic δὲ videbatur superfluum. Schaefer vulgatam defendit in Notis ad Longum p. 350. Nos cum Mosquensi et Claverio scripsimus ἁρπάζουσιν· ἐσθέμενοι δὲ κ. λ.

§. 5. *Diomedes* in hanc vocari regionem ab exegetis potuit, quum *Oeneum* fabula huc duxisset, nimirum ob vini in illa nascentis copiam. vide §. 1 et 4. Accedit, quod Diomedes Minervae tutela gavisus dicebatur.

§. 6. *Καὶ Ἀρτέμιδος δι' ἱερόν ἐστι* Vulg. Facius ex ingenio, ut ait, dedit *τε* pro vulgato *δί*. A Sylburgio et in margine Aldinae Dresdensis recte emendatum est *δὲ*, quod Clavier quoque recepit. *καὶ — δὲ* saepe copulari constat. cf. Schaefer ad Longum p. 350. adde Notas ad Hellenica p. 167 sq. *ἰδεῖν ἐμφερὲς, παράσχοιτο εὐωδίαν πᾶσαν καὶ χρόαν τὸ ὕδωρ καὶ ὀσμήν* Vulg. Sylburgius pro *εὐωδίαν* legendum suspicatus est *εὐωνίαν*, ut significaret, vili pretio parari posse aquam, quae et colore et odore Cyzicenum unguentum, care alioqui emendum, referret. Kuhnii sententia, post *ἐμφερὲς* plenius interpungendum esse, ut Goldhageno, Facio, Clavierio et Nibbyo, ita nobis quoque probata est. Deinde *τὸ* inter *χρόαν* et *ὕδωρ* Mosq. omisit, recte, quum non de aqua hujus putei, sed de omni aqua oratio sit. Accusativus *εὐωδίαν* plerisque offensioni fuit; Kuhnius, Goldhagenus, Facius pro eo voluerunt scribi *δ' ἄν*. Ad vocem *ὀσμὴν* interpretandam forsan aliquis in margine alleverat *εὐωδίαν*, inde potuit in contextum migrare, et cum *δ' ἂν* coalescere. Sensus: *possit autem aqua omnem colorem odoremque referre.* Schneider autem legendum censuit: *ἰδεῖν ἐμφερὲς παρέχεται πᾶσαν* et contulit I, 21 extr. *Κυζικηνὸς* possessive etiam apud Stephanum Byz. De *unguento Cyziceno* cf. Casaub. ad Athen. XV p. 688. e. Huc pertinet locus ille Apollonii III, 223 sqq., ubi de quatuor fontibus ita: *ἡ μὲν ἀναβλύεσκε γάλακτι, ἡ δ' οἴνῳ, τριτάτη δὲ θυώδεϊ νᾶεν ἀλοιφῇ· ἡ δ' ἄρ' ὕδωρ προρέεσκε.* Vox *κολυμβήθρα* hoc loco denotat *λουτρὸν* et quidem *θερμὸν*, ut patet ex hoc Herodoti loco de Thermopylis VII, 176: *ἔστι δὲ ἐν τῇ ἐσόδῳ ταύτῃ θερμὰ λουτρὰ, τὰ Χύτρους καλέουσι οἱ ἐπιχώριοι.* Cf. etiam de hac voce Paus. III, 21, 4. Quia erant thermae, eam ob causam dictae videntur *muliebres ollae.* *ξανθὸς* hoc loco *rutilus* seu *rufus.* Pro *Ἑβραίων ἡ γῆ* in Cod. Paris. Phralitae est *Ἑβραίων πηγή.* et pro *πόλει* in Aldina *πόλεις.* Hoc *ὁ Ἀταρνεὺς ὁ Χίων μισθὸς* est ex Herod. I, 160 *ἐξέδοσαν οἱ Χῖοι ἐπὶ τῷ Ἀταρνεῖ μισθῷ*, ubi adduntur plura de *Ἀταρνέως τούτου χώρῳ.* In Mosq. est *ἐκδόντος*, et *Τακτύνην* in Ald. *ὕδωρ λευκὸν, albulae aquae*, de quibus v. Strabo V, 238 (175, ubi fluvius hic *Ἀνίων* vocatur) et Plin. XXXI, 2. *ἐπισχόντι δὲ ὀλίγον* deest in Mosq. *ἅτε φάρμακον θερμαίνει τὸ πυρωδ.* Mosq. Cod. Phralitae, Amasaeus, Camerarius, Xylander, Loescher, Facius, Clavier; probatumque est Sylburgio. *ἅτε * μακον θερμ.* ante Facium scriptum erat. De Kuhnii correctione mox. Abreschii in Thucyd. p. 359 lau-

dante Valckenario haec est: τότε μαλακὸν θερμαίνει, εἶτα πυρωδέστατον. Deinde καὶ ὅσαι μὲν πηγαὶ θαῦμα ἰδεῖν καὶ ἰδόντι, τοσαύτας θεασάμενος οἶδα· Vulgata. καὶ ὅσαις μὲν πηγαῖς κ. λ. Mosq. Hinc Facius eruit: καὶ ὅσαις μὲν πηγαῖς θαῦμα ἰδεῖν καὶ ἴδιόν τι, quod Clavier non dubitavit in contextum transferre, et Nibby quoque reddidit. Nos in minore editione scripsimus καὶ ὅσαις μὲν πηγαῖς θαῦμα [ἰδεῖν καὶ] ἴδιόν τι· et ἰδεῖν καὶ eliminandum esse, id Lobeckius quoque animadvertit; idem autem recte vidit, his expulsis et Mosquensi lectione recepta, vulgatum ἰδόντι retinendum esse; in quo eum nunc sequuti sumus. Denique Kuhnius locum ita refinxit: ἐπισχόντι δὲ ὀλίγον θερμαίνει, ἅτε τὸ πυρωδέστατον. καὶ ὅσαι μὲν πηγαὶ θαῦμα ἰδεῖν καὶ πιόντι φάρμακον, τοσαύτας κ. λ. sed violentiora solent esse a vero alieniora. τὰς γὰρ δὴ ἐλάσσονας θαύματος ἐπιστάμενος παρίημι. Vulg. δὴ Mosq. omisit. sed praeterea ἐλάσσονος pro ἐλάσσονας scripsi. cf. IX, 36, 3 extr. VIII, 7, 8. idem nunc video placuisse Lobeckio (v. ad Phrynich. p. 215), Porsono ac Valckenario. ἐλάσσονες θαύματος essent *inferiores admiratione* i. e. nulla dignae admiratione; tales vero non cogitavit, sed fontes non illos quidem omni admiratione indignos, aliis tamen hac re cedentes, minoremque merentes admirationem. ἐπιστάμενος παρίημι colorem refert Herodoteum; sic ἐξεπιστάμενος μνήμην οὐ ποιήσομαι Herod. I, 193. τὸ μὲν τῆς Καρδίας κ. λ. Vulg. sed Palmerii emendationi Καρίας pro Καρδίας reponenti cum Valckenario et Goldhageno nos quoque calculum adjicimus. Ipsa constructio requirit nomen regionis, cujus pars sit hoc πεδίον Λευκόν. at *Cardia* esset vel vici vel urbis nomen, quod ab hoc loco alienum est. Deinde pingues aquae ἐν Δασκύλου κώμῃ laudantur etiam in Athenaei II, 43. a. ubi adjuncta significant, eam in *Caria* fuisse. et Δασκύλιον πόλις Καρίας ἐπὶ τοῖς ὅροις τῆς Ἐφεσίας apud Stephanum Byz. est. Denique nescio an huc pertineat littus *Leuca* Cariae apud Pomponium Mel. I, 16, 3. πιεῖν καὶ γάλακτος ἥδιον. De fontibus similem aquam fundentibus cf. IX, 34, 3. III, 24, 5. Apollonius Rh. III, 223. Ἡρόδοτον. IV, 52. ὅπου γε καί, *da ja auch*. Similiter Horatius Od. II, 13, 33 »quid mirum? ubi illis carminibus stupens demittit aures bellua centiceps.« Δικαιαρχία etiam Strabo V, 245 sq. et Diodorus Sic. V, 13, sed IV, 22 Δικαιαρχεῖαι, et apud Stephanum Byz. Δικαιάρχεια· qui de aquis ejus haec habet: ταύτην δέ φασι κεκλῆσθαι Ποτιόλους (v. Strabo l. l.). πότια δὲ τὰ φρέατα καλοῦσι Ῥωμαῖοι, ὀλί-

ρε δὲ τὸ ὄζειν· ἰδυσώδη γὰρ τὰ φρέατα εἶχε. De his *aquis* cf. etiam Paus. VIII, 7, 3 et Strabo l. c. *σφίσι*, ut in parallelo loco VIII, 7, 3, refertur ad incolas loci nominati. Sic mox cap. 36, ὁ Ἀφικομένων ἐς Κυπαρισσιάς, σφίσι πηγὴ ὑπὸ τῇ πόλει πλησίον θαλάσσης ἐστί. Mox ὥστε τὸ μόλυβδον Vulg. sed masculinum in hoc nomine praeferendum esse genus, jam Sylburgius monuit, cui obsequutus etiam Clavier est. Cur Porsonus maluerit ὡς τὸν μόλ. equidem non assequor: sic in proximis cap. 36, 3: δριμὺν οὕτως ἔχων ἐς τὰς βοῦς ἔρωτα, ὥστε καὶ ἐπάλαισε. E codice Mosquensi et VIII, 18, 2. IX, 31, 4. II, 37, 5 scripsi μόλιβδον, quod Clavier quoque fecit.

CAPUT XXXVI.

§. 1. Κορυφάσιον est Stephano Byz. χωρίον Λακωνικὸν πλησίον Πύλου, sed intelligit locum Messeniae. Itaque hic quoque, ut Strabo VIII, 359, Coryphasium distinguit a Pylo. Spartanis autem teste Thucydide IV, 3 Pylus haec Messeniaca dicebatur Κορυφάσιον. De *Pylo Messeniaca* cf. Not. ad Hellenica p. 121. 267. In Gellii Itin. of Morea p. 51 dicitur *old Navarino*. Abfuit a Sparta 400 stadia, referente Thucydide d. l. quem sequuti sunt Diodorus Sic. XII, 61. et Strabo VIII, 359 (160 Tzsch.). Strabo ibidem narrat, hanc Pylum primum sub monte Aegaleo conditam esse, qui septem stadiis remotus fuerit a Coryphasio et a mari; hac Pylo autem diruta nonnullos Pyliorum sedes posuisse sub Coryphasio, et bello Peloponnesiaco Athenienses adaedificasse illi hanc Pylum, ut esset ἐπιτείχισμα τοῖς Λακεδαιμονίοις. v. Thucyd. IV, 3. ταύτην ᾤκισε — ἐκβληθείς. Simillime Herodotus de urbe Abderorum I, 168: τὴν Τιμήσιος κτίσας οὐκ ἀπώνητο, ὑπὸ Θρηΐκων ἐξελαθείς. Pro Πύλος Palmerius Heyniusque voluerunt Πύλας scribi propter I, 5 et 39. sed cf. VI, 22, 8. Apud Apollodorum I, 9, 9 Neleus dicitur in Messeniam delatus Pylum condidisse. De forma ὤνατο cf. Oudendorpius ad Thom. Mag. s. v. ὀνήσομαι. Ὅμηρος Mosq. Locus est Iliad. XI, 682. Nestoris igitur seu Neleïus Pylus Pausaniae est *Messeniacus*, sed Strabo VIII, 350 (112) intellexit *Triphyliacum*, quem et *Arcadicum* atque *Lepreaticum* appellat; (de quo loquitur p. 343 sq.) et in illo quidem ait

p. 339 plerosque reliquorum consentire scriptorum atque poetarum, in hoc autem τοὺς Ὁμηρικωτέρους.

§. 2. *Minerva Coryphasia* de proximo promontorio cognomine; quod quia justo simplicius videbatur esse, nomen paulo altius repetitum est a Minervae matre, *Coryphe*, Oceani filia. vid. Clemens Alex. Adm. p. 17 Col. Cicero de N. D. III, 23 et Arnobius adv. gent. lib. 4 p. 177 de la Bar. quae Coryphes filia etiam quadrigarum inventrix ferebatur, ex quo Ἱππία dicta traditur. Sed nec haec satis subtilis est interpretatio; itaque Coryphasiam dicemus ἐκ τῆς κορυφῆς τοῦ Διὸς natam. *Thrasymedes*, cf. cap. 31, 9. p. 358.

§. 3. εἴη δ' ἂν κ. λ. Res, quae hoc loco leviter tanguntur, discimus ex Apollodoro I, 9, 11 sq. Amythaoni Pylum habitanti Melampus nascuntur et Bias. Bias Perus, Nelei filiae, ambiebat nuptias; sed Neleus eam nisi illi, qui Iphicli boves e Thessalica Phylace ipsi adduxisset, nuptum dare nolebat. Quas diligenter custoditas quum furto Bias auferre non posset, fratrem Melampodem rogavit auxilium. Qui Phylacen profectus, sed in furto deprehensus, conjectus est in carcerem. Ibi autem quum suam vaticinandi artem probavisset, Iphicli boves dono acceptas Pylum egit, fratrique dedit Bianti. ἕδνα ante Facium. cf. III, 12, 2. et Homer. Iliad. XVI, 178. Sylburgius ait: »fortasse παρὰ τὴν ἕσιν, quod oblatis his muneribus ambitas procis filias dimitterent parentes.« τοὺς μνωμένους· erat enim Pero multorum spes ambitiosa procorum. v. Apollod. l. c. ὁ ante Μελάμποδος videbatur uncis circumdandum esse; hi absunt a Vulgata. ἐπιθύμησας Mosq. καὶ Ἡρακλεῖ — ἀγέλην. Hecataeus *Geryonen* ejusque res non Hispaniae sed τῆς ἠπείρου τῆς περὶ Ἀμβρακίαν καὶ Ἀμφιλόχους fuisse dixit, eumque sequutus est Arrianus in Exp. Alex. II, 16. qui addit: εὔβοτον τὴν ἤπειρον ταύτην καὶ βοῦς τρέφουσαν καλλίστας, neque Eurystheum videri vel Iberorum, in extrema habitantium Europa, vel eorum regis nomen, vel pulcras in illa regione boves pasci audivisse. Nomen ipsum *Geryon* ductum volunt a γηρύω, φθέγγομαι, et esse πρέπον ὄνομα βουκόλῳ· κρακτικοὶ γάρ. Sic Etymologicum M. 231 (210). De *Eryce* cf. III, 16, 4. ἐπάλαισε Mosq. Eodem modo Aldinam lectionem ἐπελάσαι Xylander correxerat. De *Iphidamante* Homerus Iliad. XI, 244. δόντι pro δοίη Mosq. χαίρειν μάλιστα idem. παρασχέσθαι pro vulgato παρέχεσθαι Mosq. illud huic praeferendum duxi, quum non de praesente tempore scriptor loquatur. μαρτυρεῖ κ. λ. veluti Homer. Iliad. II, 77. Notum

est, Strabonem VIII, 344 (72) epitheton ἠμαθόεις duxisse a nomine fluvii Amathi, qui Pylum Triphyliacum, qua septentrionem spectabat, alluerit; quare ipse scripsit Ἠμαθόεντα non ἠμαθόεντα Πύλον. Incertum tamen esse, quod de fluvio Amatho attulit, satis clare significat. αἰεὶ Mosq.

§. 4. Σφακτηρία eadem est quae Σφαγία dicitur teste Strabone VIII, 359 et Phavorino apud Stephanum Byz. De situ hujus insulae Thucyd. IV, 8. Diod. Sic. XII, 61. Strabo l. l. Apud Stephanum Byz. haec sunt: Ἔστι καὶ νῆσος Σφακτηρία, ἧς μνημονεύει Παυσανίας ἐν τρίτῳ περιηγήσεως Ἑλλάδος. Pro τρίτῳ legendum esse τετάρτῳ ab aliis jam animadversum est; nostrum hunc locum Stephanus significavit. Nonnullis *Prote* haec insula vocatur, quae Italis nominatur *Prodano*. v. Gellii Itinerary of Morea p. 49 et chartam huic libro praefixam. Apud recentiores tres insulae Sphagiae memorantur. Ῥήνεια. de scriptura v. Tzschuckius ad Strab. X, 486 (324) et de situ Rheneae Thucyd. III, 104. ἀνθρώπειαι· Sylburgio rectius visum est ἀνθρώπιναι vel ἀνθρώπειοι, quum neque Schneider neque Passow in hac foeminini terminatione offendissent. quid? quod Thomas M. et Moeris praeceperunt, magis cum Atticis ἀνθρωπεία φύσις quam cum aliis ἀνθρωπίνη dicendum esse. Sic Thucyd. I, 76 ἀνθρωπείᾳ φύσει. VI, 78 ἀνθρωπείας δυνάμεως. Mox pro vulgato προηχέναι Clavier dedit προῆχθαι, quod Mosq. offert. an vero προῆχθαι active usurpatum sit, valde dubito. De perfecto activi cf. III, 11, 8. Καφηρέως. cf. ad II, 23, 1 adn. χειμῶνος deest in Mosq. De *Psyttalia* cf. ad I, 36, 2 adn. ἀπολογουμένων pro ἀπολομένων Mosq. ἐν ἀκροπόλει· in qua? Arx, in qua hoc Victoriae simulacrum ab Atheniensibus dedicatum est, nobis videtur fuisse *Pyli*, nam haec arcem habuit teste Thucydide IV, 26, et loquitur nunc Pausanias de Pylo. Clavier autem Athenarum arcem putavit significari. Hoc si esset, additus foret, ex mea quidem opinione, articulus τῇ. Athenis Poecile clypeis honestata erat Spartanorum, qui in Sphacteria capti fuerant. v. Paus. I, 15 extr. Victoriae signum hac de re Athenis dedicatum esse, non memini me legere. Olympiae autem Messenii hujus victoriae gratia simulacrum Victoriae posuerunt teste Pausania V, 26, 1.

§. 5. Κυπαρισσίας et mox Κυπαρισσίαις Vulgata. scripsi Κυπαρισσιάς, Κυπαρισσιαῖς, ut est cap. 33, 6. VIII, 1, 1. Priore loco Κυπαρισσίαν offert Mosq. Sic Strabo VIII, 359 ἡ Κυπαρισσία ἡ Μεσσηνιακή. bene; nam Sylburgius ad cap. 33 recte monuit: »Κυπαρισσία et Κυπαρισσιαὶ ita usurpan-

tur, ut *Θεσπία* et *Θεσπιαὶ*, *Πλάταια* et *Πλαταιαί*. « idem laudavit VIII, 44, 2. IX, 32, 4. Cyparissiae fuerunt, ubi nunc est urbs *Arcadia* (v. Gellii Itinerary of Morea p. 48) et differunt a Cyparisseente. v. Not. ad Hellen. p. 267. *σφίσι* — *ἐστί*. cf. adn. ad cap. 35 extr. *ῥυῆναι* — *γῆν*. Kuhnius e Nonni lib. 48 hoc de Baccho protulit: *Θύρσῳ γαῖαν ἄρασσε, ὀχλαζομένης δὲ κολώνης αὐτομάτην ὤδινε μέθην*. Minervae *Κυπαρισσίας* Stephanus quoque Byz. mentionem fecit. Quid hic *Αὐλὼν* fuerit, docet Strabo VIII, 350, ubi variis de Dorio Homerico sententiis commemoratis addit: *ἔνιοι τὴν νῦν Ὄλουριν ἢ Ὄλουρον ἐν τῷ καλουμένῳ Αὐλῶνι τῆς Μεσσηνίας κειμένην Δώριον λέγουσιν*· ergo non urbs fuit, sed *regio depressior*, *cava*. eodem modo statuit Schoenemannus in Geographia Homeri p. 40. *κατὰ τοῦτο* non retulerim ad *ἄγαλμα*, sed ad *χωρίον*, quod vocabulum subaudiendum est. *ἡ Νέδα* — *διέξεισιν*. cf. cap. 20, 1. *Neda* versus mare Ionium, quod petit, Elidem disjungit a Messenia. Cf. de *Neda* ad 20, 1 adn.

Caeterum tenendum est, Pausaniam in hac *τῆς χώρας καὶ πόλεων ἀφηγήσει* ab orientali sinus Messenici latere profectum in partes terrae interiores, inde perrexisse ad occidentale hujus sinus latus, et in eo descendisse ad Colonides; hinc autem littus orientem versus persequutum usque ad Mothonen ab ea ad Nedae adscendisse exitum. Ita Pausanias desinit, ubi Strabo VIII p. 359 (157) incipit, qui ab Elide descendit ad Messeniam; ex hac autem Pausanias adscendit in Elidem.

ADNOTATIONES
AD PAUSANIAE ELIACA PRIORA SEU LIBRUM QUINTUM.

'Ηλιακὰ sua Pausanias ipse utraque complectens appellat *τὰ ἐς Ἠλείους* VIII, 48, 2. X, 37, 4. et *λόγον τὸν ἐς Ἠλείους* X, 9, 1. *Παυσανίας Ἠλιακῶν α* citatur a Stephano Byzantino s. v. *Τύπαιον*. Partem libri prioris V, 4, 4 dicit Pausanias *τὰ ἔχοντα ἐς Ὀλυμπίαν τοῦ λόγου*, quae incipit a capite septimo, aliam vero *λόγον τὸν ἐς ἀναθήματα* v. ad V, 21, 2. Eliaca priora scripta ante posteriora esse, intelligitur e V, 14, 5. De *tempore*, quo priorem Eliacorum partem exaraverit, v. Praefatio T. I. p. VIII.

Ἠλιακὰ conscripserant etiam *Rhianus* (v. Stephanus Byz. s. v. *Λαπέρσα*, *Νάνακρις*, *Λιθήσιος*), *Ister Callimachius* (quod patet ex ejus fragmentis), *Teupalus* teste Stephano Byz. v. *Ἀνδρία* (ubi v. Berkel et Gronov), et *Echephyllidas*. vide ad Pausan. V, 2, 1. adde *Aristodemum Eleum*, ab Harpocratione v. *Ἑλλανοδ.* et in Schol. ad Pindari Ol. X, 55 laudatum. Idem in Heynii Pindaro T. III p. 879 an recte *Alexandrinus* dicitur?

Eleorum brevis historia ab antiquissimis usque temporibus cap. 1—5, 1.

CAPUT I.

Partes hujus capitis nonnullas illustrabam in Notis ad Hellenica p. 99 sq. 274 sqq. 277 sqq. 287 sq.

§. 1. *Ὅσοι δὲ κ. λ.* De variis Peloponnesi descriptionibus et de ea, quae Pausaniae placuit, vide Not. ad Hellenica p. 224, ubi etiam de Thucydidis loco, qui *quinque* Peloponnesi partes constituit, et de scholiastae Thucydidei

errore dictum est. Ad δευτέρα δὲ Ἀχαιῶν subauditur μοῖρά ἐστι. *Tres* reliquae Doriensium sunt Laconica, Messenica et Argolis. In proximis γένη δὲ — ἀφιγμένοι Pausaniam ante oculos habuisse Herodoti locum VIII, 73, a Valckenario jam observatum erat. Verbis Ἀρκάδες μὲν αὐτόχθονες καὶ Ἀχαιοὶ post explicationem de his duabus nationibus insertam, suisque particulis μὲν et δὲ distinctam opponuntur verba τὰ δὲ λοιπά. Cum his τὸν Αἰγιαλὸν — καλούμενον cf. VII, 1, 1. τοῦτον καλούμενον Mosq. εἴκοσι ἔτη κ. λ. „Ex hoc loco intelligi potest, quando ista scripserit Pausanias. Dio docet, Corinthum a Julio Caesare instauratam fuisse ultimo ipsius vitae anno, qui fuit ab V. C. DCCX. Adde his CCXVII, incides in annum Romae DCCCCXXVII, qui Antonino Philosopho imperii fuit annus XVI." Xylander. δὲ ὄντα pro δέοντα Mosq. οἱ μὲν ἐκ Παρνασσοῦ, Δωριεῖς δὲ ἐκ γῆς οἱ τῆς Πελοποννήσου εἰσὶν ἀφιγμένοι. Vulg. In codicibus Parisinis 1399. 1410. 1411 est ἐκ γῆς οἱ τῆς Πελοποννήσου. Camerarii acumen vidit, legendum esse: ἐκ τῆς Οἴτης ἐς Πελοπόννησον quam emendationem Sylburgio, Kuhnio, Valckenario, Goldhageno Facioque, ut par erat, probatam in minorem editionem jam receperamus. eadem nunc legitur in Clavierii editione, et interpretatione Nibbyi. Strabonis locum huc maxime pertinentem IX, 427 (563), ubi scriptor, quum dixisset, Herculem περὶ τὴν Οἴτην vitam finiisse, subjungit: ἐντεῦθεν ὁρμηθεῖσι τοῖς Ἡρακλείδαις ὑπῆρξεν ἡ εἰς Πελοπόννησον κάθοδος, Sylburgius jam laudaverat. Nec longe abfuit a vero Vindingius in Hellene p. 330 (Thes. Antiq. Graec. Gronov. XI) corrigens: Δωριεῖς δὲ ἐκ τῆς αὐτῆς γῆς (regionibus Parnassi) ἐς Πελοπόννησον εἰσὶν ἀφιγμένοι. Caeterum, ut nunc legitur ἐκ τῆς Οἴτης, ita scribendum etiam ἐκ τοῦ Παρνασσοῦ putavi.

§. 2. De *Elidis* situ et terminis v. Arcadic. 1, 1. δὲ inter Τοὺς et Ἠλείους omisit Mosq. Haec Τοὺς δὲ Ἠλείους — τῆς ἄλλης confirmat illud Herodoti VIII, 73 Αἰτωλῶν Ἦλις scil. ἐστι. De *Aëthlio* ejusque prole v. Clavierii Histoire des prem. temps de la Grèce I, 94 sqq. et de *Aëthlii patre* Paus. V, 8, 1. Auctore Hesiodo in Scholiis Apollon. Rh. IV, 57 *Endymio* fuit Aëthlii Jove nati et Calyces filius. De his *Endymionis Lunaeque amoribus* cf. Plinius H. N. II, 9. Fulgentius Mythol. II, 19. Scholia ad Apollon. l. l. et Heinrichii Epimenid. Cret. p. 49 sqq. ὡς post καὶ deest in Mosq. πεντήκοντα. cf. Not. ad Hellen. p. 245. Ἀστεροδία scribitur etiam in Schol. Par. Apollonii III, 242, sed in

ai
editis Ἀστεροδείῃ. ἐπειὸν Mosq. Εὐρυκυίδαν Vind. Mosq. οι et υ saepe confusa esse constat. v. Schaefer ad Apoll. Rh. T. II p. 156. Bentlejus ad Horat. Od. II, 19, 23. Strabo VIII, 346 (85) in Triphylia ponit ἄλσος τὸ Εὐρυκλίδειον.

§. 3. Ἔθηκε — ἀρχῆς. cf. 8, 1. atque etiam Ibyco in Scholiis Apollonii IV, 57 narrante Endymio ipse rex fuit Elidis. δρόμου Vind. et Mosq. omiserunt. Ἐπειοὶ — ἐν. cf. ad §. 6. adn. τῶν δὲ ἀδελφῶν οἱ τὸν μὲν Vulgata, quae quum et Pausaniae scribendi rationi accommodata sit, et quod ille voluit, clare exprimat, nobis non videtur deserenda esse; nam οἱ, ut saepe apud Pausaniam, positum pro αὐτοῦ refertur ad Epeum, et per τὸν μὲν manifesto significatur Aetolus, cuius nomen antea §. 2 positum erat: in Clavierii tamen editionem Vindobonensis lectio τῶν δὲ ἀδελφῶν Αἰτωλὸν μὲν, quae interpretationem Vulgatae offert, recepta est. cf. ad cap. 3, 4 adn. ἥσσῃ cum Vind. et Mosq. ἥττῃ Vulg. φυγεῖν *celeriter migrare*, ut *fugere* in Virgilii Georg. III, 462. IV, 317. De *Paeonia et Paeonibus* Larcherii Lex. geogr. ad Herod.

§. 4. πρὸς Μιλήτῳ de *vicinitate*. Haec *Heraclea* in Stephano Byz. dicitur ab Alcmane prisco nomine vocata esse *Latmos*, utpote monti hujus nominis subjecta. v. Berkel ad Stephan. ἐς Λάτμον κ. λ. cf. Schol. Apollon. IV, 57. Palmerius, ut haec lis dirimatur, duos distinguit Endymiones. Κορωνεῦ Vulg. sed cf. ad II, 5 extr. adn. Ad *Hyrminam* redit §. 8.

§. 5. Ἀλξίωνος Vulg. sed Loescher Sylburgio referente legit Ἀλεξίωνος. In Etymologico M. 426 (386) est Ἤλειον Ἄλεξις καὶ Ἐπειὸς βασιλεύς· ἀφ' οὗ Ἐπειοὶ οἱ Ἠλεῖοι, ὥς φησιν Ἀριστοτέλης ἐν τῷ Πέπλῳ. Hunc *Alexin* nostrumque *Alxionem* Sylburgius suspicatus est eundem fuisse. Idem tamen ad l. l. Etymologici monet, haec differre a Pausaniae narratione, secundum quam Epeus Eleo avunculus fuerit. Αργεῖος — λόγος. cf. cap. 22, 5, ubi Eleorum ac Phliasiorum haec traditur esse narratio. ἐπεφήμισαν esse hoc loco idem quod simplex, jam Schaefer significavit ad Scholia Apollonii p. 297. ibi enim in Parisinis est hoc compositum, in editis autem simplex. Πισαίαν Mosq. ἐπαύθη. de hac forma, quam Sylburgius etiam ferendam significavit p. 925 ed. Kuhn., cf. ad II, 22, 9 adn. *Pelopem Lydum* fuisse ostendere studuimus in Praefatione voluminis primi. cf. cap. 13, 4. Nonnus in Creuzeri Melet. I. p. 81: τινὲς δὲ λέγουσιν, ὅτι ὁ Πέλοψ Λυδὸς ἦν καὶ οὐχὶ Φρύξ. Scholiastes Apollonii Rh. II, 358:

Ἀπολλώνιος μὲν Παφλαγόνα λέγει τὸν Πέλοπα, οἱ δὲ πλείους Λυδόν. Etiam Scholia ad Pindari Ol. III, 19 et Heraclides Ponticus apud Athen. XIV, 625 e. f. conspirant cum Pausania. *ναὸς* pro *ναὸν* Mosq.

§. 6. *αἰπεῖον — συνέπαισεν — δίκην* Mosq. *δίκην* etiam Vind. *δίκῃ εἷλον.* Sic *αἱρεῖν τινα* est in Platone T. I p. 65 Bip. ibi enim Socrates ait: *τοῦτ' ἐστιν ὅ με αἱρήσει, quod efficiat, ut damner,* seu *me perimet; ἐάν περ αἱρῇ, si quid me perimat; ἃ δὴ καὶ ἄλλους πολλοὺς ᾕρηκε καὶ αἱρήσει.* ergo *δίκῃ τινὰ αἱρεῖν* erit: *accusando perficere studere, ut quis condemnetur.* Quod h. l. additur *δίκῃ*, in Platonis loco, ubi de judicio et Socratis accusatione oratio est, poterat omitti. Caeterum auctore Ephoro apud Strabonem VIII, 357 Aetolus a Salmoneo, Epeorum et Pisatarum rege, ex Elea pulsus contulit se in terram de eo Aetoliam appellatam. *ἄκιν* Mosq. perperam. cf. ad II, 5, 5 adn. *Ἰάσωνος* Mosq. *τεθέντων ἐπὶ Ἀζᾶνι ἄθλων.* cf. Pausan. VIII, 4, 8. Schneider laudavit Schol. ad Pind. Ol. III, 19. *ἀπὸ μὲν οὖν κ. λ.* In hunc *Aetolum*, Aetolicae gentis conditorem, epigramma est in Anthol. Palat. T. II p. 878. *Ἠλεῖος. Κόρυκώδας κ. λ.* Hic *Eleus* in Etymologico M. 426, 29 est Neptuni et Eurypyles Endymione natae filius. cf. et ad §. 5 adn. *ὅσῳ* Mosq. *τὸ ὄνομα — μεταβεβλήκασιν.* Stephanus Byz.: *Ἐπειοί, οἱ Ἠλεῖοι, ἀπὸ Ἐπειοῦ βασιλέως:* et Tzetzes ad Lycophr. 151: *Ἐπειοὶ οἱ Ἠλεῖοι ἀπό τινος Ἐπειοῦ παλαιοτάτου.* Cf. et §. 3.

§. 7. *Αὐγείας* fuit II, 15, 1, quae forma magis poetica est, quam quae h. l. adhibita est *Αὐγέας. ἀποσεμνύνοντες τὰ ἐς αὐτόν.* Similiter *ἀποσεμνύνοντες τὰ κατ' αὐτόν* IV, 18, 4. *ἀνάγειν ἐπὶ τὸ σεμνότερον* II, 6, 2. Adde: *οἱ μὴ βουλόμενοι σεμνοῦν τὰ περὶ Κῦρον* apud Herodotum I, 95. *παρατρέψαντες — παῖδα εἶναι.* Veluti Theocritus XXV, 54. *Αὐγείης υἱὸς φίλος Ἠελίοιο*, et Orpheus in Argon. 218, ubi idem. cf. Etymol. M. p. 386, 17 Lips. cum adnot. Sylburgii. *Ἡλείου* pro *Ἡλίου* Mosq. *ἐφ' ὅτῳ δὴ ἄλλῳ* cum Vindob. eodem modo sed tacite scriptum est in Clav. ed. *ἐφ' ὅτῳ δὴ καὶ ἄλλῳ* Vulg. Pro vulgato *Μινυηΐου* in Vind. et Mosq. est *Μηνίου*, quod illatum est in Clavierii editionem. sed nemo novit fluvium hujus regionis *Menium* dictum; itaque in Theocriteis XXV, 15 pro *Μηνίου* Brunckius *Πηνειοῦ* (leg. *Πηνειοῦ*. v. Interpp. ad l. l. Theocr.) scripsit. In Strabone VIII, 387 pro *Μηνειὸς* seu *Μινειὸς* nunc vulgatum legitur *Πηνειός*. Palmerius putavit, Strabonis et Diodori (IV, 13) Peneum et Pausaniae Minyeum esse eundem, et *Πηνειὸν Μινυήϊον* fortasse

dictum esse ad differentiam Thessalici Penei, quum Minyae in iis partibus etiam habitaverunt. Ipse Palmerius dubitavit, an Minyeus esset Anigrus; Anigrum non potuisse deduci ad Elidem, ubi regnaverit Augeas, multo terrarum spatio et ipso Alpheo intercedente. In his inter se componendis nostra adhuc aetate laborare suo tempore abutentis esset. De *Minyeo* fluvio dicebamus in Notis ad Hellenica p. 274. τὸν μισθὸν — ποιοῦντο omisit Mosq. sed ante πρὸς inseruit το. παῖδας τοὺς Ἄκτορος Schneider laudavit Schol. Platon. Siebenkeesii p. 11. Eorum nomina *Eurytus* et *Cteatus* sunt cap. 3, 4.

§. 8. Πύτιλος ὁ Θεσσαλὸς Vind. Mosq. *Augeae atque Actoris stemma* est in Notis ad Hellenica p. 275 sq. πόλιν Ὑρμίναν sic etiam poeta Menelaus apud Stephanum Byz. Echephyllides autem apud eundem (v. ad cap. 2, 1 adn.) dixit τὴν Ὑρμίνην τὰς νῦν Ὁρμίνας. Ὑρμίνη est apud Homerum Iliad. II, 616. De ea Strabo VIII, 341: πολίχνιον ἦν· νῦν δ᾽ οὐκ ἔστιν· ἀλλ᾽ ἀκρωτήριον πλησίον Κυλλήνης καλούμενον Ὅρμινα ἢ Ὕρμινα. Pro ᾤκησεν antea vulgato jam Facius e Mosq. et Amasaei interpretatione ᾤκισεν restituit. De formula οἰκίζειν πόλιν ἀπό τινος diximus ad Hellen. p. 115.

CAPUT II.

§. 1. Τῷ δὲ Ἡρακλεῖ — τοῦ Ἡρακλέους. Idem tradidit *Echephyllidas*, qui de rebus Eleorum videtur exposuisse. vide ad cap. 1, 8 adn. et Istri Fragmenta p. 72. Nomen hujus scriptoris restitutum in Stephani loco ad cap. 1, 8 excitato Ruhnkenii debemus Dissertationi de vita et scriptis Longini in Weiskii ed. p. XCIII. Ejusdem emendationis beneficio locus Istri sanabitur depravatus in Fragmentis p. 72, ubi Ἔχετ Φυλείδας mutandum est in Ἐχεφυλλίδας. De hoc συμμαχικῷ τοῦ Ἡρακλέους vide Diod. Sic. IV, 36 et quae ad illum locum adnotavimus in Not. ad Hellen. p. 251 sq. adde Pindari Isth. VI, 40 et quem Palmerius laudavit Aelian. V. H. IV, 5 p. 840 Gronov. simul cum iis, quae mox Pausanias ipse cap. 3, 1 affert. Ἰσθμικαὶ σπονδαί. *Isthmicorum ludorum gratia faciendae induciae*, quas inducias in Olympicis appellabant ἐκεχειρίαν, quarum qui expers induciarum erat, ἄσπονδος dicebatur. v. §. 2. Ἰσθμ. σπ. ἐπαγγ. cf. ad cap. 20, 1. Θεωρῶν — Κλεωναῖς. cf. de hac re II, 15, 1 Istrique nostri Fragmenta p. 72.

§. 2. ὂν pro ὄντος Mosq. Μολίνη Mosq. et ita semper, atque §. 3. Aldina. ἀπήτουν — τῶν Ἀργείων absunt a Mosq. μὴ διδόντων δέ σφισι δίκας τῶν Ἀργείων, οἱ δὲ δεύτερα ἐνέκειντο, Κορινθίων ἔκσπονδον τὸ Ἀργολικὸν πᾶν τοῦ ἀγῶνος γενέσθαι τοῦ Ἰσθμικοῦ Vulg. Prima illa μὴ διδόντων — οἱ δὲ perperam sollicitavimus in Comment. Soc. Philol. Lips. IV, 1. nam similia sunt IX, 6, 2. 32, 6. itaque Schneideri correctionem οἴδε non probamus. Deinde autem non dubitavimus cum Amasaeo et Goldhageno scribere: ἐνέκειντο Κορινθίοις, ἔκσπονδον κ. λ. namque ἐνέκειντο simpliciter poni non potuit, sed apponi debuit, cui seu quibus ἐνέκειντο· e proximis autem non posse Ἀργείοις animo addi, manifestum est: Elei enim primum ab Argivis caedis auctorem depoposcerunt; deinde, quum hoc non essent assequuti, contenderunt, *ut omne Argivum nomen expers esse juberent induciarum Isthmici certaminis causa indictarum.* A quibus hoc contenderunt? haud dubie ab iis, penes quos potestas erat τοῦ εἴργειν ἀπὸ τῶν Ἰσθμίων· hi vero erant Corinthii. vide §. 4. ergo ἐνέκειντο Κορινθίοις scribendum existimavimus. Clavier, quum intellexisset, Kuhnii Faciique rationem Κορινθίων jungentium cum τοῦ ἀγῶνος τοῦ Ἰσθμικοῦ probari non posse, proposuit conjecturam ἐνέκειντο, ὑπὸ Κορινθίων ἔκσπονδον κ. λ. qua, quod verbum ἐνέκειντο requirit, ei non datur. ἔκσπονδον εἶναι (v. ad §. 1 adn.), quod est etiam apud Xenophontem Hellen. V, 1, 29, opponitur formulae ἐν ταῖς σπονδαῖς εἶναι. v. Lexic. Xenoph. v. σπονδή.

§. 3. ἐπὶ τοῖς· sed Plut. Camill. 13: ἀρὰς θέμενος ἐπὶ τοὺς πολίτας. θέλωσιν pro θελήσωσιν Vind. Mosq. φυλάσσουσι — Ἰσθμικόν. quod confirmatur his, quae VI, 3, 4 de Hysmone Eleo leguntur: Ἰσθμίων δὲ δῆλα ὡς καὶ οὗτος κατὰ ταὐτὰ Ἠλείοις τοῖς ἄλλοις εἴργετο. Monstrum ἀσυσινσι pro ἀσκοῦσιν Ald. offert. In Mosq. οὓς σφισιν pro οὐ σφισιν legitur. Corayus in Clavierii ed. καθέστηκε [τὸν] Ἰσθμικόν scripsit. Articuli repetitio sane videtur necessaria esse. Cf. ad I, 25, 6 adn.

§. 4. Διάφοροι δὲ τῶν εἰρημένων δύο εἰσὶ λόγοι. Vulg. δύο εἰσὶν ἄλογοι λόγοι Mosq. et alter Vind. quae lectio Schaefero placuit. v. eum ad Dionys. de Verb. Comp. p. 180. δύο εἰσὶν ἄλλοι λόγοι alter Vindob. numero 61 notatus. quae lectio et magis a simplicitate commendata, et minus ab ingenio Pausaniae abhorrens merito recepta est in Clavierii editionem. φασιν pro φησὶν Mosq. De hoc Jovis simulacro aureo, quod *Cypselus* fieri jusserat, cf. Strabo VIII, 353.

378. Plutarch. περὶ τοῦ μὴ χρᾶν p. 620. Frob. et adde Schneideri Epimetrum ad Xenoph. Anab. p. 478. Straboni dicitur ἀνδριὰς (melius Pausaniae ἄγαλμα) εὐμεγέθης, et τοῦ περὶ τὸν οἶκον τοῦτον (Cypseli) πλούτου μαρτύριον· sed nescio an inde liberalius fecerint colossum. Hoc donarium, si vere Cypseli fuit, referendum videtur esse ad Olympiadem XXXVI = 636 a. C. n. τὸ αὐτοῦ Mosq. δοῦναι δὲ σφίσιν ἐπιγράψαι Vulg. δὲ Facius delendum censet; Sylburgio autem δὴ videbatur convenientius. et Corayus scripsit in Clav. editione: δοῦναι δὴ σφίσιν. Caeterum similiter Herodotus loquitur VI, 14 ἔδωκε ἐν στήλῃ ἀναγραφῆναι. In Mosq. Προμάχῳ, non Προλάῳ, legitur. *Prolai* nomini simile est *Perilai* II, 20, 6. τούτους ἐπὶ τὸν ἀγῶνα ἐλθόντας τῶν Ἰσθμίων παγκρατίας ὄντας ἐν παισὶ, τὸν δὲ αὐτὸν παλαίσοντας ὑπὸ τῶν ἀνταγωνιστῶν Vulgata; Facius tamen παγκρατιάσοντας edidit, quod Kuhnius voluerat. Sylburgius recte monuit, post παλαίσοντας esse distinguendum. Deinde Kuhnius proposuit conjecturam: τὸν δὲ αὐτῶν καὶ παλαίσοντα. Ita prolusum est majori mutationi, quam hic locus in Clavierii editione subiit, ubi nunc ita legitur: τούτους ἐπὶ τὸν ἀγῶνα ἐλθόντας τῶν Ἰσθμίων, [τὸν μὲν] παγκρατιάσοντα ἐν παισὶ, τὸν δὲ αὐτῶν παλαίσοντα, ὑπὸ τῶν ἀνταγωνιστῶν κ. λ. Vnde haec, nescimus, qui tantum παλαίσαντα e Vindob. prolatum, totumque locum ita jam Goldhagenum ex ingenio refinxisse videmus. Quibus inventis suam Nibbyus interpretationem partim quidem ita accommodavit: »questi sendo iti ai givochi Istmj per combattere nel pancrazio de' fanciulli, ed uno di essi per combattere ancora alla lotta.« Nos ex his omnibus nihil praeter unum παγκρατιάσοντας recipientes existimamus, ad τὸν αὐτὸν vel ἀγῶνα, quod vocabulum et praecedit et sequitur, vel χρόνον subaudiri, et *qui iisdem ludis tum pancratii tum luctae certamen experiri voluerint* significari. Constat enim plures eodem die seu eadem ludorum solemnitate et pancratii et luctae certamen subiisse, atque fuisse etiam, qui ex utroque certaminis genere victores eodem die discesserint. Testis est Pausanias, qui V, 21, 5 p. 432 narrat, Stratonem quendam ἐπὶ ἡμέρας ἀνελέσθαι τῆς αὐτῆς παγκρατίου καὶ πάλης νίκην, pluresque alios simul τὸν κότινον παγκρατίου τε ἆθλα εἰληφέναι καὶ πάλης. Sylburgius locum hunc ita accepit: »significat, inquit, eos, quum inter pueros vicissent pancratio, nunc in virorum quoque coetu certamen experiri cogitantes, ab adversariis et aemulis fuisse suffocatos.« ἄλλῳ τῷ ante Facium scribebatur; sed vitium corre-

ctum est a Sylburgio. Pro vulgato *διαχρηθῆναι* scripsi cum Vindob. *διαχρησθῆναι*, quod etiam in Clav. ed. est. *διαχρῆσθαι* Mosq. De hoc *Timone* cf. VI, 12, 3. et inprimis 16, 2. *λέγων* pro *λέγου* Mosq. In epigrammate *νείκη* pro vulgato *νίκη* scripsimus e Sylburgii correctione, (*contentiones*, *dissidia*) quae in Clavierii quoque editionem transiit. *οὐλομένῳ* Vulg. Nos cum Goldhageno *οὐλομένων* dedimus, quod positum est pro *ὀλλυμένων*, quam lectionem Schneider in Lexico graeco probavit. Vulgatum *ἐξεπάσθω* Sylburgium recte mutavisse in *ἐξηπάσθω* cum Porsono judicavit Schaefer. vide ad Sophoclis vitam graecam p. XXI in corpore poetar. graecor. Atque cum augmento jam scriptum est II, 22, 4, ubi eadem haec legitur formula. Mirum igitur, quod Sylburgius hoc retractaverit p. 925 ed. Kuhn.

CAPUT III.

Initio hujus capitis illustrando operam dabamus in Notis ad Hellenica p. 276 sq. 28.

§. 1. Pro *Ἀρκάδας* Porsonus *Ἀρκαδίας* scribi voluit; quod ut faciamus necesse non est. *νισαίους στρατιᾶς* Mosq. *στρατιᾶς* etiam Ald. De duplici scriptura *Πίσσα* et *Πίσα* v. Creuzeri Melet. I p. 19. Idem in Symbol. II, 529 monet esse, qui sibi in hoc nomine *πίσεα*, *campos aquis abundantes*, (Apollon. I, 1266 et Schol.) reperire videantur. *Πυθεὺς δέ μοι ἐν γυάλοιο* Vulgata. Sylburgius Kuhniusque corrigi voluerunt *ἐγγυάλοιο*, Facius *ἐν γυάλοισι* e Mosq. *ἐγγυάλοισι*· quod Facius conjecit, legitur nunc in Clavierii editione. Alter Vindob. *ἐγγυάλιξον*, alter *ἐγγυάλιξεν* habet; hinc nostram elicuit Hermannus lectionem; de ea et de reliquis, quae commemoravi, periculis emendandi cf. Observ. Crit. ad Hellenica nostra p. 28.

§. 2. Pro vulgato *ἐνέδωκε* ex altero Vind. cod. dedi *ἀνέδωκε*, namque antea *εἶλεν*. idem factum est in Clav. editione. *Ἠλαίαν* pro *Ἠλείαν* ante Facium, etiam in Mosq. *τἄλλα* pro vulg. *τάλλα* nobiscum Clavier. *ἀφίησιν* pro *ἀφίησιν* Vind. Mosq.

§. 3. *ἐπειδὰν κ. λ.* Intelligendum est de viris captivis, qui redditi sunt, quibus obviam iverunt mulieres. *τὸ χωρίον Βαδὺ ὀνομάζουσι* i. e. *Ἁδύ* κατά τι ἔθος τῆς Δωρίδος διαλέκτου τὸ β προσγράφεσθαι ταῖς ἀπὸ φωνήεντος ἀρχομέναις

λέξεσι ut est in Etym. M. p. 426 (386). quod proxime magis declarant καὶ ποταμὸν τὸν ῥέοντα ἐνταῦθα ὕδωρ (Βαθὺ) ἐπιχωρίῳ φωνῇ. His enim similia sunt, quae in Scholiis Platonicis Siebenkeesii p. 11 narrantur, Herculem a Molionidis Cteato et Euryto victum esse, et ab hostibus διωχθέντα ἀναψύξαι τε καὶ ἐκ τοῦ παραῤῥέοντος πιόντα προςαγορεῦσαι τοῦτο ἡδὺ ὕδωρ· ὃ νῦν δείκνυται ἰόντων ἐκ Δύμης εἰς Ἦλιν, καλούμενον ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων τὸ ἡδὺ ὕδωρ. Schneider laudavit etiam Schol. Platon. Ruhnkenii p. 17.

§. 4. Φυλεὺς pro Φυλέως Mosq. *Phyleus rediit in Dulichium*; namque ejectus a patre (cap. 1, 7) eo se contulerat. v. Apollod. II, 5, 5. et ibi Heyn. atque ad Strabon. X, 466 Tzsch. *Augeas senex mortuus est*; sed apud Diod. Sic. IV, 33 et Apollod. II, 7, 2 Hercules eum occidit. εἰςαγαγομένοις Mosq. τῷ μὲν i. e. *Κτεάτῳ μέν*. Ante hos decem octo annos videbar mihi certam hujus loci emendandi rationem reperisse; ideoque confidentius, quam meus est mos, in Comment. Societ. Phil. Lips. IV, 1 p. 15 pronunciabam, pro τῷ μὲν scribendum hic esse *Κτεάτῳ μέν*. nunc video hoc ipsum in Clavierii editione legi; ego vero neque in minorem illam neque in hanc editionem admisi, quia nunc quidem mihi Vulgata propius accedere videtur ad consuetudinem, quam in iis, quae de liberis aut fratribus ante memoratis dicenda sunt, explicandis sequutus est Pausanias. Sic cap. 1, 3 τῶν δὲ ἀδελφῶν οἱ τὸν μὲν, nobis non probantibus a Clavierio mutatum. X, 36, 4 extr. ταφῆναι δὲ φασιν ἐνταῦθα τοὺς Ἰφίτου παῖδας· τὸν μὲν ἀνασωθέντα ἐξ Ἰλίου καὶ ἀποθανόντα ἐν τῇ οἰκίᾳ· Σχεδίῳ δὲ ἐν γῇ τῇ Τρῳάδι τὴν τελευτὴν συμβῆναι λέγουσιν. Et erant in vulgus nota horum Actoris filiorum nomina, atque *Cteatus* Amphimachi pater paulo post hoc ipso paragrapho commemoratur. cf. adn. ad 8, 3. Nomina Moliones, Actoris, Cteati atque Euryti varie interpretati sunt. v. Creuzeri Symbol. T. II p. 387. De Euryto etiam Buttmanni Lexilogum p. 146. Tenendum autem nobis illud Pausaniae est cap. 1, 8: Ἀκοῦσι καὶ τοῖς παισὶ γένος ἐπιχώριον. Pro vulgato Θηρσφόνης tum e Mosq. et Vind. tum ex Etym. M. p. 455 Lips. Θηρεφόνης restitui; quod Clavier quoque recepit. Θηροφόνης Sylburgius voluit. ac Θηροφόνος epitheton Dianae est in Phavorino. Διώρης ὁ Ἀμαρ. adscripsit nobiscum Clavier e Vind. ὁ abest a Vulg. Ὅμηρος παρεδήλου Iliad. II, 620 sq. Pro vulgato Διώρῃ e Mosq. Διώρει dedi. Hic Ἠλεῖος est posterior. De hac Endymionis sobole itaque ad Thalpium et Eleum II cf. Not. ad Hellenica p. 276.

§. 6. Hunc locum illustrabamus in Notis ad Hellenica p. 329 sq. et 36 sq. Oraculi responsum de via, qua Heraclidae in Peloponnesum redirent, fuit: *Νίκην σοι φαίνουσι θεοὶ δι' ὁδοῖο στενυγρῶν* teste Eusebio in Praep. Ev. V, 120. *τοῖς βασιλεῦσιν αὐτῶν* cf. ad I, 16, 2 adn. Pro *ἐθέλει* est *ἐθέλοι* in Mosq. non bene; recepit tamen tacite Clavier. sed ecce similem locum X, 18, 2: *οὐ συνιέντες, ὁποῖόν τι ἤθελεν ὁ χρησμὸς λέγειν.* Ad haec *Κρεσφόντου — μάντευμα* cf. Viger. p. 251. *οὕτω ᾠκειώσαντο* Mosq. *τοῦ* ante *Ἰσθμοῦ* e Mosq. inserui. Pro vulgato *ταῦτα δὲ δὴ* Corayus in Clav. ed. scripsit: *ταὐτά τε δὴ*, non male. sed cf. ad 27, 8. De *Molycrio* Not. ad Hellen. p. 226. *σὺν* pro *τὴν Ἠλ.* Mosq. Cur *Eleam* petiverit, vides cap. 4, 1. *ὀξύλος* Mosq. sed cf. Schol. ad Theocr. III, 7. *ἦσαν δὲ οἱ Ἡρακλ.* e Mosq. Sic etiam Clav. *οἱ* abest a Vulg. Pro vulgato *Ὕλλῳ τοῦ Ἡρακλ.* dedi e Vind. et Mosq. *Ὕλλου τοῦ Ἡρ.* Quum Clavier vulgatam retinuisset, Corayus *Ὕλλῳ τῷ Ἡρακλέους* legendum putavit, ut nos olim in Hellenicis p. 118. Idem mox *τὸν Σκοπίου* legi voluit.

CAPUT IV.

§. 1. *δὲ* post *Λέγεται* Facius e Mosq. et Vind. inseruit. *ἐξειργασμένην* Kuhnius ex Polyb. IV [73] haec protulit: *Συμβαίνει τὴν τῶν Ἠλείων χώραν διαφερόντως οἰκεῖσθαι, καὶ γέμειν σωμάτων καὶ κατασκευῆς παρὰ τὴν ἄλλην Πελοπόννησον. ἔνιοι γὰρ αὐτῶν οὕτω στέργουσι τὸν ἐπὶ τῶν ἀγρῶν βίον, ὥστε τινὰς ἐπὶ δύο καὶ τρεῖς γενεὰς, ἔχοντας ἱκανὰς οὐσίας, μὴ παραβεβηκέναι τὸ παράπαν εἰς Ἠλείαν* [urbem Elin]. Pro *τῶν* ante *Ἀρκάδων* est *εἶναι* in Mosq. et *ἡγήσατο* in Clav. ed. ut particula *ὡς* rectum. *τοῖς Δωριεῦσιν ἡγήσατο — ἀπέφηνε τὴν Ἦλιν.* Cf. ad hunc locum Not. ad Hellen. p. 330. Ibidem p. 37 videmur docuisse, pro vulgato *Δῖος οὐκ εἶχε* legendum esse *Ἠλεῖος οὐκ εἶχε·* significatur enim *Eleus* posterior, Amphimachi filius, Polyxeni nepos, Agasthenis pronepos, Augeae abnepos, quo regnante Heraclidas in Peloponnesum rediisse Pausanias dixerat cap. 3, 6. In eandem emendationem incidisse Simsonum, ex ejus nunc video Chronico cathol. A. M. 2901. *καὶ σφᾶς* pro *μὴ σφᾶς* uterque Vindob. cum Mosquensi. *προκληθῆναι* pro vulgato *προκριθῆναι* alter Vindob. *ἑτέρων* pro *ἑκατέρων* Mosq. *εἰς τὴν* pro vulg.

ἐς τὴν idem. προςταχθέντες Vindob. et Amas. bene. πρὸς σφᾶς αὐτοὺς ἔρις ἐγένετο, ᾧ τις ἕκαστος προςετάχθη Thuc. VI, 31. πᾶς τις ἐν ᾧ προςετέτακτο id. VII, 70. προταχθέντες Vulg. Pro vulgato Δέγμενας scribendum Δεγμενὸς esse, jam in Observ. Crit. ad Hellen. dixeram p. 37. Etiam in Strabone p. 357 adhuc haeret hoc vitium. Πυλαίχμης Mosq. Vulgatam Πυραίχμης tuetur Strabo l. l. eandem rem narrans. adde Etym. M. σφενδόνης Mosq. ἐπὶ τῆς αὐτῶν Vulg. ἐπὶ τοῖς αὐτῶν alter Vind. quod amplexus est Clavier; nos e Mosq. ἐπὶ τῆς αὐτῶν scripsimus; nam in terra quidem sua prisci manserunt Epei, sed partem suorum agrorum bonorumque Aetolis cedere coacti sunt, et ad Epeos αὐτῶν refertur. καὶ Διΐ τε ἀπένειμε γέρα Vulg. In Ald. distinctum est ἀπένει μεγέρα, in Mosquensi autem Διΐ depravatum in Δίῳ, atque hoc Clavier in suae editionis contextum intulit. Causam, qua commotus id fecerit, nobis aperuit in sua Histoire des prem. temps de la Gr. II, 45 his ipsis verbis: »le mot γέρα ne se prend guères pour les honneurs qu'on rend aux dieux. J'ai donc corrigé καὶ Δίῳ.« Quam igitur maculam paulo ante alii hujus ipsius capitis loco abstersimus, eandem huic nostro loco adspersit Clavierius. Et ut nulla est haec correctio, ita nullum est, quo illa nititur, argumentum: nam quod ille dixit, vocabulum γέρα non usurpari de *honoribus, qui diis tribuantur*, id verum non esse, ex his ipsius Pausaniae locis elucet: γέρα τοῦ Ποσειδῶνος ἐπίσης ἔν τε τῇ Ἑλίκῃ καὶ ἐν ταῖς Αἰγαῖς ἔχοντος VII, 25, 7. Δηὼ νοσφισθεῖσα γέρα προτέρων VIII, 42, 4. adde ex Apollon. I, 615 οὕνεκά μιν (Venerem) γεράων ἐπὶ δηρὸν ἄτισσαν. Hymno Hom. in Vestam XXIX, 4 καλὸν ἔχουσα γέρας. Anthol. Palat. T. I p. 210 Βάκχῳ — θῶκα γέρας. et p. 213 ἄνθετο Λυσίμαχος γέρας Ἄρει. De *heroum* honoribus est hoc vocabulum apud Pausaniam IV, 3, 6, et de *diis minorum gentium* VIII, 2, 2. Praeterea si nexum perpenderis καὶ Διΐ τε — καὶ ἥρωσι τοῖς τε ἄλλοις — καὶ Αὐγέᾳ, intelliges Clavierii lectionem καὶ Δίῳ ab eo plane alienam esse. τὸν pro τὰ ante ἐς τὸν Mosq. λέγεται — πόλιν. Vrbs, quae hic significatur, Elis, Ἦλις, videtur esse; Pausanias igitur hanc urbem jam Oxyli temporibus fuisse innuit. cf. VI, 23, 6. sed auctoribus Strabone VIII, 336 et Diodoro Sic. XI, 53 sq. condita est μετὰ τὰ Περσικὰ et Olymp. LXXVII, 2 = a C. 471. quod de restituta aut amplificata urbe intelligendum putamus. De urbe *Elide* est VI, 22, 5 sqq. Vocabulum Ἦλις dicunt et de urbe et de regione, Ἠλεία autem tantum de regione poni; sed hoc

posterius etiam de urbe usurpatum esse, locus docet paulo ante ex Polybio allatus. *καὶ*, quod Vulg. habet ante *μείζονα*, Facius cum Mosq. omisit.

§. 2. Pro vulgato *Δαμοσίου* Clav. *Δαμασία* edidit, recte. Sic enim VII, 6, 2 *Δαμασίας ὁ Πενθίλου τοῦ 'Ορέστου*. Ante Facium, qui e Vind. et Mosq. recepit *Πιερίαν*, vulgatum erat *Πιερία*, quod quum stare non posset, Sylburgius in *Πιερία* mutatum voluerat. Post *λέγουσι* Mosq. inserit *πιέριοι* et deinde offert *δὲ τὰ*· quae videntur indicare, post *λέγουσι* nomen aliquod cum verbo *μνημονεύουσιν* copulandum excidisse, obscuraque ejus in voce *πιέριοι* superesse vestigia. *ἔθαψε δὲ αὐτὸν* Vulg. Sevinus in Hist. de l'Acad. des Inscr. T. 14 p. 195 correxit *ἔθαψαν*, quod nobiscum recepit Clavier. *μήτε ἐντὸς τῆς πόλεως μήτε ἐκτὸς* Mosq.

§. 3. *ὁ 'Οξύλου* Facius ex utroque Vindob. et Mosq. restituit. *ὁ* a superioribus edd. abest.

§. 4. Cf. Not. ad Hellen. p. 330 sq. et de hoc *Iphito* Clavierii Hist. des prem. temps de la Gr. II, 199 sqq. Pausanias ipse eum aequalem Lycurgi Spartanorum legislatoris ponit; idem senserat Aristoteles philosophus teste Plutarcho in v. Lycurgi cap. 1, et Aristoteles usus erat pro testimonio *τῷ 'Ολυμπίασι δίσκῳ, ἐν ᾧ τοὔνομα τοῦ Λυκούργου διεσώζετο καταγεγραμμένον.* (cf. Paus. cap. 20, 1.) quam ipsi probatam esse Plutarcho sententiam, patet ex cap. 23 ejusdem vitae. His illud adde: *Λυκοῦργος ὑπὸ πάντων συμφώνως ἱστορεῖται μετὰ τοῦ 'Ιφίτου τοῦ 'Ηλείου τὴν πρώτην ἀριθμηθεῖσαν τῶν 'Ολυμπίων θέσιν διαθεῖναι* ap. Athen. XIV, 635 f. *ἐχεχειρίαν* Mosq. de qua scriptura cf. ad II, 37, 3 adn. Clavier post *χρόνον* maxima distinctione adhibita scripsit *'Οπόσος δὴ οὗτος ἦν, αἰτίαν τε δι' ἥντινα.* *quam diu* intermissum sit certamen Olympicum, id nusquam indicatum est nisi cap. 8, 2 his paucis verbis: *μετὰ *Οξυλον ἐξέλιπεν ἄχρι 'Ιφίτου τὰ 'Ολύμπια*· *causam* vero, cur ea intermissa sint, ubi Pausanias aperuerit, equidem nescio; quod enim cap. 8, 2 legimus, quum ludi Olympici per Iphitum instaurarentur, multa eorum antiqua instituta oblivione obscurata fuisse, huc referre vix poteris. *τὰ ἔχοντα ἐς 'Ολυμπίαν τοῦ λόγου* sunt ea, quae inde a cap. 7 explicantur. Verbi *ἐπῆλθε* cum Dativo personae et cum Infinitivo constructi exempla, et similes loquutiones ex Pausania laudavimus ad Hellen. p. 331. nam pro Accusativo personae non amplius afferetur Herod. I, 30. Alia ratio est verbi *ἐσῆλθε*, cui cum Infinitivo et Dativus et Accusativus adjungitur. v. Paus. III, 8, 4. Herod. VII, 46.

Hic Infinitivus est fere *Aoristorum*. Sensus hujus formulae est: *in mentem mihi venit, subiit, consilium cepi.* cf. Intrpp. ad Herod. II. II. adde Paus. I, 6 init. 12, 3. 29, 7. VIII, 17, 3. VII, 10, 2. 26, 2. *ἀγῶνα σώσασθαι* Vulg. Non dubitavi reponere *ἀγῶνα ἀνασώσασθαι*, ut est VIII, 26, 3. idem placuit Schneidero et Corayo. Sed Clavier edidit *ἀνανεώσασθαι* haud dubie ex cap. 8, 2, ubi est: *'Ιφίτου τὸν ἀγῶνα ἀνανεωσαμένου.* Quum vero illud quoque dicatur *ἀγῶνα ἀνασώσασθαι*, et quum lectionis vulgatae reliquiae nos potius ad hoc quam ad illud *ἀγῶνα ἀνανεώσασθαι* ducant, illud huic praeferendum putavi. Porsonus optionem dat eligendi utrum malis, modo ne Vulgatam retineas. *τὸ πρὸ τούτου* non sollicitandum. Cod. Casaub. corrigit *τὸν πρὸ τούτου*. Aldina etiam lectio *τὸ πρὸς τούτου* Vulgatam confirmat. *ἐς πατέρα ὁμώνυμον.* nam patris nomen apud Graecos quoque interdum filio inditum fuisse, monuit etiam Valckenarius ad Herod. III, 123. adde Phanodemi, Demonis, Clitodemi et Istri Fragm. p. XVII et Paus. V, 21, 7. 10, 2. VI, 10, 2.

§. 5. *μέτεστι μὲν τοῦ πολέμου* Mosq. Clav. *μέτεστι δὲ — ἔφοδον.* Diodorus Sic. T. II p. 547 ed. Wess. negat, Eleos in partem istius belli venisse: quare Wesselingius putavit, hanc rem dubiam esse. cf. Praefatio T. I p. XXIII. *ὑπερβάντων* pro vulgato *ὑπερβάντι* Vind. Mosq. Similiter *παρόντι* II, 20 in. *ὅσοι — 'Ολυμπίᾳ.* de hoc bello cf. Schneider ad Xenoph. Anab. p. 471 sq. *συνέβαλον* Vulg. Sylburgii correctionem *συνεσέβαλον* nobiscum recepit Clavier. *τὴν* ante *συμμαχίαν* abest a Vind. De hoc *foedere* cf. cap. 12, 7 extr. *οἱ* ante *'Ηλεῖοι*, quod deest in Vulg., Facius inseruit e Vind. *μάχῃ — ἱεροῦ.* de hac *pugna et Eleorum victoria* cf. 20, 2. 27, 7. VI, 2, 4. III, 8, 2. Ea non memoratur ab aliis nisi ab Aristide. v. Palmerii Exerc. p. 68. Significatio videri potest esse in Xenoph. Hell. III, 2, 17 et Diod. Sic. XIV, 17. Si hunc posteriorem sequamur, illa intra Altin pugna erit ad Olymp. XCIV referenda. *ἃς — ἐδήλωσα.* III, 8. Pro *συμμαχίαν τῶν Μακεδόνων* est *συμ. τῶν Λακεδαιμονίων* in Mosq. *οἱ* ante *'Ηλεῖοι* omisit Mosq. De *re* cf. IV, 28, 3. *μαχεσθῆναι* Vulgata, quam nobis offensioni esse confitemur, ideoque permutatam velle cum *μαχέσασθαι* vel cum *μάχεσθαι*, quorum posterius Claverio placuit. Fischer quoque ad Xenoph. Cyrop. VII, 1, 14 negavit, Perfecti Passivi aliam formam nisi *μεμάχημαι* a Grammaticis laudari; hinc Infinitivus Aoristi esset *μαχηθῆναι*; qui an in usu fuerit, me doctiores dixerint. *ἐν Χεῤῥονήσῳ ἐναντία* Mosq. *μετὰ ἀλλήλων ἐπολέμη-*

σων Vulg. μετὰ Ἑλλήνων ἐπολεμ. nobiscum Clavier. De confusione Ἑλλήνων et ἀλλήλων cf. IV, 10 extr. X, 10.

CAPUT V.

§. 1. De hoc *Aristotimo*, Eleorum tyranno, cf. omnino Plutarchus γυναικ. ἀρεταί p. 150 Frob. sed *Chilonis* ibi nulla fit mentio. De nomine Δαμάρετος ad VI, 10, 2 adn. De *Cylone* cf. Paus. VI, 14, 5. ὡς — μετρίως comparandum est cum ὡς ἔπος εἰπεῖν. ἡμῖν jungendum cum μετρίως, *ut mihi sufficienter exponerem*. μετρίς Mosq. Pro ἀπαριθμῆσαι Kuhnius voluit ἀπομεμνῆσθαι vel simile. Supra I, 3, 2 ἀπαριθμεῖν τούτους *recensere*; hic περὶ αὐτῶν *de iis explicare, eorum rationem reddere*.

§. 2. De *Elide regione* explicare incipit. ἐν τῇ γῇ τῇ Ἠλείᾳ Clavier bene. τῇ ante Ἠλείᾳ a Vulgata abest. De veterum *bysso* et nominatim de *Eliaca* diligentissime disseruit I. H. Vossius tum ad Virgilii Georg. II, 120 p. 313, tum in Intelligenzblatt der Jen. Allg. Litt. Zeit. 1822. N. 26. Eo arbitro fuit *erioxylon colore flavo* (ξανθὴ in hoc loco Pausaniae) seu *flammeo*, ἐρυθρόν, et maximi aestimatum est. *(feuerfarbener Prachtbyssos, goldgelb wachsende Baumwolle.)* Memoratur etiam VI, 26, 4. VII, 21, 7. Cum eo, quod de *mulis in Elide* et de eorum execratione hic narratur, cf. cap. 9, 2 et Intrpp. ad Herod. IV, 30, ubi idem. κατάραν τινὰ γενέσθαι αἴτιον. Sic ἐκ κατάρας τευ Herodotus l. l. ἡ ἐν τῇ Ἠλείᾳ pro vulgato ἡ ἐν τῇ Ἤλει Facius e Vind. et Mosq. reposuit.

§. 3. Ἰόντι δὲ ἀπὸ τῆς Ἠλείας Vulgata; quam vitiosam esse, jam in Handbuch der alten Erdbeschreibung zum Gebrauch der Danvillischen Charten. I, 2 cap. 17 §. 26 adnotatum est; ibidem haec correctio proponitur: Ἰόντι δὲ ἀπὸ τῆς Μεσσήνης· neque Schaeferum latuit hoc vitium, quod ille ita emendando Ἰόντι δὲ ἀπὸ τῆς Μεσσηνίας ἐπὶ τῆς Ἠλείας tollendum existimavit. Quam emendationem, quod ad rem attinet, verissimam, et IV, 36 extr. confirmatam, nos ita recepimus, ut, quod superfluum esse videbatur, reciso scriberemus: Ἰόντι δὲ ἐπὶ τῆς Ἠλείας· iter enim e Messenia in Elidem intelligi debere, per se planum est. Sensus: *In Elidem eunti* (e Messenia) *regio est ad mare pertingens, quae Samicum vocatur.* Straboni quoque VIII, 351 (116)

Eleae versus meridiem subjectum est *Samicum*, quod in Gellii Itin. of Morea p. 39 et in Nibbyi Charta longius videtur in septentrionem remotum esse. ὁ ante ὀνομάζεται e Mosquensi adscitum a Vulgata abest. De *Samico* cf. cap. 6, 1. et de *Triphylia* (Τριφυλλία Aldina) Not. ad Hellenica p. 273. adde Wessel. ad Diod. Sic. XV, 77. inprimis Polyb. IV, 77, ubi de situ, nomine et urbibus Triphyliae. Intrant Triphyliam ex Arcadia venientes, ubi nunc est *Sandanoi* seu *Sandaboi* in Gellii Itin. of Mor. p. 55. Triphyliae magna pars contermina Arcadiae. v. Strab. VIII, 357. Λέπρεος· οὐδετέρως λέγεται ἡ πόλις, τὸ Λέπρεον (sic etiam apud Polyb. IV, 79. Strab. VIII, 344.) ὁ δὲ Ἀριστοφάνης ἀρσενικῶς εἶπεν· Suidas ac Phavorinus. De scriptura hujus nominis et de ipsa hac urbe cf. Tzschuckius ad Strab. VIII, 342. et Intrpp. ad Thuc. V, 31. 34. A Pylo versus meridiem fuit haec urbs a mari XL stadia. v. Strabo p. 344. Gellius in Itin. of Morea p. 41 opinatur, Lepreum prope pagum *Strovitzi* fuisse, qui est inter Sidero Kastro et Agio Isidoro. Λεπρεάται Vulg. Λεπρεᾶται etiam Mosq. et Xen. Hell. III, 2, 18. τοῦ Ἀρκάδων Mosq. ὅσοι — ἀνεῖπε. Sic VI, 3, 2 ἀνάκειται πύκτης ἐκ Λεπρέου τοῦ Ἠλείων. ubi v. adn. *Aristophanis* locus est in Av. 149. ἡμερήθιος Mosq.

§. 4. De *Leprei* genere cf. Palmerii Exerc. p. 512. Homo ab Athenaeo X, 411 sq. Λεπρεύς, sed a scholiasta Callimachi h. in Jov. 39 et ab Aeliano V H. I, 24 Λεπρέας vocatur. Kuhnius ad Aelianum ait, se suspicari, olim et apud Pausaniam hoc nomen ita scriptum esse; non puto, quod Pausanias mox *Lepream*, Pyrgei filiam, distinguit ab illo Lepreo. Sylburgio videbatur Λέπρεος legendum esse. τρίσειεν pro ἐρίσειεν, deinde εὐτρέπιεν et προςκλέσασθαι Aldina. ἔρις pro ἐρίσειεν Mosq. τελῶν pro τοῦ ante Ἡρακλ. Mosq. ἐσθίων Vulg. ἐσθίειν Mosq. et codex Phralitae. ἀποδεῖν cum Infinitivo etiam III, 10, 2. De *Hercule edace* cf. Intrpp. ad Theocr. XXIV, 135. Pro ἐπειδὴ Clavier ἐπεὶ δὲ scripsit βοῦν αὐτῶν Vulg. αὐτῶν βοῦν ex cod. Phralitae, quem Clavier quoque sequutus est. κατέσφαξεν Vulg. Clavier quoque ν abjecit. καὶ ἦν, ὥςπερ dedi e Mosq. idem habet Clavier. ἦν in Vulgata desideratur. ἀδυνατωτέρου Mosq. προςκαλέσασθαι auctoribus Amasaeo, Camerario et Sylburgio Facius in προκαλέσασθαι mutaverat. Φιγαλέων Facius scripsit pro Φυγαλ. cf. III, 17. οἱ δὲ τοῖς — συμφορᾷ. Idem refert Suidas. Jupiter Λευκαῖος de vocabulo λεύκη, *vitiligo alba*, ergo *qui ea liberat*, seu, ut Sylburgius interpretatus est,

» quod Jovis et Nympharum benignitas Anigro vitiliginis sanandae vim tribuerit.« Pro vulgato *καὶ ἄλλων καὶ Καύκωνος* est *καὶ ἄλλόυ Καυκῶνος* in utroque Vind. et *καὶ ἄλλον Καύκωνος* in Mosq. ex quibus Clavier fecit *καὶ ἄλλον Καύκωνος*. quam lectionem propter ea, quae continuo sequuntur, veram putamus. De eodem hoc sepulcro Strabo VIII, 345: *φασὶ δ' ἐν Λεπρεάτιδι καὶ Καύκωνος εἶναι μνῆμα, εἴτε ἀρχηγέτου τινός, εἴτ' ἄλλως ὁμωνύμου τῷ ἔθνει.* *Cauco* apud Athenaeum et Aelianum II. 1. pater est Leprei, et Lepreatas olim *Caucones* appellatos esse, legimus apud Phavorinum. ergo genus certe retulit ad Cauconem Lepreus. Sed de *Cauconibus* in Triphylia Strabo VIII, 345 ita: esse qui dicant, totam Eleam a Messenia usque ad Dymen *Cauconiam*, et Antimacho quidem omnes incolas Epeos et Caucones nominatos esse; alios negare, totam Eleam a Cauconibus habitatam esse, sed eas tantum hujus terrae partes, quae Messeniae et Dymae vicinae sint; at Messeniae contermina est Triphylia. *τεθῆναι* Facius monente Sylburgio scripsit pro *τεθεῖναι* antea vulgato.

§. 5. *ὑπὸ* ante *τοῦ ποταμοῦ* in Mosq. non est repetitum. *ὑπὸ ῥυγίοις* pro *ὑποζυγ.* Mosq. *καταδῦναι* idem. *καὶ ἀνδρὶ ἔτι μᾶλλον εὐζώνῳ, et homini, qui magis etiam expeditus est quam illa*, seu, ut Kuhnius, *quamvis expedito nihilque oneris gestanti.* *ὁ δὲ Ἄνιγρος — ἐδωδίμους ὄντας.* In Mosq. est *τὸν καλούμενον.* Ante *ἄνθρωποι* inserui *οἱ* e Mosq. *δ'* post *πρότερα* Clavier cum Vind. omisit. Strabo de hoc fluvio VIII, 347: *αἱ ἀνακοπαὶ τῆς θαλάσσης μονὴν μᾶλλον ἢ ῥεῦσιν παρέχουσι τοῖς ὕδασι.* et p. 346 ita: *ὁ Ἄνιγρος βαθὺς καὶ ὕπτιός ἐστι, ὥστε λιμνάζειν· θινώδης δ' ὢν ὁ τόπος* (an *ποταμός?*) *ἐξ εἴκοσι σταδίων βαρεῖαν ὀσμὴν* (e Casauboni correctione) *παρέχει, καὶ τοὺς ἰχθύας ἀβρώτους ποιεῖ.* Ex Casauboni interpretatione Strabo ait: Anigrum fluvium latius fundentem se, et stagnantem, coenosum esse, et gravem emittere odorem, qui etiam a XX stadiis percipi queat; quare pisces, qui ibi nascantur, esse *ἀβρώτους*. *Ἰάρδανος* etiam Stephanus Byz. *Ἰαρδάνης* Vind. Strabo VIII, 347 (93), ubi v. Tzschuck. De v. *ἄτοπον* cf. ad II, 4, 5 adn. Pro *ἀπὸ τῆς γῆς* Vulgatae, non sollicitandae, Clavier cum Mosq. *ἀπὸ τῆς πηγῆς.* nam aliud est *ὕδωρ ἄνεισιν ἐκ πηγῆς* IV, 35, 6. Pro vulg. *ἀνθρώπῳ* in Mosq. est *ἀνθρώπων.* Idem *δὲ* post *Ἑλλήνων* omisit. *Ἑλλήνων — παθήματος.* idem habet Strabo VIII, 346. Pro *Πολήνορα* Clav. *Πυλήνορα* edidit e codice Parisino, quem Bekkerus quoque contulit. Vulgatam servavi cum *ἀγήνωρ* conferendam: idem nomen

fortasse in Delphica inscriptione latet, quam illustravit Boeckhius in Indiec lection. hibern. anni 1821. *Μελάκονδα* Mosq.

§. 6. *σπήλαιον — Ἀνιγρίδων νυμφῶν*. Apud Strabonem VIII, 346 bis *ἄντρον νυμφῶν Ἀνιγριάδων*. *ἀλφὸν ἢ λεύκην* sed apud Strabonem VIII, 347 *ἀλφοὺς καὶ λεύκας*. De forma *ἀπορσμήχειν* Lobeckius ad Phrynich. 253. *ὁμόχως* Vind. Mosq.

CAPUT VI.

§. 1. *Χωρίον τε ὑψηλόν*· quae regio dicta est *Samicum*, ut patet e proximis. sed nomen proprium interpretatus est vocabulo *ὑψηλόν*· nam *σάμους ἐκάλουν τὰ ὕψη* teste Strabone VIII, 346. Nibby bene: »un luogo elevato detto Samico.« *πόλις Σαμία* apud Strabonem l. l. *πόλις Σάμος προσαγορευομένη διὰ τὸ ὕψος ἴσως*. Est ibid. p. 347 *ἡ Σάμος πόλις*. Strabo addit, diu jam excisam esse, et nunc verticem celsum, ubi Samos fuerit, *τὸ Σαμικὸν* vocari. Pro *Σαμία* Clavier suspicatus est legendum esse *Σαμικόν*. Sane quidem apud Polybium IV, 77 et Stephanum est *Σαμικὸν* urbs Triphyliae. Sed hoc loco urbs a regione distinguitur. Mox scribendum putamus *ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Σαμικοῦ*. In verbis *ταύτῃ τῇ Σαμικῷ* jam Kuhnius et Goldhagenus offendit; ille *ταύτῃ τῷ Σαμικῷ* hoc sensu: *ideoque Samico*, legi voluit, hic *τῇ Σαμικῷ* omisit. quorum posterius nobis probatur. nam *ταύτῃ* referendum videtur ad *Σαμίαν πόλιν*. Aliter judicavit Facius: »Samicum, inquit, de quo hic agitur, vel *ἡ Σαμικὸς* scil. *κορυφὴ* editus locus fuit, in quo urbs *Σαμία* vel *Σάμος* sita erat; inde regio (*χωρίον* vel *πεδίον*) excurrebat, quae *τὸ Σαμικὸν* appellabatur; de quo Pausanias cap. 5 loquitur.«

§. 2. *Arenen Triphyliacam* habet etiam Stephanus Byz. Referente Gellio in Itin. of Morea p. 40 est prope Pylum Triphyliacam pagus *Sarene* dictus, et hoc nomen factum ex *εἰς Ἀρήνην*. Nomen *παρὰ τὸ ἀρῶ*· *εὐάροτρίαστος γάρ*, auctore Oro in Etym. M. *ὑπὲρ αὐτῆς* idem quod *περὶ αὐτῆς*, ut Polyb. I, 1. *οἱ τὴν Σαμικὸν* Vulgata. *οἱ τὸν Σαμ.* Mosq. *οἱ τὸ Σαμ.* correxit Kuhnius; quod nobiscum Clavier recepit. *καὶ τὸν ἐν* Mosq. omisso vocabulo *ἔπη*. Locus Homeri est Iliad. XI, 721. *Μινυήος* Mosq. etiam postea pro *Μινυήϊος*. Huc pertinet Strabonis locus VIII, 346: *Οὐδαμοῦ φασὶ εὑρίσκοντες ἐνταῦθα μάλιστα εἰκάζουσι τὴν Ἀρή-*

νην, ὅπου καὶ ὁ παρακείμενος Ἄνιγρος ποταμὸς καλούμενος πρότερον Μινύϊος ἐκδίδωσιν. et illico idem hic affertur Homeri locus. πλησιαὶ ταυτὰ Mosq. ἀμφίςβητοι ἦσαν Vulg. Schneider in Lexico graeco proposuit conjecturam: ἀμφιςβητοῦσι. Clavier edidit: ἀμφιςβητήσειέ τις ἄν. Porsonus emendavit: ἀμφιςβητοίης ἄν· quod a Pausania profectum ei reddere debuimus. ἀμφιςβητεῖν cum Accusativo et Infinitivo etiam III, 16, 6. IV, 31, 7. Verbum de verbo latine interpretati sumus. τῷ δὲ—Ἀρκάδες. v. Strabonis locum paulo ante excitatum. τῆς ἐς pro τῇ ἐς Mosq.

§. 3 et 4. Cf. ad hunc locum Schneider ad Xenoph. Anab. V, 3, 7 sqq. et Epimetrum p. 469 sqq. Pro vulgato ὁδεύσας uterque Vindob. et Mosq. habent ὁδεύσαντι. κεκαλυμμένου abest a Mosq. ἐπ' ἀριστερὰ Vulgata. ἐπ' ἀριστερᾷ Mosq. Hinc scripsi ἐπ' ἀριστερᾷ. Σκιλλοῦς scribitur etiam apud Xenophontem l. c. et Stephan. καὶ διάφορα Mosq. Κῦρος idem. Pro Ἀριστοκρίτους e Mosq. et Camerarii correctione Facius Ἀριστοκρίτου recte scripsit. cf. ad III, 6, 4 adn. κατοικίσας pro κατοικήσας Mosq. τέμενὸς—Ἐφεσίᾳ. Pro ἱερὸν Sylburgius ac Kuhnius voluerunt καθιέρωσε vel καθιερῶν. Clavier quoque conjecit τέμενός τε καθιέρωσε, καὶ ναόν. nobis autem nihil mutandum videtur, existimantibus, inesse in hoc loco zeugma, eumque ita interpretantibus: τέμενος ἀποτεμόμενος, ἱερὸν καὶ ναὸν ᾠκοδομήσατο, scil. ἐν αὐτῷ. Cf. adnot. ad VI, 6, 8 p. 467: σφᾶς ἐκέλευσε τέμενός τε ἀποτεμομένους οἰκοδομήσασθαι ναόν. Quae autem columnae inscriptio e Xenoph. Anab. V, 3 extr. huc pertinet, eadem in lapide ex Ithaca Venetias transmisso reperta, et ex eo in Monumentis Peloponnesiis vol. I p. 142 repetita est. Σιλινοῦς Vulg. Σιλεινοῦς Mosq. Σελινοῦς nobiscum dedit Clavier. idem suaserant Amasaeus et Sylburgius. Cf. de fluvio *Selinunte* et de scriptura Schneider ad Xenoph. l. l. τε post κομίσασθαι omisit Mosq. et Clavierii editio. Ὀλυμπιακὴ βουλὴ iterum memoratur VI, 3, 8, ex quo loco intelligas, eam superiorem fuisse Hellanodicis. De hoc senatu Kuhnius laudavit Fabri Agonistica lib. 3 cap. 28. De hoc βουλευτηρίῳ cf. Paus. V, 24, 1. τοῦ ἱεροῦ Mosq. Vind. quod recepit Facius; antea deerat τοῦ. μνῆμα ἐδείκνυτο — λιθοτομία ἐκὼν Mosq.

§. 5. ἐκ ante Σκιλλοῦντος deest in Mosq. κατὰ τοῦτον κ. λ. Hoc de monte *Typaeo* repetivit ex nostro loco Stephanus Byz. apud quem non, ut hic vulgo, Τυπαῖον, sed Τύπαιον scribitur; recte: sic Θύραιον VIII, 3, 1. τρόπαια ib. 26, 1. *Interdictum fuisse mulieribus spectaculo Olympico,*

discimus etiam ex Aeliani V. H. X, 1. οὐ μὴν οὐδὲ — ἐγυμνώθη. Accuratius hac de re Pausanias ipse exposuit VI, 7, 1. quem locum si cum nostro contuleris, non dubitabis, quin Diagoras pycta duas habuerit filias, Callipatiram et Pherenicen, et ex utraque nepotes, (VI, 7, 1 Διαγόρου καὶ οἱ τῶν θυγατέρων παῖδες memorantur) ex illa quidem Euclen seu Euclea (ut est apud Valerium Max. VIII sub finem), ex hac autem Pisidorum; et Pisidorus a matre Pherenice in speciem gymnastae culta ad Olympicum certamen exercitatus atque etiam adductus sit: idem sensit Baylius. v. ejus Diction. hist. et crit. s. a. Berenice. Ex quibus efficitur, ut, quod hic narratur, ad solam Pherenicen pertineat, et Pausanias ipse ab aliis confusa in altero loco diligenter distinguat. De aetate Callipatirae et Pherenices cf. ad VI, 7, 1 adnot. τὸν υἱὸν, quod ante μαχούμενον deerat, Facius e Vind. Mosq. et Amasaei versione restituit. Palmerius in Exercit. voluerat Πεισίδωρον υἱὸν inseri. Πεισιρόδου Vulg. Πεισιδώρου Amasaeus, Facius, probante Sylburgio, itemque Kuhnio ad l. l. Aeliani. Sic quoque VI, 7, 1. Clavier ad Vulgatam rediit. Schefferum (ad Aelianum) et Amasaeum verbum ἐγυμνώθη male interpretantes Baylius l. l. jam notavit. Sylb. vertit: *transiliens nudata est i. e. transiliens nudavit partem corporis.* τῷ πατρὶ — νῖκαι. Plinius H. N. VII, 41, 42 »una, inquit, Pherenice, quae filia, soror, mater Olympionicarum.« ὑπῆρχον δὲ Mosq. ἐποίησαν δὲ νόμον Vulgata. E Vindob. recepi ἐποιήσαντο δὲ νόμον. Cf. Xenoph. Cyrop. IV, 3, 5. Hiero 4, 4. Aliter apud Herodotum I, 29, ubi Activum de Solone: ὃς Ἀθηναίοισι νόμους κελεύσασι ποιήσας.

CAPUT VII.

Hunc locum de *Olympia* auctor ipse cap. 4, 4 dixerat τὰ ἔχοντα ἐς Ὀλυμπίαν τοῦ λόγου. *Olympia*, nunc *Antilalla*, est inter pagos *Phloka* et *Palaio Phanaró*. v. Gellii Itin. of Mor. p. 35 sq.

§. 1. De *Alpheo* cf. VI, 22, 3 et Not. ad Hellenica p. 278. πλήθει — ἥδιστον. Distinctionem, quae fuit post πολὺ, sustuli. Kuhnio autem videbantur haec verba transposita esse, quum primo ita se habuerint: πλήθει τε πολὺ καὶ ἰδόντι ἥδιστον. In proximis καὶ λόγου μάλιστα ἄξιον ἔτι τε ἐς αὐτὸν ῥεόντων Kuhnius ἔτι τε in τῶνδε mutari; Goldhagenus autem ἤδη δὲ ἐς αὐτὸν ῥευσάντων scribi voluit. Denique Schaefer ad Longum p. 411

corrigit: ἔπτα ἐς αὐτὸν ῥεόντων. [Certa correctio. Sic etiam Porsonus. v. *Tracts* p. 280. *G. H. S.*]. Mihi τε post ἔτι videbatur delendum esse, et Clavierio idem placuisse nunc video. ἔτι autem hic erit *insuper*. Caeterum e fluviis in Alpheum exeuntibus Strabo VIII, 343 Celadontem modo et Erymanthum nominat, reliquos ἀσημοτέρους dicit. Hi *Arcadiae fluvii* in Arcadicis iterum memorantur. μέν γε, quod saepius reperitur non modo apud Pausaniam VI, 3, 6. VII, 21, 8. VIII, 12, 8, sed etiam apud Clementem Alex. Strom. III princ. Josephum de B. Jud. III, 35 (cap. 10, 8) et Dionysium Halic. (v. index), inservit fere rationibus reddendis ac rebus explicandis vel illustrandis, ut idem esse videatur quod μὲν γάρ. Sequitur δὲ, quod omitti posse, docet Josephi l. l. Sylburgius dubitanter opinatus est, μὲν γάρ rectius legi: sed cf. adn. ad VI, 3, 6. παρὰ δὲ — ῥέων. In Mosq. deest Ἀσκληπιοῦ. Pro παρὰ δὲ ταῦτα velim παρὰ δὴ ταῦτα. Haec urbs Γόρτυς et Γόρτυνα dicta est. vide VIII, 4, 5. 27, 3. 5. 28, 1. 2. Plato Legg. IV p. 169. adde Tzschuck. ad Strabon. X, 478. 479. Verbis ἔνθα ἱερὸν Ἀσκληπιοῦ indicatur ea Gortynae pars, ubi Aesculapii templum fuit. Pro vulgato Μελαινέων scribendum fuit Μελαινεῶν. vide VIII, 3, 1. 26, 5. Post hoc nomen, quod Porsonus quoque animadvertit, excidit δέ. Pro vulgato Πουφαγὸς Facius e Vindob. Βουφαγὸς restituit. in Aldina est πον. φαγός. Sylburgius dixit, verum nomen esse Βούφαγος ex VIII, 26 extr, et 27, 11 cognosci. Nos scripsimus Βουφάγος. vide Etym. M. 681, 33. (618) Phavor. et Pausan. VIII, 27 extr. Βουφάγος, πολυφάγος est. Megalopolitas ab Heraënsibus Buphago disterminari, iterum refert VIII, 26, 5 extr. ubi etiam de *fontibus Buphagi* loquitur. De *Erymantho* fluvio ejusque fontibus VIII, 24, 2. Misceri cum Alpheo, tradit etiam Strabo VIII, 343. κατείασιν Mosq. Κλάδεος scripsi ut cap. 10, 2. VI, 20, 3. 21, 3. Schol. Apoll. I, 752. pro vulgato Κλαδέος. Hic *Cladeus*, apud Xenophontem Hell. VII, 4, 29 Κλάδαος, dicitur παρὰ τὴν Ἦλιν καταῤῥέων ἐς τὸν Ἀλφειὸν ἐμβάλλειν, et diversus est a *Celado* seu *Celadonte*, qui pariter exonerabat se in Alpheum. vide VIII, 38, 7. Strabo VIII, 343. Cladeus in Gellii Itin. of Morea p. 36 est inter *Phloka* et *Palaio Phanaro*. Verba συμμίσγει — τῆς Ἠλείας omissa sunt in Mosq. in causa fuit praecedens Genitivus τῆς Ἠλείας. cf. Praefatio vol. I. p. XXVII.

§. 2. ταῦτα μὲν λόγου τοῦ ἐς Ἀλφειὸν ἐς τὴν Ὀρτυγίαν. τὸ δὲ διὰ τῆς θαλάσσης ἰόντα, ἐνταῦθα ἀνακοινοῦσθαι τὸ ὕδωρ πρὸς τὴν πηγὴν, οὐκ ἔστιν ὅπως ἀπιστήσω. Vulgata. Amasaeus verba ἐς τὴν Ὀρτυγίαν praetermisit. Loescher

autem legit ἐς Ἀλφειὸν καὶ ἐς τὴν Ἀρέθουσαν. Sylburgius, Kuhnius atque Facius crediderunt, post Ἀλφειὸν excidisse καὶ. Carayus adeo corrigendum censuit: ταῦτα μὲν λέγεται ἐς Ἀλφειὸν καὶ ἐς τὴν Ὀρτυγίαν. Idem sensit Nibby, qui vertit: »Ed ecco quanto risguarda ciò che sull' Alfèo ed Ortigia si narra.« His me judice melius suasit Goldhagenus, ut verba ἐς τὴν Ὀρτυγίαν suo loco mota post ἰόντα insererentur: Cujus nos sententiam sequuti post ταῦτα μὲν λόγου τοῦ ἐς Ἀλφειόν interpungendum, et deinde ita scribendum censemus: τὸ δὲ ἐς τὴν Ὀρτυγίαν διὰ τῆς θαλάσσης ἰόντα ἐνταῦθα ἀνακοινοῦσθαι κ. λ. Quum enim de Ortygia nullam Pausanias protulisset fabulam, non potuit dicere ταῦτα μὲν λόγου τοῦ ἐς Ἀλφειὸν καὶ ἐς τὴν Ὀρτυγίαν. et cur posteriori tantum nomini apposuerit articulum? σφισιν deinde positum est, quasi praecesserit non τὸ δὲ, sed τὰ δὲ, scilicet λεγόμενα. Verbi ἀνακοινοῦσθαι duae aliae constructiones commemoratae sunt in Notis ad Hellen. p. 124. De *Alphei autem transitu in Siciliam* iterum VIII, 54. adde Nonnum in Creuzeri Melet. I p. 78. Pausanias fidem habens famae de Alpheo propter amorem ad Arethusam transeunte sequutus est Pindari Timaeique vestigia. v. Strabo VI, 270 sq. De hoc *Archia* Strabo VI, 269. (ubi etiam Delphicum consuluisse oraculum dicitur) et Suidas cum Remesii Observationibus. De oraculi responso Diod. Sic. V, 3. καλεῖται pro κεῖται Mosq. Τρ

Θρινακίης idem. Pro vulg. Θρινακ. Facius Τρινακίης scripsit. Pro μισγόμενον putet quispiam substituendum esse μισγομένου. Vulgata habet πηγαῖς εὐριπείης, quod Kuhnius interpretatus est: *bonas auras emittentis*, a ῥιπὴ, *flatus*. πηγαῖς εὐροπίης Mosq. π. εὐρωπίης Vind. Nos cum Sylburgio scripsimus πηγαῖσιν εὐῤῥείτης, quod Schneider quoque in Lex. gr. probavit. Totum hunc locum J. H. Vossius in d. alt. Weltk. p. X ita reddidit:

»Eine Ortygia liegt im dunkelwogenden Meere
Ueber Thrinakia dort, wo der Strom Alfeios hervordringt,
Eingemischt dem Gequelle der weidlichen Nymf' Arethusa.«

De magnitudine et amoenitate hujus fontis Siculi cf. Bocharti Chanaan p. 597. adde de eo Paus. VIII, 54, 2. Pro ὅτι τῇ Mosq. habet ἐστὶ τῇ.

§. 3. ἀνεβεβήκασι Mosq. εἰςιόντα idem. *Meroë* et urbs et insula de Cambysis sorore vel uxore appellata teste Strabone XVII, 790. *Syene* urbs Thebaidis. λέγουσιν οὗτοι κ. λ. Referente Eratosthene apud Strabonem XVII, 786 duo fluvii in Nilum exeunt φερόμενοι μὲν ἔκ τινων λιμνῶν ἀπὸ τῆς ἕω,

περιλαμβάνοντες δὲ νῆσον ἐυμεγέθη τὴν Μερόην. Horum fluviorum alter *Astapus* vocatur, ab aliis *Astosabas*, qui dicunt Astapum alium esse, ῥέοντα ἔκ τινων λιμνῶν — καὶ σῶμα τοῦ Νείλου τοῦτον ποιεῖν. Straboni XVII, 792 (494) ἡ Φάρος νησίον ἐστὶ παράμηκες προςεχέστατον τῇ ἠπείρῳ, λιμένα πρὸς αὐτὴν ποιοῦν ἀμφίστομον. In Mosq. ἐπὶ Φάρου legitur. Ἐν δὲ τῇ γῇ ποταμῶν τινα Ἑβραίων Vulgata. ποταμὸν Facius e Vindobonensi reposuit. Pro τινα est τις in Mosq. Kuhnius scribi voluit Ἐν δὲ τῇ γῇ Ἑβραίων ποταμῶν τινα· equidem malim: Ἐν δὲ τῇ γῇ ποταμὸν τῇ Ἑβραίων. In Mosq. Ἰόρδανον deest. Τιβερίδα Vulg. »Rectius Τιβεριάδα non tantum ex Stephano sed etiam ex Evangelistis. primitivi enim finis est purus Τιβέριος.« Sylburgius. Τιβεριάδα Josephi quoque auctoritate B. J. III, 8 confirmes. Ibidem cap. 10, 7 de eodem hoc fluvio et lacu est: διεκτέμνει τὴν Γεννησὰρ μέσην. Mox τὴν ante λίμνην Mosq. omisit. Idem deinde διὰ ante θάλασσαν inserit. ἐποχεῖσθαι »Verbum proprium in aqua aut aëre se sustinentibus, ita ut non delabantur aut submergantur.« Kuhnius. Sylburgii Kuhniique correctionem ταύτῃ, *ea ratione*, *ea de causa*, Facius tacite pro corrupto ταύτη recepit. Hoc Pausaniae loco de *Iordane* usus est Holstenius, ut probaret, Pausaniam a Stephano Byz. v. Σελευκόβηλος citatum ἐν τῷ περὶ Ἀντιοχείας, et auctorem Graeciae Descriptionis esse eundem. Stephani verba sunt: Σελευκόβηλος, πόλις Συρίας πλησίον. Ὁ πολίτης Σελευκοβηλίτης. Λέγεται καὶ Σελευκεὺς πρὸς τῷ Βήλῳ. Οὕτω γὰρ Παυσανίας ἐν τῷ περὶ Ἀντιοχείας φησί. Vbi Holstenius »Videtur, inquit, idem esse Pausanias, cujus Graeciam habemus. Hic enim libro V (cap. 7) Syriam se peragrasse ibique in Hebraeorum regione Iordanem vidisse testatur.« Quo argumento id, quod Holstenius voluit, non effici manifestum est. Qui autem hic a Stephano citatur Pausanias, non diversus videtur esse ab illo, cujus mentionem fecit Malalas in Chronographia p. 86 ed. Venet. ubi haec leguntur de Seleuco Nicatore: Ἔκτισε δὲ καὶ ἄλλας διαφόρους πόλεις εἰς ἄλλας ἐπαρχίας καὶ εἰς τὰ Περσικὰ μέρη (in aliis provinciis et in Perside) ὁ αὐτὸς Σέλευκος πολλὰς, ὧν ἀριθμός ἐστιν οἱ, καθὼς ὁ σοφὸς Παυσανίας ὁ χρονογράφος συνεγράψατο· ὧντινων πόλεων καὶ τὰ ὀνόματα ἐξέθετο. Ὁ δὲ σοφὸς Παυσανίας ἐξέθετο· εἰς ὄνομα τοῦ ἑαυτοῦ πατρὸς ἔθηκε τὸ ὄνομα τῆς μεγάλης Ἀντιοχείας ὁ αὐτὸς Σέλευκος, ἐπειδὴ καὶ ὁ αὐτοῦ πατὴρ Ἀντίοχος ἐλέγετο. Malalas autem postquam contendit, non de patre sed de filio Antiocho Seleucum hanc nominasse urbem,

addit: *Πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα ὁ αὐτὸς σοφώτατος Παυσανίας ποιητικῶς συνεγράψατο.* Hic vero Pausanias est fortasse idem, qui a Stephano Byz. v. *Δῶρος* laudatur. Haec *Dorus* urbs fuit Phoeniciae seu Coelesyriae. *τὸ ἐθνικὸν Δωρίτης. Παυσανίας δὲ*, pergit Stephanus, *ἐν τῇ τῆς πατρίδος αὐτοῦ κτίσει Δωριεῖς αὐτοὺς καλεῖ τῇδε γράφων· Τύριοι, Ἀσκαλωνῖται, Δωριεῖς, Ῥαφανεῶται.* Atque hic, me quidem judice, ille ipse est Pausanias, quem *ἀπὸ τῆς Συρίας σοφιστὴν* Galenus vocavit loco in Fabricii Bibliotheca graeca vol. V p. 307 Harl. allato. Goldhagenus in praefatione suae interpretationis verba Galeni *Παυσανίας ἀπὸ τῆς Συρίας σοφιστὴς εἰς Ῥώμην ἀφικόμενός ποτε* male interpretatus est: »dass der Sophist Pausanias aus Syrien, in welchem Lande sich unser Pausanias (auctor Graeciae Descriptionis) eine Zeit lang aufgehalten hat, nach Rom gekommen sey.« imo Galenus hunc suum Pausaniam *Syrum* fuisse significat. Eundem hunc Syrum et in Stephani locis hic prolatis, et in Malala intelligendum putamus.

§. 4. *Ὀλυμπικὸν* Vulg. *Ὀλυμπιακὸν* e Mosq. qui hac fere semper utitur forma, quam Clavier tacite recepit, restitui. cf. cap. 6, 4. 5. 21, 2. 7, 4 extr. VI, 1, 1. 4, 5. et Intrpp. ad Thomam Mag. p. 647, qui illud, non hoc, ab Atticis usurpatum dicit. Sed altera quoque forma apud Pausaniam reperitur, veluti VI, 2, 1. Similiter Pausanias promiscue scripsit *κλεῖδα* et *κλεῖν*. cf. 20, 1. *Ῥέαν* Mosq. *Ida Cretae* nunc Psiloriti ex *ὑψηλὸν ὄρος*. v. Hom. Iliad. IX, 137. Inter *Κρητικῆς* et *Ἡρακλέα* Mosq. ac Vind. *πρὸς* inserunt. *καὶ Παιωναῖον — τὸν δὲ Ἡρακλέα* omisit Mosq. *Παιωναῖον κ. λ.* Hos Herculis fratres iterum memorat cap. 14, 5. Ex quo loco hic pro vulgato *Ἰάσιον* scripsi *Ἴασον*. Adde illud Etymologici M. p. 464 (421) *Ἴασος παρὰ τὸ ἰάω, ἰῶ, ὁ μέλλων ἰάσω. — παρὰ τὸν ἰάσω οὖν μέλλοντα γίνεται Ἴασος καὶ Ἰάσων.* Cognatae significationis nomen est *Παιωναῖος*, comparandum cum *Παιώνιος*, quod est de Minerva I, 2, 4. *Ἐπιμήδης* de verbo *ἐπιμήδομαι, excogito*; et *ἐπιμήδεα* sunt *βουλεύματα*. Denique *Ἴδας* et *Ἰδαῖος* cognata videntur esse nomina, quorum posterius Etymologici M. auctor p. 465 (422) ita interpretatur: *ὁ εἰδὼς καὶ προγιγνώσκων τὰ κεκρυμμένα.* Comparatio nostri loci cum 14, 5, 412 planum facit, *Ἴδαν* et *Ἀκεσίδαν* idem denotare. Quibus Dactylorum nominibus significari videntur, *qui corporis sanitati consulunt, tuenturque eam. συμβαλεῖν — δρόμου.* Iterum de certamine loquens *Olympico* VIII, 2, 1 commemorat *λέγοντας, ὡς Κουρῆτες δράμοιεν πρῶτοι.* Mox *στεφανοῦσθαι*

κοτίνῳ Mosq. Proxima sic corrigenda putamus: *παρεῖναι δὲ αὐτοῖς πολὺ δή τι αὐτῶ τῶν κοτίνων.* Sylburgius in Kuhn. ed. p. 925 Vulgatam *τὸν κότινον* retinens supplet *ἐπὶ* ad *πολὺ δή τι* et interpretatur: *esse ipsis oleastrum usque adeo*, i. e. *oleastri copiam tantam. Oleastrum ex Hyperboreis allatum* esse, Pindarus quoque auctor fuit Olymp. III, 24 sqq. *εἶναι — Βορέαν.* Pindarus de Hercule ad Hyperboreos profecto: *ἴδε κἀκείναν χθόνα πνοιᾶς ὄπιθεν Βορέα ψυχροῦ* Ol. III, 55. Ante Facium post *Βορέαν* virgula, post *Λύκιος* autem major distinctio fuit; quas distinctiones commutandas, aut *καὶ* post *Λύκιος* inserendum esse, jam Sylburgius animadvertit. *Ἀχαιΐα,* in Vindobonensi *Ἀχαΐα,* hoc loco non regionis sed *virginis* nomen est. Plures memorantur virgines ex Hyperboreis in Delum profectae, Vpis, Loxo, Hyperoche, Laodice, Hecaërge, Arge (vide ad I, 43, 4), ergo *Achaeia* quoque una earum esse potuit. Sickler autem ad Homer. hymn. in Cerer. hoc Achaeiae nomen vult *Cereris* esse, ductum a semitico quodam vocabulo, et significans *lamentantem.* *ὁ* ante *Λύκιος* deest in Mosq. et Vind. *ἐπεὶ δὲ* pro vulg. *ἔπειτα* Mosq. De hoc *Melanopo* nihil habeo dicere. *Ὠπιν* Mosq. *ὡς ἐκ τῶν Ὑπερβορέων καὶ αὗται πρότερον ἐς τὴν Ἀχαιΐαν ἀφίκοντο καὶ ἐς Δῆλον.* Vulgata. Achaiae regionis nomen hinc alienum est; cf. Herodotus IV, 35. quare olim ita corrigendum putavi: — *πρότερον ἔτι τῆς Ἀχαιΐας ἀφίκοντο ἐς Δῆλον.* Postea verior mihi visa est Larcherii sententia, in Herodoti interpretatione T. III p. 444 seu ad Herod. IV, 35 proposita, verba *ἐς τὴν Ἀχαιΐαν*, ut male repetita, plane delenda esse; ideoque uncis ea circumdedi. In Clavierii editione tacite scriptum est: *ὡς — πρότερον ἢ τὴν Ἀχαιΐαν ἀφίκοντο καὶ ἐς Δῆλον·* sed hoc operarum judicamus esse vitium; Clavierium enim Vulgatae *ἐς τὴν Ἀχαιΐαν* adhaesisse, haec ejus interpretatio docet: »qu' elles étoient venues auparavant dans l'Achaïe et à Délos.« In verbis *Ἀριστέας γὰρ κ. λ.* graecismus est; nos diceremus: *Ἀριστέας ὁ Προκοννήσιος, οὗτος γὰρ καὶ μνήμην ἐποιήσατο, τάχα τι κ. λ.* Ante Facium legebatur *Ἀρισταῖος·* sed vitium deprehensum est a Sylburgio atque Kuhnio; et Sylburgius recte rejecit ad I, 24, 6. *καὶ οὗτος — ἔπεσιν.* Haec hausta sunt ex Herod. IV, 13. 16. *πεπυσμένος εἴη, cognoverit.* Porsonus post *πεπυσμένος* voluit *ἂν* inseri. Strabonis locum de *Hercule Idaeo* Olympicorum conditore v. in adn. ad cap. 8, 1. *τὸν τότε ἀγῶνα* Mosq. *διὰ πέμπτου — ἄγεσθαι.* Schneider e Porphyrio in Scholiis Venetis ad Iliad. κ p. 252

haec attulit: διὰ πεντήκοντα μῆνας καὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας. Pro vulg. αὐτὸν κατεστ. Mosq. et Vind. αὐτὸς κατεστ. Hoc Δία — Κρόνῳ repetitur VIII, 2, 1. ἐπὶ κατειργασμένοις Kuhnius Faciusque reddiderunt: *ob res feliciter gestas, ob res patratas.* quos Goldhagenus, Clavier atque Nibby sequuti sunt. Hoc si voluisset Pausanias, scripsisset ἐπ' ἐξειργασμένοις, ut I, 33, 2. Quare Porsono potius assentimur, qui inter ἀγωνοθετῆσαι et φασιν inserit Τιτᾶσι, Amasaei sequutus vestigia: itaque signum hiatus interposuimus. Rursus non assentimur Goldhageno, qui mox post ἄλλοι τε inseri jussit θεοὶ, quum hos intelligendos esse planum sit. Lege illa VIII, 2, 1: ἐπανάγουσι γὰρ δὴ αὐτὸν (ἀγῶνα τὸν Ὀλυμπικὸν) ἐς τὰ ἀνωτέρω τοῦ ἀνθρώπων γένους. Hic cum genitivo, sed cap. 8, 3 cum accusativo personae κρατεῖν jungitur. Cum his τούτου δὲ εἵνεκα κ. λ. cf. omnino cap. 17, 4. p. 421. Schneider etiam Polluc. IV §. 81 laudavit. Ὀλυμπιακὰς e Vind. recepimus.

CAPUT VIII.

§. 1. Adde de hoc *Clymeno* VI, 21, 5. Κάρδυος Vind. 51 et Mosq. Pro πεντηκοστῷ Simsonus in Chron. cathol. A. M. 2582 ἐνενηκοστῷ, *nonagesimo post Deucalioneum diluvium anno*, scribi voluit. Si autem, ut nobis adhuc videtur, verum est, quod in Notis ad Hellenica p. 246 scripsimus, dubitari non posse, quin in numero *quinquagenario* interdum notio fuerit magnae cujusdam et indefinitae multitudinis, videmus, nos illa carere posse correctione. Κουρῆτες pro Κούρησι Mosq. θέμενοι idem. βωμὸν — Ἡρακλεῖ. cf. cap. 14, 5. Ἐνδυμίων — ἔθηκε. cf. cap. 1, 3. Πέλοψ — πρὸ αὐτοῦ. cf. Not. ad Hellen. p. 285 sq. Verba εἶναι γὰρ — ἐπίκλησιν Facius recte interpretatus est: Aëthlium proprie Aeoli filium, Jovis autem (filium) cognominatum fuisse, (cf. cap. 1, 2) addens, stemma ita se habere:

Aeolus
Cretheus — Aëthlius
Amythaon — Endymion

Pro his μετὰ δὲ αὐτὸν Πελίας τε καὶ Νηλεὺς Raoul Rochette in Histoire de l'etablissement des colon. grecq. T. II p. 46 sq.

legi vult: μετὰ δὲ αὐτοῦ Ἠλεῖός τε καὶ Νηλεύς. Nos ut Peliam expellendum negamus, ita μετὰ δὲ αὐτοῦ corrigendum concedimus, quum Amythaon, Pelias et Neleus fratres fuisse Cretheo nati perhibeantur. καὶ Ἡρακλῆς ὁ Ἀμφ. de *Hercule hos ludos instaurante* Creuzer in Symbol. II, 528 e Schol. ad Aristid. affert: ἕβδομος (ἀγὼν) ὁ Ὀλυμπικὸς Ἡρακλέους νομοθετήσαντος ἐπὶ Πέλοπι, et sua laudat Melet. I p. 4—6. In primis huc pertinent illa Strabonis: Ἐᾶσαι δεῖ τὰ παλαιά· τῶν μὲν ἕνα τῶν Ἰδαίων δακτύλων Ἡρακλέα λεγόντων ἀρχηγέτην τούτων (Olympicorum), τῶν δὲ τὸν Ἀλκμήνης καὶ Διός, ὃν καὶ ἀγωνίσασθαι πρῶτον καὶ νικῆσαι. τὰ γὰρ τοιαῦτα πολλαχῶς λέγεται, καὶ οὐ πάνυ πιστεύεται VIII, 354 sq. ἔστιν Ἰόλαος κ. λ. pro εἰσὶν Ἰόλαός τε καὶ Ἰάσιος καὶ Τυνδάρεω οἱ παῖδες. Pro vulg. διαδραμὼν e Vind. et Mosq. δραμὼν reposui. Ὅμηρος· Iliad. ψ, 295. Αἴθη κ. λ. »Sensus est: ad usum de suis equis maribus assumsisse Agamemnonis equam Aetham nomine, iisque junctis usum esse.« Sylb. Pro vulgato ἡνιοχεῖ Corayus ἡνιόχει scripsit, quod sequuti sumus. ὁ ante Ἰόλαος Facius Vind. et Mosq. codicis auctoritate delevit. Operarum errore in Facii ed. est αὐτοὺς οὖν ἅρμ. in Clavierii autem ed. bene legitur: αὐτός τε οὖν, quod recepimus. De *Iasio* repetitur hoc VIII, 48, 1. Pro vulgato κέλητι, quod parum commode referretur ad δρόμῳ, e Vind. et Mosq. restitui κέλητος, qui Genitivus recte copulatur cum ἵππου· sic §. 3 ἵππον et πῶλον κέλητα dixit. nam κέλης est *equus singularis, solitarius*. VIII, 42, 4 μουνοκέλης.

§. 2. ἄχρι Ἰφίτου. cf. II, 30, 7. ἄχρι τοῦ Ἰφ. Vind. κατὰ—λελεγμένα. cf. cap. 4, 4. καὶ post λήθη deest in Mosq.

§. 3. Si haec τὸ συνεχὲς ταῖς μνήμαις sana sunt, τὸ συνεχὲς videtur esse idem quod ἡ συνέχεια· *ex quo tempore continuatio memoriis est in Olympiadibus*, i. e. ἐξ οὗ ἡ συνεχὴς μνήμη τῶν Ὀλυμπιάδων ἐστί. Sylburgii interpretationem in versione latina posui. Pro vulg. Ὀλυμπιάσιν scripsi Ὀλυμπιᾶσιν; nam περὶ τόπου est Ὀλυμπίασι, sed περὶ πράγματος dicitur Ὀλυμπιᾶσι, ergo προπερισπᾶται. v. Schol. ad Arist. Vesp. 1373. Phavorinus p. 1353. Alia tradit Buttmannus in Grammat. graeca min. §. 116 p. 255. καὶ Ἠλεῖος Κόροιβος ἐνίκα. Haec *Coroebi Olympias* vocatur; incidit illa in 776 a. C. n. et ab ea Olympiades numerari coeptae sunt. Sunt qui ab Olympicorum instauratione per Iphitum facta Olympiades numerare incipiant, atque Olympiades XXVII ab Iphito usque ad Coroebum *Olympiades Iphiti* dicunt. v. Larcheri Canon Chronol. *Coroebus* stadio vicit auctore Strabone VIII, 355

vicesima sexta Olympiade, scilicet Iphiti. *'Ολυμπίᾳ — 'Ηλείας* haec desunt in Mosq. Post *"Ακανθος* Meursius in Miscell. Lacon. IV, 18 dicit excidisse *ὁ Λακεδαιμόνιος*; quia statim sequatur *Λακεδαιμονίοις καὶ τούτοις*· quae verba, ut Kuhnius Meursio assentiens ait, inferunt, jam ante factam mentionem alicujus Lacedaemonii. Quibus auctoritatibus commotus Clavier scripsit *"Ακανθος [ὁ Λακεδαιμόνιος]*. Nos quanquam hunc Acanthum Lacedaemonium fuisse concedimus, tamen hoc *ἐθνικὸν* verborum contextui inserendum negamus, haec est illa scribendi brevitas, in hoc Pausaniae opere non ita rara, quae nos aliquid ex iis, quae vel sequuntur, vel praecesserunt, jubet assumere. cf. adn. ad I, 21, 1. V, 1, 8. 8, 4. *πένταθλον* genus, *πάλη* forma illius fuit. *πένταθλοι* omnibus quinquertii certaminibus inter se pugnabant, qui vero uno aliquo contendebant, de eo dicebantur, veluti *δρομεῖς*, ut VI, 21, 2. Accidit interdum, ut quis quinquertio et alio quo certamine vinceret, veluti Xenophon Corinthius *σταδιόδρομος καὶ πένταθλος* renunciatus, cujus victorias Pindarus Olymp. XIII cecinit. *πεντάθλου καὶ πάλης κότινον ἔλαβεν* eadem Olympiade Eutelides VI, 15, 4. *Λάμπις* doricum nomen. cf. cap. 5, 1. VI, 15, 8. 16, 7. *Lampidium*, non *Lampidem*, ex hoc loco memorat Comes Natalis Myth. V, 1 p. 420. *τρίτῃ — "Ιωνας*. cf. VII, 5, 1. Pro vulgato *'Ονομαστὸς*, quod etiam in Herodoto VI, 127 ita scribitur, reponendum *'Ονομάστος*, quum hoc sit nomen proprium ex adjectivo factum. Cf. Reiz de Accentus Inclinat. P. II p. 14 sq. *πέμπτῃ — κατεδέξατο — ὀγδόῃ — ἐδέξατο* Vulgata. Sylburgii emendationem *κατεδέξαντο* et *ἐδέξαντο* nobiscum recepit Clavier. Kuhnius Vulgatam putans retinendam interpretatus eam est: *admisit agon Olympicus.* Speciosior Kuhniana Goldhageni ratio est, singularem verborum defendentis, Dativos autem *πέμπτῃ — ὀγδόῃ ὀλυμπιάδι* in Nominativos mutantis, ut istae Olympiades ipsae dicantur haec recepisse certamina: sed simplicius et haud dubie verius est, quod Sylburgius suasit. »Qui pugilatu et lucta certabant, *pancratiastae* dicebantur. v. Periz. ad Ael. V. H. III, 30.« Facius. *παμμάχοι εἰς γαῖαν προπεσόντες* videntur iidem dici in Theocr. XXIV, 112. In Pindar. N. V, 95 *πυκτικὴ* et *παγκράτιον* ut pars et totum conjunguntur. *Κραννωνίου* Vulg. Usitatius esse et magis analogum unico *ν*, atque ita apud Stephanum et Plinium reperiri, Sylburgius jam animadvertit; adde etiam apud Herodotum VI, 127. quod secutus est Amasaeus. Pro *Crauxida Creusidam* habet Comes

Natalis Mythol. p. 421. παρέφθη vox Homerica est. vide Phavor. v. παραφθαίη. Nomen Λύγδαμις, quod paucis post versibus repetitur, priore loco sine articulo scribendum fuit. cf. X, 7, 3. Forsan autem hic legendum est: Λύγδαμις κατειργάσατο ὁ Συρακούσιος· sic ille articulus suo loco redditus videbitur. nam pro vulgato συγκατειργάσατο e Vind. et Mosq. κατειργάσατο restituendum fuit: idem habet Clavier. κατεργάζεσθαι et προκατεργάζεσθαι in *pancratio et pugilatu* usitata verba. vide VI, 2, 4. 6, 2. Pro ἐςελθεῖν ἐπὶ τὸ παγκράτιον (ut ἐπὶ τὴν πυγμὴν VI, 6, 2) est VI, 15, 3 ἐςελθεῖν ἐς τὸ παγκράτιον. namque ἐξέρχεσθαι de iis est, *qui ad certamen descendunt, id subeunt.* cui respondet, quod mox sequitur, ἐςκαλεῖν et καλεῖν (X, 7, 3) de iis, *qui certaminibus praesunt, et eorum genera atque tempora constituunt.* cf. VI, 15, 4. ἀρέσαν σφίσι. cf. ad cap. 9, 1. De *Hippostheme* cf. III, 13, 7. ὀλυμπιάσι Vulg. ὀλυμπιᾶσι etiam Mosq. τῶν δὲ ὁπλιτῶν—Ἡραιεύς. cf. VI, 10, 2. VIII, 26, 2. X, 7, 3. Pro ἀσπίσιν ὁμοῦ est μεθ' ὅπλων in Sch. ad Arist. Av. 290. et σὺν Paus. III, 14, 3. ἐνάτῃ Vulg. ἐννάτῃ Mosq. συνωρίδα πώλων καὶ πῶλον κέλητα. cf. X, 7, 3. συνωρὶς judice Goldhageno apud Pausaniam denotat *duos equos solitarios, quorum e sinistro sessor interdum in dextrum transiluerit, dum currerent.* sed cap. 9, 2 intelligitur *biga*, atque etiam hoc loco. v. intrpp. ad Xenoph. Hell. 1, 2, 1, qui locus huc pertinet, et Sturzii Lex. Xenoph. Ergo συνωρὶς τὸ συνεζευγμένον τῶν ἵππων ὄχημα interprete Schol. ad Hom. Iliad. V, 486. Βελιστιχίδην Vind. Βελεστίχη apud Suidam vocatur haec amasia Ptolemaei Philadelphi. ubi cf. Reinesii Observ. p. 51. add. Schw. ad Athen. 576. τοῦτο μὲν Mosq. τῆς δὲ Βελιστίχης Clavier edidit, ut Facius scribendum putaverat. nos in codicum silentio id non ausi sumus. Τρωάδος Vulg. sed quid vult ἐκ πόλεως Τρωάδος? Goldhagenus et Clavier intellexerunt urbem hujus nominis; nos putamus significari Ἀλεξάνδρειαν τὴν Τρωάδα (Strabon. XIII, 581) seu τὴν ἐν τῇ Τρωάδι Paus. X, 12, 2. de qua cf. Not. ad Hellen. p. 298. Eandem interdum simpliciter Τρωάδα appellatam esse, Abr. Berkel dicit ad Steph. B. v. Ἀλεξάνδρεια testimonium repetens et ab Actis Apost. XVI, 8, et a Caracallae numo apud Tristanum. Qui autem dubitat, an Trois Alexandria hic indicetur, is ἐκ πόλεως Τρωάδος per me interpretetur: *ex urbe aliqua Troadis.* atque ita videtur Nibby haec accepisse verba, vertens: »Fedimo Eolo da Troade.« Similiter Gedoyn: »Phédime Eolien d'une ville de la Troade.«

CAPUT IX.

§. 1. μεταδόξαν Vulg. quae confirmatur similibus loquendi modis. Sic cap. 8, 3 ἀρέσαν σφίσι· quod legitur etiam II, 81, 10, ubi cf. adn. μετὰ δόξης Mosq. μετὰ δόξαν corrigi voluit P. Faber Agon. III, 9. πένταθλον — παῖδας. cf. de eodem VI, 15, 4. γάρ τε Mosq. ἀπήνη quid sit, declarat hic Scholiastae ad Pind. Ol. V, 6 locus: ἀπήνη δέ ἐστιν ἅρμα ἐξ ἡμιόνων ζευχθέν· *vehiculum mulare.* Pausanias ipse §. 2 ait: ἦν ἀπήνη κατὰ τὸν συνωρίδα ἡμιόνους ἀντὶ ἵππων ἔχουσα. adde quae illico e Polluce afferentur. κάλπη interprete Goldhageno significabat *binas equas solitarias conjunctim currentes, e quibus sub extremum stadium desilientes sessores, prehensis equarum suarum frenis, cum equabus decurrerint.* Idem de *mulis* adhibitum esse hoc vocabulum, docet hic Pollucis locus VII, 33, 9 (186): ἀγὼν δέ τις ἡμιόνων ἤγετο πάλαι ἐν Ὀλυμπίᾳ, καὶ τὸ μὲν τῶν νωτέων ἡμιόνων ἀγώνισμα ἐκαλεῖτο κάλπη, τὸ δὲ τῶν ζυγίων ἀπήνητον. Hinc παρακαλπάζειν in Plut. Alex. 6 *a latere equi cursitare. Cursus mularum currui junctarum* auctore scholiasta ad Pind. Olymp. V, 6 cessavit Olympiade LXXXIX, ubi tamen codex Gottingensis habet Olympiadem LXXXV, quod confirmatur scholio ad inscriptionem Olymp. VI, ubi autem additur, ex aliorum opinione id accidisse Olympiade LXXXVI. Δύμην Mosq.

§. 2. θήλει pro θήλεια Mosq. ἀναβάται. »Qui aurigis ad latus assident, iisdem vehuntur curribus, παραβάται dicti sunt; quia vero isti ipsi sub finem equestris cursus e curribus desiliebant, et pedestri cursu inter se decertabant (cf. Hymn. Homer. in Apoll. 231 sqq.), vocati sunt etiam ἀποβάται. Idem ferme τῶν ἀναβατῶν genus est apud Pausaniam in Eliacis. hoc tantum interest, quod hic παραβάται seu ἀποβάται desiliunt e curribus, ἀναβάται vero apud Pausaniam ex equis.« Sylburgius in Notis ad Dionys. Halic. Archaeol. p. 53. b. ἐκ τῆς κάλπης Mosq. ἀπήνη δὲ οὔτε τῷ ἀνευρήματι οὐδὲν ἀρχαῖον, οὔτε εὐπρέπεια αὐτῇ προσῆν Vulgata. Facius ἀπήνῃ scripsit, putans se constructionem planiorem ita redditurum. Vulgatam nobiscum restituit Corayus, satis illam planam, si ἦν animo addas. οὐδὲ ἀρχαῖον non est Vulgata, sed vitium Kuhnianae editionis: οὐδὲν ἀρχ. habet etiam codices. αὔτη pro αὐτῇ Mosq. ἐπάρατόν τε Ἠλείοις ἐκ παλαιοῦ καὶ ἀρχὴν γενέσθαι σφίσιν ἐν τῇ χώρᾳ τὸ ζῶον Vulg. et Amasaeus. Kuhnius corrigendum putavit: μὴ ἀρχὴν vel καὶ ἀρχὴν μὴ, ne omnino animal illud ipsis in regione sua nascere-

tur. Schneider autem: *ἐκ παλαιοῦ ἦν ἀρχὴν μή*. et Coraÿus in Clavierii ed. scripsit: *καὶ μηδ' ἀρχήν*· sed idem inest in Vulgata, cujus, si verbum de verbo reddas, sensus est: *Eleisque vel omnino nasci in eorum terra hoc animal antiquitus devotum est: den Eleern liegt überhaupt auf der Fortpflanzung dieses Thieres in ihrem Lande von Alters her ein Fluch*. id vero est: *imprecatio est antiquitus in Eleos facta, ne omnino in eorum terra coitus equarum esset ad mulos procreandos*. Imprecatio haec non ab Éleis sed in Eleos facta ab Oenomao erat. cf. Herod. IV, 30 et Intrpp. ex quo loco et Paus. V, 2 simul intelligitur, Facium non recte interpretatum esse: *Et Eleis antiquitus execrabile fuit, ali omnino in ipsorum finibus hoc animal*. Idem dicendum est in Clavierii hanc interpretationem: »par l'effet de quelque imprécation on n' élève point de mules en Elide.« Sylburgius vertit: »Eleisque antiquitus execratum est animal istud in regione vel nasci.« *ἐπάρατον* Phavorinus interpretatur *ἐπικατάρατον*. Videtur autem post hoc vocabulum *μὴ* potuisse supprimi, ut post *σώζειν*. v. Hermannus ad Vig. p. 708. Caeterum cf. Paus. V, 5, 2.

§. 3 *ὡς θύεσθαι — ἀγωνισμάτων*. »ut super quinquertio et equorum cursu victimae deo post certamina mactentur.« Sylb. »post peracta quinquertii cursusque equestris certamina.« Kuhn. et Clav. sed sensus haud dubie est: *ut victimae deo immolentur, et super quinquertii quidem cursusque equestris certaminibus serius*. *ὕστερα* igitur est idem quod *οὐκ ἐπὶ ἡμέρας τῆς αὐτῆς*. Voluit significare scriptor, post reliqua certamina quinquertio cursuque equestri certatum esse, neque eodem die. Quinquertium et cursus equester etiam §. 5 a reliquis separantur certaminibus. Facius opinatus est, scribendum esse *ὑστέρᾳ* vel potius *ὑστεραίᾳ δ' ἀγωνισμάτων*, hoc sensu: »Deo victimae mactabantur primum super quinquertio et equorum cursu, postero autem die super reliquis certaminibus.« quod nemini facile probabitur. Neque Nibbyi interpretatio vera est: »che come si sono sagrificate al Nume le vittime, nel giorno seguente si celebri l'agone del pentatlo e del corso de' cavalli.« Post *ἀγωνισμάτων* colon mutavi in comma. *κατέστι* Mosq. *ἐς νύκτα*. Schneider adnotavit, plenilunio ludos actos esse, et laudavit Pind. Ol. III, 35. *Pancratium* compositum erat e lucta et pugilatu. *ἐκράτη* Mosq. *παγκρατίῳ* scripsimus e Mosq. pro vulg. *παγκρατίου*. Clavier nobiscum consentit.

§. 4. *οὐ κατὰ τὰ αὐτὰ νομίζειν ἔς τινα* est etiam VI, 20, 8. *ἃ καθεστηκότα ἦν* est idem quod *τοῖς καθεστηκόσι*.

Sensus: *Quod ad agonothetas attinet, non idem quod ab initio constitutum erat, nunc quoque circa eos institutum habent.* Nomina ἀγωνοθέτης, ἀθλοθέτης et Ἑλλανοδίκης hic promiscue usurpantur, quanquam Phavorinus discrimen quoddam inter duo illa priora vocabula esse significet: sed vide Intrpp. ad Thom. Magistr. p. 15 sq.

§. 5. In *Hellanodicarum numero* subinde mutato prope cum Nostro consentiunt quae Harpocratio habet v. Ἑλλανοδ. primum Eleos *unum*, deinde *duos*, tum *novem*, denique *decem* constituisse. In Phavorino, qui maximam partem cum Etymologico M. p. 331 conspirans haec de iis servavit: Ἑλλανοδίκαι, ἄρχοντες Ἠλεῖοι, οἱ διέποντες τὸν ἀγῶνα τὸν Ὀλυμπιακόν· ἐκλήθησαν δὲ οὕτως, ὅτι παρ' Ἕλλησιν ἐδίκαζον. ἐκαθέζοντο δὲ ἐν τῷ ἀγῶνι πορφύραν περιβεβλημένοι, καὶ ἦσαν τὸ μὲν πάλαι ἐννέα, εἶτα δύο, καὶ πάλιν ὀκτώ. videri posset δυόδεκα pro δύο legendum esse, nisi idem numerus binarius in Etymol. M. deprehenderetur. Pro πέμπτῃ καὶ εἰκοστῇ Meursius Attic. Lect. IV, 29 voluit πέμπτῃ καὶ ἑκατοστῇ, Facius autem, hoc videns cum proximis conciliari non posse, πρώτῃ καὶ ἑκατοστῇ scribi: quod placuit et Clavierio et Nibbyo. Goldhagenus Vulgatam, quam servandam putavit, ita interpretatus est: *vicesima quinta Olympiade post illam* scil. quinquagesimam. *in der fünfundzwanzigsten Olympiade darauf.* idem sensit Comes Natalis, qui Mythol. V, 1 p. 423 habet *septuagesimam quintam* Olympiadem, clade Persarum Plataeensi nobilem. τρισὶ — ἵππων· exemplum est VI, 3, 3. ἐπιτέτραπτο Mosq. Pro vulg. ὑπολοίποις e Vind. et Mosq. restitui ὑπολειπομένοις. cf. X, 19, 3. Hoc εἷς — Ἑλλανοδίκης confirmat Harpocratio v. Ἑλλανοδ. Ἑλλαδίκης et ἐπέβαλον Mosq. *Belli ab Arcadibus in Eleos gesti* etiam VI, 20, 3 mentio fit. cf. ad VI, 4, 2. οὕτω ἐς Vulg. οὕτως ἐς e Mosq. dedit Facius. οὕτω τε τὸν ἀριθμὸν φυλῶν in Vindob. est. *Olympiade centesima quarta* Elei non praeerant ludis Olympicis. v. VI, 4, 2 et adnot. ἠρήθησαν Mosq. Verbum αἱρεῖσθαι iterum de Hellanodicis positum est VI, 24, 3, ubi v. adn.

CAPUT X.

§. 1. Πολλὰ μὲν δὴ καὶ ἄλλα Vulg. καὶ omisi cum Mosq. Vulgatam ἴδοι τις ἂν Ἕλλησι ita correximus ἴδοι τις ἂν ἐν Ἑλ-

έρια. Postea vidi, Franc. Goellerum in Actis Philol. Monac. T. II Fasc. III p. 337 similiter statuere, praepositionem ἐν praecedente particula ἂν oblitteratam huic Pausaniae loco reddendam esse. Eadem haec correctio in Clavierii editionem recepta est. τὸ δὲ ἄλσος — χωρίον. Locus Pindari est Olymp. X, 55. Quum autem Pausanias ita scribendo unum hunc Pindari locum indicaverit, dubitatio suscepta videtur confirmari, an idem Pindarus vocabulum in carminis Olympii tertii v. 30 sq. adhibuerit. De v. Ἄλτις add. Koen ad Gregor. Cor. p. 220, et de Genitivo atque Dativo ad Paus. V, 21, 1 adn.

§. 2. De templo, throno et simulacro Jovis Olympii plures laudavit Creuzer in Symb. II, 580. De simulacro Winckelmanni Opp. VIII, 188. »The ruins of the temple of Jupiter are 55 geographic paces distant from the hill of Saturn, toward the Alpheus.« Gell's Itin. of Morea p. 36. Πῖσαν Vulg. utraque longa. Quae scriptura vulgaris est, quanquam sit trochaeus apud Theocr. IV, 29 ἐπεὶ ποτὶ Πῖσαν ἀφέρπων. Prior producitur apud Pausaniam V, 3, 1 et in Statii Theb. IV, 236. similiter in Πισᾶτις apud Theocr. XXV, 202. cf. ad Paus. V, 17, 4 adn. Licentia usus est in hoc nomine Pindarus, de quo in Regulis de Prosodia jam hoc animadversum legimus p. 439: οὐκ ἀγνοῶ δὲ ὅτι Πίσαν εἶπε τὴν πόλιν κατὰ συστολὴν Πίνδαρος. Sic Olymp. X, 51 Πίσᾳ utramque brevem habet, et I, 28 Πίσας τε est amphibrachus. De loco Φειδίαν δὲ — ἐποίησε dicebamus in Amalthea II p. 255 sq. ὑπὸ τοῦ Διὸς γεγραμμένον τοῖς ποσὶ id est ἐν τῷ ὑποθήματι τῷ ὑπὸ τοῦ Διὸς τοῖς ποσὶ seu ἐν τῷ θρανίῳ, quod memoratur cap. 11, 2 p. 402. cf. cap. 22, 2, ubi quatuor elegici versus ὑπὸ τοῦ Διὸς τοῖς ποσὶ scripti fuisse dicuntur. In nostro epigrammate Φειδίας duarum syllabarum est; similiter ι mutum est in Ἀπολλωνίας cap. 22, 2. ubi v. adnot. in utroque loco jota accentum habet. Caeterum de hac littera muta post consonantem et ante vocalem cf. Hermannus de emend. gramm. gr. rat. p. 33. Χαλμίδου pro Χαρμίδου Vind. Eodem modo in eodem hoc nomine Vindobonensis peccavit VI, 7, 1. Verum patris nomen Χαρμίδης fuisse, discimus e Strabone VIII, 353 (ubi v. Tzschuck.) et ex ejusdem epitome in Paus. Kuhn. p. 901. περίστυλος v. *Voelkel über den grossen Tempel und die Statue des Jupiter zu Olympia* p. 34. περίστολος Mosq. πεποίηται δὲ ἐπιχώριον πῶρον. Hic *porus* et simulacris et templis adhibebatur faciendis. De simulacris v. Ammonius de diff. p. 99. Hinc ille πώρινος Σιληνὸς apud Plutarchum in vita Andoc. Quod Sileni simulacrum ex poro

lapide factum Valckenarius in Anim. ad Ammon. interpretatus est *ex pretioso lapide.* Hoc illo confirmatur Hesychii: *Πώρινον, λίθινον* (i. e. marmoreum), *ὁ δὲ πῶρος οὐ πᾶς λίθος. Πῶρον* enim non modo *tofum* sed etiam *marmoris genus* fuisse constat. Locus classicus est Theophrasti de lapid. c. 2 Hanov. *ὁ πῶρος ὅμοιος τῷ χρώματι καὶ τῇ πυκνότητι τῷ Παρίῳ, τὴν δὲ κουφότητα μόνον ἔχων* (Kuhnius non bene corrigit *ἔχοντος*) *τοῦ πώρου· διὸ καὶ ἐν τοῖς σπουδαζομένοις οἰκήμασιν ὥςπερ διάζωμα* (v. Schneideri Lex. gr. et inprimis Winckelmanni Opp. I, 417. 503) *τιθέασιν αὐτὸν οἱ Αἰγύπτιοι·* ubi recte Furlandus addidit: »hoc genus lapidis porum appellari, quod pori, qui tophus latine dicitur, levitatem habeat, non quod vere tophus sit. Tophus enim ea duritie non est aut. candore, quo porus de quo agimus.« E Theophrasto haec sua hausit Plinius XXXVI, 38 p. 369 Bip. »Pario similis candore et duritie, minus tamen ponderosus, qui porus vocatur.« Fuit ergo hic porus marmoris genus, et simile quidem Pario; idem sensit Salmasius, quem vide ad Solinum p. 129. Non male igitur Goldhagenus in Pausania VI, 19 init. reddidit: *marmorartigen Stein, Porus.* Etymologum Ammonii loco citato usum *μαρμάρινον* pro *πώρινον* scripsisse p. 554 Lips. Valckenarius credidit cum Sylburgio. Pausanias V, 21, 2 *λίθον* simpliciter de hoc poro posuit, ut aliis in locis de marmore. Winckelmannus putavit, esse genus tofi. Alium Cardani errorem, porum esse smiridem, refutavit Salmasius ibid. p. 774. Nascebatur hic porus in Elide atque in Aegypto: illud quidem discimus ex hoc nostro Pausaniae loco; hoc autem videtur posse effici ex iis, quae Theophrastus l. c. prodidit de Aegyptiis, hoc poro utentibus. Quamquam vero, quem Valckenarius laudavit, Ptol. Ascalonita, Ammonii locum indicatum referens, pro *πώρινον* scripserit *Πάριον,* tamen porino Parium praestantiorem fuisse, ex iis, quae illico dicentur, poterit intelligi. Porus enim, de quo loquimur, et Aegyptiis et Graecis aptus videbatur ad domos magnificentius exstruendas et praecipue ad aedes sacras aedificandas, quod statim ab initio diximus: hoc docent et Theophrastus l. c. et Herodotus cum Pausania. Herodoto enim teste V, 62 *Delphicam aedem Alcmaeonidae porino lapide exstruendam susceperant, sed quo major ejus esset magnificentia, anticam partem ex Pario lapide faciendam curarunt, divitiis abundantes.* ergo pretiosior Parius fuit porino. Pausanias autem hoc ipso loco auctor est, Olympiae Jovis aedem *πεποιῆσθαι ἐπιχώριον πῶρον*; quod Clavier reddidit

une espèce de tuf, Nibby autem *di una pietra porosa*. Amicus quidam a me consultus suspicatus est, hunc porum *gypsi densi* fuisse genus: quod quale sit, verum an falsum, Blumenbachius dicere poterit, si verum est quod in Kunstblatt 1821 N. 2 narratur, esse penes illum hujus lapidis frustum. Ibidem Sickler quaedam e Dodwellii itinerario de eodem hoc poro retulit. Schornius, cui haec probata sunt, in Kunstbl. 1822 N. 71 p. 284 ait: *der sehr leichte und zerreibliche Stein bestand aus Muschelschaalen und andern Concretionen, die Säulen aber hatten einen Ueberzug von Stucco, der ihnen das Ansehen von Marmor gab.* quod non videtur cum illa κουφότητι congruere, quam in porino laudavit Theophrastus. ὕψος — ὀκτὼ Facius recte interpretatus est: *quod altitudinem attinet et hanc ipsam usque ad aquilas.* non igitur opus est Kuhnii correctione ὕψος μὲν δὴ αὐτῷ τοῦτο, *altitudo quidem ei* (templo) *est haec.* sed αὐτῷ stare non posse mox intelligetur. Facius enim suasit, ut οἱ ante ὀκτὼ πόδες ejiceretur; qua in re minime ei assentior, quum οἱ sit Dativus, itaque scripsi εἰσὶν οἱ· idem transiit in Clavierii editionem. Sic planum erit, αὐτῷ frustra commendatum esse a Kuhnio. Vulgo legitur εἰσὶν οἱ ὀκτὼ πόδες. In Mosq. ἀνήκων pro ἀνῆκον est. De ἀετοῖς ad I, 24, 5 adn. τὸ δὲ εὕρημα — Μήδοις. Mirum, qui hunc locum, in quo omnia perspicua sunt, turbulentum fecerint. Haec ἀγάλματα sunt Apollinis ac Dianae, γένους Λητοῦς, opus Byzae: graviter erravit Winckelmannus Opp. IV, 26. Ante Facium in epigrammate legebatur Νάξιος εὔεργος. Loeschero Εὔεργος videbatur nomen esse proprium; nec ejus sententiam improbabat Sylburgius. Goldhagenus recepit hoc nomen ut proprium in suam versionem, et Facius in contexta, quem sequutus est Clavier. Atque ipse Voelkel scripsit p. 54: »Euergus ist der Name von Byzes Sohn, und ὃς πρώτιστος τεῦξε λίθου κέραμον geht auf den Byzes.« quod linguae graecae usus non patitur, namque ὃς referendum est ad proximum παῖς, non ad remotius Βύζεω· cf. ad VI, 14, 1. sed παῖς Βύζεω non alius est ac Βύζης antea memoratus. idem enim et patris et filii nomen fuit: nam patris nomen etiam apud Graecos interdum filio inditum fuisse, in vulgus notum est. cf. ad cap. 4, 4 adn. Si, quod Voelkel, idem sensisset epigrammatis auctor, forsan dixisset: παῖς τοῦ τεύξαντος πρῶτα λίθου κέραμον. Quum igitur epigramma hoc non *Euergum* quendam Byzae filium, sed *Byzen* auctorem illius celebret inventi, ad vulgatam nobis lectionem redeundum fuit; Iacobsius quoque in Anthol. Pal. T. II p. 836 hoc epi-

gramma repetens scripsit *εὔεργος*, quanquam Loescheri conjecturam *Εὔεργος* probabilem habet. Simili errore I, 27, 5 Toupius ex adjectivo *εὐῆρις* nomen fecit proprium *Εὐῆρις*. Mutanda tamen est vulgata in *εὐεργός*, ut sit oxytonon. v. Etym. M. 394, 49 ac Phavor. Comparandum est hoc vocabulum de opifice positum cum *εὔχειρ*, *εὐπάλαμος*. Kuhnius bene interpretatus est: *in operibus pulcre conficiendis insignem.* neque Nibbyi interpretatio non est laudanda: »Di Latona alla stirpe l'industrioso Bize da Nasso diemmi.« Distinctionem, quae erat post *πόρε*, sustuli. Pro *ἡλικίᾳ* dedi *ἡλικίαν* e Vind. et Mosquensi. *Ἀλυάτην* Mosq. Dittographia jam a Phavorino notata. *Alyattes et Cyaxares* fuerunt aequales. v. Herod. I, 16. *λέβης* »eine Vase, un vase, un vaso« Voelkel, Clavier, Nibby. *καὶ αὕτη* pro vulg. *καὶ αὐτὴ* e Mosq. dedi. *Ναὸς κ. λ.* »Sensus inscriptionis est: Tanagraeos Lacedaemoniorum socios posuisse donum devictis Argivis et Atheniensibus, decimas scilicet ob victoriam in proelio ad Tanagram Boeotiae: de quo Diodorus XI.« Kuhnius. Quanquam haec pugna a Diodoro XI, 80 ad Olymp. LXXX, 3 relata anceps fuisset, tamen Lacedaemonii sibi asseruerunt victoriam. v. ibi Wessel. Hinc corriges Facii editionem T. III p. 439. *φιάλη* de *clypeo*. v. Schneideri Lex. gr. *τῆς Λακεδ.* Vulg. *τοῖς Λακεδ.* Vindob. Scripsimus *τᾶς* cum Anthol. Palat. T. II p. 886. *συμμαχίανταν θεν δῶρον* Mosq. Thierschius in Actis Mon. Philol. T. II Fasc. III p. 417 *γε* post *συμμαχίδος* positum credidit, ut efferretur notio *τῆς συμμαχίδος*, *illius nempe, quae socia fuit Lacedaemoniis*, et ne *συμμαχὶς* tanquam adjectivum cum *Τανάγρας* coiret. Nova plane sunt quae protulit Clavier, qui hunc pentametrum ita scripsit: *Τοῖς Λακεδαιμονίοις συμμαχίσιν τε τεθὲν*, et totum sic reddidit epigramma: »Les Lacédémoniens et leurs alliés (*συμμαχίδες?*) ont consacré à Jupiter ce bouclier d'or, pour la dime du butin fait sur les Argiens, les Atheniens et les Ioniens, qu'ils ont vaincus à Tanagre.« *τᾶν δεκατᾶν* voluit legi Goldhagenus, construens *ἀπὸ τᾶν δεκατᾶν Ἀργείων*, quia non animadverterat, Accusativum *τὰν δεκάταν* cohaerere cum Accusativo *φιάλαν*. *τῷ πολέμῳ* Vulg. quod vitium jam a Camerario, Brunckio, Valckenario et in Anthol. Pal. correctum est. Amasaeum hoc epigramma male interpretatum notavit Kuhnius. *ταύτης τῆς — μνήματα.* cf. I, 29, 7 p. 73 cum adn. ubi etiam de *Ionibus.* De hac *ὑπὲρ τῶν κιόνων περιθεούσῃ ζώνῃ* cf. Winckelmanni Opp. T. I p. 417, ubi etiam et 503 de *clypeis hic affixis* agitur. cf. Paus. I, 13, 2. IX, 16, 3. X,

19, 3. εἴκοσι ἀριθμὸν Vulg. εἴκοσιν ἀριθμ. Mosq. sed cf. ad VIII, 25, 1. Μεμμίου — Ἀχαιοῦν Mosq. τὰ δὲ ἐν τοῖς κ. λ. de operibus quibus anticum posticumque fastigium ornatum fuit; ea vero figuras e materia solida integras et sejunctas ab area (de ronde bosse), nec a fundo elevatas fuisse, contendit Welcker in Zeitschrift für Gesch. u. Ausl. der alten Kunst I, 2 p. 203 sq. Post ἐν δεξιᾷ fuit insertum τοῦ Διός. hoc deest in Vind. et Mosq. Facius ad uncos damnavit; nobiscum eliminavit Clavier. θυγατέρων καὶ αὕτη τῶν Ἄτλαντος dedi pro vulgato — καὶ αὐτὴ τῶν Ἄτλ. Sic IV, 30, 3 καὶ Τύχην ὡς Ὠκεανοῦ καὶ ταύτην παῖδα οὖσαν. Verborum οἱ δέ εἰσιν ἀριθμὸν οἱ ἵπποι τέσσαρες structura videtur esse: οἱ δὲ οἱ ἵπποι ἀριθμόν εἰσι τέσσαρες. sed in arca Cypseli V, 17, 4 *duo* tantum Oenomao dati sunt equi: similiter in Scholiis Apollon. I, 752, ubi nomina Oenomai equorum addita sunt. πρὸς αὐτῷ — Κλάδεος. nam de *curriculi*, quod Oenomaus filiae procis constituit, *principio* ita Scholiastes Apollonii I, 752 et Phavorinus p. 1342: προέκειτο δὲ αὐτοῖς Κλάδεος ποταμὸς ἀφετηρία. Mox καὶ εἰς τὰ Mosq. ὁ Πέλοψ καὶ Ἱπποδάμεια. Similiter in arca Cypseli Οἰνόμαος διώκων Πέλοπά ἐστιν ἔχοντα Ἱπποδάμειαν. Pro ἡνιοχεῖ Sylburgius suspicatus est ne fortasse quispiam ἡνιόχει mallet propter antecedens ἤλαυνε. Nomen Κίλλης est apud Suidam. τὰ μὲν δὴ ἔμπροσθεν ἐν τοῖς ἀετοῖς Facius, quem Clavier sequutus est, scripsit. ἐν post ἔμπροσθεν ab eo insertum abest a Vulgata, quam renitentibus codicibus ausus non sum relinquere, Pausaniam reputans Dativum pro Genitivo saepe posuisse. Ut mox dixit τὰ ὄπισθεν αὐτῶν, ita hic dicere potuisset τὰ ἔμπροσθεν τῶν ἀετῶν. Mox ἐκ Μένδης δὴ τῆς Θρᾳκίας Vulg. Corayus suspicatus est legendum esse ἐκ Μένδης τῆς Θρᾳκίας· sed quid opus est suspicione, quum in codice Parisino 1411 ἔμπροσθεν τοῖς ἀετοῖς, ἔστι παιωνίων γένος ἐκ μένδης τῆς Θρᾳκίας legatur? itaque δὴ jam in minore editione delevimus. Reliqui duo codd. Parisini habent 1399: ἔμπροσθεν τοῖς ἀετοῖς ἐστι παιώνιον γένος. ἐκ μὲν δὴ τῆς Θρᾳκίας· alter autem 1410: ἔμπροσθεν τοῖς ἀετοῖς ἐστι παιωνίου γένος ἐκ μὲν δὴ τῆς Θρ. De hoc *Paeonio* cf. et cap. 26, 1. ἡλικίαν τε κατὰ ἰδίαν τὰ δευτερεῖα ἐνεγκαμένου Vulgata. Kuhnius felicissime ita correxit: ἡλικίαν τε κατὰ Φειδίαν καὶ τὰ δευτ. *qui et vixit aetate Phidiae et secundus ab illo est in signorum artificio.* quam emendationem plausu ab omnibus exceptam Clavier nobiscum in contexta transtulit. *Alcamenem a Phidia doctum, ejus discipulum, aemulum, et eodem quo Phidias tempore fuisse* Pli-

nius tradidit XXXIV, 19 init. et sect. 12. XXXVI, 4 (5), 8. ἰδίαν καὶ δευτερίαν ἐνεγκαλουμένου Mosq. Post τὰ δὲ ἐν τοῖς ἀετοῖς distinxi: significatur autem his verbis posticum fastigium. *Quod attinet ad ea quae sunt in fastigio* scil. eo, de quo nunc loquor. Non opus igitur est, ut cum Goldhageno scribamus τὰ δὲ ἐν τοῖς ἀετοῖς ἐστιν ὄπισθεν. neque vero vulgatum αὐτῷ cum Facio mutari volumus in αὐτοῦ· namque αὐτῷ etiam refertur ad Alcamenem. Clavier tamen αὐτοῦ scripsit. sed Vulgatam Λαπίθων Clavier cum Facio retinuit, quanquam correxerat Schaefer ad Apollon. T. II p. 167 et ante eum Sylburgius h. l. Pro vulgato μάχη e Mosq. ἡ μάχη restitui. Κυνεὺς pro Καινεὺς Mosq. τοῖς Ὁμήρου bene Vulg. τοῦ Ὁμ. Vindob. Locus est Iliad. XIV, 317 sq. ὡς εἴη τέταρτος Πέλοπος· Facius recte supplet ἀπόγονος, ut solet υἱὸς et θυγάτηρ subaudiri. Sed Clavier tacite scripsit τέταρτος [ἀπὸ] Πέλοπος· *quartus* dicitur, si ita numeres: Pelops, Pittheus, Aegeus, Theseus. ὑπὲρ μὲν τοῦ — λέοντα. Haec non in fastigiis sed supra fores anticas et posticas fuerunt: quaeritur autem, an haec quoque ab area disjuncta fuerint? Voelkel p. 89 ὑπὲρ τοῦ ναοῦ τῶν θυρῶν interpretatur: *über den Thüren der Celle*, sed Pausanias in praecedentibus quoque voce ναὸς semper usus erat. Idem ille vir doctissimus p. 39 sumserat, vocabulo ναὸς hoc loco strictiorem significationem τοῦ σηκοῦ, *cellae*, tribuendam esse: quod an verum sit, equidem dubito, propterea quod nullum mihi hujus distinctionis vestigium in hoc Pausaniae loco deprehendisse videor. Pausanias nondum ingressus erat aedem; nunc autem accedit ad ejus fores, quas tertio demum paragrapho (τὰς θύρας δὲ ἐσιόντι) transire censendus est. Γεριόνην Mosq. Inter τῶν θυρῶν et τοῦ ζωστῆρος idem ὁ inserit. De constructione verbi ἀφαιρεῖσθαι cum Genitivo rei cf. ad Gregor. Corinth. p. 95 et Schaefer ad Longum p. 423, ubi plura exempla. τὰ ἐς τὴν ἔλαφον. de *cerva Cereniti* cf. Spanhem. ad Callim. h. in Dian. 108. de *tauro Cnossio* Paus. I, 27, 9. *Aves Stymphaliae* arte expressae etiam VIII, 22, 5. Kuhnius maluit legere: τὰ ἐς ὕδραν.

§. 3. ἐσιόντι pro vulg. εἰσιόντι e Mosq. τὰς θύρας ἐσιόντι haud dubie de *anticis foribus* intelligendum est. ἐν δεξιᾷ πρὸ τοῦ κίονος. Articulus appositus videtur significare columnarum, quae fores continebant, alteram, quae ad dextram erat introeuntibus; quare quod adstabat symplegma, Ἴφιτος — Ἐχεχειρίας, non intra sed extra aedem videtur fuisse. Quod nescio an iis confirmetur, quae Pausanias cap. 26, 2 de

Neptuni, Amphitrites Vestaeque simulacris refert, continuo post hoc symplegma, de quo noster locus est, collocatis. Quae si extra aedem fuerunt, nec illud symplegma cum τῷ κίονι hic commemorato intra eam fuisse intelligitur. Probabilius etiam hoc redditur eo, quod mox hic legitur ἑστήκασι δὲ καὶ ἐντὸς τοῦ ναοῦ κίονες· ergo qui ante commemoratus est κίων, extra aedem fuit. Pro vulgato ἀπὸ γυναικὸς scripsimus ὑπὸ γυν. ut jam Schaefer in Melet. p. 83 correxerat. idem recepit Clavier. Idem hoc *symplegma*, Ecechiriam ostendens coronam Iphito imponentem, memoratur iterum cap. 26, 2. Mirum, qui in Kuhnii Faciique indicibus, et in Goldhageni versione *Ecechiria* dici potuerit Iphiti uxor. τὸ ἐπ' αὐτούς· »malet forte quis ἐπ' αὐτοῖς, ut supra eodem hoc cap. ἐπίγραμμα τὸ ἐπὶ ἀσπίδι: itidemque cap. 15.« Sylb. equidem ἐπὶ accipio pro εἰς· Clavier autem scripsit ἐπ' αὐτοῖς. Antea distinguebatur ἑστήκασι δὲ καὶ ἐντὸς τοῦ ναοῦ, κίονες καὶ στοαί τε ὑπερῷοι. καὶ πρόσοδος κ. λ. Facius post κίονες colon, post ὑπερῷοι comma posuit. Valckenarius quoque interpungi voluit post κίονες. Ego quid de hoc loco ἑστήκασι δὲ — ἄγαλμά ἐστι sentirem, ausus sum in Amalthea T. II p. 256 sq. aperire, in eo maxime laborans, ut, quid Pausanias dixisse videretur, eruerem; quod qui me melius perspexerit, eum lubenter audiemus gratoque animo. Caeterum persuaderi mihi nondum potuit, ex Pausaniae στοαῖς ὑπερῴοις colligendum esse, et superiores et inferiores (i. e. in solo exstructas) porticus in hac aede fuisse; quodsi fuissent, necesse fuisset, ut Pausanias indicaret, nisi forte eum plane infantem in scribendo fuisse dicimus. Quum igitur nullas hujus aedis inferiores (ἐπιπέδους) porticus commemoret Pausanias, nec in ea tales fuisse arbitramur, sed στοὰς ὑπερῴους interpretamur *porticus non solo impositas, verum a terra sublimes* (ἀπὸ τῆς γῆς ἐπῃρμένας) *seu columnis innixas*, ad quas scalis adscendebatur. Caeterum non negamus, imo concedimus, nihil referre, utrum harum porticuum supra terram elatarum unus an duo cogitentur ordines, quorum alter alteri impositus fuerit, modo ne ἐπιπέδους στοὰς simul intelligendas esse dixeris. Clavier reddidit: »Il y a dans l' intérieur du temple des colonnes, qui soutiennent des portiques.«

CAPUT XI.

§. 1. οἱ post ἐπίκειται abest a Vind. et Mosq. στέφανος μεμιμ. ἐλαίας κλῶνας, *corona imitans oleae frondes*; animo addendum videtur χρυσοῦς. Sic στέφανος ἐλαίας χρυσοῦς Athen. V, 201 d. στέφανος χρυσοῦς κιττοῦ et δάφνης στέφανος χρυσοῦς ib. XIII, 605 b. c. μεμιμημένος· hic *active*, ut in illo Herodoteo παστὰς ἠσκημένη στύλοισι φοίνικας τὰ δένδρεα μεμιμημένοισι II, 169. sed *passive* apud Pausaniam mox cap. 12, 7 ἐς κοτίνου φύλλα στέφανος καὶ ἐς δρυός ἐστι μεμιμημένος. alia exempla §. 2. De imitatione oleae frondium in hac corona paulo aliter Voelkel p. 149 et Boettiger in Andeutungen zu 24 Vorl. p. 96. καὶ ταύτην καὶ χρυσοῦ Vulg. posterius καὶ Vindob. perperam omisit. ταινίαν ἔχ. quasi ista Iovis caput ornaturam, ut Facius ait ad I, 8, 5. Cf. VI, 1, 2. χάριεν, adverbium pro χαριέντως, conjungendum est cum ἠνθισμένον μετάλλοις τοῖς πᾶσιν. Porsonus praeter necessitatem χάριέν ἐστι mutari voluit in χειρὶ ἔνεστι, comparans Κείσου detortum in Κάσου II, 12, 6. Caeterum conferri possunt κέδρου ζώδια χρυσῷ διηνθισμένα e VI, 19, 9. Duplex ὁ ante ἐπὶ τῷ et ἀετὸς deest in Mosq. haec ζώδια et κρίνα accipiunt de *imaginibus liliisque encaustis* Voelkel p. 157, Boettiger in Ideen zur Archaeol. d. Mal. p. 243 et Quatremère de Quincy p. 310. (Schmelz, Email). ἀνθῶν Vulg. quod defenditur ad Thom. Mag. cf. IV, 16, 4. VIII, 31, 1.

§. 2. ζῶά τε ἐπ᾽ αὐτοῦ γραφῇ μεμιγμένα Vulgata, quam nemo nostro tempore emendationi praeferet — γραφῇ μεμιμημένα, a Boettigero in Ideen p. 245 et Schaefero ad Dionys. p. 290 merito commendatae; namque eodem modo loquitur Pausanias X, 26, 2 γραφῇ μεμιμημένον τοῦτον ἐθεασάμην. VI, 25, 4 κατὰ ὄψιν ὀνείρατος γραφῇ μεμιμημένος ἐστὶν ὁ θεός. VIII, 47 γραφῇ μεμιμημένη εἰκών. IX, 35, 2 γραφῇ μιμησάμενος. Praeiverat autem Herodotus II, 78 dicens νεκρὸν μεμιμημένον καὶ γραφῇ καὶ ἔργῳ (quem Herodoti locum Heynius videtur melius quam Creuzer in Comment. Herod. I p. 17 exposuisse, quum Heyniana ratio loco parallelo II, 78 confirmetur, ubi ἔργον ad sculpturam, γραφὴ ad colores superinductos pertinet) et II, 86 παραδείγματα νεκρῶν γραφῇ μεμιμημένα. pro quibus idem II, 182 εἰκόνα γραφῇ εἰκασμένην, Longus autem in prooemio simpliciter εἰκόνος γραφὴν dixit. Sensus nostrae lectionis a Clavierio quoque Pausaniae, in quem iniquior fuit Heynius in Antiq. Aufs. II, 165, redditae, est: *imagines imitando expressae a*

pictore. His opponuntur ἀγάλματα εἰργασμένα, quae Clavier et Quatremère de Quincy p. 280 videntur recte interpretati esse *figures sculptées.* Νῖκαι μὲν κ. λ. Pro vulgato κατὰ ἕκαστον τοῦ θρόνου τὸν πόδα e Vind. recepi — θρόνου τῶν ποδῶν. De his *quaternis Victoriis* in singulis throni pedibus Quatremère p. 288 ita: »les quatre Victoires non seulement appartiennent à chaque pied, mais font partie de sa hauteur. Les quatre Victoires étaient disposées en un groupe, dont la masse n' excedait que de peu l'epaisseur du pied montant. Elles font partie du pied montant, s' adossant même dans un sens.« Binas autem illas Victorias πρὸς ἑκάστου πτέρνῃ ποδὸς idem ponit *en avant et au bas de chaque pied.* Eodem fere modo Voelkel p. 176 et 174: »ich stelle mir die Victorien unter dem Sitze fast ganz rund vor, nemlich so, dass sie mit dem Rücken an dem *Stabe,* der in der Mitte zwischen denselben war, und den Pausanias den *Fuss* nennt, anhiengen. Am untern Theile des Beines, der das Postament berührte, standen zwey Victorien.« Clavier reddidit: »quatre Victoires — sont aux quatre coins du trône (?) et deux autres au bas.« τῶν ποδῶν — ἠρπασμένοι. »Die Sphinxe vertraten, wie ich glaube, die Stelle der Armlehnen, oder vielmehr sie machten die Unterlage des Stabs an dem Sessel, auf den man den Arm zu legen pflegt. Sie lagen also ganz eigentlich, wie Pausanias sagt, auf den Vorderfüssen des Throns.« Voelkel p. 180 sq. καὶ ὑπὸ τὰς — καὶ Ἄρτεμις. »Pausanias meynte die Schwingen des Throns, oder die Quer-Stäbe des Gestelles, welche auf den Beinen liegen, und zwar die beyden Seitenschwingen, denn die vordere war von den Beinen und dem Mantel des sitzenden Jupiters bedeckt. Apollo und Diana standen an den Ecken der Schwingen, und schossen ihre Pfeile auf die unglückliche Familie der Niobe, welche zwischen ihnen zum Theil stehend, theils liegend gebildet war.« idem p. 185. Quatremère p. 291 Apollinem cum Diana Niobesque liberis collocat *sur les plates-bandes laterales.* τῶν δὲ ἐκ τοῦ θρόνου μεταξὺ ποδῶν τέσσαρες κανόνες εἰσὶ, ποδὸς ἐς πόδα ἕτερον διώκων ἕκαστος. Vulgata, in qua neque ἐκ suo loco positum et διώκων corruptum est; ἐκ praeeuntibus Goldhageno et Voelkelio collocavimus ante ποδὸς, quod item fecit Clavier, et pro διώκων jam Facius Sylburgio auctore διήκων scripserat. Hos κανόνας Clavier interpretatus est *traverses,* Quatremère autem p. 292 *traverses carrées.* Idem τὰ ἀγάλματα ἐπ' αὐτοῖς putat fuisse *imagines insculptas* (bas-reliefs), dissentiente Voelkelio p. 187. 188, cui sunt

Statüen, freystehende Bilder oder Figuren, die auf die Stäbe gestellt waren, praecipue quod unum istorum ἀγαλμάτων ablatum dicatur, quod, si areae illigatum fuisset, fieri non potuisset. κατ' εὐθὺ Vulg. scripsi κατευθὺ e Mosq. et VII, 23, 7. ἑπτά εἰσιν ἀγάλματα Mosq. εἴη δ' ἂν — τῆς Φειδίου. Voelkel p. 192 cum Goldhageno monet, Pausaniam haec ἀγωνίσματα ἀρχαῖα dixisse suae aetatis ratione habita, eundemque indicavisse, Phidiae aevo nondum constitutum fuisse, ut puerorum certamina tollerentur. Equidem, quum Pausanias usus sit vocabulo ἀγάλματα, intellexerim heroes eorumque certamina. ἀρχαίων deest in Mosq. et Vindob. τοῦ pro τῆς Φειδίου Mosq. τὸν δὲ αὐτὸν ταινίᾳ τὴν κεφαλὴν ἀναδούμενον Vulgata. Clavier bonam hanc proposuit conjecturam: τὸν δὲ αὐτῶν. Cf. VI, 4, 3. Pro vulgato λέγουσιν e Mosq. λέγουσι dedi. *Pantarcae* hujus victoris statua eodem habitu memoratur VI, 4, 3. ἀνέχουσι — τῶν ποδῶν. Hos κίονας Quatremère appellat *supports supplementaires*, et putat eos fuisse rotundos, neque ornatus causa interpositos. Similiter Voelkel p. 193: »Ausser den Füssen hatte der Thron noch 4 Stützen. Gleich waren sie den Füssen, glaub' ich, in Absicht der Höhe und Zahl, nicht in Absicht der Verzierungen und der Form. Es waren runde Stützen, die so wie die Beine bis an die Schwingen stiessen, und durch die Querstäbe durchgiengen.« ὑπελθεῖν — ἀπείργοντά ἐστι. Pro vulg. ὑπελθεῖν Vind. ἐπελθεῖν offert. ἐν ante Ἀμύκλαις deest in Mosq. ἐς τὸ ἐντὸς scripsi auctoribus Sylburgio, Kuhnio, Valckenario pro vulgato ἐς τὸν ἐντός. Facius adscivit Heynii correctionem ἐς τὰ ἐντὸς, quae in Clavierii editionem transiit. Ante Facium legebatur θρόνου οὐ παρερχόμεθα, sed οὐ male insertum ille sustulit Goldhageno praeeunte, et Vindobonensis codicis auctoritate, quum aperte repugnet alteri Pausaniae loco III, 18, qui de throno Amyclaei est. Voelkel putavit, si οὐ deleatur, delendum quoque esse καὶ post ὥσπερ γε, quod nobis non ita videtur, ὥσπερ γε καὶ ἐν Ἀμύκλαις παρερχόμεθα reddentibus: *wie wir doch allerdings zu Amyclae hineingehen können*. Sylburgius conjecit παρηρχόμεθα, quod sequuti sunt Clavier et Nibby. Deinde ante Facium ita distinguebatur: Ἐν Ὀλυμπίᾳ δὲ ἐρύματα τρόπον τοίχων πεποιημένα· τὰ δὲ ἀπείργοντά ἐστι τούτων τῶν ἐρυμάτων. Voelkel, qui haec melius distinxit, scripsit τάδε, referens ad ὑπελθεῖν, Corayus autem δὲ post τὰ deletum voluit: sed τὰ δὲ servandum referendumque est ad ἐρύματα· *haec vero*. Caeterum ὑπελθεῖν ὑπὸ τὸν θρόνον non est *subire*

thronum, *unter den Thron gehen*, sed *ad interiores ejus partes accedere*; *pervenire*, ut patet e proximis: ἐς τὸ ἐντὸς τοῦ θρόνου παρέρχεσθαι. cf. adnot. ad III, 18. Quatremère p. 305 in *sepimentis* istis (ἐρύμασι), quae instar parietum erant, constituendis a Voelkelio (p. 203), nisi fallor, recte discedit, statuens ea non ipsi basi, quae Voelkelii est opinio, imposita, sed tribus fere pedibus ab illa distantia circa eam ducta fuisse, ut, quum eorum altitudo quatuor pedes excessisse non videatur, nulla totius operis pars oculis subtracta sit. Mox pro ἐρυμάτων Kuhnius temere opinatus est εὑρημάτων vel τορευμάτων legendum esse. οὖν, quod post ὅσον μὲν Vulgata habet, cum Vind. et Mosq. omisi, nec retinuit
ον
Clavier. κυανῷ μόνῳ Mosq. Qui color κυανῷ hic significetur, Schneider in Lex. graeco negavit sciri: interpretes tamen eum posuerunt, qui nobis dicitur *blau*. Qui si vere intelligendus sit, crediderim id spectatum esse, ut per fores ingredientibus hic Jupiter quasi e coelo descendere videretur. De accentu vocabuli κυανῷ cf. ad X, 28, 4. γραφάς· de *rebus hic pictis* vide praeter Voelkelium Boettigeri Ideen p. 245, inprimis Strabo VIII, 354 (129 sq.). οὐρανὸν — Ἄτλαντος· cf. cap. 18, 1. Dixit ἐκδέξασθαι ἐθέλων, non ἐκδεξάμενος· quare non Atlas, quod alii narrabant, sed Hesperides ipsae ἔφερον τὰ μῆλα. In Mosq. τῶν ἄχθος legitur. *Salamis* cur hunc in modum ornata fuerit, ostendit Winckelmannus de Alleg. cap. 8 p. 77. Idem in Monum. ant. ined. ad N. 207 Parte quarta Capitolo XV Amasaeum notavit, quod *rostra* pro *aplustro* hic posuerit. cf. Winckelmanni Opp. II, 556. ἀγωνισμάτων τῶν ἐς τὸν Ald. Francof. Sylburgii correctionem — τὸ ἐς τὸν Kuhnius tacite receperat. *Hippodamiae mater Euarete*, Acrisii filia, seu *Eurythoë*. v. Notas ad Hellen. 278. 279. Quomodo *Prometheus* fabulae de Hercule ad Hesperidum mala afferenda misso insertus sit, vides in Schol. ad Apoll. Rh. IV, 1396. ἦραι pro ὁρᾶν Mosq. Pro φέρουσι Clavier φέρουσαι conjecit. De *Panaeno* Boettigeri Ideen p. 242 sqq. qui contendit, verius eum dici Phidiae ἀδελφιδοῦν, quia sic a Strabone VIII, 354 appelletur: quanquam etiam ἀδελφὸς hanc habere possit significationem. cf. ad II, 18, 4. Praeterea Facius animadvertit, cum Pausania consentire Plinium, qui XXXV, 8 bis et XXXVI, 23 de eo dixerit. καὶ αὐτοῦ — γεγραμμ. vide I, 15, 4. sed non dubito, quin pro vulgato αὐτοῦ hoc loco scribendum sit αὐτῷ· namque αὐτοῦ non potest a substantivo τὸ ἔργον pendere,

quum τὸ Μαραθῶνι ἔργον pugna sit Marathonia; quum praeterea nihil sit, quod Genitivum αὐτοῦ fulciat, efficitur, ut Dativus in ejus locum substituatur, conjungendus cum ἐστὶ (ita erit refingendum) γεγραμμένον. *Has Gratias cum Horis* in postico throni latere eoque summo collocatas fuisse, vera est Voelkelii animadversio p. 195. cf. adn. ad I, 40, 3. Ἰλιάδι· V, 750. θρανίον, quod Hesychius cum Suida ὑποπόδιον interpretatur. In Etym. M. sunt θράνος, θρανίδιον et θρῆνυς significantia ὑποπόδιον. De his Θησέως — Ἀμαζόνας cf. I, 17, 2.

§. 3. Ἐπὶ δὲ — τοῦ θρόνου — καὶ ὅρος, ἄλλος κόσμος περὶ τὸν Δία. ἐπὶ τούτου Ald. Francof. Kuhn. Facius, quorum ultimus comma post ὅρος sustulit, et colon post Δία in virgulam mutavit. Kuhnius corrigebat καὶ πρὸς, ἄλλος κόσμος περὶ τὸν Δία, et καὶ πρὸς ἄλλοις. Goldhagenus vel ὡς ante ὅρος inserendum, vel ὅρμος ἐστὶ καὶ ἄλλος κόσμος legendum putavit, vertens: »An dem Fussboden, welcher den Thron trägt, geht ein Kranz herum, und um den Jupiter sind allerley Verzierungen angebracht.« Quibus viris acutius, quid ad hunc locum restituendum necessarium esset, vidit Facius, qui eum ita emendavit: ἐπὶ — ἀνέχοντος καὶ ὅσος ἄλλος κόσμος περὶ τὸν Δία, ἐπὶ hoc sensu: *in basi vero, quae thronum sustinet et omnem reliquum, qui circa Jovem est, ornatum, in hac basi.* Porsonus pro hac emendatione et de ὅσος ἄλλος laudavit II, 30 extr. VII, 18, 6. X, 23, 5. 25, 2. adde adnot. nostras ad I, 15 extr. Hanc nobiscum lectionem reddidit Pausaniae Clavier, qui praeterea scripsit: Ἐπὶ δὲ τοῦ βάθρου τοῦ [τὸν] θρόνον τε ἀνέχοντος· quae bona conjectura quodammodo confirmatur duobus codicibus Florentinis, in quibus legitur: τοῦ βάθρου τὸν θρόνον τε ἀνέχοντος, quare τὸν non dubitavimus inserere. ἐπὶ τούτου τοῦ βάθρου κ. λ. Huic basi Quatremère p. 302 *quadrati oblongi* formam dat: haec ποιήματα autem videntur *imagines* fuisse *a fundo elevatae.* mox ponitur de iisdem ἐπείργασται. De v. ποιήματα cf. ad X, 26, 2 adn. ἀναβεβηκὼς ἐπὶ ἅρμα Ἥλιος· de hoc cf. ad X, 19, 3 adn. πάρα δὲ αὐτὸν Χάρις Vulg. Welcker in Zeitschrift I, 3 p. 551 pronunciat, legendum esse: παρὰ δὲ αὐτὴν Χάρις, ut αὐτὴν ad Junonem, cujus nomen praecedit, referatur. sed tamen §. 2 legimus, Gratias in hoc Jovis throno summo collocatas fuisse. Pro Ἑστία habet ἐστὶν ἃ Mosq. Σελήνην putant in extrema, Ἥλιον autem in prima basi positum fuisse, ut reliquorum deorum imagines mediae fuerint. τοῖς δὲ — ὀχεῖσθαι. cf. indices in Winckel-

manni Opp. T. VIII p. 159, ubi debui adnotare, non esse Pausaniae hanc opinionem, mulum in hoc opere Lunae datum fuisse. τὸν θεὸν Mosq. (η)

§. 4. Μέτρα — γεγραμμένα. Similiter Strabo: Ἀνέγραψαν δέ τινες τὰ μέτρα τοῦ ξοάνου· καὶ Καλλίμαχος ἐν ἰάμβῳ τινὶ ἐξεῖπε VIII, 354. ἀποδέοντα κ. λ. i. e. ἀποδέοντά ἐστι τῆς τῶν ἰδόντων δόξης ἐς τὸ ἄγαλμα. His ὡς γὰρ δὴ — γνώμην simile est, quod II, 6, 2 de aede ab Epopeo Minervae aedificata narratur. ἱδρύα καὶ ἐς ἐμὲ ἐπίθημα Mosq. (ύ ί) Notabilis autem haec structura: ὑδρία καὶ ἐπίθημα ἐς ἐμὲ ἦν ἡ χαλκῆ. Caeterum Schneider, an puteal fulmine condito ibi constitutum fuerit, quaerebat. Boettiger in Wegweiser im Gebiete der Künste u. Wiss. 1822. 87 opinatur, terram hic fulmine tactam in aeneo servatam esse vasculo.

§. 5. Ὅσον δὲ τοῦ κ. λ. Hoc *solum* nigro marmore constratum cum crepidine ambiente intra illa sepimenta (ἐρύματα) fuisse arbitramur, quae §. 2 prohibuisse dicuntur, quominus ad internas throni partes accedi posset. οὐ λευκῷ — λίθῳ· hic an Genitivo locus esse potuerit dubitamus, quum solum hoc non e marmore factum, sed *eo ornatum*, *constratum* fuisse (κατεσκευάσθαι) dicatur. ἔρημα Mosq. (υ) ἐκχεομένῳ Vulg. »Rectius forsan ἐγχεομένῳ, ut paulo post.« Sylb. qui vertit etiam: *quod infunditur*. Quam conjecturam probavit Voelkel, et Clavier tacite intulit in contextum. ἐς τὸν ἐλέφαντα ὠφελεῖ, *utilitatem praebet quod attinet ad ebur*. ἐλέφαν pro ἐλέφαντα Mosq. Idem μου post ἐρομένου omisit. Pro vulgato τοῦ Ἀσκληπιοῦ scripsi τῷ Ἀσκληπιοῦ· Clavier quoque cum Facio ita legendum esse suspicatus est. τὸν ἱερὸν Mosq. καὶ ante τὸ ἄγαλμα deest in Vind. et Mosq.

CAPUT XII.

§. 1. *Elephantem* nonnulli, in quibus Pausanias quoque fuit, accensuerunt *corrigeris* animalibus. vide Schneideri Notas ad Eclog. physic. p. 16 et J. G. Vossii de Theol. gentili lib. 3 cap. 51. τούτοις ἐστὶν ἀπιδεῖν Vulg. ἡγοῦνται pro ἥγηνται Vind. De *alce* cf. IX, 21, 3 et eiusdem Schneideri Not. ad Ecl. phys. p. 19. Si Wachtero fides habenda est,

teutonica vocabula *elènd, ellend, elent, elle* significarunt *vim, robur*; hoc si verum et recte ab Adelungio probatum est, ἄλκη videri possit illorum vocabulorum esse interpretatio. De *tauris Aethiopicis* IX, 21, 2. μὲν γὰρ post ἄλκαι omisit Mosq. ἦσαν
καὶ μὴ κέρατα εἶναι Mosq. οὐ μὴν οὐδὲ κ. λ. Pausaniam erroris reum agere conatus est Gedoynus, dicens ebur igni non mollescere, sed durescere; Quatremère autem Pausaniae causam suscepit, respondens vel πῦρ intelligendum esse de *calore*, vel cogitandum, succum aliquem additum esse, et confert Dioscor. de mat. med. lib. IV p. 274, ubi radix *mandragora* μαλάσσειν καὶ ἐλέφαντα συνεψομένη αὐτῷ ἐπὶ ὥρας ἕξ, καὶ εὔπλαστον εἰς ὃ ἂν τις βούληται παρασκευάζειν dicitur. Ποταμίοις — κέρατα δὲ ἀναφυόμενα ὁρῶμεν ἐκ γενύων κ. λ. Vulgata. Sylburgio post κέρατα δὲ inserendum videbatur ἐλέφασιν, ideoque hunc locum ita vertit: *In fluvialibus sane equis et suibus inferior maxilla exertos habet dentes: elephantis autem cornua e superiore maxilla enasci videmus. Scias ergo elephanto per tempora descendere cornua, atque ita extrorsum se convertere.* Haec vero atque Amasaei interpretatio quum abludere videretur a Pausaniae mente, aliud hunc laborantem locum sanandi factum est periculum. Kuhnius enim negandi particulam, quae exciderit, restituendam censuit; in quo ei fere omnes assensi sunt, neque, ut mihi videtur, temere. Facius igitur scribendum putavit: οὐκ ἐκ γενύων· quod ei visum est latere in Mosq. et Vindob. lectione ἐκ καινέων. Clavier autem tacite edidit: κέρατα δὲ ἀναφυόμενα οὐχ ὁρῶμεν ἐκ γενύων. Nos nihil credidimus inserendum, sed post γενύων signum interrogandi ponendum esse; quae ita efficitur enunciatio interrogativa, vim habet negandi. τοῦτο οὐκ ἀκοὴν γράφω Vulg. τοῦτο οὐκ ἀκοῇ γράφω Vindob. recte, quod nulli dubitavimus recipere. Sed de hac formula similibusque jam diximus ad III, 25, 5. Articulus ἡ ante μητρόπολις Corayo videtur delendus. δὲ ἐς τὰ μάλιστά μοι· haec desunt in Mosq.

§. 2. De *hoc velo ante Iovis Olympii simulacrum* dixerunt et Voelkel p. 50. 233 et Quatremère p. 265. Supra II, 11, 6 ἐσθῆτος Βαβυλωνίας τελαμῶνας vidimus. οὐ δὴ καὶ — ἀναθήματα. De his jam dixi ad I, 21, 4, qui locus cum nostro conferendus est. Pro vulgato Ἀθήνησι cum Mosq. Ἀθήνησιν scripsi. Corayus autem suspicatus est, ἡ Γοργὼ ἦν pro vulg. ἡ Γοργώ, ἡ legendum esse, forsan illo Atticorum loco, quem modo indicavi, commotus Μεδούσης τῆς Γοργόνος ἐπίχρυσος ἀνάκειται κεφαλή. Sed hic mihi videtur in-

nui, et aegidem illam et Medusae caput illi insertum Antiochi donarium fuisse. nam quod Kühnius dubitavit, an non pro *ἀναθήματα* hic *ἐπιθήματα* legendum esset, nemo facile probabit.

§. 3. *Ἀρίμνης* pro vulg. *Ἀρίμνου* Mosq. *Ὀλυμπικῆς* Vulg. *Ὀλυμπιακῆς* e Mosq. Sic Clavier quoque sed tacite scripsit. Pro vulgato *οὗτοι* Clavier conjecturam *οὔ τοι* proposuit. *τὴν τράπεζαν ποιηθῆναι·* de ea vide 20, 1.

§. 4. *οὗτος — πεποιημένον*. excursus est de rebus et operibus *Trajani;* quae posteriora de *Roma* sunt intelligenda. *λουτρὰ ἐπώνυμα αὐτοῦ· Thermae Trajanae* dictae. v. Adleri Beschreib. der Stadt Rom p. 167. idem existimat, Titi has fuisse thermas, quae a Trajano amplificatae de eo nominatae sint. *θέατρον — πανταχόθεν* est *amphitheatrum*, quod videtur in campo Martio fuisse, et his verbis in Ael. Spartiani Adriano p. 6 cap. 9 commemorari: »theatrum, quod ille (Trajanus) in campo Martio posuerat, contra omnium vota destruxit Adrianus.« *οἰκοδόμημα — μῆκος·* an significatur *circus maximus*, Neronis tempore combustus, et a Trajano restitutus? Adler certe l. l. p. 328 loquitur de circo maximo per Trajanum reparato. *προήκων* Ald. Francof. quod a Sylburgio monitus correxit Kuhnius. *ἡ Ῥωμαίων ἀγορὰ — πεποιημένον* est *forum Trajani seu Ulpium*. Iste autem *ὄροφος χαλκοῦ πεποιημένος* est *tectum hujus fori aeneum;* haud dubie omnia, quae ad hoc forum erant, aedificia aeneis tegulis erant tecta; quae si erant contigua ejusdemque altitudinis, poterat hoc forum et uno instructum videri tecto, quod de eo hoc loco pronunciatur, et dici *παρέχεσθαι τὸν ὄροφον χαλκοῦν*, quod de eodem legitur X, 5, 5 p. 810. Lipsius hujus posterioris tantum, non simul nostri loci memor illud tectum aeneum perperam transtulit in Nervae forum de Magnit. Romana lib. 3 cap. 7 p. 785. De hoc *tecto aeneo* laudatur etiam Donatus de urbe Roma II, 23 in Graevii Thes. II p. 636.

§. 5. *Αἱ δὲ κ. λ.* redit, unde profectus erat. *αἱ τοῖς — ἐγκείμεναι* »statues qui sont sur des piedestaux ronds« Clavier; similiter Quatremère. *τοῦ ἠλέκτρου·* de hoc electro v. §. 6. *Ἀστακῷ* vulgo, sed, ut equidem arbitror, perperam; scripsi *Ἀστάκῳ*. Sic apud Stephanum Byz. *Ἄστακος, πόλις Βιθυνίας, ἀπὸ Ἀστάκου τοῦ Ποσειδῶνος καὶ νύμφης Ὀλβίας*. Eodem modo Acarnaniae urbs hujus nominis scribitur apud Thucyd. II, 30 et ejus scholiasten: ubi Wasse plures de hac Bithyniae urbe laudat. Contra *ἀστακὸς* est piscis genus.

§. 6. ἐκ τοῦ Ἠριδανοῦ Vindob. et Mosq. ἀνθρώπων pro ἀνθρώπῳ Mosq. De *electro metallo* vide I. H. Vossium ad Virgil. Georg. III, 522 p. 663.

§. 7. Ἐν δὲ — ἀναθήματα τρίτος μὲν ἐς κοτίνου φύλλα στέφανος, τέταρτος δὲ ἐς δρυός ἐστι μεμιμημένος. Vulgata. — ἀναθήματα, τρεῖς μὲν ἐς κοτίνου φύλλα στέφανοι, τέταρτος δὲ κ. λ. Clavier, bene, nec dubitavimus sequi. In Mosq. est τρίς pro vulg. τρίτος, et στέφανος deest. De μεμιμημένος ad cap. 11, 1. Haec constructio cum ἐς notabilis. Ἐν τῷ ἐν Ὀλυμπίᾳ ναῷ Nibby non bene reddidit: »Nella cella del tempio di Olimpia.« ὁπλιτεῦσιν Mosq. καὶ ἡ πρὸς — ἑκατόν. de hac *columna aenea*, quae juramentum Eleorum in foedere inito cum Atheniensibus, Argivis et Mantinensibus habebat, et Olympiae posita est, v. Thucyd. V, 47. *Foederis* hujus mentio facta erat supra cap. 4, 5. et de simili columna est cap. 23, 3. τε post Ἀργείους deest in Mosq.

CAPUT XIII.

§. 1. Πελόπια pro vulg. Πελόπιον Mosq. Πελόπιον fuit, ut cap. 14 extr. legimus, τὸ τέμενος τοῦ Πέλοπος. In Mosq. et Vind. est τῶν ἄλλων θεῶν. Pro vulg. ἐσόδου in Mosq. ἐξό-δου, at in margine ἐσόδου legitur. μέσον pro μέσου Mosq. Ἀμφιτρίωνος Mosq. τέταρτος γὰρ δὴ ἀπόγονος καὶ οὗτος ἦν Πέλοπος; nimirum ut *Theseus*, de quo idem dixerat c. 10, 2 p. 400. Stemma hoc est:

Pelops
|
Eurydice, Electryoni nupta, Persei filio.
|
Alcmene, Amphitryonis uxor, e Perseo nepotis.
|
Hercules.

ὡς ἔθυσεν ἐς τὸν βόθρον τῷ Πέλοπι de inferiis, quas mittere solebant heroibus, recte interpretantur. adde adn. ad II, 10, 1. ἔθυον autem *Pelopi*, ut heroum principi, et, qui paulo post memoratur, *Telepho*, ut Pergamenorum conditori. cf. I, 4, 6. Quod hic et in aliis locis, ubi de similibus sacrificiis sermo est (v. Hermannus ad Orphei Argon. 957) βόθρος, id videtur in Clitodemi Fragm. p. 43 βόθυνος esse.

ει

§. 2. ἱερὸν Mosq. λοῖρα pro μοῖρα idem. Pro μόνον antea scribebatur μόνου. sed Sylburgius jam μόνον voluerat cum Amasaeo; nullius enim alius hostiae factam esse mentionem. quod Mosq. et Vind. codd. confirmatum recepit Facius. Pro vulgato ἐκ τῶν οἰκετῶν Clavier εἷς τῶν οἰκετῶν habet. ἔργον δὲ αὐτῷ πρόκειται Vulgata. sed vix dubito, quin πρόςκειται corrigendum sit. Sic Herodotus οἱ μὲν ταῦτα ἐποίεον, τοῖσι προςεκέετο αὕτη ἡ ἄχαρις τιμή VII, 36 init. ἀνδρὶ ἰδιώτῃ Vulg. ἀνδράσιν ἰδιώταις Vindob. Clavier; quod nos recepimus. τὰ δὲ λεύκης μόνης ξύλα, καὶ ἄλλων δένδρων ἔστιν οὐδέν. οἷος δ' ἂν — φάγῃ τῶν κρεῶν Vulgata. μόνα ξύλα Vind. ἄλλου δένδρων Mosq. Deinde Sylburgius jam animadvertit, praecedentem syntaxin postulare οὐδενός. Denique Facius quoque maluit ὃς quam οἷος. Hinc ista Clavierii fluxit scriptura: λεύκης μόνης ξύλα, καὶ ἄλλου δένδρων ἔστιν οὐδέν· ὃς δ' ἂν κ. λ. Sed ut locus persanaretur, ita eum corrigendum duximus: — καὶ ἄλλου δένδρων ἐστὶν οὐδενός· ὃς δ' ἂν idem nunc video Porsono placuisse, qui rationem quoque ostendit, qua hic locus depravatus sit; namque pro οὐδενός. ὃς scriptum esse οὐδὲν οἱ. ὅς. Pro ἢ αὐτῶν Codex Paris. 1411 habet ἡ αὐτῶν. Post αὐτῶν Vind. τῶν inserit. οὐκ ἔστιν οἱ — Ἀσκληπιόν. Hoc vult Pausanias: *non nisi a puris adiri posse Iovis et Aesculapii aedes;* itaque qui eas adire volebat, is debebat et abstinere a gustanda victima Pelopi mactata, et corpus lavacro abluere. τῇ ὑπὲρ τοῦ ποταμοῦ Vindob.

§. 3. μηκέτι pro μηκυνομένου Mosq. Verba προαγορεῦσαι αὐτοῖς τοὺς μάντεις indicant, antea significatos esse, ad quos Pronomen αὐτοῖς referendum sit: quum autem nulli commemorati sint, ad quos hoc Pronomen pertineat, statuendum videtur esse, in praecedentibus μηκυνομένου — πολέμου per negligentiam quandam non librarii sed scriptoris ipsius omissum esse Dativum τοῖς Ἕλλησι. Notio autem hujus nominis latet in iis, quae his praecedentibus praefixa sunt: Λέγεται δὲ καὶ τοῖον, nimirum τοῖς Ἕλλησι. Cum his τοὺς μάντεις, ὡς κ. λ. cf. Tzetzae Posthom. 571 sqq. τάξα pro τόξα Mosq. ἀπόλληνται pro vulgato ἀπόλλυνται Mosq. Melius autem ἀπόλλυται singulari numero, judice Sylburgio, cujus in sententiam ibis, ubi animadverteris, antea ita distinctum esse: ἀπόλλυνται περὶ Εὔβοιαν καὶ ἡ ναῦς, et Facium, ut pluralem numerum, qui ei praecedenti ἐκομίζοντο magis convenire videbatur, defenderet, post Εὔβοιαν virgulam fixisse. Sed hoc est tegere, non tollere vitium, nam qui οἴκαδε ἐκομίζοντο,

ii non omnes ἀπώλλυντο περὶ Εὔβοιαν. Tollimus igitur distinctionem a Facio illatam, quam Clavier quoque removit, et scribimus ἀπόλλυται. Nunc vero necessarium quoque est, ut ἀπὸ τοῦ χειμῶνος mutetur in ὑπὸ τοῦ χειμῶνος, quum hoc pendeat ab ἀπόλλυται. cf. ad II, 32, 2 adn. Corayus etiam ὑπὸ quam ἀπὸ maluit. Post χειμῶνος virgulam posui. ἑλκύσαι Vulgata vitiose. ἔχειν ἀποκρύψαντα ut X, 14, 4. est Herodoteum. Sic ille ὡς — ἔχοι τὴν χεῖρα κρύψας ἐν τῇσι ἀναξυρίσι III, 87, ubi similia laudavit Valckenarius. καί πως κατὰ πρόνοιαν τοῦ θεοῦ τηνικαῦτα παρὰ Ἠλείων ἐπανόρθωμα αἰτούντων νόσου λοιμώδους. Sylburgius putavit, elliptice hoc positum esse pro τῶν παρὰ Ἠλείων θεωρῶν, vel παρὰ scriptum pro τῶν. Goeller autem in Actis Philol. Monac. T. II Fasc. III p. 335 dicit, τηνικαῦτα — αἰτούντων esse idem quod τηνικαῦτα Ἠλείων τινῶν ἐπανόρθωμα αἰτούντων. Sed hoc noluit Pausanias; namque Ἠλείων non posset conjungi cum τινῶν, sed ab hoc illud penderet, quum Graeci non potius Ἠλεῖοί τινες quam Ἠλείων τινὲς dixerint: itaque maluit παρὰ Ἠλείων scribere, omisso Genitivo τινῶν, et ad Participium αἰτούντων subaudiendo. Facius eandem admittit ellipsin, addit tamen, insolentem loquendi rationem corruptelae suspicioni locum dare, et forte παρὰ transposita scribendum esse: παρὰ τοῦ θεοῦ τηνικαῦτα Ἠλείων ἐπανόρθωμα αἰτούντων. Quod ferri nullo pacto posse intelliges, si totum, quale Facius esse voluit, adspexeris: καί πως κατὰ πρόνοιαν παρὰ τοῦ θεοῦ τηνικαῦτα Ἠλείων ἐπανόρθωμα αἰτούντων, simulque memineris, Graecos vel κατά τινα θεῶν πρόνοιαν (Diod. Sic. IV, 47), vel προνοίᾳ θεῶν (idem V, 78), vel προνοίᾳ θείᾳ (Pausan. II, 31, 1), non simpliciter de *Deorum cura* loquentes dicere: κατὰ πρόνοιαν. Similiter Cicero pro Mil. 31 *Deorum immortalium cura res illa perfecta.* Pro ἀνεῖ, quod in Aldina est, Sylburgius reposuit ἀνεῖπε his ductus locis, Achaic. 1. Arcad. 23. Boeot. 23. Phoc. 37. Camerarius legit ἀνεῖλεν. In proximis Δαμαρμένῳ δὲ ἀποδοῦναι τὰ εὑρημένα αὐτῶν Ἠλείοις Sylburgius existimavit legi posse αὐτὸν, relatum videlicet ad infinitum verbum ἀποδοῦναι, ut Arcad. 43. Kuhnius maluit legi αὐτῷ, *quae ipse invenerat.* quod a Clavierio receptum video. Non αὐτῷ sed αὑτῷ scribendum fuit me arbitro.

§. 4. Hoc insigni loco usi sumus de Pausaniae nostri patria dicentes in Praefatione vol. I p. V sq. Vulgata post ἐνοικήσεως virgulam, post λείπεται majorem distinctionem habet; male. Ταντάλου μὲν λιμήν τε ἀπ' αὐτοῦ καλούμενος Vulgata. Goldhagenus et animadvertens, portum ab hac re-

gione alienum esse, et memor loci VIII, 17, 3 (*ἐν Σιπύλῳ — περὶ λίμνην καλουμένην Ταντάλου*) verissime correxit *λίμνη — καλουμένη*· quam emendationem nobiscum recepit Clavier. *Tantali lacus*, etiam VII, 24, 7 memoratus, fortasse locum urbis Sipyli eversae occupavit; Strabo enim I, 58 ait: *Σίπυλος κατεστράφη κατὰ τὴν Ταντάλου βασιλείαν, καὶ ἐξ ἑλῶν λίμναι ἐγένοντο.* De Tantali sepulcro cf. II, 22, 4, ubi dicitur *ἐν Σιπύλῳ τάφος θέας ἄξιος*. In aenigmate, quod suum adhuc exspectat Oedipum, *ὑπὲρ τῆς Πλαστήνης μητρὸς τὸ ἱερὸν* omnes libri consentiunt. »Matrem deum in monte Sipylo cultam fuisse, ex III, 22 (4) patet, ubi in *Κοδδίνου* petra, Sipyli parte, vetustissimum Matris deorum signum positum fuisse narratur. *Πλαστήνη* igitur *Matris deum* cognomen, et a *πλάσσω*, *fingo*, petitum fuisse videtur: *fictrix, creatrix.*» Facius. Quod Nibby sequutus vertit *della Madre Creatrice.* Goldhagenus ingenue fassus, se Cybeles cognomen *Plastene* nusquam reperisse, suspicatus est, *Mostene* legendum esse; Mostenen enim urbem fuisse prope Sipylum. cf. de hac urbe Gronovii Thes. VII p. 500 et Mannerti Geogr. VI, 3 p. 378, qui posterior eam dicit trans Hermum fuisse versus Catakekaumenen. sed Cybeles ibi cultae nulla fit mentio. Quem laudavi ad I, 19, 1, *Bosius*, mihi amicissimus, persuasum sibi habet, legendum esse *Σιπυλήνης* ex Strabonis X, 469 (174), ubi inter varia Rheae cognomina etiam *Σιπυλήνη* est. Tzschuckius ibi et Reinesius in Observ. in Suidam p. 229 (ubi *Σιπυλήνη* legendum) pluribus testimoniis hoc nomen confirmant. Veram esse crederem hanc scripturam, nisi paulo longius a litteris Vulgatae discederet. Itaque nuper in Amalthea vol. II p. 265 interrogavi, an legendum esset *τῆς Πλακιηνῆς Μητρὸς τὸ ἱερόν?* ex inscriptione Cyzicena, quam Caylus in Recueil d'Antiquités vol. II pl. 59 p. 193 vulgavit. Haec enim bis commemorat *τὰς συντελούσας τοὺς κόσμους παρὰ τῇ Μητρὶ τῇ Πλακιανῇ*, et Clidicen quandam dicit *ἱερωμένην Μητρὸς τῆς ἐκ Πλακίας*. Vrbs Hellespontia *Πλακίη*, jam ex Herodoto I, 57 nota (ubi etiam gentile *Πλακιηνὸς* reperitur) Mysiae fuit Cyzico ab ortu et meridie subjecta. cf. Mannert VI, 3, 533 et Wessel. ad l. l. Herodoti. Quam e Clementis Al. Protr. p. 14 novimus, *τῆς παρὰ Κυζικηνοῖς Μητρὸς τῶν θεῶν τελετῆς* haud dubie vicina Placia particeps fuit. Denique Porsonus correxit *Πλαιζηνῆς*. sed hoc quid vellet, neque ipse indicavit, neque ego reperire potui. *Hermus* Lydiae fluvius, et in ejus latere septentrionali urbs *Temnus* fuit, de qua cf. Mannert VI, 3 p. 390. *Τῆμνον ὄρος* est apud Strab.

XIII p. 616. Pro *Τήμνῳ* hic Mosq. et Vind. habent *Λήμνῳ*. *ἐκ μυρσίνης τεθηλυίας* Loescher, Gedoynus, Goldhagenus et Clavier interpretati sunt *ex myrto foemella*, quasi *θηλείας* scriptum esset: nos quoque in Vulgata *τεθηλυίας* offendimus. *οἱ* post *γενέσθαι* deest in Mosq. et Vindob.

§. 5. *ὁ τοῦ — βωμὸς* vulgo dictus est *Ὀλυμπίου Διὸς βωμός* seu *βωμὸς ὁ μέγιστος* et *ὁ μέγας*. vide cap. 14, 5. *τέφρας γὰρ δή κ. λ. sane enim ex cinere ibi (Pergami) est ara Iunonis Samiae.* *μὲν* post *τέφρας* hic vulgatum omisi cum Vind. et Mosq. *ἡ ἐν τῇ χώρᾳ* Mosq. *ἃς — ἐσχάρας·* namque apud Harpocrationem v. *ἐσχάρα* Ammonius *ἐσχάραν φησὶ καλεῖσθαι τὴν μὴ ἔχουσαν ὕψος, ὡς ἑστίαν, ἀλλ' ἐπὶ γῆς ἱδρυμένην.* In Valckenar. Anim. ad Ammon. p. 48 est: *ἐσχάρας ἔλεγον τοὺς τῶν ἡρώων βωμούς.* De v. *κρηπὶς* de *basi arae* cf. ad VI, 19, 1 adn. Quod hic *πρόθυσις,* Ammonio s. v. *βωμὸς* videtur esse *πρόβασις,* dicenti: *βωμοὶ, οἱ τὰς προβάσεις ἔχοντες.* pro eo *πρόςβασις* est in Valcken. Anim. p. 48. *τοῦ δὲ ἐπὶ — τριάκοντα.* Corruptum esse *ἑκάστου*, planum est. Goldhagenus deleri voluit, vel ejus loco poni *βωμοῦ*. Idem fere sensit Clavier, qui reddidit: »la partie qui s'élève au-dessus (le Thysiastérion) en a trente-deux.« Facius, qui *ἑκάστου* sanum esse putavit, animo addit: *μέρους·* quod sequutus est Nibby. Quae autem hic partes singulae cogitandae sint, utinam iidem nos docuissent. Nos *ἑκάστου* ut spurium uncis circumdedimus. Bosius noster putavit, in locum ejus substitui posse *ἐστί που*. In Mosq. est *προθέσει*, non *προθύσει*. Ex Vulgata *ἀναφέροντες τοῦ βωμοῦ* exciderat *ἐς* post *ἀναφέροντες*, quod monente Sylburgio Facius inseruit. *ὑψηλέστατον* Vind. Mosq. pro vulg. *ὑψηλότατον*. In Vulgata *ἀναβαθμοὶ δὲ ἐς μὲν τὴν προθυσίαν ἄγουσιν, ἐξ ἑκατέρας τῆς πλευρᾶς λίθου πεποιημένοι* vitiosa est distinctio; virgula post *ἄγουσιν* sublata post *πλευρᾶς* figenda fuit. Deinde rectius *πρόθυσιν* quam *προθυσίαν* (quorum posterius Schneider quoque in Lex. gr. rejicit) legi, jam Sylburgius monuit: recepit nobiscum hanc emendationem Clavier. *προθέσεως* iterum Mosq. Quam mox Vulgata post *ἄνω τοῦ βωμοῦ* habet virgulam, delevimus. *παρέχεται καὶ ἀναβαθμοὺς* Vindob. *ἄχρι μέν τοι* Vulg. *ἄχρι μὲν δὴ* Vindob. Mosq. quod recepimus; Schaefer etiam probavit ad Dionys. de verb. compos. *ἐπειδὰν — ἐξείργωνται.* cf. cap. 6, 5. *ἐννάτην* e Mosq. pro vulg. *ἐνάτην*. Pro vulgato *Ἐλαφίου* est *Ἐλαφηβολιῶνος* in Vindob. quod etiam in margine Mosquensis legitur. Vulgatam tuetur locus VI, 20, 1, ubi

Elaphius Eleorum mensis dicitur et in aequinoctium vernum incidere. Quare jam Sylburgius monuit, Elaphium mensem non esse *Februarium, sed Martium.* κομίζουσιν — τέφραν· vide 15, 5. Ἀλφίου pro Ἀλφειοῦ Mosq. ὑπὸ δὲ — ἐγγένηται. »ad verbum: *alia aqua cinerem in lutum redigi haudquaquam licebat:* sensu ambiguo.« Sylburgius. Equidem Kuhnio assentior, qui non licentiam sed rem plane impossibilem significari credidit, et verto: *nunquam fieri potuit, ut cinis in lutum coalesceret alia quam Alphei aqua adhibita.* narrat enim scriptor a vatibus istis tradita. Similia leguntur, quae Kuhnius jam comparavit, in Scholiis ad Pindari Ol. X, 58: ὁ δὲ ἐν Ὀλυμπίᾳ βωμὸς οὐ δύναται ἐξ ἄλλου ὕδατος γενέσθαι εἰ μὴ ἐκ τοῦ Ἀλφειοῦ, et apud Plutarchum de orac. def. ἐν Ὀλυμπίᾳ τὴν τέφραν προςπλάττουσι τῷ βωμῷ, καὶ περιπηγνύουσιν ἐκ τοῦ Ἀλφειοῦ παραχέοντες ὕδωρ· ἑτέρῳ δὲ πειρώμενοι ποταμῷ, οὐδενὶ δύνανται συναγαγεῖν, οὐδὲ κολλῆσαι τὴν τέφραν.

§. 6. Pro vulgato ἱερῶν Sylburgius scribi voluit ἱερείων, quod cum Clavierio recepi. οὐκ ante ἐς ὑπέρογκον et Schneider delendum censuit, et ego in minore editione uncis circumdedi, quos quoniam non summa necessitas postulare videbatur, nunc removi; licet ergo per me interpreteris: *postea tamen non tot victimas esse mactatas, ut earum sanguine ad ingentem altitudinem haec ara augeretur.* ηὔξηκεν Mosq. pro vulg. ηὔξησεν. Rectius esse αὐτὸν quam vulgatum αὐτῶν, Sylburgius jam animadverterat; ferri enim ad antecedens βωμός.

CAPUT XIV.

§. 1. ἰκτῖνες Mosq. In Etym. M. et Phavorino altera forma est ἰκτίν, ῖνος, altera autem ἴκτινος, ίνου, quae deprehenditur in Aristoph. Av. 498. 712. Paulo post ἰκτῖνος deest in Vind. et Mosq. verba οὐκ αἴσιον — θύοντι §. 2 desunt in Mosq.

§. 2. ἐξευρόντα — διδαχθέντα. Similiter Archytas apud Stobaeum p. 270 δεῖ ἢ μαθόντα παρ' ἄλλου ἢ αὐτὸν ἐξευρόντα ἐπιστάμονα γενέσθαι. De *Iove muscarum abactore,* Ἀπομυίῳ, cf. Etym. M. p. 119 Lips. Clemens Alex. Protr. p. 24. Casaub. ad Athen. I p. 5. et in Creuzeri Symb. index s. v. Zeus. θύειν τῷ Διῒ τῷ Ἀπομυίῳ Vind. bene. θύειν τῷ Ἀπο-

μυίῳ Διΐ Vulg. *ἐξελαύνοντι τῆς Ἠλείας Ὀλυμπίας τὰς μυίας* Vulg. Kuhnius Goldhageno probatus corrigendum putavit *Ὀλυμπίοις*, subintellecto *ἐν*. Porsonus autem *Ὀλυμπιᾶσι*. Facio potius alterutrum (sive *Ἠλείας* sive *Ὀλυμπίας*), utpote ex lectione variante vel correctione intrusum, tollendum, et *τῆς Ἠλείας τὰς μυίας* potissimum legendum esse videbatur. Clavier tamen *Ἠλείας* ut spurium asteriscis notavit et in versione omisit, sui imitatorem nactus Nibbyum. Hi triumviri fortasse Amasaei interpretatione ad amputandum hunc locum adducti sunt. Equidem eum sollicitandum esse nego, hoc significari existimans, Eleos Jovi sacrificasse ut muscas abigenti *non ex tota Elide, sed ex ea Elidis parte, ubi Olympia fuit.* Non igitur, quod Politus ad Eustathium T. I p. 74 voluit, dicitur *ἡ Ἠλεία Ὀλυμπία*, ut *Ἠλεῖος Ζεύς*, sed *τῆς Ἠλείας Ὀλυμπία*. Sic enim locus, qui alio continetur, huic adjungitur, articulum habenti comitem. cf. Herod. IX, 96. 105.

§. 3. *μόνοις* pro *μόνης* Vind. Mosq. *ἐκ τοῦ Διὸς* Mosq. Pro *ὅτι δὲ* Loescher cum Anonymo existimavit legendum esse *ὅτι μή*, *nisi.* Sed nulla mutatione opus esse, quum *ὅτι δὲ* idem sit quod *ἀλλ' ὅτι*, Sylburgius jam monuit. Praeterea *ἄλλο μὲν οὐδὲν — δὲ* Graecos dicere solitos esse, notissimum est. vide Viger. p. 532. Adde nostro simillimum locum in Arcad. 8, 6 sub fin. *κατ' ἄλλο μέν, ἐμοὶ δοκεῖν, οὐδέν, ὅτι δὲ ἐφρόνουν τὰ Αὐγούστου.* Paulo post Vulgata *παρὰ τὸν Ἀχέροντα εὕρετο ἐν Θεσπρωτίᾳ ποταμὸν* habet, sed Vind. *εὗρεν* pro *εὕρετο*. Hic vel sine codicibus Activum reponendum esse, monuit Lobeckius ad Phrynich. p. 140. Scripsi igitur *εὗρε τὸν ἐν Θεσπ.* Eodem modo scriptum est in Clavierii editione; ubi Corayus ait, a se hanc correctionem propositam, sed imprudente se in textum esse illatam. Lambinus ad Horat. Carm. I, 8 *περὶ* pro *παρὰ* h. l. voluit. *Χερωΐδα* pro *Ἀχερωΐδα* Mosq. *Ὁμήρου.* Iliad. *N*, 389. *Π*, 482. cum Schol.

§. 4. *Εἶχον δ' ἄρα* Vulg. *Εἶχον δὲ ἄρα* Mosq. Similiter §. 5 bis. *ταυτὰ* pro *αὐτὰ* Mosq. *ἀνὰ* pro *ἀλλὰ* idem. *μυρίκαι* Vulg. scripsi *μυρῖκαι*, quum media producatur. v. Theocr. I, 13. Virgil. Ecl. IV, 2. Codex Phralitae pro *μυρῖκαι* exhibet *μυρῖναι*. Ante *μάλιστα* est *καὶ* in Vind. et Mosq. omissum. Pro *ἐκτρέφειν* idem Phralitae codex *ἐκφέρειν* offert. Sed similiter India dicitur *ἐκτρέφειν θηρία μεγέθει διάφορα* VIII, 29, 3 extr. Sevinus in Hist. de l'Acad. des Inscript. T. 14 p. 195 pro *βαθυτάτας* legi voluit *παχυτέρας*. Arbor *περσεία*, de qua Facius Plinium H. N. XV, 13 et Gesner. ad Columell. 10, 405

laudavit, Delillio videbatur esse Linnei *Xymenia aegyptiaca, le balanite, Glig* in Nubia et Abessinia dicta. Inter **οὐδὲν** et **αἴγειρον** Vind. et Mosq. **καὶ** inserunt.

§. 5. *βωμὸς ὁ μέγιστος* vocatur *ὁ μέγας* VI, 17, 1. *ὁ λόγος μὲν* ante Facium; hic e Vind. et Mosq. *ὁ λόγος μοι* reposuit. *θύειν ἐπὶ τῶν βωμῶν νομίζουσι* Mosq. *θύουσι δὲ Ἑστίᾳ* κ. λ. locus corruptus, qui nondum potuit restitui. *Διΐ, ὄντες ἐπὶ τῶν βωμῶν τῶν ἐντὸς τοῦ ναοῦ* Vulgata. sed codices Parisini omnes, et duo Florentini in Laurent. Biblioth. habent *ἐπὶ τὸν βωμὸν τὸν,* unde Kuhnius *ἐπὶ τῷ βωμῷ τῷ* faciendum putabat, nam quod Vestae et Iovi super uno eodemque altari sacrificatum sit, vel ex sequenti *καὶ αὕτη καθέστηκεν ἡ θυσία* patere. Facio autem scribendum videbatur *Διῒ ἰόντες ἐπὶ τὸν βωμὸν τόν.* Denique Clavier scripsit *Διΐ, ἐπὶ τῶν βωμῶν τῶν ἐντὸς τοῦ ναοῦ* ex conjectura. Deinde pro vulgato *καὶ αὐτῇ* Kuhnius recte proposuit *καὶ αὕτη.* In duobus codd. Parisinis 1410. 1411 et in utroque Florentino est *διὰ Ἀθηνᾶν* et in Paris. 1411 *πέμπτῃ.* Ad lacunam, quae hic est, atque etiam in Vindobonensi conspicitur, explendam Corayus has proposuit conjecturas: *τρίτα δὲ ἐπὶ ἑνὸς βωμοῦ [Κρόνῳ καὶ Ῥέᾳ. τέταρτα Διῒ καὶ Ποσειδῶνι· ἐπὶ ἑνὸς βωμοῦ] καὶ αὕτη καθέστηκεν ἡ θυσία. πέμπτα Ἀρτέμιδι θύουσι Λατωΐδι καὶ Ἀθηνᾷ* vel *Λατωΐδι· καὶ Ἀθηνᾷ ἕκτα Ἐργάνῃ.* Kuhnius autem conjecit: *πέμπτα Ἀρτέμιδι· θύουσι καὶ Λατοῖ* et ex *διὰ* fecit *Ἥρᾳ.* Sed donec codices Pausaniae meliora exhibuerint, de sex aris, quas duodecim Dii Olympiae habuerunt, audiendus erit *Herodorus*, ex quo Scholia ad Pindari Ol. V, 10 haec nobis servarunt: *Ὀλυμπίασι βωμοί εἰσιν ἓξ διδυμοι τοῖς δώδεκα θεοῖς ἀνιδρυμένοι, ἑνὸς ἑκάστου βωμοῦ δύο θεοῖς καθωσιωμένου. πρῶτος Διὸς καὶ Ποσειδῶνος, δεύτερος Ἥρας καὶ Ἀθηνᾶς, τρίτος Ἑρμοῦ καὶ Ἀπόλλωνος, τέταρτος Χαρίτων καὶ Διονύσου, πέμπτος Ἀρτέμιδος καὶ Ἀλφειοῦ, ἕκτος Κρόνου καὶ Ῥέας·* quanquam in Etymologico M. p. 386 (426) legimus *Ἡλίου καὶ Κρόνου κοινὸν βωμὸν* Olympiae fuisse. Nibby ita vertit: »Sagrificano a Vesta la prima, in secondo luogo a Giove Olimpio, *andando all' ara che è* dentro il tempio. In terzo luogo lo stesso sagrificio deve farsi sopra un' ara . . . In quinto luogo sagrificano a Diana Latoide: in sesto a Minerva Ergane.« Pro vulgato *Φαιδρύνται* Clavier nobiscum scripsit *Φαιδρυνταί·* namque in Etymol. M. Hesychio, Phavorino, et in Bekkeri Anecdotis p. 314 *ῥξυντονεῖται.* et magis hoc analogum esse, Sylburgius jam animadvertit, qui comparat *λαμπρυντής. πρὶν ἢ — ἄρχονται* Vindob. pro vul-

gato ἄρχωνται· sed Conjunctivus similiter has particulas excipit cap. 16, 5 sub fin. Corayus autem ἄρξωνται malebat. ἔστι δὲ Ἀθηνᾶς e Mosq. ἔστι δ' Ἀθ. Vulg. indidem τὸ δὲ αἴτιον pro vulg. τὸ δ' αἴτ. Locus, ubi Pausaniae *Pindarus* hoc visus est παραδηλῶσαι, est Nem. I init. et ita habet: Ἄμπνευμα σεμνὸν Ἀλφειοῦ, κλεινᾶν Συρακοσσᾶν θάλος, Ὀρτυγία, δέμνιον Ἀρτέμιδος. In iis, qui, quae ibi Pindarus cecinit, ἱστορικώτερον ἤκουον, Pausanias fuit; nam quae illi narrarunt in Scholiis ad Pindari l. l. iis similia Pausanias profert VI, 22, 5 seu, ut ipse h. l. ait: ἐν τοῖς λόγοις τοῖς Λαιτριναίοις. »Λέτρινοι et Λετριναῖοι constanter infra scribuntur per ε Eliac. 2 cap. 22, ubi fabula haec prolixe narratur. Sed Λαίτρινα πόλις memoratur etiam in Zonarae lexico.« Sylburgius. adde Phavorinum et Tzetzam ad Lycophr. 52. 54, ubi Λαίτρινα et Λαίτρυνα legitur. Pro vulgato γράφομεν Porsonus γράψομεν voluit scribi. Ἀρείου Διός. Etiam in Molosside Ἀρείῳ Διῒ sacrificabatur teste Plutarcho in Pyrrho cap. 5. Winckelmannus sibi visus est hujus Jovis imaginem in gemmae cujusdam exemplari deprehendisse, de quo dicit in Descript. des pierr. grav. p. 41. λέγουσι δὲ — ἅμιλλαν. Hujus sacrificii Jovi ab Oenomao fieri soliti testis est Diodorus Sic. IV, 73, quo auctore arietem Jovi mactavit. τῶν Ἱπποδαμείων ante Facium, qui e Mosq. et Vind. τ. Ἱπποδαμείας scripsit, quod Sylburgio quoque rectius visum erat; sed in Mosq. est etiam τὸν pro τῶν Ἱπποδ. Pro vulgatis πεποίηται δὲ καὶ τοῖς Ἡρακλέους τοῖς ἀδελφοῖς Ἐπιμήδει καὶ Ἴδᾳ καὶ Παιονέῳ τε καὶ Ἰάσῳ Hermannus ad Vigerum p. 704 scribendum esse dicit: πεποίηται δὲ καὶ τοῖς ἀδελφοῖς Ἐπιμήδει καὶ Ἴδᾳ καὶ Παιοναίῳ καὶ Ἰάσῳ. Porsonus τοῖς ante Ἡρακλέους vel delendum vel in τοῦ mutandum censuit, laudans ταύτην τοῦ Ἡγησίνου τὴν ποίησιν ex IX, 29, 1. Corayus autem alterum τοῖς ante ἀδελφοῖς expungi jubet. Sylburgius quoque in Kuhnii ed. p. 925 significat, hunc articuli pleonasmum insolentiorem videri, judicat autem hoc ita expediendum esse: τοῖς ἀδελφοῖς τοῖς Ἡρακλέους. recte; nam quod hic scriptum in Vulgata legimus, id simillimo defenditur loco illo: τὰ Ἡγησίνου τὰ ἔπη IX, 29, 1. Porsono, ut sibi constaret, ibi quoque τοῦ Ἡγησίνου τὰ ἔπη corrigendum fuit. Mihi potius in his locis transpositione opus esse, et ut hic τοῖς ἀδελφοῖς τοῖς Ἡρακλέους, sic ibi τὰ ἔπη τὰ Ἡγησίνου emendandum videtur; de qua loquendi ratione cf. ad I, 3, 5 adn. τε vero ante καὶ Ἰάσῳ similibus his se tuetur exemplis: τά τε τῶν ἡρώων τηνικαῦτά σφισιν ἐφάνη φάσματα, Ὑπέροχος καὶ Ἀμάδοκός τε

καὶ Πύῤῥος X, 23, 3 p. 854. καταλύουσι δὲ καὶ τοῦ Μενελάου την σκηνὴν Πολίτης καὶ Στρόφιός τε καὶ Ἄλφιος X, 25, 2 p. 860. adde ad V, 26, 2 adn. Denique pro vulgato Παιονέῳ Facius ex Vindob. et Mosq. Παιοναίῳ scripsit cum Clavierio, nos Παιωναίῳ e cap. 7, 4 p. 392, ubi eadem haec nomina legimus. τοῖς οἰκίας unius Kuhnianae editionis vitium est. δύο — βωμόν. Vt hic, ita saepe τε et δὲ se excipiunt. cf. VII, 10, 1. etiam δὲ καὶ sequitur, veluti X, 28, 3. Caeterum in his Διός τε — τῷ δὲ plenam esse orationem, quum τοῦτον — οἰκοδομήσασθαι in medio posita sint, in promtu est. Pro Διός τε Ἑρκείου in Mosq. est ἔρημοι (ρηκε), et in margine εἴρηται μοι. Ante Facium legebatur ἐποιήσατο, quod ille Mosquensem codicem sequutus et Amasaeum mutavit in pluralem, quem jam Sylburgius restituendum censuerat. ὅτ᾽ — κεραυνός. *Oenomai domus coelo tacta.* cf. cap. 20, 3. Vulgatum ὀλίγῳ μέν τι Corayus recte ita corrigit: ὀλίγῳ μέν τινι. cf. ad VI, 15, 3 adn.

§. 6. ἀγνώστων θεῶν βωμός. cf. ad I, 1, 4 adnot. αὖθις καὶ Διὸς Mosq. Vindob. Διὸς Χθονίου. cf. II, 24, 5. *Clymenus* hic an idem sit, qui cap. 8, 1 memoratus est, non liquet. Ἑρμῆ Mosq. Ὁμονοίας βωμὸς quid hic voluerit, facile intelligitur, et Apollonii Rh. narratione de simili ara condita II, 714 sqq. illustratur; ibi enim Argonautae sacra Apollini facientes dicuntur ἐπομόσαι, ἦ μὲν ἀρήξειν ἀλλήλοισιν ἐσαιὲν ὁμοφροσύνῃσι νόοιο· et addit Apollonius: καί ῥ᾽ εἰσέτι νῦν γε τέτυκται κεῖσ᾽ Ὁμονοίης ἱρὸν ἐΰφρονος, ὅ ῥ᾽ ἐκάμοντο αὐτοί. Pro βωμὸς in Mosq. est ναὸς, sed suprascriptum βωμός. Aram etiam in Apollonii loco ἱρὸν denotat.

§. 7. Ἴωνι — Καιροῦ haec desunt in Mosq. ὕμνον Καιροῦ dixit pro ὕμνον εἰς Καιρόν, ut nos quoque interdum: *ein Loblied Gottes.* Similiter Theopompus τοὺς τῶν θεῶν ὕμνους dixit ap. Athen. XIV, 627 f. *Καιρός, Occasio, Gelegenheit.* Amasaeum deinde legisse putant νεώτατον παίδων Κρόνου Καιρὸν εἶναι. In Mosq. est γὰρ λέγεται.

§. 8. τὸ Γαῖον est Γῆς ἱερὸν, ut legimus VII, 25, 8. τὰ δ᾽ ἔτι — λέγουσιν. Apud Strabonem VIII, 353 est *oraculum Jovis Olympii.* Deinde scripsi στομίου pro Στομίου, significari existimans *ostium oraculi Telluris,* quod ut Delphicum videtur ἄντρον κοῖλον κατὰ βάθους fuisse. Ergo huic ostio imposita fuit Themidis ara, ut Delphis ὑπερέκειτο τοῦ στομίου tripus teste Strabone IX, 419. Καταβάτου Mosq. στοῖχον pro vulgato στίχον Mosq. Vind. Διονύσου — κοινῷ.

de *Gratiis cum Baccho junctis* IX, 35, 1. *μεταξὺ δὲ αὐτῶν*, *inter aram Bacchi atque Gratiarum communem et inter Pelopium.* *ἐφεξῆς τούτων* i. e. *ἐφεξῆς τοῦ τῶν Μουσῶν βωμοῦ.*

CAPUT XV.

§. 1. *ἐργάζετο* pro *εἰργάζετο* Mosq. *ὄπισθε δὲ ἀναστρέψαντι αὖθις ἐς τὴν Ἄλτιν, ἔστιν ἀπαντικρὺ τοῦ Λεωνιδαίου.* » Quidnam vero e regione Leonidaei est? Hoc sane excidisse videri possit. Attamen cum Kuhnio potius *τοῦ Λεωνιδαίου* vitiosum et scribendum esse censeo *τὸ Λεωνίδαιον, ex adverso est Leonidaeum.* « Facius. Vterque, nisi fallor, a norma veri aberravit: nam si, quod illi voluerunt, scriberetur *τὸ Λεωνίδαιον*, tum haec verborum existeret constructio: *τὸ Λεωνίδαιόν ἐστιν ἀπαντικρὺ ἀναστρέψαντι·* at *ἀπαντικρὺ* adjunctum habet non Dativum sed Genitivum. Neque vero quod e regione Leonidaei situm cogitemus excidit, sed est, quod paucis versibus ante scriptor memoravit, intelligendum *τὸ ἐργαστήριον Φειδίου.* Significat igitur Pausanias, utrumque aedificium et Leonidaeum et Phidiae officinam extra Altin fuisse, hanc vero longius illo ab Alti remotam; eandem tamen viam ex Alti ad utrumque duxisse; itaque *a Phidiae officina ad Altin redeunti ex adverso erat Leonidaeum, quod propius ab Alti aberat:* namque *τῶν ἐσόδων ἐπεποίητο τῶν ἐς τὴν Ἄλτιν κατὰ τὴν πομπικήν*, ut scriptor ait §. 2.

§. 2. Post *ἐμὲ δὲ* et *στενωποὺς* distinctiones sustuli. *ἀνίας* pro *ἀγυιὰς* Mosq. idem *οἱ* ante *Ἠλεῖοι* omisit. *ἀγυιὰν, τὸν στενωπόν* Phavor. add. Hesych. *ῥύμην· οὔ φασι δεῖν λέγειν, ἀλλὰ στενωπόν* Antiattic. in Bekk. An. p. 113.

§. 3. Constructio est: *Ἐν δὲ τῇ Ἄλτει περᾶν μέλλοντι ἐς ἀριστερὰν τοῦ Λεωνιδαίου ἔστιν Ἀφροδίτης βωμός.* Infra VI, 17, 1 ait, *a Leonidaeo ad dextram se convertenti viam esse ad magnam Jovis aram.* Pro vulgato *Ἄλτι* scripsi *Ἄλτει*, quod infra 21, 1. 24, 1. VI, 16, 6. 17, 1. 19 init. recte legitur, quum, ut videmus ex hoc ipso loco §. 1, Genitivus non *Ἄλτιος* sed *Ἄλτεως* fuerit. *ὁ ὀπισθόδομος* est aedis Jovis Olympii magnae. *ἔστιν ἐν — τοὺς στεφάνους.* Notae sunt disputationes de Olympionicarum coronis, Scholiastae ad Aristoph. Plut. 586 adnotatione excitatae. Ex nostro autem loco patere cum Schmidio existimes, etsi revera *κότινος* fuerit, unde victoribus coronae nectebantur, *ἐλαίας*

tamen καλλιστεφάνου nomen accepisse. De ἐλαίᾳ καλλιστεφάνῳ locus videndus Aristotelis in Scholiis ad Arist. Plut. l. l. cum Hemsterhusii animadv. Quod nunc legitur πεποίηται δὲ καὶ Δεσποίνας, debetur Xylandro, namque in Aldina est πεπ. δ. κ. Δεσποίναις· idem habet Mosquensis atque, ut Facius ad §. 6 refert, etiam Vindobonensis, sed in Mosquensi suprascriptum cernitur ης· hinc Δεσποίνης scribendum existimavi. διδάξει—'Αρκάδας. vid. VIII, 37. Hanc καλουμένην προεδρίαν non dico me scire, sed suspicari in stadio fuisse καθέδραν τοῖς τιθεῖσι τὸν ἀγῶνα (Ἑλλανοδίκαις) πεποιημένην, de qua scriptor loquitur VI, 20, 5. Haec *Apollinis ara* ante istam προεδρίαν non intra sed extra stadium fuit, quare dici eadem potest post hanc Hellanodicarum sedem fuisse. Nostram confirmat suspicionem, quod scriptor continuo ad τὴν ἄφεσιν τῶν ἵππων haud dubie latus stadii externum legens pergit.

§. 4. τὴν ἄφεσιν τῶν ἵππων describit VI, 20, 7. Μοιραγέτα Ald. Francof. Kuhn. Facius autem tacite Μοιραγέτᾳ scripsit cum Clavierio; sed forsan est operarum error. De *Jove Moerageta* I, 40, 3. VIII, 37, 1. X, 24, 4. Ἱππείου —Ἱππείας Vindob. v. ad I, 30, 4 adn. Ἱππίας εἰσὶν Mosq. Sed Ἥρα Ἱππία notabilis. τῷ κίονι, qui ibi est. δὲ inter τῆς et πρὸς deest in Mosq. τὸν ἔμβολον· sed VI, 20, 7. I, 40, 4 τὸ ἔμβολον. Verba καλούμενον—τὸν ἔμβολον omisit Mosq. Ἀθηνᾶς Ἱππείας Vind. τε, quod post Πανὸς Vulgata habet, a Vind. abest. Pro vulgato Ἀκμῆνας cum Sylburgio legimus Ἀκμηνὰς i. e. ἀκμαίας, *vigentes*, *vegetas*. Bene Phavorinus: ἀκμηνὸς ὀξυτόνως ἐν ψ τῆς Ὀδυσσείας (191) ὁ ἀκμὴν ἔχων τοῦ νεάζειν, κατὰ Ἀρίσταρχον· τὸ δὲ ἄκμηνος τὸ δηλοῦν τὸν νῆστιν ἐν Ἰλιάδι ἐβαρυτόνησεν ὁ αὐτός, ut τ, 163. 320. Ἀγάπτου Vulg. *Agapti* Loescher et Amasaeus. VI, 20, 7 bis in Vulgata est Ἀγνάμπτου, sed in Mosq. Ἀγνάπτου et Ἀκνάπτου, atque in posteriore loco etiam Aldina ἀγνάπτου offert. Ibi Sylburgius negat sibi liquere, utra scriptura sit melior. Schneider autem quaerit, an h. l. Ἀγνάπτου ex VI, 20, 7 scribendum sit; ita sane nobis videbatur. Ἡραίου, de quo Pausanias cap. 16, 1 loquitur. Κλαδαίου ante Facium, qui e Vind. et Mosq. et aliis Pausaniae locis Κλαδέου reposuit. vide cap. 7, 1 et ibi adn. βωμὸς pro βωμοὶ Vind. et Mosq. Ingeniosa est Corayi suspicio, legendum esse: Ἀπόλλωνος πέμπτος Σερμίου. τὸν μὲν δὴ παρὰ Ἠλείοις Σέρμιον καὶ αὐτῷ μοι παρίστατο εἰκάζειν, ὡς κατὰ Ἀτθίδα γλῶσσαν εἴη Θέρμιον hoc sensu: »un cinquième à Apollon Sermius; et je n'

ai pas eu de peine à deviner que le surnom Sermius donné à Apollon chez les Eléens, équivaut au Thermius du dialecte attique.« Idem addit, Dorienses θ mutavisse in σ, et Σερμοὶ apud Hesychium esse θερμοί. adde Greg. Corinth. p. 299 sq. Apollo Θέρμιος, *calefaciens*, dictus est, ut Ceres Θερμασία in Argolide II, 34, 6. ἀνθ' ὅτου — διδαχθῆναι. Vt didicimus ex Monumentis Peloponn. I p. 22, Passerius nomen Κοκκώκα ex hebraica voce *Chochha*, *fortis*, deducendum esse suspicatus est. Facius putavit, hujus vocabuli ἔτυμον esse posse κόκκος, afferens ex Hesychio κόκκος — καὶ τὸ γυναικεῖον μόριον. quod non deerunt qui probent, quum *Anzeiris* dicantur etiamnunc adorare muliebria pudenda teste Burkhardto in Travels in Syria. Vulgatum οὐ χρεία τε ἦν μοι et Porsonus et Corayus mutatum vult in οὐχ οἷά τε ἦν μοι. quorum prior laudavit VI, 9, 1 ἐμοὶ μὲν οὐχ οἷά τε ἦν συμβαλέσθαι. ib. 21, 7 οὐχ οἷά τε ἦν πυθέσθαι μοι. VIII, 16, 2 οὐ γὰρ οἷά τε ἦν σφισιν ἐς τὸ πρόσω φέρειν τὸν νεκρόν. IV, 11, 3 συλλαβεῖν μὲν οὐχ οἷά τε ἦν ἀριθμῷ. Vulgatam Sylburgius interpretatus est: *non opus mihi fuit edoceri.* eam qui retinere velit, ei certe corrigendum erit: οὐ χρεία τι ἦν μοι διδαχθῆναι, *minime cupiebam edoceri.* Deinde Corayus conjiciebat legendum esse: ἔστι δὲ πρὸ τούτου καλούμενον Θεηκόλωνος οἴκημα »devant l'autel de Diana est ce qu'on appelle le logement du Théécole« et rejicit ad suam notam ad §. 6. Hoc nimium est; nobis satis erat corrigere Θεηκολεῶνος, quod jam Schneider in Lex. gr. et Lobeckius ad Phrynich. p. 652 proposuerant. Clavier voluit Θεηκολέωνος. Est vero Θεηκολεὼν *theocoli domicilium*; et de θεηκόλῳ v. §. 6. Ante Facium legebatur τούτου δὲ ἐν ἀγωνίᾳ τοῦ οἰκήματος· Sylburgius autem ex Amasaeo ἐν γωνίᾳ jussit reponi; quod Facius recepit. In Vind. ac Mosq. τούτου ἀγωνίᾳ legitur.

§. 5. ταῖς ἀθληταῖς Mosq. ἀπὸ ταύτης — βωμόν. vide cap. 13, 5. ἐπὶ τοῦ Ὀλυμπίου βωμόν ante Facium, qui, quod Sylburgius proposuerat ἐπὶ τὸν Ὀλυμπίου βωμόν, recepit, Vindobonensi etiam codice commendatum.

α

§. 6. κατηλεγμένων Mosq. μεμιγμένοις idem. ἐπὶ τὸν βωμόν ante Facium; correxit Sylburgius ἐπὶ τῶν βωμῶν· namque ita legendum esse, manifestum ex praecedentibus pariter et sequentibus ἐπ' αὐτῶν esse. μόναις δὲ ταῖς κ. λ. Omnino θεοῖς τισι νηφαλίους θυσίας γίγνεσθαι, Polemo et Philochorus accuratius exposuerunt. v. Philochori Fragm. p.

26 sq. ταῖς Δεσποίναις Vulgata. Correxi τῇ Δεσποίνῃ, quod Clavier quoque legendum proponit. Similiter §. 8 Δεσποίνης depravatum vidimus in Δεσποίναις. quem locum etiam Valckenarius cum nostro comparandum censuit. Hic et jota subscriptum et littera initialis proximi verbi σπένδειν culpam corruptionis videtur sustinere. Facius maluit τῆς Δεσποίνας τὰ scil. ἐπὶ τῷ βωμῷ. Mox μέλει δὲ τὰς ἐς Mosq. Θεηκολότῳ ὅσα Ald. Francof. Kuhn. sed Kuhnius correxit Θεηκόλῳ, ὅς. Facius et Clavier scripserunt Θεηκολότῳ, ὅς, quanquam uterque cum Kuhnio maluit Θεηκόλῳ, ὅς. Corayus autem conjecit Θεηκόλῳ τε, ὅς, et addit, duplicem esse formam adjectivi Θεηκόλος et Θεηκόλων· apud Hesychium esse Θεηκόλος, (non, sed Θεόκολος, ut apud Phavorinum) et hunc interpretari ἱέρεια. Idem laudat de hac duplice terminatione suum Πρόδρομ. Ἑλλην. Βιβλ. p. 378. Cf. etiam Lobeckius ad Phryn. 652 de hoc Eliaco, ut putant, vocabulo, quod inscriptio quoque habet in Travels in various countries of the East edit. by Walpole p. 509. Quod continuo sequitur ἔχει, operarum errore in ἔχειν mutatum est in Kuhn. ed. Πρυτανείων Mosq. (ω)

§. 7. τῶν ἐν Λιβύῃ »pro τῷ ἐν Λιβύῃ, quod est periphrasis Ammonis: ut τὸ ἐν Λιβύῃ μαντεῖον est Jovis Ammonis oraculum. Verisimile enim est, Eleos Jovem Ammonem multo magis quam Junonem Ammoniam et Parammonem coluisse, quod et dona in Ammonis templo sacrata ostendunt.« Kuhnius. Possis igitur suspicari, scriptum a Pausania esse: τῷ ἐν Λιβύῃ σπένδουσι Διῒ καὶ Ἥρᾳ τε Ἀμμωνίᾳ. Vltima significant: *atque Junoni etiam Ammoniae*, non Graecae. καὶ ἀναθήματα Ἠλείων ἐν Ἄμμωνός εἰσι βωμοί. Hic recte εἰσὶ, non ἐστί. Sed pro βωμοὶ Mosq. habet βωμῷ· male. καταχρησθέντα Vind. et καταχρησθέντων Mosq. pro vulg. καὶ τὰ χρησθέντα. E Vindob. τῇ Ἠλείων dedi pro vulg. τῇ Ἠλείᾳ.

§. 8. τοῦ οἰκήματος — ἀπαντικρύ. vide de hoc οἰκήματι §. 5.

CAPUT XVI.

§. 1. *Heraeum hoc* a Scilluntiis dedicatum tradidit etiam Agaclytus apud Suidam s. v. Κυψελιδ. ἀναθ. his ver-

bis: Ναὸς τῆς Ἥρας παλαιὸς ἀνάθημα Σκιλλουντίων· οὗτοι δέ εἰσιν Ἠλείων. Dixit παλαιὸν, consentiens cum Pausania. De hoc Heraeo cf. etiam Quatremère de Quincy in Jupiter Olympien p. 182 sqq. τῶν ἐν Ἤλιδι Mosq. Post μῆκος — καὶ ἑξήκοντα Facius e Vind. et Mosq. inseruit οὐκ ἀποδεῖ, quae duo verba etiam Victorii adnotationes habent. Corayus conjecit: οὐκ ἀποδέον πολύ, quod non probamus, quia longius a codicum recedit scriptura; praeterea constat, abruptius dicta non ita rara esse in hujus scriptoris commentariis, quare καί, γάρ, δέ, οὖν interdum ab eo omissa non mirabimur. Caeterum Quatremère l. l. p. 185 dicit, vel legendum μῆκος — πόδες ἑκατὸν καὶ τρεῖς ἑξήκοντα (ita non solet Pausanias) vel statuendum esse, interioris ναοῦ significari longitudinem. Nobis autem, ne quis in longitudine tam parva hujus aedis antiquae offenderet, scriptor hoc ipsum οὐκ ἀποδεῖ, nimirum οὐδὲν, addidisse videtur.

§. 2. Διὰ — πέπλον. Locus, ubi id faciant, indicatur VI, 24 extr. αἱ ἓξ καὶ δέκα· de quibus postea et loco indicato dicit. Clavier αἱ duobus asteriscis circumdedit ut spurium. οὔτι Vind. et Mosq. pro vulg. οὗτοι. πᾶσαι iidem pro πάσαις. Pro νεώτεραι e Victorii adnotationibus recepi νεώταται. τετα pro μετὰ Mosq. ταύτας deest in. Vind. In locum Vulgatae τελευταῖα substitui τελευταῖαι, quod praebet Vind. idem legitur in Clavierii ed. θύουσιν Mosq. pro θέουσιν. καθεῖταί σφισιν κ. λ. De virgine in signo quodam ita expresso Facius laudavit Visconti Mus. Pio-Clement. T. III. nr. 27. Pro vulgato ἀποδεδεγμένον Clavier recte scripsit ἀποδεδειγμένον· *assignatum his quoque est Olympicum stadium ad certamen.* ἀποδεικνύναι τόπον est non modo *dedicare*, ut Herod. V, 89, sed etiam *assignare.* ταῖς τε νικώσαις ἐλαίας διδόασι στεφάνους Vulg. Facius autem illud τε post ταῖς transposuit post ἐλαίας sequutus Vind. et Mosq. codicis vestigia. Vulgatum ἀναθεῖναί σφισιν ἐστὶ γραψαμέναις εἰκόνας mutavi in — ἔστι γεγραμμένας εἰκόνας, quum Vind. et Mosq. habeant γραψαμένας, et Amasaeus verterit: *pictas earum imagines dedicare fas est.* Clavier quoque γεγραμμένας cum Facio legendum esse censuit. Eundem Amasaeum Sylburgius judicavit rectius legisse αὐταῖς ἑκκαίδεκα, ut κατὰ ταὐτὰ esset, *eodem, pari numero.* Idem receptum video in Clavierii editionem.

§. 3. ἐκτείνουσαν Mosq. Pro vulg. Χλωρὶς scripsi Χλῶρις, ut II, 21, 10, ad quem locum de liberis Niobes servatis diximus. Vulgatum ληφθεῖσα jam Wesselingius ad Diod. S. IV, 68 recte mutaverat in λειφθεῖσα· assensus est Porso-

nus. Idem legitur in Clavierii editione, ubi Corayus testatur, hanc suam correctionem praeter suam voluntatem in textum esse illatam. Vitium περιγενέσθαι φασι omnes pervagatum est editiones. ἀῤῥένων pro vulg. ἀρσένων Mosq. Vind. ἐν τοῖς — ἐδήλωσα. II, 21, 10.

§. 4. Post χαλεπὰ Ἠλείους legitur ἐς in Aldina. Hoc vitio non abutemur ad locum nostrum ita refingendum χαλεπὰ ἐς Ἠλείους· Vulgata enim πολλά τε εἰργάσατο καὶ χαλεπὰ Ἠλείους his defenditur locis, Aelian. V. H. I, 34. Palaeph. I, 11. Platon. Ion. T. IV. p. 190. Bip.

§. 5. De *Elide cava* cf. Not. ad Hellen. p. 271. adde Thucyd. II, 25. μὲν post ὄνομα uncis inclusi et Clavier asteriscis distinxit. προσήκοις Mosq. ὑπὸ Ναρκαίους Φυσκόας δοθῆναι πρώτῳ (η) Mosq. Idem δὲ inter παρὰ et τῶν inserit. φυλάσσουσι — πόλεων. Loci hujus mutilati sensum assequutus videtur esse Amasaeus. Corayus lacunam ita explendam putavit: ἄλλα ὁμοίως τῶν παλαιῶν. Goldhagenus voluit vel πόλεων οὐκ ἔτι ὑπαρχουσῶν vel ὁμοῦ τε τὸν ἀριθμὸν τῶν πόλεων corrigi. τἄλλ' ὅμως Vulg. τἄλλα ὅμως Mosq. ἄλλα ὅμως Clavier edidit. Corayus etiam τἄλλα ὁμοίως conjecit. νενεμημένοι γὰρ ἐς ὀκτὼ φυλὰς ἀφ' ἑκάστης αἱροῦνται γυναῖκας δύο Vulgata, sed ultima vox δύο deest in Mosq. Vitiosum autem hunc locum esse duxit Schneider; namque ad Xenophontis Anabasin p. 471. »Si, inquit, locum Pausaniae V, 9, 5 de *decem* Eleorum tribubus tenueris, alterum V, 16, 5 facile vitiosum agnosces, ubi *octo* tribus memorantur.« Quod verum esse, mihi quidem nondum persuaderi potuit: primum enim cap. 9, 4. 5 Pausanias dixerat, *duos*, deinde *novem*, tum *decem* fuisse Hellanodicas; Olympiade autem centesima tertia, quum Elei in *duodecim* (non *decem*) tribus distincti essent, ex unaquaque tribu unum Hellanodicam sumtum esse, (ut *duodecim* Hellanodicae fuerint); quarta autem post centesimam Olympiade, quum Elei ad *octo* tribus redacti essent, totidem ab iis tum electos esse Hellanodicas, sed Olympiade CVIII Eleos denuo *decem Hellanodicas* creare coepisse, quem eorum numerum Pausanias ad sua usque tempora servatum testatur. Pausanias igitur ibi *Hellanodicarum* quidem, non simul *tribuum* numerum denarium restitutum esse ait. Nihil igitur illius loci testimonium valet ad nostrum locum vitii arguendum. Deinde quum Pausanias nostro loco narret, illas *decem sex* mulieres, de quibus antea exposuit, sua adhuc aetate non singulas quidem ex de-

cem sex Eleae urbibus, ut olim, sed binas ex *octo* Eleorum tribubus legi, planum est, numerum tribuum *octonarium* hoc loco sollicitandum non esse. De *porcellis lustrationi adhibitis* cf. et Istri Fragm. p. 65 sq. Theocrit. XXIV, 97. Etym.

οι

Gudian. 594. χεῖρῳ Mosq. *Πιέρα* fortasse de adjectivo πιερός. πίερα (leg. πιερά), λιπαρά, εὐδαίμονα, πλούσια Hesychius ac Phavorinus. a πίαρ.

CAPUT XVII.

§. 1. τῆς Ἥρας — ναῷ Διὸς τὸ δὲ Ἥρας ἄγαλμα Mosq. Kuhnius legi voluit: τὸ μὲν Ἥρας καθήμενόν ἐστι ἐπὶ θρόνῳ, ὁ δὲ παρέστηκε γένειά τε ἔχων· significari enim: Junonis sedisse simulacrum in throno, Jovem vero adstitisse barbatum et galeatum. Pro vulgato θρόνῳ Facius se dicit e Vind. et

ου

Mosq. rescripsisse θρόνου· at in Mosq. est θρόνῳ. ἔργα ἁπλᾶ videntur opposita τοῖς σὺν τέχνῃ πεποιημένοις, ut dixit Pausanias I, 23, 3. Clavier vertit: *sont d'un travail grossier*, Nibby: *il lavoro è semplice*, Quatremère in Jup. Olymp. p. 181 et 189 *ouvrages d'un style simple*; quod ille quomodo intellexerit, ex his, quae addidit, verbis apparet: »la simplicité dans le style est le caractère distinctif de l'époque, qui precède immédiatement le dévelopement de l'art.« Αἰγινήτης Ἔμιλος Vulgata. — Ἔμιλις Vind. Ἄμιλις at e correctione Ἔμιλος Mosq. Sed vera lectio reperta acumini debetur Valckenarii, qui ex Pausania ipso VII, 4, 4. 5 scribendum esse Σμίλις docuit in Diatribe p. 215. Clavier hoc recepit; nos autem accentu mutato scribimus nunc Σμῖλις e Callimachi loco apud Valckenarium vel in Fragm. Callim. p. 477. Cf. de hoc *Smilide* Mülleri Aeginetica p. 97 sqq. et Winckelmanni Opp. VIII, 332. Θέτιδος pro Θέμιδος Mosq. Δορυκλίδου Vind. Mosq. de *Doryclida* Winckelmanni Opp. VIII, 309. τὰς δὲ — Ἡγύλου. cf. VI, 19, 5, ubi Pausanias indicat, unde huc translatum sit hoc opus. Pro Ἡγύλου autem Ἡγύλου scribendum putavi. v. ad VI, 19, 5 adn. τὴν δὲ Ἀθηνᾶν — Μέδοντος. De hac Minerva, Medontis opere, cf. et VI, 19, 9. Inter Ἑρμῆν et λίθου Abreschius in Thucyd. p. 536 μὲν voluit inseri. Διόνυσον δὲ φέρειν νήπιον legebatur ante Facium, qui cum Heynio in Antiq. Aufs. I p. 27 correxit φέρει· recte. Vitium littera ini-

tialis proximi vocabuli peperit. In Vind. est *Διόνυσος δὲ φέρων νήπιον*, et in Mosq. *Διόνυσος δὲ φέρειν νήπιον*. Mercurius Bacchum parvulum in coelum ferens fuit in Amyclaei throno III, 18, 7. *παιδίον — Καρχηδόνιος.* De his cf. adnotata ad extremum hunc paragraphum. De v. *τορεύειν* ad I, 28, 2 adn. Proximorum haec vulgata est scriptura: *μετεκομίσθη δὲ αὐτόσε καὶ ἐκ τοῦ καλουμένου Φιλιππείου. χρυσοῦ καὶ ταῦτα καὶ ἐλέφαντος. Εὐρυδίκη τε ἡ Φιλίππου. Λάρναξ δὲ κέδρου κ. λ.* quae Kuhnius inprimis particula *δὲ* post *Λάρναξ* inserta commotus hunc in modum restituenda putavit: *μετεκομίσθη δὲ αὐτόσε ἐκ τοῦ καλουμένου Φιλιππείου καὶ ταῦτα· Εὐρυδίκη τε ἡ Φιλίππου καὶ Λάρναξ, ἡ μὲν χρυσοῦ καὶ ἐλέφαντος, Λάρναξ δὲ* etc. Goldhagenus hanc conjecturam in sua versione sequutus est: *μετεκ. δὲ αὐτόσε ἐκ — Φιλιππείου Εὐρυδίκη τε καὶ Ὀλυμπιὰς ἡ τοῦ Φιλίππου, χρυσοῦ καὶ ταῦτα καὶ ἐλέφαντος.* Aliam Nibby, qui vertit: »e dal così detto Filippèo furono ivi trasportate di oro e di avorio ancora esse, le statue di Euridice, e di Filippo.« Corayus hanc viam corrigendi ingressus est: *Μετεκομίσθη δὲ αὐτόσε καὶ ἐκ τοῦ καλουμένου Φιλιππείου (χρυσοῦ καὶ ταῦτα καὶ ἐλέφαντος) Εὐρυδίκη τε ἡ Φιλίππου καὶ Ὀλυμπιάς* »on y [au temple de Junon] a aussi apporté de l'édifice nommé le Philippéum la statue d' Eurydice, femme de Philippe, et celle d'Olympias, qui sont de même en or et en ivoire« et laudat cap. 20 extr. Haec si ita nectantur, necesse est ut verba *χρυσοῦ — ἐλέφαντος* referantur ad illa superiora: *τὰ μὲν δὴ κατειλεγμένα ἐστὶν ἐλέφαντος καὶ χρυσοῦ.* sed possit suspicio nasci, haec *χρυσοῦ — καὶ ἐλέφαντος* ex cap. 20 extr. huc esse translata. Mihi, ut nunc legitur hic locus, signum hiatus post *Φιλιππείου* ponendum videtur. Caeterum *καὶ*, quod est post *αὐτόσε*, malim ante hoc adverbium collocari; sic enim rejiceremur ad Hesperides paulo ante commemoratas et, ut significavimus, pariter huc translatas. *καλμένου Φιλίππου* pro *καλουμένου Φιλιππείου* Mosq. De hoc *Philippeo* scriptor dicit cap. 20, 5. Kuhnius et ad hunc locum et ad Aelian. V. H. XIII, 36 dicit, hanc Eurydicen Philippi esse non filiam, sed uxorem. Denique mihi Corayus recte videtur animadvertisse, totum hunc locum *μετεκομίσθη — Φιλίππου* a praecedentibus sejungendum esse. Quodsi ita est, de *Boëtho* ante commemorato Winckelmannus Opp. T. III p. 149 non recte scripsit: »dass er in dem Tempel der Juno zu Elis Figuren von Elfenbein gearbeitet.« neque quod Pausanias proposuit, hujus Boëthi opus in Junonis aede fuisse *παιδίον*

ἐπίχρυσον, Winckelmanni confirmat sententiam. Alius ejusdem Boëthi infans eximie factus laudatur a Plinio XXXIV, 19, 24.

§. 2. usque ad cap. 19 extr. de *arca Cypseli.* Cf. de ea etiam Winckelmanni Opp. T. VIII p. 65 (ubi pro *casa* est *cassa* legendum) et quae nuper de hoc Pausaniae loco proposita sunt in Amalthea vol. 2 p. 257 sqq.

Λάρναξ δὲ κέδρου Vulg. sed δὲ abest a Vind. et Mosq. Nos quoque nunc cum Clavierio sustulimus. Iis, quae de *λαρνάκων* prisci temporis magnitudine in Amalthea diximus, adde illam *μεγάλαν λάρνακα* ex Theocriti XV, 33, in qua vestes reponebantur. Ad *cedrum* quod attinet, de qua ibidem dicebamus, varia ejus genera accensentur a Pausania VIII, 17, 2 lignis, quae ξοάνοις faciendis adhibebantur. cf. III, 15, 8. VI, 19. 5. 9. Sibthorpius autem in Walpolii Turkey p. 150 cedrum negat usquam in Graecia sylvestrem fuisse (never grew wild in Greece). De *longitudine, latitudine et altitudine* hujus arcae, item de ejus *vetustate* paucis, quid sentiremus, indicavimus in Amalthea l. c. De *vetustate* cf. etiam ad cap. 18, 2 p. 424 adn. *ἐς ταύτην τὴν κ. λ.* Nos scripsimus *Βακχίδαι* ex Aldina et ex codd. Vindob. Mosq. et Angelico, pro quo repositum est *Βακχιάδαι* in Francof. Kuhn. Facii ac Clavierii edd. Quae hic in Kuhnii ed. legitur nota, non est Kuhnii, sed Sylburgii, ubi Sylburgius *Ἀγίδας* et *Ἀγιάδας* comparans addit: »*Βακχίδαι* et *Ἀγίδαι* referentur ad impuram primitivorum flexionem, *Βακχιάδαι* vero et *Ἀγιάδαι* ad puram: quarum illa communis, haec Ionicae dialecti est.« adde adn. ad II, 4, 4. In Herodoti loco V, 92, ex quo Pausanias partem eorum, quae hic narrantur, hausit, est *Βακχιάδαι.* De v. *κυψέλη* ut quae Bekkeri Anecdota, Hesychius et Etymologicum M. habent omittamus, illud unum, quod apud Phavorinum legitur, afferatur: *κυψέλη, εἶδος μέτρου, ἐξ χωροῦσα μεδίμνους. ἔστι δὲ εἶδος ἀγγείου, ἢ μέτρον, δεκτικὸν πυρῶν ἢ κριθῶν. οὕτω δὲ εἴρηται διὰ τὸ κεκρύφθαι αὐτοῦ τὴν ἕλην* (leg. εἵλην)· *ἔστι γὰρ σκοτεινόν* · — *οὐ μόνον δὲ πλεκταὶ ἦσαν αἱ κυψέλαι, ἀλλὰ καὶ κεράμεαι.* Ergo *κυψέλη* hoc auctore dicebatur, quod *ibi, in ea, ἡ ἕλη, τοῦ ἡλίου αὐγὴ, ἐκρύπτετο; non cernebatur. ἀπὸ τούτου — λέγουσι.* Idem narrat Herodotus l. c. Ad *θέσθαι* subaudies *τοὺς τότε Κορινθίους.*

§. 3. *Τῶν δ' ἐπὶ τῇ λάρνακι ἐπιγραμμάτων ἔπεστι τοῖς πλείοσι γράμμασι τοῖς ἀρχαίοις γεγραμμένα.* Vulgata; quam quum in Amalthea defendebam, nondum, quae in Clavierii editione a Corayo proposita est, lectionem hanc cognoveram:

Τῶν δ' ἐπὶ τῇ λάρνακι ἐπιγράμματα ἔπεστι τοῖς πλείοσι γράμμασι τοῖς ἀρχαίοις γεγραμμένα· hanc vero nullus dubito Vulgatae praeponere. Constructio, quam idem Corayus expedivit, est: *Τοῖς πλείοσι δὲ τῶν ἐπὶ τῇ λάρνακι (εἰκονισμένων) ἐπιγράμματα, ἔπεστι γεγραμμένα γράμμασι τοῖς ἀρχαίοις*, et sensus: *Plerisque operum, quae in hac arca conspiciuntur, subjectae sunt inscriptiones priscis exaratae litteris.* Ergo omnes quidem hae inscriptiones priscis litteris factae erant, sed non omnibus artis operibus in hac arca inscriptiones additae erant, verum plerisque. Welcker in Zeitschr. für Gesch. u. Ausl. d. a. Kunst I, 2 p. 273 corrigendum putavit: — *ἐπιγραμμάτων ἔπεά ἐστι* pro *ἔπεστι*. In limine hujus loci *Τῶν δὲ ἐπὶ* pro *Τῶν δ' ἐπὶ* e Mosq. dedi. De his *priscis litteris* cf. ad I, 2, 4 adn. *καὶ τὰ μὲν κ. λ.* Facius mallet: *καὶ τὰ μὲν — ἔχει σχήματα, τὰ δὲ ἄλλα·* qua mutatione opus non est; formae loquendi *οἱ μὲν — ἄλλοι δὲ* exempla habet Fischer ad Weller. I p. 330. Est autem hoc *σχήματα δὲ — Ἕλληνες* breviter enunciatum pro: *ἄλλα δὲ τῶν γραμμάτων σχήματα ἔχει, ἃ βουστροφηδὸν καλοῦσιν οἱ Ἕλληνες.* In codice Angelico *σχήματα δὲ καὶ ἄλλα* legitur. *ἀπὸ τοῦ πέρατος — δρόμῳ.* Verbum de verbo Fischer ad Weller. I, 23 ita interpretatus est: *a fine versus convertit se versus alter, sicut in reciproci stadii cursu.* Idem contulit *στάδιον εὐθύτονον* atque *στάδιον δίαυλον* e Pindari Ol. X, 76. XIII, 50. Sylburgio recte judicante Pausanias significat, prioris versus litteras ordine Graecis, Latinis et aliis gentibus usitato exaratas esse, posterioris vero litteras exaratas esse more Hebraico i. e. ordine retrogrado, a dextra in sinistram ducto, cujus infra meminit hoc libro cap. 25, 5. Sequitur locus non minus vexatus vulgoque ita scriptus: *γέγραπται δὲ ἐπὶ τῇ λάρνακι καὶ ἄλλους τὰ ἐπιγράμματα ἑλιγμοὺς συμβαλέσθαι χαλεπούς.* Loescheri versio ita habet: »Additae sunt arcae inscriptiones et aliae, quae quia magna obscuritate sunt.« Valckenarius conjecturam proposuit *κατ' ἄλλους* pro *καὶ ἄλλους*· Facius maluit *καὶ κατ' ἄλλους*, quum Sylburgius jam *κατὰ* vel *διὰ* subaudiri putavisset. at quaeritur, an dixerit: *γέγραπται καθ' ἑλιγμοὺς* pro *γέγραπται ἑλιγμοῖς.* Heynius autem suspicatur, post *ἑλιγμοὺς* excidisse *ἔχοντα*, et addit: nisi Pausanias esset, exspectares scriptum esse: *καὶ ἄλλα τινὰ ἐπιγράμματα ἑλιγμοὺς ἔχοντα συμβαλέσθαι χαλεπούς.* Quod ut verum sit, valde vereor, nam de parte inscriptionum quominus haec interpretemur cum Heynio, prohibet adjectus articulus *τὰ* ante *ἐπιγράμματα.* At ne hic quidem offensioni erit, si cum Clavierio, Heynii sequuto vestigia scripseris — *καὶ ἄλ-*

λους ἔχοντα ἐπιγράμματα ἑλιγμοὺς συμβ. χαλεπούς. Quod quale sit, fortasse intelligetur, si, quid sit quod Pausanias dicere voluisse videatur, perpenderimus. Significat, plerisque in hac arca operibus additas inscriptiones esse, quarum litterae partim recto (a laeva ad dextram) partim retrogrado ordine (a dextra ad laevam) scriptae sint; sed habere istas inscriptiones in hac arca alios etiam gyros, qui quid velint, explicatu non sit facile. Duo ergo dicit esse, quae harum inscriptionum lectionem reddant impeditam, alterum, quod βουστροφηδὸν exaratae sint, alterum, quod praeter illas litterarum conversiones a laeva ad dextram et a dextra ad laevam alios etiam gyros habeant difficiles intellectu. Alias harum inscriptionum alia manu alioque tempore factas esse, nemini in mentem venire potest suspicari, qui, quod Pausanias cap. 19 extr. de harum inscriptionum auctore dicit, legerit. Hi ergo ἑλιγμοὶ συμβαλέσθαι χαλεποὶ non quibusdam harum inscriptionum proprii, sed omnibus communes fuerunt: quare neque Sylburgio, qui harum inscriptionum duo genera distinguit, in quorum altero ductus fuerint intricatis et perplexis gyris, in altero litterae exaratae more Hebraico, assentiri, neque, quam modo attulimus, Clavierii lectionem sive Heynii conjecturam probare possumus. Quid Welcker cogitaverit, equidem non perspicio: is enim postquam l. c. cum Heynio supplevit ἔχοντα, hoc addit: »Also die Epigramme, wo der Raum nicht zureichte die Zeilen unter einander zu schreiben, was immer βουστροφηδὸν geschah, waren zwischen den Figuren durchgeführt, in allerley Windungen, die man leicht verfolgen, übersehen konnte (?). Nicht von unverständlichen Schriftschnörkeln spricht er, wie Heyne S. 18 versteht. Ἄλλους, andere als nach der linken Seite zurücklaufende Linien, die wegen der Ungewohnheit im Lesen störten; doch wurden dadurch die Zeilen nicht συμβαλέσθαι χαλεποί, wie durch die unregelmässigen Windungen.« Nos an partes harum inscriptionum per spatia inter imagines relicta ductae fuerint dubitantes, hos ἑλιγμοὺς συμβ. χαλ. cum Sylburgio interpretamur *gyros conjectu difficiles*; similiter Clavier »que leurs contours rendent très-difficiles à déchiffrer.« et Nibby: »con nessi difficili ad intendersi.« Denique reliquum est, ut, quid nos de hoc loco sentiamus, adjiciatur: censemus autem eum ita corrigendum esse: γέγραπται δὲ ἐπὶ τῇ λάρνακι καὶ ἄλλοις τὰ ἐπιγράμματα ἑλιγμοῖς συμβαλέσθαι χαλεποῖς. Cur enim malis immerito reprehendere, quam, quod videtur necessarium esse, admittere hanc correctionem? In codice Angelico est συμβάλλεσθαι pro

vulg. *συμβαλέσθαι* (cf. ad IV, 12, 3 adn.) et in Mosq. *βαλέσθαι*, in eodem autem Mosquensi haec omnia *ἐπιγραμμάτων ἔπεστι — γέγραπται δὲ ἐπὶ τῇ λάρνακι* desiderantur.

§. 4. *Ἀρξαμένῳ ἀνασκοπεῖσθαι κάτωθεν* Heynius de arca Cypseli p. 12 interpretatur de *breviore* seu *angustiore arcae latere*, quod ab accedentibus primum conspectum sit; hoc ergo ei est *anticum* latus, et *ἡ ἀνωτάτω χώρα* cap. 19, 2 alterum *latus angustum, sed posticum*; quod an usus loquendi ferat, vehementer dubitamus. Neque Heynio assensus est Quatremère-de-Quincy, cui latus, a quo Pausanias orditur, est *un des grands cotés*. vide tabulam tertiam in ejus Jove Olympio et p. 181. Eidem *latus secundum* (cap. 18 init.) est *sinistrum* (quod a primo pergenti ad sinistram erat), *quartum* autem (cap. 19 init.) *dextrum*; horum utrumque brevius fuisse existimat primo et tertio. *Tertium* igitur primo eique antico oppositum est *posticum* cap. 18, 2. Nobis quoque Pausanias videtur primum quatuor inferiores arcae partes persequutus esse, ac deinde de superioris partis seu operculi, *τῆς ἀνωτάτω χώρας*, operibus exposuisse. cf. Amaltheae vol. II p. 261. *Πέλοπα ἔχοντα Ἱπποδάμειαν·* sic etiam Apoll. Rh. I, 754. adde Schol. Pindari Ol. I, 114 et Tzetzam ad Lycophr. 157. Causa ejus rei in Pseudo-Luciani Charid. §. 19 haec affertur: *ἠξίου Οἰνόμαος Ἱπποδάμειαν μνηστῆρσι συναναβαίνειν τὸ ἅρμα, ὅπως ἀποσχολούμενοι περὶ ταύτην ἀμελοῖεν τῆς ἱππικῆς.* *Bini equi.* v. ad cap. 10, 2. *Pelopis equi alati* ex Pindari Ol. I, 124 sq. et 139 sq. noti sunt. adde probam Vossii animadversionem in epp. mythol. II p. 58. Apud Nonnum in Creuzeri Melet. I, 80 sq. *Λύδιον ἅρμα* est *ταχύτατον.* *ἑξῆς δὲ Ἀμφιαράου κ. λ.* His ad Amphiaraum pertinentibus simile quid ostendere sepulcralem quandam cistam in Museo Volaterrano, relatum legimus in Ephem. litter. Lips. 1820, 4. Articulum ante *οἰκία* e Vindob. inserui; idem tacite factum in Clavierii ed. De *Demonassa* cf. III, 15, 6. *Δημόνασσα* Vind. Pro *Αἴσιος*, quod antea fuit, sed a Sylburgio correctum est, Facius *Ἄσιος* scripsit. cf. de eo II, 6, 2. *λόγχῃ* pro *λόγχην* Angelicus. *τὸ* ante *ξίφος* vulgatum cum Vind. et Mosq. omisi. *ἐξαγόμενός τε ὑπὸ τοῦ θυμοῦ, ἐκείνης ἂν ἀποσχέσθαι* Vulgata, quae mutilam habet syntaxin. Sylburgio videbatur ante *ἐκείνης* deesse *ὡς μόλις*, vel simile quid, Kuhnio autem post *ἐκείνης* excidisse *μόλις* et praeterea *δοκεῖ·* quod posterius sequutus Clavier edidit — *ἐκείνης [μόλις] ἂν ἀποσχέσθαι [δοκεῖ].* Facius ita corrigendum putavit: *ἐξαγόμενός τε* (scil. *ἐστὶ*) *ὑπὸ τοῦ θυμοῦ οὐκ ἐκείνης ἂν ἀπο-*

σχέσθαι. Nonne autem praestat ἐξαγ. τε ὑπὸ τ. θυμοῦ ἐκείνης μὴ ἀποσχέσθαι? cf. p. 422 sub fin. sed interea lacunam signo indicavimus. ἀγὼν ὁ ἐπὶ Πελίᾳ· ad quem omnia haec pertinent usque ad ἀνῃρημένος νίκην. de iisdem his ludis funebribus Peliae est apud Apollod. III, 9, 2 ὁ ἐπὶ Πελίᾳ τεθεὶς ἀγών. In his ὄπισθεν γυνὴ αὐτοῦ apertum est, αὐτοῦ jungendum esse cum ὄπισθεν, (pro quo in codd. Paris. 1399 et 1410 est ὄπισθε) neque Herculis uxorem significari, sed aliam mulierem, quod articuli etiam declarat absentia. Forsan γυνὴ ὄπισθεν αὐτοῦ scribendum. ταύτης γυναικὸς ἐπίγραμμα μὲν ἔπεστιν ἥτις ἐστὶ Vulg. Facius τῆς post ταύτης e Vind. et Mosq. inseruit; Clavier Vulgatam quidem e tribus codd. Paris. 1399. 1410 et 1411 revocavit, sed praeterea de suo ei quiddam adspersit; scripsit enim: Ταύτης γυναικὸς ἐπίγραμμα μὲν [οὐκ] ἔπεστιν ἥτις ἐστί. Nibby quoque vertit: »Non v'ha l'inscrizione, chi sia questa donna.« Sed qualis quaeso ista est constructio ταύτης τῆς γυναικὸς ἐπίγραμμα ἔπεστιν seu οὐκ ἔπεστιν? Genitivus ταύτης τῆς γυναικὸς certe in Dativum mutandus fuit. sed neque hac correctione neque Clavierii additamento opus est, quum una littera mutata omnia praestet, quae et constructio et sensus loci postulat; scribendum enim existimamus: ταύτης τῆς γυναικὸς ἐπίγραμμα μὲν ἄπεστιν ἥτις ἐστί, *nulla quidem huic mulieri addita est inscriptio, quae illa sit, indicans*. quanquam ne majus hic ulcus lateat veremur. ἡνιοχοῦντος Mosq. Pro vulgato Πισός ἐστιν scripsi Πῖσός ἐστιν e Mosq. et ex Etymol. M. p. 623. Huc pertinet ex Stephano Byz. v. Πίσα· τὸ πρῶτον καὶ τὸ δεύτερον τῆς Πίσης μακρά ἐστι. v. adn. ad Paus. V, 10, 2. *Pisus* aliis est Perieris nepos, ut Palmer. in Exerc. adnotavit, sed Pausanias sibi constitit VI, 22, 2. *Asterion* apud Apollonium I, 176 est Hyperasii filius. *Euphemus* ex Pindari Pyth. IV, 39 notus in Schol. ad Apollon. IV, 1562 dicitur Neptuni filius et Europae Tityo natae. Ἄμπυκος in Genitivo etiam Diaconus habet ad Hesiod. Scut. 181 laudatus, sed Schol. ad Apoll. I, 65, Phavorinus et Tzetzes ad Lycophr. Ἀμπύκου. καθότι — νομίζουσιν. Cum his cf. omnino cap. 7 extr. ἀγάλματι pro ἅλματι Angelicus. Cap. 7 extr. fuit πήδημα. Qui hic Εὐρυβώτας vocatur, est fortasse idem qui Apollonio Rhodio I, 71 Ἐριβώτης appellatur, et Argonautis accensetur: idem vero in Scholiis ad hunc locum Apollonii Parisinis et ad v. 95 sqq. Εὐρυβώτης dicitur. Quo Burmanni confirmatur suspicio (v. Buttmanni Lexilog. p. 147), nomina Ἐριβώτης et Εὐρυβώτης non fuisse diversa; utroque autem significari videtur *qui strenue, late*

pascit; βούτης enim transiit in βώτας. Post φήμην Angelicus ἔχων omisit. *Melanio* iterum expressus in hac arca. vide cap. 19, 1. Ἄνατος Mosq. *Iphiclus* Protesilai pater etiam IV, 36, 3 memoratur. De eo est intelligendus Suidas: Ἰφικλῆς (leg. cum Kustero Ἴφικλος) ἰφίκαλός τις ὤν· ἱστορεῖται γὰρ ταχύτατος εἶναι. Vbi Muellerus meus laudavit in Reinesii Observationibus Eudociae locum huc pertinentem. De cognato nomine Ἶφις cf. ad II, 18, 4 adn. ἆθλα δὲ Mosq. Cur *unius Alcestidis* nomen adscriptum fuerit, patet ex iis, quae Pausanias VIII, 11, 2 de Peliae filiabus narrat. ἅτε δὴ pro ἅτε δὲ Angelicus. *Phineus Thrax*. Scholia enim ad Apollonium II, 177 testantur, omnes, certe plerosque tradidisse, Phineum habitasse ad Salmydessum sinum, hunc vero in Thracia esse ad sinistram in Pontum navigantibus.

CAPUT XVIII.

§. 1. τῆς χώρας — περιόδου. i. e. *Regionis secundae in hac arca lustrandae initium fieri possit a sinistra.* seu *incipere jam possimus alterum arcae latus perlustrare, ita ut pergamus ad sinistram.* v. ad cap. 17, 4 adn. τῆς δὲ χώρας Mosq. Πεποίηται — τοὺς πόδας. Amasaeus et Sylburgius ἀμφοτέρους retulerunt ad τοὺς πόδας, quod probari non potest, quia sic Pausanias parum accurate loquutus, et ἀμφοτέρους plane otiosùm esse videretur, quod jam Lessingio animadversum est. v. ejus Opp. X p. 136. Deinde Sylburgius, quum sibi persuasisset, ἀμφοτέρους non ad παῖδας sed ad πόδας pertinere, credidit rectius scribi διεστραμμένον quam διεστραμμένους, ut antea ἐοικότα· respici enim accusativum παῖδα. quod Orvillius repetivit ad Chariton. p. 401. Similiter Welcker in Zeitschr. für Gesch. u. Ausl. d. alt. Kunst I, 2, 278 verba ἀμφοτέρους διεστρ. τ. πόδας referenda putavit tantummodo ad τὸν παῖδα μέλανα, et supplendum Accusativum esse ἔχοντα. Sic haec quoque interpretatio ἀμφοτέρους et τοὺς πόδας conjungit, quod modo probari posse negavimus. Sed fac Pausaniam haec ἀμφοτ. διεστρ. τ. πόδας de *nigro tantum puero* intellecta voluisse, aut scripsisse διεστραμμένον, nonne ei tum vel καθεύδοντι μὲν ἐοικότα, ἀμφοτέρους δὲ διεστραμμένον τοὺς πόδας dicendum, vel certe καὶ ante ἀμφοτέρους inserendum fuit? neque illa ellipsis participii ἔχοντα, a Lessingio primum quanquam ad alium usum excogitata (v. ejus Opp. T.

X p. 142 ed. Berol.) non requireret hanc copulam. Sed quid hoc sit de utroque istorum puerorum dictum ἀμφότεροι διεστραμμένοι τοὺς πόδας, id quaeritur, nam nondum composita lis est. Goldhagenus vertit: *die beyde krumme Beine* (?) *haben;* Quatremère p. 132 cum Gedoyno: *toux deux ayant les pieds contrefaits;* Nibby: *ambo co' piedi distorti;* sed Clavier: *ils ont tous les deux les pieds croisés.* Praeiverat enim Lessingius interpretans *über einander geschlagene Füsse*, sed haec interpretatio relicta est ab Heynio dubitante cum Herdero, an ea cum loquendi usu congrueret, et quos Welcker adjungit, a Viscontio ac Zoega. Heynius intellexit *auswärts gebogene Füsse,* atque etiam ad Tibull. II, 1 extr. repetivit, *distortos pedes* significari; Welcker autem l. l. ait: »Wir möchten vermuthen, dass die Beine (?) nicht verdreht und krumm, oder auswärts gebogen, sondern *dass sie verkehrt angesetzt waren,* um einen Gegensatz anzudeuten.« Quod exemplo illustraturus commemorat »ein Erzfigürchen, das den Hintern vorn, und die vordern Theile hinten und den einen Arm verkehrt angesetzt hat.« Reliquum est, ut, in quam nos eamus sententiam, indicemus. *Διαστρέφειν* primum est *pervertere,* deinde *distorquere,* quod verbum latinum aeque ac graecum διαστρέφειν inprimis de crurum pedumque distortione adhibitum est. In Horatii Serm. I, 3, 47 appellat pater hunc *Varum distortis cruribus*, et in Suetonii Galba 21: fuit *pedibus distortissimis.* Xenophon de Venat. 7, 4 de canibus: αἱ βαρεῖαι πλησμοναὶ τῶν σκυλακίων διαστρέφουσι σκέλη. Pollux in vitiis canum habet V, 10, 62, si sint διάστροφοι τοὺς πόδας. adde quem e Chrysostomo paulo post afferemus locum. Itaque διεστραμμένος τοὺς πόδας videtur esse *is, cui tibiae non sunt rectae, sed concavae seu introrsum curvatae, pedes autem extrorsum versi, suris approximatis,* ergo *varus.* Huc maxime pertinet insignis Etymologici M. locus p. 199: *Βλαισός*, παραλυτικός· οὕτως εἰς τὸ ῥητορικόν. ὁ δ' ἐτυμολόγος, ὁ τοὺς πόδας ἐπὶ τὰ ἔξω διεστραμμένος, καὶ τῷ *Λ* στοιχείῳ ἐοικώς. — εἴρηται δὲ βλαισὸς ὁ βεβλαμμένος τὸ ἴσον τῶν ποδῶν. τὸ ἐναντίον γοῦν ὁ ἐπὶ τὰ ἔσω ἔχων τοὺς πόδας καλεῖται ῥαιβὸς, ὁ διεῤῥαισμένος (ἤτοι διεφθαρμένος) τὸ ἴσον τῆς βάσεως. idem legitur apud Phavorinum. Mirari autem subit, qui Heynius Pausaniam reprehendere potuerit, quod doctius, quam necesse fuerit, διεστραμμένος τοὺς πόδας dixerit pro vulgari διάστροφος τοὺς πόδας, quum ipse paulo ante p. 25 ex Eustathio ad Homer. p. 764, 5 hoc attulisset: καὶ παραβλῶπας τὼ ὀφθαλμὼ διαγράφει τὰς *Λιτὰς*, τουτέστι διεστραμμένας τὴν

ὄψιν — διά τε τὴν τῆς ὄψεως παρατροπὴν καὶ οἷον διαστροφήν. At vulgare nomen eorum, qui isto laborant oculorum vitio, est apud Pollucem II, 4, 6 διάστροφοι. Ergo in Grammaticis haec loquutio feretur, in Pausania non? an malumus ab hoc scriptum esse ἀμφοτέρους διαστρόφους τοὺς πόδας? Sed similiter de eadem pedum distortione, quam et *lordosin valgorum* nominant, loquutus deprehenditur Chrysostomus (in Casauboni Comm. ad Sueton. Calig. 3): οὐχ ὁρᾷς, ὅτι καὶ ἐν τῇ σαρκὶ πολλὰ ἔχομεν ἐλαττώματα; ὁ μέν ἐστι χωλός, ὁ δὲ διεστραμμένους ἔχει τοὺς πόδας. Maneat ergo in hac quaestione, *distortos* a Pausania significari *pedes:* quibus quid ab opifice indicatum sit, aliis indagandum relinquimus, in eo nobis maxime laborandum esse rati, ut, quid quoque loco Pausanias dixisse videatur, quid non, declaremus. Γυνὴ δὲ — δρῶσά ἐστι. Post Δίκη omisi δὴ cum Mosq. et Angelico. κομίζειν, *ducere,* ut in Sophocl. Aj. 530, potest h. l. esse *trahere.* Δίκη h. l. non confundenda cum Ποιναῖς aut Furiis. De *Justitia et Injustitia* in artis operibus v. Winckelmanni Opp. VIII, 98. 269. ἐς ὄλμους καθικνουμένας ὑπέροις, *pistilla in mortaria immittentes, die mit Keulen in Mörsern stampfen,* ut bene Goldhagen; sed Schneider in Lex. gr. male vertit: *die mit Keulen auf Mörser zuschlagen.* Hae duae mulieres Clavierio *sont des magiciennes,* Winckelmannus autem per has foeminas artem medicam significari credidit. v. ejus Opp. II, 527. ἐν ὄλμῳ τὰς βοτάνας τρίβουσι apud Hesychium. Heynii, cui φάρμακα sunt succi magici, suspicio, cogitari posse Medeam et Peliae filias, certe parum felix est. Peliades modo commemoratae erant c. 17, 4 et Medea paulo post dicitur sedens in throno ficta fuisse. ὄλμος, *mortarium;* de eo et *pistillo* v. Valcken. ad Ammon. p. 183. Vitium ἄνδρά τε omnes tuentur editiones. Pro Ἴδας est εἶδας in Mosq. In locum Vulgatae Μάρπησαν Facius Μάρπησσαν e Vind. et Mosq. recepit. ἂν dedi pro vulgato ἦν e Mosq. Fabula de *Marpessa* est Homerica; namque in Iliad. IX, 557 sqq. Apollo Marpessam rapuerat, ob quam rem illa plorabat; ergo ναὸς h. l. est Apollinis. Pro ἄγει πάλιν est πάλιν ἄγει in Vind. et Mosq. κύλικα. De hoc *poculo,* quod Jupiter Alcmenae obtulit, Athenaeus XI cap. 4 p. 781 (211 Schw.) primum ita: Αὐτός γε μὴν ὁ Ζεὺς τῆς Ἡρακλέους γενέσεως ἄξιον ἡγεῖται δῶρον Ἀλκμήνῃ δοθῆναι ποτήριον, ὅπερ Ἀμφιτρύωνι εἰκασθεὶς δίδωσιν· et deinde cap. 7 p. 475 (257 Schw.): Ἀρχαιότατον δ᾽ ἐστὶ ποτήριον τὸ καρχήσιον, εἴγε ὁ Ζεὺς ὁμιλήσας Ἀλκμήνῃ ἔδωκε δῶρον αὐτὸ τῆς μίξεως, ὡς Φερεκύδης. v. Pherec. Fragm. p. 103. λαμβά-

νεται αὐτῶν Ἀλκμ. De poculo tantum est in Athenaei priore loco hic versus: Ἃ δ' ὑποδεξαμένα θαήσατο χρύσεον αἶψα (ποτήριον). In Mosq. Ζεὺς ante Ἀμφιτρύωνι deest. Μενέλαος — Ἰλίου. De vase picto hujus argumenti Winckelmanni Opp. VI, 2 p. 12. Post ἔπεισιν distinxi. δῆλα pro vulg. δῆλον e Mosq. Sic et Clavier. τῇ δὲ Ἀφροδίτῃ Mosq. Ἰάσων in epigrammate duarum syllabarum est, ut Ἰ consonae vice fungatur, et ut in Latinis jam, Janus, Jupiter, Juno pronuncietur. cf. adn. ad V, 22, 2. Ac nescio an huc pertineat illud in Etym. M. 462 Ἰστέον ὅτι τὸ ἰῶτα καὶ Ἰάσων τινὲς ἐν συλλήψει λέγουσιν εἶναι. *Musae* hic utrum duae aut tres an novem cogitandae essent, incertum esse significavit Welcker in Zeitschr. I, 2, 279 et I, 3, 541. sed vir doctus in Ephemer. litter. Lipsiens. jam monuit, numero novenario favere non modo Pausaniae silentium, verum etiam epigrammatis subjecti χαρίεντα χορόν. Hujus epigrammatis lectionem Λατοΐδας οὗτος τάχ' ἄναξ confirmat uterque codex Florentinus cum reliquis, qui consulti sunt, codicibus. sed vox τάχ' et Heynio et Facio corrupta vel certe expletiva visa est; ego in Comment. Societ. Phil. Lips. IV, 1 suaseram, ut pro ea poneretur ὅγ'. sic in Homeri Iliad. XIX, 344 κεῖνος ὅγε. Lobeckius tamen mihi scripsit, videri τάχα defendi posse, si ei potestas particulae που tribuatur; atque hanc vim habuisse, Phavorinus jam docuit, qui interpretatus ἴσως addit, nonnunquam copulata esse τάχ' ἴσως vel τάχα που, ἐκ παραλλήλου. cf. Viger. p. 447 et Paus. cap. 19, 2 p. 427. IV, 18, 2. Sic sensus esset: *Hic nimirum* (procul dubio) *est Latonae filius rex jaculator Apollo; das ist gewiss, das ist ja der Leto Sohn*, et laeto animo videretur epigrammatis auctor agnoscere Apollinem, Musarum choro circumdatum. Sylburgius vertit: »Latoides forte hic rex est jaculator Apollo: Circumstant Musae, lepidus chorus: incipit ille.« Pro Μοῦσαι in altero hujus inscriptionis versu Lennepius laudante Valckenario voluit Μουσᾶν. In Mosq. est ἀφ' pro ἀμφ' et χαρίει. *Atlas coelum ac terram sustinens* etiam cap. 11, 2 p. 402 et apud Suidam v. Ἄτλας. *Coelum ac terra* est mundus (v. Aristot. de mundo cap. 2), ergo intelligitur *mundi globus*; atque hic est πόλος ἀνεχόμενος ὑπὸ Ἄτλαντος apud Pausaniam VI, 19, 5. cf. etiam ad II, 10, 4 adn. Similiter Hercules apud Propertium IV, 9, 37 *tergo sustulit orbem*. Articulum ὁ ante ἐπὶ τ. Ἄτλ. ἔρχομ. Corayus delendum putat. In epigrammate δ' post Ἄτλας cum Mosq. omisi. Mox Lennepius laudatus a Valckenario tentavit Ἄρης ὅπλα ἐκδεδυκὼς pro vulg. — ἐνδεδυκώς. Quomodo hoc

de *serpente ex Thetidis manu in Peleum ituro* intelligendum esset, aperire conatus est Winckelmannus in Opp. VI, 1, 338. sq. *αἱ δὲ — εἰσι διώκουσαι.* De *Gorgonibus* eodem modo fictis in Herculis scuto Heynius laudavit Hesiod. Scut. Herc. 229 sq. adde Vossii epp. myth. II p. 14. Scholiasta autem Venetus ad Iliad. V, 741 hoc adnotavit: *Ἡσιοδος των Γοργονων μυθον διεπλασεν.* In Mosq. est *εἰσὶ διώκουσαι* pro vulg. *διώκουσαί εἰσι.*

§. 2. Pro vulgato *ἐπὶ τρίτῃ χώρᾳ* e Vind. et Angelico restitui *ἐπὶ τῇ τρίτῃ χώρᾳ·* similiter additus est articulus initio hujus capitis et cap. 17, 4 ineunt. Eodem modo scripsit Clavier. *συνιέναι μὲν — συνιέναι δὲ, concurrere vel ad pugnam,* ἐς μάχην *vel ut mutuo se salutent et agnoscant.* ἐμάχην Mosq. Ante Facium legebatur *ἀσπαζομένους·* is tacite scripsit *ἀσπασομένους·* sed hoc ipsum in Mosq. est. *ἐς*, quod vulgatum est ante *ἀμφότερα*, codicis Mosq. auctoritate delevi. Verborum *Αἰτωλοὺς τοὺς μετὰ Ὀξύλου καὶ Ἠλείους εἶναι τοὺς ἀρχαίους, ἀπαντᾷν δὲ σφᾶς γένους τε μνήμῃ τοῦ ἐξαρχῆς καὶ εὔνοιαν ἐνδεικνυμένους ἐς ἀλλήλους* interpretationem Amasaei Sylburgius ita correxit: *occurrere illos quidem, sed ita, ut veteris originis recordatione alteri alteris benevolentiae significationem praebeant.* sed hanc quoque versionem respuit verborum structura, quae nos jubet *ἀπαντᾷν* conjungere cum Dativo *μνήμῃ*, et hoc singulare habet, quod loco Infinitivi *ἐνδείκνυσθαι* positum est Participium *ἐνδεικνυμένους*, ut interdum Participium vices gerit temporis finiti. cf. ad I, 9, 1. Quod VII, 19, 3 *ἀφικνεῖσθαι ἐς μνήμην*, V, 8, 2 *ἐς ὑπόμνησιν ἔρχεσθαι*, hoc loco est *ἀπαντᾷν μνήμῃ.* Apud Phavorinum *ἀπαντᾷν* est *ἀφικέσθαι* et *ἐμβάλλειν.* Hinc interpretandum *ἀπαντᾷν τοῖς χρόνοις τινὸς incidere in alicujus tempora.* Clavier bene reddidit: »que ce sont les Aetoliens venus avec Oxylus, et les anciens Eléens: ces peuples se souvenant de leur origine commune se témoignent mutuellement leur bienveillance.« *μεταξὺ Ὀξύλου* Mosq. *Φειγάλειαν* idem. Ante Facium legebatur *παραδέξαιτο·* ille autem *ἀποδέξαιτο* e Vind. et Mosq. rescripsit. *ὡς ὁ τοῦ Κυψέλου κ. λ.* Ex his, quae Pausaniae opinio de *vetustate* hujus arcae et artis operum ei insertorum fuerit, apparet. Quae opinio an sit probabilis, si dubitetur, causa dubitandi esse non potest, quod Labda, Cypseli mater, arcam tam pretiosam habuisse non videatur, fuit enim nobilissimo genere nata, sed quod Herodotus non fuisset celaturus, si arca, in qua Cypselus absconditus esse

dicebatur, tot tamque egregiis artis operibus conspicua fuisset. Cf. et Amaltheae vol. 2 p. 259. ὁ τοῦ Κυψέλου πρόγονος poterit esse vel *Amphionis*, materni, vel *Echecratis* paterni avi (v. Herod. V, 92) pater, qui aequalis fere fuit Eumeli; hunc enim Pausanias cap. 19 extr. significat inscriptiones in hac arca videri composuisse. Quatremère p. 126 opinatur, hanc arcam sub Olympiadem duodecimam et Gitiadae aetate factam esse. αὐτῷ ποιούμενος Mosq. Κυψέλῳ καὶ τοῖς προγόνοις ἕκτον ἦν γένος ἐξαρχῆς Γονούσης τῆς Σικυῶνος legebatur ante Facium, qui e Vind. et Mosq. adscivit Γονούσης τῆς ὑπὲρ Σικυῶνος· sed ita legendum esse ex II, 4, 4 Sylburgius jam docuerat: adde VIII, 9, 4. I, 1, 3. In cod. Paris. 1399 est

χῆ
ἐξαρ, in Vindob. Mosq. Angel. Paris. 1410 προγόνοις ἐκ τῶνδε ἦν γένος ἐξαρχῆς, denique in Paris. 1411 ἕκτον δὲ ἦν γ. ἐξαρχ. Facius hunc locum ita corrigi posse existimavit: ἐκ Γονούσης ἦν γένος ἐξαρχῆς τῆς ὑπ. Σικ. Rudolphus autem meus, Zittaviensis gymnasii caput: προγόνοις ἀνέκαθεν ἦν γένος ἐκ Γονούσης τ. ὑπ. Σ. Mihi quondam in mentem venerat: Κυψέλῳ καὶ τοῖς προγόνοις αὐτοῦ ἦν γένος ἐξαρχῆς ἐκ Γονούσης τ. ὑ. Σ. jam video in idem incidisse Clavierium, atque hunc etiam scripsisse ἐξαρχῆς [ἐκ] Γονούσης τ. ὑ. Σ. Denique Palmerius in Exerc. hanc proposuit correctionem: Κυψέλῳ δὲ ἐκ τῶν προγόνων ἕκτον ἦν γένος ἐκ τῆς Γονούσης τῆς ὑπὲρ Σικ. quae Goldhageno placuit. Nibby vertit: »Cipselo e i suoi antenati erano in sesta generazione oriundi di Gonusa di là da Sicione.« καὶ πρόγονός σφισιν ἦν Μ. *et conditor gentis iis fuit M.* ut II, 4, 4 ἀπόγονος ἦν ὁ Κύψελος Μέλανος, *Cypselus ex posteris Melanis fuit.* Pro Ἀντάσσου Facius e Vindob. et II, 4, 4 Ἀντάσου revocavit. Inter μοι et ἐν τῇ Vind. et Mosq. καὶ inserunt. Κορινθ. συγγραφῇ. est II, 4, 4. ὑφωρωμενα (ο) Mosq. χρώμενον καὶ Μέλανα Mosq. Angelicus. Ἀλάτης Mosq. Idem τοῦτο τὸ omisit.

CAPUT XIX.

§. 1. Τέτταρα Angelicus. De *Borea pro pedibus anguium caudas habente* cf. praeter Heynium Vossii epp. mythol. I p. 239 sq. In minore editione ausus eram τρεῖς δὲ ἄνδρες Γηρυόνης (pro vulgato Γηρυόνες) εἰσὶν ἀλλήλοις προσεχόμενοι

scribere, quam emendationem quum nemo me docuerit rejiciendam esse, retinui. Ita autem putavi verba esse construenda: τρεῖς δὲ ἄνδρες, προσεχόμενοι ἀλλήλοις, εἰσὶ Γηρυόνης. Clavier et Nibby videntur de hoc loco simile quid cogitavisse, quorum ille vertit: »contre Geryon qui est représenté avec trois corps réunis.« hic autem: »contro Gerione; Gerione è rappresentato come tre uomini attaccati insieme l' un l' altro.« Caeterum Alcamenis, ergo seriorum temporum opus simile fuerunt ἀγάλματα Ἑκάτης τρία ἀλλήλοις προσεχόμενα II, 30, 2. *Theseus cum lyra*; notabilis haec imago visa est Heynio; sed hunc in modum non ita raro fictum esse Theseum, illud docet Hygini in Poet. Astron. II, 6: »Nonnulli lyram, quae proxima est ei signo (Engonasin) collocata, Thesei esse dixerunt, quod, ut eruditus omnium artium, lyram quoque didicisse videbatur. Id quoque Anacreon dicit, ἀγχοῦ διὰ τοῦ ἄνω Θησέως ἐστὶ λύρη.« De heroum graecorum musices studio nonnulla diximus in Adumbratione quaestionis de heroum graecor. institutione. Μελανίων etiam cap. 17, 4. cf. III, 12, 7 et ibi adn. In Etym. M. p. 582 Μελανίων et Μειλανίων legitur. Μονομαχοῦντος κ. λ. vide Iliad. VII, 225. *Eris* autem in proeliantium turba jam in Achillis clypeo apud Homerum Iliad. XVIII, 535. ἕστηκεν αὐτῷ Mosq. αἰσχίστη ante Kuhnium, vitium correxit Sylburgius. πρὸς ταύτῃ Vulgata, quam Sylburgius putavit reddi posse *praeter hanc*; quod placuit Facio; sed neuter quid hoc vellet aperuit: credere volumus, hunc eos subjecisse sensum: *praeter hanc Eridis imaginem alia est in Dianae Ephesiae templo facta a Calliphonte.* Hoc vero si isto modo expressisset Pausanias πρὸς ταύτῃ καὶ Καλλιφῶν Σάμιος ἐν Ἀρτέμιδος ἱερῷ τῆς Ἐφεσίας ἐποίησεν Ἔριν, aut si omnino hoc istis verbis dixisset, neque modum dicendi, neque id, quod dixisset, possemus laudare. Quum vero Vulgata aliter vix reddi possit, scribendum videtur esse πρὸς ταύτην, quod legit Amasaeus, et sequuti sunt reliqui interpretes; idem placuit Corayo. Καλλιφῶν pro Καλυφῶν Facius restituit e Vind. et Mosq. et X, 26, 2, ubi iterum tabulae ejus pictae in hujus Dianae templo memorantur. τὴν μάχην — Ἑλλήνων, quae narratur Iliados lib. XV. μέση δὲ αὐτῶν Aldina. ἐς ἔδαφος καταβεβληκέναι Mosq. Quod Welcker ex his verbis eruit: »zwischen ihnen Helena, und von ihr zu Boden geworfen Aethra, der sie auf den Kopf tritt« id inesse non putamus. ἕλκετον Ἀθάναθεν Mosq. δὲ ἕλκε τὴν Ἀθήναθεν Vind. Vulgata Ἀθέναθεν similibus defenditur exemplis. In Memoirs relating to European

and Asiatic Turkey edited by Walpole affertur inscriptio vasculi in Attica reperti, in qua est *TON ΑΘΕΝΕΟΝ*. Adde ἀδικέσαι ex Gregor. Cor. p. 613, *Φειδόλα* ex Anth. Palat. I p. 230. *'Ιφιδάμαντος — ἐστί.* ex Iliad. XI, 248 sqq. *'Ιφιδάμας οὗτός τε, Κόων περιμάρναται αὐτοῦ·* sic vulgo distinguitur. Sylburgius putavit Amasaeum rectius distinxisse post *'Ιφιδάμας·* nos vulgarem sequimur rationem existimantes, τε hic cum οὗτος copulari, ut cum ὅς, οἷος. Verba *'Αγαμέμνονος ἐπὶ τῇ ἀσπίδι* Heynius interpretatus est *ad, juxta scutum.* Quod *Diana* hic *alis* instructa sit, Pausanias quidem miratur, non item Heynius; Vossius Dianam credidit celerem persequi feras auctam alis esse; v. ejus epp. mythol. T. II p. 11. Dianam alatam ex Syracusiorum numis laudavit Paciaudius in Mon. Pelop. vol. I p. 15. His juvat addere quod Cuperus in Apoth. Hom. p. 177 adnotavit: »Talem Dianam in nummo Trajani currui a Centauris tracto insistentem, arcu et sagittis armatam cerni arbitratur Tristanus: quo etiam pertinet, Matthaeum Salernitanum apud Jul. Caes. Capacium in Antiq. Puteolanis testari se vidisse Dianae statuam quindecim cubitorum alatam, et ab uno latere comitatam leone, ab altero panthera: quod valde Pausaniae locum illustrat.« Caeterum hanc Dianam in Cypseli arca Creuzer in Symb. II, 179 *orientalem* interpretatur. Winckelmannus docet, Nymphis quoque Dianae alas esse datas Opp. II, 516. III, 180. Ante *τῶν ὤμων* Facius e Vind. et Mosq. inseruit ἐπὶ, quam praepositionem addendam Sylburgius jam existimaverat, non recte correctus a Kuhnio. *Πεποίηται κ. λ.* Hanc rem Boettiger de raptu Cassandrae exposuit. ὑπὸ τοῦ ἀγάλματος Mosq. In epigrammate pro vulgato *ἕλκε,* quod perperam defendit Kuhnius, scripsimus e Sylburgii correctione *ἕλκει,* recte monentis, idem tempus esse in reliquis etiam epigrammatibus: idem nobis fecit Clavier. *Τῶν δὲ Οἰδίποδος κ. λ.* Haec non recte esse interpretatum Welckerum in Zeitschr. für Gesch. u. Ausl. d. alten Kunst I, 3 p. 543, jam censor aperuit doctissimus in Ephemer. litt. Lips. 1820, 4. idem negavit jure Pausaniam reum erroris agi a Boettigero, qui de raptu Cassandrae p. 39 dixerat, *Κῆρα* mediam fuisse inter Ajacis et fratrum Thebanorum symplegmata videri. An vero locus IV, 8, 3 recte huc vocetur, dubitamus, quum ibi Pausanias non suam sed alienam promat sententiam. Ante ἕστηκεν desiderari nominativum γυνὴ aut similem alium, credidit cum Sylburgio Facius; Clavier adeo scripsit ὄπισθεν [γυνὴ] ἕστηκεν. Ego nihil excidisse arbitror, sed subaudiendum esse pronomen indefinitum τις, quod

constat interdum omitti. *hinter ihm steht eine, welche Zähne hat wie ein Löwe und krummgebogene Krallen an den Händen;* ea quae fuerit, declaravit nomen adscriptum *Κήρ*· haec non fuit mulier, quales esse solent, neque igitur Pausanias nomen *γυνὴ* addidit. Post *ὀδόντας* Mosq. *τε* recte omisit, quod Vulgata habet. *ἐπίγραμμα δὲ ἐπ' αὐτῇ εἶναί φασι Κῆρα* Vulg. Nos scripsimus *φησι*, nempe *τὸ ἐπίγραμμα*, quod Sylburgius jam voluit et censor doctissimus Welckerianae scriptionis in Ephem. litt. Lips. In proeliantium turba *ὀλοὴν Κῆρα*, ejus partes et vestitum videmus in Achillis clypeo apud Homerum Iliad. XVIII, 535 sqq. Patroclum mortuum dicitur *Κὴρ ἀμφιχανεῖν στυγερή* Iliad. XXIII, 79. et plurali numero *Κῆρες ἄγον μέλανος θανάτοιο ἐς πόλεμον* Meropis filios Iliad. II, 834. Ergo *Κὴρ* est, ut Etym. M. ait, *ἡ θανατηφόρος μοῖρα.* Caeterum similem esse *τῶν Κηρῶν* formam in Hesiodi Scuto 254 animadvertit Facius. Hoc autem epigramma ex uno hoc *Κηρὸς* nomine constitisse, jam monitum est ab illo censore Lipsiensi. Deinde in schedis meis adnotaveram: »*τὸν Πολυνείκην* nescio an aliena manus addiderit.« postea vidi, eundem illum censorem in Ephem. litt. Lips. 1820 N. 4 p. 31 *τὸν Πολυνείκην* ut glossema delere: nunc uncis inclusi. *ἀπαχθέντα*. III, 6, 1 est *κατήγαγε τὸ χρεών*. In Vind. est *οἱ ἄμπελοι*. Ex Vind. et Mosq. Facius dedit *ῥοιαί* pro *ῥόαι*. cf. adn. ad II, 17, 4.

§. 2. *Ἡ ἀνωτάτω χώρα* est *operculum*, quod VI, 9, 3 *ἐπίθημα*, et in Scholiis ad Theocr. VII, 78 *ζύγαστρα* vocatur: *φωριαμῶν ἐπιθήματα καλὰ* nota sunt ex Homeri Iliad. XXIV, 228. *Ὅμηρος εἴρηκεν* Odyss. X, 348. *Κένταυρος δὲ τούτους πάντας ἱππόποδας, τοὺς δὲ ἔμπροσθεν αὐτῶν ἔχων ἀνδρός ἐστιν* Vulgata. Sylburgius corrigebat: *τοὺς μὲν ὄπισθεν ἵππου πόδας*· Kuhnius: *τοὺς μὲν ἄποθεν ἵππου πόδας*, *extremos pedes equi, anteriores hominis habuit Centaurus*, ut *ἄποθεν* eo interprete esset *ἔξωθεν*. Heynius: *οὐ τοὺς πάντας ἵππου πόδας*· idque probavit Welckero atque Facio, quorum posterior pro vulgato *ἱππόποδας* e Vind. et Mosq. *ἵππου πόδας* scripsit, et cum eo Clavier, qui eandem quam Sylburgius emendationem proponit. His majora molitus est Boettiger, qui in griech. Vasengem. I, 3 p. 134 locum ita refingendum putavit: *Κένταυρος τετράπους, οὐ πάντας ἵππου πόδας, τοὺς δὲ ἔμπροσθεν αὐτῶν ἔχων] ἀνδρός ἐστιν*. et vertit: »doch hat er nicht lauter Pferdefüsse, sondern die vordern sind menschlich.« Codices Parisini 1410. 1411 consentiunt cum Vulgata, nisi quod *ἱππούποδας* exhibent; sed

cod. Parisinus 1399 hanc praeclaram offert lectionem *Κένταυρος δὲ μετὰ τούτους· τοὺς ὄπισθεν ἵππου πόδας κ. λ.* quam omissa distinctione post *τούτους* recepi. *μετὰ τούτους* refertur ad Vlyxem et Circen cum ancillis. De *alatis Thetidis equis* cf. J. H. Vossii epp. mythol. vol. II p. 58. *ἔχει — Θέντιν* Mosq. Pro vulgato *παρασκευάζων* Corayus *παρασκευάσων* legendum esse suspicatus est. *τὰς* ante *ἡνίας* Facius e Vind. et Mosq. recepit, et *Ἀλκινόου* pro *Ἀλκίνου* e Mosq. *τὰ ἐπ' αὐτὴν* mutavi in *τὰ ἐπ' αὐτῇ*, ut est cap. 17, 3. *τάχα — που*. cf. ad c. 18, 1 p. 423. *ἄλλός τις* vulgo. De *Eumeli aetate* dicebamus ad Pausan. II, 1, 1, et in Amaltheae vol. II p. 259 sq. sed J. H. Vossius in der alten Weltkunde p. XXVII deprimit Eumelum ad Olympiadem quadragesimam, si ad eundem auctorem Titanomachia referenda sit. *ἄλλων τε εἵνεκα* pro vulg. *ἄλλων θ' εἵνεκα* e Mosq. Pro vulg. *προσῳδίου* scripsi *προσοδίου* ex IV, 4, 1. 33, 3. et ex codice Mosq.

CAPUT XX.

§. 1. *ἐλέφαντος κεκοσμ.* Mosq. *τράπεζα, ἐφ' οἷς προςτίθενται τοῖς νικῶσιν οἱ στέφανοι* ante Facium, qui se ait *ἐφ' ἧς* e Vind. et Mosq. restituisse, legebatur, sed legendum esse *ἐφ' ἧς προτίθενται*, partim sententia ipsa dictante, partim propter cap. 12, 3, Sylburgius docuerat; quae emendatio et Schneidero probata, et a Corayo commendata, a nobis jam in minorem editionem recepta est. *ἣν μὲν δὴ* Mosq. *ὁ δὲ τοῦ Ἰφίτου δίσκος, τὴν ἐκεχειρίαν τὴν ἐπὶ τοῖς Ὀλυμπίοις ἐπαγγέλλουσιν οἱ Ἠλεῖοι. ταύτην οὐκ ἐς εὐθὺς ἔχει γεγραμμένην* vulgatum erat ante Facium, qui e Vind. et Mosq. — *δίσκος ἣν ἐκεχειρία, ἣν ἐπὶ τοῖς Ὀλυμπίοις ἐπαγγέλλουσιν οἱ Ἠλεῖοι. ταύτην* scripsit, deinde pro *εὐθὺς* dedit *εὐθὺ* ex emendatione Kuhnii, qui jam laudavit cap. 17, 3. idem voluit Sylburgius, ut patet ex Notis ad Dion. Hal. Arch. p. 31. Idem Sylburgius vidit, distinctione atque articulo mutato legendum esse — *δίσκος τὴν ἐκεχειρίαν, ἣν ἐπὶ τοῖς Ὀλυμπίοις ἐπαγγέλλουσιν οἱ Ἠλεῖοι, ταύτην οὐκ κ. λ.* quam emendationem, graviter a Schaefero in Meletem. p. 83 sq. commendatam, nobiscum recepit Clavier. De hoc *Iphiti disco* cf. adn. ad cap. 4, 4. Hanc vero consuetudinem ad orbis oram exarandi Sylburgius suspicatus est etiam in clypeo illo observatam fuisse, cui foederis leges inscriptae erant apud Dion.

Halic. IIII, 257 Sylb. *τὴν ἐκεχειρίαν ἐπαγγέλλειν* est etiam apud Strabonem VIII, 343. *ἐπαγγέλλειν* hac in re proprium. Sic *ἐπαγγ. τὰς σπονδάς* V, 2, 1. Thucyd. V, 49. *οἱ* ante *Ἠλεῖοι* deest in Mosq. *Κολώτου*, *Κολώτην* pro vulg. *Κωλώτ.* scripsi e Plutarchi variis locis et Strabone VIII, 337, ubi v. Tzsch. Strabo autem ibi Aesculapium, *θαυμαστὸν ἰδεῖν ξόανον ἐλεφάντινον* hujus Colotae laudat. Idem teste Plinio XXXV, 8 Phidiae discipulus fuit, et in faciendo Jove Olympio adiutor. *τὰς ἐς* Mosq. *Πασιτέλη δὲ αὐτὸν διδαχθῆναι. Καὶ Ἥρα* Vulgata. Codex Paris. 1411 *Πασιτέλει δὲ αὐτῷ*, ut judice Boissonado, V. C. possit esse *αὐτὸν* et *αὐτῷ*· sed Codex Paris. 1399 *Πασιτέλει δὲ αὐτὸν διδαχθῆναι* *καὶ ἥρα*, ut sic indicetur lacuna. Kuhnio, cui Goldhagenus assensus est, videbatur non tantum nomen magistri Pasitelis hic deesse, verum etiam initium sequentis narrationis. Quum enim dicat *ὄπισθεν δὲ*, necesse esse ut praecesserit *τὸ*, *ἔμπροσθεν ὀρόφου*. Clavier illa quidem *Πασιτέλη — διδαχθῆναι* intacta reliquit, vertens »ce Pasitèles avoit appris de lui-même son art« Sylburgiumque sequens putantem, Pasitelen significari *αὐτοδίδακτον*, sed post *διδαχθῆναι* lacunam ita explendam existimavit: *ἔμπροσθεν μὲν τῆς τραπέζης, Ἥρα*· quod ita reddidit: »Vous voyez sur le devant de cette table Jupiter et Junon.« Nibby, verbis *Πασιτέλη — διδαχθῆναι* plane praetermissis, sequentia ita interpretatur: »Ivi sono Giunone, Giove.« Nos hiatum post *διδαχθῆναι* signo indicavimus. Deest enim nomen magistri, quem Pasiteles habuit, et praepositio *παρὰ*, forsan etiam quod Pausanias ornamentis hujus mensae enarrandis praefatus erat, si ea hujus mensae fuerint: quod in dubium vocandum non putat Quatremère-de-Quincy, qui in Jupiter Olympien p. 360 dicit, hos Deos, Junonem, Jovem, Deorum matrem, Apollinem et Dianam in hujus mensae antica parte expressos fuisse, idque indicari oppositis *ὄπισθεν* et *κατὰ ἑκατέραν πλευράν*· namque removendam esse suspicionem, excidisse *ἔμπροσθεν*. Idem addit: »il faut admettre les personnages décrits comme étant des bas-reliefs d' or, formant frise continue sur l' epaisseur de la tablette, et regnant sur chacun de ses quatre côtés.« Sic summa pars mensae et pedes fuerint eburnei, imagines autem, in eius ora seu margine lata sculptae, aureae. Eidem *ἡ διάθεσις ἡ τοῦ ἀγῶνος* est »la description des jeux i. e. une représentation figurèe de tous les combats de stade à Olympie.« *Ὑγεία* vulgo. *ἐπὶ δὲ ἤλιδα* pro *ἡ δὲ κλεῖδα* Mosq. *κλεῖδα*, continuo *κλεῖν*·

quorum posterius Grammaticis probatur. v. Bekkeri Anecd. p. 48. 101. Phrynich. p. 460. Similiter in Theocr. I, 9 οἴϊδα et versu 11 ὄϊν. De *clavibus Orci et Plutone illas tenente* Apollod. III, 12, 6 et ibi Heyn. Scripsi ᾅδην etiam cum Mosq. Ἄδην vulgo.

§. 2. De scriptura Ὀλυμπίασι adn. ad II, 11, 8. ἀμπλίτου pro ὁπλίτου Mosq. στέγη h. l. duo denotat, *et interius aedificii tectum* (die Decke) *et contignationem* (das Sparrwerk). Clavier h. l. reddidit: »entre le plafond intérieur fait pour la decoration, et la charpente destinée à supporter les tuiles.« Nibby autem: »fra ambo i tetti, quello cioè fatto per decore del soffitto, e quello che sostiene le tegole.« τὴν μάχην — Ἠλείων. Facius laudavit cap. 27 in fine. III, 8. Xenoph. Hellen. VII, 4, 31. 32. De causa hujus belli Paus. VI, 2, 1.

§. 3. Ἣν δὲ καλοῦσιν Οἰνομάου κίονα, καὶ οἱ Ἠλεῖοι καλοῦσιν, ἔστι Vulgata. Ego prius καλοῦσιν et καὶ uncis inclusi. Similiter Corayus Ἣν δὲ καλοῦσιν Οἰνομάου κίονα οἱ Ἠλεῖοι, ἔστι legi voluit. πεποιηκότι pro πεπονηκότι Mosq. εἰκὼν πεπονηκυῖα est VI, 18, 5 extr. τοῦ ante χρόνου Facius e Mosq. et Vind. inseruit. Primo hujus inscriptionis versu legitur vulgo κείνων, in Mosq. ’κείνων, in Clavierii ed. κλεινῶν, haud dubie e codicibus; quae nobis vera lectio videtur esse et recipienda. Iacobsius in Anth. Pal. T. III p. 935 κίων voluerat. εἰμ’ vulgo. Secundum versum Orvillius ad Charit. p. 244 ita scripsit:

Στυλίς, ἐν Οἰνομάου πρίν ποτ’ ἐοῦσα δόμοις.

Hinc sumsi Στυλὶς pro vulgato Στῦλος praeeunte Schneidero in Lex. gr. Clavier dedit πρίν ποτε οὖσα, quod etiam Vindobonensis exhibet. Quarto versui Sylburgius reddidit δαίσατο pro vulgato δέξατο. Phrynichi loco, quem ille excitavit e Pausan. X, 31, 2 φλὸξ κατεδαίσατο, Orvillius hanc emendationem probans alium ejusdem tragici addidit e Tzetza ad Lycophr. 433 φλὸξ ἐδαίνυτο. Sylburgium sequuti sumus cum Brunckio, Iacobsio (in Anthol. Pal. II p. 826) et Clavierio.

§. 4. ὑπολιπέσθαι — εἰκόνα ἐπιγράμματι Vulg. Ellipsin praepositionis σὺν hic esse paulo insolentiorem, Sylburgius jam monuit; eam Schneidero etiam postulante restitui. Clavier εἰκόνα [σὺν] ἐπιγράμματι scripsit. Pro vulgato ὤρυσσον Vind. et Mosq. habent ὤρυσσεν. »Sed vulgata praestat propter pluralem statim sequentem εὕρισκον.« Facius. imo necesse fuit, ut ὤρυσσεν corrigeretur propter Nominativum participii ἐθέλων cum ὤρυσσεν conjungendum; sequens au-

tem pluralis εὕρισκον adjunctum habet Nominativum οἱ ὀρύσσοντες. Sed cum ὤρυσσεν non bene congruit quod Vulgata habet: ἐς ποίησιν βόθρον· quare Goldhagenus jam correxit: ἐς ποίησιν βάθρου »einen vesten Grund zu legen.« quod ipsum nunc legitur in Clavierii editione, e codice aliquo, ut videtur, haustum, et redditum est: »pour poser le socle de la statue.« ego verterem: *ad fundamentum statuae ponendae jaciendum*. Pro vulgato ψελλίων e Vind. et Mosq. ψαλίων recepi; idem fecit Clavier, et sequutus est Nibby hanc lectionem.

§. 5. καλοῦσι, διασώζοντες ἔτι τὸ ὄνομα αὐτῷ Vulg. Facius e Vind. et Mosq. καλοῦσι ἔτι, τὸ ὄνομα αὐτῷ διασώζοντες scripsit. De hoc *Philippeo* dixit Quatremère in Jupiter Olymp. p. 337. Vulgatam ἐπὶ κορυφὴν mutavimus in ἐπὶ κορυφῇ· idem habet Clavier et voluerat Facius. Cf. I, 1, 1. Ante Facium fuit χαλκῇ, quod Sylburgius correxit. Pro vulgato περὶ αὐτῷ Clavier nobiscum scripsit περὶ αὐτὸ, quod Sylburgius et Facius jam suaserant. Sic cap. 16, 1: κίονες περὶ πάντα ἑστήκασιν αὐτόν. In Vind. est περὶ ὀκτω. Sylburgii conjecturam μετὰ (pro vulgato κατὰ) τὸ — ὀλισθεῖν repetivit Corayus. Sylburgius tamen animadvertit, κατὰ τὸ ὀλισθεῖν esse idem quod ὁπότε ὤλισθεν. Mosq. ἐν Χειρωνείᾳ habet. Denique in Clavierii ed. haec proponitur conjectura: Ἔργα δ' ἐστι Λεωχάρους, καὶ ταῦτα ἐλέφαντος. Cf. etiam cum hoc loco cap. 17, 1 extr.

CAPUT XXI.

§. 1. ἐς τῶν ante ἀναθημάτων omisit Vind. Ἄλτει pro eo, quod antea hic fuit, Ἄλτι, Facius e Vind. reposuit, recte, nam Genitivus est Ἄλτεως, ut 13, 1. 27, 6. Cf. et cap. 22, 1. 24, 1 p. 440. cap. 27, 7, quos locos de forma Ἄλτει jam Sylburgius laudavit. adde VI, 19 init. τὰ μὲν τιμῇ τῇ ἐς τὸ θεῖον ἀνάκεινται Vulgata: nos ἀνάκειται scripsimus. cf. IV, 13, 4. Caeterum comparandum est illud τοῖς μὲν οὖν ἀπ' Αἰγύπτου τιμῇ ἀληθεῖ — γεγόνασιν αἱ δωρεαὶ I, 9, 4, et quod h. l. §. 2 legitur: τὸ ἄγαλμα ἕστηκε τιμῇ τῇ ἐς τὸ θεῖον. De vi formulae ἐν λόγῳ cum Genitivo cf. Viger. p. 106. τῶν μὲν δὴ — μνήμην. Hoc fiet VI, 1 sqq. ubi v. adn. E Vind. et Mosq. dedi πρότερα pro vulg. πρότερον.

§. 2. Hic locus usque ad finem libri quinti ab auctore ipso VI, 1 init. dicitur ὁ λόγος ὁ ἐς τὰ ἀναθήματα. primum

autem usque ad cap. 24, 2 extr. omnia recensentur *Iovis simulacra* hic dedicata. τὸ ὄρος τὸ Κρόνιον etiam apud Ptolemaeum in Bibl. Coisl. p. 651. apud Pindarum Κρόνιος ὄχθος seu Κρόνου λόφος, πάγος, ὄχθος. Pro vulgato λίθων Vind. et Mosq. offerunt λίθου, quam veram lectionem nobiscum recepit Clavier. pertinet enim huc illud: "Εστι δὲ λίθου πωρίνου κρηπὶς ἐν τῇ "Αλτει πρὸς ἄρκτον τοῦ Ἡραίου, κατὰ νώτου δὲ αὐτῆς παρήκει τὸ Κρόνιον ex VI, 19 init. ergo hic λίθος est *porus*, de quo cf. ad V, 10, 2 adn. ἀναβασμοὶ Mosq. γεγραμμένα — ἄλλοις. Has inscriptiones §. 3 significat non fuisse δεξιὰς ἐς ποίησιν· contra Simonidis ἐλεγεῖον δεξιώτατον esse judicat VI, 9 extr. ἐθέλει δηλοῦν· sic §. 3 ἐθέλει λέγειν pariter de epigrammate. Pro vulgato Ὀλυμπικὴν dedi Ὀλυμπιακὴν e Mosq. Cf. ad 7, 4 adn. Eodem modo sed tacite scripsit Clavier. τὸ δ' ἐπὶ τῷ δευτέρῳ φησὶν ᾧ τὸ ἄγαλμα ἕστηκε, τιμῇ τε τῇ ἐς τὸ θεῖον, καὶ ὑπὸ εὐσεβείας τῆς Ἠλείων, καὶ ἀθληταῖς παρανομοῦσιν εἶναι δέος. Vulgata. Sylburgius ᾧ accepit pro ἐφ' ᾧ, seu ἐπὶ τίνι, *quo nomine*, *quare*, Kuhnius autem corrigi jussit: ὡς τὸ ἄγαλμα ἕστηκε. bene; sic antea ἐθέλει δηλοῦν ὡς· postea §. 4 λέγει δὲ τὸ μὲν πρῶτον αὐτῶν, ὡς· quare Facio etiam haec correctio placuit, et nobiscum eam recepit Clavier. Faber L. I c. 21 Agonist. ὅτι pro ᾧ voluit. διδασκαλίαν πᾶσιν "Ελλησιν εἶναι τὰ ἀγάλματα, haec est correctio Sylburgii, Aldina enim et Francofurtana cum codd. Vind. atque Mosq. διδασκαλία habent.

§. 3. Εὔπωλον — Ἀθηναῖοι pro Εὐπώλου — Ἀθηναῖον Vind. ἀνταγωνιζομένοις pro ἀνταγωνισαμένοις Mosq. ἀποστέλλουσιν — Ἠλείοις. In vita Hyperidis, quae Plutarcho tribuitur, res ita narratur: ἐπέμφθη δὲ καὶ πρὸς Ἠλείους ἀπολογησόμενος ὑπὲρ Καλλίππου τοῦ ἀθλητοῦ, ἔχοντος αἰτίαν φθεῖραι τὸν ἀγῶνα, καὶ ἐνίκησε. Ab Harpocratione v. Ἑλλανοδ. citatur Ὑπερίδης ἐν τῷ ὑπὲρ Καλλίππου πρὸς Ἠλείους. In Vind. est Ὑπερίδην Ἀθηναῖον. Deinde ἐχρῶντο ὑπεροψίᾳ τοιᾷδε οὔτε ἀποδιδόντες pro vulgari ὥστε οὔτε ἀπεδίδοσαν. Sed τοιόςδε h. l. non relativum est, verum declarandi vim habet, qua potestate alias in clausulis ponitur, ut VI, 14, 3. possumus hic interpretari *admodum magnus*. ἔφησιν Mosq. οὐδέν τι δεξιώτερα ἐς ποίησ. v. ad §. 2 adn. Scribendumne ἀνατεθῆναι τὸ ἄγαλμα? Verbis μαντείᾳ — Ἠλείοις significatur oraculi Delphici responsum et paulo ante jam et denuo post paucos versus commemoratum. μαντεῖα Mosq. τὸ μὲν αὐτὸν idem. τοῦ post χρησμοῦ deest in eodem. Caeterum quod hic de Eleis traditur, id non de eorum comi-

tiis, sed de senatu Olympico (cap. 6, 4) intelligendum videri, Tittmannus etiam in Darstell. d. gr. Staatsv. p. 367 largitur.

§. 4 et 5. Ad haec inserenda occasionem praebuerunt haec duo simulacra, quae proxima erant illis sex, de quibus modo dixerat.

§. 4. οἵτινες — ἐξηγητάς. Facio videbatur Amasaeus pro vulgato ἐμέ γε ἢ τοὺς recte legisse ἐμέ τε καὶ τοὺς, atque hoc Clavier nulla cunctatione in contextam intulit orationem. ego autem Vulgatam existimo veram, et sensum nexumque ejus hunc esse: *eorum nomina vel me vel Eleorum exegetas fugiunt; hi quidem narrant, Eudelum a Philostrato Rhodio Olympiade CLXXVIII pecunia corruptum esse; ego autem in Olympionicarum recensione publica apud Eleos reperi, Stratonem Alexandrinum eadem hac Olympiade pancratii luctaeque victoriam eodem die reportasse.* Palmerius, quasi illam Olympionicarum recensionem suis ipse oculis viderit, in Exercitationibus audet contra Pausaniam dicere, illi recensioni non ejus, qui corruptionis accusatus, sed ejus, qui legitime victor renunciatus sit, nomen esse insertum. Sed quis nostrum est, qui negare possit, in illo catalogo simul notatum fuisse, si qua ab aliis adhibita esset fraus vel corruptio? quam qui simulacrorum aeneorum titulis inseruerunt, eos illam nec in Olympionicarum indicibus intactam praetermisisse credibile est. Ante Facium fuit τούτοις ἀγάλματα· hic vero e Vind. et Mosq. τούτοις τοῖς ἀγάλμασι restituit. Ῥόδιος pro Ῥόδιοι Mosq.

§. 5. Τὰ ἐπίλοιπα de tempore et nominibus eorundem horum athletarum, ut Goldhagenus recte interpretatus est. ἀθλητὰς τούτοις Mosq. εὑρίσκοντα et Ὀλυμπιονίκους idem. De his Ἠλείων ἐς τοὺς Ὀλυμπιονίκας γράμμασι cf. Praefatio vol. I p. X. De hoc *Stratone*, qui hic *Alexandrinus* vocatur, cf. et VII, 23, 6. πάλης νίκης Mosq. Pro vulg. Κανωβικῷ τῷ Νείλου στόματι Sylburgius legi voluit — τοῦ Νείλου —. eadem est opinio Corayi: sane apud Herod. II, 113 est: ἐς τὸ νῦν Κανωβικὸν καλεύμενον στόμα τοῦ Νείλου. cum Vulgata conspirat Mosquensis, in quo est Κανωνιβικῷ τῷ Ν. Quod ad hoc attinet λέγεται — Ῥακῶτιν, locos veterum huc pertinentes laudavit Iablonski in Pantheo Aegypt. Lib. 2 cap. 5 §. 4. idem cum Bocharto tradit, hodieque Coptis *Rhaoot* dici. Exstitit nuper qui diceret, eam in SSa *No Ammon* appellatam esse, quam alii *Thebas* interpretantur. καὶ πρῶτος μὲν ἐξ αὐτῆς Ἤλιδος, Ἑλλήνων δὲ τῶν πέραν Αἴνου, Ῥόδιος δὲ Ἀριστομένης, καὶ Μαγνήτων τῶν ἐπὶ Ληθαίῳ Πρωτοφάνης.

Vulgata, quam Palmerius in Exerc. ex ipso Pausania VI, 15, 3 et 6 ita emendavit: *καὶ πρῶτος μὲν ἐξ αὐτῆς Ἤλιδος Κάπρος, Ἑλλήνων δὲ τῶν πέραν Αἰγαίου Ῥόδιος Ἀριστομένης, καὶ Μαγν. κ. λ.* Hanc praeclaram emendationem, et Goldhageno et Valckenario probatam, nos quoque sequuti sumus, nisi quod *καὶ πρῶτος*, pro quibus in codd. Vindob. Mosq. Paris. 1410 et 1411 est *καὶ πρὸς* abjecimus, et eorum loco scripsimus: *Κάπρος μὲν ἐ. αὐτ. Ἤλιδος, Ἑλλήνων κ. λ.* Idem nobis fecit Clavier, qui tamen *καὶ* ante *Κάπρος* retinuit. Nomen *Αἰγαῖον* etiam IX, 11, 3 corruptum fuit. De hoc *Protophane* idem 1, 35, 4. *Στρατωνικεὺς* unius Kuhnianae editionis vitium est. *Χρυσάορις* Vulg. sed scripsi *Χρυσαορὶς* cum Stephano Byz. h. v. et *Ἰδριάς*. Fit *Χρυσαορὶς* a *Χρυσαορεὺς*, ut *βαλανὶς*, *βασιλίς*. In Stephano Byz. est *Στρατονίκεια, πόλις Μακεδονίας, πλησίον Καρίας*. Si haec sana sunt, ita erunt interpretanda: *Stratonicea urbs prope Cariam a Macedonibus habitata*; nam Strabone teste XIV, 660 *Στρατονίκειά ἐστι κατοικία Μακεδόνων*. quid sit *πλησίον Καρίας*, intelligitur ex altero Stephani loco: *Χρυσαορὶς, πόλις Καρίας — Ἐπαφρόδιτος δὲ τὴν Καρίαν πᾶσαν Χρυσαορίδα λέγεσθαι (φησί)*. Sylburgium perperam *ἕβδομος* in *ἕκτος* mutatum voluisse, monuit jam Palmerius; tres fuisse ante Stratonem, qui luctae et pancratii simul victoriam reportarint, totidem post eum, itaque Stratone ipso addito Nicostratum esse *septimum*. *ἐκ τῶν ἐπὶ κ. λ.* male vertit Loescher: »Nicostratus natus in locis Cilicum maritimis * sed cum Cilicibus praeter sermonem nihil habuit commune.« imo natus fuit Prymnessi in Phrygia, unde raptum eum piratae Aegeas in Cilicia duxerunt. *εἰ μὴ τῷ λόγῳ* Facius quoque reddidit: *praeter sermonem*, dicens, male interpretatum esse Amasaeum, et *λόγον* hic denotare *φωνὴν, διάλεκτον*. at sensus est: *dictus est e Cilicibus maritimis oriundus, quanquam nihil in eo erat quod Cilicum esset praeter nomen. Vrbs Ciliciae Αἰγέαι* apud Strabonem XIV p. 676 *Αἰγαῖαι* vocatur. v. ibi Tzschuck. de scriptura. *ἐν ᾧ ἐκαθ.* Vind. Mox haud dubie legendum est: *καὶ ἄλλαι νῖκαι καὶ Ὀλυμπίασιν ἐγένοντο παγκρατίου καὶ πάλης·* post *νῖκαι* facile *καὶ* potuit excidere. Distinctionem, quae antea post *ἐγένοντο* fuit, Facius et Clavier post *παγκρατίου* nulla utilitate posuerunt. *δεκάτῳ* pro *δεκάτῃ* Mosq. *ἐλείπετο* cum Accusativo et Infinitivo: *reliquum, consequens erat. τοῦ ἀγῶνος εἴργεσθαι* seu *ἀπελαύνεσθαι* seu *ἁμαρτεῖν* apud Suetonium Ner. 24 est *certamine summoveri. τὴν γὰρ ἡ πρόφασι* Mosq. *ἐναντίον* ante

Facium, qui e Vind. et Mosq. ἐναντίον restituit. ἀκουστὰ Mosq. κοῦφον νόον dixerat jam Solon apud Diog. L. I, 2, 52.

§. 6. τὰ ante ἀγάλματα mihi suspectum uncis inclusi. ἕκτῃ — διακοσίαις ὀλυμπιάσι νύκτας ἄνδρας ὑπὲρ αὐτῆς μαχομένους τῆς νίκης — τὸ μὲν ἐς ἀριστερά. — Γαραπάμμων· ὁμοῦ δὲ ἦσαν τοῦ αὐτοῦ νομοῦ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ Vulgata. Nos scripsimus primum Ὀλυμπιάδι e Mosq. (cf. adn. ad VI, 15, 3) deinde ὑπὲρ τῆς αὐτῆς μαχομένους νίκης ex Amasaei versione, quem Sylburgius jam suspicatus erat facta transpositione legisse ὑπὲρ νίκης μαχ. τῆς αὐτῆς. tum ἐν ἀριστερᾷ e Mosq. denique Γαραπάμμων· νομοῦ δὲ ἦσαν τοῦ αὐτοῦ, νεωτάτου τῶν ἐν Αἰγύπτῳ e Vind. et Mosq. Haec omnia recepit Clavier, nisi quod ὑπὲρ αὐτῆς μαχ. τῆς νίκης retinuit. Idem suspicatus est, Σαραπάμμων pro Γαραπάμμων legendum esse. In Mosq. est γὰρ ἀπ ἄμμων. idem codex λήματος habet. De νομῷ Ἀρσινοΐτῃ cf. I, 7 extr.

§. 7. ἄλλως pro ἄλλους Mosq. Haud dubie operarum vitium est, quod per omnes editiones ab Aldo usque ad Clavierium propagatum est ὡς Δαμόνικος τολμήσειεν Ἠλείοις. Correxi Ἠλεῖος, quod Sylburgius a Kuhnio Facioque neglectus jam voluit. Hujus Damonici filius Polyctor VI, 23, 3 Ἠλεῖος vocatur, ubi, quod hic est: τὸ μὲν ἐν τῷ Ἠλείων ἀνάκειται γυμνασίῳ, repetitur. Sed pro τὸ μὲν Mosq. τῷ μὲν habet. Ἠχοῦς. »C. C. laudat Plutarch. de garrul. [ab init.] Plin. 3, 15. Laertium lib. 4.« Kuhn. Adde illud Plinii XXXVI, 23 p. 360 Bip.: »ibi casu accidit; Olympiae autem arte, mirabili modo, in porticu, quam ob id heptaphonon appellant, quoniam septies eadem vox redditur.« pro Ἠχοῦς est ἦχους in Mosq. βοήσαντι — φωνὴ ἐπὶ τάδε Vulg. ἐπὶ in Vind. ac Mosq. omissum est. quare Facius suspicatus est, τῇδε vel τόθι, ibi, scribendum esse. quod sequutus est Nibby. Kuhnius ad audaciora pronior mallet ἐπὶ τῷδε, idque insereret post ὀνομάζουσι· et ecce Clavier edidit: ταύτην καὶ Ἠχοῦς ὀνομάζουσι ἐπὶ τῷδε. Βοήσαντι δὲ — ἡ φωνὴ, καὶ ἐπὶ πλέον κ. λ. Sic pro δὲ exspectares γάρ. Nobis Facii placet ratio. Pro vulg. αἰτίαις ταῖςδε Vind. et Clav. habent αἰτίαις τοιαῖςδε.

CAPUT XXII.

§. 1. Ἄλτῃ pro Ἄλτει Mosq. ἐφεστηκόσιν non puto cum Kuhnio interpretandum esse: *arae impositos certavisse, ut e*

sublimi sonus se diffunderet melius in plurium aures: neque Goldhagenus recte cogitavit praeconum certamen cum tubicinibus; praecones cum praeconibus, aeneatores cum aeneatoribus certabant. Sic jam Casaubonus ad Suet. Ner. 24, ubi de priore illo certamine est: *praeconio contendere.* Inscriptiones de tubicinum et praeconum certaminibus v. in Boeckhii Staatshaush. d. Ath. T. II p. 357. 359. 365. *χαλκοῦν.* »Amasaeus hanc vocem transfert in sequens membrum. Sed *χαλκοῦν βάθρον* legitur etiam infra 23, 6. Basis aenea cum aeneo simulacro memoratur 25, 7 infra.« Sylb. *ἀνέθεσαν δὲ αὐτὸ Κιν.* cf. VIII, 19 init. Ante Kuhnium distinctio erat post *παῖς,* sed Sylburgius jam animadvertit vitium. Nomen *Κλεόλας* factum videtur ut *Κλεόπας.*

§. 2. *Hippodamium* fuit *ὅσον πλέθρου χωρίον περιεχόμενον θριγκῷ ἐντὸς τῆς Ἄλτεως κατὰ τὴν πομπικὴν ἔσοδον,* ut ipse ait Pausanias VI, 20, 4. *λήθου* pro *λίθου* Ald. Post *βάθρον ἐστὶ* distinxi. *ἀγάλματα ἐπ' αὐτῶν* ante Facium; sed Sylburgius jam aperuerat vitium. *Ἡμέρα.* v. ad I, 3, 1 adn. *ἱκετεύουσα* Vind. Mosq. *οὐδὲ σχῆμα — ὅ τε Ἀχιλλεὺς παρέχεται καὶ ὁ Μέμνων.* Similiter VII, 2, 7: *οἰκισταὶ δὲ Μυοῦντος μὲν Κύαρητος ἐγένετο, Πριηνεῖς δὲ Φιλώταν καὶ Αἴπυτον ἔσχον οἰκιστάς.* IX, 13, 3: *Σκεδάσῳ θυγατέρες Μολπία γίνεται καὶ Ἱππώ.* Sic saepe singularis verbi cum plurali nominis. cf. II, 9, 2. 29, 1. *ἐπὶ ἑκατέρου τοῦ βάθρου τῷ πέρατι* ante Facium, qui Sylburgii correctionem *ἐπὶ ἑκατέρῳ* recepit: is enim vidit, sermonem esse hic non de duabus basibus, sed de duabus unius basis extremitatibus. *τὸ* ante *ἔχθος* Vind. omisit. *Ἀπολλωνιάται* Vulg. Penultimam etiam Mosq. circumflectit. *οἱ ἐν τῷ Ἰονίῳ,* ut mox in inscriptione, et VI, 14, 5. Similiter Herod. IX, 92 *Ἀπολλωνίης τῆς ἐν τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ.* v. ibi et ad cap. 93 intrpp. adde Palmerii Graec. Ant. p. 152 sq. de hac *Apollonia.* *ἐλεγεῖον γράμμασίν ἐστιν ἀρχαῖον* Vulgata. *ἐστιν* deest in Mosq. Pro *ἀρχαῖον* praeeunte Valckenario ad Herod. V, 59 scripsi *ἀρχαίοις,* ut est VI, 19, 3. adde V, 17, 3. I, 2, 4. idem voluit Porsonus. Pro vulg. *ὑπὸ Διὸς* Vind. et Mosq. bene *ὑπὸ τοῦ Διός,* quod Clavier quoque recepit. *Ἀπολλωνίας.* »τὸ ι in hac voce vel per συνεκφώνησιν obliterandum est, vel pro consonante accipiendum, ut etiam in *Φειδίας* cap. 10, 2.« Sylb. adde ad cap. 18, 1 adn. et Jacobsium in Anthol. Palat. T. III p. 939. Pro vulg. *Ἰονίῳ Φοῖβος ᾤκισ' ἀκερσ.* praeeuntibus Passovio et Friedemanno scripsi *ᾤκισεν Ἰονίῳ Φοῖβος ἀκερσ.* v. Jacobsium l. l. In tertio epigrammatis versu pro vulg. *οἳ* cum Jacobsio

in Anthol. Pal. II p. 833 οἱ scripsi. ἔστησαν pro vulg. ἔστασαν Vind. Mosq. Quid autem verbis οἱ γᾶς — δεκάταν significetur, declarat Pausanias proximis usque ad κρατηθέντες πολέμῳ· quare Palmerius, haec σὺν τοῖς ἐκ Θρονίου *de Thronii civibus, qui tum societatem inierint cum Apolloniatis adversus Abantes*, interpretans in Graec. Ant. p. 152, audiendus non est. Nos ita interpretamur: *Apolloniatae, qui Abantida terram ceperunt, hic ista posuerunt, decimam belli et praedam ex Thronio actam.* ergo σὺν τοῖς ἐκ Θρ. i. q. καὶ τὰ ἐκ Θρ. Sic cap. 23 extr. δεκάτην ἐκ πολλᾶν πολίων ἀνέθηκαν. ubi v. adn. et cap. 24, 1 ἀπὸ λαφύρων ἀνέθηκε τῶν ἐξ Ἀχαΐας.

§. 3. τὰ ante ὄρη τὰ Κερ. cum Mosq. et Vind. omisi. ἐκόμιζον ἐξ Ἰλίῳ — Βοαγελίῳ — συναμφοτέροις Mosq. οἰκίσαντες Kuhnio natum videbatur ex praeced. οἰκήσαντες, quum ante fuisset κτίσαντες Θρόνιον· Corayus autem corrigebat οἰκίσαντες δὲ ἐνταῦθα πόλιν Θρόνιον reliqua deleta cupiens. Idem putabat, ita quoque posse corrigi: ὁρμήσαντες [d' ὁρμέω, jeter l' ancre, mouiller] δὲ ἐνταῦθα καὶ πόλιν οἰκίσαντες Θρόνιον. Antea legebatur τῆς γῆς ἀφ' ὅσον ἐνέμοντο· praeeunte Sylburgio Kuhnius quoque volebat ἐφ' ὅσον, *quantum terrae illius colebant, id Abantidis nomine insigniverunt.* Quod per codicem Vind. confirmatum recepit Facius. ὑπὸ κοινοῦ λόγου Mosq. Hic quoque λόγου glossema esse Kuhnius putavit, sed perperam. v. ad I, 29, 4 adn. Hic ἀπὸ κοινοῦ λόγου est *communi consensu, postquam commune ea de re ceperant consilium;* sed §. 5 ἀπὸ τοῦ κοινοῦ, oppositum vocabulo ἰδίᾳ, est δημοσίᾳ. Proxima Goldhagenus ita explens ἀποικισθῆναι δὲ ἐκ Κορκύρας τὴν Ἀπολλωνίαν οἱ μὲν λέγουσιν, οἱ δὲ κ. λ. probatus est Facio. Haec vestigia legens Clavier ita corrigebat: ἀποικισθῆναι — Ἀπολλωνίαν οἱ μὲν λέγουσιν, οἱ δὲ ἐκ Κορίνθου, καὶ διὰ τοῦτο Κορινθίοις κ. λ. Nibby vertit: »Altri dicono, che Apollonia sia una colonia di Corcira, altri che abbiano avuto parte nelle spoglie co' Corintj stessi.« Sed nescio an Pausanias a constructione recta transierit ad obliquam, et ita scripserit: ἀποικισθῆναι — Ἀπολλωνίαν, διὸ (pro οἱ δὲ) Κορινθίοις αὐτοῖς μετεῖναι τῶν λαφύρων, quum Corinthus Corcyrae metropolis esset. Teste Strabone VII, 316 Apollonia haec a Corinthiis et Corcyraeis condita est: adde, quos Palmerius in Graec. Ant. p. 150 laudavit, Thucydidem et Scymnum Chium.

§. 4. προσανίσχοντα Mosq. In pluribus simulacris et quo conversa fuerint, adnotavit Pausanias. cf. 23, 1. 24, 1

bis. Interdum aruspices indicarunt, quo numinis signum convertendum esset. v. Ciceron. or. Catil. III, 8. Vind. et Mosq. ἔχων τὸν ὄρνιθα pro vulg. ἔχων ὄρν. recepi; idem fecit Clavier. Cf. Comment. Societ. Phil. Lips. IV, 1 p. 7. Post στέφανος virgulam fixi, quae abest a Vulgata. ἐπίκειται — ἠρινά. Palmerius in Exerc. Clavierio probatus pro ultimo vocabulo voluit κρῖνα, *lilia*; sed nulla est mutandi necessitas. Creuzer in Symbol. II, 486 hunc Jovem interpretatur *vernum*. In locum Vulgatae ἀναθήματα Sylburgii correctionem ἀνάθημα nobiscum substituit Clavier.

§. 5. De *Asopi filiabus* Diod. Sic. IV, 72, ad quem locum quaedam adnotavimus in Not. ad Hellen. p. 255. adde Paus. II, 5, 2. De *Harpinna* cf. et VI, 21, 6. λόγων — Πισαίαν βασιλεύοντι Mosq. Κορκύρα, Κορκύρᾳν Vulgata. sed cf. ad VI, 9, 3. II, 3, 7 adn. τοιαῦτα ἕτερα, *talia*, *similia*. cf. VII, 24, 7. VIII, 13, 1. sed ἕτερα τοιαῦτα apud Herodotum I, 120 extr. 191. III, 79. Sic et τοιοῦτο ἄλλο apud Paus. VIII, 50, 3. Nonne vero τοιαῦτα δὲ ἕτερα legendum ob antecedens μέν? ἧκε pro ἦσε Mosq. *Pindarus* ubi haec cecinerit,
ει
nescimus. πῆχυς Mosq. Forsan τοῦ Διὸς post βέλος eliminandum, ut cap. 10, 2. Pro vulg. κατὰ αὐτοὺς τοὺς ποιητῶν Vind. et Mosq. lectionem κατὰ τοὺς τῶν ποιητ. mecum recepit Clavier. δὲ post ἀνέθεσαν Mosq. omisit. Pro vulg. ἄλλον δέ τινα e Vind. et Mosq. scripsi ἄλλον κού τινα, Clavier autem Ὃν ἄλλον που τινα.

CAPUT XXIII.

§. 1. De hoc βουλευτηρίῳ cf. 24, 1. Pro vulgato ἐπιστρέψαντα nobiscum Clavier scripsit ἐπιστρέψαντι. idem voluit Facius cum Kuhnio. cf. adn. ad I, 9, 6. IV, 33, 5. ἐπιτρέψαντα Mosq. ἄγαλμά ἐστι — Μήδων. De hoc Herodotus IX, 81 ita: Συμφορήσαντες δὲ τὰ χρήματα — καὶ τῷ ἐν Ὀλυμπίῃ θεῷ ἐξελόντες (δεκάτην), ἀπ' ἧς δεκάπηχυν χάλκεον Δία ἀνέθηκαν. Pausanias ejus iterum meminit VI, 10, 2 p. 476. Pro vulg. Πλαταιάσιν in Mosq. est Πλαταιᾶσιν, ego scripsi Πλαταιέασιν. vide ad II, 11, 8. Τεγεᾶται Vulg. Τεᾶται Mosq. Χῖοι καὶ Μιλήσιοι Vulg. Κῖοι καὶ Μιλήσιοι codd. Par. 1399. 1410. 1411. Valckenarius ad Herod. VII, 95 correxit Κεῖοι καὶ Μήλιοι, quod ab illo ad Her. IX, 29 denuo propositum

a nobis receptum est propter Herod. VIII, 46, ubi pro *Κῖοι* nunc legitur *Κεῖοι*. v. ibi Wess. et Valck. Adde illud Phavorini: *Κεῖος, σημαίνει τὸν πολίτην τῆς Κέω· Κέως δὲ νῆσός ἐστιν· ὠνόμασται ἀπὸ τοῦ Κέω τοῦ Ἀπόλλωνος*. similiter *Τήιος* a *Τέως*. itaque non fuit cur Clavier *Κῖοι* scriberet, ut Schweigh. in Athen. XIII, 563 f. *Μήλιοι* etiam Wesselingius in nostro loco scribi voluit ad Diod. Sic. XI, 3. idem recepit Clavier. *Λεπρεάται* Vulg. properispomenon est etiam in Mosq. Hos quia cum *Teniis* copulaverat, et de Lepreatis pauca addiderat, Tenios quoque iterum commemoravit. *Τριφυλ.* Mosq. Vulgatum *Αἰγίου* idem Valckenarius ad Herod. VII, 95 mutavit in *Αἰγαίου*, eumque nobiscum sequutus est Clavier; *ex Aegaeo mari*. *Ποτιδεάται* Vulg. circumflexa est penultima in Mosq. *Ποτιδαιῆται* apud Herod. VIII, 126. IX, 28, in quo posteriore loco *catalogus Graecorum est contra Mardonium in Boeotia consistentium* non nihil a nostro diversus.

§. 2. *μετὰ τὰ Μηδικὰ ὕστερον* Vulgata haud dubie corrupta, nam ut haberi sana possit, addendum est *ὀλίγῳ* seu *οὐ πολλῷ* seu *χρόνῳ* seu tale quid. vide VIII, 9, 1. Thucyd. I, 111. Herod. IX, 64. Hanc opinionem augent codices Vind. ac Mosq. qui pro *μετὰ τὰ Μηδικὰ* offerunt *ὑπὸ τῶν Μηδικῶν*. His autem vera continetur lectio, namque omissa *ὑπὸ*, quae ex proximis *ἐγένοντο ὑπὸ Ἀργείων ἀνάστατοι* antecipata est, sua toti loco reddita est integritas, qui nunc ita habet: *Μυκηναῖοι μὲν καὶ Τιρύνθιοι τῶν Μηδικῶν ὕστερον ἐγένοντο ὑπὸ Ἀργείων ἀνάστατοι*. Duae lectiones *μετὰ τὰ Μηδικὰ* et *τῶν Μηδικῶν ὕστερον* sunt confusae. Mycenas ab Argivis eversas Diodorus Sic. XI, 65 attribuit Olympiadis LXXVIII anno primo; ad idem tempus videtur pertinere Tirynthis excidium. De *conditoribus Ambraciae et Anactorii* cf. Palmerii Graec. Ant. p. 378. *ἐπηγάγετο κ. λ.* de *Ambracia* hoc tradit Strabo VII, 325 (460). cf. Palmer. l. l. p. 380. *ὑπὸ Ἀθηναίων*. Olymp. LXXXVII, 4, teste Diodoro Sic. XII, 46. *Κάσανδρος, Κασάνδρεια* Vulg. haec et *Κασάνδρα* saepe duplex sigma habent, vide I, 6, 4. 7. IV, 5, 1. V, 19, 1. Clavier hic quoque sibilantem sed tacite duplicavit. In Anthologia Palatina videmus nunc hanc nunc illam scripturam metri causa adhibitam. vide T. I p. 45. 400. adde T. III p. 27 sq. Caeterum huc pertinet locus Stephani: *Κασάνδρεια, πόλις Μακεδονίας πρὸς τῇ Θρᾴκῃ, ἡ ποτὲ Ποτίδαια λεγομένη, ἀπὸ Κασάνδρου τοῦ Ἀντιπάτρου*. ubi v. Berkel. *Ἀναξαγόρας Αἰγιν.* cf. Winckelmanni Opp. VIII, 297.

§. 3. στήλη — στάδιον. Virgula vulgo post Ἀθηναίων posita hinc tollenda, et post χαλκῇ figenda fuit; qua in re Amasaeus, observante Sylburgio, praeiverat. De his triginta annorum inter Spartanos et Athenienses induciis, quae referente Diodoro Siculo Olymp. LXXXIII, 3 factae sunt, idem scriptor XII, 7 ita: σπονδὰς ἐποίησαν τριακονταετεῖς, Καλλίου καὶ Χάρητος συνθεμένων. Ibi Wesselingius nostrum locum non praetermittens ad verba ἔτει τρίτῳ τῆς Ὀλυμπιάδος judicat supplendum esse τρίτης πρὸς ταῖς ὀγδοήκοντα, quod alioqui dubia sit temporis notatio, namque ter Crisonem victorem abiisse et hac LXXXIII, et duabus sequentibus Olympiadibus. v. Diod. XII, 5. 23. 29. Camerarius quoque existimavit, Olympiadis numerum a librario praeteritum esse. Caeterum cf. quae de alia columna aenea, in templo Jovis Olympii posita, et inscriptum foedus Atheniensium cum Argivis et Mantinensibus habente referuntur cap. 12 extr.

§. 4. De hoc *curru et de Cleosthene* VI, 10, 2. Θύλακος Vulg. Ψύτακος Vind. Ψύλακος Mosq. Φύλακος Clavierii conjectura est.

§. 5. ἅρματι τοῦ Γέλωνος conjecit Corayus. De hoc *Gelonis curru* cf. VI, 9, 2. Pro αἱ post ἀνάθημα in Mosq. est καὶ. Sylburgius ante vocem Γερεάτις putavit subaudiendum esse ἡ μὲν et deinde post ὥσπερ γε καὶ inserendum ἦν· cui ita assensus est Kuhnius, ut scribendum existimaret: ἡ μὲν Γαλεώτις ἐπίκλησιν, τὴν δὲ κ. λ. Clavier autem scripsit: Αἱ δὲ — Ὕβλαι, [ἡ μὲν] Γερεάτις ἐπίκλησιν· τὴν δὲ, ὥσπερ γε καὶ [ἦν], ἐκάλουν μείζονα. Mihi quidem ita corrigendum videtur: ἀνάθημα· καὶ δύο ἦσαν ἐν Σικελίᾳ πόλεις αἱ Ὕβλαι, Γελεᾶτις ἐπίκλησιν, τὴν δὲ, ὥσπερ γε καὶ ἦν, ἐκάλουν μείζονα. Habes enim apud Thucydidem VI, 62 Ὕβλαν τὴν Γελεᾶτιν. Strabo VI, 267 refert, ad fretum Siculum inter Catanam et Syracusas fuisse urbes Naxum et Megara, jam exstinctas, et Megara, Hyblam antea nominatam, condidisse Dorienses, Hyblae tamen nomen propter mellis Hyblaei virtutem manere. Quae *Hyblaea dea* fuerit, me ignorare fateor. Vt hic παρὰ τινὸς, sic I, 43, 1 παρά τινι ἔχειν τιμάς. Hoc tangendum, quia ipse Sylburgius in Genitivo offenderat, cujus tamen ipse haec attulit exempla, VI, 2, 4 med. et cap. 11 extr. ἔχων Mosq. De hoc *Philisto* jam I, 13, 8 memorato cf. Reinesii Observ. in Suidam. τεράτων κ. λ. Nescio an huc pertineat Hesychii glossa ὑβλήτης, μάντις. Hyblae parvae incolae, qui, ut ex hoc loco intelligitur, maximam certe partem barbari fuerunt, dicti sunt teste Stephano Γαλεῶται, et hoc quoque

vocabulum interpretantur *portentorum interpretes*. cf. Phanodemi Fragm. p. 13. Eorum nomen quidam duxerunt a Galeota Apollinis filio. v. Stephan. B. s. v. *Γαλεῶται*. et Hyblae oraculum fuisse Apollinis, discimus ex Athen. XV p. 672.

§. 6. *αὐτὸν* (*Δία*) *ἔδοσαν τῷ θεῷ·* hoc quamvis mirum videatur, tamen genuinum est: similiter enim cap. 27, 5 dixit: *ὁ Ἑρμῆς ὑπὸ Ἀρκάδων δέδοται τῷ θεῷ·* ut hic *Ἑρμῆς*, ita in nostro loco *αὐτὸν* denotat ejus simulacrum. Rectius forsan compositum *ἐγγεγραμμένον* Sylburgius esse putavit quam vulgatum *γεγραμμένον*. Sed simplex aliis defenditur locis. vide cap. 20, 3. *πολλᾶν ἐκ πολίων* jungendum cum *δεκάτην ἀνέθηκαν*, ubi comma removendum, quod ponendum est post *πολίων*. Sic apud Diod. S. XI, 65: *δεκάτην ἐξ αὐτῶν τῷ θεῷ καθιερώσαντες*. Vulgo *δεκάτην·* suadente Sylburgio *δεκάταν* scripsi. Pro vulg. *βιασσάμενοι* e Vind. et Mosq. *βιασάμενοι* dedi, ut Jacobsius in Anthol. Pal. T. II p. 828. cf. adn. ad Paus. V, 27, 8.

Καὶ μετρεῖτ' ἀρίστων ἡ δὲ τελετὰς αὐτοκασίγνητοι *
Ἀλλὰ Λάκωνας μὲν τούτους οὐκ ἐς ἅπαν τὸ Ἑλληνικὸν ἐπιφανεῖς νομίζω γενέσθαι. Vulgata. Loco stellulae post *αὐτοκασίγνητοι* punctum est in Facii et Clavierii edd. Iam Sylburgius, facem praeferente Amasaeo, vidit, corrigendum et hexametri finem esse: *Ἀρίστων ἠδὲ Τελέστας*, pentametri autem initium *αὐτοκασίγνητοι*. His usus Kuhnius ita corrigebat:

Καὶ μέτρα ποιεῖτην Ἀρίστων ἠδὲ Τελεστὰς
Αὐτοκασίγνητοι καὶ Λακεδαιμόνιοι.

Quod, quanquam tertius pes trochaeus est, Brunckius recepit in Anthologiam; hunc vero Jacobsius in Anth. Pal. ita sequutus est, ut *καὶ μετρεῖτ'* retineret, sed his duabus vocibus stellulam interponeret. *καὶ μετρεῖ τ'* Mosq. *καὶ μετρ. ἀρίστων ἠδὲ τελεστὰς, αὐτοκασίγνητοι καλαλάκωνες ἔσαν. τούτους* Cod. Paris. 1399. *καὶ μ. ἀ. ἦδε τελεστὰς αὐτοκασίγνητοι καλὰ. λάκωνές τ' ἔθεν : τούτους* Cod. Par. 1410. *κ. μ. ἀ. ἠδὲ, τελεστὰς αὐτοκασίγνητοι καλαλάκων ἐς ἔσθε τούτους*. Cod. Par. 1411. Denique — *ἥ δε τελεστὰς αὐτοκασίγνητοι καλαλάκων ἐς ἔθεν τούτους, οὐκ* uterque cod. Florentinus. *καλὰ Λάκων ἐσέθεν* Mosq. *καλὰ Λάκων καὶ ἐκ σέθεν* Vind. Ego initii certa emendandi ratione destitutus ita scribendum putavi:

*Καὶ * μετρεῖτ' Ἀρίστων ἠδὲ Τελέστας,*
Αὐτοκασίγνητοι καί τε Λάκωνες ἔσαν.

Τούτους οὐκ ἐς — γενέσθαι. Scribendum fuit *Τελέστας* propter II, 4, 4. VI, 14, 1. *Λάκωνες* omnium fere codicum est lectio. *ἔσαν* recepi e Paris. 1399. *καί τε Λάκωνες* corru-

ptum est in καλὰ λάκωνες vel ἀλλὰ Λάκωνας. Clavier Vulgata usque ad αὐτοκασίγνητοι servata reliqua sic scripsit: Λάκωνας μὲν τούτους, ἀλλὰ οὐκ ἐς ἅπαν τὸ Ἑλληνικὸν ἐπιφανεῖς νομίζω γενέσθαι. quod manifestum est e codicibus non manavisse. Ego olim tentaveram priorem versum ita restituere: Καί μιν ποιήσαντες Ἀρίστων ἠδὲ Τελέστας. In posteriore versu Passovius in litteris ad me datis maluit corrigi καί ῥα, quippe quod propius accederet ad codd. lectionem καλά. Loescher vertit: »Et emensus est Ariston, haec autem mysteria fratres. Sed Laconas hos non in universa Graecia illustres fuisse puto.« Nibby autem: »Di Aristone e Telesta è la misura, Ambo di Lacedemone e fratelli. Ma io credo che etc.« denique Clavier: »Elle (statue) est l' ouvrage d' Ariston et de Telestas, frères et Lacédémoniens. Ces deux sculpteurs n' ont guères été connus etc.« πλείονα Mosq.

CAPUT XXIV.

§. 1. Παρὰ δὲ τὸν Λαοίτα Διὸς καὶ Ποσειδῶνος Λαοίτα Vulg. Παρὰ δὲ τοῦ Λαοὶ Διὸς κ. Π. Λαοὶ δὲ Vind. Παρὰ δὲ τοῦ λαοί τὰ κ. Π. λαοί δὲ Mosq. Παρὰ δὲ τοῦ Λαοίτα uterque Florentinus. itaque τοῦ pro τὸν cum Clavierio scripsi. Quid de vocabulo Λαοίτας statuendum sit, equidem nescio: Goldhagenus corruptum esse non putans interpretatus est: *populi tutor*. Estne deinde παρὰ τούτων τὸν βωμὸν scribendum? ὁ ante Μοῦσος e Vindob. inserui; idem voluit Corayus. cf. II, 7, 2. Hujus βουλευτηρίου facta mentio cap. 28 init. Fuitne haec curia τῆς Ὀλυμπιακῆς βουλῆς, quam Pausanias memoravit cap. 6, 4? ἐστεφανωμένον — ἄνθεσι· ut significaretur *hilaritatis auctor* judice Winckelmanno. v. ejus Opp. II p. 492. Ἀσκώρου pro Ἀσκάρου Vind. παρὰ τῷ Σικυωνίῳ· nomen magistri excidisse stellula significavimus. *Ageladas*, cujus nomen Amasaeus addidit, fuit Argivus. Kuhnius maluit Κλέωνι supplere ex cap. 21, assentiente et Clavierio et Nibbyo. Corayus, relicta hac conjectura, quam incertam habuit, opinatus est, legendum esse: παρά τῳ i. e. τινὶ Σικυωνίῳ. καὶ Θεσσαλῶν — εἴη πόλεμος Vulgata, quam nos intactam reliquimus; eodem modo cap. 26, 1 legitur: πεποίηται δὲ ἀπὸ ἀνδρῶν πολεμίων, ὅτε Ἀκαρνᾶσιν ἐπολέμησαν· et hic paulo post: ἀνάθημα — ἡνίκα — ἐς πόλεμον κατέστησαν. Sed in

Vind. et Mosq. est: ὅτι δὲ Φωκεῦσιν εἰς πόλεμόν τινα οὗτοι κατ. et in Clavierii editione textus ita mutatus est: καὶ—εἶναι. Εἰ δὲ Φωκεῦσιν εἰς πόλεμόν τινα οὗτοι κατέστησαν, καὶ ἔστιν ἀπὸ Φωκέων αὐτοῖς τὸ ἀνάθημα, οὐκ ἂν οὖν· quod ipse reddidit ita: »S'ils ont eu quelque guerre avec les Phocéens, et si c' est de leurs dépouilles qu' ils ont fait cette offrande, cette guerre ne peut pas être celle qu' on nomme sacrée.« Sed de Phocensium ac Thessalorum bello Pausanias non videtur dubitanter loquutus esse, quippe qui X, 1, 2 de Phocensibus sine dubitatione scripserit: καὶ Θεσσαλῶν ἐναντία ἐπολέμησαν πρότερον ἔτι ἢ ἐλάσαι τὸν Μῆδον ἐπὶ Ἕλληνας. Thessalos semper infesto in Phocenses animo fuisse ante Xerxis expeditionem, testatur Herodotus VIII, 27. Caeterum pro φασιν in Mosq. est φησιν, quod de inscriptione acceptum potest probari. Φωκαίων Mosq. οὐ κάνοσεν idem pro οὐκ ἂν οὖν ὁ. Corayus maluit οὐκ ἂν οὗτος ὁ. De *hoc bello sacro* ad IV, 28, 1. ὃν δὲ τρόπον ἔτι ἐπολέμησαν Vulg. Pulcre non Kuhnius, ut est in Kuhn. et Facii edd., sed Sylburgius, quem sequutus est Kuhnius, emendavit: ὃν δὲ πρότερον ἔτι ἐπολ. *sed quod jam ante bellum gesserant, quam Xerxes Graeciam peteret.* quam nobiscum Clavier recepit emendationem. Similiter Pausanias cap. 25, 6 loquutus est: πρότερον ἔτι ἐγένετο πρὶν ἢ τῇ Ζάγκλῃ τὰ ὄνομα γενέσθαι. et cf. de πρότερον πρὶν ἢ adn. ad I, 1, 2. ὃν δὲ Sylb. ἀλλ' ὃν interpretatur. ἔτι post δεύτερα fortasse delendum esse, judicavit Porsonus; sed ut πρότερον ἔτι (vide paulo ante et VII, 6, 1), *iam prius*, ita δεύτερα ἔτι videntur dixisse, *deinde iterum*. Mosq. et Vind. hic δεύτερα δὲ ὅτε offerunt. Δέξο est ex emendatione Camerarii, namque Aldinum exemplar habet Δέξῳ et Mosq. Δέξω. Corayus conjecit Δέξαι seu Δέξαιο, atque Porsonus quoque Δέξαι voluit legi, parum memores loci Homerici Iliad. XIX, 10 τύνη δ' Ἡφαίστοιο πάρα κλυτὰ τεύχεα δέξο. de qua forma Phavorinus et Eustathius ita: ἀντὶ τοῦ δέδεξο· παρὰ τῷ ποιητῇ προκέκριται τοῦ δέξαι ὡς ποιητικώτερον. adde Matthiae Gramm. graec. §. 164 p. 194. Ζεῦ corripitur etiam VIII, 42, 4. Inter ἐστιν et ἀγαλμάτων Mosq. καὶ inserit; idem Ποσειδῶν pro ποδῶν habet. οὐχὶ idem. τὴν ἑτέραν τῶν χειρῶν Clavier sine justa causa vertit: *la main gauche*. Cf. IV, 30, 4 p. 355. ὡς δὲ αὔτως »pro ὡσαύτως δὲ frequentius apud Herodotum quam apud alium quempiam reperias.« Sylburgius p. 934 ed. Kuhn. ἔστι δὲ — ἀντ' αὐτοῦ. Locus Homeri est Iliad. V, 265, ex quo intelligitur, in Aldina et Vindob. perperam legi Τρωσί. Γνῶθις Vulg. Γᾶθις Vind.

Γυμνᾶθις Mosq. *ἐποίησε δὲ καὶ Ἀριστοκλῆς* Vulg. Eliminavi *καὶ*. Locus simillimus est cap. 25, 6: *τοῦτον Εὐαγόρας μὲν γένος Ζαγκλαῖος ἀνέθηκεν, ἐποίησε δὲ Κυδωνιάτης Ἀριστοκλῆς*. idem fecit Clavier. *Aristocles* Cleoetae filius avum habuit, cui ipsi quoque Aristoclis nomen fuit. vide VI, 20, 7. *Ἔστι δὲ καὶ — τοῖς Σμικύθου*. Hoc est illud Jovis simulacrum, cujus iterum mentio fit in Smicythi donariis cap. 26, 3. Pro vulgato *Σμίκυθος* Clavier et hic et cap. 26 scripsit *Μίκυθος*, ut est apud Herodotum VII, 170 et alios a Valckenario ad Herodotum nominatos. Codex Mosq. hoc loco semel *Μικύθου* habet, sed postea conspirat cum Vulgata. Jam Valckenarius animadvertit, decies eum *Σμίκυθον* a Pausania vocari, et *Σμικύθου* meminisse Demosthenem atque Aristophanem, denique innotuisse similia nomina: *Σμικυθίων· Σμικρίων· Σμικρίνης·* (adde *Σμινδυρίδην* ex Herod. VI, 127). idem ad Theocr. Adon. adnotavit p. 350 (187), *Μίκκυθον, Μίκυθον* et *Σμίκυθον* dixisse. Smicythi quoque nomen derivatur a *μικός* seu *μικκός*. Caeterum *Σμικύθης* rex quidam Thraciae apud Phavorinum appellatur, atque etiam atticus homo *Σμίκυθος* vocatus in sexta inscriptione invenitur, quae est in Osanni Sylloge inscriptionum. Mox *ἀνθότου* Mosq. *δηλώσει*. capite 26. *Ἐλαϊτῶν — οἰκοῦσι*. Vulg. Facius conjecturam proposuit *πρῶτοι ἐν τῇ Αἰολίδι οἰκοῦσι*, et Clavier scripsit: *πρῶτοι* [*ἐν*] *τῇ Αἰολ. οἰκ.* idem expressit Nibby: »i primi abitano nella Eolide.« Vulgatam Sylburgius ita interpretatus est: *qui a Caici campis ad mare descenderunt proximasque Aeolidi sedes occupatas incolunt.* hunc sequutus est Goldhagenus. Si hic sensus est, legendum arbitror: *πρὸς τῇ Αἰολίδι οἰκοῦσι*. Sed nescio an scribendum sit: *οἳ καταβᾶσιν ἐκ Καΐκου πεδίου ἐς θάλασσαν πρὸς τῇ* seu *πρῶτοι ἐν τῇ Αἰολίδι οἰκοῦσι*. *in quos e Caici campo descendentes incidunt, accolentes Aeolidi seu primos in Aeolide habitantes.* Straboni XIII, 615, Stephano Byz. et Pomponio Melae I, 18 *Elaea* est Aeolica urbs. Strabo p. 622 addit, monti Canae versus orientem subjacere *τὸ Καΐκου πεδίον*, et versus septentrionem Elaïticam regionem, urbem autem Elaeam esse *Περγαμηνῶν ἐπίνειον* et *ναύσταθμον τῶν Ἀτταλικῶν βασιλέων* CXX stadiis distans a Pergamo, et conditorem fuisse Menestheum atque Athenienses cum illo ad bellum Trojanum profectos. Pro *Ἐλαϊτῶν* auctore Stephano Byz. scribendum esset *Ἐλαιϊτῶν*. Mox *Χερρονησίους* Vind. Mosq. Estne legendum: *ἀνέθεσαν δὲ καὶ ἑκατέρωθεν*? Hoc *Κνιδίοις — διαβατός* Strabo XIV, 656 ita confirmat: *Πρόκειται ἡ νῆσος (Κνίδος) — συναπτο-*

μένη χώμασι πρὸς τὴν ἤπειρον, καὶ ποιοῦσα δίπολιν τρόπον τινὰ τὴν Κνίδον. Provulg. τὰ λόγου est τὸ λόγου in Mosq. qui ἄξια omisit. ἔστιν ἐπὶ τῇ ἠπείρῳ νῆσος Vulg. E Vind. ac Mosq. κειμένη post ἠπείρῳ inserui. Sic Herod. VII, 153 κειμένης νήσου ἐπὶ Τριοπίῳ. Vulgo distinguitur post διαβατός. melior Clavierii est distinctio post ἐξ αὐτῆς. *in quam per pontem transiri potest e continente.* εἴ τις pro οἱ τῆς Mosq. idem οἱ post πόλεως inserit. Ante Facium fuit τὸ ὀνομαζ. is e Vind. et Mosq. nec non e Strabone τὸν ὀνομ. restituit. Κόρησος et Κόρησσος probatur; posterior scriptura nunc est in Herod. V, 100 et Diod. S. XIV, 99. In Strabone XIV, 640 Κορησσὸς legitur. De ipso *Coresso* v. Intrpp. ad Xenoph. Hell. I, 2, 4. Sylburgio pro vulgato δι' αἰτίαν substituere διῄτησαν, *statuerunt,* quod ei in mentem venerat, audacius videbatur. Kuhnius corrigebat ἰδίᾳ assentiente Facio, Clavier δίχα φασίν· denique Porsonus ἀναθεῖναι mutari volebat in ἀγαθεῖεν. equidem ἰδίᾳ pro δι' αἰτίαν scribendum, ἀναθεῖναι autem retinendum puto ut pendens a verbo λέγονται librariorum negligentia omisso. τῶν Ἐφεσίων Mosq.

§. 2. Ὃ δὲ ἐν τῷ. Sylburgius maluit Ὁ, subaudito Ζεὺς, vel saltem τό. Sed Ὃ refertur ad ἄγαλμα, quod latet in sequente ἀγάλματα. In Mosq. καθέστηκε deest. κάπρῳ — τομίῳ Mosq. ἐπὶ κάπρου τομίων scil. στάντας. v. Schneid. Lex. s. v. τόμιος. δέκα — ἄσκησιν. Dicitur ab Aeliano V. H. XI, 3 ὁ τῆς ἀθλήσεως χρόνος. Pro πώλους est πύλους in Mosq. Pro vulg. πεποιῆσθαι Facius e Vind. et Mosq. ποιεῖσθαι recepit; idem videtur legisse Amasaeus. δοκιμαζόμενόν τε καὶ μὴ Valckenarius maluit, ut equidem puto, recte; δὲ enim, quod Vulgata post δοκιμαζόμενον habet, durius conjungitur cum praecedente καί. Pro μετὰ Mosq. τὰ habet. ἐπεὶ τοῖς — ἀνθρώπῳ. Eustathius ad Iliad. III, 310 ait: τὰ ἐπὶ ὅρκοις σφαγιαζόμενα οἱ μὲν ἐγχώριοι κατώρυττον κρύπτοντες ὑπὸ γῆν, οἱ δ' ἐπήλυδες θαλάσσῃ ἐπέῤῥιπτον ἢ ἄλλο τι ὅμοιον ἐποίουν· γεύσασθαι δὲ αὐτῶν ὅλως ἀπόμοτον ἦν. adde animadversionem Scholiastae ad Iliad. XIX, 266. ἔτι ὄντος pro ἐς τὰ Mosq. Ὅμηρος. Iliad. XIX, 266. Βρησηΐδα Mosq. In Homeri versibus ante Facium hic legebatur σφαράγου κάπρον· hic ex Homero et e Mosq. pro κάπρον dedit κάπρου. sed debebat etiam σφαράγου mutare in σφάραγον· nam in Homero est: ἀπὸ στόμαχον κάπρου τάμε. Corayus conjecit in nostro loco σφάραγον legendum esse. νηλεεῖ Mosq. ἐλεγεῖα ὑπ' αὐτοῦ Mosq.

CAPUT XXV.

§. 1. λόγος ὁ ἐς τοὺς ἀθλητὰς est pars libri sexti ab initio usque ad cap. 18. Μεσσηνίους ἐπὶ τῷ πορθμῷ. sic et 26, 4. sed IV, 26, 3 fuit Μεσσήνη πρὸς τῷ πορθμῷ, et VI, 4, 2 est ἡ ἐν τῷ πορθμῷ Μεσσήνη. de qua urbe cf. IV, 23, 4. Verba κατ' ἔτος et in Mosquensi et ab Amasaeo omissa uncis circumdedi, ut ex praecedentibus κατὰ ἔθος nata. ἐς ἑορτήν τινα ἐπιχώριον Ῥηγίνων Vind. Mosq. ἦν τε — παλλιῤῥοίας Mosq. ὁ δὲ »in simili redditione III, 28, 5.« Sylb. idem pro vulgato ἐξ αὐτοῦ putavit rectius scribi ἐξ αὑτοῦ reciproce, quod nobiscum Clavier recepit. Pro vulg. ἀναπίπλασθαι Facius e Mosq. et Vind. dedit ἀναπίμπλασθαι. Alia ratio est verbi ἐμπίπλασθαι. v. Lobeck. ad Phryn. p. 95. Pro ὀσμῆς est ὁρμῆς in Mosq. μηδὲ ἐλπίδος τι ὑπολείπεσθαι ναυαγίῳ Vulg. Corrigebam ναυαγῷ· in eandem emendationem incidit Lobeckius, qui eam proposuit in Phrynicho p. 519. ἄλλως — αὐτόν. *nemo sibi persuadere possit, alia ratione* (atque hac, quam illico indicabit) *eum vivum in Italiam enatasse*. Pro αὐτὸν est αὐτῷ in Mosq. ῥαστώνην· usus sum Sylburgii versione. cf. VII, 24, 6. τῇ τότε ἐπὶ ἀπωλείᾳ ante Facium, qui e Vind. et Mosq. τότε δὲ ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ reposuit. χοριου pro χοροῦ Mosq. τῶν ἐν πορθ. Vulg. Scribendum videtur τῶν ἐν τῷ πορθμῷ Μεσσ. cf. initium hujus capitis et 26, 4. Similiter peccatum est VI, 2, 5. adde Χαλκιδεῖς οἱ ἐπὶ τῷ Εὐρίπῳ V, 23, 1. VI, 18, 4. De *Callone Eleo*, de quo iterum 27, 5, Winckelmanni Opp. VI, 1, 9. Distinguitur ab *Aegineta*, de quo v. II, 32, 4 adn.

§. 2. Ἔστι δὲ κ. λ. *Motye*, urbs Siciliae, non procul ab Eryce sita fuit in insula, sex stadiis ab ora Siciliae distante et prope promontorium Lilybaeum, Libyam spectans. Haec nos docuit homo, qui scire potuit, Diodorus Siculus XIII, 54. XIV, 47. 48. Ex iisdem efficitur, ut error, cujus nostrum locum reum agunt (Palmerius in Exerc. Wesselingius ad Diod. Sic.), in verbis sit καλουμένην δὲ Πάχυνον, quorum ultimum nescio a quo male positum est pro Λιλύβαιον. namque τὴν ἄκραν τὴν ἀπέναντι τῆς Λιβύης καλουμένην Λιλύβαιον legimus apud Diodorum. contra Πάχυνος πρὸς αὐγὰς εἰςανέχει teste Dionysio Per. p. 23. ergo ἐπὶ Λιβύης Facius non debuit sollicitare; namque πρὸς νότον Λιβυκὸς πόρος, ut ibidem ait Dionysius. Deinde fortasse legendum οἰκοῦσι δὲ Λίβυες ἐν αὐτῇ. De his *Libybus et Phoenicibus* adde §. 3. Pro vulgato κατασταντες ἐπολέμουν, quod etiam apud Thu-

cyd. II, 1 legitur, Clavier *καταστάντες ἐς πόλεμον* scripsit. *Ἀκραντῖνοι — λάφυρα ἐπ' αὐτῶν* Mosq. *τοὺς χαλκοῦς — εἰκασμένους* Mosq. omisit. *προτείνειν τὴν δεξιὰν*, *gestus precantium*, qui et VI, 1 extr. cogitandus est. cf. Winckelmanni Opp. VIII, 136 et qui 377 laudatur Levezow. Post *εὐχομένοις* Mosq. *ἐν* inserit. *καὶ ὁ ἐς αὐτοὺς κατὰ τὰ αὐτὰ εἶχε λόγος* Vulg. E Vind. et Mosq. scripsi *καὶ ἐς αὐτοὺς — εἶχεν ὁ λόγος*· idem fecit Clavier. sed pro *κατὰ τὰ αὐτὰ* in utroque codice *κατὰ αὐτὰ* legitur.

§. 3. *Σικελίαν δὲ ἔθνη κ. λ.* Haec illustrat classicus Thucydidis locus VI, 2 sqq. de *populis in Sicilia habitantibus*. Mittamus *Sicanos et Siculos*, de quibus alii, veluti Schoenemannus in Geogr. Hom. et Larcher ad Herod. e Thucydide disputarunt. *Φρύγες* sunt *Ἰλίου ἁλισκομένου τῶν Τρώων τινὲς διαφυγόντες Ἀχαιούς, καὶ πλοίοις ἀφικόμενοι πρὸς τὴν Σικελίαν* apud Thucydidem. Vicinas Sicanis sedes habentes universi appellati sunt *Elymi*, et eorum urbes fuerunt Eryx atque Egesta. *Τρωάδος* Vulg. ut cap. 8 extr. Cum iisdem conjungit Thucydides *Phocenses* ita: *προςξυνῴκησαν δὲ αὐτοῖς καὶ Φωκέων τινὲς τῶν ἀπὸ Τροίας, τότε χειμῶνι ἐς Λιβύην πρῶτον, ἔπειτα ἐς Σικελίαν ἀπ' αὐτῆς κατενεχθέντες*. *Phoenices* autem eodem referente *ᾤκουν περὶ πᾶσαν τὴν Σικελίαν, ἄκρας τε ἐπὶ τῇ θαλάσσῃ ἀπολαβόντες καὶ τὰ ἐπικείμενα νησίδια*, cum Siculis negotiandi causa. Sed plurimis locis, quum multi Graeci in Siciliam trajecissent, relictis Phoenices tenuerunt Motyen et freti Elymorum societate, et *ὅτι ἐντεῦθεν ἐλάχιστον πλοῦν Καρχηδὼν Σικελίας ἀπέχει*. Graecae coloniae in Siciliam ductae erant fere *Doricae* stirpis. De *Ionibus* Thucydides: *ὕστερον αὐτοὶ* (Zanclen tenentes) *ὑπὸ Σαμίων καὶ ἄλλων Ἰώνων ἐκπίπτουσιν, οἳ Μήδους φυγόντες προςέβαλον Σικελίᾳ*. De incolis *attici generis* non memini me legere apud alios; ergo videntur *pauci* fuisse Athenienses, fortasse admisti Chalcidensibus. v. Thuc. VI, 6, ubi *οἱ Ἀθηναίων ξυγγενεῖς* Scholiastae sunt Chalcidenses. adde Paus. IV, 23, 8. Et Chalcidenses ipsi *ἄποικοι* fuerunt Atheniensium. v. Strab. X, 447 (23) et ibi Tzsch.

§. 4. *γυμνοί, παῖδες ἡλικίαν, τὸν δὲ ἐν Νεμέᾳ τοξεύοντι ἔοικε λέοντα* Vulg. *γυμνοί, ὁ μὲν παιδὸς ἡλικίᾳ, ὁ δὲ τὸν ἐν Νεμέᾳ τοξεύοντι ἔοικε λέοντα* Goldhagenus corrigebat. Nos Vind. et Mosq. lectione *τοξεύοντα* contenti, interpunctionem ei accommodavimus. Eandem lectionem recepit Clavier, sed idem tacite scripsit *ὡς ἔοικε*. Denique Corayus suspicatus est legendum esse: *τὸν μὲν τὸν ἐν Νεμ.* sed *μὲν* hic opus

non est, quum in epanalepsi sequatur. Nemeaei leonis mentioni sane additur fere articulus, sed etiam in Theocr. XXV, 280 est οὗτός τοι Νεμέου γένετ', ὦ φίλε, θηρὸς ὄλεθρος. In his Νικοδάμου δέ ἐστι μάλιστα ἡ τέχνη offensioni mihi fuit μάλιστα. Locus persanatus videbitur, si, quam Clavier recepit, emendatio, Νικοδάμου δέ ἐστι Μαιναλίου ἡ τέχνη, certa existimetur. At potest talis haberi; idem enim ab ipso Pausania 26, 5 et VI, 6, 1 ὁ Μαινάλιος vocatur. Lego autem Μαιναλίου τέχνη, quum in Mosq. sit μάλιστα οὐ τέχνη, et alibi quoque τέχνη, ἔργον simpliciter de opificis opere dicatur. cf. II, 17, 4. 5. I, 8, 5. III, 18, 5. Pro vulg. Μινδαίου e Sylburgii correctione dedi Μενδαίου. cf. cap. 10, 2 de *Menda*. Eodem modo scripsit Clavier, sed tacite. τὰ ante πρὸ τούτου Facius e Mosq. et Vind. inseruit.

§. 5. ὅσοι — ὑπέμειν. vide Hom. Iliad. VII, 38 sqq. δώρασι — Ἀγαμέμνονι τὸ ὄνομα Mosq. ἀριθμὸν τὸν ὀκτὼ ante Facium, qui e Vind. τῶν pro τὸν scripsit. Magis nunc placet Sylburgii sententia, τὸν servandum, sed ante ἀριθμὸν collocandum esse, ut VI, 19, 3: δίσκοι τὸν ἀριθμὸν ἀνάκεινται τρεῖς. Corayus conjecit ἀριθμὸν ὄντων. Cum his γέγραπται — δεξιῶν cf. cap. 17, 3. Πασιφάην Mosq. τῷ Διΐ τ' Ἀχαιοὶ Vulg. male. »In Aldino Διΐ τ' sine enclisi: quod magis probo, ut τ' non conjunctio sit, sed articulus. Conjuncte quoque scribendum τ' Ἀχαιοὶ, ut α sua natura breve per crasin producatur, sicut in τἄπη, τἄρια et similibus. Crasis autem potius ex τοὶ Ἀχαιοὶ, dorice, quam ex τὰ Ἀχαιοί: quum in communi etiam sermone crasi non multum absimili τἀνδρὸς et τἀνδρὶ usurpentur pro τοῦ ἀνδρὸς, τῷ ἀνδρί.« Sylburgius. Idem senserant Jacobsius (vide ad Anthol. Pal. T. II p. 873 ep. 370) et, qui super hoc loco a me consultus est, Passovius. In cod. Paris. 1399 est τ' ἀχαιοὶ et supra γ' ἀχ'. Pro vulg. Ἐγγόνοι Hartungus voluit Ἔκγονοι. Sed ἔγγονον pro nepote agnosci etiam ab Etymol. et Hesych. monuit jam Sylburgius. Pro vulgato Ἔργον, ἐν Αἰγίνῃ τὸν τέκε est Ἔργον Αἰγινήτου, ὃν ἐγείνατο in Vind. ac Mosq. de Onata cf. §. 7.

§. 6. Ζάγκλιος Vulg. Ζαγκλαῖος nobiscum scripsit Clavier, quod Facius jam voluit. vide ad IV, 23, 3 adn. De hoc *Aristocle Cydoniata* cf. Winckelmanni Opp. VIII p. 300, ubi, an hic ejus Hercules aeneus fuerit, dubitatur, propterea quod in opere tam antiquo Pausanias id non praetermissurus fuisset. πρότερον — Μεσσήνην. cf. IV, 23, 4, ubi etiam §. 5 tempus indicatur. Thucydides VI, 5 hoc tribuit Anaxi-

lao, de eo referens: *Μεσσήνην ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ τὸ ἀρχαῖον πατρίδος ἀντωνόμασε* scil. Zanclen. Anaxilaum e Messenia oriundum fuisse, docet Pausanias IV, 23, 3.

§. 7. Nomen insulae Thasi Bochartus in Chan. lib. I cap. 11 p. 425 non a Thaso Agenoris filio, sed a syriaco quodam voc. *auri bracteas* significante, ducit. *πῆχυς* Mosq. ut cap. 22, 5. *ῥόπαλον — τόξον*. *Hercules claviger et arcitenens.* Huc locus pertinet Athenaei XII, 513, ubi ex Megaclide de Hercule haec afferuntur: *Τοῦτον, φησὶν, οἱ νέοι ποιηταὶ κατασκευάζουσιν ἐν λῃστοῦ σχήματι μόνον περιπορευόμενον, ξύλον ἔχοντα καὶ λεοντῆν καὶ τόξα· καὶ ταῦτα πλάσαι πρῶτον Στησίχορον τὸν Ἱμεραῖον. καὶ Ξάνθος ὁ μελοποιὸς, πρεσβύτερος ὢν Στησιχόρου, οὐ ταύτην αὐτῷ περιτίθησι τὴν στολὴν, ἀλλὰ τὴν Ὁμηρικήν.* adde omnino Strab. XV, 688 ab Edd. jam laudatum, et de *arcu* Herculis Eurip. Herc. Fur. 159 sqq. Hercules *claviger* est in Thasiorum numo, quem protulit Eschenbachius ad Orphei Argon. 24. *ἤκουσα — σέβεσθαι.* Eustathius in Dionys. Perieg. 523: *εἶχε δὲ ἱερὸν Ἡρακλέους ἡ Θάσος ὑπὸ τῶν αὐτῶν Φοινίκων ἱδρυθὲν, οἳ πλεύσαντες κατὰ ζήτησιν τῆς Εὐρώπης τὴν Θάσον ἔκτισαν.* qui locus de *Tyrio* Hercule ejusque cultu in Thasum translato intelligendus sinistre acceptus est ab Eschenbachio l. l. De *Tyrio* Hercule, cujus etiam Plutarchus de Herod. Malign. p. 857 mentionem fecit, inprimis Arrianus de Exped. Al. II, 16 legendus est. *τῷ Ἀμφιτρύωνος* e Sylburgii correctione nobiscum Clavier scripsit pro vulg. *τοῦ Ἀμφ.* In Aldina est *τὸ ἀμφιτρ.* sed in margine exemplaris Dresdensis correctum est *τῷ*. *Μίκωνος ὄνατας* Mosq. Pro vulgato *Αὐτὸς*, quod Mueller quoque in Aegineticis p. 106 defendit, Mosq. et Vind. offert *Αὐτὸ*, quod placuit Facio. Locum hujus pronominis VIII, 42, 4, ubi hoc epigramma repetitur, Dativus *Νάσῳ* occupavit. *ὄνατάν — ἐστὶν ἀγάλματα, ὄντα Αἰγινίας — ἐργαστήριον* Mosq. pro *οὔτινος τῆς* est *ὅμως καὶ* in Vind. ac Mosq. De hoc *Onata* cf. et indices in Winckelmanni Opp. p. 321.

CAPUT XXVI.

§. 1. *Μεσσηνίων — λαβόντες.* His Messeniis opponuntur *Σικελιῶται* VI, 2, 5. *ἐπὶ τῷ κίονι* mihi suspectum est; quid enim hic vult articulus additus? *Παιωνίου* ante Facium, qui e Mosq. et Vind. nec non e Pausania ipso (cap. 10, 2)

Παιωνίου reposuit. Ex hoc loco non intellecto Fr. Junius in Catal. Artif. protulit statuarium *Mendaeum Paeone natum*, qui error in Valckenarii Diatr. p. 215 notatus transiit in Winckelmanni Opp. vide T. VIII p. 322. ὅτε — ἐπολέμησαν. cf. de hoc bello IV, 25. *Μεσσήνιοι δὲ — φόβον*. Ex verbis τὸ ἀνάθημα — μετὰ Ἀθηναίων excidisse εἶναι, admodum credibile esse dixit Facius, et — σφισιν [εἶναι] ἀπὸ — scripsit Clavier. Sed ut ἐστὶ, εἰσὶ, ita εἶναι quoque potuit interdum omitti. In illis I, 22, 7 ἐγὼ δὲ ἔπη ἐπελεξάμην, ἐν οἷς ἐστι πέτεσθαι Μουσαῖον ὑπὸ Βορέου δῶρον similiter εἶναι subauditur. τὸ ἔργον — Ἀθηναίων narratum est IV, 26, 1. Pro πολεμίων est πόλεων in Mosq. In his: οὐκ ἐπιγράψαι τὸ ὄνομα τῶν πολεμίων σφᾶς, aliquamdiu mihi offensioni fuit Accusativus σφᾶς, quem nunc recte positum intelligo; nam Μεσσήνιοι αὐτοὶ λέγουσι referendum est ad eos, qui aetate Pausaniae fuerunt, vel ad eos, a quibus hoc accepit; σφισιν autem et σφᾶς ad illos pertinet Messenios, qui illud de Spartanis victoriae monumentum Olympiae olim dedicaverant. ἐπὶ Οἰνιαδῶν pro vulg. ἐπὶ Οἰνιάδων legendum esse, Sylburgius jam monuit. idem restituit Clavier. cf. Paus. IV, 25, 4 p. 341. ἐπὶ hoc loco *propter*; ut VIII, 49 p. 698 τοῦ Φιλοποίμενος — ἔχουσι μνήμην γνώμης τε εἵνεκα — καὶ ἐπὶ τῶν ἔργων, ὁπόσα ἐτόλμησεν. Praeterea hic φόβον ἔχειν aliter interpretandum atque docetur in Viger. cap. III sect. VIII reg. VIII Not. 62.

§. 2 usque ad τοῦ Ἀργείου Γλαύκου §. 5 *de Smicythi donariis et Smicytho ipso*. Distinguit Pausanias *majora* §. 5 et *minora* §. 6, et significat facta esse alia quidem a *Glauco*, haec autem a *Dionysio*, quorum uterque *Argivus et aetate Smicythi* fuerit. De *minoribus* videtur Pausanias dicere a verbis παρὰ δὲ τοῦ ναοῦ §. 2. usque ad Ἀργείου Διονυσίου §. 3, de *majoribus* autem antea.

§. 3. Σμικύθου· sic etiam Mosq. et hic et postea. cf. ad cap. 24, 1 adn. οὐκ ante ἐφεξῆς abest a Vind. *Iphitus et Ecechciria*, eum coronans, ubi positi fuerint, indicavit scriptor cap. 10, 3. τούτων μὲν τῶν κ. λ. Si Jovis Olympii templum, de quo Pausanias cap. 10 dixit, non ante Olympiadem LXXXI conditum sit, Smicythus autem post Olympiadem LXXVIII, 2 Rhegio se Tegeam contulerit, et haec donaria Olympiae dedicaverit, Voelckelius recte existimat, his donariis post absolutam illam aedem alium esse locum datum atque antea. vide eum über den Tempel und die Statüe des Jupiter zu Olympia p. 15 et 102. Ἀμφιτρίτη τε καὶ Ποσειδῶν καὶ Ἑστία Vulg. nostra lectio est Mosq. et Vind. codicis. Sic τε

καὶ ante tertium nomen collocatum est in Paus. X, 23, 3. 25, 2. ante quartum V, 14, 5. Rursus est post primum, et ante tertium quartumque *καὶ* repetitur X, 26 init. et inter secundum atque tertium inseritur sequente *καὶ* ante quartum VI, 12, 8. Haec *Glauci* opera §. 5 *τὰ μείζονα ἀναθήματα Σμικύθου* appellantur. *Ὑγιέαν* vulg.

§. 3. *Ἀγὼν* viri persona indutus fuit. Simile exemplum *Palaestrae* Heynius laudavit e Philostr. Icon. II, 33. *ἁλτῆρας* Mosq. ut 27 extr. *οἱ δὲ ἁλτῆρες — ἀσπίδος*. Corayus scribi jussit *παρείχοντο* pro vulgato *παρέσχοντο*, ut nobis videtur, recte; oratio enim est de horum halterum forma, quos hic Agonis genius gestabat, quem Pausanias vidit: nam ponit Pausanias hujus verbi Imperfectum in iis, quae ad suam refert aetatem; veluti *τοσαῦτά σφισιν ἐς ἐπίδειξιν παρείχετο ἡ πόλις* I, 44, 3. de templo Cereris: *οὐδὲν παρείχετο ἄγαλμα* V, 5, 4. Verborum *κύκλου — ἀσπίδος* Sylburgii pro Amasaei versionem dedi. Welcker in Zeitschr. für Gesch. u. Ausleg. der alten Kunst I, 2 über das Springgeräth auf griech. gemalten Gefässen p. 247 ita vertit: »Sie machen die Hälfte eines nicht genau zirkelförmigen länglichten Runds aus, und sind gemacht, dass die Finger durchgehn wie durch die Handhabe des Schilds.« Isti igitur halteres videntur pondera fuisse foramine instructa, quae digitis manuum per hoc foramen tanquam per ansam trajectis portabantur. Loescher c. 27 interpretatur *massulas, quibus saltatores utraque manu se librabant*. Horum halterum formam delineandam suscepit Palmerius in Exercit. p. 400. Qui cap. 27, 8 et VI, 3, 4 dicuntur *ἁλτῆρες ἀρχαῖοι*, fortasse eadem, qua hi, forma, nec amplius in usu fuerunt aetate Pausaniae. quae causa esse potuit, cur Pausanias horum halterum formam descripserit, ut amplius aequalium ignotam. In Winckelmanni Monum. ant. ined. p. 78 et 358 commemoratur *Statuetta di Polluce, al cui appoggio sono scolpiti Ἁλτῆρες in Palazzo detto la Farnesina*. Quod autem in tabulis Welckeri scriptioni additis figurae manibus tenent, id diversum est a prisca illa halterum forma. *τοῦτο μὲν δὴ* ante Facium, qui e Vind. et e Mosq. (in hoc posteriore est *τοῦτον*) scripsit *τούτων*. Post *εἰκόνα* sane scribendum fuit *Διόνυσος* pro depravato *Διονύσιος*· sequendum hic esse Amasaeum, Facius post Sylburgium censuit; tacite id fecit Clavier, idem Goldhagenus et Nibby. *καὶ ἄγαλμα Διός, οὗ — ἐπεμνήσθην*. »Quodnam illud sit inter plura Jovis signa ante memorata, vix decernere possis.« Facius. Cur non? est enim hoc Jovis simulacrum non barbatum, quod cap. 24, 1 Pausanias dixerat

κεῖσθαι ἐν τοῖς ἀναθήμασι τοῖς Σμικύθου, itaque fuit et ipsum Smicythi donarium. Haec *Dionysii* opera §. 6 vocantur *τὰ ἐλάσσονα ἀναθήματα Σμικύθου.* Vitium *ἀφελέσθαί φασι* omnes pervagatum est editiones, sed in Mosq. sine enclisi legitur. De *Dionysio* et *Glauco* cf. indices in Winckelmanni Opp.

§. 4. *Herodotus.* VII, 170, ubi v. Wessel. et Valcken. *ἀργίῳ* pro *Ῥηγίῳ* Mosq. idem *δὲ* post *γενόμενος* inserit. *ἐς Τεγέαν:* sic etiam Diodorus XI, 66. Macrobius Sat. I, 11 eum Olympiae cum summa tranquillitate consenuisse tradidit. *Τέγεαν* vulgo. *Τὰ δὲ ἐπὶ τοῖς ἀναθήμασιν ἐπιγράμματα, καὶ πατέρα Σμικύθῳ Χοῖρον, καὶ Ἑλληνίδας αὐτῷ πόλεις Ῥήγιόν τε πατρίδα καὶ τὴν ἐπὶ πορθμῷ Μεσσήνην δίδωσιν οἰκεῖν. Καὶ τὰ μὲν ἐπιγράμματα ἐν Τεγέᾳ φασὶν αὐτόν· τὰ δὲ ἀναθήματα κ. λ.* Vulgata. cum ejus interpunctione, quae et Amasaei est, consentiunt codd. Paris. 1399. 1410. 1411. iidem codd. omnes habent *τῷ πορθμῷ* recte, cf. ad cap. 25, 1 adn. Caeterum
οἰ
in 1410 est *χειρον* et in 1411 *ῥίγιον.* denique in 1410 et 1411 *φησὶν* pro *φασίν.* Haec sequutus scripsi — *ἐπιγράμματα καὶ πατέρα — τὴν ἐπὶ τῷ πορθμῷ Μεσσήνην δίδωσιν οἰκεῖν. καὶ τὰ μὲν — φησὶν αὐτόν. τὰ δὲ ἀναθήματα κ. λ.* ad *φησὶν αὐτὸν* animo repetitur *οἰκεῖν.* Sed haec postrema praecedentibus repugnant, nisi ante *φησὶν* inseratur negatio *οὐ* legendum igitur erit: *οὔ φησιν αὐτόν.* Alii alia ratione mederi hujus loci vulneri studuerunt, ac Goldhagenus quidem ita corrigendo: *Καὶ τὰ μὲν ἐπὶ τοῖς ἀναθήμασιν ἐπιγράμματα — τὰ δὲ ἐν Τεγέᾳ φασὶν αὐτὸν* scil. *οἰκεῖν.* Facius autem ita interpungendo: *τὰ δὲ ἐπὶ τοῖς ἀναθήμασιν ἐπιγράμματα, καὶ πατέρα. — τὴν ἐπὶ πορθμῷ Μεσσήνην δίδωσιν· οἰκεῖν καὶ τὰ — ἐν Τεγέᾳ φασὶν αὐτόν. τὰ δὲ κ. λ.* Eodem modo scripsit Clavier; Corayus autem suspicatus est legendum esse: — *δίδωσιν· οἰκεῖν δὲ τά.* Sed haec partim audacius excogitata sunt, partim duplicem Smicytho patriam affingunt. *σωτηρία — νόσου* Mosq.

§. 5. *Πλησίον δὲ τῶν μειζόνων ἀναθημάτων Σμικύθου, τέχνη δὲ τοῦ Ἀργείου Γλαύκου, Ἀθηνᾶς ἄγαλμα ἕστηκε.* Vulgata, non ferenda; nam si hoc Minervae signum significaretur opus Glauci Argivi fuisse, abesse deberet *δὲ* post *τέχνη.* at vero Pausanias illico dicit, hoc Minervae simulacrum a Nicodamo Maenalio factum esse, ergo necesse est, ut *τέχνη δὲ τοῦ Ἀργείου Γλαύκου* referantur non ad sequentia *Ἀθηνᾶς ἄγαλμα ἕστηκε,* sed ad praecedentia *τῶν μειζόνων ἀναθημάτων Σμικύθου,* et pro *τέχνη δὲ* scribatur *τέχνης δέ,* quod Facius

jam voluit; et ita haec: *Πλησίον δὲ τῶν μειζόνων ἀναθημάτων Σμικύθόυ, τέχνης δὲ τοῦ Ἀργείου Γλαύκου* optime respondent sequentibus §. 6: *Πρὸς δὲ τοῖς ἐλάσσοσιν ἀναθήμασι τοῦ Σμικύθου, ποιηθεῖσι δὲ ὑπὸ Διονυσίου.* Intelliguntur Glauci opera §. 2 commemorata. Pro *Κάλαμις* est *δάμαλις* in Mosq. *οὐκ ἔχουσαν — ξόανον.* cf. I, 22, 4. *ἀπομιμούμενοι* Mosq.

§. 6. *ὑπὸ Διονυσίου* Facius scripsit ex antecedentibus et sequentibus pro eo, quod antea legebatur, *Διονύσου*, sed a Sylburgio jam correctum erat. Hujus statuarii opera §. 2 et 3 recensita sunt. *τὸν κύνα τοῦ ᾅδου* ut II, 31, 2 cum Mosq. *Ἅδου* vulgo. *Ἡρακλεῶται κ. λ.* »*Εἰσὶ γὰρ οἱ Ἡρακλεῶται Μεγαρέων καὶ Βοιωτῶν ἄποικοι κατοικοῦντες ἐν τῇ Μαριανδυνῶν χώρᾳ. Ὅτι δὲ Μεγαρεῖς καὶ Βοιωτοὶ τὴν ἐν Πόντῳ Ἡράκλειαν ἔκτισαν, καὶ Ἔφορος ἐν τῇ ε καὶ ἄλλοι ἱστοροῦσι.*« Schol. Apollonii II, 746. 844. adde Berkel. in Steph. Byz. *καταδραμόντες* Mosq.

CAPUT XXVII.

§. 1. *ἀγελᾶνος* pro *Γέλωνος* Mosq. An legendum *ἀδελφῷ τοῦ Γέλωνος?* *ἀναθῆναι* Vind. Mosq. *Ἀπόλλωνι, ἄλλα δὲ* ante Facium, qui cum Vind. *δὲ* omisit et virgulam ante *ἄλλα* delevit. idem voluerat Sylburgius. *ἑκατέρῳ δὲ τῶν* Vind. De hoc *Simone Aegineta* v. indices in Winckelmanni Opp. VIII, 331. *γὰρ* inter *λέγει* et *δὴ* in Vulgata positum cum Mosq. omisi. Vulgo scriptum est:

Φόρμις ἀνέθηκε Ἀρκὰς Μαινάλιος, νῦν δὲ Συρακούσιος.

quum tamen, ut Pausanias ipse indicat, prior inscriptionis pars metro non adstricta esset, sed tantum posterior a vocabulo *Ἀρκὰς* incipiens. quare *Συρακόσιος* scripsi, volente Sylburgio et probante Porsono.

§. 2. *Οὗτός ἐστιν κ. λ.* In Baylii Dissertatione *sur l' Hippomanes* T. IV Dictionarii multa congesta sunt de hoc *aeneo equo.* *ὅτῳ τὸ ἱππομανὲς ἔγκειται* quid sit, docent haec de eodem Plinii XXVIII, 49 p. 399 Bip. verba: »Hippomanes tantas in veneficio vires habet, ut affusum aeris mixturae in effigiem equae Olympiae admotos mares equos ad rabiem coitus agat.« Hippomanes hoc loco lentum, quod destillat ab inguine equino, virus videtur esse, quale commemorat Virgilius Georg. III, 281. Aelianus autem idem de hac equa Olympia narrans, de caruncula illa, quae fronti pulli recens

nati adhaerescere dicitur, cogitavit lib. 14 cap. 18 de nat. anim. ὅτῳ autem pro ᾧ, ut VIII, 43, 3. 27, 9 sub fin. et apud Euripidem Bacch. 115 (103), Androm. 593 (603) et Athen. XIII, 589 d. 593 b. An etiam apud Herodotum IV, 8, 5? δῆλα δὲ καὶ — τῷ ἵππῳ Vulg. Sylburgio pro ἐς τιμὴν reponere ἐστὶν ἡ μὴν videbatur insolentius. Kuhnius corrigebat καὶ ἄλλῳ hoc sensu: *non solis Eleis, verum etiam aliis videri possit ista, quae equo illi accidunt, magi alicujus arte evenire, ad honorem turpissimo equo conciliandum.* Idem hanc proposuit conjecturam: δῆλα δὲ καὶ ἄλλῳ ἐστὶ σὺν ἀνδρὸς κ. λ. Facius maluit: δῆλα δὲ καὶ ἄλλως τὰ μὴν (vel μὲν) ἀνδρὸς. Clavier scripsit: Δῆλα δὲ καὶ ἄλλως ἐστὶ μὲν ἀνδρὸς κ. λ. et vertit: »il est évident, au reste, que c' est l' art de quelque magicien qui est la cause de ce qui arrive à ce cheval.« Similiter Nibby: »Sono d' altronde manifeste le cose, che per l' arte di un mago avvengono al cavallo.« Corayus animadvertens, Clavierii ἐστὶ μὲν ferri non posse, ita scribendum putavit: Δῆλα δὲ καὶ ἄλλως ἐστὶν ἀνδρὸς μάγου σοφίᾳ γίνεσθαι (pro γενέσθαι) τὰ συμβαίνοντα. Nos Vulgatam ita retinemus, ut legendum censeamus: δῆλα δὲ καὶ ἄλλα ἔστι τινὰ ἀνδρὸς μάγου σοφίᾳ γενέσθαι συμβαίνοντα τῷ ἵππῳ· *apertum vero est, et alia quaedam magi arte huic equo esse*, i. e. abscondita latere in hoc equo, ἐγκεῖσθαι. Graecum est, δῆλα ἄλλα ἐστὶ συμβαίνοντα γενέσθαι· nos diceremus δῆλόν ἐστιν, ἄλλα συμβαίνειν γενέσθαι vel ὡς ἄλλα συμβαίνει γενέσθαι, vel ἐγένετο. Pausanias igitur negat sufficere, quae Elei dicant de Hippomane, sed necesse esse, ut magi arte alia quaedam huic equo insita sint. Aelianus l. l. hunc equum dicit ἔχειν τὴν ἐκ τοῦδε τοῦ ἱππομανοῦς ἐπιβουλὴν τὴν ἐν τῷ χαλκῷ γεγοητευμένῳ λανθάνουσαν, καὶ κρυφίῳ τινὶ μηχανῇ τοῦ τεχνίτου ἐπιβουλεύειν ἐν τῷ χαλκῷ τοῖς ζῴοις. Quod Pausanias de *specie* hujus equi addit haud ita pulcra, id confirmant haec Aeliani: μὴ εἶναι τοσαύτην ἀκρίβειαν, ὡς οὕτως ἐξ αὐτῆς ἀπατᾶσθαι καὶ ἐξοιστροῦσθαι τοὺς ἵππους τοὺς ὁρῶντας. Corayi conjectura est ἵππων ἀποδεῖ πολλῷ, eaque bona. αἴσχιον, οὐκ αἰσχότερον praescribit Thomas Mag. In Mosq. est ἀποκεκόπτεται. Hoc vero diversum ab ista ratione equorum caudas amputandi seu detruncandi fuit, quae nunc inter nos obtinet. Facius adnotavit, Amasaeum legisse videri: ἀνὰ πᾶσαν ἐπ' αὐτὸν ὀργῶσιν ὥραν, eamque lectionem ut cum praecedente ἦρος magis congruentem probandam ducit: sed nihil mutandum. τὰ ante δεσμὰ Facius e Vind. inseruit. Equus Homericus δεσμὸν ἀποῤῥήξας notus est ex Iliad. VI, 507. ἠθάδα ἀναβαίνεσθαι Reine-

sius in Observ. in Suidam p. 106 interpretatur: *equum qui iniri ab admissariis solet.* ἤθαδε Mosq. Pro ἀπολισθαίνουσι, quod in Clavierii editionem per Facianam venit, in Ald. Francof. et Kuhn. est ἀπολισθάνουσι, idque confirmat Mosquensis: quam formam, quum sit bona, Bastius in Epist. crit. p. 249 Pausaniae restituendam censuit. Desideratur illa quidem in Schneideri Lex. sed vide ibidem adnotata s. v. ὀλισθαίνω. quae simplicis forma etiam in Paus. VI, 14, 3 dubia redditur. χρεμετίζοντες· idem narrat Aelianus l. l.

§. 4. ἀπηλλεγμένον Mosq. *Lydi Persici* interprete Kuhnio cognomen acceperunt a sacris Persicis, quae pertinebant ad Mithriaca, et praecipue vigebant *Hierocaesareae* et *Hypaepis*, urbibus Lydiae. De his duabus urbibus et religione Persica ibi recepta cf. et Mannerti Geogr. VI, 3, 368 sqq. 382 sq. Ne cui suspecti viderentur Λύδιοι, qui dici solent Λυδοὶ, apposui haec Eustathii ad Dionysium verba: "Ὅτι ὥσπερ Πάμφυλος καὶ Παμφύλιος τὸ ἐθνικὸν, καὶ Σύρος Σύριος, οὕτω καὶ Λύδιος allata a Berkelio ad Steph. Byz. v. Λυδία. χρόα δὲ οὐ κατὰ τέφραν ἐστὶν αὐτὴ τὴν ἄλλην Vulgata. Schneider correxit αὐτῇ, quod recepimus. Clavier idem sed tacite fecit. αὖ pro αὖα Mosq. Pro ἄνευ δὲ δὴ Corayus ἄνευ τε δὴ voluit legi. Quum idem V, 3, 5 τε δὴ pro δὲ δὴ in contextum intulisset, cur idem non fecit hoc loco? ἀνάγκη πᾶσι Mosq.

§. 4. ἑτέρῳ τε καὶ Porsonus recte corrigit Vulgatam ἑτέρῳ γε καί.

§. 5. De Mercurio κριοφόρῳ cf. adn. ad II, 3, 4. φέρων ὑπὸ τῇ μασχάλῃ. Sic in Homer. H. in Mercur. 242 χέλυν ὑπὸ μασχάλῃ εἶχεν. De *galea* in Mercurii capite Winckelmannus de Allegor. cap. 2 p. 40 seu Opp. II, 500 et III, 184. Φενεοῦ — Ὀνάταν — Φενεατῶν. Mosq. Deorum maxime Mercurium colebant *Pheneatae*. vide VIII, 7. Facius ait se ἐκ Φενεοῦ pro vulgata ἐν Φενεοῦ e Vind. et Mosq. restituisse; sed haec non est Vulgata, verum Kuhnianae editionis vitium. κηρύκιον Vind. Mosq. κηρύκειον Vulg. De *Callone Eleo* jam 25, 1 extr.

§. 6. Κορκυρέων Mosq. Pro vulg. Φιλησίου est Λυσίου in Vind. Λησίου in Mosq. De *Philesio* statuario legere me non memini, sed *Lysiam* laudat Plinius XXXVI, 4, 10, cujus opus, quadriga currusque et Apollo ac Diana ex uno lapide in magna auctoritate habitum sit. δηλώσει — λόγου. X, 9. Ὀλυμπιάσιν Vulg. ὁ δὲ σφᾶς ὁ θεὸς ὁ ἐν Δελφοῖς Vulg. ὁ ante θεὸς delendum esse vix se dubitare ait Facius; sed similem Hermannus ad Viger. p. 704 ex Arriano hunc protulit

locum: ἡ στάσις ἡ πολλὴ ἡ ξὺν τοῖς ὅπλοις. Frequentem autem in Pausania articuli repetitionem esse, notum est; nihilominus ea hic illic offensioni fuit. vide ad I, 27, 7. V, 14, 5. Ad καθάρσια ποιησαμένους ὁπόσα — νομίζουσιν supplendum est τοῦτο ἐᾶν i. e. ἐκκομίζειν αὐτὸ τῆς Ἄλτεως. Vocem καθάρσια Mosq. omisit. ἐπ' αὐτῷ i. e. τῷ αἵματι. Sic II, 31, 11 ἐπὶ τῷ αἵματι καθαρθῆναι.

§. 7. ἐπὶ τῷ τροπαίῳ τῇ ἀσπίδι Vulg. Clavierii conjectura facilis est ἐπὶ τοῦ τροπαίου τῇ ἀσπίδι. Quam nos recepimus, codicis Vind. scriptura est. ἀναστῆναι Mosq. Hanc Eleorum de Lacedaemoniis victoriam tetigerat Pausanias cap. 4, 5. Quis hoc tropaeum fecerit, aperitur VI, 2, 4. ἐν ταύτῃ — κείμενος. vide cap. 20, 2.

§. 8. Μενδέων Mosq. Vulgatum ἀπατῆσαι μὲν Kuhnius bene correxit scribendo ἀπατῆσαί με, *non multum abfuit, quin me fefellerit*, quasi quinquertionis data fuerit imago; habuit enim halteres. Quam nobiscum recepit emendationem Clavier, Goldhageno quoque probatam. παρὰ τὸν Ἠλεῖον Ἀναύχιδα Vulg. Nos et Clavier Ἀναυχίδαν scripsimus ex emendatione Sylburgii, qui jam laudavit VI, 14, 5. 16, 1, ubi est Ἀναυχίδας et Ἀναυχίδα. Similiter Δαμοξενίδαν VI, 6, 1, et Ἀγιάδαν ib. 10 extr. corrupta sunt in Mosq. Anauchidas *luctator* fuit. vide VI, 14, 5. ἀλτῆρας Mosq. ut 26, 3. Pro vulgato ἐπ' αὐτὸ dedi Schneideri correctionem ἐπ' αὐτῷ. ἐπὶ τοῦ μηροῦ. Inscriptiones in ipsis signis Etruscorum et antiquissimorum Graecorum commemorat Winckelmannus. v. indices in ejus opp. p. 131. βασιλεῖ με ἀκροθ. Mosq. Σίπτην Vind. Mosq. quorum posterior postea etiam Σίπτη habet. χερσιασάμενοι Mosq. Hic scribitur βιασσάμενοι, sed cap. 23, 6 βιασάμενοι, quia illud epigramma doricum, et βιασάμενοι pro βιησάμενοι positum putatur. cf. Jacobsii Anth. Pal. T. III p. 929. Etiam apud Herod. IX, 111 est βιάομαι. Pro ἡ μὲν δὴ Θρ. est τὸ μὲν δὴ Θρ. in Mosq. et Vatic. Μενδαίοις — Ἰωνίας ἐστίν. *Menda* in Pallene Thraciae seu Macedoniae peninsula sita, colonia Eretriensium fuit (Thuc. IV, 123), rursus autem Eretrienses conditorem habuerunt populum Atticum. v. Strabon. X, 446 sq. (23). Quum autem olim et Iones Atticam tenuerint, et Attica ipsa Ἰωνία et Ἰὰς vocata sit (v. Strabo IX, 392. add. Steph. B. ubi est: ἐν τοῖς Ἴωσι Ἀθηναῖοι. s. v. Ἰωνία.), Mendaeis dici potuit γένος εἶναι ἀπὸ Ἰωνίας. Alienam esse ab hoc loco urbem *Aenum*, recte animadvertit Palmerius: nam teste Herodoto IV, 90, quem Stephanus sequitur, *Ebrus* in mare

exit, quod est ad urbem Aenum. Idem ille in Exercit. censuit pro *Αἴνῳ* scribendum esse *Σάνῃ*. Pallenes urbes apud Herodotum VII, 123 sunt Potidaea, Aphytis, Neapolis, Aega, Therambus, Scione, *Menda* atque *Sane*. cf. Exc. e Strab. lib. VII p. 486. Quam emendationem et Clavier et Nibby in suas interpretationes adsciverunt, et Valckenarius sequutus est in laudando nostro loco ad Herod. IV, 18. Ibidem Valckenarius adnotavit, *ἄνω οἰκεῖν* dici, *qui sint a mari remotiores*. Apud Pausaniam VIII, 52, 2 *οἱ ἀπὸ θαλάσσης ἄνω* et *ἐγγυτάτω θαλάσσης* inter se opponuntur.

Libri sequentes librariae *Weidmanniae* Lipsiae sumtibus sunt editi pretiisque quae indicavimus venduntur.

Aeneae, Tactici, Commentarius de toleranda obsidione, graece, ad Codd. MSS. Parisienses et Mediceum recensuit, versionem lat. et commentarium integrum Is. Casauboni, notas Iac. Gronovii, G. H. C. Koesii, Casp. Orellii aliorumque et suas adjecit Io. Conr. Orellius. Cum tab. aeri incisa. 8 maj. Charta impress. 1 Thlr. 8 Gr.

— — Idem liber, charta script. gall. 1 Thlr. 16 Gr.

Aristophanis Comoediae auctoritate libri praeclarissimi saeculi decimi emendatae a Phil. Invernizio etc. Vol. XIum. Scholia graeca, curavit Guil. Dindorfius. 8 maj.

Etiam sub titulo:

Scholia graeca in Aristophanis Comoedias edidit Guil. Dindorfius. Vol. IIum. Charta script. 5 Thlr.

* — — Idem liber, charta belg. opt. 5 Thlr. 8 Gr.

Aristophanis Aves. Ex recensione Guilielmi Dindorfii. 8 maj. Charta impress. 20 Gr.

— — Idem liber, charta script. gall. 1 Thlr.

* — — Idem liber, charta membran. 1 Thlr. 6 Gr.

Beck, Dr. Ioa. Ludov. Guil., Indicis Codicum et Editionum juris Iustinianei prodromus. 8 maj. Charta script. 10 Gr.

Demosthenis Philippica I. Olynthiacae III. et de Pace, selectis aliorum suisque notis instruxit M. Carol. Aug. Rüdiger. 8. maj. Charta impress. 21 Gr. et 1 Thlr.

— — Idem liber, charta script. 1 Thlr. 4 Gr.

Göller, Franc., de situ et origine Syracusarum ad explicandam Thucydidis potissimum historiam scripsit atque Philisti et Timaei rerum Sicularum Fragmenta adjecit. Acc. tabula topograph. Syracusarum. 8 maj. Charta impress. 1 Thlr. 12 Gr.

— — Idem liber, charta script. gall. 1 Thlr. 18 Gr.

Hesiodi Opera et Dies. E veterum grammaticorum notationibus et optimis libris MSS. recensuit Frid. Aug. Guil. Spohn. Editio minor, in usum scholarum et academiarum. 8. Charta impress. 8 Gr.

— — Idem liber, charta script. 10 Gr.

— — Idem liber, charta mel. 12 Gr.

Homeri Carmina cura C. G. Heyne. Tomus IXnus, Indices continens, confectos ab E. A. Guil. Graefenhan. 8 maj. Charta impress. 16 Gr.
— — Idem liber, charta script. 20 Gr.
* — — Idem liber, charta belg. opt. 1 Thlr. 12 Gr.
Luciani, Samosatensis, Opera, Graece et Latine, post Tiber. Hemsterhusium et J. F. Reitzium denuo castigata, cum varietate lectionis, scholiis graecis, virorum doctorum suisque adnotationibus et indicibus nova opera confectis, edidit Ioh. Theoph. Lehmann. Tom. IIIius. 8 maj. Charta impress. 3 Thlr. 4 Gr.
— — Idem liber, charta script. gall. 4 Thlr.
* — — Idem liber, charta membran. 4 Thlr. 20 Gr.
Eiusdem libri Tomus IV. Charta impress. 3 Thlr. 4 Gr.
— — Idem liber, charta script. gall. 4 Thlr.
* — — Idem liber, charta membran. 4 Thlr. 20 Gr.
Nicephori Blemmidae duo Compendia geographica. Nunc primum edidit Prof. Frider. Spohn. Accedunt fig. geograph. 4 maj. Charta impress. 16 Gr.
— — Idem liber, charta script. 20 Gr.
Pausaniae Graeciae descriptio. Edidit, Graeca emendavit, latinam Amasaei interpretationem castigatam adjunxit et animadversiones atque indices adjecit Carol. Godofr. Siebelis. Tomus Ius. 8 maj. Charta impress. 2 Thlr. 20 Gr.
— — Idem liber, charta script. gall. 3 Thlr. 8 Gr.
* — — Idem liber, charta membran. 5 Thlr. 16 Gr.
Platonis quae exstant Opera. Accedunt Platonis quae feruntur Scripta. Ad optim. librorum fidem recensuit, in linguam latinam convertit, annotationibus explanavit indicesque rerum ac verborum accuratiss. adjecit Fridericus Astius. Tom. Vus, continens Politiae Libr. IX et X. 8 maj. Charta impress. 1 Thlr. 6 Gr.
et Charta impress. meliori. 1 Thlr. 10 Gr.
— — Idem liber, charta script. gallica. 1 Thlr. 16 Gr.
* — — Idem liber, charta membran. 5 Thlr.

(Tomus VItus sub prelo)

Xenophontis Convivium et Agesilaus. Recensuit Ludov. Dindorf. 14 Gr.